Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi

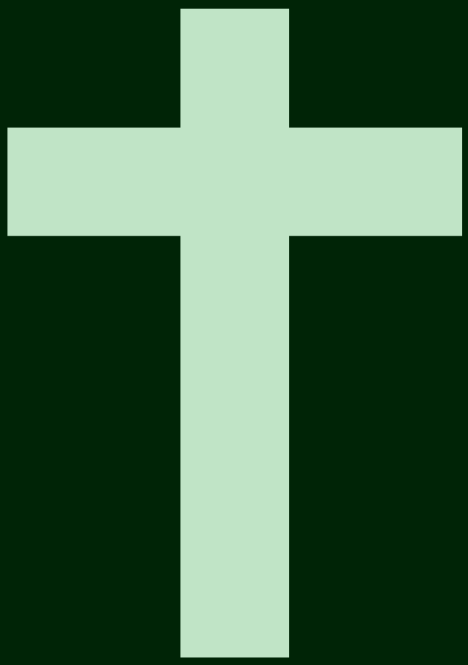

New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec, Chayuco)

Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi
New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec, Chayuco)

copyright © 1979 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Chayuco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Chayuco [mih], Mexico

Copyright Information

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Chayuco

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
4924062e-6bf2-54cb-87ed-9874f41e7991

Contents

SAN MATEO 1
SAN MARCOS 48
SAN LUCAS 76
SAN JUAN 126
HECHOS 161
ROMANOS 210
1 CORINTIOS 233
2 CORINTIOS 253
GÁLATAS 266
EFESIOS 274
FILIPENSES 281
COLOSENSES 286
1 TESALONICENSES 291
2 TESALONICENSES 296
1 TIMOTEO 299
2 TIMOTEO 305
TITO 309
FILEMÓN 312
HEBREOS 314
SANTIAGO 330
1 PEDRO 336
2 PEDRO 342
1 JUAN 346
2 JUAN 352
3 JUAN 353
JUDAS 354
APOCALIPSIS 356

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Mateo

Ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús

1 Ihya cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesucristo, ra cu ñiyɨvɨ sii ra David ta sii ra Abraham.
2 Ra Abraham i cuu zutu ra Isaac. Ta ra Isaac i cuu zutu ra Jacob. Ta ra Jacob i cuu zutu ra Judá ta yañi ra.
3 Ra Judá i cuu zutu ra Fares ta ra Zara. Tamar i sinañi zɨhɨ ra. Ra Fares i cuu zutu ra Esrom. Ta ra Esrom i cuu zutu ra Aram.
4 Ra Aram i cuu zutu ra Aminadab. Ta ra Aminadab i cuu zutu ra Naasón. Ta ra Naasón i cuu zutu ra Salmón.
5 Ra Salmón i cuu zutu ra Booz. Ta Rahab nañi zɨhɨ ra. Ra Booz i cuu zutu ra Obed. Rut nañi zɨhɨ ra. Ta ra Obed i cuu zutu ra Isaí.
6 Ra Isaí i cuu zutu ra rey David. Ta ra rey David i cuu zutu ra Salomón vatyi i quihin ra sii ñazɨhɨ ra Urías.
7 Ra Salomón i cuu zutu ra Roboam. Ta Roboam i cuu zutu ra Abías. Ra Abías i cuu zutu ra Asa.
8 Ra Asa i cuu zutu ra Josafat. Ta ra Josafat i cuu zutu ra Joram. Ta ra Joram i cuu zutu ra Uzías.
9 Ra Uzías i cuu zutu ra Jotam. Ta ra Jotam i cuu zutu ra Acaz. Ta ra Acaz i cuu zutu ra Ezequías.
10 Ra Ezequías i cuu zutu ra Manasés. Ta ra Manasés i cuu zutu ra Amón. Ta ra Amón i cuu zutu ra Josías.
11 Ta ra Josías i cuu zutu ra Jeconías sihin yañi ra quɨvɨ i sicoo cuatyi ta i quihin ñiyɨvɨ sii ñu hebreo sindyaca ra sii tandɨhɨ ñu ndya ñuu Babilonia cua cuu ñu muzu ñiyɨvɨ indyacuan.
12 Yaha cuan ta zɨquɨ ra Jeconías i cuu zutu ra Salatiel. Ta ra Salatiel i cuu zutu ra Zorobabel.
13 Ta ra Zorobabel i cuu zutu ra Abiud. Ta ra Abiud i cuu zutu ra Eliaquim. Ta ra Eliaquim i cuu zutu ra Azor.
14 Ta ra Azor i cuu zutu ra Sadoc, ta ra Sadoc i cuu zutu ra Aquim. Ta ra Aquim i cuu zutu ra Eliud.
15 Ra Eliud i cuu zutu ra Eleazar. Ra Eleazar i cuu zutu ra Matán. Ra Matán i cuu zutu ra Jacob,
16 ta ra Jacob i cuu zutu ra José yɨɨ ña María. Ta maa ña i cuu zɨhɨ ra Jesús ra sa nañi Cristo.
17 Ndya quɨvɨ ra Abraham ta ndya ra David i sicoo usi cumi tahan ra sahnu sii ra Jesús cuhva vasi tata ra. Ta ndya quɨvɨ ra David ta ndya quɨvɨ i sindyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu hebreo ndya ñuu Babilonia i sicoo inga usi cumi tahan ra sahnu sii ra Jesús cuhva vasi tata ra. Ta i sicoo inga usi cumi tahan ra ndya ta sa yaha sahan ñu ñuu Babilonia ta ndya quɨvɨ i cacu ra Jesús.

Cuhva i cacu ra Jesucristo

18 Ihya cuu cuhva i cacu ra Jesucristo. Sa cundaa tyiño ña María zɨhɨ ra Jesús sihin minoo ra sa nañi José, zoco cumañi ca ndu-ɨɨn ñu ta i sito ña vatyi sa ñihi ña minoo zehe sa cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo.
19 Ta ra José, ra cua cuu yɨɨ ña, i cuu ra minoo ra ndoo xaan, ta ñá cuñi ra zandoo ra sii ña minoo cuhva sa cua cahan xaan ñiyɨvɨ sii ña. I cuñi ra vatyi cua natani xehe tutu ñu.
20 Zoco cuhva sa nacañi xaan iñi ra yozo caa cua zavaha ra, i quituu minoo ángel ra Ndyoo nuu ra sisi ñimahna, ta i catyi ángel cuan sihin ra: José, ñiyɨvɨ sii ra David, ma yuhun ta cuhun sii ña María sa cuu ña ñazɨhun vatyi zehe ña sa cua cacu cuu zehe Tatyi Ii ra Ndyoo.
21 Cua cacu zehe ña. Ta cua cunañi ra Jesús vatyi cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ cuñi sii ra. Tacuan i catyi ángel.
22 Ta i cuu tandɨhɨ cuhva ya vatyi cua quita si tañi cuhva i catyi ra Ndyoo quɨvɨ i cahan minoo ra profeta ta i catyi ra:
23 Minoo ñaha yoco, cua ñihi ña minoo zehe, ta rayɨɨ cua cuu zehe ña.
Emanuel cua cunañi ra.
Zɨvɨ Emanuel cuan cuñi si catyi si: Ra Ndyoo ndyaa sihin yo.
24 Ta cuhva sa ndoyo ra José i zavaha ra cuhva i catyi ángel cuan sihin ra. I quihin ra sii ña María sa cuu ña ñazɨhɨ ra.
25 Zoco ñá quixi ra sihin ña ndya sa cacu zehe nuu ña. Ta i zacunañi ra sii ra Jesús.

2

Zuhva ra sito xaan cahvi, i quisi ndyehe ra sii ra Jesús

1 I cacu ra Jesús ñuu Belén nu cu si Judea quɨvɨ i cuu ra Herodes rey yucuan. Ta ñuu
Jerusalén i saa zuhva ra sito xaan cahvi.
Mago nañi ra. Ityi caña ñicandyi i quisi ra.
2 Ta i ndaca tuhun ra: ¿Ndyamaa iyo ra i
cacu sa cuu ra rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo?
Ityi caña ñicandyi ndyaa ndi, ta i ndyehe ndi
minoo tiñoo sa cuu cuenda ra. Ta vasi ndi
vatyi cua zacahnu ndi sii ra. Catyi ra.
3 I ñihi ra rey Herodes tuhun ya, ta sica
xaan iñi ra ta tacuan tucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
Jerusalén.
4 I cana ra Herodes sii tandɨhɨ ra zutu
nahnu ta ra cu maestro cuenda ley, ta i
ndaca tuhun ra sii ra ndyamaa tahan si
cacu ra Cristo.
5 Ta i nacatyi ra cuan sihin ra: Cua cacu
ra ñuu Belén nu cu si Judea vatyi tyehen i
tyaa minoo ra profeta ta sa naha:
6 Yoho ñuu Belén nu cu si Judea, ña luhlu ca
moo ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ca ñuu nu
cu si Judea.
Vatyi ñuu Belén cua cacu minoo ra cua
cundyaca ñaha, ta cua zacuenda ra
sii ñu hebreo, ñiyɨvɨ mi.
Tacuan catyi Tuhun Ndyoo nacatyi ra cuan
sihin ra Herodes.
7 Ta zɨquɨ xehe ñi i cana ra Herodes sii ra
mago cuan, ta i ndaca tuhun ra sii ra ñaa
cuhva quituu tiñoo cuan.
8 Ta zɨquɨ i tasi ra sii ra ndya ñuu Belén,
ta catyi ra: Nanducu vaha xaan ndo sii ra
luhlu cuan. Ta tatu sa nañihi ndo sii ra,
zacoto ndo sii, vatyi cua cuhun tuqui, ta
cua zacahni sii ra.
9 Ta sa siñi ra mago cuan sa i catyi rey
cuan, i quihin ra ityi cuahan ra. Ta tiñoo sa
i ndyehe ra ityi caña ñicandyi, cuahan tɨ ityi
nuu ra ndya i saa tɨ ta sicuɨñɨ tɨ nu ndyaa lee
cuan.
10 Ta sa i ndyehe ra mago vatyi i sicuɨñɨ
tiñoo cuan, zɨɨ xaan i cuñi ra.
11 Ta i quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i ndyehe ra sii
lee cuan sihin ña María zɨhɨ ra. Ta i sicuɨñɨ
sɨtɨ ra, ta zacahnu ra sii ra Jesús. Ta zɨquɨ
i nuña ra ndaha tyiño ra, ta i saha maa ra
xuhun cuaan, ta cutu ta ndutya vixi.
12 Ta sa yaha ndyehe ra sii ra Jesús, ta
zɨquɨ zɨɨn ityi i cua nuhu ra ndya ñuu ra
vatyi i zacoto minoo ángel ra Ndyoo sii
ra sisi ñimahna vatyi ma cunanuhu ra nu
ndyaa ra Herodes.

Sino ña María ta ra José ndya nu cu si Egipto

13 Cuahan ra mago cuan ta zɨquɨ i quituu
minoo ángel ra Ndyoo nuu ra José sisi
ñimahna, ta i catyi si: Nduvita ta cuhun sii
ra luhlu ta sii zɨhɨ ra, ta cuhun ndo ndya
Egipto. Yucuan ndoo ndo ndya quɨvɨ cua
catyi sihin ndo vatyi cuñi cahñi ra Herodes
sii ra luhlu.
14 Tacuan i catyi ángel cuan ta i nduvita
ra José, ta i quihin ra sii ra luhlu ta sii zɨhɨ
ra. Ta zuun ñi sa cuaa cuan i quita ñu ta
cuahan ñu ndya Egipto.
15 I ndoo ñu yucuan ndya i sihi ra rey
Herodes. Cuhva ya i cuu si vatyi tacuan ta
cua quita si cuhva i catyi minoo ra profeta
nu i catyi ra cuhva i nacatyi maa ra Ndyoo:
“Cua nacane sii Zehi ndya Egipto.” Catyi ra.

Tava ra Herodes tyiño vatyi cua cuu tandɨhɨ ra ndyihi

16 Quɨvɨ i sito ra Herodes vatyi sacu
ndyaa ra mago sii ra, ta ñá zavaha ra cuhva
i catyi ra, yaha xaan i cuxaan ra. Ta i tava
ra tyiño vatyi cahñi zandaru sii tandɨhɨ ra
ndyihi sa uu cuiya ta sa ndyihi ca ñuu Belén
ta inga ñuu ndyaa yatyi. Tacuan i zavaha
ra vatyi tañi tacuan cuu cuiya ra Jesús sica
iñi ra sa cuenda cuhva i catyi ra mago cuan
sihin ra.
17 Ta cuhva i sahñi ra Herodes sii ra
ndyihi, i quita si cuhva i tyaa ra Jeremías,
minoo ra profeta ta sa naha. Tyehen i tyaa
ra:
18 I quita minoo nduzu ñihi nu cu si Ramá.
Sacu xaan ñiyɨvɨ, ta sacu saa ñu.
Maha Raquel sacu sa cuenda zehe ña, ta ma
cutaxi ña vatyi yoñi ca si.
I catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua cuu si cuhva
cuan. Ta zuun ñi cuhva cuan i quita si.
19 Ta sa yaha sihi ra Herodes, ta i quituu
tucu minoo ángel ra Ndyoo ityi nuu ra José
sisi ñimahna nu ndyaa ra Egipto, ta i catyi si
sihin ra:
20 Nduvita ta cuhun sii ra luhlu ta sii zɨhɨ
ra ta cunanuhu ndo ndya Israel vatyi sa
sihi ra cuñi cahñi sii ra luhlu.
21 Tacuan i catyi ángel cuan, ta i nduvita
ra José, ta i quihin ra sii ra luhlu ta sii zɨhɨ
ra, ta i sinanuhu ñu ndya Israel.
22 Zoco i ñihi ra José tuhun vatyi ndyaca
ñaha ra Arquelao nu cu si Judea sa cuenda

ra Herodes zutu ra, ta i yuhu xaan ra José cuhun ra yucuan. Ta i cahan tucu ángel sihin ra sisi ñimahna, ta yucuan cuenda cuahan ñu ndya nu cu si Galilea.

23 Ta sa saa ñu yucuan, i ndoo ñu ñuu Nazaret. Ta cuhva cuan i quita si tañi catyi minoo ra profeta vatyi i catyi ra vatyi cua catyi ñiyɨvɨ vatyi minoo ra nazareno cuu ra Jesús.

3

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

1 Quɨvɨ cuan i quisi ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, ndya nu cu si Judea. Minoo nu ityi xaan nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo i saa ra, ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ i saa nu ndyaa ra.

2 Ihya cuu cuhva i catyi ra: Zama ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cundyaca ñaha ra Ndyoo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Catyi ra.

3 Ta ra Juan cuu ra i cahan ra Isaías tuhun quɨvɨ i tyaa ra tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, ta i catyi ra:

Cua cuɨñɨ ndo nduzu minoo ra cana saa
minoo nu ityi xaan.
Ta catyi ra cuan: “Tañi zanduvaha ndo
minoo ityi,
tacuan zanduvaha ndo añima ndo vatyi
cua quisi ra ndyaca ñaha sii yo.
Tañi zandundoo ndo ityi, tacuan zama ndo
cuhva iyo ndo.”

Tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha sa cuenda ra Juan, ra cua quisi cuee ca.

4 Ta ra Juan cuan, siñoho ra zahma ixi camello. Ta sinuhñi zinda ñɨɨ sisi ra. Ta i sasi ra minoo nuu quɨtɨ tañi tɨca, ta sihi ra tyahiñu ñuñu.

5 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta tandɨhɨ yuñuu Judea ta ñu ndyaa yatyi yuu Jordán, cuahan ñu cua tyizoho ñu sa cahan ra Juan.

6 Ta sa yaha nahma ñu cuatyi ñu, ta i zacoo ndutya ra Juan sii ñu yuu Jordán cuan.

7 I ndyehe ra Juan vatyi saa cuaha xaan ra fariseo sihin ra saduceo vatyi cuñi ra coo ndutya ra, ta i catyi ra Juan sihin ra: ¡Ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo cuu ndo tañi coo! ¿Yoo sa catyi sihin ndo vatyi cuu cacu ndo sihin cuhva sa cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ?

8 Cuñi si sa zama ndisa cuii ndo cuhva iyo ndo, ta zavaha ndo sa vaha.

9 Ta ma caca iñi ndo sihin añima ndo vatyi ra Abraham cuu zutu ndo, ta ma caca iñi ndo vatyi maa ra cua zacacu sii ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo vatyi vazu sihin yuu ya, ta cuu zavaha ra Ndyoo ñiyɨvɨ sii ra Abraham sihin si.

10 Tañi yutu ña saha sɨtɨ cuu maa ndo vatyi ña zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo. Ta yutu sa ña saha sɨtɨ, sahndya ñiyɨvɨ sii tu. Ta sahmi ñu sii tu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuhun maa ndo nu cayu ñúhu.

11 Ndisa zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya tatu zama ndo cuhva iyo ndo. Zoco vasi inga ra cahnu ca ta zɨquɨ mi. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra i saha tyiño sii. Ta maa ra cua zacoo ndutya sii ndo sihin Tatyi Ii ta sihin ñúhu.

12 Sa ndaha ra pala ra ta cua zanduvii ra sɨtɨ trigo ra, ta cua tava zɨɨn ra zoo si. Cua zandu-ɨɨn ra sii trigo ra, ta cua cucumi vaha ra sii si, ta cua cahmi ra zoo si sisi minoo ñúhu sa ma ndahva. Tacuan i catyi ra Juan sihin ñiyɨvɨ.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

13 Tacuan ta i quita ra Jesús nu cu si Galilea, ta i quisi ra ndya yuu Jordán nu ndyaa ra Juan vatyi cuñi ra sa cua zacoo ndutya ra Juan sii ra.

14 Ta ñá cuñi ra Juan zacoo ndutya sii ra vatyi catyi ra: Tahan si sa zacoo ndutya moo sii mi. ¿Ta ñaa cuenda catyun sa zacoo ndutye suun?

15 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Nacuu si cuhva catyi suhun vityi vatyi tacuan cuñi si zavaha yo tandɨhɨ cuhva ndoo, cuhva cuñi ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i ndoo ra Juan vaha.

16 Ta sa yaha i sicoo ndutya ra Jesús, ta i quita ra sisi ndutya cuan. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña andɨvɨ, ta i ndyehe ra Jesús Tatyi Ii ra Ndyoo. Noo si tañi noo minoo paloma zɨquɨ ra.

17 Ta tacuan ta i cahan minoo ra cahan sisi andɨvɨ ta i catyi ra: Ihya cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Zɨɨ xaan cuñi sihin ra.

4

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús atu tyaa ra yahvi sii Ndyoo a sii cuihna

1 Ta zɨquɨ i sindyaca Tatyi Ii sii ra Jesús
minoo nu ityi xaan nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo
vatyi cua nducu coto ihñi cuihna sii ra.
2 Ta ñá sasi ra Jesús uu xico quɨvɨ ta uu
xico sa cuaa, ta zɨquɨ i sizoco ra.
3 Ta cuhva cuan i tuhva cuihna sii ra
vatyi cua nducu coto ihñi ra sii ra, ta catyi
ra: Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu
suun, catyun sihin yuu sa catuu ihya vatyi
nanduu si pan.
4 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Catyi
Tuhun Ndyoo vatyi ña maa sihin sa casi ñi
yo cundito yo. Sihin sa sasi yo ndito coño
ñuhu yo, zoco sihin sa tyaa yo yahvi tuhun
cahan ra Ndyoo ta ndito añima yo sa ndisa
cuii. Catyi ra Jesús sihin cuihna.
5 Tacuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús
ndya ñuu Jerusalén. Ta i zandaa ra sii ra
xiñi vehe ñuhu cahnu. Ta i catyi ra sihin ra
Jesús:
6 Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu
suun, ndavon ndya nu ñuhu vatyi catyi
Tuhun Ndyoo: “Cua cuhva ra Ndyoo tyiño
sii ángel ra vatyi zacuenda ra suun. Cua
naqueen ra suun sihin ndaha ra, ta ma
ñicuehe sohon sihin minoo yuu.”
7 Tacuan i catyi cuihna, ta i catyi ra Jesús
sihin ra: Catyi tucu Tuhun Ndyoo vatyi ma
nducu coto ihñi ndi sii ra Ndyoo ra ndyaca
ñaha sii ndi.
8 Yaha cuan ta i sindyaca cuihna sii ra
Jesús xiñi minoo yucu zucu xaan, ta i
zañaha ra tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ sii ra ta cuhva
sa tyaqui xaan caa si.
9 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ndaha mi
ndyaa tandɨhɨ ya vatyi saha ra Ndyoo sa
cundyaca ñehi tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta cua
cuhve tandɨhɨ si suun tatu cua cuɨñɨ sɨtun
nui ta zacahnun sii. Catyi cuihna.
10 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Cuɨñɨ siyo
suun sii, cuihna vatyi catyi Tuhun Ndyoo
vatyi ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha
sii ndi cua zacahnu ndi. Ta ɨɨn ñi tyiño
maa ra cua zacuu ndi. Catyi ra Jesús sihin
cuihna.
11 Ta zɨquɨ i zandoo cuihna sii ra Jesús, ta
i quisi tyindyee ángel sii ra.

I quisaha ra Jesús zatyiño ra tyiño ra Ndyoo nu cu si Galilea

12 Quɨvɨ i ñihi ra Jesús tuhun vatyi i tyihi
ñiyɨvɨ sii ra Juan vehe caa, i quita ra yucuan
ta cuahan ra ndya Galilea.
13 Zoco ñá ndoo ra ñuu Nazaret. Cuahan
ra cua cundyaa ra ñuu Capernaum. Minoo
ñuu sa ndyaa yatyi ñi yuhu miñi yatyi nu cu
si Zabulón ta Neftalí cuu si.
14 Tacuan i cuu si vatyi cua quita si cuhva
i tyaa ra Isaías, minoo ra profeta ta sa naha.
Tyehen i tyaa ra Isaías:
15 Nu cu si Zabulón ta Neftalí, ityi cuahan
yo miñi tatu sa yaha yo yuu Jordán,
yucuan cuu nu cu si Galilea nu ndyaa ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
16 Ñiyɨvɨ cuan sicoo ñu nu ñaa xaan, zoco i
ndyehe ñu minoo ñúhu ndisi xaan.
Quɨvɨ cuan cua cuu cuii ñu, zoco i zandun-
disi ñúhu cuan nu ndyaa ñu.
17 Ndya quɨvɨ i quɨhvɨ ra Jesús Galilea,
ta i quisaha nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ. Tyehen i catyi ra: Zandoo ndo cuatyi
ndo, ta zama ndo cuhva iyo ndo vatyi sa
cuñi saa quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra Ndyoo
ñuu ñiyɨvɨ.

Cuhva i cana ra Jesús sii cumi tahan ra tɨɨn tyiyaca

18 Ta i sica noo ra Jesús yuhu miñi Galilea.
Ta i ndyehe ra sii uu tahan ra sihin yañi
ra. Minoo ra nañi ra Simón, ta Pedro nañi
tucu ra. Ta inga ra nañi ra Andrés. Cañi ra
traya ra nu ndutya vatyi yucuan cuu tyiño
i zacuu ra.
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho ndo
sihin, ta cua cuhve cuhva nducu ndo sii
ñiyɨvɨ tañi cuhva nducu ndo sii tyiyaca.
Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.
20 Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra traya ra,
ta cuahan ra sihin ra Jesús.
21 Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin ra ityi
nuu ca ta i ndyehe ra sii ra Jacobo sihin
ra Juan zehe ra Zebedeo. Ñoho ra minoo
barco sihin zutu ra. Nazuhva ra traya ra.
Ta i cana ra Jesús sii ra.
22 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i zandoo ra
sii zutu ra sihin barco ra, ta i sindyico ra sii
ra Jesús.

Zacuaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ

23 Sica noo ra Jesús nacahnu Galilea. Za-
cuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu tahan
tahan ñuu. Ta nacatyi ra Tuhun Vaha sihin
ñiyɨvɨ cuhva cua cundyaca ñaha ra Ndyoo.
Ta i zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu tandɨhɨ
cuii nuu cuehe.
24 I sito ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús nacahnu
Siria. Ta i quisi ndyaca ñu sii tandɨhɨ ñu
cuhu zɨɨn zɨɨn nuu cuehe a tatu iyo sa uhu
sii ñu. Ta i quisi ndyaca ñu sii ñu ñoho tatyi
cuihna, ta ñu cuhu cuehe meme, ta ñu xii.
Ta i zanduvaha ra Jesús sii ñu.
25 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ sa ndyaa Galilea
i sindyico ñu sii ra. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ
ñuu Decápolis, ta ñuu Jerusalén ta nacahnu
Judea ta ñiyɨvɨ ndyaa inga siyo yuu Jordán
ndɨhɨ ca.

5

Cuhva i sahan ra Jesús xiñi minoo yucu ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ

1 I ndyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan
ñiyɨvɨ, ta i ndaa ra minoo yucu, ta i si-
cundyaa ra yucuan. Ta i siconduu i si-
cundyaa ñiyɨvɨ ndyico sii ra nu ndyaa ra.
2 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñu, ta
tyehen catyi ra:

Ñiyɨvɨ sa zɨɨ xaan cuñi

3 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ vityi tatu sa
sito ñu vatyi siñi ñuhu ra Ndyoo sii ñu vatyi
tahan si sii ñu sa cundyaca ñaha ra Ndyoo
sii ñu.
4 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cuihya iñi vityi
vatyi cua zanaa ra Ndyoo tucuihya iñi sii
ñu.
5 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ zanduluhlu sii,
vatyi cuee ca cua cuhva maa ra Ndyoo sa
cundyaca ñaha ñu ñuu ñiyɨvɨ ya.
6 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cuñi xaan
zavaha tandɨhɨ sa ndoo, cuhva cuñi ra
Ndyoo vatyi cua tyindyee ra Ndyoo sii ñu,
ta cua cuu xaan zavaha ñu sa vaha.
7 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cundahvi iñi sii
inga ñiyɨvɨ vatyi Ndyoo cua cundahvi xaan
iñi ra sii maa ñu.
8 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi
iyo añima vatyi cua ndyehe ñu sii maa ra
Ndyoo.
9 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ nducu cuhva
zacoo sa taxi nu iyo cuatyi vatyi cua catyi
ra Ndyoo vatyi zehe maa ra cuu sii ñu.
10 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ tatu zandyehe
inga ñiyɨvɨ tundoho sii ñu sa cuenda sa
vaha sa zavaha ñu. Ndisa vatyi sa ndyaca
ñaha ra Ndyoo sii ñu.
11 Sa iyo sa vaha sii ndo tatu quiñi xaan
cahan ñiyɨvɨ sihin ndo sa cuenda mi ta tatu
zavaha xaan ñu sa ndya vaha ñi sihin ndo
ta tatu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo ta ña
ndisa cuu si.
12 Cuzɨɨ xaan iñi ndo tatu tacuan zavaha
ñu sihin ndo vatyi cahnu xaan sa vaha cua
ñihi ndo andɨvɨ vatyi zuun ñi cuhva ña vaha
cuan i zavaha ñiyɨvɨ sihin ra profeta quɨvɨ
cumañi ca cacu maa ndo.

Tañi ñɨɨ ta ñúhu cuu maa yo ñuu ñiyɨvɨ ya

13 Maa ndo cuu tañi ñɨɨ sa cuenda ñuu
ñiyɨvɨ ya. Zoco tatu ña uhva ca ñɨɨ, ¿yozo caa
tyindyee si? Tatu ña uhva ca si ña vaha ca
si. Zavita yo sii si, ta cuañi ñiyɨvɨ zɨquɨ si.
14 Maa ndo cuu tañi ñúhu sa cuenda ñuu
ñiyɨvɨ ya. Tatu ndyaa minoo ñuu xiñi minoo
yucu ma cuu sa cundyaa xehe si.
15 Ta ña tuhva ñiyɨvɨ tyaa minoo lámpara
ta tyihi ñu sii si xu minoo cajón. Ña tacuan
vatyi zucu tyaa ñu sii si, ta zandisi si sa
cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu vehe.
16 Tacuan tucu maa ndo, zavaha ndo sa
vaha ityi nuu ñiyɨvɨ, ta cua ndyehe ñu tyiño
ndo, ta cua zacahnu ñu sii Zutu mañi yo, ra
ndyaa andɨvɨ.

Cuñi si sa tyaa yo yahvi sii ley ra Ndyoo

17 Ma caca iñi ndo vatyi yuhvi vasi zanei
cuhva tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ley ra Ndyoo sa i
tyaa ra Moisés a cuhva i tyaa ra profeta. Ña
vasi zandɨhi cuhva iyo sii si cuan. Vasi ta
tyei yahvi sii tandɨhɨ sa catyi tuhun cuan.
18 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi nɨɨ ñi sa
iyo andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ, ma naa nu siin
cuhva iyo sii ley ra Ndyoo. Tandɨhɨ sa catyi
ley sa tahan si cuu, ta cua cuu si.
19 Yucuan cuenda yoo ra ma zavaha mi-
noo ley ra Ndyoo, vazu ley luhlu cuu ley
cuan, ta tatu cua nacatyi tucu ra sihin ñiyɨvɨ
vatyi ma zavaha ñu sii si, ra zavaha cuhva
cuan cua cuu ra ra luhlu ca nu ndyaca ñaha
ra Ndyoo. Zoco ra zavaha sii si ta zacuaha
ra sii inga ñiyɨvɨ vatyi tahan si zavaha ñu sii
si, minoo ra cahnu cua cuu ra nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo andɨvɨ.

20 Vatyi catyi sihin maa ndo vatyi tatu
ma zavaha ndo sa ndoo ca ta zavaha ndo
tañi ra maestro cuenda ley ta ra fariseo,
nu yozo cuii ca ta ma cuu quɨhvɨ ndo nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Ña vaha cuxaan yo sihin ñiyɨvɨ

21 Sa siñi ndo cuhva i catyi ra Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ ta sa naha. I catyi ra: “Ma cahñi ndo
sii ñiyɨvɨ. Yoo ra cua cahñi sii minoo ñiyɨvɨ,
tahan si sa cutuñi ra.”
22 Zoco yuhvi catyi sihin ndo tatu cuxaan
ndo sihin minoo ñiyɨvɨ, tahan si sa tasi tuñi
ra Ndyoo sii ndo. Ta tatu cahan cuehe
ndo sii minoo ñiyɨvɨ, tahan si sa tasi tuñi
ra cu tyiño sii ndo. A tatu catyi ndo vatyi
laa xaan minoo ñiyɨvɨ, coto vaha ndo coto
cuhun ndo andyaya.
23 Yucuan cuenda quɨvɨ cuhun vehe ñuhu
ta ndohon ofrenda sa cua cuhvon sii ra
Ndyoo, tatu nacohon iñun vatyi iyo sa za-
vohon sii inga ñiyɨvɨ
24 zandoon sa cua cuhvon sii ra Ndyoo
yucuan. Ta cuhun xihnon ta ndacon tuc-
ahnu iñi sii ñu cuan, ta zɨquɨ cuhun ta cuhvon ofrendon sii
ra Ndyoo.
25 Tatu iyo ra sica cuatyi sohon, ta cua-
han ra suhun nu ndyaa juez, nducun
cuhva nacoo vohon sihin ra ityi cuahan
ndo coto nacuhva cuenda ra suun sii ra
juez. Ta ra juez cua nacuhva cuenda suun
sii policía, ta cua tyihi ra cuan suun vehe
caa.
26 Ta sa ndisa catyi suhun vatyi tatu
tacuan cua cuu, ma quiton ndya tyiyahvun
tandɨhɨ sa tahan si tyiyahvun.

Nacatyi ra Jesús vatyi ña vaha caca iñi rayɨɨ ndyehe ra inga ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu

27 Sa siñi maa ndo tuhun i catyi ra Ndyoo
ta sa naha vatyi ma cuu coo inga ñaha ndo
ta ma cuu coo inga yɨɨ ndo.
28 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi tatu
ndyehe ndo sii minoo ñaha ta cuñi ndo sii
ña, sa zavaha ndo cuatyi sa cuu adulterio
sihin ña sisi añima ndo cuu si cuhva cuan.
29 Ta tatu ndyehe ndo minoo sa ndyehe
ndo ta sa cuenda si ta cuñi xaan ndo
zavaha ndo sa ña vaha, ma ndyehe ca ndo
sii si coto coo cuatyi ndo ta cuhun ndo
andyaya.
30 A tatu iyo sa tuhva ndo zavaha sihin
ndaha ndo ta sihin si cuan quisaha coo
cuatyi ndo, ma zavaha ca ndo sii si inga
saha coto cuhun ndo andyaya.

Ma cuu zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta tani tutu ñu

31 Ta catyi tucu Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ
ta sa naha: “Yoo ra cuñi zandoo sii ñazɨhɨ,
cuñi si sa nducu ra cuhva tani tutu ñu sihin
ley.”
32 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi tatu
iyo minoo ra cua nducu ra cuhva tani tutu
ra sihin ñazɨhɨ ra ta ñahñi cuatyi ña iyo sihin
inga rayɨɨ, zoco cua coo cuatyi adulterio sii
ña tatu zandoo yɨɨ ña sii ña ta quihin ña sii
inga rayɨɨ. Ta ra cua tindaha sihin minoo
ñaha zandoo yɨɨ sii, zavaha tucu maa ra
cuatyi adulterio cuan.

Ña vaha sa tyiñaha yo Ndyoo

33 Ta sito tucu ndo vatyi i catyi ra Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ ta sa naha vatyi tatu sa tyiñaha
ñu Ndyoo, cuñi si sa zavaha ñu cuhva catyi
ñu.
34 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi ma
cuaha xaan cahan ndo tatu cuñi ndo sa cua
sino iñi ñiyɨvɨ sa cahan ndo. Ma catyi ndo:
“Sito vaha Ndyoo.” Ma cahan ndo tuhun
andɨvɨ vatyi yucuan cuu nu ndyaa maa ra
Ndyoo.
35 Ma cahan ndo tuhun ñuu ñiyɨvɨ vatyi
yucuan cuu nu sañi saha ra. Ta nu tuhun
ñuu Jerusalén ta ma cahan ndo vatyi yu-
cuan cuu ñuu ra Ndyoo, ra rey cahnu.
36 Ta nu tuhun xiñi ndo ta ma catyi ndo,
vatyi maa ndo ta ma cuu zanducuisi ndo
a zandutoon ndo numinoo ixi xiñi ndo sa
ndisa.
37 Cuenda catyi ñi ndo: “Ndisa.” A catyi
ndo: “Yɨvɨ.” Ta ñahñi ca sa cua cahan ndo.
Tatu ñaa ca sa tuhva ndo cahan, zañaha si
vatyi ña ndisa ndo.

Ma zavaha yo sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin yo

38 Sa siñi tucu ndo cuhva i tyaa ra Moisés
ta sa naha nu catyi si vatyi tatu cañi ñiyɨvɨ
sii ndo ta zatɨvɨ ñu minoo sɨtɨ nuu ndo cuñi
tucu si sa zatɨvɨ minoo ra cu tyiño sɨtɨ nuu
ñu. A tatu coco ñu minoo noho ndo, zuun
ñi sihin cuhva cuan cua ndoho maa ñu, ta
cua quita minoo noho ñu.

39 Zoco yuhvi catyi sihin ndo: Ma zavaha
ndo sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ zavaha sa ña
vaha sihin ndo. Tatu iyo ra cati minoo siyo
xɨtun, cuhva ndɨhun inga siyo nacati ra.
40 A tatu iyo ra tyaa cuatyi saton nuu
ra cu tyiño ta ñahñi cuatyun ta cuñi ra
quindyaa ra camison, cuhva ndɨhun siqueton sii ra.
41 A tatu yoo ra zañiñi suun sa cuizon
carga ra minoo kilómetro, cuizon sii si uu
kilómetro.
42 Cuhvon sii yoo ra sica suun, ta tatu cua
caca noo ñiyɨvɨ sa suun, ma catyun vatyi
ma cuhvon.

Cuñi si sa cuñi yo sii ñiyɨvɨ xaan iñi sii yo

43 Ta sa siñi ndo cuhva tuhva ñiyɨvɨ catyi
vatyi catyi ñu vatyi nacuñi xaan yo sii ra
tahan yo, ta nacuxaan xaan yo ndyehe yo
sii ra xaan iñi sii yo.
44 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi cuñi
ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Vaha cahan
ndo sihin ñiyɨvɨ cahan ndya vaha ñi sihin
ndo. Zavaha ndo sa vaha sihin ñiyɨvɨ ña
cuu ndyehe sii ndo. Ta cahan ndo sihin ra
Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ cahan cuehe sii ndo ta
ñu zavaha sa ña vaha sihin ndo.
45 Tatu zavaha ndo tacuan, cua cuu ndo
zehe ra Ndyoo Zutu yo sa ndisa cuii, ra
ndya andɨvɨ, vatyi maa ra i tyaa ñicandyi, ta
zandisi si nu yucu ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ
vaha. Ta zacoon ra zavi zɨquɨ ñu vaha ta
zɨquɨ ñu ña vaha.
46 Tatu ɨɨn ñi sii ñiyɨvɨ cuñi sii ndo cuñi
tucu ndo, ñahñi sa vaha zavaha ndo cuhva
cuan vatyi tacuan tucu zavaha ñiyɨvɨ quiñi
iyo tañi ra tava xuhun cuenda ra ndyaca
ñaha. (Ta quiñi xaan iyo ra cuan cuñi maa
ndo.)
47 Ta tatu saha ndo ndyoo nacucumi ɨɨn
ñi sii ra tahan ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha
ndo cuhva cuan? Ndya ñiyɨvɨ ña sito sii ra
Ndyoo ta cahan ñu sihin tahan ñu cuhva
cuan.
48 Cuu ndo ñiyɨvɨ ñahñi maa cuatyi. Tañi
Zutu yo, ra ndyaa andɨvɨ, vatyi ñahñi maa
cuatyi ra iyo caña ñi.

6

Nacatyi ra Jesús yozo caa tahan si cuhva yo caridad sii ñiyɨvɨ

1 Ma zavaha ndo sa vaha nuu ñiyɨvɨ ñi
vatyi cuñi ndo sa ndyehe ñu. Tatu tacuan
zavaha ndo, ñahñi sa cua cuhva Zutu yo, ra
ndyaa andɨvɨ, sii ndo.
2 Yucuan cuenda tatu tyindyee ndo sii
ñu ndahvi, ma nacatyi ndo sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ tañi zavaha ra sahan vehe ñuhu ta
nuyahvi ta zaha ra tuhun vatyi vaha xaan
ra. Zavaha ra sa vaha vatyi cuñi ra sa cua
zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Ta sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi sihin sa yucuan ñi ta sa ñihi ra sa
vaha. Ñahñi ca sa cua cuhva maa ra Ndyoo
sii ra.
3 Zoco tatu zavaha maa ndo tumañi iñi
sii ñiyɨvɨ ndahvi, xehe ñi zavaha ndo sii si,
minoo cuhva sa ma coto nu amigo ndo.
4 Xehe ñi tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi.
Ta cua ndyehe ra Ndyoo Zutu yo cuhva
zavaha ndo sa xehe ñi, ta cua cuhva maa
ra sa vaha sii ndo sa cuenda si.

Zañaha ra Jesús yozo caa cuñi si cahan yo sihin ra Ndyoo

5 Ta tatu cua cahan ndo sihin ra Ndyoo,
ma cuu ndo tañi ra zaha tuhun vatyi vaha
xaan ra, ta ña ndisa ra vatyi tahan iñi ra
cahan ra sihin ra Ndyoo nu tuu ñiyɨvɨ vatyi
cuñi ra sa cua ndyehe ñu. Yucuan cuenda
cua cuɨñɨ ndyaa ra sisi vehe ñuhu a ityi
cahnu ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Sa ndisa
catyi sihin ndo vatyi sihin sa ndyehe ñiyɨvɨ
sii ra sihin sa zavaha ra, ta sa ñihi ra sa cua
ñihi ra.
6 Zoco tatu cua cahan maa ndo sihin
ra Ndyoo, quɨhvɨ ndo nu yoñi ndyehe, ta
nacazi ndo yuvehe ta cahan ndo sihin ra
Ndyoo Zutu yo sa maa ñi maa ndo. Cua
ndyehe maa ra cuhva zavaha ndo sa xehe
ñi, ta cua cuhva ra sa vaha sii ndo sa
cuenda si.
7 Cuhva cahan ndo sihin ra Ndyoo ma
cahan ndo zuun ñi sa cahan ndo uu a uñi
saha tañi zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo.
Sica iñi ñu vatyi cua cuɨñɨ ra Ndyoo sa
cahan ñu tatu cuaha xaan cahan ñu.
8 Ma cuu ndo tañi maa ñu vatyi sa sito ra
Ndyoo Zutu yo ña sa siñi ñuhu sii ndo cuee
ca sa caca ndo sii ra.
9 Yucuan cuenda cahan ndo sihin ra
Ndyoo tyehen:
Ndyoo Zutu ndi, ra ndyaa andɨvɨ, ii xaan
cuu zɨvɨ moo.

10 Nasaa quɨvɨ cua cundyaca ñohon ihya
ñuu ñiyɨvɨ.
Nazavaha ñiyɨvɨ cuhva cuñi moo ihya ñuu
ñiyɨvɨ tañi cuu si ndya gloria.
11 Cuhvon sa siñi ñuhu sii ndi minoo minoo
quɨvɨ.
12 Ta zohon tucahnu iñi sii ndi sa cuenda
cuatyi ndi tañi maa ndi zaha ndi
tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña
vaha sihin ndi.
13 Ma cuhvon sa nducu coto ihñi cuihna sii
ndi coto zavaha ndi sa ña vaha.
Vatyi moo cuu ra ndyaca ñaha, ta moo
cuu ra iyo xaan tundyee iñi sii, ta
tahan si zacahnu tandɨhɨ ñiyɨvɨ suun
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si sa
ndisa.
Tacuan cahan ndo sihin ra Ndyoo.
14 Vatyi tatu zaha maa ndo tucahnu iñi sii
ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin ndo, tacuan
tucu cua zavaha Zutu yo ra ndyaa andɨvɨ.
Cua zaha ra tucahnu iñi sii maa ndo.
15 Zoco tatu ma zaha maa ndo tucahnu
iñi sii inga ñiyɨvɨ, ma zaha tucu Zutu yo
tucahnu iñi sii maa ndo, ta ma zandasi ra
cuatyi ndo.

Zacuaha ra Jesús zɨquɨ cuhva cuñi si coo ndyitya yo

16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ:
Quɨvɨ ma casi ndo ta cahan ndo sihin ra
Ndyoo, ma zanducuihya ndo iñi ndo tañi
zavaha ñiyɨvɨ zaha tuhun vatyi vaha xaan
ñu. Ta ma cahyi ndo ñiyaa nuu ndo tañi
zavaha maa ñu. Tacuan zavaha ñu vatyi
cuñi ñu sa cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ñu ta nacoto
ñu vatyi ña sasi ñu. Zoco catyi sihin ndo
vatyi ñahñi cua ñihi ñu sihin ra Ndyoo vatyi
yɨvɨ sa cuenda maa ra zavaha ñu sii si.
17 Zoco maa ndo tatu ñaa quɨvɨ cua coo
ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra ndyoo,
nacatya ndo nuu ndo, ta tyihi ndo xahan
xiñi ndo.
18 Tacuan zavaha ndo vatyi ma coto
ñiyɨvɨ vatyi ñá sasi ndo. Minoo tuhun ñi
maa ra Ndyoo cua ndyehe cuhva zavaha
ndo, ta cuaha sa vaha cua cuhva ra sii ndo
ta cua ndyehe ñiyɨvɨ.

Cuhva zavaha yo ta cua coo cuaha sa vaha sii yo ndya andɨvɨ

19 Ma zacaya xaan ndo xuhun a ndaha
tyiño ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ coto tɨvɨ si a coto
zatɨvɨ tiquixi sii si. Ta coto quɨhvɨ ra zuhu
ta quihin ra sii si.
20 Vaha ca tatu zacaya ndo ndaha tyiño
ndo ndya andɨvɨ vatyi yucuan ma zatɨvɨ
tiquixi sii si. Ta ma tɨvɨ si. Ta ma cuu quɨhvɨ
ra zuhu ta quihin ra sii si.
21 Vatyi catyi sihin ndo vatyi nu ndyaa sa
cuca ndo, yucuan cuu nu ndyaa añima ndo.

Sitɨ nuu yo cuu tañi minoo sa zandisi sii yo ta cuu ndyehe yo nu cuahan yo, ta tacuan tucu tatu iyo sa ndisi sa saha ra Ndyoo añima yo, vaha ñiyɨvɨ cuu yo

22 Sitɨ nuu ndo cuu tañi minoo sa zandisi
sii ndo. Ta tacuan tucu añima ndo, tatu maa
ñi sa vaha ra Ndyoo iyo añima ndo, vaha
ñiyɨvɨ cuu ndo.
23 Zoco tatu ña vaha sitɨ nuu ndo, ñahñi
sa zandisi nu cuahan ndo. Ta zuun ñi
cuhva cuan, tatu ñahñi sa ndisi ra Ndyoo
iyo añima ndo, a tatu iyo si zoco ña tyaa ndo
yahvi sii si, cuaha xaan cuatyi ndo iyo, ta
sica noo ndo nu ñaa.

Ma cuu cuñi xaan yo sii ra Ndyoo tatu cuñi xaan yo xuhun

24 Ma cuu zatyiño minoo muzu sa cuenda
uu tahan patrón vatyi cua cuñi ca ra sii
minoo patrón ra, ta ma cuñi ca ra sii inga
ra. A sii minoo ra cua tyaa ra yahvi, ta sii
inga ra ma tyaa ra yahvi. Ma cuu cuñi ndo
sii ra Ndyoo ta cuñi ndo sii xuhun.

Zacuenda ra Ndyoo sii tandɨhɨ zehe ra

25 Ta i catyi tucu ra Jesús: Yucuan cuenda
catyi sihin ndo, ma caca xaan iñi ndo yozo
caa cua ñihi ndo sa casi ndo ta sa coho ndo
ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ma caca xaan iñi ndo yozo
caa cua ñihi ndo zahma quɨhɨ ndo. Zoco
nuu ra Ndyoo ñiñi ca añima ndo ta coño
ñuhu ndo ta zɨquɨ sa casi ndo ta sa ndɨhvɨ
ndo. Maa ra saha sa ndito ndo, ta cua
cuhva ra tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo.
26 Ndyehe ndo cuhva iyo zaa sa sica noo
ityi zɨquɨ. Ña tasi tɨ. Ña zatyiño tɨ. Ñahñi
nu naquihin vaha tɨ tyiño zacuu tɨ, ndɨhɨ ca.
Zoco sasi tɨ vatyi maa ra Ndyoo zacasi sii
tɨ. Ta ñiñi xaan ca cuu maa ndo ityi nuu ra
Ndyoo ta zɨquɨ zaa cuan.
27 ¿Ta yoo ndo cuu nduzucu ca ndo siin
ca tatu caca xaan iñi ndo sa cuenda si? Ma
cuu ca.

28 ¿Ta ñaa cuenda sica xaan iñi ndo sa
cuenda zahma ndo? Ndyehe ndo cuhva
sahnu ita sisi cuhu vatyi ña tavi si, ta ña
cono si iza.
29 Zoco catyi sihin ndo vatyi cuca xaan ra
rey Salomón ta tyaqui xaan zahma ra, zoco
ña tyaqui ca si ta zɨquɨ minoo ita cuan.
30 Ta tatu zandutyaqui xaan ra Ndyoo
sii tu-ita sa iyo vityi ta ityaan cua nduu tu
nducu ta cayu tu, tyaqui xaan tucu zahma
cua cuhva ra sii maa ndo. Zoco maa ndo ña
sino vaha iñi ndo sii ra.
31 Yucuan cuenda catyi sihin ndo: Ma
caca xaan iñi ndo ta catyi ndo: "¿Ñaa sa cua
casi ndi? ta ¿naa sa cua coho ndi? ta ¿yozo
caa ñihi ndi zahma quɨhɨ ndi?"
32 Vatyi sica xaan iñi ñiyɨvɨ ña sito sii ra
Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ si cuan. Zoco
maa Zutu mañi yo sa sito ra vatyi siñi ñuhu
tandɨhɨ si cuan sii ndo.
33 Vaha ca nducu ndo cuhva yozo caa
cua cuhva cuenda ndo sii ndo sii ra Ndyoo
vatyi cundyaca ñaha ra sii ndo ta maa ñi
sa vaha xaan zavaha ndo tañi zavaha maa
ra, ta tacuan ta cua cuhva ra tandɨhɨ sa siñi
ñuhu sii ndo.
34 Zacuenda maa ra Ndyoo sii ndo vityi
ta ityaan, ndɨhɨ ca. Yucuan cuenda ma caca
xaan iñi ndo sa cuenda sa cua cuñi si sii ndo
ityaan. Caca iñi ndo vityi ɨɨn ñi sa cuenda sa
siñi ñuhu sii ndo vityi.

7

Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ

1 Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ coto catyi
tucu ra Ndyoo vatyi ña vaha zavaha tucu
maa ndo.
2 Vatyi cuhva ndyehe maa ndo sii inga
ñiyɨvɨ, tacuan tucu cua ndyehe ra Ndyoo
sii ndo. Ta tatu tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ,
zuun ñi cuhva cuan cua tyaa ra Ndyoo
cuatyi sata maa ndo.
3 ¿Yozo caa vatyi cuu ndyehe ndo cuatyi
luhlu ñi sa iyo sii inga ñiyɨvɨ ta tañi minoo
mihin luhlu ñi sa ñoho sɨtɨ nuu ñu cuu si? Ta
ña ndyehe ndo cuatyi cahnu xaan sa iyo sii
maa ndo, ta cuu si tañi minoo mihin cahnu
sa ñoho nuu maa ndo.
4 Ta ñaa cuenda catyun sihin yañun vatyi
nacuhva ra sa tavon mihin luhlu sa ñoho
sɨtɨ nuu ra, ta ña tuu iñun sa ñoho minoo
mihin cahnu sɨtɨ nuu moo.
5 Cuhva cuan, zohon tuhun vatyi vaha
xoon, ta ña ndisa. Tava xihnon mihin sa
ñoho sɨtɨ nuu moo, ta zɨquɨ cua ndundisi
ndyehun, ta cua cuu tavon mihin luhlu sa
ñoho sɨtɨ nuu yañun.
6 Ta ma zañiñi ndo ta cahan ndo Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ña cuñi coto, coto cañi
ñu sii ndo. Tañi ina cuu ñiyɨvɨ ña cuñi
Tuhun Ndyoo. Ta tañi zatɨvɨ quɨnɨ sii sa
vaha, tacuan tucu iyo maa ñu. Cua cahan
ñu ndya vaha ñi sii Tuhun Ndyoo.

Ma cundɨhɨ iñi ndo cahan ndo sihin ra Ndyoo

7 Caca ndo sii ra Ndyoo, ta cua cuhva ra
sa sica ndo. Nanducu ndo, ta cua nañihi
ndo. Cati ndo yuvehe, ta cua nuña si.
8 Vatyi tandɨhɨ ndoho ra sica, cua ñihi
ndo. Ta tatu nanducu ndo, cua nañihi ndo.
Ta tatu cati ndo yuvehe, cua nuña si.
9 Maa ndo ra cu zutu sa ndyihi, tatu cua
caca zehun minoo pan, ¿atu cua cuhva ndo
minoo yuu sii ra? Ña tacuan.
10 A tatu cua caca ra minoo tyiyaca, ¿atu
cua cuhva ndo minoo coo?
11 Ñiyɨvɨ quiñi cuu maa ndo, zoco sito ndo
yozo caa cuhva ndo sa vaha sii zehe ndo,
vaha xaan ca cua zavaha Zutu yo, ra ndyaa
andɨvɨ. Cua cuhva ra sa vaha sii ñiyɨvɨ sica
sii ra.
12 Ta tatu cuñi ndo sa cua zavaha ñiyɨvɨ
sa vaha sihin maa ndo, tacuan zavaha tucu
maa ndo sihin maa ñu tandɨhɨ saha vatyi
yucuan cuu sa catyi ley ra Moisés ta libro
i tyaa ra profeta ta sa naha.

Tɨhɨn yuvehe ta cuɨñɨ ityi sa cuahan nu ndyaa ra Ndyoo

13 Nducu ndo cuhva quɨhvɨ ndo yuvehe
tɨhɨn vatyi quɨhɨn yuvehe ta quɨhɨn ityi sa
cuahan nu cunaa ñiyɨvɨ andyaya. Ta cuaha
xaan ñiyɨvɨ cuahan ityi cuan.
14 Zoco tɨhɨn yuvehe ta cuɨñɨ ityi sa cua-
han nu ma cuu ca ñiyɨvɨ, ta zuhva cuii ñi
ñiyɨvɨ cua nañihi ityi cuan.

Nacoto yo tatu vaha ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu sa vaha

15 Zacuenda ndo sii ndo sihin ra vatya ta
catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda ra Ndyoo.
Vasi ra tañi minoo mvee ticatyi, zoco añima
ra ñoho sa quiñi caa.

16 Cuu nacoto ndo sii ra sa cuenda cuhva
zavaha ra. Tañi yutu ña vaha, tacuan iyo
ra vatyi minoo tu mihndya ma cuu cuhva
tu mango. Ta minoo iñu ma cuhva tu uva.
17 Ta tacuan cuu si. Tandɨhɨ yutu vaha,
saha tu sɨtɨ vaha. Ta tandɨhɨ yutu ña vaha,
ña vaha sɨtɨ tu.
18 Minoo yutu vaha, ma cuu cuhva tu sɨtɨ
ña vaha. Ta minoo yutu ña vaha, ma cuu
cuhva tu sɨtɨ vaha.
19 Ta tandɨhɨ yutu sa ña saha sɨtɨ vaha,
tuhva ñiyɨvɨ cahndya sii tu, ta cayu tu.
20 Ta zuun ñi sihin cuhva cuan, cuu na-
coto yo sii ñiyɨvɨ sihin cuhva zavaha ñu.

Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuu quɨhvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ

21 Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa catyi sihin: “Zutu
mañi yuu, Zutu mañi yuu”, cuu quɨhvɨ ñu
nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ. Maa ñi
ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi ra Ndyoo Zuti,
cuu quɨhvɨ ñu.
22 Quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ,
cuaha xaan ñu cua catyi tyehen sihin:
“Zutu mañi yuu, nduhvi i cahan ndi sihin
zɨvɨ moo, ta sihin zɨvɨ moo tava ndi tatyi
ña vaha, ta i zavaha ndi cuaha xaan sa
ndyityi.” Cua catyi ñu.
23 Zoco yuhvi cua catyi: “Ña site sii ndo.
Cuɨnɨ siyo ndo sii, ta cuahan ndo vatyi ñá
zavaha ndo sa vaha sa i catyi sihin ndo.”

Cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa cahan ra Jesús, ta cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi

24 Tyehen catyi sihin ndo, tatu yoo ra
tyizoho sa quehin ta zavaha ra sii si, cuu ra
tañi minoo ra siñi tuñi vaha. Cono xaan i
sitya ra ndya tahan ra minoo yuu cahnu, ta
i zandaa ra vehe ra zɨquɨ yuu cuan.
25 Ta i coon xaan zavi, ta i cucono yuu. Ta
ñihi xaan i ñoho tatyi, zoco ñá nduva vehe
cuan vatyi i zandaa ra sii si zɨquɨ yuu cuan.
26 Zoco ra siñi sa quehin ta ña zavaha ra
sii si, cuu ra tañi minoo ra tondo xaan, ra
i zandaa vehe nu ñiyɨtɨ ñi. Ñá zavaha ra
cimiento si.
27 Ta i coon zavi. Ta i cucono yuu, ta ñihi
xaan i sicaa tatyi, ta i nduva vehe cuan, ta
cua naa si.
28 Ta nu i ndɨhɨ cahan ra Jesús, iyo xaan i
cuñi ñiyɨvɨ sihin cuhva zacuaha ra
29 vatyi zacuaha ra tañi minoo ra ndy-
aca ñaha. Ñá zacuaha ra tañi ra maestro
cuenda ley.

8

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

1 Cuhva i noo ra Jesús yucu cuan, cuaha
xaan ñiyɨvɨ i sindyico sii ra.
2 Ta i tuhva minoo ra cuhu cuehe tyahyu
sii ra Jesús. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra ta catyi
ra: Tata, iyo cuhva suun, ta cuu zanduvo-
hon sii tatu cuñun.
3 Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi ra, ta
i catyi ra: Cuñi. Sa nduvohon. Ta zuun ñi
caa cuhva cuan, i quita cuehe cuan sii ra,
ta ndaha nduvaha ñi ra.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehun
vatyi ma nacatyun sihin numinoo ñiyɨvɨ.
Cuhun nu ndyaa ra cu zutu, ta cuhvon
ofrenda sii ra Ndyoo tañi i catyi ra Moisés
cua cuhva ñiyɨvɨ tatu sa nduvaha ñu. Ta
tacuan ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi sa i
nduvohon.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo muzu ra ndyaca ñaha sii zandaru

5 I quɨhvɨ ra Jesús ñuu Capernaum, ta
minoo ra ndyaca ñaha sii minoo ziendu
zandaru i tuhva sii ra ta i sica ra tumañi iñi
sii ra, ta catyi ra:
6 Tata, cuhu xaan minoo ra luhlu, ra cu
muzi. Catuu ra, ta sa cuñi xii ra, ta ndyehe
xaan ra tundoho.
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua cuhin, ta
cua zanduvehi sii ra.
8 Ta i nacahan ra ndyaca ñaha sii zandaru
cuan, ta i catyi ra: Ña tahan si sa cuhun
vehi vatyi ra cahnu xaan ca cuu moo. Tatu
cua catyi moo vatyi cua nduvaha muzi, cua
nduvaha ra.
9 Vatyi zuun ñi iyo tucu ra ndyaca ñaha
sii, ta iyo tucu zandaru ra ndyaca ñehi.
Tatu catyi sihin minoo ra vatyi cuhun ra,
cuhun ra. Ta tatu catyi sihin inga ra vatyi
quisi ra, cua quisi ra. Ta tatu ñaa tyiño tave
sii minoo muzi, zavaha ra sii si.
10 Tacuan i catyi ra, ta sa siñi ra Jesús
cuhva cahan ra, iyo xaan i cuñi ra, ta i catyi
ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra: Catyi sihin ndo
vatyi tañaha ca nañihi sii minoo ra hebreo
ra sino iñi sii ra Ndyoo tañi sino iñi ra ya.

11 Ta catyi sihin ndo vatyi cua quisi
cuaha xaan ñiyɨvɨ ndya ityi caña ñicandyi ta
ndya ityi cua iñi, ta cua cundyaa ñu ta casi
ñu sihin ra Abraham, ta ra Isaac ta ra Jacob
nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ.
12 Zoco ñiyɨvɨ i tahan si cuhun yucuan,
ma cuu cuhun ñu. Cua tyihi ra Ndyoo sii ñu
minoo nu ñaa nu cua vacu xaan ñu, ta cua
casi quihñi noho ñu sa cuenda tundoho sa
ndyehe ñu.
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra ndy-
aca ñaha sii zandaru: Cuahan ndya vehun
vatyi cuu si tañi cuhva sino iñun. Tacuan i
catyi ra Jesús, ta zuun ñi caa cuhva cuan i
nduvaha muzu ra.

Zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Simón Pedro

14 Cuahan ra Jesús ndya vehe ra Pedro,
ta yucuan i ndyehe ra sii tyizo ra Pedro.
Catuu ña nu sito. Cuhu ña sihin cahñi.
15 I tɨɨn ra Jesús ndaha ña, ta i quita cahñi
cuan. Ta i nduvita ña, ta i quisaha zavaha
ña sa casi ra.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

16 Sa tyizo ñicandyi, ta sa tyahan cuan i
quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii cuaha xaan ñu ñoho
tatyi cuihna nu ndyaa ra Jesús. Ta i tava
ra tatyi ña vaha cuan sihin minoo ñi tuhun
cahan ra, ta i zanduvaha tucu ra sii tandɨhɨ
ñu cuhu.
17 Tacuan i cuu si vatyi cua quita si cuhva
i catyi ra Isaías; minoo ra profeta i cuu ra ta
sa naha. Tyehen i catyi ra: “I quindyaa ra
cuehe yo, ta i zanduvaha ra sii yo.”

Ñu sa cuñi cundyico sii ra Jesús

18 Ta cuhva sa ndyehe ra Jesús vatyi
cuaha xaan ñiyɨvɨ siconduu cuii yucu ñu
sihin ra, i catyi ra vatyi cua yaha ra inga
siyo miñi.
19 Ta i tuhva minoo ra maestro cuenda
ley sii ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: Mae-
stro, cuñi cundyique suun vazu ndya ndya
maa cuohon.
20 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu
cundyee iñun? vatyi ñicuii ca ta iyo vehe tɨ,
ta zaa iyo taca tɨ. Zoco ra i quisi ndya gloria,
ñahñi maa vehe ra iyo.
21 Ta zɨquɨ inga ra ndyico sii ra Jesús, i
catyi ra sihin ra: Tata, cua cundyique suun,
zoco cuatu noo ndya nacuu xihna zuti ta
zɨquɨ cua cundyique suun.
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yoho cundy-
icon sii vityi, ta natyihi ñiyɨvɨ ña sito sii ra
Ndyoo sii tahan sihi sihin ñu sisi ñuhu.

Zacutaxi ra Jesús tatyi sihin ndutya

23 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús minoo barco
sihin ra i casi ra.
24 Ta i quisaha caa minoo tatyi ñihi xaan
ndya cuhva ndya cuñi zahvi ndutya sii
barco cuan. Ta quixi ra Jesús.
25 Ta sahan ra sica noo sihin ra, ta i
zandoyo ra sii ra, ta catyi ra sihin ra: ¡Tata,
zacacun sii yo; sa cuñi cunaa yo!
26 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: ¿Ñacu
yuhu xaan ndo? Zuhva cuii ñi sino iñi ndo.
Catyi ra. Tacuan ta i nduvita ra, ta i cahan
ra sihin tatyi ta sihin ndutya, ta i cutaxi si.
27 Ta iyo xaan i cuñi ra ndɨhɨ sihin ra, ta
catyi ra: ¿Yoo ra cuu ra ya? vatyi cuhva
ndya tatyi ta cuhva ndya ndutya ta tyaa si
yahvi sii ra.

Ra sa ñoho tatyi cuihna

28 Ta cuhva sa i saa ra Jesús inga siyo
miñi cuan ndya nu cu si Gadara, i quita
uu tahan ra nu ñaña, ta i tuhva ra sii ra.
Ñoho tatyi cuihna sii nduu tahan ra cuan,
ta xaan xaan ra ndya cuhva yoñi cuu yaha
ityi cuan.
29 Ta i quisaha cana saa ra, ta catyi ra:
¿Ñaa sa cuñun sihin ndi, yoho Jesús zehe ra
Ndyoo? ¿Atu vasi zandyehun tundoho sii
ndi cumañi ca sa tahan si quɨvɨ?
30 Tacuan i zacahan cuihna sii ra cuan.
Ta yatyi ñi yucuan sica noo cuaha xaan
quɨnɨ. Sasi tɨ.
31 Ta i sica tatyi cuihna cuan tumañi iñi
sii ra Jesús vatyi tatu cua tava ra sii si,
naquɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan.
32 Ta i catyi ra Jesús sihin si: Vaha, cua-
han ndo. Ta i quita tatyi cuihna sii nduu
tahan rayɨɨ cuan, ta i quɨhvɨ si sisi quɨnɨ
cuan. Ta zɨquɨ tandɨhɨ quɨnɨ cuan, i sino tɨ
nu iñi noo yuhu miñi, ta i sihi tandɨhɨ tɨ sisi
ndutya.
33 Ta ra zacuenda quɨnɨ cuan, i sino ra,
ta cuahan ra ndya ñuu, ta i nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa i tahan ra siñoho tatyi cui-
hna cuan.

34 Ta zɨquɨ i quita tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta cuahan ñu nu ndyaa ra Jesús vatyi cuñi ñu ndyehe ñu sii ra. Ta sa ndyehe ñu sii ra, i zañiñi ñu sii ra sa naquita ra ñuu ñu.

9

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

1 I quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo barco, ta i yaha ra ta saa ra inga siyo miñi, ta i saa ra zuun ñi ñuu maa ra.
2 Ta i sindyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra cuhu nu ndyaa ra Jesús. Ndyizo ra sii ra cuan sihin minoo tyuhva. Ta sa ndyehe ra Jesús cuhva sino xaan iñi tandɨhɨ ra, ta i catyi ra sihin ra cuhu cuan: Ra luhlu, ma nducuihya iñun. Sa ndasi cuatyun.
3 Tacuan ta zuhva ra maestro cuenda ley, i sica iñi ra: "Quiñi xaan cahan ra ya sii ra Ndyoo." (Vatyi zaha ra Jesús tuhun vatyi Ndyoo cuu ra, cuñi ra cuan.)
4 Ta ra Jesús i sito ra ñaa sa sica iñi ra, ta i catyi ra sihin ra cuan: ¿Ñaa cuenda sica iñi ndo minoo cuhva ña vaha?
5 ¿Ñaa sa yɨɨ ca catyi yo? ¿Atu yɨɨ ca catyi yo: "Sa ndasi cuatyun", a yɨɨ ca catyi yo: "Nduviton ta cacon"? (Ña yɨɨ catyi yo: "Sa ndasi cuatyun." Vatyi yɨvɨ sa ndyehe yo cuu cuhva cuan. Ma coto ñiyɨvɨ tatu ndisa a ña ndisa. Zoco cua ndyehe ñu tatu zanduvaha yo sii minoo ñiyɨvɨ sa ndisa.)
6 Cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva sii vii, ra i quisi ndya gloria, sa zandasi cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra xii: Nduviton. Nacuhun tyuhvon, ta cuhun ndya vehun.
7 Tacuan ta i nduvita ra xii cuan, ta cuahan ra ndya vehe ra.
8 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuhva cuan, i yuhu xaan ñu, ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo vatyi i saha xaan ra cuhva sii ra Jesús.

Cana ra Jesús sii ra Mateo

9 I quita ra Jesús yucuan, ta i ndyehe ra sii minoo ra nañi Mateo. Ndyaa ra nu zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ cuenda xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyi ra sihin ra: Coho sihin. Tacuan ta i nduvita ra Mateo, ta cuahan ra sihin ra.
10 Yaha zuhva quɨvɨ ta sahan ra Jesús sa casi ra xita vehe ra Mateo. Ta ɨɨn ñi sihin ra Jesús ta sihin ra sica noo sihin ra sasi cuaha xaan ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta inga ra iyo cuatyi.
11 Ta sa ndyehe ra fariseo cuhva cuan, i ndaca tuhun ra sii ra sica noo sihin ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda sasi ra maestro ndo sihin ra tava xuhun ta sihin inga ra iyo cuatyi?
12 Ta i siñi ra Jesús tuhun cuan, ta i catyi ra: Ñiyɨvɨ iyo vaha, ña siñi ñuhu minoo médico sii ñu, zoco sii ñu cuhu siñi ñuhu médico.
13 Cuhun ndo ta cutuhva ndo cuhva catyi si nuu tutu ra Ndyoo nu catyi si tyehen: "Cuñi sa cua cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ, ta ma zañiñi xaan ndo sa cahñi ndo quɨtɨ sa cuenda cuatyi ndo." Vatyi ña vasi cane sii ñiyɨvɨ vaha, vasi cane sii ñu iyo cuatyi vatyi cuñi sa cua zama ñu cuhva iyo ñu.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús tatu cuñi si sa coo ndyitya ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta ra ndyico sii ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, i tuhva ra sii ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuenda vatyi maa ndi ta ra fariseo tuhva xaan ndi coo ndyitya, ta ra sica noo sihin moo, ña tuhva ra?
15 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu cuu sa ma casi ñu ñoho minoo vico tindaha nɨɨ ñi sa ndyaa ra i tindaha sihin ñu? Ma cuu. Zoco cua saa quɨvɨ cua cuhun ra i tindaha, ta zɨquɨ ndisa vatyi ma casi ñu.
16 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i cahan ra zɨquɨ inga cuhva ta catyi ra: Yoñi ñiyɨvɨ natyaa zuhva zahma saa sii zahma sahnu vatyi cua ndɨyɨ zahma saa cuan, ta cua tahndya ca zahma sahnu cuan.
17 Ta inga cuhva, yoñi zavaha ndixi panela saa sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si ta cua cahndi quɨzɨ sahnu cuan. Cuñi si quɨzɨ saa tatu zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela saa vatyi ma tahvi quɨzɨ cuan, ta ma ndoyo ñuhu ndixi cuan. (I cahan ra Jesús cuhva ya vatyi ma cuu nazaca yo cuhva zacuaha maa ra sihin costumbre sahnu.)

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tɨɨn minoo ñaha yuzahma ra Jesús

18 Nɨɨ ñi sa cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i saa minoo ra cu tyiño cuenda ñu hebreo, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Jesús, ta catyi ra: Sa sihi minoo zehi, zoco tatu cua cuhun ndya

vehi ta tyizon ndohon sii ña, cua nandoto ña. Catyi ra.
19 Ta i nduvita ra Jesús sihin ra sica noo
sihin ra, ta cuahan ra sihin ra cuan.
20 Ta ityi cuahan ra Jesús, i tuhva minoo
ñaha sii ra. Sa usi uu cuiya sa cuhun ña,
cuehe sa cuu ña nɨñɨ. Ta i quisi ña ityi sata
ra Jesús, ta i tɨɨn ña yuzahma ra.
21 Vatyi sica iñi ña: "Vazu zahma ñi ra cua
tɨɨn, ta nduvehi."
22 Zoco i nasico cava ra Jesús, ta i ndyehe
ra sii ña, ta catyi ra: Cuzɨɨ xaan iñun, zihi. I
nduvohon vatyi i sino iñun sii. Ta zuun ñi
caa cuhva cuan i nduvaha ña.
23 Ta cuhva sa saa ra Jesús vehe ra cu
tyiño cuan, i ndyehe ra vatyi sa tɨvɨ música,
ta cuvaa xaan ñiyɨvɨ, ta sacu saa ñu.
24 Ta i catyi ra sihin ñu: Quita ndo ihya.
Ñá sihi ña luhlu ya. Quixi ña. Tacuan i catyi
ra, ta i sacu ndyaa ñu sii ra.
25 Zoco i tava ra Jesús sii ñu, ta zɨquɨ i
quɨhvɨ ra, ta i tɨɨn ra ndaha ña, ta i nduvita
ña.
26 Ta nacahnu cuii ityi cuan i sito ñiyɨvɨ
cuhva i cuu.

Zanduvaha ra Jesús sii uu tahan ra cuaa

27 Ta sa quita ra Jesús yucuan, i sindyico
uu tahan ra cuaa sii ra, ta cana saa ra,
ta catyi ra: ¡Cundahvi iñun sii ndi Zehe ra
David!
28 Ta sa yaha quɨhvɨ ra Jesús sisi vehe, i
tuhva ra cuaa cuan sii ra. Ta i ndaca tuhun
ra Jesús sii ra: ¿Atu sino iñi ndo vatyi cuu
zanduvehi sii ndo? Ta i nacahan ra cuan,
ta catyi ra: Sino iñi ndi, tata.
29 Tacuan ta i tɨɨn ra Jesús sɨtɨ nuu ra, ta i
catyi ra: Nacuu si tañi cuhva sino iñi ndo.
30 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i nduvaha sɨtɨ
nuu ra cuan. Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra
vatyi ma nacatyi ra sihin numinoo ñiyɨvɨ.
31 Zoco cuahan ra ta i nacatyi ra sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ityi cuan cuhva i zavaha ra
Jesús.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ñehe

32 Ta cuhva sa cua quita ra yucuan, i quisi
ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra ñehe sii ra Jesús.
Ñoho minoo tatyi cuihna sii ra cuan.
33 I tava ra Jesús sii tatyi cuihna cuan,
ta zɨquɨ i quisaha cahan ra ñehe cuan. Ta
iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i catyi ñu: Tañaha
ca ndyehe maa yo ñiyɨvɨ hebreo minoo sa
tyehen.
34 Zoco i catyi ra fariseo: Ihya ra tava
tatyi cuihna sihin tundyee iñi sii ra cu nuu
sii cuihna.

Cundahvi xaan iñi ra Jesús sii ñiyɨvɨ

35 I sica noo ra Jesús tahan tahan ñuu
nahnu ta ñuu ndyihi. Zacuaha ra sii ñiyɨvɨ
sisi vehe ñuhu tahan tahan nu cuahan ra.
I nacatyi ra Tuhun Vaha sa cuenda cuhva
ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta zanduvaha ra sii
ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii nuu cuehe.
36 Ta sa ndyehe ra sii ñiyɨvɨ, i cundahvi
xaan iñi ra sii ñu vatyi ndyehe xaan ñu
tundoho, ta sica noo ñu ityi cuan ityi ya tañi
mvee ticatyi sa yoñi zacuenda sii.
37 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra sica
noo sihin ra: Sa ndisa quehin vatyi cahnu
xaan itu, zoco yoñi cuñi zatyiño ta zaquee
ra sii si.
38 Yucuan cuenda caca ndo sii sitoho itu
vatyi natasi ra muzu cua zaquee sii si.

10

I casi ra Jesús usi uu tahan ra apóstol

1 I casi ra Jesús usi uu tahan ra. Ta i saha
ra tundyee iñi sii ra, ta i cuu tava ra tatyi
cuihna, ta zanduvaha ra tandɨhɨ nuu cuehe
ta tundoho.
2 Ta ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan ra cuan.
Xihna ca ra Simón. Pedro nañi tucu ra, ta
ra Andrés yañi ra. Inga ra nañi Jacobo, ta
ra Juan yañi ra. Nduu tahan ra cuu zehe ra
Zebedeo.
3 Ta ra Felipe tucu, ta ra Bartolomé, ta ra
Tomás, ta ra Mateo; ra i tava xuhun cuenda
ra ndyaca ñaha cuu ra Mateo. Ta ra Jacobo
zehe ra Alfeo, ta ra Lebeo. Nañi tucu ra
Tadeo.
4 Ta inga ra nañi ra Simón. Maa ra cuu
cuenda minoo ityi ra cuñi zama sii ra ndy-
aca ñaha. Ta inga ra nañi ra Judas Iscariote.
Cuee ca ta i xico ra sii ra Jesús.

I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

5 I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra cuan,
ta ihya cuu sa i catyi ra sihin ra: Ma cuhun
ndo nu yoñi ñiyɨvɨ hebreo, ta ma quɨhvɨ ndo
ñuu nu cu si Samaria.

6 Zoco cuhun ndo nu yucu ñiyɨvɨ hebreo
vatyi tañi mvee ticatyi sa cua naa cuu ñu.
7 Ta ityi cuahan ndo, nacatyi ndo Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ta catyi ndo vatyi sa
cuñi saa quɨvɨ cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu
ñiyɨvɨ.
8 Zanduvaha ndo sii ñu cuhu. Zanandoto
ndo sii ñu i sihi. Zanduvaha ndo sii ñiyɨvɨ
cuhu cuehe tyahyu, ta tava ndo tatyi cui-
hna. Sa caha ñi ñihi maa ndo cuhva ya, ta
sa caha ñi tyindyee maa ndo sii ñiyɨvɨ.
9 Ma cuizo ndo xuhun cuenda ityi, nu
xuhun cuaan, ta nu xuhun cuisi, ta nu
xuhun cuatyi.
10 Numinoo yɨtɨ ma cuizo ndo. Ma cuizo
ndo inga camisa a zapato a minoo tutatu
vatyi tahan si sa cuhva ñiyɨvɨ sa casi ra
zatyiño tañi maa ndo.
11 Tatu cua saa ndo minoo ñuu cahnu a
ñuu luhlu, nanducu ndo sii minoo ra vaha,
ta ndoo ndo vehe ra ndya quɨvɨ cua quita
ndo ñuu cuan.
12 Cuhva sa saa ndo minoo vehe catyi
ndo: “Nacoo sa vaha sii ra Ndyoo sihin
ndo.”
13 Ta tatu vaha ñiyɨvɨ cuu ñu vehe cuan,
nandoo si tacuan, zoco tatu yɨvɨ ñiyɨvɨ vaha
cuu ñu, naquihin ndo tuhun vaha i cahan
ndo sihin ñu.
14 Ta tatu ma tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ sii ndo, ta
ña cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ndo, quita
ndo vehe cuan ta ñuu cuan ta naquɨzɨ ndo
saha ndo vatyi ma cuhun nu ñiyaca ñuu
cuan sihin ndo.
15 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ cua
tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, cuaha ca tun-
doho cua ndyehe ñiyɨvɨ ñuu cuan ta zɨquɨ
niyɨvɨ ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra.

Cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ sino iñi

16 Ndyehe ndo, tañi mvee ticatyi cuu maa
ndo, ta tasi sii ndo nu yucu lobo. Listo xaan
cuu ndo tañi coo, zoco mazu xaan cuu iñi
ndo tañi paloma.
17 Ta zacuenda vaha ndo sii ndo sihin
ñiyɨvɨ vatyi cua cuhva cuenda ñu sii ndo sii
ra cu tyiño. Ta cua cañi ñu sii ndo sisi vehe
ñuhu.
18 Ta cundyaca ñu sii ndo nuu ra ndyaca
ñaha ta nuu ra gobierno sa cuenda mi. Ta
tacuan ta cua ñihi ndo cuhva cahan ndo sa
cuenda mi nuu ra cuan ta nuu ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu.
19 Ta cuhva sa cua cuhva cuenda ñu sii
ndo sii ra cu tyiño, ma caca xaan iñi ndo
ñaa sa cua cahan ndo vatyi sa zuun ñi
caa cuhva cuan cua cuhva maa ra Ndyoo
tuhun cua cahan ndo.
20 Vatyi yɨvɨ maa ndo cua cahan. Tatyi Ii
maa ra Ndyoo sa iyo añima ndo cua cuhva
ra tuhun cua cahan ndo.
21 Cua xico tuhun rayɨɨ zuun ñi sii yañi ra,
ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra. Ta cua xico tuhun
zutu sa ndyihi sii zehe ra. Ta cua cuxaan
zehe ñiyɨvɨ sihin zutu ñu ta sihin zɨhɨ ñu,
ta cua cuhva cuenda ñu sii ñu vatyi cahñi
niyɨvɨ sii ñu.
22 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cua cuxaan si-
hin maa ndo sa cuenda mi, zoco ra ma zaña
tuhin ndya nu cua ndɨhɨ tyiemvu, yucuan
ra cua cacu.
23 Tatu quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ sihin
ndo minoo ñuu, cono ndo ta cuhun ndo
ndya inga ñuu. Vatyi sa ndisa catyi si-
hin ndo vatyi tañaha ca ndɨhɨ cuhun ndo
tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ hebreo ta cua quisi tucu
ra i quisi ndya gloria.
24 Ña cahnu ca cuu minoo ra ndyico sii ra
ta zɨquɨ ra cu nuu sii ra. Ta ña cahnu ca cuu
minoo muzu ta zɨquɨ patrón ra.
25 Ra ndyico sii ra, nandoo ra vaha cuu ra
tañi ra cu nuu sii ra. Ta nandoo ra cu muzu
vaha cuu ra tañi patrón ra. Tatu mi, ra cu
nuu vehe, ta catyi ñiyɨvɨ vatyi ra cu nuu sii
cuihna sa nañi Beelzebú cui, cuaha ca sa
cua cahan ñu sii zehi.

Ra tahan si yuhu yo

26 Yucuan cuenda ma yuhu ndo sii ñiyɨvɨ.
Ñahñi tuhun xehe sa ma quita nu ndisi. Ta
ñahñi sa ñoho xehe ta ma coto ñiyɨvɨ sii si.
27 Tandɨhɨ tuhun cahan xehi sihin ndo,
nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ. Ta tuhun sa xehe
xaan quehin sihin ndo, cana saa ndo sii si
ndya xiñi vehe.
28 Ma yuhu ndo sii ñiyɨvɨ cahñi coño ñuhu
ndo vatyi ma cuu cahñi ñu añima ndo. Vaha
ca cuyuhu ndo sii ra sa cuu cahñi sii ndo sa
ndisa cuii ta zacuhun ra sii ndo andyaya.
29 Cuyahvi uu tahan zaa ndyihi sa minoo
peso. Caha xaan ndyaa tɨ, zoco ma cuu cuu
numinoo tɨ ta canacava tɨ nu ñuhu tatu ma
cuhva Zutu yo.

30 Ta ndya cuhva ndya ixi xiñi ndo, ta sito
ra Ndyoo yozo tahan si.
31 Yucuan cuenda ma yuhu ndo. Yahvi
xaan ca ndyaa maa ndo ta zɨquɨ ca cuaha
xaan zaa ndyihi.

Ma yuhu yo cahan yo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

32 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua catyi sihin inga
ñiyɨvɨ vatyi sito ñu sii, yuhvi cua catyi tuqui
sihin Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, vatyi site sii ñu
cuan.
33 Zoco ñiyɨvɨ cua catyi ityi nuu inga ñiyɨvɨ
vatyi ña sito ñu sii, yuhvi cua catyi tuqui ityi
nuu Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, vatyi ña site sii
ñu cuan.

Sa cuenda ra Jesús ta ma cuu cu-ɨɨn ñiyɨvɨ

34 Ma caca iñi ndo vatyi vasi cuhve sa coo
sa taxi ñuu ñiyɨvɨ. Ña tacuan cuu si. Vasi
ndyaque cuhva cahñi tahan ñiyɨvɨ.
35 Vasi zacahñi tehin rayɨɨ sihin zutu ra
ta ñu zɨhɨ sihin zɨhɨ ñu. Ta cua cahñi tahan
sono ñiyɨvɨ sihin tyizo ñu.
36 Ta cua cuxaan tahan xaan ñiyɨvɨ sihin
ñiyɨvɨ sii ñu.
37 Ra cuñi ca sii zutu ra a sii zɨhɨ ra ta zɨquɨ
sii mi, ña tahan si cuu ra ñiyɨvɨ cuenda mi.
Ta ra cuñi ca sii zehe yɨɨ ra a sii zehe zɨhɨ
ra ta zɨquɨ sii mi, ña tahan si cuu ra ñiyɨvɨ
cuende.
38 Ta ra ña cuñi cundyico sii, vazu cuu ra
cuende, ña tahan si cuu ra ñiyɨvɨ cuende.
39 Ra sa cuñi coo vaha xaan ta zacuenda
ra sii ra ñuu ñiyɨvɨ, cunaa ra, ta cunaa
ndaha tyiño ra sihin ra. Zoco ra saha sa cuu
sa cuenda mi, cua cundito ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu.

Cuhva ñihi ñiyɨvɨ sa vaha sii ra Ndyoo

40 Tatu tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ sii maa ndo, tɨɨn
cuenda ñu sii mi. Ta tatu tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ
sii mi, tɨɨn cuenda ñu sii ra i tasi sii.
41 Ra tɨɨn cuenda sii minoo ra profeta
vatyi vasi ra sa cuenda ra Ndyoo, zuun ñi sa
vaha cua cuhva ra Ndyoo sii ra tɨɨn cuenda
cuan tañi cua cuhva ra sii ra profeta cuan.
Ta minoo ra tɨɨn cuenda sii minoo ra vaha
vatyi vaha ra, zuun ñi sa vaha cua cuhva ra
Ndyoo sii ra tañi sa cua cuhva ra sii ra vaha
cuan.
42 Ta yoo ra cua cuhva, vazu minoo vaso
ndutya visi ñi, sii minoo ra luhlu. Ndisa
cuii cua cuhve sa vaha sii ra tatu zavaha ra
cuhva cuan sa cuenda sa vatyi ndyico ra sii
mi.

11

Tasi ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra ndya nu ndyaa ra Jesús

1 Sa ndɨhɨ zacuaha ra Jesús cuhva ya sii sa
usi uu tahan ra i casi ra, ta zɨquɨ i quita ra
yucuan ta cuahan ra zɨɨn zɨɨn ñuu ityi cuan
cua zacuaha ra ta nacatyi ra Tuhun Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ.
2 Ñoho ra Juan vehe caa, ta i saa tyiño
nu ndyaa ra sa cuenda cuhva zavaha ra
Jesús. Yucuan cuenda i tasi ra sii uu tahan
ra ndyico sii ra vatyi cua cahan ra sihin ra
Jesús.
3 Ta i ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús:
¿Atu yoho cuu ra Cristo, ra cua zacacu sii
ndi a cuatu ca ndi naquisi inga ra?
4 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra sihin
ra cuan: Cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin
ra Juan tandɨhɨ sa i ndyehe ndo ta sa siñi
ndo.
5 Nacatyi ndo sihin ra cuhva nandyehe
ra cuaa, ta nacaca ra coxo ta nduvaha ra
tyahyu ta nacuɨñɨ ra zoho, ta cuhva nan-
doto ñiyɨvɨ i sihi. Ta nacatyi ndo cuhva siñi
ñiyɨvɨ ndahvi Tuhun Vaha, cuhva cua cacu
ñu.
6 Ta catyi ndo sihin ra vatyi zɨɨ xaan cua
cuñi ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu sa sino iñi ñu sii.
7 Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra ndyico
sii ra Juan. Ta sa yaha cuahan ra cuan ta
zɨquɨ i quisaha cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ
sa cuenda ra Juan, ta catyi ra: ¿Ñaa sa
sindyehe ndo quɨvɨ i sahan ndo nu ityi
xaan nu yoñi ñiyɨvɨ iyo? ¿Atu sahan ndo
vatyi cua ndyehe ndo minoo tuñɨɨ sa za-
canda tatyi?
8 Tatu yɨvɨ si cuan ¿ñaa sa sindyehe ndo?
¿Atu sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo sii
minoo ra ñoho zahma vaha? Ña tacuan
vatyi sa sito ndo vatyi ñiyɨvɨ ñoho zahma
vaha xaan, iyo ñu vehe rey.
9 ¿Ñaa sa sindyehe ndo? ¿Atu sahan ndo
vatyi cua ndyehe ndo sii minoo profeta?
Zuumi. Ta catyi sihin ndo vatyi ñiñi xaan
ca ra cuu maa ra Juan ta zɨquɨ ca tandɨhɨ ca
ra profeta.

10 Vatyi ra cuan cuu ra cahan si tuhun
nuu tutu ra Ndyoo nu catyi si: “Yuhvi ra
Ndyoo cua tasi sii minoo ra ityi nuu ca, ta
cua zanduvaha ra cuhva iyo ñiyɨvɨ vatyi
cua saa moo cuee ca, ta cua tyizoho ñu sa
cohon.”
11 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ
rayɨɨ ra cacu, yoñi inga ca ra ñiñi ca ta zɨquɨ
ra Juan. Zoco ra luhlu ca, ra cuhun nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo, cahnu ca ra ta zɨquɨ
ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.
12 Ta ndya quɨvɨ i saa ra Juan ta ndya vityi
cuahan coyo ñiyɨvɨ gloria, ñu cuñi ndisa
cuii cuhun. Zoco zañihi ñu ta cua zaha-
canaa ñu sii si.
13 Tandɨhɨ ra profeta ta ley ra Moisés
ndɨhɨ ca, i cahan si sa cuenda cuhva cua
cundyaca ñaha ra Ndyoo ndya cuhva ndya
quɨvɨ i saa ra Juan.
14 Ta tatu cuñi ndo sino iñi ndo sa quehin,
ra Juan cuu ra Elías, ra tahan si quisi.
15 Tatu ndyaa zoho ndo, cuɨñɨ ndo.
16 ¿Ñaa ñi cuhva quehin sihin ñiyɨvɨ iyo
vityi? ¿Tañi yoo ñi sa caa caa ñu? Caa ñu
tañi sa ndyihi sa ndyaa nuyahvi, ta cana
saa si sii tahan si, ta catyi si:
17 “Tɨvɨ ndi cutu, ta ñá sata saha ndo. Ta
sata ndi yaa tucuihya iñi, ta ñá sacu ndo.”
18 Tacuan iyo maa ndo vatyi i quisi ra
Juan, ta ñá sasi vaha ra, ta ñá sihi ra vino,
ta catyi ndo vatyi ñoho minoo tatyi cuihna
sii ra.
19 Ta zɨquɨ i saa mi, ra i quisi ndya gloria.
Ta sasi ta sihi, ta catyi ndo vatyi tuhva
xein coho ta cuahyi xein. Ta cuxaan ndo
vatyi vaha ñiyɨvɨ cui sihin ra iyo cuatyi
ta sihin ra tava xuhun cuenda ra ndyaca
ñaha. Tacuan catyi ndo, zoco saha ra Ndyoo
sa siñi tuñi maa ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
Ta cua zañaha ñu sii maa ndo vatyi vaha sa
siñi tuñi ra Ndyoo.

Cua ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho vatyi ña tyaa ñu yahvi sa cahan ra Jesús

20 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha cuxaan ra
Jesús ta cahan ra sihin sa minoo minoo ñuu
nu i zavaha xaan ra sa ndyityi vatyi ñiyɨvɨ
ñuu cuan, ñá zama ñu cuhva iyo ñu. Tyehen
i catyi ra Jesús:
21 ¡Ndahvi yoho ñuu Corazín! ¡Ta ndahvi
yoho ñuu Betsaida! Vatyi tatu i zavehi sa
ndyityi ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón tañi sa
ndyehe maa ndo, sa ndisa vatyi cua zama
ñu cuhva iyo ñu, ta cua nducuihya xaan iñi
ñu sa cuenda cuatyi ñu ndya cuhva ndɨhvɨ
ñu zahma toon ta tyaa ñu ñiyaa xiñi ñu.
22 Zoco quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi ra sii maa ndo ta
zɨquɨ sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón cuan.
23 Ta yoho ñuu Capernaum, ¿atu sica iñun
vatyi cua ndoon ndya gloria? Cua noon
ndya andyaya vatyi tatu i zavehi sa ndyityi
ndya ñuu Sodoma tañi sa ndyehe ñiyɨvɨ
ñuu Capernaum, ndisa vatyi ma zanaa ra
Ndyoo ñuu Sodoma cuan ta cua coo si ndya
cuhva ndya vityi.
24 Zoco catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ cua tasi
tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi
ra sii ndoho ra ñuu Capernaum ta zɨquɨ sii
ñiyɨvɨ ñuu Sodoma.

Ñaha ndo, ta cuhve sa quitatu ndo, catyi ra Jesús

25 Ta cuhva cuan i catyi ra Jesús: Zacahnu
xein suun Ndyoo Zuti. Yoho ndyaca ñohon
andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ. Tyixehun sa siñi tuñi
suun sii ñiyɨvɨ sica iñi vatyi sito xaan ñu, ta
zañohon sii si sii ñu cuu tañi sa ndyihi ñuu
ñiyɨvɨ ya.
26 Tacuan zavohon vatyi tacuan cuñi
moo.
27 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús: Saha maa
ra Ndyoo Zuti tandɨhɨ sa iyo sii maa ra sii
mi. Ta yoñi sa sito sii. Maa ñi ra Ndyoo Zuti
cuu ra sito sii. Ta maa ñi mi site sii ra Ndyoo
Zuti. Yoñi inga ra sito sii ra sa ndisa cuii.
Ta zañehi sii yoo ra cuñi, cuhva iyo Zuti sa
ndisa.
28 Ñáha ndo, tandɨhɨ ndoho ra sitatu xaan
sa cuenda tyiño ndo ta sa cuenda sa vee
xaan ndyizo ndo cuatyi ndo ta cua cuhve
sa quitatu ndo.
29 Cuhva ndo sa tyize yugo sa yozo xiñi
mi xiñi ndo, ta cutuhva ndo sa cua zañehi
sii ndo vatyi mi, vii xaan iye, ta zanduluhlu
xein sii, ta cua nañihi ndo cuhva quitatu
añima ndo.
30 Vatyi ña yɨɨ maa cua cuizo ndo yugo sa
cua tyize xiñi ndo, ta carga sa cua cuizo ndo
sa cuenda mi, ña vee si.

12

Tohon ra i casi ra Jesús yoco trigo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i yaha ra
Jesús mahñu itu trigo ñiyɨvɨ. Ta i sizoco ra
i casi ra Jesús, ta i quisaha tohon ra zuhva
yoco trigo, ta i zavii ra, ta sasi ra sii si.
2 Ta cuhva sa ndyehe ra fariseo cuhva
zavaha ra, i catyi ra sihin ra Jesús: Ndyehe,
zatyiño ra sica noo suhun, ta ña catyi ley yo
sa zatyiño yo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
3 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu tañaha
ca cahvi ndo cuhva i zavaha ra David ta ra
ndɨhɨ sihin ra minoo quɨvɨ i sizoco xaan ra?
4 I quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu, ta i quihin ra
pan ii. Ta i sasi ra sii si, ta ña catyi ley sa casi
ra sii si ta nu ra ndɨhɨ sihin ra. Maa ñi ra cu
zutu tahan si casi pan cuan.
5 ¿Atu tañaha ca cahvi ndo nu ley nu catyi
si vatyi zatyiño ra cu zutu sisi vehe ñuhu
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ ta yɨvɨ cuatyi cuu si?
6 Ta catyi sihin ndo vatyi ihya iyo minoo
ra cahnu ca ta zɨquɨ vehe ñuhu.
7 Tatu sa sito ndo ñaa cuñi si catyi si nu i
catyi ra Ndyoo vatyi cuñi ra sa cundahvi iñi
ndo sii ñiyɨvɨ ta yɨvɨ ca sa cahñi ndo quɨtɨ ta
cuhva ndo nɨñɨ tɨ sa cuenda cuatyi ndo, ma
tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi
iyo.
8 Ta ra i quisi ndya gloria cui, ta ndyaca
ñaha tuqui quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra na-ityi ndaha

9 Tacuan ta cuahan ra Jesús, ta i quɨhvɨ ra
vehe ñuhu.
10 Ta yucuan ndyaa minoo ra na-ityi
ndaha. Ta inga ra yucu yucuan, i cuñi ra
nducu ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra Jesús,
ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra
Jesús: ¿Atu catyi ley sa zanduvaha yo sii
ñiyɨvɨ quɨvɨ quitatu yo?
11 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Yoo
ndoho tatu iyo minoo mvee ticatyi zono
ndo ta canacava tɨ sisi minoo xahva quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ, atu ma tava ndo sii tɨ?
12 Ta ¡ñiñi xaan ca cuu minoo ñiyɨvɨ ta
zɨquɨ minoo mvee ticatyi! Yucuan cuenda
catyi ley vatyi cuu zavaha yo sa vaha quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ.
13 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra
na-ityi ndaha cuan: Nandɨca ndohon. Ta
i nandɨca ra ndaha ra, ta i nduvaha si tañi
caa inga si.
14 Tacuan ta i quita ra fariseo, ta i
quisaha sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua
cahñi ra sii ra Jesús.

Zavaha ra Jesús cuhva i tyaa minoo ra profeta ta sa naha

15 Ta sa sito ra Jesús cuhva cuan, i quita
ra yucuan, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sindyico
sii ra. Ta i zanduvaha ra Jesús sii tandɨhɨ ñu
cuhu.
16 Ta i saha ra tyiño sii ñiyɨvɨ i nduvaha
vatyi ma nacatyi ñu yoo ra cuu ra.
17 Cuhva cuan i natahan si cuhva i
nacatyi ra Isaías, minoo ra profeta, sa
cuenda ra Jesús. Ihya cuu Tuhun ra Ndyoo
i tyaa ra Isaías:
18 Ihya ra cuu muzi; i casi sii ra; cuñi xein
sii ra, ta zɨɨ xaan cuñi sihin ra.
Cua cuhva xein Tatyi Ii sii ra,
Ta cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu vatyi ndoo xaan zavehi.
19 Ma tusi tahan ra tuhun.
Ta ma cana saa ñi ca ra ta cahan ra. Ta ma
zacahnu ra sii ra nuu ñiyɨvɨ.
20 Ma cahnu ndɨhɨ ra numinoo tuñɨɨ yacua,
ta ma ndahva ndɨhɨ ra ñúhu sa siin
ñi cayu. (Cuñi si catyi si vatyi ma
quindyaa ndɨhɨ ra tatu siin ñi sino iñi
ñiyɨvɨ.)
Cua quindyaa ra cuhva ndyaca ñaha ñiyɨvɨ
ña vaha, ta cua cundyaca ñaha ra
minoo cuhva ndoo xaan.
21 Ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ cuu cunɨɨ xaan iñi ñu
sii ra vatyi cua tyindyee ra sii ñu.

Catyi ra xaan iñi sii ra Jesús vatyi zatyiño ra sihin tundyee iñi sii cuihna

22 Tacuan ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii mi-
noo ra cuaa ta ñehe ra nu ndyaa ra Jesús.
Ta ñoho minoo tatyi cuihna sii ra cuan.
Ta i zanduvaha ra Jesús sii ra, ta i cuu
nandyehe ra ta nacahan ra.
23 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta i
catyi ñu: ¿Atu ra ihya cuu ra cu tata ra
David, ra cua zacacu sii yo?
24 Zoco sa i siñi ra fariseo cuhva cahan
ñiyɨvɨ, ta i catyi ra: Ra ihya tava ra tatyi
cuihna maa ñi sihin tundyee iñi iyo sii ra
Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna.

25 Ta sa sito ra Jesús cuhva sica iñi ra, ta
i catyi ra: Tatu sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ mi-
noo ñuu, ndaha cua tɨvɨ ta naa ñuu cuan. Ta
tacuan tucu minoo vehe ñiyɨvɨ, tatu sahñi
tahan ñu sihin tahan ñu, yatyi xaan cua
ndɨhɨ cuhva vaha yucu ñu.
26 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna
sihin inga cuihna vatyi tatu tacuan zavaha
ra, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva iyo sii ra. Ma
tava cuihna sii cuihna.
27 Ta tatu yuhvi tave sii cuihna sihin
tundyee iñi ra Beelzebú, ¿yoo sii tundyee
iñi tava ra ndyico sii maa ndo sii si? Maa
ra cua zacoto sii ndo vatyi ma tava minoo
cuihna sii inga cuihna.
28 Ta yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee
iñi maa ra Ndyoo. Ta cuñi si catyi si vatyi
ndisa cuii sa saa cuhva ndyaca ñaha ra
Ndyoo.
29 Ta ¿yoo ra cua cuu quɨhvɨ vehe minoo
ra ñihi xaan ta quihin ra ndaha tyiño ra
tatu ma cuhñi xihna ra sii ra? Cuñi si sa
cuhñi xihna ra sii ra ta zɨquɨ cuu quindyaa
ra ndaha tyiño ra.
30 Tatu ña zatyiño ñiyɨvɨ sihin, zatɨvɨ ñu
tyiñe. Ta tatu ma tyindyee ñu sii, sa nacatyi
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, cuñi si catyi si
vatyi ña saha ñu sa coto ñiyɨvɨ tuhin.
31 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi
cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi tandɨhɨ cu-
atyi zavaha ñiyɨvɨ ta tandɨhɨ sa quiñi cahan
ñu, zoco tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi
sii Tatyi Ii ra Ndyoo, ma zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii ñu.
32 Tatu quiñi cahan ñiyɨvɨ sii vii, ra i quisi
ndya gloria, cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi
sii ñu. Zoco yoo ra cahan quiñi sii Tatyi Ii,
ma zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii ra nu ihya
ñuu ñiyɨvɨ ta nu inga ñuu ñiyɨvɨ sa cua coo
cuee ca.

Nacoto yo tatu vaha minoo yutu tatu saha tu yucu vixi vaha

33 Minoo yutu vaha, saha tu sɨtɨ vaha. Ta
minoo yutu ña vaha, saha tu sɨtɨ ña vaha.
Nacoto yo ñaa yutu cuu tahan tahan tu sa
cuenda sɨtɨ saha tu.
34 ¡Coo xaan cuu maa ndo! ¿Yozo caa
cuu cahan ndo tuhun vaha ta ña vaha maa
ndo? Yuhu ndo cahan sa situ cuii añima
ndo.
35 Minoo ra vaha, cahan ra tuhun vaha
vatyi iyo sa vaha añima ra. Ta minoo ra ña
vaha, ña vaha sa cahan ra vatyi iyo sa ña
vaha añima ra.
36 Ta catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ cua ty-
icuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta cua nacatyi
ñu ñaa cuenda i cahan ñu sa minoo minoo
tuhun sa ña ñiñi.
37 Vatyi sa cuenda tuhun cahan ndo ta
cua catyi ra Ndyoo tatu vaha ndo a ña vaha
ndo.

Ñiyɨvɨ ña vaha cuñi ñu ndyehe ñu minoo sa ndyityi

38 Tacuan ta zuhva ra fariseo ta ra mae-
stro cuenda ley i catyi ra sihin ra Jesús:
Maestro, cuñi ndi ndyehe ndi minoo zeña
sa ndyityi.
39 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin
ra: Ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta ñu ña vaha,
sica ñu sa ndyehe ñu sa ndyityi, zoco ma
ndyehe ca ñu inga zeña ta zɨquɨ cuhva i cuu
ra Jonás, minoo ra profeta ta sa naha.
40 Vatyi tañi i ñoho ra Jonás uñi quɨvɨ ta
uñi sa cuaa sisi tyiyaca cahnu, tacuan tucu
cua quɨhɨ ra i quisi ndya gloria uñi quɨvɨ ta
uñi sa cuaa sisi ñuhu.
41 Ñiyɨvɨ ñuu Nínive cua nduvita ñu ta cua
tyaa ñu cuatyi sata ñiyɨvɨ iyo vityi, ta cua
catyi ñu vatyi iyo cuatyi ndo vatyi ñiyɨvɨ ñuu
Nínive cuan, i zama ñu cuhva iyo ñu sa i
nacatyi ra Jonás Tuhun Ndyoo sihin ñu. Ta
ihya iyo minoo ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Jonás.
42 Ta tacuan tucu minoo ñaha i sindyaca
ñaha ndya siyo tyañuhu, cua nandoto ña
quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta
cua tyaa ña cuatyi sata ndo vatyi sica xaan
i quisi ña quɨvɨ cuan vatyi cua tyizoho ña sa
siñi tuñi sa saha ra Ndyoo sii ra Salomón.
Ta ihya iyo minoo ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra
Salomón.

Cuhva cua nandisi tucu tatyi ña vaha inga saha

43 Tatu quita minoo tatyi ña vaha sii mi-
noo ra, sica noo tatyi cuihna cuan nu ityi
xaan, ta nanducu si nu cua quitatu si, zoco
ña nañihi si nu quitatu si, ta catyi si:
44 “Cunuhu tuqui ndya vehi nu i quite.”
Ta sa nasaa si, nañihi si sii ra i quita si cuan.
Ta añima ra cuu tañi minoo vehe sa yoñi
ndyaa. Tɨhvɨ ta nduvii vehe cuan.
45 Tacuan ta cuahan tatyi cuihna cuan ta
quihin si inga usa tahan tahan si sa xaan ca

ta zɨquɨ maa si. Ta cuahan tandɨhɨ si cuan cua ndɨhvɨ si añima ra cuan. Ta yaha ca cuhva cua nanduu ra cuan ta zɨquɨ sa xihna ñi. Ta tacuan tucu cua tahan ñiyɨvɨ ña vaha ya.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

46 Cahan ca ra Jesús sihin ñiyɨvɨ, ta i saa zɨhɨ ra ta yañi ra. I sicuyucu ñu sata vehe, ta i cuñi ñu cahan ñu sihin ra.
47 Ta i nacatyi minoo ñiyɨvɨ sihin ra Jesús: Zɨhun ta yañun, nandyaa ñu sata vehe, cuñi ñu cahan ñu suhun.
48 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra cahan sihin ra: ¿Yoo sa cuu zɨhi? ¿Ta yoo sa cuu yañi?
49 Tacuan i catyi ra, ta zɨquɨ i zañaha ndaha ra nu yucu ñiyɨvɨ sica noo sihin ra, ta i catyi ra: Ñu ihya cuu tañi zɨhi, ta ra ihya cuu tañi yañi.
50 Vatyi yoo ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, yucuan ñu cuu tañi cuhve ta yañi ta zɨhi.

13

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra tasi

1 Quɨvɨ cuan i quita ra Jesús vehe, ta i sicundyaa ra yuhu miñi.
2 I titahan cuaha xaan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra, ta yucuan cuenda i quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo barco, ta i sicundyaa ra. Ta i ndoo tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu ñiyɨtɨ.
3 Tacuan ta i zacuaha ra sii ñu zɨquɨ cuaha xaan cuhva, ta catyi ra: Cuahan minoo ra nu iyo tyiño ra vatyi cua quɨtɨ ra sɨtɨ trigo nu ñuhu ra.
4 Ta cuhva sa quɨtɨ ra sii si, zuhva si i canacoyo ityi. Ta i quisi zaa, ta sasi tɨ sii si.
5 Ta inga si i canacoyo nu yaxi ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Ta yatyi xaan i caña si vatyi yaxi xaan ñoho ñuhu.
6 Ta cuhva i ndyehe ñicandyi i naxii si vatyi ñahñi yoho si, ta i na-ityi si.
7 Ta zuhva ca sɨtɨ cuan i canacoyo tɨcuɨ iñu. Ta i caña si, zoco i zahvi iñu sii si.
8 Zoco inga tucu zuhva ca sɨtɨ cuan, i canacoyo si nu vaha ñuhu, ta vaha xaan i saha si. Iyo si saha si ziendu sɨtɨ si sa minoo ñi si. Iyo si saha si uñi xico usi. Ta iyo si saha si oco usi.
9 Tatu siñi ndo, ¡cuɨñɨ ndo!

Cuenda sa i cahan xaan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva

10 Tacuan ta i tuhva ra i casi ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuenda tuhvon cahan sihin ñiyɨvɨ zɨquɨ minoo cuhva?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo tuhun xehe sa cuenda cuhva ndyaca ñaha maa ra. Zoco ma cuu coto inga ñiyɨvɨ.
12 Ra sa cutuñi iñi zuhva, cuaha ca cua cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ra. Ta ra ña cutuñi iñi, cua quindyaa ndɨhɨ ra Ndyoo ndya sa siin cuii ñi cutuñi iñi ra.
13 Yucuan cuenda quehin sihin ñu zɨquɨ minoo cuhva vatyi cua ndyehe ñu, zoco ma coto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua cuɨñɨ ñu, zoco ma cutuñi iñi ñu. Cua cuu si tañi sa ñá siñi ñu.
14 Ta sa cuenda maa ñu cua natahan si cuhva i catyi ra Isaías. Ihya cuu cuhva i catyi ra:

Ndisa cua cuɨñɨ ndo, zoco ma cutuñi iñi ndo;
Cua ndyehe ndo, zoco ma nacoto ndo ñaa sa ndyehe ndo.

15 Vatyi ñihi xaan iñi ndo, ta ña siñi ndo, ta ndaha titahan sɨtɨ nuu ndo; coto ndyehe ndo ta coto cuɨñɨ ndo ta coto cutuñi iñi ndo ta quisi ndo nu ndyei ta zanduvehi sii ndo.

Tacuan i tyaa ra Isaías sa cuenda ñiyɨvɨ ña sino iñi cuan.
16 Zoco maa ndo, zɨɨ xaan cuu sii ndo vatyi ndyehe ndo sihin sɨtɨ nuu ndo, ta siñi ndo sihin zoho ndo.
17 Ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cuaha xaan ra profeta ta inga ñiyɨvɨ vaha, i cuñi ñu ndyehe ñu sa ndyehe maa ndo vityi, zoco ñá ndyehe ñu sii si. Ta i cuñi ñu cuɨñɨ ñu sa siñi maa ndo, ta ñá siñi ñu sii si.

Nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si cuhva ra quɨtɨ sɨtɨ trigo nu ñuhu

18 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Cuɨñɨ ndo cuhva cuñi si catyi si sa cuenda cuhva ra quɨtɨ sɨtɨ trigo nu ñuhu.
19 Ñiyɨvɨ sa siñi tuhun sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo ta ña cutuñi iñi ñu sii si cuu ñu tañi sɨtɨ sa canacoyo ityi. Ta saa cuihna, ta quindyaa ra tuhun i tasi ra Ndyoo añima ñu.

20 Siti sa canacoyo ticui yuu cuu tañi ñiyivi
sa siñi Tuhun Ndyoo, ta zii xaan i cuñi ñu.
21 Zoco ñá quihvi vaha Tuhun Ndyoo
añima ñu. Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu
sa quisi minoo tundoho ziqui ñu a cuxaan
ñiyivi sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo,
yatyi xaan cua zaña ñu sii si.
22 Ta siti sa canacoyo ticui iñu cuu tañi
ñiyivi sa siñi Tuhun Ndyoo, zoco sica xaan
iñi ñu sa cuenda sa iyo ñuu ñiyivi ya. Ta
tuhun cuca, tuhun zandavi ñaha ñi cuu
si. Ta tandihi cuhva cuan, sahñi si Tuhun
Ndyoo, ta ña zatyiño vaha si sihin ñiyivi
cuan.
23 Zoco siti sa canacoyo nu vaha ñuhu,
cuu si tañi ñiyivi sa siñi Tuhun Ndyoo ta
cutuñi iñi ñu sii si, ta vaha xaan zatyiño
si sihin ñu. Iyo ñu cuu ñu tañi siti sa saha
minoo ziendu sa minoo si. Ta inga ñu cuu
tañi siti sa saha uñi xico usi. Ta inga ñu cuu
tañi siti sa saha oco usi tahan sa minoo si.

Cuhva yucu ña vaha sa sahnu ticui trigo

24 Tacuan ta ziqui i cahan ra Jesús ziqui
inga cuhva, ta catyi ra: Cuhva ndyaca ñaha
ra Ndyoo cuu si tañi minoo cuhva i tasi
minoo ra siti vaha nu ñuhu ra.
25 Zoco cuhva sa i quixi ñiyivi, ta i quihvi
minoo ra xaan iñi sii sitoho ñuhu cuan, ta i
tasi ra siti ña vaha ticui trigo, ta cuahan ra.
26 I sahnu trigo, ta i caña yoco si. Ta ticui
trigo i sahnu tucu yucu ña vaha cuan.
27 Tacuan ta sahan muzu i sinacatyi ra
sihin sitoho ñuhu cuan: "Tata, tatu vaha siti
i tasun nu ñuhun, ¿yozo caa vatyi i caña tucu
yucu ña vaha cuan?"
28 Ta i catyi sitoho si: "Minoo ra xaan iñi
sii, i zavaha cuhva cuan." Ta ziqui i ndaca
tuhun muzu ra sii ra: "¿Atu cuñun vatyi
cutohon ndi yucu ña vaha cuan?"
29 Zoco i catyi ra sihin ra: "Ma tohon ndo
sii si coto quita ndihi trigo cuan.
30 Vaha ca zandoo yo sii si, nacuahnu si
ndya sa sisa si. Ta cua tasi muzu, ta cua
tava xihna ra yucu ña vaha cuan ta cuhñi
ra cuenda zucu si vatyi cua cayu si. Ta ziqui
cua naquihin ra trigo ta tyihi ra sii si nu cua
cucumi vehi sii si."

Cuhva siti mostaza

31 Ta ziqui i cahan tucu ra Jesús ziqui inga
cuhva, ta catyi ra: Cuhva ndyaca ñaha ra
Ndyoo cuu si tañi minoo siti mostaza sa i
tasi minoo ra nu ñuhu ra.
32 Ndisa vatyi luhlu ca maa siti cuan ta
ziqui tandihi inga nuu siti, zoco tatu sa
sahnu si, nducahnu ca si ta ziqui tandihi ca
numa, ta nduu si tañi minoo yutu. Ta vasi
zaa ta zavaha ti taca ti zoco tu.

Tañi yusa iya cuu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo

33 Ta i cahan tucu ra Jesús ziqui inga
cuhva ya: Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo
cuu si tañi yusa iya sa nazaca minoo ñaha
sihin uñi taha arroba yutyi pan, ta cua
zanandaa yusa iya cuan sii tandihi yutyi
pan cuan. (Ta tacuan tucu cuahan nduc-
ahnu ca sa ndyaca ñaha ra Ndyoo.)

Tuhva xaan ra Jesús cahan ziqui minoo cuhva

34 I catyi ra Jesús tandihi ihya sihin ñiyivi
ziqui minoo cuhva ta ziqui inga cuhva, ta
ma cahan maa ra tatu ma cahan ra ziqui
minoo cuhva.
35 Tacuan i cuu si vatyi cua natahan si
cuhva i tyaa minoo ra profeta. Ihya cuu sa
i tyaa ra:
Cua quehin ziqui minoo cuhva;
cua nacatyi tuhun i sicoo xehe ndya quivi i
zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyivi.

Nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva sahnu yucu ña vaha ticui trigo

36 Tacuan ta i natasi ra Jesús sii ñiyivi, ta i
quihvi ra sisi vehe, ta i tuhva ra i casi ra sii
ra, ta catyi ra: Nacatyun sihin ndi ñaa cuñi
si catyi si sa cuenda yucu ña vaha sa sahnu
ticui trigo cuan.
37 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin
ra: Ra i tasi siti vaha cuu ra i quisi ndya
gloria.
38 Ta ñuhu ra cuu ñuu ñiyivi. Ta siti vaha
cuu tañi ñiyivi sa cuu cuenda ra Ndyoo. Ta
yucu ña vaha cuan cuu tañi ñiyivi sa cuu
cuenda cuihna.
39 Ta ra xaan iñi sii, cuu ra tasi yucu ña
vaha cuan. Cuihna cuu ra cuan. Ta ra cua
nacuaan ndaha tyiño cuan cuu ángel. Ta
quivi cua naquihin ra trigo cuan cuu si tañi
nu cua ndihi ñuu ñiyivi.
40 Ta tañi cuhva i tohon ra yucu ña vaha
ta i sahmi ra, tacuan tucu cua cuu si nu
ndihi ñuu ñiyivi.

41 Cua tasi ra i quisi ndya gloria sii ángel
ra vatyi cua tava zɨɨn ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
tyiyuhu sii inga ñiyɨvɨ ta zavaha ñu sa ña
vaha ta sii inga ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha,
ndɨhɨ ca.
42 Cua tyihi ángel sii ñu nu cayu ñúhu.
Ta yucuan cua vacu ñu, ta cua casi quihñi
noho ñu.
43 Ta ñiyɨvɨ zavaha sa vaha cuhva cuñi ra
Ndyoo, cua ndundisi xaan ñu tañi ñicandyi
nu ndyaca ñaha ra Ndyoo Zutu yo. Tatu siñi
ndo sa quehin, cuɨñɨ ndo.

Cuhva minoo sa ñoho xehe ta yahvi xaan ndyaa si

44 Cuhva ñihi yo sa cundyaca ñaha ra
Ndyoo sii yo cuu tañi minoo sa yahvi xaan
ndyaa ta ñoho xehe si sisi ñuhu. Ta i nañihi
minoo ra sii si, ta natyixehe tucu ra sii si
zuun ñi yucuan. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra ta
cuahan ra ta i xico ra tandɨhɨ sa iyo sii ra,
ta i nazata ra ñuhu cuan.

Minoo cuhva perla sa yahvi xaan ndyaa

45 Ta cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo sii yo
vale xaan si tañi minoo cuhva minoo ra
zata ndaha tyiño ta naxico ra. Sica noo ra
ta nanducu ra perla vaha xaan.
46 Ta quɨvɨ i nañihi ra minoo sa yahvi
xaan ndyaa, cuahan ra ta i naxico ra
tandɨhɨ sa iyo sii ra, ta i nazata ra perla
cuan. (Ta tacuan tucu vale xaan Tuhun
Ndyoo tañi perla cuan.)

Minoo cuhva sa cuenda minoo taraya

47 Ta inga tucu cuhva, vatyi cuhva ndy-
aca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo taraya
sa cañi ra tɨɨn tyiyaca nu tyañuhu ta ñihi ra
tandɨhɨ nuu tyiyaca.
48 Tatu sa situ taraya ra, tava ra sii si
nu ñiyɨtɨ ta yucuan cua cundyaa ra ta cua
nacasi ra ña tyiyaca cuñi ra. Cua tyihi
ra tyiyaca vaha sisi tyica, ta cua zavita ra
tyiyaca ña vaha cuan.
49 Ta tacuan cua cuu si nu cua ndɨhɨ ñuu
ñiyɨvɨ. Cua quisi ángel vatyi cua tava zɨɨn ra
sii ñiyɨvɨ ña vaha sihin ñiyɨvɨ vaha.
50 Ta ñiyɨvɨ ña vaha cuan cua tyihi ra
nu cayu ñúhu, ta cua vacu ñu, ta cua casi
quihñi noho ñu.

Sa vaha xaan sa saa ta sa sahnu

51 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús
sii ra i casi ra: ¿Atu cutuñi iñi ndo tandɨhɨ
cuhva ya? Ta i catyi ra: Cutuñi iñi ndi, tata.
52 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu
cua cutuhva minoo maestro cuenda ley sa
cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo vityi
cua cuu ra tañi minoo ra xu vehe sa cumi
vaha sa sahnu ta sa saa sa vaha xaan, ta
cuu zañaha ra nduu tahan si.

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

53 Sa ndɨhɨ cahan ra Jesús zɨquɨ cuhva ya
ta zɨquɨ i quita ra yucuan, ta cuahan ra.
54 Ta i nasaa ra zuun ñi ñuu maa ra. Ta
yucuan i quisaha zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi
vehe ñuhu. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta catyi
ñu: ¿Yozo caa ñihi ra ya cuhva sa casi xaan
iñi ra? ¿Ta yozo caa ñihi ra cuhva zavaha ra
sa ndyityi?
55 Ta zehe ra carpintero cuu sii ra. Ta ña
María cuu zɨhɨ ra. Ta ra Jacobo, ta ra José,
ta ra Simón, ta ra Judas cuu yañi ra.
56 Ta cuhva ra iyo tucu ñu ihya sihin yo.
¿Ta yozo caa vatyi sito ra tandɨhɨ cuhva ya?
57 Tacuan i cahan ñiyɨvɨ, ta yucuan
cuenda ñá cuñi ñu tyaa ñu yahvi sii ra Jesús.
Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Tyaa ñiyɨvɨ
yahvi sii minoo ra profeta, zoco ñiyɨvɨ ñuu
ra ta ñiyɨvɨ vehe ra ña tyaa ñu yahvi sii ra.
58 Ta ñá zavaha ra Jesús cuaha sa ndyityi
yucuan vatyi ñá sino iñi ñiyɨvɨ sii ra.

14

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

1 Quɨvɨ cuan, ra Herodes ndyaca ñaha
nacahnu Galilea, ta i siñi ra tuhun ra Jesús.
2 Ta i catyi ra sihin muzu ra: Ra Juan
Bautista cuu ra cuan. Sa nandoto ra, ta
yucuan cuenda ndyityi xaan ra.
3 Tacuan i catyi ra Herodes vatyi maa ra
cuu ra i tava tyiño ta i tɨɨn ra sii ra Juan,
ta sihñi ra sii ra, ta cuahan ra vehe caa.
I zavaha ra sii si sa cuenda ña Herodías,
ñazɨhɨ ra Felipe yañi ra.
4 Ra Juan cuu ra i catyi sihin ra Herodes:
Ña vaha sa nacuhun ñazɨhɨ yañun.
5 I cuñi ra Herodes cahñi ra sii ra Juan,
zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ vatyi sino iñi tandɨhɨ
ñu vatyi cahan ra Juan sa cuenda ra Ndyoo.
6 Zoco quɨvɨ tahan si cuiya ra Herodes, i
quita zehe ña Herodías vatyi cua cata saha

ña nuu ñiyɨvɨ i quisi vico ra. Ta i tahan xaan iñi ra Herodes cuhva i sata saha ña.
7 Ta i tyiñaha ra Herodes Ndyoo, ta i catyi ra sa ndisa cuii vatyi cua cuhva ra ñaa ñi maa sa cua caca ña.
8 Ta sa i nacatyi zɨhɨ ña sihin ña ñaa sa cua caca ña, ta i catyi ña sihin ra Herodes: Cuhvon xiñi ra Juan Bautista sii sihin minoo nu coho. Catyi ña.
9 I nducuihya xaan iñi ra rey Herodes sa siñi ra sa cahan ña, zoco sa tyiñaha ra Ndyoo, ta sa siñi ñiyɨvɨ yucu vico cuan. Ta yucuan cuenda i tasi ra tyiño, ta catyi ra vatyi cuhva ra sii si sii ña.
10 Ta i catyi ra vatyi cahndya yuu ra zucu ra Juan sisi vehe caa.
11 Ta i quisi ndyaca ra sii si sihin minoo nu coho, ta saha ra sii ña luhlu. Ta i saha maa ña sii si sii zɨhɨ ña.
12 Tacuan ta i quisi ra sica noo sihin ra Juan, ta i quihin ra coño ñuhu ra Juan, ta i sityihi ra sii si sisi ñuhu. Ta zɨquɨ cuahan ra ta i nacatyi ra sihin ra Jesús.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

13 Ta sa sito ra Jesús cuhva cuan, ta i quita ra sisi minoo barco, ta cuahan ra maa tuhun ñi ra ndya minoo nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo. Zoco i ñihi ñiyɨvɨ tuhun, ta i quita ñu ñuu ñu, ta i sindyico ñu sii ra ityi nu ñuhu.
14 Ta sa i quita ra Jesús barco, i ndyehe ra cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta i cundahvi xaan iñi ra sii ñu, ta i zanduvaha ra sii ñu cuhu sa sindyaca ñu.
15 Ta cuhva sa cua iñi, i quisi ra i casi ra nu ndyaa ra, ta catyi ra sihin ra: Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya. Catyun sihin ñiyɨvɨ nacuhun ñu. Nacuhun ñu nu iyo ñuu ta zata ñu sa casi ñu.
16 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Ña tahan si sa cuhun ñu. Cuhva maa ndo sa casi ñu.
17 Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: Ñahñi maa sa cumi ndi ihya. Ohon tahan ñi pan, ta uu tahan ñi tyiyaca.
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta ndyaca ndo sii si ihya.
19 Tacuan ta i tava ra Jesús tyiño vatyi nacundyaa ñiyɨvɨ nu cuhu. Ta i quihin ra sihin ndaha ra sa ohon tahan pan cuan ta uu tahan tyiyaca cuan, ta i nandyehe ndaa ra. Ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sahnu ndyihi ra pan cuan, ta saha ra sii si sii ra i casi ra. Ta i zasa maa ra sii si sii ñiyɨvɨ.
20 Ta i sasi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta ndaha xaan iñi ñu. Ta zɨquɨ i zanacutu ñu usi uu tahan tyica sihin yɨquɨ pan sa nandoo ta tyiyaca cuan.
21 Ta ñiyɨvɨ i sasi i cuu ohon mil rayɨɨ ta zɨɨn ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutya

22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi nandɨhvɨ ra barco ta cuyaha ra inga siyo miñi. Ta cua nandoo ra Jesús, ta cua catyi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi cunuhu ñu ndya ñuu ñu.
23 Ta sa yaha natasi ra Jesús sii ñu, ta zɨquɨ i sahan ra minoo yucu maa tuhun ñi ra vatyi cua cahan ra sihin ra Ndyoo. Ta i cuaa, ta ndyaa ra yucuan maa tuhun ñi ra.
24 Ta sa cuahan barco cuan mahñu miñi. Nandaa, nanoo tu zacuu ndutya vatyi ñihi xaan ñoho tatyi nu cuahan tu.
25 Ta ñaa ca i tuhva ra Jesús nu yucu ra. Sica ra nu ndutya.
26 Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús vatyi sica ra nu ndutya, i yuhu xaan ra, ta i sacu saa ra sihin sa yuhu ra, ta catyi ra: ¡Minoo añima cuu si!
27 Zoco i cahan ra Jesús, ta catyi ra: Zandyee ndo iñi ndo. Ma yuhu ndo vatyi mi cui.
28 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Tata, tatu zuun yoho cuu, catyun sihin vatyi caque nu ndutya ta sei ndya nu vasun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñaha. Ta zɨquɨ i quita ra Pedro barco ta i quisaha sica ra nu ndutya ndya nu vasi ra Jesús.
30 Zoco cuhva sa i tuu iñi ra vatyi ñihi xaan ñoho tatyi, ta i yuhu ra. Ta i quisaha ndyee ra sisi ndutya, ta i cana saa ra, ta catyi ra: ¡Tata, zacacun sii!
31 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i natɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i catyi ra sihin ra: ¡Siin xaan sino iñun sii! ¿Ñacu ña nɨɨ iñun? Catyi ra.
32 Ta i ndɨhvɨ ra Jesús ta ra Pedro sisi barco, ta i cutaxi tatyi.
33 Ta zɨquɨ ra ñoho barco cuan, i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i zacahnu ra sii ra Jesús, ta catyi ra: Sa ndisa cuii vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ cuhu nu cu si Genesaret

34 Ta i yaha ra miñi, ta i saa ra nu cu si
Genesaret.
35 Ta cuhva sa i nacoto ñiyɨvɨ yucuan sii
ra Jesús, ta i zacoto ñu nacaa cahnu, ta i
quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu cuhu ndya
nu ndyaa ra Jesús.
36 Ta i sica ñu tumañi iñi sii ra vatyi
nacuhva ra sa tɨɨn ñu vazu yuzahma ñi ra.
Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i tɨɨn sii si, i nduvaha ñu.

15

Sa zatɨvɨ añima ñiyɨvɨ

1 Tacuan ta zɨquɨ i tuhva zuhva ra fariseo
ta ra maestro cuenda ley sii ra Jesús. I quisi
ra ndya ñuu Jerusalén, ta i ndaca tuhun ra
sii ra Jesús:
2 ¿Ñaa cuenda ña zavaha ñiyɨvɨ sica noo
suhun costumbre i zandoo ñiyɨvɨ sahnu?
Vatyi ña nacatya vaha ñu ndaha ñu ta casi
ñu.
3 Tacuan i catyi ra cuan, ta zɨquɨ i ndaca
tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ta ñaa cuenda vatyi
ña tyaa maa ndo yahvi sii ley ra Ndyoo
vatyi cuñi ndo cundyico ndo costumbre?
4 Vatyi i catyi maa ra Ndyoo: “Tyaa ndo
yahvi sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo”, ta “Yoo
ra cahan ndya vaha ñi sihin zutu ra a sihin
zɨhɨ ra, nacahñi ñiyɨvɨ sii ra.”
5 Zoco catyi maa ndo vatyi cuu catyi mi-
noo ra sihin zutu ra a sihin zɨhɨ ra: “Ma cuu
tyindyei suun vatyi tandɨhɨ sa iyo sii, saha
cuende sii ra Ndyoo.”
6 Ta yoo ra catyi cuhva cuan, ña cuñi ca
si sa tyindyee ra sii zutu ra a sii zɨhɨ ra,
catyi maa ndo. Ta sihin cuhva cuan tyaa
siyo ndo ley maa ra Ndyoo vatyi cuñi ndo
cundyico ndo sii costumbre maa ndo.
7 ¡Zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ
cuu ndo, zoco ña ndisa! Vaha xaan i cahan
ra Isaías sa cuenda ndo quɨvɨ i tyaa ra ihya
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra:
8 Ihya ñiyɨvɨ zacahnu ñu sii, sihin yuhu ñu.
Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.
9 Nahñi tuhun cuu sa zavaha ñu culto;
Zacuaha ñu sii ñiyɨvɨ maa maa cuhva cos-
tumbre ñiyɨvɨ.
Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo
sa ndisa.
10 Tacuan i nacatyi ra Jesús cuhva i tyaa
ra Isaías ta sa naha, ta zɨquɨ i cana ra sii
ñiyɨvɨ, ta catyi ra sihin ñu: Tyizoho ndo, ta
tyituñi iñi ndo.
11 Yɨvɨ sa sasi ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sa sihi ñu cuu
sa zatɨvɨ añima ñu. Zoco sa quiñi sica iñi ñu
ta cahan ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu.
12 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i quisi
ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu
siton vatyi i cuxaan ra fariseo sihin cuhva
cohon?
13 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Tandɨhɨ yava sa ñá tasi Zuti ra ndyaa
andɨvɨ, cua quita ndya yoho si.
14 Ma tyaa ndo yahvi sii ra fariseo. Cuu
ra tañi ra cuaa ta zañaha ra ityi sii inga ra
cuaa. Ta tatu zañaha minoo ra cuaa ityi sii
inga ra cuaa cua canacava nduu tahan ra
sisi minoo xahva. Catyi ra Jesús.
15 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra Jesús:
Nacatyun sihin ndi ñaa cuñi si catyi si
cuhva i cohon cuan.
16 Ta i catyi ra Jesús: ¿Atu ndya maa ndo
ta ña cutuñi iñi ndo?
17 ¿Atu ña cutuñi iñi ndo vatyi tandɨhɨ sa
sasi ñiyɨvɨ cuahan si ndya sisi ñu ta zɨquɨ
quita tucu si?
18 Zoco sa quita yuhu ñiyɨvɨ, quita si
añima ñu. Ta yucuan cuu sa zatɨvɨ sii ñiyɨvɨ.
19 Vatyi añima ñu quita tandɨhɨ tuhun ña
vaha sa sica iñi ñu. Quita tuhun sa cuñi ñu
cahñi ñu sii inga ñiyɨvɨ, sa cuñi rayɨɨ sii inga
ñaha ta yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, sa quiñi zavaha
ñu, sa zuhu ñiyɨvɨ, sa vatya ñiyɨvɨ, ta sa
cahan ñu ndya vaha ñi sii inga ñiyɨvɨ.
20 Tandɨhɨ ihya cuu sa zatɨvɨ añima ñiyɨvɨ.
Zoco tatu casi ñu ta ma nacatya ñu ndaha
ñu tañi catyi costumbre, yɨvɨ sa yucuan cua
zatɨvɨ sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ñaha inga ñuu sii ra Jesús

21 I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan ra
ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón.
22 Ta minoo ñaha cananea sa ndyaa yu-
cuan i ndyehe ña sii ra Jesús, ta i cana saa
ña, ta catyi ña: ¡Tata, zehe ra David, cun-
dahvi iñun sii! Ñoho minoo tatyi cuihna sii
ña luhlu zehi, ta ndyehe xaan ña tundoho.
Catyi ñaha cuan sihin ra Jesús.

23 Zoco ñá nacahan ra Jesús sa cahan ña. Ta zɨquɨ i quisi ra i casi ra Jesús, ta i zañiñi ra sii ra, ta catyi ra: Catyun sihin ña vatyi nacuhun ña vatyi ndyico xaan ña sii yo ta cana saa xaan ña.
24 Tacuan i catyi ra, ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ña: I tasi ra Ndyoo sii mi maa ñi sa cuenda mvee ticatyi hebreo sa cua naa. Catyi ra.
25 Zoco i tuhva ñaha cuan, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra Jesús, ta catyi ña: ¡Tyindyeun sii, tata!
26 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Natyindyee xihna que sii ñiyɨvɨ ñui vatyi ña vaha sa quindyei pan sa casi zehi ta cuhve sii si casi ina. Catyi ra.
27 Zoco i catyi maa ña sihin ra: Ndisa, tata; zoco ndya cuhva ndya ina ta sasi tɨ yu pan sa canacava yumesa nu sasi sitoho tɨ. Ta tacuan tucu ii.
28 Tacuan i catyi ña, ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: ¡Maha, sino xaan iñun sii! Cua cuu si cuhva cuñi moo. Ta zuun ñi cuhva cuan, ndaha nduvaha ñi zehe ña.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñu cuhu

29 I quita ra Jesús yucuan, ta i yaha ra yuhu miñi sa nañi Galilea, ta zɨquɨ i ndaa ra minoo yucu, ta i sicundyaa ra yucuan.
30 I saa cuaha xaan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra. Sindyaca ñu sii ñu coxo, ta ñu cuaa, ta ñu ñehe, ta ñu cumañi ndaha ta cuaha xaan inga ñu cuhu. I saqui ñu sii ñu nu ndyaa ra Jesús, ta i zanduvaha ra sii ñu.
31 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ vatyi i cuu nacahan ñu ñehe, ta ñu cumañi ndaha i nacundyaa ndaha ñu. Ta i cuu nacaca ñu coxo ta nandyehe ñu cuaa. Ta i quisaha zacahnu xaan ñiyɨvɨ sii ra cu Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ hebreo.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayɨɨ

32 Tacuan ta zɨquɨ i cana ra Jesús sii ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: Cundahvi xaan iñi sii ñiyɨvɨ ya vatyi sa uñi quɨvɨ ndyaa ñu ihya sihin, ta ñahñi maa sasi ñu. Ña cuñi natasi sii ñu ndya vehe ñu tatu ma casi ñu coto cuañaa ñu ityi cuhun ñu.
33 Tacuan ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: Zoco ¿ndya ityi cua quihin yo sa casi cuaha xaan ñiyɨvɨ ya sicuhu ya? Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya. Catyi ra.
34 I ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yozo tahan pan cumi ndo? Ta i catyi ra cuan: Usa tahan ta uu tahan tyiyaca ndyihi. Catyi ra.
35 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús vatyi na-cundyaa ñiyɨvɨ nu ñuhu.
36 Ta i quihin ra sa usa tahan pan cuan ta tyiyaca ndyihi cuan sihin ndaha ra, ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i sahnu ndyihi ra sii si, ta saha ra sii ra i casi ra, ta i zasa maa ra sii si sii ñiyɨvɨ.
37 I sasi tandɨhɨ ñu, ta ndaha xaan iñi ñu. Ta zɨquɨ i zacutu ñu usa tahan tyica sihin yu pan cuan ta tyiyaca sa nandoo cuan.
38 Ñiyɨvɨ i sasi i cuu cumi mil rayɨɨ ta zɨquɨ ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.
39 Yaha cuan ta i natasi ra Jesús sii ñiyɨvɨ ndya vehe ñu, ta i ndɨhvɨ ra barco ta cuahan ra ndya nu cu si Magdala.

16

Sica ra fariseo ta ra saduceo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

1 I quisi ra fariseo ta ra saduceo nu ndyaa ra Jesús vatyi cuñi ra coto ihñi ra sii ra, ta i sica ra sii ra vatyi zañaha ra minoo sa ndyityi sii ra sa quita ndya andɨvɨ.
2 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: Sa sahiñi tuhva maa ndo catyi: “Cua cundisi vaha ityaan vatyi cuaha xaan vico.”
3 Ta sa ñaha ñi tatu cuaha vico, tuhva ndo catyi: “Ña vaha cua cuu quɨvɨ vityi vatyi iñi ñaa.” Zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa ndo. Tuhva ndo nacoto ñaa sa cua coo sa cuenda cuhva caa andɨvɨ, zoco ña nacoto ndo ñaa sa cua cuu ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva ya vityi.
4 Ñiyɨvɨ ña vaha sa iyo vityi, iyo xaan cuatyi ñu, ta sica ñu sa ndyehe ñu sa ndy-ityi, zoco minoo ñi zeña cua ndyehe ñu tañi cuhva i cuu sii ra Jonás. Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i zandoo ra sii ra cuan ta cuahan ra.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

5 Cuhva sa yaha ra i casi ra Jesús ndya inga siyo miñi, i naa iñi ra cuizo ra pan casi ra.

6 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehe
ndo. Zacuenda ndo sii ndo sihin yusa i siya
sii ra fariseo ta ra saduceo.
7 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i natuhun
tahan ra i casi ra, ta i catyi ra: Cahan ra
tacuan vatyi ñahñi pan ndyizo yo.
8 I sito ra Jesús sa natuhun ra, ta catyi
ra: ¿Ñaa cuenda catyi ndo vatyi ñahñi pan
ndyizo ndo? ¡Siin xaan sino iñi ndo!
9 ¿Atu tañaha ca cutuñi iñi ndo? ¿Atu ña
nacohon iñi ndo sa ohon tahan pan i zase
sii ohon mil rayɨɨ? ¿Ta yozo tahan ca tyica
si i naquihin ndo?
10 Ta ¿atu ña nacohon iñi ndo sa usa tahan
pan i zase sii cumi mil rayɨɨ? ¿Ta yozo tahan
ca tyica si i naquihin ndo?
11 ¿Ta yozo caa vatyi ña tuu iñi ndo vatyi
ñá quehin sa cuenda pan cuhva i catyi
vatyi nazacuenda ndo sii ndo sihin yusa i
siya sii ra fariseo ta ra saduceo?
12 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i cu-
tuñi iñi ra i casi ra vatyi ña cahan ra Jesús
tuhun pan, zoco cahan ra sa cuenda cuhva
zacuaha ra fariseo ta ra saduceo (vatyi ña
vaha si).

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

13 Cuhva i saa ra Jesús ndya nu cu si
Cesarea de Filipo i ndaca tuhun ra sii ra i
casi ra: ¿Ñaa catyi ñiyɨvɨ yoo ra cuu vii, ra i
quisi ndya gloria?
14 Ta i catyi ra sihin ra: Iyo ñiyɨvɨ catyi
vatyi minoo ra i nandoto cuun tañi ra Juan,
ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ a ra Elías a ra
Jeremías a inga ra cu profeta ta sa naha
cuun.
15 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ta maa
ndo, ¿yoo ra cui catyi maa ndo?
16 Ta i catyi ra Simón Pedro: Yoho cuu
ra Cristo, ra cua zacacu sii ndi. Ta zehe ra
Ndyoo ndito cuu suun.
17 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin
ra: Zɨɨ xaan cuu suun, Simón, zehe ra Jonás,
vatyi yoñi ñiyɨvɨ zañaha cuhva cuan suun.
Maa Zuti ra ndyaa andɨvɨ i zañaha cuhva
cuan suun.
18 Ta yuhvi catyi suhun vatyi yoho cuu
ra Pedro. Ta nu yuu ya cua zandei vehe
ñuhi, ta ma cuu zahacanaa tuhun sihi ta
andyaya sii vehe ñuhi.
19 Ta yuhvi cua cuhve ndaha tɨcuɨ suun
sa cuenda nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ñaa
sa cua cuhñun ihya ñuu ñiyɨvɨ, cua cunuhñi
tucu si ityi nuu ra Ndyoo. Ta sa cua ndasun
ihya, ñuu ñiyɨvɨ, cua ndasi tucu si ityi nuu ra
Ndyoo.
20 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ñihi
xaan i saha ra tyiño sii ra i casi ra vatyi ma
nacatyi ra nu sihin minoo ñiyɨvɨ vatyi ra
Cristo cuu ra.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

21 Ta ndya cuhva cuan i zacoto ra Jesús
casi xaan sii ra i casi ra yozo caa cuñi si
sa cuhun ra ñuu Jerusalén. Ta ra mandoñi
ta ra zutu nahnu ta ra cu maestro cuenda
ley cua zandyehe xaan ra tundoho sii ra.
I catyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi cua
cahñi ra cuan sii ra, zoco sa cu uñi quɨvɨ ta
cua nandoto ra.
22 Ta zɨquɨ i tava zɨɨn ra Pedro sii ra, ta
ñihi xaan i cahan ra sihin ra, ta catyi ra:
¡Numinoo saha, ta ma tahan si suun, tata!
¡Natyindyee ra Ndyoo suun, ta ma tohon sa
tacuan!
23 Zoco i nasico cava ra Jesús, ta i catyi
ra sihin ra Pedro: ¡Cuɨñɨ siyon sii, cuihna!
Zayanga xoon sii, vatyi ña sica iñun cuhva
sica iñi ra Ndyoo. Sica iñun cuhva sica iñi
ñiyɨvɨ.
24 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi
ra: Tatu iyo ra cuñi cundyico sii, nazama
ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu ra sii ra.
Ta nandyehe ra tundoho sa cuenda mi. Ta
nazavaha ra cuhva zavehi.
25 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa cuenda
Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta cua cuhun ñu
andyaya, ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo.
Zoco tatu cua cuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi a sa
cuenda Tuhun Ndyoo cua cundito ñu sihin
ra Ndyoo.
26 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa ñu
tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ cua cuu
ñu, ndaha cua naa ñi ñu? ¿Ta yozo caa cuu
tyiyahvi ñiyɨvɨ ta ñihi tahvi añima ñu?
27 Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria, cua
quisi inga saha, ta tyaqui xaan cua cui tañi
cuhva caa Zuti. Cua quisi sihin ángel, ta
zɨquɨ cua tyiyahvi sii minoo minoo ñiyɨvɨ sa
cuenda cuhva i zavaha ñu.
28 Sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi iyo
zuhva ra yucu ihya, ma cuu ra ndya cuhva

ndya cua ndyehe ra vatyi ndisi tucu ra i quisi ndya gloria inga saha sihin cuhva cua cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ.

17

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

1 I yaha iñu quɨvɨ, ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan yañi ra Jacobo ta cuahan ra sihin maa ñi maa ra ndya minoo yucu zucu xaan.
2 Ta yucuan i zama cuhva caa ra Jesús ityi nuu ra cuan. Ndisi xaan i nduu nuu ra tañi ñicandyi, ta cuisi xaan i nduu zahma ra tañi ñúhu.
3 Ta zuun ñi cuhva cuan, i ndyehe ra sii ra Moisés ta ra Elías. (Ra i sihi ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan.) Natuhun ra sihin ra Jesús.
4 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Tata, ¡vaha xaan yucu yo ihya! Tatu cuñun cua zavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva, minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta inga si cuenda ra Elías.
5 Nɨɨ ñi sa cahan ra Pedro, ta i quisi minoo vico ndisi xaan si, ta ndaha tyazi si sii tandɨhɨ ra; ta sisi vico cuan i siñi ra minoo nduzu, ta catyi si: Ra ihya cuu Zehi. Cuñi xein sii ra. Zɨɨ xaan cuñi sihin ra. Cuɨñɨ ndo sa cahan ra.
6 Ta sa siñi ra i casi ra Jesús tuhun cuan, i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta i yuhu xaan ra.
7 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jesús sii ra, ta i tyizo ra ndaha ra sii ra, ta catyi ra: Nduvita ndo. Ma yuhu ndo.
8 Ta cuhva sa nandyehe ra, yoñi inga ca ra ndyehe ra, maa ñi ca ra Jesús.
9 Ta cuhva sa vasi noo ra yucu cuan, ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii ra, ta catyi ra: Ma nacatyi ndo sa ndyehe ndo nu sihin minoo ñiyɨvɨ ndya sa yaha nandoto ra i quisi ndya gloria sisi sa i sihi ra.
10 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra i casi ra sii ra: ¿Ñaa cuenda catyi ra maestro cuenda ley vatyi tahan si sa quisi xihna ca ra Elías?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Sa ndisa vatyi xihna ca cua quisi ra Elías, ta cua zanduvaha ra tandɨhɨ.
12 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi sa i quisi ra Elías, ta ñá nacoto ñiyɨvɨ sii ra. I zavaha ñu sihin ra tandɨhɨ sa cuñi maa ñu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua ndyehe tucu ra i quisi ndya gloria tundoho zacuu ñiyɨvɨ.
13 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ cutuñi iñi ra i casi ra vatyi cahan ra Jesús tuhun ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

14 Cuhva sa i nasaa ra nu yucu tuu xaan ñiyɨvɨ, i tuhva minoo ra sii ra Jesús, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra, ta catyi ra:
15 Tata, cundahvi iñun sii ra luhlu zehi. Ñihi xaan tahan ra, ta ndyehe xaan ra tundoho. Cuaha xaan saha nduva ra nu ñoho ñúhu a sisi ndutya.
16 I quisi ndyaque sii ra sii ra sica noo suhun, zoco ñá cuu zanduvaha ra sii ra.
17 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra: ¡Ndoho cuu ñiyɨvɨ ña sino iñi, ta ña vaha ndo! Ma cundyee iñi cundyei sihin ndo naha xaan ca. Ta ndyaca ndo sii ra luhlu ña ihya.
18 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna, ta i tava ra sii si sii ra luhlu, ta i nduvaha ra zuun ñi caa cuhva cuan.
19 Cuee ca i cahan ra i casi ra sihin maa ñi maa ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Ñacu ñá cuu tava maa ndi sii tatyi cuihna cuan?
20 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñá cuu sii ndo vatyi siin cuii ñi sino iñi ndo. Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu sino iñi ndo vazu zuhva ñi tañi cuhva caa minoo sɨtɨ mostaza, cua cuu catyi ndo sihin yucu ya: “Cuɨñɨ siyon ihya, ta cuhun inga ityi.” Ta cua cuɨñɨ siyo si. Ta ñahñi maa sa ma cuu sii ndo.
21 Zoco nuu tatyi cuihna sa ñoho sii ra luhlu cuan, quita si maa ñi sa caca ndo sii ra Ndyoo ta coo ndyitya ndo.

Zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

22 Nɨɨ ñi sa ɨɨn ñi sica noo ra nu cu si Galilea, i catyi ra Jesús sihin ra: Cua xico minoo ra sii ii, yuhvi ra i quisi ndya gloria.
23 Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii, ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tuqui. Ta sa catyi ra Jesús cuhva cuan, cuihya xaan i cuñi ra i casi ra.

Xuhun cuenda vehe ñuhu

24 Cuhva i saa ra Jesús sihin ra i casi ra ndya ñuu Capernaum, ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ xuhun cuenda vehe ñuhu i sahan ra i sicahan ra sihin ra Pedro, ta i ndaca tuhun

ra sii ra: ¿Atu ña tuhva ra maestro ndo tyiyahvi xuhun cuenda vehe ñuhu?
25 Ta i catyi ra Pedro: Tuhva ra. Ta cuhva sa quɨhvɨ ra Pedro sisi vehe i cahan xihna ra Jesús sihin maa ra, ta catyi ra: ¿Yozo caa cuñi oo, Simón? ¿Yoo sii zatyiyahvi ra rey, ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya? ¿Atu zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ sii ra a sii ñiyɨvɨ inga ñuu?
26 Ta i nacahan ra Pedro ta catyi ra: Sii ñiyɨvɨ inga ñuu zatyiyahvi ra. Ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ sii ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa. Ta ñiyɨvɨ sii ra, ña tahan si tyiyahvi ñu.
27 Zoco ña cuñi yo sa zacuxaan yo sii ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda cuahan ndya miñi ta cañun zuelun. Tyiyaca sa cua tɨɨn sii si sa xihna ñi, ndyehun yuhu tɨ, ta cua nañuhun minoo xuhun. Ta maa cuhva ñi tyiyahvun sa cuenda mi ta sa cuenda moo. Cuhun sihin si, ta tyiyahvun.

18

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

1 Cuhva cuan i tuhva ra i casi ra Jesús sii ra, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Yoo nduhvi cuu ra ñiñi ca sa cuenda ra Ndyoo?
2 Tacuan i catyi ra, ta i cana ra Jesús sii minoo ra luhlu ndya nu ndyaa ra. Ta i sañi ndyaa ra sii ra mahñu nu yucu ra.
3 Ta i catyi ra sihin ra sica noo sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu ma zama ndo cuhva iyo ndo ta nduu ndo tañi sa ndyihi sa ñahñi cuatyi, ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
4 Ra ñiñi ca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu ra zanduluhlu sii ra ta nduu ra tañi minoo ra luhlu.
5 Ta yoo cua tɨɨn cuenda vaha sii minoo ra luhlu tañi ra ya sa cuenda mi, tɨɨn cuenda tucu ra sii mi cuhva cuan.

Ica xaan tatu zavaha yo cuatyi

6 Yoo ra cua zañaha sii minoo ra luhlu sa sino iñi sii, tañi ra luhlu ya cuhva zavaha ra sa ña vaha ta ma cundyico ca ra sii, vaha ca tatu sa i sihñi ñiyɨvɨ zucu ra cuan sihin minoo yuu yozo vee xaan ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu yatyi ca.
7 ¡Ndahvi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi tandɨhɨ tyiemvu iyo sa ña vaha sa cuñi ñu zavaha ñu! Ta tacuan cua cuu si, zoco ndahvi ñi cuu ra tyiyuhu sii ñiyɨvɨ ta zavaha ñu cuatyi.
8 Yucuan cuenda tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin ndohon a sihin sohon, cahndya ndaxun sii si ta zaviton sii si vatyi vaha ca cuhun gloria tañi minoo ra ñahñi ndaha a minoo ra coxo ta ma cuhun andyaya sihin nduu tahan ndohon ta nduu tahan sohon sisi ñuhu sa ma ndahva.
9 Ta tatu cuñun ndyehun sa ña vaha sihin minoo sɨtɨ nuun, tavon sii si ta zaviton sii si vatyi vaha ca cua quɨhvun gloria sihin minoo ñi sɨtɨ nuun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ma cuhun sihin nduu tahan sɨtɨ nuun andyaya nu cayu ñúhu.

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva minoo mvee ticatyi sa cua naa

10 Zaha ndo cuenda sii ndo, ta ma catyi ndo sa ma tyaa ndo yahvi vazu sii ra ndyihi vatyi catyi sihin ndo vatyi ndya gloria ta ángel zacuenda sii ra ndyihi tandɨhɨ cuii tyiemvu nandyaa ra ityi nuu ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa gloria.
11 Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria, vasi zacaqui sii ra cua naa.
12 ¿Yozo caa sica iñi ndo? Tatu iyo minoo ra, ta iyo minoo ziendu mvee ticatyi zono ra ta tatu cua naa minoo tɨ, ¿atu ma zandoo ra sii inga cumi xico sahun cumi tahan tɨ ta cuhun ra ndya yucu ta nanducu ra sii quɨtɨ sa cua naa cuan?
13 Ta tatu sa nañihi ra sii tɨ, sa ndisa catyi sihin ndo vatyi zɨɨ xaan ca cua cuñi ra sa cuenda tɨ ta zɨquɨ sa cuenda tandɨhɨ inga cumi xico sahun cumi tahan tɨ sa ñá cua naa.
14 Ta zuun ñi cuhva cuan ña cuñi Zutu yo ra ndyaa andɨvɨ sa cua naa numinoo ra luhlu tañi ra ya.

Cuhva cuñi si sa zaha yo tucahnu iñi sii hermano yo

15 Tatu zavaha minoo hermano sa ña vaha suhun. Cuahan ndya vehe ra ta nacahan vohon sihin ra maa tuhun ñi ra ta nacatyun sihin ra ñaa sa ña vaha i zavaha ra suhun. Tatu tyaa ra yahvi sa cohon ta ndaca ra tucahnu iñi suun hermano vaha cua cuu ra.
16 Zoco tatu ma tyaa ra yahvi sa cohon sa xihna ñi, cuhun inga saha sihin minoo a uu tahan hermano. Tacuan ta tandɨhɨ sa cohon sihin ra ta cua catyi inga ra ndɨhɨ

suhun vatyi sa ndisa cohon, cua cuu ra sa ndaa.
17 Ta tatu ma tyaa ra yahvi sa cahan inga hermano. Nacatyun nuu tandɨhɨ ra hermano vehe ñuhu ñaa sa ña vaha i zavaha ra suhun. Ta tatu ma tyaa ra yahvi sa cahan tandɨhɨ hermano, catyi ndo vatyi yɨvɨ ca ra sino iñi cuu ra, ta cuu ra tañi minoo ra zavaha sa ña vaha, tañi zavaha ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha vatyi sica ra cuaha ca.
18 Sa ndisa catyi sihin ndo ñaa sa cua cuhñi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya, cua cunuhñi tucu si andɨvɨ. Ta ñaa sa cua ndasi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya, cua ndasi tucu si andɨvɨ.
19 Ta catyi tuqui sihin ndo vatyi tatu cua ndu-ɨɨn uu tahan ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda sa cua caca ndo, ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, cua cuhva ra sii si sii ndo.
20 Vatyi tatu titahan vazu uu a uñi tahan ndo sa cuenda mi, yucuan ndyei sihin ndo.
21 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i tuhva ra Pedro sii ra, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Tata, ¿yozo tahan saha cuñi si sa zehi tucahnu iñi sii minoo hermano tatu zavaha ra sa ña vaha sihin? ¿Atu zehi tucahnu iñi sii ra usa tahan saha?
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña catyi suhun vatyi usa tahan saha ñi. Catyi vatyi ndya tañi cumi ziendu cumi xico usi tahan saha a cuaha ca.

Cuhva iyo minoo muzu ña cuñi zaha tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ

23 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo rey, ra cuñi coto yozo tavi muzu ra sii ra.
24 Ta sa quisaha tava ra cuenda sa cuenda minoo minoo ra, ta i quisi ndyaca ñu minoo ra tavi xaan sii ra. Cuaha xaan millón tavi ra sii ra.
25 Ñá cuu tyiyahvi ra sii ra ta yucuan cuenda i catyi rey cuan vatyi cua xico ra sii ra sihin ñazɨhɨ ra ta zehe ra, ta cua zatyiño ñu tyiño ñiyɨvɨ. Ta cua nduyahvi tandɨhɨ ndaha tyiño ra, ta tacuan ta cua nañihi rey cuan xuhun sa tavi ra cuan sii ra.
26 Yucuan cuenda i sicuɨñɨ sɨtɨ muzu ra, ta i zacahnu ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra: “Tata, zandyeun iñun ndyehun sii, ta cua tyiyahvi tandɨhɨ sa tavi suun.”
27 Tacuan ta i cundahvi iñi rey cuan sii muzu ra, ta i zaña ra sii ra, ta i zaha ra tucahnu iñi sii ra sa cuenda tandɨhɨ sa tavi ra sii ra, ta ma tyiyahvi ra sii ra.
28 Zoco zuun ñi muzu cuan i quita ra, ta i nañihi ra sii inga ra cu muzu sihin ra. Tavi ra uu mil ñi sii ra. Ta i tɨɨn cuɨtɨ ra zucu ra, ta i catyi ra: “¡Tyiyahvun sa tavon sii!”
29 Ta inga muzu cuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra ityi nuu ra, ta i sica ra tumañi iñi sii ra, ta i catyi ra: “Zandyeun iñun ndyehun sii. Ta cua tyiyahvi tandɨhɨ sa tavi suun.” Catyi ra.
30 Zoco ñá cuñi ra cundahvi iñi sii ra. Ta cuahan ra sihin ra, i sityihi ra sii ra vehe caa ndya cua tyiyahvi ra sa tavi ra sii ra.
31 Ta sa ndyehe inga ra tahan ra, ra cu muzu sihin ra, cuhva i zavaha ra sihin ra ta cuihya xaan i cuñi ra, ta i sahan inga ra ta i nacatyi ra sihin rey tandɨhɨ sa i zacuu ra sii ra.
32 Ta i cana rey sii ra cu muzu, ra tavi xaan sii ra, ta i catyi ra sihin ra: “¡Yoho, muzu ña vaha cuun! Yuhvi i zaha xein tucahnu iñi suun sa cuenda tandɨhɨ sa tavon sii, ta ñá tyiyahvun vatyi i sica xoon tumañi iñi sii.
33 Ta ¿ñaa cuenda ñá cundahvi iñun sii inga ra cu muzu suhun tañi i cundahvi iñi mi suun?”
34 Tacuan i catyi rey sitoho muzu cuan, ta i cuxaan xaan ra sihin ra, ta i tava ra tyiño sa cua ndoho ra ndya cua tyiyahvi ra tandɨhɨ sa tavi ra sii ra.
35 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i catyi ra: Ta zuun ñi cuhva cuan cua zavaha Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, sihin maa ndo tatu ma zaha ndo tucahnu iñi sa ndisa cuii sii inga hermano tatu zavaha ra sa ña vaha suhun.

19

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyi ña vaha cua zandoo minoo ra sii ñazɨhɨ ra

1 Sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i quita ra Galilea, ta i nasaa ra nu cu si Judea sa ndyaa siyo ityi caña ñicandyi siyo yuu Jordán.
2 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i sindyico sii ra, ta yucuan i zanduvaha ra sii ñu cuhu.
3 Ta i tuhva tucu ra fariseo sii ra Jesús vatyi cuñi ra nducu ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús: ¿Atu cuu zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra sa cuñi ñi maa ra? Catyi ra.

4 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin
ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo nu
catyi si vatyi ra i zavaha ñiyɨvɨ sa xihna ñi, i
zavaha ra sii minoo rayɨɨ ta sii minoo ñaha?
5 Yucuan cuenda cua zandoo rayɨɨ sii
zutu ra ta zɨhɨ ra, ta cua ndu-ɨɨn ra sihin
ñazɨhɨ ra. Ta sa nduu tahan ñu cua nduu ñu
tañi minoo ñi ñiyɨvɨ ityi nuu ra Ndyoo.
6 Yucuan cuenda ña uu tahan ñiyɨvɨ cuu
ñu, minoo ñi. Ta minoo sa zandu-ɨɨn ra
Ndyoo, ña vaha zanduzɨɨn ñiyɨvɨ sii si.
7 Tacuan i catyi ra Jesús ta zɨquɨ i ndaca
tuhun ra fariseo sii ra: ¿Ñaa cuenda i saha
ra Moisés tyiño vatyi cuu cuhva rayɨɨ minoo
tutu divorcio sii ñazɨhɨ ra, ta tacuan ta cuu
zandoo ra sii ña?
8 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndava xaan
iñi ndo. Yucuan cuenda i saha ra Moisés sa
zandoo ndo sii ñazɨhɨ ndo. Zoco ña tacuan i
cuu si nu quisaha si.
9 Ta catyi sihin ndo vatyi tatu zandoo
minoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta yɨvɨ cuatyi sa
quixi ña sihin inga rayɨɨ cu si ta zandoo ra
sii ña ta tindaha ra sihin inga ñaha. Ra zan-
doo sii ñazɨhɨ sa ñahñi cuatyi cuan, zavaha
ra cuatyi sa nañi adulterio. Ta tatu cua
tindaha inga ra sihin minoo ñaha i zandoo
yɨɨ, ra cua tindaha sihin ña, zavaha tucu
maa ra cuatyi adulterio.
10 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i catyi ra
i casi ra sihin ra: Tatu tacuan cuu si sihin
rayɨɨ ta ñazɨhɨ ra, vaha ca ma tindaha yo.
Catyi ra.
11 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ña
tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuu cutuñi iñi cuhva ya, maa
ñi ñiyɨvɨ sa tyindyee ra Ndyoo sii.
12 Iyo ñiyɨvɨ ma cuu tindaha ñu vatyi
tacuan ndyaa maa ñu cuhva ndya quɨvɨ i
cacu ñu. Ta iyo inga ñiyɨvɨ ma cuu tindaha
ñu vatyi sa sicoo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sihin
ñu. Ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ ma tindaha ñu
vatyi cuñi ñu zatyiño ñu tyiño ra Ndyoo.
Tatu cuu zavaha ndo cuhva ya, zavaha ndo
sii si.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ndyaca ñiyɨvɨ
sii sa ndyihi nu ndyaa ra Jesús vatyi cua
tyizo ra ndaha ra xiñi si ta cahan ra sihin
ra Ndyoo. Zoco i catyi ra i casi ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ vatyi ma quisi ndyaca ñu sii sa ndyihi
sii ra.
14 Zoco i catyi ra Jesús: Ma cahan ndo.
Naquisi ndyaca maa ñu sii sa ndyihi sii,
vatyi tatu cuñi ñiyɨvɨ sa cua cundyaca ñaha
ra Ndyoo sii ñu, cua sino iñi ñu sii, tañi sino
iñi sa ndyihi ya.
15 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i tyizo ra
ndaha ra xiñi sa ndyihi. Ta zɨquɨ i quita ra
yucuan.

Catyi ra Jesús vatyi yɨɨ xaan cua cuhva cuenda minoo ra cuca sii ra sii Ndyoo

16 I sahan minoo ra yoco nu ndyaa ra
Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Yoho
maestro vaha xoon. ¿Yozo caa zacui ta ñihi
tahvi añime?
17 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa cuenda
catyun vatyi vaha xein? Minoo tuhun ñi ra
vaha iyo, maa ra Ndyoo. Tatu cuñun sa ñihi
tahvi añimon, zavohon cuhva catyi sa usi
tahan ley ra Ndyoo.
18 Ta i catyi ra cuan sihin ra Jesús: ¿Ndya
ley? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma cahñun
sii ñiyɨvɨ. Ma cuzun sihin inga ñaha sa yɨvi
ñazɨhun cuu. Ma zuhun. Ma cohon cuendu
zɨquɨ ñiyɨvɨ.
19 Tyoon yahvi sii zutun ta sii zɨhun. Ta
cuñi xoon sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñun sii moo.
20 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i catyi ra
yoco cuan sihin ra: Tyei yahvi sii tandɨhɨ
tuhun cuan cuhva ndya ta luhli. ¿Ñaa ca sa
cumañi sii?
21 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu cuñun
sa ma coo ca cuatyun caña ñi, cuahan, ta
xicon tandɨhɨ sa iyo suun, ta cuhvon xuhun
cuan sii ñiyɨvɨ ndahvi ta cua coo sa cuca
suun gloria, ta quisun ta cundyicon sii.
Catyi ra.
22 Ta sa siñi ra yoco cuhva cuan, ta i
nducuihya xaan iñi ra vatyi cuca xaan ra.
23 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra
i casi ra: Sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi
yɨɨ xaan ta cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ cuca nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo.
24 Ta catyi tuqui inga saha vatyi yɨɨ ca
quɨhvɨ minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo ta zɨquɨ ca minoo camello yaha tɨ
xuu minoo yɨcuɨ tɨcuɨ.
25 Ta sa siñi ra i casi ra Jesús cuhva i
cahan ra, ta iyo xaan i cuñi ra, ta i catyi ra:
Tatu tacuan cuu si ¿yoo ra cuu cacu?

26 Ta i ndyehe ra Jesús sii ra, ta catyi ra
sihin ra: Tandɨhɨ sa ña cuu zavaha ñiyɨvɨ,
cuu zavaha ra Ndyoo sii si. Catyi ra.
27 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Sa
zandoo ndi tandɨhɨ sa sii ndi, ta ndyico ndi
suun. ¿Ñaa sa cua ñihi maa ndi?
28 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa
catyi sihin ndo vatyi ndoho ra ndyico sii,
cuee ca, quɨvɨ cua cundyaa ra i quisi ndya
gloria nu tyayu vaha ra sisi gloria ta cua
cundyaa tucu maa ndo nu tyayu vaha. Mi-
noo si sii minoo minoo ndo, ta cua tyicuhva
ndo sii ñiyɨvɨ hebreo, tandɨhɨ sa usi uu
tahan ityi ñu.
29 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zandoo vehe ñu a
tahan ñu a zutu ñu a zɨhɨ ñu a ñuhu ñu sa
cuenda mi, cua ñihi ñu minoo ziendu ca si,
ta cua ñihi tahvi añima ñu, ta cua cundito ñu
tandɨhɨ cuii tyiemvu.
30 Zoco cuaha ñiyɨvɨ ñiñi vityi, yɨvɨ ca
ñiyɨvɨ ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña ñiñi, cua
nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan.

20

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra zatyiño

1 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi
minoo sitoho ñuhu. I quita ra ñaha ñi, ta
cuahan ra vatyi cua nducu ra muzu sa cua
tohon uva ra.
2 Ta sa yaha zandaa ra tyiño sihin muzu
cuan vatyi cua tyiyahvi ra oco usi peso sa
minoo quɨvɨ, ta zɨquɨ i tasi ra sii ra nu ndyaa
tyiño ra.
3 Ta i quita tucu sitoho si cuhva caa ɨɨn
sa ñaha ñi, ta i ndyehe ra vatyi yucu xaan
ñiyɨvɨ nuyahvi, yucu ñi maa ra.
4 Ta i catyi ra sihin ra: Cuahan tucu
ndoho nu iyo tyiñe, ta cua tyiyahvi sii ndo
cuhva tahan si. Ta cuahan muzu cuan
cuhva catyi ra.
5 Ta i quita tucu sitoho si cuhva maa ora,
ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha tucu ra. Ta
tacuan tucu caa uñi sa sahiñi.
6 Ta caa ohon sa sahiñi i sahan tucu ra
nuyahvi, ta i nañihi ra sii inga ra ña zatyiño,
ta i catyi ra sihin ra: "¿Ñacu yucu ñi maa
ndo ihya ndyiyaca, ta ña zatyiño ndo?"
7 Ta i catyi ra cuan sihin ra: "Vatyi yoñi
i saha tyiño sii ndi." Ta zɨquɨ i catyi sitoho
si: "Cuahan tucu ndoho. Cua zatyiño ndo
nu iyo tyiñe. Ta cua tyiyahvi sii ndo cuhva
tahan si."
8 Ta tacuan i cuu si, ta sa sahiñi cuan
i catyi sitoho ndaha tyiño cuan sihin ra
zacuenda xuhun ra: "Cana sii ra zatyiño,
ta tyiyahvun sii ra. Quisohon sihin ra i
quisaha zatyiño sa sahiñi ta ndya cuhva
ndya ra i quisaha sa xihna ñi."
9 Tacuan ta i saa ra i quisaha zatyiño
cuhva caa ohon. Ta minoo minoo ra i ñihi
ra oco usi peso.
10 Cuee ca i tahan si tyiyahvi ra sii ra
i quisaha zatyiño sa ñaha ñi, ta i sica iñi
ra cuan vatyi cua ñihi ra cuaha ca, zoco
zuun ñi cuhva i ñihi maa ra, oco usi peso sa
minoo minoo ra.
11 Sa yaha quihin ra sii si, ta zɨquɨ i
quisaha cahan ra sii ra cu patrón ra.
12 Ta catyi ra: "Inga ra cuan, i saa ra ndya
nu ndɨhɨ. I zatyiño ra minoo ora ñi, ta ɨɨn ñi
cuhva i tyiyahvun sii ra tañi i tyiyahvun sii
maa ndi, ta maa ndi ñihi xaan i zatyiño ndi
ndyiyaca cuii nu ndyii."
13 Zoco i catyi sitoho si sihin minoo ra
cuan: "Amigo, ñahñi sa ña vaha i zavehi
suhun. ¿Atu ñá zandaa yo tyiño vatyi cua
tyiyahvi oco usi peso suun?
14 Quihin xuhun ya ta cuhun. Inuu ñi cua
tyiyahvi sii ra i saa ta sa cuñi ndɨhɨ tyiño
tañi cua tyiyahvi suun.
15 ¿Atu ñahñi cuhva iyo sii, sa zavehi
cuhva cuñi sihin xuhin? ¿Atu cuxoon sa
vaha ñiyɨvɨ cui?"
16 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús: Zuun ñi
cuhva cuan, ra saa nu ndɨhɨ, cua cuu ra ra
nuu. Ta ra quisaha sa xihna ñi, cua cuu ra
nu ndɨhɨ vatyi cane sii cuaha xaan ñiyɨvɨ,
zoco zuhva cuii ñi cuu ñiyɨvɨ i casi.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

17 Cuahan ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta ityi
cuahan ra i tava zɨɨn ra sii sa usi uu tahan
ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra:
18 Cuahan yo ñuu Jerusalén ya. Ta cua
cuhva cuenda ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya
gloria ndaha ra cu zutu nahnu ta ra cu
maestro cuenda ley, ta cua catyi ra vatyi
cua cuu ra.
19 Ta cua cuhva cuenda ra sii ra sii ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua vacu ndyaa
ñu sii ra, ta cua cañi xaan ñu sii ra, ta cua

cahñi ñu sii ra nu cruz. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tucu ra.

Minoo sa i sica zɨhɨ ra Jacobo ta ra Juan

20 Ta zɨquɨ i tuhva zɨhɨ ra Jacobo ta ra Juan sii ra Jesús. Yɨɨ ña sii ra Zebedeo. I zacahnu ña sii ra Jesús, ta i sica ña minoo tumañi iñi sii ra.
21 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ña, ta i catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi? Ta i catyi ña sihin ra: Cuhvon vatyi quɨvɨ cua cundyaca ñohon, cua cundyaa nduu tahan zehi suhun. Minoo ra siyo cuohon ta minoo ra siyo zatyun.
22 Zoco i catyi ra Jesús: Ña siton ñaa sa sicon. Ta i catyi ra sihin ra Jacobo ta ra Juan: ¿Atu cundyee ndoho ndyehe ndo tundoho tañi cua ndyehe mi? Ta i catyi ra: Cundyee iñi ndi.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii cua ndyehi tundoho ta cua ndyehe ndoho tundoho sa cuenda mi. Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi, ta siyo zatyi, ña tahan si sa yuhvi cuhva. Maa ra Ndyoo Zuti cua catyi yoo ra cua ñihi ndatu cuan.
24 Ta sa siñi inga usi tahan ra i casi ra Jesús ta i cuxaan ra sihin ra Jacobo ta ra Juan.
25 Zoco i cana ra Jesús sii tandɨhɨ ra, ta i catyi ra sihin ra: Sa sito maa ndo cuhva ndyaca ñaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Iyo ra cu nuu, ta zacoto ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ndyaca ñaha ra sii ñu.
26 Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda ndoho. Zama si cuhva. Tatu cuñi minoo ra cuu ra ra cahnu, natyindyee ra sii ra tahan ra.
27 Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo ra cahnu ityi nuu ra Ndyoo, cuñi si sa nduu ra muzu sii tandɨhɨ ndo.
28 Vatyi cuhva ndya ra i quisi ndya gloria, ña vasi ra sa vatyi tyindyee ñiyɨvɨ sii ra. Vasi ra sa tyindyee ra sii ñiyɨvɨ. Ta vasi ra sa cuenda sa cua cuu ra sa cuenda ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua cuu cuhun cuaha ñiyɨvɨ gloria.

Zanduvaha ra Jesús sii uu tahan ra cuaa

29 Quita ra ñuu Jericó, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sindyico sii ra.
30 Ta ityi cuahan ra ndyaa uu tahan ra cuaa yu-ityi. Ta sa i siñi ra sa cua yaha ra Jesús, i cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho Jesús, zehe ra David, cundahvi iñun sii ndi! Catyi ra.
31 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i cuxaan, ta catyi ñu nacutaxi ra, zoco ñihi ca nduu ra cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho ra ndyaca ñaha ta ñiyɨvɨ ra David cuun! ¡Cundahvi iñun sii ndi!
32 Tacuan ta i sicuɨñɨ ra Jesús, ta i cana ra sii ra, ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi ndo sa zavehi sihin ndo?
33 Ta i catyi ra cuaa cuan: Maestro, cuñi xaan ndi sa nandyehe ndi. Catyi ra.
34 Ta i cundahvi xaan iñi ra Jesús sii ra, ta i tɨɨn ra sɨtɨ nuu ra, ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu nandyehe ra, ta i sindyico ra sii ra Jesús.

21

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

1 Ta cuhva sa cua saa ra ñuu Jerusalén, i saa ra sa xihna ñi ndya ñuu Betfagé yatyi ñi minoo yucu sa nañi yucu Olivos, ta zɨquɨ i tasi ra Jesús sii uu tahan ra sica noo sihin ra minoo tyiño.
2 I catyi ra sihin ra: Cuahan ndo minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi yucuan, ta cuhva sa quɨhvɨ ndo ñuu cuan, cua nañihi ndo sii minoo burro. Nuhñi tɨ, ta nandyaa zehe tɨ sihin tɨ. Ndasi ndo sii tɨ, ta quisi ndo sihin tɨ.
3 Ta tatu iyo ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo ñaa cuenda ndasi ndo sii tɨ, catyi ndo: “Siñi ñuhu tɨ sii ra ndyaca ñaha sii yo.” Ta tacuan ta cua cuhva ra sii tɨ.
4 Ta i cuu tandɨhɨ cuhva cuan vatyi cua natahan si cuhva i catyi minoo ra profeta nu i tyaa ra tyehen:
5 Ndyehe ndo, vasi rey ndo.
Zanduluhlu xaan ra sii ra, ta yozo ra minoo burro luhlu.
6 Ta cuahan ra sica noo sihin ra Jesús, ta i zavaha ra cuhva i tava ra Jesús tyiño sii ra.
7 I quisi ndyaca ra sii burro cuan sihin zehe tɨ, ta i tyizo ra zahma sata tɨ, ta i sicozo ra Jesús sii tɨ.
8 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i saqui zahma ñu ityi. Inga ñu i sahndya ndaha numa ta saqui ñu ityi nu cuahan ra.
9 Ta ñu cuahan ityi nuu ra Jesús, ta ñu vasi ityi sata ra, i cana saa ñu, ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan cuu zehe ra David! ¡Vaha xaan cuu ra

vasi sa cuenda ra Ndyoo! ¡Nazacahnu yo sii ra Ndyoo!

10 Ta cuhva sa quɨhvɨ ra ñuu Jerusalén, i ndutɨhvɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta catyi tandɨhɨ ñu: ¿Yoo ra cuu ra ya?

11 Ta i catyi ñu: Ihya ra cuu ra Jesús, minoo ra cu profeta. Ra ñuu Nazaret cuu ra nu cu si Galilea.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

12 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús nu cuu nuquehe vehe ñuhu cahnu, ta i tava ndyizo ra sii ñu xico ta ñu zata yucuan. Ta i zanduva ihno ra mesa ñiyɨvɨ nazama xuhun ñiyɨvɨ, ta tacuan tucu tyayu ñiyɨvɨ xico paloma.

13 Ta i catyi ra sihin ñu: Catyi Tuhun Ndyoo: "Vehe mi cuu vehe nu cahan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo"; zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si. Catyi ra.

14 Ta i quisi ra cuaa ta ra coxo nu ndyaa ra Jesús sisi vehe ñuhu, ta i zanduvaha ra sii ra.

15 Zoco i ndyehe ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sa ndyityi i zavaha ra Jesús. Ta i siñi ra vatyi cana saa sa ndyihi sisi vehe ñuhu, ta catyi si: "Cahnu xaan cuu Zehe ra David." Ta i cuxaan xaan ra.

16 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: ¿Atu siñun sa cahan sa ndyihi cuan? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Siñi sa cahan si. ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo nu cahan si sa cuenda cuhva ya? Catyi si:

Maa ra Ndyoo saha sa cata sa ndyihi ta sa
lee, ta vaha xaan cuu cuhva zacahnu
si sii ra.

17 Tacuan ta zɨquɨ i zandoo ra Jesús sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu. I quita ra ñuu Jerusalén, ta cuahan ra ndya ñuu Betania cua cuzu ra.

Ña zɨɨ maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

18 Inga quɨvɨ ñaha ñi cua nanuhu tucu ra Jesús ndya ñuu Jerusalén, ta i sizoco ra.

19 Ityi cuahan ra i ndyehe ra minoo yutu higuera, ta i sahan ra i sindyehe ra tatu iñi sɨtɨ tu, zoco ñá ñihi maa ra ndaha ñi. Maa maa ndaha ñi tu iñi. Ta i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma cuhva ca moo yucu vixi casi ñiyɨvɨ. Ta zuun ñi caa cuhva cuan, ndaha i na-ityi ñi tu.

20 Ta cuhva sa ndyehe ra i casi ra Jesús sii tu, iyo xaan i cuñi ra ta i catyi ra sihin ra Jesús: ¡Yatyi xaan i na-ityi yutu higuera ya!

21 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu nɨɨ xaan cuu iñi ndo, ta ma caca xaan iñi ndo tatu cuu a ma cuu zavaha ndo, cua zavaha ndo cuhva i zavehi sihin yutu higuera ya. Ta ña maa ñi tacuan. Cua cuu tucu cahan ndo sihin yucu ya: "Cuɨñɨ siyon ihya, ta cua ndɨhvun sisi tyañuhun", cua catyi ndo.

22 Ta tandɨhɨ cuii ña sa cua caca ndo sii ra Ndyoo, tatu cua sino iñi ndo vatyi cua ñihi ndo sii si, cua ñihi ndisa cuii ndo sii si.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

23 I quɨhvɨ ra Jesús sisi vehe ñuhu, ta i tuhva ra zutu nahnu ta ra mandoñi sii ra cuhva zacuaha ra, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Yoo sa saha tyiño suun vatyi zavohon tandɨhɨ cuhva ya? ¿Ta yoo ra catyi suhun vatyi zavohon sii si?

24 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Cuñi tuqui nducu tuhin minoo cuhva sii maa ndo. Tatu nacatyi ndo, tacuan ta zɨquɨ cua nacatyi sihin ndo yoo ra saha cuhva sii, ta zavehi cuhva ya.

25 ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra a ñiyɨvɨ? Catyi ndo. Tacuan ta i natuhun tahan ra cuan sihin tahan ra, ta catyi ra: Tatu catyi yo vatyi i tasi ra Ndyoo sii ra Juan, cua catyi ra ya: "¿Ña cuenda ná sino iñi ndo sa cahan ra?"

26 Zoco ma cuu catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i tasi sii ra Juan vatyi yuhu yo sii ñiyɨvɨ vatyi sica iñi tandɨhɨ maa ñu vatyi ra Juan cuu minoo ra profeta.

27 Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús: Ña sito ndi yoo ra i tasi sii ra Juan. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta yuhvi tucu ma nacatyi tucu vii yoo ra i saha cuhva ya sii.

Cahan ra Jesús cuhva minoo ra iyo uu tahan zehe

28 I catyi tucu ra Jesús sihin ra zutu nahnu ta sihin ra mandoñi: ¿Yozo caa sica iñi ndo sa cuenda tuhun ya? Sicoo minoo ra, ta sicoo uu tahan zehe yɨɨ ra. Ta i cahan ra sihin minoo ra, ta catyi ra: "Zehe luhli, cuahan vatyi cua tohon uva."

29 Ta i catyi zehe ra: “Ma cuhin.” Zoco
cuee ca i ndu-uu iñi ra cuhva ña vaha i
cahan ra sihin zutu ra, ta cuahan ra.
30 Ta i sahan zutu ra i sicahan ra zuun ñi
cuhva cuan sihin inga zehe ra. Ta i catyi
inga zehe ra: “Cuhin, tata.” Catyi ra. Zoco
ñá sahan ra.
31 Ta vityi catyi ndo ¿ndya ra i zavaha
cuhva cuñi zutu ra? Ta i catyi ra cuan sihin
ra Jesús: Ra sa xihna ñi. Ta i catyi ra Jesús
sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi sa
cuu quɨhvɨ ra tava xuhun cuenda ra ndy-
aca ñaha ta ñiyɨvɨ zɨɨ iñi nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo, zoco maa ndo ma cuu quɨhvɨ ndo.
32 Vatyi i quisi ra Juan, ta i zacuaha ra
minoo cuhva ndoo xaan sii ndo, ta ñá sino
iñi ndo sii ra, zoco ra tava xuhun cuenda
ra ndyaca ñaha ta ñu zɨɨ iñi i sino iñi ñu sa
cahan ra. Ta vazu ndyehe maa ndo cuhva
cuan, zoco ñá zama ndo cuhva iyo ndo, ta
ña sino iñi ndo.

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

33 Cuɨñɨ ndo inga cuhva ya. Sicoo minoo
ra iyo ñuhu, ta i zavaha ra minoo sacu, ta i
tasi ra yoho uva sisi si. Ta zɨquɨ i zavaha ra
nu cua tava ra ndutya uva ta minoo vehe
tyiyahva vatyi cua zacuenda ra sacu ra. Ta
i saha noo ra sacu ra sii minoo ityi ra cua
zatyiño yucuan. Ta cuahan ra nusica.
34 Ta saa quɨvɨ sa iyo yucu vixi cuan ta
i tasi ra sii muzu ra nu ndyaa ra zatyiño
yucuan vatyi cua quihin ra zuhva yucu vixi
cuhva tahan si sii patrón ra.
35 Zoco ra zatyiño yucuan, i tɨɨn ra sii
muzu cuan. I cañi ra sii minoo ra. Minoo
ra i sahñi ra. Ta i cañi ra sihin yuu sii inga
ra.
36 Inga saha i tasi tucu patrón cuan sii
inga muzu ra. Cuaha ca ra i tasi ra ta zɨquɨ
sa xihna ñi. Ta zuun ñi cuhva ña vaha cuan
i zavaha ra sihin ra.
37 Ta nu ndɨhɨ tuhun, i tasi ra sii zehe ra
nu ndyaa ra zatyiño cuan vatyi catyi ra:
“Cua tyaa ra cuan yahvi sii zehi.”
38 Zoco cuhva sa ndyehe ra zatyiño sii
zehe ra, i natuhun tahan ra sihin tahan ra,
ta i catyi ra: “Ihya ra cuu ra cua nañihi
ndaha tyiño quɨvɨ cua cuu zutu ra. Nacahñi
yo sii ra vatyi ndoo maa yo sihin sacu ya.”
Catyi ra.
39 Ta i tɨɨn ra cuan sii zehe ra, ta i tava
ndyizo ra sii ra sata sacu, ta i sahñi ra sii
ra.
40 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i ndaca
tuhun ra sii ra tyizoho: ¿Yozo caa cua
zavaha sitoho sacu cuan sihin ra sahñi sii
zehe ra?
41 Ta i nacahan ra yucu yucuan, ta catyi
ra: Cua zanaa ra sii ra ña vaha cuan, ta
cua cuhva noo ra sacu ra sii inga ra zatyiño
vaha, ra cua cuhva yucu vixi cuhva tahan
si sii ra.
42 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta cahvi
ca ndo Tuhun Ndyoo? nu catyi si tyehen:
“I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu
sa cuñi si sa cuenda sɨquɨ vehe. Ta vityi
yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ
sa cuenda vehe cuan vatyi tacuan catyi
maa ra Ndyoo. Ta vaha xaan cuñi yo sihin
cuhva ya.”
43 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi
ma cuu cuhun ndo nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo, zoco inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu cua cuhun ñu vatyi vaha cuhva zavaha
ñu.
44 Ta yoo ra cua nduva zɨquɨ yuu sa que-
hin tuhun cuan, cua tahnu cuatyi ra, zoco
yoo ra cua canacava yuu cuan zɨquɨ, cua
cahnu cuatyi si sii ra sehe sehe.
45 Ta sa siñi ra zutu nahnu ta ra fariseo
cuhva cahan ra Jesús, i cutuñi iñi ra vatyi
cahan ra Jesús sa cuenda maa ra.
46 I cuñi ra tɨɨn ra sii ra Jesús, zoco i yuhu
ra sii ñiyɨvɨ vatyi sica iñi ñu vatyi minoo
profeta cuu ra Jesús.

22

Cuhva minoo vico tindaha

1 I quisaha cahan ra Jesús inga saha zɨquɨ
minoo cuhva, ta i catyi ra:
2 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi
minoo rey i zavaha minoo vico tindaha sa
cuenda zehe ra.
3 Ta i tasi ra sii muzu ra vatyi cua cana ra
sii ñiyɨvɨ cua quisi vico cuan, zoco ñá cuñi
ñu quisi.
4 Inga saha i tasi tucu ra sii inga muzu ra,
ta catyi ra sihin ra: “Catyi ndo sihin ñiyɨvɨ
i cane vatyi sa ndyaa listo sa casi ñu. Sa
sahñi zɨndɨquɨ zone ta inga quɨtɨ xahan. Sa
ndyaa listo tandɨhɨ. Naquisi maa ñu vico.”

5 Ta tacuan i nacatyi muzu ra, zoco ñá
tyaa ñiyɨvɨ yahvi. Minoo ra cuahan ra nu
iyo itu ra, ta inga ra cuahan ra nu iyo inga
tyiño ra.
6 Ta inga ñiyɨvɨ i tɨɨn sii muzu rey cuan, ta
i cañi xaan ra sii ra ndya cuhva ndya sahñi
ra sii ra.
7 Ta sa siñi rey cuan cuhva cuan, i cuxaan
xaan ra, ta i tasi ra sii zandaru ra vatyi cua
cahñi ra sii ra sahñi sii ra cuan, ta i sahmi
ra ñuu ra.
8 Ta zɨquɨ i catyi rey cuan sihin muzu
ra: “Sa ndyaa listo tandɨhɨ sa cuenda vico
tindaha, zoco ñiyɨvɨ i cane, ña vaha ñu vatyi
ñá tyaa ñu yahvi sa quehin, ta ña tahan si
sii ñu quisi ñu.
9 Yucuan cuenda cuahan ndo calle
nahnu, ta yoo ra ndyehe ndo cana ndo sii
ra naquisi ra vico tindaha.”
10 Ta cuahan muzu ra, ta i zatitahan ra
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ i nañihi ra, ñiyɨvɨ vaha ta
ñiyɨvɨ ña vaha, ta i sicoo cuaha xaan ñiyɨvɨ
vico tindaha cuan.
11 Tacuan ta i quɨhvɨ rey cuan vatyi cua
ndyehe ra sii ñiyɨvɨ i saa vico cuan, ta
yucuan i ndyehe ra sii minoo ra ña ñoho
zahma cuenda vico tindaha.
12 Ta i catyi ra sihin ra: “Amigo, ¿yozo
caa i quɨhvun ta ña ñohon zahma sa cuenda
vico tindaha?” Catyi ra. Zoco ñá nacahan
maa ra cuan.
13 Ta zɨquɨ i catyi rey cuan sihin muzu ra:
“Cuhñi ndo saha ra ta ndaha ra ta zavita
ndo sii ra nu ñaa, ityi sata nu cua vacu xaan
ñiyɨvɨ ndya cuhva casi quihñi noho ñu.
14 Vatyi i cane sii cuaha xaan ñiyɨvɨ, zoco
zuhva ñi ñu i casi ta cuu quɨhvɨ ñu.”

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

15 Tacuan ta zɨquɨ i titahan ra fariseo ta
i zacasi tahan ra tyiño minoo cuhva cua
zavaha ra ta cua nducu ra cuhva sihin ña
minoo tuhun ña vaha cua cahan ra Jesús, ta
cua tyaa ra cuatyi sata ra.
16 Ta i tasi ra fariseo sii zuhva ra ndyico
sii ra sihin ra ndyico sii ra rey Herodes, ta
i catyi ra sihin ra Jesús: Maestro, sito ndi
vatyi ra vaha xaan cuun ta zañohon ityi ra
Ndyoo sa ndisa. Ta inuu ndita ñi tyoon
yahvi sa cahan ñiyɨvɨ cuca ta ñiyɨvɨ ndahvi.
17 Yucuan cuenda nacatyun sihin ndi,
¿yozo caa sica iñun? ¿Atu vaha tyiyahvi yo
xuhun sii ra ndyaca ñaha César a ña vaha?
Catyi ra.
18 Zoco i tuu iñi ra Jesús vatyi ña vaha
ñima ra cuan. Ta i catyi ra sihin ra: ¿Ña
cuenda nducu coto ihñi ndo sii? ndoho ra
zaha tuhun vatyi vaha xaan ndo zoco ña
ndisa ndo.
19 Zañaha ndo minoo xuhun sii. Catyi ra.
Ta i quisi ndyaca ra minoo xuhun sii ra.
20 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yoo sii
nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ ndyaa ya?
21 Ta i catyi ra cuan. Sii ra gobierno César.
Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo
sii ra César sa cuu sii maa ra. Ta cuhva ndo
sii ra Ndyoo sa cuu sii ra Ndyoo.
22 Ta sa siñi ra cuan sa cahan ra Jesús, ta
iyo xaan i cuñi ra, ta i zandoo ra sii ra ta
cuahan ra.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

23 Zuun ñi quɨvɨ cuan sahan zuhva ra
saduceo cua cahan ra sihin ra Jesús. Ra
saduceo cuu ra catyi vatyi ma nandoto
tucu ñiyɨvɨ i sihi. Yucuan cuenda i ndaca
tuhun ra sii ra Jesús cuhva ya:
24 Maestro, i catyi ra Moisés vatyi tatu
sihi minoo rayɨɨ ta ndoo ndahvi ñazɨhɨ ra ta
yoñi zehe ra, natindaha yañi ra sihin ñaha
cuan. Ta cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda
yañi ra, ra i sihi cuan.
25 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi ra. I
tindaha ra nuu. Ta i sihi ra, ta yoñi zehe ra i
sicoo. I zandoo ra sii ñazɨhɨ ra cuenda yañi
ra.
26 Ta tacuan tucu i zavaha ra cu uu, ta ra
cu uñi ta cuhva ndya ra cu usa.
27 Ta nu ndɨhɨ tuhun i sihi ndɨhɨ tucu maa
ñaha cuan.
28 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi, ¿yoo
ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ cua nandoto ñiyɨvɨ?
vatyi ñazɨhɨ tandɨhɨ sa usa tahan ra i cuu sii
ña. Tacuan i catyi ra cuan sihin ra Jesús.
29 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra sihin
ra: Ña sito ndo ñaa sa cahan ndo vatyi ña
sito ndo ñaa sa catyi Tuhun Ndyoo. Ta ña
sito ndo vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo.
30 Ñiyɨvɨ cua nandoto inga ñuu ñiyɨvɨ saa,
ma tindaha ca ñu indyacuan, ta ma cuhva
ca ñiyɨvɨ sii zehe ñu sa tindaha ñu. Cua
nduu ñu tañi ángel ra Ndyoo sa iyo andɨvɨ.

31 Ta sa cuenda tuhun tatu nandoto ñiyɨvɨ
a ma nandoto ñu, ¿atu ta cahvi ca ndo sa i
cahan ra Ndyoo sihin ndo? nu i catyi ra:
32 “Yuhvi cui Ndyoo sii ra Abraham ta sii
ra Isaac ta sii ra Jacob.” Yɨvɨ Ndyoo sii ñiyɨvɨ
ndaha sihi cuii cuu ra. Ndyoo cuu ra sii
ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu.
33 Tacuan i catyi ra Jesús, ta sa siñi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ, iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva i
zacuaha ra.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

34 Zoco cuhva i siñi ra fariseo vatyi i
zacutaxi ra Jesús sii ra saduceo, ta i titahan
ra fariseo.
35 Ta minoo ra fariseo, ra cu minoo abo-
gado, i ndaca tuhun ra sii ra Jesús vatyi
cuñi ra nducu coto ihñi ra sii ra. Ihya cuu
sa ndaca tuhun ra:
36 Maestro, ¿ndya cuu ley ra Ndyoo sa ñiñi
ca?
37 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ley sa ñiñi
ca sii ra Ndyoo catyi si: “Nihi xaan cuñi ndo
sii Ndyoo Zutu ndo sihin añima ndo. Ɨɨn ñi
sii ra caca iñi ndo; ɨɨn ñi sihin ra cahan ndo;
ɨɨn ñi tyiño ra zatyiño ndo.”
38 Ihya cuu sa xihna ñi ley ra Ndyoo, ta
ley sa ñiñi ca cuu si.
39 Ta sa cu uu ley, ɨɨn ñi sasi tahan si sihin
ley sa xihna ñi cuan. Catyi si: “Cuñi xaan
ndo sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ tañi cuñi ndo sii
maa ndo.”
40 Ñahñi inga ca ley ñiñi ca ta zɨquɨ nduu
tahan ley ya. Tandɨhɨ inga ley ra Ndyoo
ta tandɨhɨ sa i tyaa tandɨhɨ ra profeta, sasi
tahan si sihin nduu tahan ley ya, ta tyaa si
yahvi sii si.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Jesus?

41 Cuhva sa yucu ra fariseo ɨɨn ñi yucuan
i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
42 ¿Yozo caa sica iñi maa ndo sa cuenda ra
Cristo? ¿Yoo zehe sii ra? Ta i catyi ra fariseo
cuan sihin ra: Zehe ra David.
43 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda
vatyi cuhva i cahan ra David cuhva cuñi
Tatyi Ii ta i catyi ra vatyi ra ndyaca ñaha
sii ra cuu ra Cristo? Ihya cuu sa i tyaa ra
David:
44 Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii
mi, ta catyi ra:
“Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva ndya
cua saa quɨvɨ cua cuhve cuhva cua
zahacanoon sii ñiyɨvɨ xaan iñi suun.”
Tacuan i tyaa ra David catyi ra Jesús.
45 Tatu zuun ñi ra David catyi vatyi ra
ndyaca ñaha sii ra cuu ra Cristo, ¿yozo caa
cuu cuu ra Cristo zehe ra David?
46 Ta sa catyi ra Jesús cuhva cuan, ta yoñi
i cuu nacatyi cuhva sa ndaca tuhun ra. Ta
ndya quɨvɨ cuan, yoñi ca i caña iñi ndaca
tuhun ñaa inga tuhun sii ra.

23

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra fariseo ta ra maestro cuenda ley

1 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta sihin ra i casi ra, ta i catyi
ra:
2 Sica iñi ra maestro cuenda ley ta ra
fariseo vatyi cuu nacatyi ra tandɨhɨ cuii sa
cuñi catyi ley ra Moisés.
3 Yucuan cuenda tandɨhɨ sa catyi ra cuan,
tyaa ndo yahvi sii si, ta zavaha ndo sii si,
zoco ma zavaha ndo cuhva zavaha maa ra
vatyi cahan ra minoo cuhva ta zavaha ra
inga si.
4 Zanducuaha ca ra ley i tasi ra Ndyoo ta
sa naha. Yoñi sa cuu zavaha tandɨhɨ sii. Ta
nu maa ra ta ña zavaha ra tandɨhɨ si vatyi
sa sito ra vatyi ma cuu.
5 Ta tandɨhɨ sa zavaha ra, zavaha ra sii si
vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ. Cuaha
xaan Tuhun Ndyoo tyaa ra nu tutu que-
hen xaan ta tyaa ra sii si yɨquɨ nuu ra ta
zucu ndaha ra, ta nañi xaan yuhva tyaqui
yuzahma ra.
6 Cuñi xaan ra cundyaa ra tyayu vaha nu
sasi ñiyɨvɨ zavaha vico. Ta cuñi xaan ra sa
cundyaa ra nu ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi sisi vehe
ñuhu.
7 Ta cuñi ra vatyi tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi
sii ra ta cuhva ñu nacumi sii ra nuyahvi ta
catyi ñu maestro sihin ra.
8 Zoco maa ndo, ma cuhva ndo sa catyi
ñiyɨvɨ maestro sii ndo vatyi iyo minoo ñi ra
cuu Maestro ndo, ra Cristo. Ta tandɨhɨ maa
ndo, yañi ndo cuu sihin tahan ndo.
9 Ta ma catyi ndo zutu ndo sii ra iyo ihya
ñuu ñiyɨvɨ vatyi iyo minoo ñi ra cu Zutu yo.
Ra ndyaa andɨvɨ.

10 Ta ma catyi ndo vatyi minoo ndo cuu
ra cu nuu, vatyi maa ñi ra Cristo cuu ra cu
nuu sii ndo.
11 Ra cahnu ca nu yucu maa ndo cuu ra
cua nduu muzu sii tandɨhɨ ndo.
12 Ta yoo ra cua zanducahnu sii ra, cua
zanduluhlu ra Ndyoo sii ra. Ta ra zandu-
luhlu sii, cua zanducahnu ra Ndyoo sii ra.
13 Zoco ¡ndahvi ndoho ra maestro cuenda
ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi nacazi
ndo yuvehe gloria, ta ña cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ.
Ñá quɨhvɨ maa ndo, ta nu ña saha ndo
quɨhvɨ inga ñiyɨvɨ cuñi quɨhvɨ.
14 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley
ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi vaha
xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi quindyaa
ndo vehe ñundahvi, ñu sihi yɨɨ, ta zɨquɨ zan-
davi ñaha ndo vatyi vaha xaan ndo, ta naha
xaan cahan ndo sihin ra Ndyoo. Sa cuenda
sa zavaha ndo cuhva ya, ta ñihi xaan ca cua
tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo.
15 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley
ta fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan
ndo, zoco ña ndisa. Nanducu ndo nacahnu
ñuu ñiyɨvɨ, ta yaha ndo tyañuhu vatyi cuñi
ndo nañihi ndo vazu minoo tuhun ñi ñiyɨvɨ
cua zasino ndo iñi ñu cuhva sino iñi maa
ndo. Ta sa nañihi ndo sii ra cuan ta zanan-
duu ndo sii ra uu cuhva quiñi ca ta zɨquɨ
maa ndo. Ta ndisa xaan cuu si vatyi cua
cuhun tandɨhɨ ndo andyaya.
16 ¡Ndahvi ndoho! Ra cuaa cuu ndo, ta
cuñi ndo zañaha ndo ityi sii inga ñiyɨvɨ.
Catyi ndo: “Cuu tyiñaha ñiyɨvɨ Ndyoo nuu
ñiyɨvɨ ta cahan ñu zɨvɨ vehe ñuhu cahnu,
zoco ma zavaha ñu cuhva catyi ñu. Zoco
tatu cahan ñu sa cuenda xuhun cuaan sa
iyo sisi vehe ñuhu cuan, tacuan ta zɨquɨ ñiñi
xaan cua zavaha ñu cuhva catyi ñu.” Catyi
ndo.
17 Ra tondo cuu ndo ta ra laa cuu ndo.
¿Atu cahnu ca cuu xuhun cuaan ta zɨquɨ
vehe ñuhu sa zandu-ii sii si? Ña tacuan.
18 Ta catyi ndo: “Yoo ra cua tyiñaha
Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ altar, zoco
ma zavaha ra cuhva catyi ra. Zoco tatu
cahan ra tuhun sa yozo nuu altar cuhva
cuan, tacuan ta zɨquɨ iyo cuatyi ra tatu ma
zavaha ra cuhva catyi ra.” Catyi maa ndo.
19 Ra tondo ta ra laa cuu ndo. ¿Atu cahnu
ca cuu sa yozo nuu altar cuan ta zɨquɨ altar
sa zandu-ii sii si? Ña tacuan.
20 Ta yoo ra tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ
ta cahan ra zɨvɨ altar, zavaha ra sii si sa
cuenda altar ta ndya sa cuenda tandɨhɨ sa
yozo nuu si.
21 Ta yoo ra tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta
cahan ra zɨvɨ vehe ñuhu, zavaha ra sii si sa
cuenda vehe ñuhu ta sa cuenda ra Ndyoo,
ndɨhɨ ca.
22 Ta ra tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta ca-
han ra zɨvɨ andɨvɨ, zavaha ra sii si ndya sa
cuenda tyayu ra Ndyoo ta ndya sa cuenda
ra Ndyoo ra ndyaa nuu si.
23 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley
ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi vaha
xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi cahvi ndo
ndaha menta ndo ta sɨtɨ anís sihin sɨtɨ
comino ta saha ndo minoo minoo sisi sa
usi tahan si sii ra Ndyoo, zoco ña tyaa ndo
yahvi sa ñiñi ca sa catyi ley tañi sa zavaha
ndo sa ndoo ta sa cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ
ta sa cunɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo. Cuñi
si sa zavaha ndo cuhva ya, ta ma zaña ndo
sa cuhva tucu ndo diezmo cuan.
24 Ra cuaa cuu ndo, ta cuñi ndo zañaha
ndo ityi sii inga ñiyɨvɨ. Zacuenda xaan ndo
sii ndo ta ña zavaha ndo cuatyi ndyihi, zoco
zavaha ndo cuatyi nahnu xaan sa ña tyaa
ndo yahvi ley cuan. Cuu si tañi tava ndo
tyiyucu ndyihi nuu calu ndo ta zɨquɨ coco
ndo quɨtɨ nahnu ca sa nañi camello.
25 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley
ta ndoho ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Nacatya
xaan ndo sata coho ta sata vaso, zoco añima
ndo situ cuii sa ña vaha sa zavaha ndo tañi
sa zuhu ndo ta cuhva ña cuu cundyaca ñaha
ndo sii ndo.
26 Ndoho ra fariseo cuaa, catyi ra Jesús,
xihna ca zandundɨun ityi sisi vaso ta coho,
ta zɨquɨ cua ndundɨɨ tucu ityi sata si.
27 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley
ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi vaha
xaan ndo, zoco ña ndisa. Cuu ndo tañi ñaña
sa zandutyaqui xaan ñiyɨvɨ ityi sata, zoco
ityi sisi maa maa yɨquɨ ndɨyɨ ñoho ta tandɨhɨ
inga nuu sa quiñi caa.
28 Ta tacuan iyo maa ndo. Vaha xaan
ñiyɨvɨ cuu ndo cuhva caa ndo ityi nuu
ñiyɨvɨ, zoco añima ndo situ cuii si sihin

cuhva zandavi ñaha ndo ta tandɨhɨ inga nuu sa ña vaha sa zavaha ndo.
29 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi tyaqui zavaha ndo ñaña ra i cuu profeta ta zandutyaqui ndo ñaña ñiyɨvɨ vaha.
30 Ta catyi ndo: “Tatu sa vatyi i sindito maa ndi quɨvɨ i sahñi ñiyɨvɨ sahnu sii ndi sii ra profeta, maa ndi ma ndoo ndi vaha sa cahñi ra sii ra.”
31 Ta sihin cuhva cahan ndo, zuun ñi maa ndo saha sa ndaa sa cuenda ndo vatyi zutu ndo sii ra i sahñi sii ra profeta.
32 ¡Zavaha ca ndo cuhva ña vaha sa i quisaha zutu ndo!
33 ¡Tañi coo cuu ndo, zehe quɨtɨ xaan! ¿Yozo caa cuu cacu ndo ta ma cuhun ndo andyaya? Ma cuu.
34 Yucuan cuenda cua tasi sii ra profeta ta sii ra iyo xaan sa siñi tuñi ra Ndyoo sii, ta sii ra cua zacuaha Tuhun Ndyoo sii ndo. Zoco maa ndo cua cahñi ndo sii zuhva ra ta zuhva ra cua tyaa ndo nuu cruz. Ta inga ra cua cañi ndo sisi vehe ñuhu ndo ta cua zayanga ndo sii ra ta zayuhu ndo sii ra, ta cua cono ra ndya minoo ñuu ta ndya inga ñuu.
35 Ta yucuan cuenda sata maa ndo cua ndoo cuatyi sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ vaha i sahñi ñiyɨvɨ ndya ra Abel, ra ndoo xaan, ta ndya cuhva ndya ra Zacarías zehe ra Berequías, ra i sahñi ndo sisi vehe ñuhu mahñu nu ii xaan sihin altar.
36 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua ndoo cuatyi sa cuenda tandɨhɨ ya sata ñiyɨvɨ iyo vityi.

Sacu xaan ra Jesús sa ndyehe ra ñuu Jerusalén.

37 ¡Ndahvi yoho ñuu Jerusalén! Sahñi ñiyɨvɨ sii ra profeta ihya, ta ra tasi ra Ndyoo ihya, cañi ñu sii ra sihin yuu. ¡Cuaha xaan cuaha xaan saha cuñi zandu-ɨin sii ñiyɨvɨ ñuu ya ta zacuende sii ñu tañi zacuenda minoo ndɨvɨ sii zehe tɨ sisi ndisi tɨ, zoco ña cuñi ñu!
38 Ndyehe ndo vityi, ndoho ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén, vatyi vityi zandoi sii ndo.
39 Vatyi catyi sihin ndo vatyi ma ndyehe ca ndo sii, ndya cuhva ndya quɨvɨ cua catyi ndo vatyi vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

24

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

1 I quita ra Jesús vehe ñuhu ta sa cuahan ra ityi ta i tuhva ra i casi ra sii ra ta i quisaha zañaha ra sii ra Jesús cuhva caa vehe ñuhu.
2 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: ¿Atu ndyehe ndo tandɨhɨ ihya? Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi numinoo yuu ya ta ma ndoo si zɨquɨ tahan si. Cua tani tandɨhɨ si. (Sihin cuhva ya zacoto ra Jesús vatyi cua zatɨvɨ ndɨhɨ ñiyɨvɨ vehe ñuhu cuan.)

Zeña sa cua naa ñuu ñiyɨvɨ

3 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra yucu sa nañi Olivos. Ta sa sindyaa ra Jesús yucuan, ta i tuhva ra i casi ra sii ra, ta xehe ñi i cahan ra sihin ra, ta catyi ra: Cuñi ndi sa nacatyun sihin ndi ama cua coo cuhva cuan. ¿Ñaa zeña cua ndyehe ndi, ta cua coto ndi vatyi sa cuñi quisun ta sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ? Catyi ra.
4 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Zacuenda ndo sii ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo.
5 Vatyi cuaha xaan ra cua quisi, ta cua catyi ra vatyi vasi ra sa cuenda mi, ta cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo.” Ta cua zandavi ñaha ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.
6 Cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ, zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa quɨvɨ naa ñiyɨvɨ.
7 Vatyi cua cahñi tahan minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyi ñuu nahnu sihin inga ñuu nahnu. Ta cua coo tama ta cuehe ta cua coo sa taan nahnu xaan zɨɨn zɨɨn ityi.
8 Ta tandɨhɨ cuhva ya, nu nacaa cua quisaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho.
9 Ta zɨquɨ cua cuhva cuenda ñiyɨvɨ sii ndo sii ra ndyaca ñaha vatyi cua ndoho ndo. Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii zuhva ndo. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cua cuxaan xaan ñu ndyehe ñu sii ndo sa cuenda mi.
10 Ta quɨvɨ cuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii, cua ndoyo ñuhu ñu. Ta cua xico tuhun ra sii tahan ra. Ta ma cuu ca ndyehe ra sii tahan ra.

11 Cua coo cuaha xaan ra vatya. Cua catyi
ra vatyi cahan ra sa cuenda ra Ndyoo, ta
cua zandavi ñaha ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.
12 Cuaha xaan sa quiñi cua coo ndya
cuhva ndya ma cuñi ca ñiyɨvɨ sii tahan ñu.
13 Zoco ra ma zaña tuhin ndya nu cua
ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cacu ra.
14 Ta Tuhun Vaha sa cuenda cuhva ndy-
aca ñaha ra Ndyoo, cua zacoto ñiyɨvɨ sii
si nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cuñɨ tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sii si, ta zɨquɨ cua naa ñuu ñiyɨvɨ.
15 Tatu ndyehe ndo minoo sa zatɨvɨ xaan
ta quiñi xaan zacuu si, ta nandyaa si cuan
nu ii cuhva i catyi ra profeta Daniel, cutuñi
iñi ndo ndoho ra cahvi tuhun ya,
16 tatu ndyehe ndo sii si cuan, nacono
ñiyɨvɨ ñoho Judea, ta naquɨhvɨ xehe ñu ndya
yucu.
17 Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra quɨvɨ
cuan, ma cuatu ra numaa iyo ndaha tyiño
cuñi ra tava ra sisi vehe ra.
18 Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu ra ndya
vehe ra sa cua naquihin ra zahma ra.
19 Ta ndahvi ñu zɨhɨ sa ñoho zehe quɨvɨ
cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quɨvɨ cuan
vatyi cahnu xaan tundoho cua ndyehe ñu.
20 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi ma
tahan si cono ndo quɨvɨ vico zavi a minoo
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ
21 vatyi tatu tacuan tahan si, yaha xaan
cuaha tundoho cua coo, minoo cuhva ta
coo ca ndya cuhva ndya quɨvɨ i sino ñuu
ñiyɨvɨ ta ma coo ca tundoho cahnu xaan
tañi tundoho ya inga saha ndaha ñi.
22 Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo quɨvɨ
tundoho cuan, yoñi ñiyɨvɨ cua cacu. Zoco
cua zanduzuhva ca ra sii si sa cuenda ñiyɨvɨ
i casi ra.
23 Tatu catyi minoo ra sihin ndo: “Ihya
ndyaa ra Cristo” a “Yucuan ndyaa ra”, catyi
ra, ma sino iñi ndo.
24 Vatyi cua nduvita cuaha xaan ra zan-
davi ñaha, ta cua catyi ra vatyi Cristo cuu ra,
ta cua catyi ra vatyi cahan ra tuhun saha ra
Ndyoo sii ra. Ta cua zavaha ra zeña nahnu
ta sa ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyɨvɨ i
casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra tatu sa
vatyi cuu cuhva cuan, zoco ma cuu.
25 Ndyehe ndo, sa nacatyi tandɨhɨ sihin
ndo cuee ca sa tahan si.
26 Yucuan cuenda tatu catyi ñiyɨvɨ sihin
ndo: “Ndyehe ndo, ndyaa ra Jesús sisi
cuhu.” Catyi ñu. Zoco ma cuhun ndo
cundyehe ndo. A tatu catyi ñu: “Iyo minoo
nu ñoho xehe ra.” Ma sino iñi ndo.
27 Vatyi quɨvɨ cua quisi inga saha, cua
ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii. Tañi ndyehe
tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu yaha tasa zavi ityi caña
ñicandyi ta cuhva ndya ityi cua iñi, tacuan
cua cuu si quɨvɨ quisi tucu ra i quisi ndya
gloria.
28 Vatyi nu catuu ndɨyɨ, yucuan cua tita-
han tyasii.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

29 Tatu sa yaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho
cuan ta zɨquɨ ña naha ca ta cua nduñaa
ñicandyi ta ma ndyehe ca nu yoo. Cua na-
coyo tiñoo, ta ndya cuhva ndya cua canda
andɨvɨ.
30 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ sii
ra i quisi ndya gloria ityi andɨvɨ, ta cua
nducuihya xaan iñi tandɨhɨ tata ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ. Cua ndyehe ñu vatyi vasi ra nu vico,
ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan
caa ra.
31 Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya tandɨhɨ
sa cumi tahan sɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua tɨvɨ ra
cutu sihin minoo nduzu ñihi xaan. Ta cua
zatahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo
ndya nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
32 Vityi coto ndo minoo cuhva iyo yutu
higuera ta tandɨhɨ inga yutu. Tatu cua
ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua
nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vatyi sa
cua nducahñi.
33 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo
vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin
ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyi sa
cua cuyatyi sa cunaa ñuu ñiyɨvɨ.
34 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuu
cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
35 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cunaa si.
Zoco tuhun quehin, ma naa si.
36 Zoco yoñi ñiyɨvɨ sito ñaa quɨvɨ a ñaa
cuhva cua cuu si. Nu ángel andɨvɨ ta ña sito
ra. Maa tuhun ñi ra Ndyoo Zuti sito.
37 Tañi i cuu si quɨvɨ ra Noé, tacuan cua
cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi
ndya gloria.

38 Quɨvɨ cumañi ca cuu ñiyɨvɨ sihin
ndutya, sasi ñu. Sihi ñu. Tindaha ñu. Ta
saha ñu sii zehe ñu tindaha ñu ndya cuhva
ndya quɨvɨ i quɨhvɨ ra Noé sisi barco.
39 Ta zana ñi iñi ñu, ta i zanaa ndutya sii
tandɨhɨ ñu. Zuun ñi cuhva cuan, cua cuu
tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya
gloria.
40 Quɨvɨ cuan, uu tahan ra ñoho itu ra, cua
quihin sii minoo ra. Ta inga ra cua nandoo.
41 Ta uu tahan ñuzɨhɨ ndyico ɨɨn ñi quɨvɨ
cuan, cua quihin sii minoo ña. Ta inga ña
cua nandoo.
42 Yucuan cuenda cuatu listo ndo vatyi
ña sito ndo ñaa quɨvɨ cua quisi ra ndyaca
ñaha sii ndo.
43 Coto ndo cuhva ya, tatu sa i sito ra xu
vehe ñaa cuhva cua quɨhvɨ ra zuhu, cua
cuatu listo ra, ta ma cuhva ra sa nuña ra
zuhu cuan vehe ra.
44 Yucuan cuenda cuatu listo tucu maa
ndo vatyi minoo quɨvɨ sa ña sica iñi ndo,
cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.

Muzu vaha ta muzu ña vaha

45 ¿Yoo ra cuu minoo muzu vaha, muzu
sa iyo sa siñi tuñi vaha ta saha patrón ra
sa cundyaca ñaha ra vehe ra ta cuhva ra sa
casi inga muzu ra cuhva tahan si?
46 Zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan tatu
nasaa patrón ra ta nañihi ra sii ra zavaha
ra cuhva cuan, cuhva catyi patrón ra.
47 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua
cuhva patrón ra sa cundyaca ñaha ra
tandɨhɨ sa sii ra.
48 Zoco tatu ña vaha muzu cuan ta sica
iñi ra sihin añima ra: "Naha xaan cuahan
patroin."
49 Ta yucuan cuenda quisaha cañi ra sii
inga muzu ta sasi cuahyi ra ta sihi xaan ra
ndixi ta siñi ra.
50 Tacuan ta zana ñi iñi ra ta cua nasaa
patrón ra minoo quɨvɨ sa ña ndatu ra sii ra,
minoo cuhva sa ña sito ra,
51 ta cua tasi tuñi xaan patrón ra sii ra.
Ta cua tahan si sii ra tañi cua tahan si sii
ñiyɨvɨ zaha tuhun vatyi vaha xaan ñu, zoco
ña ndisa. Ñihi xaan cua vacu saa ñu, ndya
cuhva cua casi quihñi noho ñu.

25

Minoo cuhva sa cuenda usi tahan ñu yoco

1 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi
cuhva i tahan usi tahan ñu yoco sa cuahan
minoo vico tandaha. I quihin ñu lámpara
ñu sa sahmi azetye, ta cuahan ñu vatyi cua
zatahan ñu sii ra cua tindaha.
2 Ta ohon tahan ñu cuan, listo xaan ñu. Ta
ohon tahan ñu, laa xaan ñu.
3 Ta ñu laa cuan, i quihin ñu lámpara ñu,
zoco ñá quihin ñu cuaha ca azetye.
4 Ta ñu listo cuan, i quihin ñu lámpara
ñu, ta i quihin tahan tahan ñu minoo yutyi
azetye vatyi cua zacutu tucu ñu sii si.
5 Ta nɨɨ ñi sa cucuee xaan ra cua tindaha,
i quixi tandɨhɨ ñu.
6 Tacuan ta maañuu i siñi ñu cana saa
ñiyɨvɨ, ta catyi ñu: "¡Sa vasi ra cua tindaha;
cuahan ndo cua zatahan ndo sii ra!"
7 Ta i nduvita tandɨhɨ ñu, ta i zanduvaha
ñu lámpara ñu.
8 Ta i catyi ñu laa cuan sihin ñu listo cuan:
"Cuhva ndo zuhva azetye ndo sii ndi vatyi
sa cuñi ndahva lámpara ndi."
9 Zoco i nacahan ñu listo cuan, ta catyi ñu:
"Ma cuu, coto ma ñihi si sa cuenda tandɨhɨ
yo. Vaha ca tatu cuhun ndo nu cuyahvi si ta
zata ndo zuhva sa cuenda maa ndo." Catyi
ñu.
10 Zoco nɨɨ ñi sa cuahan ñu sa cua zata ñu
sii si, ta i saa ra cua tindaha cuan, ta ñu sa
ndyaa listo i quɨhvɨ ñu sihin ra nu iyo vico
tindaha, ta i nucundazi yuvehe.
11 Cuee ca i nasaa inga ñu yoco cuan, ta i
catyi ñu: "¡Tata, tata, nuña yuvehe!"
12 Zoco i nacahan ra ta catyi ra: "Sa ndisa
catyi sihin ndo vatyi ña site sii ndo."
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Yucuan cuenda
cuatu listo ndo vatyi ña sito ndo ñaa quɨvɨ
a ñaa cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya
gloria.

Cuñi si sa cutyiño yo tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo sii yo

14 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si
tañi minoo ra sa cuñi cuhun minoo ñuu
nusica, ta i cana ra sii tandɨhɨ muzu ra, ta
saha cuenda ra xuhun ra sii ra.
15 Sii minoo ra saha ra tañi ohon mil, sii
inga ra tañi uu mil, ta sii inga ra minoo mil
ñi. Cuhva cuu sii sa minoo minoo ra sa
zatyiño ra sihin si, tacuan saha ra sii si sii
ra. Ta i quihin ra ityi cuahan ra.

16 Tacuan ta ra i ñihi sa ohon mil cuan,
cuahan ra, ta i zatyiño ra sihin si, ta i ñihi
ra inga ohon mil zɨquɨ si.
17 Ta zuun ñi cuhva cuan, ra i ñihi uu mil,
i ñihi ra inga uu mil zɨquɨ si.
18 Zoco ra i ñihi minoo mil ñi, i sahan
ra, ta i sitya ra minoo yavi, ta i tyixehe ra
xuhun patrón ra.
19 Cuee xaan ca, i nasaa patrón, ta i tava
ra cuenda sihin muzu cuan.
20 Xihna ca i saa ra i ñihi ohon mil cuan,
ta i saha cuenda ra inga ohon mil sii patrón
ra, ta i catyi ra: “Tata, i sohon ohon mil sii.
Ica si ya sihin inga ohon mil i zahacanei
zɨquɨ si.”
21 I catyi patrón ra sihin ra: “Vaha xaan;
yoho cuu minoo muzu vaha, ta ndoo xoon.
Vaha xaan i zatyiñon sihin sa zuhva ñi
xuhun i zandoi suhun. Yucuan cuenda
vityi cua cuhve sa cundyaca ñohon cuaha
ca. Quɨhvɨ ta cuzɨɨ xaan iñun ɨɨn ñi sihin mi.”
22 Cuee ca i saa muzu sa ñihi sa uu mil
cuan, ta i catyi ra: “Tata, i sohon uu mil sii;
ica si ya sihin inga uu mil i zahacanei zɨquɨ
si.”
23 I catyi patrón ra sihin ra: “Vaha xaan;
yoho cuu minoo muzu vaha, ta ndoo xoon.
Vaha i zatyiñon sihin sa zuhva ñi xuhun
i zandoi suhun. Yucuan cuenda vityi cua
cuhve sa cundyaca ñohon cuaha ca. Quɨhvɨ
ta cuzɨɨ xaan iñun ɨɨn ñi sihin mi.” Catyi ra.
24 Tacuan ta i saa muzu sa ñihi minoo mil
ñi, ta i catyi ra sihin patrón ra: “Tata, site
suun vatyi minoo ra xaan cuun, ta tuhvon
naquihin sa yɨvɨ suun cuu, ta nacuhun
tyiño zacuu inga ra.
25 Ta i yuhi suun, ta sehin ta i tyixehi
xuhun sisi ñuhu. Naquihin sa suun vityi.”
26 Ta i nacahan patrón ra, ta catyi ra:
“Yoho, minoo muzu ña vaha ta ra zusa
cuun. Sa siton vatyi tuhve naquihin sa yɨvɨ
sii, ta naquihin tyiño zacuu inga ra.
27 Yucuan cuenda ¿ñaa cuenda ñá
tyuhun xuhin banco, ta sa cua nasei ta
cua naquihin sii si, zoco sa zahacanaa si
zuhva?” Catyi patrón cuan.
28 Ta i catyi ra sihin inga ra yucu yucuan:
“Quindyaa ndo xuhun sa sehi sii ra ya, ta
cuhva ndo sii si sii ra sa cumi usi mil cuan.
29 Vatyi ra zatyiño vaha sihin sa sehi sii
ra, cua cuhve cuaha ca sii ra, ta cua coo
cuaha xaan ca sii ra. Ta ra ña cuñi zatyiño
sihin sa sehi sii ra, cua quindyei sii si.
30 Ta muzu ña vaha cuan, zavita ndo sii
ra ityi sata nu ñaa xaan, nu cua vacu xaan
ñiyɨvɨ ndya cuhva cua casi quihñi noho ñu.”

Cuhva cua tyicuhva ra Jesús sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

31 Quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya
gloria sihin ángel ra, tyaqui xaan ra. Ta cua
cundyaa ra tyayu nu cua cundyaca ñaha ra.
32 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cua titahan
ñu ityi nuu ra, ta cua zazɨɨn ra sii ñu tañi
zazɨɨn minoo ra cu pastor sii mvee ticatyi
zono ra sihin mvee zono ra.
33 Mvee ticatyi zono ra cua tyaa ra siyo
cuaha ra. Ta mvee zono ra cua tyaa ra sii tɨ
siyo zatyi ra.
34 Ta zɨquɨ cua catyi Rey sihin ñu ndyaa
siyo cuaha ra: “Ñaha ndo, Cuñi xaan Zuti sii
ndo. Cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ, ta sa ndyaa
listo gloria vatyi cua quɨhvɨ ndo.
35 Vatyi yuhvi i sizoque, ta saha ndo sa
casi. Ityi xein, ta saha ndo sa cohi. I sica
noi ta ñahñi vehi, ta i saha ndo vehe ndo
cundyei.
36 Ñahñi zahme, ta saha ndo zahma sii.
I cuhi ta sahan ndo i sindyehe ndo sii. I
siñohi vehe caa, ta sahan ndo i sindyehe
ndo sii.” Cua catyi ra.
37 Ta zɨquɨ cua catyi ñiyɨvɨ vaha cuan
sihin ra: “Tata, ¿ama i ndyehe ndi suun
sizocon ta saha ndi sa casun, a ityun ta
saha ndi sa cohon?
38 ¿Ta ama i ndyehe ndi suun sica noo ta
saha ndi sa cundyoon vehe ndi a ndyehe
ndi suun ta ñahñi zahmon, ta saha ndi
zahma suun?
39 ¿Ta ama i ndyehe ndi suun sa cuhun a
ñohon vehe caa ta sahan ndi sa ndyehe ndi
suun?” Cua catyi ñu.
40 Ta cua nacahan Rey cuan ta catyi ra
sihin ñu: “Sa ndisa catyi sihin ndo, tandɨhɨ
sa i zavaha ndo sihin yañi, vazu ra ndyihi
ca, zoco sihin mi i zavaha ndo cuhva cuan.”
41 Ta zɨquɨ cua catyi Rey cuan sihin ñiyɨvɨ
ndyaa siyo zatyi ra: “Cuɨñɨ siyo ndo sii,
ndoho ñiyɨvɨ sa cuxaan ra Ndyoo sihin.
Cuquɨhɨ ndo nu cayu ñúhu nu i zavaha
Ndyoo sa cuenda cuihna ta tatyi cuihna sa
ndyico sii ra.

42 Vatyi i sizoque, ta ñá saha ndo sa casi.
I cu-ityi, ta ñá saha ndo ndutya cohi.
43 I sica noi, ta ñahñi vehi, ta ñá saha ndo
vehe ndo cundyei. Ñahñi zahme, ta ñá saha
ndo zahma sii. I cuhi, ta i siñohi vehe caa,
ta ñá sindyehe ndo sii."
44 Ta zɨquɨ cua catyi tucu ñiyɨvɨ cuan si-
hin Rey cuan: "Tata, ¿ama i ndyehe ndi
suun sizocon a ityun a sica noo ta ñahñi
vehun? ¿Ta ama i ndyehe ndi suun sa ñahñi
zahmon a cuhun a ñohon vehe caa ta ñá
tyindyee ndi suun?"
45 Ta cua nacahan Rey ta catyi ra: "Sa
ndisa catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ sa ñá
zavaha ndo sihin minoo ñiyɨvɨ luhlu ca, ñá
zavaha ndo sii si sihin mi." Cua catyi ra.
46 Ta zɨquɨ cua cuhun ñu nu cua ndoho ñu
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco ñiyɨvɨ vaha, cua
cuhun ñu nu cua cundito ñu tandɨhɨ cuii
tyiemvu.

26

Sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua tɨin ra sii ra Jesús

1 Sa yaha cahan ra Jesús tandɨhɨ tuhun
ya, ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i casi ra:
2 Sa sito ndo vatyi uu quɨvɨ ñi ca, ta cua
cuu si vico zuhun, ta cua xico minoo ra sii
ra i quisi ndya gloria, ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii
ra nu cruz. Catyi ra.
3 Ta sisi quɨvɨ cuan i titahan ra zutu
nahnu sihin ra maestro cuenda ley ta ra
mandoñi. Tandɨhɨ ra cuan cuu ra ra hebreo
nahnu, ta i titahan ra nuquehe vehe ra
Caífas ra cu zutu ya cahnu.
4 Ta yucuan i natuhun tahan ra yozo caa
cua tɨin xehe ra sii ra Jesús, ta cua cahñi ra
sii ra.
5 Zoco i catyi ra sihin ra tahan ra: Zoco
ma cuu si quɨvɨ vico vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ
yucu, ta coto cahñi tahan ñu sihin yo.

I tyozo minoo ñaha azetye vixi xiñi ra Jesús

6 Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra
Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu.
7 Ta i tuhva minoo ñaha sii ra. Ñaa ña
minoo yutyi sino sihin minoo yuu yahvi
xaan, ta ñoho azetye vixi. Ta i tyozo ña sii
si xiñi ra Jesús cuhva sa sasi ra xita.
8 Ta sa ndyehe ra i casi ra Jesús cuhva
zavaha ña, i cuxaan ra, ta catyi ra: ¿Ñacu
zatɨvɨ ña sii si?
9 Vaha ca tatu sa i xico ña sii si ta ñihi ña
cuaha xuhun ta cuhva ña sii ñiyɨvɨ ndahvi.
10 Ta sa sito ra Jesús sa cahan ra cuan, ta
zɨquɨ i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu cuyuhu xaan
ndo sihin ñaha ya? I zavaha ña minoo sa
vaha sihin.
11 Tandɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ ndahvi
sihin ndo, ta cuu tyindyee ndo sii ñu tatu
cuñi ndo. Zoco yuhvi ma cundyei sihin ndo
tandɨhɨ tyiemvu.
12 Cuhva i zavaha ña ya sa tyozo ña aze-
tye vixi coño ñuhi cuu sa zanduvaha ña sii,
sa cuenda sa cuquɨhi ñaña.
13 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi vazu
ndyacamaa nacatyi ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo,
zoco cua nacatyi ñu cuhva i zavaha ña ya
sihin, ta cua nacohon iñi ñiyɨvɨ sii ña. I catyi
ra Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

14 Yaha cuan ta zɨquɨ minoo sa usi uu
tahan ra i casi ra Jesús, ra sa nañi Judas
Iscariote, cuahan ra cua cahan ra sihin ra
zutu nahnu.
15 Ta i catyi ra sihin ra: ¿Yozo cua cuhva
ndo sii, tatu cuhva cuende sii ra sii ndo? Ta
i zandaa ra tyiño sa cua cuhva ra oco usi
tahan xuhun cuisi.
16 Ta ndya quɨvɨ cuan, i quisaha nducu
xaan ra Judas cuhva cua cuhva cuenda ra
sii ra Jesús sii ra cuan.

I cuxiñi ra Jesús sihin sa usi uu tahan ra i casi ra

17 Nu quisaha vico nu tuhva ñiyɨvɨ he-
breo sasi pan ña ndaa, i tuhva ra i casi ra
Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ndya-
maa cuñun vatyi cua zanduvaha ndi sa cua
cuxiñun sa cuenda vico zuhun ya?
18 Ta i catyi ra Jesús: Cuahan ndo ndya
ñuu cahnu vehe ra sa cahan yo tuhun, ta
catyi ndo sihin ra: "Catyi ra Maestro, cua
saa cuhva sa cua cui. Vehe moo cua cuxiñi
sa cuenda vico zuhun ya sihin ra i casi."
19 Ta tacuan i zavaha ra, cuhva i catyi ra
Jesús sihin ra, ta i zanduvaha ra sa cuxiñi
ra sa cuenda vico cuan.
20 Ta cuhva sa sa cuaa cuan, sa ndyaa ra
Jesús mesa sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.

21 Ta nɨɨ ñi sa sasi ra xita i catyi ra Jesús
sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua
xico minoo ndo sii. Catyi ra.
22 Ta i nducuihya xaan iñi ra ndɨhɨ sihin
ra, ta i quisaha ndaca tuhun minoo minoo
ra sii ra Jesús: Tata, ¿atu yuhvi cui?
23 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Ra sa
sasi sihin ɨɨn ñi coho, yucuan ra cuu ra cua
xico sii.
24 Cuahan ra i quisi ndya gloria cuhva
catyi Tuhun Ndyoo; zoco ¡ndahvi ñi cuu ra
xico sii! Vaha ca tatu sa ñá cacu ra vatyi cua
ndyehe xaan ra tundoho.
25 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra Judas
ra sa xico sii ra i ndaca tuhun ra sii ra, ta
catyi ra: Maestro, ¿atu zuun yuhvi cui? Ta
i catyi ra sihin ra: Tacuan cu si, tañi catyi
moo.
26 Ta cuhva sa cuxiñi ra, i quihin ra Jesús
pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo,
ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta saha ra sii si sii
ra i casi ra, ta i catyi ra: Quihin ndo sii si ta
casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi.
27 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho
vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo,
ta i saha ra sii si sii ra, ta i catyi ra: Coho
tandɨhɨ ndo zuhva zuhva
28 vatyi ihya cuu tañi nɨñi sa cuenda tyiño
saa sa zandaa ra Ndyoo. Cua cati si, ta
sa cuenda maa si, cua ndasi cuatyi cuaha
xaan ñiyɨvɨ.
29 Zoco catyi sihin ndo vatyi ma coho que
vino ndya quɨvɨ cua cohi sii si sihin maa
ndo minoo cuhva saa nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

30 I sata tandɨhɨ ra minoo yaa Ndyoo, ta
zɨquɨ cuahan ra ndya yucu Olivos.
31 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa
cuaa vityi tandɨhɨ cuii ndo cua zandoo ndo
sii. Ta ma cuñi ca ndo cundyico ndo sii,
vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Cua cuu ra cu
pastor, ta cua quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ cuii mvee
ticatyi zono ra.”
32 Zoco sa yaha nandote ta cua cuhin
yatyi ca ta zɨquɨ maa ndo ndya Galilea.
33 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu
zandoo tandɨhɨ ca ra ya suun, zoco yuhvi
cua cundyique suun.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa
catyi suhun vatyi zuun ñi sa cuaa vityi,
cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu, cua
catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.
35 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu cui
suhun, zoco ma catyi sa ña site suun. Ta
tacuan tucu i cahan tandɨhɨ ca ra i casi ra
Jesús.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

36 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús sihin ra
i casi ra ndya minoo nu yucu yutu tyaqui
nu nañi si Getsemaní, ta i catyi ra sihin ra:
Cundyaa ndo ihya vatyi cuehin cua quehin
sihin ra Ndyoo ityi nuu ca.
37 Ta i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta sii
nduu tahan zehe ra Zebedeo cuahan sihin
ra, ta i quisaha nducuihya xaan iñi ra, ta
ndahvi xaan cuñi ra.
38 Tacuan ta i catyi ra: Cuihya xaan cuñi
añime cuhva ndya sa cuñi cui. Ndoo ndo
ihya ñi, ta cundyaa tyacu ndo sihin.
39 Ta zɨquɨ cuahan ra Jesús zuhva ca ityi
nuu, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta
i sica tahvi ra sii ra Ndyoo, ta catyi ra:
Ndyoo Zuti, tatu sa vatyi cuu, cuhvon sa ma
ndyehi tundoho sa cua ndyehi vityi, zoco
ma cuu si cuhva cuñi mi, nacuu si cuhva
cuñi moo.
40 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i sahan
ra nu yucu ra ndɨhɨ sihin ra, ta i nañihi ra sii
ra quixi ra, ta i catyi ra sihin ra Pedro: ¿Yozo
caa? ¿Ñacu ñá cuu cundyaa tyacu ndo sihin
numinoo ora?
41 Cutyacu ndo ta cahan ndo sihin ra
Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo.
Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha, zoco ña cuu
sii ndo sa maa tuhun ñi ndo.
42 Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús inga
saha sa cua cahan ra sihin ra Ndyoo, ta i
catyi ra: Ndyoo Zuti, tatu cuu sa ma ndyehi
tundoho ya, vaha xaan, zoco tatu ma cuu,
nacuu si cuhva cuñi moo. Catyi ra.
43 Ta zɨquɨ i nasaa ra, ta i nañihi ra sii
ra ndɨhɨ sihin ra quixi tucu ra vatyi sitatu
xaan ra.
44 Ta i zandoo ra sii ra, ta cuahan ra sa cu
uñi saha, ta zuun ñi tuhun cuan i cahan ra
sihin ra Ndyoo.
45 Ta zɨquɨ i nasaa tucu ra nu yucu ra i
casi ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuzu ndo vityi,
ta quitatu vaha ndo. Sa saa cuhva sa cua

nacuhva ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria sii ra iyo cuatyi.

46 Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi ra xico sii.

Tɨɨn ra sii ra Jesús

47 Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra Judas; minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Ta i quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. I tasi ra zutu nahnu ta ra mandoñi sii ra, ta ñaa ra mityi ta yutu.

48 Ra sa xico sii ra Jesús, i saha ra minoo cuhva sii ra cuan, ta catyi ra: Ra cua cohi xɨtɨ cuan, yucuan cuu ra tɨɨn ndo. Tɨɨn vaha ndo sii ra.

49 Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra sii ra Jesús, ta i catyi ra: Nacumi suun, Maestro. Ta i sihi ra xɨtɨ ra.

50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Amigo, ¿ñaa cuenda vasun? Catyi ra. Ta zɨquɨ i tɨɨn ra sii ra Jesús, ta cuahan ra sihin ra.

51 Ta minoo ra ndɨhɨ sihin ra Jesús, i tava ra mityi ra, ta i cañi ra sii ra cu muzu ra cu zutu ya cahnu, ta i sahndya ra zoho ra siyo cuaha.

52 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Natyuhun mityun sisi veno si. Ra cahñi tahan sihin mityi, cua cuu ra sihin mityi.

53 ¿Atu sica iñun vatyi ma cuu caque sii Zuti ta vityi vityi cua tasi ra tañi usi uu ityi ángel cua zacuenda sii?

54 Zoco tatu tacuan zavehi, ¿yozo caa ta natahan si cuhva catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua tahan si sii?

55 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ: ¿Atu vasi tɨɨn ndo sii minoo ra zuhu vatyi ñaa ndo mityi ta ndaha tyiño xaan? Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe ñuhu cahnu ta yucu ndo, zoco ñá tɨɨn ndo sii yucuan.

56 Zoco tacuan cu si tandɨhɨ cuhva ya vatyi cua natahan tandɨhɨ cuhva i tyaa ra profeta nuu tutu ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i zandoo tandɨhɨ ra i casi ra sii ra, ta i sino ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

57 Ra i tɨɨn sii ra Jesús, i sindyaca ra sii ra ityi nuu ra Caifás. Ra Caifás cuu ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu. Ta yucuan i titahan ra maestro cuenda ley ta ra mandoñi.

58 Ta i sindyico ra Pedro sica sica ñi ndya cuhva ndya saa ra nuquehe vehe ra cu zutu ya cahnu, ta yucuan i quɨhvɨ ra, ta i sicundyaa ra sihin ra policía vatyi cua ndyehe ra yozo caa cua cundaa tyiño sa cuenda ra Jesús.

59 Ra cu zutu ya cahnu sihin ra mandoñi ta tandɨhɨ ra cu tyiño hebreo, i nanducu xaan ra ñiyɨvɨ cua cuhva sa ndaa sa cuenda ra Jesús vazu maa cuendu ñi cuu si vatyi cuñi ra cahñi ra sii ra.

60 Zoco ñá ñihi ra cuhva sa yatyi vazu cuaha ñiyɨvɨ saha sa ndaa, vatyi ñá nacasi tahan sa cahan ra. Ndya nu ndɨhɨ tuhun i ñihi ra sii uu tahan ra.

61 Ta i catyi ra cuan: Ihya ra i catyi: “Cuu cani vehe ñuhu cahnu ra Ndyoo, ta cuu zanandei sii si sisi sa uñi quɨvɨ ñi.”

62 Ta zɨquɨ i nduvita ra cu zutu ya cahnu, ta i catyi ra sihin ra Jesús: ¿Ñacu ña nacohon ii caña ñi? ¿Ñaa sa cuu sa cahan ñiyɨvɨ ya zɨcun? Catyi ra.

63 Zoco ñá nacahan maa ra Jesús. Tacuan ta i catyi ra cu zutu ya cahnu: Sihin zɨvɨ ra Ndyoo ndito quehin, ta catyi suhun vatyi cohon sa ndisa ta nacatyun sihin ndi tatu ra Cristo cuun, ra cu Zehe ra Ndyoo.

64 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun ra cui tañi catyun. Ta catyi tuqui sihin maa ndo vatyi cua ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria cuhva cundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo ta cuhva cua quisi ra ndya andɨvɨ sisi vico.

65 Tacuan catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra cu zutu ya cahnu, cuxaan ra ta i ndata ra zuun ñi zahma maa ra, ta i catyi ra: ¿Ñaa ca sa ndaa cuñi si vityi? Sa siñi ndo sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.

66 ¿Ñaa catyi ndo vityi? Ta i nacahan tandɨhɨ ra, ta i catyi ra: Nacuu ra vatyi iyo cuatyi ra.

67 Ta zɨquɨ i quisaha tyicu zɨɨ ra nuu ra, ta inga ra cati ra nuu ra sihin ndaha ra.

68 Ta i catyi ra: Tatu ndisa vatyi ra Cristo cuun, nacoton yoo ra cañi suun.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

69 Nɨɨ ñi sa yaha tandɨhɨ cuhva cuan, ndyaa ra Pedro nuquehe, ta i tuhva minoo muzu sii ra, ta i catyi ña sihin ra: Cutahan

aan sica noon sihin ra Jesús, ra i quita Galilea.
70 Zoco i catyi ra Pedro ityi nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ ra cuu ra. I catyi ra sihin ña: Ña site ñaa tuhun cohon. Catyi ra.
71 Tacuan ta sa quita ra Pedro ndya yuvehe nuzama, ta i ndyehe inga muzu sii ra, ta i catyi ña sihin ñiyɨvɨ yucu yucuan: Ra ihya, ra tahan ra cuu sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
72 Ta i tyiñaha ra Pedro ndyoo nuu ñiyɨvɨ yucu yucuan, ta i catyi ra: Ña site sii ra cohon tuhun ña.
73 Ta i yaha zuhva cuhva, ta i tuhva ra nandyaa yucuan sii ra Pedro, ta i catyi ra sihin ra: Ndisa cuii vatyi minoo ra tahan ra cuu tucu oo vatyi cohon tañi cahan ñiyɨvɨ nu cu si Galilea. Catyi ra.
74 Tacuan ta i quisaha cahan ra Pedro ndya vaha ñi, ta catyi ra: Ña site sii ra cuan. Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i sacu saa ndɨvɨ tyahnu.
75 Ta zɨquɨ i nacohon iñi ra Pedro cuhva i catyi ra Jesús sihin ra: “Cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu, cua catyun uñi saha vatyi ña siton sii.” Ta sa nacohon iñi ra Pedro cuhva cuan, i quita ra, ta i sacu xaan ra vatyi i nducuihya xaan iñi ra.

27

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño, tandɨhɨ ra zutu nahnu ta ra mandoñi. Sa ndu-ɨɨn ra minoo cuhva, cuhva cua cahñi ra sii ra Jesús.
2 Ta i sihñi ra sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Poncio Pilato, ra cu gobernador.

Cuhva i sihi ra Judas

3 Ra Judas, ra i xico sii ra Jesús, i ndyehe ra vatyi cua cahñi ra sii ra Jesús, ta zɨquɨ i ndu-uu iñi ra cuatyi ra, ta i nacuhva ra sa oco usi tahan xuhun cuisi sii ra zutu nahnu ta ra mandoñi,
4 ta i catyi ra sihin ra: Cahnu xaan cuatyi i zavehi vatyi i saha cuende sii minoo ra ñahñi cuatyi, ta vityi cua cuu ra. Zoco i nacahan ra cuan, ta catyi ra: ¿Ta ñaa sa cuenda nduhvi? ¡Ndyehe moo yozo caa zacuun vityi!
5 Tacuan ta i zavita ihno ra Judas xuhun cuan sisi vehe ñuhu cahnu ta cuahan ra, ta i sahñi ra sii ra. Tyihi ra minoo yoho zucu ra.
6 I nacuaan ra zutu nahnu xuhun cuan, ta catyi ra: Ma cuu tyihi yo xuhun ya sihin xuhun ofrenda vatyi xuhun sa cuenda sa cua cati nɨñɨ minoo ra cu si.
7 Ta zɨquɨ i ndu-ɨɨn ra minoo cuhva, ta sihin xuhun cuan, i zata ra minoo ñuhu nañi si Nu Tava Ñiyɨvɨ Ndyahyu sa cua Zavaha Ñu Ndaha Tyiño. Ta tyaa ra cuhva vatyi ñuhu cuan cua cuu nuñaña sa cuenda ñiyɨvɨ inga ñuu tatu cua cuu ñu ñuu Jerusalén.
8 Ta yucuan cuenda ndya cuhva ndya vityi nañi ñuhu cuan, Ñuhu Cuenda Nɨñɨ.
9 Ta cuhva cuan i natahan si cuhva i catyi ra Jeremías, minoo ra cu profeta ta sa naha. Tyehen i tyaa ra: “I naquihin ra sa usi uu tahan xuhun cuisi. Yucuan cuu yahvi i sicundyaa ra i zacuu ñiyɨvɨ hebreo.
10 Ta sihin xuhun cuan i zata ra ñuhu sii ra zavaha quɨyɨ tañi i catyi maa ra Ndyoo sihin.” Tacuan i tyaa ra Jeremías sa cuenda cuhva cua tahan ra Jesús.

Cua cundaa tyiño ra Jesús nuu ra Pilato

11 I sindyaca ra sii ra Jesús ityi nuu ra Pilato, ra cu gobernador, ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ra Jesús: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.
12 Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu ta ra mandoñi cuatyi sata ra Jesús, zoco ñá nacahan ra ndaha ñi.
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Pilato: ¿Atu ña siñun sa cahan ra ya, cuhva tyaa ra cuatyi saton? Catyi ra.
14 Zoco ñá nacahan ra Jesús ndaha ñi, ta iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

15 Ta vico cuan, tuhva ra gobernador tava sii minoo ra ñoho vehe caa, yoo ra cua catyi ñiyɨvɨ.
16 Ta sicoo minoo ra sa sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Barrabás nañi ra.
17 Ta cuhva i titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ, i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu: ¿Yoo ra cuñi ndo sa zañe, a sii ra Barrabás a sii ra Jesús sa nañi Cristo?

18 Vatyi sa sito ra Pilato vatyi ña tahan iñi
ra cu tyiño hebreo sii ra Jesús, ta yucuan
cuenda i saha cuenda ra sii ra sii ra.
19 Nɨɨ ñi sa ndyaa ra Pilato tyayu ra nu
zandaa ra tyiño, i tasi ñazɨhɨ ra tyiño nu
ndyaa ra, ta catyi ña: "Coto ñaha ñaa sa
zavohon sihin ra vaha cuan vatyi i ndyehi
minoo ñimahna quiñi xaan sa cuenda ra
cuñi." Tacuan catyi tutu i tyaa ña.
20 Zoco i zasino ra zutu nahnu cuan ta
ra mandoñi iñi ñiyɨvɨ vatyi cua caca ñu sii
ra Barrabás, ta cua catyi ñu vatyi nacuu ra
Jesús.
21 I cahan ra gobernador inga saha, ta
catyi ra: ¿Yoo ra cuñi ndo sa cua zañe? Ta
i catyi ñu: Sii ra Barrabás.
22 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato: Ta
¿ñaa sa cua zavehi sihin ra Jesús sa nañi
Cristo? Ta i nacahan tandɨhɨ ñu, ta catyi ñu:
¡Nacuu ra nu cruz!
23 Ta i catyi ra Pilato: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa
sa ña vaha i zavaha ra? Zoco i cana saa ñu
ñihi ca, ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!
24 Ta zɨquɨ i ndyehe ra Pilato vatyi ñá cuu
zacuu ra. I nduvaa ñi maa ñiyɨvɨ. Yucuan
cuenda i quihin ra ndutya, ta i nacatya ra
ndaha ra ityi nuu ñiyɨvɨ, ta catyi ra: Yɨvɨ
cuatyi mi cuu ta cua cati nɨñɨ ra vaha ya.
Ndyehe maa ndo cua ndoo cuatyi sata maa
ndo.
25 Ta i nacahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta catyi ñu:
Nacuu si cuatyi maa ndi ta cuatyi zehe ndi.
Catyi ñu.
26 Ta zɨquɨ i zaña ra Pilato sii ra Barrabás,
ta i tava ra tyiño vatyi cua cañi zandaru sii
ra Jesús, ta zɨquɨ i saha cuenda ra sii ra vatyi
cua cuu ra nu cruz.
27 I sindyaca zandaru ra Pilato sii ra Jesús
sisi vehe tyiño, ta i titahan tandɨhɨ inga
zandaru sihin ra.
28 I tava ra zahma ra Jesús, ta i natyihi ra
minoo zahma tixinda sii ra.
29 Ta i zavaha ra minoo corona iñu ta
tyihi ra xiñi ra Jesús, ta saha ra minoo
tuyoo caxtyila cuñaa ra, ta zɨquɨ i sicuɨñɨ sitɨ
zandaru ityi nuu ra, ta i sacu ndyaa ra sii
ra, ta catyi ra: Nacumi suun, yoho ra cu rey
cuenda ñiyɨvɨ hebreo.
30 I tyicu zɨɨ zandaru sii ra Jesús, ta i
naquihin ra tuyoo caxtyila cuan, ta i cañi
xaan ra xiñi ra.
31 Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra, i tava ra
zahma tixinda cuan, ta i natyihi ra zahma
maa ra sii ra. Ta zɨquɨ i quihin ra sii ra vatyi
cua cahñi ra sii ra nu cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

32 Ta cuhva sa cuahan ra ityi, i tahan ra
sii minoo ra ñuu Cirene. Simón nañi ra. Ta
i zacuizo zandaru cuan cruz ra Jesús sii ra.
33 Ta cuahan tandɨhɨ ra nu nañi si Gólgota.
Tuhun Gólgota cuan cuñi si catyi si Nu Yucu
Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ.
34 Ta cuhva sa saa ra yucuan, i saha ra
vino zaca si sihin minoo sa uva xaan vatyi
cua coho ra Jesús, zoco i sihi ra Jesús siin ñi
ta zɨquɨ ñá cuñi ca ra coho sii si.
35 Ta sa yaha tyaa zandaru sii ra Jesús nu
cruz ta zɨquɨ i sizɨquɨ ra vatyi cua ndyehe ra
yoo ra cua zahacanaa minoo minoo zahma
ra. Cuhva cuan i natahan si cuhva i tyaa
minoo ra profeta sa cuenda ra Jesús nu
catyi si tyehen: "I zasa ra zahme sii tahan
ra, ta i sizɨquɨ ra yoo ra cua ñihi zahma cañi
vii."
36 Ta zɨquɨ i sicundyaa zandaru, ta i za-
cuenda ra sii ra Jesús.
37 Ta xiñi cruz i tyaa ra minoo tutu, ta
catyi si ñaa cuenda cua cuu ra, ta catyi si:
"Ihya ra cuu ra Jesús, rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo."
38 Ta i sihi tucu uu tahan ra zuhu sihin
ra Jesús, minoo ra siyo cuaha ra, ta inga ra
siyo zatyi ra.
39 Cuhva sa yaha ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús,
i sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico xiñi ñi ca ñu
40 ta catyi ñu: Yoho, ra catyi vatyi cua
canun vehe ñuhu ta uñi quɨvɨ ñi ta cua
zanduvohon sii si, tatu sa ndisa vatyi zehe
ra Ndyoo cuu suun, noon nu cruz.
41 Ta i sacu ndyaa tucu ra zutu nahnu ta
ra maestro cuenda ley ta ra mandoñi sii ra,
ta catyi ra:
42 I zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ, zoco ña cuu
zacacu ra sii ra. Tatu rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo cuu ra, nanoo ra nu cruz vityi, ta
cua sino iñi yo sii maa ra.
43 Sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo, nazacacu
ra Ndyoo sii ra vityi tatu sa ndisa vatyi cuñi
ra Ndyoo sii ra vatyi i catyi ra vatyi Zehe ra
Ndyoo cuu sii ra. Catyi ra.

44 Ta ndya cuhva ndya ra zuhu, ra sihi ɨɨn ñi sihin ra Jesús, ta i cahan tucu ra ndya vaha ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

45 Tacuan ta i nduñaa xaan nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya maa ora ta ndya cuhva ndya caa uñi sa sahiñi.
46 Ta cuhva caa uñi i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyi ra: Elí, Elí ¿lama sabactani? Cuñi si catyi si: Zutu mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ñaa cuenda i zandoon sii? Catyi ra.
47 Zuhva ñiyɨvɨ nandyaa yucuan, i siñi ñu ta catyi ñu: Ra ihya cana saa ra sii ra profeta Elías. Catyi ñu.
48 Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i cacono minoo ra cuan, ta i quihin ra sii minoo sa ñahma, ta i zatyii ra sii si sihin ndutya iya. I tyaa ra sii si numinoo yutu, ta i zandaa ra sii si nu ndyaa ra Jesús vatyi cua coho ra.
49 Ta i catyi inga ra yucu yucuan: Cuatu noo, nandyehe yo tatu cua quisi zanoo ra Elías sii ra.
50 I sacu saa ra Jesús inga saha minoo sa ñihi xaan, ta zɨquɨ i sihi ra.
51 Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata zava zama coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu ndya zɨquɨ ta ndya xuu. I taan minoo sa ñihi xaan, ta i ndata yuu nahnu,
52 ta i nuña ñaña, ta i nandoto cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra Ndyoo.
53 Sa yaha nandoto ra Jesús, ta zɨquɨ i quita maa ñu ñaña, ta saa ñu ñuu Jerusalén, ñuu ra Ndyoo, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i ndyehe sii ñu.
54 Ta minoo ra cu nuu sii minoo ziendu zandaru ta zandaru ra zacuenda sii ra Jesús ɨɨn ñi sihin ra cuan, i ndyehe ra cuhva i taan ta tandɨhɨ inga sa i cuu, ta i yuhu xaan ra, ta i catyi ra: Ndisa cuii ra ihya vatyi zehe Ndyoo cu sii ra.
55 Ndya zava ñi i siyucu cuaha xaan ñu zɨhɨ. Ndyehe ñu sii ra Jesús. I sindyico ñu sii ra ndya Galilea, ta i tyindyee ñu sii ra.
56 Minoo ña cuan, nañi ña María Magdalena, ta inga ña cuu ña María zɨhɨ ra Jacobo ta ra José, ta inga ña cuu ñazɨhɨ ra Zebedeo.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

57 Minoo ra cuca sa nañi José, ra ñuu Arimatea cuu ra, ta ndyico ra sii ra Jesús. Ta sa tyahan cuan
58 i sahan ra nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra coño ñuhu ra Jesús. I saha ra Pilato tyiño vatyi cuu quihin ra sii si.
59 Ta i quihin ra José coño ñuhu ra Jesús, ta i cava noo ra minoo zahma vaha sii si,
60 ta i saqui ra sii si sisi ñaña saa maa ra sa i zavaha ra sisi minoo yuu. I tyazi ra yuhu ñaña cuan sihin minoo yuu cahnu, ta cuahan ra.
61 Ta cuhva cuan i siyucu ña María Magdalena ta inga ña María yatyi ñi yuñaña cuan.

Cuhva i zacuenda ra ñaña ra Jesús

62 Inga quɨvɨ, quɨvɨ sa cua quitatu ñiyɨvɨ, sa ndɨhɨ zanduvaha ñu sa cuenda vico cuan, ta i sahan ra zutu nahnu ta ra fariseo nu ndyaa ra Pilato.
63 Ta i catyi ra sihin ra: Tata, nacohon iñi ndi vatyi nɨɨ ñi sa ndito ra vatya cuan ta i catyi ra vatyi tatu sa yaha uñi quɨvɨ cua nandoto ra sisi sa i sihi ra.
64 Yucuan cuenda cuñi ndi vatyi tavon tyiño vatyi cundyaa zeyun yuhu ñaña ra ndya cuhva ndya sa yaha uñi quɨvɨ coto quisi ra tahan ra sa sa cuaa ta zuhu ra coño ñuhu ra, ta zɨquɨ cua catyi ra sihin ñiyɨvɨ vatyi i nandoto ra sisi sa i sihi ra. Tatu tacuan cua cuu, yaha ca cua sino iñi ñiyɨvɨ tuhun vatya sa cahan ra ta zɨquɨ sa xihna ñi. Catyi ra.
65 Ta i catyi ra Pilato sihin ra: Quihin ndo zuhva zandaru. Ta cuhun ndo ta cazi cutu vaha ndo yozo ca cuhva cuu sii ndo. Catyi ra.
66 Tacuan ta cuahan ra, ta i tyazi cutu vaha ra ñaña cuan, ta i tyaa ra zeyu yuhu si, ta i zandoo ra sii zandaru yucuan vatyi cua zacuenda ra.

28

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 I yaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ hebreo. Ta quɨvɨ tumingu cuhva sa vasi cundisi i saa ña María Magdalena sihin inga ña Mariá vatyi cua ndyehe ñu ñaña cuan.
2 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i taan minoo sa ñihi xaan vatyi i quita minoo ángel ra Ndyoo ndya andɨvɨ, ta i noo ra ndya nu ñuhu, ta i saa ra ndya ñaña. I tyaa siyo ra

yuu sa ndazi yuñaña cuan, ta i sicundyaa ra nuu si.
3 Ndisi xaan ra tañi minoo tasa zavi, ta cuisi xaan zahma ra tañi caa nieve cuisi.
4 Cuhva sa ndyehe zandaru sii ra, ta nɨhɨ ra sihin sa yuhu ra, ta i cuañaa ra.
5 Ta i catyi ángel cuan sihin ñu zɨhɨ cuan: Ma yuhu ndo. Site vatyi nanducu ndo sii ra Jesús, ra i sihi nu cruz.
6 Yoñi ca ra ihya. Sa i nandoto ra tañi i nacatyi ra. Ñaha ndo, ta ndyehe ndo nu i caa coño ñuhu ra.
7 Yatyi cuii ñi cuhun ndo, ta nacatyi ndo sihin ra i casi ra vatyi sa nandoto ra. Ta catyi ndo: "Xihna ca ra Jesús cuahan ndya Galilea ta zɨquɨ maa ndo. Yucuan cua ndyehe ndo sii ra," catyi ndo. Ihya cuu sa tahan si nacatyi sihin ndo, catyi ángel cuan sihin ñu zɨhɨ cuan.
8 Ta i yuhu xaan ñu zɨhɨ cuan, ta zɨɨ xaan i cuñi ñu, ndɨhɨ ca, ta yatyi xaan i naquihin ñu ityi cuahan ñu, ta i cacono ñu vatyi cua nacatyi ñu sihin ra i casi ra Jesús.
9 Ityi cuahan ñu i quituu ra Jesús ityi nuu ñu, ta i catyi ra: Nacumi sii maa ndo. Ta i tuhva ñu sii ra Jesús, ta i tɨɨn ñu saha ra, ta i zacahnu xaan ñu sii ra.
10 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Ma yuhu ndo. Cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin ra yañi vatyi nacuhun ra ndya Galilea, ta yucuan cua ndyehe ra sii.

Cuhva i nacatyi zandaru

11 Nɨɨ ñi sa cuahan ñu zɨhɨ cuan, ta zuhva zandaru, ra zacuenda ñaña cuan, cuanuhu ra ndya ñuu, ta i nacatyi ra sihin ra zutu nahnu tandɨhɨ sa i cuu.
12 Ta i sahan ra zutu nahnu cuan, ta i natuhun ra sihin ra mandoñi yozo caa cua zavaha ra ta i ndu-ɨɨn ra minoo cuhva. Ta zɨquɨ i saha ra cuaha xaan xuhun sii zandaru,
13 ta i catyi ra sihin ra: Catyi ndo vatyi i quisi ra tahan ra sa sa cuaa, ta i zuhu ra coño ñuhu ra nɨɨ ñi sa quixi ndo.
14 Ta tatu cua coto ra gobernador cuhva ya, cua zasino ndi iñi ra, ta tacuan ta ñahñi cua tahan ndo.
15 Tacuan ta i quihin zandaru xuhun cuan, ta cuahan ra, ta i cahan ra cuhva i nacatyi ra cuan sihin ra. Ta sino iñi ñiyɨvɨ hebreo tuhun cuan ndya cuhva ndya vityi.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

16 Tacuan ta cuahan sa usi ɨɨn tahan ra i casi ra Jesús ndya Galilea ndya minoo yucu sa i zacoto ra Jesús sii ra.
17 Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús, i zacahnu ra sii ra, zoco zuhva ra ñá sino vaha iñi sa zuun ra cuu ra.
18 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Saha ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva sii sa cundyaca ñehi andɨvɨ ta nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ.
19 Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta zacuaha ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zacoo ndutya ndo sii ñu sihin zɨvɨ ra Ndyoo Zutu yo ta sihin zɨvɨ Zehe ra ta sihin zɨvɨ Tatyi Ii ra Ndyoo.
20 Tandɨhɨ sa i zacuehi sii ndo, nacatyi ndo sii si sihin ñu cua sino iñi vatyi natyaa ñu yahvi sii si. Ta coto ndo vatyi yuhvi ndyei sihin ndo tandɨhɨ cuii quɨvɨ ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Marcos

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan

1 Ihya cuhva quisaha Tuhun Vaha sa
cuenda ra Jesucristo, ra cu zehe Ndyoo.
2 Cuhva i zatyaa ra Ndyoo sii ra Isaías
tuhun ra ta tyiemvu, ta i tyaa ra Isaías
cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo ta
catyi ra:
Cua tasi sii minoo ra sa xihna ñi, ta cua
zacoto ra sii ñiyɨvɨ vatyi cua cuhun.
Vatyi quɨvɨ cua soon ta cua tyizoho ñu sa
cohon.
3 Cua cana saa ra cuan sisi cuhu ta catyi ra
sihin ñiyɨvɨ:
“Zama ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cua saa
ra ndyaca ñaha sii yo.”
4 Ta i quisi ra i tasi ra Ndyoo, ra cua
cana saa sisi cuhu. Sinañi ra Juan. I zacoo
ndutya ra sii ñiyɨvɨ. Ta i zacuaha ra sii ñu
vatyi coo ndutya ñu ta zama ñu cuhva iyo
ñu, ta zɨquɨ cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.
5 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta tandɨhɨ ñuu nu cu
si Judea i sahan ñu nu ndyaa ra Juan. Ta sa
yaha nahma ñu cuatyi ñu nuu ra Ndyoo, ta
zɨquɨ i sicoo ndutya ñu i zacuu ra Juan yuu
sa nañi río Jordán.
6 Ixi camello i cuu zahma ra Juan, ta i
sinuhñi zinda ñɨɨ sisi ra. Ta i sasi ra minoo
nuu quɨtɨ tañi tɨca ta sihi ra tyahiñu ñuñu.
7 I cahan ra sihin ñiyɨvɨ ta catyi ra: Ta cua
yaha zuhva quɨvɨ ta cua quisi inga ra cahnu
ca. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta
cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra i saha
tyiño sii.
8 Zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya, zoco
maa ra cua zacoo ndutya sii ndo sihin Tatyi
Ii. Tacuan i catyi ra Juan.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

9 Ta i yaha zuhva ñi quɨvɨ ta i quita ra
Jesús ñuu Nazaret nu cu si Galilea, ta i saa
ra yuu Jordán, ta i zacoo ndutya ra Juan sii
ra.
10 Zuun ñi caa cuhva sa nduvita ra Jesús
nu ndutya cuan ta i nandyehe ndaa ra,
ta i ndyehe ra vatyi nuña ityi andɨvɨ, ta i
noo xica Tatyi Ii sii maa ra tañi noo minoo
paloma.
11 Ta i siñi ra minoo nduzu sa cahan ityi
zɨquɨ, ta catyi si: Yoho cuu zehi. Ta cuñi
xein suun. Zɨɨ xaan cuñi suhun.

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús atu cua tyaa ra yahvi sii Ndyoo a sii cuihna

12 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i saca Tatyi Ii sii
ra Jesús, ta cuahan ra minoo cuhu cahnu.
13 Ta yucuan i ñoho ra uu xico quɨvɨ nu
sicoo quɨtɨ cuhu. Ta i nducu ra cu nuu sii
cuihna cuhva coto ihñi ra sii ra vatyi cuñi
ra sa tyaa ra Jesús yahvi sii ra. Ta zɨquɨ i
quisi tyindyee ángel Ndyoo sii ra Jesús.

Cuhva i quisaha zacuaha ra Jesús nu cu si Galilea

14 Tacuan ta zɨquɨ i tyihi ñiyɨvɨ sii ra Juan
vehe caa, ta i quisi nuhu ra Jesús nu cu si
Galilea, ta i zacoto ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Vaha
sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.
15 Ta i catyi ra Jesús: Vityi sa cuñi saa
quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra Ndyoo ihya ñuu
ñiyɨvɨ. Zandoo ndo cuatyi ndo, ta sino iñi
ndo Tuhun Vaha.

Cuhva i cana ra Jesús sii cumi tahan ra tɨɨn tyiyaca

16 I sica noo ra Jesús yumiñi Galilea, ta
i ndyehe ra sii ra Simón sihin yañi ra, ra
Andrés. Cañi ra traya ra nu ndutya vatyi
yucuan cuu tyiño zacuu maa ra.
17 Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra: Coho
ndo sihin, ta cua cuhve cuhva nducu ndo
sii ñiyɨvɨ tañi cuhva nducu ndo sii tyiyaca.
Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.
18 Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra traya ra,
ta cuahan ra sihin ra Jesús.
19 Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin ra ityi
nuu ca, ta i ndyehe ra sii ra Jacobo sihin ra
Juan yañi ra. Ta zehe ra Zebedeo cuu sii ra.
Ñoho ra barco. Nazuhva ra traya ra.
20 I cana ra Jesús sii ra, ta i zandoo ra sii ra
Zebedeo zutu ra sihin muzu ra sisi barco.
Ta i sindyico ra sii ra Jesús.

Cuhva i ñoho tatyi cuihna sii minoo ra

21 I saa ra Jesús sihin ra i cana ra ñuu
Capernaum, ta quɨvɨ tuhva ñiyɨvɨ quitatu i
quɨhvɨ ra Jesús vehe ñuhu. Ta i zacuaha ra
sii ñiyɨvɨ.

22 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ sihin cuhva
i zacuaha ra vatyi ñá zacuaha ra tañi za-
cuaha ra maestro cuenda ley, zoco i za-
cuaha ra tañi sa saha ra Ndyoo sa siñi tuñi
sii ra.
23 Ta sisi vehe ñuhu cuan i ñoho minoo
ra, ra ñoho tatyi cuihna añima. Ta i quisaha
cana saa ra. Ta catyi ra:
24 ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi? Jesús, ra ñuu
Nazaret. ¿Atu vasun sa vasi zandyehun
tundoho sii ndi? Site yoo ra cuun. Moo cuu
ra cu zehe Ndyoo, ra ñahñi cuatyi. Tacuan
i cahan ra cuan.
25 Tacuan ta xaan xaan i cahan ra Jesús
sihin tatyi cuihna cuan ta catyi ra: Cazi
yuhun ta ma cohon. Ta quita ndo sii ra ya.
26 Ta ñihi xaan i zanɨhɨ tatyi cuihna cuan
sii rayɨɨ cuan, ta saa xaan i sacu saa si, ta i
quita si añima ra.
27 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i nducu
tuhun tahan ñu: ¿Yozo caa? Minoo cuhva
saa cuu si vatyi ra ihya iyo cuhva sii ra
vatyi cahan ra sihin tatyi cuihna, ta tyaa si
yahvi sii ra.
28 Ta yatyi xaan i sito ñiyɨvɨ nacahnu nu
cu si Galilea cuhva i zavaha ra Jesús.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Pedro

29 Tacuan ta zɨquɨ i quita ra vehe ñuhu ta
cuahan ra Jesús sihin ra Jacobo ta ra Juan
ndya vehe ra Simón ta ra Andrés.
30 I caa tyizo ra Pedro nu sito. Cuhu ña
cahñi. Ta i nacatyi ñu sihin ra Jesús vatyi
cuhu ña.
31 I tuhva ra nu ndyaa ña, ta i tɨɨn ra
ndaha ña, ta i tyindyee ra sii ña, ta i nduvita
ña. Zuun ñi caa cuhva cuan i ndyico cahñi
sii ña, ta i nduvita ña. Ta i zavaha ña sa casi
ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

32 Sa tyizo ñicandyi ta sa tyahan cuan i
quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu cuhu, zɨɨn
zɨɨn nuu cuehe, ta ñu ñoho tatyi cuihna.
33 Ta i quisi tuu xaan ñiyɨvɨ yuvehe nu
ñoho ra Jesús.
34 Ta i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan
ñu cuhu cuaha xaan nuu cuehe, ta i tava ra
sii cuaha xaan tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ, zoco
ñá saha maa ra sa cahan tatyi cuihna cuan
vatyi i nacoto si sii ra.

Cuhva i zacoto ra Jesús sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo nu cu si Galilea

35 Ta inga quɨvɨ ñaa ca i nduvita ra Jesús ta
sahan ra minoo cuhu, ta i quisaha cahan ra
sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andɨvɨ.
36 Ta ra Simón sihin ra tahan ra i sinan-
ducu ra sii ra.
37 Ta nu nañihi ra sii ra Jesús i catyi ra
sihin ra: Nanducu xaan ñiyɨvɨ suun.
38 Zoco i catyi ra Jesús: Coho yo tandɨhɨ
inga ñuu yatyi ñi ihya vatyi indyacuan cua
cahan tuqui Tuhun Ndyoo vatyi yucuan
cuenda vasi.
39 Ta i sica noo ra tandɨhɨ nu cu si Galilea.
I zacoto ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo tahan
tahan vehe ñuhu, ta i tava ra tatyi cuihna
sii ñiyɨvɨ.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

40 Minoo saha i tuhva minoo ra nu ndyaa
ra Jesús. Cuhu xaan ra sihin cuehe sa
tyahyu ra. I sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i catyi ra: Iyo
cuhva suun, tatu cuñun cuu zanduvohon
sii.
41 Ta i cundahvi iñi ra Jesús sii ra cuan, ta
i tɨɨn ra ndaha ra ta catyi ra: Cuñi. Zandu-
vehi suun.
42 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita
cuehe cuan sii ra, ta ndaha nduvaha ñi ra.
43 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra vatyi
cuu cunuhu ra, zoco ñihi xaan i saha ra
tuhun sii ra ta catyi ra:
44 Ndyehun, vatyi ma nacatyun sihin
ñiyɨvɨ. Cuhun nu ndyaa ra cu zutu vehe
ñuhu hebreo, ta cuhvon sii ra Ndyoo sa
i catyi ra Moisés sa cua cuhva ñiyɨvɨ tatu
nduvaha ñu. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi
i nduvohon.
45 Tacuan ta cuahan ra i nduvaha, ta i
nacatyi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhva i cuu
sii ra. Ta yucuan cuenda ñá cuu ca quɨhvɨ
ra Jesús inga ñuu. I sica noo ra nu yoñi ñiyɨvɨ
iyo. Zoco i sahan xaan ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu
ndya nu ndyaa ra.

2

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

1 Ta i yaha zuhva quɨvɨ ta zɨquɨ i quisi
nuhu ra Jesús ndya ñuu Capernaum, ta

yatyi xaan i sito ñiyɨvɨ vatyi sa nasaa nuhu ra.
2 Ta ta sica cuii ñi i titahan ñiyɨvɨ cuhva ndya ñá cuu ca quɨhvɨ ñu yuvehe. Ta i zacuaha ra Jesús sii ñu Tuhun Ndyoo.
3 Ta i quisi minoo ityi ñiyɨvɨ ta ndyizo cumi tahan ra sii minoo ra xii.
4 Ta ñá cuu yaha ra yuvehe nu ñoho ra Jesús vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ yucu. Cuu, i ndaa ra xiñi vehe, ta i nuña ra xiñi vehe, ta i zanoo ra sii ra xii sihin minoo tyuhva nu nandyaa ra Jesús.
5 I ndyehe ra Jesús cuhva sa nɨɨ iñi tandɨhɨ ra, ta i catyi ra Jesús sihin ra xii cuan: Zandasi cuatyun, zehe luhli. Catyi ra.
6 Ta yucu uu tahan ra maestro cuenda ley yucuan, ta sica iñi ra sihin añima ra:
7 "¿Ñacu cahan ra ya tacuan? Yoñi ra cuu zandasi cuatyi ñiyɨvɨ. Maa ñi ra Ndyoo cuu zandasi cuatyi ñiyɨvɨ."
8 Ta i sito ra Jesús cuhva sica iñi ra sihin añima ra, ta i quisaha ndaca tuhun ra: ¿Ñacu sica iñi ndo tacuan sihin añima ndo?
9 Sica iñi ndo vatyi ña vaha quehin vatyi i catyi sihin ra ya: "Zandasi cuatyun." Ta vityi cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva sii, ta cua catyi sihin ra: "Nduviton ta nacuhun yuun, ta cunuhun."
10 Cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva sii vii, vatyi ra i quisi ndya gloria cui. Ta cua zandasi cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta i cahan ra sihin ra xii cuan, ta catyi ra:
11 Quehin suhun vatyi nduviton, ta nacuhun tyuhvon, ta cunuhun ndya vehun.
12 Ta yatyi xaan i nduvita ra xii cuan. I naquihin ra tyuhva ra, ta i quita ra. I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta iyo xaan i cuñi ñu, ta i catyi ñu vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ta catyi ñu: Tañaha ca ma ndyehe yo sa tyehen yozo vasi si.

Cuhva i catyi ra Jesús sihin ra Leví vatyi cuhun ra sihin ra

13 Tacuan ta zɨquɨ cuahan tucu ra Jesús ityi yuhu tyañuhu. Ta i tatahan cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta i zacuaha ra sii ñu.
14 Ta sa cuahan tucu ra Jesús i ndyehe ra sii ra Leví, zehe ra Alfeo. I zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho sihin. Ta yatyi xaan i nduvita ra Leví, ta cuahan ra sihin ra.
15 Ta sa i sasi ra Jesús xita vehe ra Leví, ɨɨn ñi mesa i siyucu ra sihin ra sica noo sihin ra ta sihin cuaha xaan ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha ta sihin inga ra iyo cuatyi vatyi i sindyico cuaha xaan ra iyo cuatyi sii ra Jesús.
16 Ta i ndyehe ra maestro cuenda ley ta ra fariseo vatyi sasi ra Jesús xita sihin ra cuan, ta i catyi ra sihin ra ndɨhɨ sihin ra Jesús: ¿Ñacu sasi ra xita sihin ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ ta ra iyo cuatyi?
17 Ta sa siñi ra Jesús sa cahan ra ta i catyi ra: Ña cuñi si médico sii ra iyo vaha, zoco sii ra cuhu cuñi si. Ña vasi sa cuenda ñiyɨvɨ sica iñi vatyi vaha xaan ñu. Vasi sa cuenda ñiyɨvɨ sito vatyi iyo cuatyi ñu.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús ña cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

18 Ñiyɨvɨ i sindyico sii ra Juan sihin ñiyɨvɨ i sindyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta i ndyehe inga ñiyɨvɨ. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús ta catyi ñu: ¿Ñacu sasi ñiyɨvɨ ndyico suun xita tandɨhɨ quɨvɨ vazu sica tahvi ñu sii Ndyoo? Ta ñiyɨvɨ ndyico sii ra Juan ta ñiyɨvɨ ndyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii Ndyoo.
19 Ta i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ñu ta catyi ra: ¿Ñacu ma casi ñiyɨvɨ xita tatu cuahan ñu minoo vico tindaha? Tatu ndyaa ra tindaha, sasi vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi zɨɨ cuñi ñu. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ndyico sii. Zɨɨ cuñi ñu vatyi ndyei sihin ñu.
20 Zoco tatu sa cuahan ra tindaha, tacuan ta zɨquɨ ma casi ca ñu.
21 Ña vaha cua cutyiño ñiyɨvɨ zahma saa sa natyaa ñu minoo zahma sahnu vatyi zahma saa cuan cua ndɨyɨ si, ta zɨquɨ cua tahndya ca zahma sahnu cuan.
22 Ta inga cuhva vatyi ma zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quɨzɨ cuan tatu sahnu si. Tatu cua zavaha ñu ndixi panela, cuñi si quɨzɨ saa. Ta tandɨhɨ cuhva zacuehi cuu sa saa. Ta ña vaha nacuzaca si sihin sa sahnu. Cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.

Cuhva quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

23 Minoo saha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, cuahan ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra, ta i yaha ra sisi itu trigo sa zavaha ñiyɨvɨ yutyi pan. Ta i quisaha tohon ra ndɨhɨ sihin ra Jesús zuhva si.
24 Tacuan ta i catyi ra fariseo: Ndyehe, ¿ñacu zatyiño ra ndɨhɨ suhun? Ta vityi cuu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi tacuan catyi ley.
25 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo cuhva i zavaha ra rey David minoo saha sihin amigo ra? vatyi i sizoco xaan ra.
26 I quɨhvɨ ra David vehe ñuhu quɨvɨ i cuu ra Abiatar ra cu zutu ya cahnu. Ta i sasi ra pan ii. Ta yucuan pan ii, maa ñi ra cu zutu cuu casi. Zoco i sasi ra David sii si. Ta i saha ra i sasi ra tahan ra.
27 Ta inga cuhva catyi tucu ra Jesús: Iyo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ sa vatyi cua tyindyee si sii ñu. Ñá zavaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa cuenda quɨvɨ cuan. I zavaha ra quɨvɨ cuan vatyi cua tyindyee si sii ñiyɨvɨ.
28 Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui. Ta iyo cuhva sii, sa catyi ñaa sa cua zavaha ñiyɨvɨ quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.

3

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ra na-ityi ndaha

1 I quɨhvɨ tucu ra Jesús vehe ñuhu, ta yucuan ndyaa minoo ra na-ityi ndaha.
2 Ndyehe ihñi ra fariseo nu ñoho ra Jesús tatu ndisa cuii cua zanduvaha ra sii ra na-ityi ndaha cuan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra tyaa ra cuatyi sata ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Ñaha mahñu ya.
4 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra fariseo: ¿Ñaa sa cua zavaha yo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ? ¿Atu vaha cua zavaha yo sa vaha a sa ña vaha? ¿Atu cua zanduvaha yo sii ñiyɨvɨ a cuhva yo sa cuu ñu? Ta ñá nacahan ra fariseo ndaha cuii ñi.
5 Tacuan ta i cuxaan ra Jesús sihin ra, ta i nducuihya iñi ra sihin ra vatyi ñihi xaan iñi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Nandɨca ndohon. Ta i nandɨca ra ndaha ra, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha si.
6 Tacuan ta i quita tandɨhɨ ra fariseo nu ñoho ra Jesús, ta i natuhun tahan ra sihin minoo ityi amigo ra Herodes. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra Jesús.

Cuhva i quisi tuu xaan ñiyɨvɨ yuhu tyañuhu

7 Ta ra Jesús cuahan ra sihin ra sica noo sihin ra ndya tyañuhu, ta i sindyico cuahan xaan ñiyɨvɨ Galilea sii ra.
8 Ta sa sito ñu vatyi tyiño vaha zavaha ra Jesús, ta i quita ñu Judea, ta ñuu Jerusalén, ta Idumea ta inga siyo yuu Jordán. Ta tandɨhɨ ñuu ndyaa yatyi sii ñuu Tiro ta ñuu Sidón, ta i quisi ndyehe ñu sii ra.
9 Yucuan cuenda i catyi ra Jesús sihin ra ndɨhɨ sihin ra vatyi nazaquisi ra minoo barco vatyi quɨhɨ ra Jesús, ta ma catyihi xaan ñiyɨvɨ sii ra.
10 Sa zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu, ta yucuan cuenda i quisi tuu xaan ñiyɨvɨ cuhu vatyi cua tɨɨn ñu sii ra.
11 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ ñoho tatyi cuihna cuan sii ra Jesús sicuɨñɨ sitɨ ñu, ta cana saa cuihna ñoho sii ñu: ¡Yoho, zehe ra Ndyoo cuu suun!
12 Ta ñihi xaan i cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna cuan vatyi ma nacatyi ca si yoo ra cuu ra.

I casi ra Jesús sii usi uu tahan ra apóstol

13 Tacuan ta zɨquɨ i ndaa ra Jesús minoo yucu, ta i cana ra yoo ra cua cuizo tyiño, ta i sahan ra cuan nu ndyaa ra Jesús.
14 I quihin ra Jesús sii usi uu tahan ra vatyi cua cutahan ra sihin ra, ta cua tasi ra Jesús sii ra, ta cua zacoto ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.
15 Ta i saha ra Jesús cuhva sii ra vatyi cuu zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu, ta cuu tava ra tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ.
16 Ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús: Simón, i zacunañi ra Jesús sii ra Pedro;
17 ra Jacobo sihin yañi ra, ra Juan, zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan ra, ta i zacunañi ra Jesús sii ra, ra xaan;
18 ra Andrés, ra Felipe, ra Bartolomé, ra Mateo, ra Tomás, ra Jacobo zehe ra Alfeo; ra Tadeo, inga ra Simón, maa ra cuu cuenda minoo ityi ra cuñi zama sii ra ndyaca ñaha,

19 ta ra Judas Iscariote, maa ra cuu ra cua
xico sii ra Jesús cuee ca.

Cuhva i catyi ñiyɨvɨ vatyi ñoho tatyi cuihna sii ra Jesús

20 Tacuan cuu cuhva i cana ra Jesús sii ra
i casi ra, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo
vehe sihin sa usi uu tahan ra cuan, ta i quisi
tucu cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhva ña cuyatyi ca
ra casi ra xita.
21 Ta sa sito zɨhɨ ra ta yañi ra Jesús tuhun
cuan, ta cuahan ñu vatyi cua naquihin ñu
sii ra vatyi cahan xaan ñiyɨvɨ, ta catyi ñu
vatyi zana xiñi ra Jesús.
22 Ta ra maestro cuenda ley, ra i quisi
ndya ñuu Jerusalén, i catyi ra: Ra ihya,
ñoho ra cu nuu sii cuihna sii ra. Ta tava
ra tatyi cuihna sihin tundyee iñi iyo sii ra
Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna.
23 Tacuan ta i cana ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta
i quisaha zacuaha ra sii ñu sihin minoo
cuhva ta catyi ra: ¿Ñaa sa sica iñi ndo?
¿Atu cua tava ra cu nuu sii cuihna sii inga
cuihna?
24 Tatu iyo minoo ñuu ta sahñi tahan
xaan ñiyɨvɨ sihin inga ñiyɨvɨ sa zuun ñi ñuu
cuan, yatyi xaan cua tɨvɨ ñuu cuan.
25 Ta tatu sahñi tahan ñiyɨvɨ sihin tahan
ñu, sihin cuhva ñu, sihin yañi ñu, yatyi xaan
cua tɨvɨ cuhva yucu ñu.
26 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna
sihin inga cuihna vatyi tatu tacuan zavaha
ra, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva iyo sii ra.
27 Ñihi xaan cuu ra cuihna, ta sa sito yo
vatyi ma cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ vehe minoo ra
ñihi xaan ta quihin ñu ndaha tyiño ra tatu
ma cuhñi xihna ñu sii ra. Tatu sa nuhñi ra
ñihi cuan, tacuan ta zɨquɨ cuu quɨhvɨ yoo ra
cuñi ta quihin ra ndaha tyiño ra.
28 Ndisa cuii cuu si vatyi cuu zandasi
ra Ndyoo tandɨhɨ cuatyi zavaha ñiyɨvɨ ta
tandɨhɨ sa quiñi cahan ñu.
29 Zoco tatu ndyehe ñiyɨvɨ cuhva zatyiño
Tatyi Ii ra Ndyoo ta catyi ñu vatyi cuihna
zatyiño, ma zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu nu
yozo cuii ca. Tandɨhɨ cuii tyiemvu cua ndoo
cuatyi cuan zɨquɨ ñu.
30 Tacuan i catyi ra Jesús vatyi numaa
zatyiño ra sihin cuhva sii Tatyi Ii ra Ndyoo,
zoco i catyi ñiyɨvɨ vatyi zatyiño ra sihin
cuhva iyo sii cuihna.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

31 Tacuan ta zɨquɨ i saa zɨhɨ ra Jesús sihin
yañi ra, ta i tasi ñu tyiño ñu ñoho ra Jesús
vatyi naquisi ra nu ndyaa ñu.
32 Ta ñiyɨvɨ yucu siconduu sihin ra Jesús
i catyi ñu sihin ra: Saa zɨhun ta yañun.
Nanducu ñu suun. Yucu ñu sata vehe.
33 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa cuu zɨhi? ¿Ta
yoo sa cuu yañi?
34 Ta zɨquɨ i nandyehe ra nu yucu ñiyɨvɨ
siconduu sihin ra, ta i catyi ra: Ñu ihya cuu
tañi zɨhi. Ta ra ihya cuu tañi yañi. Ta ñu
ihya cuu tañi cuhve.
35 Vatyi yoo ñiyɨvɨ zavaha tandɨhɨ sa catyi
ra Ndyoo, yucuan cuu ñu cuñi tañi ñiyɨvɨ sii.
Tacuan i catyi ra Jesús.

4

Cuhva ra tasi

1 Inga saha i quisaha zacuaha ra Jesús
sii ñiyɨvɨ ityi yuhu tyañuhu. Ta cuaha xaan
ñiyɨvɨ i titahan nu ndyaa ra, ta i quɨhvɨ ra
Jesús sisi minoo barco vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ.
Ta i sicundyaa ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i nandoo
nuu ñiyɨtɨ cuan.
2 Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ zɨquɨ minoo
cuhva ta inga cuhva. Ta ihya cuu minoo
cuhva i cahan ra:
3 Tyizoho ndo cuhva ya vatyi minoo saha
sahan minoo ra cua tasi sɨtɨ trigo.
4 Zuhva si i canacava si ityi nu ndava
ñuhu. I quisi zaa, ta tandɨhɨ cuii si i sasi tɨ.
5 Zuhva si i canacava nu yaxi ñoho ñuhu
vatyi ñoho xaan yuu. Yatyi xaan i caña si
vatyi ña coco caa ñuhu.
6 Tacuan ta ndyii xaan i nanduu. Ta i xii
yava ndyihi cuan vatyi ñá tɨɨn yoho si.
7 Ta inga si i canacava si sisi iñu. Ta yatyi
ca sahnu iñu cuan. Ta i zahvi iñu cuan sii
si, ta ñá saha si sɨtɨ si.
8 Zoco zuhva si i canacava si nu vaha
ñuhu. Yucuan cuu sa sahnu vaha. Ta i saha
si sɨtɨ si. Iyo si saha si ziendu sɨtɨ si sa minoo
ñi si. Iyo si saha si uñi xico usi. Ta iyo si
saha si oco usi.
9 Ta i catyi ra sihin ñu: Tatu siñi ndo,
¡cuɨñɨ ndo!

Cuenda sa tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

10 Tacuan ta zɨquɨ i nandoo zuhva ca
ñiyɨvɨ sihin ra Jesús ta sihin ra i casi ra. Ta

i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva cuan?

11 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo yozo caa ndyaca ñaha maa ra. Zoco cuhva cuan maa ñi sihin cuhva quehin sihin inga ñiyɨvɨ.

12 Vatyi maa ñu, cua ndyehe ñu. Zoco ma cuu coto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua tyizoho ñu. Zoco ma cutuñi iñi ñu. Vatyi tatu cua cuɨñɨ ñu, cua zama ñu cuhva iyo ñu. Ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.

I nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si cuhva ra tasi trigo cuan

13 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ñu. Ta i catyi ra: ¿Atu ña siñi ndo cuhva cuan? Tatu ña siñi ndo sii si, ¿yozo caa cua cuɨñɨ ndo inga cuhva?

14 Tañi ra i tasi sɨtɨ yutu cuan, tacuan iyo ra nacatyi sihin ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.

15 Tañi sɨtɨ i canacava ityi, tacuan iyo zuhva ñiyɨvɨ. Siñi ñu sa cahan ra Ndyoo, zoco yatyi xaan quisi cuihna. Ta quihin ra tuhun sa siñi ñu.

16 Ta iyo inga ñiyɨvɨ tañi sɨtɨ sa canacava nu yaxi ñuhu. Tacuan iyo maa ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta cuñi xaan ñu sii si.

17 Zoco ña quɨhvɨ vaha si añima ñu. Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu sa quisi minoo tundoho zɨquɨ ñu a cuxaan ñiyɨvɨ sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, yatyi xaan cua zaña ñu sii si.

18 Ta inga ñiyɨvɨ, tañi sɨtɨ sa canacava sisi iñu cuu ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo.

19 Zoco sica iñi ñu tuhun sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Ta tuhun cuca, tuhun zandavi ñaha ñi cuu si cuan. Ta cuñi xaan ñu tandɨhɨ nuu ndaha tyiño. Ta tandɨhɨ cuhva cuan zanaa si iñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta ma zatyiño vaha si sihin ñu.

20 Zoco iyo inga ñiyɨvɨ siñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta sino iñu ñu. Yucuan cuu ñiyɨvɨ vaha zatyiño, tañi sɨtɨ sa i canacava nu ñuhu vaha. Iyo ñiyɨvɨ vaha xaan zatyiño ñu tyiño ra Ndyoo tañi sɨtɨ i saha minoo ziendu sa minoo si. Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ i saha uñi xico usi ñi. Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ i saha oco usi ñi.

Cuhva sii minoo lámpara

21 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Tatu cayu minoo lámpara vehe ñiyɨvɨ, ¿atu cua tyihi ñu sii si sisi tyica a xu sito? Ña tacuan. Zucu tyaa ñu sii si cuñi si vatyi tacuan ta ndundisi sisi vehe.

22 Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si sisi tyica, tacuan iyo cuhva zacuehi sii ndo vityi. Zoco cua coo quɨvɨ ta cua cuɨñɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva zacuehi ihya.

23 Yoo ra tyizoho, natyizoho vaha ra.

24 Tyizoho vaha ndo ñaa sa siñi ndo. Tatu zuhva ñi cua tyizoho ndo, zuhva ñi cua coto ndo. Tatu tyizoho vaha ndo cua coto ndo cuaha ca vatyi cua cuhva ra Ndyoo sii ra tyizoho vaha vatyi cua coto ra cuaha ca.

25 Sii ra sa iyo cuaha ca, cuaha ca cua cuhva ra. Ta sii ra iyo zuhva ñi, cua naquihin ndɨhɨ ra Ndyoo sii si.

Cuhva sahnu sɨtɨ

26 Catyi tucu ra Jesús: Ñiyɨvɨ ndyaca ñaha ra Ndyoo, nducuaha ca ñu tañi nducuaha sɨtɨ. Tasi minoo ra ndaha tyiño nu ñuhu.

27 Quixi ra sa sa cuaa. Ta nduvita ra ñaha ñi. Ta caña sɨtɨ cuan, ta cua cuahnu maa tuhun ñi si. Ña sito ra cuan yozo caa sahnu si.

28 Ñuhu cuan saha tundyee iñi, ta cua cuahnu sɨtɨ cuan. Sa xihna ñi cua coo yutu tu. Ta zɨquɨ coo yoco tu.

29 Tatu sa sisa sɨtɨ cuan. Ta zɨquɨ cua cahndya ra sii si ta naquihin ra sii si vatyi sa saa tyiemvu si.

Cuhva sɨtɨ mostaza

30 Ta i catyi tucu ra Jesús: ¿Ñaa sihin cuu zacasi tahan yo cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo? ¿Ñaa cuhva cua nacatyi sihin ndo vatyi cua cuɨñɨ ndo?

31 Tañi minoo sɨtɨ mostaza, tacuan iyo si. Ñahñi sɨtɨ luhlu ca sa nuu mostaza iyo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Quihin minoo ra sii si, ta tasi ra sii si nu ñuhu ra.

32 Ta cuee ca cua cuahnu si. Ta cua nduu si cahnu xaan, cahnu ca ta zɨquɨ cuaha xaan inga nuu sɨtɨ sa tasi yo. Nahnu xaan zoco tu. Ta ndya cuhva ndya zaa ta cua quisi cozo tɨ zoco tu.

Tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

33 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ. Ta i sityiño ra cuaha xaan cuhva tañi cuhva ya. Tandɨhɨ ñaa sa cuu cuɨñɨ ñu, i cahan ra sihin ñu.

34 Ta ma cahan maa ra tatu ma cahan ra zɨquɨ minoo cuhva. Ta cuee ca ta i nacatyi
casi ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra.

Zacutaxi ra Jesús tatyi ta ndutya

35 Zuun ñi quɨvɨ cuan ta sa tyahan i catyi
ra Jesús sihin ra i casi ra: Coho yo inga siyo
miñi.
36 Ta i zandoo ra sii ñiyɨvɨ cuan, ta cuahan
ra Jesús sihin ra i casi ra sisi barco sa ñoho
ra. Ta cuahan uu a uñi tahan ca barco sihin
ra.
37 Ta i quisaha minoo tatyi cahnu xaan.
Ta i quisaha quɨhvɨ ndutya sisi barco cuan.
Ta zuhva zuhva ñi cua cutu tu.
38 Ta ra Jesús quixi ra ityi zuhma barco.
Ñoho minoo zahma xiñi ra. Ta i zandoyo ra
i casi ra sii ra. Ta catyi ra sihin ra: Maestro,
¿ñacu ña cohon ta sa cuñi cunaa yo?
39 Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan ra sihin
tatyi: ¡Taxi ñi! Ta i catyi ra sihin ndutya: ¡Ma
ndyayu con! Ta taxi cuii ñi i nduu tatyi. Ta
tacuan tucu ndutya.
40 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:
¿Ñacu yuhu xaan ndo? ¿Ñacu ña nɨɨ iñi ndo?
41 Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra. Ta i
natuhun tahan ra, ta catyi ra: ¿Ñaa ra cuu
ra ya vatyi cuhva ndya tatyi ta cuhva ndya
ndutya ta tyaa si yahvi sii ra?

5

Ra ñoho tatyi cuihna

1 I saa ra inga siyo miñi nu cu si Gadara,
2 ta i quita ra Jesús barco cuan. Ta i quisi
minoo ra iyo nu ñaña. Ñoho tatyi cuihna sii
ra.
3 Ndyaa maa ra nu ñaña, ta yoñi maa cuu
cuhñi sii ra numaa sihin cadena.
4 Cuaha xaan saha i sihñi ñiyɨvɨ saha ra
ta ndaha ra sihin cadena, zoco tandɨhɨ saha
sahnu ndyihi ra sii si. Ta ñá cuu zandu-
mazu ñiyɨvɨ sii ra.
5 Ndyiyaca ta ñiyaca ndɨhvɨ noo ra yucu
ta nu ñaña. Sacu saa ra, ta sahndya ra sii ra
sihin yuu.
6 I ndyehe ra sii ra Jesús sica ca. Ta i
cacono ra. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nu vasi ra
Jesús.
7 Saa xaan i cahan ra, ta catyi ra: ¿Ñaa
sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo cuu zehe
ra Ndyoo, ra cahnu ca. Sa ndyoo ñi ma
zandyehun tundoho sii.
8 Tacuan i catyi ra vatyi sa catyi ra Jesús:
Yoho tatyi cuihna, quita sii ra ya.
9 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii tatyi
cuihna cuan, ta catyi ra: ¿Ñaa nañi moo? Ta
i catyi si: Nañi Legión vatyi cuaha xaan ndi
iyo.
10 Ta i cahan ndahvi xaan si sihin ra Jesús
sa ma tava ra sii si ta cuhun si ndya vaha ñi.
11 Ta yatyi ñi yucu cuan siyucu cuaha
xaan quɨnɨ. Nanducu tɨ sa casi tɨ.
12 Ta i quisaha cahan ndahvi tandɨhɨ tatyi
cuihna cuan. Ta catyi si sihin ra Jesús:
Tasun sii ndi nu yucu quɨnɨ cuan. Ta cua
quɨhvɨ ndi sisi tɨ.
13 I catyi ra Jesús sihin si vatyi cuu. Ta
zɨquɨ i quita tandɨhɨ tatyi cuihna cuan sii
rayɨɨ cuan, ta i quɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan. Ta
tandɨhɨ sa uu mil quɨnɨ cuan, i sino tɨ nu
iñi noo yuhu miñi. Ta i sihi tandɨhɨ tɨ sisi
ndutya.
14 Tacuan ta iyo xaan i cuñi ra zacuenda
quɨnɨ cuan. I sino xaan ra. Sahan ra nac-
ahnu sa nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ. Ta i quisi
ndyehe ñiyɨvɨ ñaa sa cuu.
15 I saa ñu nu ndyaa ra Jesús, ta i ndyehe
ñu sii ra i siñoho tatyi cuihna cuan. Sa
ndyaa ra taxi ñi. Ñoho ra zahma ra, ta sa
nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i yuhu xaan ñu.
16 Ta ra i ndyehe cuan, i nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ cuhva i tahan ra i ñoho tatyi cuihna
sii cuan ta cuhva i tahan quɨnɨ cuan.
17 Ta zɨquɨ i catyi ñu sihin ra Jesús sa
ndyoo ñi naquita ra ñuu ñu.
18 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi barco.
Ta i quisaha cahan ndyoo ra siñoho tatyi
cuihna sii cuan sihin ra Jesús vatyi cuñi ra
cuhun ra sihin ra.
19 Zoco ñá saha ra Jesús sa cuhun ra. I
catyi ra: Cuahan ndya vehun nu iyo ñiyɨvɨ
suun. Ta nacatyun sihin ñu tandɨhɨ cuhva
i tyindyee ra Ndyoo suun. Ta yozo caa i
cundahvi iñi ra suun.
20 Ta cuahan ra cuan. Ta i nacatyi ra
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ ñuu nu cu si
Decápolis tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús sihin
ra. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tɨɨn minoo ñaha yuzahma ra Jesús

21 Saa tucu ra Jesús sihin ra i casi ra inga siyo miñi. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i titahan yuhu miñi nu i saa ra.
22 Ta i quisi minoo ra cu tyiño vehe ñuhu. Jairo nañi ra. Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús i sicuɨñɨ sɨtɨ ra.
23 Ta i quisaha sacu ndahvi ra nuu ra Jesús ta catyi ra: Sa cuñi cuu cuii ña luhlu zehi. Coho ta tyizon ndohon sii ña. Ta cua nduvaha ña, ta ma cuu ña.
24 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra. Ta i sindyico tuu xaan ñiyɨvɨ sii ra. Ñihi xaan i catyihi ñu sii ra.
25 Ta tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ñoho minoo ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña cuehe sa cuu ña nɨñɨ.
26 Sa cuaha xaan tundoho ndyehe ña. Cuaha xaan médico i zacuu tata sii ña. I zanaa ña tandɨhɨ cuii sa iyo sii ña. Zoco ñá nduvaha ña. Xaan ca i nduu cuehe cuan.
27 Ta sa i siñi ña sa cahan ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús, i quisi ña ityi sata ra zava mahñu ñiyɨvɨ cuan, ta i tɨɨn ña yuzahma ra.
28 Vatyi i sica iñi ña: "Vazu zahma ñi ra cua tɨin, ta nduvehi."
29 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sicuita nɨñɨ ña. Ta i sito ña vatyi sa nduvaha ña sihin tundoho sa i tahan ña.
30 Ta yatyi xaan i sito ra Jesús sa i quita zuhva tundyee iñi sii ra. I nandyehe ra siconduu nu yucu ñiyɨvɨ cuan. Ta i catyi ra: ¿Yoo cuu sa tɨɨn zahme?
31 Ta i catyi ra i casi ra sihin ra: ¿Atu ña siton vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ cuahan suhun? ¿Ta yozo caa cuu ndaca tuhun yoo sa tɨɨn zahmon?
32 Ta ra Jesús i nandyehe ra siconduu nu yucu ñiyɨvɨ cuan vatyi cua ndyehe ra yoo sa i tɨɨn sii ra.
33 Yuhu xaan ñaha cuan ndya cuhva nɨhɨ ñi ca ña vatyi sito ña ñaa sa cuu sa tahan ña. I quisi ña, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra Jesús. Ta i nacatyi ña sihin ra tandɨhɨ cuii.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zihi, i nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cuahan vityi, ta ma caca ca iñun vatyi sa nduvohon sihin tundoho i tohon.
35 Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Jesús sihin ñaha cuan, ta i quisi cahan ñiyɨvɨ sihin ra cu tyiño vehe ñuhu. Ta catyi ñu: Sa sihi zehun. Ma zayanga con sii ra Maestro ya.
36 Ta i siñi ra Jesús sa cahan ñu. Ta i catyi ra sihin ra cu tyiño: Ma yuhun. Sino iñun.
37 Ta ñá saha ca ra Jesús sa cuhun cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. Ra Pedro ñi sihin ra Jacobo ta ra Juan, yañi ra Jacobo, cuahan sihin ra.
38 Ta sa cua saa ra Jesús vehe ra cu tyiño cuan, i siñi ra sa cuvaa xaan ñiyɨvɨ. Sacu ñu. Ta sacu saa ñu.
39 I quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i catyi ra: ¿Ñacu cuvaa xaan ndo ta sacu xaan ndo? Ñá sihi ña luhlu ya. Quixi ña.
40 Zoco i sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra. Tacuan ta i tava ra Jesús sii tandɨhɨ ñu. Ta i quihin ra zutu ña ta zɨhɨ ña luhlu cuan, ta ra i quisi sihin ra ndya nu candyaa ña luhlu cuan.
41 I tɨɨn ra ndaha ña, ta i cahan ra sihin zahan maa ra: Talita, cumi. Tuhun cuan cuñi si catyi si: Ñaha luhlu, catyi suhun vatyi nduviton. Nacuɨñɨ ndyaa.
42 Zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ña luhlu sa iyo usi uu cuiya cuan. Ta ndaha nacaca ña. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ.
43 Ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii ñu sa ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra vatyi cuhva ñu sa casi ña luhlu cuan.

6

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

1 I quita ra Jesús ñuu cuan, ta cuahan ra ndya ñuu ra. Ta cuahan ra i casi ra sihin ra.
2 Ta tahan si quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. I sahan ra vehe ñuhu, ta i zacuaha ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan i cuñi ñu, ta catyi ñu: ¿Ndyamaa i cutuhva ra ya tuhun ya? ¿Yozo caa i ñihi ra cuhva sa casi xaan iñi ra? ¿Yozo caa ñihi ra cuhva zavaha ra sa ndyityi?
3 ¿Atu yɨvɨ ra ya cuu ra cu carpintero, zehe ña María, ta yañi ra Jacobo, ra José, ra Judas ta ra Simón? Ta cuhva ra iyo ñu ihya sihin yo, ndɨhɨ ca. Tacuan i catyi ñu. Ta yucuan cuenda ñá tyaa ca ñu yahvi sii ra Jesús.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tyaa ñiyɨvɨ inga ñuu yahvi sii minoo ra profeta, zoco ndya ñuu ra, ndya vehe ra, nu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra, ña tyaa ñu yahvi sii ra. Tacuan i catyi ra Jesús.
5 Ta yucuan cuenda ñá zavaha ra Jesús cuaha xaan sa ndyityi tañi i zavaha ra inga

ñuu. I tyizo ra ndaha ra zɨquɨ zuhva ñi ñiyɨvɨ cuhu, ta i zanduvaha ra sii ñu. Ta tacuan ñi.
6 Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ñá sino iñi ñu sii ra. Ta cuahan ra tandɨhɨ inga ñuu yucuan. Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ yucuan.

I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

7 I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cuñi ra sa cua tasi ra uu uu ra. Ta i saha ra cuhva sii ra, cuhva sa tava ra tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ.
8 Ta i catyi ra sihin ra vatyi ñahñi maa cua cuizo ra sa casi ra ityi. Minoo tuhun ñi tutatu cuñaa ra. Ta ñahñi ca sa cuizo ra nu yono ta nu xita ta nu xuhun.
9 Ndisa ndahvi ñi cundyaa saha ra. Minoo tuhun ñi camisa quɨhɨ ra, ta ma cuu sa uu tahan.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu saha ñiyɨvɨ minoo vehe cundyaa ndo, yucuan ñi ndoo ndo ndya cua cuhun ndo inga ñuu.
11 Tatu saa ndo minoo ñuu ta ña cuñi ñiyɨvɨ sii ndo ta ña tyizoho ñu sa cahan ndo, quita ndo ñuu cuan. Naquɨzɨ ndo saha ndo vatyi ma cuhun nu ñiyaca sii ñuu cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi i zavaha ñu sa ña vaha sihin ndo. Ñihi xaan cua coo tundoho sii ñiyɨvɨ ñuu Sodoma ta ñiyɨvɨ ñuu Gomorra quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, zoco ñihi xaan ca cua coo tundoho sii ñiyɨvɨ ña cuñi tɨɨn cuenda sii ndo. Tacuan i catyi ra Jesús.
12 Ta zɨquɨ cuahan ra, ta i zacoto ra sii ñiyɨvɨ vatyi nazandoo ñu cuatyi ñu.
13 Ta i tava xaan ra tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ. Ta i natyihi ra azetye sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu, ta i zanduvaha ra sii ñu.

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

14 Ta i sito ra rey Herodes, ra ndyaca ñaha yucuan, cuhva cuan vatyi i cahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús. Ta i sica iñi ra Herodes: Ra Juan, ra i zacoo ndutya cuan, cuu ra. I nandoto ra, ta yucuan cuenda ndyityi xaan ra.
15 Ta i catyi tucu inga ñiyɨvɨ: Ra Elías cuu ra. Ta inga ñiyɨvɨ i catyi: Minoo ra profeta cuu ra tañi ra profeta sicoo ta sa naha.
16 Ta sa siñi ra Herodes cuhva cuan, ta i catyi ra: Ra Juan cuu ra, ta i nandoto ra. Ta yuhvi i tave tyiño sii ra sahndya yuu zucu ra.
17 Vatyi zuun ñi ra Herodes i tava tyiño sii ñiyɨvɨ sa tyihi sii ra Juan vehe caa. Ta i sihñi ra sii ra sihin cadena sa cuenda ña Herodías. Ta ña Herodías cuan i cuu ñazɨhɨ ra Felipe yañi ra Herodes. Zoco i quihin ra Herodes sii ña sa cuu ñazɨhɨ ra.
18 Ta ra Juan i catyi ra sihin ra Herodes: Ña vaha cua cuhun ñazɨhɨ yañun. Catyi ra.
19 Xaan xaan i nduu ña Herodías sihin ra Juan. Ta cuñi ña sa cahñi ña sii ra. Zoco ñá cuu
20 vatyi yuhu ra Herodes sii ra Juan vatyi sito ra vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu ra Juan. Ta ñahñi cuatyi i zacuu ra. Ta yucuan cuenda ñá saha ra sa zavaha ña maña sii ra. Ta vazu ñá cutuñi iñi ra Herodes cuaha xaan sa cahan ra Juan, zoco i tahan iñi ra tyizoho ra sa cahan ra.
21 Ta ña Herodías i ñihi ña minoo cuhva quɨvɨ i nandusi cuiya ra Herodes. I saha ra sa cuxiñi tandɨhɨ ra ndyizo tyiño ra, sihin ra cu nuu sii zandaru, ta sihin tandɨhɨ ra nahnu nu cu si Galilea.
22 Ta i quɨhvɨ ña yoco zehe ña Herodías nu siyucu ra. Ta i sata saha maa tuhun ñi ña. Ta tahan xaan iñi ra Herodes sihin tandɨhɨ ra yucu sihin ra. Ta i catyi ra Herodes sihin ña: Caca moo ñaa sa cuñun, ta cua cuhve sii si suun.
23 Ta i tyiñaha ra Ndyoo ta catyi ra sa ndisa cuii vatyi cua cuhva ra ñaa sa cua caca ña vazu zava cuii ñuu ndyaca ñaha ra.
24 I quita ña, ta i catyi ña sihin zɨhɨ ña: ¿Ñaa sa cua caque? Ta i catyi zɨhɨ ña: Cacon xiñi ra Juan, ra zacoo ndutya.
25 Ta ta sica cuii ñi i ndɨhvɨ ña nu ndyaa ra Herodes, ta i catyi ña: Cuñi vityi vityi ñi xiñi ra Juan, ra i zacoo ndutya sihin minoo nu coho.
26 Ta i nducuihya xaan iñi ra Herodes, zoco sa tyiñaha ra Ndyoo, ta sa siñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta yucuan cuenda ñá cuñi ra catyi ra sa ma cuhva ra sa sica ña.
27 Zuun ñi caa cuhva cuan i tasi ra minoo zandaru cua quihin xiñi ra Juan.
28 Sahan zandaru cuan vehe caa, ta i sahndya ra zucu ra Juan, ta i quihin ra xiñi ra. Ta i quisi ndyaca ra sii si sihin minoo nu coho, ta i saha ra sii si sii ña yoco cuan. Ta i saha maa ña sii si sii zɨhɨ ña.

29 Ta sa i sito ñiyɨvɨ ndyico sii ra Juan vatyi sa i sihi ra, ta i sinaquihin ñu sii coño ñuhu ra. Ta i tyihi ñu sii si si ñuhu.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

30 Tacuan ta zɨquɨ i titahan tucu ra i casi ra Jesús. Ta i nacatyi ra sihin ra tandɨhɨ sa i zavaha ra ta tandɨhɨ sa i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.

31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho yo; cua quitatu yo nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo. Tacuan i catyi ra vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ i quisi. Ta tuu xaan ñu ndyico sii ra. Ta nu sa casi ra xita ta ñá cuyatyi ca ra.

32 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sihin minoo barco ndya minoo nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo.

33 Zoco i ndyehe ñiyɨvɨ sa cuahan ra. Ta i nacoto ñu sii ra Jesús. Tandɨhɨ ñuu i quita ñu. Ta i sino ñu. Ta yatyi ca i saa ñu ta zɨquɨ maa ra.

34 I quita ra Jesús barco cuan, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ñu vatyi tañi mvee ticatyi sa yoñi sitoho i cuu ñu. Ta i quisaha zacuaha ra sii ñu cuaha xaan cuhva.

35 Ta cuhva sa cua iñi i quisi ra i casi ra nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin ra: Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya.

36 Catyun sihin ñiyɨvɨ nacuhun ñu tandɨhɨ ñuu, tandɨhɨ cuadria, cua zata ñu sa casi ñu vatyi ña ndyizo ñu sa casi ñu.

37 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ma cuu zata maa ndi oco mil pan ta cuhva ndi casi ñiyɨvɨ.

38 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ñiyɨvɨ? Cua ndyehe xihna ndo. Ta sa sito ra i catyi ra: Ohon tahan pan, ta uu tahan tyiyaca.

39 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús vatyi nacundyaa ñiyɨvɨ ɨɨn ɨɨn ityi ñu nu itya.

40 Ta i sicundyaa ñu ɨɨn ɨɨn ityi ñu. Ziendu ñu a uu xico usi ñu sa minoo minoo ityi ñu.

41 Tacuan ta i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan cuan ta uu tahan tyiyaca cuan. Ta i nandyehe ndaa ra ityi andɨvɨ, ta i nacuhva ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo Zutu ra. Ta i sahnu ndyihi ra pan cuan. Ta i saha ra sii si sii ra i casi ra vatyi cua zasa ra sii si sii ñiyɨvɨ. Ta tacuan tucu sa uu tahan tyiyaca cuan.

42 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuan i sasi, ta i ndaha xaan iñi ñu.

43 Ta i zacutu ñu usi uu tahan tyica sihin sa nandoo yuhu pan cuan ta tyiyaca cuan.

44 Ohon mil sa maa rayɨɨ ñi ta zɨɨn ñu zɨhɨ ta sa ndyihi sasi ñu, ndɨhɨ ca.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutya

45 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi nandɨhvɨ ra barco vatyi cua yaha ra inga siyo miñi ndya ñuu Betsaida. Ta ra Jesús cua catyi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuan vatyi cunuhu ñu ndya ñuu ñu.

46 Ta sa natasi ra Jesús sii ñu ndya ñuu ñu, ta i sahan ra minoo yucu vatyi cua cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andɨvɨ.

47 Ta cuhva sa i cuaa i saa barco ñoho ra i casi ra zava mahñu miñi, ta ra Jesús i nandoo maa tuhun ñi ra.

48 Ta zɨquɨ i ndyehe ra Jesús vatyi yɨɨ xaan i zacaca ra barco vatyi ñihi xaan quiñi ndaha tatyi sii barco cuan. Ta ñaa ca cuan i tuhva ra Jesús nu yucu ra. Sica ra nu ndutya. Ta i cuñi ra Jesús yaha ra nu yucu ra.

49 Ta i ndyehe ra vatyi sica ra Jesús nu ndutya, ta sica iñi ra vatyi minoo añima cuu ra. Ta i sacu saa ra

50 vatyi tandɨhɨ ra i ndyehe sii ra. Ta i yuhu xaan ra. Ta i cahan ra Jesús sihin ra, ta catyi ra: Zandyee ndo iñi ndo. Yuhvi cui. Ma yuhu ndo.

51 Ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi barco, ta i sicuita tatyi. Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra Jesús

52 vatyi tañaha ca cutuñi vaha iñi ra vatyi cahnu xaan cuu cuhva iyo sii ra Jesús vazu sa ndyehe ra sa ndyityi i zavaha ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ nu cu si Genesaret

53 I yaha zava ra sihin ra i casi ra nu miñi cuan. Ta i saa ra nu cu si Genesaret. Ta i sihñi ra barco cuan yuhu miñi.

54 I quita ra barco cuan, ta yatyi xaan i nacoto ñiyɨvɨ sii ra Jesús.

55 Ta i sino xaan ñiyɨvɨ nacahnu ityi cuan, ta i quisaha quisi ndyaca ñu sii ñiyɨvɨ cuhu sihin nu sito ndya nu ndyaa ra Jesús.

56 Ta tandɨhɨ nu cuahan ra vazu ñuu nahnu a ñuu ndyihi a sicuhu, i saqui ñiyɨvɨ sii ñu cuhu ityi. Ta i cahan ndyoo ñu sihin ra Jesús vatyi natɨɨn ñiyɨvɨ cuhu sii ra vazu

yuzahma ra. Ta tandɨhɨ ñu i tɨɨn sii ra, i nduvaha ñu.

7

Sa zatɨvɨ añima ñiyɨvɨ

1 Ra maestro cuenda ley, ra i quisi ityi
ñuu Jerusalén sihin ra fariseo, i tuhva ra nu
nandyaa ra Jesús.
2 Sa i ndyehe ra vatyi ra i casi ra Jesús
ña tuhva ra nacatya vaha ndaha ra sa sasi
ra xita tañi iyo costumbre ñiyɨvɨ hebreo.
Ta yucuan cuenda i cahan ra ndya vaha
ñi sii ra vatyi ñá zavaha ra costumbre iyo
yucuan.
3 Ta ra fariseo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo
ña zaña ñu costumbre sa ndoo vaha xaan
ndaha ñu ta casi ñu xita vatyi tacuan i
zacuaha ñiyɨvɨ sahnu sii ñu.
4 Ta sa nasaa ñu sa sahan ñu nuyahvi,
ma casi ñu tatu ma nandaha vaha xaan
ñu. Ta iyo cuaha xaan ca costumbre sii ñu.
Nacatya ñu tasa, ta quɨzɨ, ta caa sa tuhva ñu
cutyiño ta cuhva ndya sito ñu.
5 Tacuan ta i ndaca tuhun ra fariseo ta
ra maestro cuenda ley ta catyi ra: ¿Ñaa
cuenda ña zavaha ñiyɨvɨ ndyico suun cos-
tumbre sa i zavaha ñiyɨvɨ sahnu vatyi ña
nacatya vaha ñu ndaha ñu ta casi ñu?
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vaha xaan
i cahan ra Isaías cuhva iyo maa ndo vatyi
zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco
ña ndisa. Ta tacuan i tyaa ra Isaías ta sa
naha. I catyi ra vatyi i catyi maa ra Ndyoo
tyehen:
Ihya ñiyɨvɨ zacahnu ñu sii, sihin yuhu ñu.
Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.
7 Zacuaha ñu sii ñiyɨvɨ maa maa costumbre
ñiyɨvɨ ñi.
Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo
sa ndisa.
8 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Maa ndo
i zandoo ley ra Ndyoo vatyi cua cundyico
ndo costumbre ñiyɨvɨ, tañi sa nacatya xaan
ndo quɨzɨ ndo ta tasa ndo ta inga cuhva sa
tacuan.
9 Tyaa siyo xaan ndo sa catyi Tuhun
Ndyoo vatyi cuñi ndo zacahnu ndo cos-
tumbre ñiyɨvɨ sahnu.
10 Ihya cuu cuhva i tyaa ra Moisés: "Zac-
ahnu ndo sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo." Ta
"Yoo ra cahan sa quiñi sii zɨhɨ ra a sii zutu
ra, nacahñi ñiyɨvɨ sii ra."
11 Zoco maa ndo catyi vatyi cuu catyi
minoo ñiyɨvɨ sihin zutu ra a sihin zɨhɨ ra:
"Ma cuu tyindyei suun vatyi tandɨhɨ ndaha
tyiñe corbán cuu si." (Tuhun corbán cuan
cuñi si catyi si vatyi sii ra Ndyoo cuu.)
12 Tatu tacuan cahan minoo ñiyɨvɨ, maa
ndo catyi ndo vatyi ma cuu tyindyee ca ra
sii zutu ra a sii zɨhɨ ra.
13 Tacuan cuu cuhva zanduluhlu ndo
tuhun cahan ra Ndyoo vatyi cuñi ndo zan-
ducahnu ndo costumbre ndo. Ta cuaha
xaan ca cuhva sa tacuan ndyicuu ndo.
14 Ta i cana tucu ra Jesús sii ñiyɨvɨ ta catyi
ra sihin ñu: Tyizoho tandɨhɨ ndo, ta tyituñi
vaha iñi ndo.
15 Yɨvɨ sa sasi ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sa sihi ñu cuu
sa zatɨvɨ añima ñu. Zoco sa quiñi sica iñi ñu
cuu sa zatɨvɨ añima ñu.
16 Tatu siñi ndo, cuɨñɨ ndo.
17 Ta sa zandoo ra Jesús sii ñiyɨvɨ cuan,
ta i quɨhvɨ ra minoo vehe. Ta ra i casi ra,
i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuñi si catyi si
cuhva cuan?
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ña siñi
tucu maa ndo vatyi yɨvɨ sa sasi ñiyɨvɨ ta yɨvɨ
sa sihi ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu?
19 Vatyi yɨvɨ añima ñu quɨhvɨ si. Quɨhvɨ si
sisi sɨtɨ cahnu ñu ta zɨquɨ quita si. Tacuan
i catyi ra vatyi ñahñi sa ica iyo sa ma cuu
casi ñiyɨvɨ. Cuu casi ñiyɨvɨ ñaa sa cuñi maa
ñu. Ta yɨvɨ cuatyi cuu si.
20 Ta i catyi tucu ra: Sa quiñi sica iñi
ñiyɨvɨ, yucuan cuu sa zatɨvɨ añima ñu. Ta
yucuan cuu cuhva cua coo cuatyi ñu.
21 Vatyi añima ñiyɨvɨ quita tandɨhɨ sa sica
iñi ñu, sa quiñi zavaha ñu, sa nama minoo
rayɨɨ ñazɨhɨ inga ra, a sa coo cuaha xaan
ñaha ra, a sa cahñi ra sii inga ñiyɨvɨ,
22 sa zuhu yo, sa cucuihna iñi yo sa
cuenda ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ, tandɨhɨ sa
quiñi zavaha yo, sa zandavi ñaha yo, sa cuxi
xaan iyo yo, sa cuihna iñi yo, sa vatya yo, sa
cahnu xaan zaha yo sii yo ta sa ña zavaha
yo sa vaha.
23 Tandɨhɨ cuii cuhva quiñi ya, quita si
añima ñiyɨvɨ, ta zatɨvɨ si sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ñaha inga ñuu sii ra Jesús

24 I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan ra
ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón. I quɨhvɨ ra

minoo vehe vatyi cuñi ra sa ma coto ñiyɨvɨ sa i saa ra. Zoco ñá cuu.
25 Yatyi xaan i sito zɨhɨ minoo ñaha luhlu sa ñoho tatyi cuihna sii. Ta i quisi ña nu ndyaa ra Jesús. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña saha ra.
26 Ta ñaha cuan i cacu ña ñuu Sirofenicia. Ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ña. Ta i sica ña tumañi iñi sii ra Jesús sa tava ra tatyi cuihna sa ñoho sii zehe ña.
27 Zoco i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ña, ta i catyi ra: Natyindyee xihne sii ñiyɨvɨ ñui vatyi ña vaha quihin mi sa cua casi sa ndyihi ta cuhve casi ina sii si.
28 Ta i catyi maa ña: Ndisa, tata, zoco tañi ina lee cui vatyi cua casi vazu yuxita zana-coyo sa ndyihi. Yucuan cuenda tyindyeun sii, zuhva.
29 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Vaha cohon. Sa cuu cuhun. Sa quita tatyi cuihna sii zehun.
30 Ta sa nasaa ña vehe ña, ta i ndyehe ña sii zehe ña nu sito, ta sa quita tatyi cuihna sii ña.

Zanduvaha ra Jesús sii ra zoho ta ñehe ra

31 I quita ra Jesús ñuu Tiro ta cuahan ra ndya Sidón ta ndya tandɨhɨ ñuu ndyihi nu cu si Decápolis. Ta i saa ra yumiñi Galilea.
32 Ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra zoho ta ñehe ra. Ta i sica ñu tumañi iñi sa cua tyizo ra Jesús ndaha ra sii ra.
33 Ta i quihin ra Jesús sii ra, ta i tuhva ra sihin ra ndya zava. I zanandoo noo ra sii ñiyɨvɨ. Ta i tyihi ra Jesús nu ndaha ra nduu siyo zoho ra zoho cuan. Ta zɨquɨ i tyaa ra Jesús zɨɨ ra nu ndaha ra, ta i tɨɨn ra yaa ra ñehe cuan.
34 Ta i nandyehe ndaa ra Jesús ityi zɨquɨ, ta i sinoo ra, ta i catyi ra sihin tuhun maa ra: ¡Efata! Tuhun cuan, cuñi si catyi si: ¡Nanuña!
35 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña zoho ra. Ta ndaha nacahan vaha ra.
36 Ta i ndisi tucu ra Jesús nu yucu ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra sihin ñu vatyi ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ. Zoco sa ñihi ca catyi ra Jesús sihin ñu, cuaha ca nacatyi ñu sihin ñiyɨvɨ.
37 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i catyi ñu: Tandɨhɨ cuii sa vaha zavaha ra Jesús cuhva ndya nacuɨñɨ ra zoho, ta nacahan ra ñehe.

8

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayɨɨ

1 Ta quɨvɨ cuan i tuhva cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta ñahñi maa sa casi ñu. Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:
2 Cundahvi xaan iñi sii ñiyɨvɨ ya vatyi sa iyo uñi quɨvɨ sa yucu ñu sihin, ta ñahñi maa sa casi ñu.
3 Tatu natasi sii ñu cunuhu ñu vehe ñu ta ma casi ñu, coto cuañaa ñu ityi cuhun ñu vatyi sica xaan i quisi ñu.
4 Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: ¿Ndya ityi cua quihin yo sa casi ñu ya sicuhu ya? Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya.
5 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.
6 Tacuan ta i catyi ra Jesús vatyi na-cundyaa ñiyɨvɨ cuan nu ñuhu. Ta i quihin ra sa usa tahan pan cuan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ndyihi ra pan cuan. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta ra yucuan saha sii ñiyɨvɨ.
7 Ta ndyizo ñiyɨvɨ cuan zuhva tyiyaca ndyihi. Ta i saha tucu ra Jesús tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda tɨ. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta i zasa ra sii si sii ñiyɨvɨ cuan.
8 Sasi ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu, ta zɨquɨ i zacutu ñu usa tahan tyica sihin sa nandoo cuan.
9 Ta sa i sasi tañi cumi mil ñiyɨvɨ ta zɨquɨ i natasi ra Jesús sii ñu ndya vehe ñu.
10 Ta i ndɨhvɨ ra barco sihin ra i casi ra, ta cuahan ra ndya nu cu si Dalmanuta.

Sica ra fariseo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

11 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ra fariseo, ta i quisaha natuhun tahan ra sihin ra Jesús. Cuñi ra ndyehe ra minoo sa ndyityi tañi zavaha ra Ndyoo vatyi cuñi ra coto ra atu ndisa i tasi ra Ndyoo sii ra Jesús.
12 Ta ra Jesús i sinoo xaan ra. Ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan ñiyɨvɨ sa ndyehe ñu sa ndyityi? Catyi vatyi ma zavehi minoo sa ndyityi sa ndyehe ñi maa ñu.
13 Ta i zandoo ra Jesús sii ra fariseo. Ta i nandɨhvɨ tucu ra barco, ta cuahan ra inga siyo miñi cuan.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

14 I naa iñi ra i casi ra Jesús sa casi ra ta sa
cuahan ra sihin barco cuan. Minoo ñi pan
ndyizo ra.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehe ndo,
zacuenda ndo sii ndo sihin yusa i siya ra
fariseo ta ra Herodes.
16 Ta i natuhun tahan ra i casi ra Jesús, ta
i catyi ra: Cahan ra tacuan vatyi ñahñi pan
ndyizo yo. Tacuan i sica iñi ra cuan vatyi
ñá cutuñi iñi ra tuhun i cahan ra Jesús sa
cuenda yusa i siya cuan. Ñá cutuñi iñi ra
vatyi cahan ra Jesús minoo cuhva vatyi cua
zacuenda ra sii ra sihin cuhva zacuaha ra
fariseo ta ra Herodes.
17 I sito ra Jesús sa natuhun tahan ra, ta
i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan iñi ndo sa ña
ndyizo ndo pan? ¿Atu ña cutuñi iñi ndo?
¿Atu tañaha ca ñihi ndo cuhva?
18 ¿Atu ña ndyehe ndo sihin sɨtɨ nuu ndo,
ta ña siñi ndo sihin zoho ndo? ¿Atu ña
nacohon iñi ndo?
19 Quɨvɨ i sehi sa ohon tahan pan i sasi
ohon mil rayɨɨ, ¿ta yozo tahan tyica si i
naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usi uu tahan.
20 Ta i catyi ra Jesús: Ta sa i sehi sa usa
tahan pan i sasi cumi mil ñiyɨvɨ, ¿yozo tahan
tyica i situ i naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usa
tahan.
21 Ta i catyi ra Jesús: ¿Ñacu ña cutuñi iñi
ndo?

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa ñuu Betsaida

22 I saa ra Jesús ñuu Betsaida. Ta i sindy-
aca ñiyɨvɨ sii minoo ra cuaa nu ndyaa ra. Ta
i sica xaan ñu tumañi iñi sa tyizo ra ndaha
ra sii ra cuaa cuan.
23 Ta i tɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i sahan ra
sihin ra ndya yuñuu. Ta i tyaa ra Jesús zɨɨ
ra nuu ra cuaa cuan, ta i tyizo ra ndaha ra
zɨquɨ ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa
cuu ndyehe ra zuhva.
24 Ta i ndyehe ra cuaa cuan, ta i catyi ra:
Ndyehi ñiyɨvɨ. Tañi caa yutu caa ñu. Ta sica
ñu.
25 Ta i tyizo tucu ra Jesús inga saha ndaha
ra nuu ra, ta i nduvaha ra. Sa nandyehe
vaha ra tandɨhɨ.
26 Tacuan ta i natasi ra Jesús sii ra ndya
vehe ra, ta i catyi ra: Ma quɨhvun sisi ñuu.
Ta ma nacatyun sihin ñiyɨvɨ.

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

27 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i
casi ra tandɨhɨ ñuu ndyihi nu cu si Cesarea
de Filipo. Ta ityi cuahan ra i ndaca tuhun
ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cui catyi
ñiyɨvɨ?
28 Ta i catyi ra i casi ra: Iyo ñiyɨvɨ catyi
vatyi minoo ra i nandoto cuun tañi ra Juan,
ra i zacoo ndutya a minoo ra profeta. Ta
catyi inga ñiyɨvɨ vatyi ra Elías cuun.
29 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: Ta maa
ndo, ¿yoo ra cui catyi maa ndo? Ta i catyi ra
Pedro: Yoho cuu ra Cristo, ra i tasi ra Ndyoo
vatyi cua zacacun sii ndi.
30 Ta i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ma
nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

31 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ra i
casi ra vatyi cua ndyehe xaan ra i quisi
ndya gloria tundoho. Ta ra mandoñi, ta ra
zutu nahnu, ta ra maestro cuenda ley cua
cuxaan xaan ra sihin ra. Ta cua cahñi ra sii
ra. Ta sa cu uñi quɨvɨ, cua nandoto tucu ra.
32 Ta tandɨhɨ cuhva cuan casi xaan i
nacatyi ra Jesús sihin ra. Tacuan ta i tava ra
Pedro sii ra ndya zava, ta ñihi xaan i cahan
ra Pedro sihin ra Jesús, ta catyi ra: Ña vaha
cua tahan si suun cuhva sa cohon ña.
33 Ta i nandyehe ra Jesús nu yucu inga
ra i casi ra. Ta xaan xaan i cahan ra sihin
ra Pedro, ta catyi ra: Ma cahan con tacuan
vatyi cohon tañi cahan cuihna. Ña sica iñun
cuhva sica iñi ra Ndyoo. Sica iñun cuhva
sica iñi ñiyɨvɨ.
34 Tacuan ta i cana ra Jesús sii ra i casi ra
ta sii inga ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra: Tatu iyo ra
cuñi ra cundyico ra sii, nazama ra cuhva
iyo ra. Ta ma zacahnu xaan ra sii ra. Ta
nandyehe ra tundoho sa cuenda mi. Ta
nazavaha ra cuhva zavehi.
35 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa cuenda
Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta cua cuhun ñu
andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo.
Zoco tatu cua cuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi a sa
cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin
ra Ndyoo.

36 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa ñu tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ cua cuu ñu ndaha cua naa ñi ñu?
37 ¿Ta yozo caa cuu tyiyahvi ñiyɨvɨ ta ñihi tahvi añima ñu?
38 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo nuu ñiyɨvɨ iyo cuatyi ya, tacuan tucu cua cucahan nui sii ra. Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui, ta cua quisi tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu Zuti.

9

1 Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi iyo ñu yucu ihya ma cuu ñu ndya cua ndyehe ñu cuhva cundyaca ñaha ra Ndyoo vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

2 Sa yaha iñu quɨvɨ ta cuahan ra Jesús sihin ra Pedro, ta ra Jacobo ta ra Juan ndya minoo yucu zucu xaan. Ta yucuan i zama cuhva caa ra Jesús nu yucu ra sihin ra.
3 Zahma ra xiño xaan i nduu si ta cuisi xaan si tañi nieve. Yoñi numinoo ñiyɨvɨ cuu zanducuisi zahma tañi i nducuisi zahma ra Jesús.
4 Ta i ndyehe ra i casi ra Jesús sii ra Elías ta ra Moisés. Ra zacuaha Tuhun Ndyoo ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan. I quisi ra ndya gloria. Ta i natuhun ra sihin ra Jesús yucuan.
5 Ta i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Maestro, vaha xaan yucu yo ihya. Nazavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva; minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta inga si cuenda ra Elías.
6 Yuhu xaan tandɨhɨ uñi tahan ra i casi ra Jesús. Ta yucuan cuenda i cahan ra Pedro tacuan vatyi ñá sito ra ñaa sa cahan ra.
7 Ta zɨquɨ i quisi minoo vico. Ta ndaha tyazi si sii tandɨhɨ ra. Ta i cahan minoo sa cahan sisi vico cuan. Ta catyi si: Ra ihya cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Tyaa ndo yahvi sa cahan ra.
8 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nandyehe ra i casi ra Jesús siconduu nu yucu ra. Ta ñá ndyehe ca ra sii ra Moisés ta nu ra Elías. Maa tuhun ñi ca ra Jesús nandyaa sihin ra.
9 Ta cuhva sa cua noo ra yucu cuan i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ma nacatyi ra nu sihin minoo ñiyɨvɨ sa ndyehe ra ndya cua saa quɨvɨ cua nandoto tucu ra i quisi ndya gloria sisi sa i sihi ra.
10 Ta i sicumi xehe ra tuhun cuan, zoco i nducu tuhun tahan xaan ra: ¿Yozo caa cuu nandoto ñiyɨvɨ tatu sa i sihi ñu?
11 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu catyi ra maestro cuenda ley vatyi xihna ca ra Elías cua quisi ta zɨquɨ ra Cristo?
12 Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii, xihna ca ra Elías i quisi, ta i zanduvaha ra tandɨhɨ tyiño vatyi cua quisi ra Cristo. Ta ¿ñaa catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda ra i quisi ndya gloria? Catyi si vatyi cua ndyehe xaan ra tundoho ta ma tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra.
13 Yuhvi catyi sihin ndo vatyi ra Elías sa i quisi ra, ta i zavaha ñu tandɨhɨ sa cuñi maa ñu sihin ra. Tañi catyi Tuhun Ndyoo, ta tacuan i cuu si.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

14 Ta cuee ca i ndisi tucu ra Jesús nu yucu zuhva ca ra i casi ra. Nandyaa ra cuan zava mahñu. Ta yucu cuaha xaan ñiyɨvɨ siconduu cuii ñu sii ra. Ta natuhun tahan ra maestro cuenda ley sihin ra.
15 Ta sa i nandyehe ñiyɨvɨ sii ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i sino xaan ñu ta i zatahan ñu sii ra.
16 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús: ¿Ñaa tuhun natuhun xaan ndo?
17 Ta i nacahan minoo ra nandyaa yucuan. Ta i catyi ra: Maestro, vasi ndyaque minoo zehi. Ñoho tatyi cuihna sii ra. Ta ña saha si cahan ra.
18 Ta ndya vaha cuii ñi cuhva nduxaan si sii ra. Ta zanduva si sii ra nu ñuhu. Ta saa tɨñɨ yuhu ra. Ta sasi quihñi noho ra. Ta ndaha ndurutu ra. Ta yucuan cuenda cuehe xaan ra. Ta sa catyi vatyi tava ra i casun sii si. Zoco ñá cuu sii ra.
19 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ: Ndoho cuu ñiyɨvɨ ña sino iñi. ¿Yozo tahan ca quɨvɨ cua ndoi sihin ndo ta zɨquɨ cua sino iñi ndo? Sa naha xaan i cundyee iñi sihin ndo. Ta ndyaca ndo sii ra luhlu ña.
20 I sindyaca ra sii ra, ta i ndyehe tatyi cuihna cuan sii ra Jesús. Ta i nduxaan si sii ra luhlu cuan. Ta i nduva ra nu ñuhu. Sicotuu ra. Zañihi ra. Ta saa tɨñɨ yuhu ra.

21 I ndaca tuhun ra Jesús sii zutu ra luhlu cuan: ¿Sa yozo tahan cuiya sa tahan ra tacuan? Ta i catyi zutu ra: Ndya ta luhlu ra.
22 Ta cuaha xaan saha cañi ñuhu si sii ra nu ñuhu a si ndutya vatyi cuñi si cahñi si sii ra. Tatu cuu zanduvohon sii ra cundahvi iñun sii ndi, ta tyindyeun sii ndi.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuu zanduvehi sii ra tatu cuu sino iñun vatyi cuu sii vatyi zavaha ra Ndyoo ña sa sica ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
24 Ta i cana saa zutu ra luhlu cuan ta catyi ra: ¡Sino iñi, ta tyindyeun sii, cuhva sino ca iñi!
25 I ndyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cua titahan, ta xaan xaan i cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna cuan, ta catyi ra: Yoho cuihna zañehe sii ñiyɨvɨ, cuihna zazoho sii ñiyɨvɨ, yuhvi catyi vatyi quiton. Zañon sii ra luhlu ya. Ta ma ndɨhvɨ con sii ra.
26 I sacu saa tatyi cuihna cuan, ta i zacuña si sii ra luhlu cuan, ta i quita si. Tañi ra sihi nduu ra. Ta i catyi cuaha xaan ñiyɨvɨ vatyi sa sihi ra.
27 Zoco i tɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i cañihi ra sii ra, ta i nduvita ra.
28 Ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús minoo vehe, ta i ndaca tuhun xehe ra i casi ra sii ra: ¿Ñacu ñá cuu tava nduhvi tatyi cuihna cuan?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuu zacuu ndo tatu coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo.

I zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

30 Ta i quita ra yucuan, ta i yaha ra nu cu si Galilea. Ta ñá cuñi ra Jesús sa coto numinoo ñiyɨvɨ nu cuahan ra.
31 I zacuaha ra sii ra i casi ra, ta catyi ra sihin ra: Cua xico minoo ra sii ii, ra i quisi ndya gloria. Ta cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii. Ta cua cahñi ñu sii. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tuqui.
32 Zoco ñá nacoto ra sa cahan ra Jesús, ta ñá ndaca tuhun ra vatyi cahan nuu ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

33 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús ñuu Capernaum. Ta sa ñoho ra minoo vehe, ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: ¿Ña tuhun natuhun xaan ndo ityi i quisi yo?
34 Zoco taxi cuii ñi i nduu ra. Ta i cucahan nuu ra vatyi i natuhun tahan ra ityi i quisi ra yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.
35 Ta i sicundyaa ra Jesús, ta i cana ra sii tandɨhɨ sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyi ra: Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuu ra ra ñiñi ca, vaha ca ma zacahnu ra sii ra. Natyindyee ra sii inga ñiyɨvɨ.
36 Ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sii minoo ra luhlu, ta i tyihi ra sii ra mahñu ñiyɨvɨ, ta i sicunumi ra sii ra, ta catyi ra:
37 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sa zavaha ñu sa vaha sihin mi cuu si. Ta tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin mi, zavaha ñu sa vaha sihin Zuti.

Tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

38 Ta zɨquɨ i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava ra tatyi cuihna sihin zɨvɨ moo, zoco yɨvɨ ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi vatyi ma zavaha ra sa tacuan.
39 Ta i catyi ra Jesús: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vaha tatu cua cutyiño ra zɨvi; ma cuu tucu cahan ra sa ndya vaha ñi zɨqui.
40 Vatyi tatu ma cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi zɨquɨ yo, tyindyee ñu sii yo.
41 Tatu cuhva ñiyɨvɨ ndutya cohon ndo vatyi i tasi ra Ndyoo sii, ta ra i casi cuu maa ndo, catyi vatyi cua tyiyahvi Ndyoo sii ñu.
42 Yoo ra cua zañaha sii minoo ra luhlu tañi ra luhlu ya cuhva zavaha ra sa ña vaha ta ma cundyico ca ra sii, vaha ca tatu sa i sihñi ñiyɨvɨ zucu ra cuan sihin minoo yuu yozo vee xaan ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu yatyi ca.
43 Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin ndohon, cahndya ndaxun sii si vatyi vaha ca cuhun gloria sihin minoo ñi ndohon ta ma cuhun sihin nduu tahan ndohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva
44 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ ta nu cayu ñuhu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
45 Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin sohon, cahndya ndaxi tucun sii si cuan vatyi vaha ca cuhun gloria sihin ii siyo ñi sohon, ta ma cuhun sihin nduu tahan sohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva

46 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ, ta nu
cayu ñuhu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
47 Ta tatu cuñun ndyehun sa ña vaha
sihin sɨtɨ nuun, tavon sii si vatyi vaha ca
cua quɨhvun sihin minoo ñi sɨtɨ nuun nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ma cuhun sihin
nduu tahan sɨtɨ nuun andyaya
48 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ, ta nu
cayu ñuhu tandɨhɨ tyiemvu.
49 Zoco ñiyɨvɨ ndyico sii, cua nduvaha
añima ñu tañi ñɨɨ vaha vatyi cua tahan ñu
tundoho ihya ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi. Ta
tundoho cuan, tañi ñuhu cuu si vatyi sito
xaan ñu tundoho. (Ta tacuan cua nduvaha
añima ñu.)
50 Vaha xaan cuu ñɨɨ, zoco ¿yozo caa cu-
tyiño ñiyɨvɨ sii si tatu ña uhva ca si? Tañi
ñɨɨ vaha cua cuu maa ndo tatu vaha cua
zavaha ndo sihin inga ñiyɨvɨ.

10

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyi ña vaha cua zandoo minoo ra ñazɨhɨ ra

1 I quita ra Jesús ñuu Capernaum, ta
cuahan ra nu cu si Judea inga siyo yuu
Jordán. Yucuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ i titahan
nu ndyaa ra, ta inga saha i zacuaha ra sii ñu
tañi cuhva sa tuhva ra.
2 Ta zɨquɨ i quisi ra fariseo nu ndyaa ra
Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi
ra: ¿Atu iyo ley sa zandoo minoo rayɨɨ sii
ñazɨhɨ ra? Tacuan cahan ra vatyi cuñi ra
fariseo tyaa ra cuatyi sata ra Jesús.
3 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa sa
i catyi ra Moisés?
4 Ta i catyi ra fariseo: Saha ra Moisés
cuhva sa sino minoo tutu, ta zɨquɨ cuu
zandoo ra sii ña sihin ley.
5 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: I saha ra
Moisés ley cuan sii ndo vatyi ñihi xaan iñi
ndo.
6 Zoco sa xihna ñi i zavaha ra Ndyoo
tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i zavaha ra
minoo rayɨɨ ta minoo ñaha.
7 Ta yucuan cuenda cua zandoo rayɨɨ sii
zutu ra ta sii zɨhɨ ra, ta cua cu-ɨɨn ra sihin
ñazɨhɨ ra.
8 Sa nduu tahan ñu cua nduu ñu tañi
minoo ñi. Cuhva sa ndyehe ra Ndyoo sii ñu,
minoo ñi ñiyɨvɨ cuu ñu.
9 Cuu, ña vaha zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra.
Nu maa ña ta ma zandoo ña sii maa ra vatyi
ra Ndyoo i zandu-ɨɨn ra sii ñu.
10 Ta sisi vehe i ndaca tuhun ra i casi ra
Jesús sii ra ñaa tuhun cuu si cuan.
11 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra zandoo
sii ñazɨhɨ ra ta quihin ra inga ñaha, yucuan
cuu ra iyo cuatyi vatyi ña ndoo zavaha ra
sihin ñazɨhɨ ra.
12 Tacuan tucu ñaha zandoo sii yɨɨ ña ta
cuhun ña sihin inga rayɨɨ, iyo cuatyi ña
vatyi ña ndoo zavaha ña.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ndyaca ñiyɨvɨ
sii sa ndyihi nu ndyaa ra Jesús vatyi cua
tyizo ra ndaha ra sii si ta cahan ra sihin
ra Ndyoo. Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ cuan vatyi ma quisi ñu.
14 Ta i ndyehe ra Jesús, ta i cuxaan ra ta
catyi ra: Ma cahan ndo. Naquisi ndyaca
maa ñu sii sa ndyihi sii, vatyi tatu cuñi
ñiyɨvɨ sa cua cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu,
cua sino iñi ñu sii, tañi sino iñi sa ndyihi ya.
15 Ndisa cuii sa quehin vatyi ñiyɨvɨ ña sino
iñi tañi sino iñi sa ndyihi ya, ña saha ñu sa
cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.
16 Ta i quihin ra sii sa ndyihi, ta i tyizo ra
ndaha ra sii minoo minoo si. Ta i catyi ra:
Nacuhva ra Ndyoo sa vaha sii ndo.

Cuhva i cahan minoo ra yoco, cuca sihin ra Jesús

17 Ta sa quita ra Jesús, ta i quisi minoo ra.
Sino xaan ra, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Jesús.
Ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, vaha
xaan ra cuun. ¿Ñaa sa cua zavehi, ta ñihi
tahvi añime gloria?
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu
catyun vatyi vaha xaan ra cui? Minoo
tuhun ñi ra vaha iyo, ra Ndyoo.
19 Sa siton tandɨhɨ ley ra Ndyoo: Ma
cuhun minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhun cuu.
Ma cahñun ñiyɨvɨ. Ma cohon cuendu sata
ñiyɨvɨ. Ma zandavi ñohon sii ñiyɨvɨ. Tyoon
yahvi sii zutun ta sii zɨhun.
20 Ta ra cuan i nacahan ra: Tacuan iyo mi
ndya ta luhli. Catyi ra.
21 Ta i cuñi xaan ra Jesús sii ra ta catyi ra:
Cumañi minoo ñi ca cuhva suun. Cuahan
ta xicon tandɨhɨ sa iyo suun, ta cuhvon
xuhun cuan sii ñiyɨvɨ ndahvi. Ta ma

cumañi si suun nu cua soon gloria. Ta zɨquɨ quisi cundyicon sii.
22 Ta sa siñi ra cuan cuhva cuan ta i nducuihya xaan iñi ra ta cuahan ra vatyi cuca xaan ra (ta ñá cuñi ra sa zanaa ra xuhun ra).
23 Ta i nandyehe ra Jesús siconduu nu yucu ñiyɨvɨ ndyico sii ra ta catyi ra: Yɨɨ xaan ta cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
24 Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Jesús. Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Zehe luhli, yɨɨ xaan cua quɨhvɨ minoo ra iyo xaan ndaha tyiño nu ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi sica iñi ra vatyi cua tyindyee ndaha tyiño ra sii ra ta cua cuu quɨhvɨ ra.
25 Yɨɨ ca quɨhvɨ minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta zɨquɨ ca minoo camello yaha tɨ xuu minoo yɨcuɨ tɨcuɨ.
26 Ta sa siñi ñu cuan cuhva cuan ta iyo xaan i cuñi ñu. Ta i natuhun tahan ñu. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Yoo ñiyɨvɨ cua cacu ta ma cuhun ñu andyaya?
27 Ta i ndyehe ra Jesús sii ñu ta catyi ra: Ma cuu zavaha ñiyɨvɨ cuhva cuan, zoco Ndyoo cuu zavaha ra vatyi Ndyoo ñahñi sa yɨɨ nuu ra.
28 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro: Tata, nduhvi sa zandoo ndi tandɨhɨ ndaha tyiño ndi, ta ndyico ndi suun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi ra zandoo vehe ra, a yañi ra, a cuhva ra, a zutu ra, a zɨhɨ ra, a ñazɨhɨ ra, a ñuhu ra sa cuenda mi ta sa cuenda Tuhun Ndyoo
30 cua ñihi ra cuaha xaan ca ihya ñuu ñiyɨvɨ tañi minoo ziendu ca vehe ra, ta yañi ra, ta cuhva ra, ta zɨhɨ ra, ta zehe ra, ta ñuhu ra vazu cua tahan ra tundoho. Zoco inga ñuu ñiyɨvɨ cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
31 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ñiñi vityi, yɨvɨ ñiyɨvɨ ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña ñiñi, cua nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

32 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra ityi ñuu Jerusalén. Ityi nuu iñi ra Jesús, ta ityi sata vasi ra i casi ra, ta iyo xaan cuñi ra. Ta ñiyɨvɨ ndɨhɨ sihin ra, yuhu xaan ñu. Tacuan ta i cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra ndya zava, ta i nacatyi ra sihin ra tandɨhɨ cuhva sa cua cuu sii ra.
33 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehe ndo vatyi sa cuahan yo ityi ñuu Jerusalén nu cua xico tuhun ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria. Ta cua tɨɨn ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sii ra. Ta cua catyi ra cuan vatyi cua cuu ra. Ta cua cuhva ra sii ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
34 Ta cua vacu ndyaa ñu sii ra. Ta cua cañi xaan ñu sii ra. Ta cua tyicu zɨɨ ñu sii ra. Ta cua cahñi ñu sii ra. Zoco sa cu uñi quɨvɨ ta cua nandoto tucu ra sisi sa i sihi ra.

I sica ra Jacobo ta ra Juan minoo tumañi iñi sii ra Jesús

35 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jacobo ta ra Juan nu ndyaa ra Jesús. Zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan ra. Ta i catyi ra: Maestro, cuñi ndi zavohon minoo tumañi iñi sa sica ndi suun.
36 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi ndo zavehi?
37 Ta i catyi ra: Cuhvon vatyi quɨvɨ cua cundyaca ñohon ta cua cundyaa maa ndi suhun. Minoo ndi siyo cuohon ta minoo ndi siyo zatyun.
38 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa sica ndo. ¿Atu cundyee ndoho ndyehe ndo tundoho tañi tundoho cua ndyehe mi?
39 Ta i catyi ra: Cundyee iñi ndi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii cua ndyehi tundoho, ta cua ndyehe ndo tundoho sa cuenda mi.
40 Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi ta siyo zatyi, ña tahan si sa yuhvi cuhva. Maa ra Ndyoo cua catyi yoo ra cua ñihi ndatu cuan.
41 Ta sa siñi inga sa usi tahan ra i casi ra Jesús, ta i cuxaan ra sihin ra Jacobo ta ra Juan.
42 Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra: Sa sito maa ndo cuhva ndyaca ñaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Iyo ra cu nuu, ta zacoto ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ndyaca ñaha ra sii ñu.
43 Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda ndoho. Zama si cuhva. Tatu cuñi minoo ra cuu ra ra cahnu, natyindyee ra sii ra tahan ra.
44 Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo ra cahnu ityi nuu ra Ndyoo, nanduu ra muzu sii tandɨhɨ ndo.

45 Vatyi cuhva ndya ra i quisi ndya gloria,
ta ña vasi ra sa vatyi tyindyee ñiyɨvɨ sii ra.
Vasi ra sa tyindyee ra sii ñiyɨvɨ.
Tacuan iyo ra. Ta yucuan cuenda cua cuu ra sa cuenda
ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cuu quɨhvɨ ñu gloria.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa, ra nañi Bartimeo

46 I saa ra Jesús ñuu Jericó, ta cuhva sa cua
quita tucu ra ñuu cuan sihin ra i casi ra ta i
sindyico cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra. Ta minoo
ra cuaa, ra nañi Bartimeo, zehe ra Timeo,
ndyaa ra ityi vatyi caya ra.

47 Ta sa sito ra vatyi ra Jesús, ra ñuu
Nazaret, cua yaha ityi cuan ta i cana saa ra
ta catyi ra: ¡Jesús, yoho cuu ñiyɨvɨ sii ra rey
David, cundahvi iñun sii!

48 Cuaha xaan ñiyɨvɨ catyi sihin ra nacu-
taxi ra, zoco ñihi ca nduu ra cana saa ra,
ta catyi ra: ¡Yoho ñiyɨvɨ ra David, cundahvi
iñun sii!

49 Tacuan ta i sicuɨñɨ ra Jesús ta i catyi ra:
Cana ndo sii ra. Ta i cana ñu sii ra cuaa ta
catyi ñu: Zanduzɨɨ iñun, ta nduviton vatyi
cana ra Jesús suun.

50 Ta ta sica cuii ñi i nduvita ra, ta i
zandoo ihno ra zahma ndisi ra. Ta i tuhva
ra sii ra Jesús.

51 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa
sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi ra cuaa
cuan: Maestro, cuñi zanduvohon nui.

52 I catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuu cuhun.
Sa nduvohon vatyi i sino iñun. Ta zuun ñi
caa cuhva cuan ndaha nandyehe ñi ra cuaa
cuan. Ta cuahan ra sihin ra Jesús.

11

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

1 Ta sa saa ra yatyi ñi ñuu Jerusalén nu
ndyaa ñuu Betfagé ta ñuu Betania yatyi ñi
yucu sa nañi Olivos, ta i tasi ra Jesús sii uu
tahan ra i casi ra.

2 Ta i catyi ra: Cuahan ndo ñuu ndyaa
yatyi ñi ya sa ndoo ñi. Tatu saa ndo cua
ndyehe ndo minoo burro, nuhñi tɨ, quɨtɨ ta
yoñi ca maa cozo. Ndasi ndo sii tɨ, ta quisi
ndo sihin tɨ.

3 Tatu iyo ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo ña
sa ndyicuu ndo ta catyi ndo: “Cuñi ra cu
nuu sii yo sii tɨ, ta tañi ca cua quisi nuhu tɨ.”

4 Ta cuahan ra, ta i nañihi ra burro cuan.
Nuhñi tɨ ityi, yatyi ñi yuvehe. Ta i ndasi ra
sii tɨ.

5 Ta i catyi ra yucu yucuan sihin ra: ¿Ñaa
sa ndyicuu ndo? ¿Ñacu ndasi ndo burro ña?

6 Tacuan ta i nacatyi ra cuhva sa catyi ra
Jesús sihin ra. Ta i saha ñiyɨvɨ sa cuhun ra
sihin burro cuan.

7 I sindyaca ra sii tɨ nu ndyaa ra Jesús, ta i
tyizo ra zahma ra sata tɨ, ta zɨquɨ i sicozo ra
Jesús sii tɨ.

8 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i saqui ñu zahma
ñu ityi. Ta inga ca ñiyɨvɨ i sahndya ñu ndaha
numa, ta i saqui ñu ityi.

9 Ta ñu cuahan ityi nuu ra, ta ñu vasi ityi
sata ra i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Aleluya!
¡Nazacahnu yo sii ra Ndyoo vatyi vaha xaan
cuu ra vasi sa cuenda ra Ndyoo!

10 ¡Vaha xaan cua cundyaca ñaha maa ra
cuhva i sindyaca ñaha ra rey David, ra i cuu
ñiyɨvɨ sii yo! ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra iyo
ityi zɨquɨ! Catyi ñu.

11 Tacuan i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén.
Ta i quɨhvɨ ra vehe ñuhu. Ta i ndyehe ra
tandɨhɨ sa iyo yucuan, ta zɨquɨ cuahan ra
ñuu Betania sihin sa usi uu tahan ra i casi
ra vatyi sa cua iñi xaan.

Ña zɨɨ maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

12 Ta inga quɨvɨ i quita ra ñuu Betania. Ta
i sizoco xaan ra Jesús.

13 Tacuan ta i ndyehe ra minoo yutu sa
nañi higuera sihin ndaha tu. Ta sahan ra i
sindyehe ra tatu iñi sɨtɨ tu, zoco ñá ñihi maa
ra ndaha ñi. Maa maa ndaha ñi tu iñi vatyi
yɨvɨ tyiemvu iyo sɨtɨ tu cuu si.

14 Ta i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma
coo ca sɨtun vatyi ma casi ca ñiyɨvɨ sii si
ndaha cuii ñi. Ta i siñi ra i casi ra sa cahan
ra.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

15 I saa tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta
sa i quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta i quisaha tava
ndyizo ra sii ñiyɨvɨ xico ta ñiyɨvɨ zata. Ta
i zanduva ihno ra mesa nu nazama ñiyɨvɨ
xuhun sii inga ñiyɨvɨ, ta tacuan tucu tyayu
nu xico ñiyɨvɨ paloma.

16 Ñá saha ca ra sa cuizo ñiyɨvɨ ndaha
tyiño sisi vehe ñuhu.

17 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñu
ta catyi ra: Catyi Tuhun Ndyoo: "Vehe
mi cunañi si vehe nu cahan ñiyɨvɨ sihin ra
Ndyoo. Ta sa cuenda tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ cuu si." Zoco maa ndo zacuu ndo
vehe ra zuhu sii si.
18 I siñi ra zutu nahnu ta ra maestro
cuenda ley sa cahan ra. Ta i quisaha nducu
ra cuhva cahñi ra sii ra. I yuhu xaan ra sii
ra Jesús vatyi iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sihin tandɨhɨ cuhva i zacuaha ra.
19 Zoco sa tyahan cuan, i quita ra Jesús
ñuu cuan ta cuahan ra.

Ndaha na-ityi yutu higuera

20 Ta inga quɨvɨ i yaha ra ñaha ñi, ta i
ndyehe ra vatyi sa na-ityi yutu i cahan ra
Jesús sihin ndya cuhva ndya yoho tu.
21 Ta i nacohon iñi ra Pedro, ta catyi ra
sihin ra Jesús: Ndyehe Maestro, sa i na-ityi
yutu i cohon sihin.
22 Ta i catyi ra Jesús: Sino iñi ndo sii ra
Ndyoo.
23 Quehin sa ndisa sihin ndo vatyi yoo ra
cua catyi sihin yucu ya: "Cuiñɨ siyon ihya,
ta cua ndɨhvun sisi tyañuhu." Tatu sino iñi
ra tacuan, tacuan cua cuu si sa ndisa cuii.
24 Tyehen catyi vii sihin ndo: Sino iñi ndo
sa cua ñihi ndo tandɨhɨ sa cua caca ndo sii ra
Ndyoo. Ta cua cuhva ra tandɨhɨ si sii ndo.
25 Tatu sica tahvi ndo sii ra Ndyoo ta iyo
cuatyi ndo sihin inga ñiyɨvɨ, zanaa ndo iñi
ndo cuatyi i zacuu ñu sihin ndo. Ta tacuan
tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra iyo andɨvɨ, cua
zandasi ra cuatyi maa ndo.
26 Zoco tatu ma zanaa ndo iñi ndo cuatyi
i zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo, tacuan tucu ra
Ndyoo Zutu yo, ra iyo ityi zɨquɨ, vatyi ma
zandasi ra cuatyi maa ndo.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

27 Inga saha i quisi tucu ra Jesús ñuu
Jerusalén. Ta sa quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta
i quisi ra zutu nahnu sihin ra maestro
cuenda ley sihin ra mandoñi nu ndyaa ra
Jesús.
28 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi
ra: ¿Yoo ra i tasi suun vatyi cua tava ndyi-
zon sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu ya? ¿Yoo sa saha
tuhun suun vatyi cuu zavohon tandɨhɨ cuii
cuhva ya?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua ndaca
tuhin minoo cuhva sii ndo. Tatu cuu
nacatyi ndo, tacuan ta cua nacatyi sihin
ndo yoo sa saha cuhva sii mi.
30 Ta i catyi ra: ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa
zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra
a ñiyɨvɨ? Nacatyi ndo.
31 I quisaha natuhun tahan xehe ra, ta i
catyi ra sihin tahan ra: Tatu catyi yo vatyi
Ndyoo i tasi sii ra, ta zɨquɨ cua catyi ra Jesús:
"¿Ñacu ñá sino iñi ndo?"
32 ¿A catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i tasi sii ra? Catyi
ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ vatyi sa sito ra
vatyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi ñu vatyi i
cahan ra Juan sa cuenda ra Ndyoo.
33 Ta yucuan cuenda i catyi ra sihin ra
Jesús: Ña sito ndi. Ta i catyi ra Jesús: Tacuan
tucu ii, ma nacatyi yoo ra i saha cuhva ya
sii.

12

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha, tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

1 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha cahan ra Jesús
sihin minoo cuhva ta catyi ra: Sicoo minoo
ra i tasi minoo sacu yoho uva. Ta i zavaha
ra nu i tava ra ndutya uva ta minoo vehe
tyiyahva vatyi cua zacuenda ra sacu ra, ta
i saha noo ra sacu ra sii inga ityi ra zatyiño.
Ta cuahan ra inga ñuu.
2 Ta i saa quɨvɨ i sicoo uva cuan. Ta i tasi
sitoho si minoo muzu ra vatyi cua caca ra
zuhva, cuhva sa tahan si sii patrón ra.
3 Ta i tɨɨn ra sii muzu ra cuan, ta i cañi
xaan ra sii ra. Ta i natasi ra sii ra. Ta ñá
saha ra nu zuhva uva cuan.
4 Ta i tasi tucu sitoho si sii inga muzu ra.
Ta i cañi xaan ra sii ra sihin yuu. I tahvi ra
xiñi ra. Ta quiñi xaan i zavaha ra sihin ra.
5 Ta zɨquɨ i tasi tucu sitoho si sii inga tucu
ra. Ta i sahñi ra sii ra. Ta i tasi sitoho si
cuaha ca muzu minoo minoo ra. Zuhva ra
i cañi ra, ta zuhva ra i sahñi ra.
6 Ta iyo minoo tuhun ñi zehe sitoho si, ta
cuñi xaan ra sii ra. Ta nu ndɨhɨ tuhun i tasi
ra sii ra vatyi sica iñi ra: "Cua tyaa ra yahvi
sii zehi."
7 Ta i catyi ra zatyiño cuan sihin tahan ra:
"Ihya cuu ra cua nañihi ndaha tyiño quɨvɨ
cua cuu zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyi
ndoo maa yo sihin sacu ya."

8 I tɨɨn ra sii ra. Ta i sahñi ra. Ta i tava ra coño ñuhu ra sata sacu.
9 Ta i ndaca tuhun ra Jesús ta catyi ra: ¿Yozo caa cua zavaha sitoho ñuhu cuan vityi? Cua cuhun ra, ta cua cahñi ra sii ra zatyiño cuan. Ta cua cuhva noo ra ñuhu cuan sii inga ñiyɨvɨ.
10 ¿Atu tañaha ca cahvi ndo Tuhun Ndyoo? nu catyi si:

I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu sa cuñi si cuenda sɨquɨ vehe.
Ta vityi, yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe cuan vatyi tacuan catyi ra Ndyoo.

11 Ta vaha xaan cuñi yo sihin cuhva ya.
12 Ta i nducu ra ndyizo tyiño cuhva tɨɨn ra sii ra Jesús vatyi i siñi ra cuhva cahan ra Jesús, cuhva iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ. Ta yucuan cuenda i zandoo ra sii ra ta cuahan ra.

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

13 I tasi ñiyɨvɨ sii zuhva ra fariseo ta ra ñoho cuenda ra Herodes vatyi cua zandavi ñaha ra sii ra Jesús, ta cua nducu ra cuhva sihin ñaa minoo cuhva cua cahan ra Jesús ta zɨquɨ cua cuu tyaa ra cuatyi sata ra.
14 I quisi ra cuan ta i catyi ra: Maestro, sito ndi vatyi cohon sa ndisa, ta inuu ndita ñi tyoon yahvi sa cahan inga ñiyɨvɨ a cuca ñu a ndahvi ñu. Ndisa cuii zañohon ityi ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua tyiyahvi yo xuhun sa sica ra gobierno César, a ña vaha? ¿Atu cua tyiyahvi ndi a ma tyiyahvi ndi?
15 Ta i sito ra Jesús vatyi ña vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu saqui xaan ndo xayu sehi? Quisi ndyaca ndo minoo xuhun vatyi ndyehi.
16 Ta i sindyaca ra sii si. Ta sa ndyehe ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ ndyaa ya? Ta i catyi ra: Sii ra gobierno César.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa cuu sii ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii ra Ndyoo. Ta iyo xaan i cuñi ra sihin cuhva i cahan ra Jesús.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

18 I sahan tucu minoo ityi ra saduceo nu ndyaa ra Jesús. I sica iñi tandɨhɨ ra saduceo vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra:
19 Maestro, i tyaa ra Moisés minoo ley vatyi tatu sihi minoo rayɨɨ ta ndoo ndahvi ñazɨhɨ ra, ta yoñi zehe ra, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.
20 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi ra. I tindaha ra nuu, ta i sihi ra, ta yoñi zehe ra i sicoo.
21 Ta zɨquɨ i tindaha ra cu uu sihin ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta yoñi zehe ra i sicoo. Ta tacuan tucu ra cu uñi.
22 Ta tacuan i tindaha tandɨhɨ sa usa tahan ra sihin ñaha cuan. Ta i sihi ra. Ta numinoo ra yoñi zehe ra i sicoo. Ta nu ndɨhɨ tuhun, i sihi tucu maa ñaha cuan.
23 ¿Yoo ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ cua nandoto tucu ñiyɨvɨ vatyi ñazɨhɨ tandɨhɨ sa usa tahan ra i cuu sii ña? Tacuan i catyi ra sihin ra Jesús.
24 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa cahan ndo vatyi ña sito ndo Tuhun ra Ndyoo. Ta ña sito ndo yozo caa iyo cuhva sii ra.
25 Quɨvɨ cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi, ma tindaha ca ñu. Ta ma cuhva ca ñu sii zehe ñu sa tindaha ñu. Tañi ángel sa iyo andɨvɨ tacuan cua nduu ñu.
26 Ta tatu cuñi ndo coto ndo tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ, cuñi si sa nacohon iñi ndo sa i tyaa ra Moisés nu i saha ra cuenda yozo caa i cayu minoo taca iñu. Ta i cahan ra Ndyoo sihin ra sisi tu ta catyi ra: “Yuhvi cui Ndyoo sii ra Abraham ta sii ra Isaac, ta sii ra Jacob.”
27 Tacuan i cahan ra Ndyoo vazu sa sihi tandɨhɨ ra cuan ta sa naha vatyi sito ra Ndyoo vatyi ndito ra cuan ta cua nandoto tucu ra. Yɨvɨ Ndyoo sii ra ndaha sihi cuii cuu Ndyoo Zutu yo. Ndyoo sii ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ tyiemvu cuu maa ra. Ta zama xaan yuhu ndo vatyi sica iñi ndo vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

28 I saa tucu minoo ra maestro cuenda ley, ta i siñi ra sa ndaca tuhun xaan ñiyɨvɨ sii ra Jesús, ta i sito ra vatyi vaha xaan i nacahan ra Jesús sihin ñu, ta yucuan cuenda i

ndaca tuhun ra sii ra ta catyi ra: ¿Ndya cuu
ley ra Ndyoo sa ñiñi ca?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ley sa
ñiñi ca sii ra Ndyoo catyi si: “Ndoho ñiyɨvɨ
hebreo, cuiñɨ ndo. Ndyoo, ra ndyaca ñaha
sii ndo, minoo tuhun ñi ra iyo.
30 Ñihi xaan cuñi ndo sii ra Ndyoo Zutu
ndo sihin añima ndo. Ɨin ñi sii ra caca iñi
ndo; ɨin ñi sihin ra cahan ndo; ɨin ñi tyiño
ra zatyiño ndo. Ta tacuan cua coto ra vatyi
cuñi xaan ndo sii ra.”
31 Ta catyi ley ra Ndyoo sa cu uu: “Cuñi
xaan ndo sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ tañi cuñi
ndo sii maa ndo.” Ñahñi ca inga ca ley ñiñi
ca ta zɨquɨ nduu tahan ley ya.
32 Ta i catyi ra cu maestro cuenda ley
cuan sihin ra Jesús: Vaha xaan cohon, Mae-
stro. Ndisa cuun sa cohon vatyi minoo
tuhun ñi ra Ndyoo iyo. Ta yoñi inga ca
Ndyoo iyo.
33 Ta tatu cuñi ñiyɨvɨ sii ra sihin añima ñu,
ta zatyiño ñu tyiño ra ta tandɨhɨ cuhva cuan
ta tatu cuñi ñu sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñi ñu sii
maa ñu, vaha xaan ca cuu si tacuan. Vaha
ca tacuan ta zɨquɨ cuhva zavaha ndi, cuhva
sa sahmi ndi mvee ticatyi a ñaa sa saha ndi
sa zacahnu ndi sii ra Ndyoo.
34 I sito ra Jesús vatyi vaha xaan i nac-
ahan ra maestro cuenda ley, ta i catyi ra
Jesús sihin ra: Zuhva ñi ca cumañi suun, ta
cua cuu quɨhvun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
Catyi ra. Ta i yuhu xaan ñiyɨvɨ sa ndaca
tuhun ca ñu sii ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

35 I zacuaha ra Jesús sisi vehe ñuhu ta
catyi ra: Catyi ra maestro cuenda ley vatyi
ra Cristo cuu ñiyɨvɨ sii ra rey David, ta ndisa
cuu si cuhva cahan ra cuan.
36 Zoco zuun ñi maa ra rey David i ca-
han ta sa naha i zacuu Tatyi Ii. Ta i tyaa
ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo.
Tyehen i tyaa ra David:
Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi,
ta catyi ra:
“Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva ndya
cua saa quɨvɨ cua
cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyɨvɨ
xaan iñi suun.”
37 ¿Ta yozo caa cuu cuu ra Cristo ñiyɨvɨ ra
David tatu zuun ñi maa ra David catyi vatyi
ndyaca ñaha ra Cristo sii ra? Tacuan i catyi
ra Jesús, ta zɨɨ xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa
siñi ñu tuhun i cahan ra.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra maestro cuenda ley

38 I zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ ta catyi
ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo. Ta ma
zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro cuenda
ley. Tahan xaan iñi ra quɨhɨ ra zahma nañi
vatyi cua nacoto ñiyɨvɨ sii ra vatyi ra ñiñi
cuu ra. Ta cuhun ra nuyahvi vatyi cuñi
xaan ra sa tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra.
39 Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu
ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi sisi vehe ñuhu. Ta cuñi
xaan ra sa cundyaa ra tyayu vaha nu sasi
ñiyɨvɨ zacahnu vico.
40 Cuaha ca cua cutuñi ra maestro
cuenda ley ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ vatyi zuhu
ra ndaha tyiño ñu ndahvi. Ta zandavi ñaha
ra sii ñiyɨvɨ vatyi naha xaan sica tahvi ra sii
Ndyoo vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ, ta
cua caca iñi ñu vatyi sito xaan ra sii Ndyoo.

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

41 Minoo saha ndyaa ra Jesús sisi vehe
ñuhu hebreo yatyi ñi nu ndyaa satu nu
quɨhvɨ xuhun. Ta i ndyehe ra vatyi cuaha
xaan ñiyɨvɨ tyihi xuhun. Ta ra cuca, cuaha
xaan i tyihi ra.
42 Tacuan ta i saa minoo ñaha ndahvi.
Ta i tyihi ña uu tahan xuhun ndyihi sa
cuu ohon zendavu sisi satu cuan vatyi cuñi
xaan ña sii ra Ndyoo, ra iyo andɨvɨ.
43 Ta zɨquɨ i cana ra Jesús sii ra i casi
ra ta catyi ra: Ndisa cuii sa quehin. I
tyihi ñandahvi cuan cuaha ca xuhun ta zɨquɨ
tandɨhɨ ca ra.
44 Saha maa ra sa ndoo ñi ca sii ra, zoco
ñandahvi cuan, ndɨhɨ i saha ñi ca ña xuhun
cuita casi ña.

13

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

1 Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan ta i
catyi minoo ra i casi ra sihin ra: ¡Ndyehe,
Maestro, tyaqui xaan i sino vehe ñuhu ya!
¡Vaha xaan yuu i sino si!
2 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehun
vehe nahnu ya vatyi cua tani si, ta tandɨhɨ
si cua quɨtɨ cuatyi.

Zeña sa cua naa ñuu ñiyɨvɨ

3 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra yucu sa naña Olivos, yucu sa ndyehe ñiyɨvɨ sa ndyaa ñu yuvehe ñuhu. Ta sa ndyaa ra Jesús yucuan, i ndaca tuhun xehe ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan ta ra Andrés sii ra ta catyi ra:

4 Cuhvon cuenda sii ndi. ¿Ñaa quɨvɨ cua cuu sa catyun? ¿Ñaa zeña cua ndyehe ndi, ta zɨquɨ cua coto ndi vatyi cua tahan si?

5 Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo sii ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo.

6 Vatyi cuaha xaan ra cua quisi ta cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo.” Ta tacuan cua zandavi ñaha ra cuaha xaan ñiyɨvɨ.

7 Ta cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua coo cuatyi ta cahña tahan xaan ñiyɨvɨ, zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa quɨvɨ naa ñiyɨvɨ.

8 Cua cahña tahan minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyi ñuu nahnu sihin inga ñuu nahnu. Cua coo cuaha xaan sa taan, ta cua coo tama, ta cua yuhu xaan ñiyɨvɨ. Ta tacuan ña cua quisaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho.

9 Zacuenda ndo sii ndo vatyi cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii ndo, ta cua cuhun ndo nu yucu ra cu tyiño nahnu. Ta cua cañi ñiyɨvɨ sii ndo sisi vehe ñuhu. Ta sa cuenda mi cua tasi ra sii ndo nu ndyaa ra gobernador ta ra rey. Ta cua ñihi ndo cuhva cahan ndo tuhun mi nuu ra.

10 Ta ma naa ñuu ñiyɨvɨ ndya cua cuɨñɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.

11 Tatu cundyaca ñiyɨvɨ sii ndo nu ndyaa ra cu tyiño nahnu, ma caca iñi ndo sa cua cahan ndo. Ta ma caca xaan iñi ndo. Cahan ndo ñaa sa cahan ra Ndyoo sihin ndo cuhva cuan vatyi yɨvɨ maa ndo cua cahan. Tatyi Ii ra Ndyoo cua cahan.

12 Cua xico tuhun ñiyɨvɨ sii tahan ñu, ta zɨquɨ cua cahña ñiyɨvɨ sii ñu cuan. Ta cua xico tuhun zutu ñiyɨvɨ sii zehe ra. Cua cahña tahan ñiyɨvɨ sihin zutu ñu ta sihin zɨhɨ ñu. Ta cua cuhva ñu sii ñu sii inga ñiyɨvɨ vatyi cahña ñu sii ñu.

13 Cua cuxaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin maa ndo sa cuenda mi, ta yoo ra ma cuɨñɨ siyo sii ndya nu cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cacu ra.

14 Tatu ndyehe ndo minoo sa zatɨvɨ xaan ta quiñi xaan zacuu si, ta nandyaa si cuan nu ii, cuhva i catyi ra profeta Daniel, cutuñi iñi ndo ndoho ra cahvi ihya, tatu ndyehe ndo sii si cuan, nacono ñiyɨvɨ ñoho Judea, ta naquɨhvɨ xehe ñu ndya yucu.

15 Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra quɨvɨ cuan, ma cuatu ra numaa iyo ndaha tyiño cuñi ra tava ra sisi vehe ra.

16 Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu ra ndya vehe ra sa cua naquihin ra zahma ra.

17 Ta ndahvi ñu zɨhɨ sa ñoho zehe quɨvɨ cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quɨvɨ cuan vatyi cahnu xaan tundoho cua ndyehe ñu.

18 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi ma tahan si cono ndo vico zavi a minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

19 vatyi cua coo cuaha xaan tundoho quɨvɨ cuan, cuhva ta ndyehe ca ñiyɨvɨ ndya i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ. Ta ma coo inga ca tundoho sa tacuan ndaha cuii ñi.

20 Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo quɨvɨ tundoho cuan, yoñi ñiyɨvɨ cua cacu. Zoco cua zanduzuhva ca ra sii si sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra.

21 Tatu catyi minoo ra sihin ndo: “Ihya ndyaa ra Cristo a yucuan ndyaa ra”, catyi ra; ma sino iñi ndo.

22 Vatyi cua nduvita cuaha xaan ra zandavi ñaha, ta cua catyi ra vatyi Cristo cuu ra, ta cua catyi ra vatyi cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra. Ta cua zavaha ra zeña nahnu ta sa ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra tatu sa vatyi cuu cuhva cuan, zoco ma cuu.

23 Ndyehe ndo, sa nacatyi tandɨhɨ sihin ndo cuee ca sa tahan si.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

24 Ta i catyi tucu ra Jesús: Tatu sa yaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho cuan ta zɨquɨ ña naha ca ta cua nduñaa ñicandyi, ta ma ndyehe ca yoo.

25 Cua nacoyo tiñoo andɨvɨ ndya nu ñuhu, ta ndya cuhva ndya cua canda andɨvɨ.

26 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria ityi andɨvɨ. Cua ndyehe ñu vatyi vasi ra nu vico ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.

27 Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya tandɨhɨ sa cumi tahan sɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua zatahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ndya nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.

28 Vityi coto ndo minoo cuhva iyo yutu
higuera ta tandɨhɨ inga yutu. Tatu cua
ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua
nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vatyi sa
cua nducahñi.
29 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo
vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin
ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyi sa
cua cuyatyi sa cunaa ñuu ñiyɨvɨ.
30 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuu
cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
31 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cunaa si,
zoco tuhun quehin, ma naa si.
32 Zoco yoñi ñiyɨvɨ sito ñaa quɨvɨ a ñaa
cuhva cua cuu si. Nu ángel andɨvɨ ta ña sito
ra ta nu Zehe ra Ndyoo. Maa tuhun ñi ra
Ndyoo Zuti sito.
33 Cuɨñɨ vaha ndo sa quehin; cuyucu listo
ndo, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo vatyi ña
sito ndo ñaa quɨvɨ cua cuu si.
34 Tañi minoo cuhva sii minoo ra cua
cuhun nu sica, cuee ca sa quita ra vehe ra
saha ra cuenda sii muzu ra. Saha cuenda
ra ɨɨn ɨɨn tyiño zacuu ra. Ta saha ra tyiño
sii ra zacuenda yuvehe ra vatyi zacuenda
vaha ra. Ta tañi ra cuhun nu sica cui.
35 Yucuan cuenda cundyaa listo ndo
vatyi ña sito ndo ñaa cuhva cua quisi, tañi
ña sito muzu cuan ñaa cuhva cua quisi
patrón ra, a nu cuu tyahan a maa ñuu a
cuhva sacu ndɨvɨ a ñaha ñi.
36 Cuatu vaha ndo, coto yatyi xaan quisi
ta ña ndatu listo ndo.
37 Quehin cuhva ya sihin maa ndo ta
sihin tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ: Cuyucu listo ndo.

14

Sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua tɨɨn ra sii ra Jesús

1 Cumañi uu ca quɨvɨ ta cua tahan si vico
sihi mvee ticatyi, quɨvɨ sasi ñiyɨvɨ pan ña
ndaa. Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro
cuenda ley nducu ra cuhva yozo caa cua
tɨɨn xehe ra sii ra Jesús. Ta cua cahñi ra sii
ra.
2 Zoco i catyi ra: Ña vaha vityi vatyi iyo
vico. Ta coto cahñi tahan ñiyɨvɨ sihin yo.

I tyozo minoo ñaha azetye vixi xiñi ra Jesús

3 Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra
Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu. Ta cuhva sa
ndyaa ra mesa ta i tuhva minoo ñaha sii ra.
Ñaa ña minoo yutyi ñoho azetye vixi. Naña
si nardo, ta yahvi xaan ndyaa si. I tahvi ña
yutyi, ta i tyozo ña azetye vixi cuan xiñi ra
Jesús.
4 Ta ñiyɨvɨ yucu yucuan i cuxaan ñu sihin
ña, ta i nducu tuhun tahan ñu. Ta catyi ñu:
¿Ñacu zatɨvɨ ña azetye vixi cuan?
5 Vaha ca tatu sa i xico ña sii si, ta ñihi
ña tañi uu mil peso ta tyindyee ña sii ñiyɨvɨ
ndahvi. Ta xaan xaan i cahan ñu sihin ña.
6 Ta i catyi ra Jesús: Zandɨhɨ ndo tuhun
sihin ña. ¿Ñacu cuyuhu xaan ndo sihin ña?
Vaha xaan i zavaha ña sihin.
7 Tandɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ ndahvi
sihin ndo. Ta cua cuu zavaha ndo sa vaha
sihin ñu ñaa quɨvɨ cuñi ndo, zoco yuhvi, ma
cundyei sihin ndo tandɨhɨ tyiemvu.
8 I zavaha ñaha ya minoo sa vaha. Tañaha
ca cua quɨhvi si ñuhu. Zoco i tyozo ña
azetye vixi coño ñuhi cuee ca sa cui ta cuhin
nuñaña.
9 Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi
vazu ndyacamaa nacatyi ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, zoco cua nacatyi ñu
cuhva i zavaha ña ya sihin, ta cua nacohon
iñi ñiyɨvɨ sii ña. Tacuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

10 Yaha cuan ta zɨquɨ minoo sa usi uu
tahan ra i casi ra Jesús, ra sa naña Judas
Iscariote, cuahan ra cua cahan ra sihin ra
zutu nahnu vatyi cuñi ra xico ra sii ra Jesús.
11 Zɨɨ xaan i cuñi ra zutu nahnu sihin sa i
catyi ra, ta i catyi ra vatyi cua tyiyahvi ra sii
ra. Ta zɨquɨ i quisaha nducu ra Judas cuhva
cua cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

12 Quɨvɨ i quisaha vico sa sasi ñiyɨvɨ pan
ña ndaa ta i sahñi ñu mvee ticatyi vatyi tyaa
ñu yahvi sii ra Ndyoo. Ta quɨvɨ cuan i ndaca
tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra:
¿Ndyamaa cuñun vatyi cua zanduvaha ndi
nu cua cuxiñun sa cuenda vico ya?
13 Tacuan ta i tasi ra Jesús sii uu tahan
ra ta catyi ra sihin ra: Cuahan ndo ndya
ñuu cahnu. Ta yucuan cua nañihi ndo sii
minoo ra; ndyizo ra minoo quɨyɨ ndutya.
Cundyico ndo sii maa ra.
14 Ta nu quɨhvɨ ra cahan ndo sihin sitoho
vehe cuan ta catyi ndo: “Catyi ra Maestro:

¿Ndyamaa iyo cuarto nu cua casi ra xita sa
cuenda vico ya sihin ra i casi ra?”
15 Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu
ndya zɨquɨ. Sa yaha nduvii si. Yucuan
zanduvaha ndo sa cuxiñi yo. Tacuan i catyi
ra Jesús sihin ra.
16 Ta cuahan ra cuan ta i saa ra ndya ñuu
ta i nañihi ra cuarto cuan tañi cuhva i catyi
ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa cuxiñi ra vico
zuhun cuan.
17 Ta sa sa cuaa cuan i saa ra Jesús yucuan
sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.
18 Ta nɨɨ ñi sa sasi ra xita i catyi ra Jesús
sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
minoo ndoho sa sasi sihin ihya, cua xico ra
sii. Catyi ra.
19 Ta i nducuihya xaan iñi ra ndɨhɨ sihin
ra, ta i quisaha ndaca tuhun minoo minoo
ra sii ra Jesús: ¿Atu yuhvi cui?
20 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Minoo
sa usi uu tahan ndo sa sasi sihin ɨɨn ñi coho
ya cuu ra.
21 Cuahan ra i quisi ndya gloria cuhva
catyi Tuhun Ndyoo, zoco ¡ndahvi ñi cuu ra
xico sii! Vaha ca tatu sa ñá cacu ra vatyi cua
ndyehe xaan ra tundoho.
22 Ta cuhva sa cuxiñi ra i quihin ra Jesús
pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo,
ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta saha ra sii si sii
ra i casi ra, ta i catyi ra: Quihin ndo sii si ta
casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi.
23 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho
vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo,
ta i saha ra sii si sii ra, ta i sihi tandɨhɨ ra
zuhva zuhva si.
24 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya cuu
tañi nɨñi. Cua cati si sa cuenda cuaha xaan
ñiyɨvɨ. Vityi zandaa ra Ndyoo minoo tyiño
saa. Cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ sihin nɨñi.
25 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ma coho
que vino ndya cua cohi sii si minoo cuhva
saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

26 I sata tandɨhɨ ra minoo yaa Ndyoo, ta
zɨquɨ cuahan ra ndya yucu Olivos.
27 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa
cuaa vityi tandɨhɨ cuii ndo cua zandoo ndo
sii. Ta ma cuñi ca ndo cundyico ndo sii,
vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Cua cuu ra cu
pastor, ta cua quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ cuii mvee
ticatyi zono ra.”
28 Zoco sa yaha nandote ta cua cuhin
yatyi ca ta zɨquɨ maa ndo ndya Galilea.
29 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu
zandoo tandɨhɨ ca ra ya suun, zoco yuhvi
cua cundyique suun.
30 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa
catyi suhun vatyi zuun ñi sa cuaa vityi,
cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu uu yuhu
tɨ, cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton
sii.
31 Ta ñihi xaan i cahan ra Pedro ta catyi
ra: Vazu cui suhun, zoco ma catyi sa ña site
suun. Ta tacuan tucu i cahan tandɨhɨ ca ra.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

32 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús sihin ra
i casi ra ndya minoo nu yucu yutu tyaqui
nu nañi si Getsemaní, ta i catyi ra sihin ra:
Cundyaa ndo ihya vatyi cuehin cua quehin
sihin ra Ndyoo ityi nuu ca.
33 Ta i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta
ra Jacobo ta ra Juan cuahan sihin ra, ta i
quisaha nducuihya xaan iñi ra, ta ndahvi
xaan cuñi ra.
34 Tacuan ta i catyi ra sihin ra: Cuihya
xaan cuñi añime cuhva ndya sa cuñi cui.
Ndoo ndo ihya ñi ta cundyaa tyacu ndo.
35 Ta zɨquɨ cuahan ra Jesús zuhva ca ityi
nuu, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta i
sica tahvi ra sii ra Ndyoo sa ma ndyehe ra
tundoho sa cua cuu sii ra tatu sa vatyi cuu
cuhva cuan.
36 Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra Ndyoo
i catyi ra: Ndyoo Zuti, cuu tandɨhɨ suun.
Tyindyeun sii sa ma ndyehi tundoho cuan,
zoco ma cuhvon tañi cuñi mi. Nacuu si tañi
cuñi moo.
37 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i sahan
ra nu yucu ra ndɨhɨ sihin ra, ta i ndyehe ra
sii ra quixi ra, ta i catyi ra sihin ra Pedro:
Simón, ¿a quixun? ¿Ñacu ñá cuu cundyaa
tyacu ndo sihin numinoo ora?
38 Cutyacu ndo ta cahan ndo sihin ra
Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo.
Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha, zoco ña cuu
sii ndo sa maa tuhun ñi ndo.
39 Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús inga
saha sa cua cahan ra sihin ra Ndyoo, ta
zuun ñi tuhun cuan i cahan ra inga saha.

40 Ta zɨquɨ i nasaa ra, ta i ndyehe ra sii
ra ndɨhɨ sihin ra quixi tucu ra vatyi sitatu
xaan ra, ta ñá ñihi ra cuhva ñaa sa cua
cahan ra sihin ra Jesús.
41 Ta i sahan ra Jesús ta i naquita tucu
ra nu yucu ra sa cu uñi saha, ta i catyi ra:
¿Atu quixi ndo? ¿Atu quitatu ndo? Vaha ñi
vityi. Sa saa cuhva cua nacuhva ñiyɨvɨ sii ra
i quisi ndya gloria sii ra iyo cuatyi.
42 Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi ra
xico sii.

Tɨɨn ra sii ra Jesús

43 Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra Judas;
minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu
ra. Ta i quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. Ñaa
ra mityi ta yutu. I tasi ra zutu nahnu ta ra
maestro cuenda ley ta ra mandoñi sii ra.
44 Ra sa xico sii ra Jesús, i saha ra minoo
cuhva sii ra cuan, ta catyi ra: Ra cua cohi
xɨtɨ cuan, yucuan cuu ra tɨɨn ndo. Tɨɨn vaha
ndo sii ra, ta quihin ndo sii ra.
45 Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra sii ra
Jesús ta catyi ra: Nacumi suun, Maestro. Ta
i sihi ra xɨtɨ ra.
46 Ta zɨquɨ i tɨɨn ñiyɨvɨ cuan sii ra Jesús.
47 Ta minoo ra ndɨhɨ sihin ra Jesús, i tava
ra mityi ra, ta i cañi ra sii ra cu muzu ra cu
zutu ya cahnu, ta i sahndya ra zoho ra.
48 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ
cuan: ¿Atu vasi tɨɨn ndo sii minoo ra zuhu
vatyi ñaa ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?
49 Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe ñuhu
cahnu ta i zacuehi sii ñiyɨvɨ, zoco ñá tɨɨn ndo
sii yucuan. Zoco vityi zavaha ndo cuhva
ña vaha ya vatyi tacuan ta cua naquita si
cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuende.
50 Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan
ta zɨquɨ i zandoo tandɨhɨ ra i casi ra sii ra ta
i sino ra.

I sino minoo ra yoco

51 I sindyico minoo ra yoco sii ra Jesús, ta
ndisi ra minoo ñi zahma cahnu. Ta i tɨɨn
zandaru sii ra.
52 Zoco i zandoo ra zahma ra ta cuahan
vavihi ra ñɨɨ ndɨɨ ñi ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

53 I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra
cu zutu ya cahnu sihin ra zutu nahnu ta ra
mandoñi ta ra maestro cuenda ley.
54 Ta i sindyico ra Pedro sica sica ñi ndya
cuhva ndya saa ra nuquehe vehe ra cu
zutu ya cahnu, ta yucuan i quɨhvɨ ra ta i
sicundyaa ra sihin ra policía yunuhu vatyi
visi ra.
55 Ra zutu nahnu sihin tandɨhɨ inga ra cu
tyiño hebreo, i oanducu xaan ra ñiyɨvɨ cua
cuhva sa ndaa sa cuenda ra Jesús vatyi cuñi
ra cahñi ra sii ra. Zoco ñá ñihi ra cuhva sa
yatyi
56 vazu cuaha ñiyɨvɨ saha sa ndaa ta i
cahan ra cuendu zɨquɨ ra Jesús, zoco ñá
nacasi tahan sa cahan ra.
57 Ndya nu ndɨhɨ tuhun i ñihi ra sii uu
tahan ra, ta i cahan ra cuendu sata ra Jesús
ta catyi ra:
58 I siñi ndi catyi ra: “Cua cani vehe ñuhu
cahnu ra Ndyoo sa i zavaha ñiyɨvɨ, ta sisi
sa uñi quɨvɨ ñi ta cua zandei inga si sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ zavaha.”
59 Tacuan i catyi ra cuan, zoco zuun ñi ñá
nacasi tahan cuhva i cahan ra sa cuenda ra
Jesús.
60 Ta zɨquɨ i nduvita ra cu zutu ya cahnu
nu yucu ra cuan. Ta i ndaca tuhun ra sii ra
Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon ndaha ñi?
¿Ñaa sa cuu sa cahan ñiyɨvɨ ya zɨcun? Catyi
ra.
61 Zoco ñá nacahan maa ra Jesús. Ta i
ndaca tuhun tucu ra cu zutu ya cahnu sii ra
inga saha ta catyi ra: ¿Atu ra Cristo cuun?
¿Atu zehe ra Ndyoo ra ii xaan cuun?
62 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun ra cui,
ta cua ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria
cuhva cundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo ta
cuhva cua quisi ra ndya andɨvɨ sisi vico.
63 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra cu
zutu ya cahnu, i cuxaan ra, ta i ndata ra
zuun ñi zahma maa ra, ta i catyi ra: ¿Ñaa
ca sa ndaa cuñi si vityi?
64 Sa siñi ndo sa cahan ra ndya vaha ñi
sii ra Ndyoo. ¿Ñaa catyi ndo vityi? Ta i
nacahan tandɨhɨ ra ta i catyi ra vatyi nacuu
ra vatyi iyo cuatyi ra.
65 Ta zɨquɨ i quisaha tyicu zɨɨ ra nuu ra, ta
i sihñi ra nuu ra, ta i cañi ra sii ra ta catyi ra
sihin ra: ¡Nacoton yoo ra cañi suun! Ta i cati
ra policía nuu ra.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

66 Ta ndyaa ra Pedro nuquehe, ta i tuhva
minoo muzu ra cu zutu ya cahnu cuan sii
ra.
67 Ta sa ndyehe ña vatyi ndyaa ra Pedro
cuan yunuhu cuan nduvixi ra ta i ndyehe
vaha ña sii ra ta catyi ña: Cutahan aan sica
noon sihin ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
68 Zoco i catyi ra Pedro: Ña site sii ra
cuan, ta ña site ñaa tuhun cohon. Catyi ra.
Ta i siñi siyo ra zuhva, ta ziqui i sacu saa
minoo ndivi tyahnu.
69 Ta i nandyehe ña cu muzu cuan sii ra
inga saha ta catyi ña sihin ra yucu yucuan:
Ra tahan ra Jesús cuu minoo ra ya.
70 Ta i catyi tucu ra Pedro vatyi ña ndisa.
Ta cuee ca i catyi tucu ra yucu cuan inga
saha sihin ra Pedro: Ndisa cuii vatyi minoo
ra tahan ra cuu tucu oo vatyi cohon tañi
cahan ñiyivi nu cu si Galilea. Catyi ra.
71 Tacuan ta i cahan ra Pedro ndya vaha
ñi ta i tyiñaha ra ndyoo ta catyi ra: Ña site
sii ra cahan ndoho tuhun.
72 Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i sacu saa
ndivi tyahnu sa cu uu yuhu ti. Ta ziqui i
nacohon iñi ra Pedro cuhva i catyi ra Jesús
sihin ra: “Cuee ca sa vacu saa ndivi tyahnu
sa cu uu yuhu ti, yoho cua catyun uñi saha
vatyi ña siton sii.” Ta sa nacohon iñi ra
Pedro cuhva cuan, i sacu xaan ra vatyi i
nducuihya xaan iñi ra.

15

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño, tandihi
ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta ra maestro
cuenda ley ta tandihi inga ra cu tyiño he-
breo. Ta i sihñi ra sii ra Jesús, ta i sindyaca
ra sii ra nu ndyaa ra Pilato (ra cu gober-
nador).
2 Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ra Jesús ta
catyi ra: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyivi
hebreo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si
tañi catyi moo.
3 Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu cuatyi
sata ra Jesús cuaha xaan cuhva.
4 Ta ziqui i ndaca tuhun ra Pilato sii ra
inga saha ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon ndaha
cuii ñi? Ta cuaha xaan cuhva tyaa ra ya
cuatyi saton.
5 Zoco ñá cahan ra Jesús ndaha cuii ñi. Ta
iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

6 Ta vico cuan tuhva ra Pilato tava sii
minoo ra ñoho vehe caa, yoo ra cua catyi
ñiyivi.
7 Ta quivi cuan siñoho minoo ityi ra i
sahñi tahan sihin ra cu tyiño. Minoo ra
cuan nañi ra Barrabás, ta ñoho ra vatyi
sahñi ra ñiyivi.
8 Ta i quisi cuaha xaan ñiyivi ta i sica ñu
sii ra Pilato vatyi tava ra sii minoo ra ñoho
vehe caa cuhva tuhva ra zavaha tahan
cuiya.
9 Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu: ¿Atu
cuñi ndo vatyi cua tave sii ra cu rey sii maa
ndo ñiyivi hebreo?
10 Tacuan i catyi ra Pilato vatyi sito ra
vatyi i nacuhva cuenda ra zutu nahnu sii
ra Jesús sii ra vatyi cucuihna xaan iñi ra sii
ra.
11 Zoco ñihi xaan i tyihi ra zutu nahnu
tyiño sihin ñiyivi vatyi nacaca ñu sii ra
Barrabás.
12 Ta ziqui i ndaca tuhun ra Pilato inga
saha ta catyi ra: ¿Ta ñaa sa cuñi ndo cua
zavehi sihin ra zacunañi ndo rey sii ñiyivi
hebreo?
13 Ta i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Nacuu ra
nu cruz!
14 Ta i catyi ra Pilato sihin ñu: ¿Ñaa
cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Zoco
i cana saa ñu ñihi ca ta catyi ñu: ¡Nacuu ra
nu cruz!
15 I cuñi ra Pilato coo vaha ra sihin ñiyivi,
ta yucuan cuenda i tava ra sii ra Barrabás.
Ta i nacuhva cuenda ra sii ra Jesús vatyi
cua ndoho ra sihin cuarta ta ziqui cua cuu
ra nu cruz.
16 Ta i quihin zandaru sii ra Jesús, ta i
sindyaca ra sii ra sisi vehe tyiño cahnu, ta i
cana ra sii tandihi inga zandaru.
17 Ta ziqui i natyihi ra minoo zahma
tixinda sii ra Jesús, ta i tyihi ra minoo
corona iñu xiñi ra.
18 Ta i quisaha sacu ndyaa ra sii ra. I cana
saa ra ta catyi ra: ¡Nacumi suun tata; yoho
cuu rey sii ñiyivi hebreo!
19 I cañi xaan zandaru tuyoo caxtyila xiñi
ra Jesús, ta i tyicu zii ra sii ra. Ta i sicuiñi siti
ra nuu ra ta sacu ndyaa ra sii ra.

20 Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra, i tava ra
zahma tixinda cuan, ta i natyihi ra zahma
maa ra sii ra. Ta zɨquɨ i quihin ra sii ra vatyi
cua cahñi ra sii ra nu cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

21 Ta cuhva sa cuahan ra ityi i tahan ra
sii minoo ra ñuu Cirene. I quita ra sicuhu
ta vasi ra ndya ñuu Jerusalén. Simón nañi
ra. Zutu ra Alejandro sihin ra Rufo sii ra.
Ta i zacuizo zandaru cuan cruz ra Jesús sii
ra.
22 Ta cuahan tandɨhɨ ra nu nañi si Gólgota.
Tuhun Gólgota cuan cuñi si catyi si Nu Yucu
Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ.
23 Ta i saha ra vino zaca si sihin minoo sa
nañi mirra vatyi coho ra Jesús, zoco ñá sihi
ra sii si.
24 Ta sa yaha tyaa ra zandaru sii ra Jesús
nu cruz, ta zɨquɨ i sizɨquɨ ra vatyi cua
ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa minoo
minoo zahma ra Jesús.
25 Caa ɨɨn sa ñaha ñi cuu cuhva i tyaa ra sii
ra Jesús nu cruz.
26 Ta xiñi cruz cuan ndyaa letra i tyaa ra
ta saha cuenda si ñaa sa cuu cuatyi ra. Tye-
hen catyi si: “Rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo.”
27 I sañi ra cruz sa ndyaa minoo ra zuhu
nuu siyo cuaha ra Jesús, ta inga ra siyo
zatyi.
28 Cuhva cuan i quita si cuhva catyi
Tuhun Ndyoo nu catyi si: “Cua catyi ñiyɨvɨ
vatyi ra iyo cuatyi cuu ra.”
29 I yaha ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús, ta i
sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico xiñi ñi ca
ñu. Ta catyi ñu: Yoho ra catyi vatyi cua
canun vehe ñuhu ta uñi quɨvɨ ñi ta cua
zanduvohon sii si,
30 zacacun suun ta noon nu cruz.
31 Tacuan tucu ra zutu nahnu sihin ra
maestro cuenda ley, i sacu ndyaa ra sii ra.
Ta i catyi ra sihin ra tahan ra: I zacacu ra
sii inga ñiyɨvɨ, zoco ña cuu zacacu ra sii ra.
32 Tatu cua noo ra nu cruz, tacuan ta cua
sino iñi yo vatyi ra Cristo cuu ra. Ta rey sii
maa yo ñiyɨvɨ hebreo cuu ra. Catyi ra cuan.
Ta tacuan tucu ndya cuhva ndya ra zuhu,
ra sihi ɨɨn ñi sihin ra Jesús, ta i cahan tucu
ra ndya vaha ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

33 Ta cuhva maa ora i nduñaa xaan nac-
ahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya cuhva ndya caa uñi
sa sahiñi.
34 Ta cuhva caa uñi cuan i cana saa ra
Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyi ra: Elí,
Elí, ¿lama sabactani? Cuñi si catyi si: Zutu
mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ñaa cuenda i zan-
doon sii?
35 Zuhva ñiyɨvɨ nandyaa yucuan, i siñi
ñu ta catyi ñu: Tyizoho ndo; cana ra sii ra
profeta Elías.
36 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cacono
minoo ra, ta i quihin ra sii minoo sa ñahma,
ta i zatyii ra sii si sihin ndutya iya. I tyaa
ra sii si nu minoo yutu, ta i zandaa ra sii si
nu ndyaa ra Jesús vatyi cua coho ra ta catyi
ra: Cuatu noo, nandyehe yo tatu cua quisi
zanoo ra Elías sii ra.
37 I sacu saa ra Jesús inga saha minoo sa
ñihi xaan, ta zɨquɨ i sihi ra.
38 Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata zava
zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu
ndya zɨquɨ ta ndya xuu.
39 Ta minoo ra cu nuu sii minoo ziendu
zandaru i iñi ndyaa ra ityi nuu ra Jesús. Ta
sa ndyehe ra cuhva i sacu saa ra ta cuhva
i sihi ra, i catyi ra: Ndisa cuii ra ihya vatyi
zehe Ndyoo cu sii ra.
40 Ndya zava ñi i siyucu cuaha xaan
ñu zɨhɨ. Ndyehe ñu sii ra Jesús. Minoo
ña nandyaa sihin ñu nañi ña María Mag-
dalena. Inga ña cuu ña María zɨhɨ ra Jacobo,
ra luhlu ca, ta ra José. Ta inga ña nañi ña
Salomé.
41 Yucuan ñu cuu ñu i sindyico sii ra ta i
tyindyee ñu sii ra quɨvɨ i sica noo ra nu cu
si Galilea. Ta sihin inga ñu cuan i quisi ñu
ndya ñuu Jerusalén sihin ra.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

42 Ta sahiñi viarni i cuu si, quɨvɨ zan-
duvaha ñiyɨvɨ sa cua casi ñu zavuru vatyi
zavuru cuu quɨvɨ tuhva ñu quitatu.
43 Ta i quisi ra José ra ñuu Arimatea. Mi-
noo ra mandoñi cuu ra ta catyi ñiyɨvɨ vatyi
vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra. Ndatu ra quɨvɨ cua
tasi ra Ndyoo minoo ra cua cundyaca ñaha
ñuu ñiyɨvɨ. Ñá yuhu ra, ta i sahan ra nu
ndyaa ra Pilato, ta i sica ra tumañi iñi sii ra
vatyi cuu quihin ra coño ñuhu ra Jesús.
44 Iyo xaan i cuñi ra Pilato vatyi yatyi
xaan i sihi ra Jesús. Ta i cana ra sii ra

ndyaca ñaha sii zandaru, ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa tañi i sihi ra Jesús.

45 Ta cuhva sa sito ra Pilato vatyi catyi ra cuan vatyi sa sihi ndisa cuii ra Jesús, ta zɨquɨ i saha ra Pilato sa quihin ra José coño ñuhu ra.

46 I zata ra José minoo zahma vaha. I zanoo ra coño ñuhu ra Jesús, ta i cava noo ra zahma cuan sii si, ta i saqui ra sii si sisi minoo ñaña sa zavaha ñiyɨvɨ sisi yuu. Ta i tyazi ra yuhu ñaña cuan sihin minoo yuu cahnu.

47 I ndyehe ña María Magdalena sihin ña María zɨhɨ ra José nu i tyihi ra sii ra Jesús.

16

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 I yaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ hebreo. Ta zɨquɨ i zata ña María Magdalena ta ña María zɨhɨ ra Jacobo ta ña Salomé ndutya vixi xaan sahan vatyi cua natyihi ñu sii coño ñuhu ra Jesús.

2 Ta ñaha cuii ñi quɨvɨ tumingu i saa ñu ndya ñaña cuan cuhva sa caña ñicandyi ñi.

3 Ta i natuhun tahan ñu ta catyi ñu: ¿Yoo ra cua tyaa siyo yuu sa ndazi yuñaña cuan?

4 Tacuan ta i ndyehe ñu vatyi yuu cahnu sa sindazi yuñaña cuan sa sɨñɨ siyo si.

5 Ta i quɨhvɨ ñu sisi ñaña cuan. Ta yucuan i ndyehe ñu minoo ángel. Tañi caa minoo ra yoco caa ra. Nandyee ra nu i cuu si siyo cuaha ra Jesús. Ñoho ra minoo zahma cañi. Cuisi xaan si. Ta iyo xaan i cuñi ñu.

6 Zoco i catyi ángel cuan sihin ñu: Ma yuhu ndo. Nanducu ndo sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ra i sihi nu cruz. Zoco sa i nandoto ra. Yoñi ca ra ihya. Ñaha ndo, ta ndyehe ndo nu i caa coño ñuhu ra.

7 Ta vityi cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin ra i casi ra ta sihin ra Pedro. Tyehen catyi ndo: “Xihna ca ra Jesús cuahan ndya Galilea ta zɨquɨ maa ndo. Yucuan cua ndyehe ndo sii ra, tañi sa nacatyi ra sihin ndo.”

8 Tacuan ta yatyi cuii ñi i quita ñu zɨhɨ cuan ñaña cuan. I cacono ñu. Iyo xaan i cuñi ñu. Nɨhɨ tacuan ñi ca ñu. Ta ñá nacatyi maa ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ vatyi yuhu xaan ñu.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

9 Ta sa yaha nandoto ra Jesús, ta ñaa ca quɨvɨ tumingu xihna cuii ca i quituu ra nuu ña María Magdalena, ñaha sa i tava ra usa tahan tatyi cuihna.

10 Ta cuahan ña, ta i nacatyi maa ña sihin amigo ra Jesús vatyi i nducuihya xaan iñi ra. Ta sacu xaan ra.

11 Ta sa siñi ra sa catyi ña vatyi ndito ra Jesús ta sa ndyehe ña sii ra, ñá sino iñi ra.

12 Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús inga saha nuu uu tahan amigo ra ityi cuahan ra sicuhu.

13 Ta i sahan ra cuan, ta i nacatyi ra sihin inga ra, zoco ñá sino tucu iñi ra sa cahan ra.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

14 Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús nuu sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra zuun ñi cuhva sa yucu ra mesa sasi ra xita. Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ñaa cuenda ña sino iñi ra sa nandoto ra vazu sa ndyehe ra tahan ra sii ra ta nacatyi ra sihin ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ñihi xaan iñi ra ta ña nɨɨ maa iñi ra ndaha ñi.

15 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta zacoto ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.

16 Tatu sino iñi ñu ta coo ndutya ñu cua cacu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña sino iñi, ma ñihi tahvi añima ñu gloria.

17 Cua coo zeña sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii. Tyehen cua zacuu ñu ta cua coto inga ñiyɨvɨ vatyi zacuaha ñu sa ndisa. Cua cutyiño ñu zɨvi ta cua tava ñu tatyi cuihna. Cua cuu cahan ñu zahan sa ña tuhva ñu cahan.

18 Tatu cua tɨɨn minoo coo sii ñu a tatu cua coho ñu minoo sa xaan, ñahñi cua tahan ñu. Ta cua tyizo ñu ndaha ñu sii ñiyɨvɨ cuhu, ta cua nduvaha ñu.

I ndaa xica ra Jesús ityi andɨvɨ

19 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús ta i ndaa xica ñi ra ityi andɨvɨ, ta i sicundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo Zutu yo.

20 Ta i quita ra i casi ra, ta i zacoto ra Tuhun Ndyoo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta zuun ñi ra Jesús i tyindyee sii ra vatyi saha ra Jesús sa zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi. Ta tacuan ta i sito ñiyɨvɨ vatyi sa ndisa cuu sa zacuaha ra. Ndɨhɨ si vityi.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Lucas

Tasi ra Lucas minoo tuhun sii ra Teófilo

1 Sa cuaha xaan ñiyɨvɨ nducu ñu cuhva
tyaa ñu cuhva yozo caa i sicoo sa minoo
minoo cuhva sa sino iñi yo
2 tañi i nacatyi ra sica noo sihin ra Jesús
ndya ta xihna ñi, nu i quisaha zatyiño ra,
ta i tyindyee ra cuan sihin tyiño ra. Ta i
ndyehe ra tandɨhɨ sa zavaha ra.
3 Ta yuhvi tucu, i nducu cote tandɨhɨ sa
nacatyi ra cuan tatu ndisa cuii. Ta yucuan
cuenda cuñi tyei sii si minoo minoo si vatyi
coton, yoho Teófilo.
4 Cuñi sa cua coton vatyi sa ndisa cuii cuu
cuhva sa zacoto ñiyɨvɨ suun.

Zacoto minoo ángel vatyi cua cacu ra Juan, ra cua zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

5 Quɨvɨ i sindyaca ñaha ra rey Herodes nu
cu si Judea, sicoo minoo ra cu zutu cuenda
vehe ñuhu hebreo, ta i sinañi ra Zacarías.
Siñoho ra minoo ityi ra cu zutu sa nañi
Abías. Elisabet i sinañi ñazɨhɨ ra. Ta ra
Aarón i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii ña ta sa naha.
6 Ndoo xaan i cuu nduu tahan ñu ityi nuu
ra Ndyoo vatyi i tyaa xaan ñu yahvi ley ra,
ta yoñi i cuu tyaa cuatyi sata ñu.
7 Zoco yoñi maa zehe ña Elisabet i sicoo.
Ta sahnu xaan nduu tahan ñu.
8 Ta minoo quɨvɨ sa i tahan si sii ra
Zacarías sa cua zatyiño ra ityi nuu ra Ndyoo
9 tañi sicoo costumbre cuenda ra cu zutu,
ta i sizɨquɨ ra ta i tahan si sii ra Zacarías sa
quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu cahnu nu ii, cua
cahmi ra cutu ityi nuu ra Ndyoo.
10 Ta nɨɨ ñi sa sahmi ra cutu sisi vehe ñuhu
ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ i siyucu ñu ityi sata ta
cahan ñu sihin ra Ndyoo.
11 Ta i quituu minoo ángel ra Ndyoo ityi
nuu ra Zacarías. Nandyaa ra ityi siyo cuaha
nu sahmi ra cutu.
12 Ta sa ndyehe ra Zacarías sii ángel cuan,
iyo xaan i cuñi ra, ta i yuhu xaan ra.
13 Zoco i catyi ángel cuan sihin ra: Ma
yuhun Zacarías vatyi i siñi ra Ndyoo sa co-
hon, ta cua ñihi ña Elisabet ñazɨhun minoo
zehe, ta cua zacunañi ndo sii ra Juan.
14 Zɨɨ xaan cua cuñun, ta cuaha xaan
ñiyɨvɨ cua cuzɨɨ iñi vatyi cua cacu ra.
15 Vatyi cahnu xaan cua cuu ra nuu
Ndyoo. Ma coho ra vino ta nu ndixi. Ta cua
cutu cuii Tatyi Ii sii ra ndya ta ñoho ra sisi
zɨhɨ ra cuee ca sa cacu ra.
16 Ta sa cuenda maa ra, cuaha xaan ñiyɨvɨ
hebreo cua sino iñi ñu sii ra Ndyoo, ra
ndyaca ñaha sii yo.
17 Cua zatyiño ra tyiño ra Ndyoo vatyi
cua coo xaan Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra, ta
cuaha xaan tundyee iñi ra Ndyoo cua coo
sii ra. Ta cua cuu ra tañi ra Elías, ra cahan
Tuhun Ndyoo ta sa naha. Sa cuenda maa ra
ta cua coo sa taxi sii ñiyɨvɨ sahnu sihin zehe
ñu. Ta sa cuenda maa ra ta ñiyɨvɨ quiñi iyo
cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cua tyaa ñu
yahvi. Cua zandulisto ra sii ñiyɨvɨ, ta cua
tɨɨn cuenda vaha ñu sii ra ndyaca ñaha sii
yo. Tacuan i catyi ángel cuan.
18 Ta i nducu tuhun ra Zacarías sii ángel
cuan: ¿Yozo caa cuu cote tatu sa ndisa cuii
cuu cuhva ya? Vatyi sa sahnu xein, ta
sahnu xaan ñazɨhi.
19 Ta i catyi ángel cuan sihin ra: Yuhvi
nañi Gabriel. Tuhve sica tyiño ra Ndyoo.
Ta tasi ra sii, sa quehin suhun, ta zacote
tuhun ya suun.
20 Ta vityi cua nduñɨhun, ta ma cuu co-
hon ndya quɨvɨ cua tahan si cuhva sa catyi
suhun vatyi ña sino iñun sa quehin. Ta
cua cuu tandɨhɨ si tañi sa catyi suhun, catyi
ángel cuan.
21 Ta ñiyɨvɨ i sindatu sii ra Zacarías sata
vehe ñuhu, iyo xaan i cuñi ñu vatyi naha
xaan i ñoho ra sisi vehe ñuhu.
22 Ta zɨquɨ i quita ra, ta ñá cuu cahan ra
sihin ñu, ta i sito ñu vatyi i ndyehe ra minoo
sa ndyehe ra sisi vehe ñuhu. Ta i quisaha
cahan ra sihin ñu sihin zeña ñi vatyi ña cuu
cahan ra.
23 Tacuan i cuu si, ta i saa quɨvɨ sa ndɨhɨ
ndyizo tyiño ra Zacarías vehe ñuhu cuan.
Ta i sinuhu ra ndya vehe ra.
24 Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ i ñihi ña Elis-
abet minoo zehe. Ta ñá quita ña sata vehe
ohon tahan yoo, ta i sica iñi ña:
25 “Vaha xaan cuu cuhva zavaha maa ra
Ndyoo sihin vatyi vityi ma cahan cuehe ca
ñiyɨvɨ sii.”

I zacoto minoo ángel sii ña María vatyi cua cacu ra Jesús

26 Ta sa iñu yoo sa ñoho zehe ña Elisabet,
ta zɨquɨ i tasi ra Ndyoo sii ángel Gabriel
ndya nu cu si Galilea ndya minoo ñuu sa
nañi Nazaret
27 vatyi cua cahan ra sihin minoo ñaha
yoco sa cuñi tindaha sihin minoo ra sa nañi
José. Ra rey David i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii ra
ta sa naha. Ta ñaha cuan, María nañi ña.
28 I quituu ángel cuan nu ndyaa ña, ta
catyi ra: Nacumi suun. Saha xaan ra
Ndyoo sa vaha suun. Maa ra ndyaa suhun.
29 Ta cuhva sa siñi ña sa cahan ángel cuan,
ta iyo xaan i cuñi ña. Ta i sica iñi ña ñaa
cuenda cahan ra cuhva cuan sihin ña.
30 Ta i catyi tucu ángel cuan sihin ña: Ma
yuhun María vatyi saha xaan ra Ndyoo sa
vaha suun.
31 Cua coo minoo zehun. Ta Jesús cua
zacunañun sii ra.
32 Cahnu xaan cua cuu ra, ta cua cunañi
ra Zehe ra Ndyoo ra cahnu ca. Ta cua zacuu
ra Ndyoo minoo rey sii ra tañi i cuu ra
David, ñiyɨvɨ sii ra ta sa naha.
33 Ta cua cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ he-
breo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta ma ndɨhɨ maa
sa ndyaca ñaha ra. Catyi ángel cuan.
34 Tacuan ta i ndaca tuhun ña María sii
ángel, ta catyi ña: ¿Yozo caa cuu si cuhva ya
vatyi tañaha ca coo yɨi? Catyi ña.
35 Ta i catyi ángel cuan sihin ña: Tatyi Ii
maa ra Ndyoo cua quisi zɨcun. Ta tundyee
iñi sii Zutu mañi yo cua coo suhun. Yucuan
cuenda lee sa cua cacu cuan cua cunañi ra
Zehe ra Ndyoo.
36 Ta tacuan tucu ña Elisabet tyixun.
Sahnu xaan ña, zoco sa ñihi tucu ña minoo
zehe. Tuhva xaan ñiyɨvɨ catyi vatyi ma cuu
coo zehe ña, zoco vityi sa iñu yoo sa ñoho
zehe ña
37 vatyi ñahñi sa ma cuu zavaha maa ra
Ndyoo. Catyi ángel sihin ña.
38 Ta i catyi ña María: Muzu maa ra
Ndyoo cui. Nazacuu maa ra sihin cuhva
catyun. Catyi ña. Tacuan ta cuahan ángel
cuan.

Cuahan ña María cua ndyehe ña sii ña Elisabet

39 Ta quɨvɨ cuan numi ñi i quita ña María,
ta yatyi xaan cuahan ña minoo ñuu nu maa
yucu ñi cuu si, nu cu si Judea.
40 Ta i quɨhvɨ ña vehe ra Zacarías, ta i saha
ña minoo nacumi sii ña Elisabet.
41 Ta cuhva sa siñi ña Elisabet sa cahan
ña María ta i natyoño lee sa ñoho sisi ña, ta i
situ cuii Tatyi Ii sii ña.
42 Ta saa xaan i cahan ña, ta catyi ña:
Cuaha ca sa vaha saha ra Ndyoo suun ta
zɨquɨ sii tandɨhɨ inga ñuzɨhɨ. Ta saha xaan
ra sa vaha sii zehun sa ñoho sisun.
43 ¿Ta ñaa ña cuu vii? ta vasi zɨhɨ ra
ndyaca ñaha sii; vasi cahan ña sihin.
44 Ta zuun ñi cuhva sa siñi tuhun cohon,
ta i natyoño lee sisi sihin sa zɨɨ xaan cuñi ra.
45 Zɨɨ xaan cua cuñun, vatyi i sino iñun, ta
cua cuu tuhun sa cahan ra Ndyoo suhun.
Catyi ña Elisabet.
46 Ta i quisaha catyi ña María:
Zacahni sii ra Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii
añime.
47 Ta zɨɨ xaan cuñi vatyi zacacu ra Ndyoo sii.
48 Cundahvi iñi ra Ndyoo sii mi, ñaha
ndahvi. Ta vityi tandɨhɨ tyiemvu cua
catyi ñiyɨvɨ sihin vatyi saha xaan ra
Ndyoo sa vaha sii.
49 Vatyi ra Ndyoo ra cahnu ca cuu ra.
Ta cahnu xaan cuu sa zavaha ra sihin.
Ii xaan cuu zɨvɨ ra.
50 Ta cua cundahvi iñi ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
yuhu sii ra.
51 Cahnu xaan cuu tyiño zavaha ra. Cua
tyaa siyo ra sii ñiyɨvɨ zacahnu sii ñu.
52 Cua zanduluhlu ra sii ñu. Ta cua zanduc-
ahnu ra sii ñiyɨvɨ ndyihi.
53 Ñiyɨvɨ sa cuñi xaan coto sii ra, saha xaan
ra sa vaha sii ñu. Ta ñu sica iñi vatyi
sa vaha ñu, ñahñi cua cuhva ra sii ñu.
54 Tyindyee ra sii ñiyɨvɨ hebreo, ñu cuu
muzu ra.
Ña naa iñi ra sii ñu, ta cundahvi iñi ra sii ñu
55 tañi i catyi ra sihin ra Abraham siin yo ta
sihin zehe ra.
Catyi ña María.
56 Ta i ndoo ña María sihin ña Elisabet uñi
yoo, ta zɨquɨ i sinuhu ña ndya vehe ña.

Quɨvɨ i cacu ra Juan, ra cua zacoo ndutya

57 I saa quɨvɨ sa cua cacu zehe ña Elisabet,
ta rayɨɨ i cuu zehe ña.
58 Ta ñiyɨvɨ sa yucu yatyi sihin ñu ta ñiyɨvɨ
sii ña i sito ñu vatyi vaha xaan sa zavaha ra
Ndyoo sihin ña. Ta zɨɨ xaan i cuñi ñu ɨɨn ñi
sihin ña.

59 Ta sa cu uña quɨvɨ sa cacu lee cuan, ta
i sahan ñu sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu ra tañi
catyi costumbre. Ta i zacunañi ñu sii ra
Zacarías cuhva nañi zutu ra.
60 Zoco i catyi zɨhɨ ra: Ña tacuan cuu si.
Juan cua cunañi ra. Catyi ña.
61 Ta i catyi inga ñu sihin ña: ¿Ñaa cuenda
cua zacunañun Juan sii ra? Yoñi ñiyɨvɨ sii
ndo sa nañi tacuan. Catyi ñu.
62 Ta i quisaha nducu tuhun ñu sihin zeña
sii zutu ra vatyi cuñi ñu coto ñu ñaa zɨvɨ cuñi
ra sa cunañi ra.
63 Ta i sica ra minoo vitu vatyi cua tyaa
ra. Ta i tyaa ra zɨvɨ ra: Juan cuu zɨvɨ ra. Tyaa
ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan, iyo xaan
i cuñi ñu.
64 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu naca-
han ra Zacarías, ta i quisaha zacahnu ra sii
ra Ndyoo.
65 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyaa yatyi yucuan
i yuhu xaan ñu. Ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu
nu cu si Judea.
66 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi tuhun cuan, i
sica iñi ñu ta catyi ñu sihin tahan ñu: ¿Ñaa
ra cua cuu lee cuan? Catyi ñu. Ta i tyindyee
xaan ra Ndyoo sii ra.

Zacahnu ra Zacarías sii ra Ndyoo

67 Ta i situ cuii Tatyi Ii sii ra Zacarías zutu
ra. Ta i quisaha cahan ra tuhun sa saha ra
Ndyoo sii ra. Ta catyi ra:
68 Cahnu xaan cuu ra Ndyoo Zutu mañi
yo, ra Ndyoo cuenda maa yo hebreo
vatyi i quisi ra nu ndyaa yo, ta i
zacacu ra sii yo.
69 Ta saha ra minoo ra cahnu sii yo; ñiyɨvɨ
sii ra David muzu ra Ndyoo cua cuu
sii ra, ta cua zacacu ra sii yo.
70 Tacuan i cahan ra Ndyoo sihin ra profeta
ta sa naha.
71 I catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo ndaha
ra xaan iñi sii yo ta sii ra ña cuu
ndyehe sii yo.
72 Ta tañi sa catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ
sahnu sii yo, cua cundahvi xaan iñi
ra sii yo. Ta ma naa iñi ra tuhun sa
cahan ra.
73 Ihya cuu tuhun i catyi ra Ndyoo sihin ra
Abraham siin sahnu yo.
74 I catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo sii
ra xaan iñi sii yo, ta ma cuyuhu yo
zacahnu yo sii ra Ndyoo.
75 Vatyi maa ra zanduvaha xaan sii yo ityi
nuu ra. Ta zandundoo xaan ra sii yo
tandɨhɨ quɨvɨ cua coo yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
Catyi ra Zacarías.
76 Ta i cahan ra Zacarías sa cuenda ra
Ndyoo ta catyi ra sihin lee cuan:
Ta yoho zehi, cua catyi ñiyɨvɨ vatyi minoo
profeta ra Ndyoo cahnu cuun. Vatyi
cua cuhun ityi nuu ra ndyaca ñaha
sii yo, ta cua catyun sihin ñiyɨvɨ vatyi
cua quisi ra.
77 Ta cua zacoton sii ñiyɨvɨ vatyi cua zan-
dasi ra Ndyoo cuatyi ñu, ta cua za-
cacu ra sii ñu.
78 Vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii yo. Ta
cundahvi iñi ra sii yo, ta zaquisi ra
sii minoo ra cua tyindyee sii yo. Tañi
minoo ñúhu ñicandyi cua cuu ra.
79 Vatyi sihin sa zañaha ra sii ñiyɨvɨ, natava
ra sii ñu iyo nu ñaa sa cuenda cuatyi
ñu. Yuhu ñu vatyi iyo ñu nu ñaa, ta
cua cuu cuii ñu. Zoco cua zañaha
ra sii ñu yozo caa cua quɨhvɨ ñu ityi
vaha.
Catyi ra Zacarías.
80 Ta ra luhlu cuan, i sahnu ra, ta i
ndundyee ra sihin Tatyi Ii. Ta i sicoo ra
minoo nu ityi xaan. Ta zɨquɨ cuee ca zañaha
ra sii ra sii ñiyɨvɨ hebreo, ta i quisaha cahan
ra sihin ñu.

2

Cuhva i cacu ra Jesús

1 Ta quɨvɨ cuan sicoo minoo ra ndyaca
ñaha sa nañi Augusto, ta i tasi ra tyiño vatyi
cua coo minoo censo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ.
2 Ta quɨvɨ cuan ndyaca ñaha ra Cirenio
nacahnu nu cu si Siria.
3 Ta tahan si cunuhu tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñu
vatyi cua cuhva ñu zɨvɨ ñu yucuan.
4 Yucuan cuenda i quita ra José nu cu si
Galilea ñuu Nazaret, ta cuahan ra nu cu si
Judea ndya ñuu Belén. Yucuan cuu ñuu nu
i cacu ra rey David ta sa naha. Cuahan ra
José yucuan vatyi ñiyɨvɨ sii ra David cuu sii
ra.

5 Cuahan ra sa cua cuhva ra zɨvɨ ra sihin
ña María vatyi sa cuñi tindaha ñu. Ta sa
cuñi cacu zehe ña María.
6 Ta nɨɨ ñi sa ndyaa ñu yucuan, ta i tahan
si quɨvɨ cacu zehe ña.
7 Ta i zacacu ña sii zehe ña, ra nuu, ta i
zucu ña zahma sii ra. Ta i saqui ña sii ra
sisi minoo canua nu sasi quɨtɨ vatyi ñá ñihi
ñu minoo vehe cundyaa ñu vatyi ña nuña
ca vehe hotél.

I cahan ángel sihin ra zacuenda mvee

8 Yatyi ñuu cuan yucu zuhva ra sisi cuhu
vatyi zacuenda ra sii quɨtɨ zono ra sa sa
cuaa.
9 Ta zana ñi iñi ra ta i quituu minoo ángel
Ndyoo nu yucu ra. Ta sa ndisi sii Zutu mañi
yo i zandundisi si nacahnu nu yucu ra, ta i
yuhu xaan ra.
10 Ta i catyi ángel cuan sihin ra: Ma yuhu
ndo vatyi vasi nacatyi minoo sa vaha xaan
sihin ndo. Zɨɨ xaan cua cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sa cuenda si.
11 Vatyi vityi i cacu minoo ra ñuu ra
David. Vasi ra sa cuenda maa ndo vatyi cua
zacacu ra sii ñiyɨvɨ. Ra Cristo cuu ra, ta ra
ndyaca ñaha sii yo.
12 Ta ihya cuu cuhva cua nacoto ndo sii
ra. Cua nañihi ndo sii lee cuan zucu ra
zahma, ta catuu ra sisi minoo canua.
13 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa cuaha
xaan ca ángel sihin ángel cuan. Ta zacahnu
ángel cuan sii ra Ndyoo, ta catyi ra:
14 Cahnu xaan cuu maa ra Ndyoo ra ndyaa
gloria, ta nacoo sa vaha ta sa taxi sii
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
Catyi ángel cuan.
15 Ta zɨquɨ cua nanuhu ángel cuan ndya
gloria, ta i catyi ra zacuenda mvee sihin
tahan ra: Coho yo Belén. Cua ndyehe yo
ña sa cuu cuhva i zacoto ra Ndyoo sii yo.
16 Ta numi xaan cuahan ra, ta saa ra ñuu
Belén, ta i nañihi ra sii ña María sihin ra
José. Ta catuu lee cuan sisi canua.
17 Ta sa yaha i ndyehe ra sii lee cuan, ta i
nacatyi ra cuhva i catyi ángel cuan sihin ra
sa cuenda lee cuan.
18 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i siñi tuhun cuan iyo
xaan i cuñi ñu.
19 Zoco ña María, cuenda nacañi ñi iñi ña
sa cuenda tuhun cuan.
20 Ta cuanuhu ra zacuenda mvee, ta
zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo sa cuenda
tandɨhɨ sa i ndyehe ra ta sa i siñi ra cuhva
i catyi ángel cuan sihin ra.

Saha cuenda ñu sii ra Jesús sii ra Ndyoo sisi vehe ñuhu cahnu

21 Ta sa ndu-uña quɨvɨ lee cuan, i sahndya
ñu ñɨɨ xiñi xuu ra tañi catyi costumbre ñu,
ta i zacunañi ñu sii ra Jesús tañi catyi ángel
cuee ca sa ñihi ña María sii ra.
22 Ta sa yaha quɨvɨ cuhva catyi ley ra
Moisés sa cuenda sa nduvaha ña ityi nuu
Ndyoo, ta zɨquɨ sindyaca ñu sii ra Jesús
ndya ñuu Jerusalén vatyi cua cuhva cuenda
ñu sii ra sii ra Ndyoo.
23 Tacuan i zavaha ñu vatyi catyi ley ra
Ndyoo: “Rayɨɨ ra cacu sa xihna ñi zacuu
minoo ñaha, cua cuhva cuenda ñu sii ra sii
ra Ndyoo”, catyi ley.
24 Ta i sahan ñu, ta saha cuenda ñu uu
tahan quɨtɨ tañi catyi ley maa ra Ndyoo
nu catyi si tyehen: “Cuhva ndo uu tahan
curuu a uu tahan paloma”, catyi ley.
25 Ta quɨvɨ cuan sicoo minoo ra ñuu
Jerusalén sa nañi Simeón. Minoo ra ndoo
xaan i cuu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo
sa ndisa cuii. Ta ndatu ra sa cua quisi ra
cua zacacu sii ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñoho Tatyi
Ii ra Ndyoo sii ra.
26 Ta i zacoto Tatyi Ii sii ra vatyi ma
cuu ra ndya cuhva ndya ndyehe ra sii ra
cua zacacu sii ñiyɨvɨ. Cua ndyehe ra sii ra
Cristo, ra cua tasi ra Ndyoo.
27 Ta i sahan ra Simeón vehe ñuhu cuhva
catyi Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta i saa
zutu ra ta zɨhɨ ra Jesús sihin maa ra vatyi
cua zavaha ñu cuhva catyi ley.
28 Ta cuhva sa saa ñu nu ndyaa ra
Simeón, ta i quihin ra sii ra Jesús i tyihi zucu
ndaha ra. Ta i quisaha zacahnu ra sii ra
Ndyoo ta catyi ra:
29 Zutu mañi yuu, nacui vityi sihin sa taxi
añime.
Vatyi sa zavohon cuhva sa catyun sihin
muzun.
30 Vatyi sa ndyehi sihin sɨtɨ nui sii ra cua
zacacu sii ñiyɨvɨ.
31 Sa cua zañohon sii ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
32 Ihya ra cua zanducahnu ca sii ñiyɨvɨ he-
breo, ñiyɨvɨ i casun.
Ta cua cuhva ra ya ñúhu sa cua zandun-
disi ityi sii inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu.

Catyi ra Simeón.
33 Ta ra José sihin zɨhɨ ra Jesús, iyo xaan
i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Simeón
cuenda lee cuan.
34 Tacuan ta i cahan ra Simeón sihin ra
Ndyoo sa cuenda ñu, ta zɨquɨ i catyi ra
sihin ña María, zɨhɨ ra Jesús: Ndyehun vatyi
lee ya cua zanduva a cua zanduvita ra
sii cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo. Cua cuu ra
tañi minoo zeña, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cua
cuxaan sii ra.
35 Ta uhvi xaan cua cuu añimon, María,
tañi sa yaha zava minoo tyicaa añimon. Ta
cuhva sa sica iñi ñiyɨvɨ sisi añima ñu, casi
xaan cua quita si. Catyi ra Simeón.
36 Ta yucuan ndyaa tucu minoo ñaha sa
cahan Tuhun Ndyoo. Nañi ña Ana. Ra
Fanuel i cuu zutu ña, ñiyɨvɨ sii ra Aser. Sa
sahnu xaan ña. Ndya luhlu ña ta tindaha
ña, zoco usa cuiya ñi ta i sihi yɨɨ ña.
37 Ta quɨvɨ cuan ñandahvi i cuu ña, ta cumi
xico cumi cuiya ña. Ta ñá quita ña sisi vehe
ñuhu vatyi ñiyaca ta ndyiyaca i cahan ña
sihin ra Ndyoo. Ta iyo saha ñá sasi ña ta
cahan ña sihin ra Ndyoo.
38 Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra
Simón ta i saa tucu ña Ana nu ndyaa ra
José ta ña María sihin lee. Ta i nacuhva ña
tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo cuenda ra. Ta
i quisaha cahan ña cuenda ra Jesús sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndatu quɨvɨ cua cacu ñiyɨvɨ
ñuu Jerusalén.

I sinanuhu ñu ndya ñuu Nazaret

39 Ta sa ndɨhɨ zavaha ñu tandɨhɨ sa catyi
ley ra Ndyoo ta i sinanuhu ñu ndya nu cu si
Galilea ndya ñuu Nazaret nu cuu ñuu ñu.
40 Ta i sahnu ra Jesús. Ta i ndundyee ca
ra sihin sa siñi tuñi ra Ndyoo. Ta i tyindyee
xaan ra Ndyoo sii ra.

Cuhva i cahan ra luhlu Jesús sihin ra sito xaan sisi vehe ñuhu cahnu

41 Ta ra José sihin zɨhɨ ra Jesús tuhva ñu
sahan ñuu Jerusalén tahan tahan cuiya sa
cuenda vico zuhun.
42 Ta sa ndusi ra Jesús sa usi uu cuiya
ra, ta i sahan ñu ñuu Jerusalén tañi tuhva
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahan sa cuenda vico cuan.
43 Ta sa ndɨhɨ vico cuan ta cua nuhu ñu,
zoco i ndoo ra Jesús ñuu Jerusalén, ta ñá sito
ra José ta zɨhɨ ra.
44 I sica iñi ñu vatyi ndɨhɨ ra sihin ñu vatyi
cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan sihin ñu. Ta sa
minoo quɨvɨ sica ityi ñu, ta zɨquɨ i nanducu
ñu sii ra tɨcuɨ amigo ñu ta ñiyɨvɨ sii ñu.
45 Zoco ñá nañihi ñu sii ra. Yucuan
cuenda i sinanuhu sata ñu ndya ñuu
Jerusalén cua nanducu ñu sii ra.
46 I yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ i nañihi ñu sii
ra sisi vehe ñuhu cahnu. Ndyaa ra mahñu
ra maestro. Tyizoho ra Jesús sa cahan ra ta
nducu tuhun ra sii ra.
47 Ta tandɨhɨ ra i siñi sa cahan ra Jesús, iyo
xaan i cuñi ra sihin sa siñi tuñi sii ra Jesús
ta sihin tuhun cahan ra, ndɨhɨ ca.
48 Ta sa ndyehe zutu ra ta zɨhɨ ra sii ra,
iyo xaan i cuñi ñu. Ta i catyi zɨhɨ ra sihin ra:
Zehe luhli, ¿ñaa cuenda i zavohon cuhva ya
sihin ndi? Catyi ña. Zutun ta yuhvi i sica
xaan iñi ndi sa cuendon, ta i nanducu xaan
ndi suun. Catyi ña.
49 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: ¿Ñaa cuenda
nanducu ndo sii? ¿Atu ña sito ndo vatyi
cuñi si sa zatyiñe tyiño Zuti? Catyi ra.
50 Zoco ñá cutuñi iñi ñu tuhun cahan ra
sihin ñu.
51 Ta cua nuhu ra sihin ñu ndya ñuu
Nazaret, ta i tyaa ra yahvi sii ñu. Ta i nacañi
iñi ña María sa cuenda cuhva i cahan ra.
52 Ta ra Jesús i sahnu ra, ta cahnu ca nduu
ra, ta i ducuaha ca sa siñi tuñi sii ra. Ta zɨɨ
xaan i cuñi ra Ndyoo sihin ra ta ñiyɨvɨ ndɨhɨ
ca.

3

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

1 Ta sa sahun cuiya sa ndyaca ñaha ra
Tiberio nacahnu, ta ra Poncio Pilato i cuu
ra gobernador nu cu si Judea. Ta ndyaca
ñaha ra Herodes nu cu si Galilea. Ta yañi ra,
ra Felipe cuu ra ndyaca ñaha nu cu si Iturea
sihin Traconite. Ta ra Lisanias ndyaca ñaha
ra nu cu si Abilinia quɨvɨ cuan.
2 Ta ra Anás sihin ra Caífas i cuu ra cu nuu
sii tandɨhɨ ra cu zutu. Ta quɨvɨ cuan i cahan
ra Ndyoo sihin ra Juan zehe ra Zacarías
minoo nu ityi xaan nu sindyaa ra.
3 Ta i sica noo ra Juan tandɨhɨ ñuu sa
ndyaa yatyi ñi nu ndyaa yutya sa nañi
Jordán. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ vatyi
nazama ñu cuhva iyo ñu ta coo ndutya ñu.
Ta zɨquɨ cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.

4 Tañi catyi si nuu libro i tyaa ra Isaías,
minoo ra profeta ta sa naha. Nu catyi ra
tyehen:
Cua cuɨñɨ ndo nduzu minoo ra cana saa
minoo nu ityi xaan.
Ta catyi ra cuan: "Tañi zanduvaha ndo
minoo ityi, tacuan zanduvaha ndo
añima ndo vatyi cua quisi ra ndyaca
ñaha sii yo. Tañi zandundoo ndo ityi,
tacuan nazama ndo cuhva iyo ndo.
5 Ta tañi zanandutu ndo tandɨhɨ xahva,
ta tañi zandundaa ndo tandɨhɨ yucu
ta zandundoo ndo nu yacua ityi ta
zanduvaha ndo nu quiñi caa, tacuan
cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.
6 Tacuan ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua ndyehe sii
Zehe ra Ndyoo, ra cua zacacu sii yo."
Tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha vatyi
cuhva cuan cua cahan ra Juan sihin ñiyɨvɨ.
7 Tacuan i cahan ra Juan sihin ñiyɨvɨ. Ta
cuhva sa siñi ñu sa cahan ra ta i catyi ñu
sihin ra vatyi cuñi ñu sa zacoo ndutya ra sii
ñu. Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ñu: ¡Ñiyɨvɨ quiñi
xaan iyo cuu ndo tañi coo! ¿Yoo sa nacatyi
sihin ndo vatyi cuu cacu ndo sihin cuhva
sa cua tasi tuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ?
8 Cuñi si sa zama ndisa cuii ndo cuhva iyo
ndo, ta zavaha ndo sa vaha. Ta ma catyi
ndo vatyi maa ra Abraham cuu zutu ndo,
ta ma catyi ndo vatyi maa ra cua zacacu sii
ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo vatyi vazu
sihin yuu ya ta cuu zavaha ra Ndyoo ñiyɨvɨ
sii ra Abraham sihin si.
9 Tañi minoo yutu sa ña saha sɨtɨ cuu ndo.
Vatyi ña zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo.
Ta yutu sa ña saha sɨtɨ, sahndya ñiyɨvɨ sii tu.
Ta sahmi ñu sii tu. Ta zuun ñi cuhva cuan
cua cuhun maa ndo nu cayu ñúhu. Catyi ra
Juan.
10 Ta i ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra ta catyi ñu:
¿Ñaa sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ñu.
11 Ta i nacatyi ra Juan sihin ñu: Ndoho ra
iyo uu tahan camisa, nacuhva ndo minoo
sii ra ñahñi. Ta ra iyo sa casi, nacuhva tucu
ra sii ra ñahñi. Catyi ra.
12 Ta i saa coyo tucu zuhva ra zatyiyahvi
sii ñiyɨvɨ xuhun cuenda ra ndyaca ñaha, ta i
cuñi ra coo ndutya ra. Ta i ndaca tuhun ra
sii ra Juan: Maestro, ¿ñaa sa cuñi si zavaha
ndi? Catyi ra.
13 Ta i catyi ra Juan sihin ra: Ma
zatyiyahvi zana ndo sii ñiyɨvɨ minoo cuhva
ña catyi ley. Catyi ra Juan.
14 Tacuan ta i ndaca tuhun tucu zuhva ra
zandaru sii ra Juan ta catyi ra: Ta nduhvi
tucu, ¿ñaa sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ra.
Ta i catyi ra Juan sihin ra: Ma quindyaa
ndo ndaha tyiño ñiyɨvɨ. Ta ma zayuhu xaan
ndo sii ñiyɨvɨ. Ma tyaa ndo cuatyi sata ñu
tatu ña ndisa. Ta ndoo ndo vaha ta yahvi ñi
ndo. Catyi ra Juan.
15 Ta i nacañi iñi ñiyɨvɨ sa cuenda ra Juan
tatu ra Cristo cuu ra a yɨvɨ vatyi ndatu ñu sa
cua quisi ra Cristo.
16 Ta i catyi ra Juan sihin tandɨhɨ ñu:
Ndisa zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya,
zoco vasi inga ra cahnu ca ta zɨquɨ mi. Ña
tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta cuize ndisa
ra, zoco zuun ñi maa ra i saha tyiño sii. Ta
maa ra cua zacoo ndutya sii ndo sihin Tatyi
Ii ta sihin ñúhu.
17 Sa ndaha ra pala ra, ta cua zanduvii ra
sɨtɨ trigo ra, ta cua tava zɨɨn ra zoo si. Cua
zandu-ɨɨn ra sii trigo cuan, ta cua cucumi
vaha ra sii si, ta cua cahmi ra zoo si sisi
minoo ñúhu sa ma ndahva ca. Tacuan i
catyi ra Juan sihin ñiyɨvɨ.
18 Ta sihin cuaha xaan ca cuhva i cahan
ra Juan sihin ñiyɨvɨ, ta i zayuhu ra sii ñu,
ta i nacatyi ra vatyi cua quisi minoo ra cua
zacacu sii ñiyɨvɨ.
19 I nacatyi ra Juan sihin ra rey Herodes
tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa i zavaha ra vatyi
i quihin ra sii ña Herodías, ñazɨhɨ ra Felipe
yañi ra.
20 Cuñi si sa zanduvaha ra Herodes
cuhva iyo ra, zoco i zavaha ra minoo ca sa
ña vaha ta i tyihi ra sii ra Juan vehe caa.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

21 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i zacoo ndutya ra
Juan, ta i zacoo ndutya ra sii ra Jesús. Ta
cuhva sa sicoo ndutya ra Jesús, i cahan ra
sihin ra Ndyoo, ta i nuña andɨvɨ.
22 Ta i noo Tatyi Ii zɨquɨ ra tañi minoo
paloma. Ta i siñi ñiyɨvɨ minoo nduzu sa
quita andɨvɨ ta catyi si: Yoho cuu zehi,
ra cuñi xein. Zɨɨ xaan cuñi suhun. Catyi
nduzu cuan.

Ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús

23 Oco usi cuiya ra Jesús ta i quisaha
zatyiño ra. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sica iñi ñu vatyi
zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José, zehe ra
Elí cuu sii ra.
24 Ta ra Elí, zehe ra Matat cuu sii ra. Ta ra
Matat, zehe ra Leví cuu sii ra. Ta ra Leví,
zehe ra Melqui cuu sii ra. Ta ra Melqui,
zehe ra Jana cuu sii ra. Ta ra Jana, zehe ra
José cuu sii ra.
25 Ta ra José cuan, zehe ra Matatías cuu
sii ra. Ta ra Matatías, zehe ra Amós cuu sii
ra. Ta ra Amós, zehe ra Nahum cuu sii ra.
Ta ra Nahum, zehe ra Esli cuu sii ra. Ta ra
Esli, zehe ra Nagai cuu sii ra.
26 Ta ra Nagai, zehe ra Maat cuu sii ra. Ta
ra Maat, zehe ra Matatías cuu sii ra. Ta ra
Matatías, zehe ra Semei cuu sii ra. Ta ra
Semei, zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José
cuan, zehe ra Judá cuu sii ra.
27 Ta ra Judá, zehe ra Joana cuu sii ra.
Ta ra Joana, zehe ra Resa cuu sii ra. Ta ra
Resa, zehe ra Zorobabel cuu sii ra. Ta ra
Zorobabel, zehe ra Salatiel cuu sii ra. Ta ra
Salatiel, zehe ra Neri cuu sii ra.
28 Ta ra Neri, zehe ra Melqui cuu sii ra. Ta
ra Melqui, zehe ra Adi cuu sii ra. Ta ra Adi,
zehe ra Cosam cuu sii ra. Ta ra Cosam, zehe
ra Elmodam cuu sii ra. Ta ra Elmodam,
zehe ra Er cuu sii ra.
29 Ta ra Er, zehe ra Josué cuu sii ra. Ta
ra Josué, zehe ra Eliezer cuu sii ra. Ta ra
Eliezer, zehe ra Jorim cuu sii ra. Ta ra
Jorim, zehe ra Matat cuu sii ra.
30 Ta ra Matat, zehe ra Leví cuu sii ra.
Ta ra Leví, zehe ra Simeón cuu sii ra. Ta
ra Simeón, zehe ra Judá cuu sii ra. Ta ra
Judá, zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José, zehe
ra Jonán cuu sii ra. Ta ra Jonán, zehe ra
Eliaquim cuu sii ra.
31 Ta ra Eliaquim, zehe ra Melea cuu sii
ra. Ta ra Melea, zehe ra Mainán cuu sii ra.
Ta ra Mainán, zehe ra Matata cuu sii ra. Ta
ra Matata, zehe ra Natán cuu sii ra.
32 Ta ra Natán, zehe ra David cuu sii ra.
Ta ra David, zehe ra Isaí cuu sii ra. Ta ra
Isaí, zehe ra Obed cuu sii ra. Ta ra Obed,
zehe ra Booz cuu sii ra. Ta ra Booz, zehe
ra Salmón cuu sii ra. Ta ra Salmón, zehe ra
Naasón cuu sii ra.
33 Ta ra Naasón, zehe ra Aminadab cuu
sii ra. Ta ra Aminadab, zehe ra Aram cuu
sii ra. Ta ra Aram, zehe ra Esrom cuu sii ra.
Ta ra Esrom, zehe ra Fares cuu sii ra. Ta ra
Fares, zehe ra Judá cuu sii ra.
34 Ta ra Judá, zehe ra Jacob cuu sii ra. Ta
ra Jacob, zehe ra Isaac cuu sii ra. Ta ra
Isaac, zehe ra Abraham cuu sii ra. Ta ra
Abraham, zehe ra Taré cuu sii ra. Ta ra
Taré, zehe ra Nacor cuu sii ra.
35 Ta ra Nacor, zehe ra Serug cuu sii ra.
Ta ra Serug, zehe ra Ragau cuu sii ra. Ta ra
Ragau, zehe ra Peleg cuu sii ra. Ta ra Peleg,
zehe ra Heber cuu sii ra. Ta ra Heber, zehe
ra Sala cuu sii ra.
36 Ta ra Sala, zehe ra Cainán cuu sii ra. Ta
ra Cainán, zehe ra Arfaxad cuu sii ra. Ta ra
Arfaxad, zehe ra Sem cuu sii ra. Ta ra Sem,
zehe ra Noé cuu sii ra. Ta ra Noé, zehe ra
Lamec cuu sii ra.
37 Ta ra Lamec, zehe ra Matusalén cuu sii
ra. Ta ra Matusalén zehe ra Enoc cuu sii ra.
Ta ra Enoc, zehe ra Jared cuu sii ra. Ta ra
Jared, zehe ra Mahalaleel cuu sii ra. Ta ra
Mahalaleel, zehe ra Cainán cuu sii ra.
38 Ta ra Cainán, zehe ra Enós cuu sii ra.
Ta ra Enós, zehe ra Set cuu sii ra. Ta ra Set,
zehe ra Adán cuu sii ra. Ta ra Adán, zehe ra
Ndyoo cuu sii ra.

4

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús

1 Ta i situ cuii Tatyi Ii Ndyoo sii ra Jesús
sa yaha sicoo ndutya ra. Ta i quita ra nu cu
si yuu Jordán, ta sindyaca Tatyi Ii ra Ndyoo
sii ra minoo nu ityi xaan.
2 Yucuan i sindyaa ra uu xico quɨvɨ, ta i
nducu coto ihñi cuihna sii ra. Ta sisi quɨvɨ
cuan ñahñi maa i sasi ra. Ta yaha cuan, ta i
sizoco xaan ra.
3 Ta i catyi cuihna sihin ra: Tatu ndisa
vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun, catyun sihin
yuu sa catuu ihya vatyi nanduu si pan.
Catyi cuihna sihin ra Jesús.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin cuihna: Catyi
Tuhun Ndyoo vatyi ña maa sihin sa casi ñi
yo ta cundito yo. Sihin sa sasi yo ndito coño
ñuhu yo, zoco sihin sa tyaa yo yahvi tuhun
cahan ra Ndyoo ta ndito añima yo sa ndisa
cuii. Catyi ra Jesús sihin cuihna.
5 Tacuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús
xiñi minoo yucu zucu xaan, ta i zañaha ra
tandɨhɨ cuii ñuu ñiyɨvɨ sii ra.

6 Ta i catyi cuihna sihin ra Jesús: Ndaha
mi ndyaa tandɨhɨ ya vatyi saha ra Ndyoo sa
cundyaca ñehi tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta cuu
cuhve sii si sii yoo ra cuñi, ta cua cundyaca
ñaha ra.
7 Ta cua cuhve tandɨhɨ si suun tatu cua
cuɨñɨ sɨtun nui ta zacahnun sii. Catyi cui-
hna sihin ra Jesús.
8 Zoco i catyi ra Jesús sihin cuihna: Cuɨñɨ
siyo suun sii, cuihna, vatyi catyi Tuhun
Ndyoo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo ra
ndyaca ñaha sii ndi cua zacahnu ndi. Ta
ɨɨn ñi tyiño maa ra cua zacuu ndi. Catyi ra
Jesús sihin cuihna.
9 Yaha cuan ta i sindyaca cuihna sii ra
Jesús ndya ñuu Jerusalén. Ta i zandaa ra sii
ra xiñi vehe ñuhu cahnu. Ta i catyi ra sihin
ra Jesús: Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo
cuu suun, ndavon ndya nu ñuhu.
10 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Cua cuhva
ra Ndyoo tyiño sii ángel ra vatyi zacuenda
ra suun.
11 Cua naqueen ra suun sihin ndaha ra ta
ma ñicuehe sohon sihin minoo yuu.” Catyi
cuihna sihin ra Jesús.
12 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi Tuhun
Ndyoo vatyi ma nducu coto ihñi ndi sii ra
Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi. Catyi ra.
13 Ta ñá cuu zandavi ñaha cuihna sii ra
Jesús. Ta cuahan cuihna zuhva ñi quɨvɨ.

I quisaha ra Jesús zatyiño ra tyiño ra Ndyoo nu cu si Galilea

14 Ta sa yaha sa nducu coto ihñi cuihna
sii ra Jesús, ta zɨquɨ i quisi nanuhu ra Jesús
ndyaa Galilea. Situ cuii ra sihin tundyee iñi
Tatyi Ii. Ta i cahan ñiyɨvɨ tuhun ra nacahnu
cuii ityi cuan.
15 Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu
tahan tahan ñuu. Ta i zacahnu tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sii ra.

Cuhva i zavaha ñiyɨvɨ sihin ra Jesús ñuu Nazaret

16 Tacuan ta i nasaa ra Jesús ñuu Nazaret
nu i sahnu ra. Ta minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ
i quɨhvɨ ra vehe ñuhu tañi sa tuhva maa ra
zavaha, ta i sicuɨñɨ ndyaa ra vatyi cua cahvi
ra Tuhun Ndyoo.
17 Ta i saha ñu minoo libro Tuhun Ndyoo
sii ra sa i tyaa ra Isaías, minoo ra profeta ta
sa naha. Ta i nuña ra libro, ta i nañihi ra nu
catyi si tyehen, ta i cahvi ra tuhun ya:
18 Ndyaa Tatyi Ii ra Ndyoo sihin, vatyi
maa ra i tyaa tyiño sii, vatyi nacatyi
tuhun vaha ra sihin ñiyɨvɨ ndahvi.
I tasi ra sii, sa zacote sii ñu ndyaa ndaha ra
ña vaha vatyi cua quita ñu.
Ta zacote sii ñu cuaa vatyi cua nandyehe
ñu.
Ta zacote sii ñu ndyehe tundoho vatyi cua
cacu ñu.
19 Ta zacote sii ñiyɨvɨ vatyi sa saa quɨvɨ cua
cuhva xaan ra Ndyoo sa vaha sii ñu.
Tacuan i cahvi ra Jesús.
20 Ta sa ndɨhɨ cahvi ra, ta i nacazi ra libro,
ta nacuhva ra sii minoo ra zatyiño vehe
ñuhu cuan. Ta i sicundyaa ra. Ta i ndyehe
xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan sii ra.
21 Ta i quisaha catyi ra sihin ñu: Zuun
ñi vityi natahan si ityi nuu maa ndo cuhva
catyi tuhun ya. Catyi ra Jesús.
22 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan, vaha i
cahan ñu sa cuenda ra Jesús. Ta iyo cuñi ñu
sihin sa cahan ra vatyi vaha xaan si. Ta i
nducu tuhun ñu sii tahan ñu: ¿Atu yɨvɨ ra
ihya cuu zehe ra José? Catyi ñu.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Site cuhva
sica iñi ndo. Ta tyehen cua catyi ndo sihin:
“Yoho ra cu médico, xihna ca sii moo zandu-
vohon.” Ta cua catyi tucu ndo: “Sa siñi ndi
sa zavohon ñuu Capernaum. Cuhva cuan
zavaha tucun ñuu moo.” Tacuan cua catyi
ndo sihin. Catyi ra Jesús.
24 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Sa ndisa catyi
sihin ndo vatyi minoo ra profeta, ña tyaa
ñiyɨvɨ ñuu ra yahvi sii ra.
25 Ta catyi sa ndisa sihin ndo vatyi cuaha
xaan ñundahvi hebreo, ñu sihi yɨɨ, i sicoo
quɨvɨ i sica noo ra Elías. Ta ñá coon zavi
uñi cuiya zazava. Ta sicoo xaan tama nac-
ahnu.
26 Zoco ñá tasi ra Ndyoo sii ra Elías vatyi
tyindyee ra sii numinoo ñundahvi hebreo.
I tasi ra Ndyoo sii ra nu ndyaa minoo
ñandahvi minoo ñuu nañi Sidón nu cu si
Sarepta. Catyi ra Jesús.
27 Ta i catyi tucu ra Jesús: Cuaha xaan
ra hebreo cuhu sihin cuehe sa tyahyu ra
quɨvɨ i sica noo ra Eliseo, ra cu profeta.
Zoco ñá nduvaha numinoo ra hebreo, zoco
i nduvaha ra Naamán, minoo ra ñuu Siria.
Catyi ra Jesús.

28 Ta sa siñi ñiyɨvɨ ñoho vehe ñuhu tuhun
cuan, i cuxaan xaan tandɨhɨ ñu.
29 Ta i nduvita ñu. Ta i tɨɨn ñu sii ra Jesús
sindyaca ñu sii ra yuñuu nu iñi noo vatyi
cua zavita ñu sii ra yucuan.
30 Zoco i yaha ra Jesús mahñu ñu, ta cua-
han ra.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ñoho tatyi cuihna

31 Ta cuahan ra Jesús ñuu Capernaum nu
cu si Galilea. Ta tahan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i
zacuaha ra sii ñu.
32 Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan
ra vatyi cahan ra tañi minoo ra sito xaan
tañi cahan ra ndyaca ñaha vatyi cahan ra
sihin sa siñi tuñi ra Ndyoo.
33 Ta sisi vehe ñuhu sicoo minoo ra ñoho
minoo tatyi ña vaha sii, ta saa xaan i cana
saa ra ta catyi ra:
34 Zañon sii ndi, yoho ra Jesús. ¿Ñaa sa
cuñun sihin ndi? Catyi ra. ¿Atu vasi zanoon
sii ndi? Site yoo ra cuun. Yoho cuu ra Ii, ra
tasi ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra cuan zacuu
tatyi cuihna.
35 Ta i cahan ra Jesús sihin tatyi ña vaha
cuan, ta i catyi ra: Taxi ñi, ta zañon sii ra ya.
Catyi ra. Tacuan ta i zanduva tatyi cuihna
sii ra cuan mahñu nu yucu ñiyɨvɨ, ta i quita
si, ta ñá zañicuehe si sii ra.
36 Ta i yuhu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ i ndyehe.
Ta i catyi ñu sihin tahan ñu: ¿Ñaa tuhun cuu
ya? Iyo xaan cuhva ta tundyee iñi sii ra
Jesús, ta cuu cahan ra sihin tatyi cuihna ta
quita si. Catyi ñu.
37 Ta nacahnu cuii yucuan i cahan xaan
ñiyɨvɨ tuhun ra.

Zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Simón Pedro

38 Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan, ta
i quɨhvɨ ra vehe ra Simón. Ta cuhu xaan
tyizo ra Simón sihin cahñi. Ta i cahan ñu
sihin ra Jesús sa cuenda ña.
39 Ta i saa ra Jesús nu catuu ña, ta i catyi
ra sihin cuehe cuan vatyi naquita si. Ta i
quita cahñi cuan sii ña. Ta zuun ñi cuhva
cuan i nduvita ña, ta i zavaha ña sa casi ra.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

40 Ta cuhva sa cua cuizo ñicandyi i quisi
ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhu iyo
vehe ñu, ñaa ndɨhɨ cuii ca cuehe. Ta i tyizo
ra Jesús ndaha ra zɨquɨ minoo minoo ñu, ta
i zanduvaha ra sii ñu.
41 Ta i quita tucu tatyi cuihna sii cuaha
xaan ñiyɨvɨ cuan, ta i cana saa si ta catyi si:
Yoho cuu ra cu Zehe Ndyoo. Catyi si. Zoco
ñá saha ra Jesús sa cahan ca si vatyi nacoto
si sii ra vatyi ra zacacu sii ñiyɨvɨ cuu ra.

Nacatyi ra Jesús Tuhun Ndyoo nacahnu Galilea

42 Ta sa cundisi inga quɨvɨ, ta i quita ra
Jesús ñuu cuan. Cuahan ra minoo nu ityi
xaan nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Zoco i nanducu
ñiyɨvɨ sii ra, ta i saa ñu nu ñoho ra, ta cuñi
ñu sa ndoo ra sihin ñu.
43 Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Cuñi si
sa zacote sii ñiyɨvɨ inga ñuu cuhva ndyaca
ñaha ra Ndyoo vatyi yucuan cuenda i tasi
ra Ndyoo sii.
44 Ta tacuan i sica noo ra Jesús, ta i
nacatyi ra Tuhun Ndyoo tandɨhɨ vehe ñuhu
nacahnu Galilea.

5

Cuhva i saha ra Jesús ndatu sii ra tɨɨn tyiyaca, ta i ñihi xaan ra tyiyaca

1 Minoo saha nandyaa ra Jesús yuhu miñi
sa nañi Genesaret, ta i saa coyo ñiyɨvɨ. Ta
tɨhɨn xaan i siyucu ñu vatyi cuñi ñu cuɨñɨ ñu
Tuhun Ndyoo.
2 Ta i ndyehe ra Jesús uu tahan barco
yatyi ñi yumiñi. Ta sa quita coyo ra tɨɨn
tyiyaca ta nacatya ra taraya ra.
3 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo
barco sa cuu sii ra Simón, ta i catyi ra sihin
ra vatyi nazatuhva ra zuhva ca sii tu nu
cono ca. Ta zɨquɨ i sicundyaa ra Jesús sisi
barco, ta i quisaha zacuaha ra sii ñiyɨvɨ
yucu yumiñi cuan.
4 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra ta i catyi ra
sihin ra Simón: Zacuhun barcun ndya nu
cono ca ta cañi ndo taraya ndo nu ndutya
vatyi cua tɨɨn ndo tyiyaca. Catyi ra Jesús.
5 Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra: Mae-
stro, sa zatyiño xaan ndi ñiyaca cuii, ta ñá
ñihi maa ndi. Zoco tatu moo catyi, cua cañi
tucu ndi taraya. Catyi ra Simón.
6 Ta sa zavaha ra cuhva cuan, ta i tɨɨn ra
cuaha xaan tyiyaca, ndya cuhva i tahndya
taraya ra sihin sa vee tɨ.

7 Ta i saha ra zeña sii ra tahan ra sa
ñoho inga barco vatyi naquisi tyindyee ra
sii ra. Ta i quisi ra, ta i zacutu ra nduu
tahan barco cuan sihin tyiyaca cuan, ta
ndya cuhva i cuñi ndyee tu.
8 Ta sa ndyehe ra Simón Pedro cuhva
cuan, ta i sicuiñi siti ra nuu ra Jesús. Ta i
quisaha catyi ra sihin ra: Zandoon sii, tata,
vatyi ra iyo xaan cuatyi cui.
9 Iyo xaan i cuñi ra Simón ta tandihi ra
ndihi sihin ra vatyi cuaha xaan tyiyaca i
tiin ra.
10 Ta iyo xaan cuñi tucu ra Jacobo sihin
ra Juan zehe ra Zebedeo. I zatyiño ra iin ñi
sihin ra Simón. Ta i catyi ra Jesús sihin ra
Simón: Ma iyo xaan cuñun. Ndya vityi ma
tiin con tyiyaca. Cua tiun sii ñiyivi vatyi cua
zacoton Tuhun Ndyoo sii ñu. Catyi ra Jesús
sihin ra Simón.
11 Ta sa yaha zandaa ra barco ra nu
ñuhu ityi, i zandoo tandihi uñi tahan ra sii
tandihi ndaha tyiño ra, ta cuahan ra sihin
ra Jesús.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

12 Ta minoo quivi ndyaa ra Jesús minoo
ñuu nu ndyaa minoo ra tyahyu. Ta sa
ndyehe ra sii ra Jesús, sicuiñi siti ra nuu ra
Jesús, ta i nacañi noo ra xiñi ra ndya nu
ñuhu. Ta i sica xaan ra sii ra ta catyi ra:
Tata, iyo cuhva suun; ta cuu zanduvohon
sii tatu cuñun. Catyi ra.
13 Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi ra, ta
i catyi ra: Cuñi. Sa nduvohon. Ta zuun ñi
caa cuhva cuan i quita cuehe tyahyu cuan
sii ra.
14 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma
nacatyun sihin numinoo ñiyivi. Zoco
cuhun nu ndyaa ra cu zutu ta cuhvon ñaa
ndihi sa tahan si cuhvon tañi i catyi ra
Moisés, ta cua cuu si minoo sa ndaa sii ra
cu zutu vatyi sa nduvohon. Catyi ra Jesús
sihin ra.
15 Zoco vazu i catyi ra Jesús sihin ra vatyi
ma nacatyi ra sihin ñiyivi, zoco cuaha xaan
ñiyivi i ñihi tuhun cuan. Ta cuaha xaan
cuaha xaan ñiyivi i titahan vatyi cuñi ñu
tyizoho ñu sa cahan ra Jesús, ta cuñi ñu sa
zanduvaha ra sii ñu.
16 Zoco i quita ra Jesús nu yucu ñu ndya
minoo nu ityi xaan nu yoñi ñiyivi iyo, ta
yucuan i cahan ra sihin ra Ndyoo.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

17 Minoo quivi zacuaha ra Jesús sii ñiyivi,
ta yucu zuhva ra fariseo ta ra maestro
cuenda ley hebreo. I quita ra cuan
ñuu Jerusalén ta inga ñuu ndyihi nacahnu
Galilea ta Judea. Ta sicoo xaan tundyee
iñi ra Ndyoo sihin ra Jesús quivi cuan, ta i
zanduvaha xaan ra sii ñiyivi cuhu.
18 Tacuan ta i saa coyo ra ndyizo sii mi-
noo ra cuhu sihin minoo tyuhva. I nducu
ra cuhva quihvi ra sisi vehe vatyi cuñi ra
caqui ra sii ra nu nandyaa ra Jesús.
19 Zoco ñá ñihi ra cuhva quihvi ra vatyi
tuu xaan ñiyivi. Tacuan ta i ndaa ra xiñi
vehe, ta i tyaa siyo ra zuhva tyiyo, ta i
zanoo ra sii ra nu nandyaa ra Jesús mahñu
ñiyivi.
20 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi sino xaan
iñi tandihi ra, ta i catyi ra sihin ra cuhu:
Tata, sa ndasi tandihi cuatyun. Catyi ra
Jesús.
21 Tacuan ta ra maestro cuenda ley cuan
sihin ra fariseo i quisaha sica iñi ra: "¿Yoo
ra cuu ra ya? Quiñi xaan cahan ra sii ra
Ndyoo. Sica iñi ra vatyi cuu zandasi ra
cuatyi yo, zoco minoo tuhun ñi maa ra
Ndyoo cuu zandasi cuatyi yo."
22 Zoco i sito ra Jesús cuhva sica iñi ra, ta i
quisaha catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda sica
iñi ndo tacuan?
23-24 ¿Ñaa sa ña yii ca catyi yo? ¿Atu yii ca
catyi yo? "Sa ndasi cuatyun", a yii ca catyi
yo: "Nduviton ta cacon; sa nduvohon." Ña
yii catyi yo: "Sa ndasi cuatyun." Vatyi
yivi sa ndyehe yo cuu cuhva cuan. Ma
coto ñiyivi tatu ndisa a ña ndisa. Zoco cua
ndyehe ñu tatu zanduvaha yo sii minoo
ñiyivi sa ndisa. Ta vityi cua zañehi sii ndo
vatyi cuu zacui tandihi vatyi ra i quisi ndya
gloria cui. Cuu zandasi cuatyi ñiyivi, ta
cuu zanduvehi sii ra ya. Catyi ra Jesús.
Ta i catyi ra sihin ra cuhu catuu yucuan:
Catyi suhun, nduviton. Naquihin tyuhvon
ta cunuhun ndya vehun.
25 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra,
ta i naquihin ra tyuhva ra, ta cua nuhu ra
ndya vehe ra. Ta ityi cuahan ra zacahnu
xaan ra sii ra Ndyoo.
26 Ta iyo xaan i cuñi tandihi ñiyivi, ta i
zacahnu ñu sii ra Ndyoo. Ta i yuhu xaan ñu,

ta i catyi ñu: Vityi ndisa i ndyehe yo minoo sa iyo xaan caa.

Cana ra Jesús sii ra Leví

27 Ta sa yaha cuan, ta i quita ra Jesús vehe cuan, ta cuahan ra. Ta i ndyehe ra sii minoo ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha romano. Leví nañi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho sihin.
28 Tacuan ta i nduvita ra Leví. I zandoo ra tandɨhɨ sa sii ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.
29 Tacuan ta i zavaha ra Leví minoo vico cahnu xaan vehe ra sa cuenda ra Jesús. Ta cuaha xaan ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha sindyaa mesa sihin inga ca ñiyɨvɨ.
30 (I sica iñi ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo vatyi ñahñi cuatyi maa ra), ta yucuan cuenda i quisaha cahan cuehe ra sihin ra sica noo sihin ra Jesús, ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda sasi ndo ta sihi ndo sihin ra tava xuhun ta ra iyo xaan cuatyi?
31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra iyo vaha, ña siñi ñuhu minoo médico sii ra. Zoco ra cuhu, siñi ñuhu médico sii ra.
32 Ta maa ndo sica iñi ndo vatyi vaha xaan ndo; ñahñi cuatyi ndo cuñi ndo. Yucuan cuenda ña vasi tyindyei sii maa ndo. Vasi tyindyei sii ñu sito vatyi iyo cuatyi ñu vatyi cua nazama ñu cuhva iyo ñu. Catyi ra Jesús.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

33 Tacuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Ra ndyico sii ra Juan ta sii ra fariseo, tuhva ra sahñi zoco sii ra, ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Zoco ra sica noo sihin moo, tandɨhɨ quɨvɨ sasi ra xita ta sihi ra ndutya. ¿Ñaa cuenda?
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu cuu sa ma cuhva ndo casi ñu yucu minoo vico tindaha tatu ndyaa ra i tindaha sihin ñu? Ma cuu. Cuñi ñu casi ñu vatyi zɨɨ xaan cuñi ñu.
35 Zoco cua saa quɨvɨ cua ndɨhɨ vico. Cua cuhun ra i tindaha vatyi cua quindyaa ñiyɨvɨ sii ra. Tacuan ta zɨquɨ ma casi ra sica noo sihin ra xita.
36 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, ta i catyi ra: Yoñi ñiyɨvɨ cua cahndya minoo zahma saa ta natyaa ñu zuhva si sii minoo zahma sahnu vatyi cua ndɨyɨ zahma saa cuan, ta zɨquɨ cua tahndya ca zahma sahnu cuan. Ta ña vaha naha si ndɨhɨ ca tatu natyaa ñu zahma saa sii zahma sahnu.
37 Ta yoñi zavaha ndixi panela sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quɨzɨ cuan tatu sahnu si. Ta cua cati ndixi ta cua tɨvɨ quɨzɨ.
38 Cuñi si quɨzɨ saa tatu zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela, ta ma ndoyo ñuhu si.
39 Ta tatu sa sihi minoo ra ndixi panela sa ndaa, ma cuñi ra sa ñá ndaa vatyi catyi ra: “Vaha ca ndixi sa ndaa.” Ndixi sahnu ca cuu si cuan. (Ta tacuan iyo ñiyɨvɨ sihin costumbre ñu. Sa caan xaan ñu sii sa sahnu, ta ma cuu nazaca si sihin minoo cuhva saa.)

6

Tohon ra sica noo sihin ra Jesús yoco trigo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i yaha ra Jesús mahñu itu trigo ñiyɨvɨ. Ta ra sica noo sihin ra i tohon ra zuhva yoco trigo ta i zavii ra sihin ndaha ra, ta sasi ra sii si.
2 Tacuan ta i catyi zuhva ra fariseo sihin ra: Ña catyi ley yo sa zatyiño yo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. ¿Ñaa cuenda zatyiño ndo?
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu tañaha ca cahvi ndo cuhva i zavaha ra David ta ra ndɨhɨ sihin ra minoo quɨvɨ i sizoco xaan ra?
4 I quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu, ta i quihin ra pan ii. Ta i sasi ra sii si, ta saha ra sii ra ndɨhɨ sihin ra. Ta catyi ley vatyi maa ñi ra cu zutu tahan si casi pan cuan. Catyi ra Jesús.
5 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ra i quisi ndya gloria cui, ta ndyaca ñaha tuqui quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra na-ityi ndaha

6 Ta inga quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i quɨhvɨ ra Jesús sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ. Ta yucuan i ndyehe ra sii minoo ra na-ityi ndaha siyo cuaha.
7 Ta ra maestro cuenda ley hebreo sihin ra fariseo i ndyehe xaan ra sii ra Jesús tatu cua zanduvaha ra sii ra cuan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. Tacuan ta cua cuu tyaa ra cuatyi sata ra.
8 Zoco sa sito ra Jesús cuhva sica iñi ra, ta i catyi ra sihin ra na-ityi ndaha: Nduvita.

Ta cuɨñɨ ndyoon mahñu. Ta i nduvita ra, ta sicuɨñɨ ndyaa ra mahñu.
9 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra Jesús sii ra
yucu yucuan ta catyi ra: Minoo ñi tuhun
cua nducu tuhin sii ndo. ¿Atu catyi ley
vatyi zavaha yo sa vaha a sa ña vaha quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ? ¿Atu zacacu yo sii ñiyɨvɨ a
cahñi ndɨhɨ yo sii ñu?
10 Ta i ndyehe ra Jesús sii minoo minoo
ra yucu yucuan. Ta i catyi ra sihin ra cuhu:
Nandɨca ndohon. Ta i nandɨca ra ndaha ra,
ta i nduvaha ndaha ra.
11 Ta zuhva ra yucu yucuan, i cuxaan
xaan ra, ta i natuhun tahan ra yozo caa cua
zavaha ra sihin ra Jesús.

I casi ra Jesús usi uu tahan ra apóstol

12 Ta minoo quɨvɨ i ndaa ra Jesús minoo
yucu vatyi cua caca tahvi ra sii ra Ndyoo.
Ta i cahan ra sihin ra Ndyoo ñiyaca cuii.
13 Ta cuhva sa cundisi i cana ra sii tandɨhɨ
ra sica noo sihin ra, ta i casi ra usi uu tahan
ra vatyi cuu ra apóstol, ta cua tava ra Jesús
tyiño sii ra.
14 Ta ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan ra:
Ra Simón Pedro, ta yañi ra, ra Andrés. Ra
Jacobo, ra Juan, ra Felipe, ta ra Bartolomé.
15 Ta ra Mateo, ta ra Tomás, ta ra Jacobo
zehe ra Alfeo ta ra Simón Zelote.
16 Ta ra Judas, yañi ra Jacobo, ta ra Judas
Iscariote, ra cua xico sii ra Jesús.

Zacuaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ

17 Ta i noo ra Jesús yucu cuan sihin sa
usi uu tahan ra cuan. Ta i sicuɨñɨ ndyaa
ra minoo nu ndaa sihin ra sica noo sihin
ra ta sihin cuaha ca ñiyɨvɨ, ñu i quita coyo
nacahnu Judea ta ñuu Jerusalén ta ñuu Tiro
sihin ñuu Sidón sa ndyaa yuhu tyañuhu. I
saa ñu yucuan vatyi cua cuɨñɨ ñu sa cahan
ra Jesús. Ta ñu cuhu, cuñi ñu sa zanduvaha
ra sii ñu.
18 Ta ñiyɨvɨ ñoho tatyi ña vaha, i nduvaha
tucu ñu.
19 Ta tandɨhɨ ñu, cuñi ñu tɨɨn ñu sii ra Jesús
vatyi iyo tundyee iñi ra Ndyoo sii ra Jesús,
ta i zanduvaha si sii tandɨhɨ ñu.

Ñiyɨvɨ ñihi tumañi iñi ta ñiyɨvɨ ma ñihi tumañi iñi

20 Tacuan ta i ndyehe ra Jesús sii ñiyɨvɨ
sica noo sihin ra. Ta i catyi ra: Tandɨhɨ
ndoho sa ndahvi, zɨɨ xaan cuu sii ndo vatyi
tahan si sii ndo sa cundyaca ñaha ra Ndyoo
sii ndo.
21 Ta tandɨhɨ ndoho sa sizoco vityi, zɨɨ
xaan cuu sii ndo vatyi cua coo quɨvɨ ta ma
ndyehe ca ndo zoco. Ta tandɨhɨ ndoho sa
sacu xaan vityi, zɨɨ xaan cuu sii ndo vatyi
cua coo quɨvɨ ñahñi ca tucuihya iñi cua coo
sii ndo. Ta cua vacu ndo sihin sa zɨɨ cuñi
ndo.
22 Zɨɨ xaan cuu sii ndo tatu ña cuu ndyehe
ñiyɨvɨ sii ndo, ta tatu cua tava ñu sii ndo nu
yucu ñu, a tatu cahan cuehe ñu sii ndo a
tatu catyi ñu vatyi ñiyɨvɨ ña vaha cuu ndo
vatyi sino iñi ndo sii mi, ra i quisi ndya
gloria cui.
23 Zɨɨ xaan cuñi ndo quɨvɨ ndyehe ndo
tundoho cuan, ta ndava ndo sihin sa zɨɨ
cuñi ndo vatyi cahnu xaan sa cua cuhva
ra Ndyoo sii ndo gloria. Zuun ñi cuhva ña
vaha cuan i zavaha ñiyɨvɨ sahnu ta tyiemvu
sihin ra profeta.
24 Zoco ndahvi ndoho ra cuca vityi vatyi
sa iyo sa zɨɨ sii ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya.
25 Ta ndahvi ndoho ra sica iñi vatyi ñahñi
sa cumañi sii ndo vityi vatyi cua coo quɨvɨ
cua ndyehe xaan ndo zoco. Ta ndahvi
ndoho tatu zɨɨ xaan cuñi ndo vityi vatyi cua
coo quɨvɨ cua nducuihya xaan iñi ndo, ta
cua vacu xaan ndo.
26 Ta ndahvi ndoho tatu catyi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan ndo vityi vatyi zuun
ñi cuhva cuan i cahan ñiyɨvɨ sahnu sii ñu
cuenda ra i catyi vatyi profeta ra Ndyoo
cuu ra, ta ña ndisa ra.

Cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ xaan iñi sii ndo

27 Tandɨhɨ ndoho ra siñi sa quehin, catyi
sihin ndo vatyi cuñi xaan ndo sii ñu xaan
iñi sii ndo. Zavaha ndo sa vaha sihin ñiyɨvɨ
ña cuu ndyehe sii ndo.
28 Cahan vaha ndo sihin ñiyɨvɨ cahan
ndya vaha ñi sii ndo, ta cahan ndo sihin
ra Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha
sihin ndo.
29 Tatu iyo ra cati ii siyo xɨtɨ ndo, cuhva
ndɨhɨ ndo inga siyo nacati ra. Tatu iyo
ra quindyaa siqueta ndo, cuhva ndɨhɨ ndo
camisa ndo sii ra.
30 Cuhva ndo ñaa ndɨhɨ sa sica ñiyɨvɨ sii
ndo, ta tatu iyo ra quindyaa sa sii ndo, ma
nandaca ndo sii si.

31 Tatu cuñi ndo sa cua zavaha ñiyɨvɨ sa
vaha sihin maa ndo, tacuan zavaha tucu
maa ndo sihin maa ñu.
32 Tatu ɨɨn ñi sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ndo
cuñi ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha ndo cuhva
cuan? vatyi tacuan tucu zavaha ñiyɨvɨ
quiñi xaan iyo. Cuñi xaan ñu sii ñiyɨvɨ sa
cuñi sii maa ñu.
33 A tatu zavaha ndo sa vaha sihin ñiyɨvɨ
zavaha sa vaha sihin ndo, ¿ñaa sa vaha
zavaha ndo cuhva cuan? vatyi tacuan tucu
zavaha ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo.
34 A tatu saha noo ndo ndaha tyiño ndo
sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ndo sa zaha ñu tumañi
iñi sii ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha ndo cuhva
cuan? vatyi ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo, saha noo
ñu sa sii ñu ta ndatu ñu sa cua nacuhva tucu
ñiyɨvɨ sii si.
35 Zoco maa ndo, cuñi xaan ndo sii ñu
xaan iñi sii ndo. Ta zavaha ndo sa vaha.
Ta cuhva noo ndo sa sii ndo, zoco ma cuatu
ndo ñaa tumañi iñi cua zavaha tucu maa ñu
sii ndo. Ta tacuan ta cahnu xaan sa vaha
cua ñihi ndo nu ndyaa ra Ndyoo. Ta sa
ndisa cuii cua cuu ndo zehe ra Ndyoo, ra
cahnu ca. Vatyi ra Ndyoo, vaha ñiyɨvɨ cuu
ra sihin ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta sihin ñu ña
saha tyahvi ndyoo sii ra.
36 Yucuan cuenda cundahvi xaan iñi ndo
sii ñiyɨvɨ tañi maa ra Ndyoo cundahvi xaan
iñi ra sii ñu.

Ma cahan cuehe yo sii ñiyɨvɨ

37 Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ coto
catyi ra Ndyoo vatyi ña vaha zavaha tucu
maa ndo. Ma catyi ndo vatyi ña vaha ñiyɨvɨ,
ta ma catyi tucu ra Ndyoo vatyi ña vaha
ndo. Zaha ndo tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ, ta cua
zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii maa ndo.
38 Cuhva maa ndo sa siñi ñuhu sii ñiyɨvɨ,
ta cua cuhva tucu maa ra Ndyoo sa siñi
ñuhu sii maa ndo. Tañi ñiyɨvɨ vaha tatu xico
ñu ñaa sa xico ñu sii ndo, situ cuii saha ñu
ndya cuhva sitya cuii ñi ca si. Tacuan tucu
cua zavaha ra Ndyoo sihin ndo. Vaha xaan
cua tyicuhva ra sa vaha ndya cuhva sitya
cuii si, ta cua cuhva ra sii ndo. Vatyi tañi
cuhva cua cuhva maa ndo sii ñiyɨvɨ, tacuan
cuu cuhva cua cuhva ra Ndyoo sii maa ndo.
Catyi ra Jesús.
39 Ta zɨquɨ i cahan ra Jesús sihin ñu sihin
minoo cuhva ta catyi ra: Ma cuu zañaha
minoo ra cuaa ityi sii inga ra cuaa. Cua
canacava nduu tahan ra sisi xahva.
40 Ta cahnu ca cuu minoo ra cu maestro
ta zɨquɨ ra zacuaha sihin ra, zoco tatu sa
ndɨhɨ zacuaha ra, cua nduu ra tañi maestro
ra.
41 ¿Ñaa cuenda ndyehun mihin luhlu cuii
ñi sa ñoho sɨtɨ nuu yañun, ta ña zohon
cuenda mihin cahnu sa ñoho sɨtɨ nuun?
42 Ta ¿ñaa cuenda catyun sihin yañun
vatyi nacuhva ra sa tavon mihin luhlu sa
ñoho sɨtɨ nuu ra? ta ña tuu iñun vatyi minoo
mihin cahnu xaan ñoho sɨtɨ nuun. Cuhva
cuan zohon tuhun vatyi vaha xoon, ta ña
ndisa. Tava xihnon mihin cahnu sa ñoho
sɨtɨ nuun, ta cua ndundisi ndyehun, ta cua
cuu tavon mihin sa ñoho sɨtɨ nuu yañun.

Nacoto yo tatu vaha minoo yutu tatu saha tu yucu vixi vaha

43 Minoo yutu vaha, ña saha tu sɨtɨ ña
vaha. Ta minoo yutu ña vaha, ña saha tu
sɨtɨ vaha.
44 Nacoto yo ñaa yutu cuu tahan tahan
tu sa cuenda sɨtɨ saha tu. Vatyi minoo tu
mihndya ma cuhva tu mango, ta minoo iñu
ma cuhva tu yucu vixi sa nañi uva.
45 Ta tacuan tucu sihin ñiyɨvɨ. Minoo ra
vaha, cahan ra tuhun vaha sa iyo añima
ra. Ta ñiyɨvɨ ña vaha, ña vaha añima ñu,
ta cahan ñu sa quiñi sa iyo añima ñu vatyi
ñaa ndɨhɨ sa situ añima ñiyɨvɨ, yucuan cuu
sa cahan ñu.

Cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa cahan ra Jesús, ta cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi

46 ¿Ñaa cuenda catyi ndo sihin: “Zutu
mañi yuu, Zutu mañi yuu”, ta ña zavaha
ndo cuhva catyi sihin ndo?
47 Tatu iyo ra cua quisi nu ndyei, ta siñi
ra sa quehin, ta zavaha ra sii si, ihya cuu
cuhva iyo ra:
48 Cuu ra tañi minoo ra i zandaa vehe.
Cono xaan sitya ra ndya tahan ra minoo
yuu cahnu, ta i zandaa ra vehe ra zɨquɨ yuu
cuan. Ta quɨvɨ i coon xaan zavi, ñihi xaan
i yaha ndutya saha vehe ra, zoco ñá cuu
zanduva si vehe ra vatyi ndyaa si zɨquɨ yuu
cuan.
49 Zoco ra ña siñi sa quehin, ta ña zavaha
ra sii si, cuu ra tañi minoo ra ñá zavaha
cimiento, ta i zandaa ra vehe ra nu ñuhu ñi.

Ta ñihi xaan i yaha ndutya saha vehe ra, ta tañi tyehen ñi i nduva vehe ra, ta i ndoyo ñuhu si.

7

Zanduvaha ra Jesús sii minoo muzu ra ndyaca ñaha sii zandaru

1 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ ta cua nanuhu tucu ra inga saha ndya ñuu Capernaum.
2 Ta yucuan ndyaa minoo ra ndyaca ñaha sii minoo ziendu zandaru. Ta minoo muzu ra, ra sa cuñi xaan ra, cuhu xaan ra, ta cuñi cuu ra.
3 Quɨvɨ sa sito ra cu nuu sii zandaru cuan tuhun ra Jesús, i tasi ra sii zuhva ra sahnu hebreo vatyi caca ra tumañi iñi sii ra Jesús sa quisi zanduvaha ra sii muzu ra.
4 Ta i saa coyo ra sahnu cuan nu ndyaa ra Jesús, ta i sica xaan ra tumañi iñi sii ra ta catyi ra: Iyo minoo ra romano. Ra cu nuu sii zandaru cuu ra.
5 Ta vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra sihin maa yo ñiyɨvɨ hebreo ndya cuhva ndya i tyiyahvi maa ra ta i ndaa minoo vehe ñuhu ndi.
6 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra sahnu cuan, zoco cumañi ca saa ra vehe ra cu nuu cuan, ta i tasi ra cuan zuhva amigo ra, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Tata, catyi ra cu nuu cuan vatyi ma zayangon suun sa cuhun ndya vehe ra vatyi cahnu xaan ca cuu moo, ta cahan nuu ra vatyi iyo cuatyi ra. Ta yoho, ra vaha xaan cuun.
7 Yucuan cuenda ña cuñi ra quisi ra nu ndyoon. Zoco tatu cua catyi moo vatyi nduvaha muzu ra, cua nduvaha ra vazu ma cuhun, catyi ra.
8 Vatyi maa ra, ra ndyaca ñaha sii zandaru cuu ra. Ta cuu catyi ra sihin minoo ra: “Cuahan”, ta cuhun ra. Ta catyi ra sihin inga ra: “Ñaha”, ta vasi ra. Ta catyi ra sihin muzu ra: “Tyehen zavohon”, ta zavaha ra sii si. Ta tacuan tucu moo, catyi ra, vatyi tatu catyun vatyi nduvaha muzu ra, cua nduvaha ra. Catyi ra cuan sihin ra Jesús.
9 Ta sa siñi ra Jesús cuhva cahan ra cuan, ta iyo xaan i cuñi ra sa cuenda ra cu nuu cuan. Ta i nasico cava ra, ta i catyi ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra: Catyi sihin ndo vatyi tañaha ca nañihi sii minoo ra hebreo ra sino iñi sii ra Ndyoo tañi sino iñi ra cuan. Catyi ra.
10 Ta cuanuhu ra i tasi ra cu nuu cuan, ta sa nasaa ra i ndyehe ra vatyi sa nduvaha muzu cuan.

Zanandoto ra Jesús sii zehe minoo ñandahvi sa sihi yɨɨ

11 Yaha cuan ta inga quɨvɨ cuahan ra Jesús minoo ñuu sa nañi Naín. Ta cuahan tucu ra sica noo sihin ra ta cuaha xaan ca ñiyɨvɨ.
12 Ta cuhva sa cua saa ra yatyi ñi ñuu cuan, ta ndyehe ra vatyi quita cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta ndyizo ñu minoo ndɨyɨ. Minoo tuhun ñi zehe ña iyo cuu ra i sihi cuan. Ta ñandahvi cuu maa ña.
13 Ta sa ndyehe ra Jesús sii ña, i cundahvi xaan iñi ra sii ña, ta i catyi ra: Ma vacun.
14 Ta i tuhva ra Jesús, ta i tɨɨn ra satu ñoho ndɨyɨ. Ta ra ndyizo satu cuan, i sicuiñɨ ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra ñoho cuan: Ra yoco, catyi suhun vatyi nduviton.
15 Tacuan ta i nduvita ra cuan, ta i quisaha cahan ra. Ta i nacuhva cuenda ra Jesús sii ra sii zɨhɨ ra.
16 Ta i yuhu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ i ndyehe. Ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta i catyi ñu: Ihya ra cuu minoo profeta cahnu. Ta inga ñu i catyi: Cahnu xaan sa zavaha ra Ndyoo sihin yo vityi.
17 Ta i sito ñiyɨvɨ nacahnu Judea ta nacahnu ityi cuan cuhva i zavaha ra Jesús.

Tasi ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra ndya nu ndyaa ra Jesús

18 Ta i nacatyi ra sica noo sihin ra Juan sihin ra tandɨhɨ sa zavaha ra Jesús. Ta i cana ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra.
19 Ta i tasi ra sii ra nu ndyaa ra Jesús vatyi cua ndaca tuhun ra sii ra tatu ra Cristo cuu ra, ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ, a tatu cuñi si sa cuatu ra ndya cua quisi inga ra.
20 Ta saa ra i tasi ra Juan nu ndyaa ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu yoho cuu Cristo, ra cua zacacu sii ndi a cuatu ca ndi naquisi inga ra?
21 Ta zuun ñi cuhva sa yucu ra cuan, i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu, cuaha nuu cuehe, ta ñu ñoho tatyi cuihna. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuaa i nandyehe zacuu ra.
22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i tasi ra Juan: Cuahan ndo ta nacatyi ndo

sihin ra Juan tandɨhɨ sa i ndyehe ndo ta sa
siñi ndo. Nacatyi ndo cuhva nandyehe ra
cuaa, ta cuhva nacaca ra coxo, ta cuhva
nduvaha ra tyahyu, ta cuhva nacuɨñɨ ra
zoho, ta cuhva nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Ta
nacatyi ndo cuhva siñi ñiyɨvɨ ndahvi Tuhun
Vaha, cuhva cua cacu ñu.
23 Ta catyi ndo sihin ra vatyi zɨɨ xaan cua
cuñi ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu sa sino iñi ñu sii.
Catyi ra Jesús sihin ra.
24 Ta sa yaha cuahan ra i tasi ra Juan, ta
i quisaha ndaca tuhun ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta
catyi ra: ¿Ñaa sa sindyehe ndo quɨvɨ i sahan
ndo nu ityi xaan nu yoñi ñiyɨvɨ iyo? ¿Atu
sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo minoo
tuñɨɨ sa canda zacuu tatyi?
25 ¿A atu sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo
sii minoo ra ñoho zahma vaha? Zoco ña
tacuan vatyi ñiyɨvɨ ñoho zahma vaha xaan,
iyo ñu vehe rey.
26 ¿Atu yɨvɨ minoo ra cu profeta cuu sa
sindyehe ndo? Zuun. Ta cahnu ca ra cuu ra
ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra cahan tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra.
27 Zuun ra cuu ra sa cahan si tuhun nuu
tutu ra Ndyoo nu i tyaa ra Isaías tyehen:
“Yuhvi ra Ndyoo cua tasi sii minoo ra ityi
nuu ca, ta cua zanduvaha ra cuhva iyo
ñiyɨvɨ vatyi cua saa moo cuee ca, ta cua
tyizoho ñu sa cohon.”
28 Ta catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ rayɨɨ ra
cacu, yoñi inga ca ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Juan.
Zoco ra luhlu ca, ra cuhun nu ndyaca ñaha
ra Ndyoo, cahnu ca ra ta zɨquɨ ra Juan, ra
zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ. Catyi ra Jesús.
29 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi sa cahan ra
Jesús ta ra tava xuhun cuenda ra ndyaca
ñaha, i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta
nacoto ñu vatyi ndoo xaan sa zavaha ra
Ndyoo. Sa yaha sicoo ndutya maa ñu i
zacuu ra Juan.
30 Zoco ra fariseo ta ra maestro cuenda
ley hebreo ñá cuñi ra quihin ra sa saha ra
Ndyoo sii ra. Yucuan cuenda ñá cuñi ra coo
ndutya ra.
31 Ta i catyi ra Jesús sa cuenda ra: ¿Ñaa ñi
cuhva quehin sihin ñiyɨvɨ iyo vityi? ¿Tañi
yoo ñi sa caa caa ñu?
32 Caa ñu tañi sa ndyihi sa ndyaa
nuyahvi, ta cana saa si sii tahan si, ta catyi
si: “Tɨvɨ ndi cutu, ta ñá sata saha ndo. Ta
sata ndi yaa tucuihya iñi, ta ñá sacu ndo.”
33 Tacuan iyo maa ndo vatyi ra Juan, ra i
zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, i quisi ra ta ñá sasi
vaha ra, ta ñá sihi ra vino. Ta catyi ndo
vatyi ñoho minoo tatyi cuihna sii ra.
34 Ta zɨquɨ i saa mi, ra i quisi ndya gloria.
Ta sasi ta sihi. Ta catyi ndo vatyi tuhva xein
coho ta cuahyi xein. Ta cuxaan ndo vatyi
vaha ñiyɨvɨ cui sihin ra iyo cuatyi ta sihin
ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.
35 Ta catyi sihin ndo vatyi saha ra Ndyoo
sa siñi tuñi maa ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
Ta cua zañaha ñu sii maa ndo vatyi vaha sa
siñi tuñi ra Ndyoo.

Sasi ra Jesús xita vehe minoo ra fariseo sa nañi Simón

36 Ta i cana minoo ra fariseo sii ra Jesús sa
cua casi ra xita vehe ra. Ta cuahan ra Jesús
vehe ra fariseo cuan, ta sicundyaa ra mesa.
37 Tacuan ta minoo ñaha zɨɨ iñi ñuu cuan i
sito ña vatyi ndyaa ra Jesús vehe ra fariseo
cuan, ta i quisi ña sihin minoo yutyi azetye
vixi.
38 Ta i sicuɨñɨ ndyaa ña saha ra Jesús, ta i
sacu xaan ña vatyi ndu-uu iñi ña cuatyi ña,
ta i quisaha nacatya ña saha ra Jesús sihin
ndutya nuu ña. Ta zɨquɨ i zana-ityi ña saha
ra sihin ixi xiñi ña. Ta sihi ña saha ra. Ta i
saca ña azetye vixi cuan saha ra.
39 Ta cuhva sa ndyehe ra Simón tacuan,
ta i sica iñi ra: “Tatu ndisa vatyi minoo ra
profeta cuu ra ya, cua nacoto ra yozo caa
iyo ñaha sa tɨɨn sii ra vatyi iyo xaan cuatyi
ña.”
40 Ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón:
Simón, iyo minoo tuhun cuñi nacatyi
suhun. Ta i catyi ra Simón: Vaha, maestro.
Nacatyun sihin.
41 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sicoo minoo
ra, ta uu tahan ra i sitavi sii ra. Minoo ra
tavi ra ohon ziendu denario (tañi ohon mil
peso cuu si). Ta inga ra tavi ra uu xico usi
ñi denario (tañi ohon ziendu peso ñi).
42 Ta nduu tahan ra cuan, ñá cuu
tyiyahvi ra sa tavi ra. Ta ra sa saha noo
xuhun cuan, zaha ra tucahnu iñi sii nduu
tahan ra, ta ñá tyiyahvi ca ra sii ra. Ta vityi
catyun, Simón, ¿ndya ra cua cuñi ca sii ra sa
saha noo cuan? Catyi ra Jesús.

43 Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra: Ra
sa cuaha ca tavi cuan. Catyi ra. Tacuan ta i
catyi ra Jesús: Ndisa sa cohon.
44 Ta ziqui i nandyehe ra Jesús sii ñaha
cuan, ta i catyi ra sihin ra Simón: Ndyehun
sii ñaha ya. Yuhvi i quihvi vehun, ta ñá
sohon ndutya ndoo sehi. Zoco maa ña i
nacatya ña sehi sihin ndutya nuu ña, ta
zana-ityi ña sihin ixi xiñi ña.
45 Yoho ñá suhun xiti. Zoco ndya cuhva
ndya quihvi ihya ta ñá zaña maa ña sa sihi
ña sehi.
46 Ñá tyuhun azetye xiñi. Zoco ihya ñaha
i tyihi azetye vixi sehi.
47 Yucuan cuenda catyi suhun, Simón,
vatyi vazu cuaha xaan cuatyi ña iyo, zoco
sa zehi tucahnu iñi sii ña tandihi si. Yu-
cuan cuenda cuñi xaan ña sii. Inga ñiyivi
sa zuhva ñi cuatyi ñu iyo, zuhva ñi zehi
tucahnu iñi sii ñu, ta zuhva ñi cuñi ñu sii.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha cuan: Sa
ndasi cuatyun. Catyi ra.
49 Tacuan ta inga ra yucu mesa sihin ra,
i quisaha sica iñi ra sihin añima ra: "¿Yoo
ra cuu ra ya vatyi zandasi tucu ra cuatyi
ñiyivi?"
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha cuan: Cua-
han vityi, sa cacun vatyi sino iñun. Cuahan
sihin sa vaha.

8

Ñuzihi sa tyindyee sii ra Jesús

1 Yaha cuan ta cuee ca ta cuahan ra Jesús
tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu ndyihi. I
cahan ra Tuhun Ndyoo nuu ñiyivi. Ta i
zacoto ra sii ñu Tuhun Vaha, cuhva cuñi ra
Ndyoo cundyaca ñaha ra sii ñu. Ta ndihi sa
usi uu tahan ra i casi ra sihin ra.
2 Ta cuahan tucu ñu zihi sihin ra. Maa ñu
cuu ñu i zanduvaha ra ta cuhu ñu a i ñoho
tatyi cuihna sii ñu ta i tava ra. Ta cuahan
ña María minoo ñaha ñuu Magdala sihin ñu.
I siñoho usa tahan tatyi cuihna sii ña, ta
nduvaha ña.
3 Ta cuahan tucu ña Juana, ñazihi ra
Chuza. Minoo ra cu tyiño sa cuenda ra rey
Herodes cuu maa ra. Ta cuahan ña Susana
ta cuaha xaan ca ñu cuahan. Ta i tyindyee
ñu sii ra Jesús sihin xuhun ñu.

Cahan ra Jesús ziqui minoo cuhva, cuhva ra tasi

4 Cuaha xaan ñiyivi i quita sa zii zii ñuu,
ta titahan ñu vatyi cua tyizoho ñu sa cahan
ra Jesús. Ta i cahan ra sihin ñu ziqui minoo
cuhva ta catyi ra:
5 Cuahan minoo ra nu iyo tyiño ra vatyi
cua quiti ra siti trigo nu ñuhu ra. Ta cuhva
sa quiti ra sii si, zuhva si canacoyo si ityi. Ta
i sañi ñiyivi sii si, ta i sasi zaa sii si.
6 Ta zuhva siti cuan, i canacoyo si nu yaxi
ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Ta quivi i
caña si, i na-ityi si vatyi ña coco caa ñuhu ta
i cumañi ndutya sii si.
7 Ta zuhva siti cuan, i canacoyo si ticui
iñu. Ta i caña si sisi iñu, zoco i zahvi iñu sii
si. Ta ñá saha si siti si.
8 Ta zuhva ca siti cuan, i canacoyo si nu
vaha ñuhu, ta saha xaan si siti si. Iyo si saha
si minoo ziendu siti si. Catyi ra Jesús. Ta
sa yaha cahan ra tuhun cuan, i cana saa
ra, ta i catyi ra: Tatu siñi ndo, cuiñi ndo sa
quehin. Catyi ra.
9 Tacuan ta i ndaca tuhun ra i casi ra sii
ra ñaa cuñi si catyi si cuhva cahan ra sihin
ñiyivi.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Saha ra
Ndyoo sa coto maa ndo tuhun xehe sa
cuenda cuhva ndyaca ñaha maa ra. Zoco
sihin inga ñiyivi, maa ñi sihin minoo cuhva
quehin vatyi cua ndyehe ñu, zoco ma na-
coto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua cuiñi ñu, zoco
ma cutuñi iñi ñu.
11 Ihya cuu cuhva cuñi si catyi si: Siti
cuan cuu tañi Tuhun Ndyoo.
12 Ta tañi sa canacoyo siti cuan ityi,
tacuan iyo minoo ityi ñiyivi siñi Tuhun
Ndyoo. Ta saa cuihna, ta quindyaa ra sii si
sisi añima ñu coto cua sino iñi ñu ta cacu ñu.
13 Ta tañi sa canacoyo siti nu ñoho xaan
yuu iyo inga ityi ñiyivi sa siñi Tuhun Ndyoo.
Zii xaan cuñi ñu sihin si zuhva ñi quivi, zoco
ña quihvi vaha si añima ñu. Ta ña naha cua
sino iñi ñu. Tatu cua quisi minoo tundoho
ziqui ñu a cuxaan ñiyivi sihin ñu sa cuenda
Tuhun Ndyoo, yatyi xaan cua zaña ñu sii si.
14 Ta inga ñiyivi cuu tañi sa canacoyo siti
nu ndyaa iñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, zoco
sica xaan iñi ñu inga tuhun, tuhun sa iyo
ñuu ñiyivi. Sica iñi ñu tuhun sa nducuca ñu
ta cuhva cua cuzii iñi ñu ñuu ñiyivi ya. Ta
ma zatyiño vaha Tuhun Ndyoo sihin ñu.

15 Zoco tañi sɨtɨ canacoyo nu vaha ñuhu,
tacuan iyo inga ñiyɨvɨ. Ndoo xaan iyo ñu, ta
vaha xaan añima ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo,
ta zavaha ñu sii si. Ta cundyee xaan iñi ñu.
Ta cuaha xaan sa vaha zavaha ñu cuhva
catyi Tuhun Ndyoo.

Cuhva sii minoo lámpara

16 Tatu tyaa ñiyɨvɨ minoo lámpara sisi
vehe ñu, ma tyihi ñu sii si xu sito a inga nu
xehe. Ña tacuan vatyi tyaa ñu sii si nu zucu
vatyi tacuan ta ndundisi sisi vehe, ta cuu
ndyehe ñiyɨvɨ quɨhvɨ sisi vehe.

17 Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si,
tacuan iyo cuhva zacuehi sii ndo vityi.
Zoco cua coo quɨvɨ ta cua cuɨñɨ ñiyɨvɨ nac-
ahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva zacuehi ihya.

18 Yucuan cuenda coto vaha ndo sii ndo
sihin sa siñi ndo vatyi tatu tyaa ndo yahvi
sa quehin, cuaha ca cua zacuehi sii ndo.
Zoco tatu ma tyizoho ndo cua quindyei
ndya cuhva ndya sa zuhva ñi sa sica iñi ndo
vatyi sa cutuñi iñi ndo.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

19 Tacuan ta i saa zɨhɨ ra ta yañi ra Jesús,
zoco ñá cuu quɨhvɨ ñu nu ndyaa ra vatyi
tuu xaan ñiyɨvɨ.

20 Ta i zacoto ñiyɨvɨ yucu yucuan sii ra ta
catyi ñu: Zɨhun ta yañun, nandyaa ñu sata
vehe, ta cuñi ñu cahan ñu suhun.

21 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Ñiyɨvɨ
sa cuu zɨhi ta yañi cuu ñu siñi Tuhun Ndyoo
ta zavaha ñu sii si.

Zacutaxi ra Jesús tatyi ta ndutya

22 Minoo quɨvɨ i quɨhvɨ ra Jesús minoo
barco sihin ra i casi ra. Ta i catyi ra sihin
ra: Coho yo inga siyo miñi. Ta cuahan ra
sihin barco cuan.

23 Ta cuhva sa cuahan ra mahñu miñi
cuan, ta quixi ra Jesús. Ta sicava minoo
tatyi cahnu xaan. Ta quɨhvɨ ndutya sisi
barco. Ta i situ tu, ta i quisaha ndyee tu.

24 Ta i zandoyo ra sii ra Jesús ta catyi ra:
¡Maestro! ¡Maestro! ¡Sa cuñi cunaa yo! Catyi
ra. Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan ra sihin
tatyi ta sihin ndutya, ta i cutaxi si.

25 Ta i catyi ra sihin ra yucu sihin ra:
¿Ñacu ña nɨɨ iñi ndo? Catyi ra. Zoco ra cuan,
yuhu xaan ra, ta iyo xaan i cuñi ra. Ta
i quisaha ndaca tuhun ra sii ra tahan ra:
¿Yoo ra cuu ra ya? vatyi cuhva ndya tatyi ta
cuhva ndya ndutya ta tyaa si yahvi sii ra.

Minoo ra ñoho tatyi cuihna

26 Tacuan ta i saa ra Jesús nu cu si Gadara
sa ndyaa inga siyo miñi cahnu sa nañi
Galilea.

27 I quita ra Jesús barco, ta i tuhva minoo
ra ñuu cuan sii ra. Sa naha xaan ñoho tatyi
cuihna sii ra, ta ña ñoho ra zahma ra, ta ña
ndyaa ra vehe ra. Sica noo ñi maa ra nu
ñaña.

28-29 Ta tuhva tatyi ña vaha cuan tɨɨn
sii ra, ta yucuan cuenda sihñi ñu cadena
ndaha ra ta saha ra vatyi ma cuu cuhun
ra. Zoco i sahnu ra cadena sihin fuerza sa
saha tatyi ña vaha cuan sii ra, ta i zacono
tatyi cuan sii ra ndya nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Ta
cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús, i sicuɨñɨ
sɨtɨ ra nuu ra, ta i cana saa ra, ta catyi ra:
¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo cuu
zehe Ndyoo ra cahnu ca. Sa ndyoo ñi ma
zandyehun tundoho sii. Tacuan i catyi ra
vatyi sa catyi ra Jesús sihin tatyi cuihna
vatyi naquita si sisi añima ra.

30 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
¿Ñaa nañun? Ta tatyi cuan nacahan si ta
catyi si: Nañi Legión. Tacuan catyi tatyi ña
vaha cuan vatyi cuaha xaan si ñoho sii ra.

31 Ta i sica tatyi ña vaha cuan tumañi
iñi sii ra Jesús sa ma zacuhun ra sii si sisi
minoo xahva cono xaan nu ma cuu quita
si.

32 Ta sica tatyi ña vaha cuan sii ra Jesús
vatyi nacuhva ra sa quɨhvɨ si sisi quɨnɨ vatyi
yucu xaan tɨ yucuan. Ta i saha ra Jesús sa
quɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan.

33 Ta i quita tatyi ña vaha cuan sii ra
ndahvi cuan, ta i quɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan.
Ta ñihi xaan i cacono quɨnɨ cuan nu iñi noo
yuhu miñi. Ta i sihi tandɨhɨ tɨ sisi ndutya.

34 Ta cuhva sa ndyehe ra zacuenda quɨnɨ
cuan sa tahan tɨ, i sino xaan ra, ta i nacatyi
ra sihin ñiyɨvɨ sa ndyehe ra sisi cuhu ta sisi
ñuu.

35 Ta i quita coyo ñiyɨvɨ vatyi cua ndyehe
ñu ñaa sa cuu, ta i saa ñu nu ndyaa ra Jesús.
Ta i ndyehe ñu sii ra sa quita tatyi cuihna
cuan. Nandyee ra nuu ra Jesús. Sa ñoho ra
zahma ra, ta sa nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i
yuhu xaan ñu.

36 Ta ñiyɨvɨ i ndyehe, i nacatyi ñu sihin
inga ñu cuhva i quita tatyi ña vaha sii ra ta
i nduvaha ra.
37 Tacuan ta cuaha xaan ñiyɨvɨ nacahnu
Gadara i catyi ñu sihin ra Jesús vatyi
nacuhun ra vatyi i yuhu xaan ñu sa cuenda
cuhva i zavaha ra sihin tatyi cuihna cuan.
Ta i nandɨhvɨ ra Jesús sisi barco.
38 Ta ra sa quita tatyi cuihna cuan, i sica
ra sii ra Jesús sa cuhun ra sihin ra, zoco i
catyi ra Jesús sihin ra:
39 Cuanuhun ndya vehun. Ta nacatyun
sihin ñiyɨvɨ suun ñaa sa i zavaha ra Ndyoo
suhun, cuhva sa cahnu xaan i tyindyee
ra suun. Ta cuahan ra cuan, ta i nacatyi
ra nacahnu ñuu ra cuhva sa cahnu xaan i
zavaha ra Jesús sihin ra.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tɨɨn minoo ñaha yuzahma ra Jesús

40 Ta quɨvɨ sa nasaa ra Jesús inga siyo
miñi, cuaha xaan ñiyɨvɨ ndatu sii ra. Ta zɨɨ
xaan cuñi ñu vatyi nasaa ra.
41 Tacuan ta i saa minoo ra sa nañi Jairo.
Minoo ra cu tyiño cuenda vehe ñuhu ñuu
cuan cuu ra. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Jesús,
ta i sica xaan ra tumañi iñi sii ra sa cuhun
ra sihin ra ndya vehe ra.
42 Vatyi minoo tuhun ñi zehe ra iyo. Usi
uu cuiya ña, ta sa cuñi cuu ña sihin cuehe.
Ta cuahan ra Jesús vehe ra cuan. Ta i
sindyico cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra. Ñihi xaan
i catyihi ñu sii ra.
43 Ta tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ñoho minoo ñaha
cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña cuehe sa
cuu ña nɨñɨ. Cuaha xaan médico i zacuu tata
sii ña. I zanaa ña tandɨhɨ cuii sa iyo sii ña.
Zoco ñá nduvaha ña sihin cuhva zavaha
médico.
44 Ta i quisi ña ityi sata ra Jesús zava
mahñu ñiyɨvɨ cuan, ta i tɨɨn ña yuzahma ra.
Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sicuita nɨñɨ ña.
45 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa tɨɨn sii? Ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuahan sihin ra catyi ñu vatyi
yɨvɨ maa ñu. Ta ra Pedro ta inga ra ndɨhɨ
sihin ra Jesús i catyi ra: Maestro, tuu xaan
ñiyɨvɨ cuahan suhun, ta catyihi ñu suun.
¿Ta ñaa cuenda ndaca tuhun yoo sa tɨɨn
suun?
46 Zoco i catyi ra Jesús: Iyo minoo ñiyɨvɨ
i tɨɨn sii, vatyi tuu iñi vatyi cuahan zuhva
tundyee iñi sii.
47 Ta sa sito ñaha cuan vatyi ma cuu tyix-
ehe ña, ta i quisaha nɨhɨ ña vatyi yuhu xaan
ña. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra Jesús. Ta ityi
nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ i nacatyi ña sihin ra ñaa
cuenda i tɨɨn ña sii ra ta yozo caa i nduvaha
ña sa zuun ñi caa cuhva cuan.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zihi, i
nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cuahan
sihin sa vaha. Catyi ra.
49 Nɨɨ ñi sa cahan ra Jesús tuhun ya, ta i
quisi minoo ra iyo vehe ra Jairo cuan. Ta
i catyi ra sihin ra Jairo: Sa sihi zehun. Ma
zayanga con sii ra maestro ya.
50 Ta sa siñi ra Jesús tuhun cuan, i catyi
ra: Ma yuhun. Sino iñun ta cua nduvaha
ña.
51 Ta sa saa ra Jesús vehe ra Jairo, ñá
saha ra quɨhvɨ ñiyɨvɨ, maa ñi ra Pedro ta ra
Jacobo ta ra Juan ta ra Jairo, zutu ña, sihin
ñazɨhɨ ra.
52 Ta i sacu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi i sihi
ña, zoco i catyi ra Jesús: Ma vacu ndo. Ñá
sihi ña. Quixi ña.
53 Ta i sacu ndyaa ñu sii ra vatyi sito ñu
vatyi sa sihi ña.
54 Tacuan ta i tɨɨn ra Jesús ndaha ña luhlu
cuan, ta i catyi ra sihin ña: Ñaha luhlu,
nduviton.
55 Ta i nandɨhvɨ añima ña, ta zuun ñi caa
cuhva cuan i nduvita ña. Ta i catyi ra sihin
ñu nacuhva ñu sa casi ña.
56 Iyo xaan i cuñi zutu ña ta zɨhɨ ña, zoco
ñihi xaan i saha ra tyiño sii ñu sa ma nacatyi
ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ cuhva i cuu.

9

Tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

1 I zandu-ɨɨn ra Jesús sii sa usi uu tahan ra
i casi ra, ta i saha ra tundyee iñi sii ra vatyi
cua tava ra tatyi ña vaha, ta cua zanduvaha
ra sii ñiyɨvɨ cuhu.
2 Ta i tasi ra sii ra sa cahan ra Tuhun
Ndyoo, ta cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ cuhva
ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta cua zanduvaha
ra sii ñiyɨvɨ cuhu.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñahñi sa
cuizo ndo ityi cuhun ndo. Ma cuñaa ndo
numinoo tutatu, ta numinoo yɨtɨ, ta nu sa
casi ndo. Ma cuizo ndo xuhun. Ndɨhɨ ñoho

ñi ndo zahma ndo cuhun ndo, ta ma cuizo ndo inga.
4 Tatu saha ñiyɨvɨ minoo vehe cundyaa ndo, yucuan ndoo ndo ndya cua cuhun ndo inga ñuu.
5 Ta tatu saa ndo minoo ñuu ta ña cuñi ñiyɨvɨ tyizoho ñu sa cahan ndo, quita ndo ñuu cuan. Naquɨzɨ ndo saha ndo vatyi ma cuhun nu ñiyaca ñuu cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi i zavaha ñu sa ña vaha sihin ndo. Tacuan i catyi ra Jesús.
6 Ta i quihin ra ityi cuahan ra tahan tahan ñuu. I nacatyi ra Tuhun Vaha sihin ñiyɨvɨ, ta nacahnu i zanduvaha ra sii ñu cuhu.

Cuñi ra rey Herodes coto ra yoo ra cuu ra Jesús

7 Ra Herodes i cuu ra ndyaca ñaha nacahnu Galilea. Ta i ñihi ra tuhun sa cuenda tandɨhɨ sa zavaha ra Jesús. Ta ñá ñihi vaha ra cuhva yoo ra cuu ra Jesús vatyi zuhva ñiyɨvɨ i catyi ñu vatyi ra Juan cuu ra ta i nandoto ra.
8 Ta inga ñiyɨvɨ i catyi ñu vatyi ra Elías cuu ra Jesús. Ta inga ñu i catyi ñu vatyi i nandoto minoo ra profeta.
9 Zoco i catyi ra Herodes: Zuun ñi mi i tava tyiño sii ra sahndya yuu zucu ra Juan. ¿Ta yoo ra cuu ra siñi xein tuhun vityi? Ta i cuñi xaan ra Herodes ndyehe ra sii ra Jesús.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

10 Ta i nasaa coyo ra apóstol, ta i nacatyi ra sihin ra Jesús tandɨhɨ sa i zavaha ra. Tacuan ta i quihin ra Jesús sii ra ta cuahan ra sihin maa ñi maa ra ityi ñuu Betsaida.
11 Zoco i sito ñiyɨvɨ, ta sindyico tuu xaan ñu sii ra, ta i cahan vaha ra sihin ñu sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu.
12 Ta sahiñi i tuhva ra i casi ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Catyun sihin ñiyɨvɨ nacuhun ñu tandɨhɨ ñuu, tandɨhɨ cuadria sa ndyaa yatyi ñi cuzata ñu sa casi ñu ta cuzu ñu vatyi ñahñi maa sa iyo ihya.
13 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ñahñi maa sa cumi ndi ihya, ohon tahan ñi pan ta uu tahan ñi tyiyaca. ¿A atu sica iñun sa cuu zata ndi sa casi tandɨhɨ ñu ya? Catyi ra.
14 Vatyi tañi ohon mil rayɨɨ yucu yucuan. (Ta zɨɨn ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.) Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Catyi ndo sihin ñu vatyi nacundyaa ñu. Uu xico usi tahan ñu sa minoo minoo ityi ñu.
15 Ta tacuan i sicundyaa ñu i zacuu ra.
16 Ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan ta uu tahan tyiyaca, ta i nandyehe ndaa ra ityi andɨvɨ, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ndyihi ra pan ta tyiyaca cuan. Ta i nducuaha si. Ta i saha ra sii si sii ra i casi ra vatyi cua zasa ra sii si sii ñiyɨvɨ.
17 Ta i sasi tandɨhɨ ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu. Ta zɨquɨ i zanacutu ñu usi uu tahan tyica sihin yɨquɨ pan sa nandoo ta tyiyaca cuan.

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

18 Minoo quɨvɨ i quita zɨɨn ra Jesús sihin ra i casi ra minoo nu taxi ñi, ta i sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo. Ta yaha cuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra sii ra ndɨhɨ sihin ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cui, catyi ñiyɨvɨ?
19 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Iyo ñu catyi ñu vatyi ra Juan, ra i zacoo ndutya quɨvɨ cuan cuun. Ta inga ñu catyi vatyi ra Elías cuun. Ta inga tucu ñu catyi vatyi i nandoto minoo profeta, ta zuun ra cuan cuun. Catyi ñu.
20 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii tandɨhɨ ra ta catyi ra: ¿Ta yoo ra cui catyi maa ndo? Ta i nacahan ra Pedro ta catyi ra: Yoho cuu ra Cristo. Zehe ra Ndyoo.

Nacatyi ra Jesús yozo caa cua cuu ra

21 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi ma nacatyi ra tuhun cuan sihin numinoo ñiyɨvɨ.
22 Ta i catyi ra: Cuaha xaan tundoho cua ndyehe ra i quisi ndya gloria. Cua cuxaan ra mandoñi ta ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley hebreo sihin ra. Ta cua cahñi ra cuan sii ra. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto ra.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ra: Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii, nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu ra sii ra. Ta nandyehe ra tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.

24 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa cuenda
Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu. Ta cua cuhun ñu
andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo.
Zoco tatu cua cuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi a sa
cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin
ra Ndyoo.
25 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa ñu
tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ cua cuu ñu
ndaha cua naa ñu?
26 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda mi a
sa cuenda Tuhun Ndyoo, tacuan tucu cua
cucahan nui sihin ra. Vatyi ra i quisi ndya
gloria cui, ta cua quisi tuqui sihin ángel.
Ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu
Zuti.
27 Ta sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi
iyo zuhva ra yucu ihya, ma cuu ra ndya
cuhva ndya cua ndyehe ra cuhva cua
cundyaca ñaha ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

28 I yaha tañi uña quɨvɨ sa yaha catyi
ra Jesús cuhva cuan. Ta zɨquɨ i ndaa ra
Jesús xiñi minoo yucu cua cahan ra sihin ra
Ndyoo, ta cuahan ra Pedro ta ra Juan ta ra
Jacobo sihin ra.
29 Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra Ndyoo,
ta i zama cuhva caa nuu ra, ta i nducuisi
xaan zahma ra ta xiño xaan si.
30 Ta i quituu uu tahan ra natuhun sihin
ra. Minoo ra cuu ra ra Moisés, ta inga ra
cuu ra ra Elías. (Ra i sihi ta sa naha cuu
nduu tahan ra cuan.)
31 Ndisi xaan nu siyucu ra, ta i cahan
ra tuhun yozo caa cua cuu ra Jesús ñuu
Jerusalén.
32 Ta ra Pedro ta ra tahan ra cuñi xaan ra
cuzu ra, zoco ñá quixi ra vatyi ndyehe ra sa
ndisi xaan nu nandyaa ra Jesús sihin sa uu
tahan ra nandyaa sihin ra.
33 Ta cuhva sa cuahan ra yucu sihin ra
Jesús, i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Mae-
stro, vaha xaan yucu yo ihya. Nazavaha
ndi uñi tahan vehe tyiyahva, minoo
cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés,
ta minoo cuenda ra Elías, catyi ra. Zoco ñá
sito ra Pedro ñaa tuhun cahan ra.
34 Ta cuhva sa cahan ra Pedro tacuan ta i
noo minoo vico ta ndaha tyazi si sii tandɨhɨ
ra. Ta i yuhu xaan ra sa quɨhvɨ ra sisi vico
cuan.
35 Ta sisi vico cuan i siñi ra minoo nduzu
sa catyi: Ra ihya cuu Zehi. Cuñi xein sii ra.
Cuɨñɨ ndo sa cahan ra.
36 Ta sa yaha cahan nduzu cuan, tuhun
cuan, ta i ndyehe ra ndɨhɨ sihin ra Jesús
vatyi ña ndyaa ca inga ra cuan sihin ra
Jesús. Maa tuhun ñi ca maa ra. Ta i sicumi
xehe ra tandɨhɨ sa i ndyehe ra, ta sisi quɨvɨ
cuan ñá nacatyi ra sihin numinoo ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

37 Ta inga quɨvɨ cuhva sa noo ra yucu
cuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ i zatahan sii ra
Jesús.
38 Ta minoo ra ñoho tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan i
cana saa ra ta catyi ra: Maestro, sica xein
tumañi iñi suun sa cua ndyehun sii zehi
vatyi minoo tuhun ñi zehi iyo.
39 Ñoho minoo tatyi cuihna sii ra, ta ndya
vaha ñi cuhva nduxaan si sii ra. Ta sacu saa
ra, ta zanduva si sii ra nu ñuhu, ta saa tɨñɨ
yuhu ra. Ña zaña si sii ra, ta zañicuehe si sii
ra.
40 Sa catyi vatyi natava ra i casi moo sii
si, zoco ñá cuu sii ra.
41 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra (sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ): Ndoho cuu ñiyɨvɨ ña sino
iñi. ¿Yozo tahan ca quɨvɨ cua ndoi sihin ndo
ta zɨquɨ cua sino iñi ndo? Ma cundyee iñi
cundyei sihin ndo naha xaan ca. Sa naha
xaan cundyee iñi sihin ndo. Ta ndyaca sii
zehun ihya.
42 Ta cuhva sa vasi ra luhlu cuan, i zan-
duva tatyi cuihna cuan sii ra ta quiñi xaan
i tahan ra. Ta xaan xaan i cahan ra Jesús
sihin tatyi ña vaha cuan. Ta i zanduvaha ra
sii ra luhlu cuan, ta zɨquɨ i nacuhva cuenda
ra sii ra sii zutu ra.
43 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi
cahnu xaan cuu tundyee iñi maa ra Ndyoo.

Zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

Nɨɨ ñi sa iyo xaan cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin sa
zavaha ra Jesús ta i quisaha catyi ra sihin ra
i casi ra:
44 Tyizoho vaha ndo sa quehin vatyi cua
xico minoo ra sii ra i quisi ndya gloria. Ta
cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii. Catyi ra Jesús.
45 Zoco, ñá cutuñi iñi ra ñaa tuhun cahan
ra. Ta ñá nacatyi ra Jesús sihin ra ñaa cuñi

si catyi si. Ta yuhu ra ndaca tuhun ra sii ra Jesús ña tuhun cahan ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

46 Tacuan ta i quisaha natuhun tahan xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda cuhva yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.
47 Ta i sito ra Jesús ña sa sica iñi ra cuan sihin añima ra. Ta i quihin ra sii minoo ra luhlu, i sañi ndyaa ra sii ra ii siyo xiin ra.
48 Ta i catyi ra sihin ra ndɨhɨ sihin ra: Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sihin mi zavaha ñu sa vaha cuu si. Ta tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin mi, zavaha ñu sa vaha sihin Zuti. Ta ra sa luhlu ca zaha maa ndo tuhun, yucuan ra cuu ra cahnu ca ityi nuu ra Ndyoo. Ta ra sa cahnu ca cuñi ndo, yucuan ra cuu ra luhlu ca ityi nuu ra Ndyoo. Catyi ra Jesús.

Tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

49 Tacuan ta i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava tatyi cuihna sihin zɨvɨ moo, zoco yɨvɨ ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi sihin ra vatyi ma zavaha ra tacuan.
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vatyi tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo.

Catyi ra Jesús vatyi ña vaha cuhva sica iñi ra Jacobo ta ra Juan

51 Ta sa cuñi saa quɨvɨ cunanuhu ra Jesús ndya gloría, ityi i quisi ra. Yucuan cuenda cuñi ra Jesús cuhun ra ñuu Jerusalén nu cua cuu ra. Ta i quihin ra ityi cuahan ra.
52 Ta i tasi ra tyiño ityi nuu ca nu cuahan ra, ta i quɨhvɨ ra i tasi ra minoo ñuu nu cu si Samaria vatyi cua nducu ra minoo nu cua quitatu ra Jesús.
53 Ta ñá saha ra samaritano sa cundyaa ra Jesús ñuu ra vatyi cuahan ra Jerusalén. (Ta ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ samaritano sii ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.)
54 Ta cuhva sa sito ra Jacobo ta ra Juan vatyi ñá saha ra samaritano sa cundyaa ra ñuu ra ta i cuxaan ra ta catyi ra: Tata, ¿atu cuñun vatyi zavaha yo cuhva i zavaha ra Elías ta sa naha? Cuu caca yo sii ra Ndyoo nazaquisi ra ñúhu zɨquɨ ñiyɨvɨ Samaria, ta cua cayu tandɨhɨ ñu. Catyi ra.
55 Zoco xaan xaan i cahan ra Jesús sihin ra ta catyi ra: Taxi ñi ndo. Ña cutuñi iñi ndo ña tyiño vasi.
56 Ra i quisi ndya gloria cui, ta ña vasi zanei sii ñiyɨvɨ, vasi zacaqui sii ñu. Catyi ra. Ta zɨquɨ cuahan coyo ra inga ñuu.

Ñu cuñi cundyico sii ra Jesús

57 Ta cuhva sa cuahan ra ityi, i catyi minoo ra sihin ra Jesús: Tata, cuñi cundyique suun vazu ndya ndya maa cuohon.
58 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ndison? vatyi yuhvi, ñahñi sa iyo sii. Iyo vehe ñicuii, ta iyo taca zaa. Zoco ra i quisi ndya gloria ñahñi vehe ra iyo.
59 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin inga ra: Cundyicon sii. Zoco i catyi ra cuan: Tata, cuatu ndya nacuu zuti, ta zɨquɨ cua cundyique suun.
60 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñoho xaan iñun tuhun ñiyɨvɨ suun. Natyihi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sii tahan sihi sihin ñu sisi ñuhu, zoco yoho cuahan ta nacatyun sihin ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.
61 Tacuan ta zɨquɨ i catyi inga ra sihin ra Jesús: Tata, cua cundyique suun, zoco cuhvon sa cunuhu xihne cua naquehin sihin ñiyɨvɨ sii.
62 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Yoo ra quisaha zatyiño ra tyiñe ta ndu-uu iñi ra, ma cuu quɨhvɨ ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

10

Tasi ra Jesús sii uñi xico usi tahan ra cua nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

1 Sa yaha cuan ta zɨquɨ i casi ra Jesús uñi xico usi tahan ca ra. Ta i tasi ra sii ra ityi nuu ra. Uu uu ra cuahan tandɨhɨ ñuu ta tandɨhɨ ityi nu cua cuhun ra Jesús cuee ca.
2 Ta i catyi ra sihin ra: Tañi minoo itu cahnu xaan, tacuan iyo tyiño zavehi. Zoco ña cuaha muzu iyo. Yucuan cuenda caca ndo sii ra Ndyoo natasi ca ra muzu vatyi cua tyindyee ra sihin tyiño, ta cua nacatyi tucu ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
3 Cuahan ndo ta ma naa iñi ndo vatyi tañi mvee ticatyi lee cuu ndo, ta tasi sii ndo nu yucu xaan ina nduvahu.
4 Ta ma cuizo ndo xuhun nu sa quɨhɨ xuhun ndo a inga ndisa ndo. Zanumi ndo,

ta ma cucuee xaan ndo ityi sa natuhun ndo sihin ñiyɨvɨ.

5 Ta yoo sii vehe saa ndo, sa xihna ñi catyi ndo: “Nacoo sa taxi sa saha ra Ndyoo sii ndo.” Catyi ndo.

6 Ta tatu ndisa vatyi iyo ñiyɨvɨ vaha vehe cuan, cua ndoo sa vaha sihin ñu. Zoco tatu yoñi ñu vaha añima, ma ndoo sa vaha sihin ñu.

7 Ta minoo ñi vehe nu cua saa ndo, yucuan ndoo ndo. Casi ndo ta coho ndo ñaa sa saha maa ñu sii ndo. Vatyi minoo ra zatyiño, iyo cuhva sii ra sa ñihi ra sa casi ra. Ta ma quita ndo vehe nu ndyaa ndo ta cundyaa ndo zɨɨn zɨɨn vehe.

8 Ta ñaa ñi maa ñuu saa ndo, tatu vaha cahan ñu sihin ndo, casi ndo ñaa sa cua cuhva ñu sii ndo.

9 Zanduvaha ndo sii ñiyɨvɨ cuhu ñuu cuan, ta catyi ndo sihin ñiyɨvɨ: “Sa cuñi saa cuhva cundyaca ñaha ra Ndyoo.”

10 Zoco tatu quɨhvɨ ndo minoo ñuu ta ña tɨɨn cuenda ñu sii ndo, quita ndo ityi cahnu ta catyi ndo sihin ñu:

11 “Ndya cuhva ndya ñiyaca ñuu ndo sa iñi saha ndi ta cua tava ndi sii si. Minoo zeña cuu si vatyi cua ndoo cuatyi ndo zɨquɨ ndo. Zoco coto ndo vatyi sa cuñi quisi quɨvɨ cundyaca ñaha ra Ndyoo.” Tacuan catyi ndo sihin ñu. Catyi ra Jesús.

12 Ta catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ta catyi ndo vatyi quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ ñuu ña tɨɨn cuenda sii ndo ta zɨquɨ ca ñiyɨvɨ ñuu Sodoma.

Cua ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho vatyi ña tyaa ñu yahvi sa cahan ra Jesús

13 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ndahvi ndoho ñiyɨvɨ ñuu Corazín. Ta ndahvi ndoho ñiyɨvɨ ñuu Betsaida vatyi ña zama ndo cuhva iyo ndo vazu ndyehe ndo sa ndyityi nahnu. I zanaa ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón ta sa naha sa cuenda cuatyi ñu. Zoco tatu sa i ndyehe maa ñu sa ndyityi nahnu tañi sa ndyehe maa ndo, cua zandoo ndisa cuii ñu cuatyi ñu, ta cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cacu ñu.

14 Yucuan cuenda, ndoho ñiyɨvɨ ñuu Corazín ta ñiyɨvɨ ñuu Betsaida, ñihi ca cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón cuan.

15 Ta ndoho ñiyɨvɨ ñuu Capernaum, sica iñi maa ndo vatyi cua ndaa ndo ndya andɨvɨ, zoco cua noo ndo ndya andyaya vatyi ña tyaa ndo yahvi sii Tuhun Ndyoo.

16 Ta i catyi ra Jesús sihin sa uñi xico usi tahan ra cuan: Ñiyɨvɨ tyizoho sa cahan maa ndo, tañi tyizoho tucu ñu sa cahan mi cuu si. Ta ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii maa ndo, ña tyaa tucu ñu yahvi sii mi. Ta tatu ña tyaa ñu yahvi sii mi, ña tyaa ñu yahvi sii ra i tasi sii.

Nasaa coyo sa uñi xico usi tahan ra i tasi ra Jesús

17 Tacuan ta cuee ca i nasaa coyo sa uñi xico usi tahan ra cuan, ta zɨɨ xaan cuñi ra, ta catyi ra sihin ra Jesús: Tata, ndya cuhva ndya tatyi cuihna ta tyaa si yahvi sa cahan ndi tatu cahan ndi zɨvun. Catyi ra.

18 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: I ndyehi cuhva i canacava cuihna cu nuu sa nañi Satanás ndya andɨvɨ. Tañi caa minoo tasa zavi; tacuan caa cuhva canacava ra.

19 Ta sehi tundyee iñi sii maa ndo, ta cuu zahacanaa ndo zɨquɨ tandɨhɨ cuhva sa iyo sii cuihna. Ta cuu cuañi ndo zɨquɨ coo ta zɨquɨ tizuhma, ta ñahñi maa sa cuu zañicuehe sii ndo.

20 Zoco ma zɨɨ xaan cuñi ndo vatyi cuu tava ndo tatyi cuihna cuan. Zɨɨ ca cuñi ndo vatyi sa ndyaa zɨvɨ ndo nu libro ra Ndyoo andɨvɨ.

Zacahnu ra Jesús sii ra Ndyoo vatyi cuaha xaan sa zañaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndahvi

21 Cuhva cuan ta zɨɨ xaan i cuñi ra Jesús zacuu Tatyi Ii, ta i catyi ra: Zacahnu xein suun Ndyoo Zuti. Yoho ndyaca ñohon andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ. Tyixehun sa siñi tuñi suun sii ñiyɨvɨ sica iñi vatyi sito xaan ñu, ta zañohon sii si sii ñu cuu tañi sa ndyihi ñuu ñiyɨvɨ ya. Tacuan zavohon vatyi tacuan cuñi moo. Catyi ra Jesús.

22 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ra zatyiño tyiño ra: Saha maa ra Ndyoo Zuti tandɨhɨ sa iyo sii ra sii mi. Ta yoñi sa sito sii. Maa ñi ra Ndyoo Zuti cuu ra sito sii. Ta maa ñi mi sito sii ra Ndyoo Zuti. Yoñi inga ra sito sii ra sa ndisa cuii. Ta zañehi sii yoo ra cuñi, cuhva iyo Zuti sa ndisa.

23 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús sii ra i casi ra, ta i catyi ra ɨɨn ñi sihin maa ra: Zɨɨ xaan cuu sii maa ndo vatyi ndyehe ndo tandɨhɨ sa ndyehe ndo.

24 Vatyi catyi sihin ndo vatyi cuaha xaan rey ta ra profeta ta sa naha, i cuñi xaan ra ndyehe ra sa ndyehe maa ndo vityi, zoco ñá ndyehe ra sii si. Ta i cuñi xaan ra cuɨñɨ ra sa siñi maa ndo, ta ñá siñi ra sii si.

Zacuaha ra Jesús vatyi tahan si tyindyee yo sii ñiyɨvɨ ndya vaha ñi

25 Tacuan ta i cahan minoo ra maestro cuenda ley hebreo. I cuñi ra nducu coto ihñi ra sii ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, ¿yozo caa zavehi ta ñihi tahvi añime?

26 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa catyi ley? ¿Ñaa sa cahvun yucuan?

27 Ta i nacahan ra cuan, ta catyi ra: Catyi si vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima yo, sihin sa nɨɨ iñi yo, sihin tandɨhɨ tundyee iñi sii yo, ta sihin tandɨhɨ sa siñi tuñi sii yo. Ta catyi tucu ley vatyi cuñi si sa cuñi xaan yo sii inga tahan yo tañi cuñi yo sii maa yo. Tacuan catyi si. Catyi ra cuan.

28 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa sa cohon. Tacuan zavohon, ta cua ñihi tahvi añimon. Catyi ra Jesús.

29 Zoco ra maestro cuenda ley hebreo cuan, i cuñi ra zañaha ra vatyi vaha cuhva i ndaca tuhun ra. Yucuan cuenda i catyi tucu ra: Zoco ¿yoo ra cuu tehin?

30 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: I quita minoo ra ñuu Jerusalén ta cuahan ra ndya ñuu Jericó. Ta i tahan ra sii ra zuhu. Ta i zuhu ra tandɨhɨ cuii sa ndyizo ra ndya cuhva ndya zahma ra, ta i cañi xaan ra sii ra ndya cuhva sa yatyi cahñi ra sii ra. Ta zɨquɨ i zandoo ra sii ra.

31 Tacuan ta i yaha minoo ra cu zutu ityi cuan. Ndyehe ra sii ra catuu ra yucuan, ta i yaha ra ndya zava.

32 Ta zɨquɨ i yaha tucu inga ra cuenda vehe ñuhu. Minoo ra tyindyee sii ra cu zutu cuu ra. Zoco i saa ra, ta i ndyehe ra sii ra catuu ra yucuan, ta zɨquɨ i yaha ra ndya zava.

33 Tacuan ta i yaha minoo ra samaritano sihin burro zono ra ityi cuan. Ta i ndyehe ra sii ra, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ra.

34 Ta i noo ra burro zono ra, ta i zavaha ra tata sii ra. I tyihi ra azetye ta vino nu cahvi ra, ta i nazucu ra zahma sii ra, ta i tyizo ra sii ra sata burro zono ra. Ta i quihin ra sii ra ta i sinducu ra minoo nu cua cundyaa ra ta zacuu ca ra tata sii ra.

35 Ta inga quɨvɨ i cuñi ra samaritano cuan cuhun ra, ta i tava ra xuhun ta saha ra sii ra xu vehe. Ta i catyi ra sihin ra: “Zacuendon sii ra ya. Ta ñaa ca sa cua zanaa ndo sihin ra, yuhvi cua nacuhve sii ndo naquisi inga saha.” Tacuan i catyi ra ta cuahan ra. Catyi ra Jesús.

36 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra maestro cuenda ley cuan ta catyi ra: Sisi sa uñi tahan ra cuan, ¿yoo ra cuu ra tahan ra ndahvi cuan?

37 Ta i catyi ra maestro cuan: Ra sa cundahvi iñi sii ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan, ta zuun ñi cuhva cuan zavaha tucu moo.

Sahan ra Jesús vehe ña Marta ta ña María

38 Ta cuahan ra Jesús minoo ityi, ta saa ra minoo ñuu. Ta yucuan ndyaa minoo ñaha sa nañi Marta. Ta i tɨɨn cuenda ña sii ra vehe ña.

39 Ta iyo minoo cuhu ña Marta. Nañi ña María. Ta i sicundyaa ña saha ra Jesús ta tyizoho ña sa cahan ra.

40 Zoco cuaha xaan tyiño i zavaha ña Marta sa zavaha ña sa casi ra, ta i quisi ña nu ndyaa ra Jesús ta catyi ña sihin ra: Tata ¿atu ña sica iñi oo sa zandoo cuhi sii, ta zatyiñe maa tuhun ñi? Catyun sihin ña natyindyee ña sii.

41 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Marta, Marta, sica xaan iñun cuaha xaan cuhva.

42 Zoco iyo minoo ñi sa ñiñi xaan, ta sa i cutuñi vaha iñi ña María cuhva vaha cuan. Ta yoñi cua cuu quindyaa cuhva cuan sii ña. Catyi ra Jesús.

11

Zañaha ra Jesús yozo caa caca tahvi yo sii ra Ndyoo

1 Ta minoo saha sa sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo ta sa ndɨhɨ sica tahvi ra, ta i catyi minoo ra i casi ra sihin ra: Tata, zañohon

sii ndi yozo caa caca tahvi ndi sii ra Ndyoo tañi i zañaha ra Juan sii ra i sica noo sihin ra.
2 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra:
Cuhva sa cua cahan ndo sihin ra Ndyoo tyehen catyi ndo: “Ndyoo Zutu ndi ra ndyaa andɨvɨ, ii xaan cuu zɨvɨ moo. Nasaa quɨvɨ cua cundyaca ñohon ihya ñuu ñiyɨvɨ. Nazavaha ñiyɨvɨ cuhva cuñi moo ihya ñuu ñiyɨvɨ tañi cuu si ndya gloria.
3 Cuhvon sa siñi ñuhu sii ndi minoo minoo quɨvɨ.
4 Ta zohon tucahnu iñi sii ndi sa cuenda cuatyi ndi tañi maa ndi zaha ndi tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin ndi. Ma cuhvon sa nducu coto ihñi cuihna sii ndi coto zavaha ndi sa ña vaha.” Tacuan i zacuaha ra Jesús sii ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra:
Tatu maañuu cua soon vehe amigun ta catyun sihin ra: “Xaa, cuhva noo uñi tahan pan sii.
6 Vatyi nacaa saa ra tehin. Sica xaan i quisi ra, ta ñahñi maa sa cuhve casi ra.”
7 Ta ndya sisi vehe cua cahan amigun, ta cua catyi ra: “Ma zayangon sii. Sa ndazi cutu yuvehi. Ta quixi sa ndyihi zehi. Ta coto ndoyo si, ma cuu nduvite ta cuhve suun vityi.” Tacuan cua catyi ra suhun.
8 Ta catyi suhun vatyi vazu amigun sii ra cuan, zoco ma nduvita ra ta cuhva ra sa yatyi. Zoco tatu ndoon yucuan ta ndita ñi cacon sii ra, tacuan ta cua nduvita ra ta cuhva ra yozo tahan si cuñun.
9 Ta tacuan tucu maa ndo. Caca ndo sii ra Ndyoo, ta cua cuhva ra sa sica ndo. Nanducu ndo, ta cua nañihi ndo. Cati ndo yuvehe, ta cua nuña si.
10 Vatyi tandɨhɨ ndoho ra sica, cua ñihi ndo. Ta tatu nanducu ndo, cua nañihi ndo. Ta tatu cati ndo yuvehe, cua nuña si.
11 Ndoho, ra cuu zutu sa ndyihi, tatu cua caca zehun minoo pan ¿atu cua cuhva ndo minoo yuu sii ra? Ña tacuan. A tatu caca ra minoo tyiyaca ¿atu cua cuhva ndo minoo coo?
12 A tatu cua caca ra minoo ndɨvɨ ¿atu cua cuhva ndo minoo tizuhma? Ña tacuan.
13 Ñiyɨvɨ quiñi xaan cuu maa ndo, zoco sito ndo yozo caa cuhva ndo sa vaha sii zehe ndo; vaha xaan ca cua zavaha ra Ndyoo, ta cua cuhva ra Tatyi Ii sii ñiyɨvɨ sica sii ra.

Catyi ra xaan iñi sii ra Jesús vatyi zatyiño ra sihin tundyee iñi sii cuihna

14 Tava ra Jesús minoo tatyi cuihna sii minoo ra ñehe. Ta cuhva sa quita tatyi cuihna cuan ta i cuu nacahan ra ñehe. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ.
15 Zoco zuhva ñu i catyi ñu:
Tava ra ya tatyi cuihna sihin tundyee iñi ra Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna. Catyi ñu.
16 Ta inga ñu nducu coto ihñi ñu sii ra Jesús, ta i sica ña sa zañaha ra minoo zeña ityi andɨvɨ.
17 Zoco i sito ra Jesús cuhva sica iñi ñu, ta i catyi ra sihin ñu:
Tatu sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ minoo ñuu, ndaha cua tɨvɨ ta naa ñuu cuan. Ta tacuan tucu minoo vehe ñiyɨvɨ, tatu sahñi tahan ñu sihin tahan ñu, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva vaha nu yucu ñu.
18 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu tacuan zavaha si, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva iyo sii si. Ma tava cuihna sii cuihna. Ta catyi ndo vatyi yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi sii ra cu nuu sii cuihna.
19 Zoco tatu yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi ra Beelzebú, tacuan tucu zavaha ra ndyico sii maa ndo. Zoco maa ra cuan cua nacatyi sihin ndo vatyi ma tava minoo cuihna sii inga cuihna.
20 Ta yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta cuñi si catyi si vatyi ndisa cuii sa saa cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Zañaha ra Jesús vatyi ñihi ca tundyee iñi iyo sii ra Ndyoo ta zɨquɨ sii cuihna

21 Tatu minoo ra ñihi xaan zacuenda ra vehe ra sihin mityi ra, yoñi cuu quihin ndaha tyiño ra.
22 Zoco tatu quisi inga ra ñihi ca ta zɨquɨ ra cuan ta quindyaa ra mityi ra, ma cuu ca zacacu ra sii ra. Ta cuu quihin inga ra ndaha tyiño ra ta zasa ra sii ra tahan ra.
23 Tatu ña zatyiño ñiyɨvɨ sihin, zatɨvɨ ñu tyiñe. Ta tatu ma tyindyee ñu sii, sa nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, cuñi si catyi si vatyi ña saha ñu sa coto ñiyɨvɨ tuhin.

Cuhva nandisi tucu tatyi ña vaha inga saha tatu naa iñi ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo

24 Tatu quita minoo tatyi ña vaha sii minoo ra, sica noo tatyi cuihna cuan nu

ityi xaan, ta nanducu si nu cua quitatu si. Zoco ña nañihi si nu quitatu si, ta catyi si: “Cunuhu tuqui ndya vehi nu i quite”, catyi si.
25 Tacuan ta nasaa si añima ra cuan nu i quita si. Ta ndyehe si vatyi ndɨɨ xaan; yoñi ndyaa yucuan.
26 Ta zɨquɨ cuahan si, ta quihin si usa tahan ca tatyi cuihna xaan ca ta zɨquɨ maa si. Ta ndɨhvɨ tandɨhɨ tatyi cuihna cuan añima ra cuan, ta ndoo si. Ta yaha ca cuhva cua nanduu ra cuan ta zɨquɨ sa xihna ñi.

Ñiyɨvɨ sa zɨɨ xaan cuñi sa ndisa

27 Ta nɨɨ ñi sa cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i cana saa minoo ñaha sa ñoho tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta catyi ña: Zɨɨ xaan cuu sii ñaha i zacacu suun, ñaha i zacaxi suun.
28 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Ndison sa cohon, zoco zɨɨ xaan ca cua cuu sii ñu siñi Tuhun Ndyoo ta zavaha ñu sii si.

Maa maa ñi sa ndyityi cuñi ñiyɨvɨ ña vaha ndyehe ñu

29 I siconduu cuii ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús, ta i catyi ra sihin ñu: Quiñi xaan iyo ñiyɨvɨ iyo vityi. Cuñi xaan ñu ndyehe ñu minoo zeña, zoco ñahñi inga ca zeña cua ndyehe ñu ta zɨquɨ sa i cuu sa cuenda ra Jonás.
30 Ra Jonás i cuu ra minoo zeña sii ñiyɨvɨ ñuu Nínive, ta tacuan tucu cua cuu ra i quisi ndya gloria sihin ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
31 Quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, cua nandoto minoo ñaha sa sindyaca ñaha sii ñiyɨvɨ ndya siyo tyañuhu ta sa naha. Ta maa ña cua tyaa cuatyi sata maa ndo vatyi sa ndisa iyo cuatyi ndo, vatyi ña tyizoho ndo sa cahan Zehe ra Ndyoo. Ta maa ña, sica xaan i sahan ña i sityizoho ña sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo sii ra rey Salomón. Ta vityi ndyaa inga ra cahnu ca ta zɨquɨ ra Salomón sihin ndo, ta ña tyizoho ndo sa quehin.
32 Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ñuu Nínive, cua tyaa ñu cuatyi sata ndo quɨvɨ cua zandaa ra Ndyoo tyiño cuenda ñiyɨvɨ vatyi i tyizoho ñu sa cahan ra Jonás, ta i ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. Ta cahnu ca mi ta zɨquɨ ra Jonás, ta ña cuñi ndo tyizoho ndo sa quehin.

Nazaha vaha yo cuenda sii yo coto ñahñi sa ndisi ra Ndyoo iyo sii yo

33 Yoñi yo cua tyaa yo minoo tyuma ta tyihi yo sii si minoo nu xehe a sisi minoo caja vatyi ñúhu cuan tahan si cozo si minoo nu zucu vatyi tacuan ta ndisi ndyehe ñiyɨvɨ quɨhvɨ sisi vehe.
34 Sɨtɨ nuu yo cuu tañi minoo sa zandisi sii yo ta cuu ndyehe yo nu cuahan yo. Tatu vaha sɨtɨ nuu yo, ndisi ndyehe yo nu cuahan yo. Ta tacuan tucu añima yo, tatu iyo sa ndisi sa saha ra Ndyoo añima yo, vaha ñiyɨvɨ cuu yo. Tatu ñahñi sa ndisi sa saha ra Ndyoo iyo añima minoo ñiyɨvɨ, yɨvɨ ñiyɨvɨ vaha cuu ñu. Tañi minoo ra cuaa cuu ñu.
35 Yucuan cuenda zaha ndo cuenda sii ndo tatu ndyaa sa ndisi ra Ndyoo sihin ndo a sa ñaa.
36 Tatu situ cuii sa ndisi ra Ndyoo añima ndo, nu siin ta ma cuu zavaha ndo sa ña vaha. Ñahñi ca sa quiñi ta sa ña vaha iyo sii ndo. Tatu sino iñi ndo, cuu si tañi minoo ñúhu cahnu zandisi sii ndo.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo

37 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús ta i cana minoo ra fariseo sii ra vatyi cua casi ra xita vehe ra. Ta cuahan ra Jesús vehe ra. Ta i sicundyaa ra mesa.
38 Ta i ndyehe ra fariseo cuhva zavaha ra. Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ña zavaha ra Jesús costumbre sa nacatya xaan ra ndaha ra tañi tuhva maa ñu zavaha cuee ca sa casi ñu xita.
39 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndoho ra fariseo nacatya xaan ndo sata vaso ta sata coho, zoco sisi añima maa ndo yaha xaan quiñi iyo ndo ta zuhu xaan ndo.
40 Tondo xaan iyo maa ndo. I zavaha ra Ndyoo sata vaso ta coño ñuhu maa ndo, zoco ¿atu sica iñi ndo vatyi ña zavaha tucu ra añima ndo?
41 Cuñi si sa cuhva ndo xuhun sii ñiyɨvɨ ndahvi ta zavaha ndo sa vaha sihin ñu. Tacuan ta cua ndundɨɨ tucu añima ndo.
42 Ndahvi ndoho ra fariseo vatyi saha ndo diezmo sii ra Ndyoo tandɨhɨ yucu sa tasi ndo tañi menta ta ruda ta inga sa sasi ndo, zoco ña zavaha ndo sa ñiñi ca vatyi ña zavaha ndo sa ndoo sihin ñiyɨvɨ, ta ña cuñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta yucuan cuu sa ñiñi ca, ta ma naa iñi ndo sa cuhva ndo diezmo, ndɨhɨ ca.

43 Ndahvi ndoho ra fariseo vatyi cuñi
ndo cundyaa ndo tyayu vaha vehe ñuhu. Ta
cuñi ndo sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ndo nuyahvi.
44 Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley
ta ndoho ra fariseo vatyi zaha ndo tuhun
vatyi vaha xaan ndo ta ña ndisa. Cuu ndo
tañi ndɨyɨ sa ñoho sisi ñaña, ta yaha ñiyɨvɨ
zɨquɨ si, zoco ña sito ñu ñaa sa ñoho. Catyi
ra Jesús.
45 Tacuan ta i nacahan minoo ra maestro
cuenda ley sihin ra, ta catyi ra: Maestro,
tatu cohon cuhva cuan, tyaa tucun cuatyi
sata maa ndi.
46 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ndahvi
tucu ndoho ra maestro cuenda ley vehe
ñuhu vatyi zanducuaha ca ndo ley i tasi ra
Ndyoo ta sa naha, ta ña tahan si zavaha
ndo tacuan. Yoñi sa cuu zavaha tandɨhɨ si.
Ta nu maa ndo ta ña zavaha ndo tandɨhɨ si
vatyi sa sito ndo vatyi ma cuu.
47 Ndahvi ndoho vatyi zandutyaqui xaan
ndo ñaña cuenda ra i cuu profeta ta sa
naha, ta zuun ñi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo ta sa
naha i sahñi ñu sii ra cuan.
48 Sihin cuhva zavaha ndo zañaha ndo
vatyi ndoo ndo vaha cuhva i zavaha ñiyɨvɨ
sahnu sii ndo ta sa naha vatyi maa ra
i sahñi sii ra profeta, ta maa ndo zan-
dutyaqui xaan ndo ñaña ra profeta cuan.
49 Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo ta sa
naha: Cua tasi sii ra cua cahan tuhun sa
cua cuhve sii ra, ta cua tasi sii ra cua tave
tyiño sa zatyiño ra tyiñe. Ta cua cahñi ñiyɨvɨ
sii zuhva ra, ta sii inga ra cua zayanga xaan
ñu.
50 Ta ndisa vatyi tacuan zavaha ndo.
Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii maa ndo sa
cuenda tandɨhɨ ra profeta i sahñi ñiyɨvɨ ta
sa naha ta ndya cuhva ndya vityi.
51 Ndya cuhva ndya ñɨñɨ ra Abel, ra i
sahñi ra Caín yañi ra, ta ndya cuhva ndya
nɨñɨ ra Zacarías, ra i sahñi ñiyɨvɨ sisi vehe
ñuhu, ta catyi sihin ndo sa ndisa cuii vatyi
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ iyo vityi sa
cuenda tandɨhɨ si cuan.
52 Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley
vehe ñuhu vatyi i tyixehe ndo ndaha tɨcuɨ
cuenda yuvehe nu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ityi ra
Ndyoo. Ñá quɨhvɨ maa ndo ityi cuan, ta
inga ñiyɨvɨ sa cuñi quɨhvɨ, ña saha ndo sa
quɨhvɨ ñu.
53 Sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun cuan,
ta ra maestro cuenda ley ta ra fariseo i
cuxaan xaan ra sihin ra, ta i quisaha nducu
tuhun xaan ra sii ra cuaha xaan cuhva
54 vatyi nducu ra cuhva sa cahan ra Jesús
minoo cuhva ña vaha. Ta zɨquɨ cua tyaa ra
cuatyi sata ra.

12

Nacatyi ra Jesús vatyi ma cuu tyixehe yo cuatyi yo

1 Cuenda mil ñiyɨvɨ i titahan ndya cuhva
catyihi tahan ñu vatyi cuaha xaan ñu. Ta
sa xihna ñi i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:
Zacuenda vaha ndo sii ndo sihin cuhva iyo
ra fariseo vatyi ra zandavi ñaha cuu ra.
2 Vatyi tandɨhɨ sa ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ
ta tyixehe ñu sii si, cuee ca ta cua quita si nu
ndisi, ta cua coto inga ñiyɨvɨ sii si.
3 Yucuan cuenda ñaa ndɨhɨ ca sa cahan
xehe ndo sisi vehe ndo, cua coo quɨvɨ cua
cuɨñɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si. Ta vazu xehe
xaan cahan ndo minoo tuhun, zoco cua
coto tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sii si cuee ca.

Cuñi si sa yuhu yo sii ra Ndyoo ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ

4 Ta catyi sihin ndoho ra cuu amigi vatyi
ma yuhu ndo sii ra cuu cahñi sii coño ñuhu
ñi ndo vatyi yaha cuan ta ñahñi ca sa cuu
zacuu ra.
5 Zoco cua catyi sihin ndo yoo sii tahan
si cuyuhu ndo. Cuyuhu ndo sii ra sa cuu
cahñi sii ndo sa ndisa cuii ta zacuhun ra sii
ndo andyaya.
6 Ña yahvi ndyaa zaa. Cuu zata yo ohon
tahan tɨ sa uu peso. Ta ña naa iñi ra Ndyoo
sii numinoo tɨ.
7 Ta sito ra Ndyoo yozo tahan ixi xiñi ndo
iyo. Yucuan cuenda ma yuhu ndo sii ra
cahñi sii ndo vatyi yahvi xaan ca ndyaa
maa ndo ta zɨquɨ ca cuaha xaan zaa.

Ma yuhu yo cahan yo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

8 Ta catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ ndo sa
nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi sito ndo sii,
yuhvi cua catyi sihin ángel ra Ndyoo ndya
gloria vatyi site sii ndo. Ta ra i quisi ndya
gloria cui.

9 Zoco yoo ra catyi vatyi ña sito ra sii,
yuhvi cua catyi ityi nuu ángel vatyi ña site
sii ra.
10 Ra i quisi ndya gloria cui, ta vazu ca-
han ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii, zoco cua zaha ra
Ndyoo tucahnu iñi sii ñu. Zoco tatu cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii Tatyi Ii ra Ndyoo, ma
zaha ca ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu.
11 Ta cuhva cundyaca ñiyɨvɨ sii ndo sisi
vehe ñuhu a nuu ra cu juez a ra cu tyiño, ma
caca xaan iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo.
12 Vatyi zuun ñi caa cuhva cuan cua
cuhva Tatyi Ii tuhun cua cahan ndo.

Ica xaan tatu caca xaan iñi yo yozo caa ñihi yo xuhun

13 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i siyucu sihin ra
Jesús, ta minoo ra ndɨhɨ sihin ñu i catyi
ra sihin ra Jesús: Maestro, catyun sihin
yañi vatyi natahvi zava ra ndaha tyiño sa
zandoo zutu ndi sii ndi.
14 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Xaa,
¿yoo ra saha tyiño sii sa cui juez a cui minoo
ra sa tahvi zava ndaha tyiño?
15 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ:
Zaha vaha ndo cuenda ta ma ndyiyo iñi
ndo ndaha tyiño vatyi ña siñi ñuhu sa coo
cuaha xaan ndaha tyiño yo ta coo vaha yo.
16 Ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva
sihin ñiyɨvɨ, ta i catyi ra: Sicoo minoo ra
cuca xaan, ta vaha xaan i cuu ndaha tyiño
ra.
17 Ta i sica iñi ra sihin añima ra, ta i catyi
ra: "¿Yozo caa cua zavehi? Ñahñi nu quɨhɨ
tandɨhɨ ndaha tyiñe.
18 Zoco tyehen cua zavehi. Cua cani yaca
ndyihi, ta cua zavaha que sa nahnu ca. Ta
yucuan cua quɨhɨ tandɨhɨ niñi.
19 Tacuan ta ma zatyiño que cuaha xaan
cuiya. Cua quitati, ta zɨɨ xaan cua cuñi. Cua
casi vehi ta coho vehi." Tacuan i sica iñi ra.
20 Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra: "Tondo
xaan sica iñun vatyi vityi sa cuaa cua cuun.
Ta ndaha tyiño sa sicumi vaha xoon, cua
ndoo si sihin inga ñiyɨvɨ."
21 Ta tacuan iyo ñiyɨvɨ sa zacaya xaan
ndaha tyiño sa cuenda ñi maa ñu, ta ñahñi
maa sa iyo sii ñu nu ndyaa ra Ndyoo. Catyi
ra Jesús.

Ma caca xaan iñi yo sa cuenda ñaa sa siñi ñuhu sii yo

22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:
Catyi sihin ndo vatyi ma caca xaan iñi ndo
yozo caa cua ñihi ndo sa casi ndo ñuu ñiyɨvɨ
ya. Ta ma caca xaan iñi ndo yozo caa cua
ñihi ndo zahma quɨhɨ ndo.
23 Vatyi iyo inga sa siñi ñuhu ca sii yo ta
zɨquɨ sa casi yo ta sa quɨhɨ yo.
24 Ndyehe ndo cuhva iyo zaa. Ña tasi tɨ,
ta ña naquihin tɨ tyiño zacuu tɨ, ta ña tyihi
vaha tɨ ndaha tyiño tɨ. Zoco sasi tɨ vatyi maa
ra Ndyoo saha sa casi tɨ. Ta ñiñi xaan ca
cuu maa ndo ityi nuu ra Ndyoo ta zɨquɨ zaa
cuan.
25 ¿Ta yoo ndo cuu nduzucu ca ndo siin
ca tatu caca xaan iñi ndo sa cuenda si? Ma
cuu ca.
26 Ta tatu ma cuu zavaha ndo numinoo
cuhva luhlu cuan, ¿ñaa cuenda sica xaan
iñi ndo sa cuenda tandɨhɨ inga cuhva?
27 Zaha ndo cuenda cuhva iyo ita vatyi ña
tavi si ta ña cono si iza, zoco catyi sihin ndo
vatyi vazu cuca xaan i cuu ra Salomón ta
tyaqui xaan zahma ra, zoco ña tyaqui ca si
ta zɨquɨ minoo ita cuan.
28 Ta tatu zandutyaqui xaan ra Ndyoo
sii tu-ita sa iyo vityi ta ityaan cua nduu tu
nducu ta cayu tu, tyaqui xaan tucu zahma
cua cuhva ra sii maa ndo. Zoco maa ndo ña
sino vaha iñi ndo sii ra.
29 Ma caca xaan iñi ndo ta nanducu ndo
sa casi ndo ta sa coho ndo. Ta ma caca xaan
iñi ndo tatu cua cuhva ra Ndyoo sii si a ma
cuhva ra.
30 Vatyi sica xaan iñi ñiyɨvɨ ña sito sii ra
Ndyoo sa cuenda sa casi ñu. Zoco ma caca
xaan iñi maa ndo tuhun cuan vatyi sito
Zutu ndo vatyi siñi ñuhu si sii ndo.
31 Vaha ca nducu ndo cuhva yozo caa
cua cuhva cuenda ndo sii ndo sii ra Ndyoo
vatyi cundyaca ñaha ra sii ndo. Ta tacuan
ta cua ñihi ñdo tandɨhɨ cuii sa siñi ñuhu sii
ndo.

Cuhva vaha xaan sa iyo ndya gloria

32 Ma yuhu ndo, mvee ticatyi zone. Vazu
ña cuaha ndo zoco zɨɨ xaan cuñi Zutu yo, ta
cua cuhva ra quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra.
33 Xico ndo sa sii ndo ta cuhva ndo sii
ñiyɨvɨ ndahvi. Tatu tacuan zavaha ndo,
zacaya ndo sa vaha nu ndyaa ra Ndyoo. Ta
yucuan ma ndɨhɨ sa vaha cuan vatyi ma
cuu quɨhvɨ ra zuhu, ta yoñi tiquixi zatɨvɨ sii
si.

34 Nu ndyaa sa cuca ndo, yucuan cuu nu
ndyaa añima ndo.

Cuñi si sa cundyaa listo yo

35 Cundyaa listo ndo, ta cuatu ndo quɨvɨ
cua quisi inga saha.
36 Cuu ndo tañi minoo muzu sa ndatu
listo sii patrón ra ñaa quɨvɨ cua nasaa ra
sa cuahan ra minoo vico tindaha. Ta cayu
ñúhu sisi vehe vatyi tatu nasaa patrón ta
cati ra yuvehe, yatyi xaan cua nuña muzu
yuvehe.
37-38 Ta cuhva cuan zɨɨ xaan cua cuñi
patrón ndyehe ra sii muzu ra vatyi ndatu
listo ra ñaa ñi cuhva cua nasaa ra vazu sa
cuaa a vazu ñaa ca. Ta cua tyaa ra sii muzu
ra yumesa ta cuhva ra sa casi ra vatyi i
ndatu ra sii ra. Ta zɨɨ xaan cua cuñi muzu
cuan vatyi tacuan zavaha patrón ra sihin
ra.
39 Ta coto ndo cuhva ya vatyi tatu cua
coto minoo ra xu vehe ñaa cuhva cua
quɨhvɨ ra zuhu vehe ra, cua zacuenda xaan
ra vehe ra. Ta ma cuzu ra. Ta ma cuhva ra
sa nuña ra zuhu vehe ra ta zuhu ra ndaha
tyiño ra.
40 Zuun ñi cuhva cuan cundyaa listo tucu
maa ndo vatyi zana ñi iñi ndo ta cuhva
cuan cua nasaa ra i quisi ndya gloria.

Muzu vaha ta muzu ña vaha

41 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Pedro sii
ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿Yoo sii cuenda
cohon tuhun ya? ¿Atu sa cuenda sa maa ñi
maa ndi a sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ?
42 Tacuan ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi
ra sihin ra: Muzu sa tyizoho sa cahan
patrón ra, yucuan cuu muzu vaha vatyi
zacuenda ra vehe patrón ra. Ta saha ra sa
casi tandɨhɨ inga muzu minoo cuhva vaha.
43 Ta zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan tatu
nasaa patrón ra cuhva sa zatyiño ra ta
zavaha ra tandɨhɨ sa catyi patrón ra.
44 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua
cuhva patrón ra sa cundyaca ñaha ra
tandɨhɨ sa sii ra vatyi tyaa xaan ra yahvi sii
patrón ra.
45 Zoco tatu sica iñi muzu cuan vatyi
naha xaan cuahan patrón ra, ta yucuan
cuenda quisaha cañi ra sii inga muzu ta
sasi cuahyi ra ta sihi xaan ra ndixi ta siñi
ra,
46 tacuan ta zana ñi iñi ra ta cua nasaa
patrón ra minoo quɨvɨ sa ña ndatu ra sii ra.
Ta cua tasi tuñi xaan patrón ra sii ra. Ta cua
tahan si sii ra tañi cua tahan si sii ñiyɨvɨ ña
sino iñi.
47 Ta minoo muzu sa sito ñaa sa cuñi
patrón ra zavaha ra, zoco ña ndyaa listo ra
ta ña zavaha ra cuhva cuñi patrón ra, cuaha
xaan tundoho cua zandyehe patrón ra sii
ra.
48 Ta tatu ña sito minoo muzu ñaa sa cuñi
patrón ra ta ña zavaha ra sii si, tahan si sa
ndoho ra. Zoco zuhva ñi cua ndoho ra vatyi
ña sito ra. Ta tatu saha ra Ndyoo cuaha
ca sa siñi tuñi sii minoo ra, cuaha ca sa
vaha cuñi si zavaha ra. Ta tatu cuaha ca
tyiño ndyizo minoo ra, cuñi si vatyi ñihi ca
zatyiño ra.

Ña cuu cu-ɨɨn ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús

49 Tañi sa zatehin minoo ñúhu ñuu ñiyɨvɨ,
yucuan cuu tyiño vasi. Ta ñúhu cuan cua
zanduvaha si sii ñu sino iñi sii, ta cua zanaa
si sii ñu ña sino iñi. Sa quisaha cayu ñúhu
cuan, zoco cumañi zacayu que sii si.
50 Ta cuaha xaan tundoho cua ndyehi
ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ tyiño zacui.
51 Sica iñi maa ndo vatyi vasi cuhve sa
taxi ñuu ñiyɨvɨ, zoco ña tacuan. Vasi za-
cuzɨɨn sii ñiyɨvɨ.
52 Ta ndya vityi ta ityi nuu ca ihya cuu
cuhva cua cuu si. Tatu ohon tahan ñiyɨvɨ
iyo minoo vehe, uñi tahan ñu cua cahñi
tahan sihin uu tahan ñu, ta uu tahan ñu cua
cahñi tahan sihin uñi tahan.
53 Cua cahñi tahan zutu sa ndyihi sihin
zehe ra ta zehe ra sihin zutu ra. Ta zɨhɨ ña
cua cahñi tahan sihin zehe ña, ta zehe ña
sihin zɨhɨ ña. Ta cua cahñi tahan tyizo ña
sihin sono ña ta sono ña sihin tyizo ña.

Nacatyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ vatyi ña na-coto ñu vatyi sa ndyaa Zehe ra Ndyoo

54 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ
yucu yucuan: Tatu ndyehe ndo vatyi iñi
ñaa vityi, catyi ndo vatyi cua coon zavi. Ta
ndisa ndo sa cahan ndo.
55 Ta tatu ndyehe ndo vatyi vasi tatyi ityi
tyañuhu, catyi ndo vatyi sa cua ndu-cahñi.
Ta tacuan cuu si.
56 Ra tondo xaan cuu maa ndo. Nacoto
ndo sa iyo andɨvɨ ta nu ñuhu. ¿Yozo caa vatyi
ña nacoto ndo ñaa tyiemvu cuu si vityi?

Nducu ndo cuhva coo sa taxi sii ndo sihin ra xaan iñi sii ndo

57 ¿Ñaa cuenda ña cutuñi iñi ndo ñaa sa
cuu sa ndoo?
58 Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuatyi suhun
ta cuhun sihin ra nu ndyaa ra cu tyiño,
nducun cuhva nacoo vohon sihin ra cuee
ca sa saa ndo nuu ra cu tyiño coto catyi
ra cu tyiño vatyi cuhun vehe caa. Ta cua
cuhva ra suun sii ra cu policía. Ta cua tyihi
ra suun vehe caa.
59 Tatu tacuan cua cuu si, ma quiton
ndya tyiyahvun tandɨhɨ sa tahan si
tyiyahvun, (ta tacuan cua zavaha ra Ndyoo
suhun andyaya tatu ma nduvohon sihin
ra).

13

Cuñi si sa zama yo cuhva iyo yo

1 Cuhva cuan yucu zuhva ra nacatyi si-
hin ra Jesús cuhva i zavaha ra Pilato sihin
zuhva ra Galilea. Catyi ra nacatyi sihin ra
Jesús vatyi i tava ra Pilato tyiño sa cahñi
zandaru sii ra Galilea cuan nɨɨ ñi sa saha
ra ofrenda sii ra Ndyoo sisi vehe ñuhu. Ta
i nazaca ra niñɨ ra cuan sihin niñɨ quitɨ sa
cuu ofrenda ra.
2 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin
ra: Sica iñi ndo vatyi cahnu xaan cuatyi ra
Galilea cuan. Ta yucuan cuenda ndyehe ra
tundoho ta sihi ra.
3 Zoco catyi sihin ndo vatyi ña tacuan.
Ta tatu ma zama maa ndo cuhva iyo ndo
cunaa tucu maa ndo.
4 Ta sito ndo vatyi i sihi sahun uñi tahan
ra quɨvɨ i nduva torre Siloé cuan zɨquɨ ra.
¿Atu sica iñi ndo vatyi cuaha ca cuatyi ra
cuan ta zɨquɨ inga ra ñuu Jerusalén?
5 Ña tacuan. Ta tatu ma zama maa ndo
cuhva iyo ndo, cunaa tucu maa ndo.

Ndatu ra Ndyoo sa nazama yo cuhva iyo yo

6 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ cuhva
ya, ta catyi ra: Sicoo minoo yutu higuera sii
minoo ra nu ndyaa yoho uva ra. Ta i sahan
ra ta i sinanducu ra yucu vixi nuu tu, ta ñá
nañihi ra.
7 Ta i catyi ra sihin ra zanduvii nu ndyaa
ndaha tyiño ra: "Ndyehe, sa uñi cuiya quisi
nanduqui yucu vixi nuu tu ya, ta ña nañihi.
Cahndyon sii tu vatyi nandyaa ñi tu, ta
ñahñi maa saha tu." Catyi ra.
8 Zoco i nacahan inga ra, ta catyi ra si-
hin ra: "Tata, nandoo tu minoo ca cuiya.
Cua zanduvite ñuhu saha tu ta tyihi ñuhu
tyahyu.
9 Ta tatu cuhva tu yucu vixi, vaha, ta tatu
ma cuhva tu cua cahndye sii tu."

Quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ zanduvaha ra Jesús sii minoo ña tehe sata

10 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ zacuaha ra
Jesús sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu.
11 Ta yucuan ndyaa minoo ñaha sa ñoho
minoo tatyi ña vaha. Sa sahun uñi cuiya,
ña cuu ndundoo ña.
12 Ta i ndyehe ra Jesús sii ña. Ta i cana ra
sii ña ndya nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin
ña: Maha, sa nduvohon.
13 Ta i tyizo ra ndaha ra xiñi ña, ta zuun ñi
caa cuhva cuan i ndundoo ña. Ta i zacahnu
xaan ña sii ra Ndyoo.
14 Zoco i cuxaan xaan ra cu nuu sii vehe
ñuhu cuan vatyi i zanduvaha ra Jesús sii ña
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra sihin ñiyɨvɨ
yucu yucuan: Iyo iñu tahan quɨvɨ tahan
si zatyiño yo. Yucuan cuenda quisi ndo
quɨvɨ cuan ta nduvaha ndo ta yɨvɨ quɨvɨ sa
quitatu ñiyɨvɨ.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra ña vaha
cuu ndo. ¿Atu ma ndasi ndo quɨtɨ zono
ndo sa cuu zacoho ndo ndutya sii tɨ quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ?
16 Ta tacuan tucu maha ya. Zehe ra
Abraham cuu sii ña, ta sa sahun uñi cuiya
nuhñi ña zacuu cuehe ya. ¿Atu ña vaha sa
cua ndasi ña quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ? Catyi ra
Jesús.
17 Ta sa yaha catyi ra cuhva ya, i cucahan
xaan nuu ra xaan iñi sii ra. Ta zɨɨ xaan i cuñi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin sa vaha xaan sa zavaha
ra Jesús.

Tañi minoo sɨtɨ mostaza, tacuan caa sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

18 Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Yozo caa iyo
sa ndyaca ñaha ra Ndyoo? ¿Ñaa sihin zacasi
tehin sa ndyaca ñaha ra Ndyoo?
19 Cuu si tañi minoo sɨtɨ mostaza sa i
tasi minoo ra nu ñuhu ra, ta i sahnu tu. I
cucahnu xaan tu ndya cuhva cua cozo zaa
zoco tu.

Tañi yusa iya cuu sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

20 Ta i catyi tucu ra Jesús inga saha:
¿Ñaa sihin zacasi tehin sa ndyaca ñaha ra
Ndyoo?
21 Cuu si tañi yusa iya sa quihin minoo
ñaha ta nazaca ña sihin uñi tahan arroba
yutyi pan. Yusa iya cuan cuu sa cua zanan-
daa sii tandɨhɨ yusa pan cuan. (Ta tacuan
tucu cuahan nducahnu ca sa ndyaca ñaha
ra Ndyoo.)

Yuvehe tɨhɨn ta ityi cuiñɨ cuu sa cuahan nu ndyaa ra Ndyoo

22 Tacuan ta cuahan ra Jesús tahan tahan
ñuu nahnu ta ñuu ndyihi, zacuaha ra sii
ñiyɨvɨ. Cuahan ra ndya Jerusalén.
23 Ta minoo quɨvɨ i ndaca tuhun minoo ra
sii ra: Tata, ¿atu zuhva ñi ñiyɨvɨ cua cacu?
Ta i catyi ra Jesús sihin ra:
24 Nducu xoon cuhva quɨhvun yuvehe
tɨhɨn vatyi yɨɨ xaan cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo. Catyi suhun vatyi
cuaha xaan ñiyɨvɨ cua cuñi ñu quɨhvɨ ñu, ta
ma cuu.
25 Tañi ra xu vehe, tacuan iyo ra Ndyoo.
Ta ra xu vehe cuan cua nacazi ra yuvehe
ra. Ta cua cuyucu ndo sata vehe, ta cua
cati ndo, ta cua catyi ndo: “Tata, tata, nuña
yuvehe naquɨhvɨ ndi.” Ta cua catyi ra sihin
ndo: “Ña site yoo ndoho cuu ndo.”
26 Tacuan ta cua catyi maa ndo: “Sasi ndi
ta sihi ndi suhun, ta i zacuohon sii ndi ñuu
ndi.”
27 Ta cua catyi ra Ndyoo sihin ndo: “Ña
site yoo ndoho cuu ndo. Cuɨñɨ siyo ndo sii,
vatyi ñá zavaha ndo sa vaha sa i catyi sihin
ndo.” Cua catyi ra.
28 Ta cua vacu xaan ndo ndya cuhva cua
casi quihñi noho ndo vatyi cua ndyehe ndo
vatyi ñoho ra Abraham ta ra Isaac ta ra
Jacob ta tandɨhɨ ra profeta. Ñoho tandɨhɨ ra
cuan nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta maa ndo
cua ndoo ndo ityi sata.
29 Ta cua quisi ñiyɨvɨ ityi caña ñicandyi ta
ityi cuahiñi ta ityi yucu ta ityi tyañuhu, ta
cua cundyaa ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
30 Ta iyo ñiyɨvɨ ña ñiñi vityi, ta cua nduu
ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan yucuan. Ta ñiyɨvɨ ñiñi
vityi cua nduu ñu ñiyɨvɨ ña ñiñi.

Sacu xaan ra Jesús sa ndyehe ra ñuu Jerusalén

31 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i quisi zuhva
ra fariseo, ta i catyi ra sihin ra Jesús:
Quiton ihya ta cuhun vatyi cuñi cahñi ra
rey Herodes suun.
32 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan
ndo ta nacatyi ndo sihin ra ñicuii cuan vatyi
yuhvi catyi vatyi tave tatyi cuihna ta zan-
duvehi sii ñiyɨvɨ vityi ta ityaan. Ta iza cua
sei nu cuehin.
33 Zoco tahan si sa caca ityi vityi ta
ityaan ta iza vatyi ma cuu cuu minoo ra
cahan Tuhun Ndyoo tatu ta saa ca ra ñuu
Jerusalén.
34 ¡Ndahvi yoho ñuu Jerusalén! Sahñi
ñiyɨvɨ sii ra profeta ihya. Ta ra tasi ra Ndyoo
ihya, cañi ñu sii ra sihin yuu. ¡Cuaha xaan
cuaha xaan saha cuñi zandu-ɨin sii ñiyɨvɨ
ñuu ya ta zacuende sii ñu tañi zacuenda
minoo ndɨvɨ sii zehe tɨ sisi ndisi tɨ, zoco ña
cuñi ñu!
35 Ndyehe ndo vityi, ndoho ñiyɨvɨ ñuu
Jerusalén, vatyi vityi zandoi sii ndo. Ta sa
ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi ma ndyehe
ca ndo sii, ndya cuhva ndya quɨvɨ cua catyi
ndo vatyi vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda
ra ndyaca ñaha sii yo.

14

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ndaa

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i sahan ra
Jesús vehe minoo ra cu nuu sii ra fariseo
cua casi ra xita. Ta ndyehe xaan ra fariseo
ñaa sa cua zavaha ra Jesús.
2 Ta ñoho minoo ra cuhu yucuan; ndaa
xaan ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra maestro
cuenda ley ta ra fariseo: ¿Atu catyi ley vatyi
cuu zanduvaha yo sii ñiyɨvɨ quɨvɨ quitatu
ñiyɨvɨ a ma cuu?
4 Tacuan ta tandɨhɨ ra cuan, taxi cuii ñi
yucu ra ta ña cahan ra. Ta zɨquɨ i quihin ra
Jesús sii ra cuhu cuan, ta i zanduvaha ra sii
ra, ta i natasi ra sii ra sa cunuhu ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra fariseo:
Tatu canacava minoo burro zono ndo a
minoo zɨndɨquɨ zono ndo sisi minoo xahva
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ ¿atu ma tava ndo sii tɨ
yatyi ñi vazu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ cuu si?
Catyi ra.
6 Tacuan ta ña cuu ca nacahan ra cuan.

Ma zacahnu yo sii yo

7 I ndyehe ra Jesús cuhva i zavaha tandɨhɨ
ñiyɨvɨ yucu vico cuan vatyi saa ra cuan ta i
casi ra maa ñi tyayu vaha ca cundyaa ra, ta
i cahan ra Jesús sihin minoo cuhva sihin ra,
ta i catyi ra:
8 Tatu cana minoo ra suun sa cuhun
minoo vico tindaha, ma nanducun tyayu
vaha ca cundyoon coto quisi inga ra ñiñi
ca.
9 Ta ra i cana suun sa cuenda vico cuan
cua quisi ra ta cua catyi ra suhun: “Cuhvon
tyayu ya cundyaa inga ra ya.” Ta cua cu-
cahan xaan nuun, ta cua cuhun nu ndyaa
tyayu cuenda ñiyɨvɨ ña ñiñi.
10 Vaha ca tatu cana ñu suun minoo
vico, cuhun xihnon nu ndyaa tyayu ña ñiñi
cundyoon. Ta zɨquɨ cua quisi ra i cana suun
ta cua catyi ra: “Amigo, cuhun nu ndyaa
tyayu vaha ca.” Cua catyi ra. Ta sihin
cuhva cuan cua zacahnu ra suun nuu ñiyɨvɨ
yucu suhun yumesa.
11 Vatyi yoo ra zacahnu sii, cua zandu-
luhlu ñiyɨvɨ sii ra. Ta yoo ra zanduluhlu sii,
cua zacahnu ñiyɨvɨ sii ra.
12 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i cana
sii ra sa cua casi ra: Tatu cua cuhvon minoo
sa cuzama a sa cuxiñi sii ñiyɨvɨ, ma canon
sii amigun a tohon a sii ñiyɨvɨ suun a sii ra
cuca sa ndyaa yatyi yuvehun. Vatyi quɨvɨ
nacoo tucu minoo vico vehe maa ra ta cua
cana tucu ra suun.
13 Zoco tatu cua zavohon minoo vico,
canon sii ñu ndahvi, ñu coxo, ñu xii ta ñu
cuaa.
14 Ta zɨɨ xaan cua cuñun. Vatyi ra yucuan
ma cuu nacuhva ra sa casun, zoco cua
tyiyahvi ra Ndyoo suun quɨvɨ cua nando-
ton sihin ñiyɨvɨ vaha.

Cuhva cua cuu si quɨvɨ cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo

15 Ta siñi minoo ra ndyaa mesa cuan sa
cahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Zɨɨ xaan
cua cuñi ra casi xita nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo.
16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: I
zavaha minoo ra minoo sa cuxiñi cahnu
xaan vehe ra.
17 Ta cuhva sa cua cuhva ra sa cuxiñi ñu,
i tasi ra sii muzu ra sa nacana ra sii ñu sa
i cana ra vatyi sa ndyaa listo si, ta sa cuu
quisi casi ñu.
18 Zoco tandɨhɨ ñu i catyi ñu vatyi ma cuu
cuhun ñu. Ra sa xihna ñi i catyi ra: “Nacaa
zate minoo ñuhu, ta cuñi sa cundyehi sii si.
Catyun sihin ra vatyi nazaha ra tucahnu iñi
sii, vatyi ma cuhin.”
19 Ta inga ra i catyi ra: “Nu zate ohon
tahan yunta, ta cuehin cua ndyehi tatu
vaha tɨ. Catyun sihin ra vatyi nazaha ra
tucahnu iñi sii, vatyi ma cuhin.”
20 Ta inga tucu ra i catyi ra: “Nacaa tin-
dehi, ta yucuan cuenda ma cuhin.” Catyi
ra.
21 Ta cua nuhu muzu cuan, ta i nacatyi
ra tandɨhɨ cuhva ya sihin patrón ra. Ta i
cuxaan xaan patrón ra, ta i catyi ra sihin
muzu ra: “Cuahan yatyi cuii ñi tandɨhɨ ityi
cahnu ta ityi ndyihi ta cuhun sii ra ndahvi
ta ra coxo ta ra xii ta ra cuaa, ta quisi
ndyacon sii ra ihya.” Catyi ra.
22 Ta i zavaha muzu ra cuhva catyi ra,
ta zɨquɨ i catyi ra: “Tata, sa zavehi tandɨhɨ
cuhva catyun, ta nuña ca.” Catyi ra.
23 Ta i catyi patrón ra sihin ra: “Cuahan
tandɨhɨ cuii ityi, ta zañiñun sii ñiyɨvɨ vatyi
naquisi ñu. Cuñi sa cua cutu cuii vehi.
24 Vatyi catyi suhun vatyi numinoo ra i
cane sa xihna ñi, ma cuhva que sa casi ra
sihin.”

Cuaha xaan tundoho cua ndyehe yo tatu cua cundyico yo sii ra Cristo

25 Cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan sihin ra
Jesús. Ta i ndyehe ra sii ñu ta i catyi ra sihin
ñu:
26 Tandɨhɨ ndoho ra ndyico sii, tatu cuñi
ca ndo sii ñiyɨvɨ sii ndo ta zɨquɨ sii mi, ma
cuu cuu ndo ñiyɨvɨ sii mi.
27 Vatyi yoñi ra cuu cuu ñiyɨvɨ sii mi tatu
ma ndyehe ra tundoho sa cuende, ta vazu
cuu ra sa cuende.
28 Vatyi yoñi minoo ra tatu cua zandaa
ra minoo torre ta ma cundyaa xihna ra
ta tava ra cuenda tatu ñihi xuhun ra ta
cundyee iñi ra zandɨhɨ ra tyiño cuan.
29 Coto sa zavaha ra cimiento ta zɨquɨ ma
cuu zandɨhɨ ra tyiño. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua
ndyehe sii si, ta cua vacu ndyaa xaan ñu sii
ra.
30 Ta cua catyi ñu: “Ihya ra i quisaha
zandaa ra minoo torre, ta ñá cuu zandɨhɨ
ra sii si.”

31 A tatu iyo minoo rey sa cuñi cahñi
tahan sihin inga rey sa iyo oco mil zan-
daru. Rey sa xihna ñi cuan cua cundyaa xi-
hna ra ta nacañi iñi ra tatu cuu zahacanaa
ra sihin sa usi mil zandaru sa iyo sii maa ra.
32 Ta tatu sa sito ra vatyi ma cuu, cua
tasi ra tyiño nɨɨ ñi sa ndyaa inga rey cuan
nusica, ta cua caca ra sii ra vatyi nandɨhɨ ñi
maa tuhun.
33 Ta tacuan tucu maa ndo, tatu ma cah-
ndya iñi ndo tandɨhɨ sa cuñi xaan ndo ta
tandɨhɨ sa cumi ndo, ma cuu cuu ndo ñiyɨvɨ
sii mi sa ndisa cuii.

Catyi ra Jesús vatyi iyo ñiyɨvɨ tañi ñɨɨ sa ña uhva ca

34 Vaha xaan cuu ñɨɨ, zoco tatu ña uhva ca
si ¿yozo caa cuu cutyiño ñiyɨvɨ sii si?
35 Ñahñi ca sa cuu zacuu ñu sihin si. Nu
sa tyindyee si sii ñuhu ta ma cuu. Nu ndɨhɨ
tuhun zavita ñu sii si. Tatu ndyaa zoho ndo,
cuɨñɨ ndo tuhun ya. Catyi ra Jesús.

15

Tañi mvee ticatyi sa cua naa cuu ñiyɨvɨ iyo cuatyi

1 Ta tandɨhɨ ra tava xuhun cuenda ra
ndyaca ñaha ta ra iyo cuatyi, i tuhva ra sii
ra Jesús vatyi cuñi ra tyizoho ra sa cahan
ra.
2 Ta i cahan xehe ra fariseo ta ra maestro
cuenda ley sa cuenda ra Jesús, ta i catyi ra:
Ra ihya, cahan ra sihin ra iyo cuatyi, ta sasi
ra sihin ra.
3 Tacuan ta i cahan ra Jesús sihin ra zɨquɨ
minoo cuhva ta catyi ra:
4 Yoo ndoho, ra iyo minoo ziendu mvee
ticatyi zono, tatu cua naa minoo tɨ ¿atu
ma zandoo ndo tandɨhɨ tɨ sicuhu? Ta cua
nanducu ndo sii sa minoo tɨ cuan ndya
nañihi ndo sii tɨ.
5 Ta cuhva sa cua nañihi ndo sii tɨ, cua
cozo zoco ndo sii tɨ, ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo.
6 Ta tatu sa nasaa ndo vehe ndo cua cana
ndo sii amigo ndo ta sii ñiyɨvɨ yucu yatyi,
ta cua catyi ndo: "Cuzɨɨ xaan iñi ndo sihin,
vatyi i nañihi mvee ticatyi zone quɨtɨ sa cua
naa."
7 Ta catyi sihin maa ndo vatyi zuun ñi
cuhva cuan, zɨɨ xaan cua cuñi ángel gloria
sa cuenda minoo ra cua ndu-uu iñi cu-
atyi. Zɨɨ ca cua cuñi ángel sihin sa minoo
ra cuan ta zɨquɨ sihin sa cumi xico sahun
cumi tahan ñiyɨvɨ vaha sa ñahñi cuatyi ta ña
zama ñu cuhva iyo ñu.

Tañi xuhun sa cua naa cuu ñiyɨvɨ iyo cuatyi

8 Ta inga tucu cuhva, tatu iyo minoo ñaha
sa cumi usi tahan xuhun, ta tatu cua naa
minoo xuhun ña. ¿Atu ma tyaa ña minoo
candil ta natɨhvɨ ña sisi vehe ña ta nan-
ducu ña xuhun cuan ndya cuhva ndya cua
nañihi ña sii si?
9 Ta tatu sa nañihi ña sii si, cua cana ña sii
amigo ña ta sii ñiyɨvɨ yucu yatyi, ta cua catyi
ña: "Cuzɨɨ xaan iñi ndo sihin, vatyi i nañihi
xuhin sa cua naa."
10 Ta zuun ñi cuhva cuan catyi sihin maa
ndo vatyi zɨɨ xaan cua cuñi ángel ra Ndyoo
sa cuenda minoo ra cua ndu-uu iñi cuatyi.

Tañi ra ñá tyaa yahvi sii zutu cuu ñiyɨvɨ sa cua naa

11 Tacuan ta i catyi tucu ra Jesús cuhva
ya: Sicoo minoo ra, ta uu tahan zehe yɨɨ ra
i sicoo.
12 Ta minoo saha i catyi ra luhlu ca si-
hin zutu ra: "Tata, cuhvon ndaha tyiño sa
tahan si sii." Ta i natahvi zutu ra ndaha
tyiño sa tahan si sii minoo minoo zehe ra.
13 Ta ña cuaha ñi quɨvɨ ta zɨquɨ i xico
ra luhlu ca cuan tandɨhɨ cuii sa nacuhva
zutu ra sii ra. Ta i zatahan ra xuhun ra,
ta cuahan ra nusica. Ta yucuan i zanaa ra
tandɨhɨ cuii xuhun ra sihin sa cuzɨɨ iñi ra.
Ta zana xaan i sicoo ra.
14 Ta sa yaha zanaa ra tandɨhɨ, ta zɨquɨ
i sicoo minoo tama ñuu cuan, ta i quisaha
sizoco ra.
15 Tacuan ta sahan ra vehe minoo ra ñuu
cuan. Ta i tasi ra cuan sii ra nu iyo quɨnɨ
zono ra vatyi cua cuhva ra sa casi tɨ.
16 Ta i sizoco xaan ra ndya cuhva cuñi ra
casi ra sa sasi quɨnɨ. Ta yoñi maa sa saha sa
casi ra.
17 Tacuan ta i quisaha nacañi iñi ra ta i
catyi ra: "Tandɨhɨ cuii muzu zuti, sasi vaha
ra ndya cuhva ndoo ca sa sasi ra. Ta yuhvi,
cuñi cahñi zoco sii.
18 Vityi cunanuhi nu ndyaa zuti, ta tye-
hen cua catyi sihin ra: Tata, sicoo cuatyi
nuu Ndyoo ta nuu moo.
19 Zohon tuhun sa yɨvɨ ca zehun cuu sii,
zoco cuhvon sa cui minoo muzun." Tacuan
i sica iñi ra.

20 Ta i nduvita ra, ta i quihin ra ityi cua
nanuhu ra ndya vehe zutu ra. Zoco sica ca
vasi ra ta sa i ndyehe zutu ra sii ra. Ta i
cundahvi iñi ra sii zehe ra, ta i cacono ra
cua zatahan ra sii ra. Ta i sicunumi ra sii
ra, ta i sihi ra xɨtɨ ra.
21 Ta i catyi zehe ra sihin ra: “Tata, sicoo
cuatyi nuu ra Ndyoo ta nuu moo. Zohon
tuhun sa yɨvɨ ca zehun cuu sii.” Catyi ra.
22 Zoco i catyi zutu ra sihin muzu ra: “Ta
ndyaca ndo zahma vaha ca, ta natyihi ndo
sii ra. Ta tyihi ndo minoo xehe nundaha ra.
Ta natyihi ndo zapato saha ra.
23 Ta cahñi ndo minoo zɨndɨquɨ luhlu,
quɨtɨ xahan ca, vatyi casi yo, ta nacuzɨɨ
xaan iñi yo.
24 Vatyi zehi, sa i zehi tuhun vatyi sa i
sihi ra, ta vityi ndito ra. Cua naa ra ta vityi
naquita ra.” Catyi zutu ra. Ta i quisaha
zavaha ñu minoo vico. Ta zɨɨ xaan i cuñi ñu.
25 Ta inga zehe ra cuan, ra nuu, zatyiño
ra sisi cuhu. Ta cuhva sa cua nasaa ra ndya
vehe, ta siñi ra yaa ta sa sata saha ñiyɨvɨ.
26 Ta i cana ra sii minoo muzu, ta i ndaca
tuhun ra ña sa cuu.
27 Ta i catyi muzu sihin ra: “Nasaa yañun,
ta i tava zutun tyiño sa cuu minoo zɨndɨquɨ
luhlu, quɨtɨ xahan xaan, vatyi vaha ñi i
nasaa yañun.” Catyi ra.
28 Ta i cuxaan xaan ra nuu cuan, ta ñá
cuñi ra quɨhvɨ sisi vehe. Yucuan cuenda i
quita zutu ra, ta i cana ra sii ra.
29 Zoco i catyi ra sihin zutu ra: “Ndyehe,
sa cuaha xaan cuiya zatyiñe suhun, ta
ñahñi cuhva sa ñá tyei yahvi sa cohon. Zoco
numinoo saha ta ñá sohon minoo mvee
luhlu sii, vatyi cua zavehi minoo vico sihin
amigi.
30 Ta sa nasaa zehun, ra i zanaa xuhun
moo sihin ñu zɨhɨ zɨɨ iñi, ta yatyi xaan
sahñun minoo zɨndɨquɨ cuenda ra.” Catyi
ra.
31 Tacuan ta i nacahan zutu ra, ta i catyi
ra sihin ra: “Zehe luhli, ndyoon sihin
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta tandɨhɨ sa sii, sii
tucu moo cuu.
32 Zoco vityi tahan si sa zacahnu yo vico
ya ta cuzɨɨ xaan iñi yo vatyi i zehi tuhun
vatyi sa i sihi yañun, ta vityi ndito ra. Cua
naa ra ta naquita ra.”

16

Cuhva cuñi si tyindyee yo sii ñiyɨvɨ sihin sa iyo sii yo

1 Tacuan ta i quisaha catyi ra Jesús sihin
ra i casi ra: Sicoo minoo ra cuca, ta sicoo
minoo ra zacuenda xuhun ra. Zoco i catyi
inga ñiyɨvɨ sihin ra cuca cuan vatyi zatɨvɨ
xaan ra zacuenda cuan xuhun ra.
2 Ta i cana ra cuca cuan sii ra, ta i catyi
ra sihin ra: “Cuaha xaan tuhun ñihi sa
cuendon. Nacuhva cuendon tandɨhɨ cuii
tyiño i zacuun sii, vatyi ma zatyiño con
sihin.”
3 Ta zɨquɨ i sica iñi ra zacuenda xuhun
cuan sihin añima ra: “¿Yozo caa zacui vi-
tyi? Cuñi quindyaa patroin tyiñe, ta ñahñi
tundyee iñi iyo sii, sa zatyiñe. Ta cahan
xaan nui caque caridad sii ñiyɨvɨ.
4 Zoco site yozo caa cua zavehi vatyi vaha
sa coo amigi, ta zɨquɨ tatu ñahñi tyiñe, zoco
cuu cuhin vehe ra.”
5 Tacuan i sica iñi ra cuan, ta zɨquɨ i cana
ra sii sa minoo minoo ra tavi sii patrón ra.
Ta i catyi ra sihin ra i saa sa xihna ñi: “¿Yozo
tavun sii patroin?” Catyi ra.
6 Ta i catyi ra cuan: “Tavi cumi mil litro
azetye.” Catyi ra. Ta i catyi ra sihin ra:
“Quihin inga tutu ya, ta tyoon uu mil ñi, ta
tyoon zɨvun, ta zaviton tutu sahnu cuan.”
Catyi ra. Ta tacuan i zavaha ra ta cuahan
ra.
7 Ta zɨquɨ i saa inga ra, ta i catyi ra sihin
ra: “¿Yozo tavun sii patroin?” Ta i catyi ra
cuan: “Tavi minoo mil arroba trigo.” Catyi
ra. Ta i catyi ra sihin ra: “Quihin inga tutu
ya, ta tyoon uña ziendu arroba ñi, ta tyoon
zɨvun, ta zaviton tutu sahnu cuan.”
8 Tacuan ta i sito patrón ra sa ña vaha sa
zavaha ra, ta iyo xaan i cuñi ra vatyi casi
xaan iñi ra zavaha ra sa ña vaha. Catyi
ra Jesús. Ta i catyi tucu ra sihin ra i casi
ra: Casi ca iñi ñiyɨvɨ ña vaha añima ta zɨquɨ
ñiyɨvɨ vaha añima.
9 Ta catyi sihin ndo vatyi cutyiño ndo
ndaha tyiño ndo sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta
tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ. Ta quɨvɨ cua ndɨhɨ
si, cua ñihi ndo minoo nu cundyaa ndo sa
ma naa ca nu ndyaa ra Ndyoo.
10 Ra zavaha sa ndoo sihin sa zuhva ñi sa
iyo sii ra, tacuan cua zavaha tucu ra vazu
sihin cuaha ca. Ta ra ña zavaha sa ndoo

sihin sa zuhva ñi, ma zavaha tucu ra sa
ndoo sihin sa cuaha ca iyo sii ra.
11 Yucuan cuenda tatu ña zavaha ndo sa
ndoo sihin sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ma cuhva ra
Ndyoo sa vaha xaan sa iyo andɨvɨ sii ndo.
12 Tandɨhɨ sa iyo sii ndo, maa ra Ndyoo
saha noo sii si sii ndo. Ta tatu ña zavaha
ndo sa ndoo sihin si, ma cuhva maa ra sa
cuu sii maa ndo.
13 Ma cuu zatyiño minoo muzu sa cuenda
uu tahan patrón vatyi cua cuñi ca ra sii
minoo patrón ra, ta ma cuñi ra sii inga ra.
A sii minoo ra cua tyaa ra yahvi, ta sii inga
ra ma tyaa ra yahvi. Ma cuu cuñi ndo sii ra
Ndyoo ta cuñi ndo sii xuhun. Catyi ra Jesús.
14 Ta i siñi ra fariseo tandɨhɨ sa cahan ra
Jesús. Ta i sacu ndyaa ra sii ra vatyi cuñi
xaan ra fariseo cuan xuhun.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ityi nuu
ñiyɨvɨ zaha maa ndo tuhun vatyi vaha xaan
ñiyɨvɨ cuu ndo, zoco sito maa ra Ndyoo
añima ndo. Ta tandɨhɨ sa zacahnu xaan
ñiyɨvɨ, ña cuu ndyehe ra Ndyoo sii si.

Ma naa ley maa ra Ndyoo

16 Ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ta
tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha, yucuan
cuu sa zañaha ityi sii ndo ndya quɨvɨ i saa
ra Juan. Quɨvɨ i saa ra Juan ta i quisaha
nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha
ra Ndyoo. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuñi xaan
ñu cuhva cuan.
17 Zoco catyi sihin ndo vatyi vazu cunaa
ñuu ñiyɨvɨ a sa iyo ityi zɨquɨ, zoco ley ra
Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ma cuu naa si nu
siin.

Ña vaha sa zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta tani tutu ñu

18 Tatu iyo minoo rayɨɨ ta zandoo ra sii
ñazɨhɨ ra ta tani tutu sa tindaha ra ta tin-
daha ra sihin inga ñaha, zavaha ra cuan sa
cuu adulterio. A tatu tindaha inga ra sihin
ñaha sa zandoo yɨɨ sii, zuun ñi cuatyi cuan
zavaha ra.

Cuhva i cuu sii minoo ra cuca, ta cuhva i cuu sii ra Lázaro

19 I sicoo minoo ra cuca, ta tyaqui xaan i
cuu zahma ra tyacu yuhva tixinda, ta yahvi
xaan ndyaa si. Ta sasi vaha xaan ra tandɨhɨ
quɨvɨ.
20 Ta sicoo tucu minoo ra ndahvi sa nañi
Lázaro. Iñi xaan ra ityi, ta catuu ra yuvehe
ra cuca cuan.
21 Cuñi xaan ra casi ra vazu sa canacava
yumesa ra cuca cuan. Ta i saa ina nu catuu
ra ndahvi cuan, ta yuyaa tɨ nu cahvi ra.
22 Ta minoo quɨvɨ i sihi ra, ta i sindyaca
ángel ra Ndyoo sii ra ndya nu ndyaa ra
Abraham gloria. Ta i sihi tucu ra cuca
cuan, ta tyihi ñu sii ra sisi ñuhu.
23 Ta cuahan añima ra andyaya, ta
ndyehe xaan ra tundoho yucuan. Ta i
nandyehe ndaa ra, ta sica xaan i ndyehe
ra sii ra Abraham sihin ra Lázaro.
24 Ta i cana saa ra ñoho andyaya cuan
ta catyi ra: “Tata Abraham, cundahvi iñun
sii, ta tasun sii ra Lázaro nazatyii ra siin
nundaha ra ta quisi zatoon ra nu yei vatyi
yaha xaan cahnu tundoho ndyehi sisi ñúhu
ya.” Catyi ra.
25 Zoco i catyi ra Abraham sihin ra: “Na-
cohon iñun vatyi cuaha xaan sa vaha sicoo
suun quɨvɨ i sinditon ñuu ñiyɨvɨ. Ta ra
Lázaro ndahvi xaan i cuu ra ñuu ñiyɨvɨ. Ta
vityi iyo sa vaha sii ra, ta yoho ndyehun
tundoho.
26 Ta inga tucu cuhva vatyi iyo minoo
xahva cahnu xaan mahñu nu yucu yo. Ta
vazu cuñi ra ihya cuhun ra nu ndyoon,
zoco ma cuu. Ta ma cuu quisi minoo ra
ñoho nu ñohon nu ndyaa ndi.”
27 Ta zɨquɨ i catyi ra cuca cuan: “Tata
Abraham, zohon tumañi iñi sii, ta tasun sii
ra Lázaro ndya vehe zuti.
28 Vatyi iyo ohon tahan yañi, ta cuñi vatyi
cunacatyi ra sihin ra yozo caa iye ihya nu
ndyehi tundoho coto quisi tucu ra ihya.”
29 Tacuan ta i catyi ra Abraham sihin ra:
“Iyo ley sa i tyaa ra Moisés ta iyo tuhun i
tyaa ra profeta ta sa naha. Nazavaha yañun
sa catyi si cuan.”
30 Tacuan ta i catyi ra cuca cuan: “Tata
Abraham, ma tyaa ra yahvi sii si cuan.
Zoco tatu cua nandoto minoo ra sa i sihi ta
cuhun ra nu ndyaa ra, yucuan ndisa cua
tyaa ra yahvi, ta cua zama ra cuhva iyo ra.”
31 Ta i catyi ra Abraham sihin ra: “Tatu
ma tyaa ra yahvi sii ley i tyaa ra Moisés ta
sii tuhun i tyaa ra profeta, ma sino iñi ra
vazu cua nandoto minoo ñiyɨvɨ ta cahan ra
sihin ra.”

17

Ica xaan tatu zavaha yo cuatyi

1 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi
ra: Tandɨhɨ cuii tyiemvu cua coo sa quiñi
caa sa zatɨvɨ sii ñiyɨvɨ, zoco ndahvi ñi cuu
ra tyiyuhu sii ñiyɨvɨ ta zavaha ñu cuatyi ta
tɨvɨ ñu.
2 Vaha ca tatu cuhñi yo minoo yuu vee
xaan zucu ra ta zavita yo sii ra sisi tyañuhu
coto zatɨvɨ ra sii ñu sino iñi sii Ndyoo.
3 Zaha ndo cuenda sii ndo. Tatu zavaha
minoo ra tahan ndo minoo sa ña vaha
suhun, catyun sihin ra ñaa sa ña vaha i
zavaha ra. Ta tatu zama ra cuhva iyo ra,
zohon tucahnu iñi sii ra.
4 Ta tatu usa tahan saha sa minoo quɨvɨ
zavaha ra sa ña vaha suhun ta tandɨhɨ usa
tahan saha catyi ra suhun: "Zohon tuc-
ahnu iñi sii." Zohon tucahnu iñi sii ra.

Tatu sino iñi yo sii ra Jesús cuu zavaha yo cuaha sa vaha

5 Tacuan ta i catyi ra apóstol sihin ra
Jesús: Cuhvon cuhva sii ndi ta cua sino
xaan ca iñi ndi suun.
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu sino iñi
ndo sii mi siin ñi vazu tañi caa minoo sɨtɨ
mostaza luhlu ñi cuu cuhva sino iñi ndo,
ta cua cuu catyi ndo sihin yutu sicómoro sa
nandyaa ihya vatyi cuɨñɨ siyo tu nu ndyaa
tu ta cuhun tu sisi tyañuhu, ta cua tyaa tu
yahvi sa cahan ndo.

Cuhva tahan si tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo

7 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Yoo ndoho
tatu tahvi muzu ndo ñuhu a saha ra sa casi
zɨndɨquɨ zono ndo ta zɨquɨ nasaa ra vehe,
¿atu cua catyi ndo sihin ra: "Cundyaa ta
casun xita"?
8 Tyehen cua catyi ndo sihin ra: "Zavo-
hon sa cuxiñi, ta tyizon coho nu mesa. Ta
tatu sa sasi ta zɨquɨ casi tucu moo." Cua
catyi ndo.
9 ¿Atu nacuhvon tyahvi ndyoo sii ra vatyi
zavaha ra tyiño tavon sii ra? Ña tacuan
vatyi tahan si zavaha ra tyiñon.
10 Ta tacuan tucu maa ndo. Tatu sa
zavaha ndo tandɨhɨ cuii tyiño sa tava ra
Ndyoo sii ndo. Catyi ndo: "Ñahñi maa sa
vaha zavaha ndi. Maa ñi cuhva tahan si
zavaha ndi i zavaha ndi." Tacuan tahan si
catyi ndo.

Zanduvaha ra Jesús sii usi tahan ra tyahyu

11 Ta cuhva sa cuahan ra Jesús ndya ñuu
Jerusalén, i yaha ra nu cu si Galilea ta nu cu
si Samaria.
12 Ta sa i saa ra minoo ñuu ta i quita usi
tahan ra tyahyu ta yucu ra ndya zava.
13 Ta i cana saa tandɨhɨ ra, ta catyi ra:
Maestro Jesús, cundahvi iñun sii ndi.
14 Ta sa ndyehe ra Jesús sii ra, ta i catyi
ra sihin ra: Cuahan ndo cua zañaha ndo sii
ndo sii ra cu zutu. Tacuan i catyi ra Jesús
sihin ra cuan, ta ityi cuahan ra i nduvaha
ra.
15 Ta minoo ra, cuhva sa ndyehe ra vatyi
sa nduvaha ra, i sinanuhu sata ra. Ta ñihi
xaan i cana saa ra ta i zacahnu ra sii ra
Ndyoo.
16 Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i sicava ndyayu ra
nu ñuhu nu ndyaa saha ra Jesús, ta i saha
xaan ra tyahvi ndyoo sii ra. Ta minoo ra
samaritano cuu ra nduvaha cuan.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Atu ña usi
tahan ra i nduvaha? ¿Ndyamaa cuahan ɨɨn
tahan ca ra?
18 ¿Atu minoo tuhun ñi ra inga ñuu ya cuu
ra i ndisi nanuhu sata sa nacuhva ra tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra i nduvaha:
Nduvita ta cuhun. I nduvohon vatyi sino
iñun.

Cuhva cua cuu si quɨvɨ cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ

20 I ndaca tuhun ra fariseo sii ra Jesús:
¿Ama cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo
ñuu ñiyɨvɨ? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma
coto ndo ama cua quisaha cundyaca ñaha
ra Ndyoo vatyi yɨvɨ sa cuu ndyehe yo cuu
si.
21 Ma cuu catyi ñiyɨvɨ: "Ihya ndyaa ra", a
"Ityi cuan ndyaa ra" vatyi zɨɨn cuu cuhva
ndyaca ñaha ra. Sisi añima ñiyɨvɨ cuu nu
ndyaca ñaha ra, añima ñiyɨvɨ sa tyaa yahvi
sii ra.
22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi
ra: Cua coo quɨvɨ ta cua cuñi ndo ndyehe
ndo sii ra i quisi ndya gloria, zoco ma
ndyehe ca ndo sii ra.
23 Ta cua catyi ñiyɨvɨ sihin ndo: "Ihya
ndyaa ra", a "Yucuan ndyaa ra." Zoco ma
cuhun ndo cundyehe ndo. Ta ma cundyico
ndo sii ra cuan vatyi yɨvɨ yuhvi cuu ra.
24 Vatyi quɨvɨ cua quisi inga saha, cua
ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii. Tañi ndyehe

tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu yaha tasa zavi nacahnu andɨvɨ, tacuan cua cuu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
25 Zoco xihna ca tahan si ndyehi tundoho cuaha xaan cuhva. Ta ñiyɨvɨ sa iyo vityi ma cuñi ñu sii.
26 Tañi i cuu si quɨvɨ ra Noé, tacuan cua cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
27 Quɨvɨ ra Noé, sasi ñu. Sihi ñu. Tindaha ñu. Ta saha ñu sii zehe ñu sa tindaha ñu ndya cuhva ndya quɨvɨ i quɨhvɨ ra Noé sisi barco ta i coon zavi xaan. Ta i naa tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
28 Tacuan i cuu tucu si quɨvɨ ra Lot. Sasi ñu. Sihi ñu. Zata ñu. Naxico ñu. Tasi ra itu. Ta zavaha ra vehe ra.
29 Ta zuun ñi quɨvɨ i quita ra Lot ñuu Sodoma cuan, i coon xaan ñúhu sihin azufre ndya andɨvɨ, ta i naa tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu cuan.
30 Ta zuun ñi tacuan cua cuu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
31 Quɨvɨ cuan tatu ñoho minoo ndo xiñi vehe, ma noo ndo ta tava ndo ndaha tyiño ndo. A tatu ñoho ndo itu ndo ma cunuhu ndo ndya vehe ndo.
32 Nacohon iñi ndo cuhva i tahan si sii ñazɨhɨ ra Lot.
33 Yoo ra cua nducu cuhva zacacu ra sii ra, cunaa ra. Ta yoo ra cua cuhva sa cuu ra sa cuenda mi, cua cacu ndisa cuii ra.
34 Ta catyi sihin ndo vatyi sa cuaa cuan, uu tahan ñiyɨvɨ quixi ɨɨn ñi nu sito. Cua naquihin sii minoo ñi ta minoo cua nandoo.
35 Ta uu tahan ñuzɨhɨ ndyico ɨɨn ñi quɨvɨ cuan, cua naquihin sii minoo ñi ña. Ta inga ña cua nandoo.
36 Ta uu tahan ra ñoho itu ra, cua quihin sii minoo ra. Ta inga ra cua nandoo.
37 Tacuan catyi ra Jesús. Ta cuhva sa siñi ñiyɨvɨ tuhun ya, i ndaca tuhun ñu sii ra: ¿Ndyamaa cua cuhun ñiyɨvɨ cuan? Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Nu catuu ndɨyɨ, yucuan cua titahan tyasii.

18

Cuhva cuñi ra Ndyoo sa caca yo sii ra

1 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva ya vatyi cuñi ra sa cua coto ñu vatyi tahan si sa caca ñiyɨvɨ tumañi iñi sii ra Ndyoo tandɨhɨ saha, ta ma zandɨhɨ yo tuhun sa caca yo sii ra.
2 Ihya cuu cuhva i catyi ra Jesús: Minoo ñuu sicoo minoo ra juez. Ta ña yuhu ra sii ra Ndyoo. Ta ña tyaa ra yahvi sii ñiyɨvɨ.
3 Ta zuun ñi ñuu cuan sicoo minoo ñandahvi. Ta i sahan ña nu ndyaa ra juez cuan, ta catyi ña sihin ra vatyi sica ña cuatyi saha minoo ra xaan iñi sii ña.
4 Ta ña tyizoho ra juez cuan sa cahan ña. Ña cuñi ra zandaa ra tyiño ña. Ta sa naha xaan sica ña. Ta zɨquɨ i sica iñi ra juez: “Vazu ña yuhi sii ra Ndyoo ta ña tyei yahvi sii ñiyɨvɨ,
5 zoco zayanga xaan maha ya sii. Yucuan cuenda cua zandei tyiño ña coto quisi ca ña ta zayanga ca ña sii.”
6 Ta i catyi ra Jesús: Sa siñi ndo cuhva catyi ra juez, ra ña vaha cuan.
7 Ta maa ra Ndyoo ¿atu ma zacacu ra sii ñiyɨvɨ i casi ra vatyi sica ñu tumañi iñi sii ra ora ta sa cuaa? ¿Atu cuatu xaan ra ta zɨquɨ tyindyee ra sii ñu?
8 Catyi sihin ndo vatyi yatyi xaan cua zacacu ra sii ñu. Zoco quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria, sito Ndyoo tatu nañihi que sii ñu sino iñi sii, sa ndisa cuii.

Minoo cuhva cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ra fariseo

9 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva cuenda ñiyɨvɨ zaha tuhun vatyi vaha xaan ñu ta ña cuu ndyehe ñu sii inga ñiyɨvɨ. Ta ihya cuu cuhva i catyi ra:
10 I quɨhvɨ uu tahan ra vehe ñuhu vatyi cua cahan ra sihin ra Ndyoo. Minoo ra cuu ra minoo ra fariseo, ta inga ra cuu minoo ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.
11 Iñi ndyaa ra fariseo, ta ihya cuhva i sica iñi ra sisi añima ra: “Zutu mañi yuu, nacuhve tyahvi ndyoo suun vatyi ña iye tañi iyo inga ñiyɨvɨ. Ña zuhi. Ña quiñi iye. Yoñi tyañi. Ta ña iye tañi ra tava xuhun ya.
12 Vaha xaan tyei yahvi tuhun cohon vatyi uu saha sa minoo vitya sahñi zoque sii, ta sehi diezmo suun sihin tandɨhɨ cuii sa iyo sii.” Catyi ra.
13 Ta ndya zava, iñi ndyaa ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha. Ta nu ña nandyehe ndaa ra andɨvɨ. Ta cati ra yɨquɨ ndyica ra vatyi ndu-uu iñi ra cuatyi ra. Ta tyehen

cahan ra sihin ra Ndyoo: “Zutu mañi yuu, cundahvi iñun sii, vatyi iyo xaan cuatyi.” Tacuan i catyi ra.
14 Ta catyi sihin ndo vatyi sii maa ra cuan i zaha ra Ndyoo tucahnu iñi ta yɨvɨ sii inga ra. Zanaa ra Ndyoo cuatyi ra tava xuhun cuan, ta cuanuhu ra ndya vehe ra. Zoco ra fariseo cuan, ñahñi tucahnu iñi ñihi ra vatyi ña vaha cuhva sica ra. Ta zɨɨn sa zacahnu xaan ra sii ra. Yucuan cuenda luhlu ñi ndyehe ra Ndyoo sii ra. Zoco tatu zanduluhlu yo sii yo, cua nducahnu yo nuu ra Ndyoo.

Zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

15 Ta i quisi ndyaca tucu ñiyɨvɨ sii sa ndyihi vatyi cua tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi si. Ta sa ndyehe ra i casi ra Jesús cuhva zavaha ñu, ñá saha ca ra.
16 Zoco i cana ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuhva ndo sa quisi sa ndyihi nu ndyei, ta ma catyi ndo vatyi ma cuu vatyi tañi iyo sa ndyihi tacuan iyo ñiyɨvɨ saha sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.
17 Ta catyi sihin ndo vatyi tatu ma cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo ta sino iñi ndo sii ra tañi sino iñi sa ndyihi sii zutu si, ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi yɨɨ xaan cua cuhva cuenda minoo ra cuca sii ra sii ra Ndyoo

18 Tacuan ta i ndaca tuhun minoo ra ndyaca ñaha cuenda vehe ñuhu sii ra Jesús ta catyi ra: Yoho maestro vaha xoon, ¿yozo caa zacui ta ñihi tahvi añime?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa cuenda catyun vatyi vaha xein? Minoo tuhun ñi ra vaha iyo, maa ra Ndyoo.
20 Sa siton tandɨhɨ cuii ley maa ra Ndyoo cuhva catyi si: “Ma cuzun sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhun cuu. Ma cahñun sii ñiyɨvɨ. Ma zuhun. Ma cohon cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ. Ta tyoon yahvi sii zutun ta sii zɨhun.” Catyi ra Jesús sihin ra.
21 Ta i catyi ra cuan: Tyei yahvi sii tandɨhɨ tuhun cuan cuhva ndya luhli.
22 Ta sa siñi ra Jesús cuhva catyi ra, ta i catyi ra sihin ra: Minoo ñi ca cuhva cumañi suun. Xicon tandɨhɨ sa iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyɨvɨ ndahvi, ta cua coo sa cuca suun ndya gloria, ta quisun ta cundyicon sii. Catyi ra.
23 Ta sa siñi ra cuan cuhva catyi ra Jesús, ta i nducuihya xaan iñi ra vatyi cuca xaan ra.
24 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi cuihya xaan cuñi ra, ta i catyi ra sihin ra: Yɨɨ xaan cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
25 Yɨɨ ca quɨhvɨ minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta zɨquɨ ca minoo camello yaha tɨ xuu minoo yɨcuɨ tɨcuɨ. Catyi ra.
26 Ta ñiyɨvɨ sa siñi cuhva catyi ra Jesús i ndaca tuhun ñu: Tatu tacuan cuu si ¿yoo ra cuu cacu?
27 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tandɨhɨ sa ña cuu zavaha ñiyɨvɨ, cuu zavaha ra Ndyoo sii si. Catyi ra.
28 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Sa zandoo ndi tandɨhɨ sa sii ndi, ta ndyico ndi suun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ ndo sa zandoo vehe ndo a ñazɨhɨ ndo a tahan ndo a zutu ndo a zɨhɨ ndo a zehe ndo ta nducu ndo sa vaha sa cuenda nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,
30 cuaha xaan sa vaha cua ñihi ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, ta inga ñuu ñiyɨvɨ saa cua cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

31 I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: Vityi cua cuhun yo ñuu Jerusalén. Ta yucuan cua cuu tandɨhɨ sa i tyaa ra profeta ta sa naha sa cuenda ra i quisi ndya gloria.
32 Vatyi cua cuhva cuenda ñiyɨvɨ sii ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua vacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra. Quiñi xaan cua zavaha ñu sihin ra, ta cua tyicu zɨɨ ñu sii ra.
33 Ta cua cañi xaan ñu sii ra, ta cua cahñi ñu sii ra. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tucu ra. Catyi ra Jesús.
34 Ta ra apóstol cuan ñá cutuñi iñi ra nusiin sa cahan ra Jesús vatyi tañaha ca cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ra sii si.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa yatyi ñi ñuu Jericó

35 Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu Jericó, ta yu-ityi ndyaa minoo ra cuaa, sica ra caridad.

36 Ta siñi ra cuaa vatyi yaha cuaha xaan
ñiyɨvɨ, ta i ndaca tuhun ra ñaa cuenda.
37 Ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra vatyi cua yaha
ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
38 Ta i cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho Jesús,
zehe ra David, cundahvi iñun sii! Catyi ra.
39 Ta ra sa cuahan coyo ityi nuu i catyi
ra sihin ra vatyi nacutaxi ra. Zoco ñihi ca
i cana saa ra ta catyi ra: ¡Zehe ra David,
cundahvi iñun sii!
40 Ta i sicuɨñɨ ra Jesús yucuan, ta i catyi
ra sihin ñiyɨvɨ naquisi ndyaca ñu sii ra. Ta
cuhva sa saa ra cuaa nu ndyaa ra Jesús, i
ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra:
41 ¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi
ra cuaa cuan: Cuñi xein sa nandyehi.
42 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nandyehe.
Sa nduvaha sɨtɨ nuun vatyi sino iñun sii.
43 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu
nandyehe ra, ta i sindyico ra sii ra Jesús.
Zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo. Ta tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa ndyehe cuhva cuan, i zacahnu
xaan ñu sii ra Ndyoo.

19

Ra Jesús sihin ra Zaqueo

1 I quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jericó, ta cua yaha
ra mahñu ñuu cuan.
2 Ta ñuu cuan ndyaa minoo ra sa naña
Zaqueo. Cuca xaan ra. Ta ra cu nuu cuu ra
sa cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca
ñaha.
3 Cuñi xaan ra ndyehe ra sii ra Jesús yoo
ra cuu ra. Zoco ñá cuu ndyehe ra vatyi
tyaha xaan ra.
4 Yucuan cuenda i cacono ra ityi nuu nu
cuahan ra Jesús, ta i ndaa ra minoo nu yutu
sicómoro sa nandyaa yu-ityi nu cua yaha ra
Jesús.
5 Ta sa saa ra Jesús yucuan i ndyehe ndaa
ra, ta i ndyehe ra sii ra. Ta i catyi ra sihin
ra: Zaqueo, zanumi ta noon vatyi vityi cua
ndoi vehun.
6 Ta i zanumi ra Zaqueo ta i noo ra. Ta zɨɨ
xaan i cuñi ra, ta cuahan ra sihin ra ndya
vehe ra.
7 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuhva cuan i
quisaha cahan ñu ndya vaha ña sii ra Jesús
ta catyi ñu vatyi cuahan ra Jesús vehe mi-
noo ra iyo cuatyi.
8 Ta sa ñoho ra vehe ra, i sicuɨñɨ ndyaa
ra Zaqueo, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Zava
ndaha tyiñe cua cuhve sii ñiyɨvɨ ndahvi. Ta
tatu i zandavi ñehi ta zuhi xuhun ñiyɨvɨ, cua
nacuhve cumi saha sii ñu.
9 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vityi sa
cacun, ta ñiyɨvɨ ra Abraham cuu suun vatyi
sino iñun sii ra Ndyoo tañi i sino iñi ra
Abraham.
10 Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui,
ta vasi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua nanduqui ta
zacaqui sii ñiyɨvɨ sa cua naa.

Cuñi si sa cutyiño yo tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo sii yo

11 Ta nɨɨ ña sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra Jesús,
ta i quisaha cahan tucu ra inga cuhva ya
vatyi sa cuñi saa ra ñuu Jerusalén, ta sica iñi
ñiyɨvɨ vatyi cua quisaha cundyaca ñaha ra
yucuan.
12 Yucuan cuenda i catyi ra Jesús: Sicoo
minoo ra vaha, ta cuñi ra cuhun ra minoo
ñuu nusica vatyi yucuan cua nduu ra rey
ta zɨquɨ cua ndisi ra ñuu ra zoco sa cuu ra
minoo rey.
13 Ta cumañi ca cuhun ra, i cana ra sii sa
usi tahan muzu ra, ta saha ra minoo ziendu
peso sii sa minoo minoo ra. Ta i catyi ra
sihin ra: “Zatyiño ndo sihin xuhun ya ndya
quɨvɨ cua quisi.”
14 Zoco ñiyɨvɨ ñuu ra, ñá cuñi ñu sa cuu
ra rey sii ñu. Ta sa cuahan ra ityi, i tasi ñu
tyiño sihin zuhva ra ta catyi ñu: “Ma cuhva
ndi sa cundyaca ñaha ra ya sii ndi.”
15 Zoco ra cuan i nduu ra rey, ta zɨquɨ i
nasaa ra ndya ñuu ra. Ta sa nasaa ra i cana
ra sii muzu ra, ra i zandoo ra xuhun cuan
sihin vatyi cuñi ra coto ra yozo i zahacanaa
xuhun ra nɨɨ ña sa sahan ra.
16 Ta saa minoo muzu cuan ta catyi ra:
“Tata, i zahacanei minoo mil sihin sa mi-
noo ziendu i zandoon sii.”
17 Ta i catyi rey cuan sihin ra: “Vaha
xaan. Minoo muzu vaha cuun. Vaha i
zatyiñon sihin sa zuhva ña xuhun i zandoi
suhun. Yucuan cuenda vityi sehi sa cundy-
aca ñohon usi tahan ñuu.”
18 Tacuan ta i saa tucu inga ra sa i saha ra
xuhun sii. Ta i catyi ra: “Tata, i zahacanei
ohon ziendu sihin sa minoo ziendu i zan-
doon sii.”

19 Ta i catyi tucu rey cuan sihin ra: “Cuu
cundyaca ñaha tucu moo; ohon tahan ñuu
cua cundyaca ñohon.”
20 Tacuan ta i quisi inga ra, ta i catyi ra:
“Tata, ica xuhun ya sa minoo ziendu cuan.
I sicumi vehi sii si nuu minoo pañitu
21 vatyi yuhi suun vatyi minoo ra xaan
cuun, ta tuhvon naquihin sa yɨvɨ suun cuu,
ta nacuhun tyiño zacuu inga ra.”
22 Tacuan ta i catyi rey cuan sihin ra:
“Yoho minoo muzu ña vaha cuun. Vityi
sihin cuhva cohon ta cua catyi tuqui suhun
vatyi siton vatyi xein ta tuhve naquihin sa
yɨvɨ sii cuu, ta naquihin tyiño zacuu inga ra.
23 Yucuan cuenda ¿ñaa cuenda ñá
tyuhun xuhin banco, ta sa cua nasei ta
cua naquihin sii si, zoco sa zahacanaa si
zuhva?” Catyi rey cuan.
24 Ta i catyi ra sihin inga ra yucu yucuan:
“Quindyaa ndo xuhun sa sehi sii ra ya, ta
cuhva ndo sii si sii ra sa cumi cuaha ca.”
25 Ta i catyi ra cuan sihin ra: “Zoco sa
cumi minoo mil.”
26 Ta i catyi rey cuan: “Ta catyi sihin ndo
vatyi ra zatyiño vaha sihin sa sehi sii ra,
cua cuhve cuaha ca sii ra. Ta ra ña cuñi
zatyiño sihin sa sehi sii ra, cua quindyei sii
si.
27 Ta ñu xaan iñi sii, ñu ña cuñi sa cundy-
aca ñehi sii ñu, quisi ndyaca ndo sii ñu ihya,
ta cahñi ndo sii ñu nui.” Catyi rey cuan i
catyi ra Jesús.

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

28 Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva
cuan ta cuahan ra ityi nuu ca ndya ñuu
Jerusalén.
29 Ta cuhva sa cuñi saa ra ñuu Betfagé ta
ñuu Betania yatyi ñi minoo yucu sa nañi
yucu Olivos, ta i tasi ra sii uu tahan ra
apóstol.
30 I catyi ra sihin ra: Cuahan ndo minoo
ñuu sa ndyaa yatyi ñi yucuan, ta cuhva
sa quɨhvɨ ndo ñuu cuan cua nañihi ndo sii
minoo burro nuhñi tɨ. Quɨtɨ ta yoñi ca cozo.
Ndasi ndo sii tɨ, ta quisi ndo sihin tɨ.
31 Ta tatu iyo ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo
ña cuenda ndasi ndo sii tɨ, catyi ndo:
“Vatyi siñi ñuhu tɨ sii ra ndyaca ñaha sii yo.”
32 Ta ra apóstol cuan, cuahan ra, ta i
nañihi ra sii tɨ tañi cuhva i catyi ra Jesús
sihin ra.
33 Ta cuhva sa cua ndasi ra sii tɨ i catyi
sitoho tɨ sihin ra: ¿Ña cuenda ndasi ndo
burro ña?
34 Ta i catyi ra cuan: Siñi ñuhu tɨ sii ra
ndyaca ñaha sii yo. Catyi ra.
35 Ta sindyaca ra sii tɨ sii ra Jesús. Ta i
tyizo ra zahma ra sata tɨ, ta i tyizo ra sii ra
Jesús sata tɨ.
36 Tacuan ta cuahan ra Jesús. Ta i saqui
ñiyɨvɨ zahma ñu ityi nu cua yaha ra.
37 Ta cuhva sa cua cuyatyi ñu ñuu
Jerusalén, saa ñu nu iñi noo yucu Olivos
cuan. Ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ndyico sii ra
Jesús i quisaha cuzɨɨ xaan iñi ñu. Ta saa
xaan cana saa ñu, ta zacahnu ñu sii ra
Ndyoo sa cuenda sa ndyityi nahnu xaan
i ndyehe ñu.
38 Ta i catyi ñu: ¡Nazacahnu yo sii ra cuu
rey, ra vasi sa cuenda ra Ndyoo! ¡Nazacahnu
xaan yo sii maa ra Ndyoo! ¡Vaha xaan, vaha
xaan cuu maa ra Ndyoo! Catyi ñu.
39 Tacuan ta zuhva ra fariseo sa cuahan
coyo sihin ñiyɨvɨ cuan i quisaha catyi ra:
Maestro, zacutaxun sii ñu sica noo suhun.
40 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi
sihin ndo vatyi tatu cua cutaxi ñiyɨvɨ ya,
cua cana saa yuu.
41 Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu
Jerusalén, ta cuhva sa ndyehe ra ñuu cuan
i sacu xaan ra.
42 Ta i catyi ra: Tatu sa i sito ndo ta cutuñi
iñi ndo yozo caa cuu coo sa taxi sii ndo
sihin ra Ndyoo, cuu nduvaha ndo. Zoco
vityi sa yaha cuhva. Ta sa siñi tuñi cuan,
ñoho xehe si sii ndo, ta ma cuu coto ndo sii
si.
43 Ta cua quisi quɨvɨ, ta ra xaan iñi sii
ndo cua zavaha ra minoo sacu viconduu
nu yucu ndo, ta ma cuu quita ndo.
44 Ta ndaha cua zatɨvɨ ra ñuu ndo. Cua
cuu tandɨhɨ cuii ndo. Ta ma zandoo ra
numinoo yuu zɨquɨ inga si vatyi ña cuñi
ndo nacoto ndo sa quisi ra Ndyoo nu ndyaa
ndo.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

45 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús nu cuu
nuquehe vehe ñuhu cahnu, ta i quisaha
tava ndyizo ra sii ñu xico ta ñu zata yucuan.

46 Ta i catyi ra sihin ñu: Catyi tutu Tuhun
Ndyoo: “Vehe mi cuu vehe nu cahan ñiyɨvɨ
sihin ra Ndyoo.” Zoco maa ndo zacuu ndo
vehe ra zuhu sii si. Catyi ra.
47 Ta tahan tahan quɨvɨ i zacuaha ra Jesús
sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu. Ta ra zutu nahnu,
ta ra maestro cuenda ley ta ra cu tyiño ñuu
cuan i nducu ra cuhva yozo caa cuu cahñi
ra sii ra.
48 Zoco ñá ñihi ra cuhva yozo caa cua za-
cuu ra vatyi i tyizoho tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ
sa cahan ra Jesús.

20

Ndaca tuhun ra fariseo sii ra Jesús yoo ra i saha tyiño sii ra ta zavaha ra cuhva zavaha ra

1 Minoo quɨvɨ sa quɨvɨ cuan zacuaha ra
Jesús sisi vehe ñuhu cahnu, ta nacatyi ra
tuhun vaha sihin ñiyɨvɨ. Ta saa coyo ra
zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra
sahnu ñuu cuan.
2 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Nacatyun
sihin ndi ¿yoo sa saha tyiño suun vatyi
zavohon tandɨhɨ cuhva ya?
3 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin
ra: Cuñi tuqui nducu tuhin minoo tuhun sii
maa ndo, ta nacatyi ndo sihin.
4 ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya
ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra a ñiyɨvɨ? Catyi
ndo.
5 Ta i natuhun tahan ra cuan sihin tahan
ra ta catyi ra: Tatu catyi yo vatyi i tasi ra
Ndyoo sii ra Juan cua catyi ra ya: “¿Ñaa
cuenda ñá sino iñi ndo sa cahan ra?”
6 Zoco tatu catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i tasi sii ra
Juan, cua cahñi ñiyɨvɨ sii yo sihin yuu vatyi
sica iñi tandɨhɨ maa ñu vatyi maa ra Ndyoo
i tasi sii ra Juan ta minoo profeta i cuu ra.
Catyi ra cuan sihin tahan ra.
7 Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús
vatyi ña sito ra yoo ra i tasi sii ra Juan.
8 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta ma
nacatyi tucu vii yoo ra i saha cuhva ya sii.

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

9 Tacuan ta i quisaha cahan ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ zɨquɨ cuhva ya ta catyi ra: I tasi mi-
noo ra yoho uva minoo sacu. Ta i saha noo
ra sii si sii inga ra cua zatyiño ra yucuan, ta
cuahan ra nusica naha xaan.
10 Ta saa quɨvɨ sa iyo yucu vixi cuan, ta i
tasi ra sii minoo muzu nu ndyaa ra zatyiño
yucuan vatyi cua quihin ra zuhva yucu vixi
cuhva tahan si sii patrón ra. Zoco i cañi
xaan ra sii muzu cuan. Ta ñahñi sa saha ra
sii ra. Ta i natasi ra sii ra.
11 Ta i tasi sitoho yoho uva cuan sii inga
muzu ra, ta i cañi xaan tucu ra sii ra. Ta
quiñi xaan i zavaha ra sihin ra. Ta ñahñi
maa i saha ra sii ra, ta i natasi ra sii ra.
12 Ta i tasi tucu patrón cuan inga muzu
ra, sa cu uñi saha i cuu si. Ta zuun ñi cuhva
cuan i zavaha ra sihin ra. I zañicuehe ra sii
ra, ta tava ndyizo ra sii ra.
13 Yaha cuan, ta i catyi sitoho sacu cuan:
“¿Yozo caa zacui vityi? Cua tasi sii zehi.
Cuñi xein sii ra, vazu tyaa ra yahvi sii maa
ra vatyi zehi cuu sii ra.”
14 Zoco cuhva sa ndyehe ra zatyiño yu-
cuan sii ra, i natuhun tahan ra sihin tahan
ra ta catyi ra: “Ihya ra cuu ra cua nañihi
ndaha tyiño quɨvɨ cua cuu zutu ra. Nacahñi
yo sii ra vatyi ndoo maa yo sihin sacu ya.”
Catyi ra.
15 Ta i tava ndyizo ra sii ra sata sacu, ta
i sahñi ra sii ra. Catyi ra Jesús. Ta zɨquɨ i
ndaca tuhun ra sii ñiyɨvɨ tyizoho: ¿Yozo caa
cua zavaha sitoho sacu cuan sihin ra sahñi
sii zehe ra?
16 Cua quisi ra, ta cua zanaa ra sii ra,
ta cua cuhva noo ra sacu cuan sii inga
ra. Catyi ra Jesús. Ta sa siñi ñiyɨvɨ tuhun
cuan ta catyi ñu: Zoco ma zavaha ra Ndyoo
cuhva cuan.
17 Ta i nandyehe ra Jesús sii ñu, ta catyi ra:
Tatu tacuan sica iñi ndo ¿ñaa cuñi si catyi si
cuñi maa ndo nu catyi si tyehen? “I zavita
ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu sa cuñi si sa
cuenda sɨquɨ vehe. Ta vityi yuu cuan cuu sa
ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe cuan
vatyi tacuan catyi ra Ndyoo.
18 Ta yoo ra cua nduva zɨquɨ yuu cuan
cua tahnu cuatyi ra, zoco yoo ra cua
canacava yuu cuan zɨquɨ, cua caxi cuatyi si
sii ra ndyihi ndyihi.”

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

19 Ta ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda
ley i nducu ra cuhva zuun ñi cuhva cuan
sa tɨɨn ra sii ra Jesús vatyi tuu iñi ra vatyi

i cahan ra Jesús cuhva iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ.

20 Yucuan cuenda i tasi ra sii zuhva ra cua nducu coto ihñi sii ra Jesús. Cua zaha ra cuan tuhun vatyi ra vaha cuu ra, zoco cua nducu ra cuhva ñaa minoo tuhun ña vaha cua cahan ra Jesús, ta cua ñihi ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra nuu ra cu gobernador.

21 Yucuan cuenda i catyi ra tyehen sihin ra Jesús: Maestro, sito ndi vatyi ndoo xaan cohon, ta ndoo xaan cuhva zacuohon. Ña tyaa con yahvi sii minoo ñiyɨvɨ ta zɨquɨ sii inga ñu zoco zacuohon ityi ra Ndyoo sa ndisa cuii.

22 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi: ¿Atu vaha tyiyahvi yo xuhun sii ra ndyaca ñaha a ña vaha? Catyi ra.

23 Zoco i tuu iñi ra Jesús vatyi ña vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda nducu coto ihñi ndo sii?

24 Zañaha ndo minoo xuhun sii. ¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ ndyaa ya? Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: Sii ra gobierno César.

25 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa cuu sii maa ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii maa ra Ndyoo. I catyi ra Jesús.

26 Ta ñá cuu maa zandavi ñaha ra cuan sii ra Jesús sihin tuhun cahan ra nuu ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan i cuñi ra cuhva i cahan ra Jesús, ta i cutaxi ra.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

27 Yaha cuan ta zɨquɨ i saa coyo zuhva ra saduceo nu ndyaa ra Jesús. Catyi ra saduceo cuan vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ tatu sa sihi ñu. Ta i ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús cuhva ya:

28 Maestro, i tyaa ra Moisés minoo ley vatyi tatu sihi minoo rayɨɨ ta ndoo ndahvi ñazɨhɨ ra ta yoñi zehe ra i sicoo, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.

29 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi ra. I tindaha ra nuu. Ta i sihi ra, ta yoñi zehe ra i sicoo.

30 Ta zɨquɨ i tindaha ra cu uu sihin ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta yoñi zehe ra i sicoo.

31 I tindaha tucu ra cu uñi sihin ña. Ta tacuan tucu cuahan tyiño ndya i tindaha tandɨhɨ sa usa tahan ra sihin ña. Ta i sihi tandɨhɨ sa usa tahan ra, ta yoñi zehe ra i sicoo.

32 Ta nu ndɨhɨ tuhun i sihi ndɨhɨ tucu maa ñaha cuan.

33 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi ¿yoo ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ cua nandoto ñiyɨvɨ? vatyi ñazɨhɨ tandɨhɨ sa usa tahan ra i cuu sii ña. Tacuan i catyi ra cuan sihin ra Jesús.

34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya ñuu ñiyɨvɨ tindaha rayɨɨ ta ñu zɨhɨ.

35 Zoco ñiyɨvɨ cua nandoto inga ñuu ñiyɨvɨ saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ma tindaha ca ñu indyacuan.

36 Ta ma cuu ca ñu vatyi sa nduu ñu tañi ángel. Ta zehe ra Ndyoo cuu sii ñu sa ndisa cuii vatyi cua nandoto ñu.

37 Sa ndisa cuu si vatyi nandoto ñiyɨvɨ vatyi i zandoo ra Moisés tuhun cuan nu tutu i tyaa ra. Vatyi quɨvɨ i cahan ra Ndyoo sihin ra nu cayu taca iñu cuan zoco ñá ndɨhɨ si, i cahan ra Moisés cuhva ya sihin ra Ndyoo ta catyi ra: “Zutu mañi yuu, Ndyoo cuun sii ra Abraham ta sii ra Isaac ta sii ra Jacob.” (Tacuan i catyi ra Moisés vatyi sito ra vatyi ndito ra Abraham sihin tandɨhɨ zehe ra vazu sa sihi coño ñuhu ra.)

38 Vatyi yɨvɨ Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndaha sihi cuii cuu ra Ndyoo. Ndyoo cuu ra sii ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta ndito añima ñiyɨvɨ sa cuenda maa ra Ndyoo. Ña sihi ñu.

39 Tacuan ta i cahan zuhva ra maestro cuenda ley ta catyi ra: Vaha xaan tuhun cohon, Maestro.

40 Ta yaha cuan ta ñá caña ca iñi ra ndaca tuhun ra numinoo ca tuhun sii ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

41 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Catyi ra maestro cuenda ley vatyi ra Cristo cuu ñiyɨvɨ sii ra rey David, ta ndisa cuu si cuhva cahan ra cuan.

42 Zoco zuun ñi maa ra rey David i cahan ta sa naha tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, ta i tyaa ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i tyaa ra David:

Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi ta catyi ra:
“Cundyoon siyo cuehi
43 ndya cuhva ndya cua saa quɨvɨ cua cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyɨvɨ xaan iñi suun.”

Tacuan i tyaa ra David.
44 ¿Ta yozo caa vatyi catyi ra maestro
cuenda ley vatyi ñiyɨvɨ ra David cuu sii ra
Cristo ta zuun ñi maa ra David catyi vatyi
ndyaca ñaha ra Cristo sii ra? Catyi ra Jesús.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra maestro cuenda ley

45 Ta cuhva i tyizoho tandɨhɨ ñiyɨvɨ i catyi
ra Jesús sihin ñiyɨvɨ sica noo sihin ra:
46 Zacuenda vaha ndo sii ndo, ta ma za-
cuu ndo cuhva zacuu ra maestro cuenda
ley. Tahan xaan iñi ra quɨhɨ ra zahma nañi
vatyi cua nacoto ñiyɨvɨ sii ra vatyi ra ñiñi
cuu ra. Ta cuhun ra nuyahvi vatyi cuñi
xaan ra sa tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra. Ta cuñi
xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi
sisi vehe ñuhu. Ta cuñi xaan ra sa cundyaa
ra tyayu vaha nu sasi ñiyɨvɨ zacahnu vico.
47 Cuaha ca cua cutuñi ra maestro
cuenda ley ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ vatyi zuhu
ra ndaha tyiño ñundahvi. Ta zandavi ñaha
ra sii ñiyɨvɨ vatyi naha xaan sica tahvi ra
sii Ndyoo vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ
ta cua catyi ñu vatyi sito xaan ra sii Ndyoo.
Catyi ra Jesús.

21

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

1 I ndyehe ra Jesús vatyi tyihi ra cuca
xuhun sisi minoo satu sisi vehe ñuhu
cahnu.
2 Ta i ndyehe tucu ra sii minoo ñaha
ndahvi. Tyihi ña uu tahan xuhun ndyihi sa
cu ohon zendavu sisi satu cuan.
3 Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii catyi sihin
ndo vatyi i tyihi ñandahvi cuan cuaha ca
xuhun ta zɨquɨ tandɨhɨ ca ra cuca.
4 Saha maa ra sa nandoo ñi ca sii ra. Zoco
ñandahvi cuan, ndɨhɨ i saha ñi ca ña xuhun
cuita casi ña.

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

5 Tacuan ta zuhva ñu i natuhun ñu tuhun
vehe ñuhu cahnu cuan. Catyi ñu vatyi
tyaqui xaan yuu i sino si. Ta tyaqui xaan sa
tacaa sa saha maa ñiyɨvɨ, ndɨhɨ ca. Tacuan
ta i catyi ra Jesús:
6 Cua coo quɨvɨ ta tandɨhɨ sa ndyehe ndo
ihya cua tani si. Numinoo yuu ya ta ma
ndoo si zɨquɨ tahan si. Cua nacoyo tandɨhɨ
si.
7 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi
ra: Maestro, ¿ama cua coo cuhva cuan?
¿Ñaa zeña cua ndyehe ndi, ta zɨquɨ cua coto
ndi vatyi sa cua tahan si?
8 Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo sii
ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo. Vatyi
cuaha xaan ra cua quisi ta cua catyi ra:
“Yuhvi cui Cristo, ta sa cuñi naa ñiyɨvɨ.”
Cua catyi ra. Zoco ma sino iñi ndo sii ra, ta
ma cundyico ndo sii ra.
9 Ta cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua coo
cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ, zoco ma
yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandɨhɨ cuhva
cuan, cumañi ca sa saa quɨvɨ naa ñiyɨvɨ.
Catyi ra.
10 Ta catyi tucu ra: Cua cahñi tahan mi-
noo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyi
ñuu nahnu sihin inga ñuu nahnu.
11 Ta cua coo sa taan ñihi xaan zɨɨn zɨɨn
ityi. Ta cua coo cuehe tandɨhɨ ityi. Ta cua
coo tama. Ta cua coo sa zayuhu xaan sii
ñiyɨvɨ. Ta cua coo cuaha xaan zeña andɨvɨ.
12 Zoco cumañi ca sa cuu tandɨhɨ cuhva
cuan, cua cuxaan xaan ñiyɨvɨ ndyehe ñu
sii ndo. Cua zayanga xaan ñu sii ndo, ta
cua tɨɨn ñu sii ndo vatyi caca ñu cuatyi saha
ndo sisi vehe ñuhu. Ta cua tyihi ñu sii ndo
vehe caa. Ta cua cuhva maa ndo sa ndaa sa
cuenda mi ityi nuu ra cu rey ta ra cu tyiño.
13 Ta cua cuu cahan ndo sa cuenda mi.
14 Zoco zaha ndo cuenda, ta ma caca iñi
ndo ñaa sa cua cahan ndo nuu ra cu tyiño
cuan.
15 Vatyi yuhvi cua cuhve tuhun cahan
ndo, ta cua cuhve sa siñi tuñi xiñi ndo.
Ta numinoo ra xaan iñi sii ndo ta ma cuu
zahacanaa ra sii ndo sihin tuhun cahan ra.
16 Zoco zuun ñi ñiyɨvɨ sii ndo cua xico
tuhun sii ndo, zutu ndo ta zɨhɨ ndo, ta tahan
ndo ta ra tahan ndo, ta amigo ndo. Cua
cuhva ñu sii ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Ta
cua cahñi ñu sii zuhva ndo.
17 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua cuxaan xaan ñu
ndyehe ñu sii ndo sa cuenda mi.
18 Zoco ma cunaa numinoo ixi xiñi ndo.
19 Ta tatu ma ndu-uu iñi ndo, cua cundito
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
20 Ta quɨvɨ cua ndyehe ndo vatyi yucu
zandaru siconduu ñuu Jerusalén ya, cua
coto ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cunaa ñuu
ya.

21 Tacuan ta ñiyɨvɨ ndyaa nacahnu Judea,
nacono ñu ta naquɨhvɨ xehe ñu ndya yucu.
Ta ñu yucu sisi cuhu, ma cunuhu ñu ndya
ñuu ñu.
22 Vatyi quɨvɨ cuan cua tasi tuñi ra Ndyoo
sii ñiyɨvɨ ñuu ya. Ta tacuan ta cua cuu si
tandɨhɨ cuhva catyi tutu ra Ndyoo.
23 Zoco cuaha xaan tundoho cua ndyehe
ñu zɨhɨ, ñu ñoho zehe, quɨvɨ cuan a tatu iyo
zehe ñu sa tyaxi quɨvɨ cuan vatyi cahnu
xaan tundoho cua coo quɨvɨ cuan vatyi
cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ñuu
Jerusalén.
24 Cua cahñi zandaru sii ñiyɨvɨ sihin mityi
ra, ta inga ñiyɨvɨ cua tɨɨn ra ta cundyaca ra
sii ñu zɨɨn zɨɨn ñuu. Ta ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu, cua cuyucu ñu ñuu Jerusalén
ndya quɨvɨ cua catyi maa ra Ndyoo.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

25 Ta cuaha sa iyo cua ndyehe ñiyɨvɨ nu
ñicandyi ta nu yoo ta cuhva iyo tiñoo. Ta cua
yuhu xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuhva cua
ndaa noo xaan tyañuhu.
26 Yaha xaan yaha xaan cua yuhu ñiyɨvɨ
sihin sa sica xaan iñi ñu sa cuenda sa iyo sa
cua cuu ñuu ñiyɨvɨ. Ta tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ
cua canda si.
27 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra
i quisi ndya gloria. Cua quisi tucu ra sihin
vico ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui
xaan caa ra.
28 Ta tatu sa quisaha cuu tandɨhɨ cuhva
ya, zɨɨ xaan cuñi ndo vatyi sa yatyi cuii cua
cacu ndo.
29 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i cahan
ra zɨquɨ minoo cuhva ya ta catyi ra: Ndyehe
ndo cuhva iyo yutu higuera ta tandɨhɨ inga
yutu.
30 Tatu cua ndyehe ndo sa cua nacoyo
ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa
sito ndo vatyi sa cua nducahñi.
31 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo
vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin
ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyi sa
cua cuyatyi cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu
ñiyɨvɨ ya.
32 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuu
cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
33 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cunaa si.
Zoco tuhun quehin ma naa si.
34 Coto vaha ndo sii ndo coto ñáha zan-
dava ndo iñi ndo sa cuenda cuatyi zavaha
ndo tañi sa zavaha xaan ndo vico ta sihi
xaan ndo ndixi ta sica xaan iñi ndo tuhun
sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Tatu tacuan iyo ndo ta ña
ndatu listo ndo, zana ñi iñi ndo ta cua quisi
tundoho zɨquɨ ndo.
35 Vatyi tacuan cua cuu si sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Zana ñi iñi ñu, ta cua cuu si
tañi minoo sa nacazi ra Ndyoo nu ñoho ñu,
ta ma cuu ca quita ñu.
36 Yucuan cuenda cuatu listo ndo, ta caca
xaan ndo sii ra Ndyoo tandɨhɨ quɨvɨ vatyi
cua cuhva ra sa ma ndyehe ndo tundoho
cahnu xaan sa cua coo. Ta caca ndo sii ra
vatyi cuhva ra sa cua saa vaha ndo ityi nuu
ra i quisi ndya gloria. Tacuan i catyi ra
Jesús.
37 Ora i zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ sisi
vehe ñuhu cahnu ta sa sa cuaa tuhva ra
sahan ndya yucu sa nañi Olivos.
38 Ta tahan ñaha ñi saa coyo ñiyɨvɨ vehe
ñuhu vatyi cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ra.

22

Xico ra Judas Iscariote sii ra Jesús

1 Sa cuñi tahan si vico sihi mvee ticatyi.
Quɨvɨ sasi ñiyɨvɨ pan ña ndaa. Pascua nañi
vico cuan. Ta catyi maa yo vico zuhun.
2 Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro
cuenda ley, sa nducu ra cuhva yozo caa
cuu cahñi ra sii ra Jesús, zoco yuhu ra sii
ñiyɨvɨ.
3 Tacuan ta i quɨhvɨ cuihna sii ra Judas
Iscariote. Ta minoo sa usi uu tahan ra i casi
ra Jesús cuu ra.
4 Ta cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu
nahnu ta ra cu nuu sii ra zacuenda vehe
ñuhu cahnu. Natuhun tahan ra yozo caa
cua xico ra Judas sii ra Jesús.
5 Ta zɨɨ xaan i cuñi ra cuan ta i zandaa ra
tyiño vatyi cua cuhva ra xuhun sii ra Judas.
6 Ta i ndoo ra Judas vaha, ta i quisaha
nducu ra cuhva yozo caa cua cuhva
cuenda ra sii ra Jesús sii ra cuan cuhva sa
yoñi ñiyɨvɨ yucu sihin ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

7 Ta sa saa quɨvɨ tuhva ñu hebreo sasi
pan ña ndaa, quɨvɨ sa tahan si cahñi ñu sii
minoo mvee ticatyi.

8 Ta i tasi ra Jesús sii ra Pedro ta ra Juan
sihin minoo tyiño, ta catyi ra sihin ra: Cua-
han ndo cua zanduvaha ndo minoo mvee
ticatyi vatyi cua cuxiñi yo.
9 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi
ra: ¿Ndyamaa cuñun sa zanduvaha ndi sa
cuxiñi yo? Catyi ra.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan
ndo sisi ñuu. Ta yucuan cua ndyehe ndo
sii minoo ra ndyizo ra minoo quɨyɨ ndutya.
Cundyico ndo sii ra, ta quɨhvɨ ndo vehe nu
cua quɨhvɨ maa ra.
11 Ta catyi ndo sihin sitoho vehe cuan:
“Catyi ra Maestro: ¿ndyamaa ndyaa cuarto
nu cua cuxiñi sa cuenda vico ya sihin ra i
casi?” Tacuan catyi ndo sihin ra catyi ra
Jesús.
12 Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu
ndya zɨquɨ. Sa yaha nduvii si. Yucuan
zanduvaha ndo sa cuxiñi yo.
13 Tacuan catyi ra Jesús sihin ra. Ta
cuahan ra, ta i nañihi ra cuarto cuan tañi
cuhva i catyi ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa
cuxiñi ra sa cuenda vico zuhun cuan.
14 Ta sa saa cuhva ta i sicundyaa ra Jesús
yumesa sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.
15 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuñi
xein cuxiñi sihin ndo sisi vico zuhun ya
cuee ca sa ndyehi tundoho.
16 Ta catyi sihin ndo vatyi ma casi que
inga saha sihin ndo sa cuenda vico ya ndya
cua cuu si inga saha nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo.
17 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho
vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo,
ta i catyi ra: Quihin ndo vaso ya, ta coho
minoo minoo ndo zuhva zuhva.
18 Vatyi catyi sihin ndo vatyi ma coho que
vino ndya cua cundyaca ñaha ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ.
19 Tacuan ta i quihin ra pan. Ta i saha
ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i sahnu
ra sii si, ta i saha ra sii si sii ra. Ta i catyi
ra: Ihya cuu tañi coño ñuhi sa cua cuhve
sa cuenda maa ndo. Zavaha ndo cuhva ya
vatyi nacohon iñi ndo sii. Catyi ra.
20 Ta sa yaha cuxiñi ra i quihin ra minoo
vaso vino, ta i catyi ra: Ihya cuu tañi nɨñi.
Cua cati si sa cuenda maa ndo. Vityi zan-
daa ra Ndyoo minoo tyiño saa. Cua zandasi
ra cuatyi ñiyɨvɨ sihin nɨñi.
21 Zoco vityi ra sa xico sii, ɨɨn ñi ndyaa ra
mesa ya sihin.
22 Ta ndisa vatyi ra i quisi ndya gloria
cua cuu tandɨhɨ sii ra tañi sa ndyaa cuu sii
ra, zoco ¡ndahvi ñi cuu ra xico sii! Catyi ra
Jesús.
23 Tacuan ta i quisaha nducu tuhun
tahan ra i casi ra sii ra tahan ra, ndya ra cuu
ra zacuu cuhva cahan ra Jesús tuhun.

Natuhun tahan ra i casi ra Jesús ndya ra cuu ra ñiñi ca

24 Yaha cuan ta i quisaha natuhun tahan
xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda ndya ra
cuu ra ñiñi ca nu yucu ra.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra cu rey
sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuñi ra vatyi zacahnu
ñiyɨvɨ sii ra. Ta cuñi ra vatyi catyi ñiyɨvɨ
vatyi tyindyee ra sii ñu.
26 Zoco ña tacuan cua cuu si sa cuenda
maa ndo. Tatu cuñi ndo cuu ndo ra cu
nuu, zanduluhlu ndo sii ndo. Ta ra cuñi
cundyaca ñaha sii inga ndo, cuñi si sa cuu
ra muzu sii tandɨhɨ ndo.
27 Ihya ñuu ñiyɨvɨ, ra ñiñi ca cuu ra ña
zatyiño. Ndyaa ra yumesa ra, ta tyizo muzu
ra coho nu mesa. Zoco ña tacuan zavaha
mi vatyi zatyiñe tañi muzu cui sii ndo.
28 Ta maa ndo cuu ra i sindyaa sihin sisi
quɨvɨ ña vaha ya nu ndyehe xein tundoho.
29 Yucuan cuenda cua cuhve minoo nu
cua cundyaca ñaha ndo tañi cua cuhva Zuti
minoo nu cua cundyaca ñehi.
30 Ta cua cuhve sa cua casi ndo ta cua
coho ndo numesa sihin mi nu cua cundy-
aca ñehi. Ta cua tyicuhva ndo sii sa usi uu
tahan ityi ñiyɨvɨ hebreo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

31 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra Pe-
dro: Ndyehe vohon yoho Simón vatyi cuñi
ra cu nuu sii cuihna suun vatyi cuñi ra
nducu coto ihñi ra suun.
32 Zoco i cahan xein sihin ra Ndyoo sa
cuendon vatyi ma naa sa sino iñun sii ra
Ndyoo. Ta quɨvɨ cua ndu-uu iñun cuatyun,
zandundyee con iñi ra tohon.
33 Ta i catyi ra Simón sihin ra: Tata, sa
ndyaa listi sa cuhin suhun vazu ndya vehe
caa ta vazu cui suhun. Catyi ra.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi suhun
yoho Pedro vatyi cumañi ca sa vacu saa

ndɨvɨ tyahnu sa cuaa vityi ta cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.

Sa cuñi saa cuhva cua cuhva cuenda ra Judas sii ra Jesús

35 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: Nacohon iñi ndo quɨvɨ i tasi sii ndo sa nacatyi ndo tuhin sihin ñiyɨvɨ ta ñahñi sindyizo ndo, nu xuhun ta nu sa casi ndo ta nu inga zahma ndo. ¿Atu i cumañi si sii ndo quɨvɨ cuan? Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: Ñahñi i cumañi sii ndi.

36 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Zoco vityi tatu iyo xuhun ndo a sa casi ndo a zahma ndo, cuizo ndo sii si. Ta tatu ñahñi mityi ndo, xico ndo minoo zahma ndo ta zata ndo minoo si.

37 Vatyi catyi sihin ndo vatyi cuhva ndyaa si nu tutu ra Ndyoo sa cuenda mi, sa cuñi tahan si cuhva catyi si: “Cua tasi tuñi ñiyɨvɨ sii ra tañi ra iyo cuatyi.” Tacuan catyi si, ta cua cuu tandɨhɨ cuhva ndyaa si.

38 Ta i catyi ra cuan sihin ra Jesús: Tata, cumi yo uu tahan mityi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Maa vatu ñi.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

39 I quita ra Jesús vehe cuan ta cuahan ra ndya yucu Olivos tañi tuhva maa ra sahan. Ta cuahan tucu ra i casi ra sihin ra.

40 Ta cuhva sa saa ra yucuan i catyi ra sihin ra i casi ra: Caca tahvi ndo sii maa ra Ndyoo vatyi ma cuhva ra sa nducu coto ihñi cuihna sii ndo.

41 Tacuan ta cuahan ra Jesús zuhva ca maa ñi maa ra. Tañi cuhva zavita yo minoo yuu, tacuan ñi cuu cuhva cuahan ra. Ta yucuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i cahan ra sihin ra Ndyoo.

42 Ta i catyi ra sihin ra Ndyoo: Ndyoo Zuti, tatu cuhva cuñi moo cuu, cuhvon sa ma ndyehi tundoho ya. Zoco ma cuhvon tañi cuhva cuñi mi. Nacuu si tañi cuhva cuñi moo.

43 Tacuan ta i quituu minoo ángel nu ndyaa ra, ta saha ca si tundyee iñi sii ra.

44 Cuaha xaan tundoho ndyehe ra Jesús vatyi cuihya xaan cuñi ra, ta ñihi ca sica tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta cuaha xaan tyeen ra i quita tañi toon nɨñɨ nu ñuhu.

45 Ta sa nduvita ra sa ndɨhɨ cahan ra sihin ra Ndyoo ta sahan ra nu yucu ra ndɨhɨ sihin ra, ta nañihi ra sii ra quixi ra vatyi cuihya xaan cuñi ra.

46 Ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu quixi xaan ndo? Nduvita ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo.

Tɨɨn ra sii ra Jesús

47 Nu cahan ca ra Jesús ta i saa ra Judas, minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Ta i saa cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. I tuhva ra Judas sii ra Jesús vatyi cua coho ra xɨtɨ ra.

48 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Judas, ¿atu sihin sa cohon xɨti cua nacuhva cuendon sii ra i quisi ndya gloria? Catyi ra.

49 Ndyehe ra yucu sihin ra Jesús cuhva sa cuu, ta ndaca tuhun ra sii ra: Tata, ¿atu cañi ndi sii ra sihin mityi? Catyi ra.

50 Ta minoo ra cuan i sahndya ra zoho minoo ra cu muzu ra cu zutu ya cahnu, siyo cuaha.

51 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Zaña ndo. Vaha ñi. Catyi ra. Ta i naquihin ra Jesús zoho ra cuan ta natyaa ra. Ta i zanduvaha ra zoho ra.

52 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra zutu nahnu, ta ra cu policía cuenda vehe ñuhu ta ra mandoñi: ¿Atu vasi tɨɨn ndo sii minoo ra zuhu vatyi ña ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?

53 Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe ñuhu cahnu ta yucu ndo, zoco ñá tɨɨn ndo sii yucuan. Vityi cuu cuhva ndyaca ñaha ra ña vaha, ta yucuan cuenda vityi cua tɨɨn ndo sii.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

54 Tacuan i tɨɨn ra sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra ndya vehe ra cu nuu sii ra cu zutu. Ta i sindyico ra Pedro sii ra sica sica ñi.

55 Ta cuhva sa saa coyo ra yucuan i zatahan ra ñuhu nuquehe ta sicundyaa ra, ta i sicundyaa ra Pedro mahñu.

56 Ta cuhva sa ndyaa ra Pedro yunuhu ta i ndyehe minoo ña cu muzu sii ra, ta nacoto ña sii ra, ta catyi ña: Ra ihya, ra tahan ra cuu sii ra.

57 Zoco i catyi ra Pedro: Maha, ña site sii ra.

58 Ta i yaha zuhva cuhva, ta i ndyehe tucu inga ra sii ra Pedro, ta catyi ra: Yoho tucu, ra tahan oo cuu sii ra. Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Yɨvɨ yuhvi, tata.

59 Ta i yaha tañi minoo ora, ta i catyi tucu
inga ra: Ndisa cuii vatyi ra ihya cuu tucu
minoo ra tahan ra vatyi zuun ñi ra Galilea
cuu tucu ra.
60 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Tata, ña
site ñaa tuhun cohon. Catyi ra. Ta zuun ñi
caa cuhva sa cahan ra Pedro, ta i sacu saa
minoo ndɨvɨ tyahnu.
61 Tacuan ta i nasico cava ra Jesús, ta i
nandyehe ra sii ra Pedro. Ta i nacohon
iñi ra Pedro cuhva sa i catyi ra Jesús sihin
ra: “Cumañi ca vacu saa ndɨvɨ tyahnu, cua
catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.”
62 Ta cuhva cuan i quita ra Pedro, ta i
sacu xaan ra vatyi i nducuihya xaan iñi ra.

Sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra Jesús

63 Tacuan ta ra i sicumi sii ra Jesús i
quisaha sacu ndyaa ra sii ra, ta i cañi ra sii
ra.
64 I sihñi ra minoo zahma nuu ra, ta zɨquɨ
i cati ra nuu ra ta catyi ra: Nacoton yoo ra i
cañi suun. Catyi ra.
65 Ta cuaha xaan inga sa quiñi i cahan ra
sihin ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

66 Ta cuhva sa cundisi i titahan ra man-
doñi sihin ra zutu nahnu sihin ra maestro
cuenda ley. Ta i quihin ra sii ra Jesús,
ta sindyaca ra sii ra nu cuu junta cahnu
cuenda tandɨhɨ ra ñiñi hebreo. Ta i catyi ra
sihin ra:
67 Nacatyun sihin ndi ¿atu ra Cristo cuun,
ra cua zacacu sii ndi? Ta i catyi ra Jesús
sihin ra: Tatu catyi sihin ndo vatyi zuun ra
cui, ma sino iñi ndo.
68 A tatu ndaca tuhin ñaa minoo cuhva sii
maa ndo, ma nacahan ndo. Ta zuun ñi sa
ma zaña ndo sii.
69 Zoco ndya vityi cua cundyaa ra i quisi
ndya gloria siyo cuaha ra Ndyoo. Catyi ra.
70 Tacuan ta i ndaca tuhun tandɨhɨ ra sii
ra Jesús ta catyi ra: ¿Zɨquɨ zehe ra Ndyoo
cuu suun? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun
cui tañi catyi maa ndo.
71 Tacuan ta i catyi ra cuan sihin tahan
ra: Xihna sa cahan ra. Ñahñi ca sa ndaa
cuñi si vityi. Zuun ñi maa yo i siñi sa cahan
ra sihin yuhu ra.

23

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 I nduvita tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra Jesús,
ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Pilato, ra
cu governador.
2 Ta i quisaha tyaa ra cuatyi sata ra Jesús
nuu ra Pilato ta catyi ra: Ra ihya, zatɨvɨ
xaan ra sii ñiyɨvɨ sihin tuhun cahan ra nuu
ñu. Ta catyi ra vatyi ña vaha sa tyiyahvi ndi
xuhun sii ra ndyaca ñaha. Ta catyi ra vatyi
Cristo cuu ra, minoo ra cu rey. Tacuan i
nacatyi tandɨhɨ ra cuan sihin ra Pilato.
3 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato sii ra
Jesús: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyɨvɨ he-
breo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi
catyi moo.
4 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra zutu
nahnu ta sihin inga ñiyɨvɨ: Ñahñi cuatyi ra
ya iyo. Catyi ra.
5 Zoco i nduxaan ca ñiyɨvɨ ta i catyi ñu:
Cahnu xaan cuatyi ra ya. Cuaha xaan
tizɨhɨ saha ra vatyi zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta
zanandɨquɨ ra sii ñu ndya Galilea ta ndya
ihya.

Tasi ra Pilato sii ra Jesús nuu ra Herodes

6 Cuhva sa siñi ra Pilato tuhun cuan ta i
ndaca tuhun ra tatu ra Galilea cuu ra Jesús.
7 Ta sa sito ra vatyi zuun ra cuu ra,
ta zɨquɨ i zacuhun ra sii ra nu ndyaa ra
Herodes vatyi ra Herodes i cuu gober-
nador nacahnu Galilea. Ta quɨvɨ cuan ñoho
ra Herodes ñuu Jerusalén.
8 Ta zɨɨ xaan i cuñi ra Herodes sa ndyehe
ra sii ra Jesús vatyi sa naha xaan cuñi ra
ndyehe ra sii ra. Sa siñi xaan ra Herodes
tuhun ra Jesús, ta cuñi ra ndyehe ra sa
zavaha ra Jesús minoo sa ndyityi.
9 Cuaha xaan cuhva i ndaca tuhun ra sii
ra Jesús, zoco ñá nacahan maa ra Jesús sa
cahan ra.
10 Ta yucu tucu ra zutu nahnu ta ra mae-
stro cuenda ley cuhva cuan, ta i tyaa xaan
ra cuatyi sata ra Jesús.
11 Ta ra Herodes sihin zandaru ra, i sacu
ndyaa ra sii ra Jesús. Ta i natyihi ra minoo
zahma yahvi xaan sii ra, ta tyaqui xaan
si tañi sa sityiño minoo rey, ta i natasi ra
Herodes sii ra nu ndyaa ra Pilato.

12 Ta quɨvɨ cuan i nduu amigo ra Pilato
sii ra Herodes vatyi nu quisi quɨvɨ ñá cuu
ndyehe ra sii tahan ra.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

13 I zandu-ɨɨn ra Pilato sii ra zutu nahnu
ta ra cu tyiño ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
14 Ta i catyi ra sihin ñu: I quisi ndyaca
ndo sii ra ya sii, ta catyi ndo vatyi zatɨvɨ
xaan ra sii ñiyɨvɨ. Zoco sa tyicuhve sii ra
nuu ndo. Ta ñahñi cuatyi ra iyo cuhva catyi
maa ndo.
15 Ta ra Herodes tucu ñá nañihi ra numi-
noo cuatyi ra, ta i natasi tucu ra sii ra ihya.
Sa ndyehe ndo vatyi ñahñi sa zavaha ra ta
cua cuu ra.
16 Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta cua
zañe sii ra.
17 Tacuan i catyi ra Pilato vatyi cuñi si sa
zaña ra sii minoo ra ñoho vehe caa tañi iyo
costumbre sa cuenda vico cuan.
18 Zoco ɨɨn ñi i cana saa tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta
catyi ñu: Cahñun sii ra ya, ta zañon sii ra
Barrabás. Catyi ñu.
19 Ta ra Barrabás cuan ñoho ra vehe caa
vatyi iyo cuatyi ra sa cuñi ra nduvita ra
zɨquɨ ra cu tyiño. Ta i sahñi ra ñiyɨvɨ.
20 Ta ra Pilato cuñi ra zaña ra sii ra Jesús,
ta i cahan ra sihin ñiyɨvɨ inga saha vatyi cua
zaña ra sii ra.
21 Zoco i cana saa ñu ta catyi ñu: Nacuu ra
nu cruz. Nacuu ra nu cruz.
22 Ta i catyi tucu ra Pilato sihin ñu sa cu
uñi saha: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i
zavaha ra? Ñahñi cuatyi ra i nañihi ta cua
cuu ra. Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta
cua zañe sii ra. Catyi ra Pilato.
23 Zoco i cana saa xaan ñiyɨvɨ, ta i zañiñi
ñu vatyi nacuu ra nu cruz. Yaha xaan
i cana saa ñiyɨvɨ, ta ra zutu nahnu ndya
cuhva ndya sa cuu cuhva cuñi ñu.
24 Ta i zandaa ra Pilato tyiño cuhva cuñi
maa ñu.
25 Ta tañi cuhva cuñi ñiyɨvɨ, i zaña ra sii
ra Barrabás, ra ñoho vehe caa sa cuenda
sa sahñi ra ñiyɨvɨ ta nduvita ra zɨquɨ ra cu
tyiño. Ta i zavaha ra sihin ra Jesús cuhva
catyi ñiyɨvɨ.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

26 Tacuan ta i quihin zandaru sii ra Jesús
ta cuahan ra sihin ra. Ta i tɨɨn zandaru
sii minoo ra ñuu Cirene. Simón nañi ra. I
quita ra sicuhu, ta vasi ra ñuu Jerusalén.
Ta i zacuizo zandaru cruz ra Jesús sii ra, ta
cuahan ra sata ra Jesús.
27 Ta i sindyico tucu cuaha xaan inga
ñiyɨvɨ sii ra Jesús. Ta cuaha xaan ñu zɨhɨ i
sacu xaan ñu vatyi cuihya xaan cuñi ñu sa
cuenda ra.
28 Ta i ndyehe ra Jesús sii ñu, ta i catyi
ra sihin ñu: Tandɨhɨ ndoho ñu zɨhɨ ñuu
Jerusalén, ma vacu ndo sa cuenda mi. Vacu
ndo sa cuenda maa ndo ta sa cuenda zehe
ndo.
29 Vatyi cua quisi quɨvɨ cua ndyehe xaan
ndo tundoho. Ta cua cahan ñiyɨvɨ sa
cuenda ñu sa yoñi zehe, ta cua catyi ñu:
“Zɨɨ xaan cuñi ñu yoñi zehe iyo vatyi ma
yaha xaan ndyehe ñu tundoho tañi ñiyɨvɨ
iyo zehe.”
30 Vatyi quɨvɨ cuan, cua cuñi ñu sa nduva
yucu xiñi ñu ta zahvi si sii ñu.
31 Vatyi tatu tyehen zavaha ñu sihin mi ta
ñahñi cuatyi, yaha ca cua zavaha ñu sihin
maa ndo ra iyo cuatyi. Catyi ra Jesús.
32 Ta i quihin tucu zandaru sii uu tahan
ra quiñi xaan iyo vatyi cua cahñi ra sii ra
ɨɨn ñi sihin ra Jesús.
33 Ta sa saa coyo ra minoo nu nañi si Yɨquɨ
Xiñi Ndɨyɨ, yucuan i tyaa ra sii ra Jesús nuu
cruz. Ta i tyaa ra sii minoo ra ña vaha cuan
nuu inga cruz ta sañi ndyaa ra siyo cuaha
ra Jesús. Ta inga ra siyo zatyi ra.
34 Ta cuhva sa ndyaa ra Jesús nu cruz
ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, zohon tucahnu
iñi sii ra ya vatyi ña sito ra ñaa sa ndyicuu
ra sihin. Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra
Ndyoo. Ta i sizɨquɨ zandaru cuan vatyi
cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa minoo
minoo zahma ra Jesús.
35 Ta yucu ñiyɨvɨ, ta ndyehe ñu. Ta ra cu
tyiño sa yucu sihin ñu i sacu ndyaa ra sii ra
Jesús ta catyi ra: I zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ.
Nazacacu ra sii maa ra tatu ndisa vatyi ra
Cristo cuu ra, ra i casi ra Ndyoo.
36 Ta i sacu ndyaa tucu zandaru sii ra. I
tuhva ra sii ra, ta saha ra vinagre coho ra.
37 Ta i catyi ra: Tatu rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo cuun, zacacun suun. Catyi ra.
38 Ta i tyaa ra letra xiñi cruz ra sihin za-
han griego, ta zahan latín ta zahan hebreo
ta catyi si: “Rey ñiyɨvɨ hebreo cuu ra.”
39 Ta minoo ra quiñi, ra ndyaa nu cruz ii
siyo ra Jesús, quiñi xaan i cahan ra sihin ra

ta i catyi ra: Tatu ndisa vatyi ra Cristo cuun, zacacun sii moo ta sii maa ndi. Catyi ra.

40 Zoco inga ra cuan i catyi ra sihin ra tahan ra: ¿Atu ña yuhun sii ra Ndyoo? Ta zuun ñi tundoho sa ndyehe maa ra, ndyehun vityi.

41 Ta maa yo tahan si ndyehe yo tundoho ya vatyi iyo cuatyi yo, zoco maa ra ya ñahñi cuatyi ra iyo. Catyi ra.

42 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Jesús, nacohon iñun sii, quɨvɨ cua cundyaca ñohon.

43 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vatyi vityi cua cundyoon sihin mi nu cuahan añima ñu sino iñi sii ra Ndyoo.

Nu i sihi ra Jesús

44 Tacuan i catyi ra Jesús. Ta i cuu si maa ora, ta i quisaha nduñaa. Ta ñaa xaan i nduu nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya caa uñi sa sahiñi.

45 I nduñaa ñicandyi. Ta zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu i ndata zava si.

46 Ta i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, ndaha moo tyei añime. Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta ndaha i sihi ñi ra.

47 Ta sa ndyehe minoo ra cu nuu sii zandaru tandɨhɨ sa cuu, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta catyi ra: Ndisa cuii vatyi ñahñi cuatyi ra i sicoo.

48 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa i titahan yucuan vatyi cua ndyehe ñu ñaa sa cua cuu, i quita ñu ta cuahan ñu. Yaha xaan cuihya i cuñi ñu.

49 Ta tandɨhɨ amigo ra Jesús ta ñu zɨhɨ sa sindyico sii ra ndya Galilea i si-iñi ndyaa ñu ndya zava. Ta i ndyehe ñu tandɨhɨ sa i cuu.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

50 Sicoo minoo ra nañi José. Vaha xaan ra, ta ndoo xaan ra. Ta i cuu ra minoo ra cu nuu cuenda ra hebreo.

51 Ra ñuu Arimatea cuu ra José, ta ndatu ra quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra Ndyoo. Ta ñá ndoo ra vaha sihin sa zavaha ra hebreo ra tahan ra.

52 Ta i sahan ra José nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra coño ñuhu ra Jesús.

53 Ta i zanoo ra sii si nuu cruz. Ta i cava noo ra zahma sii si. Ta i saqui ra sii si sisi minoo ñaña nu cuu minoo yavi yuu. Minoo ñaña saa cuu si ta yoñi ca cutyiño sii si.

54 Ta i cuu si viarni, quɨvɨ i zanduvaha ñiyɨvɨ sa cua casi ñu zavuru vatyi zavuru cuu quɨvɨ tuhva ñu quitatu.

55 Ta ñu zɨhɨ sa i quisi sihin ra Jesús ndya Galilea i sindyico ñu sii ra, ta i ndyehe ñu ñaña ta cuhva catuu coño ñuhu ra Jesús sisi si.

56 Ta zɨquɨ cuahan ñu ta zanduvaha ñu xahan vixi (sa cua vaca ñu sii coño ñuhu ra Jesús cuee ca), ta i quitatu ñu zavuru tañi catyi ley hebreo.

24

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 Ta quɨvɨ tumingu ñaha cuii ñi i sinanuhu ñu zɨhɨ ndya ñaña ra. Ndaha ñu xahan vixi sa zanduvaha ñu. Ta i sahan tucu inga ñu zɨhɨ sihin ñu.

2 Ta cuhva sa saa ñu i ndyehe ñu vatyi yuu cahnu sa sindazi yuñaña cuan sa sɨñɨ siyo si.

3 I quɨhvɨ ñu sisi ñaña cuan, zoco ña nañihi ñu coño ñuhu ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

4 Ta ñá ñihi ñu cuhva ñaa sa cuu. Ta cuhva cuan i quisi uu tahan ra nu nandyaa ñu; ñoho ra zahma xiño xaan si.

5 Ta i yuhu xaan ñu. Ta i sicava ndyayu ñu nu ñuhu. Ta i catyi ra cuan sihin ñu: ¿Ñacu nanducu ndo sii minoo ra ndito ihya nu iyo ñiyɨvɨ i sihi?

6 Yoñi ca ra ihya; sa i nandoto ra. Nacohon iñi ndo cuhva i cahan ra sihin ndo quɨvɨ sa sica noo ra Galilea.

7 Vatyi i catyi ra: “Tahan si sa cuhva cuenda ñu sii ra i quisi ndya gloria ndaha ra iyo cuatyi. Ta cua cahñi ra sii ra nuu cruz. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tucu ra.”

8 (Tacuan i catyi ángel cuan sihin ñu.) Ta i nacohon iñi ñu tuhun i cahan ra Jesús quɨvɨ cuan.

9 Ta i quita ñu nuñaña, ta i sinuhu ñu. Ta i nacatyi ñu tandɨhɨ cuhva cuan sihin sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra Jesús ta sihin tandɨhɨ inga ñu sino iñi.

10 Ta ñu nacatyi tuhun cuan sihin ra cuan cuu ña María Magdalena, ta ña Juana, ta ña María zɨhɨ ra Jacobo ta inga zuhva ca ñu.

11 Zoco ñá sino iñi ra cuan sa cahan ñu vatyi sica iñi ra vatyi cahan ñi maa ñu.

12 Zoco i nduvita ra Pedro, ta i cacono ra ta cuahan ra ndya ñaña. Ta i ndyehe ra sisi

yavi yuu cuan. Ta i ndyehe ra vatyi zahma ñi ca ra catuu ndya zava. Ta i sinuhu ra.
Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ñá catuu ca coño ñuhu ra Jesús sisi ñaña cuan.

I quituu ra Jesús nuu uu tahan ra i sica noo sihin ra

13 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan cuahan uu tahan ra i sica noo sihin ra Jesús ndya minoo ñuu luhlu sa nañi Emaús. Ñuu cuan ndyaa si tañi usi ɨɨn kilómetro sata ñuu Jerusalén.
14 Ta cuhva sa cuahan ra, natuhun tahan ra sa cuenda tandɨhɨ sa i cuu.
15 Ta cuhva sa natuhun tahan ra sihin ra tahan ra, i natahan ra Jesús sii ra ta cuahan ra sihin ra.
16 Zoco vazu i ndyehe ra sii ra Jesús, ñá nacoto ra yoo ra cuu ra Jesús.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa natuhun xaan ndo ityi cuahan ndo? Ta ¿ñacu nducuihya xaan iñi ndo?
18 Tacuan ta i nacahan minoo ra sa nañi Cleofas, ta catyi ra: ¿Yozo caa cuu si vatyi i sohon ñuu Jerusalén, ta ña siton cuhva sa i cuu ñuu cuan?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa i cuu? Catyi ra. Ta i catyi ra cuan sihin ra: Sa cuenda ra Jesús, ra ñuu Nazaret vatyi i cuu ra minoo ra profeta. Ta sihin tundyee iñi ra Ndyoo i zavaha xaan ra sa ndyityi. Vaha xaan i cuu ra nuu ra Ndyoo, ta vaha xaan i cahan ra nuu ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca.
20 Zoco ra zutu nahnu ta ra cu nuu vehe ñuhu i saha cuenda ra sii ra sii zandaru romano vatyi cahñi ra sii ra. Ta i sihi ra nuu cruz.
21 Ta vityi sa cuu si uñi quɨvɨ sa i cuu cuhva cuan. Ta i sica iñi maa ndi vatyi maa ra cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ hebreo.
22 Ta inga tucu cuhva vatyi iyo xaan cuñi ndi sihin cuhva catyi zuhva ñu zɨhɨ vatyi ñaha cuii ñi i sahan ñu nu ndyaa ñaña ra.
23 Ta ñá nañihi ñu coño ñuhu ra yucuan. Ta i quisi nacatyi ñu sihin ndi vatyi i ndyehe ñu sii uu tahan ángel. Ta catyi ángel cuan vatyi ndito ra Jesús.
24 Ta sahan zuhva ra tahan ndi nu ndyaa ñaña ra. Ta i ndyehe ra vatyi sa ndisa cuu cuhva catyi ñu zɨhɨ cuan. Ta ñahñi ca coño ñuhu ra Jesús ñoho.
25 Tacuan i catyi ra cuan. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuhva cuii ñi cutuñi iñi ndo. Ta cuee xaan sino iñi ndo tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha.
26 ¿Atu ña sito ndo vatyi tahan si sa ndyehe xihna ra Cristo tundoho? ta zɨquɨ cua ñihi ra tyiño sa cundyaca ñaha ra. Catyi ra Jesús sihin ra.
27 Ta zɨquɨ i quisaha nacatyi ra yozo caa cuahan tuhun nu tutu ra Ndyoo. I quisaha ra sihin tuhun i tyaa ra Moisés ta zɨquɨ sa i tyaa tandɨhɨ ra profeta. Ta i zañaha ra Jesús cuhva i cahan Tuhun Ndyoo sa cuenda maa ra.
28 Ta cuhva sa saa ra ñuu nu cuahan ra, i zaha ra Jesús tuhun vatyi cua cuhun ra ityi nuu ca.
29 Zoco i zañiñi inga ra cuan sii ra ta catyi ra: Ndoon sihin ndi vatyi sa cua iñi xaan. Ta i quɨhvɨ ra Jesús vatyi cua ndoo ra sihin ra.
30 Ta cuhva sa sacundyaa ra sihin ra mesa, i quihin ra pan. Ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ra sii si, ta saha ra sii si sii ra.
31 Ta cuhva cuan i nacoto ra sii ra Jesús, zoco i naa ñi ra Jesús, ta ñá ndyehe ca ra sii ra.
32 Ta i catyi ra sihin ra tahan ra: ¿Ñacu ñá nacoto yo sii ra cuhva sa vasi yo sihin ra? Vatyi zɨɨ xaan i cuñi yo cuhva sa natuhun ra sihin yo ta cuhva zacuaha ra sii yo yozo caa cuahan Tuhun Ndyoo.
33 Tacuan i catyi ra cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra ta i sananuhu ra ndya ñuu Jerusalén. Yucuan i nañihi ra sii sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra Jesús. Ɨɨn ñi yucu ra sihin inga ra.
34 Ta i catyi ra sihin ra: Ndisa vatyi i nandoto ra ndyaca ñaha sii yo, ta sa ndyehe ra Pedro sii ra.
35 Tacuan i catyi ra, ta i nacatyi tucu ra i saa cuan cuhva i natuhun ra Jesús sihin ra ityi cuahan ra ta cuhva i nacoto ra sii ra nu i sahnu ra pan.

Quituu ra Jesús nuu sa usi ɨɨn tahan ra i casi ra

36 Ta cuhva sa natuhun tahan ra tuhun cuan, ta i quituu ra Jesús mahñu nu yucu ra, ta i catyi ra sihin ra: Nacoo xaan sa taxi añima ndo. Catyi ra.
37 Zoco i yuhu xaan ra cuan vatyi sica iñi ra vatyi ndyehe ra sii minoo añima.

38 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu yuhu
xaan ndo? Ta ¿ñacu sica xaan iñi ndo? ta
yuhvi cui.
39 Ndyehe ndo ndehi ta sehi vatyi zuun
yuhvi cui. Tɨɨn ndo sii, ta cua coto ndo vatyi
yɨvɨ minoo añima cui. Ñahñi yɨquɨ ta coño
ñuhu iyo sii minoo añima tañi iyo sii mi.
40 Ta cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun
ya, i zañaha ra ndaha ra ta saha ra sii ra.
41 Zoco maa ra cuan, iyo xaan cuñi ra ta
zɨɨ xaan cuñi ra ndya cuhva ndya ña cuu ca
sino iñi ra sa ndyehe ra. Ta i catyi ra Jesús
sihin ra: ¿Atu iyo sa casi?
42 Ta i saha ra zuhva tyiyaca sa tyihyo ta
zuhva xita tyahiñu sii ra.
43 Ta i quihin ra sii si, ta i sasi ra nuu
tandɨhɨ ra.
44 Ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ sa i cuu
sii, cuu sa nacatyi sihin ndo ta ndyei sihin
ndo. I catyi vatyi cua cuu tandɨhɨ cuhva
ndyaa nuu Tutu ra Ndyoo sa cuenda mi,
tandɨhɨ sa catyi tuhun i tyaa ra Moisés, ta
tuhun i tyaa ra profeta ta sa ndyaa nu libro
salmos ndɨhɨ ca.
45 Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra, ta i saha
ra sa cutuñi iñi ra cuhva catyi si nuu tutu ra
Ndyoo.
46 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Tacuan
ndyaa si vatyi tahan si sa cui. Ta sa cu uñi
quɨvɨ cua nandoto tuqui, catyi si. Vatyi ra
Cristo cui, ra zacacu sii ndo.
47 Ta vityi tahan si sa cuhun ndo tandɨhɨ
ñuu nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ta nacatyi ndo sihin
ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra Ndyoo sa ndu-uu iñi ñu
cuatyi ñu ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi
ñu. Quisaha ndo cahan ndo tuhun ya ñuu
Jerusalén ya.
48 Ta maa ndo cuu sa ndaa tandɨhɨ tuhun
ya.
49 Ta cua zaquisi Tatyi Ii ra Ndyoo zɨquɨ
ndo tañi catyi Zuti vatyi cua cuhva ra sii
ndo. Zoco ndoo ndo ñuu Jerusalén ya ndya
cua quisi Tatyi Ii, ta cua ñihi ndo tundyee
iñi sa cua quisi ndya andɨvɨ.

I ndaa xica ra Jesús ityi andɨvɨ

50 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra i casi
ra, ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Betania.
Ta i zandaa ra ndaha ra, ta i nazoco ra sii
ra.
51 Ta cuhva sa nazoco ra sii ra ta i ndaa
xica ñi ra ityi andɨvɨ.
52 Ta i zacahnu xaan ra yucu yucuan
sii ra Jesús. Ta i sinanuhu ra ndya ñuu
Jerusalén. Ta zɨɨ xaan zɨɨ xaan i cuñi ra.
53 Ta ñiyaca ta ndyiyaca yucu ra vehe
ñuhu cahnu yucuan. Ta zacahnu xaan ra sii
ra Ndyoo. Ndɨhɨ si vityi.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Juan

Tuhun Ndyoo i nduu si minoo rayɨɨ

1 Quɨvɨ i sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa iyo Tuhun Ndyoo; maa ra, ra cu Tuhun Ndyoo, sa ndyaa ra sihin ra Ndyoo quɨvɨ cuan vatyi Ndyoo cuu tucu maa ra.
2 Ndya sa xihna cuii ñi ta sa iyo ra sihin ra Ndyoo Zutu yo.
3 Sihin ra cuan i zavaha ra Ndyoo Zutu yo tandɨhɨ cuii sa iyo, ta ñahñi sa zavaha ra Ndyoo sa maa tuhun ñi ra.
4 Tandɨhɨ sa ndito ta ndito si sa cuenda ra cuan. Ta zañaha ra sii ñiyɨvɨ ñaa sa cuu sa ndisa. Tañi minoo ñúhu cuu ra.
5 Ñúhu cuan zandisi si nu ñaa. Ta ña cuu ndahva sa ñaa ya sii si.
6 Sicoo minoo ra i tasi ra Ndyoo. Sinañi ra Juan.
7 I quisi ra vatyi cuu ra minoo sa ndaa ta cahan ra tuhun sa cuenda ra cu ñúhu cuan vatyi tacuan ta cua sino iñi ñiyɨvɨ.
8 Maa ra Juan cuan, yɨvɨ ñúhu cuan cuu ra. Sa ndaa ñi i cuu ra. I tava ra Ndyoo tyiño sii ra vatyi cahan ra sa cuenda ra cu ñúhu cuan.
9 Vatyi ra cu ñúhu sa ndisa cuan, sa cua saa ra, ta cua cuhva ra sa siñi tuñi vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
10 I zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo Zutu yo, zoco quɨvɨ i quisi ra ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ñá nacoto ñiyɨvɨ sii ra.
11 I quisi ra zuun ñi ñuu ñiyɨvɨ sa i zavaha ra, ta zuun ñi ñiyɨvɨ ra ñá naquihin vaha ñu sii ra.
12 Zoco ñiyɨvɨ i naquihin vaha sii ra sa ndisa, i saha ra cuhva sii ñu sa nduu ñu zehe ra Ndyoo. Maa ñu cuu ñu sino iñi sa ndisa cuii sii ra.
13 Ña caa ca ñu tañi caa zehe ñiyɨvɨ cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi sa i nacacu saa ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.
14 Ta ra cu Tuhun Ndyoo i nduu ra minoo ñiyɨvɨ, ta sindyaa ra sihin yo zuhva quɨvɨ. Saha xaan ra tumañi iñi sii ñiyɨvɨ, ta cahan ra maa ñi sa ndisa. Sa ndyehe yo vatyi cahnu xaan cuu maa ra tañi Ndyoo zutu ra. Minoo tuhun ñi ra cuu zehe Ndyoo sa ndisa, ta yucuan cuenda cuaha xaan cuhva iyo sii ra.
15 I cahan ra Juan sa cuenda ra, ta catyi ra: Ihya ra cuu ra i catyi vatyi vasi minoo ra cuee ca, zoco ñiñi ca ra ta zɨquɨ mi vatyi sa iyo ra ta zɨquɨ i caqui. Catyi ra Juan.
16 Sii tandɨhɨ cuii yo tyindyee xaan ra cuaha xaan cuaha xaan saha.
17 Sa cuenda ra Moisés ta sito yo ley ra Ndyoo, zoco sa cuenda ra Jesucristo, ta cuu ñihi yo tumañi iñi sihin ra Ndyoo, ta cuu coto yo ñaa sa cuu sa ndisa cuii.
18 Ta yoñi ca ndyehe sii ra Ndyoo numinoo saha. Zoco sa minoo tuhun ñi ra cuu zehe ra, cuñi xaan ra Ndyoo sii ra, ta maa ra ndyehe sii ra Ndyoo. Ta i nacatyi ra tandɨhɨ sihin yo yozo caa iyo ra Ndyoo Zutu yo.

Ra Juan ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, cahan ra sa cuenda ra Jesucristo

19 Ra hebreo ra ñiñi ñuu Jerusalén i tasi ra sii ra cu zutu ta sii ra tyindyee sii ra cu zutu vatyi cua nducu tuhun ra sii ra Juan yoo ra cuu ra.
20 Ta i catyi casi ra Juan: Yɨvɨ ra Cristo cuu yuhvi.
21 Ta zɨquɨ i nducu tuhun tucu ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu oo? ¿Atu ra Elías cuun? Ta i catyi ra Juan: Yɨvɨ yuhvi. Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra inga saha sii ra Juan ta catyi ra: ¿Atu yoho cuu ra cua quisi, ra cua cahan Tuhun Ndyoo? Ta i catyi tucu ra Juan: Yɨvɨ.
22 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra cuan sihin ra: ¿Yoo ra cuu oo? Cuñi si vatyi nacatyi ndi sihin ra tasi sii ndi. ¿Ñaa sa cua catyun? ¿Yoo ra cuun?
23 I nacahan ra Juan ta catyi ra: Yuhvi cui minoo ra cana saa sisi cuhu ta catyi: “Vasi ra ndyaca ñaha sii yo. Yucuan cuenda zandundoo ndo ityi tañi i catyi ra cahan Tuhun Ndyoo”, ra Isaías. Tacuan i catyi ra Juan.
24 Ta ra i quisi cuenda ra fariseo
25 i nducu tuhun ra sii ra Juan ta catyi ra: Tatu yɨvɨ ra Cristo cuun ta yɨvɨ ra Elías ta yɨvɨ inga ra cahan Tuhun Ndyoo cuun ¿ñaa cuenda zacoo ndutyon sii ñiyɨvɨ?
26 Ta i catyi ra Juan: Zacoo ndutye sihin ndutya. Nu yucu maa ndo nandyaa minoo ra sa ña sito ndo yoo ra cuu ra.

27 I sei sa xihna ñi ñuu ñiyɨvɨ ya ta zɨquɨ i
saa maa ra, zoco ñiñi xaan ca ra ta zɨquɨ mi.
Ta yucuan cuenda ma cuu cui nu muzu ra
ta ndasi tyiendu ndisa ra. Catyi ra Juan.
28 Ta tandɨhɨ ihya, i cuu si nu nañi si
Betábara. Ndyaa si cuan ityi caña ñicandyi
ndya nu ndyaa yuu Jordán nu tuhva ra
Juan zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.

Ra Jesús cuu tañi mvee ticatyi ra Ndyoo

29 Ta inga quɨvɨ i ndyehe ra Juan vatyi
tuhva ra Jesús sii ra, ta i catyi ra: Ndyehe
ndo, ihya vasi ra cuu mvee ticatyi ra
Ndyoo. Zandasi ra cuatyi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ.
30 Ihya ra cuu ra quehin tuhun quɨvɨ i
catyi: “Cuee ca cua quisi inga ra, zoco ñiñi
xaan ca ra ta zɨquɨ mi vatyi sa iyo ra ta zɨquɨ
i caqui.”
31 Ta ñá site yoo ra cuu ra quɨvɨ cuan,
zoco cuñi sa cua coto ñiyɨvɨ hebreo sii ra, ta
yucuan cuenda vasi zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ
sihin ndutya. Catyi ra Juan.
32 Ta i saha ra Juan minoo sa ndaa ta catyi
ra: I ndyehi quɨvɨ i noo Tatyi Ii ndya ityi
zɨquɨ tañi noo minoo paloma, ta i ndoo si
sihin ra.
33 Ta ñá nacote sa xihna ñi yoo ra cuu ra
Jesús, zoco ra Ndyoo Zutu yo i tava ra tyiño
sii, sa zacoo ndutye sihin ndutya, ta i catyi
ra: “Tatu cua ndyehun vatyi noo Tatyi Ii ta
ndoo si sihin minoo ra, yucuan ra cuu ra
cua zacoo ndutya sihin Tatyi Ii.” Catyi ra.
34 Ta sa i ndyehi cuhva cuan, catyi ra
Juan, ta sehi sa ndaa vatyi ihya cuu ra cuu
zehe ra Ndyoo.

Ra i casi ra Jesús sa xihna ñi

35 Ta i yaha minoo quɨvɨ. Ta inga quɨvɨ
ndyaa ra Juan yucuan inga saha sihin uu
tahan ra cutahan sihin ra.
36 Ta sa i ndyehe ra vatyi cua yaha ra
Jesús ta i catyi ra: Ica ra cu mvee ticatyi ra
Ndyoo. Catyi ra.
37 Ta sa siñi sa uu tahan ra cutahan sihin
ra sa cahan ra Juan, ta i sindyico ra cuan sii
ra Jesús.
38 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús ityi sata
ra, ta i ndyehe ra vatyi ndyico ra cuan sii
ra, ta i catyi ra Jesús: ¿Ñaa sa nanducu ndo?
Ta i catyi ra cuan: Maestro, ¿ndyamaa iyo
vehun?
39 Ta i catyi ra Jesús: Coho ndo ta cua
ndyehe ndo. Ta cuahan ra cuan sihin ra,
ta i ndyehe ra nu ndyaa ra Jesús, ta i ndoo
ra minoo quɨvɨ cuan sihin ra vatyi sa i cuu
si tañi caa cumi sa sahiñi cuhva sa i saa ra
yucuan.
40 Ta minoo sa uu tahan ra cuan sa i siñi
ra sa catyi ra Juan ta sindyico ra sii ra Jesús,
cuu ra Andrés yañi maa ra Simón Pedro.
41 Ta ra Andrés, ñahñi inga ca sa i zavaha
ra. Sa xihna cuii ñi i sahan ra ta nanducu ra
sii yañi ra, ra Simón, ta i catyi ra: Sa nañihi
ndi sii ra Mesías. Catyi ra. (Tuhun Mesías
cuan cuñi si catyi si Cristo a minoo ra sa cua
zacacu sii ñiyɨvɨ.)
42 Ta zɨquɨ i sahan ra Andrés sihin ra
Simón ndya nu ndyaa ra Jesús. Ta sa
ndyehe ra Jesús sii ra Simón, i catyi ra:
Yoho cuu ra Simón zehe ra Jonás, zoco cua
cunañun Cefas. (Cuñi si catyi si Pedro a
minoo yuu.)

Cana ra Jesús sii ra Felipe ta ra Natanael

43 Ta inga quɨvɨ cua cuhun ra Jesús ndya
nu cu si Galilea, ta i nañihi ra sii ra Felipe ta
catyi ra: Cundyicon sii.
44 Ta ra Felipe cuan cuu ra minoo ra ñuu
Betsaida. Ɨɨn ñi ñuu maa ra sihin ñuu ra
Andrés ta ra Pedro.
45 Ta i sahan ra Felipe ta nanducu ra sii ra
sa nañi Natanael, ta i catyi ra: Sa i ndyehe
ndi sii ra i cahan ra Moisés tuhun nu i tyaa
ra nu tutu. Ta i tyaa tucu ra profeta sa
cuenda ra cuan. Ra Jesús cuu ra sa cahan
ra cuan tuhun, ta zehe ra José cuu ra, ra ñuu
Nazaret.
46 Ta i catyi ra Natanael: Ma cuu quita
minoo sa vaha ñuu Nazaret cuan. Ta i
nacahan ra Felipe ta catyi ra: Coho ta cua
ndyehun.
47 Ta sa i ndyehe ra Jesús sii ra Natanael
vasi ra, ta i catyi ra Jesús: Ica minoo ra sa
cuu ñiyɨvɨ hebreo sa ndisa cuii. Ña tuhva
maa ra zandavi ñaha.
48 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra Natanael ta
catyi ra: ¿Yozo caa siton sii? Ta i catyi ra
Jesús: I ndyehi suun cuee ca sa cana ra
Felipe suun, cuhva sa ndyoon saha yutu
higuera cuan.
49 Ta i catyi ra Natanael: Maestro, yoho
cuu zehe ra Ndyoo Zutu yo. Ra ndyaca ñaha
cahnu sii ñiyɨvɨ hebreo cuun.

50 I nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu
sihin sa yucuan ñi sino iñun sii vatyi
catyi suhun vatyi ndyehi suun saha yutu
higuera cuan? Cahnu xaan ca inga sa cua
ndyehun ta zɨquɨ ca sa ihya.
51 Sa ndisa catyi suhun vatyi cua ndye-
hun vatyi cua nuña ityi zɨquɨ ityi andɨvɨ ta
ángel Ndyoo cua ndaa cua noo zɨquɨ ra i
quisi ndya gloria.

2

Minoo vico tindaha ñuu Caná nu cu si Galilea

1 Ta i yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ sicoo minoo
vico tindaha ñuu Caná nu cu si Galilea. Ta
ñoho zɨhɨ ra Jesús yucuan.
2 Ta i cana ñiyɨvɨ sii ra Jesús sihin ra i casi
ra vatyi cuhun tucu ra vico tindaha cuan.
3 Ta cuahan ra, ta nu yucu ñiyɨvɨ yucuan i
ndɨhɨ vino sihi ñu, ta catyi zɨhɨ ra Jesús sihin
ra: Ndɨhɨ vino.
4 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Maha,
¿ñaa cuenda cohon tuhun ña sihin? Tañaha
ca tahan si quɨvɨ zatyiñe.
5 Zoco i catyi maa ña sihin ñu cu muzu:
Zavaha ndo tandɨhɨ sa catyi maa ra.
6 Ta yucuan siyucu iñu tahan quɨzɨ yuu
nahnu, tahan sa sityiño ñiyɨvɨ hebreo sa
cuenda costumbre sa nacatya xaan ñu
ndaha ñu a ñaa ca. Ta sa minoo minoo
quɨzɨ cuan cuu cutahan cumi xico a minoo
ziendu litro ndutya.
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ zatyiño:
Zacutu ndo quɨzɨ ya sihin ndutya. Ta i
zacutu cuii ñu.
8 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Vityi tava ndo
zuhva si ta cundyaca ndo sii ra cu nuu sii
vico ya. Ta tacuan i zavaha ñu.
9 Ta i sihi ra cu nuu sii vico cuan sii
ndutya cuan ta sa i nduu si vino, ta ñá sito
ra yozo caa sino si. Zoco i sito maa ñu
cu muzu cuan vatyi maa ñu i tyihi ndutya
sisi quɨzɨ cuan vatyi maa ra Jesús catyi, ta
i nduu si vino. Ta ra cu nuu sii vico cuan i
cana ra sii ra tindaha cuan.
10 Ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ
tuhva ñu saha sa xihna ñi vino vaha, ta
tatu sa i sihi ñiyɨvɨ cuaha vino ta zɨquɨ cua
cuhva tucu ñu vino ndahvi ca coho ñiyɨvɨ.
Zoco yoho i sicumi vohon vino vaha, ta
vityi sohon sii si. (Tacuan i catyi ra vatyi ña
sito ra vatyi maa ra Jesús zavaha vino cuan
sihin ndutya.)
11 Ihya cuu sa xihna ñi sa ndyityi i zavaha
ra Jesús ñuu Caná nu cu si Galilea, ta sihin
cuhva ya zañaha ra vatyi iyo xaan cuhva sii
ra, ta i sino iñi ra i casi ra sii ra.
12 Ta sa ndɨhɨ vico cuan, ta cuahan ra
Jesús ñuu Capernaum. Ta cuahan zɨhɨ ra ta
yañi ra ta ra i casi ra sihin ra. Ta yucuan i
ndoo ñu zuhva quɨvɨ.

Tava ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha yuvehe ñuhu cahnu

13 Sa cuñi tahan si quɨvɨ coo vico zuhun
cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta cuahan ra Jesús
ndya ñuu Jerusalén.
14 Ta yucuan nuquehe vehe ñuhu i
ndyehe ra vatyi xico ñiyɨvɨ zɨndɨquɨ, mvee
ticatyi ta paloma, ta inga ñiyɨvɨ ndyaa ñu sa
nazama ñu xuhun ñiyɨvɨ.
15 Ta sa ndyehe ra Jesús tacuan, i zavaha
ra minoo cuarta, ta i tava ndyizo ra sii ñu
sata vehe ñuhu cuan sihin mvee ticatyi ta
zɨndɨquɨ. Ta sii ñiyɨvɨ nazama xuhun, i quɨtɨ
cuatyi ra xuhun ñu nu ñuhu ta i zanduva ra
mesa ñu.
16 Ta sihin ñiyɨvɨ xico paloma i catyi ra:
Tava ndo sii tɨ ihya. Ma zavaha ndo minoo
vehe nuyahvi sii vehe Zuti.
17 Ta sa i ndyehe ra i casi ra cuhva i
zavaha ra, ta i nacohon iñi ra vatyi i catyi ra
David quɨvɨ i tyaa ra Tuhun Ndyoo: “Cuñi
zatɨvɨ si sii, vatyi zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha
sisi vehun.”
18 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra hebreo sii
ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñaa zeña cua zañohon
sii ndi ta zɨquɨ cua coto ndi vatyi ra cahnu
cuun ta cuu zavohon sa tyehen?
19 I nacahan ra Jesús ta catyi ra: Cani
ndo vehe ñuhu ya, ta sa cu uñi quɨvɨ ta cua
zanduvehi sii si inga saha.
20 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra hebreo: Uu
xico iñu cuiya i zatyiño ra zandaa vehe
ñuhu ya. ¿Ta ñacu catyun vatyi cua zandoon
sii si sisi sa uñi quɨvɨ ñi?
21 Zoco vehe ñuhu sa cahan ra Jesús
tuhun, zuun ñi coño ñuhu maa ra cuu.
22 Yucuan cuenda, quɨvɨ i nandoto ra
Jesús ta i nacohon iñi ra i casi ra vatyi sa
i catyi ra cuhva ya. Ta zɨquɨ i sino iñi ra

cuhva catyi tutu Ndyoo ta tuhun cahan ra Jesús sihin ra.

Sito ra Jesús tandɨhɨ sa iyo añima ñiyɨvɨ

23 Ta quɨvɨ sa sindyaa ra Jesús ñuu Jerusalén vico zuhun cuan ta cuaha xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii ra vatyi ndyehe ñu cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra.

24 Zoco ña nɨɨ iñi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ cuan vatyi sa sito vaha ra cuhva iyo tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

25 Ta ña siñi ñuhu minoo, yoo sa cua cuhva sa ndaa sii ra vatyi zuun ñi maa ra ta sa sito ra yozo caa iyo añima ñiyɨvɨ.

3

Ra Jesús sihin ra Nicodemo

1 Sicoo minoo ra fariseo nañi ra Nicodemo. Minoo ra ndyizo tyiño sihin ra hebreo cuu ra.

2 Ta i sahan ra minoo sa cuaa sa cua cahan ra sihin ra Jesús, ta catyi ra: Maestro, sito ndi vatyi maa ra Ndyoo i tava tyiño suun vatyi zacuohon sii ndi vatyi yoñi ra cuu zavaha sa ndyityi tañi zavaha moo tatu yɨvɨ ra Ndyoo tyindyee sii ra.

3 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi tatu ma nacacu saa ñiyɨvɨ, ma cuu cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.

4 Ta i nducu tuhun ra Nicodemo ta catyi ra: ¿Zoco yozo caa cuu nacacu saa minoo ñiyɨvɨ tatu sa sahnu ra? Ma cuu nandɨhvɨ ra sisi zɨhɨ ra inga saha ta nacacu ra.

5 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun, ra ma coo ndutya ta ra ma ñihi Tatyi Ii ra Ndyoo, ma cuu quɨhvɨ ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

6 Ra cacu ñiyɨvɨ, ñiyɨvɨ cuu ra. Zoco ra nacacu saa sa cuenda Tatyi Ii, sa ndito añima ra.

7 Ma iyo xaan cuñun vatyi catyi suhun vatyi cuñi si sa nacacu soon. Ñahñi ca cuhva.

8 Caá tatyi tandɨhɨ ñi maa ityi. Siñun nduzu si, zoco ña cuu catyun ndyamaa i quisi si a ndyamaa cuahan si. Ta tacuan tucu iyo ñiyɨvɨ sa nacacu cuenda Tatyi Ii.

9 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun tucu ra Nicodemo sii ra ta catyi ra: ¿Ta yozo caa cuu cuhva ya?

10 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Ta yoho minoo ra ñiñi cuun, minoo ra zacuaha sii ñiyɨvɨ hebreo, ta ña cutuñi iñun tuhun ya.

11 Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi quehin cuhva site ta cui sa ndaa cuhva sa ndyehi, zoco ña sino iñi ndo sa catyi.

12 Tatu quehin sihin ndo cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ ya ta ña sino iñi ndo, ¿yozo caa cua sino iñi ndo tatu quehin sa cuenda sa iyo ndya gloria?

13 Yoñi ra sa i ndaa xica ndya gloria, maa ñi maa ra sa i noo ndya gloria, ra i quisi ndya gloria, zehe ra ndyaa ndya gloria.

14 Ta tañi i cañihi ra Moisés coo caa cuan sisi cuhu, tacuan tucu cua cañihi ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria.

15 Vatyi tacuan ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra, ma cunaa ñu. Cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

16 (Cahan ca ra Jesús, ta catyi ra:) Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta i saha ra sii sa minoo tuhun ñi zehe ra vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu sino iñi sii ra, ma cunaa ñu. Cua cundito ñu tandɨhɨ tyiemvu sihin ra.

17 Ñá zaquisi ra Ndyoo sii zehe ra ñuu ñiyɨvɨ ya sa cuenda sa cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ. I zaquisi ra sii ra vatyi cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ ta cua zacacu ra sii ñu.

18 Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii zehe ra Ndyoo, ma tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu, zoco ñiyɨvɨ sa ña sino iñi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu vatyi ña sino iñi ñu sii sa minoo tuhun ñi ra cu zehe Ndyoo.

19 Ta ihya cuu cuenda cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu vatyi i quisi ñúhu ñuu ñiyɨvɨ, zoco cuñi xaan ca ñiyɨvɨ sa ñaa, ta ña cuñi ñu sii ñúhu vatyi yaha xaan ña vaha cuu cuhva zavaha ñu.

20 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zavaha sa ña vaha, cuxaan xaan ñu ndyehe ñu ñúhu cuan, ta ña tuhva ñu sii si coto ndundisi cuhva ña vaha sa ndyicuu ñu ta cua ndoho ñu.

21 Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuhva sasi tahan sihin sa ndisa, tuhva ñu sii ñúhu, vatyi tacuan ta cua coto inga ñiyɨvɨ vatyi ra Ndyoo tyindyee sii ñu sihin cuhva vaha zavaha ñu.

Cahan tucu ra Juan sa cuenda ra Jesús

22 Ta sa i yaha cahan ra Jesús ta zɨquɨ cuahan ra sihin ra i casi ra ndya nu cu si Judea, ta i ndoo ra zuhva quɨvɨ yucuan, ta i zacoo ndutya ra sii ñiyɨvɨ.
23 Ta zuun ñi zacoo ndutya tucu ra Juan ñuu Enón yatyi ñi ñuu Salim vatyi cuaha xaan ndutya iyo yucuan. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i quisi, ta sicoo ndutya ñu.
24 Tacuan i cuu si vatyi tañaha ca cua tyihi ñiyɨvɨ sii ra Juan vehe caa.
25 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha natuhun tahan xaan ra cu tahan sihin ra Juan sihin minoo ra hebreo sa cuenda yozo caa nduvaha cuhva iyo ñiyɨvɨ.
26 Ta i sahan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Juan ta catyi ñu sihin ra: Maestro, ra sa sindyaa suhun inga siyo yutya Jordán, ra sa cahan xoon tuhun, vityi zacoo ndutya ra, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyico sii maa ra.
27 Ta i nacahan ra Juan ta catyi ra: Yoñi minoo yo ta cuu coo sa sii yo tatu yɨvɨ maa ra Ndyoo saha.
28 Zuun ñi maa ndo cuu sa ndaa vatyi sa i catyi sihin ndo vatyi yɨvɨ ra Cristo cui. Minoo ra i tasi ra Ndyoo ityi nuu cui.
29 Vityi cua quehin minoo cuhva, cuhva iyo minoo vico tindaha. Ra cua tindaha cuan cuu ra sa cua quihin minoo ñaha. Ta amigo ra tindaha cuan, ndyaa ra yucuan. Tyizoho ra, ta cuzɨɨ xaan cuñi ra sihin cuhva cahan ra cua tindaha. Tacuan tucu mi vityi. Zɨɨ xaan cuñi.
30 Ra sa cahan ndo tuhun, cuñi si nducahnu ca ra, ta yuhvi cua nduluhlu que.

Ra i quisi ndya gloria

31 Ra i quisi ndya gloria, ra cahnu ca cuu ra ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Ta ñiyɨvɨ ihya, cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu yo. Cahan yo cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ. Zoco ra i quisi ndya gloria ñiñi ca cuu maa ra ta zɨquɨ tandɨhɨ ca yo.
32 Ta saha ra sa ndaa sa cuenda sa i ndyehe ra ta sa i siñi ra, zoco yoñi sino iñi sa catyi ra.
33 Zoco tatu iyo minoo ra sa sino iñi sa ndaa sa saha ra cuan, saha tucu maa ra sa ndaa vatyi cahan ra Ndyoo sa ndisa.
34 Vatyi ra i tasi ra Ndyoo, cahan ra Tuhun Ndyoo. Vatyi saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii sii ra cuaha xaan.
35 Cuñi xaan ra Ndyoo Zutu yo sii Zehe ra, ta tandɨhɨ cuii ñaa sa iyo, saha maa ra Ndyoo sii si sii Zehe ra.
36 Ñiyɨvɨ sino iñi sii Zehe ra Ndyoo, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco ñiyɨvɨ ña sino iñi, ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Yaha xaan cua ndoho ñu cua zacuu ra Ndyoo.

4

Natuhun ra Jesús sihin minoo ñaha samaritana

1-3 I sito ra fariseo vatyi cuaha ca ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús ta cuaha ca ñiyɨvɨ zacoo ndutya ra ta zɨquɨ ra Juan. Vazu yɨvɨ ra Jesús zacoo ndutya sii ñu. Maa ra i casi ra zacoo ndutya sii ñu. Ta sa sito ra Jesús vatyi sa sito ra fariseo cuhva cuan, ta zɨquɨ i quita ra Judea ta cua nuhu ra ndya Galilea.
4 Ta ityi cuhun ra, cua yaha ra nu cu si Samaria.
5 Yucuan cuenda saa ra minoo ñuu sa nañi Sicar. Cuenda Samaria cuu ñuu cuan, ta ndyaa si yatyi minoo ñuhu i saha ra Jacob sii ra José zehe ra ta tyiemvu.
6 Yucuan iyo zoco sa nañi zoco ra Jacob. Sitatu xaan ra Jesús vatyi sica ityi ra, ta yucuan cuenda sicundyaa ra yatyi ñi yuhu zoco cuan. Ta i cuu si maa ora.
7-8 Ta ra i casi ra Jesús, cuahan ra ndya ñuu vatyi cua zata ra zuhva sa casi ra. Tacuan ta zɨquɨ i saa minoo ñaha nu ndyaa ra Jesús. Minoo ñaha samaritana cuu ña. Vasi quihin ña ndutya. Ta catyi ra Jesús sihin ña: Cuhva siin ndutya cohi.
9 Ta i nacahan ñaha samaritana cuan ta catyi ña: Ra hebreo cuun, ta yozo caa vatyi sicon ndutya sii, ta ñaha samaritana cui. Tacuan i catyi ña vatyi iyo tizɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sihin ñiyɨvɨ samaritana.
10 Tacuan ta zɨquɨ i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Tatu sa vatyi siton ñaa sa saha maa ra Ndyoo ta yoo ra sica ndutya suun, cua cacon sii, ta cua cuhve ndutya sa cunditon.
11 Ta zɨquɨ i catyi ña sihin ra: Tata, ñahñi sa ndohon sa cua tavon ndutya ya, ta cono xaan ñoho ndutya ya. ¿Ta ndyamaa cua cuhun ndutya sa saha sa cundito ñiyɨvɨ ta cuhvon sii?
12 ¿Atu cahnu ca moo ta zɨquɨ ra Jacob ra cu ñiyɨvɨ sahnu sii ndi? Ihya ndutya i

sihi maa ra ta zehe ra ta quɨtɨ zono ra, ta i zandoo ra ndutya ya sii ndi. Catyi ña.
13 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua coho ndutya ya, cua cu-ityi ñu inga saha.
14 Zoco ñiyɨvɨ sa cua coho ndutya sa cua cuhve, ma cu-ityi ca ñu numinoo saha. Vatyi ndutya sa cua cuhve, cua caña si sisi añima ñu, ta cua cuhva si sa cundito añima ñu sihin ra Ndyoo.
15 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ñaha cuan sihin ra: Tata, cuhvon ndutya cuan sii vatyi ma cu-ityi que, ta ma quisi quihin que ndutya zoco ya.
16 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Cuahan cua canon sii yɨun ta quisi ndo.
17 Ta i nacahan ña ta catyi ña: Yoñi yɨi iyo. Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Ndison sa cohon vatyi yoñi yɨun iyo.
18 Vatyi sa sicoo ohon tahan yɨun. Ta ra sa ndyaa suhun vityi, yɨvɨ yɨun cuu sii ra cuan sa ndisa. Ndisa sa cohon vatyi yoñi yɨun iyo.
19 Tacuan ta i catyi ñaha cuan sihin ra: Tata, tuu iñi vatyi minoo ra cahan Tuhun Ndyoo cuun.
20 I zacahnu ñiyɨvɨ sahnu sii nduhvi samaritana sii ra Ndyoo ihya yucu ya, zoco ndoho ñiyɨvɨ hebreo catyi ndo vatyi Jerusalén cuu nu cuñi si zacahnu ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo, catyi ña.
21 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Sino iñun sa quehin, maha, vatyi sa cua saa quɨvɨ ta cua zacahnu ndo sii ra Ndyoo Zutu yo, zoco yɨvɨ yucu ya ta yɨvɨ ndya Jerusalén.
22 Ndoho samaritana ña sito ndo ñaa sa zacahnu ndo, zoco nduhvi sito ndi yoo ra zacahnu ndi. Vatyi cuhva cacu yo vasi si sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo.
23 Zoco sa cua saa cuhva, ta vityi cuu si, ta ñiyɨvɨ sa zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa, cua zacahnu ñu sii ra sihin tandɨhɨ añima ñu ta sihin sa ndisa. Vatyi nanducu ra Ndyoo Zutu yo sii ñiyɨvɨ sa cua zacahnu sii ra cuhva cuan.
24 Ndyoo cuu ra tatyi, ta ñiyɨvɨ zacahnu sii ra, cuñi si vatyi zacahnu ñu sii ra sihin cuhva saha Tatyi Ii ra ta minoo sa ndisa. Tacuan catyi ra Jesús sihin ña.
25 Ta zɨquɨ i catyi ñaha cuan: Site vatyi cua quisi minoo ra sa cua zacacu sii yo, ta Cristo cua cunañi ra. Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua nacatyi ra tandɨhɨ sihin yo, catyi ña.
26 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zuun yuhvi cui ra cahan suhun ya.
27 Ta cuhva sa cahan ra Jesús ta i nasaa ra i casi ra, ta iyo xaan i cuñi ra ñaa cuenda natuhun xaan ra Jesús sihin minoo ñaha. Zoco numinoo ra, ta ñá cuñi ra nducu tuhun ñaa sa cuñi ña a ñaa tuhun cahan ra sihin ña.
28 Ta zɨquɨ i zandoo ñaha cuan quɨyɨ ña, ta cuahan ña ndya ñuu, ta i nacatyi ña sihin ñiyɨvɨ:
29 Coho ndo cua ndyehe yo sii minoo ra nacatyi sihin tandɨhɨ cuii sa zavehi. ¿Atu yɨvɨ ra Cristo cuu ra? Catyi ña.
30 Tacuan ta zɨquɨ i quita ñu ñuu cuan ta cuahan ñu ndya nu ndyaa ra Jesús.
31 Cuee ca sa saa ñiyɨvɨ yucuan ta i zañiñi ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra: Maestro, casi zuhva.
32 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Iyo sa sa sasi, zoco ña sito ndo.
33 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun tahan ra i casi ra sii tahan ra, ta catyi ra: ¿Atu iyo minoo ñiyɨvɨ sa quisi ndyaca sa sasi ra ya? Catyi ra.
34 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Sa saha tundyee iñi sii, cuu sa zavehi cuhva cuñi ra tasi sii, ta sa zandɨhi tyiño ra.
35 Ma catyi ndo: “Cumañi cumi ca yoo, ta cua naquihin ñiyɨvɨ tyiño i zacuu ñu.” Vatyi yuhvi catyi: Ndyehe vaha ndo itu vatyi sa sisa si. Sa cuu zaquee ñiyɨvɨ sii si.
36 Ta ra sa cua naquihin, cua coo yahvi ra. Ta sa cua naquihin ra, cuu cuenda tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ma cunaa si. Vatyi ra tasi ta ra cua naquihin cua cuzɨɨ xaan iñi nduu tahan ra.
37 Ta ihya cuu minoo sa ndisa cuhva cahan ñiyɨvɨ: “Minoo ra tasi ta inga ra naquihin.”
38 Tave tyiño sii ndo vatyi naquihin ndo nu ñá ndyehe ndo tundoho. Inga ra zatyiño ta vityi nañihi maa ndo sa vaha nu zatyiño ra cuan. (Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra.)
39 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu Samaria i sino iñi ñu sii ra Jesús sa cuenda sa i nacatyi ñaha cuan vatyi i catyi ña: “I nacatyi ra sihin tandɨhɨ cuii sa i zavehi.”

40 Yucuan cuenda zañiñi ñu sii ra Jesús vatyi ndoo ra sihin ñu. Ta i ndoo ra Jesús uu quɨvɨ yucuan.
41 Ta cuaha xaan ca ñu i sino iñi ñu sii ra Jesús sa cuenda tuhun i cahan ra sihin ñu.
42 Ta zɨquɨ i catyi ñu sihin ñaha cuan: Vityi sino iñi ndi sii ra ta ña ɨɨn ñi sa cuenda tuhun i nacatyi moo, zoco vityi zuun ñi maa ndi siñi ndi sa cahan ra, ta sito ndi vatyi ndisa ra Cristo cuu ra, ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii zehe minoo ra ndyaca ñaha

43 I yaha uu quɨvɨ, ta i quita ra Jesús yucuan ta cuahan ra ndya nu cu si Galilea.
44 Vatyi sa catyi maa ra vatyi minoo ra cahan Tuhun Ndyoo, ña tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra ñuu ra.
45 Ta sa i saa ra Jesús ndya Galilea, ta yucuan zɨɨ xaan i cuñi ñiyɨvɨ sihin ra vatyi sa i sahan ñu vico zuhun ñuu Jerusalén ta i ndyehe ñu tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús yucuan.
46 Tacuan ta zɨquɨ i naquita tucu ra Jesús ndya ñuu Caná sa ndyaca ñaha Galilea nu i zanduu ra vino sii ndutya quɨvɨ cuan. Ta yucuan iyo minoo ra ñuu Capernaum. Cahnu xaan tyiño ndyizo ra cuenda ra cu rey. Ta cuhu xaan zehe ra ndya ñuu ra.
47 Ta sa sito ra cuan vatyi sa i quita ra Jesús Judea ta nasaa ra Galilea, i sahan ra nu ndyaa ra sa cua cahan ra sihin ra vatyi cuhun ra ndya vehe ra ta zanduvaha ra sii zehe ra vatyi sa cuñi cuu ra.
48 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu ma ndyehe ndo zeña ta sa ndyityi, ma sino iñi ndo sii.
49 Zoco i catyi ra ndyizo tyiño cuan sihin ra: Tata, coho vityi vityi ñi cuee ca sa cuu zehi.
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ndya vehun. Sa nduvaha zehun. Tacuan ta i sino iñi ra sa catyi ra Jesús, ta i quihin ra ityi cuahan ra.
51 Ta ityi cuahan ra ta i ñihi tahan muzu ra sihin ra ta catyi ra: Ñá sihi zehun.
52 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ra: ¿Ñaa cuhva i quisaha nduvaha zehi? Ta i catyi muzu cuan: Icu, cuhva caa ɨɨn sa yaha ora i quita cahñi cuan.
53 Tacuan ta i sito ra vatyi i cuu si zuun ñi cuhva sa i catyi ra Jesús sihin ra: “Sa nduvaha zehun.” Ta i sino iñi ra cuan sii ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.
54 Ta ihya cuu sa cu uu sa ndyityi i zavaha ra Jesús sa quita ra Judea ta nasaa ra Galilea.

5

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii nu iyo minoo pila sa nañi Betesda

1 Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ i cuu si minoo quɨvɨ sa zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico, ta cuahan ra Jesús ndya ñuu Jerusalén.
2 Ta ñuu Jerusalén iyo minoo pila sa nañi Betesda sihin zahan hebreo. Iyo ohon tahan yuvehe nu cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ndya nu ndyaa si. Ndya yuñuu iyo pila cuan yatyi minoo yuhu nuzama sa nañi: Nu Quɨhvɨ Mvee Ticatyi.
3 Ta yatyi ñi yu pila cuan candyaa cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu, tañi: ñu cuaa, ta ñu coxo, ta ñu xii. Ndatu ñu sa cua canda ndutya sisi pila cuan.
4 Vatyi iyo saha, noo minoo ángel ndya pila cuan ta zacanda si ndutya, ta zɨquɨ yoo ra cua quɨhvɨ si ndutya cuan sa xihna ñi, yucuan cuu ra cua nduvaha, ña ndɨhɨ cuii ca cuehe cuhu ra.
5 Ta yucuan ndyaa minoo ra sa oco sahun uñi cuiya sa cuhu ra.
6 Ta i ndyehe ra Jesús sii ra candyaa ra yucuan, ta i nacoto ra vatyi sa naha xaan tahan ra tacuan, ta i nducu tuhun ra sii ra: ¿Atu cuñun nduvohon? catyi ra.
7 I nacahan ra cuhu cuan ta catyi ra: Tata, yoñi sa cua tyihi sii sisi ndutya ya cuhva sa canda si. Tandɨhɨ saha cuñi quɨhvi, zoco quɨhvɨ inga ra sa xihna ñi.
8 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nduviton; natuun yuun ta cacon.
9 Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha nduvaha ñi ra, ta i natuu ra yuu ra ta quisaha sica ra. Ta quɨvɨ cuan, minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ cuu si.
10 Yucuan cuenda i catyi ñiyɨvɨ hebreo sihin ra nduvaha cuan: Vityi cuu quɨvɨ quitatu yo. Ña tahan si cuizon yuun.
11 Ta i nacahan ra sa nduvaha cuan ta catyi ra: Ra zanduvaha sii, i catyi ra: “Nacuhun yuun ta cacon.”

12 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ñiyɨvɨ sii
ra sa nduvaha cuan ta catyi ñu: ¿Ta yoo ra
cuu ra sa i catyi suhun vatyi nacuhun yuun
ta cacon?
13 Zoco ña sito ra sa nduvaha cuan yoo
ra zanduvaha sii ra vatyi sa quɨhvɨ ra Jesús
tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ yucu yu-
cuan.
14 Ta cuee ca i nañihi ra Jesús sii ra sisi
vehe ñuhu, ta i catyi ra sihin ra: Ndyehe
vityi vatyi sa nduvohon. Ma zavaha con
cuatyi, coto quisi inga tundoho cahnu ca
zɨcun.
15 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra cuan, ta i
nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi ra Jesús
cuu ra i zanduvaha sii ra.
16 Ta yucuan cuenda i cuxaan xaan ñiyɨvɨ
hebreo sihin ra Jesús ta i cuñi cahñi ñu sii ra
vatyi i zavaha ra cuhva cuan quɨvɨ quitatu
ñiyɨvɨ.
17 Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Tandɨhɨ
tyiemvu zatyiño ra Ndyoo Zuti, ta yuhvi
zatyiño tuqui. Catyi ra.
18 Ta yucuan cuenda cuñi xaan ca ñiyɨvɨ
hebreo sa cahñi ñu sii ra Jesús vatyi ña tyaa
ra yahvi ley sa cuenda quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ,
ta catyi tucu ra vatyi ra Ndyoo cuu Zutu
ra ta zacuu ra sa ɨɨn ñi ra cuu ra sihin ra
Ndyoo.

Iyo xaan cuhva sii Zehe ra Ndyoo

19 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Sa ndisa
catyi sihin ndo vatyi ñahñi sa cuu zavaha ra
cu Zehe ra Ndyoo sa maa ñi maa ra. Zavaha
ra cuhva sa ndyehe ra vatyi zavaha Zutu
ra, vatyi tandɨhɨ cuhva zavaha ra Ndyoo
Zutu ra, ta tacuan tucu zavaha Zehe ra.
20 Cuñi xaan ra Ndyoo Zutu yo sii Zehe
ra, ta zañaha ra sii ra tandɨhɨ cuii sa zavaha
maa ra. Ta cua zañaha tucu ra inga cuhva
cahnu ca sii Zehe ra, tacuan ta iyo xaan cua
cuñi ndo.
21 Vatyi tañi tuhva ra Ndyoo Zutu yo
zanandoto sii ñiyɨvɨ i sihi ta saha ra sa
cundito ñu, ta tacuan tucu Zehe ra, saha ra
sa cundito yoo ñiyɨvɨ cuñi ra.
22 Ta Ndyoo Zutu yo, ña tyicuhva ra sii
ñiyɨvɨ. Saha ra tandɨhɨ cuhva cuan sii Zehe
ra sa tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ.
23 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi cuñi
ra sa cua zacahnu ñiyɨvɨ sii Zehe ra tañi
zacahnu ñu sii ra Ndyoo Zutu ra. Ñiyɨvɨ
ña zacahnu sii Zehe ra Ndyoo, ña zacahnu
tucu ñu sii Zutu ra vatyi maa ra i tasi sii ra.
24 Sa ndisa catyi sihin ndo: Ra sa siñi sa
quehin ta sino iñi ra sii ra i tasi sii, cua
cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ma tasi
tuñi ca ra Ndyoo sii ra. Ma cuu cuii añima
ra, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
25 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi sa cua
saa cuhva, ta vityi cuu si, ta iyo ñiyɨvɨ tañi sa
sihi ñu sa cuenda cuatyi ñu zoco cua cuɨñɨ
ñu sa cahan Zehe ra Ndyoo. Ta ñiyɨvɨ tyaa
yahvi, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu
sihin ra Ndyoo.
26 Vatyi iyo cuhva sii Ndyoo Zuti sa cuhva
ra sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta
tacuan tucu i saha ra sii Zehe ra sa cuhva ra
sa cundito ñiyɨvɨ.
27 Ta i saha tucu ra Ndyoo cuhva sii Zehe
ra vatyi zandaa ra tyiño cuenda ñiyɨvɨ vatyi
ra i quisi ndya gloria cuu ra.
28 Ma iyo xaan cuñi ndo vatyi quehin
tuhun ya vatyi cua saa cuhva ta tandɨhɨ
ñiyɨvɨ i sihi cua cuɨñɨ ñu sa cahan Zehe ra
Ndyoo.
29 Ta cua quita ñu sisi ñaña. Ñiyɨvɨ i
zavaha sa vaha, cua nandoto ñu ta cua
cundito ñu. Zoco ñiyɨvɨ i zavaha sa ña vaha,
cua nandoto ñu ta cua ndoho ñu.

Cuhva cuu coto yo vatyi cuu zacuu ra Jesús tandɨhɨ

30 (Cahan ca ra Jesús ta catyi ra:) Ñahñi
sa cuu zavehi sa maa ñi mi. Cuhva catyi
maa ra Ndyoo sihin, ta tacuan zandei tyiño
cuenda ñiyɨvɨ. Ta ndoo xaan cuu cuhva
zandei tyiño vatyi ña nduqui cuhva zavehi
cuhva cuñi mi, zoco zavehi cuhva cuñi ra i
tasi sii.
31 Tatu zuun ñi mi saha sa ndaa sa
cuende, ña sito ñiyɨvɨ tatu quehin sa ndisa.
32 Zoco iyo inga ra saha sa ndaa sa
cuende, ta site vatyi ndisa cuu sa ndaa sa
saha ra sa cuende.
33 I tasi ndo tyiño, ta i nducu tuhun ndo
sii ra Juan. Ta cuhva i catyi maa ra, sa ndisa
cuu si.
34 Zoco ña siñi ñuhu sa cuhva ñiyɨvɨ sa
ndaa sa cuende. Zoco catyi cuhva ya vatyi
cuñi sa cua cacu ndo.
35 I cuu ra Juan tañi minoo lámpara. Cayu
si ta zandisi si. Ta zɨɨ xaan i cuñi ndo zuhva
quɨvɨ sihin ñúhu i saha maa ra.

36 Zoco iyo minoo sa ndaa sii. Ñiñi ca si ta zɨquɨ sa ndaa sa saha ra Juan. Zuun ñi cuhva zavehi cuu sa ndaa. Ta zañaha si vatyi i tasi ra Ndyoo Zuti sii, sa ndisa. Ta maa ra cuu ra i catyi vatyi zavehi cuhva ya ta zandehi sii si.
37 Ta ra Ndyoo Zuti, ra i tasi sii, cahan tucu ra sa cuenda mi. Tañaha ca cuɨñɨ ndo sa cahan ra a ndyehe ndo sii ra.
38 Ta ñahñi tuhun ra iyo añima ndo vatyi ña sino iñi ndo sii ra i zaquisi ra.
39 Nanducu xaan ndo sisi tutu Tuhun Ndyoo vatyi sica iñi ndo vatyi yucuan cua nañihi ndo cuhva cacu añima ndo ta ma cuu cuii ndo. Ta zuun ñi yucuan cuu nu saha si sa ndaa sa cuende.
40 Zoco ña cuñi ndo sino iñi ndo sii ta ñihi ndo sa cundito ndo.
41 Ña sica xaan iñi tatu tahan iñi ñiyɨvɨ sii a ña tahan iñi ñu.
42 Zoco sa site sii ndo, ta site vatyi ña cuñi ndo sii ra Ndyoo.
43 Vasi sa cuenda ra Ndyoo Zuti, ta ña sino iñi ndo sii. Zoco tatu cua quisi inga ra sa cuenda sa zuun ñi maa ra, sii maa ra cuan cua sino iñi ndo.
44 ¿Yozo caa cuu sino iñi ndo? Ma cuu vatyi saha ndo sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ndo ta zacahnu ndo sii ñu. Ta sii sa minoo ñi ra cuu Ndyoo, ña nanducu ndo cuhva cuzɨɨ iñi maa ra sihin ndo.
45 Ma caca iñi ndo vatyi yuhvi cua tyei cuatyi sata ndo nuu ra Ndyoo Zuti. Iyo minoo ra sa tyaa cuatyi sata ndo. Zuun ñi maa ra Moisés cuu ra. Ta nɨɨ xaan iñi ndo vatyi maa ra cua zacacu sii ndo.
46 Zoco tatu sa i sino iñi ndo sa ndisa cuhva cahan ra Moisés, ta vityi cua sino iñi ndo sii, vatyi i tyaa ra Moisés sa cuende.
47 Zoco tatu ña sino iñi ndo sa i tyaa ra, zuun ñi cuhva cuan ma cuu sino iñi ndo sa quehin. (Catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ hebreo cuan.)

6

Saha maa ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

1 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun cuan, ta zɨquɨ cuahan ra ndya inga siyo miñi cahnu sa nañi Galilea. Ta inga zɨvɨ si cuu Tiberias.
2 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra vatyi i ndyehe ñu sa ndyityi i zavaha ra sihin ñiyɨvɨ cuhu nu i zanduvaha ra sii ñu.
3 Ta i ndaa ra Jesús minoo yucu, ta yucuan i sicundyaa ra sihin ra i casi ra.
4 Ta sa cuñi tahan si quɨvɨ coo minoo vico cuenda ñiyɨvɨ hebreo.
5 Ta nandyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra, ta i catyi ra sihin ra Felipe: ¿Ndyamaa cua zata yo sa casi ñiyɨvɨ ya?
6 Tacuan i catyi ra vatyi cuñi ra ndyehe ra ñaa sa cua catyi ra Felipe vatyi sa sito ra Jesús ñaa sa cua zavaha ra.
7 Tacuan ta i catyi ra Felipe sihin ra: Vazu uñi mil peso pan, zoco ma ñihi si casi ñiyɨvɨ zuhva zuhva ñi.
8 Ta ra Andrés, minoo ra i casi ra Jesús cuu ra ta yañi ra Simón Pedro, ta maa ra Andrés cuan i catyi:
9 Iyo minoo ra luhlu ihya; ndyizo ra ohon tahan pan ta uu tahan tyiyaca. Zoco ñahñi ñi cuu si cuan nuu sa cuaha xaan ñiyɨvɨ ya.
10 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Catyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi nacundyaa ñu. Catyi ra. Ta iyo cuaha cuhu yucuan, ta i sicundyaa ñiyɨvɨ tañi ohon mil sa maa ñi rayɨɨ (ta zɨquɨ ca ñu zɨhɨ ta sa ndyihi).
11 Tacuan ta i quihin ra Jesús pan cuan, ta sa yaha saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo ta zɨquɨ i saha ra sii si sii ra i casi ra. Ta i zasa ra cuan sii si sii ñiyɨvɨ yucu yucuan. Ta tacuan tucu i zavaha ra sihin tyiyaca cuan. I saha ra ndya cuhva ndya sa ndaha iñi ñu.
12 Ta sa ndaha iñi ñu ta catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Naquihin ndo sa nandoo, ta tacuan ta ñahñi si cua tɨvɨ.
13 Tacuan ta i naquihin ra sii si, ta i zacutu ra usi uu tahan tyica sihin yɨquɨ pan cuan sa nandoo ta sa ndɨhɨ sasi ñiyɨvɨ.
14 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuan sa ndyityi i zavaha ra Jesús, i catyi ñu: Ndisa cuii vatyi ihya ra cuu ra sa ndyaa tyiño sa quisi ra ñuu ñiyɨvɨ ta cahan ra Tuhun Ndyoo. Catyi ñu.
15 Ta i tuu iñi ra Jesús vatyi cuñi ñu quisi tɨɨn ñu sii ra ta zañiñi ñu sii ra vatyi cuu ra minoo rey, ta sa sito ra cuhva cuan i quita ra yucuan ta cuahan ra minoo yucu maa ñi maa ra.

Sica ra Jesús nu ndutya

16 Ta sa cuaa cuan cuahan ra i casi ra Jesús ndya yuhu miñi cuan.
17 Ta i quɨhvɨ ra minoo barco, ta i quisaha yaha zava ra miñi cuan vatyi cuñi ra cuhun

ra ñuu Capernaum. Ta sa cuaa cuu si cuhva cuan, ta tañaha ca nasaa ra Jesús.
18 Ta ñihi xaan i quisaha canda ndutya vatyi ñihi xaan ñoho tatyi.
19 Ta cuhva sa i yaha ra tañi minoo ohon a iñu kilómetro, tacuan ta zɨquɨ i ndyehe ra sii ra Jesús. Sica ra nu ndutya, ta tuhva ra sii barco cuan. Ta i yuhu xaan ra i casi ra.
20 Zoco i catyi ra Jesús: Zuun yuhvi cui. Ma yuhu ndo.
21 Tacuan ta zɨquɨ i cuñi xaan ra i casi ra vatyi naquɨhvɨ ra Jesús sisi barco. Ta sa i quɨhvɨ ra, ta yatyi cuii ñi i saa tu nu cuahan ra.

Nanducu ñiyɨvɨ sii ra Jesús

22 Cundisi inga quɨvɨ ta i sito ñiyɨvɨ sa nandoo inga siyo miñi cuan vatyi sa cuahan ra i casi ra Jesús sihin sa minoo barco sa sindyaa yucuan, ta ña cuahan ra Jesús sihin ra.
23 Zoco cuhva cuan ta i saa inga ca barco, yutu i quita ñuu cahnu Tiberias. I saa tu yatyi ñi nu i sasi ñiyɨvɨ pan sa yaha saha ra Jesús tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
24 Tacuan ta sa ndyehe ñiyɨvɨ vatyi yoñi ra Jesús yucuan ta nu ra i casi ra, tacuan ta zɨquɨ i quɨhvɨ ñu sisi barco sa i saa cuan, ta cuahan ñu ndya ñuu Capernaum cua nanducu ñu sii ra Jesús.

Ra Jesús cuu pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ

25 Ta sa i saa ñiyɨvɨ inga siyo miñi cuan, i nañihi ñu sii ra Jesús ta nducu tuhun ñu: Maestro, ¿ama i soon ihya? Catyi ñu.
26 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Sa ndisa catyi sihin ndo, nanducu ndo sii vatyi i sasi ndo, ta ndaha iñi ndo. Yɨvɨ sa cuenda vatyi i cutuñi iñi ndo sa ndyityi i zavehi.
27 Ma zatyiño ndo maa ñi sa cuenda ndyayu sa cua casi ndo vatyi cunaa si cuan. Vaha ca zatyiño ndo sa cuenda ndyayu sa cua coo tandɨhɨ tyiemvu, ndyayu sa cua cuhva sa cundito ndo tandɨhɨ tyiemvu. Ihya ndyayu cua cuhva ra i quisi ndya gloria vatyi maa ra Ndyoo Zutu yo saha cuhva cuan sii ra sa cuhva ra. (Tacuan i catyi ra Jesús.)
28 Tacuan ta i nducu tuhun ñiyɨvɨ sii ra: ¿Ñaa sa cuñi si zavaha ndi ta cua zavaha ndi tandɨhɨ cuii cuhva cuñi ra Ndyoo? Catyi ñu.
29 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ñu: Ihya cuu sa cuñi ra Ndyoo zavaha ndo. Sino iñi ndo sii ra i tasi ra.
30 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ñu sii ra: ¿Ñaa zeña cua zañohon sii ndi ta ndyehe ndi ta sino iñi ndi suun? ¿Ñaa sa cua zavohon?
31 Ñiyɨvɨ sahnu sii ndi ta sa naha, i sasi ñu maná sisi cuhu tañi catyi tutu ra Ndyoo: “Saha maa ra Ndyoo pan sa quisi ndya ityi zɨquɨ vatyi casi ñu.”
32 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi yɨvɨ ra Moisés saha pan sa quisi ndya ityi zɨquɨ. Ra Ndyoo Zuti cuu ra saha pan sa cuu pan sa quita ityi zɨquɨ sa ndisa cuii.
33 Vatyi pan sa saha maa ra Ndyoo cuu ra i quita ndya andɨvɨ ta saha ra sa cundito ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
34 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: Tata, cuhva pan cuan sii ndi tandɨhɨ cuii tyiemvu.
35 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Yuhvi cui pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ cua sino iñi sii, ma cuzoco ca ñu ndaha ñi. Ta ma cu-ityi ca ñu numinoo saha.
36 Zoco tañi sa catyi sihin ndo vatyi vazu sa ndyehe ndo sii, zoco ña sino iñi ndo sii.
37 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa saha ra Ndyoo Zuti sii, cua sino iñi ñu sii. Ta ñu sino iñi sii, ma tave sii ñu ityi sata.
38 Vatyi ña quite ndya gloria sa zavehi cuhva cuñi mi, zoco vasi vatyi cua zavehi cuhva cuñi ra i tasi sii.
39 Ta ihya cuu sa cuñi ra i tasi sii vatyi ma zacunei numinoo ñiyɨvɨ sa i saha ra sii. Zoco cua zanandote sii tandɨhɨ ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
40 Cuhva cuñi ra Ndyoo Zuti cuu, tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyehe sii Zehe ra ta sino iñi ñu sii ra, cua cundito ñu tandɨhɨ tyiemvu. Ta cua zanandote sii ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Tacuan i catyi ra Jesús.
41 Ta sa ndɨhɨ cahan ra tacuan, ta zɨquɨ i quisaha natuhun xaan ra hebreo vatyi catyi ra Jesús: “Yuhvi cui pan sa i quita ndya andɨvɨ.”
42 Ta i catyi ñu: ¿Atu yɨvɨ ra Jesús cuu ra ya, zehe ra José? Sito yo sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra. ¿Ñacu catyi ra vatyi ra i quita ndya andɨvɨ cuu ra?

43 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ma natuhun
tahan xaan ndo.
44 Yoñi sa cuu sino iñi sii tatu ma tyindyee
ra Ndyoo Zutu yo sii ra cuan. Ra Ndyoo
i tasi sii. Ta cua zanandote sii ñiyɨvɨ cuan
quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
45 Sisi libro i tyaa ra profeta catyi si tye-
hen: "Cua zacuaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ
ñu." Catyi si. Tacuan cu si, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sa siñi ta cutuhva ñu sa zacuaha ra Ndyoo
Zutu yo, cua sino iñi ñu sii.
46 Yoñi numinoo ñiyɨvɨ sa ndyehe sii ra
Ndyoo Zutu yo. Minoo tuhun ñi ra i ndyehe
cuu ra i quita ndya nu ndyaa ra Ndyoo.
47 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ra sa
sino iñi sii, sa ñihi ra sa cundito ra tandɨhɨ
tyiemvu.
48 Yuhvi cui pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ.
49 I sasi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo maná sisi
cuhu, zoco sihi ñu.
50 Ta quehin tuhun pan sa quisi ndya
andɨvɨ vatyi cua casi ñiyɨvɨ sii si, ta ma cuu
ñu.
51 Ta yuhvi cui pan ndito sa i quita ndya
andɨvɨ. Ta ñiyɨvɨ sa cua casi pan ya, cua
cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta pan sa
cua cuhve cuu coño ñuhi. Cua cuhve sii si
vatyi tacuan ta cua cundito ñiyɨvɨ sihin ra
Ndyoo.
52 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i
quisaha natuhun tahan xaan ra hebreo
sihin tahan ra ta catyi ra: ¿Yozo caa cuu
cuhva ra ya coño ñuhu ra casi yo?
53 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa
ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu ma casi ndo
coño ñuhu ra i quisi ndya gloria ta coho ndo
nɨñɨ ra, ma cundito añima ndo.
54 Ñiyɨvɨ sa cua casi coño ñuhi ta coho ñu
nɨñi, cua cundito añima ñu, ta cua zanan-
dote sii ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ.
55 Vatyi coño ñuhi cuu sa ndisa ndyayu, ta
nɨñi cuu sa ndisa sa coho ñiyɨvɨ.
56 Ñiyɨvɨ sa cua casi coño ñuhi ta coho ñu
nɨñi, ɨɨn ñi cua cuu ñu sihin, ta ɨɨn ñi cua cui
sihin ñu.
57 Tañi sa tasi ra Ndyoo ndito sii ta ndite
sa cuenda ra, ta zuun ñi cuhva, ñiyɨvɨ sa
cua casi coño ñuhi, cua cundito añima ñu sa
cuenda mi.
58 Ta ihya cuu pan sa i quita andɨvɨ. Ña
iyo si tañi maná sa sasi ñiyɨvɨ sahnu sii
ndo ta sihi ñu; vatyi ñiyɨvɨ cua casi pan sa
quehin tuhun, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii
tyiemvu sihin ra Ndyoo.
59 I zacuaha ra Jesús cuhva ya nu titahan
ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu ñuu Capernaum.

Ihya tuhun saha si cuhva coto yo yozo caa cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu

60 Ta sa i siñi ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús
cuhva cahan ra ta cuaha xaan ñu catyi ñu:
Yɨɨ xaan cuhva cahan ra. Yoñi sa cuu cutuñi
iñi sa cahan ra. Catyi ñu.
61 Zoco i tuu iñi ra Jesús cuhva natuhun
tahan xaan ñu ndyico sii ra sa cuenda
cuhva i cahan ra, ta i catyi ra sihin ñu: ¿Atu
ña tahan iñi ndo tuhun cuan?
62 ¿Ta yozo caa tatu ndyehe ndo sii ra i
quita ndya gloria nandaa tucu ra ndya nu
i quita ra? ¿Ña sa cua caca iñi ndo?
63 Tatyi Ii cuu sa saha sa cundito añima
ñiyɨvɨ. Ñahñi tyindyee coño ñuhu ñu. Tuhun
quehin sihin ndo cuu sa cuenda añima ndo,
ta saha si sa cundito añima ndo.
64 Zoco iyo zuhva ndo sa ña sino iñi ndo.
Tacuan catyi ra Jesús vatyi sa sito ra ndya
sa xihna ñi yoo ñu cuu ñu sa ña sino iñi ta
yoo ra cua xico tuhun sii ra.
65 Ta i catyi ra: Yucuan cuenda catyi
vatyi yoñi numinoo ndo ta cuu sino iñi ndo
sii tatu ma cuhva ra Ndyoo Zuti cuhva cuan
sii ndo.
66 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús cuhva cuan,
ta cuaha ñiyɨvɨ ndyico sii ra, i zandoo ñu sii
ra ta ñá sindyico ca ñu sii ra.
67 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin sa
usi uu tahan ra i casi ra: ¿Atu cua cuhun
ndɨhɨ tucu ndoho?
68 Ta i nacahan ra Simón Pedro ta catyi
ra: Tata, ¿Yoo sihin cuhun ndi? Moo cuu ra
nacatyi sihin ndi yozo caa cua ñihi ndi sa
cundito ndi tandɨhɨ tyiemvu.
69 Ta sa sino iñi maa ndi ta nacoto vaha
ndi vatyi yoho cuu ra Cristo, zehe ra Ndyoo
ndito.
70 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: I casi
sii ndo sa usi uu tahan ndo, ta minoo ndo
cuu minoo cuihna. Catyi ra.
71 I cahan ra Jesús cuhva ya sa cuenda ra
Judas Iscariote zehe ra Simón vatyi maa ra

cuu ra cua xico tuhun sii ra. Ta minoo sa usi uu tahan ra i casi ra cuu ra.

7

Ñá sino iñi yañi ra Jesús sii ra

1 Ta sa yaha cuhva cuan ta i sica noo ra Jesús nu cu si Galilea. Ña cuñi ca ra caca noo nu cu si Judea vatyi cuñi cahñi ra hebreo sii ra.
2 Ta sa cuñi tahan si quɨvɨ zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico nu zavaha ñu vehe tyiyahva.
3 Ta i catyi yañi ra Jesús sihin ra: Quiton ihya ta cuhun ndya Judea vatyi tacuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ sino iñi suun ityi cuan tyiño zavohon.
4 Vatyi tatu cuñi minoo ra sa cua coto ñiyɨvɨ sii ra, ñahñi sa xehe zavaha ra. Tatu zavohon cuhva ya, zavohon sii si nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
5 Tacuan catyi yañi ra vatyi nu yañi ra ta ñá sino iñi ra sii ra.
6 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ta saa ca quɨvi, zoco sa cuenda maa ndo ta cuu ndya vaha ñi maa quɨvɨ.
7 Ma cuu cuxaan ñiyɨvɨ sihin maa ndo, zoco cuxaan xaan ñu sihin mi vatyi nacatyi sa ña vaha sa zavaha ñu.
8 Cuahan maa ndo vico. Ma cuhin vityi vatyi ta saa ca cuhva cuhin.
9 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra, ta i ndoo ra Galilea.

Cuahan ra Jesús vico nu sino vehe tyiyahva

10 Ta sa cuahan yañi ra, ta zɨquɨ cuahan tucu ra Jesús, zoco ña cuahan ndisi ra. Cuahan xehe ñi ra.
11 Ta i nanducu ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo sii ra vico cuan, ta catyi ra: ¿Ndyamaa iyo ra cuan?
12 Ta natuhun tahan xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda ra. Iyo ñu catyi ñu: "Vaha ñiyɨvɨ cuu ra." Ta inga ñu catyi: "Ña vaha ra. Zandavi ñaha xaan ra sii ñiyɨvɨ." Catyi ñu.
13 Zoco xehe ñi cahan ñiyɨvɨ sa cuenda ra vatyi yuhu ñu sii ra ndyaca ñaha hebreo.
14 Ta sa yaha zava vico cuan, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús vehe ñuhu cahnu cuenda ñu hebreo ta quisaha zacuaha ra.
15 Ta iyo xaan i cuñi ra hebreo ta catyi ra: ¿Yozo caa sito xaan ra ya ta ñá sahan ra zɨcuela?
16 I nacahan ra Jesús ta catyi ra: Cuhva zacuehi, yɨvɨ sa cuenda ñi mi cuu. Cuenda ra i tasi sii cuu si.
17 Tatu cuñi minoo ndo zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo, cua coto ndo tatu cuhva zacuehi cuu sii ra Ndyoo a sa cuenda ñi mi.
18 Tatu cahan minoo ñiyɨvɨ cuhva sa sica ñi iñi maa ra, cuñi ra cuan vatyi zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Zoco ra cuñi vatyi zacahnu ñiyɨvɨ sii ra i zaquisi sii ra, cahan ra cuan sa ndisa ta ñahñi cuatyi ra.
19 I saha ra Moisés ley sii ndo, zoco numinoo ndo ta ña cuñi ndo tyaa ndo yahvi sii si. ¿Ta ñaa cuenda cuñi ndo cahñi ndo sii?
20 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Iyo minoo tatyi ña vaha suun. Yoñi sa cuñi cahñi suun.
21 I nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ñu: I zavehi minoo sa ndyityi quɨvɨ quitatu yo, ta iyo xaan cuñi tandɨhɨ ndo.
22 I saha ra Moisés minoo ley sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Zoco yɨvɨ ra Moisés i quisaha sihin si. Zutu sahnu yo i quisaha sihin si ndya tyiemvu. Yucuan cuenda sahndya ndo ñɨɨ xiñi xuu lee vazu quɨvɨ quitatu yo cuu.
23 Ta tatu sa cuenda sa ma cumañi ley ra Moisés ta tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee vazu quɨvɨ quitatu yo cuu, ¿ñaa cuenda cuxaan ndo sii vatyi ndaha zanduvehi sii minoo ra quɨvɨ quitatu yo?
24 Ma tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ tatu ña sito vaha ndo ñaa sa zavaha ñu. Cuatu ndo ndya ndyehe vaha ndo ta zɨquɨ cahan ndo.

Cuñi ñiyɨvɨ coto ñu yoo ra cuu ra Jesús

25 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun zuhva ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta catyi ñu: ¿Atu yɨvɨ ra ihya cuu ra sa cuñi cahñi ñiyɨvɨ?
26 Zoco ndyehe ndo yucuan, cahan ra nuu ñiyɨvɨ, ta ñahñi catyi ñu. ¿Atu sa sino iñi ra cu tyiño vatyi ra Cristo cuu ra?
27 Zoco sito yo sii ra ya, ta sito yo ndyamaa i quisi ra. Ta quɨvɨ cua quisi ra Cristo, yoñi cua coto ndyamaa cua quisi ra.
28 Ta sito ra Jesús sa cahan ñu cuhva zacuaha ra sisi vehe ñuhu cahnu, ta saa xaan cahan ra ta catyi ra: Sito ndo sii, catyi

ndo ta sito ndo ndya ityi i quisi, zoco ña vasi sa cuenda ñi mi. Iyo minoo ra tasi sii. Ra vaha xaan cuu ra, ta ña sito ndo sii ra.
29 Yuhvi site sii ra vatyi sa cuenda maa ra vasi, ta maa ra i tasi sii.
30 Tacuan ta i cuñi ra tɨɨn ra sii ra Jesús, zoco yoñi tyihi ndaha sii ra vatyi ta saa ca cuhva cua tahan si sii ra.
31 Zoco cuaha ñiyɨvɨ sa yucu yucuan sino iñi ñu sii ra vatyi ra Cristo cuu ra, ta catyi ñu: Ma cuu zavaha inga ra cuaha ca sa ndyityi ta zɨquɨ ra ya.

Zacuhun ra fariseo zandaru vatyi cua tɨɨn ra sii ra Jesús

32 I siñi ra fariseo cuhva natuhun ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús. Ta ra fariseo ta ra zutu nahnu i zacuhun ra zandaru cuenda vehe ñuhu hebreo vatyi cua tɨɨn ra sii ra Jesús ta cuhun ra vehe caa.
33 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Cua cundyei zuhva cuii ñi ca quɨvɨ sihin ndo, ta zɨquɨ cunanuhin ndya nu ndyaa ra i tasi sii.
34 Cua nanducu ndo sii, zoco ma nañihi ndo sii. Ta nu cuhin, ma cuu cuhun ndo.
35 Tacuan ta i catyi ra hebreo zuun ñi sihin ra tahan ra: ¿Ndyamaa cua cuhun ra ya ta ma nañihi yo sii ra? ¿Atu cua cuhun ra nu iyo ñiyɨvɨ sii yo ñuu griego, ta yucuan cua zacuaha ra?
36 ¿Ta ñaa cuñi si catyi si sa catyi ra tyehen: "Cua nanducu ndo sii, ta ma nañihi ndo sii. Ta nu cua cundyei ma cuu cuhun ndo"?

Cua cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

37 Quɨvɨ sa nducahnu xaan vico cuan, nandyaa ra Jesús, ta ñihi xaan cahan ra, ta catyi ra: Tatu iyo ndo ityi ndo, quisi ndo nu ndyei ta coho ndo.
38 Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii, ndya añima ñu cua caña ndutya sa saha sa cundito ñiyɨvɨ tañi sa catyi Tuhun Ndyoo. Ta tañi yuu cahnu cua cuu ndutya cuan.
39 Cahan ra Jesús cuhva ya sa cuenda Tatyi Ii. Vatyi sii ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Jesús cua cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii vatyi tañaha ca cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii quɨvɨ cuan vatyi tañaha ca cunanuhu ra Jesús ndya gloria.

Ñá cuu ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ

40 Ta sa siñi ñiyɨvɨ cuhva cahan ra Jesús, iyo ñu catyi ñu: Ndisa cuii vatyi ra ihya cuu ra profeta, ra sa cua quisi cumañi ca sa quisi inga ra sa cua zacacu sii yo.
41 Ta inga ñu catyi ñu: Ihya cuu ra Cristo. Zoco inga tucu ñu catyi ñu: Yɨvɨ ra Galilea cua cuu ra Cristo.
42 Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ ra rey David cua cuu sii ra Cristo. Belén cua cuu ñuu ra nu i cuu ñuu ra rey David. Catyi ñu.
43 Ta yucuan cuenda ñá cuu ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús.
44 Ta zuhva ñiyɨvɨ cuñi ñu quihin ñu sii ra cuhun ra vehe caa, zoco yoñi i tɨɨn sii ra.

Yoñi inga ra cahan tañi cahan ra Jesús

45 Tacuan ta zɨquɨ i nasaa ra zandaru cuenda vehe ñuhu nu yucu ra fariseo ta ra zutu nahnu, ta i nducu tuhun ra sii ra: ¿Ñacu ñá tɨɨn ndo sii ra?
46 Ta i nacahan ra zandaru ta catyi ra: Ta yoñi ca maa cahan tañi cahan ra cuan. Catyi ra.
47 Tacuan ta i catyi ra fariseo: Ndya sii maa ndo ta zandavi ñaha ra.
48 ¿Atu sica iñi ndo vatyi sino iñi minoo ra ndyaca ñaha a minoo ra fariseo? Numinoo ndi ta ña sino iñi ndi sii ra cuan.
49 Zoco ñiyɨvɨ sa ñahñi maa sito ta nu ley ta ña sito ñu, cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñu.
50 Tacuan ta i cahan minoo ra sa nañi Nicodemo. Zuun ñi ra cuu ra sa i sahan nu ndyaa ra Jesús minoo sa cuaa. Ta minoo ra ndyaca ñaha cuu tucu ra sihin inga ra, ta i catyi ra sihin ra tahan ra:
51 Catyi ley yo vatyi ma cuu catyi yo atu vaha a ña vaha sa zavaha minoo ra tatu ma tyizoho xihna yo sa cahan ra ta coto yo ñaa sa zavaha ra. Catyi ra.
52 Ta i nacahan minoo ra tahan ra ta catyi ra: Vazɨquɨ ra Galilea cuu tucu yoho vatyi cahan xoon tuhun ra. Nanducun sisi Tuhun Ndyoo, ta cua ndyehun vatyi yoñi minoo ra Galilea cua cuu ra minoo profeta. (Yucuan cuenda yɨvɨ ra cahan Tuhun Ndyoo cuu ra Jesús cuñi ra fariseo vatyi ra Galilea cuu ra Jesús.)
53 Tacuan ta cuanuhu minoo minoo ra ndya vehe ra.

8

Minoo ñaha zana iyo

1 Sahan ra Jesús ndya yucu sa nañi Olivos.
2 Ta inga quɨvɨ ñaha ñi i nasaa tucu ra ndya vehe ñuhu cahnu, ta quisi tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu ndyaa ra, ta i sicundyaa ra ta zacuaha ra sii ñu.
3 Tacuan ta ra cu maestro cuenda ley sihin ra fariseo i sindyaca ra sii minoo ñaha i nañihi ra sihin minoo ra ndya vaha ñi. Ta i tyaa ra sii ña mahñu ñiyɨvɨ.
4 Tacuan ta i catyi ra sihin ra Jesús: Maestro, i nañihi ndi sii ñaha ya sihin minoo ra ndya vaha ñi.
5 Nu ley ra Moisés catyi si vatyi cañi ñiyɨvɨ sii ña sihin yuu ndya cua cuu ña. ¿Ta yoho, yozo caa catyun?
6 Catyi ra cuhva ya vatyi cuñi ra coto ra sii ra Jesús vatyi cuñi ra sa cua tyaa ra cuatyi sata ra. Zoco i nacañi noo ra Jesús xiñi ra ta quisaha tyaa ra nu ñuhu sihin nu ndaha ra.
7 Ta ñá zaña ra cuan sa nducu tuhun ra sii ra, ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús sii ra ta catyi ra: Yoo ra ñahñi cuatyi iyo, nacañi xihna ca maa ra sii ña sihin yuu. Catyi ra.
8 Ta i nacañi noo tucu ra xiñi ra ta quisaha tyaa tucu ra nu ñuhu.
9 Ta sa siñi ra cuhva cuan, i quisaha quita minoo minoo ñi ra vatyi tuu iñi ra vatyi iyo tucu cuatyi maa ra. Xihna ca ra sahnu ca cuahan minoo minoo ra ta cuhva ndya ra ndyihi, ta i ndoo minoo tuhun ñi ra Jesús sihin ñaha cuan.
10 Ta sa nduvita ra Jesús ta yoñi ca ndyehe ra, minoo tuhun ñi ca ñaha cuan, ta i catyi ra: Maha, ñaha ra tyaa cuatyi saton. ¿Atu yoñi ca ra catyi vatyi iyo cuatyun?
11 Ta i catyi maa ña: Yoñi ca ra, tata. Ta i catyi ra Jesús: Ta nu mi ta ña tyei cuatyi saton. Cuahan, ta ma zavaha con cuatyi. Catyi ra.

Tañi minoo ñúhu ñuu ñiyɨvɨ cuu ra Jesús

12 Ta inga tucu saha i cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ, ta catyi ra: Yuhvi cui ñúhu sii ñuu ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ ndyico sii, ma caca noo ca ñu nu ñaa vatyi ndyaa ñúhu sihin ñu.
13 Tacuan ta i catyi ra fariseo sihin ra: Zuun ñi moo saha sa ndaa sa cuendon, ta ña ndisa sa cohon.
14 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Vazu sehi sa ndaa sa cuenda mi, zoco sa ndisa cuu si vatyi site ndya ityi i quisi ta ndya ityi cuhin. Zoco maa ndo ña sito ndo ndya ityi i quisi a ndya ityi cuhin.
15 Maa ndo tyicuhva ndo cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya. Zoco mi ña tyicuhve.
16 Zoco tatu cua tyicuhve, minoo cuhva vaha xaan cua cuu si vatyi ña minoo tuhun ñi mi. Ra Ndyoo Zuti, ra i tasi sii, ndyaa ra sihin.
17 Sisi ley maa ndo, catyi tucu si vatyi sa ndaa sa saha uu tahan ñiyɨvɨ, ndisa cuu si.
18 Yuhvi cuu minoo ra saha sa ndaa sa cuende, ta ra Ndyoo Zutu yo, ra i tasi sii, saha ra sa ndaa sa cuende.
19 Tacuan ta i catyi ra fariseo sihin ra: ¿Ndyamaa iyo zutun? catyi ra. I nacahan ra Jesús ta catyi ra: Nu sii mi ta ña nacoto ndo ta nu sii Zuti. Tatu sa vatyi nacoto ndo sii, cua nacoto tucu ndo sii Zuti.
20 Ihya tuhun i cahan ra Jesús nu ndyaa satu nu tyihi ñiyɨvɨ xuhun sisi vehe ñuhu cahnu, zoco yoñi i tɨɨn sii ra sa cuhun ra vehe caa vatyi ta saa ca cuhva cua tahan si sii ra.

Nu cuhin ma cuu cuhun ndo

21 Tacuan ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Cua cuhin ta cua nanducu ndo sii. Zoco cua cuu ndo sa cuenda cuatyi ndo, ta ma cuu cuhun ndo nu cuhin. Catyi ra.
22 Tacuan ta i catyi ra hebreo: Vazɨquɨ zuun ñi maa ra cua cahñi sii ra vatyi catyi ra vatyi ma cuu cuhun yo nu cuhun ra.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Maa ndo cuu cuenda ihya. Yuhvi i quisi ndya andɨvɨ. Ra ñuu ñiyɨvɨ ya cuu maa ndo. Ta yuhvi, yɨvɨ ra ñuu ñiyɨvɨ ya cui.
24 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi cua cuu ndo sa cuenda cuatyi ndo. Tatu ña sino iñi ndo sii vatyi yuhvi cuu ra zacacu sii ndo, cua ndoo cuatyi ndo zɨquɨ ndo, ta cua cuu ndo.
25 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Yoo ra cuun? Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Zuun ñi ra cui tañi sa nacatyi sihin ndo ndya quɨvɨ i quisaha quehin sihin ndo.
26 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi cuhva iyo ndo, ta cua catyi ña sa cuu cuatyi ndo. Ta ra i tasi sii, ñahñi sa vatya iyo sii ra. Ta ihya ñuu ñiyɨvɨ nacatyi tuhun cuhva i siñi cuhva

catyi maa ra. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ñu.
27 Zoco ñá cutuñi iñi ñiyɨvɨ vatyi cahan ra
sa cuenda Ndyoo Zutu ra.
28 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin
ñu: Quɨvɨ cua cañihi ndo sii ra i quisi ndya
gloria, ta zɨquɨ cua coto ndo vatyi yuhvi cuu
ra. Ta ñahñi sa zavehi sa cuñi ñi mi, zoco
tañi sa zacuaha Zuti sii ta tacuan quehin.
29 Ta ra i tasi sii, ndyaa ra sihin. Ña
zandoo maa tuhun ra sii vatyi tandɨhɨ saha
zavehi cuhva cuñi ra.
30 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun ya, ta
cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra.

Tuhun sa ndisa cuan, cua zacacu si sii yo

31 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ hebreo, ñu sino iñi sii ra: Tatu ma
zaña ndo tuhun zacuehi sii ndo, cua cuu
ndo ñiyɨvɨ sino iñi sii mi sa ndisa.
32 Ta cua coto ndo ñaa sa cuu sa ndisa, ta
sa ndisa cuan cua ndasi si sii ndo.
33 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Ñiyɨvɨ
sahnu sii ndi cuu sii ra Abraham. Tañaha
ca cuu ndi muzu sii numinoo ñiyɨvɨ. ¿Ta ñaa
cuenda catyun vatyi cua ndasi ndi?
34 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ñu: Sa
ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo. Tandɨhɨ
ñiyɨvɨ zavaha cuatyi, muzu cuu ñu sii cuatyi
cuan.
35 Ta ra cu muzu, ma ndoo ra vehe sitoho
ra tandɨhɨ tyiemvu. Zoco zehe ra cuu sitoho
cuan, ndoo ra yucuan tandɨhɨ tyiemvu.
36 Tatu zehe ra cuu sitoho vehe cuan saha
sa cacu ndo, cua cacu ndisa cuii ndo, ta ma
cuu ca ndo muzu sii sa ña vaha.
37 Site vatyi ñiyɨvɨ ra Abraham cuu sii
ndo. Zoco cuñi ndo cahñi ndo sii vatyi ña
cuñi ndo sino iñi ndo tuhun quehin sihin
ndo.
38 Quehin cuhva sa ndyehi nu ndyaa
Zuti. Ta maa ndo ndyicuu ndo cuhva catyi
zutu maa ndo.

Cuihna cuu zutu ndo

39 Ta i nacahan ñiyɨvɨ, ta catyi ñu sihin ra:
Zutu ndi cuu sii ra Abraham. Ta i catyi ra
Jesús sihin ñu: Tatu sa ndisa vatyi zutu ndo
cuu sii ra Abraham, cua zavaha ndo cuhva
i zavaha ra Abraham.
40 Zoco vityi cuñi ndo cahñi ndo sii vatyi
minoo ra cahan sa ndisa sihin ndo cui. Ta
tuhun quehin sihin ndo, cuhva i siñi cuhva
catyi ra Ndyoo cuu si. Ta cuhva cuñi maa
ndo zavaha ndo, ña tacuan i zavaha ra
Abraham.
41 Zavaha ndo cuhva zavaha zutu ndo.
Catyi ra Jesús. Tacuan ta i nacahan ñiyɨvɨ
cuan ta catyi ñu: Ñá cacu maa ndi tacuan
ñi. Iyo minoo ñi ra cuu zutu ndi, ra Ndyoo.
42 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ñu: Tatu sa
vatyi ra Ndyoo cuu Zutu ndo sa ndisa, cua
cuñi xaan ndo sii, vatyi ndya nu ndyaa ra
Ndyoo i quite ta vasi. Ña vasi cuhva cuñi
mi. Maa ra i tasi sii.
43 Ña cutuñi iñi ndo tuhun quehin sihin
ndo vatyi ña cuñi ndo tyizoho ndo tuhun
quehin sihin ndo.
44 Zutu ndo cuu sii ra cu cuihna. Ta cuñi
xaan ndo zavaha ndo sa ña vaha cuhva
cuñi zutu ndo. Sahñi ra sii ñiyɨvɨ ndya ta
xihna ñi ta ñahñi maa sa ndisa iyo sii ra.
Cuhva cahan ra sa vatya, tacuan cahan ra
vatyi tacuan cuhva iyo ra, vatyi ra vatya
cuu ra ta zutu sa vatya cuu sii ra.
45 Ta sa cuenda sa vatyi quehin sa ndisa,
ta yucuan cuenda ña sino iñi ndo sii.
46 Yoñi ndo cuu catyi ndo sa ndisa vatyi
iyo cuatyi. Ta tatu quehin sa ndisa, ¿ñacu
ña sino iñi ndo sii?
47 Ra cuu cuenda ra Ndyoo, tyizoho ra
sa cahan ra Ndyoo. Ta yucuan cuenda ña
tyizoho ndo sa catyi ra Ndyoo vatyi yɨvɨ
zehe ra cuu sii ndo.

Sa xihna ñi sa iyo ra Jesús ta zɨquɨ i sicoo ra Abraham

48 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra: Sa
ndisa cuii catyi ndi vatyi minoo ra samari-
tano cuun ta ñoho minoo cuihna suun.
49 Ta i catyi ra Jesús: Ñahñi cuihna ñoho
sii. Tyei yahvi sii Zuti, zoco ña tyaa ndo
yahvi sii.
50 Ta ña nducu xein sa zacahnu ñiyɨvɨ sii,
zoco iyo minoo ra cuñi sa zacahnu ñiyɨvɨ sii.
Ta cua tyicuhva ra sii ndo.
51 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva catyi, ma cuu ñu.
52 Ta i catyi ñiyɨvɨ hebreo: Vityi nacoto
vaha ndi suun vatyi ñoho minoo cuihna
suun. I sihi ra Abraham ta tandɨhɨ ra pro-
feta ta sa naha. Ta catyun vatyi ma cuu
ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu cuhva catyun.
53 ¿Atu ñiñi ca cuu moo ta zɨquɨ ñiyɨvɨ
sahnu sii ndi, ra Abraham? Zoco i sihi ra
Abraham ta tandɨhɨ inga ra i cuu profeta

ta tyiemvu. Ta yoho, ¿yoo ra cuun vatyi catyun vatyi ma cuu ndi tatu sino iñi ndi suun?
54 Ta i catyi ra Jesús: Tatu maa ñi mi catyi vatyi ra ñiñi cui, ña vale si. Zoco maa Zuti cuu ra catyi vatyi ra ñiñi cui. Ta zuun ñi ra cuan cuu ra catyi ndo vatyi Ndyoo ndo cuu sii ra.
55 Ta tañaha ca coto ndo sii ra, zoco yuhvi site sii ra. Ta tatu catyi vatyi ña site sii ra, cua cui minoo ra vatya tañi maa ndo. Zoco site sii ra, ta zavehi cuhva catyi ra.
56 Ñiyɨvɨ sahnu sii ndo, ra Abraham, zɨɨ xaan i cuñi ra vatyi cua tahan si quɨvɨ caqui. Ta i ndyehe ra sii si, ta zɨɨ xaan i cuñi ra.
57 Tacuan ta i catyi ra hebreo cuan sihin ra Jesús: Ta quita ca uu xico usi cuiyon, ta ¿yozo caa catyun vatyi sa ndyehun sii ra Abraham?
58 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cumañi ca cacu ra Abraham ta sa iye. Catyi ra.
59 (Ta i cuxaan xaan ra hebreo), ta i quihin ra yuu sa cua cañi ra sii ra Jesús. Zoco i quɨhvɨ xehe ra Jesús tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta i quita ra sisi vehe ñuhu cahnu cuan, ta cuahan ra.

9

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa

1 Ta sa cua yaha ra Jesús, ta i ndyehe ra sii minoo ra cuaa. Cuaa ra i cacu ra.
2 Ta i nducu tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra: Maestro, ¿yoo sa zavaha cuatyi, zutu ra a zɨhɨ ra ya a zuun ñi maa ra? Vatyi ndyehe, cuaa ra i cacu ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yɨvɨ cuatyi ra, ta yɨvɨ cuenda ñiyɨvɨ sii ra. I tahan ra ya cuhva ya vatyi tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi cuu sii ra Ndyoo zanduvaha ra sii ra.
4 Ñiñi xaan cuñi si zavehi cuhva cuñi ra i tasi sii, nɨɨ ñi sa ndisi vatyi cua cuaa ta yoñi cua cuu zatyiño.
5 Nɨɨ ñi sa ndyei ñuu ñiyɨvɨ ya, tañi minoo ñúhu cui ñuu ñiyɨvɨ. Tacuan i catyi ra Jesús.
6 Ta sa ndɨhɨ cahan ra cuhva cuan ta zɨquɨ i tyicu zɨɨ ra nu ñuhu. Ta i zavaha ra ndyahyu sihin zɨɨ ra, ta i tyaa ra sii si nuu ra cuaa cuan.
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ta nacatyon sɨtɨ nuun nu ndyaa tanque Siloé. Zɨvɨ Siloé cuan cuñi si catyi si: I tasi suun. Ta i sahan ra cuan, ta i nacatya ra, ta sa nasaa ra ta sa cuu ndyehe ra.
8 Ta ñiyɨvɨ sa ndyaa yatyi yuvehe ra ta ñiyɨvɨ sa tuhva ndyehe sii ra vatyi cuaa ra i catyi ñu: ¿Atu yɨvɨ ra ihya cuu ra sica xaan caridad?
9 Zuhva ñu catyi ñu: Zuun ra cuu ra. Ta inga ñu catyi: Tañi caa ra caa. Zoco maa ra i catyi: Zuun yuhvi cui.
10 Yucuan cuenda catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Yozo caa i cuu vatyi i ndundisi ndyehun?
11 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Minoo ra sa nañi Jesús i zavaha ra ndyahyu, ta i tyaa ra sii si sɨtɨ nui, ta i catyi ra sihin: “Cuahan cua nacatyon nuun nu ndyaa tanque Siloé.” Ta i sehin ta nacatye sɨtɨ nui, ta ndundisi ndyehi vityi. Catyi ra.
12 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Ndya-maa iyo ra cuan? Ta i catyi maa ra: Ña site.

Nducu tuhun xaan ra fariseo sii ra sa nduvaha sɨtɨ nuu cuan

13 I quihin ñiyɨvɨ sii ra sa ndundisi ndyehe, ta sindyaca ñu sii ra nu yucu ra fariseo.
14 Ta quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i cuu quɨvɨ i zavaha ra Jesús ndyahyu ta zanduvaha ra sɨtɨ nuu ra cuaa cuan.
15 Ta i nducu tuhun tucu ra fariseo sii ra nduvaha cuan ta catyi ra: ¿Yozo caa nduvaha sɨtɨ nuun? Ta i catyi ra: Ndyahyu i tyaa ra sɨtɨ nui, ta i nacatye, ta vityi ndundisi ndyehi. Catyi ra.
16 Tacuan ta zɨquɨ i catyi zuhva ra fariseo: Ra cuan, yɨvɨ cuenda ra Ndyoo cuu ra vatyi ña tyaa ra yahvi sii quɨvɨ quitatu yo. Ta inga ra fariseo catyi: Tatu ra iyo cuatyi cuu ra, ma cuu zavaha ra sa ndyityi tañi ya. Ta sa cuenda cuan, ta ñá cuu ndu-ɨɨn ra fariseo.
17 Ta i catyi tucu ra sihin ra i nduvaha nuu inga saha: ¿Ñaa catyi moo cuenda ra i zanduvaha sɨtɨ nuun? Ta i catyi ra: Minoo ra profeta cuu ra. Catyi ra.
18 Zoco ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo, ñá sino iñi ra sii ra vatyi cuaa ra ta zɨquɨ i ndundisi ndyehe ra ndya sa cana ra sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra.
19 Ta i nducu tuhun ra sii ñu ta catyi ra: ¿Atu zehe maa ndo cuu sii ra ya? ¿Atu cuaa ra i cacu ra? ¿Ta yozo caa cuu vatyi ndundisi ndyehe ra vityi?

20 Ta i nacahan zutu ra ta catyi ra: Sito
ndi vatyi zehe ndi cuu sii ra ta cuaa ra i
cacu ra.
21 Zoco ña sito ndi yozo caa vatyi ndyehe
ra vityi a yoo sa zanduvaha sɨtɨ nuu ra. Sa
iyo cuiya ra. Nducu tuhun ndo sii maa ra.
Cuu cahan ra sa cuenda maa ra.
22 I cahan zutu ra ta zɨhɨ ra cuhva cuan
vatyi yuhu ñu sii ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ
hebreo vatyi sa i yaha ndu-ɨɨn ra cuan
minoo cuhva ta catyi ra vatyi yoo ra catyi
vatyi i quisi ra Jesús cuenda ra Ndyoo ma
cuu ca cuhun ra vehe ñuhu.
23 Yucuan cuenda i catyi zutu ra ta zɨhɨ ra:
“Sa iyo cuiya ra. Nducu tuhun ndo sii maa
ra.”
24 Ta inga saha i cana ra hebreo sii ra
i nduvaha, ta catyi ra: Zacahnun sii ra
Ndyoo vatyi sito maa ndi vatyi ra iyo cuatyi
cuu ra zanduvaha suun.
25 Ta i nacahan ra i nduvaha ta catyi ra:
Ña site tatu ra iyo cuatyi cuu ra a yɨvɨ, zoco
minoo ñi cuhva site vatyi ra cuaa i cui, ta
vityi ndundisi ndyehi. Catyi ra.
26 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra inga
saha: ¿Ñaa sa zavaha ra suhun? ¿Yozo caa i
zanduvaha ra sɨtɨ nuun?
27 Ta i catyi ra sihin ra: Sa nacatyi sihin
ndo, ta ñá tyizoho ndo. ¿Ñaa cuenda cuñi
ndo coto ndo inga saha? ¿Atu cuñi tucu
maa ndo vatyi cundyico ndo sii ra?
28 Tacuan ta i cuxaan ra hebreo, ta catyi
ra: Minoo ra ndyico sii ra cuun. Zoco maa
ndi ndyico ndi sii ra Moisés.
29 Sito ndi vatyi i cahan ra Ndyoo sihin
ra Moisés. Zoco inga ra cuan, ña sito ndi
ndyamaa i quisi ra cuan. Catyi ra.
30 Tacuan ta i nacahan ra nduvaha cuan
ta catyi ra: Ihya cuu minoo sa vaha xaan
vatyi vazu ña sito maa ndo sii ra, zoco i
zandundisi ra ndyehi.
31 Ta sito yo vatyi ña tyizoho ra Ndyoo
sa cahan ñiyɨvɨ iyo cuatyi. Zoco tatu iyo
minoo ra zacahnu sii ra Ndyoo ta zavaha ra
cuhva cuñi ra, tyizoho ra Ndyoo sa cahan
maa ra cuan.
32 Ta ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ, ta tañaha ca
coto yo tatu iyo minoo ra sa cuu zandundisi
nuu minoo ra cuaa ndya quɨvɨ i cacu ra.
33 Tatu sa yɨvɨ ra Ndyoo tasi sii ra cuan,
ma cuu zacuu ra cuhva ya. Catyi ra.
34 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra:
Yoho sa cacun sisi tandɨhɨ nuu cuatyi, ta
vityi cuñun zacuohon sii maa ndi. Ta i
quihin ra sii ra, ta i tava ndyizo ra sii ra ityi
sata.

Cuaa ñiyɨvɨ cuenda sa ndisa

35 Ta i sito ra Jesús vatyi i tava ndyizo
ñiyɨvɨ sii ra i nduvaha. Ta i nañihi ra Jesús
sii ra, ta catyi ra: ¿Atu sino iñun sii Zehe ra
Ndyoo?
36 Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: ¿Yoo
ra cuu ra cuan, tata? vatyi cuu sino iñi sii
ra.
37 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa i ndye-
hun sii ra, ta zuun ra cuu sa natuhun
suhun. Catyi ra.
38 Ta i catyi ra cuan: Sino iñi suun; yoho
ra ndyaca ñaha cuun. Ta i zacahnu ra sii ra
Jesús.
39 Ta i catyi ra Jesús: Vasi ñuu ñiyɨvɨ ya
vatyi cua tyicuhve sii ñiyɨvɨ. Ta ñiyɨvɨ sa
ña cuu ndyehe cua ndyehe ñu. Ta ñiyɨvɨ sa
ndyehe vityi, cua nducuaa ñu. Catyi ra.
40 Ta tayucu zuhva ra fariseo yatyi ñi
yucuan, ta siñi ra sa cahan ra Jesús ta catyi
ra sihin ra: ¿Atu cuaa tucu nduhvi?
41 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu sa vatyi
cuaa ndo sa ndisa, ma coo cuatyi ndo. Zoco
sa cuenda sa vatyi catyi ndo vatyi ndisi
ndyehe ndo ta yucuan cuenda ndoo cuatyi
ndo zɨquɨ ndo.

10

Cahan ra Jesús sihin minoo cuhva, cuhva iyo minoo sacu

1 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo: Ra
sa ma quɨhvɨ yu sacu, ndaa ra xiñi sacu ta
quɨhvɨ ra; ra zuhu cuu ra.
2 Vatyi ra quɨhvɨ yu sacu cuan, sitoho
mvee ticatyi cuan cuu sii ra.
3 Ta ra zacuenda yuvehe cuan, nuña ra ta
quɨhvɨ sitoho mvee. Sito mvee ticatyi zono
ra nduzu ra, ta cana ra sii tɨ sihin zɨvɨ tɨ, ta
quita ra, ta ndyico tɨ sii ra.
4 Ta sa ndɨhɨ tava ra sii mvee ticatyi zono
ra, maa ra cuahan ityi nuu tɨ. Ta ndyico tɨ
sii ra vatyi nacoto tɨ nduzu ra.
5 Zoco sii inga ra sa ña sito tɨ, ma cundyico
tɨ. Cua cono tɨ sii ra vatyi ña nacoto tɨ nduzu
ra.

6 I cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ sihin minoo
cuhva, zoco ñá cutuñi iñi ñu tuhun cahan
ra sihin ñu.

Ra zacuenda vaha cuu ra Jesús

7 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús inga
saha, ta catyi ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi
sihin ndo vatyi yuhvi cui tañi yu sacu nu
quɨhvɨ coyo mvee ticatyi.
8 Tandɨhɨ cuii ra i quisi cuee ca sa quisi
mi, ra zuhu cuu ra cuan. Zoco ña tyizoho
mvee ticatyi zone sa cahan ra.
9 Yuhvi cui yuvehe. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua
quɨhvɨ coyo, cua cacu ñu. Ta cua quita ñu, ta
cua nandɨhvɨ ñu, ta cua nañihi ñu sa vaha.
10 Ra zuhu cuan, vasi ra vatyi zuhu ra ta
cahñi ra. Vasi zatɨvɨ ra. Yuhvi vasi vatyi
cuhve sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ tyiemvu ta
coo vaha xaan ñu.
11 Yuhvi cuu ra zacuenda vaha sii ndo.
Ta sehi sa cui sa cuenda mvee ticatyi zone.
12 Zoco minoo ra sa cuu muzu, zatyiño
ra ta iyo yahvi ra. Ndyehe ra vatyi vasi
ina nduvahu, ta zandoo ra sii mvee ticatyi
cuan vatyi yɨvɨ zono ra cuu sii tɨ. Ta tɨɨn ina
nduvahu sii tɨ ta quɨtɨ cuatyi tɨ sii tɨ.
13 Ta sino ra cu muzu cuan vatyi muzu
ñi cuu ra, ta ñahñi sa cuu cuñi maa ra sa
cuenda mvee ticatyi cuan.
14 Zoco yuhvi cuu ra zacuenda vaha. Na-
cote sii mvee ticatyi zone, ta nacoto tɨ sii.
15 Tañi nacoto Zuti sii ta nacoto tuqui sii
ra. Ta sehi sa cui sa cuenda mvee ticatyi
zone.
16 Ta iyo inga mvee ticatyi zone. Yoñi tɨ
ihya. Cuñi si sa naquihin sii tɨ. Cua cuɨñɨ
tɨ nduzi, ta cua ndu-ɨɨn tɨ sihin inga tɨ, ta
minoo ñi ra cua zacuenda sii tɨ.
17 Yucuan cuenda cuñi xaan Zuti sii,
vatyi sehi sa cui, ta cuee ca ta cua nandoto
tuqui.
18 Yoñi sa cuu cahñi sii tatu ma cuhve sa
cui, zoco cua cuhve sa cui. Cuu cui, ta cuu
nandoto tuqui. Ihya tyiño i saha ra Ndyoo
Zuti sii.
19 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun ya, ta
zɨquɨ ña cuu ca ndu-ɨɨn ra hebreo sa cuenda
sa i catyi ra Jesús.
20 Ta i catyi cuaha xaan ra: Ñoho minoo
cuihna sii ra cuan, ta zana xiñi ra. ¿Ñacu
tyizoho ndo sa cahan ra?
21 Zoco inga ra catyi: Cuhva cahan ra,
yɨvɨ cuhva cahan minoo ra sa ñoho cui-
hna. ¿Atu cuu zandundisi cuihna nuu ñiyɨvɨ
cuaa?

Ña tyaa ra hebreo yahvi sii ra Jesús

22 Vico cahñi i cuu si, ta nducahnu minoo
vico ñuu Jerusalén. Vico cuenda nu ndɨhɨ
ndaa vehe ñuhu cahnu ta tyiemvu, ta ndu-
cahnu vico tahan cuiya cuenda si.
23 Ta i sica noo ra Jesús sisi vehe ñuhu
cahnu cuan nu nañi si corredor ra Sa-
lomón.
24 Tacuan ta tyihi mahñu ra hebreo sii
ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Ndya ama ta cahan
casun sihin ndi? Tatu ra Cristo cuun, catyi
casun.
25 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Sa
i nacatyi sihin ndo, ta ña sino iñi ndo.
Tyiño zavehi sa cuenda Zuti, yucuan saha
sa ndaa cuende.
26 Zoco ña sino iñi maa ndo vatyi yɨvɨ
mvee ticatyi zone cuu sii ndo. Tañi sa
nacatyi sihin ndo.
27 Mvee ticatyi zone, siñi tɨ nduzi. Ta
nacote sii tɨ, ta ndyico tɨ sii.
28 Ta sehi sa cundito tɨ tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta ma cuu ca tɨ. Ta yoñi ra cua
tava sii tɨ sisi ndehi.
29 Ñiñi ca cuu Zuti ta zɨquɨ tandɨhɨ ca, ta i
saha maa ra sii tɨ sii. Ta yoñi ra cuu tava sii
tɨ sisi ndaha Zuti.
30 Yuhvi sihin Zuti ɨɨn ñi cuu ndi.
31 Tacuan ta i quihin ra hebreo yuu inga
saha sa cua cañi ra sii ra Jesús.
32 Ta i cahan ra Jesús inga saha, ta catyi
ra: Sa cuaha xaan tyiño vaha zañehi sii ndo
sa cuenda Zuti. ¿Ndya sa ña tahan iñi ndo ta
cuñi ndo cañi ndo yuu sii?
33 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra:
Yɨvɨ sa cuenda minoo tyiño vaha i zavohon,
zoco sa cuenda vatyi ña vaha cohon vatyi
minoo ñiyɨvɨ ñi cuun, ta catyun vatyi ra
Ndyoo cuun.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nuu tutu
Tuhun Ndyoo ndyaa si nu i catyi ra Ndyoo
vatyi ndyoo cuu tucu maa ndo.
35 I catyi ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ sa tyizoho
Tuhun ra cuu tañi Ndyoo. Ta ma cuu catyi
Tuhun Ndyoo minoo sa ña ndisa.
36 I zandu-ii ra Ndyoo Zuti sii ra i tasi
ra ñuu ñiyɨvɨ. Ta maa ndo catyi ndo vatyi

quehin ndya vaha ñi sii ra Ndyoo vatyi catyi vatyi Zehe ra Ndyoo cuu sii.
37 Tatu ña zavehi cuhva cuñi Zuti, ma
sino iñi ndo sii.
38 Zoco zavehi cuhva cuan, ta vazu ma
sino iñi ndo sii, zoco sino iñi ndo sa cuenda
sa vaha i zavehi. Tacuan ta cua cuu nacoto
ndo. Ta cua nacoto vaha ca ndo vatyi
ndyaa ra Ndyoo Zutu yo sihin, ta ɨɨn ñi cui
sihin ra. Tacuan i catyi ra Jesús.
39 Yucuan cuenda i cuñi tucu ra tɨɨn ra sii
ra sa cuhun ra vehe caa. Zoco i quita ra ta
cuahan ra, ta ñá cuu.
40 Ta cuahan tucu ra inga saha ndya inga
siyo yuu Jordán ndya nu i zacoo ndutya
ra Juan sii ñiyɨvɨ sa xihna ñi. Ta i ndoo ra
yucuan.
41 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan coyo ndya
nu ndyaa ra. Ta i catyi ñu: Ñahñi sa ndyityi
i zavaha ra Juan, zoco tandɨhɨ cuii sa catyi
ra cuenda ra ya, ta ndisa cuu si.
42 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra
Jesús yucuan.

11

I sihi ra Lázaro

1 I cuhu minoo ra sa nañi Lázaro, cuhva
ña María ta ña Marta. Betania cuu ñuu ñu.
2 Ta ña María cuhva ra Lázaro, zuun ñi ña
cuu ña sa tyozo azetye vixi saha ra Jesús ta
zana-ityi ña sihin ixi xiñi ña minoo saha.
3 Tacuan ta zɨquɨ i zacuhun cuhva ra
Lázaro tyiño nu ndyaa ra Jesús ta catyi ñu:
Tata, cuhu ra sa cuñi xoon.
4 Ta sa i siñi ra Jesús tuhun cuan i catyi
ra: Ma cahñi cuehe cuan sii ra. Zoco
cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi cuu xaan zacuu ra
Ndyoo, ta cua zacahnu xaan ñiyɨvɨ sii Zehe
ra. Catyi ra Jesús.
5 Ta cuñi xaan ra Jesús sii ña Marta ta sii
cuhu ña ta sii ra Lázaro.
6 Ta sa i sito ra vatyi cuhu ra ta i ndoo ra
uu ca quɨvɨ nu ndyaa ra.
7 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i casi
ra: Cohon yo Judea inga saha.
8 Ta i catyi ra sihin ra: Maestro, nacaa
cuñi ñiyɨvɨ hebreo yucuan cañi ñu yuu
suun. ¿Atu cuhun yucuan inga saha?
9 Ta i catyi ra Jesús: Iyo usi uu ora sa
minoo ndyiyaca. Ra sa sica noo ora, ma
catyihi saha ra vatyi ndisi ndyehe ra ta
zavaha ra sa vaha.
10 Zoco tatu cua caca noo minoo ra sa sa
cuaa ta zavaha ra sa ña vaha, cua catyihi
saha ra vatyi cumañi ñúhu nu cuahan ra.
11 Tacuan i catyi ra Jesús ta zɨquɨ i catyi
ra: Quixi xaan ra Lázaro amigo yo, zoco
cuhin cua zandoye sii ra.
12 Tacuan ta catyi ra i casi ra: Tata, tatu
quixi ra, cua nduvaha ra.
13 Zoco i cahan ra Jesús tuhun sa sihi ra,
zoco i sica iñi ra i casi ra vatyi cahan ra
tuhun sa quixi ndisa cuii ra ta quitatu ra.
14 Ta tacuan ta i catyi casi ra Jesús sihin
ra: Sa sihi ra Lázaro.
15 Ta zɨɨ cuñi vatyi yoñi ndyaa yucuan.
Vaha ca tacuan sa cuenda maa ndo vatyi
cua sino ca iñi ndo. Coho yo nu catuu ra.
16 Tacuan ta i cahan ra Tomás sa nañi
Dídimo sihin inga ra i casi ra Jesús, ta i catyi
ra: Coho tucu maa yo vatyi cuu yo ɨɨn ñi
sihin ra Jesús.

Zanandoto ra Jesús sii ra Lázaro

17 Ta sa i saa ra Jesús yucuan, i sito ra
vatyi sa ñoho ra Lázaro cumi quɨvɨ sisi ñaña.
18 Ñuu Betania cuan yatyi ñi ndyaa si si-
hin ñuu Jerusalén tañi uñi kilómetro zazava.
19 Ta i saa cuaha xaan ra hebreo; cua
cuhva ra tundyee iñi sii ña Marta ta ña
María vatyi sihi cuhva ñu.
20 Ta sa sito ña Marta vatyi vasi ra Jesús,
cuahan ña cua zatahan ña sii ra. Zoco i
ndoo ña María sisi vehe.
21 Tacuan ta i catyi ña Marta sihin ra
Jesús: Tata, tatu sa vatyi ndyoon ihya, ma
cuu cuhve.
22 Zoco site vatyi tandɨhɨ cuii ñi sa cua ca-
con sii ra Ndyoo, maa ra Ndyoo cua cuhva
sii si suun.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Cua nandoto
cuhvon.
24 Ta i catyi ña Marta sihin ra: Site
vatyi cua nandoto ra quɨvɨ cua tyicuhva ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Yuhvi cuu
ra zanandoto, ta sehi sa cundito ñiyɨvɨ. Ra
sa sino iñi sii, vazu sa sihi ra, zoco cua
nandoto ra.
26 Ta ñiyɨvɨ ndito ta sino iñi ñu sii, ma cuu
ca ñu. ¿Atu sino iñun cuhva ya?
27 Ta i catyi ña sihin ra: Ndisa tata. Sino
iñi vatyi ra Cristo cuun, ta Zehe ra Ndyoo

cuu suun. Ra sa cua quisi ñuu ñiyɨvɨ cuun. Catyi ña.

Sacu ra Jesús nu ndyaa ñaña ra Lázaro

28 Ta sa sa ndɨhɨ cahan ña tacuan, ta zɨquɨ cuahan ña ta cana xehe ña sii ña María cuhu ña, ta catyi ña: Sa saa ra Maestro ta cana ra suun.
29 Ta sa i siñi ña María tuhun cuan, ta yatyi xaan i nduvita ña ta cuahan ña nu ndyaa ra Jesús.
30 Ta tañaha ca cua quɨhvɨ ra Jesús sisi ñuu cuan. Ta cuhva ndyaa ñi ra nu tahan ña Marta sii ra.
31 Ta ra hebreo, ra ndyaa sihin ña María vehe cuan, i ndyehe ra vatyi yatyi xaan i nduvita ña ta i cacono ña cuahan ña. Ta i sindyico ra sii ña vatyi catyi ra: Cuahan ña cua vacu ña nu ndyaa ñaña ra Lázaro.
32 Tacuan ta i saa ña María nu ndyaa ra Jesús, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra ta catyi ña: Tata, tatu sa vatyi ndyoon ihya sihin ndi ndya icuñuu ca, ma cuu cuhve.
33 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi sacu ña ta sacu tucu ra hebreo, ra ndɨhɨ sihin ña, ta i nducuihya xaan cuñi añima ra Jesús.
34 Ta i catyi ra: ¿Ndyamaa i tyihi ndo sii ra? Ta i catyi maa ñu sihin ra: Coho, tata, vatyi cua ndyehun.
35 Ta i sacu ra Jesús.
36 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra hebreo: Ndyehe ndo cuhva cuñi xaan ra sii ra sihi cuan.
37 Zoco i catyi inga ra: Ihya ra i zandundisi ndyehe ra cuaa cuan. ¿Ñacu ñá zavaha ra minoo cuhva ta ma cuu ra ya?

Nandoto ra Lázaro

38 I quisi minoo sa ndahvi xaan cuñi ra Jesús inga saha sa ndyehe ra ñaña nu ñoho ra Lázaro. Minoo yavi yuu, i cuu si, ta ndazi minoo yuu yuhu si.
39 I catyi ra Jesús: Tyaa siyo ndo yuu ña. Ta i catyi ña Marta, cuhva ra i sihi cuan: Tata, sa iñi sahan ra vatyi sa cumi quɨvɨ sa sihi ra.
40 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Sa catyi suhun vatyi tatu cua sino iñun, cua ndyehun vatyi cahnu xaan cuu cuhva iyo sii ra Ndyoo, ta cuu zacuu ra tandɨhɨ.
41 Tacuan ta zɨquɨ i tyaa siyo ñu yuu nu ñoho ndɨyɨ cuan. Ta i nandyehe ndaa ra Jesús ityi zɨquɨ, ta catyi ra: Tyahvi ndyoo suun Ndyoo Zuti vatyi siñun sa quehin.
42 Ta site vatyi siñun sa quehin tandɨhɨ saha, zoco catyi tacuan sa cuenda ñiyɨvɨ sa yucu ihya vatyi tacuan ta cua sino iñi ñu vatyi moo i tasi sii.
43 Ta sa ndɨhɨ cahan ra tacuan, ta zɨquɨ i cana saa ra ta catyi ra: Lázaro quita xiña.
44 Ta ra i sihi cuan, i quita ra. Zucu ra zahma. Ta nuhñi minoo zahma nuu ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ: Ndasi ndo sii ra, naquita ra.

Nducu cahñi ñiyɨvɨ sii ra Jesús

45 Tacuan ta zɨquɨ i sino iñi cuaha xaan ra hebreo, ra ndɨhɨ sihin ña María ta ndyehe ra cuhva i zavaha ra Jesús.
46 Zoco sahan zuhva ra nu yucu ra fariseo ta nacatyi ra cuhva i zavaha ra Jesús.
47 Yucuan cuenda i titahan ra zutu nahnu sihin ra fariseo, ta catyi ra: ¿Yozo caa zacuu yo vatyi cuaha xaan sa ndyityi zavaha ra cuan?
48 Tatu cuhva yo sa zavaha ca ra tacuan, cua sino xaan iñi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sii ra. Ta cua quisi zandaru ñuu Roma ta cahñi ra sii yo ta zatɨvɨ ra ñuu yo. Catyi ra.
49 Ta minoo ra nañi Caifás, maa ra cuu ra cu nuu sii tandɨhɨ cuii ra cu zutu cuiya cuan. Ta i catyi ra sihin ra: Ñahñi maa sa sito ndo.
50 Ña cutuñi iñi ndo vatyi vaha ca sa nacuu minoo tuhun ñi ra sa cuenda ñiyɨvɨ, ta yɨvɨ ca sa cuu tandɨhɨ cuii yo. Catyi ra.
51 Ñá cahan ra cuan sihin sa siñi tuñi xiñi ñi maa ra. Ra cu nuu sii tandɨhɨ cuii ra cu zutu i cuu ra cuiya cuan. Ta vazu ña sito ra, zoco i cahan ra profecía vatyi cua cuu ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo.
52 Ta yɨvɨ sa cuenda sa maa ñi maa ñu, zoco cua zandu-ɨɨn ra sii tandɨhɨ zehe ra Ndyoo, ñu indyacuan ta indyehe.
53 Ta ndya quɨvɨ cuan i zacasi tahan ra hebreo, ra ndyizo tyiño cuan, tyiño vatyi cua cahñi ra sii ra Jesús.
54 Yucuan cuenda ñá sica noo ndisi ca ra Jesús nu yucu ra hebreo. I quita ra yucuan ta saa ra ñuu Efraín yatyi nu ndyaa minoo nu ndahvi xaan caa, sa catyi yo desierto. Ta yucuan i ndoo ra sihin ra i casi ra.

55 Ta sa cua tahan si quɨvɨ coo vico zuhun
cuenda ñu hebreo. Ta i quita cuaha xaan
ñu ñuu ñu, ta cuahan ñu ñuu Jerusalén cuee
ca sa tahan si quɨvɨ coo vico vatyi cuñi ñu
nduvaha ñu cuhva iyo costumbre maa ñu.
56 Ta yucuan i nanducu ñu sii ra Jesús,
ta catyi ñu sihin tahan ñu nu ñoho ñu vehe
ñuhu cahnu: ¿Ñaa sa sica iñi ndo? ¿Atu ma
quisi ra vico ya? Catyi ñu.
57 Ra zutu nahnu sihin ra fariseo, sa i
saha ra tyiño vatyi tatu yoo sa cua coto
ndyamaa ndyaa ra Jesús cua zacoto ra sii
ra cuan vatyi cua tɨɨn ra sii ra.

12

I tyozo minoo ñaha azetye vixi saha ra Jesús

1 Iñu quɨvɨ ca cuee ca sa tahan si vico
zuhun cuan, i saa ra Jesús ñuu Betania nu
iyo ra Lázaro, ra sa i sihi ta i zanandoto ra
Jesús sii ra.
2 Ta yucuan i zavaha ñu sa cuxiñi ra Jesús.
I tyizo ña Marta coho nu mesa, ta ndyaa ra
Lázaro sihin ra Jesús mesa.
3 Tacuan ta zɨquɨ i quihin ña María zava
litro azetye vixi sa yahvi xaan ndyaa, ta i
tyozo ña sii si saha ra Jesús, ta i zana-ityi ña
saha ra sihin ixi xiñi ña. Ta i situ cuii vehe
cuan sihin xico vixi.
4 Ta i catyi minoo ra i casi ra Jesús, ra sa
nañi Judas Iscariote zehe ra Simón, zuun ra
cuu ra sa cua xico tuhun sii ra Jesús. Maa ra
cuan i catyi:
5 ¿Ñacu ñá xico ñu azetye ya? ta cua ñihi
ñu tañi cumi mil zazava ta tyindyee ñu sii
ñiyɨvɨ ndahvi sihin si. Catyi ra.
6 Zoco ñá catyi ra tacuan vatyi cuñi xaan
ra sii ñiyɨvɨ ndahvi. I catyi ra tacuan vatyi
minoo ra zuhu cuu ra, ta ndyizo ra yɨtɨ
sa ñoho xuhun ra Jesús, ta quihin xehe ra
xuhun cuan.
7 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ma cahan ca
ndo sihin ña. Zavaha ña sii si cuee ca sa cui
ta cuhin nuñaña.
8 Ñiyɨvɨ ndahvi cuan, cua coo ñu sihin
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco yuhvi ma
cundyei sihin ndo tandɨhɨ tyiemvu.

Cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ra Lázaro

9 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ hebreo tuhun vatyi
ndyaa ra Jesús ñuu Betania, cuaha xaan ra
saa coyo. Ña ɨɨn ñi sa cuenda ra Jesús i quisi
ra, quisi ra vatyi cuñi ra ndyehe ra sii ra
Lázaro, ra i zanandoto ra Jesús.
10 Zoco ra zutu nahnu i natuhun tahan ra
yozo caa ta cuu cahñi ra sii ra Lázaro.
11 Vatyi sa cuenda ra Lázaro, ta cuaha
xaan ra hebreo zaña ra tuhun zacuaha ra
cu zutu ta sino iñi ra sii ra Jesús.

I quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

12 Ta inga quɨvɨ i saa cuaha xaan ñiyɨvɨ
ñuu Jerusalén sa cuenda vico zuhun, ta sa
i sito ñu vatyi vasi ra Jesús
13 i sahndya ñu ndaha tuticaha ta i quita
coyo ñu ta cua zatahan ñu sii ra, ta cana saa
ñu ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan cuu ra vasi sa
cuenda ra Ndyoo! ¡Rey, ra ndyaca ñaha sii
yo cuu ra! Catyi ñu.
14 Ta i ñihi ra Jesús minoo burro luhlu, ta
yozo ra sii tɨ tañi catyi si sisi Tuhun Ndyoo:
15 Ma yuhu ndo ñiyɨvɨ ñuu Sión;
Ica rey ndo vasi ya;
Yozo ra minoo burro luhlu.
Tacuan catyi si.
16 Ña cutuñi iñi ra i casi ra Jesús cuhva ya
sa xihna ñi, zoco ta sa cua nanuhu ra Jesús
ndya gloria ta zɨquɨ i nacohon iñi ra i casi ra
vatyi tacuan ndyaa si sa cuenda ra Jesús, ta
i nacohon iñi ra vatyi tacuan i zavaha ñiyɨvɨ
sihin ra.
17 Ta i saha ñiyɨvɨ sa ndaa, ñiyɨvɨ sa yucu
sihin ra Jesús nu i cana ra sii ra Lázaro sisi
ñaña ta i zanandoto ra sii ra.
18 Ta yucuan cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ i
zatahan sii ra Jesús vatyi sa sito ñu vatyi i
zavaha ra sa ndyityi cuan.
19 Zoco i catyi ra fariseo sihin tahan ra:
Ndyehe ndo vatyi ma cuu ca zavaha yo
ñaa sa cuñi yo sihin ra vatyi sa tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.

Nanducu ra griego sii ra Jesús

20 Ta yucu tucu zuhva ra griego, ra i saa
sihin ñiyɨvɨ vico cuan sa cua zacahnu ra sii
ra Ndyoo.
21 Ta i tuhva ra sii ra Felipe ra ñuu Bet-
saida nu cu si Galilea, ta i catyi ra sihin ra:
Tata, cuñi xaan ndi natuhun ndi sihin ra
Jesús.
22 Ta i sahan ra Felipe, ta nacatyi ra sihin
ra Andrés. Ta zɨquɨ i sahan ra Andrés sihin
ra Felipe cua nacatyi ra sihin ra Jesús.

23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa saa
cuhva cua cui, ta ra i quisi ndya gloria cua
cunanuhu ra ndya gloria.
24 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi minoo sɨtɨ trigo tatu ma canacava si
nu ñuhu ma cuu si, zoco minoo tuhun ñi si
cua coo sa tacuan. Ta tatu cua cuu si, cuaha
xaan sɨtɨ si cua nanduu.
25 Ra sa cuñi coo vaha, cunaa ra sihin si.
Ta inga ra tatu ndoo ra vaha vazu cahan
ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua
coo vaha ra cuan ndya gloria, ta ma cuu
añima ra.
26 Tatu iyo ndo cuñi ndo zatyiño ndo
tyiñe, cundyico ndo sii. Ta nu cua cundyei,
yucuan cua cundyaa tucu maa ndo. Ta
tatu iyo ndo sa cua zatyiño ndo tyiñe, cua
zacahnu Zuti sii ndo.

Nacatyi ra Jesús vatyi cua cuu ra

27 Ta vityi ndahvi xaan cuñi añime. ¿Ta
ñaa sa cua catyi? ¿Atu cua catyi: “Zuti
zacacun sii, sihin tundoho sa cua ndyehi
vityi”? Ma catyi tacuan vatyi vasi ñuu ñiyɨvɨ
sa cuenda sa cua ndyehi tundoho ya.
28 Vaha ca nacatyi: “Zuti zanducahnun
zɨvun.” Tacuan i catyi ra Jesús. Ta zɨquɨ i
quisi minoo nduzu ndya andɨvɨ ta catyi si:
Sa i zanducahnu mi zɨvi, ta cua zanducahni
sii si inga saha.
29 Ta i siñi ñiyɨvɨ sa yucu yucuan nduzu
cuan, ta i catyi ñu vatyi cahan zavi. Ta inga
ñu i catyi ñu vatyi cahan minoo ángel ra
Ndyoo sihin ra Jesús.
30 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Ña
vasi nduzu ya sa cuenda mi. Vasi si sa
cuenda maa ndo.
31 Ta vityi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñuu
ñiyɨvɨ ya. Ta ra ndyaca ñaha sii ñuu ñiyɨvɨ
ya, vityi cua tava ra Ndyoo sii ra ityi sata.
32 Ta yuhvi tatu cua tyaa ñiyɨvɨ sii nu
cruz, cuaha xaan ñiyɨvɨ cua sino iñi sii.
33 Ta sa i cahan ra Jesús tuhun ya, saha ra
sa cua coto ñiyɨvɨ cuhva cua cuu ra.
34 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Sa siñi
ndi vatyi catyi si nuu ley ra Ndyoo vatyi
ra Cristo, tacuan ñi cua coo ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu. ¿Ta ñacu catyun vatyi cuñi si sa
tyaa ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria nu cruz?
¿Yoo ra cuu ra i quisi ndya gloria?
35 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Jesús sihin
ñu: Zuhva ñi ca cuhva cua coo ñúhu nu
yucu ndo. Caca ndo nɨɨ ñi sa ndyaa ñúhu
ya, coto quisi sa ñaa ta ma cuu ca caca ndo.
Vatyi ra sica noo nu ñaa, ña sito ra ndya ityi
cuahan ra.
36 Nɨɨ ñi sa ndyaa ñúhu sihin ndo, sino iñi
ndo sii ra. Vatyi tacuan ta cua cuu ndo zehe
ñúhu. (Cua cuu ndo ñiyɨvɨ sa zama cuhva
iyo.)

Ña sino iñi ra hebreo sii ra Jesús

Tacuan i catyi ra Jesús, ta cuahan ra ta i
quɨhvɨ xehe ra sii ñu.
37 Vazu sa cuaha xaan sa ndyityi i zavaha
ra nuu ñiyɨvɨ cuan, zoco ñá sino iñi ñu sii ra
38 vatyi tacuan ta cua quita si tañi i catyi
ra Isaías, minoo ra cu profeta, quɨvɨ i catyi
ra tyehen:
Tata ¿yoo ra sino iñi sa quehin?
Ta ¿yoo sii i zañaha ra ndyaca ñaha sii yo
cuhva cuu zacuu ra?
39 Yucuan cuenda ña cuu sino iñi ñu vatyi
zuun ñi i catyi tucu ra Isaías:
40 I zanducuaa ra sɨtɨ nuu ñiyɨvɨ cuan, ta i
zanduñihi ra iñi ñu.
Ta tacuan ta ma ndyehe ñu sihin sɨtɨ nuu
ñu, ta ma cutuñi iñi ñu sihin añima
ñu ta nazama ñu cuhva iyo ñu, ta ma
zanduvehi sii ñu.
Catyi ra Ndyoo.
41 I catyi ra Isaías tuhun ya quɨvɨ i ndyehe
ra vatyi cahnu xaan cuu maa ra Ndyoo ta
tyaqui xaan ra. Ta i cahan ra cuenda ra.
42 Zoco cuaha xaan ra cu tyiño ñuu cuan,
i sino iñi ra sii ra Jesús. Zoco ñá saha ra sa
ndaa vatyi yuhu ra sii ra fariseo coto tava
ndyizo ra sii ra sisi vehe ñuhu.
43 Vatyi cuñi xaan ca ra cuan sa tyaa
ñiyɨvɨ yahvi sii ra, ta ña sica iñi ra tatu cua
cuzɨɨ iñi ra Ndyoo sihin ra a ma cuzɨɨ iñi ra.

Tuhun cahan ra Jesús cua tyicuhva si sii ñiyɨvɨ

44 I cana saa ra Jesús ta catyi ra: Ra sa sino
iñi sii, ña ɨɨn ñi sii mi sino iñi ra. Zoco sino
tucu iñi ra sii ra i tasi sii.
45 Ta ra sa ndyehe sii, ndyehe tucu ra sii
ra i tasi sii.
46 Vasi ñuu ñiyɨvɨ ya tañi minoo ñúhu
vatyi yoo ra sino iñi sii, ma ndoo ca ra nu
ñaa.
47 Ta tatu sa siñi ñiyɨvɨ sa quehin ta ma
tyaa ñu yahvi, ma tyicuhve sii ñu vatyi ña

vasi tyicuhve. Vasi zacaqui sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
48 Ra sa ña cuñi sii mi caña ñi, ta ña tyaa ra
yahvi tuhun quehin, sa iyo sa cua tyicuhva
sii ra. Tuhun sa i quehin, yucuan cuu sa
cua tyicuhva sii ra quɨvɨ cua tyicuhva ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
49 Vatyi ña quehin sa cuenda ñi mi. Zuti,
ra i tasi sii, i saha ra tyiño sii, tandɨhɨ cuii sa
cuu nacatyi.
50 Ta site vatyi tyiño i saha ra sii, cuu
cuhva cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ tyiemvu sihin
ra. Yucuan cuenda tandɨhɨ cuii sa catyi
sihin ndo, quehin cuhva saha Zuti tyiño sii.

13

I nacatya ra Jesús saha ra i casi ra

1 Ta sa yatyi vico zuhun, ta sa sito ra Jesús
vatyi sa cua tahan si cuhva quita ra ñuu
ñiyɨvɨ ya ta cuhun ra nu ndyaa Zutu ra. I
cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ihya ñuu
ñiyɨvɨ ta cuhva cuñi ra sii ñu, ma ndɨhɨ maa
si.
2 Ta cuhva sa cuxiñi ra, ta i quɨhvɨ cuihna
añima ra Judas Iscariote zehe ra Simón,
vatyi cua xico tuhun ra sii ra Jesús.
3 Ta sa sito ra Jesús vatyi sa i saha Zutu ra
tandɨhɨ cuii tyiño sii maa ra. Ta sa sito ra
vatyi ndya nu ndyaa ra Ndyoo i quita ra, ta
ndya indyacuan cua cunanuhu ra.
4 Ta cuhva sa cuxiñi ra i nduvita ra, ta i
tava ra zahma sa ndisi ra, ta sihñi ra minoo
toalla sisi ra.
5 Ta zɨquɨ i tyihi ra ndutya sisi minoo caa,
ta quisaha nacatya ra saha ra i casi ra. Ta
zana-ityi ra saha ra sihin toalla sa nuhñi
sisi ra.
6 Ta sa saa ra nu ndyaa ra Simón Pedro,
i catyi ra Pedro sihin ra: Tata, ¿atu cua
nacatyon sehi?
7 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Ña
cutuñi iñun sa zavehi vityi, zoco cuee ca
cua cutuñi iñun. Catyi ra.
8 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Numinoo
saha ta ma nacatyon sehi caña ñi. Ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Tatu ma nacatye sohon,
yɨvɨ ñiyɨvɨ sii cuu suun.
9 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin ra: Tata,
ña maa ñi sehi nacatyon, nacatya tucun
ndehi ta xiñi.
10 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ra sa
sityi, maa ñi saha ra cuñi si ndoo vatyi sa
ndɨɨ maa ra. Ta sa ndɨɨ maa ndo, zoco ña
tandɨhɨ ndo.
11 Tacuan i catyi ra Jesús vatyi sa sito
ra yoo ra cua xico tuhun sii ra. Yucuan
cuenda i catyi ra: “Ña ndɨɨ tandɨhɨ ndo.”
12 Tacuan ta sa ndɨhɨ nacatya ra saha ra,
ta i naquihin ra zahma ra, ta sicundyaa ra
mesa. Ta zɨquɨ i nacatyi ra sihin ra: ¿Atu
cutuñi iñi ndo cuhva i zavehi sihin ndo?
13 Catyi maa ndo maestro cui, ta catyi
ndo ra ndyaca ñaha cui, ta vaha cahan ndo
vatyi zuun ra cui.
14 Tatu yuhvi cuu maestro ta ra ndyaca
ñaha ta i nacatye saha ndo. Tacuan tucu
maa ndo, tahan si nacatya ndo saha tahan
ndo.
15 Vatyi sa i sehi minoo cuhva sii ndo,
ta cuñi si sa cua zavaha tucu ndo cuhva i
zavehi sihin ndo.
16 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi ña cahnu ca ra cu muzu ta zɨquɨ pa-
trón ra. Ta cahnu ca cuu ra tava tyiño sii
ñiyɨvɨ ta zɨquɨ ca ra cuahan sihin tyiño.
17 Tatu sito ndo tuhun ya, zɨɨ xaan cua
cuñi ndo tatu zavaha ndo sii si.
18 Ña quehin sa cuenda tandɨhɨ ndo. Sa
site yoo ndo i casi. Zoco cua cuu si cuhva
catyi tutu Tuhun Ndyoo: “Ra sa sasi pan
sihin, cua nduvita ra zɨqui.”
19 Ta vityi sa nacatyi sihin ndo cuee ca sa
tahan si vatyi quɨvɨ cua tahan si ta cua sino
iñi ndo vatyi yuhvi cuu ra sa nacatyi sihin
ndo.
20 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi ra naquihin vaha sii ra tasi, naquihin
vaha ra sii. Ta ra naquihin vaha sii, naqui-
hin vaha ra sii ra sa tasi sii.

Zacoto ra Jesús sii ra i casi ra vatyi cua xico tuhun ra Judas sii ra

21 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun cuan,
ta i quisi minoo sa cuihya xaan cuñi añima
ra, ta i catyi ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi
sihin ndo vatyi iyo minoo ndo cua xico
tuhun ndo sii.
22 Ta cuhva cuan i nandyehe ra i casi ra
Jesús sii tahan ra vatyi ña sito ra yoo ra cuu
ra cahan ra Jesús tuhun.
23 Ta minoo ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi
xaan ra, nañaa ra sii ra Jesús.

24 Ta i saha ra Simón Pedro minoo zeña sii ra cuan sihin ndaha ra vatyi nanducu tuhun ra sii ra Jesús yoo ra cuu ra sa cahan ra tuhun.
25 Ta ra yucuan, i tuhva ca ra sii ra Jesús ta nducu tuhun ra: Tata, ¿yoo ra cuu ra sa cohon tuhun?
26 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Cua zatyii pan, ta cua cuhve sii si sii minoo ra. Yucuan ra cuu ra. Ta sa zatyii ra Jesús pan cuan, ta i saha ra sii si sii ra Judas Iscariote, zehe ra Simón.
27 Ta sa ndɨhɨ sasi ra Judas pan cuan, i quɨhvɨ cuihna añima ra. Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva sa cua zavohon, zavohon sii si yatyi ca.
28 Zoco ña sito numinoo ra ndyaa mesa sihin ra Jesús ñaa cuenda i cahan ra tacuan sihin ra Judas.
29 Iyo ra i sica iñi ra vazɨquɨ i catyi ra Jesús: "Cuahan cua zaton ñaa sa cua cuñi si sii yo cuenda vico zuhun ya." A catyi ra: "Cuhvon xuhun sii ñiyɨvɨ ndahvi." Vatyi cumi ra Judas yɨtɨ sa ñoho xuhun ra Jesús.
30 Ta sa ndɨhɨ sasi ra Judas pan cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra ta cuahan ra. Ta sa cuaa ñi cuu si.

Minoo tyiño saa saha ra Jesús, ta ñiñi xaan si

31 Ta sa yaha cuahan ra Judas ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Vityi sa tahan si cuhva vatyi cua coto ñiyɨvɨ vatyi iyo xaan cuhva sii ra i quisi ndya gloria ta cua zacahnu ñu sii ra, ta cua zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda ra.
32 Vatyi tatu ra i quisi ndya gloria zañaha ra vatyi cahnu xaan cuu maa ra Ndyoo. Zuun ñi cuhva cuan cua zañaha ra Ndyoo vatyi cahnu xaan cuu maa ra cuan. Ta numi xaan cua nacoto vaha ndo sii si.
33 Ndoho zehe luhli, zuhva ñi ca cuhva cua cundyei sihin ndo. Cuee ca cua nanducu ndo sii, ta tañi sa i catyi sihin ra hebreo nacatyi sihin maa ndo vityi vatyi nu cuhin ma cuu cuhun ndo.
34 Sehi minoo tyiño saa sii ndo vatyi cuñi ndo sii tahan ndo tañi cuñi mi sii ndo.
35 Ihya cuhva cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ndyico ndo sii, tatu cuñi ndo sii tahan ndo.

Zacoto ra Jesús sii ra i casi ra vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

36 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin ra: Tata, ¿ndyamaa cua cuhun? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nu cuhin ma cuu cuhun sihin vityi, zoco cuee ca ta cua cuhun. Catyi ra.
37 Ta i catyi tucu ra Pedro sihin ra: Tata, ¿ñaa cuenda ma cuu cuhin suhun vityi? Cuhin vazu cui sa cuendon.
38 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu cuu cuun sa cuende? Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu ta cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.

14

Tañi minoo ityi cuu ra Jesús, ta cuu cuhun yo nu ndyaa Zutu ra

1 I catyi ra Jesús: Ma caca xaan iñi ndo. Sa sino iñi ndo sii ra Ndyoo. Sino tucu iñi ndo sii mi.
2 Vehe Zuti, iyo cuaha xaan nu cuu cundyaa ndo. Tatu sa ña ndisa, ma nacatyi sihin ndo. Cuhin cua zanduvehi nu cua cundyaa ndo.
3 Ta tatu cuhin ta zanduvehi nu cua cundyaa ndo, cua quisi inga saha ta naquihin sii ndo vatyi cuhun ndo ta cundyaa ndo nu cua cundyei.
4 Sito ndo ndyamaa cuehin, ta sito ndo ityi.
5 Ta i catyi ra Tomás sihin ra: Tata, ña sito ndi ndyamaa cuohon ¿ta yozo caa cuu coto ndi ityi? Catyi ra.
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yuhvi cui ityi. Ta maa ñi sa ndisa cuii quehin, ta sehi cuhva cundito ñiyɨvɨ. Yoñi cuu saa nu ndyaa Zuti tatu ma sino iñi ñu sii.
7 Tatu sa vatyi nacoto ndo sii, nacoto tucu ndo sii Zuti. Ta ndya vityi sa nacoto ndo sii ra, ta sa ndyehe ndo sii ra.
8 Ta i catyi ra Felipe sihin ra: Tata, zañohon sii ra Ndyoo Zutun sii ndi. Ta sihin sa yucuan ñi ta sa vaha ñi.
9 Ta i catyi ra Jesús: Felipe, sa cuaha xaan quɨvɨ ndyei sihin ndo. ¿Atu ta nacoto con sii? Ra sa ndyehe sii, sa ndyehe ra sii ra Ndyoo Zuti. ¿Ta ñaa cuenda catyun vatyi zañehi sii ra Ndyoo Zuti sii ndo?
10 ¿Atu ña sino iñun vatyi ndyaa ra Ndyoo Zuti sihin ta ɨɨn ñi cui sihin ra? Ta tuhun quehin, ña quehin sa cuenda ñi mi. Quehin

tuhun ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa sihin. Ta tyiño zavehi, maa ra zavaha sii si.
11 Sino iñi ndo vatyi ɨɨn ñi cui sihin ra Ndyoo Zuti ta ndyaa ra sihin. Zoco tatu ña sino iñi ndo cuhva cuan, zoco sino iñi ndo sa cuenda tyiño zavehi.
12 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo, ra sa sino iñi sii, cua zavaha ra tyiño tañi tyiño zavehi. Ta tyiño cahnu ca cua zavaha tucu ra vatyi cuehin nu ndyaa ra Ndyoo Zuti.
13 Ta tandɨhɨ sa cua caca ndo sii, sihin zɨvɨ mi, cua cuhve sii si. Ta tacuan ta cua zacahnu ca ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo Zuti sa cuenda sa cua zavaha Zehe ra.
14 Tandɨhɨ sa cua caca ndo sii, sihin zɨvɨ mi, cua cuhve sii si sii ndo.

I catyi ra Jesús vatyi cua zaquisi ra sii Tatyi Ii

15 Tatu cuñi ndo sii, zavaha ndo cuhva catyi sihin ndo.
16 Ta cua caca tahvi sii ra Ndyoo Zuti ta cua zaquisi ra sii inga ra cua tyindyee sii ndo. Ta cua ndoo ra cuan sihin ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
17 Tatyi Ii cuu ra, ta maa ñi sa ndisa cahan ra. Ña cuu ñihi ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ra vatyi ña ndyehe ñu sii ra, ta ña nacoto ñu sii ra. Zoco sa sito maa ndo sii ra vatyi ndyaa ra sihin ndo, ta cua coo ra sisi añima ndo.
18 Ta ma zandoi sii ndo tacuan ñi. Cua quisi tuqui nu ndyaa ndo.
19 Zuhva ñi ca cuhva, ta ma ndyehe ca ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii. Zoco maa ndo cua ndyehe ndo sii. Cua cundite, ta yucuan cuenda cua cundito tucu maa ndo sihin.
20 Ta quɨvɨ cuan, cua coto ndo vatyi ɨɨn ñi cui sihin Zuti, ta ɨɨn ñi cua cuu ndo sihin ta mi sihin maa ndo.
21 Ta ra sa cumi vaha tandɨhɨ cuii tuhun i nacatyi sihin ndo ta zavaha ra sii si, yucuan ra cuu ra sa cuñi xaan sii. Ta ra sa cuñi sii, cuñi xaan Zuti sii ra. Ta cua cuñi xein sii ra, ta cua quisi nu ndyaa ra. Tacuan i catyi ra Jesús.
22 Ta i catyi ra Judas, zoco yɨvɨ ra Judas Iscariote cuu ra, ta i catyi ra sihin ra: Tata, ¿ñaa cuenda cua quisun nu ndyaa maa ndi, ta ma cuhun nu ndyaa inga ñiyɨvɨ ndya vaha ñi?
23 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: Tatu cuñi minoo ra sii mi sa ndisa, cua tyaa ra yahvi tuhun quehin. Ta cua cuñi xaan Zuti sii ra. Ta cua cuhun ndi nu ndyaa ra, ta cua ndoo ndi sihin ra.
24 Zoco ra ña cuñi sii, ña tyaa ra yahvi tuhun quehin. Ta tuhun quehin ta sa siñi ndo, yɨvɨ tuhun ñi mi cuu si. Sa cuenda ra Ndyoo Zuti cuu si, ra i tasi sii.
25 Ta sa nacatyi cuhva ya sihin ndo nɨɨ ñi sa ndyei sihin ndo vityi.
26 Ta ra sa cua tyindyee sii ndo, ra cu Tatyi Ii, cua tasi ra Ndyoo Zuti sii ra sa cuenda mi. Cua zacuaha ra sii ndo tandɨhɨ. Ta cua zanacohon ra iñi ndo tandɨhɨ sa i catyi sihin ndo.
27 Ta sa coo vaha ndo sehi sii ndo. Ta sa coo vaha ndo zandoi sihin ndo. Ña sehi sii si cuhva saha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Ma cuhva ndo sa caca xaan iñi ndo, ta ma yuhu ndo.
28 Ta vityi sa siñi ndo sa catyi vatyi cuhin, ta cua quisi tuqui nu ndyaa ndo. Tatu ndisa vatyi cuñi xaan ndo sii, zɨɨ xaan cua cuñi ndo vatyi cuhin nu ndyaa ra Ndyoo Zuti vatyi cahnu ca cuu maa ra ta zɨquɨ ca mi.
29 Ta vityi sa nacatyi sihin ndo cuee ca sa tahan si vatyi quɨvɨ cua tahan si ta cua sino iñi ndo.
30 Ña cuaha ca tuhun cua quehin sihin ndo vatyi sa vasi ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ña ndyaca ñaha ra sii.
31 Zoco sa cua nacoto ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi xein sii ra Ndyoo Zuti, yucuan cuenda cua zavehi tyiño i tava ra sii. Ta vityi nanduvita yo ta cuhun yo.

15

Ra Jesús cuu ra tañi minoo yoho uva sihin zoco tu

1 Yuhvi cui tañi minoo yoho uva, ta Zuti cuu tañi ra zatyiño nu ndyaa tu.
2 Ta tandɨhɨ zoco yoho uva cuan sa ñahñi yucu vixi vaha saha cua cahndya ra sii si. Ta tandɨhɨ zoco yoho sa ndyizo yucu vixi vaha, zanduvii ra sii si, ta tacuan ta cua cuhva si cuaha ca.
3 Ta maa ndo sa nduvii ndo sihin tuhun quehin sihin ndo.
4 Ɨɨn ñi cuu ndo sihin. Tañi mi ɨɨn ñi cui sihin ndo. Tañi minoo zoco yoho, ma cuu cuhva si yucu vixi sa maa ñi maa si, tatu ña ɨɨn ñi cuu si sihin yoho sa cuu saha si. Ta tacuan tucu maa ndo; ma cuu zavaha ndo cuhva catyi sihin ndo tatu ña ɨɨn ñi cua cuu ndo sihin.

5 Yuhvi cui tañi yoho uva cuan, ta maa
ndo cuu tañi zoco tu. Ra sa nañaa sii, nañei
sii ra. Ta cuaha xaan sa vaha zavaha ra.
Vatyi tatu ma tyindyei sii ndo ñahñi maa sa
cuu zavaha ndo.
6 Ta ra sa ña nañaa sii, cua zavite sii ra
tañi minoo zoco yoho. Ta cua na-ityi zoco
yoho cuan, ta cua quisi naquihin ñiyɨvɨ sii
si, ta cua tyihi ra sii si nu cayu ñúhu vatyi
cua cayu si.
7 Tatu nañaa ndo sii, ta tuhun quehin iyo
vaha si sihin ndo, cua caca ndo ñaa sa cuñi
ndo ta cua ñihi ndo sii si.
8 Cuhva cuan zacahnu xaan si sii Zuti
tatu cuaha xaan sa vaha zavaha ndo. Ta
tacuan ta cua cuu ndo ñiyɨvɨ ndyico sii mi
sa ndisa.
9 Cuhva cuñi xaan Zuti sii, ta tacuan cuñi
sii maa ndo. Ma naa iñi ndo cuhva cuñi
xein sii ndo.
10 Tatu zavaha ndo tandɨhɨ sa catyi sihin
ndo, cua cuñi xein sii ndo. Tañi sa i tyaa
xein yahvi tandɨhɨ sa i catyi Zuti sihin, ta
cuñi xaan ra sii.
11 Quehin cuhva ya sihin ndo vatyi cuzɨɨ
cuñi ndo tañi sa zɨɨ cuñi mi. Ta sa zɨɨ cuñi
maa ndo, ma ndɨhɨ si.
12 Ihya cuu tyiño sehi sii ndo vatyi cuñi
xaan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo tañi
cuñi xein sii ndo.
13 Tatu cuñi ndisa cuii yo sii inga ñiyɨvɨ,
cuhva yo sa cuu yo sa cuenda ñu. Ñahñi
inga ca cuhva ñihi ca cuñi yo sii ñu.
14 Maa ndo cuu ñiyɨvɨ sa cuñi xein tatu
zavaha ndo tandɨhɨ cuhva sa i catyi sihin
ndo.
15 Ndya vityi ma cahan que muzu sihin
ndo vatyi minoo muzu ña sito ra ñaa sa
zavaha patrón ra. Zoco catyi vatyi ñiyɨvɨ sa
cuñi xein cuu sii maa ndo vatyi sa i nacatyi
sihin ndo tandɨhɨ cuii sa i nacatyi Zuti sihin.
16 Ñá casi ndo sii. Yuhvi cuu ra i casi sii
ndo. Ta i sehi tyiño sii ndo vatyi cuhun
ndo ta zatyiño ndo tyiñe. Ta cua quita vaha
tyiño ndo, ta ma cunaa si. Ta tandɨhɨ sa cua
caca ndo sii Zuti sihin zɨvɨ mi cua cuhva ra
sii si sii ndo.
17 Ta ihya cuu tyiño sehi sii ndo vatyi cuñi
xaan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo.

Cua cuxaan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sihin ndo

18 Tatu ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ña sino iñi sii
ndo, sa sito ndo vatyi sa xihna ñi sii mi ña
cuu ndyehe ñu ta zɨquɨ sii maa ndo.
19 Tatu ñiyɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu
ndo, cua cuñi xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya sii
ndo. Zoco yɨvɨ ca ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuu
ndo vatyi sa i casi sii ndo sisi ñuu ñiyɨvɨ ya.
Yucuan cuenda, ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ndya
vaha ñi sii ndo.
20 Nacohon iñi ndo vatyi sa i nacatyi
sihin ndo vatyi ña cahnu ca cuu ra cu
muzu ta zɨquɨ ca patrón ra. Tatu sa cuxaan
ñiyɨvɨ sihin mi, cua cuxaan tucu ñu sihin
maa ndo. Tatu zavaha ñu cuhva catyi, cua
zavaha tucu ñu cuhva catyi maa ndo.
21 Zoco tandɨhɨ cuii nuu sa ña vaha cua
zavaha ñu sihin maa ndo sa cuenda mi
vatyi ña sito ñu sii ra i tasi sii.
22 Tatu sa ñá quisi quehin sihin ñu, ñahñi
cuatyi ñu. Zoco vityi ñahñi cuhva cuu tyix-
ehe ñu cuatyi ñu.
23 Ra sa ña cuu ndyehe sii, ña cuu ndyehe
tucu ra sii Zuti.
24 Tatu sa ñahñi sa ndyityi i zavehi nu
yucu ñu tañi sa yoñi zavaha, ñahñi cuatyi
ñu. Zoco vityi sa i ndyehe ñu sii, ta i cuxaan
ñu sihin mi ta sihin Zuti.
25 Tacuan cua cuu si vatyi cua tahan si
cuhva catyi si sisi zuun ñi ley maa ñu nu
catyi si: “Vazu ñahñi cuatyi, zoco ma cuu
ndyehe ñu sii.” Catyi si.
26 Zoco quɨvɨ naquisi Tatyi Ii, ra cua tasi
ndya nu ndyaa ra Ndyoo Zuti, cua tyindyee
ra sii ndo, ta maa ñi sa ndisa cua cahan ra.
Ra cuan cua cuhva sa ndaa sa cuenda mi.
27 Ta maa tucu ndo cua cuhva ndo sa
ndaa vatyi i sindɨhɨ ndo sihin ndya quɨvɨ i
quisaha zatyiñe.

16

1 Ihya tuhun i quehin sihin ndo vatyi ma
catyihi saha ndo.
2 Cua tava ndyizo ñiyɨvɨ sii ndo sata vehe
ñuhu. Ta cua saa cuhva vatyi yoo ra sa cua
cahñi sii ndo ta cua caca iñi ra vatyi tyiño
ra Ndyoo zatyiño ra.
3 Ta cua zavaha ñu cuhva ya vatyi ña sito
ñu sii ra Ndyoo Zutu yo a sii mi.
4 Zoco vityi sa i nacatyi cuhva ya sihin
ndo vatyi quɨvɨ cua tahan si ta cua nacohon
iñi ndo vatyi sa i catyi sihin ndo.

Cuhva cua zavaha Tatyi Ii ra Ndyoo

Ñá catyi tuhun ya sihin ndo sa xihna ñi
vatyi ndyei sihin ndo.

5 Zoco vityi cua cuhin ndya nu ndyaa ra
i tasi sii. Ta yoñi ndo cua nducu tuhun ndo
sii, ndyamaa cuhin.
6 Ta vityi sa nducuihya cuñi añima ndo
vatyi sa i catyi tuhun ya sihin ndo.
7 Ta catyi sa ndisa sihin ndo vatyi ñiñi
xaan cuu si sa cuhin vatyi tatu ma cuhin
ma quisi Tatyi Ii zɨquɨ ndo. Cua cuhin ta
cua zaquisi sii ra zɨquɨ ndo.
8 Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua zacoto ra sii
ñiyɨvɨ vatyi iyo cuatyi ñu. Ta cua zañaha ra
vatyi iyo minoo ityi ndoo. Ta cua tasi tuñi
ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa ma ndu-uu iñi cuatyi.
9 Cua catyi ra sihin ñiyɨvɨ vatyi iyo cuatyi
ñu vatyi ña sino iñi ñu sii.
10 Cua zañaha ra sii ñu vatyi iyo minoo
ityi ndoo vatyi cuhin nu ndyaa Zuti, ta ma
ndyehe ca ndo sii.
11 Ta cua zañaha ra cuhva cua tasi tuñi
ra Ndyoo vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra
ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya.
12 Iyo cuaha xaan ca sa cuñi catyi sihin
ndo, zoco ma cutuñi iñi ndo sii si vityi.
13 Zoco quɨvɨ cua quisi Tatyi Ii, cua cahan
ra sa ndisa vatyi ra cahan sa ndisa cuu
ra. Maa ra cuan, cua zañaha ityi sii ndo
sii tandɨhɨ cuii sa ndisa. Ma cahan ra sa
cuenda ñi maa ra. Tandɨhɨ sa siñi ra nu
ndyaa ra Ndyoo Zutu yo, cua zacoto ra sii
ndo. Ta cua zacoto ra sii ndo ñaa sa cua coo
ityi nuu ca.
14 Cua zacahnu ra sii mi vatyi cua quihin
ra tuhun quehin sihin ra, ta cua zacoto ra
sii ndo.
15 Tandɨhɨ cuii sa iyo sii Zuti ta sii mi
cuu tucu si. Yucuan cuenda catyi vatyi cua
quihin ra tuhun quehin sihin ra, ta cua
zacoto ra sii ndo.

Cuihya cuñi ra i casi ra Jesús, zoco cuee ca ta cua nduzɨɨ cuñi ra

16 Zuhva cuii ñi ca quɨvɨ, ta ma ndyehe
ca ndo sii. Ta inga zuhva ca quɨvɨ ta cua
nandyehe ndo sii, vatyi cuhin nu ndyaa
Zuti. Catyi ra.
17 Tacuan ta i quisaha natuhun tahan ra
i casi ra Jesús sihin tahan ra: ¿Ñaa tuhun
cuu si sa catyi ra sihin yo? vatyi catyi ra:
“Zuhva cuii ñi ca quɨvɨ ta ma ndyehe ca ndo
sii, ta inga zuhva ca quɨvɨ ta cua nandyehe
ndo sii vatyi cuhin nu ndyaa Zuti”. Catyi ra.
18 ¿Ñaa cuñi si catyi si sa catyi ra zuhva
cuii ñi ca quɨvɨ? Ña cutuñi iñi yo ñaa tuhun
cahan ra. Catyi ra i casi ra Jesús.
19 Ta i tuu iñi ra Jesús vatyi cuñi nducu
tuhun ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu
nducu tuhun ndo sii tahan ndo sa cuenda
tuhun i catyi vatyi zuhva ñi ca quɨvɨ ta ma
ndyehe ca ndo sii ta inga zuhva ca quɨvɨ ta
cua nandyehe ndo sii?
20 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi cua vacu xaan ndo ta cua coo xaan
tucuihya iñi sii ndo, zoco ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
ya, cua cuzɨɨ xaan cuñi ñu. Ta cua nducui-
hya xaan iñi maa ndo, zoco cuee ca ta cua
nduzɨɨ xaan cuñi ndo.
21 Quɨvɨ sa cua cacu zehe minoo ñaha,
ndyaa xaan ña tundoho vatyi sa saa cuhva
cacu si. Zoco tatu sa yaha cacu zehe ña, ña
nacohon ca iñi ña tundoho. Sa nduzɨɨ cuñi
ña vatyi i cacu minoo rayɨɨ ñuu ñiyɨvɨ.
22 Ta maa ndo vityi, cuihya xaan cuñi
ndo. Zoco cua ndyehi sii ndo inga saha, ta
cua nduzɨɨ xaan cuñi ndo. Ta yoñi cua cuu
tyaa siyo sa zɨɨ cuñi ndo.
23 Ta quɨvɨ cuan, ma nducu tuhun ca ndo
sii. Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo,
tandɨhɨ sa cua caca ndo sii ra Ndyoo Zuti
sihin zɨvɨ mi, cua cuhva ra sii si sii ndo.
24 Nu vityi ta tañaha ca caca ndo sihin zɨvɨ
mi. Caca ndo ta cua ñihi ndo, ta tacuan ta zɨɨ
xaan cua cuñi ndo.

I zahacanaa ra Jesús zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ ya

25 I quehin tuhun ya sihin ndo sihin mi-
noo cuhva. Zoco cua saa cuhva ta ma
cahan que sihin ndo sihin minoo cuhva.
Cua catyi casi vehi sihin ndo cuhva iyo ra
Ndyoo Zuti.
26 Ta quɨvɨ cuan cua caca ndo sii ra Ndyoo
sihin zɨvi. Ta ña catyi vatyi cua caca tahvi
sii ra Ndyoo Zuti sa cuenda ndo
27 vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo Zuti cuñi
xaan ra sii ndo vatyi cuñi xaan ndo sii, ta
sino iñi ndo vatyi i quisi ndya nu ndyaa ra
Ndyoo.
28 Ndya nu ndyaa ra Ndyoo Zuti i quite
ta vasi ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua zandoo tuqui ñuu
ñiyɨvɨ ya ta cunanuhi nu ndyaa ra Ndyoo
Zuti inga saha.
29 Tacuan ta i catyi ra i casi ra sihin ra:
Vityi casi vaha cohon, ta ña cahan con sihin
minoo cuhva.

30 Vityi sito ndi vatyi siton tandɨhɨ, ta ña
cuñi si sa nducu tuhun numinoo ra suun
(vatyi sa siton tandɨhɨ sa sica iñi ndi). Yu-
cuan cuenda sino iñi ndi vatyi ndya nu
ndyaa ra Ndyoo i quisun.
31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu sino iñi
ndo vityi?
32 Sa cua saa cuhva, ta zuun ñi vityi cuu
si, ta cua quɨtɨ cuatyi ndo minoo minoo ndo
ndya vehe ndo, ta cua zandoo ndo sii, maa
tuhun ñi. Zoco ña maa tuhun ñi cua ndoo.
Ndyaa ra Ndyoo Zuti sihin.
33 I quehin tuhun ya sihin ndo vatyi
tacuan ta cua coo sa taxi añima ndo sa
cuenda mi. Ñuu ñiyɨvɨ ya cua ndyehe ndo
tundoho, zoco ma yuhu ndo vatyi sa i za-
hacanei zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ ya.

17

Sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo cuenda ra i casi ra

1 I cahan ra Jesús tuhun ya, ta zɨquɨ i
nandyehe ndaa ra ityi andɨvɨ ta catyi ra:
Ndyoo Zuti, sa saa cuhva. Zacahnun sii
zehun ta cuhva cua cuu zacahnu zehun
suun.
2 I sohon sa cundyaca ñehi zɨquɨ tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i sohon sa
vatyi cuu cuhve sa cundito ñu tandɨhɨ cuii
tyiemvu, tandɨhɨ ñu sa i sohon sii.
3 Ta ihya cuu cuhva cua cuu cundito ñu
sihin, tatu nacoto ñu suun vatyi minoo
tuhun ñi ra cuu Ndyoo sa ndisa cuii cuun.
Ta sa nacoto ñu sii yuhvi ra Jesucristo, ra i
tasun.
4 I zacahni suun ñuu ñiyɨvɨ ya. I zandɨhi
tyiño sa i sohon sii.
5 Ta vityi, Ndyoo Zuti, zacahnun sii nu
ndyoon sihin cuhva sa sicoo sii, quɨvɨ i
sindyei suhun indyacuan cumañi ca sino
ñuu ñiyɨvɨ.
6 I zañehi sii ra i sohon sii, cuhva iyo moo.
Sii moo cuu sii ra, ta i sohon sii ra sii, sisi
ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta i tyaa ra yahvi tuhun
cahan moo.
7 Ta vityi sa sito ra vatyi tandɨhɨ cuii sa i
sohon sii, cuenda moo cuu si.
8 Vatyi tuhun sa i sohon sii, i zañehi sii ra
ya, ta i naquihin vaha ra sii si. Ta sito ra sa
ndisa cuii vatyi ndya nu ndyaa moo i quite.
Ta sino iñi ra ya vatyi moo i tasi sii.
9 Sica tahvi suun sa cuenda ra ya. Ña sica
tahvi cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ zoco
cuenda ñiyɨvɨ sa i sohon sii, vatyi cuenda
moo cuu sii ñu.
10 Ta tandɨhɨ ñu cuu sii, sii moo cuu sii ñu.
Ta ñu cuu suun cuu tucu sii mi, ndɨhɨ ca. Ta
zacahnu ñu sii.
11 Ta vityi ma cundyaa que ñuu ñiyɨvɨ ya
vatyi quisi nanuhin nu ndyaa moo. Zoco
ra ya cua ndoo ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Zuti, ra ii,
zacuendon sii ñu sihin zɨvɨ moo, ñu i sohon
sii, ta tacuan ta cua ndu-ɨɨn ñu tañi maa yo.
12 Nɨɨ ñi sa ndyei sihin ra ya, i zacuende
sii ra sihin zɨvɨ moo. I sicumi vehi sii ra ya,
ta yoñi ra cua naa zoco minoo tuhun ñi ra
cua naa tañi catyi Tuhun moo.
13 Zoco vityi cua quisi nu ndyoon. Ta nɨɨ
ñi sa ndyei ñuu ñiyɨvɨ ya nacatyi tuhun ya,
ta tacuan ta cua coo sa zɨɨ sii mi sihin ra ya,
ta cua cuzɨɨ xaan iñi ra.
14 Sa i nacatyi Tuhun moo sihin ra, ta
ña cuu ca ndyehe ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya sii ra
vatyi yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu ra.
Tañi mi yɨvɨ ra cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cui.
15 Ña sique suun sa tavon sii ra ñuu ñiyɨvɨ
ya. Zoco sique suun sa vatyi cua zacuen-
don sii ra sisi sa ña vaha iyo ñuu ñiyɨvɨ ya
coto ndoyo ñuhu ra.
16 Yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu sii ra.
Tañi mi yɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cui.
17 Zanduvaha con cuhva iyo ra sihin
tuhun ndisa sii moo. Tuhun cahan moo,
tuhun ndisa cuii cuu si.
18 Tañi i tasun sii mi ñuu ñiyɨvɨ ya, zuun ñi
tacuan tasi sii ra ya ñuu ñiyɨvɨ.
19 Tyaa siye sii, sii sa ña vaha sa cuenda
ra ya vatyi tacuan ta cua tyaa siyo tucu maa
ra sii ra sii sa ña vaha ta cundyico ra sii, sa
ndisa.
20 Ña ɨɨn ñi sa cuenda ra ya sica tahvi,
zoco ndya sa cuenda ñiyɨvɨ cua sino iñi sii
sihin tuhun sa cua cahan ra ya.
21 Ta tacuan ta cua ndu-ɨɨn tandɨhɨ ñu
tañi maa yo vatyi ɨɨn ñi iyon sihin, ta ɨɨn ñi
iye suhun, Ndyoo Zuti. Ta tacuan ta cua
ndu-ɨɨn tucu maa ñu sihin yo. Ta tacuan
ta cua sino iñi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi i za-
quisun sii.
22 Ta sa vaha xaan sa sohon sii, i sehi sii
ra ya vatyi ndu-ɨɨn ra tañi maa yo ɨɨn ñi cuu
yo.

23 Yuhvi ta ra ya ɨɨn ñi cuu ndi tañi yoho
sihin mi ɨɨn ñi cuu yo, ta nandu-ɨɨn maa ra
minoo sa ndisa cuii vatyi tacuan ta cua coto
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi moo i tasi sii ta cuñi
xoon sii ra ya tañi cuñun sii.
24 Ndyoo Zuti, cuñi sa vatyi ñiyɨvɨ sa i
sohon sii, cua cundyaa ñu ɨɨn ñi sihin mi nu
cua cundyei, ta tacuan ta cua ndyehe ñu sa
vaha xaan sa i sohon sii. Vatyi i cuñi xoon
sii, cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ.
25 Ndyoo Zuti, ra ndoo xaan, ña nacoto
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya suun, zoco yuhvi site
suun, ta sito ra ya vatyi moo i tasi sii.
26 Sa i zacote sii ra ya cuhva iyo moo, ta
cua zacote cuaha ca sii ra. Tacuan ta cuhva
cuñi xoon sii, cua coo si sisi añima ra, ta cua
coo tucu yuhvi sisi añima ra.

18

Cuahan ra Jesús vehe caa

1 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun ya, i
quita ra sihin ra i casi ra ta cuahan ra inga
siyo yuu sa nañi Cedrón ndya minoo nu iyo
cuaha xaan yutu ta ita. Ta yucuan i quɨhvɨ
ra sihin ra i casi ra.
2 Ta ra Judas, ra sa xico tuhun sii ra Jesús,
sa sito tucu maa ra nu cuahan ra vatyi
tuhva xaan ra Jesús sahan yucuan sihin ra
i casi ra.
3 Tacuan ta sa quihin ra Judas minoo ityi
zandaru ta cuaha xaan policía cuenda ra
zutu nahnu ta ra fariseo, ta cuahan ra sihin
lámpara ta yɨtɨ ta sihin ndaha tyiño xaan.
4 Ta sa sito ra Jesús tandɨhɨ tundoho sa
cua tahan ra. Ta xihna ca maa ra i quita,
ta i nducu tuhun ra sii ra sa vasi cuan: ¿Yoo
sii nanducu ndo?
5 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Sii ra Jesús,
ra ñuu Nazaret. Tacuan ta i catyi ra Jesús:
Zuun yuhvi cui. Catyi ra. Ta ndɨhɨ ra Judas
sihin ra cuan. Maa ra cuu ra i xico sii ra
Jesús.
6 Ta zuun ñi caa cuhva sa i catyi ra Jesús
sihin ra: “Zuun yuhvi cui”, ta i sica sata
tandɨhɨ ra cuan, ta i nduva tandɨhɨ cuii ra
nu ñuhu.
7 Tacuan ta i nducu tuhun ra Jesús sii ra
inga saha: ¿Yoo sii nanducu ndo? Ta i catyi
ra cuan: Sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
8 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Sa catyi
sihin ndo vatyi zuun yuhvi cui. Tatu sii mi
nanducu ndo, cuatu ndo nacuhun xihna ra
ndɨhɨ sihin ya. Catyi ra.
9 Tacuan cua cuu si, vatyi cua quita si
tañi cuhva catyi Tuhun Ndyoo vatyi catyi
si: “Ra sa i sohon sii, ñá zacunei numinoo
ra.”
10 Tacuan ta zɨquɨ i tava ra Simón Pedro
mityi sa ndyizo ra. Ta i cañi ra sii ra cu
muzu sii ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu, ta
i sahndya ra zoho ra siyo cuaha ra. Malco
nañi ra cu muzu cuan.
11 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra Pe-
dro: Natyuhun mityun sisi veno si. ¿Atu ña
cuñun sa ndyehi tundoho sa saha Zuti sii?

Cuahan ra Jesús nu ndyaa ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu

12 Tacuan ta zɨquɨ minoo ityi zandaru
cuan, sihin ra cu nuu sii ra ta ra cu policía
cuenda ra hebreo, i tɨɨn ra sii ra Jesús, ta i
sihñi ra sii ra.
13 Ta sa xihna ñi i sindyaca ra sii ra ndya
vehe ra Anás vatyi tyizo ra Caifás cuu sii ra.
Ta ra Caifás cuu ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu
zutu cuiya cuan.
14 Ta ra Caifás, zuun ñi ra cuu ra sa catyi
sihin ra hebreo quɨvɨ cuan vatyi vaha ca
nacuu minoo ñi ra sa cuenda tandɨhɨ, ta ma
cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

15 Ta i sindyico ra Simón Pedro sii ra
Jesús, ta tacuan tucu inga ra. Sito ra man-
doñi sahnu Anás sii inga ra cuan, ta yucuan
cuenda i cuu quɨhvɨ ra sihin ra Jesús ndya
yuvehe ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu.
16 Zoco i ndoo ra Pedro sata nuzama.
Tacuan ta zɨquɨ i quita inga ra. Sa sito ra cu
nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu sii ra cuan. I ca-
han ra cuan sihin ñaha zacuenda yuvehe,
ta i cuu quɨhvɨ ra Pedro.
17 Ta ñaha sa zacuenda yuvehe cuan, i
catyi ña sihin ra Pedro: ¿Atu yɨvɨ minoo ra
ndyico sii ra cuan cuun? Ta i catyi ra Pedro:
Yɨvɨ ra cui.
18 Ta yucuan yucu muzu ta tandɨhɨ ra
policía. Sa zatahan ra ñúhu vatyi visi xaan,
ta yucuan ndyaa ra yunuhu. Tuhva ra
Pedro ta nandyaa ra sihin ra.

I nducu tuhun xaan ra Anás sii ra Jesús

19 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun xaan ra
mandoñi sahnu, ra Anás, sii ra Jesús yoo ra
ndyico sii ra, ta ñaa sa zacuaha ra.

20 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin
ra: I quehin ityi nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ. I za-
cuehi sisi vehe ñuhu tahan ñuu ta sisi vehe
ñuhu cahnu ihya nu titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ
hebreo. Ta ñahñi maa sa nacatyi xehi.
21 ¿Ñaa cuenda nducu tuhun sii? Nducu
tuhun sii ñiyɨvɨ i siñi ñaa sa nacatyi sihin ñu.
Sito maa ñu ñaa sa nacatyi sihin ñu.
22 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan, ta
minoo ra cu policía sa ndyaa yatyi ñi i cati
ra sii ra Jesús sihin ndaha ra ta catyi ra:
Ña tacuan tahan si cohon sihin ra mandoñi
sahnu.
23 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Tatu
i quehin ndya vaha ñi, catyun ñaa sa ña
vaha quehin. Zoco tatu vaha quehin ¿ñaa
cuenda catun sii? Catyi ra.
24 Tacuan ta i tasi ra Anás sii ra Jesús zoco
nuhñi ra ndya nu ndyaa ra Caifás, ra cu
nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu.

I catyi ra Pedro inga saha vatyi ña sito ra sii ra Jesús

25 Ta nandyaa ra Simón Pedro yunuhu.
Tacuan ta zɨquɨ i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Atu
yɨvɨ minoo ra ndyico sii ra cuan cuun? Ta i
catyi ra Pedro: Yɨvɨ ra cui. Catyi ra.
26 Minoo muzu ra cu zutu ya cahnu cuu
ñiyɨvɨ sii ra i sahndya ra Pedro zoho, ta i
catyi ra cuan sihin ra Pedro: ¿Atu yɨvun i
ndyehi sihin ra cuan yucuan nu iyo cuaha
xaan yutu?
27 Ta i catyi ra Pedro inga saha vatyi yɨvɨ.
Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sacu saa ndɨvɨ
tyahnu.

Cuahan ra Jesús nuu ra Pilato

28 Tacuan ta i sindyaca ra sii ra Jesús
nu ñoho ra vehe ra Caifás ndya vehe tyiño
cuenda ra gobernador. Ta nu ñaha ñi cuu
si. Ta ñá quɨhvɨ ra hebreo sisi vehe tyiño
vatyi yɨvɨ vehe hebreo cuu si, ta catyi ley
hebreo vatyi tatu cua quɨhvɨ ra, cua ndu-
cuxi caa ra, ta ma cuu ca cuxiñi ra sisi vico
zuhun.
29 Yucuan cuenda i quita ra Pilato ityi
sata nu yucu ra cuan, ta catyi ra: ¿Ñaa
cuatyi tyaa ndo sata ra ya? Catyi ra.
30 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Tatu yɨvɨ
ra iyo cuatyi cuu ra, ma nacuhva ndi sii ra
suun.
31 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra:
Quihin maa ndo sii ra ta tyicuhva ndo sii
ra cuhva catyi ley maa ndo. Ta i catyi ra
hebreo sihin ra: Ña catyi ley ndi sa cahñi
ndi numinoo ñiyɨvɨ. Catyi ra.
32 Tacuan cua cuu si ta cuhva cua quita si
cuhva catyi ra Jesús yozo caa cua cuu ra.
33 Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ ra Pilato sisi
vehe tyiño, ta i cana ra sii ra Jesús naquisi
ra nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu
rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuun?
34 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu
cohon cuhva sa sica ñi iñi moo a sa iyo
ñiyɨvɨ nacatyi suhun?
35 Ta i nacahan ra Pilato ta catyi ra: Yɨvɨ
ra hebreo cui. Zuun ñi ñiyɨvɨ ñuu moo sihin
ra zutu nahnu i quisi ndyaca suun sii. ¿Ñaa
sa zacuun?
36 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Nu
ndyaca ñehi, yɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si. Vatyi
tatu cuñi cundyaca ñehi ihya, cua cahñi
tahan ra ndyico sii, ta ma cuhva ra sii, sii
ñiyɨvɨ hebreo. Zoco nu ndyaca ñehi, yɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ ya cuu si.
37 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra:
Vazɨquɨ minoo rey cuun. Ta i catyi ra Jesús:
Zuun cui cuhva catyun. Yucuan cuenda
i caqui ta vasi ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi cua cuu
cuhve sa ndaa sa cuenda sa ndisa. Ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, tyaa ñu yahvi
sa quehin.
38 Ta i catyi ra Pilato sihin ra Jesús: ¿Ñaa
sa cuu sa ndisa? Ta sa catyi ra tacuan ta
i quita tucu ra ndya ityi sata nu yucu ñu
hebreo, ta i catyi ra sihin ñu: Ñahñi maa
cuatyi ra iyo caña ñi.
39 Ta iyo minoo costumbre sii maa ndo
sisi vico zuhun vatyi cua zañe sii minoo ra
ñoho vehe caa. ¿Atu cuñi ndo vatyi zañe sii
ra cu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo?
40 Ta i cana saa ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Yɨvɨ ra
ihya zañon. Zañon sii ra Barrabás. Catyi ñu.
Ta ra Barrabás cuan, ra zuhu cuu ra cuan.

19

1 Ta yucuan cuenda i quihin ra Pilato sii
ra Jesús, ta i saha ra sa cañi xaan zandaru
sii ra.
2 Ta i quihin zandaru iñu, ta zavaha ra
minoo corona, ta i tyihi ra sii si xiñi ra
Jesús. Ta i tyihi ra minoo zahma cañi tyacu
zahma tixinda sii ra.

3 Ta i catyi zandaru: ¡Nacumi suun yoho
rey, ra ndyaca ñaha cahnu sii ñiyɨvɨ hebreo!
Ta i cati ra sii ra Jesús sihin ndaha ra. Ta i
sacu ndyaa ra sii ra.
4 Tacuan ta zɨquɨ i quita tucu ra Pilato
inga saha ityi sata, ta i catyi ra sihin ñiyɨvɨ
hebreo: Ndyehe ndo, vasi ndyaque sii ra sii
ndo vatyi coto ndo vatyi ñahñi maa cuatyi
ra iyo sa cuenda mi.
5 Ta i quita ra Jesús. Ñoho corona iñu xiñi
ra ta ñoho ra zahma tyacu tixinda cuan. Ta
i catyi ra Pilato sihin ñu: Ica ra ya.
6 Ta sa ndyehe ra zutu nahnu ta ra ndɨhɨ
sihin ra sii ra Jesús, ta i cana saa ra ta catyi
ra: Tyoon sii ra nu cruz. Tyoon sii ra nu
cruz. Zoco i catyi ra Pilato sihin ra cuan:
Quihin maa ndo sii ra ta tyaa ndo sii ra nu
cruz tatu cuñi ndo, zoco sa cuenda mi ñahñi
maa cuatyi ra iyo caña ñi.
7 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra: Iyo
minoo ley sii maa ndi, ta catyi si vatyi
tahan si sa cuu ra vatyi catyi ra vatyi Zehe
ra Ndyoo cuu sii ra.
8 Ta sa siñi ra Pilato cuhva catyi ñu, ta i
yuhu ca ra.
9 Ta i nandɨhvɨ ra sisi vehe tyiño, ta i catyi
ra sihin ra Jesús: ¿Ta ndyamaa i quisun?
Zoco ñá cahan ra Jesús sa cahan ra.
10 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Pilato sihin
ra: ¿Ñacu ña cohon sa quehin? ¿Atu ña siton
vatyi iyo cuhva sii, ta cuu catyi vatyi cahñi
ñiyɨvɨ suun nu cruz, ta cuu zañe suun?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Ñahñi
maa sa cuu zavohon sihin tatu sa yɨvɨ ra
Ndyoo i saha cuhva suun. Yucuan cuenda
cahnu ca cuatyi ra saha cuenda sii suun.
12 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan, ta i
nducu ra Pilato cuhva zaña ra sii ra. Zoco
i quisaha cana saa ra hebreo ta catyi ra:
Tatu zañon sii ra ña, yɨvɨ amigo ra César
cuun. Yoo ra catyi vatyi minoo rey cuu ra,
cuñi ra quindyaa ra tyiño ra César.
13 Ta sa siñi ra Pilato cuhva cuan, ta
zɨquɨ i sindyaca ra sii ra Jesús ityi sata, ta
i sicundyaa ra tyayu ra nu tuhva ra zan-
daa tyiño, nu nañi si Gabata sihin zahan
hebreo. Ta cuñi si catyi si Nu Ndava.
14 Ta quɨvɨ sa zanduvaha ñiyɨvɨ cuenda
vico zuhun i cuu si tañi maa ora, ta i catyi
ra Pilato sihin ñiyɨvɨ hebreo: Ica rey ndo ya.
15 Tacuan ta zɨquɨ i cana saa ñiyɨvɨ inga
saha, ta catyi ñu: ¡Quihin ndo sii ra! ¡Quihin
ndo sii ra! Tyaa ndo sii ra nu cruz. Ta i catyi
ra Pilato sihin ñu: ¿Atu cuñi ndo sa cahñi
sii rey ndo? Ta i nacahan ra zutu nahnu,
ta catyi ra: Yoñi ca inga rey ndi. Maa ñi ra
César.
16 Ta yucuan cuenda i saha cuenda ra
Pilato sii ra vatyi cahñi ra sii ra nu cruz. Ta
i quihin zandaru sii ra Jesús, ta cuahan ra
sihin ra.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

17 Ta ndyizo ra Jesús cruz ra cuahan ra
sihin ra ndya nu nañi si Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ. Ta
sihin zahan hebreo nañi si Gólgota.
18 Ta yucuan i tyaa ra sii ra nuu cruz sihin
clavo. Ta inga uu tahan ra, minoo ra siyo
cuaha ta minoo ra siyo zatyi ra Jesús, ta ra
Jesús mahñu.
19 Ta i tyaa ra Pilato minoo zɨvɨ, ta i catyi
ra vatyi cundyaa si xiñi cruz cuan ta catyi
si: “Ra Jesús ñuu Nazaret, rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo cuu ra.”
20 Cuaha xaan ra hebreo i cahvi tuhun
sa ndyaa xiñi cruz cuan. Vatyi nu sihi ra
Jesús, yatyi ndyaa si yuhu ñuu. Ta tuhun sa
ndyaa xiñi cruz cuan, ndyaa si sihin zahan
hebreo, zahan griego ta zahan latín.
21 Ta ra zutu nahnu i catyi ra sihin ra
Pilato: Ma tyoon: “Rey cuenda ñiyɨvɨ he-
breo.” Tyoon vatyi maa ra catyi vatyi rey
cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuu ra.
22 Zoco i nacahan ra Pilato: Cuhva i tyei,
sa ndyaa si.
23 Ta sa yaha i tyaa zandaru sii ra Jesús
nu cruz, ta i quihin ra zahma ra. Sa cumi
tahan ra i quihin ra minoo minoo si. Ta
minoo zahma cañi sa ndisi ra, i cacu si ɨɨn
ñi; ñahñi nu i ndɨcuɨ ñu sii si.
24 Yucuan cuenda i catyi zandaru sihin
tahan ra: Ma ndata yo sii si. Nacuzɨquɨ yo,
ta cua ndyehe yo yoo ra cua zahacanaa.
Catyi ra. Ta cuhva ya i quita si cuhva catyi
Tutu ra Ndyoo:
I zasa ra zahme sii tahan ra,
Ta i sizɨquɨ ra yoo ra cua ñihi zahma cañi vii.
Ta tacuan i zavaha zandaru.
25 Ta nandyaa zɨhɨ ra Jesús yatyi ñi saha
cruz nu ndyaa ra Jesús nu cruz. Ta
nandyaa tucu cuhu ña ta ña María ñazɨhɨ ra
Cleofas ta ña María Magdalena tucu.

26 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi yatyi
nandyaa zɨhɨ ra ta minoo ra i casi ra, ra sa
cuñi xaan ra, ta i catyi ra Jesús sihin zɨhɨ ra:
Ndya vityi, ra ihya cua cuu zehun. Catyi ra.
27 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i casi ra: Ta
maa ña cua cuu zɨhun. Ta ndya cuhva cuan
i quihin ra sii ña, ta cuahan ña vehe ra.
28 Ta sa yaha cuan, ta zɨquɨ i sito ra Jesús
vatyi sa i zavaha ra tandɨhɨ ta sa i cuu
tandɨhɨ cuhva catyi si nuu Tutu ra Ndyoo.
Ta zɨquɨ i catyi ra: Ityi xein.
29 Ta yatyi ñi yucuan nandyaa minoo
quɨzɨ situ cuii ndutya iya. Ta i zatyii zan-
daru minoo sa ñahma, ta i tyaa ra sii si
minoo nuu zoco yutu sa nañi hisopo, ta i
tyiñaa ra sii si yuhu ra Jesús.
30 Ta sa i sihi ra Jesús ndutya iya cuan, ta
zɨquɨ i catyi ra: Sa ndɨhɨ tyiño. Ta i nacañi
noo ra xiñi ra, ta i nacuhva cuenda ra añima
ra.

I tusi minoo zandaru minoo caa xaan xiin ra Jesús

31 Cumañi minoo ñi ca quɨvɨ ta cua cuu si
quɨvɨ cahnu sisi vico zuhun cuenda ñiyɨvɨ
hebreo. Ñá cuñi ra hebreo sa ndoo coño
ñuhu cuan nu cruz quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi
cahnu xaan quɨvɨ zacuu ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan sa
cuenda vico zuhun. Yucuan cuenda i sica
ra tumañi iñi sii ra Pilato vatyi cuhva ra sa
cahnu zandaru yɨquɨ ndoo ra sa ndyaa nu
cruz. (Ta sa ndɨhɨ sahnu ra yɨquɨ ndoo ra
cuan ta yatyi ca cua cuu ra.) Ta cua cuu
tyaa siyo ra sii ra.
32 Tacuan ta i saa zandaru, ta i sahnu
ra yɨquɨ ndoo minoo ra ta inga tucu ra sa
ndyaa inga nu cruz.
33 Zoco sa saa ra nu ndyaa ra Jesús ta i
ndyehe ra vatyi sa sihi ra, ta ñá sahnu ca
ra saha ra.
34 Zoco i tusi minoo zandaru minoo caa
xaan xiin ra Jesús, ta i quita nɨñɨ ta ndutya.
35 Ta minoo ra i ndyehe, saha ra sa ndaa,
ta sa ndisa cahan ra. Sito maa ra vatyi sa
ndisa cuu sa cahan ra. Ta nacatyi ra sii si
vatyi cua cuu sino tucu iñi maa ndo.
36 Ta cuhva cuan i cuu tandɨhɨ si vatyi cua
quita si tañi catyi Tutu ra Ndyoo nu catyi si:
“Ma cahnu ñiyɨvɨ numinoo yɨquɨ ra.”
37 Ta inga tucu nu tutu ra Ndyoo catyi si:
“Cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra cuhva cua quɨhvɨ
minoo caa xaan xiin ra.”

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

38 Ta sa yaha cuan, ta zɨquɨ i quisi ra José
ra ñuu Arimatea. Sino iñi ra sii ra Jesús,
zoco xehe ñi vatyi yuhu ra sii ra hebreo. Ta
i sica ra tumañi iñi sii ra Pilato vatyi cuu
quihin ra coño ñuhu ra Jesús. Ta i saha ra
Pilato. Ta zɨquɨ i sahan ra, ta i quihin ra
coño ñuhu ra Jesús.
39 Ta i quisi tucu ra Nicodemo, ra sa
sahan sa xihna ñi nu ndyaa ra Jesús minoo
sa cuaa. Ndaha ra cuaha xaan azetye vixi.
Nazaca si sihin mirra ta áloe. Tañi minoo
oco usi kilo si.
40 Tacuan ta zɨquɨ i quihin ra José ta ra
Nicodemo coño ñuhu ra Jesús, ta i cava
noo ra zahma sa cahyu ra azetye vixi cuan
cuhva iyo costumbre ñiyɨvɨ hebreo tatu cua
tyihi ñu sii minoo ñiyɨvɨ sisi ñaña.
41 Ta yatyi nu i sihi ra Jesús nu cruz sicoo
cuaha xaan yutu tyaqui, ta yucuan sicoo
minoo ñaña sa ta yoñi ca cutyiño.
42 Ta yucuan i tyihi ra sii ra Jesús vatyi
yatyi ñi ndyaa si. Ta sa cua cuu si quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ hebreo.

20

I nandoto ra Jesús

1 Ta quɨvɨ tumingu ña ca i saa ña María
Magdalena ndya ñaña, ta i ndyehe ña vatyi
sa sɨñɨ siyo yuu sa sindazi yuñaña cuan.
2 Tacuan ta zɨquɨ i sino xaan ña ndya nu
ndyaa ra Simón Pedro ta inga ra sa cuñi
xaan ra Jesús, ta i catyi ña sihin ra: Sa sitava
ñiyɨvɨ coño ñuhu ra Jesús sisi ñaña cuan, ta
ña sito yo ndyamaa i natyihi ñu sii si.
3 Yucuan cuenda i quita ra Pedro ta inga
ra ta cuahan ra ndya ñaña.
4 Nduu tahan ra i cacono ra, zoco ñihi
xaan ca sino inga ra ta zɨquɨ ra Pedro, ta
xihna ca ra cuan i saa ñaña.
5 Ta i ndyehe noo ra sisi ñaña, ta i ndyehe
ra zahma sa i cava noo sii ra Jesús; catuu si
nu ñuhu, zoco ñá quɨhvɨ ra.
6 Ta zɨquɨ i saa ra Simón Pedro, ta i quɨhvɨ
ra sisi ñaña, ta i ndyehe ra zahma sa i cava
noo sii ra Jesús; catuu si.
7 Ta zahma luhlu sa ñoho xiñi ra Jesús,
ña ɨɨn ñi catuu si sihin inga zahma cuan.
Nacuɨñɨ tahnu vaha si, ta catuu zɨɨn si.

8 Tacuan ta zɨquɨ i quɨhvɨ tucu inga ra sa
saa sa xihna ñi. Ta i ndyehe ra. Ta i sino iñi
ra.
9 Zoco tañaha ca coto ra vatyi catyi Tuhun
Ndyoo vatyi ndyaa si sa cua nandoto tucu
ra Jesús sa sa i sihi ra.
10 Tacuan ta i quita ra i casi ra Jesús, ta
cua nuhu ra ndya vehe ra.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

11 Ta i nasaa ña María ndya ñaña, ta sa
nandyaa ña yuhu ñaña, ta cuihya xaan i
cuñi ña, ta i sacu xaan ña. Ta cuhva sa sacu
ña, ta i nandyehe noo ña sisi ñaña.
12 Ta i ndyehe ña uu tahan ángel sa ñoho
zahma cuisi. Minoo ra ndyaa ityi nu sicaa
xiñi ra Jesús, ta inga ra ityi nu i sicaa saha
ra nu sicaa coño ñuhu ra.
13 Ta i catyi ángel sihin ña: Maha, ¿ñacu
sacu xoon? Ta i catyi ña: Vatyi i quihin
ñiyɨvɨ coño ñuhu ra Jesús, ta ña site ndya-
maa i tyihi ñu sii si.
14 Ta sa ndɨhɨ cahan ña tacuan, ta i nasico
cava ña, ta ndyehe ña sii ra Jesús nandyaa
ra. Zoco ñá nacoto ña tatu zuun ra cuu ra.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Maha, ¿ñacu
sacu xoon? ¿Yoo sii nanducun? Ta ña María
sica iñi ña vatyi ra zacuenda yucuan cuu ra
cahan, ta i catyi ña sihin ra: Tata, tatu yoho
i quihin coño ñuhu ra ya, nacatyun sihin
ndyamaa i tyuhun sii si vatyi cua naquihin
sii si.
16 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ña:
María. Ta i nandyehe vaha ña sii ra, ta i
catyi ña sihin ra: ¡Rabboni! Zahan hebreo
cuu si cuan, ta cuñi si catyi si Maestro.
17 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Ma tɨun
sii vatyi tañaha ca nandaa xique ndya nu
ndyaa Zuti. Zoco cuahan nu ndyaa tandɨhɨ
ra sa cuñi xein, ta nacatyun sihin ra vatyi
cuehin nu ndyaa Zuti, ta Zutu tucu maa
ndo cuu sii ra. Ta nu ndyaa Ndyoo mi, ta
Ndyoo tucu maa ndo.
18 Ta zɨquɨ cuahan ña María Magdalena
nu yucu ra i casi ra Jesús, ta i nacatyi ña
sihin ra vatyi sa i ndyehe ña sii ra Jesús ta i
cahan ra tuhun cuan sihin ña.

Cahan ra Jesús sihin ra i casi ra

19 Tacuan ta zɨquɨ zuun ñi quɨvɨ tumingu
cuan sa sahiñi i siyucu ra i casi ra Jesús ɨɨn
ñi, ta ndazi cutu yuvehe vatyi yuhu ra sii ra
hebreo, ta i quisi ra Jesús ta i sicuɨñɨ ndyaa
ra mahñu, ta catyi ra sihin ra: Nacoo sa
vaha sii ndo.
20 Ta sa yaha catyi ra tacuan, ta zɨquɨ i
zañaha ra ndaha ra ta xiin ra. Ta zɨɨ xaan
i cuñi ra i casi ra sa i ndyehe ra sii ra Jesús.
21 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra inga
saha: Nacoo sa vaha sii ndo. Tañi sa tasi
Ndyoo Zuti sii, sihin tyiño ra, zuun ñi cuhva
cuan cua tasi sii maa ndo.
22 Ta sa ndɨhɨ catyi ra tacuan, ta i tɨvɨ ra
tatyi ra sii ra, ta catyi ra sihin ra: Naquihin
ndo Tatyi Ii.
23 Yoo sii cuatyi cua zandasi ndo, cua
ndasi si sa ndisa. Ta yoo sii cuatyi ma
zandasi ndo, ma ndasi cuatyi ñu. Catyi ra.

Ñihi xaan iñi ra Tomás

24 Ta ra Tomás minoo sa usi uu tahan ra
i casi ra Jesús cuu ra. Nañi tucu ra Dídimo.
Ta yoñi ra ndyaa cuhva sa quisi ra Jesús.
25 Ta i nacatyi inga ra i casi ra Jesús sihin
ra: I ndyehe ndi sii ra Jesús. Zoco i catyi ra
Tomás sihin ra: Tatu ma ndyehi nu cahvi
ndaha ra nu i quɨhvɨ clavo ta tyihi nu ndehi
yucuan, ta tatu ma ndyehi xiin ra nu quɨhvɨ
caa xaan ta tyihi ndehi yucuan, ma sino iñi.
Catyi ra.
26 Ta yaha uña quɨvɨ, ta zɨquɨ ñoho ndazi
tucu ra i casi ra Jesús, ta ndyaa ra Tomás
sihin ra. Ta ndazi cutu yuvehe, zoco i
quɨhvɨ ra Jesús ta i sicuɨñɨ ndyaa ra mahñu,
ta i catyi ra: Nacoo sa vaha xaan sii ndo.
27 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra Tomás:
Zatuhvon ndohon ta tyuhun nu ndohon
ndehi, ta zatuhvon ndohon ta tyuhun sisi
xiin. Ta ma cuu con minoo ra ña sino iñi,
zoco sino iñun. Catyi ra.
28 Tacuan ta i catyi ra Tomás sihin ra:
Moo cuu ra ndyaca ñaha sii. Ta moo cuu
Ndyoo sii.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tomás, sa
i ndyehun sii, ta yucuan cuenda sino iñun.
Vaha xaan ca ñiyɨvɨ ma ndyehe sii, ta sino
iñi ñu.

Iyo cuenda sa vatyi iyo libro ya

30 Ta iyo cuaha xaan inga sa ndyityi i
zavaha ra Jesús nuu ra i casi ra, ta ña ndyaa
si nuu libro ya.
31 Zoco i tyei zuhva si ihya vatyi cua cuu
sino iñi ndo vatyi ra Jesús cuu ra Cristo,

zehe ra Ndyoo. Ta sihin sa sino iñi ndo, cua ñihi ndo sa cacu añima ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda maa ra.

21

Cahan ra Jesús sihin usa tahan ra i casi ra

1 Ta sa yaha tandɨhɨ cuhva cuan, ta zɨquɨ ihya cuu cuhva i cahan tucu ra Jesús inga saha sihin ra i casi ra yumiñi sa nañi Tiberias.
2 Ɨɨn ñi tayucu ra Simón Pedro sihin ra Tómas, ra nañi Dídimo, ta ra Natanael, ra ñuu Caná nu cu si Galilea, ta zehe ra Zebedeo ta inga uu tahan ra i casi ra Jesús.
3 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin inga ra: Cuehin cua tɨɨn tyiyaca. Ta i catyi inga ra sihin ra: Cua cuhun tucu maa ndi suhun. Ta cuahan ra, ta i quɨhvɨ ra minoo barco. Zoco ñahñi maa tyiyaca i ñihi ra sa cuaa cuan.
4 Ta cuhva sa vasi cundisi, sicuɨñɨ ndyaa ra Jesús nu ñiyɨtɨ, zoco ñá nacoto ra vatyi ra Jesús cuu ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Zehe luhli, ¿atu ñahñi tyiyaca i ñihi ndo? Ta i catyi ra: Yoñi tɨ.
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cañi ndo taraya ndo siyo cuaha, ta cua ñihi ndo. Ta i cañi ra sii si, ta zɨquɨ ñá cuu ca tava ra taraya ra vatyi cuaha xaan tyiyaca ñoho.
7 Ta ra sa cuñi xaan ra Jesús i catyi ra sihin ra Pedro: Ra Jesús cuu ra. Ta sa siñi ra Simón Pedro vatyi ra Jesús cuu ra, ta i nazucu ra zahma ra sii ra vatyi sa i tava ra sii si sa cua tɨɨn ra tyiyaca. Ta i quɨhvɨ ra nu miñi.
8 Ta i quisi inga ra sihin barco luhlu. Xita ra taraya sa ñoho tyiyaca vatyi ña sica ndyaa yuhu miñi tañi minoo ziendu metro ñi.
9 Ta sa i quita tandɨhɨ ra nu ñuhu, i ndyehe ra tuñuhu, ta yucuan catuu minoo tyiyaca ta pan tucu.
10 Ta i catyi ra Jesús: Quisi ndyaca ndo zuhva ca tyiyaca sa nacaa tɨɨn ndo.
11 Ta i sahan ra Simón Pedro ndya nu ndyaa barco, ta xita ra taraya tyiyaca nahnu cuan ndya nu ñiyɨtɨ. Ziendu uu xico usi uñi tahan tɨ ñoho, ta ñá tahndya taraya vazu cuaha xaan tɨ.
12 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñaha ndo vatyi curumuza ndo. Ta yoñi ra cuñi nducu tuhun sii ra Jesús yoo ra cuu ra vatyi sa sito ra vatyi ra Jesús cuu ra.
13 Ta i sahan ra Jesús, ta i quihin ra pan, ta i saha ra sii si sii ra. Ta tacuan tucu tyiyaca.
14 Ta ihya cuu sa cu uñi tahan saha i cahan ra Jesús sihin ra i casi ra ta sa yaha sa nandoto ra sisi sa i sihi ra.

Zacuendon mvee ticatyi zone

15 Ta sa yaha i curumuza ra, ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón Pedro: Simón, zehe ra Jonás, ¿atu cuñi xaan con sii ta zɨquɨ ca inga ra ya? Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Avi, tata, sa siton vatyi cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús: Cuhvon sa casi mvee ticatyi lee zone.
16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra inga saha: Simón, zehe ra Jonás, ¿atu cuñi xoon sii? Ta i catyi ra Pedro: Avi, tata, sa siton vatyi cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zacuenda vohon sii mvee ticatyi zone.
17 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra sa cu uñi saha: Simón, zehe ra Jonás, ¿atu cuñun sii? Ta cuihya xaan i cuñi ra Pedro vatyi sa i nducu tuhun ra Jesús sii ra sa cu uñi tahan saha: ¿Atu cuñun sii? Ta i catyi ra sihin ra: Tata, sa sito moo tandɨhɨ cuii. Siton vatyi cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhvon sa casi mvee ticatyi zone.
18 Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi quɨvɨ i culuhlun ta i cuu ndɨhvun zahmon maa tuhun ñun, ta sohon ndyamaa cuñun cuhun. Zoco quɨvɨ cua cusahnun cua zandundoon ndohon, ta inga ra cua natyihi ra zahmon suun. Ta cua cundyaca ra suun nu ña cuñun cuhun. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra Pedro.
19 Ta sa i catyi ra Jesús tuhun cuan, i saha ra cuhva cutuñi iñi ra yozo caa cua tahan si sii ra Pedro sa cua cuu ra, ta cua zacahnu ra sii ra Ndyoo cuhva cuan. Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan, ta i catyi ra sihin ra: Cundyicon sii.

Minoo ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi xaan ra

20 Tacuan ta zɨquɨ i nandyehe sata ra Pedro, ta i ndyehe ra vatyi ndyico inga ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi xaan ra Jesús. Zuun ra cuu ra sa naña sii ra Jesús minoo sa cuaa

nu cua cuxiñi ra nu i nducu tuhun ra sii ra Jesús: ¿Yoo ra cua xico tuhun suun?
21 Ta sa ndyehe ra Pedro sii ra cuan, ta i nducu tuhun ra sii ra Jesús: Tata, ¿ta ñaa sa cua cuu sii ra ya?
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu cuñi vatyi ndoo ra ñuu ñiyɨvɨ ndya quɨvɨ cua quisi ¿ta ñaa sa cuenda oo? Yoho cundyicon sii. Catyi ra.
23 Yucuan cuenda i quita tuhun ya, ta i sica iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi vatyi i catyi ra Jesús vatyi ma cuu ra cuan, zoco ñá catyi ra Jesús sa ma cuu ra. I catyi ra: “Tatu cuñi vatyi ndoo ra ndya quɨvɨ cua quisi ¿ta ñaa sa cuenda oo?”
24 Ta zuun ñi maa ra cuu ra saha sa ndaa sa cuenda tuhun ya. Ta sito ndi vatyi ndisa cuii sa ndaa sa saha ra.
25 Ta iyo cuaha xaan ca sa i zavaha ra Jesús. Ta sica iñi vatyi tatu cua tyaa ñiyɨvɨ sii si minoo minoo si, ma cutahan tandɨhɨ libro nu sisi ñuu ñiyɨvɨ. Ndɨhɨ si vityi.

Hechos

I catyi ra Jesús vatyi cua tasi ra Tatyi Ii ra Ndyoo

1 Ta quɨvɨ cuan i tyei minoo carta suun Teófilo. Ta yucuan carta saha cuenda tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús ta tandɨhɨ sa zacuaha ra ndya casaha zatyiño ra cuhva
2 ndya quɨvɨ i ndaa xica ñi ra ta cuahan ra gloria. Zoco cuee ca sa cuhun ra gloria ta sihin cuhva iyo sii Tatyi Ii ra Ndyoo i tahvi ra Jesús tyiño nuu sa usi ɨɨn tahan ca ra apóstol vatyi nacatyi ra tuhun ra Jesús.
3 Ta zɨquɨ i sihi ra Jesús ta sa yaha i sihi ra ta zuun ñi maa ra Jesús i quituu nuu ra apóstol. Uu xico quɨvɨ i quituu ra tacuan, ta cuhva cuan i sito ñiyɨvɨ vatyi ndisa cuii i nandoto tucu ra. Ta i zacuaha ra sii ra yozo caa ndyaca ñaha ra Ndyoo.
4 Ta sa ndyaa ra Jesús sihin ra i catyi ra sihin ra vatyi ma quita ra ñuu Jerusalén. Cua cuatu ra sii sa i cahan ra Ndyoo Zutu yo tuhun vatyi catyi ra Jesús sihin ra:
5 Sa catyi sihin ndo vatyi ndisa cuii i zacoo ndutya ra Juan sihin ndutya, zoco ña cuaha ca quɨvɨ ta cua coo ndutya ndo sihin Tatyi Ndyoo.

Cuahan ra Jesús ityi zɨquɨ

6 Tacuan ta quɨvɨ i titahan tucu ra Jesús sihin ra apóstol i ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿atu sa cua cuhva tucun sa cundyaca ñaha ñiyɨvɨ hebreo tata maa ndi?
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma coto maa ndo ñaa quɨvɨ a ñaa yoo cua cundyaca ñaha tucu ñiyɨvɨ hebreo. Maa ñi maa ra Ndyoo Zutu yo tahan si coto cuhva cuan.
8 Zoco cua ñihi ndo tundyee iñi sii ra Ndyoo vatyi cua noo xica Tatyi Ii sii ndo, ta cua cahan ndo sa cuenda mi ñuu Jerusalén, nacahnu Judea ta nacahnu Samaria ta nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
9 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan ta zuun ñi cuhva cuan i ndyehe ra apóstol vatyi i ndaa xica ñi ra Jesús ityi andɨvɨ, ta i tyazi minoo vico nu cuahan ra. Ta ñá ndyehe ca ra apóstol cuan sii ra.
10 Ta zuun ñi cuhva sa ndyehe ra sa i ndaa ra ityi andɨvɨ ta nu yucu ra i quituu uu tahan ra yoco ñoho ra zahma cuisi.
11 Ta i catyi ra yoco cuan sihin ra: Ndoho ra ñuu Galilea, ¿ñacu ndyehe xaan ndo ityi zɨquɨ? Cuahan ra Jesús gloria, ta zuun ñi cuhva cuahan ra cua quisi tucu ra.

Naquihin ra Matías tyiño i sindyizo ra Judas

12 Tacuan ta zɨquɨ i quita ra apóstol yucu Olivos cuan. Cuahan ra ñuu Jerusalén. Yatyi ñi ndyaa yucu cuan sihin ñuu Jerusalén, tañi zava ora.
13 Ta sa saa ra yucuan, i quɨhvɨ ra minoo vehe toto ndya zɨquɨ vatyi yucuan ndyaa ra. Ra Pedro ta ra Juan, sihin ra Jacobo ta ra Andrés ta ra Felipe. Ra Tomás ta ra Bartolomé ta ra Mateo sihin ra Jacobo, zehe ra Alfeo. Ta ra Simón Zelote ta ra Judas yañi ra Jacobo.
14 Tandɨhɨ quɨvɨ i sica tahvi ra sii Ndyoo yucuan ɨɨn ñi sihin ña María zɨhɨ ra Jesús sihin inga ñu zɨhɨ ta sihin yañi ra.
15 Ta minoo quɨvɨ i titahan cuaha xaan ñiyɨvɨ tañi ziendu oco ñu, ta i nduvita ra Pedro (mahñu ñiyɨvɨ cuan) ta i catyi ra:
16 Ndoho yañi xaa, i cuñi si sa natahan si cuhva sa i catyi Tuhun Ndyoo nu i cahan ra David i zacuu Tatyi Ii ta saha cuenda ra sa cuenda ra Judas, ra i zañaha sii ra Jesús sii ra cua tɨɨn sii ra.
17 Ta ra tahan yo i cuu sii ra Judas, ta zuun ñi tyiño zavaha yo i zavaha tucu ra.
18 I zata ra Judas cuan minoo ñuhu sihin xuhun i ñihi ra sihin cuatyi ra. Ta zuun ñi maa ra i cuñi cahñi sii ra. I tyihi ra minoo yoho zucu ra, zoco i canacava ra sihin nuu ra ta i ndata sisi ra ta i quita tandɨhɨ sɨtɨ ra. Ta i sihi ra.
19 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén cuhva i tahan ra Judas. Yucuan cuenda i zacunañi ñu ñuhu cuan Acéldama sihin tuhun maa ñu. Cuñi si catyi si: Ñuhu nu i sati niñɨ ra.
20 Sisi libro Salmos catyi ra Ndyoo sa cuenda ra Judas:
Cua ndoo ihno vehe ra.
Yoñi ñiyɨvɨ cua cundyaa yucuan.
Ta tyiño i sindyizo maa ra cua naquihin inga ra.
Catyi si.

21-22 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pedro: Yucuan cuenda cua naquihin inga ra tyiño i sindyizo ra Judas ta cua nacatyi tucu ra sihin ñiyɨvɨ vatyi ndisa sa i nandoto tucu ra Jesús. Cuñi si sii minoo ndoho ra i casaha sica sihin ra Jesús quɨvɨ i zacoo ndutya ra Juan sii ra ta cutahan ra sihin ra ndya quɨvɨ i ndaa xica ñi ra Jesús ityi andɨvɨ. ¿Yoo ndoho cuu ndo? Catyi ra Pedro.

23 Tacuan ta i ñihi ra uu tahan ra. Minoo ra nañi ra José ta nañi tucu ra Barsabás. Justo xiñi zɨvɨ ra. Ta inga ra nañi ra Matías.

24 Tacuan ta i sica tahvi tandɨhɨ ñu sii ra Ndyoo ta i catyi ñu: Zutu mañi yuu, siton añima tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zañohon sii ndi yoo ra cuñi moo

25 sa naquihin ra tyiño i sindyizo ra Judas vatyi i ndoyo ñuhu ra ta cuahan ra nu tahan si sii maa ra sa cuhun ra, nu xaan. Catyi ñiyɨvɨ.

26 Ta i sizɨquɨ ra zuhva cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa, ta i tahan si sii ra Matías. Tacuan ta i nduu tucu ra cuan minoo apostól sihin inga sa usi ɨɨn tahan ra.

2

I quisi Tatyi Ii ra Ndyoo

1 I saa quɨvɨ sa zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico sa nañi Pentecostés, ta i titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús.

2 Yatyi xaan i quisaha quisi minoo nduzu ndya yutyi andɨvɨ. Tañi minoo tatyi cahnu, tacuan i cuu nduzu cuan, ta i situ cuii nduzu vehe nu yucu ñu.

3 Ta i ndyehe ñu minoo tañi caa yaa ñuhu. I quɨtɨ cuatyi si ta i sicozo si xiñi ɨɨn ɨɨn ñu.

4 I situ Tatyi Ii ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñu, ta i quisaha cahan ñu tuhun sa ña tuhva ñu cahan. I cahan ñu sihin cuhva saha Tatyi Ii sii ñu.

5 Ta quɨvɨ cuan i siyucu cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo ñuu Jerusalén. Zɨɨn zɨɨn ñuu i quisi ra ta saa ra ñuu Jerusalén. Ndyico vaha ra sii costumbre maa ra.

6 Ta i siñi tucu maa ra cuan nduzu sa quita andɨvɨ. Yucuan cuenda i tuhva tandɨhɨ ra. Ñá cutuñi iñi ra ñaa cuenda siñi ra sa cahan ñiyɨvɨ. Vatyi tandɨhɨ cuhva cahan ñu, siñi ra hebreo cuan vatyi cahan ñu cuhva cahan ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu, nu i quita ra hebreo.

7 Iyo xaan i cuñi ra hebreo cuan, ta i quisaha catyi ra sihin tahan ra: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ya, ñiyɨvɨ Galilea cuu ñu, zoco cahan ñu cuhva cahan maa yo.

8 Siñi yo sa cahan ñu. Cahan ñu cuhva cahan ñiyɨvɨ ñuu nu quita maa yo, ta zɨɨn zɨɨn ñuu yo.

9 Ñiyɨvɨ ñuu Partia, Media, ta Elam cuu yo sihin ñiyɨvɨ ñuu Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto ta Asia.

10 Iyo yo cuu yo ra ñuu Frigia, Panfilia, Egipto ta Libia yatyi ñi Cirene, ta iyo yo cuu yo ra ñuu Roma

11 tata hebreo, ta inga yo ra ñuu Roma, zacuaha yo costumbre ñiyɨvɨ hebreo. Iyo yo quita ñuu Creta ta ñuu Arabia ta siñi yo sa cahan ñu tandɨhɨ cuhva cahnu xaan zavaha ra Ndyoo. Catyi ra cuan.

12 Ta iyo xaan i cuñi ra ta ñá sito ra ñaa sa cuu. Ta i natuhun tahan ra ta catyi ra: ¿Ña sa cuu? Catyi ra.

13 Zoco inga ra i sacu ndyaa ta catyi ra: Sihi xaan ñu ya ndixi (ta siñi ñu).

Cuhva i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta i nacuiñɨ ndyaa ra Pedro sihin sa usi ɨɨn tahan ca ra apóstol ta saa xaan i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ cuan ta catyi ra: Ndoho sa ndyaa ihya nu cu si Judea ta tandɨhɨ inga ndo sa vasi ñuu Jerusalén ya, tyizoho vaha ndo ta cuiñɨ ndo sa quehin.

15 Ña siñi ndi tañi sica iñi maa ndo vatyi nacaa cuu si caa ɨɨn sa ñaha ñi.

16 Sicoo minoo ra sinañi Joel ta tyiemvu. I cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ta i catyi ra vatyi cua tahan si cuhva sa ndyehe ndo vityi vatyi i catyi ra:

17 Nu cua ndɨhɨ tyiemvu cua tasi Tatyi Ii,
catyi ra Ndyoo, ta cua noo ra zɨquɨ
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
Zehe ndo cua cahan ñu tuhin. Cua ndyehe
ra yoco sa cua zañehi sii ra. Ta cua
cahan ñimahna xiñi ra sahnu.
18 Ndisa, vatyi cua noo Tatyi Ii sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ndyico sii mi sa ndisa, ta cua
cahan ñu cuhva cua quehin sihin ñu.
19 Ta cua zavehi sa ndyityi ityi andɨvɨ ta
nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Niñɨ ta ñuhu ta
ñuhma.

20 Cua nduñaa ñicandyi ta cua nducuaha yoo
tañi nɨñɨ. Tacuan cua cuu si ta cua
coo minoo quɨvɨ cahnu xaan, quɨvɨ
cua tasi tuñi sii ñiyɨvɨ.
21 Ta tandɨhɨ ra cua cahan ndahvi sihin mi,
cua cacu ra.
Tacuan i catyi ra Ndyoo, i catyi ra Joel.
22 Ta sa yaha nacatyi ra Pedro cuhva
cuan ta i catyi tucu ra: Ndoho, ñiyɨvɨ he-
breo tyizoho ndo tuhun ya: Ra Jesús ñuu
Nazaret i sindyizo ra tyiño saha ra Ndyoo
sii ra. Ta tañi sa sito ndo i saha ra Ndyoo sa
zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi ta cuaha
xaan zeña nuu ndo.
23 Ta i sito ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra
sa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ra Jesús. Ta maa
ndo i saha ndo sa cahñi ñiyɨvɨ ña sito sii ra
Ndyoo sii ra nu cruz.
24 Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús,
ta i tava ra sii ra nu iyo ñɨyɨvɨ i sihi vatyi ma
cuu ndoo ra yucuan.
25 I cahan ra David ta tyiemvu sa cahan
ra Jesús ta catyi ra:
Site vatyi ndyaa ra sahnu sihin. Tandɨhɨ
cuii tyiemvu iyo ra sihin. Yucuan
cuenda ma cuyuhi.
26 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi, ta cua
nacatyi sihin ndo vatyi zɨɨ cuñi. Site
vatyi cua nandote sisi sa i sihi.
27 Ma caca xaan iñi vatyi ma zandoon sii,
nu caa ndɨyɨ Ndyoo Zuti. Ta ma
cuhvon sa tyahyu coño ñuhi vatyi
zehe iun sii.
28 Sa zañohon sii yozo caa cua cundite
suhun. Zɨɨ xaan cua cuñi vatyi cua
cundyei suhun.
Tacuan i cahan ra David cuhva i cahan ra
Jesús sihin ra Ndyoo Zutu ra ta tyiemvu.
29 Ta i cahan ca ra Pedro ta catyi ra:
Ndoho amigos, ndoo xaan cua nacatyi si-
hin ndo ñaa sa i tahan ra sahnu David,
ñiyɨvɨ sii yo ta tyiemvu. I sihi ra, ta i quɨhvɨ
ra ñuhu. Ta ihya iyo ñaña ra ndya cuhva
ndya vityi. Ta tacuan cuu cuhva sito yo
vatyi yɨvɨ tuhun sa zuun ñi maa ra cahan
ra.
30 I cahan ra David cuhva i cahan Tatyi
Ii ra Ndyoo sihin ra, ta i sito ra vatyi cua
zavaha ra Ndyoo tuhun i cahan ra sihin
ra vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra: “Ityi
nuu ca cua cundyaca ñaha minoo ñiyɨvɨ
suun. Tañi ndyaca ñaha moo tacuan cua
cundyaca ñaha maa ra.”
31 I sito ra David tyiño cuan ta tyiemvu,
ta i catyi ra vatyi cua nandoto tucu ra Jesús.
Yucuan cuenda i catyi ra David sa cuenda
ra Cristo vatyi ma ndoo ra nu caa ndɨyɨ. Ta
ma tyahyu coño ñuhu ra. Catyi ra.
32 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús ta i
ndyehe tandɨhɨ ndi sii ra.
33 Ta cuahan ra Jesús gloria, ta saha ra
Ndyoo cuaha xaan cuhva sii ra. Ndyaa ra
ityi siyo cuaha ra Ndyoo. Ndya ta sa naha
xaan ca i catyi ra Ndyoo: “Cua saa quɨvɨ cua
cuhun Tatyi Ii vii ñuu ñiyɨvɨ.” Ta yucuan
cuenda i tasi ra Jesús sii Tatyi Ii ihya. Tatyi
Ii ra Ndyoo zavaha tandɨhɨ sa ndyehe ndo
ta sa siñi ndo vityi vatyi sa i saa ra. Catyi ra
Pedro.
34 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pedro: I saha ra
David cuenda yozo caa cua tahan si sii ra
Jesús ityi zɨquɨ vatyi yɨvɨ ra David i sahan
gloria. Zoco i cahan ra tuhun cuhva cua
tahan si sii ra Jesús ta i catyi ra:
Moo cuu ra ndyaca ñaha sii mi.
Ta catyi ra Ndyoo Zutu yo suhun:
“Cundyoon ihya siyo cuehi.
35 Iyo cuaha xaan ra cuxaan suun, zoco cua
zahacanoon sii ra vatyi sehi cuhva
suun.”
Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Jesús, catyi
ra David.
36 Tacuan i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ
hebreo tandɨhɨ cuhva cuan, ta i catyi tucu
ra: I tyaa maa ndo sii ra Jesús nu cruz, zoco
i zanducahnu xaan ra Ndyoo sii ra, ta vityi
ndyaca ñaha maa ra, ta zacacu ra sii ñiyɨvɨ.
Yucuan cuenda tyizoho ndo ta coto ndo sa
quehin. Catyi ra.
37 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra Pedro ta i
sica xaan iñi ñu, ta i catyi ñu sihin ra Pedro
ta sihin tandɨhɨ inga ra apóstol: ¿Amigo, ñaa
sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ñu.
38 Ta i catyi ra Pedro sihin ñu: Tahan
tahan ndo ndu-uu iñi ndo cuatyi ndo ta
coo ndutya ndo cuenda ra Jesucristo, ta
cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo. Ta cua
cuhva ra Ndyoo sa noo Tatyi Ii sii ndo vatyi
yucuan cuu sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo.
39 Vatyi ta tyiemvu i saha ra Ndyoo tuhun
ra sii ndo ta sii zehe ndo ta sii tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ, tandɨhɨ ñu sa cua nacana ra Ndyoo.

Cua sino iñi ñu sii ra. Ta maa ra cua cundyaca ña sii yo.
40 Cuaha xaan tuhun i cahan ra Pedro ta i saha ra sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ. I catyi ra sihin ñu: Zavaha ndo sa vaha nuu ra Ndyoo coto zanaa ra sii ndo sihin ñiyɨvɨ ña vaha. Catyi ra.
41 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi tuhun cahan ra Pedro ta i sicoo ndutya ñu. Yucuan quɨvɨ i sino iñi tañi uñi mil ñiyɨvɨ sii Tuhun Ndyoo.
42 Tandɨhɨ quɨvɨ i titahan ñu cuan. I zacuaha xaan ñu sihin ra apóstol. Sasi ñu pan ta sihi ñu ndutya uva vatyi nacohon iñi ñu vatyi sihi ra Jesús, sa cuenda maa ñu, ta ɨɨn ñi i sica tahvi ñu sii Ndyoo tandɨhɨ quɨvɨ.

Cuhva i sicoo ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta quɨvɨ cuan

43 Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra apóstol, ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ vatyi i ndyehe ñu sa zavaha ra cuan ta yuhu ñu vatyi i ndyehe ñu yozo caa iyo ra Ndyoo.
44 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi, ɨɨn ñi i siyucu ñu, ta i tyindyee tahan ñu sii tahan ñu.
45 Ta tatu cumañi xuhun i naxico ñu ña sa iyo sii ñu. I naxico ñu ñuhu ñu sihin ndaha tyiño ñu ta i saha ñu xuhun ñihi ñu sii inga ñiyɨvɨ sino iñi tatu cumañi si sii ñu.
46 Tandɨhɨ quɨvɨ i titahan ñu vehe ñuhu hebreo ta vehe ñiyɨvɨ ta i sasi ñu pan ta sihi ñu ndutya uva sa cuenda ra Jesús ta ɨɨn ñi i sasi ñu xita tandɨhɨ quɨvɨ. Zɨɨ xaan i cuñi ñu ta ña cuihna iñi ñu sii ñiyɨvɨ.
47 I zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta vaha xaan cahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda ñu. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i saha ra Ndyoo sa sino iñi inga ca ñiyɨvɨ Tuhun ra.

3

Nduvaha minoo ra xii

1 Minoo quɨvɨ cuahan ra Pedro ta ra Juan vehe ñuhu hebreo cuhva caa uñi sa sahiñi. Yucuan cuhva tuhva ñiyɨvɨ hebreo cahan sihin ra Ndyoo.
2 Ta sa cua saa ra yucuan ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra xii. Tacuan sindyaca ñu sii ra tandɨhɨ quɨvɨ ta caa ra yuvehe nañi yuvehe tyaqui vatyi caca ra caridad.
3 Ta sa ndyehe ra sii ra Pedro ta ra Juan sa cua quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta i sica ra caridad sii ra.
4 I ndyehe xaan ra Pedro ta ra Juan sii ra, ta zɨquɨ i catyi ra Pedro: Ndyehun sii ndi.
5 Ta i ndyehe ra xii cuan vatyi sica iñi ra sa cua cuhva ra xuhun sii ra.
6 Zoco i catyi ra Pedro: Ñahñi xuhun ndyize sa cuhve suun zoco iyo cuhva sii sa tyindyei suun vatyi iyo cuhva sii maa ra Jesucristo, ra ñuu Nazaret, sa tyindyee ra suun. Sa cuenda maa ra cuan catyi suhun: Nduviton ta cacon. Catyi ra Pedro.
7 I tɨɨn ra Pedro ndaha siyo cuaha ra, ta i zanduvita ra sii ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha i nduvaha ñi saha ra.
8 I ndava ra xii cuan ta i quisaha ra sica ra. I quɨhvɨ ra si vehe ñuhu sihin ra Pedro ta ra Juan. Sica ra. Ndava ndava ñi ra, ta zacahnu xaan ra sii Ndyoo.
9 I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sica ra, ta i zacahnu xaan ñu sii Ndyoo.
10 Ta i nacoto ñu sii ra vatyi ra sica caridad yuvehe ñuhu cuu ra, ra sa tuhva sindyaa yuvehe sa nañi yuvehe tyaqui. Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva sa tahan ra.

Cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ nu cu corredor ra Salomón

11 Ta ñá zaña ra cuan sii ra Pedro sihin ra Juan. Iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta yatyi xaan i titahan ñu nu ndyaa ra corredor cuan. Nañi si corredor sii ra Salomón.
12 I ndyehe ra Pedro sa titahan ñiyɨvɨ ta i quisaha catyi ra: Iyo xaan cuñi ndo amigo vatyi ndyehe ndo sa nduvaha saha ra ya. Ndyehe xaan ndo sii ndi vatyi sica iñi ndo vatyi iyo xaan cuhva sii maa ndi a sica iñi ndo vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ndi ta yucuan cuenda i zanacaca ndi sii ra ya. Zoco ña tacuan amigo.
13 Ñiyɨvɨ sahnu sii yo, ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob i zacahnu ra sii Ndyoo. Ta zuun ñi maa ra Ndyoo i zacahnu sii ra Jesús, zehe ra. (I saha maa ndo sii ra Jesús sii ra ndyaca ña) ta i catyi maa ndo nuu ra Pilato vatyi ña vaha ra. Sa sica iñi ra Pilato sa cua zaña ra sii ra Jesús, zoco ñá saha maa ndo.
14 Ñá saha ndo sa zaña ra Pilato sii ra ta ra ii xaan cuu ra Jesús. Ra vaha xaan cuu maa ra. I sica ndo tumañi iñi sii ra Pilato sa zaña ra sii inga ra cuhva iyo costumbre sa cua zaña ra sii minoo ñiyɨvɨ quɨvɨ vico cuan.

Ta yucuan cuenda i zaña ra sii inga ra cuan, ra sahñi sii ñiyɨvɨ.

15 Cuhva cuan i sahñi maa ndo sii ra Jesús vazu maa ra saha cuhva cundito ñiyɨvɨ sihin Ndyoo. Zoco i zanandoto tucu ra Ndyoo sii ra. Ñá ndoo ra nu iyo ndɨyɨ. Ta i ndyehe maa ndi sa yaha nandoto ra.

16 Sa ndyehe ndo sii ra xii ya, nacoto ndo sii ra. Sino iñi ndi vatyi iyo cuhva sii ra Jesús ta yucuan cuenda i zanduvaha ra Ndyoo saha ra. Sino iñi ndi sii ra Jesús. Yucuan cuenda i nduvaha ra ya, ta i ndyehe tandɨhɨ ndo.

17 Amigo. Site vatyi ña sito ndo sa zavaha ndo sa ña vaha (sa sahñi ndo sii ra Jesús) ta tacuan tucu ra ndyaca ñaha sii ndo.

18 Ta tyiemvu i nacatyi ra Ndyoo sihin yo vatyi cua tahan ra Cristo tundoho. Maa ra cuu ra i casi ra Ndyoo vatyi cua zacacu ra sii yo, ta cua cuu ra vatyi tacuan i catyi ra Ndyoo sihin tandɨhɨ ra profeta. Ta tacuan i tahan si sii ra Jesús, zuun ñi cuhva i catyi ra Ndyoo.

19 Ta vityi zandoo ndo cuatyi ndo ta nanducu ndo sii Ndyoo ta cua zandasi ra cuatyi ndo ta cua nduvaha añima ndo ta zɨɨ cua cuñi ndo.

20 Ta cua tasi tucu ra Ndyoo sii ra Jesús inga saha vatyi maa ra cuu ra ndyizo tyiño i zacuu ra Ndyoo. Nu ndyaa ndo cua tasi tucu ra Ndyoo sii ra.

21 Zoco vityi ndyaa ra gloria ndya quɨvɨ cua ndusaa ñuhu ñuu ñiyɨvɨ inga saha tañi i catyi ra Ndyoo. Vatyi tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra profeta ta sa naha.

22 Ta sa naha i catyi ra Moisés: “Cua tasi ra Ndyoo minoo ra cuu ñiyɨvɨ sii yo tañi i tasi ra sii mi, ta cua cahan ra Tuhun Ndyoo. Tyizoho ndo tandɨhɨ ña sa cua cahan ra sihin ndo.

23 Tatu ma tyizoho ñiyɨvɨ sa cahan ra cuan, cua cuu ñu, ta ma cuu quɨhvɨ ñu sihin ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo.” Tacuan i catyi ra Moisés i catyi ra Pedro. Ta zɨquɨ i catyi tucu ra:

24 Ndisa vatyi tandɨhɨ ra profeta ta tyiemvu ndya quɨvɨ i quisaha cahan ra Samuel i catyi ra yozo caa cua quisi ra Jesús nu cua quisi quɨvɨ. Ta sa i tahan si cuhva catyi ra cuan.

25 Ta maa yo ñiyɨvɨ hebreo cuu ñiyɨvɨ sii ra profeta cuan, ta i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ñiyɨvɨ sii maa yo vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: “Cua cuhve ndatu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda minoo ñiyɨvɨ suun.” Catyi ra.

26 Ta yucuan cuenda i saha ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús, zehe ra. I tasi ra Ndyoo sii ra nu iyo maa ndo sa xihna ñi vatyi cuñi ra zavaha ra tumañi iñi sii tandɨhɨ ndo. Cuñi ra sa zandoo tandɨhɨ ndo cuatyi ndo. Tacuan i catyi ra Pedro sihin ñu.

4

Tɨɨn ra cu tyiño sii ra Pedro sihin ra Juan

1 Ta cahan ca ra Pedro ta ra Juan sihin ñiyɨvɨ ta i quisi ra cu zutu ta ra cu nuu sii policía sa cuenda vehe ñuhu ta ra saduceo. (Ña sino iñi maa ra saduceo cuan vatyi cua nandoto ñiyɨvɨ tatu sa sihi ñu.)

2 Cuxaan ra cuan vatyi zacuaha ra apóstol sii ñiyɨvɨ cuhva i nandoto tucu ra Jesús sisi sa i sihi ra.

3 I tɨɨn ra sii ra Pedro ta ra Juan, ta i tyihi ra sii ra vehe caa sa iyo cuenda vehe ñuhu cuan. Ndya inga quɨvɨ cua cutuñi ra vatyi sa cua cuaa cuhva i tɨɨn ra sii ra.

4 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i siñi ñu tuhun zacuaha ra Pedro ta ra Juan ta i quisaha sino iñi ñu sii ra Jesús. I sino iñi sa yatyi ñi ohon mil rayɨɨ quɨvɨ cuan ta zɨɨn ñu zɨhɨ.

5 Ta inga quɨvɨ i titahan tandɨhɨ ra cu zutu nahnu sihin ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley. I titahan ra cuan ñuu Jerusalén.

6 I quisi ra Anás, ra cu nuu sii zutu nahnu sihin ra Caifás ta sihin ra Juan ta ra Alejandro ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra cu nuu sii zutu nahnu cuan, ndɨhɨ ca.

7 I cana ra sii ra Pedro ta ra Juan ta i quɨhvɨ ra nu yucu ra cu tyiño cuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra ta catyi ra: ¿Yozo caa i zanduvaha ndo sii ra xii cuan? ¿Yoo ra i saha cuhva cuan sii ndo? Catyi ra.

8 I tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii ra Pedro, ta i quisaha catyi ra Pedro: Ndoho ra ndyaca ñaha ta ra nahnu,

9 ndaca tuhun xaan ndo sii ndi vityi sa cuenda minoo sa vaha i zavaha ndi sihin ra xii ndahvi ya. Cuñi ndo coto ndo yozo caa i nduvaha ra.

10 Tatu yucuan cuñi ndo coto ndo, cua
nacatyi sihin ndo ta cua coto ndo sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo vatyi i nduvaha ra
vatyi iyo xaan cuhva sii ra Jesús, ra ñuu
Nazaret. I tyaa ndo sii ra nu cruz, zoco i
zanandoto ra Ndyoo sii ra.
11 Tañi minoo ra zandaa vehe sihin yuu
cuu ndo ta zavita ndo yuu vaha. Tañi
minoo yuu vaha xaan cuu ra Jesús, ta i tava
ndo sii ra, ta ra ñiñi xaan cuu ra.
12 Zacacu ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta yoñi inga
ca ra nacahnu ñuu ñiyɨvɨ sa cuu zacacu sii
yo ta ma cuhun yo andyaya. Tacuan i catyi
ra Pedro.
13 Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ña yuhu
ra Pedro ta ra Juan ta sito ra vatyi ñahñi
zɨcuela siñoho ra (ta yɨvɨ ra tuhva cuu ra).
Ta yucuan cuenda iyo xaan i cuñi ra zoco i
nacoto ra vatyi ra i sica noo sihin ra Jesús
cuu ra.
14 Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ndyaa
ra xii cuan sihin ra. Sa nduvaha ra. Ta
yucuan cuenda ñá ñihi ca ra cuhva cahan
ra.
15 Tacuan ta i tava ra sii tandɨhɨ uñi tahan
ra sata vehe vatyi cuñi ra sa natuhun tahan
xihna ra.
16 I catyi ra: ¿Ñaa sa cuu zacuu yo sihin
ra ya? Ma cuu catyi yo vatyi zavaha ra sa
ña vaha vatyi i zavaha ra minoo sa ndyityi
cahnu xaan ta sito vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
ya.
17 Cua zayuhu yo sii ra ta cua catyi yo:
“Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús.” Tacuan
cua catyi yo ta ma coto cuaha ca ñiyɨvɨ
cuhva i nduvaha ra xii. Catyi ra.
18 Tacuan ta zɨquɨ i cana ra sii ra ta i catyi
ra: Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús, ta ma
zacuaha ca ndo sii ñiyɨvɨ. Catyi ra.
19 Zoco i catyi ra Pedro ta ra Juan: Nacañi
xihna iñi ndo ta zɨquɨ catyi ndo ñaa sa cuu
sa vaha sa cuenda ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua
tyaa ndi yahvi sa cahan maa ndo a vaha
tyaa ndi yahvi sa cahan ra Ndyoo?
20 Catyi ndi vatyi ma cuu sa cutaxi ndi
vatyi ñiñi xaan cua nacatyi ndi sa ndyehe
ndi. Cua nacatyi ndi sa siñi ndi. Tacuan i
catyi ra Pedro.
21 Tacuan i cuu si, ta i zayuhu ra cu tyiño
sii ra inga saha, ta zɨquɨ i zaña ra sii ra
vatyi ñá ñihi ra cuhva tyaa ra cuatyi sata
ra coto cuxaan ñiyɨvɨ ñuu. Zacahnu xaan
ñiyɨvɨ cuan sii ra Ndyoo vatyi sito ñu cuhva
i nduvaha ra xii cuan.
22 Vatyi sa uu xico cuiya sa ndyaa ra cuan
tundoho ta i nduvaha ra. I ndyehe ñiyɨvɨ
cuhva iyo ra Ndyoo vatyi i zanduvaha ra sii
ra xii cuan.

Sica tahvi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús sii ra Ndyoo vatyi ma yuhu ñu

23 I quita ra Pedro ta ra Juan ta cuahan
ra ndya nu yucu inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra
Jesús. I nacatyi ra sihin ñu tandɨhɨ sa i catyi
ra zutu nahnu ta ra sahnu cuan sihin ra.
24 I tyizoho ñu sa cahan ra, ta zɨquɨ ɨɨn ñi
cuhva i sica tahvi ñu sii ra Ndyoo ta catyi
ñu: Zutu mañi yo, i zavohon yutyi andɨvɨ
ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ sihin tyañuhu. Yoho i
zavaha tandɨhɨ cuii sa iyo.
25 Ta tyiemvu i cohon sihin ra David ra i
cuu muzun ta ñiyɨvɨ sahnu sii ndi. Ta i tyaa
ra cuhva i cohon:

Ndisa cuxaan xaan ñiyɨvɨ inga ñuu. Ta
ndisa vatyi cuaha xaan cuhva sica
iñi ñiyɨvɨ hebreo ta sa caha ñi cuu
cuhva sica iñi ñu.

26 Cua titahan ra cu tyiño sii ñu sihin ra
cu tyiño hebreo. Cua cuñi ra cahñi
tahan ra sihin ra Ndyoo ta sihin ra
Cristo, ra ndyizo tyiño ra Ndyoo.

Tacuan i tyaa ra David ta tyiemvu.
27 Ta i cahan ca ñiyɨvɨ cuan sihin ra
Ndyoo ta catyi ñu: Ihya ñuu ya ndisa cuii
vatyi i titahan ra Herodes ta ra Poncio Pi-
lato ta ra i quisi inga ñuu ta ra tata hebreo,
ta i sahñi ra sii ra Jesús, ra cuu muzu iun.
Ta ra Jesús cuu ra i tasun vatyi cua cuizo ra
tyiñon.
28 Zoco tacuan i zavaha ra cuan vatyi ta
tyiemvu i tyoon cuhva yozo caa cua tahan
si.
29 Ta vityi Zutu mañi yo, cuñi ra zayuhu
ra sii ndi. Cuhvon tundyee iñi sii ndi vatyi
muzun cuu sii ndi. Ma cuhvon sa cua yuhu
ndi nu zuhva. Ta cuhvon sa cua zacoto
maa ndi sii ñiyɨvɨ Tuhun moo.
30 Zanduvohon sii ñiyɨvɨ cuhu ta zavohon
sa ndyityi sa cuenda ra Jesús, ra cuu muzu
iun. Catyi ñu.
31 Ta sa ndɨhɨ sica tahvi ñu sii Ndyoo, ta i
taan nu yucu ñu, ta i situ Tatyi Ii ra Ndyoo
sii tandɨhɨ ñu, ta ñá yuhu ca ñu, ta i nacatyi
ñu Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

Ñahñi sa i cumañi sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

32 Inuu ndita ñi i sicoo tandɨhɨ ñu sino iñi.
Numinoo ra ta ñá catyi ra vatyi iyo ndaha
tyiño ra vatyi inuu ndita ñi i sicoo tandɨhɨ
ñu.
33 Sihin cuaha xaan cuhva i nacatyi ra
apóstol sihin ñiyɨvɨ cuhva i nandoto tucu ra
Jesús. Ta i saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi
sii tandɨhɨ ñu sino iñi.
34 Ñahñi i cumañi sii tandɨhɨ ñu vatyi tatu
iyo ñuhu a vehe ñu i xico ñu sii si tatu
cumañi xuhun. Ta i quisi ndyaca ñu xuhun
sa cuyahvi si.
35 Ta i saha ñu sii si sii ra apóstol, ta i saha
maa ra sii ñu nu cumañi si.
36 Tacuan i zavaha minoo ra nañi José. I
zama ra apóstol zɨvɨ ra. Bernabé i zacunañi
ra sii ra vatyi i saha xaan ra tundyee iñi
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ra ñuu Chipre i cuu ra ta
ñiyɨvɨ sii ra Leví, ra i sihi ta tyiemvu.
37 I xico ra ñuhu ra, ta i quisi ndyaca ra
xuhun yahvi si, ta i saha ra sii si sii ra
apóstol.

5

Cuatyi i zavaha ra Ananías ta ña Safira

1 Ta sicoo minoo ra nañi Ananías. Ta
Safira nañi ñazɨhɨ ra. I xico tucu maa ñu
minoo ñuhu ñu.
2 I tava ra Ananías zuhva xuhun sa cuu
yahvi si, ta sito tucu ñazɨhɨ ra. Ta i sindyaca
ra tandɨhɨ ca si, sii ra apóstol ta catyi ra: Vasi
ndyaque tandɨhɨ xuhun sa cuu yahvi ñuhu
i xique.
3 Ta i quisaha catyi ra Pedro sihin ra:
Yoho Ananías, sohon sa zatɨvɨ cuihna suun
vatyi zandavi ñohon sii Tatyi Ii. I tavon
zuhva xuhun sa cuu yahvi ñuhu cuan.
4 Ndisa, ñuhu moo i cuu si, ta yoñi sa catyi
suhun vatyi xicon sii si. Ta ndisa vatyi
yahvi ñuhu cuan cuu sii moo sa i xicon sii si.
Ta ¿ñaa cuenda sica iñun cuhva ña vaha ya?
Yɨvɨ sii ñiyɨvɨ zandavi ñohon. Sii ra Ndyoo
zandavi ñohon.
5 Ta sa siñi ra Ananías tuhun cahan ra
Pedro ta i nduva ra, ta i sihi ra. Ta tandɨhɨ
ñiyɨvɨ i sito tuhun cuan, i yuhu xaan ñu.
6 I quɨhvɨ ra yoco ta i nazucu ra zahma sii
coño ñuhu ra, ta i quihin ra sii ra, ta tyihi ra
si ñuhu.
7 Ta i yaha tañi uñi ora ta i saa ñazɨhɨ ra.
Ta coto ca ña ñaa sa tahan yɨɨ ña.
8 I quisaha ndaca tuhun ra Pedro sii ña ta
catyi ra: ¿Atu ihya ñi yahvi i xico ndo ñuhu
ndo? Ta i catyi tucu maa ña: Avi. Tacuan ñi
i cuu yahvi si.
9 I catyi tucu ra Pedro sihin ña: Ña vaha
sa zacasi tahan ndo tuhun ta zandavi ñaha
ndo sii Tatyi Ii. Ndyehe, vatyi sa vasi tucu
ra yoco. Ndya sehe ca i tyihi ra sii yɨun si
ñuhu. Ta vityi vasi quihin tucu ra suun.
10 Ta ta sica cuii ñi i nduva ña saha ra
Pedro ta i sihi ña. I quɨhvɨ ra yoco ta i
ndyehe ra vatyi sa i sihi ña, ta i cañihi ra
sii ña ta tyihi ra sii ña si ñuhu yatyi ñi nu i
quɨhvɨ yɨɨ ña.
11 I sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa tahan ñu ta yuhu
xaan ñu, ta yuhu xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii
Ndyoo.

Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyityi

12 Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyi-
tyi nu yucu ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii
ra Jesús i titahan ñu sisi vehe ñuhu hebreo
minoo corredor nañi si Corredor sii ra Sa-
lomón.
13 Yoñi inga ñiyɨvɨ i cahan ndya vaha ñi sii
ñu vatyi i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan
ñiyɨvɨ cuu ñu sino iñi.
14 Ta vazu i yuhu ñiyɨvɨ, zoco cuaha xaan
ca ñu i sino iñi sii ra Jesús. I sino iñi rayɨɨ ta
tacuan tucu ñu zɨhɨ.
15 Ta sa cuenda tyiño ra apóstol i saqui
ñiyɨvɨ sii ñiyɨvɨ cuhu ityi, nu sito a nu yuu
vatyi tatu cua yaha ra Pedro vazu xiñahñu
ñi ra cua nañi sii ñu ta cua nduvaha ñu.
16 Ta ñiyɨvɨ inga ñuu yatyi ñi Jerusalén i
quisi ndyaca tucu ñu sii ñiyɨvɨ cuhu ta ñiyɨvɨ
iyo tatyi cuihna añima, ta i nduvaha tandɨhɨ
ñu.

Tahan ra Pedro ta ra Juan tundoho

17 Tacuan ta i cucuihna xaan iñi ra cu
nuu sii ra cu zutu ta cuaha xaan ra saduceo
sii ra apóstol.
18 Yucuan cuenda i tɨin ra sii ra, ta i tyihi
ra sii ra vehe caa.
19 Zoco sa cuaa cuan i quisi minoo ángel
ra Ndyoo, ta i nuña ra yuvehe caa cuan ta i
tava ra sii ra apóstol. Ta i catyi ra sihin ra:
20 Cuahan ndo vehe ñuhu hebreo ta
nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ yozo caa cuu ndu-
vaha añima ñu. Catyi ángel cuan.

21 I tyaa ra apóstol yahvi sa cahan ra. Ta sa vasi cundisi i quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ. Tacuan ta i cana ra cu nuu sii ra cu zutu ta ra zutu nahnu sii tandɨhɨ ra mandoñi vatyi cua titahan ra. Ta i tasi ra tyiño ndya vehe caa vatyi cua tava ra sii ra apóstol vatyi cua quisi ra nu yucu ra.

22 Zoco sa saa ra policía ndya vehe caa cuan, ta ñá nañihi ca ra sii ra apóstol ta cua nanuhu tucu ra ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i catyi ra:

23 I sahan maa ndi vehe caa ta ndyehe ndi vatyi ndazi cutu yuvehe ta yucu tandɨhɨ ra zacuenda yuvehe. Zoco sa nuña ndi yuvehe cuan ta ñá nañihi ndi numinoo ñiyɨvɨ sisi si.

24 Ta sa siñi ra cu nuu sii policía sihin ra zutu nahnu ta ra cu nuu sii ra cuhva i nacatyi ra ta iyo xaan i cuñi ra ta sica iñi ra yozo ca caa cua cuu ra cuhva cuan.

25 Tacuan ta i quɨhvɨ minoo ra ta catyi ra: Ra i tyihi ndo si vehe caa cuan, vityi nandyaa ra sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.

26 Tacuan ta cuahan ra cu nuu sihin policía ra, ta i tava ra sii ra apóstol. Vii ñi i tava ra sii ra coto cuxaan ñiyɨvɨ ta cañi ñu sii ra policía sihin yuu.

27 I sindyaca ra sii ra apóstol ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i cahan ra cu nuu sii ra cu zutu sihin ra ta catyi ra:

28 Sa saha maa ndi cuenda sii ndo vatyi i catyi ndi vatyi ma zacuaha ca ndo sa cuenda ra Jesús. Ta vityi ñihi ca zacuaha ndo. Nacahnu Jerusalén sito ñiyɨvɨ tuhun ya, ta tyaa ndo cuatyi sata maa ndi vatyi i sihi ra Jesús.

29 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro ta inga ra apóstol: Ñiñi xaan ca sa tyaa ndi yahvi sii Ndyoo ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ.

30 I tyaa xaan ñiyɨvɨ sahnu sii yo yahvi sii Ndyoo. Ta zuun ñi ra Ndyoo cuan i zanandoto ra sii ra Jesús. Ta maa ndo cuu ra i sahñi sii ra vatyi i tyaa ndo sii ra nu cruz.

31 Ta vityi zanducahnu xaan ca ra Ndyoo sii ra Jesús. Yucuan cuenda ndyaca ñaha ra tandɨhɨ, ta cuu cacu ñiyɨvɨ maa ñi sa cuenda maa ra ta zanduvaha ra añima yo, maa yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta zandasi ra cuatyi yo.

32 Zacuaha maa ndi tuhun ya vatyi sito ndi vatyi tuhun ndisa cuu si. Ta tacuan tucu zacuaha Tatyi Ii, ra saha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ tyaa yahvi sii ra.

33 Ta sa siñi ra cu tyiño sa catyi ra, ta i cuxaan xaan ra, ta i cuñi ra sa cahñi ra sii ra apóstol.

34 Zoco minoo ra fariseo nañi ra Gamaliel ta i nduvita ra zava mahñu. Minoo maestro cuu ra cuenda ley ra Moisés, ta i tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi sii ra. I catyi ra vatyi natava ra cu tyiño sii ra apóstol.

35 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin inga ra cu tyiño: Amigo, tandɨhɨ inga ndoho ra ndyizo tyiño, cuñi si zacuenda xaan yo ña sa zavaha yo sihin rayɨɨ ya.

36 Nacohon iñi ndo vatyi quɨvɨ cuan i sicoo minoo ra nañi Teudas. I sica iñi ra vatyi ñiñi xaan ra, ta cuaha xaan ra i cutahan sihin ra, tañi cumi ziendu ra. Zoco i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Teudas ta i quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ ra sindyico sii ra, ta i naa cuhva sa zacuu ra sihin ñiyɨvɨ.

37 Ta zɨquɨ zuun ñi quɨvɨ sa i cahvi ñiyɨvɨ sii ñiyɨvɨ ɨɨn ɨɨn vehe ñu ta i sicoo minoo ra nañi Judas, ra ñuu Galilea. I zatitahan ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Zoco zuun ñi i sihi tucu ra cuan, ta i quɨtɨ cuatyi ra sindyico sii ra.

38 Ta vityi catyi sihin ndo vatyi nazaña yo sii rayɨɨ ya ta cuhva yo sa zavaha ra cuhva cuñi ra. Tatu zavaha ra cuhva cuñi ñiyɨvɨ ñi, cunaa tyiño ra.

39 Zoco tatu zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo, ma cuu zanaa yo sa zavaha ra. Nazaña yo sii ra coto cuxaan ra Ndyoo sihin yo.

40 Tacuan i catyi ra Gamaliel, ta i tyaa ra cu tyiño yahvi sa cahan ra. Tacuan ta i cana ra cu tyiño sii ra apóstol. I cañi ra sii ra, ta ñihi xaan i catyi ra sihin ra vatyi ma cahan ca ra tuhun ra Jesús, ta zɨquɨ i zaña ra sii ra.

41 I quita ra apóstol nu yucu ra cu tyiño cuan. Zɨɨ xaan i cuñi ra vatyi saha ra Ndyoo sa ndyehe ra ticahan nuu sa cuenda ra Jesús.

42 Ta tandɨhɨ quɨvɨ i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ vehe ñiyɨvɨ ta vehe ñuhu hebreo. I zacuaha ra sii ñu vatyi sa i quisi ra Jesús ta i sihi ra sa cuenda cuatyi maa ñu.

6

Tyaa tyiño ra sii usa tahan ra cua tyindyee sii ra apóstol

1 Ta quɨvɨ cuan i nducuaha ca ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Tandɨhɨ ñu i cuu ñu ñu hebreo, zoco i cuu ñu ñiyɨvɨ cahan zahan griego ta ñiyɨvɨ cahan zahan hebreo. I quisaha cuxaan ñiyɨvɨ cahan griego ta catyi ñu vatyi ña ñihi ñundahvi ñu tahan ñu, ñu sihi yɨɨ, xuhun i zasa ra apóstol.

2 Tacuan ta i cana sa usi uu tahan ra apóstol sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús vatyi cua titahan ñu ta i catyi ra sihin ñu: Ña vaha sa zaña maa ndi tyiño sa zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo ta zasa ndi xuhun.

3 Yucuan cuenda, ndoho amigo, nducu ndo usa tahan ra tahan ndo. Ra iyo xaan Tatyi Ii ra Ndyoo añima ta ra iyo sa siñi tuñi vaha xiñi. Ta cua cuizo maa ra tyiño ya sa zasa ra xuhun.

4 Ta maa ndi, tandɨhɨ tyiemvu cua caca tahvi ndi sii ra Ndyoo ta cua zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ.

5 Tacuan, ta vaha nduu cuñi tandɨhɨ ñu sihin cuhva i cahan ra apóstol, ta i casi ñu sii ra Esteban vatyi vaha xaan sino iñi ra sii ra Jesús ta iyo xaan Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta i casi tucu ñu sii ra Felipe, ra Prócoro, ra Nicanor, ra Timón, ra Parmenas, ta ra Nicolás. Ra ñuu Antioquía cuu ra Nicolás. Ta quɨvɨ ta coto ca ra sii ra Jesús i tyaa xaan ra yahvi sii costumbre ñiyɨvɨ hebreo. Zoco yɨvɨ ra hebreo cuu ra.

6 I yaha sa usa tahan ra cuan ityi nuu ra apóstol, ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo, ta i tyizo ra ndaha ra sii ra vatyi cua cuizo tyiño ra cuan.

7 I nducahnu ca tyiño ra Ndyoo. I ndutuu xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén ta sino iñi tucu cuaha ra cu zutu.

Tɨɨn ra cu tyiño cuenda vehe ñuhu sii ra Esteban

8 I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra Esteban ta i zavaha xaan ra sa ndyityi. Ta vaha xaan ñiyɨvɨ i cuu ra. Ta cuaha xaan sa ndyityi ta zeña i zavaha ra nu yucu ñiyɨvɨ.

9 Zoco zuhva ra i cuxaan ra sihin ra. Minoo ityi ra nañi ra ra libre. Ñiyɨvɨ hebreo ñuu Cirene ta ñuu Alexandría cuu ra. Maa ra sihin inga ra hebreo nu cu si Cilicia ta nu cu si Asia i quisaha cahan ra sihin ra Esteban.

10 Zoco i saha Tatyi Ii cuaha xaan sa siñi tuñi sii ra Esteban, ta tatu sa cahan ra Esteban ña ñihi ca inga ra cuhva cahan ra.

11 Yucuan cuenda i tyiyahvi inga ra cuan sii ra cua catyi: “Siñi ndi sa cahan ra Esteban ndya vaha ñi sii ra Moisés ta sii ra Ndyoo.” Ta tacuan i catyi inga ra cuan.

12 Ta yucuan cuenda i nduxaan ñiyɨvɨ. I cuxaan ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley ra Moisés. I sahan ra nu ndyaa ra Esteban, ta i tɨɨn ra sii ra ta i sindyaca ra sii ra nu yucu ra cu tyiño.

13 Ta zɨquɨ i ñihi ra sii ra cu sa ndaa sii ra vatyi cua cahan ra cuendu zɨquɨ ra Esteban. I catyi ra cuan: Ihya rayɨɨ, cahan xaan ra ndya vaha ñi sii vehe ñuhu maa yo ta sii ley ra Moisés.

14 Sa siñi ndi vatyi catyi maa ra vatyi cua zanduva ra Jesús, ra ñuu Nazaret, vehe ñuhu ya ta cua zanaa ra costumbre i zacuaha ra Moisés. Tacuan i catyi ra cu sa ndaa cuan, ra cahan cuendu cuan.

15 I ndyehe xaan tandɨhɨ ra cu tyiño sii ra Esteban ta i ndyehe ra vatyi ndisi xaan i nduu nuu ra tañi cuhva caa nuu ángel.

7

Cuhva i cahan ra Esteban

1 Ta i ndaca tuhun ra cu nuu sii zutu sii ra Esteban ta catyi ra: ¿Atu ndisa ra cuan sa cahan ra?

2 Tacuan ta i catyi ra Esteban sihin ra cu tyiño cuan: Amigos. Tyizoho ndo sa quehin. Ñiyɨvɨ sahnu sii yo i cuu maa ra Abraham. Ta tyiemvu i ndyehe ra sii ra Ndyoo ra cahnu. Ndyaa ra Abraham ñuu Mesopotamia quɨvɨ cuan, ta cuhun ca ra ñuu Harán ta i ndyehe ra sii ra Ndyoo.

3 I cahan ra Ndyoo sihin ra Abraham ta catyi ra: “Quiton ñuun ta ñiyɨvɨ suun ta cua cuhun inga ñuu sa cua zañehi suun.”

4 Tacuan ta i quita ra Abraham ñuu Caldea ta cuahan ra cua cundyaa ra ñuu Harán. Ta sa sihi zutu ra Abraham ta i zaquisi ra Ndyoo sii ra Abraham ihya ñuu nu ndyaa ndo vityi.

5 Ñá saha ra Ndyoo ñuhu cuan nu zuhva si sii ra Abraham, zoco saha ra Ndyoo tuhun ra vatyi cua cuhva ra sii si sii ra, ta

sii maa ra cua cuu si ta sii ñiyɨvɨ sii ra sa i sihi ra. Ta quɨvɨ cuan ta coo ca zehe ra Abraham.

6 Ihya cuu cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra: “Cua cundito ñiyɨvɨ suun inga ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ. Cumi ziendu cuiya cua zatyiño ñu tyiño ñiyɨvɨ ñuu cuan sihin tundoho vatyi cua cañi ñiyɨvɨ ñuu cuan sii ñu.

7 Zoco cua tasi tuñi sii ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta sa yaha cuhva cuan ta cua quita ñiyɨvɨ suun ñuu cuan, ta cua zacahnu ñu sii mi ihya.”

8 Tacuan i catyi ra Ndyoo, ta zɨquɨ i saha ra sii ra Abraham minoo costumbre sa cua tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Tacuan ta cua coo minoo cuhva sii ñiyɨvɨ cuan ta cua nacohon iñi ñu vatyi saha ra Ndyoo tuhun ra sii ñu. Ta sa yaha cacu ra Isaac zehe ra Abraham ta i zavaha Abraham costumbre cuan sihin ra Isaac sa quita uña quɨvɨ ra. Ta tacuan tucu i zavaha ra Isaac sihin ra Jacob zehe ra, ta i zavaha tucu ra Jacob sii si sihin tandɨhɨ sa usi uu tahan zehe ra. Maa ra cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo.

9 Ta zuun ñi ra Esteban cuan cahan sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta minoo zehe ra Jacob, nañi ra José. Ta i cucuihna iñi tandɨhɨ yañi ra sii ra. Yucuan cuenda i xico ra sii ra sii ra inga ñuu. Cuahan ra ñuu Egipto, zoco ñá zandoo ra Ndyoo sii ra José.

10 I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra José vazu i ndyehe ra tundoho. Quɨvɨ i saa ra José nu ndyaa ra Faraón, ra cu rey ñuu Egipto, i saha ra Ndyoo sa siñi tuñi sii ra José ta i tahan iñi ra Faraón sii ra ta i saha ra Faraón tyiño sii ra José sa cuu ra gobernador sii tandɨhɨ ñuu cuan ta cuhva ndya vehe ra Faraón.

11 Tacuan ta i quisi minoo tama nacahnu nu cu si Egipto sihin nu cu si Caanán, ta i ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho. Ñá ñihi ñiyɨvɨ sahnu sii yo sa casi ñu.

12 I sito ra Jacob vatyi iyo trigo ñuu Egipto, ta i tasi ra sii zehe ra, zuun ñi ra cu ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Yucuan cuu sa xihna ñi saha i sahan ra.

13 Ta sa cu uu saha i sahan ra, i zacoto ra José sii ra vatyi yañi ra cuu sii ra. Ta yucuan quɨvɨ i quisaha sito ra Faraón sii ñiyɨvɨ sii ra José.

14 Ta zɨquɨ i tasi ra José tyiño sii ra Jacob zutu ra vatyi quisi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra. Ta sa tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra, uñi xico sahun tahan ñu.

15 Ta cuahan ra Jacob ñuu Egipto. Ta yucuan i ndoo ra cuhva ndya i sihi ra, ta tacuan tucu tandɨhɨ zehe ra i sihi ra yucuan. Ñá sananuhu ca ra ñuu ra.

16 Ta i saa quɨvɨ sa sindyaca ñiyɨvɨ yɨquɨ ra Jacob ta yɨquɨ zehe ra ndya ñuu Siquem. Yucuan i quɨhvɨ ra ñuhu vatyi sa i nazata ra Abraham ñuhu cuan sii zehe ra Hamor.

17 Ta ñiyɨvɨ sii ra Abraham i nducuaha xaan ñu ñuu Egipto, ta sa cua saa quɨvɨ cua cuhva ra Ndyoo ñuhu sii ñu tañi sa i catyi ra sihin ra Abraham.

18 Ta i quisaha sindyaca ñaha inga rey ñuu Egipto cuan, rey ra ñá sito sii ra José.

19 I zandyehe xaan ra tundoho sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Quiñi xaan cuu cuhva i zavaha ra sihin ñu vatyi i catyi ra vatyi tatu cua cacu zehe ñu cua zavita ñu sii si. Tacuan i catyi ra vatyi cuñi ra sa cuu si.

20 Ta zuun ñi tyiemvu cuan i cacu ra Moisés ta ndasa xaan ra nuu ra Ndyoo. I tyixehe zɨhɨ ra sii ra sisi vehe uñi yoo.

21 Ta minoo quɨvɨ ñá cuu ca tyixehe ña sii ra ta i tyihi ña sii ra sisi minoo tyica ta saqui ña sii ra sisi tuyoo caxtyila yuyuu. Ta yucuan nañihi zehe ra Faraón sii ra. I nduu zehe ra sii ña. Maa ña i zacuahnu sii ra.

22 Yucuan cuenda i cahvi ra Moisés tandɨhɨ cuhva i sito ñiyɨvɨ Egipto. I nducahnu xaan ra. Vaha xaan i cuu cahan ra ta cuaha sa vaha i zavaha ra.

23 Zuun ñi ra Esteban cuan cahan sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta sa i ndusi ra Moisés uu xico cuiya ra ta i cuñi ra sa cua ndyehe ra sii ñiyɨvɨ sii ra, ñiyɨvɨ hebreo.

24 Tacuan ta minoo quɨvɨ i ndyehe ra vatyi i cañi minoo ra Egipto sii minoo ra hebreo, ta cuahan ra Moisés cua tyindyee ra sii ra hebreo cuan, ta i sahñi ra sii ra Egipto.

25 Sica iñi ra vatyi cua coto ñiyɨvɨ sii ra vatyi i tasi ra Ndyoo sii ra sa zacacu ra sii ñu sii ñiyɨvɨ Egipto. Zoco ñá cutuñi iñi ñu.

26 Ta inga quɨvɨ i ndyehe ra Moisés vatyi sahñi tahan uu tahan ra hebreo, ta i nducu ra Moisés cuhva sa coo vaha ra cuan ta ma cahñi tahan ca ra ta catyi ra: “Tyizoho ndo, amigo. Ña vaha cahñi tahan ndo.”

27 Zoco minoo ra sahñi tahan cuan i quiñi
ndaha ra sii ra Moisés ta catyi ra: "¿Yoo ra
catyi suhun vatyi cundyaca ñohon sii ndi?
28 Cuñun cahñun sii, tañi i sahñun sii ra
Egipto icu."
29 Ta sa siñi ra Moisés cuhva cuan, ta i
sino ra ta cuahan ra ndya inga ñuu vatyi
yuhu xaan ra. I quita ra Egipto ta cuahan
ra ndya Madián. Yucuan i sicoo ñazɨhɨ ra,
ta i cacu uu tahan zehe ra.
30 I yaha uu xico cuiya. Tacuan ta minoo
quɨvɨ ñoho ra Moisés sisi cuhu, ta i ndyehe
ra minoo taca iñu yatyi ñi yucu Sinaí. Cayu
tu zoco ñá ndɨhɨ tu. Tacuan ta i quituu
minoo ángel mahñu tu.
31 Iyo xaan i cuñi ra Moisés sa ndyehe ra,
ta i tuhva ra nu ndyaa taca iñu cuan vatyi
cua ndyehe vaha ra. Ta i siñi ra vatyi cahan
ra Ndyoo sihin ra ta catyi ra Ndyoo:
32 "Yuhvi cui Ndyoo. I zacahnu ñiyɨvɨ
sahnun sii. Ra Abraham, ra Isaac, ta ra
Jacob i zacahnu tandɨhɨ ra sii." Nɨhɨ tacuan
ñi ca ra Moisés, ta i yuhu xaan ra sa ndyehe
ca ra.
33 Ta zɨquɨ i catyi ra Ndyoo sihin ra:
"Tavon ndison vatyi ihya nu nandyoon
ñuhu ii cuu si vatyi ihya ndyei."
34 Ta zɨquɨ catyi tucu ra Ndyoo: "Sa
ndyehi ta site vatyi tahan xaan ñiyɨvɨ i casi
tundoho nu iyo ñu ñuu Egipto cuan. Siñi
sa cahan ñu ta site vatyi ña cundyee ca iñi
ñu tundoho. Ta vityi noo xique vatyi cua
zacaqui sii ñu. Ñaha. Coho yo ñuu Egipto." I
catyi ra Ndyoo.
35 Ta zuun ñi ra Moisés cuan cuu ra sa
cahan ñiyɨvɨ sihin ta catyi ñu: "¿Yoo ra catyi
suhun vatyi cuun juez sii ndi ta cundyaca
ñohon sii ndi?" Catyi ñu. Ta vityi zuun
ñi maa ra cuu ra i tasi ra Ndyoo vatyi cua
zacacu ra sii ñiyɨvɨ cuan ta cua cundyaca
ñaha ra sii ñu. Vatyi tacuan i catyi ángel sa
cahan si sihin ra sisi taca iñu cuan.
36 I tava ra Moisés sii ñiyɨvɨ ñuu Egipto. I
zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi ñuu Egipto
ta Tyañuhu Cuaha. Ta i zavaha tucu ra sa
ndyityi nu i sica noo ñiyɨvɨ cuan minoo nu
yoñi ñiyɨvɨ iyo sisi sa uu xico cuiya.
37 Zuun ñi maa ra Moisés cuan i catyi
sihin ñiyɨvɨ hebreo: "Cua tasi ra Ndyoo sii
minoo ra cua cahan Tuhun Ndyoo. Tañi
i tasi ra sii mi, tacuan tucu cua quisi ra.
Minoo ra hebreo cua cuu ra." Catyi ra
Moisés.
38 Ta maa ra Moisés cuan cuu ra i sica
sihin ñiyɨvɨ sa sica noo ñu nu yoñi ñiyɨvɨ iyo.
Sihin maa ra i cahan ángel cuan yucu Sinaí
cuan. Yucuan i siyucu ra sihin ñiyɨvɨ sahnu
sii yo, ta i ñihi ra Ley ra Ndyoo sa saha ra sii
yo.
39 Maa ra Esteban cuu ra cahan tandɨhɨ
cuhva ya sihin ra cu tyiño ta catyi ra: Zoco
ñá tyaa ñiyɨvɨ sahnu sii yo yahvi sii ra
Moisés. Ñá cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ra.
I cuñi ñu sa cunanuhu tucu ñu ndya ñuu
Egipto.
40 Ta quɨvɨ sa ñoho ra Moisés xiñi yucu
Sinaí i catyi ñu sihin ra Aarón: "Zavohon
inga ndyoo sii ndi vatyi cua zañaha si sii ndi
ityi. Ña sito ndi ndya ma cua naa ra Moisés,
ra i tava sii ndi ñuu Egipto."
41 Yucuan cuu nu i zavaha ñu minoo
ndyoo. Tañi caa minoo zɨndɨquɨ luhlu caa
si, ta i zacahnu ñu minoo vico cuenda si,
ta sahñi ñu quɨtɨ vatyi cua zacahnu ñu vico
ndyoo ñu. Ta i sica tahvi ñu sii si. Ta zɨɨ xaan
i cuñi ñu sihin cuhva i zavaha ñu.
42 Yucuan cuenda i saha ra Ndyoo sa
zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu. Saha ra
sa zacahnu ñu ñicandyi ta luna ta tiñoo. I
zavaha ñu cuhva catyi minoo profeta ta
tyiemvu. I catyi ra cuan vatyi catyi ra
Ndyoo:
Ndoho ñiyɨvɨ hebreo.
Yɨvɨ sii mi i zacahnu ndo sa sica noo ndo sa
uu xico cuiya cuan.
43 I cuñi ca ndo sii ndyoo sa yɨvɨ Ndyoo
cuu sa ndisa. Nacahnu nu i sica noo
ndo i sica noo tucu minoo vehe ñɨɨ sa
cuenda ra Moloc.
Ta inga ndyoo sindyizo ndo caa si cuhva
caa tiñoo. Nañi si Renfán.
Maa ndo i zavaha sii ndyoo cuan, ta maa
ndo i zacahnu sii si. Ta yucuan
cuenda cua tasi sii ndo sica xaan.
Cua yaha ndo ñuu Babilonia.
Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ cuan.
44 Ta i cahan ca ra Esteban sihin ñiyɨvɨ
ta catyi ra: Ñiyɨvɨ sahnu sii yo, i sica noo
minoo vehe ñɨɨ sihin ñu nu i sica noo ñu nu
yoñi ñiyɨvɨ iyo. Ta sisi si i zacahnu ñu sii
ra Ndyoo. I zañaha ra Ndyoo sii ra Moisés
cuhva cua sino si, ta zuun cuhva i catyi ra
Ndyoo, tacuan i sino si.

45 Ta quɨvɨ i sindyaca ñaha ra Josué i
quisi ndyaca ñiyɨvɨ vehe cuan ihya ñuu
Jerusalén, ta sahñi tahan ñu sihin ñiyɨvɨ
ihya ta i tava ra Ndyoo sii ñu. Tacuan i ñihi
ñiyɨvɨ sahnu sii yo ñuhu nu ndyaa yo vityi
vatyi saha ra Ndyoo sa zahacanaa ñu. Ta
sisi vehe ñɨɨ cuan i zacahnu ñu sii Ndyoo
ndya ta quɨvɨ ra rey David.
46 I saha xaan ra Ndyoo ndatu sii ra
David. Tacuan ta i sica ra David minoo
tumañi iñi sii Ndyoo sa cua zandaa ra mi-
noo vehe vaha sa cuenda Ndyoo. Zuun ñi
Ndyoo ra i zacahnu ra Jacob ta tyiemvu
cuu ra.
47 Ta ñá saha ra sa zandaa ra David vehe
ra. Maa ra rey Salomón cuu ra i zandaa
vehe ra Ndyoo.
48 Zoco ña ndyaa ra Ndyoo sisi vehe
zavaha ñiyɨvɨ. I catyi minoo profeta:
49 Catyi ra Ndyoo: Yuhvi ndyaca ñehi andɨvɨ
ta ñuu ñiyɨvɨ.
Ma cuu zavaha ndo minoo vehe vaha xaan
ta cua cundyei sisi si vatyi ña cuñi si
nu cua cundyei ta nu cua quitati.
50 Yuhvi cuu ra i zavaha tandɨhɨ. Catyi ra
Ndyoo.
51 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Esteban sihin
ñiyɨvɨ cuan: Ñihi xaan iñi ndo. Inuu cuii ñi
caa ndo tañi i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Ña
saha ndo sa cundyaca ñaha ra Ndyoo añima
ndo. Ña tyisaha ndo sa ndisa. Sahñi tahan
ndo sihin Tatyi Ii ra Ndyoo.
52 I cañi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo sii tandɨhɨ
cuii ra i cuu profeta. I sahñi ñu sii tandɨhɨ
ra i nacatyi vatyi nu cua quisi quɨvɨ ta cua
quisi minoo ra vaha xaan. Ta sa quisi ra
vaha xaan cuan, ra Jesús cuu ra. Ta maa
ndo i tyaa ndo cuatyi sata ra, ta i sahñi ndo
sii ra.
53 Maa ndo cuu ra ñihi ley Ndyoo i saha
ángel sii ndo, ta ña tyaa ndo yahvi sii si.
Catyi ra Esteban.

Sihi ra Esteban

54 I siñi ra cu tyiño sa cahan ra Esteban, ta
i cuxaan xaan ra sihin ra ndya cuhva sasi
quihñi noho ra.
55 Zoco i situ cuii Tatyi Ii sii ra Esteban.
I nandyehe ndaa ra Esteban ityi zɨquɨ, ta i
ndyehe ra sii ra Ndyoo cahnu, ta i ndyehe
ra sii ra Jesús nandyaa ra ityi siyo cuaha ra
Ndyoo.
56 Ndyehe ndo, catyi ra. Ndyehi sa nuña
gloria ta ndyehi sii ra i quisi ndya gloria.
Nandyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo.
57 Tacuan ta i tyazi ndaha ra cu tyiño
cuan zoho ra. I cana saa xaan ra vatyi
cuxaan ra. Yatyi cuii ñi i tuhva ra nu iñi
ndyaa ra Esteban vatyi cuñi ra queen ra sii
ra.
58 I tava ra sii ra Esteban ndya yu ñuu
vatyi cua cañi ra sii ra sihin yuu ta cua
cahñi ra sii ra. I zandoo ra cu tyiño cuan
zahma cahnu ndisi ra sihin minoo ra yoco
nañi Saulo vatyi cua cucumi ra sii si.
59 Ta i cañi ra sii ra Esteban sihin yuu, ta
maa ra Esteban i sica tahvi xaan ra sii ra
Ndyoo ta catyi ra: Jesús yoho ndyaca ñohon
sii. Nacuhun añime suhun.
60 Ta yucuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra Esteban,
ta i cana saa ra: Jesús, ma tyoon cuatyi
ndyicuu ra ya zɨquɨ ra. Tacuan i cahan ra
Esteban ta i sihi ra.

8

Sahñi tahan ra Saulo sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

1-2 Tahan xaan iñi ra Saulo sa i sahñi
ñiyɨvɨ sii ra Esteban. Tacuan ta i quisi
zuhva ra ndyico sii ra Jesús, ta i tyihi ra
sii ra Esteban si ñuhu. Sacu ra vatyi i sihi
ra Esteban. Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i sahñi
tahan ñiyɨvɨ ña sino iñi sihin ñiyɨvɨ sino iñi
sii ra Jesús ñuu Jerusalén cuan. Ta i sino
ñiyɨvɨ sino iñi. Zuhva ñu i sino ndya nu cu
si Judea, ta inga ñu i sino ñu ndya Samaria.
Zoco sa usi uu tahan ra apóstol ñá sino ra
cuan.
3 Ta ra Saulo cuan i zayanga xaan ra sii
ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús. Cuaha xaan nu i
quɨhvɨ ra vehe ñiyɨvɨ ta cañoho ra sii rayɨɨ a
sii ñu zɨhɨ, ta tyihi ra sii ñu vehe caa.

Cuhva i sito ñiyɨvɨ nu cu si Samaria Tuhun Ndyoo

4 Ta sa i quita ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén cuan sa
i sino ñu ta i zacoto ñu sii ñiyɨvɨ tandɨhɨ ñuu
nu i yaha ñu Tuhun Ndyoo.
5 Ta minoo ra sa nañi Felipe i saa ra nu cu
si Samaria, ta i quisaha ra nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús.
6 I titahan ñiyɨvɨ, ta vaha xaan i tyizoho
tandɨhɨ ñu sa cahan ra Felipe, ta i ndyehe
ñu sa ndyityi i zavaha ra.

7 Vatyi i tava ra cuaha xaan tatyi cuihna
sii ñiyɨvɨ. I cana saa xaan tatyi cuihna sa
quita si sii ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i nduvaha ñu.
Cuaha xaan ra xii i nduvaha ta ra coxo.
8 Yucuan cuenda i tahan xaan iñi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu cuan.
9 Zoco minoo ra sinañi Simón, i cuu ra ra
tazi ñuu cuan, ta i zandavi ñaha ra sii cuaha
xaan ñiyɨvɨ ityi Samaria vatyi catyi ra vatyi
ra ñiñi xaan cuu ra. Iyo xaan i cuñi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa cuenda maa ra quɨvɨ cuan.
10 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuca cuhva ndya ñiyɨvɨ
ndahvi i tyizoho ñu sa cahan ra ta catyi ñu:
Cahnu xaan cuu cuhva ra ya vatyi maa ra
Ndyoo cuu ra saha cuhva cuan sii ra.
11 Ta i tyizoho ñu sa cahan ra vatyi sa
naha xaan i zandavi ñaha ra sii ñu sihin
cuhva i zavaha ra.
12 Tacuan ta i saa ra Felipe, ta i zacuaha
ra sii ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo
ta cuhva cahnu xaan iyo cuhva sii ra Jesu-
cristo. Tacuan ta i sino iñi ñu sa cahan ra
Felipe. Ta i sicoo ndutya cuaha rayɨɨ ta ñu
zɨhɨ.
13 Ta i sino tucu iñi ra Simón, ra tazi cuan,
ta i sicoo ndutya ra ta ndutahan ra sihin ra
Felipe. Iyo xaan i cuñi ra sihin sa ndyityi
nahnu i zavaha ra Felipe.
14 Ta ra apóstol i ndoo ra ñuu Jerusalén ta
sa siñi ra vatyi sino iñi ñiyɨvɨ ñuu Samaria
sii ra Jesús ta zɨquɨ i tasi ra sii ra Pedro ta ra
Juan ndya indyacuan.
15 I saa ra Pedro ta ra Juan ta i sica tahvi
ra sii Ndyoo sa natasi ra Tatyi Ii ra añima
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús indyacuan.
16 Vatyi i sicoo ndutya ñiyɨvɨ cuan maa
ñi sa cuenda ra Jesús ta tañaha ca noo xica
Tatyi Ii sii ñu.
17 Tacuan ta i tyizo ra Pedro ta ra Juan
ndaha ra sii ñu ta i quɨhvɨ Tatyi Ii añima ñu.
18 I ndyehe ra Simón cuhva i tyizo ra
apóstol ndaha ra sii ñiyɨvɨ cuan ta i quisi
Tatyi Ii sii ñu ta i catyi ra Simón:
19 Cua tyiyahvi sii ndo tatu cuhva ndo
cuhva cuan sii, vatyi yoo ra cua tyize ndehi
ta cua quɨhvɨ Tatyi Ii añima ra.
20 Tacuan i catyi ra. Ta catyi ra Pedro
sihin ra: Nacunaa moo sihin xuhun vatyi
sica iñun vatyi cuu zaton sa saha maa ra
Ndyoo.
21 Ma cuu zatyiño moo tyiño ya vatyi ña
vaha añimon sihin ra Ndyoo.
22 Zañon cuhva sa quiñi xaan sica iñun
ta caca tahvun sii Ndyoo sa cua zandasi ra
cuatyun.
23 Vatyi site yozo caa iyon. Vatyi cucui-
hna xaan iñun. Tañaha ca zandoon cuatyi
zacuun. Ta cua zatɨvɨ si suun.
24 Tacuan i catyi ra Pedro, ta i catyi ra
Simón sihin ra: Caca tahvi ndo sii ra Ndyoo
sa cuenda mi vatyi ma tahan si sii cuhva sa
catyi ndo. Catyi ra.
25 Tacuan i cuu. Ta sa yaha zacuaha ra
Pedro ta ra Juan Tuhun Ndyoo, ta i saha
ra cuenda yozo caa zavaha ra Ndyoo, ta
nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ yozo caa cuu cacu
ñu ta ma cuhun ñu andyaya. Nacahnu
Samaria i sahan ra, ta zɨquɨ i sinanuhu ra
ndya ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Felipe sihin minoo ra ñuu Etiopía

26 Ta sa yaha cuhva cuan ta zɨquɨ i cahan
minoo ángel ra Ndyoo sihin ra Felipe ta
catyi si: Nduviton ta cuahan ityi tyañuhu
ityi quita ñuu Jerusalén ya ta cuhun ndya
nu cu si Gaza. Ityi cuan cuu nu yoñi maa
ñiyɨvɨ iyo.
27 I nduvita ra Felipe ta cuahan ra. Ta ityi
cuahan ra i ñihi tahan ra sihin minoo ra ñuu
Etiopía. Ra yucuan, ica iyo ra. Ta ndyizo
ra minoo tyiño cahnu sa sicumi ra tandɨhɨ
xuhun ña Candace, ñaha ndyaca ñaha sii
ñiyɨvɨ ñuu Etiopía cuan. Sahan ra cuan ñuu
Jerusalén vatyi tuhva maa ra zacahnu sii ra
Ndyoo tañi zavaha ñiyɨvɨ hebreo.
28 Ñoho ra cuan sisi carreta ra sa cua
nuhu ra. Ta cahvi ra tuhun i tyaa ra Isaías,
minoo profeta ta tyiemvu.
29 Tacuan ta i catyi Tatyi Ii sihin ra Felipe:
Cuahan cua zatohon sii ra vasi sihin car-
reta cuan.
30 Ta sa tuhva ra Felipe nu vasi ra ta i siñi
ra sa cahvi ra nuu libro ra Isaías, ta i ndaca
tuhun ra Felipe sii ra ta catyi ra: ¿Atu cutuñi
iñun sa cahvun?
31 Ta i catyi ra cuan sihin ra: Ña cutuñi
iñi vatyi yoñi ra cuu nacatyi sihin ñaa cuñi
si catyi si. Ta i cahan ra sihin ra Felipe sa
ndaa ra ta cundyaa ra sihin ra.
32 Ihya cuu tuhun i cahvi ra cuan:

Quihin ñiyɨvɨ sii mvee ticatyi ta yoco ñu ixi
tɨ ta ñahñi sa cahan tɨ.
Ta quihin ñu sii tɨ, ta cua cahñi ñu sii tɨ ta
ñahñi sa cahan tɨ.
Ta tacuan tucu maa ra, cua ndyehe ra tun-
doho ta ñahñi cua catyi ra.
33 Cua vacu ndyaa xaan ñu sii ra ta ña ndoo
cua zandaa ñu tyiño cuenda ra.
Cua caca iñi ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi
sihin ra vatyi yoñi zehe ra cua coo
vatyi sahñi ñu sii ra.
Yucuan cuu tuhun cahvi ra cuan.
34 Tacuan ta i catyi ra Etiopía sihin ra
Felipe: Nacatyun sihin sa ndyoo ñi. ¿Yoo sii
cuenda cahan ra Isaías? ¿Atu zuun ñi tuhun
maa ra cahan ra? a ¿atu cahan ra sii inga
ra?
35 Yucuan ta zuun ñi sihin tuhun cuan
i quisaha ra Felipe nacatyi ra, ta i sityiño
tucu ra inga Tuhun Ndyoo, nu cahan si sa
cuenda ra Jesús. Ta i zacuaha ra sii ra vatyi
ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ. Ra sa
ndatu xaan ñu.
36 Ta sa cua yaha ra nu iyo ndutya ta i
catyi ra Etiopía: Ndyehe, ihya iyo ndutya.
¿Atu cuu coo ndutye?
37 Ta catyi ra Felipe sihin ra: Cuu tatu
sino iñun sii ra Jesús sihin tandɨhɨ cuii
añimon. Ta i catyi ra cuan: Sino iñi vatyi ra
Jesús, zehe ra Ndyoo Zutu yo cuu sii ra.
38 Tacuan ta i catyi ra Etiopía vatyi
nanacuɨñɨ carreta, ta i noo nduu tahan ra.
Ta i sicoo ndutya ra i zacuu ra Felipe sisi
ndutya cuan.
39 Ta sa cua quita ra sisi ndutya, ta i
quihin Tatyi Ii sii ra Felipe. Ñá ndyehe ca ra
Etiopía cuan sii ra Felipe, ta zɨɨ xaan i cuñi
ra Etiopía sa ñihi ra cuhva cuenda ra Jesús.
40 Ta i sindyaca Tatyi Ii sii ra Felipe ndya
ñuu Azoto. Yucuan sahan ra minoo minoo
ñuu sa zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda ra
Jesús ta cuhva cua cacu ñiyɨvɨ ta ma cuhun
ñu andyaya. Ta cuhva cuan cuahan ra
ndya cuhva ndya i saa ra Cesarea.

9

Cuhva i nazama ra Saulo cuhva iyo ra

1 Ta ra Saulo tañaha ca cua zaña ra cuhva
sa sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra
Jesús, ta ñá zaña ra sa nducu cahñi ra sii ñu.
Ta yucuan cuenda sahan ra nu ndyaa ra cu
nuu sii ra cu zutu.
2 Ta i sica ra Saulo sa tyaa ra cu nuu carta
sa cuhun sihin ra ñuu Damasco ndya vehe
ñuhu hebreo. Ta tacuan cua ñihi ra Saulo
cuhva vatyi tatu nañihi ra sii ñiyɨvɨ ndyico
sii ra Jesús ta cua cuu tɨɨn ra sii ñu cundyaca
ra sii ñu vehe caa ñuu Jerusalén, tandɨhɨ ñu,
ñu zɨhɨ ta rayɨɨ.
3 Ta i quihin ra Saulo ityi cuahan ra. Ta
sa cua saa ra ñuu Damasco ta zuun ñi caa
cuhva cuan i ndyehe ra minoo ñúhu cahnu
xaan. I zandisi si nacahnu nu cuahan ra.
4 Ta i nduva ra nu ñuhu ta i siñi ra nduzu
ra Jesús sa cahan ra sihin ra ityi zɨquɨ ta
catyi ra sihin ra: Saulo, Saulo. Sahñi tohon
sihin mi.
5 Ta i catyi ra Saulo: ¿Yoo sa cahan, tata?
Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yuhvi cui Jesús.
Sahñi tohon sihin mi, zoco zuun ñi sii moo
zañicuehun.
6 Tacuan ta i yuhu xaan ra Saulo ta catyi
ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi? Ta i catyi ra
Jesús sihin ra: Nduviton ta cuhun ndya ñuu
ya, ta cua nacatyi ñiyɨvɨ suhun ñaa sa cua
zavohon.
7 Ta ra ndɨhɨ sihin ra Saulo iyo xaan i cuñi
ra ndya cuhva ñá cuu ca cahan ra vatyi i
siñi ra nduzu sa cahan, zoco yoñi ñiyɨvɨ i
ndyehe ra.
8 I nduvita ra Saulo, ta i nuña ra nuu ra,
zoco ñá cuu ca ndyehe ra. Yucuan cuenda
i tɨɨn amigo ra ndaha ra, ta i sindyaca ra sii
ra ndya ñuu Damasco cuan.
9 Yaha uñi quɨvɨ sa ñá cuu ndyehe ra
Saulo. Ñá sasi maa ra, ta nu ñá sihi ra
ndutya.
10 Ta zuun ñi ñuu Damasco cuan iyo mi-
noo ra nañi Ananías. I sindyico ra sii ra
Jesús. Minoo saha i cahan ra Ndyoo sihin
ra sisi ñimahna ta catyi ra: ¡Yoho Ananías! Ta
i catyi ra Ananías: ¿Ñaa sa cuñun sihin, tata?
11 Ta i catyi ra Ndyoo Zutu yo sihin ra:
Nduvita ta cuhun calle sa nañi ɨɨn ndoo
ndita ñi. Ta sisi vehe ra Judas cua nandu-
cun sii minoo ra ñuu Tarso. Nañi ra Saulo
ta sica tahvi ra sii mi vityi.
12 Sa tahan tucu maa ra Saulo ñimahna
ta sisi ñimahna i ndyehe ra vatyi vasun. I
ndyehe ra vatyi quɨhvun ta tyizon ndohon
sii ra vatyi cua nandyehe tucu ra. Tacuan i
catyi ra Ndyoo sihin ra Ananías.

13 Ta sa siñi ra Ananías cuhva cuan ta i
catyi ra: Ndyoo Zuti, sa cuaha xaan ñiyɨvɨ i
nacatyi ñu sihin mi vatyi cuaha xaan sa ña
vaha i zavaha ra cuan sihin ñiyɨvɨ sino iñi
suun ñuu Jerusalén.
14 Ta vityi vasi ra ihya ta iyo cuhva sii ra
sihin ra cu nuu sii zutu nahnu vatyi cua tɨin
ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sica tahvi suun ta tyihi
ra sii ndi vehe caa.
15 Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra Ananías:
Cuahan vatyi i casi mi sii ra Saulo cuan
vatyi cua cahan ra sa cuenda mi sihin ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta sihin rey ñiyɨvɨ
cuan ta cua zacuaha ra sii ñiyɨvɨ hebreo,
ñiyɨvɨ sii ndo, ndɨhɨ ca.
16 Ta cua zañehi sii ra cuhva cua tahan ra
tundoho sa cuenda mi.
17 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra Ananías
ndya vehe nu iyo ra Saulo. I quɨhvɨ ra ta i
tyizo ra ndaha ra sii ra ta i catyi ra: Amigo
Saulo, ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha sii yo.
Ta i quituu ra nuu moo ityi vasun. Ta vityi
i tasi ra sii mi ihya vatyi cua nandyehun
inga saha ta cua quɨhvɨ Tatyi Ii añimon.
18 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita
minoo sa quita tañi caa zoo tyiyaca sɨtɨ
nuu ra Saulo. Ta zɨquɨ i cuu nandyehe ra.
Tacuan ta cuahan ra Saulo ta i sicoo ndutya
ra (vatyi cua cundyico ra sii ra Jesús).
19 Ta zɨquɨ i sasi ra xita, ta i nacoo
tundyee iñi sii ra. Ta i ndoo ra zuhva
quɨvɨ sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu
Damasco.

Zacuaha ra Saulo Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu Damasco

20 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i quisaha ra Saulo
zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tandɨhɨ vehe ñuhu he-
breo ñuu Damasco. I nacatyi ra sihin ñu
vatyi ra Jesús, zehe Ndyoo cuu sii ra.
21 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra, ta iyo xaan
i cuñi tandɨhɨ ñu. Ta i quisaha catyi ñu
sihin tahan ñu: Zuun ñi ra ihya cuu ra sahñi
tahan xaan sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús
ñuu Jerusalén. Ta i saa ra ihya vatyi cua
tɨin ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu ya
ta cundyaca ra sii ñu ndya nu ndyaa ra cu
nuu sii zutu nahnu. Catyi ñu.
22 Zoco ñá zaña ra Saulo sa zacuaha ra sii
ñiyɨvɨ. I zacuaha ra sii ñu vatyi ra Jesús cuu
ra cu Cristo sa ndisa. Ta ñá ñihi ca ñiyɨvɨ
hebreo ñuu Damasco cuhva cahan ñu inga
cuhva.

I sino xehe ra Saulo

23 Naha zuhva ta zɨquɨ i zacasi tahan ra
hebreo, ra ña sino iñi Tuhun Ndyoo, tyiño
sa cua cahñi ra sii ra Saulo.
24 Zoco i sito ra Saulo cuhva sa sica iñi
ra cuan. Ta ñuu cuan sicoo minoo nuzama
siconduu. Ñiyaca ta ndyiyaca i sicumi xaan
ra hebreo cuan tandɨhɨ yuvehe si vatyi cua
tɨin ra sii ra Saulo tatu cua yaha ra ta cua
cahñi ra sii ra.
25 Zoco i zacacu amigo ra Saulo sii ra mi-
noo sa cuaa vatyi i zanoo ra sii ra nuzama
cuan sisi minoo tyica cahnu, ta i sino ra
Saulo.

Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén

26 Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén. I cuñi
ra sa cua ndutahan ra sihin ñiyɨvɨ sino iñi
sii ra Jesús yucuan, zoco yuhu xaan ñu sii
ra. Ñá sino iñi ñu sa cua cundyico ra sii ra
Jesús sa ndisa cuii.
27 Tacuan ta i quihin ra Bernabé sii ra
Saulo ta sindyaca ra sii ra ndya nu ndyaa
ra apóstol ta catyi ra sihin ra: Ica ra Saulo
ya i ndyehe ra sii ra Jesús ityi, ta i cahan ra
Jesús sihin ra. Ta zɨquɨ vaha xaan i zacuaha
ra Saulo sii ñiyɨvɨ ñuu Damasco sa cuenda
ra Jesús ta ñá yuhu ra. Catyi ra Bernabé.
28 Tacuan ta i ndoo ra Saulo sihin ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús.
29 Ta nacahnu ñuu Jerusalén i zacuaha
ra sii ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús. Ta i natuhun
xaan ra Saulo sihin ñiyɨvɨ hebreo, ra cahan
zahan griego. Ta i cuñi ra cuan sa cahñi ra
sii ra Saulo (vatyi ñá sino iñi ra sa cahan
ra).
30 Ta sa sito ra sino iñi sii ra Jesús cuhva
cuan ta i sindyaca ra sii ra Saulo ndya ñuu
Cesarea. Ta yucuan i tyihi ra sii ra Saulo
sisi minoo barco ta natasi ra sii ra ityi ñuu
ra, ñuu Tarso.
31 Tacuan ta i ndutaxi nu yucu ñiyɨvɨ sino
iñi sii ra Jesús nacahnu nu cu si Judea ta
Galilea ta Samaria. Ta ñá cuxaan inga
ñiyɨvɨ sihin ñu. Ta cuaha xaan ca ñiyɨvɨ
i quisaha sino iñi ñu Tuhun Ndyoo, ta i
tyindyee xaan Tatyi Ii sii tandɨhɨ ñu. Ta i
yuhu ñu sa ma tyaa ñu yahvi sii Ndyoo.

Nduvaha ra Eneas

32 Cuahan ra Pedro nacahnu ñuu nu iyo
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Ta i saa ra ñuu
Lida.
33 Yucuan i ndyehe ra sii minoo ra xii.
Nañi ra Eneas. Sa uña cuiya caa ra vatyi ñá
cuu caca ra.
34 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra:
Eneas, zanduvaha ra Jesucristo suun. Ndu-
viton ta natuun yuun. Tacuan ta i nduvita
ra Eneas vatyi sa i nduvaha ra.
35 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Lida cuan sihin
ñu ñuu Sarón i ndyehe ñu sa nduvaha ra
Eneas. Ta i sino iñi ñu sii ra Jesús. Ta i
zandoo ñu costumbre sahnu sii ñu.

Nandoto tucu ña Dorcas

36 Ta ñuu Jope cuan sicoo minoo ñaha
nañi ña Tabita. Ta sihin zahan griego nañi
ña Dorcas. Sino iñi ña sii ra Jesús, ta tandɨhɨ
quɨvɨ i zavaha ña sa vaha, ta i tyindyee ña
sii ñiyɨvɨ ndahvi.
37 Ta quɨvɨ cuan i quihin cuehe sii ña
Dorcas, ta i sihi ña, ta i zacutyi ñiyɨvɨ sii coño
ñuhu ña, ta i saqui ñu sii ña si vehe ña, sa cu
uu vehe toto ndya zɨquɨ.
38 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ tuhun vatyi ndyaa ra
Pedro inga ñuu nañi Lida yatyi ñi ñuu Jope
cuan. Ta i tasi ñu sino iñi sii uu tahan ra cua
zañiñi ra sii ra sa quisi ra.
39 Tacuan, ta cuahan ra Pedro sihin ra
cuan. Ta sa saa ra yucuan ta i sindyaca ñu
sii ra ndya nu caa ndɨyɨ sisi vehe toto cuan
ndya zɨquɨ. Yucu tandɨhɨ ñu ndahvi, ñu sihi
yɨɨ, sisi vehe cuan. Sacu xaan ñu. Zañaha
ñu tandɨhɨ vestido, tandɨhɨ coto i zavaha ña
Dorcas ta ndito ña.
40 Tacuan ta i tava ra Pedro sii tandɨhɨ
ñu, ta i sicuiñɨ sitɨ ra, ta i sica tahvi ra
sii Ndyoo. Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ñaha
cuan: Nduviton maha Tabita. Tacuan ta
nandyehe ña. I ndyehe ña sii ra Pedro ta
nacundyaa ña.
41 I tɨɨn ra Pedro ndaha ña ta i zanacuiñɨ
ndyaa ra sii ña. Tacuan ta i cana ra sii ñu
sino iñi ta sii ñu ndahvi, ñu sihi yɨɨ cuan,
vatyi sa nandoto ña.
42 Ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Jope. Ta
cuaha xaan ñu i sino iñi sii ra Jesús.
43 Ta i ndoo ra Pedro zuhva ca quɨvɨ ñuu
cuan vehe ra nañi Simón. Ta ra Simón
zatyahyu ra ñɨɨ vatyi yucuan cuu tyiño ra.

10

Ra Pedro sihin ra Cornelio

1 Ñuu Cesarea i sicoo minoo ra nañi Cor-
nelio. Ra cu nuu i cuu ra sii minoo ziendu
zandaru. Ra Italia i cuu zandaru sa ndyaca
ñaha ra.
2 Vaha xaan ra i cuu ra Cornelio sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra. I zacahnu ra sii Ndyoo,
ta yuhu ra sa ma tyaa ra yahvi sii ra. I
tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ hebreo sihin
xuhun ra. Ta i cahan ra sihin ra Ndyoo
tandɨhɨ cuhva.
3 Minoo saha tañi caa uñi sa sahiñi i
ndyehe ra minoo ángel. I quɨhvɨ si nu ndyaa
ra ta catyi si: ¡Cornelio!
4 Yuhu xaan ra Cornelio ta i ndyehe xaan
ra sii ángel cuan ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun
sihin, tata? Tacuan ta i catyi ángel cuan
sihin ra: Sa siñi ra Ndyoo tandɨhɨ cuhva i
cohon sihin ra. Ta zɨɨ cuñi ra vatyi tyindyee
xoon sii ñiyɨvɨ ndahvi.
5 Ta vityi cuñi si sa tasun uu a uñi tahan
muzun ndya ñuu Jope. Indyacuan iyo mi-
noo ra nañi Simón. Ta zuun ñi nañi tucu ra
Pedro. Cua canon sii ra vatyi quisi ra ihya.
6 Ndyaa ra vehe inga ra nañi Simón. Ra
zatyahyu ñɨɨ cuu ra. Yuhu tyañuhu iyo vehe
ra. Cua catyi maa ra Pedro cuan ñaa sa cua
zavohon. Tacuan i catyi ángel cuan.
7 Ta sa cuahan ángel cuan ta i cana ra
Cornelio sii uu tahan muzu ra sihin minoo
zandaru ra cumi sii ra. Sino iñi zandaru
cuan sii Ndyoo.
8 I nacatyi ra Cornelio sihin ra tandɨhɨ sa
ndyehe ra ta zɨquɨ i tasi ra sii ra ndya ñuu
Jope.
9 Ta inga quɨvɨ i quihin ra ityi cuahan ra.
Ta sa cua saa ra ñuu Jope tañi maa ora ta
zuun ñi caa cuhva cuan i ndaa ra Pedro xiñi
vehe ra vatyi cua cahan ra sihin Ndyoo.
10 Sizoco ra ta cuñi ra sa cuzama ra zoco
nɨɨ ñi sa zavaha ñu sa casi ra i ndaa ra xiñi
vehe. Tacuan ta i quisaha zandyehe ra
Ndyoo sii ra minoo sa ndyehe ra.
11 I ndyehe ra vatyi nuña yutyi andɨvɨ ta
i noo xica minoo tañi minoo zahma yuu
cahnu. I noo si sihin cumi tahan sɨquɨ si.
12 Sisi zahma yuu cuan ñoho tandɨhɨ cuii
nuu quɨtɨ sa iyo cumi tahan saha sihin coo
nahnu ta sihin zaa.

13 Tacuan ta i siñi ra Pedro sa cahan
ra Ndyoo ta catyi ra: Nduviton Pedro ta
cahñun sii tɨ ta casun.
14 Zoco i catyi ra Pedro: Ma cuu tata vatyi
ña tuhve casi tandɨhɨ ñaa sa ica cuenda
costumbre maa ndi.
15 Inga saha i catyi tucu ra Ndyoo sihin
ra: Ña vaha catyi moo vatyi ica sa sehi
suun.
16 Ta tacuan i cahan tucu ra Ndyoo sihin
ra. Ta sa cu uñi saha i cahan ra tacuan ta
zɨquɨ i nandaa tucu zahma cuan ityi zɨquɨ.
17 Ta i sica iñi ra Pedro ñaa cuhva cuu si
cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa sa uñi
tahan ra i tasi ra Cornelio yuvehe. Vatyi i
ndaca tuhun ra sii ñiyɨvɨ ta tacuan i nañihi
ra vehe ra Simón.
18 Ta sa saa ra yuvehe cuan, i cana saa ra
ta catyi ra: ¿Atu iyo minoo ra nañi Simón
Pedro ihya?
19 Ta zuun ñi cuhva cuan, sica iñi ra
Pedro ñaa sa ndyehe ra ta i catyi Tatyi Ii
sihin ra: Nanducu uñi tahan ra suun.
20 Cua noon ta cua cuhun sihin ra. Ma
caca iñun vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ra
vatyi yuhvi cuu ra i tasi sii ra nu ndyoon.
21 Tacuan ta i noo ra Pedro nu yucu ra i
tasi ra Cornelio ta catyi ra: Zuun yuhvi cui
ra nanducu ndo. ¿Ñaa cuenda vasi ndo?
22 Ta i catyi inga ra cuan: Vasi maa ndi
cuenda ra Cornelio. Minoo ra vaha xaan
cuu ra. Ta cuñi xaan ra sii Ndyoo ra zac-
ahnu ndoho ñiyɨvɨ hebreo. Sa catyi minoo
ángel Ndyoo sihin ra vatyi vaha cua cana
ra suun sa cuhun ndya vehe ra. Ta cua
tyizoho ra ñaa sa cua nacatyun sihin ra.
23 Tacuan ta i quɨhvɨ ra cuan sisi vehe. Ta
i ndoo ra sihin ra Pedro minoo ñuu. Ta inga
quɨvɨ cuahan ra Pedro sihin ra ta cuahan
tucu zuhva ra sino iñi sii ra Jesús, ra ñuu
Jope cuan.
24 Ta sa cu uu quɨvɨ i saa ra ñuu Cesarea
nu i ndatu ra Cornelio sii ra sihin cuaha
xaan ñiyɨvɨ sii ra sihin amigo ra vatyi i cana
ra Cornelio sii tandɨhɨ ra.
25 Ta sa saa ra Pedro vehe ra ta i quita ra
Cornelio si vehe ra ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra
vatyi cua zacahnu ra sii ra.
26 Zoco i zanduvita ra Pedro sii ra ta catyi
ra: Nduviton vatyi ñiyɨvɨ cuu mi tañi moo.
27 Ta zɨquɨ i quisaha natuhun ra ta i
quɨhvɨ ra sisi vehe ra Cornelio. I ndyehe ra
Pedro vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ yucu.
28 Ta i catyi ra Pedro: Sito maa ndo vatyi
ña saha costumbre maa ndi ñiyɨvɨ hebreo
sa titahan ndi sihin ra sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu, nu sa quɨhvɨ ndi vehe ra. Zoco i zañaha
ra Ndyoo sii vatyi ña vaha cua catyi vatyi
cuxi caa iyo ndo ta ña vaha cua catyi vatyi
ma cuu titehin sihin ndo.
29 Yucuan cuenda yatyi xaan vasi sa i
cana ndo sii. Ta ñá catyi sa ma cuu quisi. Ta
vityi cuñi cote ¿ñaa cuenda i cana ndo sii?
30 Tacuan i cahan ra Pedro ta zɨquɨ i catyi
ra Cornelio: Sa yaha cumi quɨvɨ ta zuun ñi
tyehen cuhva i sica tahvi sii ra Ndyoo sisi
vehi vatyi tacuan tuhve zacuu sa sahiñi, ta
i quituu minoo ra nui. Cuisi xaan zahma
ra.
31 Ta i catyi ra cuan sihin: “Cornelio, i siñi
ra Ndyoo sa cohon sihin ra ta nacohon iñi
ra tandɨhɨ sa zavohon ta cuhva tyindyeun
sii ñiyɨvɨ ndahvi.
32 Vityi cua tasun tyiño ndya ñuu Jope
vatyi cua canon sii minoo ra sa nañi Simón
Pedro. Ndyaa ra vehe minoo ra zatyahyu
ñɨɨ. Nañi tucu ra cuan Simón. Yuhu tyañuhu
iyo vehe ra. Naquisi maa ra ta cua zacuaha
ra suun.”
33 Tacuan i cuu si, ta yatyi i tasi tyiño
sa nanducu ñiyɨvɨ suun. Ta vaha vatyi
i quisun. Ta vityi yucu yo ihya nuu ra
Ndyoo, ta cuñi ndi tyizoho ndi tandɨhɨ cuii
cuhva tasi ra Ndyoo suun sa zacoton sii
ndi.

Cuhva i cahan ra Pedro vehe ra Cornelio

34 Tacuan ta i quisaha cahan ra Pedro ta
catyi ra: Vityi cutuñi iñi vatyi inuu ñi cuñi
ra Ndyoo sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Ñahñi sa zɨɨn
iyo yo cuhva cuñi ra sii yo.
35 Ta tandɨhɨ ñuu cuñi ra Ndyoo sii yoo ra
zavaha sa vaha, sii yoo ra yuhu ta tyaa ra
yahvi sii ley ra Ndyoo.
36 I cahan ra Ndyoo sihin nduhvi ñiyɨvɨ
hebreo, ta nacatyi ra sihin ndi vatyi cua
coo sa taxi ñi añima yo sa cuenda ra Jesu-
cristo. Ta maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii
tandɨhɨ sa iyo.
37 Sito vaha maa ndo ñaa sa sicoo ñuu ra
hebreo. I quisaha si ñuu sa nañi Galilea.
Xihna ca i zacoo ndutya ra Juan sii ñiyɨvɨ,
ta i zacuaha ra sii ñu.
38 Ta zɨquɨ i quita ra Jesús, ra ñuu Nazaret,
ta saha ra Ndyoo cuhva sii ra sa cuenda

Tatyi Ii. Ta i sica noo ra Jesús, ta i zavaha ra sa vaha, ta i zanduvaha ra sii ñu ndyehe tundoho cuenda cuihna. Tacuan i zavaha ra vatyi i tyindyee ra Ndyoo sii ra.

39 Ta maa ndi cuu ra cu sa ndaa sa cuenda tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús nu cu si Judea ta ñuu cahnu Jerusalén. Ta i tyaa ñu sii ra nu cruz, ta i sahñi ñu sii ra.

40 Zoco sa yaha uñi quɨvɨ ta i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta i saha ra sa ndyehe maa ndi sii ra Jesús.

41 Ñá quituu ra nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Maa ñi nuu maa ndi, ra i casi ra Ndyoo vatyi cua cuu ndi sa ndaa. Sasi ndi sihin ra ta sihi ndi ndutya sihin ra ta sa yaha nandoto ra sa sihi ra.

42 Ta i tasi ra sii ndi sa nacatyi ndi sihin ñiyɨvɨ. Ta sa ndaa cuu ndi vatyi vityi i saha ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús sa cuu ra juez sii ñiyɨvɨ ndito ta sii ñiyɨvɨ i sihi.

43 Sa cuenda ra Jesús i cahan tandɨhɨ ra profeta ta tyiemvu ta catyi ra vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús cua zandasi ra cuatyi ñu.

Cuhva i quɨhvɨ Tatyi Ii añima ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

44 Ta zuun ñi cuhva sa cahan ra Pedro ta i noo Tatyi Ii sii tandɨhɨ ñu tyizoho.

45 Ta ra hebreo sa sino iñi Tuhun Ndyoo, ra i quisi sihin ra Pedro, iyo xaan i cuñi ra vatyi saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

46 Vatyi siñi ra sa cahan ñu inga tuhun sa ña tuhva ñu cahan ta zacahnu ñu sii Ndyoo.

47 Tacuan ta i catyi ra Pedro: Sa i saa Tatyi Ii sii ñiyɨvɨ ya cuhva i saa ra sii maa yo. Ta vityi yoñi ra cua catyi vatyi ma cuu coo ndutya ñu.

48 Tacuan, ta i catyi ra Pedro vatyi cua coo ndutya ñu sa cuenda ra Jesucristo. Ta sa yaha sicoo ndutya ñu ta i sica ca ñu sa ndoo ra Pedro zuhva ca quɨvɨ ñuu ñu.

11

Saha ra Pedro cuenda sii ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Jerusalén

1 Ra apóstol ta inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo nu cu si Judea i ñihi ra tuhun vatyi sino iñi ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo. Ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu.

2 Ta sa naquita ra Pedro ñuu Jerusalén ta ra hebreo ra sino iñi sii ra Jesús i cahan ra sii ra Pedro vatyi ra hebreo cuan ñihi xaan ndyico ra costumbre ñiyɨvɨ hebreo ta sica iñi ra vatyi ñiñi xaan sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu rayɨɨ ndɨhɨ ca, ta tacuan ta cua cacu añima ra, sica iñi ra cuan.

3 Ta i catyi ra: ¿Ñaa cuenda sohon vehe ñiyɨvɨ cuan ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu? ¿Ta ñaa cuenda sasun sihin ñu ta ña ndyico ñu costumbre maa yo?

4 Tacuan ta i nacatyi ra Pedro tandɨhɨ sihin ra ndya cuhva quisaha tyiño cuan ta catyi ra:

5 Ta sindyaa mi ñuu Jope ta zuun ñi cuhva sa sica tahvi sii ra Ndyoo ta i ndyehi minoo sa ndyehi. I noo minoo tañi minoo zahma yuu cahnu. I noo si sihin cumi tahan sɨquɨ si ndya nu ndyei.

6 Ta i ndyehe vehi vatyi cua ndyehi ña sa ñoho sisi si, ta i ndyehi vatyi ñoho tandɨhɨ nuu quɨtɨ iyo cumi tahan saha ta ñoho coo ta ñoho zaa.

7 Ta i siñi sa cahan ra Ndyoo ta catyi ra: “Nduviton Pedro. Cahñun sii tɨ ta casun.”

8 Zoco i catyi: “Ma cuu tata vatyi tañaha ca casi sa cuxi caa.” (Ta ica casi quɨtɨ cuan sa cuenda costumbre maa yo.)

9 Tacuan ta zɨquɨ i cahan tucu ra Ndyoo ta catyi ra: “Ma catyun vatyi ica sa sehi suun.”

10 Tacuan i cuu si uñi tahan saha, ta zɨquɨ i nandaa tucu si ityi zɨquɨ.

11 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa uñi tahan ra vehe nu ndyei. I tasi ñiyɨvɨ sii ra ndya ñuu Cesarea vatyi cua nanducu ra sii.

12 Ta i tasi Tatyi Ii sii sa cuhin sihin ra ta i catyi si sihin vatyi ma caca xaan iñi. Ta i sahan tucu maa ra ihya sa iñu tahan ca ra sino iñi Tuhun Ndyoo. Tandɨhɨ ndi i quɨhvɨ ndi vehe ra sa i cana sii ndi.

13 Ta i nacatyi maa ra sihin ndi cuhva i ndyehe ra minoo ángel sisi vehe ra. Nandyaa si ta catyi si: “Tasun sii ra cua cana sii ra Simón Pedro ndya ñuu Jope.

14 Ta cua nacatyi ra Pedro cuan suhun yozo caa cua cacun sihin ñiyɨvɨ suun.” Tacuan i catyi ángel cuan sihin ra.

15 Ta sa quisehi quehin sihin ñu ta i noo Tatyi Ii sii ñu tañi i noo ra sii maa yo sa xihna ñi.

16 Tacuan ta i nacohon iñi cuhva i catyi
ra Jesús: “Ndisa i zacoo ndutya ra Juan sii
ñiyɨvɨ sihin ndutya, zoco sihin Tatyi Ii cua
coo ndutya maa ndo.”
17 Ta vityi tatu ɨɨn ñi cuhva saha tucu ra
Ndyoo sii ñu inuu ñi tañi saha ra sii maa
yo ra sino iñi sii ra Jesucristo, ¿ñaa cuenda
ma tahan iñi yo cuhva zavaha ra Ndyoo? I
catyi ra Pedro.
18 Tacuan i cuu ta sa siñi ra sino iñi Tuhun
Ndyoo ñuu Jerusalén cuhva cuan, ta ñá
cahan ca ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.
Ta i catyi ra: Saha ra Ndyoo sa sino tucu
iñi inga ñiyɨvɨ vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu
ñu. Ta vityi cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta
tacuan ta cua ñihi ñu sa cundito ñu tandɨhɨ
cuii tyiemvu.

Ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Antioquía

19 Ta sa i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Esteban ta
zɨquɨ i quisaha sicoo tundoho sii inga ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ ñu i sitya
cuatyi. Zuhva ñu i saa nu cu si Fenicia ta
ñuu Antioquía ta inga ñu i saa minoo ñuhu
sa nañi Chipre sa ndyaa mahñu tyañuhu.
Ta i nacatyi maa ñu Tuhun Ndyoo maa ñi
sihin ñiyɨvɨ hebreo.
20 Zoco zuhva ñu sino iñi, ñiyɨvɨ ñuu
Chipre ta ñuu Cirene, cuahan ñu ndya
ñuu Antioquía ta i nacatyi maa ñu Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
I nacatyi ñu sihin ñu tuhun ra Cristo Jesús.
21 I saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ñu, ta
cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi ta i zandoo ñu
costumbre sahnu sii ñu. Ta i sindyico ñu sii
ra Jesús.
22 I saa tyiño ya ndya nu yucu ñu sino
iñi ñuu Jerusalén, ta i tasi ñu sii ra Bernabé
ndya ñuu Antioquía.
23 Ta sa saa ra, ta i ndyehe ra vatyi ndisa
i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuan. Zɨɨ
xaan i cuñi ra, ta i saha ra tyiño sii ñu sa
tyaa xaan ñu yahvi sii ra Jesús ta cundyico
ñu sii ra sihin tandɨhɨ cuii añima ñu.
24 Vaha xaan ra cuu ra Bernabé, iyo xaan
Tatyi Ii sii ra, ta nɨɨ xaan iñi ra. Ta cuaha
xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra Jesús sa cuenda
maa ra.
25 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra Bernabé
ndya ñuu Tarso vatyi cua nanducu ra sii ra
Saulo.
26 Ta sa nañihi ra sii ra, i sindyaca ra sii ra
ndya ñuu Antioquía. Ta minoo maa cuiya
i sindyaa nduu tahan ra sihin ñiyɨvɨ sino
iñi yucuan, ta i zacuaha ra sii cuaha xaan
ñiyɨvɨ. Ta ñuu Antioquía cuan cuu ñuu sa
xihna ñi nu i zacunañi ñiyɨvɨ cristiano sii ñu
ndyico sii ra Cristo.
27 Ta quɨvɨ cuan i quita zuhva ra profeta
ñuu Jerusalén ta cuahan ra ndya ñuu Antioquía.
28 Minoo ra nañi ra Agabo. I nduvita ra
nu yucu ra sino iñi Tuhun Ndyoo ta i cahan
ra cuhva catyi Tatyi Ii sihin ra. I catyi ra
vatyi cua quisi minoo tama cahnu xaan
nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta tacuan i tahan si
cuhva i catyi ra zuun ñi sisi quɨvɨ i sindyaca
ñaha ra emperador Claudio.
29 Tacuan ta ñu sino iñi ñuu Antioquía
i sica iñi ñu vatyi cua tasi ñu xuhun ta
tyindyee ñu sii ñu sino iñi nu cu si Judea.
Cua tasi tahan tahan ñu yozo cuhva sa
cundyee iñi ñu.
30 Ta tacuan i zavaha ñu. I tasi ñu xuhun
i zacasi tahan ñu sihin ra Bernabé ta ra
Saulo ndya nu ndyaa ra ndyizo tyiño nu
yucu ñu sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu cuan.

12

Sihi ra Jacobo ta quɨhvɨ ra Pedro vehe caa

1 Ta zuun ñi tyiemvu cuan i quisaha ra
rey Herodes zavaha ra sa ña vaha sihin
ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.
2 Sahñi ñiyɨvɨ sii ra Jacobo yañi ra Juan
sihin minoo mityi i zacuu ra Herodes.
3 Ta sa ndyehe ra Herodes vatyi tahan iñi
ñiyɨvɨ hebreo sa tacuan ta zɨquɨ i tɨɨn ra sii ra
Pedro. Ta i cuu si quɨvɨ vico zavaha ñiyɨvɨ
hebreo sa nacohon iñi ñu quɨvɨ i quita ñu
ñuu Egipto. Ta vico cuan tuhva ñu casi pan
ña ndaa.
4 Ta i tɨɨn ra Herodes sii ra Pedro ta i
tyihi ra sii ra vehe caa. Cumi ityi zandaru i
sicumi sii ra. Ta cumi tahan zandaru i cuu
tahan tahan ityi ra. Sa cumi tahan zandaru
i sicumi sii ra tahan tahan ora. Sica iñi ra
Herodes vatyi ndya sa yaha vico tacuan ta
zɨquɨ cua cutuñi ra Pedro ta cua cuu ra nuu
ñiyɨvɨ hebreo vatyi tacuan ta zɨɨ cua cuñi ñu.
5 Ñoho ra Pedro vehe caa ta sicumi xaan
zandaru sii ra, zoco ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun

Ndyoo sica tahvi xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda ra.

Zacacu ra Ndyoo sii ra Pedro sisi vehe caa

6 Tacuan ta zuun ñi sa cuaa cuan sica iñi ra Herodes vatyi inga quɨvɨ cua tasi ra sii ra Pedro cunahma ra nu yucu ñiyɨvɨ. Ta sa cuaa cuan i quixi ra Pedro tɨcuɨ uu tahan zandaru. Nuhñi ra sihin uu tahan cadena. Ta cumi inga zandaru yuvehe caa cuan.

7 Ta ta sica ñi i quɨhvɨ minoo ángel Ndyoo sisi vehe caa ta i ndundisi. I tɨin ángel cuan zoco ra Pedro vatyi cua zandoyo ra sii ra. Ta i catyi ra sihin ra: Zanumi. Nduviton. Ta ta sica ñi i ndasi cadena ndaha ra Pedro.

8 Ta i catyi ángel sihin ra: Nacuhñi vaha sisun ta natyuhun zapato sohon. Ta tacuan i zavaha ra. Ta i catyi ángel sihin ra: Nazucun zahmon suun. Ta quisi ndyicon sii.

9 I sindyico ra Pedro sii ángel cuan sisi vehe caa cuan. Ña sito ra a sa ndisa zacuu ángel a ñimahna tahan ra.

10 I yaha nduu tahan ra sa xihna ñi nu cumi minoo zandaru, ta zɨquɨ i yaha ra sa cu uu nu cumi inga ra ta i saa ra minoo yuvehe cahnu. Vee xaan si. Maa caa cuu si. Ta yucuan yuvehe quita si ndya calle. I nuña ñi maa yuvehe cuan ta i quita ra. I sica ra zuhva ca ta i zandoo ángel sii ra Pedro.

11 Tacuan ta zɨquɨ i sito ra Pedro sa ndisa ta i catyi ra: Vityi site vatyi ndisa cuu si. I tasi ra Ndyoo minoo ángel ta i zacacu ra sii mi si ndaha ra Herodes ta cuhva sa ña vaha sa cuñi ñiyɨvɨ hebreo zavaha ñu sihin.

12 Tacuan i sica iñi ra Pedro ta cuahan ra ndya vehe ña María zɨhɨ ra Juan Marcos. Yucuan siyucu cuaha xaan ñiyɨvɨ. Sica tahvi ñu sii Ndyoo.

13 I cati ra Pedro yuvehe nuzama. Ta i quisi minoo ña cu muzu. Nañi ña Rode.

14 I nacoto ña nduzu ra Pedro sa cahan ra, ta zɨɨ xaan i cuñi ña ta nu yuvehe ñá nuña ña. Sino ña i sinacatyi ña sihin ñiyɨvɨ vatyi ndyaa ra Pedro yuvehe cuan.

15 Zoco ñiyɨvɨ cuan i catyi ñu sihin ña: Zana tahan xiñun. Ta i catyi maa ña vatyi ndisa cuii vatyi maa ra cuu ra. Ta zɨquɨ i catyi ñiyɨvɨ: Ángel sa zacuenda sii ra cuu si.

16 Ta ra Pedro ndita ñi i cati ra yuvehe cuan. Tacuan ta i nuña ñu yuvehe ta iyo xaan i cuñi ñu sa nandyehe ñu sii ra Pedro.

17 Ta saha ra Pedro zeña sii ñu sihin ndaha ra nacutaxi ñu, ta i nacatyi ra sihin ñu yozo caa i tava ra Ndyoo sii ra vehe caa. Ta catyi ra sihin ñu: Tacuan nacatyi ndo sihin ra Jacobo ta sihin inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo, i catyi ra. Tacuan i cahan ra ta zɨquɨ cuahan ra.

18 Ta sa vasi cundisi ta sica xaan iñi tandɨhɨ zandaru vatyi ña sito ra ndyamaa cuahan ra Pedro.

19 I tasi ra Herodes tyiño sa cua nanducu ra sii ra Pedro, zoco ñá nañihi ra sii ra. Tacuan ta zɨquɨ i zanahma xaan ra Herodes sii zandaru cuan. Ñá ñihi zandaru cuhva nacatyi ra. Tacuan i cuu, ta i catyi ra Herodes vatyi cua cuu tandɨhɨ zandaru cuan. Tacuan ta cuahan ra Herodes inga ñuu sa nañi Cesarea cua cundyaa ra.

Sihi ra Herodes

20 Xaan xaan cuñi ra Herodes sihin ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñiyɨvɨ ñuu Sidón ta ñá cuñi ra tyindyee ra sii ñu. Ta zɨquɨ i saa ñiyɨvɨ ñuu cuan nu iyo ra ta i cahan ñu sihin ra Blasto. Minoo ra ndyizo tyiño nuu ra Herodes cuu ra. I tyiyahvi ñiyɨvɨ sii ra sa cuu ra yuhu ñu nuu ra Herodes. I sica ñiyɨvɨ cuan sa coo sa taxi ñi sihin ra Herodes ta sihin ñuu ñu vatyi tandɨhɨ sa sasi ñu quita si ñuhu nu ndyaca ñaha ra Herodes.

21 Ta i sata ra Herodes quɨvɨ sihin ñu. Ta sa saa quɨvɨ i ndɨhvɨ ra zahma vaha ra ta i sindyaa ra tyayu cahnu ra ta i cahan ra sihin ñu.

22 Ta sa ndɨhɨ cahan ra ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i catyi: Yɨvɨ ñiyɨvɨ cuu ra cahan ya. Ndyoo cuu ra.

23 Zuun ñi caa cuhva cuan i quihin cuehe sii ra Herodes i zacuu minoo ángel Ndyoo vatyi tahan iñi ra Herodes sa catyi ñiyɨvɨ vatyi Ndyoo cuu maa ra. Cahnu xaan tundoho i ndyehe ra vatyi sasi tindacu sii ra ta sihi ra.

24 Tacuan i cuu ta Tuhun Ndyoo cuahan ca nducahnu ca si. Nacatyi xaan ca ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo sihin inga ñiyɨvɨ.

25 Sa ndɨhɨ tyiño ra Bernabé ta ra Saulo ñuu Jerusalén, ta i ndisi nanuhu ra ndya

ñuu Antioquía. I quihin ra sii ra Juan Marcos ta vasi ra sihin ra.

13

Zatyiño tucu ra Bernabé ta ra Saulo tyiño Ndyoo

1 Ihya cuu zɨvɨ ra profeta ta ra zacuaha Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu Antioquía. Minoo ra nañi ra Bernabé, inga ra nañi ra Simón, ra nengu cuu inga zɨvɨ ra. Inga ra nañi ra Lucio ra ñuu Cirene sihin ra Saulo ta ra Manaén. Ɨin ñi i sahnu ra Manaén sihin ra Herodes ra ndyaca ñaha nu cu si Galilea.

2 Minoo quɨvɨ i siyucu tandɨhɨ ra cuan. Ta ñá sasi ra xita vatyi zacahnu ra sii ra Ndyoo ta zɨquɨ i catyi Tatyi Ii sihin ra: Cua tasi ndo sii ra Bernabé sihin ra Saulo nu cua zatyiño ra sa cuenda mi vatyi cua cuhve tyiño sii ra.

3 Tacuan ta i sica tahvi ca ra cuan sii Ndyoo ta ñá sasi ra xita, ta zɨquɨ i tyizo ra ndaha ra sii ra vatyi cua cuizo tyiño ra ta i tasi ra sii ra.

Nacatyi ra Pablo Tuhun Ndyoo nu cu si Chipre

4 Tacuan i tava Tatyi Ii tyiño sii ra Bernabé sihin ra Saulo ta cuahan ra ndya Seleucia, ta indyacuan i quihin ra barco vatyi cua cuhun ra ndya minoo ñuhu sa ndyaa mahñu tyañuhu, nañi si Chipre.

5 Ta yucuan i saa ra, minoo yuhu tyañuhu nu nañi si Salamina ta i quisaha zacuaha ra Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo. Ta cuahan tucu ra Juan sihin ra cua tyindyee ra sii ra.

6 I sica noo ra nacahnu ñuhu Chipre ta i saa ra ñuu Pafos. Indyacuan i tahan ra sii minoo ra nañi Barjesús. Minoo ra tazi cuu ra. Vatya xaan ra ta catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda ra Ndyoo.

7 Ndyaa ra cuan sihin ra Sergio Paulo, ra cu gobernador. Casi xaan iñi ra Sergio cuan. I cana ra sii ra Bernabé ta ra Saulo vatyi cuñi ra tyizoho ra Tuhun Ndyoo.

8 Zoco ra tazi cuan, Elimas cuu inga zɨvɨ ra. Ñá saha ra sa tyizoho ra gobernador sa cahan ra Saulo vatyi ñá cuñi ra sa cua sino iñi ra sii ra Jesús.

9 Ta ra Saulo, ta nañi tucu ra Pablo, situ xaan Tatyi Ii sii ra ta ñihi xaan i ndyehe ra sii ra ta catyi ra:

10 Ra zandavi ñaha cuun. Tandɨhɨ cuii sa ña vaha zavohon. Zehe cuihna cuu suun ta numinoo sa vaha ña zavohon. Ta zamon cuhva cahan ra Ndyoo sa ndisa ta nacatyun sa vatya.

11 Ta vityi cua tasi tuñi ra Ndyoo suun. Cua cuoon zuhva quɨvɨ, ta ma ndyehun ñuhu ñicandyi. Ta ta sica ñi i cuaa ra. Ta i nducu ra yoo ra tɨɨn ndaha ra ta cundyaca ra sii ra vatyi ña cuu ndyehe ra.

12 Ta sa ndyehe ra gobernador sa tahan ra tazi cuan ta i sino iñi ra sii ra Jesús vatyi iyo xaan i cuñi ra sa ndyehe ra yozo caa iyo tuhun sa cuenda ra Jesús.

Cuahan ra Pablo ta ra Bernabé ndya ñuu Antioquía sa cuu cuenda Pisidia

13 I quita ra Pablo sihin ra tahan ra ñuu Pafos sihin barco ta cuahan ra ndya ñuu Perge sa iyo cuenda Panfilia. Yucuan i zandoo ra Juan sii ra ta cua nanuhu ra ndya ñuu Jerusalén.

14 Ta zɨquɨ i quita ra Pablo ñuu Perge ta cuahan ra minoo ñuu cahnu sa nañi Antioquía sa cuu cuenda Pisidia. Ta yucuan sahan ra vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, ta i sicundyaa ra.

15 Sa xihna ñi i cahvi ñiyɨvɨ zuhva sa i tyaa ra Moisés ta zɨquɨ i cahvi ñu sa tyaa inga ra profeta ta tyiemvu. Tacuan i cuu ta zɨquɨ i tasi ra cu nuu sii vehe ñuhu cuan tyiño sii ra Pablo ta catyi ra: Yañi xaa, tatu iyo minoo tuhun sa cuñi ndo zacoto ndo sii ñiyɨvɨ. Cuu nacatyi ndo sihin ndi vityi.

16 Tacuan ta i nduvita ra Pablo ta saha ra minoo zeña sihin ndaha ra sa cua cutaxi ñiyɨvɨ ta catyi ra: Tyizoho ndo yañi xaa, ndoho ra hebreo, ta tandɨhɨ inga ndoho, ra yuhu sii ra Ndyoo.

17 Ra cu Ndyoo sii maa yo ñiyɨvɨ hebreo i casi ra sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Ta i tyindyee ra sii ñu, ta i nduu ñu minoo ityi ñiyɨvɨ cahnu xaan vazu i sica noo ndahvi ñu ñuu Egipto. Ta zɨquɨ sihin cuhva iyo sii maa ra i tava ra sii ñu ñuu cuan.

18 I cundyee xaan iñi ra Ndyoo sihin ñu tañi uu xico cuiya sa sica noo ñu nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo ta i zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu.

19 Ta i zanaa ra usa tahan ityi ñiyɨvɨ nu cu si Canaán vatyi cua cuhva ra ñuhu cuan sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo.

20 Ta zɨquɨ cumi ziendu uu xico usi cuiya
saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha juez sii
ñiyɨvɨ ndya quɨvɨ i naquihin ra Samuel
tyiño cuan. Ta ra Samuel i cuu tucu ra
minoo ra cu profeta.
21 Ta zɨquɨ i sica ñiyɨvɨ minoo rey, ra cua
cundyaca ñaha sii ñu. Ta i saha ra Ndyoo
sii ra Saúl zehe ra Cis sii ñu. Ñiyɨvɨ sii ra
Benjamín i cuu sii ra. I sindyaca ñaha ra
Saúl sii ñu uu xico cuiya.
22 Ta i tava ra Ndyoo sii ra. Ta zɨquɨ i saha
ra sii ra David sa cuu ra rey, ta sa cuenda
maa ra i catyi ra Ndyoo: "Site sii ra David
zehe ra Isaí. Zɨɨ xaan cuñi sihin ra vatyi cua
zavaha ra tandɨhɨ cuii sa cuñi."
23 Ta ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús i cuu sii ra
David. Ta i tasi ra Ndyoo sii ra Jesús vatyi
cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ hebreo tañi sa i catyi
ra Ndyoo ta tyiemvu.
24 Cumañi ca saa ra Jesús ta i nacatyi
xaan ra Juan sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo
vatyi ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu ta coo ndutya
ñu.
25 Ta sa cuñi ndɨhɨ tyiño ra Juan ta i catyi
ra: "Ndatu ndo sii minoo ra cahnu xaan. Ta
sica iñi ndo vatyi zuun ra cui. Zoco yɨvɨ ra
cui. Ra i tasi ra ityi nuu cui. Ra vaha xaan
ca cuu maa ra, ta ñiñi xaan ra, ta yucuan
cuenda ma cuu tyindyei sii ra nu zuhva
tañi sa ndasi tyiendu ndisa ra." Tacuan i
catyi ra Juan.
26 Ta cahan ca ra Pablo ta catyi ra: Yañi
xaa, ndoho ñiyɨvɨ ra Abraham ta tandɨhɨ
inga ndo, ra yuhu sii ra Ndyoo. Saha ra
Ndyoo cuhva cacu ndo.
27 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén sihin ra ndyaca
ñaha sii ñu, ñá sito ñu yoo ra cuu ra Jesús
vatyi zehe Ndyoo cuu sii ra, ta ñá ñihi
ñu cuhva sihin tuhun i tyaa ra profeta ta
tyiemvu vazu cahvi ñu sii si vehe ñuhu ñu
tahan xiñi vitya. Ta zuun ñi ñiyɨvɨ cuan
i tyaa cuatyi sata ra Jesús. Ta tacuan i
natahan si tañi sa catyi ra profeta.
28 Ta vazu ñá ñihi ñiyɨvɨ cuhva sa tyaa ñu
cuatyi sata ra Jesús sa ndisa cuii, zoco i sica
ñu sii ra Pilato sa cuu ra.
29 Ta sa yaha zavaha ñu tandɨhɨ cuhva
catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Jesús ta
zɨquɨ i zanoo ñu sii ra nuu cruz ta tyihi ñu
sii ra ñaña sisi minoo yavi yuu.
30 Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa
i sihi ra.
31 Ta cuaha xaan quɨvɨ i quituu ra Jesús
nuu ñiyɨvɨ i quisi sihin ra ndya Galilea ta
ñoho ñu ñuu Jerusalén. Ta vityi maa ñu cu
ñu nacatyi sihin ñiyɨvɨ vatyi i ndyehe ñu sii
ra.
32 Ta vityi nacatyi maa ndi minoo cuhva
vaha sihin ndo vatyi tañi sa sito ndo vatyi
ta tyiemvu saha ra Ndyoo cuenda sii ñiyɨvɨ
sahnu sii yo yozo caa cua zavaha ra nu
cuahan quɨvɨ.
33 Ta vityi sito yo vatyi sa zavaha ra
Ndyoo cuhva catyi ra vatyi saha ra tundyee
iñi sii ra Jesús, ta i nandoto tucu ra. I tyaa
ra David salmo número uu. I tyaa ra David
cuhva i cahan ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús
ta catyi ra: "Zehe mi cuu suun, ta vityi cua
ndyehe ñiyɨvɨ vatyi sehi sa cua nandoton."
34 Iyo inga nu catyi tucu ra Ndyoo
sa cuenda ra Jesús: "Cua tyindyei suun
sa ndisa, cuhva i catyi sihin ra David."
Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyi cua zanan-
doto ra sii ra Jesús sisi sa i sihi ra. Ma cuhva
ra Ndyoo sa tyahyu coño ñuhu ra Jesús.
35 Yucuan cuenda catyi tucu inga salmo:
"Ma cuhvon sa tyahyu coño ñuhu ra tyaa
xaan yahvi suun."
36 Sa ndisa cuu si vatyi i zavaha ra David
cuhva cuñi ra Ndyoo sa sindito ra ñuu
ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i sihi ra ta i tyihi ñiyɨvɨ sii ra
sisi ñaña ta i tyahyu coño ñuhu ra.
37 Zoco coño ñuhu ra i zanandoto ra
Ndyoo, ña tyahyu si.
38 Yañi xaa, cuñi si sa coto ndo vatyi sa
cuenda ra Jesús ta cua zandasi ra Ndyoo
cuatyi ndo.
39 Ma nduvaha añima ndo vazu cumi
vaha xaan ndo ley i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés. Vatyi ma nduvaha añima ndo sa
tacuan ñi. Ra Jesús cua zanduvaha añima
ndo tatu cua sino iñi ndo sii ra.
40 Zacuenda vaha ndo sii ndo coto cua
tahan ndo cuhva i tyaa ra profeta ta
tyiemvu. I catyi ra:
41 Ndyehe ndoho, ra ña sino iñi.
Cu-iyo xaan ndo ta cua cunaa ndo.
Vatyi cua zavehi minoo cuhva. Ta iyo xaan
cua cuñi ndo.
Ta ma sino iñi ndo
Numaa nacatyi xaan ñiyɨvɨ sito sihin ndo.

Ta ihya i ndihi sa cahan ra Pablo sihin ñiyivi.

42 Ta sa quita ra Pablo sihin ra tahan ra sisi vehe ñuhu hebreo cuan. Ta i sica ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu sii ra Pablo vatyi cua zacuaha tucu ra sii ñu inga quivi quitatu ñiyivi.

43 Ta sa quita tandihi ñiyivi vehe ñuhu ta cuaha xaan ñiyivi hebreo ta ñiyivi tyaa xaan yahvi ley ñiyivi hebreo, i sindyico ñu sii ra Pablo ta ra Bernabé. Ta i nacatyi xaan ra Pablo ta ra Bernabé sihin ñu vatyi ma naa iñi ñu sa nacatyi ra sihin ñu ta nacañi vaha iñi ñu yozo caa zavaha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii ñu.

44 Ta inga vitya quivi quitatu ñiyivi i titahan sa yatyi tandihi ñiyivi ñuu cuan vatyi cua tyizoho ñu Tuhun Ndyoo.

45 Zoco sa ndyehe ñiyivi hebreo, ra ña sino iñi, vatyi i titahan cuaha xaan ñiyivi ta i cucuihna iñi ra. Ta i quisaha catyi ra vatyi ña vaha sa cahan ra Pablo ta i cahan ra ndya vaha ñi sii ra.

46 Zoco ñá yuhu ra Pablo ta ra Bernabé ta i quisaha catyi ra sihin ñu: Cuñi si sa nacatyi ndi Tuhun Ndyoo xihna ca sihin maa ndo vatyi ñiyivi hebreo cuu ndo, zoco ña cuñi ndo tyizoho ndo. Ta cuhva zavaha ndo zañaha ndo vatyi ña cuñi ndo sa cuhun ndo gloria. Ta yucuan cuenda cua cuhun ndi nu iyo inga ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

47 Tacuan cua zavaha ndi vatyi ndya ta tyiemvu i catyi maa ra Ndyoo: "Tañi minoo ñúhu cua cuu maa ndo sii tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi vatyi cua nacatyi ndo sihin tandihi cuii ñiyivi yozo caa cua nduvaha añima ñu." Ta i cahan ra Ndyoo cuhva cuan sa cuenda maa ndi.

48 Ta sa siñi ñiyivi, ñu sa yivi ñiyivi hebreo cuu, ta zii xaan i cuñi ñu, ta i quisaha catyi ñu vatyi vaha xaan cuu Tuhun Ndyoo. Ta tandihi ñu i casi ra Ndyoo vatyi cuhun ñu gloria, i sino iñi ñu.

49 Tacuan i cuu ta i sitya Tuhun Ndyoo tandihi ñuu yucuan.

50 Zoco i cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, sihin minoo ityi ñu zihi, ñu zacahnu sii ra Ndyoo cuhva iyo costumbre maa ñu, ta i cahan tucu ra hebreo sihin ra ñiñi ñuu cuan ta i quisaha ra cuatyi cuhva ndya i tava ra sii ra Pablo ta ra Bernabé ñuu cuan.

51 Tacuan ta ziqui i quizi ra Pablo ta ra Bernabé saha ra ta i tava ra ñiyaca ñuu cuan vatyi ma ndoo ca ra sihin ñiyivi ñuu cuan ta cuahan ra ndya minoo ñuu cahnu sa nañi Iconio.

52 Zoco zii xaan i cuñi ñu sino iñi ñuu Antioquía cuan, ta i sicoo xaan Tatyi Ii sihin ñu.

14

Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Iconio

1 Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Iconio ta i quihvi ra vehe ñuhu ñiyivi hebreo. Vaha xaan i cahan ra yucuan ndya cuhva ndya i sino iñi cuaha xaan ñiyivi, ñu hebreo ta inga ñiyivi.

2 Zoco ra hebreo, ra ña sino iñi, i cahan ra ndya vaha ñi sii ra sino iñi Tuhun Ndyoo ta i zasino ra iñi ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu minoo cuhva ña vaha.

3 Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo ta ra Bernabé naha xaan indyacuan. Ñá yuhu ra ta cahan ra Tuhun Ndyoo vatyi nii cuu iñi ra sii Ndyoo. Ta i saha ra Ndyoo cuhva sii ra sa zavaha ra sa ndyityi vatyi tacuan ta cua coto ñiyivi vatyi cahan ra sa ndisa sa catyi ra vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii ñu.

4 Ñá ndu-iin ñiyivi ñuu Iconio cuan. Iyo ñu sino iñi ñu sa cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, ta iyo ñu sino iñi ñu sa cahan ra apóstol.

5 Tacuan ta ziqui ra hebreo ta inga ra sa yivi ra hebreo cuu i ndu-iin ra sihin ra cu tyiño vatyi cua zavaha ra ndya vaha ñi sihin ra Pablo ta ra Bernabé. Ta cua cañi ra sii ra sihin yuu ndya cua cuu ra.

6 Zoco i ñihi ra Pablo ta ra Bernabé tuhun cuan, ta sa sito ra sii si i sino ra ta cuahan ra ndya ñuu Listra ta ndya ñuu Derbe nu cu si Licaonia ta tandihi inga ñuu iyo yucuan.

7 Ta i nacatyi ra sihin ñiyivi yozo caa cua zacacu ra Ndyoo sii ñu.

Cañi xaan ñiyivi sii ra Pablo sihin yuu ñuu Listra

8 Ñuu Listra sicoo minoo ra coxo. Ñá cuu caca ra. Maa sa ndyaa ñi ra vatyi coxo ra cacu ra.

9 I tyizoho ra coxo sa cahan ra Pablo ta ndyehe ra Pablo sii ra ta nacoto ra vatyi nii cuu iñi ra ta cua nduvaha ra.

10 Tacuan ta ñihi xaan i cahan ra Pablo ta catyi ra: Nacuiñi ndyaa vohon. Tacuan ta i nduvita ra ta i quisaha sica ra.

11 Ta sa ndyehe ñiyivi sa zavaha ra Pablo ta i quisaha cana saa ñu sihin zahan maa ñu, zahan ñuu Licaonia ta catyi ñu: Sa vasi uu tahan ndyoo ihya nu iyo yo. Caa ra cuhva caa maa yo. Catyi ñu.

12 Ta tyiemvu sica iñi ñiyivi vatyi ra Júpiter ta ra Mercurio cuu ra cuu Ndyoo. Yucuan cuenda i catyi ñu vatyi minoo ndyoo nañi Mercurio cuu ra Pablo vatyi maa ra cuu ra cahan. Ta ra Bernabé cuu ra ndyoo sa nañi Júpiter.

13 Ta i sicoo minoo zutu cuenda ra Júpiter. Ta i sicumi ra vehe ñuhu yu ñuu cuan. I sindyaca ra uu tahan zindiqui. Ta i sindyaca ra corona ita. I cuñi maa ra ta i cuñi ñiyivi sa zacahnu ñu vico nu saa ra Pablo ta ra Bernabé vatyi sica iñi ñu vatyi Ndyoo cuu ra. Ta yucuan cuenda cua cahñi ñu sii zindiqui cuan.

14 Zoco sa sito ra Pablo ta ra Bernabé tuhun cuan ta i ndata ra zahma ndisi ra vatyi ñá tahan iñi ra sa zacuu ñiyivi Ndyoo sii ra. Ta cacono ra quihvi ra ndya mahñu ñiyivi ta i cana saa ra Pablo ta catyi ra:

15 Ndoho tata, ¿ñaa cuenda zavaha ndo tacuan ta ñiyivi cuu ndi tañi maa ndo? ta vasi nacatyi ndi sihin ndo vatyi zandoo ndo sa zavaha ndo cuhva ya vatyi ñahñi tyindyee si. Sino iñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii vatyi maa ra i zavaha andivi, ñuu ñiyivi ta tyañuhu ta tandihi sa iyo.

16 Ndya ta tyiemvu ta ndya vityi saha ra Ndyoo sa zavaha tandihi ñiyivi cuhva cuñi maa ñu

17 vazu zañaha ra sii ñu yoo ra cuu ra vatyi zavaha ra cuaha xaan sa vaha. Saha ra sa coon zavi ta sa coo vaha itu tandihi cuiya. Saha ra sa casi yo ta sa cuzii iñi yo. Catyi ra Pablo.

18 Zoco vazu i nacatyi ra Pablo tuhun cuan, yii xaan ta i ñihi ra cuhva zandumazu ra iñi ñiyivi ta ma cahñi ñu zindiqui cuan ta ma zacahnu ñu vico sa cuenda ra.

19 Tacuan ta i saa minoo ityi ñiyivi hebreo, ra ña sino iñi. Ra ñuu Antioquía ta ra ñuu Iconio cuu ra. I sino iñi ñiyivi sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Pablo. Ta i cañi xaan ñu sii ra Pablo sihin yuu cuhva ndya sica iñi ñu vatyi sa sihi ra, ta i xita cañoho ñu sii ra i sindyaca ñu sii ra ndya zava yu ñuu.

20 Ta i titahan ra sino iñi Tuhun Ndyoo siconduu nu caa ra Pablo, ta i nduvita ra ta nandihvi tucu ra ñuu cuan. Ta inga quivi i quita ra yucuan sihin ra Bernabé, cua cuhun ra ñuu Derbe.

21 Ta sa yaha nacatyi ra Tuhun Ndyoo ñuu Derbe ta i sino iñi cuaha xaan ñiyivi, ta ziqui cua nanuhu tucu ra ndya ñuu Listra, ñuu Iconio ta ñuu Antioquía.

22 Indyacuan saha tucu ra tundyee iñi sii tandihi ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta i catyi ra sihin ñu: Sino vaha iñi ndo sii ra Jesús, ta ma zaña ndo sii ra. Cua coo tundoho sii yo, zoco tacuan ta cua quihvi yo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, catyi ra.

23 Tacuan i cuu ta i tyaa tyiño ra sii uu a uñi tahan ra tahan tahan ñuu nu sino iñi ñiyivi Tuhun Ndyoo vatyi cua zacuenda ra sii ñu. Ta ñá sasi ra Pablo ta ra Bernabé xita ta i sica tahvi ra sii Ndyoo sa cuenda ra cuan. Ta ziqui i catyi ra: Sa sino iñi ndo sii ra Ndyoo. Maa ra cuu ra cua cucumi vaha sii ndo. Catyi ra.

Cua nanuhu tucu ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Antioquía, nu cu si Siria

24 Tacuan ta ziqui i yaha tucu ra nu cu si Pisidia, ta saa ra nu cu si Panfilia.

25 I nacatyi ra sihin ñiyivi Tuhun Ndyoo ñuu cahnu sa nañi Perge, ta ziqui cuahan ra ndya Atalia.

26 Yucuan i quihvi ra minoo barco ta cua nanuhu ra ndya ñuu Antioquía nu i quita ra sa xihna ñi. Yucuan cuu ñuu nu i sica ñiyivi tumañi iñi sii ra Ndyoo sa xihna ñi sa cua tyindyee ra sii ra Pablo ityi cuahan ra. Ta vityi ndihi tyiño ra.

27 Ta sa saa ra ñuu Antioquía i zatitahan ra sii ñiyivi sino iñi Tuhun Ndyoo ta i nacatyi ra sihin ñu tandihi sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva i tyindyee ra Ndyoo sii ra. Ta cuhva i saha ra Ndyoo sa sino iñi inga ñiyivi vazu yivi ñiyivi hebreo cuu ñu.

28 Tacuan cuu ta i ndoo ra Pablo ta ra Bernabé naha ca sihin ñiyivi sino iñi ñuu cuan.

15

Cuhva i titahan ra apóstol ñuu Jerusalén

1 Ta sa ndyaa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu
Antioquía sihin ñu sino iñi Tuhun Ndyoo,
ta i saa minoo ityi ñiyɨvɨ, ra i quita nu cu
si Judea. Ta i quisaha zacuaha ra sii ñiyɨvɨ
vatyi tatu cuñi rayɨɨ sa cacu añima ra cuñi si
vatyi yɨvɨ sa sino ñi iñi ra sii ra Jesús zoco
cua cuhva ra sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu ra
vatyi tacuan i catyi ley ra Ndyoo ta tyiemvu
cuhva i tyaa ra Moisés.
2 Ñihi xaan i natuhun ra Pablo ta ra Bern-
abé sihin ra vatyi ñá ndu-ɨin ra sihin ra,
cuhva cuan. Tacuan ta zɨquɨ i saha ñiyɨvɨ
tyiño sii ra Pablo ta ra Bernabé ta sii zuhva
ca ra cua cuhun ra ñuu Jerusalén vatyi
cua natuhun ra sihin ra apóstol ta sihin ra
ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi indyacuan.
Vatyi tacuan ta cua nacoto ra yozo caa cua
ndundoo tyiño cuan.
3 Ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu An-
tioquía cuu ñu i tasi sii ra. Ta sa cuahan
ra i yaha ra nu cu si Fenicia, ta nu cu si
Samaria. Ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ yozo
caa i zandoo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu
costumbre sahnu ñu. Ta vityi tyaa ñu yahvi
sii Ndyoo. Ta zɨɨ xaan i cuñi tandɨhɨ ñu, sa
siñi ñu tuhun cuan.
4 Ta sa saa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu
Jerusalén ta i ndyehe vaha ra apóstol ta ra
ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi nu saa ra.
Ta tacuan tucu i zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino
iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Tacuan ta zɨquɨ i
quisaha nacatyi ra Pablo tandɨhɨ sa zavaha
ra Ndyoo tandɨhɨ ñuu nu sahan ra.
5 Tacuan i zavaha ra ta i nduvita uu, a uñi
tahan ra. Ra fariseo cuu ra, ta sa sino iñi
ra sii ra Jesús. Maa ra cuan i catyi: Cuñi
si sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu tandɨhɨ ra quɨhvɨ
cuenda ra Jesús ta nacatyi yo sihin ra vatyi
tyaa tucu ra yahvi sii ley i saha ra Moisés.
6 Tacuan ta i titahan tandɨhɨ ra apóstol
sihin ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi
vatyi cua nacañi iñi ra ñaa sa cuñi si sa
ndisa.
7 Sa naha xaan natuhun ra ta i nduvita ra
Pedro ta catyi ra: Yañi xaa, sito ndo vatyi sa
iyo quɨvɨ i casi ra Ndyoo sii, sihin maa ndo
vatyi cua nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu vatyi cua coto ñu
ta cua sino iñi ñu.
8 Ta maa ra Ndyoo, sito ra añima tandɨhɨ
ñiyɨvɨ, ta zañaha ra sii yo vatyi cua quihin
ra sii ñu vatyi saha ra Tatyi Ii sii ñu inuu ñi
tañi saha ra sii maa yo.
9 Ta ña catyi ra Ndyoo sihin yo vatyi ña
vaha maa ñu ta vaha xaan maa yo. Zandu-
vaha ra añima ñu vatyi sino iñi ñu sii ra.
10 Vityi caca iñi yo cuhva cuñi ra Ndyoo.
Ña vaha sa cua cuhva yo tundoho sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra ta cua catyi yo vatyi cua
zavaha ñu costumbre i saha ra Moisés. Sito
yo vatyi ñá cuu cundyee iñi ñiyɨvɨ sahnu sii
yo sa zavaha ñu tandɨhɨ sa catyi ra Moisés,
ta sito yo vatyi ñá cundyee tucu iñi maa yo
zavaha yo sii si.
11 Ña tacuan ta nduvaha añima yo. Sito
yo vatyi nduvaha añima yo vatyi iyo xaan
tumañi iñi sii ra Jesús. Ta ñahñi ca cuhva
nduvaha añima ñiyɨvɨ.
12 Taxi ñi i nduu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi
ñu cuhva nacatyi ra Pablo ta ra Bernabé
tandɨhɨ sa i cuu ta tandɨhɨ sa ndyityi i
zavaha ra Ndyoo nu sahan ra nu iyo ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
13 Ta sa ndɨhɨ cahan ra ta i cahan ra
Jacobo ta catyi ra: Tyizoho ndo, yañi xaa.
14 Sa saha ra Simón Pedro cuenda yozo
caa i quisaha ra Ndyoo zasino ra iñi inga
ñiyɨvɨ vatyi sii maa ra Ndyoo cua cuu ñu
vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu.
15 Ta zuun ñi cuhva ya cuu cuhva i cahan
Tuhun Ndyoo ta tyiemvu vatyi i tyaa mi-
noo ra profeta cuhva cahan ra Ndyoo:
16 Nu vasi quɨvɨ cua quisi ra Cristo vatyi cua
cuhve tyiño sii ra.
Quɨvɨ i sicoo ra rey David i zacahnu ñiyɨvɨ
sii sa ndisa cuii.
Zoco zuhva ñi quɨvɨ ta i zaña tucu ñu sii.
Cuhva i zacahnu ñu sii, ta quɨvɨ ra David
cua zacahnu tucu ñiyɨvɨ hebreo sii
nu vasi quɨvɨ.
17 Ta sa cuenda maa ñu hebreo ta tacuan
tucu cua zavaha inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua sino iñi ñu
sii.
18 Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyi sa sito
ra vatyi cua zavaha ra cuhva cuan
cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta yucuan
cuenda i catyi ra tacuan.
19 Tacuan ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jacobo
sihin ñiyɨvɨ: Sica iñi vatyi vaha ca ma cuhva
yo tundoho sii ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo

cuu tatu sa i zandoo ñu costumbre sahnu ñu ta ndyico ñu sii Ndyoo sa ndisa cuii.

20 Vaha ca tatu cua tyaa yo minoo carta sii ñu ta catyi yo sihin ñu vatyi ma casi ñu sa saha ñiyɨvɨ sii zandu ta naquihin tucu ñu. Ta cua coo minoo rayɨɨ sihin minoo ñi ñaha ta minoo ñi ñaha sihin minoo ñi rayɨɨ. Ta inga cuhva cua cahan yo sihin ñu sa ma casi ñu coño quɨtɨ tatu ña sati vaha nɨñɨ tɨ ta ma casi ca ñu nɨñɨ quɨtɨ.

21 Vatyi ndya ta tyiemvu xaan iyo ra tandɨhɨ ñuu, ra cahvi ley saha ra Moisés sisi vehe ñuhu hebreo. Tahan tahan vitya cahvi ra sii si quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. Tacuan i catyi ra Jacobo.

22 Tacuan i cuu si, ta i catyi ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan vatyi cua tasi ra sii a uu, a uñi tahan ra tahan ra, cua cuhun ra ndya ñuu Antioquía sihin ra Pablo ta ra Bernabé. Ta i saha ra tyiño cuan sii ra Judas. Nañi tucu ra Barsabás ta sii ra Silas. Nduu tahan ra cuu ra ndyizo tyiño cahnu nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi.

23 Ihya cuu sa catyi carta i tasi ra sihin ra ndya nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñuu Antioquía ta nu cu si Siria ta Cilicia. Catyi si: “Maa ndi cuu ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ta sihin tandɨhɨ ñu sino iñi Tuhun Ndyoo ityi ya. Saha ndi minoo ndyoo nacucumi sii maa ndo.

24 Ñihi ndi tuhun vatyi sahan ñiyɨvɨ ñuu ya ndya ñuu ndo, ta yɨvɨ maa ndi saha tyiño sii ñu ta i zayanga ñu sii ndo vatyi catyi ñu sihin ndo vatyi cuñi si sa cahndya ndo ñɨɨ xiñi xuu tandɨhɨ rayɨɨ ta tyaa ndo yahvi ley ra Moisés.

25 Yucuan cuenda sica iñi tandɨhɨ ndi vatyi cua tasi ndi sii zuhva ra iyo ihya vatyi cua cuhun ra nu ndyaa ndo sihin ra tahan yo, ra Bernabé ta ra Pablo, ra sa cuñi xaan ndi.

26 Sa cuaha xaan saha cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda tyiño ra Jesucristo.

27 Tacuan cuu. Ta yucuan cuenda i tava ndi tyiño sii ra Judas ta ra Silas vatyi cuhun ra ta nacatyi ra sihin ndo tandɨhɨ sa i tyaa ndi nuu carta ya.

28 Vatyi sa ndu-ɨɨn ndi sihin Tatyi Ii ta sica iñi ndi vatyi ma zavaha ndo cuaha xaan cuhva. Ihya ñi cuu cuhva ñiñi cua zavaha ndo:

29 Ma casi ndo sa saha ñiyɨvɨ sii zandu ta naquihin tucu ñu. Ma casi ndo nɨñɨ quɨtɨ, ta ma casi ndo coño quɨtɨ tatu ñá sati vaha nɨñɨ tɨ. Ta minoo ñi ñaha cua coo sii minoo rayɨɨ ta minoo ñi rayɨɨ sihin minoo ñaha. Tatu cua cucumi vaha ndo cuhva ya, vaha tacuan ñi.”

30 Tacuan i tyaa ra cuan nuu carta ta ra ndyizo tyiño cuan i quihin ra ityi cuahan ra ndya ñuu Antioquía. Ta yucuan i zatitahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta i saha ra carta cuan sii ñu.

31 Ta sa cahvi ñu sii si, zɨɨ xaan i cuñi ñu vatyi vaha xaan cuu cuhva cahan si cuñi ñu.

32 Ta ra Judas ta ra Silas i cuu cahan ra profecía, ta i quisaha cahan ra, ta i tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ ta zɨɨ xaan i cuñi ñu.

33 Ta sa yaha zuhva quɨvɨ ta cua nanuhu tucu ra. Ta i catyi ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sihin ra: Ndyoo cua tyindyee sii ndo ityi cuahan ndo.

34 Zoco i cuñi ra Silas sa ndoo ra.

35 Tacuan tucu ra Pablo ta ra Bernabé i ndoo ra ñuu Antioquía. Maa ra cuan sihin cuaha ca ñiyɨvɨ sito Tuhun Ndyoo, i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñu.

Quihin tucu ra Pablo ityi cuahan ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo

36 I yaha zuhva ca quɨvɨ ta zɨquɨ catyi ra Pablo sihin ra Bernabé: Coho tucu yo tandɨhɨ ñuu nu i sahan yo. Cua ndyehe yo sii ra tahan yo, tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sino iñi Tuhun Ndyoo nu i nacatyi yo sihin ñu. Cua ndyehe yo yozo caa iyo ñu.

37 I cuñi ra Bernabé sa cuhun tucu ra Juan, ra sa nañi tucu Marcos sihin ra.

38 Zoco i sica iñi ra Pablo vatyi vaha ca ma quihin ra sii ra vatyi ñá ndoo ra sa sahan ra sihin ra sa xihna ñi. Quɨvɨ cuan i zandoo ra Juan Marcos sii ra Pablo ta ra Bernabé nu cu si Panfilia ta i sinuhu ra.

39 Ña nacasi tahan sa cahan ra Bernabé sihin ra Pablo sa cuenda tyiño cuan. I cuxaan ra zuhva. Tacuan ta zɨquɨ i cuzɨɨn tahan ra. I quihin ra Bernabé sii ra Marcos ta i quɨhvɨ ra minoo barco ta cuahan ra nu cu si Chipre.

40 Ta i quihin ra Pablo sii ra Silas. Ta i sica
ñiyɨvɨ tumañi iñi sii Ndyoo sa tyindyee ra sii
ra Pablo inga saha. Ta zɨquɨ cuahan ra.
41 I yaha ra nu cu si Siria. I yaha ra Cilicia.
Ta i saha ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo yucuan.

16

Cuahan ra Timoteo sihin ra Pablo ta ra Silas

1 I saa ra Pablo ta ra Silas ndya ñuu Derbe
ta ñuu Listra. Yucuan i nañihi ra sii minoo
ra sino iñi. Nañi ra Timoteo. Ñiyɨvɨ hebreo
cuu zɨhɨ ra ta sino iñi ña sii ra Jesús. Ta zutu
ra, ra cahan zahan griego cuu ra.
2 Vaha ñiyɨvɨ cuu ra Timoteo catyi ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Listra ta ñuu
Iconio.
3 I cuñi ra Pablo sa cuhun ra Timoteo
sihin ra. Zoco i quihin xihna ra sii ra ta i
sahndya ra ñɨɨ xiñi xuu ra coto cahan xaan
ñiyɨvɨ hebreo ñuu cuan vatyi sito ñu vatyi
ra griego cuu zutu ra ta ña tuhva ra zavaha
costumbre maa ñu.
4 Tacuan ta sahan ra tahan tahan ñuu.
I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ tuhun i nacatyi
ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ
sino iñi ñuu Jerusalén vatyi tacuan ta cua
zacuenda ñu sii ñu cuhva i tyaa ra nuu
carta cuan.
5 Tacuan ta sicoo ca tundyee iñi sii ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo, ta vaha xaan ca sino
iñi ñu sii ra Ndyoo ta tandɨhɨ quɨvɨ i ndutuu
ca ñu.

Tahan ra Pablo ñimahna ta ndyehe ra sii minoo ra nu cu si Macedonia

6 Ñá saha Tatyi Ii sa nacatyi ra Pablo
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ nu cu si Asia.
Yucuan cuenda i yaha ñi ra ndya nu cu si
Frigia ta Galacia.
7 Ta i saa ra nu cu si Misia. Ndya indy-
acuan cua cuhun ra ndya nu cu si Bitinia
sica iñi ra, zoco ñá saha tucu Tatyi Ii sa
cuhun ra yucuan.
8 Tacuan ta i yaha ra nu cu si Misia, ta i
quɨhvɨ ra ñuu Troas sa cuu cuenda Misia.
Ta Troas cuan ndyaa si yuhu tyañuhu.
9 Yucuan i tahan ra Pablo ñimahna ta sisi
ñimahna i ndyehe ra sii minoo ra nu cu
si Macedonia. Ta i sica ra cuan tumañi
iñi sii ra Pablo ta catyi ra: “Quisun ndya
Macedonia ta tyindyeun sii ndi.”
10 Ta sa yaha ndyehe ra Pablo ñimahna
cuan ta yuhvi ra Lucas sihin ra Pablo ta
inga ra i zanumi ndi sa cuhun ndi ndya
Macedonia vatyi sito ndi vatyi sa tasi ra
Ndyoo sii ndi sa cua nacatyi ndi tuhun ra
indyacuan.

Ndyaa ra Pablo ta ra Silas ñuu Filipos

11 I quɨhvɨ ndi barco ñuu Troas ta sa ndoo
ñi cuahan ndi ndya cuhva ndya saa ndi
minoo ñuhu mahñu tyañuhu. Nañi si Samo-
tracia ta inga quɨvɨ i saa ndi ñuu Neápolis.
12 Ndya indyacuan i quisaha sica ndi si-
hin saha ndi ndya ñuu Filipos. Cahnu xaan
ñuu cuan. Ñahñi inga ca ñuu ñiñi ca iyo
yucuan. Ndyaca ñaha ñiyɨvɨ romana sii si.
Yucuan i ndoo ndi zuhva quɨvɨ.
13 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i quita ndi
sata ñuu ndya nu iyo minoo yuu vatyi yu-
cuan tuhva ñiyɨvɨ sahan ta sica tahvi ñu sii
Ndyoo. Yucuan i sindyaa ndi ta i nacatyi
ndi Tuhun Ndyoo sihin ñu zɨhɨ, ñu i titahan
yucuan.
14 Minoo ña nañi ña Lidia. Ñuu Tiatira
cuu ñuu ña. Xico ña zahma vaha, zahma
yuhva tixinda, vatyi yucuan cuu tyiño ña.
Zacahnu ña sii ra Ndyoo cuhva zacahnu
ñiyɨvɨ hebreo sii ra. I tyizoho ña sa cahan
ra Pablo, ta i nuña ra Ndyoo sa siñi tuñi sii
ña, ta i sino iñi ña sa catyi ra Pablo.
15 Sicoo ndutya ña sihin ñiyɨvɨ sii ña, ta
zɨquɨ i catyi ña: Sa sito ndo vatyi ndisa
cuii sino iñi sii ra Jesús, yucuan cuenda
cuhun ndo ta cua ndoo ndo zuhva quɨvɨ
vehi. Catyi ña ta i zañiñi ña sii ndi ta cuahan
ndi vehe ña.
16 Minoo quɨvɨ sahan ndi nu sica tahvi
ñiyɨvɨ sii Ndyoo ta tahan ndi sii minoo
ña yoco. Ñoho tatyi cuihna sii ña, ta cuu
nacatyi ña ñaa sa cua tahan ñiyɨvɨ nu cua-
han quɨvɨ. Cuhva cuan i zahacanaa ña
xuhun ta ñihi sitoho ña xuhun cuan.
17 I quisaha ndyico ña sii ra Pablo ta sii
maa ndi ta i cana saa ña ta catyi ña: Ra ihya
zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo cahnu. Ta
vasi nacatyi ra sihin ndo yozo caa cua cacu
añima ndo ta ma cuhun ndo andyaya. Catyi
ña.
18 Tacuan i zavaha ña cuaha xaan quɨvɨ
cuhva ndya ñá cundyee ca iñi ra Pablo, ta
zɨquɨ i nandyehe sata ra ta i catyi ra sihin
tatyi cuihna cuan: Yuhvi catyi vatyi quiton

añima ña ya vatyi iyo tundyee iñi sii ra Jesús. Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita tatyi cuihna añima ña.

19 Ta sa sito sitoho ña vatyi ma ñihi ca ra xuhun sihin ña vatyi sa i quita tatyi cuihna añima ña ta i tɨin ra sii ra Pablo ta ra Silas ta sindyaca ra sii ra ndya vehe tyiño.

20 I sindyaca sitoho ña sii ra nuu ra juez ta catyi ra sihin ra juez: Ra ihya zatɨvɨ tyiño ñuu yo ta ñiyɨvɨ hebreo cuu ra.

21 Zacuaha ra costumbre sa ma cuu sino iñi yo ta ma cuu zavaha yo vatyi ñiyɨvɨ romano cuu yo. Tacuan i catyi ra cuan.

22 Tacuan ta i tyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuatyi sata ra Pablo ta ra Silas. Ta i tava ra cu tyiño tyiño sa quita zahma ra Pablo ta ra Silas. Ta i catyi ra sihin ra policía: Cañi vaha vaha ndo sii ra sihin yutu.

23 Ta sa yaha cañi xaan ra sii ra ta i tyihi ra sii ra vehe caa ta catyi ra sihin ra cumi vehe caa vatyi nacucumi vaha xaan ra sii ra.

24 Ta sa ñihi ra cumi vehe caa cuan tuhun cuan ta i tyihi ra sii ra vehe nu cutu ca, ta i tyihi ra saha ra sisi vitu.

25 Tañi cuhva maa ñuu sata ra Pablo ta ra Silas yaa Ndyoo ta sica tahvi ra sii Ndyoo ta i tyizoho inga ra ñoho si vehe caa cuan.

26 Ta ta sica cuii ñi i taan minoo sa ñihi xaan. Ñihi xaan i quɨzɨ si vehe caa cuan. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña tandɨhɨ yuvehe ta i ndasi cadena sa nuhñi ra ñoho vehe caa cuan.

27 I natahvi iñi ra cumi vehe caa cuan. Ta ndyehe ra vatyi nuña tandɨhɨ yuvehe, ta sica iñi ra vatyi sa sino tandɨhɨ ra ñoho si vehe cuan. Yucuan cuenda i tava ra mityi ra ta cua cahñi ra zuun ñi sii maa ra.

28 Zoco i catyi ra Pablo: Ma cahñun suun. Ñoho tandɨhɨ ndi ihya.

29 I sica ra cumi vehe caa cuan ñúhu ta i cacono ra sisi vehe cuan. Nɨhɨ tacuan ñi ca ra vatyi yuhu xaan ra. I sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Pablo ta ra Silas.

30 Ta zɨquɨ i tava ra sii ra ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa sa cuñi si zavehi, tata, ta cua cacu añime?

31 Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sino iñun sii ra Jesús, ta cua cacun, yoho ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ suun.

32 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin ra ta sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ vehe ra.

33 Ta zuun ñi sa cuaa cuan i nacatya ra cumi vehe caa cuan nu ñicuehe nduu tahan ra. Ta i sicoo ndutya ra cumi vehe caa cuan sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.

34 Tacuan ta i quihin ra sii ra Pablo ta cuahan ra sihin ra ndya vehe ra, ta saha ra sa casi ra. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra ta ñiyɨvɨ sii ra vatyi sa sino iñi ñu sii ra Jesús. (Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ tucu ra Pablo ta ra Silas vehe caa cuan coto cuxaan ra cu tyiño sihin ra cumi vehe caa.)

35 Ta inga quɨvɨ sa ñaha ñi i tasi ra juez sii ra policía ta catyi ra sihin ra cumi vehe caa: Zaña ndo sii ra cuan.

36 Ta tacuan i catyi ra cumi vehe caa cuan sihin ra Pablo vatyi sa cuu quita ra sihin ra Silas.

37 Zoco i catyi ra Pablo: Ra ñuu Roma cuu nduhvi. Ta ñahñi cuhva iyo sii ra ihya sa cañi ra sii ndi nuu ñiyɨvɨ ta tyihi ra sii ndi vehe caa. Ta ñá saha ra sa cahan ndi ta nu sa ñá cutuñi ndi. Ta vityi cuñi ra sa cua zaña xehe ra sii ndi. Ña tacuan cuu si. Nacatyi ndo sihin ra juez vatyi naquisi tava maa ra sii ndi ta cua cuhun ndi. Tacuan i catyi ra Pablo.

38 Ta tacuan i nacatyi ra policía sihin ra juez. Ta i yuhu ra juez sa ñihi ra tuhun vatyi ra ñuu Roma cuu ra Pablo ta ra Silas.

39 Yucuan cuenda sahan ra nu ñoho ra Pablo sihin ra Silas ta i sica ra tumañi iñi sii ra sa ma cuxaan ra, ta zɨquɨ i tava ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra vatyi sa ndyoo ñi naquita ra ñuu cuan.

40 Ta sa quita ra Pablo ta ra Silas vehe caa ta cuahan ra vehe ña Lidia. Ta i ndyehe ra sii inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta saha ra tundyee iñi sii ñu ta zɨquɨ i quita ra ñuu cuan.

17

Siñi ñiyɨvɨ ñuu Tesalónica Tuhun Ndyoo

1 I yaha ra Pablo ta ra Silas ñuu Anfípolis ta ñuu Apolonia ta cuahan ra minoo ñuu cahnu. Nañi si Tesalónica. Yucuan iyo minoo vehe ñuhu hebreo.

2 Ta tañi sa tuhva ra Pablo sahan, tacuan i sahan ra yucuan. Uñi quɨvɨ, quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ cuhva catyi Tuhun Ndyoo.

3 Tyehen i catyi ra: I catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua ndyehe ra Cristo tundoho. Cua

cuu ra, ta zɨquɨ cua nandoto tucu ra. Yuhvi catyi vatyi ra Jesús cuu ra cu Cristo vatyi tacuan i tahan si sii ra. Ta cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe tundoho. Tacuan i catyi ra Pablo.

4 Ta ñiyɨvɨ i tyizoho, cuaha ñu i sino iñi. Ta cuaha ca ra, ra griego cuu ra. Ta sa sino iñi ra cuhva zacuaha ñiyɨvɨ hebreo. Ta inga ñu cuu ñu ñazɨhɨ ra cuca ñuu cuan.

5 Tacuan ta sa ndyehe ra hebreo, ra ña sino iñi, vatyi sino xaan iñi ñiyɨvɨ ta i cucuihna iñi ra sa cuenda si. I quihin ra sii minoo ityi ra sica noo ñi, ra ña zatyiño, ta ra yucuan i zatitahan sii ñiyɨvɨ, ta i zanduvaa ra sii ñu. Sahan ra vehe ra Jasón sa nanducu ra sii ra Pablo vatyi cua cundyaca ra sii ra nu yucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

6 Zoco ñá nañihi ra sii ra. Tacuan ta zɨquɨ i xita cañoho ra sii ra Jasón ta sii zuhva ca ra sino iñi nuu ra cu tyiño. Ta i cana saa ra ta catyi ra: Ra ihya zayanga sii ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ta vityi vasi zayanga ra sii ñiyɨvɨ ñuu yo.

7 I saha ra Jasón ya sa cundyaa ra cuan vehe ra. Catyi ra ya vatyi ra Jesús cuu ra cu rey ta yɨvɨ ra César. Cuatyi cuu si sa tacuan vatyi ra César cuu rey sii maa yo.

8 Tacuan i cahan ra cuñi cuatyi cuan cuhva ndya zanduvaa xaan ra sii ñiyɨvɨ sihin ra cu tyiño.

9 Zoco i saha ra Jasón ta inga ra zuhva xuhun, ta i quita ica ra.

Cuahan ra Pablo ta ra Silas ñuu Berea

10 Zuun ñi sa cuaa cuan i zanumi ra sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ta ra Silas ta cuahan ra ndya ñuu Berea. Ta cuhva sa saa ra yucuan, i sahan ra vehe ñuhu hebreo.

11 Ñiyɨvɨ hebreo ñuu cuan vaha ca ñiyɨvɨ cuu ñu. Ñá zavaha ñu cuhva i zavaha ñiyɨvɨ hebreo ñuu Tesalónica. Cuñi xaan ñiyɨvɨ ñuu Berea sa tyizoho ñu Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i cahvi ñu Tuhun Ndyoo vatyi cuñi ñu coto ñu tatu ndisa sa cahan ra Pablo.

12 Yucuan cuenda i sino iñi cuaha xaan ra hebreo, ta cuaha ñuzɨhɨ griego, ñu ñiñi.

13 Zoco sa ñihi ñiyɨvɨ hebreo ñuu Tesalónica tuhun vatyi zacuaha ra Pablo Tuhun Ndyoo ñuu Berea ta zɨquɨ sahan ra cua zanduvaa ra sii ñiyɨvɨ ñuu Berea ta cua cahñi ñu sii ra Pablo.

14 Yatyi xaan i tasi ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ndya yuhu tyañuhu. Ta i ndoo ra Silas ta ra Timoteo ñuu Berea.

15 Cuahan uu tahan ñiyɨvɨ sihin ra Pablo. Sindyaca ra sii ra ndya ñuu Atenas. Ta zɨquɨ i tasi ra Pablo tyiño sihin ra sa nacatyi ra sihin ra Silas ta ra Timoteo vatyi zanumi ra ta cuhun ra nu iyo ra Pablo.

Ndyaa ra Pablo ñuu Atenas

16 I ndatu ra Pablo ñuu Atenas ndya cua quisi ra Silas ta ra Timoteo. Ta sica xaan iñi ra Pablo vatyi ndyehe ra vatyi cuaha xaan zandu yutu iyo ñuu cuan.

17 Yucuan cuenda sahan ra vehe ñuhu vatyi cua natuhun ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta sihin inga ñiyɨvɨ sino iñi sii Ndyoo. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ i ndyehe ra nuyahvi.

18 Ta zɨquɨ i natuhun tahan ñiyɨvɨ cuhva i cahan ra Pablo. Iyo ñu zacuaha ñu tuhun ra Epicúreo ta iyo ñu zacuaha ñu tuhun ñiyɨvɨ estoico. Ta zuhva ñu i catyi: ¿Ñaa tuhun cuu si sa nacatyi xaan ra ya vatyi cahan xaan ra tuhun inga ndyoo, ra ña sito yo? Tacuan i catyi ra cuan vatyi cahan ra Pablo tuhun ra Jesús ta cuhva i nandoto ra Jesús.

19 Tacuan ta zɨquɨ i sindyaca ñu sii ra Pablo ndya xiñi yucu Areópago nu titahan ra ndyizo tyiño ñuu cuan ta i catyi ra sihin ra Pablo: Cuñi ndi coto ndi ñaa tuhun cuu si sa zacuohon sii ñiyɨvɨ.

20 Tucu xaan cuu tuhun nacatyun, ta cuñi ndi coto ndi ñaa sa cuu si. Tacuan i catyi ñu.

21 Vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Atenas sihin ñiyɨvɨ inga ñuu, ñu iyo ñuu Atenas cuan, ñahñi tyiño zavaha ñu. Maa ñi sa tyizoho ñu ta sa nacatyi ñu ñaa cuhva saa iyo.

22 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i nduvita ra Pablo mahñu nu yucu ra cuan xiñi yucu Areópago ta i catyi ra sihin ra ñuu Atenas cuan: Ndoho ra ñuu Atenas, ndyehi vatyi zacahnu xaan ndo ndyoo sii maa ndo sihin tandɨhɨ cuii añima ndo.

23 Vatyi sehin sa ndyehi nu zacahnu ndo sii ndyoo ndo ta i ndyehi minoo altar ta ndyaa letra. Tyehen catyi si: “Cuenda ndyoo sa ña sito yo.” Zacahnu ndo sii ra vazu ña sito ndo sii ra. Ta vityi cua nacatyi sihin ndo yoo ra cuu ra.

24 Ndyoo, ra zavaha ñuu ñiyɨvɨ cuu ra. I zavaha ra tandɨhɨ sa iyo. Sitoho yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cuu sii ra. Ña iyo maa ra sisi vehe ñuhu zavaha ñiyɨvɨ.

25 Ña cuñi si sa cua tyindyee ñiyɨvɨ sii ra vatyi ñahñi sa cumañi sii ra vatyi zuun ñi maa ra saha tandɨhɨ sa iyo. Saha ra sa cundito yo. Saha ra sa coo tatyi yo.

26 Minoo tuhun ñi ñiyɨvɨ i zavaha ra Ndyoo sa xihna ñi. Tacuan i cuu ta zɨquɨ i ndutuu ca ñiyɨvɨ ta i catyi ra Ndyoo vatyi cua coo ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. I catyi maa ra ndyamaa cua coo sa zɨɨn zɨɨn tata ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta i saha ra ñaa ñuhu cua cuu sii ñu. Ta i catyi ra ñaa ñiyɨvɨ cua cundyaca ñaha sa zɨɨn zɨɨn ñuhu ta ama cua cundyaca ñaha ñu.

27 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi cua nanducu ñiyɨvɨ sii ra. Sica iñi ra vatyi ña yɨɨ ta cua nañihi ñu sii ra. Vatyi ña sica iyo ra sihin yo.

28 Vatyi sa cuenda maa ra ta ndito yo, cuu caca yo ta cuu coo yo cuhva iyo yo. Tañi sa i tyaa minoo ra ñuu ndo ta tyiemvu vatyi catyi ra: “Maa ra Ndyoo i zavaha sii yo.” Catyi ra.

29 Ta ndisa vatyi i zavaha ra sii yo, ta yucuan cuenda ña vaha caca iñi yo vatyi caa ra tañi caa minoo ndyoo xuhun cuaan a xuhun cuisi, a yuu a ñaa sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa ra.

30 Ta tyiemvu ñá sito maa ñiyɨvɨ ñaa sa zavaha ñu. Ta ñá cuxaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan vatyi ñá sito ñu. Zoco vityi catyi ra vatyi nazandoo ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuatyi zavaha ñu.

31 Vatyi sa sata ra quɨvɨ sa cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin sa ndoo. Ta saha ra tyiño sii minoo ra sa cua ndyehe ra a sa vaha zavaha ñiyɨvɨ a sa ña vaha. I zañaha ra Ndyoo sii yo vatyi iyo cuhva sii ra cuan vatyi i zanandoto ra sii ra.

32 Ta sa siñi ñiyɨvɨ vatyi catyi ra Pablo vatyi i nandoto minoo ñiyɨvɨ ta zuhva ñu tyizoho cuan, i sacu ndyaa ñu sii ra Pablo. Zoco inga ñu i catyi ñu: Cuñi ndi sa tyizoho ndi sa cohon inga saha.

33 Tacuan ta i quita ra Pablo nu titahan ñiyɨvɨ.

34 Ta zuhva ra cuan i sino iñi ra ta i titahan ra sihin ra Pablo. Minoo ra nañi ra Dionisio. Ra ndyizo tyiño ñuu cuan cuu ra. Ta minoo ñaha sino iñi, nañi ña Dámaris. Ta iyo ca ñu sino iñi ndɨhɨ ca.

18

Cuahan ra Pablo ñuu Corinto

1 Tacuan ta zɨquɨ i zandoo ra Pablo ñuu Atenas ta cuahan ra ñuu cahnu Corinto.

2 Yucuan i nañihi ra sii minoo ra hebreo tañi maa ra. Aquila nañi ra. Ñuu Ponto i cacu ra. Ta cunaha ca sa quita ra nu cu si Italia sihin ñazɨhɨ ra. Nañi ña Priscila. I quita ñu ñuu cuan vatyi i tava ra ndyaca ñaha Claudio sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ñuu Roma nu sindyaa ñu. Sahan ra Pablo vehe ñu nu ndyaa ñu ñuu Corinto.

3 Yucuan i ndoo ra Pablo ta i zatyiño ra sihin ñu vatyi sa tuhva ra zatyiño tañi zatyiño maa ñu. I zavaha ñu vehe zahma. Ta tacuan i zahacanaa ñu xuhun.

4 Ta i natuhun ra Pablo sihin ñiyɨvɨ vehe ñuhu hebreo tandɨhɨ quɨvɨ sa cu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. I natuhun tahan ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta i natuhun tahan ra sihin ñiyɨvɨ griego vatyi cuñi ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.

5 Ta sa quita ra Silas ta ra Timoteo ñuu Macedonia ta i saa ra nu ndyaa ra Pablo, ta zɨquɨ i zaña ra Pablo inga tyiño ra ta tandɨhɨ tyiemvu i zacuaha ra Tuhun Ndyoo. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi ra Jesús cuu ra sa ndatu ñu, ra cua tasi ra Ndyoo. Ta cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe tundoho.

6 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nduxaan ñiyɨvɨ hebreo cuan sihin ra Pablo ta i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Jesús. Tacuan i cuu si ta i naquɨzɨ ra Pablo zahma ra vatyi ña cundyee ca iñi ra sa cahan ñu. I catyi ra sihin ñu: Cuatyi maa ndo cuu ta ma cuhun ndo gloria. Yɨvɨ cuatyi mi. Ta vityi cuhin cua nacatyi Tuhun Ndyoo maa ñi sihin ñiyɨvɨ, sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

7 I quita ra vehe ñuhu hebreo ta cuahan ra vehe minoo ra nañi Justo vatyi zacahnu maa ra Justo sii Ndyoo. Ta iyo vehe ra yatyi ñi xiin vehe ñuhu.

8 Sino iñi minoo ra nañi Crispo Tuhun Ndyoo. Ra cu nuu sii vehe ñuhu hebreo cuu ra. Sino iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ vehe ra. Ta i sino

tucu iñi cuaha xaan inga ñiyɨvɨ ñuu Corinto sa siñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta i sicoo ndutya ñu.

9 Tacuan ta minoo sa cuaa i ndyehe ra Pablo sii ra Jesús sisi ñimahna ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma yuhun Pablo, ta ma cutaxun. Zacuohon Tuhun Ndyoo.

10 Vatyi zacuenda mi suun. Yoñi ñiyɨvɨ cuu tɨɨn suun sa zaha ñu maña suun vatyi iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu ya sa cua sino iñi sii.

11 Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo minoo cuiya zazava ñuu Corinto sa zacuaha ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.

12 Zoco tyiemvu sa cuu ra Galión gobernador nu cu si Acaya, i ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi, ta i tɨɨn ñu sii ra Pablo. I sindyaca ñu sii ra nuu ra ndyaca ñaha.

13 Ta i catyi ñu sihin ra Galión: Ra ihya, nacatyi xaan ra sihin ñiyɨvɨ cuhva zacahnu ñu sii Ndyoo, zoco yɨvɨ cuhva catyi ley ndi cuu si cuan.

14 Sa cua cahan ra Pablo ta i catyi ra Galión sihin ñiyɨvɨ hebreo: Tyizoho ndo. Ñahñi sa i zavaha ra ya. Tatu zavaha ra sa ña vaha a cuatyi cua zayange sii ta cua tyizohi sa cahan ndo. Zoco ña tacuan cuu si vatyi ñahñi sa zavaha ra. Ta ma tyizohi sa cahan ndoho ñiyɨvɨ hebreo.

15 Cuñi ndo cuatyi sihin ra vatyi zacuaha ra inga tuhun. Inga tuhun nacatyi ra ta tucu iyo ley maa ndo. Ma ndyehi tyiño cahan ndo. Catyi ra.

16 Tacuan ta i tava ra sii ra hebreo sata vehe.

17 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ griego, i tɨɨn ñu sii ra Sóstenes. Ra cu nuu sii vehe ñuhu hebreo cuu ra. I cañi xaan ñu sii ra zuun ñi yuvehe tyiño vatyi cuñi ñu cuatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñá cahan maa ra gobernador Galión.

Sa nanuhu tucu ra Pablo ndya ñuu Antioquía ta zɨquɨ i quihin tucu ra ityi cuahan ra sa cu uñi saha

18 Cuaha ca quɨvɨ i ndoo ra Pablo yucuan. Tacuan ta zɨquɨ i cuzɨɨn tahan ra sihin ñiyɨvɨ yucuan. Ta cuahan ra ñuu Cencrea. I zatya tyehe ra Pablo xiñi ra vatyi cua zavaha ra minoo cuhva sa catyi ra sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i quihvɨ ra barco vatyi cua cuhun ra ityi Siria sihin ña Priscila ta ra Aquila. Yɨɨ maa ña Priscila sii ra Aquila.

19 Ta sa saa ñu ñuu Efeso i zandoo ra sii ra Aquila ta sii ña Priscila ta cuahan ra vehe ñuhu hebreo ta cahan ra sihin ñu hebreo ñu titahan yucuan.

20 I sica ñu sii ra sa ndoo ra naha ca, zoco ñá cuñi ra.

21 Tacuan ta zɨquɨ cua cuzɨɨn tahan ra sihin ñiyɨvɨ ta catyi ra: Cuñi si sa cuhin ñuu Jerusalén sa cuenda vico. Zoco tatu cuhva ra Ndyoo cua quisi tuqui nu ndyaa ndo. Ta i quihin ra ityi cuahan ra. I quita ra ñuu Efeso sihin barco.

22 Ta sa saa ra Pablo ñuu Cesarea i quihin ra ityi cuahan ra ñuu Jerusalén, ta i saa ra nu iyo ra ndyizo tyiño cuenda ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Ta i nacatyi ra Pablo sihin ra tandɨhɨ sa i zavaha ra nu sahan ra. Ta zɨquɨ cuahan ra ñuu Antioquía.

23 I ndoo ra zuhva quɨvɨ ñuu Antioquía cuan ta zɨquɨ i quihin tucu ra ityi cuahan ra nu cu si Galacia ta nu cu si Frigia. Tahan tahan ñuu sahan ra ta saha ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.

Zacuaha ra Apolos sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo ñuu Efeso

24 I quisi minoo ra hebreo ñuu Efeso. Nañi ra Apolos. Ra ñuu Alejandría cuu ra. Casi xaan zacuaha ra Tuhun Ndyoo. Sito xaan ra Tuhun Ndyoo, tutu sahnu.

25 Zacuaha ra yozo caa iyo ra Ndyoo. Zacuaha ra sihin tandɨhɨ cuii añima ra. Vaha xaan zacuaha ra cuhva sito ra sa cuenda ra Jesús, zoco ta coto ca ra tandɨhɨ sa cuenda ra Jesús. Sito ra maa ñi cuhva i zacuaha ra Juan sa zacoo ndutya ra sii ñiyɨvɨ.

26 Ñá yuhu ra Apolos ta i quisaha zacuaha xaan ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu hebreo. I siñi ña Priscila ta ra Aquila sa cahan ra. Ta zɨquɨ i quihin ñu sii ra ta sahan ñu ndya zava ta i nacatyi ñu sihin ra tandɨhɨ sa cumañi ca coto ra, tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva zacacu ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús, i nacatyi ñu sihin ra.

27 Tacuan ta i cuñi ra Apolos sa cuhun ra ndya nu cu si Acaya, ta i tyindyee ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra vatyi saha ñu xuhun ta i tyaa ñu minoo carta sii inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ityi cuan vatyi cua nacoto ñu sii ra. Ta sa saa ra Apolos

nu cu si Acaya i tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ yucuan. Sa sino iñi ñu sii ra Jesús vatyi iyo xaan tumañi iñi sii ra Ndyoo.

28 I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucuan vatyi vaha xaan cahan ra Apolos sihin ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi vatyi saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ra. Ta i zañaha ra cuhva catyi Tuhun Ndyoo. I catyi ra sihin ñu: Ndatu ndo sii ra Cristo. Yuhvi catyi vatyi ra Jesús cuu ra vatyi i tava ra Ndyoo tyiño sii ra sa cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe tundoho. Catyi ra Apolos.

19

Sahan tucu ra Pablo ñuu Efeso

1 Ta sa ndyaa ra Apolos ñuu Corinto ta i yaha ra Pablo ityi yucu nu cu si Asia cuan ta cuahan ra ñuu Efeso. Yucuan nañihi ra sii zuhva ra sino iñi Tuhun Ndyoo.

2 Ta i ndaca tuhun ra Pablo sii ra ta catyi ra: ¿Atu i naquihin ndo Tatyi Ii quɨvɨ i sino iñi ndo Tuhun Ndyoo? Ta i catyi ra cuan sihin ra Pablo: Tañaha ca ma coto ndi tuhun sa cuenda Tatyi Ii.

3 Ta i catyi ra Pablo: ¿Ta yozo caa i sicoo ndutya ndo? Ta i catyi ra sihin ra Pablo: I sicoo ndutya ndi cuhva catyi ra Juan.

4 Ta zɨquɨ i catyi ra Pablo sihin ra: I zacoo ndutya ra Juan sii ñiyɨvɨ sa yaha ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. I nacatyi ra sihin ñu vatyi cua quisi inga ra cuee ca ta sii maa ra cuan cua sino iñi ñu. Ra yucuan cuu Jesús. Tacuan i zacuaha ra Juan, catyi ra Pablo.

5 Ta sa siñi ra cuan tuhun cuan ta i sicoo ndutya ra sa cuenda ra Jesús.

6 Ta zɨquɨ i tyizo ra Pablo ndaha ra zɨquɨ ra, ta i noo xica Tatyi Ii sii ra, ta i quisaha cahan ra inga zahan sa ña tuhva ra cahan ta i zaha ra profetizar, ndɨhɨ ca.

7 Tañi usi uu tahan ra cahan tacuan.

8 I sahan ra Pablo vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo. Uñi yoo i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ yucuan. Ñá yuhu ra ta i natuhun tahan xaan ra sihin ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi. Ta i nacatyi ra sihin ñu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zañiñi ra sii ñu vatyi ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.

9 Zoco zuhva ñiyɨvɨ yucuan ñihi xaan iñi ñu. Ñá cuñi ñu sa sino iñi ñu. Ta quiñi xaan i cahan ñu sii tuhun ra Jesús nuu ñiyɨvɨ yucuan. Tacuan ta i zandoo ra Pablo sii ñu. I quihin ra sii ñu sino iñi, ta tandɨhɨ quɨvɨ i natuhun tahan xaan ra sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo nu iyo zɨcuela ra maestro nañi Tiranno.

10 Ta tacuan i sicoo tyiño uu cuiya cuhva ndya tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ nacahnu Asia i siñi ñu tuhun ra Jesús.

11 Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra Pablo i zacuu ra Ndyoo.

12 Cuhva ndya pañitu a ñaa zahma cua tɨɨn ra Pablo ta cuhun si sihin ñiyɨvɨ ndya nu caa ñu cuhu ta i quita cuehe a ñaa tatyi cuihna ñoho añima ñu.

13 Tacuan ta sicoo minoo ityi ñiyɨvɨ hebreo. Ndɨhvɨ noo ñu ta catyi ñu vatyi cuu tava ñu tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ, ta i cuñi ñu sa cua cutyiño ñu zɨvɨ ra Jesús. I cahan ñu cuan sihin tatyi cuihna ta catyi ñu: Catyi xaan ra Pablo yozo caa iyo ra Jesús. Cuenda ra Jesús cuan catyi ndi vatyi cua quiton. Catyi ñu.

14 Tacuan i zavaha usa tahan ñiyɨvɨ, zehe ra Esceva, minoo ra cu zutu cahnu sii ñiyɨvɨ hebreo. Usa tahan ñu i zavaha tacuan.

15 Zɨvɨ ra Jesús i cahan ñu sihin tatyi cuihna ta catyi si sihin ñu: Nacote sii ra Jesús. Ta nacote sii ra Pablo, zoco ña nacote yoo ndoho cuu ndo vatyi ñahñi cuhva iyo sii ndo. Catyi si.

16 Tacuan ta i ndava ra ñoho tatyi cuihna zɨquɨ ñu ñihi xaan. I tɨɨn ra sii ñu ta cañi xaan ra. Zañicuehe ra sii ñu. I sahndya ra zahma ñu ta i sino ñu vehe ra.

17 Tacuan i cuu si ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Efeso cuhva i tahan ñu. I sito ñu hebreo ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Ta yuhu xaan ñu. Ta i quisaha catyi ñu vatyi cahnu xaan cuu ra Jesús.

18 Cuaha xaan ñiyɨvɨ sa sino iñi Tuhun Ndyoo i quisi nahma ñu nuu ra Pablo tandɨhɨ sa ña vaha i zavaha ñu vatyi i zatyiño ñu sihin tuhun tazi.

19 I sahmi ñu libro sa sityiño ñu sa zatazi ñu sii ñiyɨvɨ. Ta i sahmi ñu tandɨhɨ sa sityiño ñu sa cuenda tyiño cuan. Ta sa yaha sahmi ñu tandɨhɨ libro ñu ta i zaha ñu cuenda yozo xuhun i siquɨhɨ si ta catyi ñu vatyi siquɨhɨ si uu xico usi mil xuhun cuisi.

20 Tacuan i nducahnu ca Tuhun Ndyoo, ta cuaha ca ñiyɨvɨ sino iñi ñu, ta saha xaan

ca Ndyoo tundyee iñi sii ñu (sa cundyico ñu sii ra).

21 Tacuan ta i sica iñi ra Pablo sihin añima ra vatyi cua yaha tucu ra nu cu si Macedonia. Cua yaha tucu ra nu cu si Acaya, ta cua cuhun tucu ra ñuu Jerusalén vatyi catyi ra: Cua cuhun xihne ñuu Jerusalén. Ta zɨquɨ cuñi xaan si sa cuhun tuqui ñuu Roma. Catyi ra.

22 I tasi ra Pablo sii ra Timoteo sihin ra Erasto, uu tahan ra zatyiño sihin ra, ityi nu cu si Macedonia. Ta i ndoo ca ra Pablo nu cu si Asia.

Cuhva i cuvaa xaan ñiyɨvɨ ñuu Efeso

23 Ta tyiemvu cuan sicoo sa sahñi tahan ñiyɨvɨ ñuu Efeso sa cuenda Tuhun Ndyoo.

24 Minoo ra nañi Demetrio quisaha sihin si vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. Maa ra Demetrio cuan tuhva zavaha inga ndyoo xuhun cuisi, nañi si Diana. Ta sihin tyiño zavaha ra cuaha xaan zahacanaa ra sihin ra zatyiño sihin ra.

25 Yucuan cuenda i cana ra sii tandɨhɨ ra sihin inga ra zatyiño tañi zatyiño maa ra ta i catyi ra sihin ra: Yañi xaa, sito ndo vatyi vaha xaan zahacanaa yo sihin tyiño ya.

26 Ta vityi sa ndyehe yo ta sa siñi yo cuhva cahan ra Pablo. Catyi ra vatyi ndyoo zavaha ñiyɨvɨ yɨvɨ ndyoo cuu si. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ sa sino iñi sa cahan ra ihya ñuu Efeso ta nacahnu Asia.

27 Tatu tacuan cua cuu si, ta ma zata ca ñiyɨvɨ sa zavaha yo. Ta tatu cua zaña ñiyɨvɨ sa zacahnu ñu sii vehe ñuhu ña Diana, ña vaha sa tacuan vatyi cahnu xaan ndyoo cuu ña. Vityi zacahnu tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cu si Asia ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sii ña. Ta nu cuahan quɨvɨ ma zacahnu ca ñu sii ña tatu sino iñi ñu sa cahan ra Pablo. Catyi ra Demetrio.

28 Ta sa siñi inga ra sa nacatyi ra ta i cuxaan xaan ra ta i cana saa ra ta catyi ra: Cahnu xaan ndyoo cuu ña Diana ña cu sitoho yo ñuu Efeso ya.

29 Tacuan i cuu ta i cuvaa ñiyɨvɨ nacahnu ñuu cuan. I tɨɨn ñu sii ra Gayo ta ra Aristarco. Uu tahan ra tahan ra Pablo cuu ra, ra ñuu Macedonia, ta sica noo ra sihin ra Pablo. Ta i xita cañoho ñiyɨvɨ sii ra ndya nu cua cundaa tyiño.

30 I cuñi ra Pablo cuhun ra nu cuvaa ñiyɨvɨ ta cahan ra sihin ñu, zoco ñá saha inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo.

31 Ta zuhva ra cu tyiño cuenda Asia, amigo ra Pablo cuu sii ra. Ta i tasi tucu ra cu tyiño cuan tyiño ta catyi ra vatyi ma cuhun ra Pablo.

32 Ta nu titahan ñiyɨvɨ iyo ñu cana saa minoo cuhva ta inga ñu cana saa inga cuhva vatyi cuaha xaan ñu cuvaa. Ta cuaha xaan ñu ñá sito ñu ña cuenda titahan ñu.

33 Tacuan ta i tyaa ñiyɨvɨ hebreo sii minoo ra nañi Alejandro ityi nuu, ta i nacatyi ñu sihin ra ña sa cua cahan ra. Vatyi ñá sito tucu maa ra cuan ña sa cuu. Tacuan ta i saha ra Alejandro minoo zeña sihin ndaha ra vatyi cua cutaxi ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra catyi ra vatyi ñahñi cuatyi ndyicuu ñiyɨvɨ hebreo. Zoco inga ñiyɨvɨ i cuvaa xaan ca ñu.

34 Ta sa sito ñu vatyi ra hebreo cuu ra ta quisaha cana saa tandɨhɨ ñu vatyi ñá tahan iñi ñu. Tañi uu ora i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan ndyoo cuu ña Diana ña cu sitoho yo ñuu Efeso ya! Tacuan ñi i cana saa ñu.

35 Tacuan ta cuee ca i zacutaxi ra cu secretario sii ñiyɨvɨ ta i catyi ra: Ndoho ra ñuu Efeso, sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi cumi vaha yo vehe ñuhu ña Diana vatyi cahnu xaan ndyoo cuu ña. Ta cumi yo sii ña vatyi i quisi ña ndya ityi zɨquɨ ta i canacava ña.

36 Yoñi ñiyɨvɨ cua catyi vatyi ña ndisa. Cutaxi ndo. Ta ñahñi ca sa zavaha ndo tatu ma nacañi vaha iñi ndo sa xihna ñi.

37 Vatyi nduu tahan ra sindyaca ndo ihya, ñahñi cuatyi i zavaha ra, ta ñahñi ndya vaha ñi i cahan ra sii ndyoo yo.

38 Yucuan cuenda catyi tatu cuatyi cuñi ra Demetrio ta inga ra zatyiño sihin ra. Cuu cutyihi ra cuatyi saha ra nuu ra cu tyiño. Yucuan cuenda iyo ra juez ta iyo ra cu tyiño. Cuu zandaa ra sihin ra.

39 Ta tatu inga tyiño cuñi ndo. Titahan tucu ndo cuhva catyi ley.

40 Ta sa cuenda sa ndyicuu ndo vityi cuu tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndo nuu ra cu tyiño. Cuu catyi ñiyɨvɨ vatyi cuñi ndo cahñi tahan ndo sihin ra cu tyiño vatyi i titahan maa ndo tacuan ñi. Tatu cuñi ra cu tyiño coto ra ña cuenda cuvaa xaan ndo, ma ñihi yo

cuhva cahan yo sihin ra. Tacuan i catyi ra
secretario cuan.
41 Tacuan i catyi ra ta natasi ra sii ñu
nacunuhu ñu ndya vehe ñu.

20

Yaha ra Pablo nu cu si Macedonia ta cuahan ra nu cu si Grecia

1 Ta sa cutaxi ñiyɨvɨ ta zɨquɨ i cana ra
Pablo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun
Ndyoo. I tahvi ra tyiño nuu ñu, ta saha ra
tundyee iñi sii ñu. Ta zɨquɨ i catyi ra vatyi
cuhun ra. Ta i quita ra ta cuahan ra ndya
nu cu si Macedonia.
2 I saa ra nu cu si Macedonia, ta saha ra
tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.
Ta zɨquɨ cuahan ra Grecia.
3 Yucuan i ndoo ra uñi yoo, ta zɨquɨ sa
cuñi quɨhvɨ ra barco ta cuhun ra nu cu
si Siria, zoco i ñihi ra tuhun vatyi cuñi
ñu hebreo, sa ña sino iñi, cahñi ñu sii ra.
Yucuan cuenda i sica iñi ra vatyi vaha ca
cua cunuhu ra ityi nu ñuhu ndya nu cu si
Macedonia.
4 Ihya cuu ra cutahan sihin ra. Ra Sópater,
ra ñuu Berea cuu ra, ra Aristarco ta ra Se-
gundo. Ra ñuu Tesalónica cuu nduu tahan
ra. Ra Gayo, ra ñuu Derbe cuu ra ta ra
Timoteo. Ra Tíquico ta ra Trófimo. Nduu
tahan ra cuan i cacu nu cu si Asia.
5 Xihna ca tandɨhɨ maa ra cuahan ityi
nuu ta ndatu ra sii ra Pablo ta sii mi ñuu
Troas. (Ra Lucas cuu ra tyaa tutu ya.)
6 Maa ndi, i ñoho ndi zuhva ca quɨvɨ ñuu
Filipos ndya sa yaha vico sa sasi ñiyɨvɨ pan
ña ndaa, ta zɨquɨ i quita ndi ñuu cuan sihin
barco. Ta sa yaha ohon quɨvɨ ta zɨquɨ i ñihi
tahan ndi sihin inga ra ñuu Troas. Yucuan
i ndoo ndi usa quɨvɨ.

Sindyehe ra Pablo nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Troas

7 Quɨvɨ tumingu i tatahan tandɨhɨ ñu sino
iñi Tuhun Ndyoo. Sasi ñu pan ta sihi ñu
ndutya uva vatyi cua nacohon iñi ñu cuhva
sihi ra Jesús sa cuenda ñu. Ta i zacuaha ra
Pablo sii ñu cuhva ndya maañuu vatyi cua
cuhun ra inga quɨvɨ.
8 I titahan ndi minoo vehe toto ndya zɨquɨ
nu cayu cuaha xaan lámpara (cuhva cuu
ndyehe ndi).
9 Ta ndyaa minoo ra yoco, nañi ra Eutico,
ventana vehe sa cu uñi toto cuan. Ta naha
xaan i cahan ra Pablo ta cuñi xaan ra Eu-
tico cuzu ra. Ta i quixi ra ta i canacava
ra ndya nu ñuhu. Ta ndaha sihi ra, ta i
naquihin ñu sii ra.
10 Tacuan ta i noo ra Pablo ndya nu can-
dyaa ra. Ta sa cunumi ra sii ra ta i catyi ra
sihin ñu sino iñi Tuhun Ndyoo: Ma yuhu
ndo. Sa nandoto ra.
11 Tacuan ta i nandaa tucu ra Pablo ndya
zɨquɨ cuan. Sasi ra sihin ñu, ta naha ca
i zacuaha ra sii ñu cuhva ndya sa vasi
cundisi. Ta zɨquɨ cuahan ra.
12 Ta ra yoco cuan, i nduvaha ra, ta
cuanuhu ra ndya vehe ra. Ta zɨɨ xaan i cuñi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

Quita ra ñuu Troas ta cuahan ra ñuu Mileto

13 Ta maa ndi yatyi ca cuu ndi nuu. Cua-
han ndi sihin barco ndya ñuu Asón. Yucuan
cua ñihi tahan ndi sihin ra Pablo, ta cua
cuhun ra sihin ndi. Vatyi maa ra cuñi ra
cuhun ra ityi nu ñuhu ndya ñuu Asón.
14 Ta sa ñihi tahan ndi sihin ra ñuu Asón,
i quɨhvɨ ra sisi barco ta cuahan ra sihin ndi
ndya minoo ñuhu mahñu tyañuhu. Nañi si
Mitilene.
15 I quita tucu ndi yucuan, ta inga quɨvɨ
i yaha ndi Quío, sa cuu inga ñuhu mahñu
tyañuhu. Ta inga tucu quɨvɨ i saa ndi Samos
minoo ñuhu mahñu tyañuhu. I quitatu ndi
ñuu Trogilio nu cu si Asia ta inga quɨvɨ i saa
ndi Mileto.
16 I yaha ñi ndi ñuu Efeso vatyi ñá cuñi
ra Pablo ndoo ra naha Asia cuan. Tacuan
i zavaha ra vatyi numi ra. Tatu cua cuu,
cuñi ra zacahnu ra vico Pentecostés ndya
ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Pablo sihin ra ndyizo tyiño cuenda ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Efeso

17 I cana ra Pablo sii ra ndyizo tyiño
cuenda ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Efeso ndya ñuu
Mileto nu ndyaa ra.
18 Ta sa saa ra cuan i catyi ra Pablo sihin
ra: Sa sito ndo yozo caa i cui ta sindyei
sihin ndo quɨvɨ i sei sa xihna ñi Asia ya.
19 I zatyiño xein tyiño ra Ndyoo. Ñá
zacahni sii. Cuihya xaan i cuñi añime sa
ndyehi cuhva zavaha ñiyɨvɨ. I ndyehe xein

tundoho ta cuaha xaan sa cuñi zavaha ñiyɨvɨ hebreo, ñu ña sino iñi cuan, sihin.
20 Sito ndo vatyi ñá yuhi ta nacatyi sihin ndo tandɨhɨ cuhva ñaa sa cua tyindyee sii ndo. I zacuehi sii ndo nu titahan ndo. Ta i zacuehi sii ndo ndya vehe ndo.
21 I nacatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo ta sihin inga ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa zama ñu cuhva iyo ñu. Nazandoo ñu cuatyi ñu ta nasino iñi ñu sii ra Jesucristo.
22 Ta vityi cuehin ñuu Jerusalén vatyi tacuan catyi Tatyi Ii sihin. Ña site ñaa sa cua cuu sii yucuan.
23 Zoco tandɨhɨ ñuu yehi catyi Tatyi Ii sihin vatyi cuaha xaan tundoho cua ndyehi ta cua quɨhi vehe caa.
24 Zoco nu ña sica iñi sa cuenda cuan ta vazu cui ñahñi sa cuu. Cuñi xein zavehi tyiño saha ra Jesús sii. Tacuan ta nduzɨɨ cuñi. Cuñi xein zacote cuhva saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii ñiyɨvɨ.
25 Ta sa i nacatyi xein sihin ndo cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta site vatyi ma ndyehe ca ndo sii.
26 Yucuan cuenda cuñi nacatyi sihin ndo vatyi yɨvɨ ca cuatyi mi cuu tatu ña cuñi ndo sino iñi ndo sii ra Jesús.
27 Vatyi i nacatyi tandɨhɨ cuii sa cuñi ra Ndyoo zavaha ndo. Ñahñi sa i tyixehi.
28 Yucuan cuenda zacuenda ndo sii ndo ta zacuenda ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo vatyi maa Tatyi Ii saha tyiño cuan sii ndo vatyi i zata ra Jesús sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra sihin nɨñɨ ra.
29 Site vatyi tatu sa cuehin cua quisi inga ñiyɨvɨ, ta ma tahan iñi ñu sa sino iñi ndo Tuhun Ndyoo. Ta tañi zavaha ina nduvahu maña sii mvee ticatyi tacuan cua zavaha ñu maña sii ndo.
30 Ta cuhva ndya nu yucu maa ndo ta cua coo ñu zacuaha sa ña ndisa vatyi cuñi ñu sa cundyico ndo sii ñu.
31 Zacuenda xaan ndo sii ndo sihin ñu. Ta nacohon iñi ndo vatyi uñi cuiya i sindyei sihin ndo, ta i zacuehi sii ndo ñiyaca ta ndyiyaca ndya cuhva sacu ñi que vatyi cuñi xein sa zavaha ndo sa vaha.
32 Ta vityi, yañi xaa, zandoi sii ndo sihin ra Ndyoo ta zandoi Tuhun ra sihin ndo vatyi cuñi xaan ra sii ndo, ta cuu cuhva ra tundyee iñi sii ndo. Ta cua cuhva ra tandɨhɨ sa cuñi ra cuhva ra sii ndo vatyi zehe ra sii ndo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zanduvaha ra añima.
33 Ñá quihin xuhun ndo, ta nu zahma ta ñá sique sii ndo.
34 Sito vaha ndo vatyi i zatyiñe sihin ndehi ta ñihi tandɨhɨ sa siñi ñuhu sa cuenda mi ta sa cuenda ra ndɨhɨ sihin.
35 Tandɨhɨ tyiemvu i zacuehi sii ndo vatyi cuñi si sa zatyiño ndo ta tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi ca. Nacohon iñi ndo vatyi zuun ñi maa ra Jesús i catyi: “Zɨɨ cua cuñi ndo tatu tyindyee ñiyɨvɨ sii ndo, zoco zɨɨ xaan ca cua cuñi ndo tatu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ.”
36 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Pablo ta i sicuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta i sica tahvi ra Pablo sii Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ñu.
37 Ta tandɨhɨ ñu i sacu xaan ñu ta i sicunumi ñu sii ra Pablo ta sihi ñu xɨtɨ ra.
38 Cuihya xaan cuñi ñu vatyi sa catyi ra vatyi ma ndyehe ca ñu sii ra. Ta zɨquɨ i sindyaca ñu sii ra ndya nu ndyaa barco.

21

Cuahan tucu ra Pablo ñuu Jerusalén

1 Ta zandoo ndi sii ñiyɨvɨ ñuu Efeso ta cuahan ndi sihin barco. Ta sa ndoo ñi cuahan ndi ta saa ndi minoo ñuhu mahñu tyañuhu nañi si Cos. Ta inga quɨvɨ cuahan ndi inga ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Rodas. Ta yucuan i quita ndi ta cuahan ndi ñuu Pátara.
2 Ta ñuu Pátara cuan i quɨhvɨ ndi inga barco, yutu cuahan nu cu si Fenicia. I quɨhvɨ ndi sii tu ta cuahan ndi.
3 Ta sa yaha ndi, ndyehe ndi minoo ñuhu luhlu nañi si Chipre. I yaha ndi sii si ityi siyo zatyi ndi ta cuahan ndi ndya nu cu si Siria. Ta zɨquɨ cuahan barco ñuu Tiro vatyi cua zandoo tu carga. Ta yucuan cuenda i ndoo ndi ñuu Tiro cuan.
4 I nanducu ndi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo, ta i ndoo ndi sihin ñu usa tahan quɨvɨ. Ta maa ñu i nacatyi ñu sihin ra Pablo vatyi ña vaha cuhun ra ñuu Jerusalén vatyi tacuan catyi Tatyi Ii sihin ñu.
5 Zoco sa ndɨhɨ sa usa quɨvɨ cuan ta i quita ndi. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta ñu zɨhɨ ta sa ndyihi i cutahan ñu sihin ndi i sindyaca ñu sii ndi ndya yuñuu cuan. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ndi yuhu tyañuhu ta sica tahvi ndi sii Ndyoo.

6 Tacuan ta i nacahan ndi sihin ñu. I quɨhvɨ ndi barco ta cuanuhu tandɨhɨ ñu
ndya vehe ñu.
7 I quita ndi ñuu Tiro ta cuahan ndi ñuu
Tolemaida. Ta yucuan i zandoo ndi barco
ta i sahan ndi nu ndyaa ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo yucuan. Minoo ñi quɨvɨ i
ndoo ndi sihin ñu.
8 Ta inga quɨvɨ i quita ra Pablo ta tandɨhɨ
ndi, ra ndɨhɨ sihin ra, ta cuahan ndi ñuu
Cesarea. Yucuan i saa ndi vehe minoo ra
sa nacatyi xaan Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
Nañi ra Felipe. Maa ra cuu minoo sa usa
tahan ra i casi ñiyɨvɨ vatyi cua tyindyee ra
sii ra apóstol.
9 Ta iyo cumi tahan zehe zɨhɨ ra Felipe.
Ñu yoco cuu ñu. Ta i zaha ñu profetizar.
10 Ta sa yucu ndi ñuu cuan zuhva quɨvɨ ta
i saa minoo ra ndya nu cu si Judea. Nañi ra
Agabo. Ta i zaha tucu maa ra profetizar.
11 I quisi ndyehe ra sii ndi. Ta sa i saa ra
i quihin ra ñɨɨ ñoho sisi ra Pablo ta i sihñi
ra saha ra ta i sihñi ra ndaha ra ta i catyi
ra: Catyi Tatyi Ii vatyi ñuu Jerusalén cua
cunuhñi sitoho ñɨɨ ya tañi nuhñi mi, ta cua
cuhva ñu sii ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu.
12 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra cuan
ta maa ndi ra ndɨhɨ sihin ra Pablo ta
ñiyɨvɨ ñuu Cesarea i catyi xaan ndi sihin ra
Pablo vatyi sa ndyoo ñi ma cuhun ra ñuu
Jerusalén.
13 Zoco i catyi ra Pablo: ¿Ñacu sacu xaan
ndo? ¿Ñaa cuenda saha ndo tucuihya iñi
sii? Vatyi yuhvi sa ndyaa listi yɨvɨ sa
cunuhñi ñi sehi ta vazu cui ñuu Jerusalén sa
cuenda ra Jesús vatyi maa ra ndyaca ñaha
sii.
14 Tacuan i catyi ra, ta ñá cuu zama ndi
cuhva sica iñi ra. Yucuan cuenda i zandoo
ndi tyiño cuan ta catyi ndi: Nazavaha maa
ra Ndyoo cuhva cuñi ra.
15 Ta zɨquɨ i tyihi vaha ndi ndaha tyiño
ndi ta cuahan ndi ñuu Jerusalén.
16 Cuahan zuhva ra ñuu Cesarea sihin
ndi, ra sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta cuahan
minoo ra ñuu Chipre. Mnasón nañi ra. Sa
iyo cuiya sino iñi ra sii ra Jesús. Vehe ra
Mnasón sindyaca ra cuan sii ndi vatyi cua
cundyaa noo ndi sihin ra nu iyo vehe ra
ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Pablo sihin ra Jacobo

17 Ta sa saa ndi ñuu Jerusalén zɨɨ xaan i
cuñi tandɨhɨ ñu sino iñi Tuhun Ndyoo sa
ndyehe ñu sii ndi.
18 Ta inga quɨvɨ sahan ndi sihin ra Pablo
vatyi cua natuhun ra sihin ra Jacobo. Ta i
titahan tandɨhɨ ra ndyizo tyiño sa cuenda
ñiyɨvɨ sino iñi.
19 Ta i catyi ra Pablo: Nacumi sii maa
ndo. Ta zɨquɨ i nacatyi ra tandɨhɨ cuii
cuhva i zavaha ra Ndyoo. Ta i saha ra
cuenda yozo caa i tyizoho ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu Tuhun Ndyoo tandɨhɨ ñuu
nu sahan ra.
20 Ta sa siñi ñu cuhva cuan i zacahnu
xaan ñu sii Ndyoo. Ta i catyi ñu sihin ra
Pablo: Vaha yañi xaa, zoco sa siton vatyi
iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo sa sino iñi sii
ra Jesús vityi. Tandɨhɨ ñu catyi vatyi ñiñi
xaan cua cundyico yo tandɨhɨ ley saha ra
Moisés.
21 Ta catyi xaan ñiyɨvɨ sihin ñu vatyi moo
zacuaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo, ñu iyo
ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ, vatyi nazaña ñu
tandɨhɨ costumbre i saha ra Moisés. Catyi
ñu vatyi moo catyi sihin ñu vatyi ma tah-
ndya ca ñɨɨ xiñi xuu lee ta ma zavaha ca ñu
costumbre sahnu ñu.
22 Yucuan cuenda ña ñihi ndi cuhva ñaa
sa cua zavaha yo vatyi cua titahan ñiyɨvɨ
tatu sa ñihi ñu tuhun vatyi saa ndo.
23 Yucuan cuenda vaha tatu cua zavohon
cuhva catyi ndi. Iyo cumi tahan ra tahan
yo ihya. Cua zavaha ra minoo cuhva sa
catyi ra sihin Ndyoo.
24 Ta catyi maa ndi vatyi vaha xaan tatu
cua cuhun sihin ra vehe ñuhu hebreo. Ta
cua coo ica moo sihin ra sa cuenda ra
Ndyoo. Cua tyiyahvun yahvi cuenda mvee
ticatyi sa cua cahmi ra sa cua cuhva ra sii
Ndyoo. Ta cua zatya tyehe xiñi ra cuhva
iyo costumbre. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ sii
yo vatyi yɨvɨ sa ndisa cuu sa cahan ñiyɨvɨ sa
cuendon. Cua ndyehe ñu vatyi cumi vaha
moo costumbre maa yo.
25 Ta sa cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu ta sino iñi ñu Tuhun Ndyoo. Sa tyaa ndi
carta sii ñu ta catyi ndi vatyi ma caca iñi ñu
cuenda costumbre hebreo. I catyi ndi maa
ñi sa ma casi ñu coño sa saha ñiyɨvɨ sii inga
ndyoo. Ma casi ñu niñɨ quɨtɨ ta ma casi ñu
coño quɨtɨ tatu ñá sati vaha niñɨ tɨ. Ta ña

vaha cua coo minoo ñaha sihin ndya vaha ñi rayii tatu yivi yii ñu cuu. Ta tacuan tucu rayii. Tacuan i catyi ra cuan sihin ra Pablo.

Tiin ñiyivi sii ra Pablo vehe ñuhu hebreo

26 Tacuan cuu ta i quihin ra Pablo sii sa cumi tahan ra cuan. Ta inga quivi cuahan ra vehe ñuhu hebreo vatyi cua coo ica ra sa cuenda ra Ndyoo. Cuahan ra vehe ñuhu hebreo vatyi cua zacoto ra sii ra cu zutu hebreo ñaa quivi cua ndihi sa coo ica ra ta ñaa quivi cua cuhva ra ofrenda sii ra Ndyoo (vatyi tacuan i cuu costumbre sii ñiyivi hebreo).

27 Zoco sa cuñi ndihi ra sihin sa usa quivi sa iyo ica ra ta i quisi minoo ityi ñiyivi hebreo, ñu ña sino iñi, ñu Asia ta i ndyehe ñu sii ra Pablo sisi vehe ñuhu hebreo, ta i zacuvaa ñu sii ñiyivi. Ta i tiin ñu sii ra Pablo.

28 I cana saa ñu ta catyi ñu: Ñiyivi ñuu Israel, tyindyee ndo sii ndi. Ra ihya cuu ra zacuaha sii tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi ta catyi ra vatyi ña vaha ley saha ra Moisés ta ñahñi tyindyee vehe ñuhu ya. Ta vityi i tyihi ra sii ra griego vehe ñuhu ya ta zativi ra ihya ta ii xaan cuu ihya. Ta ña zacahnu ra sii ra Ndyoo sa ndisa cuii.

29 Tacuan i cahan ñu vatyi sa ndyehe ñu vatyi ndihi ra Trófimo ra ñuu Efeso sihin ra Pablo si ñuu ta sica iñi ñu vatyi sindyaca ra Pablo sii ra sisi vehe ñuhu hebreo, zoco ña tacuan.

30 Tacuan ta i quisaha cuvaa tandihi ñiyivi, ta i cacono ñiyivi ndya vehe ñuhu cua ndyehe ñu ñaa sa cuu. Ta yucuan i tiin ñu sii ra Pablo ta i xita cañoho ñu sii ra cuhva ndya sata vehe ñuhu ta ta sica ñi i nacazi ñu yuvehe.

31 I cuñi ñu cahñi ñu sii ra ta i saa tuhun cuan ndya nu ndyaa ra cu nuu sii minoo mil zandaru vatyi i cuvaa nacahnu ñuu Jerusalén.

32 Ta ta sica cuii ñi i quihin ra cu nuu sii zandaru sii inga ra ñiñi cuenda zandaru sihin zandaru ra. Ta i cacono tandihi ra ndya nu yucu tuu ñiyivi. Ta sa ndyehe ñiyivi vatyi vasi zandaru ta i zaña ñu sa cañi ñu sii ra Pablo.

33 I tuhva ra cu nuu cuan nu ndyaa ra Pablo, ta i tava ra tyiño vatyi cua tiin zandaru sii ra ta cua cuhñi ra sii ra sihin uu tahan cadena. Ta ziqui i ndaca tuhun ra cu nuu sii ra Pablo yoo ra cuu ra. Ta i ndaca tuhun ra ñaa cuatyi i zavaha ra.

34 Zoco i cana saa xaan ñiyivi. Ziin ziin cuhva cahan ñu ta ñá siñi ra cu nuu sa cahan ñu vatyi cuvaa xaan ñu. Ta ziqui i tava ra tyiño sii zandaru vatyi cundyaca ra sii ra Pablo ndya vehe nu ndyaa zandaru.

35 Ta sa saa zandaru nu iyo cuayu yuvehe ra ta i cañihi ra sii ra Pablo ndyizo ra vatyi i nduxaan xaan ñiyivi.

36 Ndyico tandihi ñu sii ra ta cana saa ñu: ¡Nacuu ra cuan! Catyi ñu.

Nacatyi ra Pablo cuhva i zavaha ra

37 Sa cua quihvi ra sisi vehe ra zandaru ta i quisaha cahan ra Pablo sihin ra cu nuu sii zandaru ta catyi ra: Cuñi quehin minoo tuhun suhun. Ta iyo xaan i cuñi ra cu nuu ta catyi ra: Aan, ziqui cuu cahan moo zahan griego.

38 Vaziqui yivi yoho cuu ra i quisi ndya Egipto, ra cuñi cahñi tahan sihin ra ndyaca ñaha quivi cuan, ra i zandu-iin sisi cuhu cumi mil ra cahñi sii ñiyivi.

39 Tacuan i cahan ra ta i catyi ra Pablo: Yivi yuhvi. Ra hebreo cui. Ra ñuu Tarso sa iyo cuenda Cilicia cui. Cahnu xaan ñui. Sa ndyoo ñi cuhvon minoo tumañi iñi sii, naquehin sihin ñiyivi yucu ihya.

40 I saha ra cu nuu cuan permiso vatyi cahan ra Pablo. Ta i sicuiñi ndyaa ra Pablo nu iyo cuayu ta saha ra zeña sihin ndaha ra vatyi cua cutaxi ñiyivi. Ta sa cutaxi ñu ta ziqui i cahan ra sihin ñu sihin zahan hebreo. Zahan cahan maa ñu cuu si cuan. Ta catyi ra:

22

1 Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, tyizoho ndo tuhun cua quehin sihin ndo vityi vatyi ñahñi cuatyi i zavehi. Catyi ra.

2 Ta sa siñi ñiyivi vatyi cahan ra zahan hebreo ta i cutaxi ca ñu. Ta i catyi ra Pablo.

3 Ra hebreo cui tañi maa ndo. I caqui ñuu Tarso, ñuu iyo cuenda Cilicia, zoco ñuu ya i sahnu mi vatyi i zacuehi sihin ra sahnu Gamaliel. Vaha xaan i zacuaha ra sii, cuhva iyo ley sa cuenda ñiyivi sahnu sii yo. Tandihi quivi sica iñi cuhva cua tyei yahvi sii Ndyoo sihin tandihi cuii añime tañi sica iñi tucu maa ndo.

4 Ta quɨvɨ cuan i sahñi tahan xein sihin
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús, ta iyo ñu i sahñi.
Ta i quihin sii rayɨɨ ta sii ñu zɨhɨ, ta i tyihi sii
ñu vehe caa.
5 Sa ndaa cuu ra cu nuu sii zutu sihin
tandɨhɨ ra sahnu vatyi maa ra cuu ra i saha
tutu sii, sa sindyize ta sehin nu ndyaa ra
hebreo yañi yo ñuu Damasco. Sehin sa
nanduqui sii ñu sino iñi sii ra Jesús cua
quisi ndyaque sii ñu ihya ñuu Jerusalén
vatyi cua ndoho ñu.

Nacatyi ra Pablo yozo caa i zama cuhva iyo ra

6 Ta cuehin ta maa ora sa cuñi sei ñuu
Damasco. Ta ta sica ñi i quituu minoo ñúhu
ndisi xaan. Siconduu si sii.
7 I nduve nu ñuhu. Ta zɨquɨ i siñi sa cahan
minoo ra cahan ta catyi ra: "Saulo, Saulo.
Ña vaha sa cahñi tohon sihin mi," catyi ra.
8 Ta i ndaca tuhin ta catyi: "¿Yoo ra cuun,
tata?" Ta i catyi ra: "Yuhvi cui ra Jesús, ra
ñuu Nazaret. Sihin mi sahñi tohon." Catyi
ra Jesús.
9 I yuhu xaan ra ndɨhɨ sihin vatyi ndyehe
ra ñúhu cuan, zoco ña siñi ra sa cahan ra
cahan sihin.
10 Tacuan ta i catyi: "¿Ñaa sa cuñun za-
vehi tata?" Ta i catyi ra Jesús: "Nduviton
ta cuhun ñuu Damasco. Indyacuan cua
nacatyi ñiyɨvɨ suhun tandɨhɨ sa cua zavo-
hon."
11 Zoco ñá cuu ndyehi. Ndaha i cuei
zacuu ñuhu cuan. Yucuan cuenda i tɨɨn ra
ndɨhɨ sihin ndehi, ta i sindyaca ra sii ndya
ñuu Damasco.
12 Yucuan iyo minoo ra nañi Ananías.
Zacahnu ra sii Ndyoo tañi catyi ley saha ra
Moisés. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo iyo yucuan
catyi ñu vatyi ra vaha xaan cuu ra.
13 Saa ra Ananías nu ndyei ta i quisaha
catyi ra: "Yoho yañi Saulo, cua ndundisi
tucu ndyehun vityi." Catyi ra. Ta zuun ñi
caa cuhva cuan i ndundisi tucu ndyehi. Ta
i cuu ndyehi sii ra Ananías.
14 Ta i catyi ra sihin: "Ndya ta sa naha
ta cuhva ndya vityi i zacahnu ñiyɨvɨ sahnu
sii yo sii ra Ndyoo, ta zuun ñi maa ra i casi
suun ta tyiemvu vatyi cua coton ñaa sa cuñi
ra zavohon ta cua ndyehun sii ra Jesús, ra
ñahñi cuatyi iyo. Ta i saha ra Ndyoo sa cuɨñɨ
moo tuhun cahan ra suhun.
15 Ta vityi cua nacatyun sihin ñiyɨvɨ nac-
ahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva iyo ra. Cua nacatyun
tandɨhɨ sa i ndyehun ta tandɨhɨ sa i tyizo-
hon.
16 Ta vityi ma cuatu con. Nduviton ta coo
ndutyon cuenda ra Jesús. Ta cua zandasi ra
cuatyun."

Nacatyi ra Pablo cuhva i sahan ra inga ñuu nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

17 Tacuan i tahan si sii tañi sa nacatyi
sihin ndo ta zɨquɨ i quisi nanuhi ndya ñuu
Jerusalén ya. Sehin vehe ñuhu hebreo cua
caca tahvi sii Ndyoo, ta i ndyehi sii ra Jesús.
18 Ta i cahan ra sihin ta catyi ra: "Zanu-
mon, ta quiton yatyi ñi ñuu Jerusalén. Vatyi
ma sino iñi ñiyɨvɨ ya sa nacatyun sihin ñu sa
cuenda mi."
19 Tacuan ta i catyi sihin ra: "Tata, sito
ñiyɨvɨ vatyi i sehin tandɨhɨ vehe ñuhu he-
breo. Ta i tɨin sii ñiyɨvɨ sino iñi suun, ta i
tyihi sii ñu vehe caa. Ta i cañi sii ñu.
20 Ta sito ñiyɨvɨ cuhva i sihi ra Esteban,
ra i cahan xaan sa cuenda moo. Ta sito ñu
vatyi tahan xaan iñi sa sahñi ñiyɨvɨ sii ra. Ta
yuhvi cuu ra i sicumi zahma ndisi ra sahñi
sii ra."
21 Zoco i catyi tucu ra Jesús sihin: "Cua-
han vityi vatyi mi tava tyiño suun sa cohon
sa cuenda mi, ta cua cuhun nu sica ca nu
iyo inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu."
Tacuan i nacatyi ra Pablo sa cahan ra sihin
ñiyɨvɨ yuvehe nu ndyaa zandaru.

Cuhva i zavaha ra cu nuu sii zandaru sihin ra Pablo

22 I tyizoho ñiyɨvɨ sa cahan ra Pablo sa
xihna ñi, zoco ñá tyizoho ca ñu sa quisaha
cahan ra sa cuenda inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu. I quisaha cana saa ñu ta catyi
ñu: ¡Nacuu ra ya vatyi yɨvɨ sa vaha zavaha
ra!
23 I cana saa ñu, ta i zavico ñu zahma ñu,
ta i cañi ihno ñu ñiyɨtɨ ityi zɨquɨ.
24 Tacuan ta i catyi ra cu nuu sii zandaru
vatyi nacundyaca zandaru sii ra Pablo sisi
vehe. I catyi ra cu nuu sihin inga zandaru
vatyi cua cañi ra sii ra sihin cuarta ndya
cua nacatyi ra ñaa cuenda cana saa xaan
ñiyɨvɨ. Cuñi ra cu nu coto ra ñaa cuatyi cuñi
ñu sihin ra Pablo.
25 I sihñi zandaru sii ra Pablo sihin mi-
noo yutu sihin ñɨɨ. Ta zɨquɨ i quisaha catyi

ra Pablo sihin minoo ra cu capitán: Ña saha ley ndo sa cañi ndo sii minoo ra ñuu Roma. Ta tañaha ca cuhin nuu ra juez, ndɨhɨ ca.

26 Ta sa siñi ra capitán sa cahan ra Pablo ta cuahan ra nu iyo ra cu nuu sii zandaru ta catyi ra: Zacuendon cuhva zavohon vatyi ra yucuan, ra ñuu Roma cuu ra.

27 Tacuan ta cuahan ra cu nuu sii zandaru nu ndyaa ra Pablo ta i ndaca tuhun ra sii ra ta catyi ra: ¿Atu ndisa cuii vatyi ra ñuu Roma cuun? Ta i catyi ra Pablo: Zuun.

28 Ta zɨquɨ i catyi ra cu nuu sii zandaru: Cuaha xaan xuhun i tyiyahvi ta i ndui ra ñuu Roma. Ta i catyi ra Pablo: Yuhvi, ra cuenda ñuu Roma cui vatyi i caqui minoo ñuu nu ndyaca ñaha ñuu Roma.

29 Tacuan i catyi ra Pablo, ta yatyi xaan i zandɨhɨ zandaru tuhun sa cua cañi ra sii ra. Ta i yuhu xaan ra cu nuu sii zandaru sa sito ra vatyi ra ñuu Roma cuu ra Pablo. Ta sa saha ra sa cuhñi zandaru sii ra.

Sahan ra Pablo nuu tandɨhɨ ra ñiñi hebreo

30 Cuñi ra cu nuu sii zandaru coto ra ñaa cuatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo sihin ra Pablo. Yucuan cuenda inga quɨvɨ i zatitahan ra sii ra zutu nahnu sihin tandɨhɨ inga ra ñiñi. Tacuan ta i ndasi zandaru sii ra Pablo ta sindyaca ra sii ra nu titahan ra cuan.

23

1 Ta sa saa ra Pablo nu yucu ra cuan, ta i ndyehe ra sii tandɨhɨ ra hebreo, ra ñiñi ñuu cuan, ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ ndoho tata sahnu, yuhvi catyi vatyi iyo vehi sa cuenda ra Ndyoo ndya cuhva ndya vityi vatyi ñahñi cuatyi i zavehi. Tacuan i catyi ra Pablo.

2 Tacuan ta i catyi ra Ananías, ra cu nuu sii ra cu zutu, sihin ra ndyaa yatyi ñi nu nandyaa ra Pablo vatyi cua cati ra yuhu ra Pablo.

3 Tacuan i cuu ta i catyi ra Pablo sihin ra cu nuu sii ra cu zutu: Yoho, zaha xoon tuhun vatyi vaha xoon, zoco ña ndisa. Cua zandyehe ra Ndyoo tundoho suun. Ihya ndyoon ta catyun vatyi cua tasi tuñun sii, cuhva catyi ley. Ta ¿ñaa cuenda catyun vatyi cua cati ra cuan yuhi? Ñahñi cuhva sa tacuan catyi ley.

4 Tacuan i cahan ra Pablo ta i catyi inga ra yucu yucuan: Ña vaha cohon ndya vaha ñi sihin ra cu nuu sii ra cu zutu vatyi ra zatyiño tyiño Ndyoo cuu ra.

5 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pablo sihin tandɨhɨ ra: Yañi xaa, ñá site vatyi ra cu nuu sii ra cu zutu cuu ra. Tatu sa site ma quehin tacuan vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi ma cahan yo ndya vaha ñi sihin ra ndyaca ñaha sii yo.

6 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i nacoto ra Pablo vatyi zɨɨn zɨɨn iyo cuhva sii ra cu tyiño cuan. Zuhva ra iyo cuenda ley saduceo ta inga ra cuu cuenda ley fariseo. Ña inuu ñi sino iñi ra. Yucuan cuenda i cana saa ra Pablo nu yucu ra ta catyi ra: Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, yuhvi ra fariseo cui. Ta ra fariseo i cuu zuti. Cua tasi tuñi ndo sii, ihya saha sa vatyi sino iñi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi.

7 Ta sa catyi ra Pablo tacuan ta ta sica ñi i quisaha natuhun tahan ra fariseo sihin ra saduceo, ta ñá ndu-ɨɨn ra.

8 Catyi ra saduceo vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ tatu sa i sihi ñu ta yoñi ángel Ndyoo iyo ta ñahñi tatyi cuihna iyo catyi ra cuan. Ra fariseo cuu ra catyi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi. Ta iyo ángel Ndyoo ta iyo tatyi cuihna cuñi ra. Tacuan cuu ta ñá ndu-ɨɨn ra sihin ra tahan ra.

9 Tacuan ta zɨquɨ saa xaan i nduu cahan tandɨhɨ ra, ta zuhva ra fariseo, ra cu maestro cuenda ley, i nduvita ra ta ñihi xaan cahan ra ta catyi ra: Ñahñi cuatyi i zavaha ra ya. Vazɨquɨ cahan minoo ángel sihin ra. Tatu tyaa yo cuatyi sata ra sahñi tahan yo sihin Ndyoo. Catyi ra.

10 Ñihi ca i nduu sahñi tahan ñiyɨvɨ. Nama tahan ra sii ra Pablo, ta i yuhu xaan ra cu nuu sii zandaru coto cahñi ra sii ra Pablo. Yucuan cuenda i tasi ra sii zandaru cua tava sii ra Pablo tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ta cundyaca ra sii ra ndya vehe zandaru.

11 Tacuan i cuu si. Ta zuun ñi quɨvɨ cuan ta sa cuaa i quituu ra Jesús nuu ra Pablo. I quisi ra nu ndyaa ra Pablo ta catyi ra sihin ra: Zandyeun iñun. I cohon sa cuenda mi ihya ñuu Jerusalén, ta cua cahan tucun cuenda mi ñuu Roma.

Ndu-ɨɨn ra hebreo vatyi cua cahñi ra sii ra Pablo

12 Inga quɨvɨ i ndu-ɨɨn ra hebreo vatyi cua cahñi ra sii ra Pablo. I sihñi tahan ra tuhun

sihin ra tahan ra ta catyi ra: Ma casi maa yo ta ma coho yo ndya cuhva ndya cahñi yo sii ra Pablo. Cua cahñi yo sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii yo.

13 Yaha uu xico tahan ra ndu-ɨin sa tacuan.

14 Tacuan ta cuahan ra nu iyo ra zutu nahnu ta catyi ra sihin ra: Sa sihñi tahan ndi tuhun vatyi ñahñi maa cua casi ndi cuhva ndya cahñi ndi sii ra Pablo. Cua cahñi ndi sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii ndi.

15 Ta maa ndo ta ra mandoñi cuñi si sa tasi ndo tyiño nu ndyaa ra cu nuu sii zandaru vatyi cua quisi ndyaca ra sii ra Pablo nuu ndo ihya. Catyi ndo vatyi cua nducu tuhun vaha ndo sii ra. Cua cundyaa listo maa ndi ityi vasi ra ta cua cahñi ndi sii ra cuee ca sa saa ra ihya. Tacuan i catyi ra cuan.

16 Tacuan i cuu si, ta i siñi minoo zasi ra Pablo, zehe cuhva ra, cuhva cahan ra cuan yozo caa cua cahñi ra sii ra Pablo. Ta cuahan ra ndya vehe zandaru cua nacatyi ra sihin ra Pablo.

17 Tacuan ta i cana ra Pablo sii minoo ra cu capitán ta catyi ra sihin ra: Zavohon minoo tumañi iñi sii sa ndyoo ñi. Cundyacon sii ra luhlu ya nuu ra cu nuu vatyi iyo sa cua nacatyi ra sihin ra.

18 I quihin ra capitán sii ra sindyaca ra sii ra nu iyo ra cu nuu sii zandaru ta i catyi ra capitán sihin ra cu nuu: Ra Pablo, ra ñoho vehe caa, i cana sii, ta catyi ra vatyi quisi ndyaque sii ra luhlu ya vatyi iyo sa cua nacatyi ra suhun.

19 Ta zɨquɨ i tɨin ra cu nuu sii zandaru ndaha ra luhlu cuan ta sahan ra ndya zava. Ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa sa cuñun nacatyun sihin?

20 Ta i quisaha nacatyi ra luhlu cuan sihin ra ta catyi ra: Sa ndyaa tuhun sa cua caca ra hebreo tumañi iñi suun. Cuñi ra sa cuhun ra Pablo ityaan nu cua titahan ra cu tyiño. Cua catyi ra vatyi cuñi ra sa cua ndaca tuhun vaha ca ra sii ra Pablo.

21 Ma tyoon yahvi sa cahan ra vatyi yaha uu xico tahan ra cua quɨhɨ xehe ta cua cuatu ra sii ra Pablo ityi cuhun ra. Sa sihñi tahan tandɨhɨ ra tuhun sa ma casi ra ta ma coho ra ndya cuhva ndya cahñi ra sii ra Pablo. Sa ndyaa listo ra vatyi sica iñi ra vatyi cua cuhva moo sa cuhun ra Pablo nu titahan ra cu tyiño. Tacuan i nacatyi ra luhlu cuan sihin ra cu nuu.

22 Ta zɨquɨ i catyi ra cu nuu sihin ra: Ma nacatyun nu sihin minoo ñiyɨvɨ tuhun sa zacoton sii vityi. Ta zɨquɨ i natasi ra sii ra luhlu cuan.

Tasi zandaru sii ra Pablo nu iyo ra gobernador Félix

23 Tacuan ta i cana ra cu nuu sii zandaru sii uu tahan ra cu capitán ta catyi ra sihin ra: Cua tyihi vaha ndo ndaha tyiño ndo vatyi cua cuhun ndo ñuu Cesarea. Caa ɨin sa sa cuaa cua quita ndo ihya. Uu ziendu zandaru cua cuhun sihin saha ra, inga uñi xico usi tahan ra cua cozo ra caballo, ta inga uu ziendu ra cua cuñaa ra lanza iñu ta cuhun ra.

24 Cuhva ndo uu a uñi tahan caballo cozo ra Pablo vatyi sica xaan nu cuhun ra ta cucumi vaha ndo sii ra ndya cua saa ra nuu ra gobernador Félix. Tacuan i catyi ra sihin ra.

25 Ta zɨquɨ i tyaa ra cu nuu sii zandaru minoo carta cua tasi ra sii ra Félix. Ihya cuu sa catyi ra nuu carta cuan:

26 “Nacumi suun tata gobernador Félix catyi yuhvi ra Claudio Lisias.

27 Ihya cuu minoo cuhva cuñi quehin suhun. I tɨin ñiyɨvɨ hebreo sii ra ya ta cuñi ñu cahñi ñu sii ra. Zoco i ñihi tuhun vatyi ra ñuu Roma cuu ra, ta yucuan cuenda i tasi zandaru ta i zacaqui sii ra.

28 Cuñi cote ñaa cuu cuatyi tyaa ñiyɨvɨ hebreo sata ra. Yucuan cuenda i sindyaque sii ra nu titahan ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo.

29 Ta yucuan i site vatyi tyaa ra cuatyi sata ra cuenda ley hebreo ñi. Ñahñi cuatyi zavaha ra ta cahñi yo sii ra sa cuenda ley maa yo. Ta nu ñahñi sa zavaha ra ta tyihi yo sii ra vehe caa.

30 Zoco i ñihi tuhun vatyi sa sica iñi ra hebreo cuhva cahñi ra sii ra. Yucuan cuenda tasi sii ra nu ndyoon, ta i catyi sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua quisi nacatyi ra sihin moo ñaa cuu cuatyi cuñi ra sihin ra. Tacuan ñi tyei vityi.” Ta tacuan i ndɨhɨ carta i tyaa ra Claudio.

31 Tacuan ta i quihin zandaru ityi cuahan
ra cuhva sa catyi ra Claudio sihin ra. I qui-
hin ra sii ra Pablo sa sa cuaa ta i sindyaca
ra sii ra ndya ñuu Antípatris.
32 Ta inga quɨvɨ cua nanuhu zandaru, ra
sahan sihin saha ra, ta maa ñi ca ra yozo
caballo cuahan sihin ra Pablo.
33 Ta sa saa ra ñuu Cesarea i saha ra carta
i tasi ra Claudio sii ra gobernador Félix, ta i
nacuhva cuenda ra sii ra Pablo sii ra.
34 I cahvi ra gobernador cuan carta cuan.
Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra ndya cuu ñuu ra
Pablo. Ta sa sito ra vatyi ra cuenda Cilicia
cuu ra.
35 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra Pablo: Ndya
quisi xihna ra tyaa cuatyi saton ta zɨquɨ cua
tyizohi ñaa sa cua catyun sihin. Tacuan i
cahan ra ta zɨquɨ i catyi ra vatyi cua cucumi
zandaru sii ra sisi vehe tyiño i zandaa ra
Herodes ta sa naha.

24

Cuhva i nacatyi ra Pablo nuu ra Félix

1 I yaha ohon quɨvɨ ta zɨquɨ i saa ra
Ananías, ra cu nuu sii ra cu zutu. I saa ra
ñuu Cesarea sihin inga uu, a uñi tahan ra
sahnu ca ta sihin minoo ra nañi Tértulo. Ra
Tértulo cutahan sihin ñiyɨvɨ hebreo ta tyaa
ra cuatyi sata ra Pablo vatyi sito xaan ra
Tértulo ley romana. Ta cua cuu ra yuhu ra
hebreo cuan tañi minoo abogado. Ta cua
tyiyahvi ra hebreo sii ra. Cuahan tandɨhɨ
ra nuu ra gobernador Félix vatyi cua tyaa
ra cuatyi sata ra Pablo.
2 Ta zɨquɨ i tasi ra Félix tyiño vatyi cua
quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo. Ta sa i
saa ra i quisaha tyaa ra Tértulo cuatyi sata
ra. I catyi ra Tértulo sihin ra Félix: Tata Félix,
nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun vatyi vaha
xaan iyo ndi. Sito xaan moo ta yucuan
cuenda iyo sa taxi ñi vityi tandɨhɨ ñuu nu
iyo ndi. Vaha xaan ndyaca ñohon.
3 Tandɨhɨ nduhvi ra hebreo nacuhva ndi
uu xico tyahvi ndyoo suun. Ta zacahnu
xaan ndi suun tata Félix.
4 Ta vityi zandyeun iñun zuhva ta tyizo-
hon minoo tuhun cua cahan ndi vatyi ña
naha xaan cua cahan ndi.
5 Sa ñihi ndi cuhva vatyi yɨvɨ ra vaha
cuu ra Pablo ya. Zayanga xaan ra vatyi
zacuvaa ra sii ñiyɨvɨ hebreo nacahnu ñuu
ñiyɨvɨ. Ta maa ra cuu ra ñiñi sa cuenda
minoo ityi ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús, ra ñuu
Nazaret.
6 Ta i cuñi ra zavaha ra ndya vaha ñi sisi
vehe ñuhu cahnu ndi. Zoco i tɨin ndi sii ra.
Cuñi ndi tasi tuñi ndi sii ra cuhva catyi ley
maa ndi.
7 Zoco i quisi ra Lisias, ra cu nuu sii
zandaru. Ñihi xaan i tyaa siyo ra sii ndi, ta
i quihin ra sii ra Pablo.
8 Ta i catyi ra vatyi tatu cua tyaa ndi
cuatyi sata ra cuñi si sa quisi ndi nuu moo.
Tatu cua zanahma moo sii ra cua coton
vatyi sa ndisa cuu cuhva tyaa ndi cuatyi
sata ra. Tacuan cuu cuhva cahan ra Tértulo.
9 Ta tandɨhɨ ra hebreo i catyi ra vatyi sa
ndisa cuu tandɨhɨ sa nacatyi ra.
10 Tacuan ta i catyi ra gobernador vatyi
nacahan ra Pablo. Ta i quisaha cahan ra
Pablo sihin ra ta catyi ra: Zɨɨ cuñi vatyi moo
cuu ra cua tyizoho cuhva cua quehin. Site
vatyi sa cuaha cuiya ndyaca ñaha moo sii
ñiyɨvɨ hebreo.
11 Tatu cua ndaca tuhun cua coton vatyi
iyo usi uu quɨvɨ ñi sa sei ñuu Jerusalén. Se-
hin yucuan vatyi cua zacahni sii ra Ndyoo.
12 Ñá natuhun tahan xein nu sihin minoo
ñiyɨvɨ. Ta ñá zacuvei sii ñiyɨvɨ vehe ñuhu
cahnu. Ñá zacuvei sii ñiyɨvɨ vehe ñuhu
ndyihi. Ta ñahñi zacuvei sii ñiyɨvɨ sisi ñuu
cuan.
13 Ñahñi cuhva cuu tyaa ra ya cuatyi sate
vatyi yɨvɨ sa ndisa cahan ra.
14 Zoco ndisa cua catyi suhun vatyi zac-
ahni sii ra Ndyoo. Zuun ñi Ndyoo ra i
zacahnu ñiyɨvɨ sahnu sii ndi ta sa naha
cuu ra. Sino iñi tandɨhɨ tuhun i tyaa ra
Moisés sa cuu ley ndi. Ta sino iñi tandɨhɨ
tuhun i tyaa tandɨhɨ ra profeta. Ndisa vatyi
zacahni sii ra Ndyoo cuhva catyi ra Jesús.
Ta cuhva cuan ña vaha catyi ñiyɨvɨ hebreo.
15 Sino iñi vatyi cua zanandoto ra Ndyoo
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cuahan quɨvɨ. Ta yu-
cuan cuhva sino iñi ñiyɨvɨ hebreo, ndɨhɨ ca.
Cua nandoto ñiyɨvɨ vaha, ta cua nandoto
ñiyɨvɨ ña vaha.
16 Yucuan cuenda nducu xein cuhva coo
vaha mi sihin ra Ndyoo ta sihin ñiyɨvɨ
tandɨhɨ cuhva.
17 Cuaha cuiya i ñohi inga ñuu ta zɨquɨ
i nasei ñui vatyi cua tyindyei sii ñiyɨvɨ
ndahvi ta cua cuhve ofrenda sii ra Ndyoo.

18 Tacuan ñi zacui, vatyi sa sicoo ique
sa cuenda ra Ndyoo, ta i nduvaha tuqui
cuenda ra cuhva catyi costumbre maa ndi.
Ta i nañihi ñiyɨvɨ hebreo sii sisi vehe ñuhu
cuan. Ñiyɨvɨ ñuu Asia cuu ñu i tɨɨn sii. Zoco
ñá ñohi sihin cuaha xaan ñiyɨvɨ sisi vehe
ñuhu ta ñá cuvaa ndi.
19 Cuñi si sa quisi ñu Asia cuan ta tyaa
ñu cuatyi sate tatu iyo cuatyi sa ndisa cuii.
Zoco ñá quisi ñu cuan.
20 Vaha, vityi cuñi si sa nacatyi ra ihya
ña cuatyi i zavehi. Sa ndaca tuhun ra sii,
quɨvɨ i sehin nu titahan ra.
21 Ñahñi cuatyi i zavehi, zoco iyo minoo
tuhun i quehin sihin ra quɨvɨ cuan. Tyehen
i catyi sihin ra: "Vityi cua tasi tuñi ndo sii
vatyi catyi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ."
Tacuan i catyi sihin ra cuan, catyi ra Pablo
sihin ra Félix.
22 Sito vaha ra Félix yozo caa iyo cuhva sii
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Yucuan cuenda
i catyi ra sihin ra Pablo ta sihin tandɨhɨ
inga ra cuan: Vaha ñi vityi. Sa cuu cuhun
ndo. Naquisi xihna ra Lisias, ra cu nuu
sii zandaru, ta zɨquɨ cua catyi yozo caa
cundoo tyiño ya. Catyi ra.
23 Tacuan ta i catyi ra Félix sihin ra cu
capitán vatyi cucumi ra sii ra Pablo vehe
caa, zoco catyi tucu ra: Cuu tava ndo zuhva
sii ra Pablo. Cuhva ndo sa quisi ñiyɨvɨ nu
ñoho ra vatyi quisi ndyaca ñu ña sa siñi
ñuhu sii ra.
24 I yaha zuhva quɨvɨ ta i sahan tucu ra
Félix sihin ñazɨhɨ ra ndya vehe tyiño. Nañi
ñazɨhɨ ra Drusila. Ñaha hebreo cuu ña. I
cana ra Félix sii ra Pablo. Ta i tyizoho ra sa
cahan ra Pablo cuhva sino iñi ñiyɨvɨ sii ra
Jesucristo.
25 Ta i cahan tucu ra Pablo sa cuenda
cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa vaha ta cuhva
cua zacuenda vaha ñu sii ñu ta ma zavaha
ca ñu sa ndya vaha ñi, cuhva cuñi maa ñu. I
nacatyi ra Pablo vatyi ña cuaha ca quɨvɨ ta
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Tacuan ta i
quisaha yuhu ra Félix ta i catyi ra sihin ra:
Sa cuu cuhun vityi. Nacuyatyi inga saha ta
cua cana tuqui suun.
26 Cuñi ra Félix sa tyiyahvi ra Pablo sii ra
ta cua zaña ra sii ra. Yucuan cuenda i cana
ra Félix sii ra cuaha saha. Ta i natuhun ra
sihin ra.
27 Tacuan ta i yaha uu cuiya ta zɨquɨ i
quita ra Félix tyiño gobernador cuan. Cuñi
ra sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ hebreo. Yu-
cuan cuenda i zanandoo ra sii ra Pablo
vehe caa. Ta i quɨhvɨ inga ra nañi Porcio
Festo tyiño gobernador.

25

Cuahan ra Pablo nuu ra Festo

1 Tacuan ta i saa ra Festo ta i quihin
ra tyiño gobernador. I yaha uñi quɨvɨ ta
i quita ra ñuu Cesarea ta cuahan ra ñuu
Jerusalén.
2 Yucuan i cahan ra zutu nahnu ta inga
ra ñiñi hebreo sihin ra. I catyi ra ña cuu
cuatyi i tyaa ra sata ra Pablo.
3 Sica xaan ra hebreo tumañi iñi sii ra
Festo sa natasi ra sii ra Pablo ñuu Jerusalén.
Sica iñi ra hebreo vatyi cua quɨhvɨ xehe ra
ta cua cahñi ra sii ra Pablo ityi vasi ra.
4 Zoco i catyi ra Festo: Cua ndoo ra Pablo
ñuu Cesarea vatyi ña naha ca ta cunanuhi
yucuan.
5 Yucuan cuenda catyi vatyi nacuhun ra
ndyizo tyiño sii ndo indyacuan. Natyaa ra
cuatyi sata ra Pablo indyacuan tatu ndisa
vatyi iyo cuatyi ra. Tacuan i catyi ra Festo.
6 Ta sindyaa ra Festo uña, a usi tahan
quɨvɨ ñuu Jerusalén ta zɨquɨ i sinanuhu ra
ndya ñuu Cesarea. Ta inga quɨvɨ cuahan
ra vehe tyiño ta i tava ra tyiño sa cua quisi
ndyaca zandaru sii ra Pablo.
7 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Pablo nu ndyaa ra,
ta sa yucu ra hebreo. Sa quisi ra ndya ñuu
Jerusalén. I tuhva ra hebreo ta i tyaa xaan
ra cuatyi sata ra Pablo. Zoco ñá cuu cuhva
cuñi ra vatyi ña ndisa ra.
8 Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin ra Festo:
Ñahñi numinoo cuatyi i zavehi. Ñá zavehi
cuatyi cuenda ley ñiyɨvɨ hebreo. Ñá zavehi
cuatyi cuenda vehe ñuhu cahnu ndi. Ta
ñahñi cuatyi i zavehi cuenda ra César, ra cu
tyiño cahnu ñuu Roma. Tacuan i catyi ra
Pablo.
9 Cuñi ra Festo sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ
hebreo ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra
sii ra Pablo: ¿Atu cuñun sa cuhun tucun ñuu
Jerusalén? Ta yucuan cua catyi yozo caa
cua cundoo tyiño ya. Catyi ra.
10 Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sa ndyei
nuu moo ta moo cuu ra ndyaca ña

cuenda ra César, ra cu tyiño cahnu. Ihya cuu nu cuñi si sa cundoo tyiño ya vatyi ra ñuu Roma cui. Sito vohon vatyi ñahñi cuatyi i zavehi sihin ñiyɨvɨ hebreo.

11 Zoco tatu minoo cuatyi cahnu i zavehi ta saha si cuhva cahñi ñiyɨvɨ sii, ma nduqui cuhva caqui. Zoco tatu ña ndisa cuhva cahan ra hebreo, ma cuu cuhvon sii, sii ra. Yuhvi catyi vatyi nacatyi maa ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Catyi ra.

12 Tacuan ta zɨquɨ i natuhun tahan ra Festo sihin ra ndyizo tyiño sihin ra ta zɨquɨ i catyi ra: Sa catyun vatyi cuñun sa cua catyi ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Vaha, cua cuhun nuu ra.

Cuahan ra Pablo nuu ra rey Agripa

13 I yaha zuhva quɨvɨ ta zɨquɨ i quisi ra Agripa, ra cu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo. I saa ra sihin ña Berenice ñuu Cesarea cuan. Vasi zaha ñu saludar sii ra Festo.

14 Cuaha quɨvɨ i ndoo ñu yucuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Festo sihin ra rey cuan ñaa sa cuu sa cuenda ra Pablo. Tyehen i catyi ra: Iyo minoo ra zandoo ra Félix vehe caa quɨvɨ i quita ra sa cuu ra ra cu tyiño.

15 Ta sa sehin ñuu Jerusalén i quisi ra zutu nahnu ta ra ñiñi sii ñiyɨvɨ hebreo nu ndyei ta i nacatyi xaan ra sihin sa cuenda ra Pablo ta cuñi xaan ra sa cua cahñi sii ra.

16 Zoco i nacatyi sihin ra yozo caa iyo cuhva sii maa ndi. Vatyi ra cu tyiño cuenda ñuu Roma cui. I catyi sihin ra vatyi ña tuhva ndi cahñi sii ñiyɨvɨ tatu ñá cundaa vaha tyiño. Ta saha ndi sa zacacu ñiyɨvɨ sii ñu yozo caa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ñu.

17 Tacuan ta i quisi tucu ra hebreo cuan ihya. Yucuan cuenda ñá ndatu que. Inga quɨvɨ i sehin vehe tyiño. Ta i tasi tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo.

18 Sica iñi vatyi cahnu xaan cuu cuatyi i zavaha ra, zoco ña tacuan cuu cuatyi ra cuhva catyi ra hebreo.

19 Cuñi ra hebreo cuatyi sihin ra vatyi ña sino iñi ra cuhva iyo costumbre maa ndo hebreo. Cahan ra hebreo cuenda minoo ra nañi Jesús. Catyi ra vatyi ña ndito ca ra Jesús, zoco catyi ra Pablo vatyi ndito ra.

20 Tacuan ta ñá ñihi cuhva ñaa sa cua zavehi vatyi zɨɨn zɨɨn cahan ra. Yucuan cuenda i nducu tuhin sii ra Pablo tatu ña cuñi ra sa cuhun ra ndya ñuu Jerusalén vatyi yucuan cua cutuñi ra sa cuenda tyiño ya.

21 Zoco i sica ra sa ndoo ra vehe caa ndya cua cuu cuhun ra ta cutuñi ra nuu ra César ñuu Roma. Yucuan cuenda ñoho ca ra vehe caa ndya cua cuu tasi sii ra ñuu Roma. Tacuan i catyi ra Festo.

22 Ta zɨquɨ i catyi ra Agripa sihin ra: Cuñi tucu mi tyizohi ñaa sa cua catyi ra Pablo. Ta i catyi ra Festo sihin ra: Zuun ñi ityaan cua tyizohon sa cahan ra.

23 Inga quɨvɨ i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii ra Agripa sihin ña Berenice. Tyaqui xaan zahma ndisi ñu. I quɨhvɨ ñu vehe nu cua tyizoho ñu sa cahan ra Pablo. I quɨhvɨ tucu zandaru ra ndyizo tyiño nahnu ta tandɨhɨ ra mandoñi ñuu cuan. Tacuan ta i tasi ra Festo tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo. Ta sa saa ra yucuan

24 ta zɨquɨ i cahan ra Festo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan ta catyi ra: Yoho rey Agripa ta tandɨhɨ ndoho ra yucu ihya, ica ndo sii ra ya. Cuaha xaan ra hebreo cuñi cuatyi sihin ra ityi ñuu Jerusalén. Ta tacuan tucu ñu ihya. Ña zaña ñu cuhva sa catyi ñu sihin, vatyi nacuu ra.

25 Sica iñi vatyi ñahñi cuatyi ra sa cua cuu ra, zoco maa ra Pablo i catyi vatyi nacatyi maa ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Yucuan cuenda sica iñi vatyi cua tasi sii ra nu iyo ra César.

26 Cua tasi minoo carta sii ra César. Zoco ña ñihi cuhva ñaa sa cua catyi sihin ra. Yucuan cuenda catyi vatyi cua quisi ra Pablo nuu moo tata Agripa ta nuu inga ndoho, ndɨhɨ ca. Cua tyizoho ndo ñaa sa cua catyi ra, ta cua nacatyi ndo sihin yozo caa sica iñi ndo. Tacuan ta cua cote ñaa tuhun cua tasi sii ra César.

27 Sica iñi vatyi ña vaha cua tasi sii minoo ra nuhñi, nuu ra cu tyiño cuan tatu ma nacatyi sihin ra cu tyiño ñaa cuatyi ra iyo. Tacuan i catyi ra Festo.

26

Cuhva i cahan ra Pablo nuu rey Agripa

1 Tacuan ta i catyi ra Agripa sihin ra Pablo: Sa cuu cahan moo vityi. Ta zɨquɨ i zaha ra Pablo saludar sii ra rey Agripa sihin ndaha ra ta i quisaha catyi ra sihin ra Agripa:

2 Yoho rey Agripa, zɨɨ xaan cuñi vityi
vatyi saha moo sa nacatyi suhun. Cuaha
xaan cuatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo ra tahan yo
sihin.
3 Zoco zɨɨ cuñi vatyi sito moo tandɨhɨ cos-
tumbre iyo sii maa yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta sa
sica iñun sa cuenda tandɨhɨ sa sino iñi maa
yo hebreo. Yucuan cuenda sique tumañi
iñi suun sa nacoo tundyee iñi suun ta tyi-
zohon tandɨhɨ cuii sa cua quehin suhun.

Nacatyi maa ra Pablo yozo caa i cuu ra ta ta coto ca ra sii ra Cristo

4 Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa
ta catyi ra: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sito vaha
ñu vatyi i sahnu mi cuhva iyo costumbre
maa yo. Sito ñu yozo caa i cui ndya ta luhli
ndya ñui. Ta sito ñu yozo caa i cui ndya ñuu
Jerusalén.
5 Cuaha xaan cuiya sa sito ñu sii. Tatu
cua cuhva ñu cuenda cua catyi ñu vatyi ra
fariseo cui ndya ta luhli. Ta ra fariseo, ñihi
ca zatyiño ra sa tyaa ra yahvi sii tandɨhɨ ley
hebreo ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra hebreo.
6 Ta vityi cuñi ñiyɨvɨ hebreo cuatyi sihin
vatyi sino iñi vatyi sa quisi minoo ra cua
zacacu sii yo tañi sa catyi ra Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta tyiemvu.
7 Zoco ña sino iñi tandɨhɨ sa usi uu tahan
ityi ñiyɨvɨ hebreo vatyi sa i quisi ra ta ndatu
ca ñu sii ra. Yucuan cuenda zacahnu ñu
sii Ndyoo ta zavaha ñu tyiño ra ñiyaca ta
ndyiyaca. Ta zuun ñi cuenda cuan tyaa ñu
cuatyi sate vatyi catyi vatyi sa yaha quisi ra
zacacu sii yo.
8 ¿Ñacu ña cuu sino iñi ndo vatyi i zanan-
doto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi ra?

Nacatyi ra Pablo yozo caa i sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús ta quɨvɨ ca

9 Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta
catyi ra: Ta quɨvɨ ca zuun ñi mi sica iñi vatyi
vaha cua zavehi ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
10 Tacuan i zavehi ñuu Jerusalén. Saha
ra zutu nahnu tundyee iñi sii sa cua tyihi
cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús vehe
caa. Ta i tahan iñi sa sahñi ñiyɨvɨ sii ñu.
11 Cuaha xaan saha i cañi sii ñiyɨvɨ tatu
ma zaña ñu tuhun ra Jesús. Sehin vehe
ñuhu hebreo nu zacahnu ñu sii Ndyoo ta
i cañi sii ñu. I cuxaan xein sihin ñu ndya
cuhva i sehin inga ñuu nu cuahan ñu ta i
cañi sii ñu indyacuan.

Nacatyi ra Pablo yozo caa zama cuhva iyo ra

12 Cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta
catyi ra: Tacuan ta zɨquɨ i ñihi cuhva sihin
ra zutu nahnu. Saha ra tundyee iñi sii
sa cua tyihi sii ñiyɨvɨ vehe caa, ta yucuan
cuenda i quihin ityi cua cuhin ñuu Dam-
asco.
13 Yoho rey, yuhvi catyi vatyi zuun ñi ityi
cuehin ta maa ora i ndyehi minoo ñúhu
ityi andɨvɨ. Ñihi ca si ta zɨquɨ ñuhu ñicandyi.
Nacahnu ndundisi ityi cuehin sihin inga ra
ndɨhɨ sihin.
14 Tacuan ta i nduva tandɨhɨ ndi nu ñuhu
ta siñi sa cahan ra cahan. Cahan ra zahan
hebreo ta catyi ra sihin: “Saulo, Saulo. Ña
vaha cahñi tohon sihin mi. Zuun ñi sii moo
zañicuehun. Tañi minoo burro sañi ndyaa
tatu cañi sitoho tɨ sii tɨ.”
15 Tacuan ta zɨquɨ i catyi: “¿Yoo sa cahan,
tata?” Ta i catyi ra: “Ra Jesús cui. Sahñi
tahan xoon sihin.
16 Vityi nduviton. Nacuɨñɨ ndyoon. I
quitui nuun vatyi cua zatyiñon tyiñe, ta cua
nacatyun sihin ñiyɨvɨ cuhva sa ndyehun sii
vityi ta cuhva cua ndyehun sii cuee ca.
17 Cua zacuenda mi suun sii ñiyɨvɨ hebreo
ta sii inga ñiyɨvɨ. Ta vityi cua tasi suun nu
iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
18 Cua zañohon sii ñu minoo sa ndisa cuii
ta cua zaña ñu sa zavaha ñu ndya vaha ñi ta
cua sino iñi ñu sii. Ma zavaha ca ñu cuhva
cuñi cuihna, ta cua zavaha ñu cuhva cuñi
mi. Tacuan ta cua ndasi cuatyi ñu ta cua
coo vaha ñu sihin mi tañi iyo ñiyɨvɨ sino iñi
sii.” Tacuan i catyi ra Jesús sihin. Catyi ra
Pablo.

Nacatyi ra Pablo vatyi tyaa ra yahvi sa catyi ra Ndyoo sihin ra

19 Cahan ca ra Pablo sihin rey Agripa ta
catyi ra: I tyei yahvi sa cahan ra Jesús sihin,
yoho rey Agripa, vatyi i ndyehi sii ra.
20 I nacatyi sihin ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa
ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu ta tyaa ñu yahvi
sii Ndyoo. Nazavaha ñu sa vaha cuhva
zavaha ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Tacuan
i quehin sa xihna ñi ñuu Damasco. Ta
tacuan i cahan tuqui ñuu Jerusalén. Zuun
ñi tuhun cuan i quehin nu cu si Judea ta

inga ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
21 Yucuan cuenda i tɨin ra hebreo sii,
vehe ñuhu cahnu ta nducu ra cuhva cahñi ra sii.
22 Zoco ndya quɨvɨ cuan ta cuhva ndya
vityi tyindyee ra Ndyoo sii. Nacatyi sihin
ñiyɨvɨ ñiñi ta nacatyi sihin ñiyɨvɨ ndahvi
Tuhun Ndyoo. Ɨin ñi cuhva quehin tañi i
cahan ra profeta ta tyiemvu ta tañi i cahan
ra Moisés, ndɨhɨ ca. Ña zama mi sii si.
23 Vatyi i catyi ra cuan vatyi cua tahan ra
Cristo tundoho ta cua cuu ra. Ta maa ra
cuu ra cua nandoto sa xihna ñi sisi sa i sihi
ra. Ta cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta
sihin inga ñiyɨvɨ yozo caa cua cacu añima
ñu. Tacuan i catyi ra Pablo cuhva i nacatyi
ra Tuhun Ndyoo.

Catyi ra Pablo vatyi nasino iñi ra Agripa sii ra Jesús

24 Tacuan i cahan ra Pablo ta zɨquɨ ñihi
xaan i cana saa ra Festo ta catyi ra: Yoho
Pablo, zana xiñun. Cuaha xaan i cahvun
ndya cuhva ndya sa nduzana xiñun.
25 Ta i catyi ra Pablo: Tata sahnu Festo,
ña zana xiñi. Ta tuhun quehin, maa ñi sa
ndisa, maa ñi sa vaha cuu si.
26 Sito vaha rey Agripa ya tuhun quehin.
Ña sica iñi ta quehin tuhun ya sihin maa
ra vatyi site vatyi sa sito ra tandɨhɨ tuhun
nacatyi sihin ndo. Sito ra vatyi sito tandɨhɨ
ñiyɨvɨ cuhva i cuu ra Jesús. Ñahñi sa xehe i
sicoo.
27 Tacuan i catyi ra Pablo sihin ra Festo ta
zɨquɨ i cahan tucu ra sihin rey Agripa: Yoho
rey Agripa, site vatyi sino iñun sa i tyaa ra
profeta ta tyiemvu.
28 Ta i catyi rey Agripa sihin ra Pablo:
¿Atu sica iñun vatyi ta sica ñi cua sino iñi sii
ra Jesús?
29 Ta i catyi ra Pablo: Nacuhva ra Ndyoo
vatyi cua sino iñun sii ra Jesús a vityi a cuee
ca. Cuñi xein sa cua sino iñi tandɨhɨ ndo.
Cuñi xein sa cua coo ndo cuhva iyo mi, zoco
ña cuñi sa cua quɨhɨ ndo vehe caa cuhva
ñohi. Catyi ra.
30 Ta sa yaha cahan ra Pablo ta zɨquɨ i
sicuɨñɨ ndyaa ra rey sihin ra gobernador
cuan sihin maha Berenice ta tandɨhɨ inga
ra yucu yucuan.
31 I quita ñu vatyi cua natuhun tahan ñu
tuhun sa siñi ñu. Ta i catyi ñu: Ñahñi sa i
zavaha ra cuan ta cua cuu ra. Ta ñahñi sa
i zavaha ra ta cua ndoo ra vehe caa. Catyi
ñu.
32 Ta i catyi ra Agripa sihin ra Festo: Sa
xihna ñi cuu zaña moo sii ra Pablo, zoco
vityi ma cuu ca vatyi sa sica ra sa cua
cutuñi ra nuu ra César.

27

Tasi ra cu tyiño sii ra Pablo ñuu Roma

1 Tacuan ta zɨquɨ i nacasi tahan tyiño
vatyi cua cuhun ra Pablo nu cu si Italia nuu
ra César. Ta i quihin minoo ra cu capitán sii
ra Pablo sihin zuhva ca ra ñoho vehe caa
tañi cuhva i catyi ra cu tyiño. Julio nañi
capitán cuan ta iyo ra cuenda zandaru ra
Augusto. Yuhvi ra Lucas cuehin sihin ra
Pablo.
2 Cuahan tucu ra Aristarco, ra ñuu
Tesalónica. Cuenda Macedonia cuu ñuu
Tesalónica cuan. I quɨhvɨ ndi minoo barco
sa i quita ñuu Adramitio minoo ñuu sa
ndyaa yuhu tyañuhu. Cua nanuhu tu, ta
yaha tu ñuu sa iyo yuhu tyañuhu nu cu si
Asia. Tacuan i quita ndi sihin maa tu.
3 Inga quɨvɨ i saa ndi ñuu Sidón. Vaha
zavaha ra Julio sihin ra Pablo vatyi saha ra
sa cua cuhun ra nu iyo amigo ra ñuu cuan.
Ta i saha ñu ñaa sa siñi ñuhu sii ra.
4 Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ tucu ndi
barco cuan ta i zandaa ra zahma sa za-
cuhun sii barco cuan sihin tatyi ta cuahan
ndi. I yaha tu minoo ñuhu sa ndyaa mahñu
tyañuhu sa nañi Chipre. I yaha ndi tɨcuɨ
Chipre ta ñuhu cahnu vatyi ñihi xaan quiñi
ndaha tatyi inga siyo cuan ta ñá cuu yaha
ndi yucuan.
5 I yaha ndi ityi yuhu tyañuhu nu cu si
Cilicia. Ta i yaha ndi ityi yuhu tyañuhu ñuu
Panfilia. Ta zɨquɨ i saa ndi ñuu Mira sa iyo
cuenda Licia.
6 Ta ñuu Mira cuan i nañihi capitán cuan
inga barco, yutu sa quita ñuu Alejandría.
Cua cuhun tu ndya nu cu si Italia. Ta i catyi
ra capitán vatyi cuhun ndi sihin tu cuan.
7 Tacuan ta i quita tucu ndi cuahan ndi.
Cuaha quɨvɨ cuahan barco cuee cuee ñi,
ta sihin tundoho i saa tu yatyi inga ñuhu
mahñu tyañuhu sa nañi Gnido. Ñá cuu
ca cuhun barco ityi nuu vatyi ñihi xaan

caa tatyi. Yucuan cuenda i yaha ndi tɨcuɨ minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Creta ta inga sa nañi Salmón. Ña ñihi xaan ñoho tatyi yucuan.

8 Cuahan barco yuhu yuhu tyañuhu ñi yuhu ñuhu Creta cuan. Tacuan ta i quɨhvɨ barco yatyi ñi ñuu Lasea nu nañi si Nu Vaha Cua Nacuɨñɨ Barco.

9 Sa yaha xaan quɨvɨ, ta sa yaha minoo vico sii ñiyɨvɨ hebreo nu ñahñi maa sasi ñu, ta zɨquɨ ñá cuu ca cuhun barco vatyi sa cua saa quɨvɨ cua nduñihi xaan tatyi vatyi sa cuñi noo zavi. Ta ña vaha cuhun barco coto ndyee tu. Yucuan cuenda i catyi ra Pablo sihin ra zacaca barco cuan:

10 Tata, cutuñi iñi vatyi tatu cua cuhun yo cua coo xaan tundoho sii yo. Cua ndyee barco sihin ndaha tyiño ta cua cuu ñiyɨvɨ.

11 Ñá tyaa ra capitán cuan yahvi sa cahan ra Pablo, zoco i tyaa ra yahvi sa cahan ra zacaca barco ta sa cahan ra cu sitoho tu.

12 Ña vaha cua ndoo barco nu sicuɨñɨ tu vatyi cua coon xaan zavi ta ñihi xaan cua quɨhɨ tatyi quɨvɨ cuan. Yucuan cuenda tandɨhɨ ra i catyi: Naquita yo ihya ta nducu yo cuhva cuhun yo ñuu Fenice sa iyo zuun ñi cuenda Creta ya. Tatu cuu saa yo yucuan, vaha cua ndoo barco. Ña ñihi xaan caa tatyi yucuan ta ndyaa ñuu cuan siyo caña ñicandyi. Ta cua yaha yo vico zavi yucuan. Tacuan i catyi ra.

Ñihi xaan caa tatyi nu tyañuhu

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha caa tatyi ityi tyañuhu zoco ña ñihi xaan. Yucuan cuenda i sica iñi ra vatyi cua cuu cuhun ra cuhva cuñi ra. Tacuan ta i tava ra minoo caa vee xaan sa ñoho sisi ndutya sa ña saha caca barco ta zɨquɨ cuahan ndi. Yatyi ñi yuhu tyañuhu cuan cuahan ndi nu iyo ñuhu Creta.

14 Zuhva ñi cuahan ndi ta zɨquɨ ñihi xaan quisaha caa tatyi. Ityi caña ñicandyi ta ityi yucu quisi tatyi cuan.

15 Ñá cuu ca caca barco ityi nuu vatyi ñihi xaan caa tatyi. Yucuan cuenda i saha ra cuhun tu sihin tatyi nu yɨvɨ ityi cuhun ra.

16 Tacuan i cuu ta i yaha ndi minoo ñuhu luhlu mahñu tyañuhu nañi si Clauda. Siyo zatyi i yaha ndi sihin barco vatyi ñihi ca caa tatyi inga siyo. Ña ñihi xaan caa tatyi nu yaha ndi yucuan. Cuu, i natyihi ra lancha luhlu sisi barco vatyi cuñi ndyee xaan lancha.

17 I tyihi ra sii tu sisi barco coto cunaa tu. Tacuan ta i cava ra yoho nahnu sii barco cahnu cuan. I sihñi ra sii tu coto tahvi cuatyi tu. Tacuan ta i quisaha yuhu ra coto cañi ndutya sii barco nu ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu nu cu si Sirte. Yucuan cuenda i zanoo ra zahma sa iyo sii barco sa quiñi ndaha tatyi ta saha ra sa cuhun tu ndya vaha ñi.

18 Inga quɨvɨ zuun ñi ñihi xaan coon zavi ta ñihi xaan quiñi ndaha tatyi sii barco. Yucuan cuenda i casaha zavita ra carga tu sisi tyañuhu.

19 Ta quɨvɨ cu uñi cuan i zavita ndi ndaha tyiño barco cuan.

20 Cuaha xaan quɨvɨ ñá ndyehe ndi ñicandyi ta ñá ndyehe ndi tiñoo. Tacuan ta i sica iñi ndi vatyi ma cacu ca ndi vatyi ñihi xaan caa tatyi ta coon xaan zavi.

21 Cuaha xaan quɨvɨ ñá sasi ndi. Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin tandɨhɨ ra: Ndoho amigo, vaha xaan ca tatu sa i tyizoho ndo sa quehin quɨvɨ cuan ta ñá quita yo nu cu si Creta. Vatyi ndyehe, cahnu xaan tundoho ndyehe yo vityi, ta cuaha xaan ndaha tyiño cua naa.

22 Zoco vityi catyi vatyi zanduzɨɨ ndo iñi ndo. Yoñi maa cua naa. Barco ñi cua naa.

23 Sito ndo vatyi ndyaca ñaha ra Ndyoo sii ta zatyiñe tyiño ra. Cuñi i quisi minoo ángel Ndyoo nu ndyei.

24 Ta catyi ra: “Ma yuhun Pablo. Cuñi ra Ndyoo sa cua nacatyi moo tuhun ra nu ndyaa ra César. Catyi ra Ndyoo vatyi cua zavaha ra tumañi iñi suun. Cua zacacu ra suun ta sa cuenda moo cua cacu tandɨhɨ inga ra ñoho sisi barco ya.” Tacuan i catyi ángel cuan.

25 Yucuan cuenda catyi vatyi zanduzɨɨ ndo iñi ndo, xaa. Sino iñi mi sii ra Ndyoo. Site vatyi cua zavaha ra cuhva catyi ángel cuan sihin.

26 Iyo minoo ñuhu nu cua catyihi barco ya, ñuhu sa iyo mahñu tyañuhu ya. Catyi ra Pablo.

27 Sa yaha uu vitya sa sica ndi tacuan. Ityi cuan ityi ya cuahan barco zacuu tatyi. Ta minoo sa cuaa cuahan barco tyañuhu sa

nañi Adria. Ta maañuu i nacoto ra zacaca barco vatyi yatyi ñi ndya ñuhu yucuan.
28 Tacuan ta zɨquɨ i tyicuhva ra yozo cuhva sa cono ñoho ndutya nu yaha ndi. Ta ndyehe ra vatyi oco sahun ɨɨn metro. Cuahan ndi zuhva ca ityi nuu, ta i tyicuhva tucu ra ta ndyehe ra vatyi oco usa metro ñoho ndutya.
29 Yuhu xaan ra zacaca barco coto tahvi cuatyi tu tatu nañi tu nu yuu. Yucuan cuenda i zanoo ra cumi tahan caa vee xaan sisi ndutya ityi zuhma tu vatyi zanacuɨñɨ si sii barco. Tacuan ta i ndatu ra ta cuñi xaan ra sa cundisi.
30 Nducu xaan zuhva ra zatyiño sisi barco cuhva cono xehe ra. Yucuan cuenda i quisaha zanoo ra lancha. I catyi ra vatyi cua zanoo ra caa nahnu ityi xiñi barco zoco zandavi ñaha ra.
31 Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin ra capitán ta sihin inga ra cu zandaru: Tatu ma ndoo ra ya sisi barco sihin maa yo ma cacu ndo. Catyi ra.
32 Tacuan ta i sahndya zandaru yoho nuhñi lancha cuan. Cuahan ñi tu.
33 Sa vasi cundisi ta catyi ra Pablo sihin tandɨhɨ ra: Casi ndo. Vityi sa iyo uu vitya sa ñá sasi ndo ta ñá quixi ndo.
34 Catyi sihin ndo vatyi sa ndyoo ñi casi ndo vatyi tacuan ta cua coo tundyee iñi sii ndo. Ta yoñi maa cua tahan tundoho ndaha ñi. Catyi ra.
35 Ta sa yaha cahan ra Pablo tacuan ta i quihin ra minoo pan. Saha ra tyahvi ndyoo sii Ndyoo nuu tandɨhɨ ra yucu yucuan. Ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta quisaha sasi ra.
36 Tacuan ta i nduzɨɨ ca iñi inga ra ta sasi ra.
37 Uu ziendu uñi xico sahun ɨɨn tahan nduhvi ra ñoho sisi barco cuan.
38 Sasi ndi ndya sa ndaha iñi ndi ta zɨquɨ i zavita ra sɨtɨ trigo sisi tyañuhu vatyi cua nduñahma ca barco.

Cuhva i ndyee barco

39 Tacuan ta zɨquɨ i cundisi, ta i ndyehe ra zacaca barco vatyi yatyi ñi iyo ñuhu, zoco ñá sito ra ñaa ñuhu cuu si. I ndyehe ra minoo ityi nu cuu quɨhvɨ barco, ta vaha xaan iyo yuhu tyañuhu yucuan. Yucuan cuenda cuñi ra tyihi ra barco yucuan.
40 Tacuan ta i sahndya ra yoho nuhñi caa sa zacuɨñɨ sii barco cuan. Ta zɨquɨ i ndasi ra yoho sa sinuhñi vitu sa zavico cava barco. Ta i zandaa tucu ra zahma tu vatyi cua zacuhun tatyi sii tu. Tacuan ta zɨquɨ i quisaha cuahan barco ndya ñuhu cuan.
41 Zoco i sicuɨñɨ barco nu ñiyɨtɨ, ta i ndoo tu. Ñá cuu ca natava ra barco vatyi sa ndyee ityi xiñi tu sisi ñiyɨtɨ, ta ityi yɨɨ tu i quisaha tahvi cuatyi tyañuhu vatyi ñihi xaan quiñi ndaha si sii barco.
42 I cuñi zandaru cahñi ra sii ra ñoho vehe caa, ra cuahan sihin ra, coto cua zutya ra ta quita ra nu ñuhu ityi ta cono ra.
43 Zoco ñá saha ra capitán sa cahñi zandaru sii ra ñoho vehe caa vatyi ñá cuñi ra sa cuu ra Pablo. I catyi ra vatyi naquɨhvɨ xihna ra cuu zutya tyañuhu, ta cua saa ra ndya ñuhu ityi sa xihna ñi.
44 Ta zɨquɨ cua cuhun inga ra ityi sata ra nu vitu vaha a nu vitu barco sa tahvi cuatyi. Ta tacuan cuu cuhva i cacu tandɨhɨ ndi ta i quita ndi nu ñuhu ityi.

28

Iyo ra Pablo minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Malta

1 Tacuan cuu cuhva i cacu ndi. I catyi ñiyɨvɨ yucuan vatyi Malta nañi ñuhu cuan sa iyo mahñu tyañuhu.
2 I cundahvi iñi ñiyɨvɨ sii ndi ta zatahan ñu ñúhu vatyi coon xaan zavi ta visi xaan ndi. Tacuan i tyindyee ñu sii ndi.
3 I naquihin ra Pablo zuhva nducu ndyihi cua tyihi ra nu ñúhu. Ta zɨquɨ i quita minoo coo xaan sihin sa ihñi. Ta i tɨɨn tɨ ndaha ra ta ñá zaña tɨ.
4 I ndyehe ñiyɨvɨ yucu yucuan vatyi ñá zaña tɨ ndaha ra Pablo, ta i quisaha catyi ñu sihin tahan ñu: Ra sahñi sii ñiyɨvɨ cuu ra ya. Sa cacu ra sisi tyañuhu, zoco ña saha ra Ndyoo sa cundito ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Catyi ñu.
5 Tacuan ta zɨquɨ i naquɨzɨ ra Pablo ndaha ra ta i canacava coo cuan sisi ñúhu, ta ñahñi sa tahan ra Pablo.
6 I ndatu ñiyɨvɨ ta sica iñi ñu tatu zandaa si sii ra Pablo a ta sica ñi cua cuu ra. Naha xaan i ndatu ñu, ta i ndyehe ñu vatyi ñahñi i tahan ra. Tacuan ta i sica iñi ñu inga cuhva ta catyi ñu: Minoo ndyoo cuu ra.
7 Yatyi ñi nu i siyucu ndi ndyaa terreno minoo ra nañi Publio. Ra ndyaca ñaha yucuan cuu ra. I saha ra sa cundyaa ndi

vehe ra. Ta vaha xaan i siyucu ndi uñi quɨvɨ i zacuu ra.

8 Ñihi xaan caa zutu ra Publio vatyi cuhu ra. Zaa ra ta siyo ra nɨñɨ. Cuahan ra Pablo nu caa ra. Sica tahvi ra sii Ndyoo ta tyizo ra ndaha ra sii ra ta zanduvaha ra sii ra.

9 I ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i quisi tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhu iyo ñuu cuan. Ta i nduvaha ñu.

10 Ta zɨquɨ cuaha xaan sa saha maa ñu sii ndi. Ta quɨvɨ i quita tucu ndi sihin barco i saha maa ñu tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndi sa cuenda ityi.

Saa ra Pablo ñuu Roma

11 Uñi yoo i sindyaa ndi Malta cuan, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ndi minoo barco sa iyo yucuan. Yucuan i ndoo tu vico zavi. Yutu sa quita ñuu Alejandría cuu tu, ta ndyaa uu tahan ndyoo, ra nañi Cástor ta ra nañi Pólux sa zanandacu ñiyɨvɨ xiñi barco.

12 I quɨhvɨ ndi sisi tu ta cuahan ndi ñuu Siracusa. Ta yucuan i ndoo ndi uñi quɨvɨ.

13 Ta zɨquɨ i quita ndi yucuan ta cuahan ndi ñuu Regio. Inga quɨvɨ i quisi minoo tatyi ityi yuhu tyañuhu ta i sica barco uu quɨvɨ ca ta i saa ndi ñuu Puteoli.

14 Ñuu cuan i nañihi ndi zuhva ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. I sica ñu sa cua ndoo ndi sihin ñu minoo vitya. Tacuan ta zɨquɨ i quita ndi ta cuahan ndi ñuu Roma sihin saha ndi.

15 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús tuhun vatyi vasi ndi ta i quita ñu ñuu Roma ta i quisi zatahan ñu sii ndi ityi vasi ndi. Zuhva ñu i quisi, ñihi tahan ñu sihin ndi minoo nuyahvi nu nañi si Foro Apio. Ta inga ñu quisi, ñihi tahan ñu sihin ndi nu nañi si Uñi Tahan Vehe Posada. Sa ndyehe ra Pablo sii ñu ta saha ra tyahvi ndyoo sii Ndyoo ta sicoo ca tundyee iñi sii ra ta zɨɨ ca cuñi ra.

16 Tacuan ta i saa ndi ñuu Roma. Saha cuenda ra capitán sii ra Pablo ta sii inga ra sindyaca ra sii ra cumi vehe caa. I tyaa ica ra cuan sii ra Pablo. Ndyaa zɨɨn ra minoo vehe, ta minoo ñi zandaru cumi sii ra.

Zacuaha ra Pablo Tuhun Ndyoo ñuu Roma

17 I yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ i cana ra Pablo sii tandɨhɨ ra ñiñi hebreo. Ta sa titahan ra i catyi ra sihin ra: Yañi xaa, ñahñi cuatyi i zavehi sihin ñiyɨvɨ hebreo ñu tahan yo. Ñahñi sa ña vaha i zavehi sa cuenda costumbre sahnu sa zavaha ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta sa naha. Zoco i tɨɨn ñiyɨvɨ sii, ñuu Jerusalén ta saha ñu sii, sii ra ndyaca ñaha cuenda ñuu Roma.

18 I tasi tuñi ra cuan sii, ta zɨquɨ i cuñi zaña ra sii, vatyi ñahñi cuatyi i zavehi ta cui.

19 Zoco ñá saha ra hebreo sa zaña ra ndyaca ñaha ñuu Roma sii. Yucuan cuenda i catyi vatyi cua cuhin nuu ra César ta cua cundaa tyiño ya. Tacuan i catyi vazu ña cuñi cuatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo.

20 Yucuan cuenda i sique sa ndyehi sii ndo ta sa quehin sihin ndo. Cuñi zandei sihin ndo vatyi sino iñi vatyi sa yaha quisi ra cua zacacu sii tandɨhɨ yo. Maa ra cuu ra sa ndatu xaan tandɨhɨ maa yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta yucuan cuenda nuhñi sihin cadena ya. Tacuan cuu cuhva i catyi ra Pablo.

21 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra hebreo cuan sihin ra Pablo: Ñahñi carta i tasi ra hebreo sii ndi sa cuenda moo. Ta ñiyɨvɨ hebreo ñu tahan yo, ñu i quita ñuu Jerusalén ta saa ñu ihya, ñahñi ndya vaha ñi i cahan ñu suun.

22 Cuñi ndi tyizoho ndi sa cohon. Cuñi ndi coto ndi yozo caa sica iñi moo vatyi sito ndi vatyi catyi ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ vatyi ña vaha ñiyɨvɨ cuu ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús. Tacuan i catyi ra hebreo cuan.

23 Tacuan i cahan ra, ta zɨquɨ i sata ra hebreo cuan minoo quɨvɨ cua titahan tucu ra sihin ra Pablo. Ta quɨvɨ cuan tuu xaan ñiyɨvɨ i quisi vehe nu ndyaa ra Pablo. Ndyiyaca cuii i nacatyi tucu ra Pablo sihin ñu yozo caa cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii yo. I catyi ra vatyi nacatyi ra Moisés ndya ta tyiemvu yozo caa cua cuu ra Jesús. Ta zuun ñi cuhva cuan i cahan ra profeta ta tyiemvu, catyi ra Pablo. Tacuan i nacatyi xaan ra Pablo sihin ñu vatyi cuñi xaan ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.

24 Ta sicoo zuhva ñu sino iñi sa cahan ra Pablo, ta inga ñu ñá sino iñi ñu.

25 Ñá ndu-ɨɨn ñu. Ta sa numi ñu cunuhu ñu ndya vehe ñu ta zɨquɨ i catyi ra Pablo minoo ca cuhva sihin ñu. Catyi ra: Ndisa cuii cuu si cuhva i cahan ra Isaías sa cahan

ra cuenda Ndyoo i zacuu Tatyi Ii ta tyiemvu
sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
26 Vatyi i catyi ra:
Cua cuhun nu iyo ñiyɨvɨ ya ta cua catyun
sihin ñu:
“Tyizoho xaan ndo Tuhun Ndyoo, zoco ña
cutuñi iñi ndo sa tyizoho ndo.
Ndisa, ndyehe ndo yozo caa iyo ra Ndyoo,
zoco ña sito ndo ñaa sa cuu sa ndyehe
ndo.”
27 Ta cahan ca Tatyi Ii sihin ra Isaías ta
tyiemvu ta catyi ra:
Ndisa cuii zanduñihi xaan ñiyɨvɨ iñi ñu coto
cua nduvaha añima ñu.
Ña cuñi ñu tyizoho ñu coto cua cutuñi iñi ñu.
Ña cuñi ñu sa nducu ñu cuhva, coto cua
quisi ñu sii ta cua zame cuhva iyo ñu
ta zanduvehi sii ñu.
Tacuan i catyi Tatyi Ii sihin ra Isaías.
28 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pablo sihin
ñiyɨvɨ yucu yucuan: Nacoto vaha ndo vatyi
ndya vityi cua nacatyi ndi Tuhun Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ, ñu sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Cua tyizoho ñu cuhva zanduvaha ra Ndyoo
añima ñiyɨvɨ, ta cua sino iñi ñu. Tacuan i
catyi ra Pablo.
29 Ta sa yaha cahan ra Pablo tacuan ta
i quita tandɨhɨ ñu hebreo. Sahñi tahan ñu
zuhva vatyi ñá ndu-ɨin ñu sihin tahan ñu sa
cuenda cuhva cahan ra Pablo.
30 Uu cuiya i ndoo ra Pablo ñuu cuan. I
sica noo ra minoo vehe ta tyiyahvi ra yahvi
si. Ta vaha xaan i cahan ra sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ i saa vehe ra.
31 I nacatyi ra sihin ñu yozo caa cuñi
ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii yo. Ta i
zacuaha ra sii ñu yozo caa iyo ra Jesús. Ñá
yuhu ra ta nacatyi ra, ta yoñi i zayanga sii
ra.

Carta Sa I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Roma

I tyaa ra Pablo carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Roma

1 Yuhvi ra Pablo tasi carta ya sii ndo. Minoo muzu ra Jesucristo cui. I casi ra Jesucristo sii, ta i saha ra tyiño sii vatyi cui minoo ra sa cua zacoto Tuhun Vaha ra sii ñiyɨvɨ, cuhva cacu ñu.
2 Ta ihya Tuhun Vaha cuu zuun ñi tuhun sa i catyi ra Ndyoo ta sa naha vatyi cua quisi si. I cahan ra Ndyoo sa cuenda si quɨvɨ i cahan ra profeta ta sa naha.
3 Cuenda zehe ra Ndyoo cuu tuhun ya. I zacacu minoo ñaha sii ra cuhva cacu maa yo. Ta ñiyɨvɨ ra rey David i cuu sii ra.
4 Ta i sihi ra Jesús, ta i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta cuhva cuan i zavaha ra Ndyoo minoo sa cahnu xaan, ta i zañaha ra vatyi zehe ra cuu sii ra Jesús. Ta ii xaan cuu ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, tañi ii maa ra Ndyoo.
5 Sa cuenda ra Jesús i cundahvi iñi ra Ndyoo sii, ta i saha ra tyiño sii sa zacote Tuhun ra. Ta tacuan ta cua sino iñi ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua tyaa ñu yahvi. Ta cua zacahnu ñu sii ra Jesucristo.
6 Ta zuun ñi ñiyɨvɨ cuan cuu tucu maa ndo. I casi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuu ndo ñiyɨvɨ sii ra Jesucristo.
7 Tyei carta ya sii maa ndo, ra sino iñi ñuu Roma. Cuñi xaan ra Ndyoo sii ndo, ta i casi ra sii ndo vatyi cuu ndo ñiyɨvɨ ra. Cuñi vatyi nacundahvi xaan ca iñi ra Ndyoo ta ra Jesucristo sii ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo. Ta ra Jesucristo, cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuñi ra Pablo cuhun ra ñuu Roma

8 Sa xihna ñi sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ra zacahni. Sehi tyahvi ndyoo sii ra sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo ta vityi sino iñi tandɨhɨ ndo. Ta cuhva sa sino xaan iñi maa ndo, sa sito ñiyɨvɨ nacahnu cuhva sino iñi ndo.
9 Muzu maa ra Ndyoo cui. Tyaa xein yahvi sii ra sihin tandɨhɨ cuii añime, ta zacote Tuhun ra sa cuenda Zehe ra. Ta sito vaha ra vatyi ña zañe sa quehin sihin ra cuenda ndo.
10 Ta sique sii ra vatyi tatu cuñi maa ra, nacuhva ra vatyi cuhin cundyehi sii ndo. Sa naha xaan cuñi ndyehi sii ndo, ta ñá cuu.
11 Cuñi xein cuhin nu yucu ndo, ta cua nacatyi que Tuhun Ndyoo sihin ndo, ta cua sino ca iñi ndo.
12 Cuñi cuhve tundyee iñi sii ndo, ta cua cuhva tucu maa ndo tundyee iñi sii. Cua tyindyee tahan yo sii yo sihin cuhva sino iñi yo sii maa ra Ndyoo.
13 Cuñi sa coto ndo yañi xaa vatyi sa cuaha xaan saha cuñi cuhin nu yucu ndo, zoco ndya vityi ta ña cuu cuhin. Cuñi cuhin vatyi cuñi zacote Tuhun Ndyoo nu yucu ndo, ta cua sino ca iñi ndo, ta cua nducuaha ca ndoho ra sino iñi sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
14 Ñiñi xaan cuñi si zacote sii ñiyɨvɨ cahan zahan griego ta ñiyɨvɨ ña cahan zahan griego ta sihin ñiyɨvɨ sito ta ñiyɨvɨ ña cuaha sito.
15 Cuñi si sa zacote sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda cuñi xein zacote sii maa ndo, ra ndyaa ñuu Roma.

Iyo xaan tundyee iñi sihin Tuhun Vaha ra Ndyoo

16 Ña cahan nui sa cuenda Tuhun Vaha ra Ndyoo vatyi cuhva cuu si sii maa ra Ndyoo, ta cua zacacu si sii yoo ra sino iñi. Sa xihna ñi i saa si nu iyo ñiyɨvɨ hebreo, ta cuee ca i saa si nu iyo inga ñiyɨvɨ.
17 Vatyi cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ zañaha si vatyi zandasi ra cuatyi ñu ta zanduvaha ra añima ñu sihin sa sino iñi ñu sii ra. Tañi cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Minoo ra sa zanduvaha ra Ndyoo añima, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi i sino iñi ra.”

Iyo xaan cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

18 Zoco cuxaan xaan ra Ndyoo sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ, ta cua tasi tuñi ra sii ñu sa cuenda tandɨhɨ sa ña vaha zavaha ñu. Cuaha xaan cuatyi ñiyɨvɨ iyo, ta cuatyi ñu cuan cuu ta ña cuu sino iñi inga ñiyɨvɨ.

19 Ta cuhva cuu coto ñiyɨvɨ cuhva iyo ra
Ndyoo, casi xaan iyo si vatyi i zañaha maa
ra sii yo, ta sa sito ñiyɨvɨ.
20 Ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ ta casi xaan cuu
ndyehe ñiyɨvɨ cuhva iyo ra Ndyoo. Tandɨhɨ
sa i zavaha ra zañaha si vatyi iyo xaan
cuhva sii ra, ta cuaha xaan ca sa siñi tuñi
iyo sii maa ra ta zɨquɨ sii maa yo. Ndyoo
cuu ra sa ndisa. Ta sito ñiyɨvɨ vatyi iyo ra
Ndyoo vazu ña cuu ndyehe yo sii ra. Zoco
cuu sino iñi yo sii ra. Yucuan cuenda ma
cuu catyi ñiyɨvɨ sa ndisa vatyi ña sito ñu ñaa
sa cuu sa vaha.
21 Sa i sito ñiyɨvɨ vatyi iyo ra Ndyoo, zoco
ñá cuñi ñu zacahnu ñu sii ra tañi tahan si
zacahnu yo sii ra. Ta ñá saha ñu tyahvi
ndyoo sii ra. I quisaha sica iñi ñu tuhun sa
ña ñiñi, ta i naa sa siñi tuñi vaha sii ñu.
22 Catyi ñu vatyi sa cuaha xaan i cutuhva
ñu ta siñi tuñi xaan ñu, catyi ñu, zoco i nduu
ñu ñiyɨvɨ ñá sito yozo caa iyo ra Ndyoo.
23 Ñá zacahnu ca ñu sii sa minoo ñi
Ndyoo, ra ndito tandɨhɨ cuii tyiemvu, ra
Ndyoo ra ndisi xaan ta tyaqui xaan. Zoco i
zavaha ñu ndyoo sa cua zacahnu ñu, ta caa
si cuhva caa ñiyɨvɨ a cuhva caa zaa a quɨtɨ a
cuhva caa coo.
24 Yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo sii ñu,
ta i zavaha ñu tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa
cuñi añima ñu. I zavaha ñu cuatyi zuun ñi
sihin tahan ñu.
25 I zaña ñu sii sa ndisa sa cuenda ra
Ndyoo, ta cuñi ca ñu sii inga ndyoo sa yɨvɨ
Ndyoo sa ndisa cuii. Ta inga tucu cuhva
vatyi i zacahnu ñu ta i tyaa ca ñu yahvi sii
sa zavaha ra Ndyoo ta zɨquɨ sii maa ra vazu
maa ra i zavaha tandɨhɨ cuii. Ta tahan si
zacahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii cuhva. Ta
nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.
26 Yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo sii ñu,
ta i zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha. I
zandoo ñu cuhva vaha sa coo minoo rayɨɨ
sihin minoo ñi ñaha. Ta i zama ñu inga
cuhva, minoo cuhva ña vaha. I zavaha ñu
zɨhɨ sa ña vaha sihin inga ñu zɨhɨ,
27 ta tacuan tucu i zavaha rayɨɨ sihin inga
rayɨɨ. I zandoo ra cuhva tahan si coo ra
sihin ñu zɨhɨ, ta i zavaha ra sii si sihin inga
rayɨɨ. Ta sihin coño ñuhu ra tasi tuñi ra
Ndyoo sii ra vatyi cahnu xaan cuatyi ra.
28 Ñá cuñi ca ñiyɨvɨ nacohon iñi ñu sii ra
Ndyoo a tyaa ñu yahvi sii ra. Ta yucuan
cuenda i zaña ra Ndyoo sii ñu ta saha ra
sa coo minoo sa siñi tuñi ña vaha sii ñu, ta
zɨquɨ i zavaha ñu tandɨhɨ cuii sa ña vaha.
29 Ta i situ cuii sa quiñi caa sii ñu sa
cuenda tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha i zavaha
ñu. Quihin rayɨɨ sii ñu zɨhɨ ta ña tandaha
ra sihin ñu. Tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha
zavaha ñu. Ndyiyo iñi ñu ndaha tyiño inga
ñiyɨvɨ. Ñahñi sa ndoo iyo sii ñu. Cuxaan ñu
tatu iyo sa vaha sii inga ñiyɨvɨ. Sahñi ñu
ñiyɨvɨ. Nducu ñu tizɨhɨ. Zandavi ñaha ñu.
Quiñi xaan iyo ñu. Cahan ñu ndya vaha ñi
sii inga ñiyɨvɨ zoco xehe ñi.
30 Quiñi cahan ñu sii ñiyɨvɨ vazu ña ndisa.
Cuxaan xaan ñu sihin ra Ndyoo. Cahan ñu
ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ. Zacahnu xaan ñu
sii ñu, ta catyi ñu vatyi vaha xaan ñu. Cuaha
xaan cuhva ña vaha tava ñu. Ña tyaa ñu
yahvi sii zutu ñu ta sii zɨhɨ ñu.
31 Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo xiñi ñu vatyi
ña cutuñi iñi ñu ñaa sa cuu sa vaha. Saha ñu
tuhun ta ña tyaa ñu yahvi sii si. Ña cuñi ñu
nu sii ñiyɨvɨ sii ñu. Cuxaan ñu sihin ñiyɨvɨ,
ta ma zaha ñu tucahnu iñi sii ñu. Ta ña
cundahvi iñi ñu sii ñiyɨvɨ.
32 Sito vaha ñu cuhva i catyi maa ra
Ndyoo vatyi tahan si sa cuu cuii ñiyɨvɨ
zavaha cuhva ña vaha cuan. Zoco zavaha
ñu sii si. Ta ña tacuan ñi, ndya cuhva cuzɨɨ
xaan iñi ñu tatu zavaha tucu inga ñiyɨvɨ sii
si.

2

Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuhva iyo ñu

1 Yucuan cuenda yoho, yoo ra cuun, tatu
ndyehe xoon tatu zavaha inga ñiyɨvɨ sa
vaha a sa ña vaha, zuun ñi zɨquɨ moo cua
ndoo cuatyi, ta ma zandasi ra Ndyoo cu-
atyun. Vatyi tyicuhvon sii inga ñiyɨvɨ, ta
zuun ñi cuatyi zavaha ñu, zavohon.
2 Ta sito yo vatyi tasi tuñi ra Ndyoo sihin
minoo cuhva ndoo sii ñiyɨvɨ zavaha cuhva
cuan.
3 ¿Atu sica iñun vatyi cuu tyicuhvon sii
ñiyɨvɨ? Ta zuun ñi cuhva ña vaha zavaha ñu
zavaha tucu moo. ¿Atu sica iñun vatyi ma
tasi tuñi ra Ndyoo suun?
4 Ndyee xaan iñi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ta
cundahvi xaan iñi ra sii ñu. ¿Atu sica iñun
vatyi yucuan cuenda ma tasi tuñi ra suun?

Tatu tacuan sica iñun, ña cutuñi iñun vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua zandoon cuatyun, ta yucuan cuenda cundahvi iñi ra suun.

5 Ta cuenda sa ndava xaan iñun ta ña cuñun zandoon cuatyun, ta yucuan cuenda zanducahnu con cuatyun, ta cua cuxaan xaan ra Ndyoo suhun quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ sihin minoo cuhva ndoo ta cua cuhva ra tundoho ndyehe ñu.

6 Quɨvɨ cuan cua cuhva maa ra Ndyoo sii sa minoo minoo ñiyɨvɨ cuhva tahan si sii ñu sa cuenda tyiño i zavaha ñu.

7 Ñiyɨvɨ ña zaña sa zavaha sa vaha, cuñi ñu vatyi cua cuzɨɨ iñi ra Ndyoo sihin ñu. Ta cuñi ñu vatyi catyi ra vatyi vaha zavaha ñu. Ta nducu ñu cuhva ñihi ñu sa cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Sii maa ñu cuan cua cuhva ra sa cundito ñu.

8 Zoco ñihi xaan cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii maa ra ta sii sa ndisa. Zavaha ñu sa ña vaha. Yucuan cuenda ñihi xaan cua tasi tuñi ra sii ñu cuhva tahan si sii ñu.

9 Cua coo xaan tucuihya iñi ta tundoho sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha, xihna ca sii ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.

10 Ta cua cuzɨɨ xaan iñi ra sihin ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, ta cua catyi ra vatyi vaha zavaha ñu. Ta cua coo sa taxi ñi sii ñu sihin ra, ta ma caca xaan ca iñi ñu. Sa xihna ñi cua cuhva ra cuhva ya sii ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.

11 Tacuan cua zavaha ra vatyi minoo cuhva ndoo zavaha ra Ndyoo, ta cua cuhva ra cuhva tahan si sii sa minoo minoo yo.

12 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha cuatyi ta ña sito ñu tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, cua cuu ñu zoco yɨvɨ sa cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. Ta ñiyɨvɨ sa sito tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta zavaha ñu sa ña vaha, cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu cuhva catyi tuhun i saha ra sii ra Moisés.

13 Vatyi yɨvɨ ñiyɨvɨ sa siñi ñi Tuhun Ndyoo cuu ñu cua quita vaha ityi nuu maa ra. Ñiyɨvɨ zavaha cuhva catyi Tuhun ra cuu ñu cua catyi ra vatyi ñahñi cuatyi ñu.

14 Iyo ñiyɨvɨ sa ña sito tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, zoco zuun ñi zavaha ñu cuhva catyi si vazu ña sito ñu vatyi iyo si. Sa siñi tuñi vaha sii ñu cuu sa catyi sihin ñu ñaa sa cuu sa vaha vazu ña sito ñu tuhun i saha ra Ndyoo.

15 Zoco zañaha ñu vatyi iyo si añima ñu. Inuu ñi cahan sa siñi tuñi vaha sii ñu sihin ñu tañi cuhva catyi Tuhun i saha ra Ndyoo. Ta tyaa sa siñi tuñi vaha sii ñu cuatyi sata ñu a catyi si sihin ñu vatyi vaha cuu cuhva zavaha ñu.

16 Ta tacuan cua cuu si quɨvɨ cua cuhva ra Ndyoo tyiño sii ra Jesucristo sa cua tyicuhva ra sii ñu, ta cua ndyehe ra tatu zavaha ñu sa vaha a sa ña vaha. Sa i zacote cuhva ya sii ndo quɨvɨ i nacatyi Tuhun Vaha ra sihin ndo. Vazu xehe xaan zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha a cuenda sa sica ñi iñi ñu, zoco sito ra Ndyoo, ta cua tyicuhva ra Jesucristo sii ñu.

Tyaa ñiyɨvɨ hebreo yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés

17 Catyi ndo vatyi ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo. Ta ndisa. Ta catyi ndo vatyi tyaa xaan ndo yahvi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi tacuan ta cua cacu ndo cuñi ndo. Ta zacahnu ndo sii ndo vatyi maa ñi maa ndo zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa, catyi ndo.

18 Ta catyi ndo vatyi sito ndo cuhva cuñi maa ra. Ta sito ndo ñaa sa cuu sa vaha xaan vatyi sito ndo tuhun i saha ra. Catyi ndo.

19 Sica iñi ndo vatyi cuu zaquihin ityi vaha ndo sii ñiyɨvɨ ña sito. Ta sica iñi ndo vatyi cuu ndo tañi minoo ñúhu ndisi zandisi sii ñiyɨvɨ sica noo nu ñaa.

20 Cuu zacuaha ndo sii ñiyɨvɨ ña sito sa vaha, cuñi ndo, ta zaquihin ityi vaha ndo sii ñu tañi sa ndyihi cuu ñu vatyi sihin tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta sa sito ndo tandɨhɨ cuii sa vaha ta sa ndisa, catyi ndo.

21 Zacuaha ndo sii inga ñiyɨvɨ, zoco ta cutuhva ca maa ndo. Zacuaha xaan ndo sii ñiyɨvɨ vatyi ma zuhu ñu, zoco zuun ñi maa ndo zuhu ndo. ¿Atu ña ndisa?

22 Catyi ndo vatyi ña vaha cua cuzu minoo rayɨɨ sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, zoco zavaha ndo cuhva cuan. ¿Atu ña tacuan? Cuxaan ndo tatu zacahnu ñiyɨvɨ zandu yutu, zoco zuhu ndo ndaha tyiño nu iyo vehe ñuhu si.

23 Vaha xaan ñiyɨvɨ cuu maa ndo vatyi tyaa ndo yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra

Moisés, catyi ndo. Zoco ña tyaa ndo yahvi
sii si sa ndisa cuii, ta sihin cuhva cuan ña
zacahnu ndo sii ra Ndyoo.
24 Tañi catyi Tuhun Ndyoo: "Ñiyɨvɨ sa
yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cahan ñu ndya vaha
ñi sii ra Ndyoo sa cuenda sa ña vaha sa
zavaha maa ndo."
25 Tatu ndisa cuii vatyi zavaha ndo cuhva
catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés,
tyindyee si sa tyaa ndo yahvi costumbre sa
tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Zoco tatu ña tyaa
ndo yahvi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo,
yɨvɨ ñiyɨvɨ ra cuu sii ndo. Ñahñi tyindyee si
sa tyaa ndo yahvi sii costumbre cuan. Tañi
minoo zeña ñi cuu si vatyi ñiyɨvɨ cuenda ra
Ndyoo cuu sii ndo, zoco yɨvɨ.
26 Ta ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa ndisa tuhun i
saha ra Ndyoo sii ra Moisés, vazu ña tyaa
ñu yahvi costumbre cuan, zoco zuun ñi cua
tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii ñu tañi tatu zavaha
ñu sii si.
27 Vazu ña zavaha ñu costumbre cuan,
zoco tyaa ñu yahvi sii tuhun i saha ra
Ndyoo. Maa ñu cuu ñu cua zañaha sii maa
ndo vatyi iyo cuatyi ndo. Vatyi maa ndo i
ñihi ndo tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés
ta zavaha ndo costumbre cuan, zoco ña
tyaa ndo yahvi cuhva catyi tuhun i saha ra
Ndyoo sa ndisa.
28 Vazu ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo zoco ña
cuñi si catyi si vatyi ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo
cuu sii ndo sa ndisa. Ta costumbre sa
tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee, ña zatyiño si maa
ñi sa cuenda coño ñuhu ñiyɨvɨ.
29 Zoco ñiyɨvɨ sa cuu ñiyɨvɨ hebreo sa
ndisa cuii cuu ñu sa zama cuhva iyo ñu
ndya añima ñu. Tyaa ñu yahvi tuhun i saha
ra Ndyoo, ta zavaha tucu ñu costumbre
cuan vatyi cuñi ñu zañaha ñu vatyi zehe
ra Ndyoo cuu sii ñu sa ndisa. Ta vazu ma
zacahnu ñiyɨvɨ sii ñu cuhva cuan, zoco cua
catyi ra Ndyoo vatyi vaha ñu.

3

1 ¿Atu vaha ca sa cuu yo ñiyɨvɨ hebreo?
¿Atu tyindyee costumbre circuncisión cuan
sii yo?
2 Iyo cuaha xaan cuhva tyindyee si sa
cuu yo ñiyɨvɨ hebreo, ta sa ñiñi ca cuu sa
saha maa ra Ndyoo tandɨhɨ tuhun ra sii
ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
3-4 Vazu cuaha xaan ra hebreo ña sino
iñi cuhva catyi ra Ndyoo, zoco zuun ñi cua
zavaha maa ra Ndyoo cuhva catyi ra. Vazu
catyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ vatyi ma zavaha
ra cuhva catyi ra, zoco cua zavaha ra sii
si. Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo: "Cua
ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tuhun cohon cuu sa
ndisa, ta cua coto ñu vatyi ra cahan sa ndisa
cuun."
5 Ta vityi cua quehin cuhva cahan ñiyɨvɨ.
Catyi ñu vatyi vaha xaan ca sa zavaha yo
sa ña vaha, ta sihin cuhva cuan zañaha si
vatyi vaha xaan ca cuu ra Ndyoo. Ta catyi
ñu vatyi ña vaha sa tasi tuñi ra Ndyoo sii yo
vatyi tyindyee si sii ra sa zavaha yo sa ña
vaha vatyi zañaha si vatyi vaha xaan maa
ra, catyi ñu.
6 Zoco ña ndisa sa tacuan vatyi tatu
tacuan cuu si, ma tyicuhva ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
7 Tatu sica iñi yo vatyi vaha ca sa cuvatya
yo ta zɨquɨ cua coto ñiyɨvɨ vatyi ndisa xaan
cuu tuhun cahan maa ra Ndyoo ta cua
zacahnu ca ñu sii ra. Zoco ña tacuan cuñi si
vatyi tatu tacuan sica iñi yo, ma cutuñi iñi
yo ñaa cuenda cua tyicuhva ra Ndyoo sii yo
tañi ñiyɨvɨ iyo cuatyi.
8 Iyo ñiyɨvɨ catyi ñu: "Nazavaha ca yo sa
ña vaha ta cua zañaha si vatyi vaha xaan ca
ra Ndyoo vatyi cuaha xaan cuatyi yo cua
zandasi ra." Ta catyi ñiyɨvɨ cahan ndya
vaha ñi sii maa yo vatyi zuun ñi cuhva
cuan zacuaha yo, catyi ñu. Ñihi xaan cua
zandyehe ra Ndyoo tundoho sii ñiyɨvɨ ca-
han cuhva cuan vatyi tacuan tahan si sii
ñu.

Iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii yo

9 Ta yozo caa ¿atu vaha ca cuu maa yo
ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ? Ña ndisa.
Sa nacatyi ndi sihin ndo vatyi iyo cuatyi
sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Iyo cuatyi sii ñiyɨvɨ
hebreo ta sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
10 Tañi catyi Tuhun ra Ndyoo:
Yoñi minoo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, numi-
noo.
11 Yoñi minoo ñu sa cutuñi iñi.
Yoñi maa nanducu sii ra Ndyoo.
12 Tandɨhɨ cuii ñu i naa iñi ñu sii ra Ndyoo.
I zandoo ñu ityi ra, ta ñahñi minoo cuhva
vaha zavaha ñu sa cuenda ra Ndyoo.
Numinoo ñu ña zavaha sa vaha, yoñi maa.

13 Quiñi xaan cahan ñu, ta vatya xaan ñu
sihin yuhu ñu.
Cuu si minoo xico iñi xaan sahan sa quita
sisi ñaña sa tacoho yuhu.
14 Cahan ñu ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ.
Ta quiñi xaan cahan ñu sii ñu.
15 Yatyi xaan cua cahñi ñu ñiyɨvɨ.
16 Nu yucu ñu saha ñu tundoho, ta saha
xaan ñu sa cuihya iñi sii inga ñiyɨvɨ.
17 Ña sito ñu yozo caa zacuu ñu ta coo sa taxi
sii ñu sihin ra Ndyoo ta sihin inga
ñiyɨvɨ.
18 Ta ña yuhu maa ñu sii ra Ndyoo.
Catyi Tuhun ra Ndyoo.
19 Sito yo vatyi tandɨhɨ tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra Moisés, cahan si sa cuenda
ñiyɨvɨ hebreo. Ta cua coto tandɨhɨ ñu vatyi
iyo cuatyi ñu nuu ra Ndyoo, ta ma cuu catyi
ñu vatyi ñahñi cuatyi ñu. Ta tacuan tucu
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
20 Yoñi numinoo ñiyɨvɨ cua nduvaha
añima ityi nuu maa ra Ndyoo sihin sa tyaa
xaan ñu yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés vatyi tuhun cuan cuenda zacoto ñi
si sii ñu ña sa cuu cuatyi ñu.

Ñihi yo sa cacu añima yo sihin sa sino ñi iñi yo sii ra Ndyoo

21 Vityi sito yo vatyi yɨvɨ sihin tuhun i
saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta nduvaha
añima yo ityi nuu maa ra. Zuun ñi Testa-
mento Sahnu catyi si cuhva cuan.
22 Vityi zanduvaha ra Ndyoo cuhva iyo
ñiyɨvɨ sihin sa sino ñi iñi ñu sii ra Jesucristo.
Ta inuu cuii ñi tɨin cuenda ra sii ñu sino iñi
tacuan vazu ñu hebreo a inga ñu vatyi ña
zɨin ndyehe ra sii yo.
23 Ta iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Sica
xaan ndyaa tandɨhɨ yo nuu ra Ndyoo ta
sihin cuhva cuñi ra.
24 Zoco i zavaha maa ra Ndyoo minoo
tumañi iñi cahnu xaan sii yo sa tyiyahvi
ra Jesucristo sa cuenda cuatyi yo. Ta vityi
catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi maa
yo sa sino iñi sii ra Cristo vatyi i zavaha ra
cuhva cuan.
25 I zaquisi ra Ndyoo sii ra Cristo. Ta i
ndoho ra. Ta i sihi ra sa cuenda cuatyi
maa yo. Ta ma cuxaan ca ra Ndyoo sihin
yo tatu sino iñi yo vatyi sati nɨñɨ ra Cristo
sa cuenda maa yo. Ta i zandyee xaan ra
Ndyoo iñi ra ndyehe ra sii yo, ta ña cañi
ra sii yo cuenda cuatyi i zavaha yo quɨvɨ
cumañi ca coto yo Tuhun ra.
26 Ta i zañaha ra vatyi vaha xaan ra sihin
yo vatyi i ndoho ra Cristo sa cuenda cuatyi
maa yo. Ta yucuan cuenda catyi ra Ndyoo
vatyi ñahñi cuatyi iyo sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra
Jesús.
27 Ihya cuu cuenda sa ma cuu catyi yo
vatyi vaha xaan maa yo. Ma cuu cahan
yo tacuan vatyi ma nduvaha añima yo ityi
nuu ra Ndyoo sihin sa zavaha yo sa vaha.
Maa ñi sihin sa sino iñi yo sii ra Jesucristo
ta nduvaha añima yo nuu ra Ndyoo.
28 Sito ndi vatyi catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi cuatyi iyo sii minoo ra tatu sino iñi ra
sii ra Cristo vazu ña tyaa ra yahvi sii tuhun
i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.
29 Ndisa vatyi zacahnu ñiyɨvɨ hebreo sii
ra Ndyoo, zoco zacahnu tucu inga ñiyɨvɨ
sii ra. Zandasi ra Ndyoo cuatyi ñiyɨvɨ he-
breo, ta tacuan tucu sihin inga ñiyɨvɨ vatyi
yɨvɨ Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ hebreo ñi cuu ra.
Ndyoo cuu ra sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
30 Minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo, ta catyi
ra vatyi ñahñi ca cuatyi iyo sii ñiyɨvɨ sino
iñi sii ra Cristo vazu zavaha ñu costumbre
circuncisión cuan a vazu ma zavaha ñu sii
si.
31 ¿Atu sa cuenda sa sino iñi yo ta catyi yo
vatyi ña ñiñi ca tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra Moisés? Ma catyi yo tacuan. Vityi iyo
cuhva sii yo ta cuu tyaa yo yahvi sii si sa
ndisa cuii vatyi tyindyee ra Cristo sii yo.

4

Cuhva i zañaha ra Abraham cuhva i sicoo ra

1 ¿Ta yozo caa cuu si sa cuenda ra Abra-
ham, ra cu ñiyɨvɨ sahnu sii maa yo ñiyɨvɨ
hebreo? ¿Ña cuenda catyi ra Ndyoo vatyi
vaha ra Abraham?
2 Tatu catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi
ra Abraham vatyi i zavaha ra sa vaha, cuu
catyi maa ra Abraham vatyi vaha xaan ra.
Zoco ñá cuu catyi ra Abraham tacuan ityi
nuu ra Ndyoo.
3 I catyi ra Ndyoo vatyi vaha ra Abra-
ham cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “I sino iñi
ra Abraham sa catyi ra Ndyoo, ta yucuan

cuenda catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ra.” Catyi si.

4 Minoo ra zatyiño, ña ñihi ra xuhun sa caha ñi. Tyiyahvi ñu sii ra vatyi zatyiño ra.

5 Zoco minoo ra ña zatyiño sa cuenda cuhva cacu añima ra zoco sino iñi ra sii ra zandasi cuatyi ñiyɨvɨ, sihin sa sino ñi iñi ra cuan ta ñihi ra cuhva catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi ñahñi cuatyi ra.

6 I catyi tucu ra David vatyi zɨɨ xaan cuñi minoo ra tatu catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi ñahñi cuatyi ra. Ñahñi sa zavaha ra ta ñihi ra sa tacuan. Tumañi iñi ñi cuu si sa saha maa ra Ndyoo sii ra.

7 Ihya cuu cuhva i catyi ra David:

Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ, ñu i zandasi ra Ndyoo cuatyi.

8 Zanaa ra sii si.

Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ, ñu ña tyaa ca ra Ndyoo cuatyi zɨquɨ.

9 Ma cuu catyi yo vatyi maa ñi ñiyɨvɨ tyaa yahvi costumbre circuncisión cuu ñu ñihi tumañi iñi cuan sii ra Ndyoo. Zuun ñi cuhva cua ñihi ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi costumbre cuan. Sihin sa sino ñi iñi ra Abraham ta catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi ñahñi ca cuatyi ra.

10 ¿Ta ama i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ra Abraham? ¿Atu sa yaha zavaha ra costumbre circuncisión a cumañi ca? Cumañi ca zavaha ra sii si ta sa i catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi sa i nduvaha añima ra.

11 Ta zɨquɨ i zavaha ra costumbre cuan tañi minoo zeña vatyi sa yaha nduvaha añima ra sihin sa sino iñi ra, cuee ca sa zavaha ra cuhva cuan. Ta zɨquɨ i nduu ra minoo ñiyɨvɨ sahnu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ta ña zavaha ñu costumbre cuan. Sa cuenda sa sino ñi iñi ñu ta catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ñu.

12 Ta nduu tucu ra Abraham minoo ñiyɨvɨ sahnu sii ñiyɨvɨ zavaha costumbre cuan, zoco tatu maa ñi costumbre cuan zavaha ñu, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Abraham cuu sii ñu. Nduu ra ñiyɨvɨ sii ñu ndyico sii ra sa ndisa sihin cuhva sino xaan iñi ra. Ta sino ndisa cuii iñi ñu cuan sii ra Ndyoo cuee ca sa zavaha ñu costumbre cuan.

Sihin sa sino ñi iñi yo ta ñihi yo tumañi iñi sii ra Ndyoo

13 Ndya ta sa naha i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi maa ra sihin ñiyɨvɨ sii ra cua ñihi ñu tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ñá ñihi ñu cuhva cuan sihin sa tyaa ñu yahvi sii tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. I ñihi ñu sii si sihin sa sino ñi iñi ñu sii ra Ndyoo vatyi zavaha ra cuhva catyi ra. Ta i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ñu.

14 Vatyi tatu maa ñi ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi ley sa saha ra Ndyoo sii ra Moisés cuu ñu cua ñihi ndatu sii ra Ndyoo, tacuan ta ñahñi cua tyindyee si sa sino iñi yo sii ra Jesucristo, zoco ña tacuan cuu si, vatyi tatu tacuan cuu si, ña zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra sa ndisa.

15 Sa cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta catyi ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi ñiyɨvɨ. Tatu ñahñi sa catyi ña sa cuu sa ña vaha, ma cuu tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii si, ta ma cuu sa ma tyaa ñu yahvi sii si.

16 Yucuan cuenda sihin sa sino ñi iñi yo ta ñihi yo sa vaha vatyi tacuan ta cuu cuu si minoo tumañi iñi saha maa ra Ndyoo sii yo. I catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi cua ñihi ra minoo sa vaha. Ta i catyi tucu ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra cua ñihi ñu sa vaha vatyi sino iñi ñu cuhva i sino iñi ra Abraham. Cua cuhva ra Ndyoo sii si sii ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi tuhun i saha ra sii ra Moisés tatu sino iñi ñu sii ra Jesucristo. Ta cua cuhva ra sii si sii ñiyɨvɨ sino ñi iñi tañi maa ra Abraham. Ta maa ra cuu minoo ñiyɨvɨ sahnu sii tandɨhɨ cuii yo sa sino iñi.

17 Catyi tutu ra Ndyoo sa cuenda ra Abraham: “Cuaha xaan zehun cua coo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.” Zutu yo cuu sii ra Abraham nuu ra Ndyoo. Sino xaan iñi ra Abraham sii ra Ndyoo. Cuu zanandoto ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ i sihi. Ta tandɨhɨ sa cua cuu ityi nuu ca, cua cuu si vatyi maa ra Ndyoo cua zavaha sii si.

18 I sino iñi ra Abraham sa cahan ra Ndyoo vazu ma cuu si cuñi ra, zoco i cuu si. Ta i nduu ra zutu sahnu sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Tañi i catyi ra Ndyoo sihin ra: “Tyehen cua nducuaha ñiyɨvɨ suun.”

19 I sito ra Abraham vatyi sa sahnu xaan ra. Sa yatyi minoo ziendu cuiya ra. Sahnu xaan tucu maa ña Sara, ta ma cuu ca coo zehe ña. Zoco ña siin sino iñi ra Abraham vazu sa sahnu xaan nduu tahan ñu.

20 Ñá sica iñi ra Abraham vatyi ma cuu
ca coo zehe ñu, zoco i sino iñi ra tuhun i
catyi ra Ndyoo sihin ra. Ñá ndu-uu iñi ra.
I zacahnu ra sii ra Ndyoo.
21 I sito vaha xaan ra vatyi cuu zacuu ra
Ndyoo tandɨhɨ sa i catyi ra sihin ra.
22 Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi cuatyi ra Abraham vatyi i sino iñi ra.
23-24 Tacuan i catyi ra Ndyoo sa cuenda ra
Abraham. Ta i cahan tucu ra tuhun cuan
ndya sa cuenda maa yo. Cua catyi tucu ra
vatyi ñahñi cuatyi iyo sii maa yo vatyi sino
iñi yo sii ra Ndyoo, ra i zanandoto sii ra
Jesús sa i sihi ra. Ta ra Jesús cuu ra ndyaca
ñaha sii yo.
25 I sihi ra Jesús sa cuenda cuatyi maa
yo. Ta i nandoto ra vatyi tacuan ta cua cuu
catyi maa ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo
iyo.

5

Ñahñi cuatyi cua tyaa ra Ndyoo sata yo

1 Yucuan cuenda catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi ca cuatyi yo vatyi sino iñi yo. Sa iyo
sa taxi sii yo sihin ra Ndyoo vityi sa cuenda
maa ra Jesucristo.
2 Sa cuenda maa ra ñihi yo tumañi iñi sii
ra Ndyoo vatyi sino iñi yo. Ñihi xaan yo
tumañi iñi sii ra Ndyoo, ta zɨɨ xaan cuñi
yo. Ta nɨɨ cuu iñi yo vatyi cua cuhun yo nu
ndyaa ra Ndyoo ta cua nduu yo tañi maa ra.
3 Ta ña tacuan ñi, zoco zɨɨ cuñi tucu yo
vazu ndyehe yo tundoho vatyi sito yo vatyi
tyindyee si sii yo ta cua coo ca tundyee iñi
sii yo tatu cuaha tundoho ndyehe yo.
4 Ta tatu iyo tundyee iñi sii yo vaha xaan
cuu yo ityi nuu ra Ndyoo. Ta tatu vaha
xaan yo nuu ra, nɨɨ xaan cua cuu iñi yo
vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ sa vaha sa saha
maa ra.
5 Ta tatu sa cunɨɨ vaha iñi yo, sito yo vatyi
ma zandavi ñaha ra Ndyoo sii yo. Tacuan
sito yo vatyi sito yo vatyi cuñi xaan ra
Ndyoo sii yo. Ta Tatyi Ii sa saha maa ra sii
yo, iyo si añima yo ta zacoto si sii yo vatyi
cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo sihin minoo
cuhva vaha xaan.
6 Ñá cuu zacacu yo sii yo, zoco sa tahan
si quɨvɨ sa i catyi ra Ndyoo ta zɨquɨ i quisi ra
Cristo. Ta i sihi ra sa cuenda ñiyɨvɨ ña vaha
tañi maa yo.
7 Sito yo vatyi ma cuu cuu yo sa cuenda
ñiyɨvɨ ña vaha. Zoco iyo saha cua cuu mi-
noo ñiyɨvɨ sa cuenda inga ñiyɨvɨ vaha xaan
ca.
8 Ta maa ra Ndyoo zañaha ra vatyi cuñi
xaan ra sii yo vatyi vazu ñiyɨvɨ iyo xaan
cuatyi cuu maa yo, zoco i sihi ra Cristo sa
cuenda yo.
9 Ta vityi sa cuenda nɨñɨ ra Cristo ta catyi
ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo. Sa
cuenda ra Cristo i tɨɨn cuenda ra Ndyoo
sii yo, ta ma zandyehe ra tundoho sii yo
quɨvɨ cua cuxaan ra ta cua zandyehe ra
tundoho sii ñiyɨvɨ iyo cuatyi, quɨvɨ cua ndɨhɨ
ñuu ñiyɨvɨ.
10 Ta maa yo i cuu ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra
Ndyoo, zoco i zanduvaha ra sii yo sihin
ra quɨvɨ i sihi Zehe ra sa cuenda yo. Ta
vityi ndito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta sito
yo vatyi iyo xaan ca cuhva sa cua zacacu
ra sii yo vatyi iyo ra sisi añima yo.
11 Ta ña tacuan ñi. Zɨɨ xaan cuñi yo vityi
vatyi iyo sa taxi sii yo sihin ra Ndyoo sa
cuenda cuhva i zavaha ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva i zavaha ra Adán ta cuhva i zavaha ra Cristo

12 Sa cuenda minoo ra ta i quɨhvɨ cuatyi
ñuu ñiyɨvɨ. Ta cuenda cuatyi i zavaha ñiyɨvɨ,
ta i quisaha cuhva sa sihi tandɨhɨ ñu vatyi
iyo cuatyi sii tandɨhɨ yo.
13 Ta sa iyo cuatyi ñuu ñiyɨvɨ cumañi ca
cuhva ra Ndyoo tuhun ra sii ra Moisés.
Ta quɨvɨ cumañi ca cuhva ra Ndyoo tuhun
ra, ñá tyaa ra cuatyi sata ñiyɨvɨ sa minoo
minoo cuatyi zavaha ñu vatyi ta coto ca ñu
tuhun i saha ra sii ra Moisés.
14 Zoco i sihi ñu ndya quɨvɨ i zavaha ra
Adán cuatyi cuan ndya cuhva ndya quɨvɨ i
sicoo ra Moisés vazu ñá zavaha ñu sa zuun
ñi cuatyi i zavaha ra Adán. Ta i cuu ra Adán
tañi minoo ra sa cua quisi ityi nuu ca.
15 Saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii
ñiyɨvɨ, ta tucu xaan cuu cuhva i zavaha
ra Ndyoo ta zɨquɨ cuhva i zavaha ra Adán.
Vatyi sihin sa minoo tuhun ñi cuatyi i
zavaha ra Adán ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i
sihi, zoco sihin tumañi iñi sa saha xaan
ra Ndyoo ta i zavaha ra Jesucristo minoo

cuhva vaha xaan sa cua zanaa ra cuatyi sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.

16 Tucu ca cuu tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo ta zɨquɨ cuhva i zavaha ra Adán. Minoo ñi cuatyi i zavaha ra cuan, ta yucuan cuenda cua tasi tuñi ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zoco vityi sihin tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo ta ña tyaa ca ra cuatyi zɨquɨ ñiyɨvɨ vazu cuaha xaan cuatyi ñu.

17 Ndisa vatyi i sihi cuaha xaan ñiyɨvɨ sa cuenda sa i zavaha sa minoo tuhun ñi ra Adán. Zoco vityi cuaha xaan ñiyɨvɨ cua ñihi tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo, ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Cua nduvaha añima ñu sa cuenda sa zavaha minoo ñi ra, ra Jesucristo.

18 Sa cuenda cuatyi sa i zavaha minoo ñi ra, ta i catyi ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta tahan si sa cuu ñu. Ta zuun ñi cuhva sa cuenda minoo sa vaha sa i zavaha minoo ñi ra ta i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi iyo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

19 Sa cuenda sa ñá tyaa minoo ra yahvi, ta i nduu tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñiyɨvɨ cuatyi. Zoco sa cuenda sa i tyaa inga ra yahvi, ta cua tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ tañi sa ñahñi ca cuatyi ñu.

20 I saa quɨvɨ i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ra Moisés, ta i nacoto ñiyɨvɨ vatyi cuaha xaan cuatyi ñu. Zoco vazu cuaha xaan cuatyi ñu, zoco vaha xaan añima maa ra Ndyoo, ta i saha xaan ca ra tumañi iñi.

21 Sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ ta i quisaha sihi ñu. Ndyaca ñaha tuhun sihi sii ñu. Ta vityi sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, ta saha ra Ndyoo tumañi iñi sii ñiyɨvɨ. Catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi ñu. Yucuan cuenda cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Vityi sihin sa saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii yo, ta ña ndyaca ñaha ca tuhun sihi sii yo.

6

Ma zavaha ca yo cuatyi

1 ¿Atu vaha catyi yo nazavaha ca yo cuatyi vatyi tacuan ta cua cundahvi ca iñi ra Ndyoo sii yo?

2 Ña tacuan. Tatu sa i zaña yo cuatyi yo sa ndisa, ma cuu ca zavaha ca yo sii si.

3 I sicoo ndutya yo sa cuenda ra Cristo Jesús, ta sa sicoo ndutya yo cuu tañi sa sihi yo sihin ra Cristo.

4 Cuu si tañi sa i sihi yo ta i quɨhvɨ coño ñuhu yo sisi ñaña ɨɨn ñi sihin ra nu i sicoo ndutya yo cuenda ra, ta i nandoto yo sihin ra vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra. Ta iyo xaan cuhva sii Zutu ra, ta i zanandoto ra sii ra Jesús vatyi tacuan ta nduu maa yo ñiyɨvɨ saa ta coo yo minoo cuhva saa.

5 Tatu sa ndu-ɨɨn yo sihin ra nu i sihi ra, cua ndu-ɨɨn tucu yo sihin ra inga cuhva, ta cua coo yo minoo cuhva saa sihin ra.

6 Sito yo vatyi i ndɨhɨ cuhva sa sicoo ityi sata. Ña iyo ca yo cuhva i tyaa yo yahvi sii coño ñuhu yo ta zavaha yo cuhva ña vaha sa cuñi si. Ña tacuan.

7 Vatyi maa yo sa i sihi sihin ra Cristo, ñahñi ca cuhva cuu zacuu cuatyi sihin yo. Ma cuu ca cundyaca ñaha si sii yo.

8 Ta tatu sa i sihi yo sihin ra Cristo, sino iñi yo vatyi cua cundito tucu yo sihin ra.

9 Vatyi sito yo vatyi i nandoto ra Cristo sisi sa i sihi ra, ta ma cuu ca ra. Ma cundyaca ñaha ca tuhun sihi sii maa ra.

10 Minoo saha ñi i sihi ra sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ. Ta vityi ndito ra. Ta iyo ra ɨɨn ñi sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

11 Yucuan cuenda maa ndo, zaha ndo tuhun sa i sihi ndo ityi nuu cuatyi cuan vatyi ma cuu ca cundyaca ñaha si sii ndo. Zoco ndito ndo sa cuenda ra Ndyoo vatyi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

12 Yucuan cuenda ma cuhva ca ndo sa cundyaca ñaha cuatyi cuan sii ndo. Ma tyaa ca ndo yahvi cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo zavaha si.

13 Ma cuhva cuenda ndo coño ñuhu ndo sii cuatyi cuan, ta ma zavaha ndo sa ña vaha. Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ sa i nandoto cuu ndo. Ta zatyiño ndo sa cuenda ra Ndyoo, ta zavaha ndo sa vaha.

14 Vatyi cuatyi cuan, ñahñi ca sa cuu zacuu si sihin ndo vatyi ña ndyaca ñaha ca tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii ndo. Ña tacuan ñihi ndo cuhva cacu añima ndo. Vityi ndito ndo sa cuenda tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo sii ndo.

Nacuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo ta zavaha ndo maa ñi sa vaha

15 Ta yozo caa vityi ¿atu zavaha ca yo
cuatyi vatyi ña ndyaca ñaha ca tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés sii yo ta vityi saha
xaan maa ra Ndyoo tumañi iñi sii yo? Ña
tacuan cuñi si.
16 Sito ndo vatyi tatu nduu ndo muzu sii
minoo ñiyɨvɨ, tyaa ndo yahvi sa catyi ra. Ta
muzu cuu ndo sii ra sa tyaa ndo yahvi. Tatu
tyaa ndo yahvi sii cuatyi, cua cuu cuii ndo.
A tatu tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo cua catyi
ra vatyi sa nduvaha ndo sihin cuhva iyo
ndo.
17 Ityi sata maa ñi cuatyi i zavaha ndo,
zoco vityi sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo
vatyi vityi sihin tandɨhɨ cuii añima ndo tyaa
ndo yahvi Tuhun Vaha sa i sino iñi ndo.
18 Sa ndasi cuatyi ndo. Ña cuu ca ndo
muzu sii cuatyi cuan. Sa i nduu ndo muzu
sii sa vaha tañi cuñi ra Ndyoo.
19 Quehin zɨquɨ minoo cuhva vatyi ta
coto ca ndo tandɨhɨ yozo caa iyo maa ra
Ndyoo. Ityi sata i zavaha ndo cuatyi. Maa
ñi sa ña vaha i zavaha ndo. Ta quiñi xaan
ca nanduu cuhva zavaha ndo. Zoco vityi
nacuhva ndo sii ndo sii ra ta zavaha ndo
maa ñi sa vaha sa ndisa cuii vatyi cua nduu
ndo ñiyɨvɨ vaha xaan cuhva cuñi ra Ndyoo.
20 Quɨvɨ sa i cuu ndo muzu sii cuatyi
cuan, ñá cuu zavaha ndo sa vaha.
21 ¿Ta ñaa sa vaha ñihi ndo sihin cuhva i
zavaha ndo? Ñahñi maa. Ta vityi cucahan
nuu ndo sa cuenda sa i zavaha ndo vatyi sa
cuenda cuhva ña vaha cuan ta cua ndoho
ñiyɨvɨ zavaha sii si tandɨhɨ cuii tyiemvu.
22 Zoco vityi sa zandasi ra Ndyoo cuatyi
ndo, ta ña ndyaca ñaha ca si sii ndo. Ta sa i
nduu ndo muzu maa ra Ndyoo. Ta sa ñihi
ndo sihin cuhva ya cuu sa nduu ndo ñiyɨvɨ
vaha. Ta quɨvɨ cua ndɨhɨ sa ndito ndo ihya
ñuu ñiyɨvɨ ya, cua cundito ndo tandɨhɨ cuii
tyiemvu sihin ra Ndyoo.
23 Tatu zavaha yo sa ña vaha, sa cua ñihi
yo sihin cuhva cuan cuu sa cua cuu cuii yo.
Zoco tatu tɨɨn cuenda yo sa vaha xaan sa
saha maa ra Ndyoo sii yo, cua cundito yo
tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo.

7

Zɨquɨ minoo cuhva, cuhva iyo ñiyɨvɨ tatu sa tindaha ñu

1 Ndoho yañi xaa, sa sito maa ndo tuhun
i saha maa ra Ndyoo sii ra Moisés. Ta sito
ndo vatyi tatu sa i sihi minoo ñiyɨvɨ, ña cuñi
ca si sa tyaa ñu yahvi sii si.
2-3 Cua quehin zɨquɨ minoo cuhva. Tatu
tindaha minoo ñaha sihin minoo rayɨɨ, catyi
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi
ñazɨhɨ ra cuu sii ña ndya quɨvɨ cua cuu ra.
Nɨɨ ñi sa ndito ra ta cua cuu ña minoo ñaha
zana tatu cua coo ña sihin inga ra ta ndito
ca ra tindaha sihin ña. Zoco tatu sa sihi ra,
ña ndyaca ñaha ca tuhun sa tindaha sii ña.
Cuu tindaha ña inga saha, ta ma cuu catyi
ñiyɨvɨ vatyi ñaha zana cuu ña.
4 Ta zuun ñi cuhva cuan iyo sihin ndoho
yañi xaa. Cuu catyi yo vatyi ɨɨn ñi cuu ndo
sihin ra Cristo. Quɨvɨ i sihi ra ta cuu si tañi
sa sihi tucu maa yo. Ta yucuan cuenda ña
iyo ca ndo cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra Moisés. Vityi ñiyɨvɨ ra Cristo cuu sii ndo.
Maa ra cuu ra i nandoto sisi sa i sihi ra, ta
sihin cuhva cuan ta cuu zatyiño vaha ndo
tyiño maa ra Ndyoo.
5 Quɨvɨ sa tañaha ca sino iñi yo sii ra
Cristo, cuaha xaan sa ña vaha i zavaha yo.
I sito yo cuhva catyi tuhun i saha ra Ndyoo
sii ra Moisés vatyi ma zavaha ca yo sa ña
vaha, ta yucuan cuenda cuñi ca yo zavaha
yo sa ña vaha cuan. Ta sihin cuhva cuan ta
cua cuu cuii yo.
6 Zoco vityi ña ndyaca ñaha ca tuhun i
saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii yo vatyi sa i
sihi yo sihin ra Cristo, ta i ndɨhɨ cuhva cuan
sa cuenda maa yo. Ta yucuan cuenda ña
iyo ca yo cuhva catyi si nuu tutu, tuhun
sahnu. Iyo yo minoo cuhva saa vatyi
tyindyee Tatyi Ii maa ra Ndyoo sii yo.

Iyo ca cuatyi yo vazu sa sino iñi yo

7 ¿Ta yozo caa vityi? ¿Atu catyi tuhun
sahnu vatyi zavaha ca yo cuatyi? ¡Ña catyi
si numinoo saha! Zoco vityi site ñaa sa cuu
cuatyi sa cuenda tuhun cuan. Catyi si: “Ma
ndyiyo iñun ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ.” Ta
yucuan cuenda site vatyi ña vaha zavehi
cuhva cuan.
8 Tatu sa vatyi ñahñi tuhun cuan, ma cote
ñaa sa cuu cuatyi, ta ma cuñi zavehi sii si.
Zoco quɨvɨ sa site vatyi ña vaha sa ndyiyo
iñi yo, ta i cuñi zavehi sii si vatyi iyo cuatyi
añime.

9 Ta quɨvɨ ñá site ña sa catyi tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés, i sica iñi vatyi vaha
ñiyɨvɨ cui. Zoco i saa quɨvɨ ta i cutuñi iñi
cuhva catyi tuhun cuan, ta zɨquɨ i site vatyi
iyo cuatyi añime, ta i site vatyi minoo ñiyɨvɨ
ña vaha cui.
10 Catyi tuhun cuan vatyi tatu tyaa ñiyɨvɨ
yahvi sii si cua cundito ñu tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Zoco zuun ñi tuhun cuan cuu sa
i zatɨvɨ sii, vatyi ñá tyei yahvi sii si. Vatyi
catyi si vatyi ra ña tyaa yahvi sii si, tahan si
sa cua cuu cuii ra.
11 Ta cuhva sa ña vaha i cuñi zavehi, i
zandavi ñaha si sii. Ta cuhva catyi tuhun i
saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi ma cuu
zavehi, i zavehi sii si. Ta yucuan cuenda
tahan si sa cui.
12 Tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés,
vaha xaan si vatyi tuhun i saha maa ra
Ndyoo cuu si cuan. Ta tandɨhɨ tyiño sa catyi
ra Ndyoo vatyi zavaha yo, vaha xaan ta
ndoo xaan si.
13 Ta tuhun vaha xaan cuan ¿atu sa yu-
cuan cuu sa i zatɨvɨ sii? Yɨvɨ. Sa ña vaha sa i
cuñi zavehi cuu sa i zatɨvɨ sii. Sa cuenda sa
zavehi sii si ta tahan si sa cui. Tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés cuu sa i zañaha sii,
vatyi cuatyi cuu cuhva cuñi zavehi, zoco
zuun ñi i zavehi sii si. Ta sihin cuhva cuan
ta i zañaha tuhun cuan sii, vatyi quiñi xaan
cuu cuhva cuñi zavehi.
14 Sito yo vatyi tuhun cuan nacatyi si
sihin yo cuhva cuñi ra Ndyoo sa zavaha yo.
Ta yuhvi cui minoo ñiyɨvɨ iyo cuatyi vatyi
zavehi cuhva ña vaha sa cuñi zavehi, ta
ndyaca ñaha cuatyi cuan sii.
15 Ña cutuñi iñi ña sa tehin vatyi ña
zavehi cuhva cuñi zavehi sa ndisa. Ta sa ña
tahan maa iñi, yucuan cuu sa zavehi.
16 Ta tatu zavehi minoo cuhva ña vaha, sa
siñi tuñi vaha sa iyo sii, catyi si sihin vatyi
ña vaha cuu cuhva zavehi, ta catyi si vatyi
vaha tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.
17 Ta vityi ña cuñi zavehi sa ña vaha, zoco
iyo ca cuatyi. Ta yucuan cuenda zavehi sii
si.
18 Nacote vatyi minoo ñiyɨvɨ iyo cuatyi
cui. Ñahñi numinoo cuhva vaha iyo sii.
Cuñi zavehi sa vaha, zoco ña ñihi cuhva
yozo caa zavehi sii si vatyi minoo ñiyɨvɨ
cuatyi cui.
19 Vatyi ña zavehi sa vaha sa cuñi zavehi,
zoco zavehi sa ña vaha vazu ña cuñi zavehi
sii si.
20 Ta sa zavehi sa ña vaha, zañaha si sii,
vatyi iyo ca cuatyi. Ta cuatyi cuan cuu sa
ndyaca ñaha sii.
21 Tacuan cuu si. Iyo minoo cuhva sii.
Vazu cuñi zavehi sa vaha, zoco maa ñi sa
ña vaha zavehi tandɨhɨ saha.
22 Vatyi sihin sa siñi tuñi vehi tahan xaan
iñi tandɨhɨ tuhun i saha maa ra Ndyoo.
23 Zoco iyo inga cuhva sii, ta ña tahan iñi
si cuhva cuñi sa siñi tuñi vehi. Ta cuhva
sa iyo sii, ña cuñi maa si zavaha si sa vaha.
Maa maa ñi sa ña vaha cuñi si zavaha si. Ta
ndyaca ñaha si sii.
24 ¡Ndahvi yuhvi ra ndahvi! ¿Yoo sa cua
zacacu sii, sihin cuhva sa zavehi sa ña vaha
cuan?
25 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa
cuenda ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii
yo vatyi maa ra cua zacacu sii. Sihin sa
siñi tuñi vehi cuñi xein cundyique tandɨhɨ
tuhun i saha maa ra Ndyoo, zoco sihin inga
cuhva sa iyo sii, ta zatɨvɨ si sii, ta zavaha
que sa ña vaha.

8

Tyindyee xaan Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo ta cuu coo yo minoo cuhva saa

1-2 Vityi ma zandoho ca ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ
sa ndu-ɨɨn sihin ra Cristo Jesús vatyi ña
zavaha ca ñu cuhva cuñi coño ñuhu ñu, zoco
zavaha ñu cuhva cuñi Tatyi Ii. Vatyi Tatyi Ii
cuan saha xaan si sa vaha sii yo sa cuenda
ra Cristo Jesús. Ta i ndasi si sii, cuhva i
sindyaca ñaha cuatyi sii, ta tuhun sihi.
3 I zaquisi ra Ndyoo sii Zehe ra cuhva
caa maa yo ñiyɨvɨ cuatyi. I quisi ra vatyi
cua tyiyahvi ra sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ, ta
i zandɨhɨ ra cuhva ndyaca ñaha sa ña vaha
sii yo. Vatyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés ñá cuu zavaha si cuhva cuan vatyi
ñahñi tundyee iñi iyo sii si sa cuenda cuatyi
sa ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ.
4 Zoco i quisi ra Cristo vatyi cua cuhva
ra cuhva sii yo, ta cua cuu tyaa yo yahvi
sii cuhva vaha sa catyi tuhun sahnu cuan.
Maa yo cuu ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi Tatyi
Ii ta yɨvɨ ca cuhva ña vaha sa cuñi maa yo.

5 Ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi maa ñu, ndyico ñu ta zacuu ñu cuhva ña vaha sa cuñi ñu. Zoco ñiyɨvɨ cuu cuenda Tatyi Ii, ndyico ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.

6 Tatu ndyico ñiyɨvɨ minoo cuhva ña vaha, cuhva cuñi maa ñu, cua cuu ñu. Zoco tatu ndyico ñu ta zavaha ñu cuhva cuñi Tatyi Ii cua coo sa taxi sii ñu sihin ra Ndyoo, ta cua cundito ñu sihin ra.

7 Vatyi tatu ndyico ñu minoo cuhva ña vaha, cuhva cuñi maa ñu, ñahñi sa taxi iyo sii ñu sihin ra Ndyoo vatyi ña tyaa ñu yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, ta nu ña cuu zacuu ñu sihin si.

8 Ta ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha cuhva cuñi maa ñu, ña cuu zavaha ñu cuhva tahan iñi ra Ndyoo.

9 Zoco maa ndo, ña zavaha ca ndo sa ña vaha cuhva cuñi ndo, zavaha ndo cuhva cuñi Tatyi Ii tatu ndisa vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo. Vatyi tatu ñahñi Tatyi Ii sa saha ra Cristo iyo sihin minoo ñiyɨvɨ, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Cristo cuu ñu cuan.

10 Ta tatu iyo ra Cristo sisi añima ndo, tañi sa sihi coño ñuhu ndo cuu si sa cuenda cuatyi, zoco ndito añima ndo vatyi catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ndo.

11 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús sisi sa i sihi ra. Ta tacuan tucu maa ndo tatu iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo cua zanandoto tucu ra sii ndo sihin coño ñuhu ndo.

12 Ta vityi ndoho yañi xaa, sa cuenda sa vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo ta ña tahan ca si sa tyaa yo yahvi sii cuhva ña vaha sa iyo sii yo ta cuhva ña vaha sa cuñi yo.

13 Vatyi tatu iyo ndo cuhva ña vaha, cuhva cuñi coño ñuhu ndo, cua cuu cuii ndo. Zoco tatu sihin tundyee iñi sa saha Tatyi Ii ra Ndyoo sii ndo ta zaña ndo sa ña vaha cuan, cua cundito ndo sa ndisa cuii.

14 Vatyi ñiyɨvɨ ndyico cuhva zañaha Tatyi Ii maa ra Ndyoo, yucuan ñu cuu zehe ra Ndyoo.

15 Ndya quɨvɨ i tɨɨn cuenda ndo Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta ña yuhu ca ndo sii ra. Yuhu minoo muzu sii ra ndyaca ñaha sii ra tatu xaan xaan ra, zoco ña yuhu ca maa ndo vatyi i tɨɨn cuenda ndo Tatyi Ii ra, ta i nduu ndo zehe ra. Ta yucuan cuenda cuu catyi ndo sihin ra: "¡Ndyoo Zuti!"

16 Ta zuun ñi Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa zacoto sii yo vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii yo.

17 Ta vityi cua ñihi yo sa vaha sa saha maa ra Ndyoo sii zehe ra. Ɨɨn ñi cua ñihi yo sii si sihin ra Cristo tatu ndyehe yo tundoho ɨɨn ñi sihin ra. Ta zɨquɨ cua catyi ra Ndyoo vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu yo ɨɨn ñi sihin ra Cristo.

18 Sito vehi vatyi tundoho sa ndyehe yo vityi ma cuu caca iñi yo vatyi cahnu xaan si. Vatyi ityi nuu ca cua zañaha maa ra Ndyoo sii yo cuhva caa ra ta zɨɨ xaan cua cuñi yo quɨvɨ cuan.

19 Tandɨhɨ cuii sa i zavaha ra Ndyoo ndatu si ta ñihi xaan cuñi si sa cua tahan si quɨvɨ ta cua zañaha maa ra Ndyoo yoo sa cuu tandɨhɨ zehe ra.

20 Vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo i tɨvɨ si. Vazu ñahñi cuatyi i zavaha si, zoco i saha ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra cua tahan si tundoho ta cua tɨvɨ si (sa cuenda cuatyi sa zavaha ñiyɨvɨ). Ndya quɨvɨ cua catyi ra Ndyoo, ta cua ndusaa tucu si inga saha.

21 Tandɨhɨ cuii sa i zavaha ra Ndyoo ta cua ndusaa tucu si inga saha quɨvɨ cua zama ra Ndyoo cuhva iyo si vityi, ta ma tɨvɨ ca si. Ta ñahñi ca tundoho cua ndyehe si. Ta tacuan tucu tandɨhɨ cuii zehe ra Ndyoo.

22 Sito yo vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta ndyehe xaan si tundoho. Cahnu xaan cuu tundoho ndyehe si.

23 Ta ña maa ñi ñuu ñiyɨvɨ sa zavaha ra Ndyoo cua ndyehe si tundoho, ndya maa yo ñiyɨvɨ sa i tɨɨn cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo sa saha ra Ndyoo sii yo sa xihna ñi, ta ndyehe xaan tucu yo tundoho. Cahnu xaan tundoho ndyehe yo, ta ndahvi xaan cuñi yo vatyi cuñi xaan yo sa cua tahan si quɨvɨ cua zama ra Ndyoo cuhva iyo yo. Ta quɨvɨ cuan cua zandɨhɨ ra tandɨhɨ tundoho sa ndyehe yo ta tandɨhɨ cuatyi yo. Cua zama ra cuhva iyo coño ñuhu yo. Ta cua nduu yo minoo cuhva saa.

24 Vazu tañaha ca ndyehe yo cuhva cuan, zoco sino iñi yo vatyi cua tahan si quɨvɨ cua nduu yo cuhva caa maa ra Ndyoo. Tatu ndatu yo quɨvɨ cuan ña cuñi si catyi si vatyi sa ñihi yo sa ndatu yo. Tatu sa yaha ñihi yo sii si, ma cuatu ca yo.

25 Zoco tatu sino ndisa cuii iñi yo vatyi
cua saa quɨvɨ ityi nuu ca ta cua zavaha ra
Ndyoo cuhva cuan ta vazu ña ndyehe yo sii
si vityi zoco zandyee yo iñi yo ta cuatu yo
sii si. (Sino iñi yo vatyi cua ñihi yo sii si, ta
yucuan cuenda ndatu yo sii si.)
26 Ta zuun ñi cuhva cuan tyindyee Tatyi
Ii ra Ndyoo sii yo sihin sa ña cuu sii yo vatyi
ña sito yo yozo caa cua caca yo sii ra Ndyoo
cuhva cuñi si. Ta Tatyi Ii cuan sica si sii ra
Ndyoo sa cuenda maa yo nu ña ñihi ca yo
cuhva cahan yo sihin ra.
27 Sito maa ra Ndyoo ñaa sa sica iñi yo
sihin añima yo, ta sito ra ñaa sa cuñi Tatyi Ii
cuan caca si vatyi sica si cuhva cuñi maa ra
Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo
sa ndisa cuii.

Ñahñi sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo

28 Sito yo vatyi ñiyɨvɨ cuñi sii ra Ndyoo,
tandɨhɨ cuii sa tahan ñu zoco tyindyee si sii
ñu. Maa ñu cuu ñu i casi ra Ndyoo vatyi
ñiyɨvɨ ra cua cuu sii ñu.
29 Ndya sa xihna cuii ñi ta sa sito ra
Ndyoo yoo cuu ñiyɨvɨ cua cundyico sii ra,
ta i catyi ra vatyi cua nduu ñu tañi cuhva
caa Zehe ra. Ta ra Jesucristo cuu Zehe ra
Ndyoo. Maa ra cuu Zehe Ndyoo sa ndisa sa
xihna ñi, ta zɨquɨ i nacacu saa cuaha xaan
ca yo vatyi cuu yo yañi ra.
30 Ta i cana ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa sito ra
vatyi cua cundyico ñu sii ra. Ta sii ñiyɨvɨ
sa i cana ra i catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi
ñu. Ta vaha xaan cua zanduu ra sii ñu tañi
cuhva caa Zehe ra.
31 ¿Ta ñaa ca sa cuu catyi yo vityi? Ndyaa
maa ra Ndyoo sihin yo. Ta yoñi sa cuu tyaa
siyo sii yo sii maa ra Ndyoo.
32 Vatyi i zaquisi maa ra Ndyoo sii sa
zuun ñi maa Zehe ra, ta i saha ra Ndyoo
sa cuu ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ cuii yo.
Yucuan cuenda sito yo vatyi tañi cuhva i
saha ra Ndyoo sa cuu Zehe ra cuenda yo, ta
tacuan tucu cua cuhva tucu maa ra tandɨhɨ
cuii ca sa vaha sii yo.
33 Ta ityi nuu maa ra Ndyoo ¿yoo sa cuu
tyaa cuatyi sata ñiyɨvɨ i casi ra? Yoñi. Vatyi
maa ra cuu ra catyi vatyi ñahñi ca cuatyi ñu.
34 Yoñi cua catyi ityi nuu ra Ndyoo vatyi
iyo cuatyi yo vatyi ra Cristo cuu ra i sihi
sa cuenda cuatyi yo, ta zɨquɨ i nandoto ra.
Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo. Ta
cahan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda maa yo.
35 ¿Yoo sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva
cuñi xaan ra Cristo sii yo? Yoñi. Vazu
ndyehe xaan yo tucuihya iñi a tundoho
a sahñi tahan ñiyɨvɨ sihin yo sa cuenda
Tuhun Ndyoo a vazu iyo tama a ñahñi
zahma yo iyo a cuaha xaan sa zayuhu sii
yo a cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii yo, zoco ma zaña
ra Cristo sa cuñi ra sii yo.
36 Ndisa cua tahan yo tundoho tañi catyi
si nuu tutu ra Ndyoo:

Sa cuenda moo ta cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi
tandɨhɨ quɨvɨ.
Ta zacuu ñiyɨvɨ sii ndi tañi minoo mvee
ticatyi sa cua cahñi ñu.
Tacuan catyi Tuhun ra Ndyoo.

37 Zoco vazu tahan yo tandɨhɨ cuii cuhva
ya, zoco vaha xaan cua zahacanaa yo zɨquɨ
si sa cuenda ra sa cuñi xaan sii yo.
38-39 Sito vehi vatyi ñahñi maa sa cuu tyaa
siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra
Ndyoo sii yo. Ta zañaha ra sii yo vatyi cuñi
xaan ra sii yo sihin cuhva i sicoo ra Cristo ta
cuhva i zavaha ra. Vazu ndito ca yo a vazu
sa sihi yo zoco cua cuñi ca ra Ndyoo sii yo.
A vazu ángel a tatyi cuihna cuñi tyaa siyo
sii yo, zoco ma cuu. A ñaa sa tahan yo vityi
a sa cua ndyehe yo ityi nuu ca a sa iyo ityi
zɨquɨ a nu ñuhu. A ñaa cuii ca maa sa iyo,
zoco ma cuu tyaa siyo si sii yo sihin cuhva
cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo sa cuenda ra
Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

9

I casi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo

1 Ñiyɨvɨ ra Cristo cui, ta quehin sa ndisa.
Ña vatye. Ta tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii
sa siñi tuñi sii, ta site vatyi (tandɨhɨ sa tyei
ihya ta) sa ndisa cuu si.
2 Cuihya xaan cuñi añime. Ta yaha xaan
ndahvi cuñi si. (Sa cuenda ñu hebreo, ñiyɨvɨ
sii.)
3 Ta ndya cuhva cuñi sa cua tyaa siyo ra
Ndyoo sii, sii ra Cristo ta zacuhun ra sii nu
xaan tatu zacacu zuhva ra sii ñu hebreo,
ñiyɨvɨ sii. Tatu sa vatyi cuu tacuan, zoco ma
cuu sa tacuan.

4 Quehin sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo vatyi i
casi ra Ndyoo sii ñu vatyi cuñi ra zañaha ra
vatyi cuñi xaan ra sii ñu. Zuun ñi sii maa
ñu i zañaha ra Ndyoo cuhva caa ra sa ndisi
xaan ra. Ta sihin maa ñu i catyi ra Ndyoo
cuhva cua zavaha ra sa vaha xaan sihin
ñu. Ta i saha ra tuhun sa i saha ra sii ra
Moisés sii ñu, ta i catyi ra sihin ñu yozo caa
cua zavaha ra sa vaha sihin ñu ityi nuu ca.
Ta i zañaha ra sii ñu cuhva cuñi ra sa cua
zacahnu ñu sii ra.
5 Ra hebreo i cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii
yo, ta i sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo (tañi
maa ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob). Ta
zuun ñi ñiyɨvɨ hebreo cuu ra Cristo. Ndyaca
ñaha ra zɨquɨ tandɨhɨ cuii sa iyo. Nazacahnu
yo sii maa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Ta nacuu si tacuan.
6 Ña catyi sa ñá zavaha ra Ndyoo cuhva
i catyi ra ta sa naha, cuhva cua zavaha ra
sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ
hebreo ta cuu ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa ndisa.
7 Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ ra Abraham ta cuu ñu
ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo vatyi catyi Tuhun ra
Ndyoo nu cahan ra sihin ra Abraham ta
catyi ra: “Maa ñi sa cuenda ra Isaac ta cua
coo ñiyɨvɨ suun.” (Tacuan i catyi ra Ndyoo
sihin ra Abraham yoo cuu sa cua cuu ñiyɨvɨ
sii ra sa ndisa cuii.)
8 Cuñi si catyi si vatyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i
zacacu zɨhɨ sii cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, yɨvɨ
ñiyɨvɨ ra Ndyoo cuu sii ñu. Zoco tandɨhɨ
cuii ñiyɨvɨ sa cua càcù cuhva cuñi ra Ndyoo,
yucuan ñu cuu zehe ra sa ndisa cuii.
9 Ta ihya cuu cuhva i saha ra Ndyoo
tuhun ra sii ra Abraham: “Cua quisi nu
ndyaa ndo cuhva i catyi, ta cua coo zehe ña
Sara”, catyi ra. (Ihya cuu cuhva i cacu ra
Isaac, cuhva i catyi maa ra Ndyoo.)
10 Ta ña tacuan ñi, vatyi ña Rebeca tin-
daha ña sihin ra Isaac yɨɨ ña, zehe ña Sara.
Maa ra cuu minoo ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Ta
sicoo zehe ñu. (Tinɨhɨ ra i cacu ra.)
11-12 Zoco cuee ca sa cacu ra, ñá zavaha ra
sa vaha a sa ña vaha, ta sa i catyi ra Ndyoo
sihin ña Rebeca: “Ra cua cacu sa xihna ñi
cua cuu ra muzu sii ra luhlu ca.” Tacuan
i zañaha ra Ndyoo vatyi casi ra sii ñiyɨvɨ sa
cuñi maa ra ta yɨvɨ sa cuenda cuhva zavaha
ñu (vatyi i cuñi ca ra Ndyoo sii ra luhlu ca
cuee ca sa cacu ra).
13 Tañi i catyi ra Ndyoo: “I cuñi que sii ra
Jacob, zoco ñá cuñi sii ra Esaú.”
14 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, zoco ma
cuu catyi yo vatyi ña vaha cuhva zavaha ra.
15 I catyi ra Ndyoo sihin ra Moisés: “Cua
cundahvi iñi sii ñiyɨvɨ, zoco zuun ñi mi cua
catyi yoo sii cua cundahvi iñi.” Catyi ra.
16 Ta tacuan cuu cuhva sito yo vatyi ma
cundahvi iñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa cuhva
cuñi ñi maa ñu ta nducu xaan ñu cuhva.
Zoco cua cuu si cuhva cuñi maa ra Ndyoo
vatyi maa ra cuu ra cundahvi iñi yoo sii
cuñi maa ra.
17 Catyi Tuhun Ndyoo cuhva i cahan ra
sihin ra Faraón rey ñuu Egipto ta sa naha.
(Vatyi ñihi xaan iñi rey cuan), ta i catyi ra
Ndyoo sihin ra: “I sehi sa cundyaca ñohon
ta cua zañehi vatyi iyo xaan cuhva sii. Ta
nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cua zacahnu ñiyɨvɨ sii.”
Catyi ra.
18 Tacuan iyo maa ra Ndyoo. Cundahvi
iñi ra sii yoo ra cuñi ra cundahvi iñi ra. Ta
saha ra sa nduñihi iñi inga ñiyɨvɨ cuhva cuñi
maa ra.
19 Ta yucuan cuenda cua catyi ndo sihin:
“¿Ta ña cuenda tyaa ra Ndyoo cuatyi sata
ñiyɨvɨ? ¿Ta yoo cuu sa ña zavaha cuhva cuñi
ra?”
20 Zoco ña vaha cuhva sica iñun vatyi ¿yoo
ra cuun ta cohon nu cahan ra Ndyoo? Vatyi
minoo quɨyɨ cuan, ña catyi si sihin ñiyɨvɨ i
zavaha sii si: “Ña vaha cuhva i zavohon sii.
¿Ña cuenda i zavohon sii tyehen?”
21 Tucuñun minoo ñiyɨvɨ zatyiño sihin
ndyahyu ta zavaha ñu ndaha tyiño sa cua
cutyiño ñu sisi vehe, ta cuu zavaha ñu ña
sa cuñi maa ñu sihin zuun ñi maa ndyahyu
cuan tu cuu si minoo ndaha tyiño vaha ca
a cuu si minoo sa ndahvi ñi caa.
22 I cuñi ra Ndyoo zañaha ra sii ñiyɨvɨ
cuhva tahan si zandoho ra sii ñu tatu
zavaha ñu sa ña vaha. Ta cuñi tucu ra
zañaha ra vatyi cuaha xaan cuhva iyo sii
ra. Yucuan cuenda zandyee xaan ra iñi
ra sihin ñiyɨvɨ ña vaha. Maa ñu cuu ñiyɨvɨ
tahan si ndoho. Ta cuéé ca ta cua zanaa ra
sii ñu.
23 Ta inga tucu cuhva. I cuñi ra zañaha
ra cuhva vaha xaan sa zavaha ra sihin inga
ñiyɨvɨ, ñu i saha maa ra tumañi iñi sii. Maa
ñu cuu ñu i casi ra vatyi cua ñihi ñu tandɨhɨ
cuii sa vaha xaan ta cua cundito ñu sihin ra.

24 Ta zuun ñi maa yo cuu ñiyɨvɨ cuan. Iyo
yo cuu yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta iyo yo yɨvɨ. Zoco
i casi ra Ndyoo sii tandɨhɨ yo.
25 Tañi i catyi maa ra Ndyoo nuu tutu i
tyaa ra Oseas ta sa naha:
Iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ mi, zoco cua zandui
ñiyɨvɨ sii sii ñu.
Ñá cuñi sii ñu, zoco vityi cua cuñi sii ñu.
26 Ta zuun ñi nu i catyi sihin ñu: "Yɨvɨ ñiyɨvɨ
sii mi cuu sii ndo", zuun ñi yucuan
cua nduu ñu ñiyɨvɨ sii mi, ra Ndyoo
ndito.
27 Ta i catyi ra Isaías sa cuenda ñiyɨvɨ
hebreo: "Vazu cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo
tañi ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu, zoco zuhva cuii ñi
ñu cua cacu.
28 Vatyi yatyi xaan ta cua zavaha ra
Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva catyi ra ihya ñuu
ñiyɨvɨ."
29 Tañi i catyi tucu maa ra Isaías:
Tatu ma zacacu ra Ndyoo sii uu a uñi tahan
yo, cunaa tandɨhɨ yo
Tañi i naa ñiyɨvɨ ñuu Sodoma ta ñuu Go-
morra ta sa naha.

Sica iñi ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua càcù ñu vatyi zavaha ñu sa vaha

30 ¿Ta ñaa cua catyi yo vityi? Ñiyɨvɨ sa
yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñá nanducu maa ñu
cuhva coo vaha ñu ityi nuu ra Ndyoo. Zoco
vityi nañihi ñu cuhva cuan sihin sa sino ñi
iñi ñu.
31 Ta ñiyɨvɨ hebreo i zavaha xaan ñu
cuhva sa sica iñi maa ñu vatyi cua nduvaha
ñu ityi nuu ra Ndyoo. Zoco ñá cuu. Ñá
cuu zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva vaha tañi
catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.
32 ¿Ta ñaa cuenda ñá ñihi ñu cuhva catyi
ra Ndyoo sihin ñu vatyi ñahñi ca cuatyi ñu?
Ñá ñihi ñu cuhva cuan vatyi ñá sino iñi ñu
vatyi cua càcù ñu maa ñi sihin tumañi iñi
sa saha maa ra Ndyoo. Sica iñi ñu vatyi cua
càcù ñu sa cuenda sa vaha i zavaha ñu. Ta
i cuu si tañi minoo cuhva tatu catyihi saha
ñiyɨvɨ sihin minoo yuu.
33 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
Cua caqui sii minoo ra tañi minoo yuu nu
iyo ñiyɨvɨ hebreo.
Ta cua catyihi saha ñu sii ra.
Zoco tatu sino iñi ñu sii ra, cua quita vaha
ñu.

10

1 Ndoho yañi xaa, cahan xein sihin ra
Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta sihin
tandɨhɨ cuii añime cuñi xein sa cua cacu ñu.
2 Sehi sa ndaa cuenda ñu vatyi cuñi xaan
ñu zacahnu ñu sii ra Ndyoo, zoco ña ñihi ñu
cuhva yozo caa zavaha ñu sii si sa ndisa.
3 Vatyi ña sito ñu cuhva zanduvaha ra
Ndyoo sii ñu cuhva cuñi maa ra, ta i nducu
ñu inga cuhva sa cuñi maa ñu, ta ña tyaa ñu
yahvi cuhva i saha maa ra Ndyoo.
4 Ta sa naha cuñi ñu nduvaha ñu ityi nuu
ra Ndyoo sihin sa tyaa ñu yahvi tuhun i
saha ra sii ra Moisés. Zoco vityi sa i quisi
ra Cristo ta zandɨhɨ ra cuhva cuan. Vityi sa
sino ñi iñi yo sii ra ta nduvaha yo ityi nuu
maa ra Ndyoo ta natɨɨn cuenda ra sii yo.
5 Ta nu i tyaa ra Moisés i catyi ra vatyi
tatu zavaha minoo ra tandɨhɨ cuii sa vaha
cuhva catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra, tacuan ta cua coo ra minoo cuhva
vaha xaan ta cua cundito ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
6 Zoco cuhva nduvaha yo sihin sa sino iñi
yo, yɨvɨ minoo cuhva sa ñihi xaan nanducu
yo cuu si vatyi catyi si: "Ma catyi ndo sihin
añima ndo: ¿Yoo cua cuhun ndya gloria ta
cua zanoo ra sii ra Cristo?
7 Ta ma catyi ndo: ¿Yoo cua noo sisi ñuhu
vatyi cua zanandoto ra sii ra Cristo sisi sa i
sihi ra?"
8 Vatyi ihya cuu cuhva catyi si: "Yatyi
xaan iyo tuhun vaha ra Ndyoo sii ndo.
Yuhu ndo ta sisi añima ndo iyo si." Ta zuun
ñi tuhun cuan cuu tuhun sa zacoto maa
ndi. Tuhun sa cuenda sa sino iñi yo sii ra
Cristo cuu si.
9 Ta tatu catyun sihin ñiyɨvɨ vatyi ra Jesús
cuu ra ndyaca ñaha suun ta sino ndisa iñun
sihin añimon vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii
ra sisi sa i sihi ra, cua cacun.
10 Vatyi sihin añima yo sino iñi yo (sa i sihi
ra Jesús ta i nandoto ra vatyi cua zacacu ra
sii yo), ta tacuan ta nduvaha añima yo. Ta
sihin yuhu yo saha yo sa ndaa cuhva sino
iñi yo. Tacuan ta cua cacu yo.
11 Vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo: "Tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra, cua ñihi ñu sa vaha
xaan sa cua cuhva ra."
12 Vatyi ra Ndyoo ña zɨɨn ndyehe ra sii
minoo ñiyɨvɨ ta sii inga ñu vazu tata hebreo
cuu yo a griego a ñaa ñi maa tata cuu yo

vatyi minoo tuhun ñi maa ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ cuii yo. Ta saha xaan maa ra tumañi iñi sii tandɨhɨ cuii yo sa sica sii ra.
13 Tañi catyi Tuhun ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua caca sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, cua cacu ñu.
14 ¿Ta yozo caa cuu caca ñu sii ra tatu ña sino iñi ñu sii ra? ¿Ta yozo caa cuu sino iñi ñu sii ra tatu tañaha ca coto ñu vatyi i quisi zacacu ra sii yo? Ta ma cuu coto ñu tatu yoñi sa nacatyi sihin ñu.
15 Ta ma cuu nacatyi ñiyɨvɨ Tuhun ra Ndyoo tatu yɨvɨ maa ra tasi sii ñu. Ta catyi Tuhun ra Ndyoo: "Vaha xaan tatu quisi ñiyɨvɨ nacatyi tuhun vaha cuhva cacu yo", catyi si.
16 Zoco ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi tuhun cuan ta tyaa ñu yahvi sii si vatyi iyo ñu tañi cuhva catyi ra Isaías: "Tata, yoñi sa sino iñi tuhun i zacoto ndi", catyi ra.
17 Xihna ca siñi yo tuhun vaha sa cuenda ra Cristo, ta zɨquɨ sino iñi yo sii si.
18 Ta catyi vatyi sa ndisa sa siñi ñiyɨvɨ hebreo tuhun vaha vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo:

Sa i zacoto ñiyɨvɨ Tuhun moo nacahnu cuii
ñuu ñiyɨvɨ,
catyi Tuhun ra Ndyoo.

19 Ta cua catyi tuqui inga cuhva: ¿Atu ñá sito ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua zacacu tucu ra Ndyoo sii inga ca ñiyɨvɨ? Sa i sito ñu vatyi i cahan ra Moisés sa cuenda ra Ndyoo ta sa naha, ta i catyi ra:

Cua zacuxein sii ndo sihin ñiyɨvɨ sa ñahñi sa
siñi tuñi sa cuaha,
Vatyi ñu cuan cua nanduu ñu ñiyɨvɨ mi.
Ta maa ndo cua cuxaan ndo.

20 Ta ñá yuhu ra Isaías, ta i cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ta catyi ra:

Ñiyɨvɨ sa ñá nanducu sii, yucuan ñu i nañihi
sii.
I zañehi cuhva iye sii ñu vazu ñá nducu
tuhun ñu.

21 Zoco sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo catyi ra Ndyoo: "Ndyiyaca cuii i cane sii ñiyɨvɨ sii, vatyi quisi ñu, zoco ñá tyaa ñu yahvi. Ñihi xaan iñi ñu."

11

Iyo zuhva ñiyɨvɨ hebreo sa nañihi ñu cuhva cacu ñu

1 Ña catyi vatyi ndaha i tyaa siyo ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo. Ña tacuan, yañi xaa. Yuhvi tucu ra hebreo cui, ñiyɨvɨ ra Abraham ta ñiyɨvɨ ra Benjamín.
2 I casi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ra ta sa naha, ta ñá tyaa siyo ra sii ñu ndaha ñi. ¿Atu ña sito ndo nu cahan Tuhun ra Ndyoo sa cuenda ra Elías? nu i cuxaan ra ta cahan xaan ra sii ñiyɨvɨ hebreo ta i catyi ra:
3 "Tata, i sahñi ñiyɨvɨ sii ñu cahan tuhun moo, ta i sani ñu altar nu i zacahnu ñu suun. Yuhvi ñi ca zacahnu suun, ta cuñi cahñi ndɨhɨ ñu sii", catyi ra.
4 Ta i nacahan ra Ndyoo ta catyi ra: "Iyo usa mil ca ñiyɨvɨ sa i naquihin vehi. Tañaha ca cua cuɨñɨ sɨtɨ ñu nuu ndyoo sa nañi Baal, ta ña zacahnu ñu sii ndyoo cuan", catyi ra Ndyoo.
5 Ta zuun ñi cuhva cuan cuu si ndya cuhva ndya vityi vatyi iyo zuhva ca ñiyɨvɨ hebreo sa zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. I casi ra sii ñu, ta saha maa ra tumañi iñi sii ñu.
6 Saha maa ra Ndyoo tumañi iñi ta yɨvɨ sa cuenda sa vaha sa zavaha ñu vatyi tatu saha ra sa vaha sa cuenda sa zavaha ñu, yɨvɨ ca tumañi iñi cuu si.
7 Ihya cuu cuhva iyo si. Nanducu xaan ñiyɨvɨ hebreo cuhva nduvaha ñu sihin ra Ndyoo, ta ña nañihi ñu cuhva cuan. Zoco ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo, yucuan cuu ñu sa i nañihi cuhva cuan. Ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ cuan, i zanduñihi ra Ndyoo iñi ñu.
8 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo: "Saha ra Ndyoo minoo sa siñi tuñi sii ñu sa ma cutuñi iñi ñu. Ndyehe ñu, zoco ña cutuñi iñi ñu sa ndyehe ñu. Siñi ñu, zoco ndya vityi ta ña cutuñi iñi ñu sa siñi ñu."
9 Ta i cahan tucu ra David zɨquɨ cuhva cuan, ta catyi ra:

Cua cuzɨɨ iñi ñu sihin sa vaha sa sasi ñu ta
tandɨhɨ ndaha tyiño vaha ñu.
Zoco yucuan cuu sa cua zandoyo ñuhu sii
ñu.
Ta sa cuenda cuhva cuan ta cua ndoho ñu.

10 Tañi cua nducuaa ñu ta ma ndyehe ñu
vatyi ma coto ñu sa ndisa.
Ta tandɨhɨ cuii quɨvɨ cua ndyehe ñu tun-
doho.

Cuhva cacu ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

11 ¿Atu i catyihi saha ñiyɨvɨ vatyi ndaha
nduva cuii ñu? Yɨvɨ. Zoco i zavaha ñu sa
ña vaha (sa ñá sino iñi ñu sii ra i zaquisi ra
Ndyoo), ta tacuan ta i saha maa ra Ndyoo sa
cacu añima inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu. Ta tacuan ta cua cuxaan ñiyɨvɨ hebreo
vatyi cua sino iñi inga ñiyɨvɨ. Ta sihin cuhva
cuan ta cua cuñi tucu ñiyɨvɨ hebreo sa cacu
ñu.
12 Ñá tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuhva i
saha maa ra Ndyoo, zoco cuhva cuan i
quita vaha si sa cuenda inga ñiyɨvɨ vatyi
cuu sino iñi ñu. Ta ndya vityi zuhva cuii
ñi ñiyɨvɨ hebreo cua cacu vatyi i tyaa siyo
ñu cuhva i saha maa ra Ndyoo, ta i saha
ra sii si sii inga ñiyɨvɨ. Ta cuaha xaan ñu i
sino iñi. Zoco quɨvɨ cua quɨhvɨ tucu ñiyɨvɨ
hebreo cuenda ra Ndyoo sa ndisa, yucuan
quɨvɨ vaha xaan ta tyaqui xaan cua cuu.
13 Ta ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu,
sihin maa ndo quehin. Yuhvi cui minoo ra
i tava ra Jesús tyiño sa cuhin nu iyo ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta site vatyi ñiñi
xaan cuu tyiño i saha maa ra Ndyoo sii.
14 Ta zacote Tuhun Ndyoo sii ndo vatyi
cuñi vatyi cua ndyehe ñiyɨvɨ hebreo cuhva
sino iñi maa ndo ta cua cuñi tucu maa ñu
zavaha ñu cuhva cuan. Ta tacuan ta cua
cacu ñu.
15 Sa cuenda sa i tyaa siyo ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ hebreo ta i tɨɨn cuenda ra sii inga
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi. Ta quɨvɨ cua natɨɨn
cuenda tucu ra sii ñiyɨvɨ hebreo ta cua cuu
si tañi cua nandoto tucu ñu sisi sa i sihi ñu.
16 Tatu siin yusa sa quita nuu sa cuaha
cuan ta cuenda ra Ndyoo cuu si, cuenda
ra Ndyoo cua cuu tandɨhɨ ca si sa cuaha ca
cuan. A tatu minoo yoho yutu cuan cuu
cuenda ra Ndyoo, cuenda ra cua cuu tucu
tandɨhɨ yutu cuan.
17 Zoco tatu i tahnu zuhva zoco yutu
olivos, ta maa ndo i ndɨhvɨ yucuan, vazu
zoco yutu olivos ndya vaha ñi cuu ndo
sa iyo sisi cuhu, zoco cua ñihi tucu ndo
tundyee iñi sihin sa vaha sa iyo sii yoho
yutu olivos vaha cuan.
18 Ma zacahnu ndo sii ndo ta catyi ndo
vatyi vaha xaan ca maa ndo ta zɨquɨ zoco tu
sa i quita. Nacohon iñi ndo vatyi yoho yutu
cuan cuu sa tyindyee sii tu ta ma nduva tu,
ta yɨvɨ ndoho sa cuu zoco tu.
19 Cua catyi ndo: “I tahnu zuhva zoco tu
vatyi tacuan ta cuu ndɨhvɨ nduhvi”, catyi
ndo.
20 Ndisa vatyi i tahnu zuhva zoco tu
cuan vatyi ña sino iñi ñiyɨvɨ cuan tuhun sa
cuenda maa ra Jesús. Ta maa ndo i ndɨhvɨ
ndo vatyi i sino iñi ndo. Ma zacahnu ndo
sii ndo. Vaha ca zacuenda ndo sii ndo coto
tava ra Ndyoo sii ndo.
21 Vatyi ñá cundahvi iñi maa ra Ndyoo
sii zoco yutu sa i sindyaa nu yutu cuan.
Tacuan tucu maa ndo, zacuenda ndo sii
ndo coto ma cundahvi tucu iñi ra sii ndo.
22 Coto ndo vatyi vaha xaan añima maa ra
Ndyoo ta xaan xaan tucu ra, nduu cuhva.
Sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra, cuxaan ra.
Zoco sihin ndoho, vaha xaan ra tatu ndoo
ndo sihin ra. Zoco tatu ma ndoo ndo cua
tyaa siyo tucu ra sii ndo.
23 Ta ñiyɨvɨ hebreo tatu nasino iñi ñu,
cua nanduu tucu ñu zoco yutu vaha cuan
vatyi iyo cuhva sii maa ra Ndyoo, ta cuu
zananduu tucu ra sii ñu.
24 Vatyi tatu i sahndya ra Ndyoo sii ndo
sii minoo yutu olivos ndya vaha ñi sa iyo
sisi cuhu ta tyihi ra sii ndo nuu minoo
yutu olivos vaha, ñiñi xaan ca cuñi si sa
nandɨhvɨ zuun ñi zoco vaha maa tu.

Nu ndɨhɨ tuhun cua cacu ñiyɨvɨ hebreo

25 Ta ndoho yañi xaa, ña cuñi sa ma cu-
tuñi iñi ndo tuhun xehe ya coto caca iñi ndo
vatyi ñiñi xaan ca maa ndo. Cuñi sa coto
ndo vatyi i nduñihi iñi ñiyɨvɨ hebreo zuhva
quɨvɨ vatyi tacuan ta cuu sino iñi tandɨhɨ
inga ñiyɨvɨ sa cuñi maa ra Ndyoo.
26 Ta zɨquɨ cua cacu tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo
tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:

Minoo ra sa cua zacacu cua quisi sa cuenda
ñiyɨvɨ hebreo, ta minoo ra hebreo
cua cuu tucu ra.
Cua tyaa siyo ra cuatyi sa iyo añima ñiyɨvɨ
ra Jacob.
27 Ta ihya cuu tuhin sa sehi sii ñu vatyi
ndisa cua tyaa siye cuatyi sa iyo
añima ñu,

catyi si.
28 Cuxaan ñiyɨvɨ hebreo sihin ra Ndyoo
sa cuenda tuhun vaha cuenda ra Cristo. Ta
tacuan ta cuu sino iñi maa ndo. Zoco maa
ñu cuan cuu ñu i casi ra Ndyoo ndya ta sa
naha, ta cuñi xaan ra sii ñu vatyi i sino iñi
ñiyɨvɨ sahnu sii ñu sii ra.

29 Ta ma cuu zama ra Ndyoo cuhva tatu
sa i casi ra sii ñiyɨvɨ ta cuhva saha maa ra sa
vaha sii ñu.
30 Ñá tyaa maa ndo yahvi sii ra Ndyoo ta
sa naha, zoco vityi cundahvi iñi ra sii ndo
vatyi ñá i tyaa ñiyɨvɨ hebreo yahvi sii ra.
31 Ta tacuan tucu, ña tyaa ñiyɨvɨ hebreo
yahvi sii ra ndya vityi. Ta sa cuenda sa
vatyi cundahvi iñi ra Ndyoo sii maa ndo ta
cua cundahvi tucu iñi ra sii ñu ityi nuu ca.
32 Vatyi saha maa ra Ndyoo sa ma tyaa
tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ yahvi sii ra vatyi tacuan
ta cuu cundahvi iñi ra sii tandɨhɨ cuii yo.
33 Cuaha xaan cuaha xaan sa siñi tuñi
maa ra Ndyoo, ta sito ra tandɨhɨ cuii. Ma
cuu cutuñi iñi maa yo cuhva sica iñi ra ta
cuhva zavaha ra. Maa ra cuu ra zacuu
tandɨhɨ.
34 Catyi Tuhun ra Ndyoo: “Yoñi sa sito
cuhva sica iñi maa ra ndyaca ñaha sii yo, ta
yoñi sa cuu cuhva sa siñi tuñi vaha sii maa
ra.
35 Yoñi sa cuu cuhva sa vaha sii ra Ndyoo
ta zɨquɨ tyiyahvi ra Ndyoo sii ra.”
36 Vatyi ndya nu ndyaa maa ra i quita
tandɨhɨ sa iyo. Maa ra i zavaha sii si. Ta
zavaha ra vatyi cua cacu tandɨhɨ cuii tyiño
sihin minoo cuhva sa cua zacahnu si sii
maa ra. Nazacahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

12

Cuhva vaha cua coo yo vityi sa sino iñi yo

1 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo, ndoho
yañi xaa, vatyi nacuhva ndo sii ndo sii
ra Ndyoo vatyi cundahvi iñi ra sii ndo.
Nacuhva ndo sii ndo sii ra ta nduvaha ndo
cuhva cuñi ra vatyi yucuan cuu cuhva cuñi
si sa zacahnu ndo sii ra.
2 Ta ma coo ca ndo cuhva iyo ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ ya. Zama ndo cuhva sica iñi ndo.
Ta tacuan ta cua coto ndo cuhva cuñi maa
ra Ndyoo sihin ndo. Cua coto tucu ndo
vatyi cuhva tahan iñi maa ra Ndyoo, maa
ñi maa sa vaha cuu, ta ndoo xaan si, ta
ñahñi cumañi si.
3 I casi ra Ndyoo sii, ta i saha ra tyiño
sii. Yucuan cuenda catyi sihin tandɨhɨ ndo
vatyi ma caca iñi ndo vatyi sito xaan ndo.
Zoco caca iñi ndo minoo cuhva vaha si-
hin minoo sa siñi tuñi vaha cuhva saha
ra Ndyoo sa zatyiño ndo tyiño ra. Sii sa
minoo minoo ndo saha ra sa zɨɨn zɨɨn cuhva
zatyiño ndo tyiño ra. Iyo ndo cuu zavaha
ndo tyiño ra minoo cuhva. Ta iyo ndo
zavaha ndo sii si inga cuhva.
4 Tañi minoo coño ñuhu yo, cuaha xaan
nu ndyaa tahan si, zoco zɨɨn zɨɨn cuhva
zatyiño si. Ta ña inuu ñi tyiño zavaha sa
minoo minoo si vazu minoo ñi coño ñuhu
cuu si.
5 Ta tacuan tucu maa yo, cuaha ñiyɨvɨ cuu
yo, zoco sa tandɨhɨ yo ta ɨɨn ñi cuu yo sihin
ra Cristo. Ta sa ndu-ɨɨn yo sihin minoo ta
inga.
6 Saha maa ra Ndyoo ndatu sii sa minoo
minoo yo sa zatyiño yo tyiño ra zɨɨn zɨɨn
cuhva. Yucuan cuenda nazatyiño yo sihin
cuhva sa saha maa ra sii yo. Tatu saha maa
ra Ndyoo cuhva sii minoo yo ta cuu cahan
yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo, nacahan
yo sihin sa nɨɨ iñi yo. Yucuan cuu sa cuu
profecía.
7 Ta tatu inga yo cuu tyindyee yo sii inga
hermano, natyindyee vaha yo. A ra za-
cuaha, nazacuaha vaha ra.
8 A ra cuu cuhva minoo tuhun vaha sii
inga ñiyɨvɨ, nacuhva vaha ra tuhun sii ñu.
A ra saha xuhun, nacuhva ra cuaha. A ra
ndyaca ñaha sii inga hermano, nacundyaca
ñaha vaha ra. Ta ra cundahvi iñi sii inga
ñiyɨvɨ, natyindyee ra sii ñu sihin sa zɨɨ cuñi
ra.

Cuhva cuñi si zavaha yo tatu cuenda ra Cristo cuu yo

9 Cuhva cuñi ndo sii inga ñiyɨvɨ, nacuu
si minoo sa ndisa cuii, ta ma zandavi ñaha
ndo. Cuñi si vatyi zaña ndo tandɨhɨ cuii sa
ña vaha, ta zavaha xaan ndo sa vaha.
10 Cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo
tañi yañi ndo. Ta tyaa ndo yahvi tandɨhɨ
tuhun sa cahan tandɨhɨ hermano.
11 Ma cuzusa ndo. Zatyiño xaan ndo
tyiño ra Ndyoo.
12 Cuzɨɨ iñi ndo vatyi sito ndo vatyi cua
cundyaa ndo sihin ra Ndyoo ityi nuu ca.
Cundyee iñi ndo tatu ndyehe ndo tundoho,
ta cahan ndo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii
cuhva.
13 Tyindyee ndo sii inga ra yañi yo ñaa sa
cumañi sii ra, ta tɨɨn cuenda vaha ndo sii
ñiyɨvɨ saa vehe ndo.
14 Caca tahvi ndo sii Ndyoo sa cuenda
ñiyɨvɨ sahñi tahan sihin ndo. Cahan vaha

ndo sihin ñu, ta ma cahan ndo ndya vaha ñi sii ñu.
15 Cuzɨɨ iñi ndo sihin ñiyɨvɨ zɨɨ cuñi,
ta vacu ndo sihin ñiyɨvɨ cuihya iñi vatyi
tacuan ta cua ndu-ɨɨn ndo.
16 Ta nacoo sa taxi ñi sihin minoo ndo ta
sihin inga ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo, ta
ma caca iñi ndo vatyi ñiñi xaan ndo. Coo
vaha ndo sihin ñiyɨvɨ ndahvi vazu ñahñi sa
iyo sii ra. Ta ma caca iñi ndo vatyi sito xaan
ndo.
17 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin
ndo, ma zavaha tucu maa ndo sa ña vaha
sihin ñu. Zavaha ndo tandɨhɨ sa cuu sa
vaha sa ndisa, ta cuhva cuan yoñi cuu tyaa
cuatyi sata ndo.
18 Nducu ndo cuhva coo sa taxi ñi sii ndo
sihin tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ tatu cuu.
19 Cuñi xein sii ndo, ndoho yañi xaa.
Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo
ma zavaha tucu ndo sa ña vaha sihin ñu.
Nacuxaan maa ra Ndyoo sihin ñu tañi catyi
si nuu tutu ra: “Yuhvi cui ra cua tasi tuñi sii
ñu. Yuhvi cua tyiyahvi”, catyi ra Ndyoo.
20 Zoco tatu sizoco minoo ra cuxaan sii
ndo, cuhva ndo sa casi ra. Tatu ityi ra,
cuhva ndo ndutya coho ra vatyi tacuan ta
cua cucahan nuu ra ta cua ndundahvi cuñi
ra vatyi zavaha ra sa ña vaha sihin ndo.
21 Ma zavaha tucu maa ndo sa ña vaha
vatyi zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo
coto cundyaca ñaha sa ña vaha cuan sii
ndo. Maa ndo zavaha ndo sa vaha, ta cua
zahacanaa ndo sii sa ña vaha cuan.

13

1 Natyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ yahvi sii ra cu
tyiño vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha tyiño
sii ra, ta yucuan cuenda ndyizo ra tyiño.
2 Tatu ma tyaa minoo ñiyɨvɨ yahvi sii ra
cu tyiño, ña tyaa ra yahvi sii Ndyoo. Ta cua
tasi tuñi ra Ndyoo ta ra cu tyiño sii ra cuan.
3 Ña zayuhu ra cu tyiño sii ñiyɨvɨ zavaha
sa vaha. Zayuhu ra sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña
vaha. Tatu yuhu ndo sii ra cu tyiño, cuñi si
sa zavaha ndo sa vaha. Ta cua catyi ra vatyi
vaha ñiyɨvɨ cuu ndo.
4 Zatyiño ra cu tyiño sa cuenda ra Ndyoo,
ta tacuan ta cuu coo vaha ndo. Zoco tatu
cua zavaha ndo sa ña vaha cua yuhu ndo
vatyi ndisa cuii cua tasi tuñi ra sii ndo.
Zatyiño ra sa cuenda ra Ndyoo, ta yucuan
cuenda cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ zavaha sa
ña vaha.
5 Yucuan cuenda cuñi si sa tyaa ndo
yahvi sii ra sa xihna ñi vatyi yuhu ndo sii
ra Ndyoo ta sa cu uu vatyi cuhva cuan catyi
sa siñi tuñi vaha sii ndo.
6 Tyiyahvi tucu ndo xuhun tatu catyi
ra, vatyi zatyiño ra cu tyiño sa cuenda ra
Ndyoo. Yucuan cuu tyiño ra.
7 Tyiyahvi ndo sii tandɨhɨ ra, tandɨhɨ sa
tahan si sii ra. Tyiyahvi ndo xuhun sa
cuenda zɨcuela. Tyiyahvi ndo xuhun ñuhu
sii ra zatyiyahvi sii ndo. Tyaa ndo yahvi sii
ra tahan si tyaa ndo yahvi. Ta zacahnu ndo
sii ra sa tahan si zacahnu ndo.
8 Ma cutavi ndo sii numinoo ñiyɨvɨ, zoco
cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo.
Yoo ra cuñi sii inga ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, sa
zavaha ra tandɨhɨ sa catyi tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra Moisés.
9 Vatyi ihya cuu cuhva catyi Tuhun
Ndyoo: “Ma cuzu ndo sihin minoo ñaha
tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu. Ma cahñi ndo
ñiyɨvɨ. Ma zuhu ndo. Ma ndyiyo iñi ndo
sa sii inga ñiyɨvɨ.” Tatu tyaa ndo yahvi
sa ndisa cuii sii tuhun sa catyi vatyi cuñi
ndo sii inga ñiyɨvɨ inuu ñi tañi cuñi ndo sii
maa ndo, tatu ndisa cuii tyaa ndo yahvi sii
si cuan, sa tyaa ndo yahvi sii tandɨhɨ cuii
tuhun i saha ra Ndyoo.
10 Tatu cuñun sii inga ñiyɨvɨ ñahñi sa ndya
vaha ñi cua zavohon sihin ñu. Sihin sa
cuñi yo sii ñu sa ndisa cuii ta sa zavaha yo
tandɨhɨ sa catyi tuhun i saha ra Ndyoo.
11 Ta inga tucu tuhun catyi sihin ndo
vatyi ma naa iñi ndo ña cuhva cuu si
vityi. Sa tahan si cuhva ndoyo ndo vatyi sa
cuyatyi xaan ca quɨvɨ cua cacu yo vityi ta
zɨquɨ quɨvɨ i quisaha sino iñi yo.
12 Sa cuñi ndɨhɨ quɨvɨ zavaha ñiyɨvɨ sa ña
vaha, ta sa cua saa quɨvɨ cuzɨɨ iñi yo sihin ra
Ndyoo. Nazaña yo sa ña vaha sa zavaha yo,
ta nazavaha yo tandɨhɨ sa vaha tañi zavaha
ñiyɨvɨ nu ndisi.
13 Nazavaha yo sa vaha sa ndisa tañi
zavaha ñiyɨvɨ ora. Ma zacahnu xaan yo
vico ta coho yo ndixi. Ma zavaha yo sa
quiñi sihin yoo ñi maa ñaha. Ta ma nducu
yo tizɨhɨ, ta ma ndyiyo iñi yo sa sii inga
ñiyɨvɨ.

14 Zavaha ndo cuhva i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta ma nducu ndo cuhva zavaha ndo ñaa ñi sa ndisi xiñi maa ndo, tandɨhɨ sa ña vaha.

14

Ma cahan cuehe ndo sii minoo hermano

1 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii tandɨhɨ hermano vazu iyo ra ta sino vaha ca iñi ra. Zoco ma natuhun xaan ndo sihin ra sa cuenda cuhva sica iñi ra tatu yɨvɨ sa ñiñi xaan cuu si.
2 Vatyi iyo ra nɨɨ xaan iñi ra, ta catyi ra vatyi cuu casi ra tandɨhɨ. Zoco inga ra, tañaha ca sino vaha iñi ra, ta sasi ra maa maa yucu ñi.
3 Ra sasi tandɨhɨ, ña vaha cua catyi ra vatyi ñahñi maa sa sito inga ra sa ma casi cuan. Ta ra sa ma casi cuan, ña vaha cua catyi maa ra vatyi ña vaha ra sa tuhva sasi tandɨhɨ vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo i tɨɨn cuenda sii ra cuan.
4 Ñahñi cuhva iyo suun sa catyun vatyi ña vaha cuhva zavaha inga ra. Maa ra Ndyoo cuu ra ndyaca ñaha sii ra cuan, ta cua catyi maa ra tatu vaha a ña vaha sa zavaha muzu ra. Ta cua tyindyee ra Ndyoo sii ra, ta cua cuu zavaha ra sa vaha.
5 Iyo yo sica iñi yo vatyi ñiñi ca minoo quɨvɨ ta zɨquɨ inga. Ta inga yo sica iñi yo vatyi inuu ñi cuu tandɨhɨ quɨvɨ. Nacaca iñi minoo minoo yo cuhva cuñi yo, ta ma ndu-uu iñi yo.
6 Ra zacahnu minoo quɨvɨ, zacahnu ra sii si sa cuenda ra Ndyoo. Ta ra tuhva sasi tandɨhɨ, zavaha ra tacuan sa cuenda ra Ndyoo vatyi saha ra tyahvi ndyoo sii ra. Ta ra sa ma casi tandɨhɨ, sa cuenda ra Ndyoo ta ma casi ra vatyi sica iñi ra vatyi ña vaha, ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
7 Yoñi yo ta ndito yo vatyi cuñi yo. Ta yoñi yo cuu quɨvɨ cuñi maa yo.
8 Tatu ndito yo, ndito yo sa cuenda maa ra Jesús. A tatu cuu yo, cua cuu yo vatyi maa ra catyi, vatyi maa ra ndyaca ñaha sii yo. Vazu ndito yo a vazu cuu yo, zoco cuenda ra Jesús iyo yo
9 vatyi yucuan cuenda i sihi ra Cristo, ta i nandoto tucu ra vatyi cua cuu ra ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ sa sihi ta sii ñiyɨvɨ ndito.
10 Ta yoho ¿ñaa cuenda catyun vatyi ña vaha cuhva zavaha inga hermano? Ña vaha cua catyi ndo vatyi ña vaha ra vatyi maa ra Ndyoo cuu ra cua tasi tuñi sii sa minoo minoo yo.
11 Vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo:
Sa ndisa cuii cuu si vatyi ndite.
Ta zuun ñi sa ndisa cuu si vatyi cua cuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ nui.
Ta cua zacahnu tandɨhɨ ñu sii sihin yuhu ñu.
12 Tacuan ta tandɨhɨ yo cua catyi yo sihin ra tandɨhɨ sa i zavaha yo.

Ma zandoyo ñuhu ndo sii inga hermano

13 Yucuan cuenda ma catyi ca yo vatyi ña vaha sa zavaha inga hermano ñaa ñi maa cuhva sa ndyico ra. Zoco nananducu yo cuhva ta ñahñi cua zavaha maa yo sa cua zandoyo ñuhu si sii minoo yañi yo.
14 Iyo minoo cuhva i zañaha ra Jesús sii, ta yucuan cuenda site vatyi ñahñi sa ma cuu casi yo. Zoco tatu iyo minoo hermano ta sica iñi ra vatyi iyo minoo sa ma cuu casi yo tatu tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo, sa cuenda maa ra cuan ta ña vaha tatu casi ra.
15 Vatyi tatu sa cuenda sa tuhva yo sasi ta zatɨvɨ yo sii minoo hermano, ña iyo ca yo cuhva cuñi ra Ndyoo cuhva cuan. Ta ña cuñi yo sii yañi yo tatu zavaha yo minoo cuhva ta sica iñi ra vatyi ña vaha si ta cuu zatɨvɨ si sii ra.
16 Vazu yɨvɨ cuatyi cuu minoo cuhva sa zavaha yo, zoco tatu cahan ñiyɨvɨ sa cuenda si, vaha ca ma zavaha yo sii si.
17 Vatyi tatu ndyaca ñaha ra Ndyoo sii yo, ña ñiñi xaan ñaa sa casi yo a ma casi yo a sa coho yo a sa ma coho yo. Zoco ñiñi xaan cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan ta coo sa taxi sii yo sihin ra Ndyoo ta sihin ñiyɨvɨ ta coo sa zɨɨ sii yo sa cuenda Tatyi Ii sa iyo sihin yo.
18 Tatu tacuan iyo yo ta zatyiño yo sa cuenda ra Cristo, zɨɨ cua cuñi ra Ndyoo ndyehe ra sii yo ta zɨɨ cua cuñi tucu ñiyɨvɨ.
19 Yucuan cuenda nanducu yo cuhva coo sa taxi sii yo sihin ñiyɨvɨ tandɨhɨ saha, ta natyindyee yo sii tahan yo, ta zɨquɨ cua cuu ca zacuu tandɨhɨ yo cuhva cuñi ra Ndyoo.
20 Ma zatɨvɨ ndo tyiño ra Ndyoo sa cuenda sa sasi ndo. Ndisa vatyi ñahñi sa ica, ta cuu casi yo tandɨhɨ, zoco ña vaha tatu casi yo tatu cua zandoyo ñuhu si sii minoo hermano.

21 Vaha ca sa ma casi yo coño ta ma coho
yo ndixi ta ma zavaha yo ñaa ca sa cuu si
tatu zandoyo ñuhu si sii minoo yañi yo ta
ma sino vaha ca iñi ra.
22 Tatu sica iñun vatyi cuu casun tandɨhɨ,
vaha. Zoco ma cohon tuhun cuan sihin
inga hermano sa sica iñi inga cuhva. Co-
hon maa ñi sihin ra Ndyoo sa cuenda si. Zɨɨ
xaan cua cuñi yo tatu sito yo vatyi ñahñi sa
ña vaha zavaha yo.
23 Zoco tatu ndu-uu iñi yo ta ña sito yo
tatu vaha a ña vaha tatu casi yo, zatɨvɨ si sii
yo sa tacuan vatyi ña nɨɨ iñi yo ta sasi yo. Ta
ñaa ñi maa sa zavaha yo ta ña sito yo tatu
vaha a ña vaha si, cuatyi cuu si.

15

Nazavaha yo ñaa sa cua tahan iñi inga hermano

1 Maa yo sa sino vaha iñi, cuñi si sa
cundyee iñi yo sihin inga hermano tatu
tañaha ca sino vaha iñi ra. Ta ma zavaha
yo maa ñi cuhva cuñi maa yo.
2 Nanducu yo cuhva zavaha yo sa
cua tahan iñi inga hermano, ñaa sa cua
tyindyee sii ra ta cuu ra ñiyɨvɨ vaha ta sino
vaha iñi ra sii ra Ndyoo.
3 Vatyi ndya ra Cristo, ta ñá zavaha ra
sa cuñi maa ra. I zavaha ra cuhva cuñi ra
Ndyoo. Ta i ndyehe xaan ra tundoho tañi
catyi si nuu tutu ra Ndyoo: “Cahan ñiyɨvɨ
ndya vaha ñi suun, ta tañi sii mi cahan ñu
cuu si”, catyi si.
4 Ta tandɨhɨ sa i tyaa ra tyaa Tuhun
Ndyoo ta sa naha, i sicundyaa si vatyi cua
zacuaha si sii yo ta cua sino xaan iñi yo ta
coo tundyee iñi sii yo. Ta zɨɨ cua cuñi yo
vatyi cua cahvi yo sii si ta coto yo vatyi cua
cuhva ra Ndyoo sa vaha sii yo sa ndisa.
5 Saha maa ra Ndyoo tundyee iñi sii yo
ta minoo cuhva sa ma nducuihya xaan
iñi yo. Sino iñi tandɨhɨ ndo vatyi ra Jesús
cuu ra ndyaca ñaha sii ndo, yucuan cuenda
nacuhva maa ra Ndyoo cuhva sii ndo sa
coo sa taxi sihin minoo ndo ta inga ndo, ta
cua ndu-ɨɨn ndo sa ndisa cuii.
6 Vatyi tacuan ta ɨɨn ñi cuhva cua caca
iñi ndo, ta ɨɨn ñi tañi minoo ñi nduzu cua
zacahnu ndo sii ra Ndyoo Zutu ra Cristo
Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cua cuiñɨ ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu Tuhun Ndyoo

7 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii minoo ndo
ta sii inga ndo tañi i tɨɨn cuenda ra Cristo
sii ndo vatyi cuhva cuan zacahnu si sii ra
Ndyoo.
8 Ta catyi sihin ndo vatyi ra Cristo cuu
ra tyindyee sii ñiyɨvɨ hebreo, ta cuhva cuan
zañaha ra vatyi ndisa cuii maa ra Ndyoo
vatyi ra Cristo cuu ra i catyi ra Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ sahnu sii yo vatyi cua quisi ra.
9 (Ta i quisi tyindyee tucu ra Cristo sii
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu), ta tacuan
ta cuu zacahnu tucu ñu cuan sii ra Ndyoo
vatyi i cundahvi iñi ra sii ñu tañi catyi si
nuu tutu ra:

Yucuan cuenda cua zacahni suun nu iyo
inga ñiyɨvɨ.
Cua cate yaa, ta zacahni zɨvun.
Catyi si.

10 Ta inga tucu saha catyi ra:

Cuzɨɨ iñi ndo, ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu.
Cuzɨɨ iñi ndo ɨɨn ñi sihin ñiyɨvɨ ra Ndyoo.

11 Ta iyo inga nu catyi si tyehen:

Zacahnu ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo,
ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta nazacahnu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.

12 Ta iyo tucu nu cahan ra Isaías ta catyi
ra:

Cua cacu minoo ñiyɨvɨ ra Isaí.
Cua quisi ra vatyi cua cundyaca ñaha ra sii
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta sa cuenda maa ra ta cua coo cuhva cacu
ñu.

13 Tyindyee maa ra Ndyoo sii yo, ta sito
yo vatyi sa ndisa cua cuhva ra sa vaha sii
yo. Sihin cuhva saha maa Tatyi Ii sii ndo
ta cua sino xaan iñi ndo sii ra. Ta vityi sa
cuenda sa sino iñi ndo sii ra ta zɨɨ xaan cua
cuñi ndo, ta cua coo sa taxi sii ndo sihin ra.
14 Ta sito vehi sa cuenda maa ndo her-
manos vatyi vaha xaan ndo, ta sito ndo
cuaha xaan, ta cuu cuhva ndo minoo sa siñi
tuñi vaha sii minoo ndo ta sii inga ndo.
15 Zoco vazu sa site cuhva cuan zoco
zuun ñi i tyei zuhva tuhun ya, ta ñihi xaan
i quehin sihin ndo, ta zanacohin iñi ndo
inga saha zuun ñi cuhva sa i nacatyi sihin
ndo. Vatyi maa ra Ndyoo i saha tyiño sii, sa
zatyiñe tyiño maa ra.

16 Ta i ndui minoo ra zatyiño sa cuenda ra
Jesucristo nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu. Nacatyi xein Tuhun ra Ndyoo vatyi
zacahnu si sii ra cuhva cuan. Ta cua sino
iñi ñu cuan, ta cua cuu cuhve sii ñu sii ra
Ndyoo. Ta cua tɨin cuenda ra sii ñu vatyi sa
zanduvaha Tatyi Ii sii ñu.
17 Tyindyee xaan ra Cristo Jesús sii, ta
yucuan cuenda cuu catyi vatyi vaha xaan
cuu tyiño i zavehi sa cuenda ra Ndyoo.
18 Ma cuu catyi inga cuhva vatyi maa ra
Cristo i sityiño sii, ta sa cuenda maa ra ta
ñihi cuhva ta i sino iñi ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu. I siñi ñu tuhun quehin, ta i
ndyehe ñu cuhva zavehi
19 vatyi i zavehi sa ndyityi ta cuaha
xaan cuhva sihin tundyee iñi sa saha maa
Tatyi Ii maa ra. Ta ndya cuhva ndya ñuu
Jerusalén ta ndya ñuu Ilírico i zacoto vehi
tandɨhɨ Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo.
20 Ta i nducu xein cuhva zacote Tuhun
Vaha nu ña sito ñiyɨvɨ sii ra Cristo vatyi ña
cuñi zatyiñe nu i quisaha inga ra sa xihna
ñi.
21 Vatyi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
Cua coto ñiyɨvɨ, ñu tañaha ca coto, sa cuenda
ra.
Ta ñiyɨvɨ tañaha ca cuɨñɨ, cua cutuñi iñi ñu,
catyi si.

Cuñi ra Pablo cuhun ra ñuu Roma

22 Yucuan cuenda ñá cuu quisi nu yucu
ndo.
23 Zoco vityi sa ndɨhɨ zatyiñe ityi ya, ta
cuñi xein quisi ndyehi sii ndo. Sa cuaha
cuiya cuñi quisi nu yucu ndo.
24 Yucuan cuenda sica iñi vatyi cua
ndyehi sii ndo quɨvɨ cua cuhin ñuu España.
Cua ndoi sihin ndo zuhva quɨvɨ, ta zɨquɨ
cua cuu tyindyee ndo sii zuhva, ta cua cuu
cuhin ityi nuu ca.
25 Zoco vityi cuahan xihne ñuu Jerusalén
vatyi cua tyindyei sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun
Ndyoo yucuan.
26 Vatyi i saha maa ñiyɨvɨ ñuu Macedo-
nia ta ñuu Acaya xuhun sa tyindyee sii ñu
ndahvi sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén.
27 Vaha xaan sa cuñi ñu tyindyee ñu, ta
cuhva cuan cuñi si, vatyi sa xihna ñi i
tyindyee ñiyɨvɨ hebreo sii ñu cuan sihin sa
zacoto maa ra Ndyoo sii ñu, ta i sito ñu yozo
caa iyo ra Ndyoo.
28 Yucuan cuenda xihna ca cundyaque
xuhun sa tyindyee ñiyɨvɨ sii ñu ñuu
Jerusalén. Ta zɨquɨ cua yehi nu yucu ndo
ityi cuhin ñuu España.
29 Ta sa site vatyi cua cuhva xaan ra
Cristo sa vaha sii ta sii maa ndo quɨvɨ cua
sei nu yucu ndo.
30 Cuñi xaan ndo sii ra Jesucristo, ndoho
yañi xaa. Ta saha xaan Tatyi Ii cuhva sii
ndo sa cuñi ndo sii inga ñiyɨvɨ sino iñi.
Yucuan cuenda vityi zañiñi sii ndo vatyi
cahan xaan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda
mi.
31 Caca ndo sii ra vatyi cua zacacu ra sii,
sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra ityi Judea. Ta
caca ndo sii ra vatyi cua cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ ñuu
Jerusalén sihin sa cua cuhve sii ñu.
32 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi cua cuu
quisi sihin sa zɨɨ cuñi nu ndyaa ndo tatu
tacuan cuñi maa ra Ndyoo. Ta caca ndo
sii ra vatyi cua cuu quitati zuhva nu ndyaa
ndo ta cua coo ca tundyee iñi sii sa cuenda
Tuhun Ndyoo ta sa cuenda coño ñuhi.
33 Ta vityi, Ndyoo cua ndoo xaan sihin
ndo. Ta nacuhva xaan ra sa coo sa taxi
sii ndo sihin ra ta sa coo vaha ndo tandɨhɨ
cuhva. Ta nacuu si tacuan.

16

Zacuhun ra Pablo minoo nacumi sii amigo ra

1 Zacote sii ndo sa cuenda ña hermana
Febe ya. Tyindyee xaan ña sii ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo ñuu Cencrea.
2 Ta catyi sihin ndo vatyi tɨin cuenda
vaha ndo sii ña vatyi ɨin ñi cuu ña sihin ndo
sa cuenda ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
Tɨin cuenda vaha ndo sii ña minoo cuhva
vaha tañi tahan si zavaha ñiyɨvɨ ra Ndyoo.
Ta tyindyee ndo sii ña ñaa sa cumañi sii
ña vatyi i tyindyee maa ña sii cuaha xaan
ñiyɨvɨ. Ta sii tucu mi i tyindyee ña, ndɨhɨ ca.
3 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña Priscila
ta ra Aquila. Ɨin ñi zatyiño ñu tyiño ra Cristo
sihin.
4 Sa yatyi cuu ñu minoo saha nu i zacacu
ñu sii. Saha xein tyahvi ndyoo sii ñu, ta
tacuan tucu zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
Ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, saha xaan
ñu tyahvi ndyoo sii ñu.
5 Sa cuenda mi cuhva tucu ndo minoo
nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi tuhun vaha, ñu

titahan vehe ña Priscila. Ta sii ra sa nañi Epeneto. Ñoho xaan iñi sii ra. Maa ra cuu ra sino iñi sii ra Cristo sa xihna ñi ityi Asia.

6 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña María. I zatyiño xaan ña sa cuenda ndo.

7 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Andrónico ta ra Junias. Ɨin ñi ñuu ra sihin ñuu mi. Ta i siñoho tucu ra vehe caa sihin. Ta xihna ca nduu tahan maa ra i sino iñi ta zɨquɨ mi. I zacuhun ra Jesucristo sii nduu tahan ra sihin tyiño ra. Ta tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi sii ra.

8 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Amplias. Ñoho xaan iñi sii ra sa cuenda ra Cristo.

9 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Estaquis. Ñoho xaan iñi sii ra. Ta tacuan tucu ra Urbano. I zatyiño xaan ra sihin ndi sa cuenda ra Cristo.

10 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Apeles. Sino xaan iñi ra sii ra Cristo vazu ndyehe ra tundoho. Cuhva ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ ra Aristóbulo.

11 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Herodión. Ɨin ñi ñuu ndi. Cuhva ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi vehe ra Narciso.

12 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña Trifena ta ña Trifosa. Zatyiño ñu tyiño ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta cuhva ndo minoo nacumi sii ña Pérsida, ña cuhva yo. Ñihi xaan i zatyiño ña tyiño ra Ndyoo.

13 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Rufo ta sii zɨhɨ ra. Vaha xaan sino iñi ra sii ra Jesús. Ta zɨhɨ ra cuu tañi zɨhɨ mi.

14 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Asíncrito, ra Flegonte, ra Hermas, ra Patrobas, ra Hermes, ta inga ra yañi yo sa yucu sihin ra.

15 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Filólogo ta sii ña Julia ta sii ra Nereo sihin cuhva ra ta sii ra Olimpas ta sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sino iñi sa yucu sihin ñu.

16 Cuhva xaan ndo ndyoo nacucumi sii minoo ndo ta sii inga ndo. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuenda ra Cristo zaquisi ñu minoo nacumi sii ndo.

17 Vityi zañiñi sii ndo yañi xaa vatyi zaha vaha ndo cuenda yoo cuu ñiyɨvɨ zacahñi tahan sii ñiyɨvɨ sino iñi. Zatɨvɨ ñu cuhva sino iñi ñiyɨvɨ sihin minoo cuhva ña tuhva maa ndo zavaha. Ma cutahan ndo sihin ñu zavaha tacuan, ta ma zavaha ndo cuhva catyi ñu

18 vatyi ñu zavaha tacuan, ña zatyiño ñu tyiño ra Cristo ra ndyaca ñaha sii yo. Zatyiño ñu cuhva cuñi maa ñu. Vaha xaan ta vii xaan cahan ñu, ta zandavi ñaha ñu sii ñiyɨvɨ ña sito vaha.

19 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi tyaa xaan ndo yahvi Tuhun Ndyoo. Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi sihin ndo, zoco cuñi sa cua zacuenda vaha ndo sii ndo ta zavaha ndo maa ñi sa vaha. Ta ma cutuhva ndo zavaha ndo sa ña vaha.

20 Ra Ndyoo cuu ra saha sa coo sa taxi sii ndo, ta ña naha ca ta cua zandɨhɨ ra sa ña vaha nu yucu ndo. Cua cuhva ra sa cuañi ndo zɨquɨ cuihna. Ta vityi nacoo xaan sa vaha sa saha maa ra Jesucristo sii ndo. Maa ra ndyaca ñaha sii yo.

21 Zaquisi ra Timoteo minoo nacumi sii ndo. Zatyiño ra sihin. Ta ra Lucio ta ra Jasón ta ra Sosípater zaquisi tucu ra minoo nacumi sii ndo. Ɨin ñi ñuu tandɨhɨ ra sihin ñuu mi.

22 Yuhvi ra Tercio tyei carta ya, ta zaquisi minoo nacumi sii ndo sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

23 Zaquisi maa ra Gayo minoo nacumi sii ndo. Saha noo ra vehe ra sii, ta ndu-ɨin tucu tandɨhɨ ñu sino iñi ihya. Zaquisi ra Erasto minoo nacumi sii ndo sihin ra Cuarto yañi yo. Ra Erasto cuu ra cumi xuhun ñuu ya.

24 Cuñi vatyi cua cuhva xaan ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sa vaha sii tandɨhɨ ndo. Ta nacuu si tacuan.

Zacahnu ra sii ra Ndyoo nu ndɨhɨ tyaa ra carta ya

25 Zacahnu ndo sii ra Ndyoo vatyi maa ra cuu ra cua cuhva tundyee iñi sii ndo, ta ma ndoyo ñuhu ndo sihin tuhun vaha sa i zacote sii ndo sa cuenda ra Jesucristo. Ta i zacoto ra Ndyoo sii ndo tuhun vaha cuhva iyo ra. Ta sa naha ñá sito ñiyɨvɨ tuhun sa cuenda ra Cristo, zoco vityi sito ñu.

26 Vityi sito ñu tuhun sa cuenda ra Cristo. Saha ra Ndyoo tyiño sa cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cutuñi iñi ñu sa i tyaa ra profeta ta sa naha. Maa ra Ndyoo tava tyiño ya, ta ndito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vityi sa cuenda sa sito ñiyɨvɨ, ta cuu sino iñi tandɨhɨ ñu, ta cuu tyaa ñu yahvi sii ra.

27 Maa ñi maa ra cuu Ndyoo. Maa ñi maa ra cuu ra iyo sa siñi tuñi sa ndisa.

Nazacahnu yo sii ra sa cuenda sa i zavaha
ra Jesucristo. Nazacahnu yo sii ra tandɨhɨ
cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii ra Ndyoo Ñuu Corinto

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Corinto

1 Yuhvi ra Pablo i casi ra Ndyoo sii vatyi cui minoo ra cua zatyiño tyiño ra Jesucristo. Ta vityi tyei carta ya sihin ra Sóstenes hermano yo.

2 Ta zacuhun ndi sii si sii maa ndo ra cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ñuu Corinto. Ñiyɨvɨ ra Ndyoo cuu sii ndo vityi vatyi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús. I casi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zacahnu sii ra Jesucristo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ yo sa cuu cuenda ra.

3 Sique sii ra Ndyoo Zutu yo ta sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo vatyi nacuhva xaan ra tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima ndo.

Cuhva i saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ ra ñuu Corinto

4 Tandɨhɨ cuhva saha xein tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ndo vatyi i saha xaan maa ra tumañi iñi sii ndo sa cuenda ra Cristo Jesús.

5 Ta vityi i saha xaan ra cuhva sii ndo, ta cuu cahan ndo Tuhun ra, ta iyo xaan sa siñi tuñi sii ndo.

6 Tandɨhɨ sa i catyi ndi sihin ndo sa cuenda ra Cristo, ta i cuu si cuhva cuan sa cuenda maa ndo.

7 Ta yucuan cuenda ñahñi sa cumañi sii ndo. Saha xaan maa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii ndatu sii ndo nɨɨ ñi sa ndatu ndo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

8 Ta cua tyindyee ra sii ndo sihin tandɨhɨ cuii cuhva, ta ma ndoyo ñuhu ndo, ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi sata ndo quɨvɨ cua quisi ra Jesucristo.

9 Zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra tandɨhɨ saha. Ta maa ra cuu ra i casi sii ndo vatyi cu-ɨɨn ndo sihin ra Jesucristo zehe ra. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

Ña vaha sa coo zɨɨn zɨɨn ityi yo

10 Ta vityi sihin zɨvɨ ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sica xein sii ndo hermano vatyi ɨɨn ñi cuu ndo, ta ma coo zɨɨn ndo. Ɨɨn ñi cuhva caca iñi ndo. Ɨɨn ñi cuhva nacoo sa siñi tuñi sii ndo.

11 Tacuan catyi sihin ndo hermano vatyi sa i nacatyi ñiyɨvɨ ra Cloé sihin vatyi iyo tizɨhɨ nu yucu ndo

12 vatyi zɨɨn zɨɨn cahan ndo. Iyo ndo catyi ndo: "Yuhvi ndyique sii ra Pablo", catyi ndo. Ta inga ndo catyi ndo: "Ta yuhvi ndyique sii ra Apolos." Ta iyo ndo catyi ndo: "Ndyique sii ra Pedro." Ta inga tucu ndo catyi ndo vatyi ndyico ndisa cuii ndo sii ra Cristo.

13 Ña vaha sa cahan ndo tacuan vatyi ma cuu sa coo zɨɨn yo vatyi ɨɨn ñi coño ñuhu ra Cristo cuu yo tatu sino iñi yo sii ra. ¿Atu yuhvi ra Pablo i sihi nu cruz sa cuenda ndo? ¿Atu i sicoo ndutya ndo sihin zɨvɨ mi? Yɨvɨ.

14 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi ñá zacoo ndutye sii numinoo ndo, maa ñi ra Crispo sihin ra Gayo ta yoñi inga ra

15 coto catyi ndo vatyi i zacoo ndutye sii ndo sihin zɨvɨ mi ta cundyico ndo sii.

16 Aan, ndisa i zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ ra Estéfanas, zoco sica iñi vatyi yoñi ca inga ra i zacoo ndutye.

17 Vatyi ñá zaquisi ra Cristo sii mi sa zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ. I tava ra tyiño sii, vatyi nacatyi tuhun ra, cuhva zacacu ra sii yo. Zoco ña quehin sihin sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya coto caca iñi ñiyɨvɨ vatyi tyaqui xaan cuhva quehin, ta ma nacañi vaha iñi ñu cuhva catyi si sa cuenda cuhva i sihi ra Cristo nu cruz sa cuenda cuatyi yo.

Sito yo vatyi vaha ca sa siñi tuñi sa iyo sii maa ra Ndyoo ta zɨquɨ sa siñi tuñi sa iyo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

18 Ñiyɨvɨ cua cunaa, sica iñi ñu vatyi sa tondo ñi cuu cuhva i sihi ra Jesús nu cruz sa cuenda cuatyi yo. Zoco sa cuenda maa yo, ra i zacacu ra Ndyoo, ta tundyee iñi cuu si vatyi sihin sa sino iñi yo sii si ta cacu yo.

19 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo:

Sica iñi ñiyɨvɨ sa sito xaan, vatyi cuu ñihi ñu
cuhva ta cacu ñu.
Zoco cua zanei tandɨhɨ cuhva cuan, ta ma
ñihi ñu cuhva cacu ñu sihin sa siñi
tuñi maa ñu.
Tacuan catyi Tuhun Ndyoo.

20 Ñahñi maa tyindyee si sa cuu yo ra sito
xaan a ra maestro a ra sito natuhun zɨquɨ
tyiño sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ sa sito xaan
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, ñahñi cuu si ityi nuu ra
Ndyoo.

21 Casi xaan iñi ra Ndyoo, ta ña saha ra sa
coto ñiyɨvɨ sii ra sihin sa siñi tuñi ñu. Zoco i
zavaha ra inga cuhva, ta cuu coto ñiyɨvɨ sii
ra ta cacu ñu tatu cuiñɨ ñu Tuhun ra ta sino
iñi ñu sii si. Ta iyo ñiyɨvɨ sica iñi ñu vatyi sa
tondo ñi cuu Tuhun Ndyoo.

22 Vatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo ndyehe ñu sa
ndyityi. Ta ñu griego nanducu xaan ñu sa
siñi tuñi, cuhva sica iñi ñu.

23 Zoco maa yo nacatyi yo sihin ñiyɨvɨ
cuhva i sihi ra Cristo nuu cruz. Cuxaan
ñiyɨvɨ hebreo sihin cuhva cuan, ta sica iñi
inga ñiyɨvɨ vatyi minoo sa tondo ñi cuu si.

24 Zoco sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo,
vazu ñiyɨvɨ hebreo a ñiyɨvɨ griego cuu ñu,
zoco sito tandɨhɨ ñu vatyi sa cuenda ra
Cristo ta cuu zacacu ra Ndyoo sii yo. Ta
yucuan cuu cuhva zañaha maa ra Ndyoo
vatyi casi xaan ca iñi maa ra.

25 Sica iñi ñiyɨvɨ vatyi i zavaha maa ra
Ndyoo minoo sa tondo, zoco vaha xaan ca
cuhva i zavaha maa ra Ndyoo ta zɨquɨ sa
zavaha ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan ca tundyee iñi
sii maa ra Ndyoo ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ.

26 Ndoho hermanos, zaha vaha ndo
cuenda cuhva i casi maa ra Ndyoo sii yo
vatyi ña cuaha yo cuu ra casi xaan iñi sihin
sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ña cuaha yo
cuu ra ñiñi ta ra cuca ñuu ñiyɨvɨ ya.

27 Zoco i casi ra Ndyoo sii yo ta cua catyi
inga ñiyɨvɨ vatyi tondo xaan iyo yo. Vatyi
cua cuu si ticahan nuu sii ñiyɨvɨ sa sica iñi
vatyi casi xaan iñi ñu. Ta i casi ra sii yo, ra
ña ñiñi ta ña cuca, vatyi cua zaha yo ticahan
nuu sii ñiyɨvɨ iyo xaan cuhva sii ihya ñuu
ñiyɨvɨ.

28 Ta i casi ra sii ñiyɨvɨ ndyihi, ñiyɨvɨ sa
ñahñi maa sa sito, ñiyɨvɨ sa ña cuu ndyehe
ñiyɨvɨ sii. Tacuan i zavaha ra vatyi cua
cutyiño ra sii yo, ta cua quindyaa ra sa
tuhva inga ñiyɨvɨ, ñu cuu ñiyɨvɨ ñiñi vityi.

29 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, ta yoñi cua
catyi vatyi ra cahnu xaan cuu ra ityi nuu ra
Ndyoo.

30 Zoco zuun ñi maa ra Ndyoo cuu ra sa
zandu-iin sii maa ndo sihin ra Cristo Jesús.
I saha maa ra Ndyoo vatyi cuu ra Jesús
sa siñi tuñi vaha sii yo. Sihi ra Jesús, ta
tyiyahvi ra sa cuenda tandɨhɨ cuatyi yo. Sa
cuenda ra Cristo, ta ñahñi ca cuatyi yo ityi
nuu ra Ndyoo. I zanduvaha ra cuhva iyo
yo.

31 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, ta i cuu si
cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Tatu iyo minoo
ra cuñi ra catyi ra vatyi vaha xaan ra, ma
cuu. Ɨin ñi sii maa ra Ndyoo zacahnu yo
vatyi i zavaha maa ra tandɨhɨ.”

2

Cuhva nacatyi ra Pablo cuhva i sihi ra Jesús nuu cruz

1 Hermanos, quɨvɨ sa sehin nu yucu ndo
ta nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ndo. Ña ca-
han xein tuhun nahnu, ta ña quehin sihin
cuhva iyo sa siñi tuñi ihya ñuu ñiyɨvɨ.

2 Ña quehin inga cuhva nu yucu ndo,
maa ñi cuhva i sihi ra Cristo nuu cruz sa
cuenda cuatyi maa yo vatyi maa ñi cuhva
cuan cuu sa cuñi quehin sihin ndo.

3 Ta quɨvɨ i sei nu yucu ndo, i yuhu xein
quehin sihin ndo ndya cuhva nehi.

4 Ta ndoo xaan i nacatyi Tuhun Ndyoo
sihin ndo. Ña nazaque cuaha tuhun nahnu
a tuhun tañi sa sito ra tuhva xaan cahan.
Ñahñi. Zoco i ndyehe ndo vatyi i quehin
sihin tundyee iñi sa iyo sii Tatyi Ii maa ra
Ndyoo, ta sicoo xaan cuhva sihin tuhun
quehin.

5 Tacuan i quehin vatyi cuñi sa cua sino
iñi ndo sa cuenda cuhva sa iyo sii maa ra
Ndyoo ta yɨvɨ sa vatyi tyaqui xaan quehin
a vatyi i quehin sihin sa siñi tuñi sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya.

Sihin Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta zañaha ra Ndyoo sii ra sii yo

6 Zoco cahan ndi sihin minoo cuhva vaha
xaan sihin ñiyɨvɨ sa naha sino iñi. Zoco sa
siñi tuñi sa cuenda maa ra Ndyoo cuu si ta
yɨvɨ sa siñi tuñi sa iyo cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya

a sa cuenda sa iyo sii ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi cuee ca ta cua naa tyiño sii tandɨhɨ ra.

7 Zoco cahan ndi sihin sa siñi tuñi sa saha maa ra Ndyoo. Nacatyi ndi cuhva i tyaa ra Ndyoo cuhva cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua zanduu ra sii yo tañi maa ra. Xehe xaan i cuu tuhun ya ta sa naha, zoco vityi cuu coto yo sii si.

8 Yoñi numinoo ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya ta i cutuñi iñi ra tuhun ya vatyi tatu cutuñi iñi ra, ma cahñi ra sii ra ndyaca ñaha sii yo nuu cruz. Ta ra cahnu ca cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

9 Catyi Tuhun Ndyoo:

Yoñi maa sa ndyehe a sa siñi a sa cutuñi iñi
tandɨhɨ sa vaha xaan sa zanduvaha
ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ cuñi xaan
sii ra. Catyi si.

10 Zoco vityi sa cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta saha ra Ndyoo sa coto yo vatyi zañaha Tatyi Ii maa ra tandɨhɨ cuii sii yo ndya cuhva ndya sa xehe xaan ca ta tuhun sa tuhva xaan maa ra Ndyoo tyixehe.

11 Ma cuu coto numinoo yo ñaa sa sica iñi inga yo. Zoco sito maa yo ñaa sa sica iñi yo. Ta zuun ñi cuhva cuan, sito Tatyi Ii maa ra Ndyoo tandɨhɨ sa sica iñi maa ra Ndyoo.

12 Ta saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo vatyi cua zacoto ra sii yo tandɨhɨ sa vaha xaan sa saha maa ra Ndyoo sii yo.

13 Ta nacatyi ndi cuhva zacuaha Tatyi Ii sii ndi ta yɨvɨ sihin sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Nacatyi ndi tuhun sa saha maa ra Ndyoo sihin maa ndo sa iyo Tatyi Ndyoo sii.

14 Zoco ñiyɨvɨ ta ñihi ca Tatyi Ii ra Ndyoo, ña cuñi ñu cuɨñɨ ñu cuhva nacatyi Tatyi Ndyoo. Tañi sa tondo cuu si cuñi ñu vatyi ña cutuñi iñi ñu sii si. Maa ñi ñiyɨvɨ sa iyo Tatyi Ndyoo sii, ta cuu cutuñi iñi ñu.

15 Zoco ra sa iyo Tatyi Ii ra Ndyoo, cutuñi iñi ra tandɨhɨ. Zoco ñiyɨvɨ ndya vaha ñi ña cutuñi iñi ñu cuhva iyo maa ra cuan.

16 Catyi Tuhun Ndyoo: “Yoñi cuu cutuñi iñi ñaa sa sica iñi ra Ndyoo. Yoñi cuu zacuaha sii maa ra”, catyi si. Zoco sica iñi maa yo cuhva sica iñi ra Cristo.

3

Cuhva cuñi si sa zatyiño yo tyiño ra Ndyoo

1 Zoco hermanos i quehin sihin ndo quɨvɨ cuan tañi sa lee cuu ndo vatyi tañi sa nacaa cacu ndo cuhva saa ya cuu si, ta tacuan iyo ndo ndya vityi. Vatyi cumañi nduvaha cuhva iyo ndo sa ndisa cuii. Ta ñá cuu quehin sihin ndo quɨvɨ cuan tañi ñiyɨvɨ sa zatyiño Tatyi Ii maa ra Ndyoo añima.

2 Tañi sa tuhva yo cuhva zɨcuɨ sii sa ndyihi tatu ta cuu ca casi si. Tacuan i quehin sihin maa ndo sihin tuhun ña yɨɨ ñi. Tañi sa lee cuu ndo cuu si vatyi ta cuu ca casi vaha ndo. Siin xaan cuhva sino iñi ndo, ta tacuu ca cutuñi iñi ndo sa siñi tuñi sii maa ra Ndyoo.

3 Maa ñi ñiyɨvɨ ta sino vaha ca iñi cuu ndo ndya vityi, ta cuñi ndo cuu sii ndo tañi cuu sii inga ñiyɨvɨ, ta sahñi tahan ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ña zavaha ndo tañi ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo.

4 Yucuan cuenda iyo ndo catyi ndo: “Yuhvi ndyique sii ra Pablo.” Ta inga ndo catyi ndo: “Yuhvi ndyique sii ra Apolos.” Catyi ndo. Ta sihin cuhva cuan zañaha ndo vatyi ta cuahnu ca ndo sihin Tuhun Ndyoo.

5 Zoco ¿yoo ra cuu yuhvi? ta ¿yoo ra cuu ra Apolos ta sahñi tahan ndo sa cuenda ndi? Maa ñi ra zacoto Tuhun Ndyoo sii ndo cuu nduhvi, ta i sino iñi ndo. Tahan tahan ndi i zavaha ndi cuhva i catyi maa ra Ndyoo sihin ndi.

6 Yuhvi i tasi sɨtɨ sa cuu Tuhun Ndyoo. Ta ra Apolos i quisi cozo. Ta i zacuahnu maa ra Ndyoo tyiño cuan.

7 Yucuan cuenda ñahñi cuu ra tasi ta ra tyozo, zoco maa ra Ndyoo cuu ra ñiñi ca vatyi maa ra zacuahnu tyiño cuan.

8 Ɨɨn ñi cuu si tatu tasi yo a tyozo yo, ta tahan tahan yo cua cuhva maa ra Ndyoo sa vaha sii yo cuhva tahan si sa cuenda tyiño yo.

9 Ɨɨn ñi i zatyiño maa ndi sihin ra Ndyoo. Ta maa ndo cuu tañi minoo ñuhu nu zatyiño maa ra Ndyoo. A tañi minoo vehe zandaa ra cuu ndo.

10 I catyi maa ra Ndyoo vatyi yuhvi cua cui tañi minoo ra sa sito xaan zandaa vehe.

Sa i saqui cimiento si, ta inga ra zandaa vehe nuu cimiento. Zoco ra cua zandaa vehe nuu cimiento cuan, cuñi si sa zacuenda ra cuhva zatyiño ra.
11 Ta yoñi ra cuu caqui inga cimiento ta zɨquɨ cimiento sa sa ndyaa vatyi ra Jesucristo cuu cimiento vehe cuan.
12 Zoco cuu zandaa maa yo minoo vehe nuu cimiento cuan. Cuu cutyiño yo xuhun cuaan a xuhun cuisi a yuu tyaqui. A cuu cutyiño yo yutu a itya a mihin.
13 Ta quɨvɨ quisi ra Cristo cua ndyehe ra tyiño zacuu minoo minoo yo. Cua zaquisi ra ñúhu, ta cua ndyehe ra tatu vaha tyiño yo a ña vaha si.
14 Tatu ma cayu tyiño yo sa zandaa yo nuu cimiento cuan, cua cuhva ra Ndyoo sa vaha sii yo.
15 Zoco tatu cayu tyiño i zacuu minoo yo, cua ndoyo ñuhu si, ta cunaa si, zoco ra cuan, cacu ra. Sa yatyi cuii ca sa ma cacu ra tañi minoo ra quita si vehe sa cayu.
16 ¿Atu ña sito ndo vatyi sa tandɨhɨ maa ndo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ta ndyaa Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo?
17 Tatu zatɨvɨ minoo ra vehe ñuhu ra Ndyoo, cua zanaa ra Ndyoo sii ra cuan vatyi ii xaan vehe ñuhu ra Ndyoo, ta maa ndo cuu vehe ñuhu ra.
18 Numinoo ndo ta ma zandavi ñaha ndo sii ndo. Tatu caca iñi ndo vatyi sito xaan ndo sihin sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, vaha ca zanduu ndo sii ndo tañi minoo ra sa ñahñi maa sito, ta cua cuhva ca maa ra Ndyoo sa siñi tuñi maa ra sii ndo.
19 Vatyi sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ñahñi maa cuu si ityi nuu ra Ndyoo. Sa tondo ñi cuu si sa cuenda maa ra. Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Sihin sa siñi tuñi sa iyo sii ñiyɨvɨ, ta cua zanduva ra Ndyoo sii ñu.”
20 Ta inga tucu cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Sito ra Ndyoo cuhva sica iñi minoo ra casi xaan iñi vatyi ñahñi vale si.”
21 Yucuan cuenda yoñi ndo tyaa xaan ndo yahvi sii numinoo ñiyɨvɨ vatyi sa saha maa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii sa cuñi si sii ndo.
22 Saha maa ra Ndyoo sii yuhvi ra Pablo sii ndo, ta saha ra sii ra Apolos ta ra Pedro tucu vatyi tyindyee ndi sii ndo. Ta tandɨhɨ cuii sa iyo ñuu ñiyɨvɨ saha ra sii ndo. Ta vazu ndito ndo a sa sihi ndo, zoco ndyaa ra sihin ndo. Ta tandɨhɨ sa iyo vityi ta sa cua coo ityi nuu ca, tandɨhɨ cuii ñaa sa cuu si, ta cuu si cuenda maa ndo vatyi tyindyee si sii ndo.
23 Ta maa ndo cuu sii ra Cristo, ta ra Cristo cuu sii ra Ndyoo.

4

Tyiño i zavaha ra apóstol

1 Cuñi si sa nacoto ndo sii ndi tañi ra zatyiño sa cuenda ra Cristo. Tyiño maa ndi cuu sa zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ tuhun xehe ca sii maa ra Ndyoo.
2 Ta sa cuenda maa ndi, ra cuu muzu ra Ndyoo, cuñi si vatyi tandɨhɨ saha tyaa ndi yahvi tandɨhɨ sa nacatyi ra Ndyoo sihin ndi.
3 Ta ña sica iñi atu catyi ndo vatyi vehi a ña vehi a tatu catyi inga ñiyɨvɨ. Ñahñi sa cuu. Ta nu mi ta ma cuu catyi tatu zavehi sa vaha a sa ña vaha.
4 Catyi sa siñi tuñi vehi sihin, vatyi ñahñi ca cuatyi. Zoco numaa tacuan ta ña cuñi si catyi si vatyi ñahñi maa cuatyi caña ñi. Maa ra Ndyoo cuu ra cua tyicuhva sii.
5 Yucuan cuenda ma catyi ndo tatu vaha a ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ vatyi ta saa ca quɨvɨ. Quɨvɨ cua quisi ra Cristo ta cua zandundisi ra nu ñaa. Ta cua zatuu ra sa xehe sa iyo añima yo. Ta zɨquɨ cua tyiyahvi ra Ndyoo sii minoo minoo yo cuhva tahan si sii yo.
6 Ndoho hermanos quehin cuhva ya vatyi cua tyindyee si sii maa ndo. Natyicuhva maa ra Ndyoo sii mi ta sii ra Apolos, ta ma zacahnu maa ndo cuaha ca sii minoo ndi a sii inga ndi. Ña tacuan catyi Tuhun Ndyoo.
7 Yoñi minoo ndo sa ñiñi ca ta zɨquɨ inga ndo. Tandɨhɨ sa cuu sii ndo, maa ra Ndyoo i saha. Yucuan cuenda ma zacahnu ndo sii ndo.
8 Zoco sica iñi maa ndo vatyi sito ndo tandɨhɨ cuii sa iyo sa cuenda maa ra Ndyoo ta ñahñi sa cumañi sii ndo. Sa ndyaca ñaha ndo tañi sa rey cuu ndo, ta cuu tyaa siyo ndo sii maa ndi. Vaha xaan tatu sa ndisa vatyi rey cuu ndo, ta tacuan ta cua cuu cundyaca ñaha ndi sihin ndo.
9 Ta sica iñi vatyi maa ndi, ra apóstol, i zanduluhlu xaan ca ra Ndyoo sii ndi. Ndyehe xaan ndi tundoho tañi minoo ra

sa ñoho vehe caa, ta cuñi cuu ra. Tañi sa sindyaca zandaru sii ndi ityi cahnu ta ndyehe ñiyɨvɨ ta ángel sii ndi. Ta saha xaan si ticahan nuu sii ndi cuu si.

10 Sa cuenda ra Cristo ta sica iñi ñiyɨvɨ vatyi tondo xaan maa ndi, zoco maa ndo sito xaan ndo cuñi ndo sa cuenda ra Cristo. Tañi sa ñahñi sa cuu zacuu maa ndi, zoco maa ndo cuu xaan sii ndo, cuñi ndo. Sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii maa ndi, zoco sii ndoho zacahnu ñu.

11 Ndya cuhva ndya vityi ta ndyehe xaan ndi tundoho. Sizoco ndi. Ityi ndi. Ñahñi ca zahma ndi. Ñahñi vehe ndi. Ta tuhva ñiyɨvɨ cañi sii ndi.

12 Sitatu xaan ndi vatyi ñihi xaan zatyiño ndi. Quiñi cahan ñiyɨvɨ sihin ndi, zoco vaha cahan ndi sihin ñu. Zavaha ñu sa ña vaha sihin ndi, zoco zandyee ndi iñi ndi.

13 Cahan ñu sii ndi. Zoco vii ñi cahan ndi sihin ñu. Zaha ñu tuhun tañi mihin cuu ndi tañi sa ñahñi yahvi ndyaa ndi ndya cuhva ndya vityi.

14 Ña tyei cuhva ya sii ndo sa cua cucahan nuu ndo. Zoco tañi sa sehi tyiño sii zehe ndyihi, ra cuñi xein.

15 Vazu usi mil maestro zacuaha sii ndo sa cuenda ra Cristo, zoco ña cuaha zutu ndo. Mi cuu tañi zutu ndo sa cuenda ra Jesucristo vatyi xihna ca mi i nacatyi sihin ndo yozo caa cuu cacu añima ndo.

16 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo vatyi zavaha ndo tandɨhɨ cuhva zavehi.

17 Ta yucuan cuenda tasi sii ra Timoteo nu yucu ndo. Cuñi xein sii ra tañi minoo zehi. Vaha xaan ndyico ra sii ra ndyaca ñaha sii yo. Cua zanacohon ra iñi ndo cuhva iye sa cuenda ra Cristo ta cuhva zacuehi tahan tahan vehe ñuhu.

18 Iyo ndo zacahnu xaan ndo sii ndo. Sica iñi ndo vatyi ma cuhun que nu yucu ndo.

19 Zoco tatu cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuu, ña naha ca ta cua cuhin nu yucu ndo. Ta cua ndyehi sii ndoho sa zacahnu sii ndo tatu ndyizo ndo tundyee iñi maa ra Ndyoo a tuhun cahan ñi ndo.

20 Vatyi tatu ndisa vatyi ndyaca ñaha ra Ndyoo sii ndo, yɨvɨ sa cahan ñi maa ndo cuu si, zoco cua cuu zatyiño ndo sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo.

21 ¿Yozo caa cuñi maa ndo? ¿Atu cuñi ndo sa quisi quehin sii ndo? ¿A cuñi ndo sa quisi zañehi sii ndo cuhva cuñi xein sii ndo ta vii ñi cua quehin sihin ndo?

5

Tatu ña cuñi minoo hermano zandoo ra cuatyi ra, cuñi si sa tava yo sii ra

1 Catyi ñiyɨvɨ sihin vatyi iyo minoo ra nu yucu ndo ndyaa ra sihin zɨhɨ ndahvi ra. Cahnu xaan cahnu xaan cuatyi cuan. Ndya cuhva ndya ñiyɨvɨ ta coto ca Tuhun Ndyoo ta ña tuhva ñu zavaha sii si.

2 Sica iñi ndo vatyi vaha xaan ndo, ta ña nducuihya iñi ndo sa cuenda cuatyi cuan tañi tahan si. Ta ña tava ndo sii ra zavaha cuhva quiñi xaan cuan.

3 Ndisa yoñi ndyaa sihin ndo sihin coño ñuhi, zoco tañi sa ndyei sihin ndo cuu si vatyi ñoho xaan iñi sii ndo. Ta sihin zɨvɨ ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, sa cundaa iñi cuhva cuñi si zavaha ndo sihin ra zavaha cuatyi cuan.

4 Cuñi si sa titahan ndo. Ta zaha ndo tuhun vatyi ndyei sihin ndo. Ta cua coo xaan tundyee iñi ra Jesús sihin ndo.

5 Ta zɨquɨ cuhva cuenda ndo sii ra cuan sii cuihna vatyi cua cuu zatɨvɨ ra sii coño ñuhu ra, ta cua cuu cacu añima ra quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

6 Ña vaha sa catyi ndo vatyi vaha xaan ndo vatyi saha ndo sa coo cuatyi cuan nu yucu ndo. ¿Atu ña sito ndo tuhun sa catyi si vatyi cua ndaa pan tatu tyihi yo zuhva ñi yusa iya? (Ta tañi yusa iya cuu ra cuan. Ta coto cua nduu tandɨhɨ ndo tañi maa ra.)

7 Tava ndo yusa iya ña vaha cuan coto zatɨvɨ si sii tandɨhɨ ndo. Tacuan ta cua cuu ndo tañi pan ña ndaa vatyi ñahñi yusa iya ña vaha cuan cua quɨhvɨ tɨcuɨ ndo. Ta zuun ñi maa ra Cristo cuu ra i sihi nu cruz sa cuenda yo. Ta sa naha i sahñi ñiyɨvɨ mvee ticatyi ta ndasi cuatyi ñu sihin nɨñɨ tɨ. Ta zuun ñi cuhva cuan i sati nɨñɨ ra Cristo nu sihi ra, ta sihin nɨñɨ cuan zandasi ra Ndyoo cuatyi yo ta zacacu ra sii yo.

8 Yucuan cuenda nacuu yo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa. Ma zavaha ca yo sa quiñi ta sa ña vaha. Zoco nazavaha yo sa vaha sa ndisa cuii ta sa ndoo.

9 Nu inga carta i tasi sii ndo i catyi sihin ndo vatyi ma coo ndo sihin ñiyɨvɨ iyo cuatyi.

10 Zoco ñá quehin tuhun cuan sa cuenda ñiyɨvɨ ta sino ca iñi Tuhun Ndyoo. Iyo ra zavaha ra sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha. Iyo ra cuñi xaan ra sa coo xaan sa sii ra. Iyo ra zuhu ra ta zandavi ñaha ra. Zoco ma cuu cuɨñɨ siyo ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo tacuan vatyi ndyaa ndo ñuu ñiyɨvɨ sihin ñu.

11 Zoco quehin tuhun cuenda ra cuu hermano. Ma cutahan ndo sihin ra tatu zavaha ra sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha, a tatu cuñi xaan ra sa coo xaan sa sii ra, a tatu zacahnu ra sii inga ndyoo, a tatu quiñi cahan ra ta sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ a tatu ra siñi cuu ra a ra zuhu. Ta ma casi ndo xita sihin numinoo ra zavaha minoo cuhva cuan tatu catyi ra vatyi hermano cuu ra.

12-13 Vatyi maa yo ña tahan si tyaa yo cuatyi sata ñiyɨvɨ ityi sata. Cua tasi tuñi maa ra Ndyoo sii maa ñu. Zoco cuñi si sa coto vaha ndo sii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Ndyoo nu yucu ndo. Yucuan cuenda tava ndo sii ra iyo cuatyi cuan nu yucu ndo, ra sa quehin tuhun.

6

Ma tyaa yo cuatyi sata ra hermano nuu ra cu tyiño

1 ¿Ñaa cuenda tuhva maa ndo tyaa cuatyi sata inga hermano nuu ra cu tyiño, ra ña sino iñi Tuhun Ndyoo? ¿Ñaa cuenda ma zandaa ndo tyiño cuan nuu tandɨhɨ hermano?

2 ¿Atu ña sito ndo vatyi ityi nuu ca cua tyicuhva maa yo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ? Tatu cua cuu tyicuhva ndo ñuu ñiyɨvɨ, ¿ñaa cuenda sica iñi ndo vatyi ma cuu tyicuhva ndo tyiño ndyihi vityi?

3 Ityi nuu ca cua tyicuhva maa yo sii ángel. Yucuan cuenda cuu tucu tyicuhva ndo tyiño ña ñiñi xaan tañi sa iyo vityi.

4 Tatu iyo cuatyi nu yucu ndo ¿ñaa cuenda saha ndo sa zandaa inga ñiyɨvɨ tyiño? Ñahñi ra cuu ra cuan sa cuenda maa ndo.

5 Quehin cuhva ya sihin ndo vatyi cuñi sa cua cucahan nuu ndo. Zaha ndo tuhun vatyi yoñi sa iyo sa siñi tuñi vaha nu yucu ndo vatyi ña saha ndo sa zandaa ra cuan tyiño.

6 Zoco sahan ndo nuu ra cu tyiño ta tyaa ndo cuatyi sata hermano ndo nuu ra ña sino iñi.

7 Iyo cuatyi nu yucu ndo vatyi sahan ndo nuu ra cu tyiño sihin hermano ndo. Vaha ca zandyee ndo iñi ndo sihin ñaa sa zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo vazu zuhu ñu ndaha tyiño ndo.

8 Zoco maa ndo cuu ra zavaha sa ña vaha. Ndya sa sii hermano ndo ta zuhu ndo.

9 ¿Atu ña sito ndo vatyi ma cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ña vaha nu ndyaca ñaha ra Ndyoo? Ma zandavi ñaha ndo sii ndo. Ma cuu quɨhvɨ ra sa ndyaa sihin minoo ñaha ta ña tindaha ra, a ñiyɨvɨ zacahnu sii inga ndyoo, a ra ndyaa sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra a ra ndyaa sihin inga ra.

10 Ta ma cuu quɨhvɨ ra zuhu a ñiyɨvɨ cuñi xaan sa coo sa sii ñu, a ra siñi, a ñiyɨvɨ quiñi cahan sihin inga ñiyɨvɨ. Ma cuu cuhun tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa tacuan caa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

11 Ta tacuan i cuu zuhva maa ndo. Zoco i nacatya ra Ndyoo añima ndo. Sihin Tatyi Ii maa ra Ndyoo i zanduvaha ra cuhva iyo ndo. Sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, ta ñahñi ca cuatyi ndo ityi nuu maa ra Ndyoo.

Coño ñuhu maa yo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo

12 Cuu zacui ñaa sa cuñi, zoco ma tyindyee tandɨhɨ si sii. Saha ra Ndyoo sa zacui sii si, zoco ma cuhve sa cundyaca ñaha si sii.

13 Iyo sa casi yo sa cuenda sisi yo, ta sisi yo iyo sa cuenda sa casi yo. Zoco ityi nuu ca cua naa tandɨhɨ cuhva cuan cua zacuu ra Ndyoo. Zoco ña iyo coño ñuhu yo sa vatyi zavaha yo sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha. Coño ñuhu yo cuu sii maa ra Ndyoo. Ta cuñi maa ra cundyaca ñaha ra coño ñuhu yo sihin Tatyi Ii ra.

14 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús, ta zuun ñi cuhva cuan cua zanandoto ra sii coño ñuhu yo sihin tundyee iñi maa ra.

15 ¿Atu ña sito ndo vatyi cuu ndo zuhva coño ñuhu ra Cristo? ¿Atu vaha tatu zandu-ɨɨn ndo coño ñuhu ra Cristo sihin minoo ñaha zana? ¡Numinoo saha!

16 ¿Atu ña sito ndo vatyi tatu zandu-ɨɨn minoo ra sii coño ñuhu ra sihin minoo ñaha zana sa nduu ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ? Catyi

maa ra Ndyoo sisi Tuhun ra vatyi ndyehe ra sii ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ.
17 Zoco ra sa ndu-ɨɨn sihin ra Cristo, sa ndu-ɨɨn añima ra sihin ra Cristo vatyi zuun ñi Tatyi Ii iyo sii nduu tahan ra.
18 Zandoo ndo sii cuatyi sa cuñi ndo sii minoo ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu. Iyo inga cuatyi sa ma zatɨvɨ xaan sii ndo. Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuatyi ya, zuun ñi sii maa ñu zatɨvɨ ñu.
19 ¿Atu ña sito ndo vatyi coño ñuhu maa yo cuu vehe Tatyi Ii? Saha maa ra Ndyoo sii ra sii yo, ta iyo ra sisi añima yo. Ta yɨvɨ ca cuenda maa yo cuu yo.
20 Yahvi xaan i zata maa ra Ndyoo sii yo. Yucuan cuenda zacahnu xaan ndo sii ra Ndyoo sihin coño ñuhu ndo.

7

Cuhva cuñi si coo ñiyɨvɨ sa yaha tindaha

1 Ta vityi cua nacatyi sihin ndo sa cuenda cuhva i nducu tuhun ndo sii, nuu carta i zaquisi ndo. Sa xihna ñi, sa ndisa cuu si vatyi vaha ca tatu ma tindaha ñiyɨvɨ.
2 Zoco coto coo cuatyi ndo natindaha tahan tahan ndo sihin minoo ñaha ta tahan tahan ñaha sihin minoo rayɨɨ.
3 Nazavaha rayɨɨ cuhva tahan si sihin ñazɨhɨ ra. Ta tacuan tucu ñaha, nazavaha ña cuhva tahan si sihin yɨɨ ña.
4 Ma cuu zavaha ñaha cuan ñaa sa cuñi maa ña sihin coño ñuhu ña vatyi tahan tucu si sii yɨɨ ña catyi ra yozo caa cua zavaha ña. Ta tacuan tucu rayɨɨ, sii ñaha ra cuu tucu coño ñuhu ra.
5 Ma catyi ndo vatyi ma cuu cuzu ndo sihin ñaha ndo a sihin yɨɨ ndo. Zoco tatu cuñi ndo, cuu zaña ndo sii si zuhva quɨvɨ tatu nduu tahan ndo cuñi cuhva cuan. Ta cuu coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ ndu-ɨɨn tucu ndo coto zandavi ñaha cuihna sii ndo ta coo cuatyi ndo vatyi ma cuu cundyaca ñaha ndo sii ndo.
6 Quehin cuhva ya vatyi sehi sa tindaha ndo, zoco yɨvɨ sa zañiñi sii ndo.
7 Vatyi vaha xaan tatu cuu coo tandɨhɨ ndo tañi mi. Zoco zɨɨn zɨɨn cuhva saha ra Ndyoo sii sa minoo minoo yo.
8 Catyi sihin ñu yoco ta sihin ñundahvi vatyi vaha tatu ndoo ñu tacuan ñi tañi mi.
9 Zoco tatu ma cuu cundyee iñi ñu sa ma tindaha ñu, vaha ca natindaha ñu.
10 Ta sihin ñiyɨvɨ sa yaha tindaha, catyi minoo cuhva sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo vatyi ma zandoo ñuzɨhɨ sii yɨɨ ñu.
11 Ta tatu zandoo minoo ña sii yɨɨ ña, ma cuu tindaha tucu ña sihin inga ra. Zoco cuu nacoo vaha ña sihin yɨɨ ña. Ta ma cuu sa sino tutu ta zandoo minoo ra sii ñazɨhɨ ra.
12 Ta vityi cua quehin zɨquɨ inga zuhva ca cuhva, ta ña site tatu catyi maa ra Ndyoo cuhva ya a maa ñi mi, zoco tyehen catyi. Tatu iyo minoo hermano ta ña sino iñi ñazɨhɨ ra, zoco cuñi ña cundyaa ña sihin ra, ma cuu sa sino tutu ta zandoo ra sii ña.
13 A tatu iyo minoo hermana ta ña sino iñi yɨɨ ña, zoco cuñi ra cundyaa ra sihin ña. Ma cuu natani tutu ñu ta zandoo ña sii ra.
14 Vatyi sa cuenda sa sino iñi ñazɨhɨ ra ta tyindyee tucu ra Ndyoo sii maa ra. Ta zuun ñi cuhva tyindyee ra Ndyoo sii minoo ñaha ña sino iñi tatu sino iñi yɨɨ ña. Ta sihin cuhva cuan ta nduu zehe ñu tañi zehe ñiyɨvɨ sino iñi ta yɨvɨ tañi zehe ñiyɨvɨ ña sino iñi.
15 Zoco tatu zandoo, ra ña sino iñi sii ñaha ra a ñaha ña sino iñi sii yɨɨ ña, nacuhun ñu. Ta sihin cuhva cuan sa i ndasi ra hermano a ña hermana. Cuñi maa ra Ndyoo sa coo sa taxi.
16 Vatyi ña siton hermana tatu cua cuu zasinon iñi yɨun. Ta ña siton hermano tatu cua cuu zasinon iñi ñazɨhun.
17 Ta tyehen catyi sihin ndo: Coo ndo cuhva catyi ra Ndyoo sihin ndo. Ta ndoo ndo vaha sihin cuhva iyo ndo quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ndo. Ta tacuan catyi sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi zɨɨn zɨɨn vehe ñuhu.
18 Tatu i casi ra Ndyoo sii minoo ndo ta sa yaha tahndya ñɨɨ xiñi xuu ndo. Ma caca xaan iñi ndo sa cuenda si. A tatu iyo ndo tañaha ca coo costumbre cuan sii ndo, ña cuñi si sa coo si vityi.
19 Ña ñiñi tatu zavaha yo costumbre cuan a ma zavaha yo sii si. Sa ñiñi cuu sa tyaa yo yahvi tuhun cahan maa ra Ndyoo.
20 Ndoo ndo vaha tañi iyo ndo quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ndo.
21 Tatu iyo patrón quɨvɨ i cana ra Ndyoo suun, ma caca iñun. Zoco tatu cuu ndasun, nducun cuhva.
22 Vatyi quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii minoo ra iyo patrón, ndisa iyo patrón ra, zoco ña

ndyaca ñaha ca cuatyi ra sii ra. Zoco ra sa yoñi patrón quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ra, nduu ra tañi ra iyo patrón vatyi nduu ra muzu ra Ndyoo.

23 Yahvi xaan i zata ra Ndyoo sii ndo. Ma cuhva ndo sa cundyaca ñaha sa ña vaha sii ndo. (Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo nacundyaca ñaha ra sii ndo, ta zatyiño ndo tyiño ra.)

24 Catyi sihin ndo hermano vatyi ndoo ndo vaha cuhva iyo ndo quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ndo, ñaa ñi maa tyiño.

25 Ta catyi sihin ñu yoco, ñahñi tuhun i saha ra Ndyoo sii sa cuenda ndo, zoco catyi sihin ndo cuhva sica iñi, ta cuu tɨɨn cuenda ndo tuhin vatyi sito ndo vatyi i saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii, ta tuhve cahan maa ñi sa vaha sa saha maa ra sii.

26 Ta sica iñi vatyi vaha ca ma tindaha ñu yoco sa vityi vatyi ndyehe xaan maa yo, ra sino iñi, tundoho sisi quɨvɨ ya.

27 Zoco tatu sa iyo ñazɨhun, ma nducu ndo cuhva natani tutu ndo. Zoco tatu ta coo ca ñazɨhun, ma cuñun sa coo.

28 Zoco tatu tindohon, yɨvɨ cuatyi cuu si. Ta tatu tindaha ñu yoco, yɨvɨ cuatyi cuu si. Zoco tatu tindaha ndo cua coo xaan tizɨhɨ ta tundoho sii ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi vaha ca sa ma tindaha ndo vatyi ña cuñi sa ndyehe xaan ndo tundoho ta tizɨhɨ cuan.

29 Ta tyehen catyi sihin ndo hermanos vatyi ña cuaha ca quɨvɨ ndyaa. Cuñi si vatyi ra iyo ñazɨhɨ ma quɨhɨ xaan iñi ra sii ña vatyi cuñi si sa caca iñi ra sa cuenda tyiño ra Ndyoo tandɨhɨ saha.

30 Ta tatu cuihya xaan cuñi ndo zoco ma tyaa xaan ndo yahvi sii si. Ta tatu zɨɨ cuñi ndo ma tyaa xaan ndo yahvi sii si. A tatu cuca ndo ma tyaa xaan ndo yahvi sii si, zatyiño xaan ndo tyiño ra Ndyoo.

31 Ta ra sa iyo ndaha tyiño vityi, nacutyiño ra sii si sa cuenda tyiño ra Ndyoo vatyi ñuu ñiyɨvɨ sa ndyehe yo vityi sa cuñi naa si.

32 Cuñi sa ma caca xaan iñi ndo sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Caca iñi ndo maa ñi sa cuenda tyiño ra Ndyoo. Minoo ra sa ta coo ca ñazɨhɨ, sica iñi ra sa cuenda tyiño ra Ndyoo, ta cuu zatyiño ra tyiño ra Ndyoo.

33 Zoco ra sa iyo ñazɨhɨ, sica iñi ra cuhva coo vaha ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva cua cuzɨɨ iñi ñazɨhɨ ra.

34 Ta zɨɨn zɨɨn cuhva iyo sii ñuzɨhɨ sa iyo yɨɨ ta ñu yoñi. Ñaha sa tañaha ca coo yɨɨ, sica iñi ña sa cuenda tyiño maa ra Ndyoo. Sii ra Ndyoo cuu coño ñuhu ña ta sa siñi tuñi sii ña. Zoco ñaha sa iyo yɨɨ, sica iñi ña cuhva coo sa vaha sii ña ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva cua cuzɨɨ iñi yɨɨ ña.

35 Nacatyi cuhva ya sihin ndo vatyi cuñi tyindyei sii ndo. Ña cuñi catyi vatyi ma cuu tindaha ndo. Zoco cuñi sa cua coo ndo minoo cuhva vaha ta minoo cuhva ma zayanga si sii ndo ta cua cuu zacahnu ndisa cuii ndo sii maa ra Ndyoo.

36 Zoco tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi vaha natindaha zehe ndo vatyi cua yaha quɨvɨ ñu, vaha cuhva cuan. Natindaha ñu tatu cuñi ndo. Yɨvɨ cuatyi cuu si.

37 Zoco tatu iyo inga ndo sa nacañi vaha iñi ndo ta cuñi ndo sa ma tindaha zehe ndo. Vaha sa ma tindaha ñu.

38 Vaha zavaha ra saha tindaha zehe, zoco vaha ca zavaha ra sa ña saha.

39 Catyi ley maa ra Ndyoo vatyi nɨɨ ñi sa ndito minoo ra, ɨɨn ñi cuu ra sihin ñazɨhɨ ra. Zoco tatu sa sihi ra, cuu tindaha ña sihin yoo ra cuñi ña tatu sino iñi ra sii ra Cristo.

40 Zoco sica iñi vatyi zɨɨ ca cua cuñi ña tatu ma tindaha tucu ña. Ta sica iñi vatyi sehi tuhun ya sa cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo.

8

Ma zanduva yo sii hermano yo

1 Ta vityi cua quehin sa cuenda ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo. Sica iñi tahan tahan yo vatyi sito yo ñaa sa cuu sa ndoo sa cuenda cuhva ya. Zacahnu yo sii yo vatyi iyo xaan sa siñi tuñi sii yo cuñi yo. Zoco minoo cuhva vaha ca cuu sa cuñi yo sii tahan yo.

2 Ta tatu iyo yo sica iñi yo vatyi sito xaan yo, cuñi si catyi si vatyi tañaha ca coto yo cuhva cuñi si coto yo.

3 Zoco yoo ra cuñi xaan sii ra Ndyoo, sito ra Ndyoo sii ra cuan.

4 Ta vityi sa cuenda sa casi yo ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo, sito maa yo vatyi inga ndyoo cuan ña vale si vatyi minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo sa ndisa.

5 Ityi zɨquɨ ta nu ñuhu iyo cuaha sa catyi
ñiyɨvɨ vatyi ndyoo cuu si.
6 Zoco sa cuenda maa yo, iyo minoo
tuhun ñi ra cuu Ndyoo Zutu yo. Ta i zavaha
maa ra tandɨhɨ sa iyo. Ta sa cuenda maa
ra iyo yo. Ta iyo minoo tuhun ñi ra ndyaca
ñaha sii yo, ra Jesucristo. Ta sa cuenda maa
ra ta iyo tandɨhɨ sa iyo; ndya maa yo ta sa
cuenda maa ra i sino yo.
7 Zoco ña sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhva ya
vatyi iyo ñiyɨvɨ i zacahnu inga ndyoo
cumañi ca coto ñu sii ra cuu Ndyoo sa
ndisa, ta ndya cuhva ndya vityi sica iñi
ñu vatyi ndito inga ndyoo cuan. Ta tatu
cua casi ñu ndyayu cuan, sica iñi ñu vatyi
cuatyi cuu si nuu ra Ndyoo.
8 Zoco Ndyoo ñahñi cuenda ra tatu casi yo
sii si a ma casi yo. Yɨvɨ cuatyi cuu tatu casi
yo, ta yɨvɨ cuatyi cuu tatu ma casi yo.
9 Zoco zacuenda ndo sii ndo coto zatɨvɨ
ndo sii minoo hermano, ra tañaha ca sino
vaha iñi, sihin minoo cuhva sa cua zavaha
ndo.
10 Tatu ndyehe minoo ra sii yoho vatyi
sasun ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga
ndyoo. Cua casi tucu ra cuan vazu sica iñi
ra vatyi ña vaha.
11 Ta sa cuenda sa sito xoon ta sasun
ta cua zatɨvun sii minoo hermano. Ta sa
cuenda tucu ra cuan i sihi ra Cristo vatyi
ma cunaa ra.
12 Tatu tacuan zavaha yo ta zatɨvɨ yo sii
minoo hermano ta sino vaha ca iñi, cuatyi
cuu si ityi nuu ra Cristo.
13 Yucuan cuenda catyi, tatu sa cuenda
sa casi mi coño cuan ta zatɨvɨ si sii minoo
hermano. Ma casi que sii si caña ñi coto
zatɨvi sii ra ta coo cuatyi ra.

9

Tyiño tahan si zavaha minoo ra apóstol

1 Yuhvi cui minoo ra apóstol. Ta ndisa
vatyi yoñi ñiyɨvɨ ndyaca ñaha sii. I ndyehi
sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta
maa ndo cuu tyiño mi vatyi sa cuenda mi i
sino iñi ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo.
2 Vazu sica iñi inga ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ minoo
apóstol cui, zoco sito vaha maa ndo vatyi
zuun ra cui. I sino iñi ndo Tuhun Ndyoo
vatyi maa ra Jesús i tava tyiño sii, sa zacote
sii ndo.
3 Vityi cua nacatyi minoo cuhva sihin
ñiyɨvɨ sa cuñi tyaa cuatyi sate.
4 Iyo cuhva sii, ta cuu quihin tandɨhɨ sa
saha maa ñiyɨvɨ sa casi ta sa cohi.
5 Ta tatu coo ñazɨhi, ñaha sino iñi, cuu
caca noo ña sihin, tyiño ra Ndyoo. Tacuan
zavaha inga ra apóstol, ta yañi ra Jesús, ta
ra Pedro tucu.
6 Yuhvi ta ra Bernabé i zandoo ndi tyiño
ndi vatyi cua cahan ndi Tuhun Ndyoo. Ta
ña cuñi ndo tyindyee ndo sii ndi. ¿Ñaa
cuenda sa ña cuñi ndo tyindyee ndo sii
maa ndi, ta tyindyee ndo sii tandɨhɨ inga ra
cahan Tuhun Ndyoo?
7 Tyiyahvi ra ndyaca ñaha sii ra cu zan-
daru. Ta ra tasi yoho uva, sasi ra yucu vixi
si. Ta ra zacuenda quɨtɨ, cuu coho ra zɨcuɨ
tɨ.
8-9 Ta ma caca iñi ndo vatyi maa ñi cuhva
sa sica ñi iñi mi cuu sa nacatyi ihya. Ña
tacuan vatyi nu ley ra Ndyoo i tyaa ra
Moisés catyi si tyehen: “Ma cuhñi ndo
yuhu zɨndɨquɨ nu zatyiño tɨ nu sañi tɨ sɨtɨ
yutu ta quita zoo si. Nacasi tɨ zuhva.” Ña
ɨɨn ñi sa cuenda quɨtɨ cahan ra Ndyoo tuhun
cuan.
10 Cahan ra sii si sa cuenda maa yo vatyi
ra tahvi ñuhu ta ra naquihin ndaha tyiño,
nduu tahan ra cuñi ra quihin ra zuhva
zuhva sa vaha sa cuenda tyiño ra.
11 I tasi maa ndi Tuhun Ndyoo nu yucu
ndo. Ta yɨvɨ sa cuaha cuu si tatu quihin ndi
zuhva zuhva sa vaha sii ndo (tatu tyindyee
ndo sii ndi zuhva sihin ndaha tyiño).
12 Tatu tyindyee ndo sii inga ra nacatyi
Tuhun Ndyoo sihin ndo, ñihi ca cua
tyindyee ndo sii nduhvi. Zoco ña cahan
ndi. Zandyee ndi iñi ndi sihin tandɨhɨ cuii
cuhva coto ma cuñi ndo Tuhun Ndyoo.
13 Sito tandɨhɨ ndo vatyi ra zatyiño vehe
ñuhu hebreo sasi ra sa iyo yucuan. Zatyiño
ra nu saha maa ñiyɨvɨ quɨtɨ sii ra Ndyoo, ta
cuu quihin ra coño tɨ.
14 Ta zuun ñi cuhva cuan cuñi ra Ndyoo
vatyi ñiyɨvɨ nacatyi Tuhun Vaha ra, cuñi si
sa tyindyee ñiyɨvɨ sino iñi cuan sii ra.
15 Zoco yuhvi tañaha ca cua caque
tundyee iñi sii maa ndo. Ta ña tyei cuhva
ya vityi vatyi cuñi sa cua tyindyee ndo sii.
Ña tahan iñi sa tyiyahvi ñiyɨvɨ sii ta nacatyi
Tuhun Ndyoo. Vaha ca nacui zoco.

16 Ta vazu nacatyi xein Tuhun Vaha ra,
zoco ma cuu catyi vatyi vaha xein vatyi
maa ra Ndyoo zañiñi sii. Ta ndahvi vii ra
ndahvi tatu ma zavehi cuhva catyi ra.
17 Tatu zatyiñe tyiño ya vatyi cuñi, cua
tyiyahvi ra Ndyoo sii. Zoco vazu ña cuñi
zatyiñe sii si, zoco tyiño sa i saha maa ra
Ndyoo sii cuu si.
18 Ta yahvi sa ñihi cuu sa zɨɨ xaan cuñi
vatyi cuu nacatyi Tuhun Ndyoo ta ma
zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ. Ña sique sa tahan si sii
sa cuenda tyiñe.
19 Ta yɨvɨ minoo muzu cui, zoco minoo
muzu zandui sii, sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ vatyi
tacuan ta cuu zasine iñi ñu tuhun ra Cristo.
20 Tatu cuhin nu ndyaa ñiyɨvɨ hebreo,
ndui tañi maa ñu vatyi cuñi sa cua sino iñi
ñu sii ra Cristo. A tatu ndyei sihin ñiyɨvɨ
tyaa xaan yahvi tandɨhɨ ley sahnu, tyei
yahvi sii si vatyi cuñi sa cua sino iñi ñu sii
ra Cristo. Zoco ña ndyaca ñaha ley cuan sii,
sa ndisa cuii.
21 Ta tatu cuñi tyindyei sii ñiyɨvɨ tañaha ca
sino iñi, ndui tañi maa ñu, zoco ña zavehi sa
ña vaha tañi maa ñu vatyi tyei yahvi sii ra
Cristo.
22 Tatu ndyei sihin ñiyɨvɨ tañaha ca sino
vaha iñi, ndui tañi maa ñu vatyi tacuan ta
cuu cahan que Tuhun Ndyoo sihin ñu, ta
cua sino ca iñi ñu. Ndui tañi cuhva iyo sa
zɨɨn zɨɨn ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cua tyizoho
ñu sa quehin, ta iyo ñu cua cacu ñu.
23 Tacuan zavehi sa cuenda Tuhun Vaha
ra Ndyoo vatyi cuñi sa cua tyindyee si sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua zacacu si sii yo.
24 Sito ndo vatyi nu iyo minoo carrera,
sino tandɨhɨ ra sino, zoco minoo tuhun ñi
ra zahacanaa. Yatyi cono ndo tacuhva cuu
zahacanaa ndo.
25 Ta yoo ra cuñi zahacanaa, zandoo ra
tandɨhɨ sa cuu zatɨvɨ sii ra. Cumi vaha xaan
ra sii ra. Tacuan zavaha ra vatyi cuñi ra
zahacanaa ra minoo corona ndaha yutu ñi
sa cua tɨvɨ. Zoco maa yo nducu yo cuhva
zahacanaa yo minoo sa ma ndɨhɨ.
26 Yucuan cuenda sino mi, zoco yɨvɨ tañi
sa ña site ndyamaa cuehin. Ta sahñi tehin
tañi minoo ra cuñi zahacanaa.
27 Ta zandyehi tundoho sii coño ñuhi ta
cundyaca ñehi sii si coto sa yaha zacuehi sii
inga ñiyɨvɨ ta zɨquɨ zuun ñi mi cua nandoi
ityi sata.

10

Ma zacahnu yo sii inga ndyoo

1 Cuñi sa cua coto ndo, hermanos, tandɨhɨ
sa i tahan zutu sahnu yo ityi cuahan ra nu
cu si desierto ta sa naha. I tasi ra Ndyoo
minoo vico sa cuahan ityi nuu tandɨhɨ ra,
ta zañaha si ityi sii ra. Ta i yaha tandɨhɨ ñu
sisi tyañuhu.
2 Ta tacuan i sicoo ndutya tandɨhɨ ñu sisi
vico cuan ta sisi tyañuhu vatyi cua cundy-
ico ñu sii ra Moisés.
3 Ta i sasi tandɨhɨ ñu ndyayu i saha maa
ra Ndyoo sii ñu.
4 Ta i sihi tandɨhɨ ñu ndutya i saha maa
ra Ndyoo sii ñu. Ta ndutya i sihi ñu i tava
ra Ndyoo sisi minoo yuu vatyi coho ñu. Ta
yuu cuan cuu tañi maa ra Cristo.
5 Zoco vazu i ndyehe tandɨhɨ ñu sa ndyityi
i zavaha maa ra Ndyoo ityi, zoco cuaha
xaan ñu ñá zavaha ñu cuhva cuñi ra Ndyoo,
ta ñá tahan iñi ra, ta i zanaa ra sii ñu.
6 Ta tandɨhɨ cuhva cuan zañaha si minoo
cuhva sii maa yo vatyi ma cuñi yo sii sa ña
vaha tañi i cuñi maa ñu.
7 Ta ma zacahnu yo sii inga ndyoo tañi i
zavaha zuhva maa ñu. Catyi Tuhun Ndyoo:
“I sasi ñiyɨvɨ, ta i sihi ñu, ta zɨquɨ i nduvita
ñu vatyi cua cata saha ñu” (vatyi zacahnu
ñu sii zɨndɨquɨ xuhun cuaan).
8 Ta ma cuzu yo sihin numinoo ñaha tatu
ma tindaha xihna yo. Minoo quɨvɨ i sihi oco
uñi mil ñu vatyi i zavaha ñu cuatyi cuan.
9 Ta ma coto ihñi yo sii ra ndyaca ñaha sii
yo tañi i zavaha zuhva maa ñu, ta i sahñi
coo sii ñu.
10 Ta ma cahan ndo sii ra Ndyoo tañi i
zavaha zuhva maa ñu, ta i tasi ra Ndyoo sii
minoo ángel sa cua cahñi sii ñu, ta i sihi ñu.
11 Tandɨhɨ cuhva ya i tahan zutu sahnu
yo ta sa naha, ta i sicundyaa si nuu tutu
Ndyoo vatyi coto yo. Ta zañaha si sii yo
vatyi ma zavaha yo cuhva cuan. Ta maa yo
cuu yo ndito nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu.
12 Yucuan cuenda tatu sica iñun vatyi nɨɨ
xaan iñun sii ra Ndyoo, zoco coto vohon
suun coto zavohon cuatyi.
13 Tandɨhɨ cuii cuatyi sa cuñun zavohon
ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ cuñi zavaha cuhva
cuan. Zoco cuu cunɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo
vatyi ma cuhva maa ra sa cuñi xaan con
zavohon sa ña vaha. Cua zañaha ra minoo

ityi suun, ta cua cuu conon sii sa cuñi zatɨvɨ suun. Ta cua cundyee iñun ta ma zavohon sii si.

14 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, zandoo ndo sa zacahnu ndo sii inga ndyoo.

15 Quehin sihin ndo tañi sa ñiyɨvɨ siñi tuñi xaan cuu ndo. Tyizoho vaha ndo sa catyi tatu ndisa a ña ndisa cuu si.

16 Quɨvɨ sa nacohon iñi yo vatyi i sihi ra Cristo nuu cruz sa cuenda maa yo, sihi yo vino ta sasi yo pan. Sa sihi yo vino cuan ɨɨn ñi, cuñi si catyi si vatyi tyindyee niñɨ ra Cristo sii tandɨhɨ yo. Ta pan cuan cuñi si catyi si vatyi tyindyee coño ñuhu ra Cristo sii tandɨhɨ yo.

17 Vazu cuaha yo cuu yo, zoco minoo ñi pan sasi yo, ta yucuan cuenda minoo ñi coño ñuhu cuu yo.

18 Ndyehe ndo cuhva iyo ñiyɨvɨ hebreo, saha ñu sa saha maa ñu sii ra Ndyoo, ta sasi ñu zuhva si. Ta sihin cuhva cuan ndu-ɨɨn ñu.

19 Ña catyi sihin ndo vatyi ndisa iyo cuhva sii inga ndyoo. Ñahñi. Ta ñahñi tucu cuhva iyo sii coño sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo.

20 Zoco tyehen catyi vatyi ñiyɨvɨ sa ña sito sii ra Ndyoo, saha ñu sa saha maa ñu sii cuihna ta yɨvɨ sii ra Ndyoo. Ta ña cuñi sa ndu-ɨɨn ndo sihin cuihna.

21 Ma cuu coho ndo vino cuenda ra Cristo ta vino cuenda cuihna. Ta ma cuu casi ndo nu ndyaa mesa ra Ndyoo ta nu ndyaa mesa sii cuihna.

22 ¿Atu cuñi yo sa cuxaan ra Ndyoo sihin yo? ¿Atu iyo ca tundyee iñi sii maa yo ta zɨquɨ ca ra Ndyoo?

Cuu zavaha yo ñaa sa cuñi yo tatu ma zatɨvɨ si sii inga hermano

23 Cuu zacuu yo ñaa sa cuñi maa yo, zoco ma tyindyee tandɨhɨ si sii yo. Ndisa, saha maa ra Ndyoo sa zavaha yo ñaa sa cuñi yo, zoco ma tyindyee tandɨhɨ si sii yo ta ndundyee ca yo sihin Tuhun Ndyoo.

24 Cuñi si sa nducu yo cuhva coo sa vaha sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii sa maa ñi maa yo.

25 Casun ñaa ñi maa sa xico ñiyɨvɨ nuyahvi, ta ma nducu tuhun tatu sa saha maa ñiyɨvɨ sii si sii inga ndyoo coto caca iñi ndo tatu vaha a ña vaha tatu casi ndo.

26 Vatyi tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ cuu cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

27 Ta tatu cua cana minoo ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ndo vatyi casi ndo vehe ñu ta cuñi ndo cuhun ndo, cuu cuhun ndo ta casi ndo ñaa sa saha maa ñu sii ndo. Ta ma nducu tuhun ndo tatu sa cuenda inga ndyoo cuu si.

28 Zoco tatu catyi ñu sihin ndo: “Coño sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo cuu ya”, catyi ñu. Ma casi ndo sii si coto zatɨvɨ ndo sii ñu nacatyi sihin ndo ta caca iñi ñu vatyi zavaha ndo cuatyi.

29 Zatɨvɨ si sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii maa ndo. Ta iyo ndo cua catyi ndo: “¿Ñaa cuenda cua zaña ndi sa vaha, tatu sa sica iñi ñiyɨvɨ ñi cuu si?

30 Saha ndi tyahvi ndyoo sii Ndyoo sa cuenda sa cua casi ndi, ta ¿ñaa cuenda cua cahan ñiyɨvɨ sii ndi tatu casi ndi sii si?” cua catyi ndo.

31 Ta cua catyi sihin ndo vatyi ñaa ñi maa sa casi ndo a ñaa ñi maa sa coho ndo, zavaha ndo sii si minoo cuhva sa cua tahan iñi ra Ndyoo ta cua zacahnu si sii ra.

32 Ma zatɨvɨ ndo sii ñiyɨvɨ hebreo a sii inga ñiyɨvɨ a sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.

33 Zavaha ndo cuhva zavehi vatyi zavehi cuhva tahan iñi ñiyɨvɨ, ta ma caca iñi ñu vatyi iyo cuatyi. Ta ña nduqui sa vaha sa cuenda ñi mi. Nduqui sa vaha sa cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cua sino iñi ñu ta cua cacu ñu.

11

1 Cundyico ndo sii mi tañi ndyique sii ra Cristo.

Cuhva cuñi si zavaha ñuzɨhɨ nu iyo culto

2 Ta vityi, zɨɨ xaan cuñi, hermanos, vatyi nacohon iñi ndo sii mi tandɨhɨ cuhva ta tyaa ndo yahvi cuhva sa zacuehi sii ndo.

3 Zoco cuñi sa cua coto ndo vatyi ra Cristo cuu xiñi sii tandɨhɨ rayɨɨ vatyi ndyaca ñaha ra sii ra. Ta rayɨɨ cuu xiñi sii ñazɨhɨ ra. Ta ra Ndyoo cuu xiñi ra Cristo.

4 Tatu zahvi minoo ra zahma xiñi ra ta cahan ra sihin ra Ndyoo sisi vehe ñuhu a cuhva sa cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra, saha ra ticahan nuu sii ra Cristo cuhva cuan.

5 Zoco tatu ma zahvi ñuzɨhɨ zahma xiñi ñu cuhva cahan ñu sihin ra Ndyoo a cuhva

cahan ñu tuhun i saha ra Ndyoo sii ñu, cuu si tañi sa zatya xiñi ñu. Ta saha ñu ticahan nuu sii yɨɨ ñu vatyi tatu ma zahvi ñu zahma xiñi ñu cuñi si catyi si vatyi ña ndyaca ñaha yɨɨ ñu sii ñu.

6 Tatu ña cuñi ñuzɨhɨ sa cuzahvi xiñi ñu, nazatya xiñi ñu. Zoco tatu saha si ticahan nuu sii ñuzɨhɨ sa zatya xiñi ñu, nazahvi ñu zahma xiñi ñu.

7 Ña vaha sa zahvi rayɨɨ zahma xiñi ra vatyi tañi caa maa ra Ndyoo caa ra. Ta ndyaca ñaha ra sii ñazɨhɨ ra tañi ndyaca ñaha ra Ndyoo sii maa ra.

8 Quɨvɨ i zavaha ra Ndyoo sii rayɨɨ, ñá zavaha ra sii ra sihin yɨquɨ naha ñaha. Zoco i zavaha ra sii ña sihin yɨquɨ naha rayɨɨ.

9 Xihna ca i zavaha ra Ndyoo sii rayɨɨ. Ta sa cuenda rayɨɨ i zavaha ra sii ñaha.

10 Yucuan cuenda cuñi si sa zahvi ñuzɨhɨ zahma xiñi ñu. Zañaha si vatyi ndyaca ñaha yɨɨ ñu sii ñu. Ta tacuan ta zɨɨ cua cuñi ángel sa ndyehe si cuhva cuan.

11 Zoco sa cuenda maa yo, ra sino iñi, ta siñi ñuhu rayɨɨ sii ñu zɨhɨ, ta siñi ñuhu ñu zɨhɨ sii rayɨɨ. Ta cuñi si nduu tahan ñu sa cuenda tyiño ra Ndyoo.

12 Yɨquɨ naha rayɨɨ i sino minoo ñu zɨhɨ sa xihna ñi, ta vityi zacacu ñu zɨhɨ sii tandɨhɨ rayɨɨ. Ta maa ra Ndyoo zavaha tandɨhɨ sa iyo.

13 Ta vityi catyi maa ndo tatu vaha a ña vaha tatu ma zahvi ñuzɨhɨ zahma xiñi ñu ta cahan ñu sihin ra Ndyoo.

14 Sito ndo vatyi saha si ticahan nuu sii rayɨɨ tatu nañi xaan xiñi ra.

15 Zoco tatu nañi xaan xiñi ñu zɨhɨ, zɨɨ xaan cuñi ñu sihin si vatyi saha ra Ndyoo sa cunañi ixi xiñi ñu vatyi zahvi si xiñi ñu.

16 Ta tatu iyo minoo ra cuñi cahñi tahan saha tuhun ya, cuñi si sa coto ndo vatyi ñahñi inga ca costumbre iyo sii maa ndi a sii vehe ñuhu ra Ndyoo.

Nacatyi ra Pablo vatyi ña vaha cuhva zavaha ñu Santa Cena

17 Ta vityi iyo inga cuhva cuñi nacatyi sihin ndo. Ta ña zɨɨ cuñi sihin ndo cuhva ya vatyi titahan ndo, zoco ña tyindyee si sii ndo. Zatɨvɨ si sii ndo.

18 Nacatyi ñiyɨvɨ sihin, vatyi cuhva titahan ndo sa zavaha ndo culto ta ña ɨɨn ñi cuhva sica iñi ndo. Ta sino iñi zuhva sa cahan ñiyɨvɨ sii ndo.

19 Cuñi ndo sa coo zɨɨn ndo, ta tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ yoo ndo sino iñi sa ndisa cuii, cuñi ndo.

20 Ta cuhva sa titahan ndo, yɨvɨ Santa Cena cuu sa sasi ndo sa ndisa

21 vatyi minoo minoo ndo cuxiñi ndo cuhva cuñi maa ndo. Iyo ndo numi ndo ta sasi ndo cuaha, ta inga ra ña ñihi ra ta sizoco ra. Ta iyo tucu ndo siñi ndo.

22 ¿Atu ñahñi vehe ndo nu cuu casi ndo ta coho ndo? Zanduquiñi caa ndo sii vehe ñuhu ra Ndyoo, ta saha ndo ticahan nuu sii ra hermano ndahvi, ra ñahñi sa cuaha casi. ¿Yozo caa cua catyi sihin ndo vityi sa cuenda cuhva ya? ¿Atu catyi vatyi vaha zavaha ndo? Ma catyi.

Cuenda sa vatyi iyo Santa Cena

23 Saha maa ra Jesús cuhva ya sii mi tañi sa nacatyi sihin ndo vatyi zuun ñi sa cuaa sa saha cuenda ra Judas sii ra Jesús, sa xihna ñi i quihin ra Jesús pan.

24 Ta sa yaha saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i tahvi ra sii si, ta zasa ra sii ra apóstol, ta catyi ra: “Casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi. Cua tahvi si sa cuenda maa ndo. Zavaha ndo cuhva ya vatyi cua nacohon iñi ndo sii.” Catyi ra.

25 Ta sa yaha sasi tandɨhɨ ra pan, ta i tɨɨn ra Jesús tasa ta catyi ra: “Sihin ihya zandaa ra Ndyoo minoo tyiño saa sihin ndo. Ihya ñoho vino ta cuu si tañi nɨñi. Tandɨhɨ saha sa cua coho ndo sii si, coho ndo sii si vatyi nacohon iñi ndo sii.” I catyi ra Jesús quɨvɨ cuan.

26 Ta tandɨhɨ saha titahan ndo ta casi ndo pan ta coho ndo vino cuhva ya, zañaha ndo sii ñiyɨvɨ cuhva i sihi ra Jesús ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra.

Cuhva cuñi si zavaha yo Santa Cena

27 Tatu casi yo pan ya ta coho yo vino ra Cristo sihin minoo cuhva ña tahan iñi ra Ndyoo, cua coo cuatyi yo vatyi ña tyaa yo yahvi sii coño ñuhu ta nɨñɨ ra ndyaca ñaha sii yo.

28 Cuñi si sa ndyehe vaha yo sii yo tatu iyo vaha yo sihin ra Ndyoo, ta zɨquɨ casi yo pan cuan ta coho yo vino cuan.

29 Vatyi tatu casi yo ta coho yo ta ña zaha yo cuenda vatyi coño ñuhu ra Cristo cuu si,

zavaha yo minoo cuhva sa cua tasi tuñi ra Ndyoo sii yo.

30 Ta zuun ñi yucuan cuenda cuaha xaan ndo cuhu ndo ta vita iyo ndo, ta iyo ñu tahan ndo sa yaha sihi ñu.

31 Zoco tatu ndyehe vaha yo sii yo, ma tahan yo tacuan.

32 Zoco tatu tacuan zavaha ra Ndyoo sihin maa yo, cañi ra sii yo vityi sa vatyi ma cunaa yo sihin inga ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

33 Ta yucuan cuenda, ndoho hermanos, tatu titahan ndo sa cuenda Santa Cena, cuatu noo ndo sii inga ndo ta ɨɨn ñi casi ndo ta coho ndo.

34 Zoco tatu iyo ndo sizoco ndo, casi xihna ndo ndya vehe ndo coto zavaha ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi ra Ndyoo ta cua tasi tuñi ra sii ndo. Ta inga tucu tyiño sa cumañi ndundoo cua zandundoi quɨvɨ cua cuhin nu yucu ndo.

12

Ndatu sa saha Tatyi Ii sii minoo minoo yo

1 Hermanos, cuñi sa cua coto ndo tandɨhɨ sa vaha sa saha maa Tatyi Ii ra Ndyoo sii sa minoo minoo yo.

2 Sito ndo vatyi quɨvɨ sa ña sito ndo sii ra Ndyoo, i saha ndo sii ndo sa cundyaca ñaha inga ndyoo sa ña cuu cahan.

3 Yucuan cuenda cuñi sa coto maa ndo vatyi tatu cahan minoo ra sihin cuhva saha Tatyi Ii sii ra, ma cuu cahan ra ndya vaha ñi sii ra Jesús. Ta ma cuu catyi ra vatyi ndyaca ñaha ra Jesús sii ra tatu ña tyindyee Tatyi Ii sii ra.

4 Zɨɨn zɨɨn ndatu saha maa ra Ndyoo sii minoo minoo yo. Zoco zuun ñi maa Tatyi Ii cuu ra saha sii si.

5 Ta zɨɨn zɨɨn cuhva zatyiño yo tyiño ra Ndyoo, zoco minoo ñi ra ndyaca ñaha sii yo.

6 Zɨɨn tyiño saha ra sii sa minoo minoo yo, zoco minoo ñi ra Ndyoo cuu ra sityiño sii tandɨhɨ yo.

7 Saha maa ra Tatyi Ii ra sii minoo minoo yo sihin minoo cuhva sa cuu tyindyee si sii tandɨhɨ yo.

8 Vatyi sii minoo yo saha xaan ra sa siñi tuñi sa cuenda Tatyi Ii. Ta sii inga ra saha Tatyi Ii ndatu sa cuu nacoto ra minoo sa zacoto ra Ndyoo sii ra.

9 Ta sii inga ra saha ra sa cunɨɨ xaan iñi ra. Ta inga ra cuu zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu sihin Tatyi Ii.

10 Inga ra cuu zavaha ra sa ndyityi. Ta inga ra cuu xaan nacatyi ra Tuhun Ndyoo. Inga ra cuu nacoto ra tatu cahan Tatyi Ii a tatyi ña vaha; inga ra cuu cahan ra zahan sa ña tuhva ra cahan; ta inga ra cuu nacatyi ra ñaa sa cahan ra cahan cuhva cuan.

11 Ta tandɨhɨ cuhva ya zavaha sa minoo tuhun ñi Tatyi Ii; zɨɨn zɨɨn cuhva saha maa ra sii sa minoo minoo yo cuhva cuñi maa ra.

Tandɨhɨ yo cuu yo minoo ñi coño ñuhu ra Cristo

12 Ra Cristo cuu tañi minoo coño ñuhu. Ta minoo coño ñuhu iyo sa zɨɨn zɨɨn cuhva sii si. Iyo xiñi si, iyo saha si, iyo ndaha si. Zoco sa tandɨhɨ si cuan minoo ñi coño ñuhu cuu si.

13 Ta tacuan cuu maa yo vatyi minoo ñi Tatyi Ii i zacoo ndutya sii tandɨhɨ yo, ta minoo ñi coño ñuhu cuu tandɨhɨ yo sa sino iñi vazu cuu yo ñiyɨvɨ hebreo a griego a vazu iyo patrón yo a vazu yoñi. I ñihi tandɨhɨ yo sa minoo ñi Tatyi Ii

14 vatyi sa minoo coño ñuhu, iyo cuaha cuhva sii si, yɨvɨ sa minoo ñi.

15 Tatu catyi saha cuan: “Yɨvɨ ndaha cui, ta yucuan cuenda yɨvɨ sa cuenda coño ñuhu cui.” ¿Atu ndisa sa cahan si?

16 A tatu catyi zoho cuan: “Yɨvɨ sɨtɨ nuu cui, ta yucuan cuenda yɨvɨ sa cuenda coño ñuhu cui.” ¿Atu ndisa?

17 Tatu tandɨhɨ coño ñuhu cuan cuu sɨtɨ nuu, ¿yozo caa cua cuɨñɨ si? A tatu tandɨhɨ coño ñuhu cuu zoho, ¿yozo caa cua ñihi si xico?

18 Zoco i zavaha ra Ndyoo zɨɨn zɨɨn cuhva sihin minoo coño ñuhu cuhva cuñi maa ra.

19 Tatu ɨɨn ñi cuhva caa tandɨhɨ si, yɨvɨ minoo coño ñuhu cuu si, ta ña tyaqui cua cuu si.

20 Zoco sa cuenda sa cuaha cuhva iyo sii si, ta minoo ñi coño ñuhu cuu si.

21 Ma cuu catyi sɨtɨ nuu cuan sihin ndaha cuan: “Ña siñi ñuhun sii, cuahan.” Ta ma cuu catyi xiñi cuan sihin saha cuan: “Ña siñi ñuhun sii.”

22 Ña tacuan, vatyi zuhva coño ñuhu caa si tañi sa ña ñiñi si, yucuan cuu sa ñiñi xaan ca.

23 Ta zuhva coño ñuhu sa sica iñi yo vatyi
ma tyaa yo yahvi sii si, yucuan cuu sa ñihi
ca zacuenda yo. Ta sii sa quiñi ca caa,
zandutyaqui ca yo sii si.
24 Ta sihin sa tyaqui ca caa, ñahñi zavaha
yo. Ta i zandu-ɨɨn ra Ndyoo sii coño ñuhu
ra sihin minoo cuhva zacahnu ca si sii ra
hermano ña tuhva ñiyɨvɨ tyaa yahvi. Ta
maa yo cuu coño ñuhu ra.
25 Ta tacuan i zavaha ra vatyi ma cuzɨɨn
zɨɨn coño ñuhu ra, zoco cua zacuenda tahan
si sii tahan si.
26 Tatu zuhva coño ñuhu ra Cristo ndyehe
si tundoho, ndyehe tandɨhɨ si tundoho. Ta
tatu iyo zuhva si zacahnu ñiyɨvɨ, tandɨhɨ si
cua cuzɨɨ iñi.
27 Ta maa yo cuu coño ñuhu ra Cristo.
Minoo minoo yo cuu yo zuhva zuhva coño
ñuhu ra.
28 Ta i tyihi ra Ndyoo sii minoo minoo
yo sisi vehe ñuhu ra vatyi cuu tyindyee yo
sii inga yo. Ra ñiñi ca cuu ra tava ra Jesús
tyiño sa cuu ra apóstol. Sa cu uu cuu ra
cahan tuhun saha ra Ndyoo sii ra; profeta
cuu ra. Sa cu uñi cuu ra zacuaha. Ta zɨquɨ
iyo ra zavaha sa ndyityi, ta ra zanduvaha
sii ñiyɨvɨ cuhu, ta ra cuu tyindyee sii inga
hermano, ta ra cuu cundyaca ñaha sii inga
hermano, ta ra cuu cahan inga zahan sa ña
tuhva ra cahan.
29 Ña tandɨhɨ yo cuu yo apóstol a ra cahan
tuhun saha ra Ndyoo sii ra, a ra zacuaha, a
ra zavaha sa ndyityi.
30 Ña tandɨhɨ yo cuu zanduvaha yo sii
ñiyɨvɨ cuhu a cahan yo lengua a nacatyi yo
ñaa sa cahan ñiyɨvɨ cahan lengua.
31 Zoco nacuñi yo sa vaha ca. Ta cua
zañehi sii ndo minoo ityi vaha xaan ca.

13

Cuhva cuñi si sa cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ

1 Vazu cuu quehin zahan sa cahan ñiyɨvɨ
ta sa cahan ángel, zoco tatu ña cuñi sii ñiyɨvɨ,
minoo nduzu ñi cui tañi nañi minoo tamvu
a nañi minoo caa.
2 Ta vazu cuu xaan quehin tuhun saha
ra Ndyoo sii, ta cutuñi iñi tandɨhɨ sa xehe
ta tandɨhɨ sa siñi tuñi sii maa ra Ndyoo,
ta tatu nɨɨ xaan cuu iñi ndya cuhva ndya
cuu zacuɨñɨ siye yucu zoco ña cuñi sii ñiyɨvɨ,
ñahñi maa ra cui.
3 A tatu sehi tandɨhɨ cuii ndaha tyiñe
sii ñiyɨvɨ ndahvi ta cuhve sa cayu coño
ñuhi zoco ña cuñi sii ñiyɨvɨ, ñahñi maa cua
tyindyee si sii.
4 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, zandyee
xaan yo iñi yo sihin ñu ta zavaha xaan yo
sa vaha sihin ñu. Ma cuxaan yo tatu iyo sa
vaha sii ñu. Ma zacahnu yo sii yo ta catyi
yo vatyi vaha xaan maa yo.
5 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, ma cuhva yo
ticahan nuu sii ñu. Cua nanducu yo sa vaha
sii ñu ta yɨvɨ sa cuenda ñi maa yo. Ma yatyi
xaan cuxaan yo. Ta ma ndoo sa cuxaan yo
añima yo.
6 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, ma cuzɨɨ iñi
yo tatu zavaha ñu sa ña vaha, zoco cua cuzɨɨ
iñi yo sihin sa vaha ta sa ndoo.
7 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, zandyee yo
iñi yo sihin tundoho sa saha ñu sii yo; sino
iñi yo vatyi cua zavaha ñu sa vaha; nɨɨ cuu
iñi yo sii ñu. Ta cua zandyee yo iñi yo ña
ndɨhɨ cuii ca tundoho.
8 Cuhva sa cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ ma naa
si. Cua coo quɨvɨ ma cahan ca yo tuhun
saha ra Ndyoo sii yo. Ma cahan ca yo
lengua. Ma nacoto ca yo minoo sa zacoto
ra Ndyoo sii yo.
9 Vatyi vityi zuhva ñi sito yo, ta zuhva ñi
cuu nacatyi yo Tuhun Ndyoo.
10 Zoco quɨvɨ cua quisi ra Cristo ta cua
naa tandɨhɨ inga cuhva cuan vatyi cua coto
yo vatyi zuhva cuii ñi cuu sa sito yo vityi.
11 Quɨvɨ i culuhli i quehin tañi cahan
minoo ra luhlu, ta tacuan i cuu sa siñi tuñi,
ta tacuan ñi i cutuñi iñi. Zoco quɨvɨ i sahni,
i zandoi cuhva zacuu sa ndyihi.
12 Ta zuun ñi cuhva cuan vityi, cuu yo
tañi sa ndyihi sa cuenda ra Ndyoo. Cuu si
tañi ndyehe yo zuhva ñi sihin minoo ino
ta ña casi xaan ndyehe yo. Zoco quɨvɨ cua
quisi ra Cristo, ta cua ndyehe vaha yo sii
ra ityi nuu ra. Zuhva ñi sito yo vityi, zoco
quɨvɨ cuan cua coto yo tandɨhɨ tañi sito ra
Ndyoo sii maa yo vityi.
13 Ta vityi nɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo. Ta
iyo minoo sa ndatu yo. Quɨvɨ cua quisi ra
Cristo cuu sa ndatu yo. Ta cuñi xaan yo sii
ñiyɨvɨ. Ta sa ñiñi ca sisi sa uñi tahan ya cuu
sa cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ.

14

Cuhva cahan yo inga zahan sa ña tuhva yo cahan

1 Nducu ndo cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ. Ta cuñi xaan ndo sa cua cuhva ra Ndyoo sa zɨɨn zɨɨn ndatu sa saha maa Tatyi Ii sii ndo. Ta sa ñiñi ca cuu sa cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo. Sa zaha yo profetizar cuu cuhva cuan.

2 Vatyi tatu cahan ndo lengua, cahan ndo sihin ra Ndyoo, ña cahan ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi yoñi cutuñi iñi sa cahan ndo. Cahan ndo sa xehe sihin maa ra Ndyoo.

3 Zoco tatu cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo, cua cutuñi iñi ñiyɨvɨ. Cua zandundyee ca ra Ndyoo iñi ñu, ta cua cuhva ca ra tundyee iñi sii ñu tatu cuihya cuñi ñu.

4 Tatu cahan yo lengua ndundyee iñi maa yo, zoco tatu cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo zandundyee yo iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ tyizoho.

5 Cuñi vatyi cahan tandɨhɨ ndo lengua, zoco sa ñiñi ca cuñi sa zaha ndo profetizar vatyi tyindyee ca ra cahan cuhva cuan ta zɨquɨ ra cahan lengua. Zoco tatu cuu nacatyi ra cahan lengua ñaa tuhun i cahan ra a tatu cuu nacatyi inga ndo, cua tyindyee si sii tandɨhɨ ndo.

6 Ta quɨvɨ sei nu yucu ndo, hermanos, tatu maa lengua ñi quehin ma tyindyee si sii ndo vatyi ma cutuñi iñi ndo. Zoco tatu quehin sihin tuhun sa cutuñi iñi ndo ta nacatyi tuhun sa saha ra Ndyoo sii a ñaa minoo cuhva sa catyi Tuhun ra ta zanducasi sii si, tyindyee si sii tandɨhɨ ndo.

7 Tañi ra zavacu guitarra a ra tɨvɨ cutu, tatu ma ñihi ra cuhva tɨvɨ ra a ma ñihi ra cuhva zavacu ra, ma nacoto yo ñaa yaa cuu si.

8 Ta nu iyo cuatyi tatu ma tɨvɨ vaha ra tɨvɨ trompeta, ma coto zandaru yozo caa nu cundyaa listo ra.

9 Ta tacuan tucu maa yo, tatu ma cahan yo tuhun sa cuu cutuñi iñi ñiyɨvɨ, ma coto ñu ñaa sa catyi yo. Tañi sa ndyayu ñi yuhu yo cuu si.

10 Iyo cuaha xaan nuu zahan ñuu ñiyɨvɨ ya, ta tandɨhɨ cuii si iyo cuhva cuñi si catyi si.

11 Zoco tatu ña cutuñi iñi yo zahan sa cahan minoo ñiyɨvɨ, ma cuu natuhun yo sihin ra, ta ma cuu natuhun ra sihin yo.

12 Site vatyi cuñi tandɨhɨ ndo ñihi ndo ndatu sa saha Tatyi Ii sii ndo; yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi ñihi xaan cuñi ndo cuhva vaha ca vatyi tacuan ta cua cuu tyindyee ndo sii tandɨhɨ hermano.

13 Ta ndoho sa cahan lengua, caca ndo sii ra Ndyoo vatyi cuhva ra cuhva sa cuu nacatyi ndo ñaa sa cahan ndo.

14 Vatyi tatu cahan yo lengua, cahan añima yo, zoco ña tyindyee sa siñi tuñi sii yo.

15 Cuñi si sa cahan yo sihin ra Ndyoo sihin añima yo ta sihin sa siñi tuñi tucu yo. Cuu cata yo sihin añima yo (sihin lengua) ta sihin sa siñi tuñi tucu yo (sihin tuhun sa cutuñi iñi yo).

16 Vatyi tatu maa ñi sihin lengua zacahnun sii ra Ndyoo ta ndyaa inga ra ña sito ñaa sa cuu si, ma cuu zacahnu ra Ndyoo suhun vatyi ña cutuñi iñi ra sa cohon.

17 Vazu vaha xaan nacuhvon tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, zoco ñahñi maa tyindyee si sii inga ra cuan.

18 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi cuaha ca quehin lengua ta zɨquɨ tandɨhɨ ndo.

19 Zoco nu iyo culto vaha ca cuñi vazu ohon tahan ñi tuhun sa cuu cutuñi iñi ñiyɨvɨ quehin ta zacuehi sii ñu ta zɨquɨ ca sa quehin usi mil tuhun sihin lengua sa ma cutuñi iñi ñu.

20 Hermanos, ma cuu ndo tañi sa ndyihi sihin cuhva iyo sa siñi tuñi sii ndo. Caca iñi ndo cuhva sica iñi ra sahnu, zoco tañi sa ña tuhva ra ndyihi zavaha sa quiñi, cuhva cuan cuu tucu maa ndo.

21 Catyi ra Ndyoo nuu libro sa cuu ley maa ra: “Cua quehin sihin ñiyɨvɨ ya sihin inga zahan, ta cua cutyiñe ñiyɨvɨ inga ñuu, zoco numaa tacuan ta ma tyaa ñu yahvi sa quehin.” Catyi ra.

22 Yucuan cuenda, sa cahan yo lengua cuu minoo zeña zañaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa ña sino iñi sii ra. Zoco sa cahan yo tuhun i saha ra Ndyoo sii yo cuu sa cuenda ñiyɨvɨ sa sino iñi ta yɨvɨ sa cuenda ñiyɨvɨ ña sino iñi.

23 Tatu titahan tandɨhɨ ndo ta cahan
tandɨhɨ ndo lengua, ta tatu quisi ñiyɨvɨ ña
sito ñaa sa cuu si a ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ra
Ndyoo, cua catyi ñu vatyi zana xiñi ndo.
24 Zoco tatu tandɨhɨ ndo cahan ndo tuhun
i saha ra Ndyoo sii ndo ta quɨhvɨ ñiyɨvɨ ña
sino iñi a ña sito, cua nacoto ñu vatyi iyo
cuatyi ñu vatyi cutuñi iñi ñu sa cahan ndo.
25 Cua coto ñu vatyi sito ra Ndyoo sa xehe
sa iyo añima ñu. Ta cua cuɨñɨ sɨtɨ ñu, ta cua
zacahnu ñu sii ra Ndyoo ta catyi ñu vatyi
ndisa cuii ndyaa xaan ra Ndyoo sihin ndo.

Cuhva zavaha yo culto sihin minoo cuhva tyaqui ta vaha

26 Ihya cuu cuhva cuñi si, hermanos; tatu
cua titahan ndo, tahan tahan ndo quisi ndo
sihin minoo coro sa cuñi ndo cata ndo a
minoo cuhva sa cua zacuaha ndo a mi-
noo cuhva sa zacuaha ra Ndyoo sii ndo,
ta nacatyi ndo sii si. A cuu cahan ndo
lengua a cuu nacatyi ndo ñaa sa catyi ra
cahan lengua. Tahan tahan ndo zavaha
ndo cuhva sa cua tyindyee sii tandɨhɨ ndo.
27 Tatu iyo ndo cuñi ndo cahan ndo
lengua, nacahan a uu a uñi tahan ñi ndo
minoo minoo ndo. Ta nacatyi minoo ra ñaa
sa catyi ndo.
28 Zoco tatu yoñi nacoto, vaha ca ma
cahan ndo lengua nu iyo culto. Cuee ñi
cahan ndo maa ñi maa ndo sihin ra Ndyoo.
29 Ta tatu iyo ndo cuñi ndo cahan ndo
tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo, cuu cahan
a uu a uñi tahan ndo minoo minoo ndo.
Tyizoho inga ndo ta ndyehe ndo tatu vaha
a ña vaha sa cahan ra cahan.
30 Ta tatu zacoto ra Ndyoo ñaa minoo
cuhva sii minoo ra tyizoho, cuñi si vatyi
nacutaxi ra cahan cuan ta nacahan inga ra.
31 Ta tacuan tandɨhɨ ndo sa ñihi ndo
tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo, cuu cahan
ndo sii si minoo minoo ndo, ta cua cutuhva
tandɨhɨ ndo cuaha ca, ta cua ñihi ca ndo
tundyee iñi sihin Tuhun Ndyoo.
32 Tatu saha maa ra Ndyoo minoo tuhun
sii ndo sa cua cahan ndo, cuu cuatu noo
ndo.
33 Vatyi ña cuñi ra Ndyoo sa coo tizɨhɨ
ta sa cuvaa. Cuñi ra sa coo sa vii tañi
iyo tandɨhɨ inga vehe ñuhu nu titahan ra
hermano.
34 Nacutaxi ñu zɨhɨ nu iyo culto. Ma
cuu cahan ñu vatyi catyi ley maa ra Ndyoo
vatyi nacundyaca ñaha rayɨɨ.
35 Ta tatu iyo sa cuñi ñu coto ñu, nandaca
tuhun ñu sii yɨɨ ñu ndya vehe ñu vatyi ña
tyaqui cuu si tatu cahan ñu nu iyo culto.
36 Tatu sica iñi ndo inga cuhva, cuñi si sa
nacohon iñi ndo vatyi ñá quisaha Tuhun
Ndyoo sihin maa ndo. Ta ña vasi si sa
cuenda sa maa ñi maa ndo.
37 Tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi cuu
cahan ndo tuhun saha ra Ndyoo sii ndo
a tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi saha ra
Ndyoo Tatyi Ii ra sii ndo, cua nacoto ndo
vatyi cuhva tyei ihya cuu tyiño i tava ra
ndyaca ñaha sii yo.
38 Zoco tatu iyo ndo ña cuñi ndo coto ndo
ñaa sa cuu sa ndisa, nandoo ndo tacuan ñi.
39 Tacuan catyi sihin ndo hermanos, cuñi
xaan ndo sa cahan ndo tuhun saha ra
Ndyoo sii ndo, ta ma catyi ndo vatyi ma cuu
cahan ñiyɨvɨ lengua.
40 Vii ñi zavaha ndo tandɨhɨ ta ña vaa
xaan.

15

Cuhva i nandoto ra Cristo

1 Vityi, yañi xaa, cuñi sa cua nacohon iñi
ndo tuhun sa cuenda cuhva cacu yo, tuhun
sa i zacote sii ndo. Sa i tɨɨn cuenda ndo sii si,
ta sino iñi ndo sii si ndya vityi.
2 Ta zuun ñi si cuu sa zacacu sii ndo tatu
ma naa iñi ndo tuhun sa zacote sii ndo, ta
tatu ndisa cuii i sino iñi ndo sii si.
3 Sa xihna ñi sa i zacote sii ndo cuu cuhva
i sihi ra Cristo sa cuenda cuatyi maa yo tañi
catyi Tuhun Ndyoo. Ihya cuu sa i cutuhva
mi sa xihna ñi.
4 Ta i tyihi ñiyɨvɨ sii ra sisi ñaña, ta sa cu
uñi quɨvɨ i nandoto ra tañi catyi si nu tutu
ra Ndyoo cuhva cua tahan ra.
5 Ta i ndyehe ra Pedro sii ra ta zɨquɨ ca
tandɨhɨ usi uu tahan ra i tava ra tyiño.
6 Yaha cuan ta i ndyehe ohon ziendu ra
hermano sii ra ɨɨn ñi cuhva. Ta cuaha xaan
ra cuan ndito ra ndya vityi, zoco iyo ra sa
sihi ra.
7 Cuee ca i ndyehe ra Jacobo sii ra, ta zɨquɨ
ca tandɨhɨ ra i tava ra Jesús tyiño.
8 Ta sa yaha tandɨhɨ cuan ta zɨquɨ i
ndyehe tucu mi sii ra. Tañi minoo ra cuee
xaan i cacu cui.

9 Vatyi ñiñi ca tandɨhɨ inga ra i tava ra tyiño ta zɨquɨ ca mi. Yɨvɨ ra vaha cui tañi inga ra i tava ra tyiño vatyi i zavaha xein sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ ñoho cuenda ra Ndyoo quɨvɨ ta sino ca iñi.
10 Zoco cahnu xaan cuu cuhva cundahvi iñi ra Ndyoo sii. Zaha xaan ra tumañi iñi sii, ta i tava ra tyiño sii. Ta yɨvɨ sa caha ñi i tava ra tyiño sii vatyi i zatyiñe ñihi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra i tava ra tyiño. Zoco yɨvɨ mi zatyiño sa ndisa vatyi maa ra Ndyoo ndyaa sihin, ta maa ra zacuu tyiño cuan.
11 Ta zuun ñi si cuu si a mi a inga ra vatyi sa ñiñi ca cuu sa i zacoto ndi Tuhun Ndyoo sii ndo, ta i sino iñi ndo sii si.

Ndisa vatyi cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi

12 Nacatyi ndi sihin ndo vatyi i nandoto ra Cristo sa yaha i sihi ra. ¿Ta ña cuenda iyo ndo catyi ndo vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ tatu sa yaha i sihi ñu?
13 Zoco tatu sica iñi ndo vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ, vazɨquɨ ndya ra Cristo ta ñá nandoto ra.
14 Ta tatu ñá nandoto ra Cristo, sa caha ñi cuu sa nacatyi ndi Tuhun Ndyoo, ta sa caha ñi sino iñi ndo.
15 Tatu ña ndisa vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii ra Cristo, ra vatya cuu maa ndi vatyi catyi ndi vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta ñá zanandoto ra sii ra tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi, (tañi catyi maa ndo).
16 Vatyi tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi, ñá nandoto ra Cristo.
17 Ta tatu ñá nandoto ra Cristo, sa caha ñi sino iñi ndo sa i zandasi ra cuatyi ndo. Ndoo ca cuatyi ndo sata ndo tatu ñá nandoto ra.
18 Ta tatu tacuan cuu si, ndya cuhva ndya ra sino iñi sii ra Cristo, ra sa sihi, cunaa ra.
19 Tatu cuhva sino iñi yo sii ra Cristo tyindyee si sii yo maa ñi ihya ñuu ñiyɨvɨ, ndahvi ñi cuu yo. Yoñi ca inga ñiyɨvɨ ndyehe ca tundoho ta zɨquɨ maa yo.
20 Zoco sa ndisa cuu si vatyi i nandoto ra Cristo. Sa xihna ñi maa ra i nandoto nu yucu ñiyɨvɨ i sihi, ta yucuan cuenda cua nandoto tucu maa yo.
21 Sa cuenda minoo rayɨɨ, ta i quisaha cuhva sihi ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda inga rayɨɨ, ta i quisaha coo cuhva sa nandoto ñiyɨvɨ.
22 Sa cuenda ra Adán ta sihi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda ra Cristo ta cua nandoto tandɨhɨ yo sa cuu cuenda ra.
23 Zoco cua nandoto yo quɨvɨ tahan si sii yo. Xihna ca ra Cristo i sihi ta i nandoto ra, ta cuee ca, quɨvɨ quisi tucu ra, cua nandoto ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra.
24 Yucuan cuu nu cua ndɨhɨ tuhun. Xihna ca cua zanaa ra Cristo cuhva sii tandɨhɨ ra ndyaca ña ta ra cu tyiño ta tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra. Ta cua nacuhva cuenda ra tandɨhɨ si, ta cua cundyaca ña ra Ndyoo Zutu yo sii si.
25 Vatyi tahan si sii ra Cristo cundyaca ña ra ndya cua zandɨhɨ ra cuhva sii tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra.
26 Ta minoo sa xaan iñi sii ra Cristo cuu cuhva sa sihi ñiyɨvɨ. Ta nu ndɨhɨ tuhun, cua zanaa ndɨhɨ ra cuhva cuan
27 vatyi i saha ra Ndyoo sa cundyaca ña ra Cristo tandɨhɨ. Zoco nu catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua cundyaca ña ra tandɨhɨ, ña cuñi si catyi si vatyi cua cundyaca ña ra sii ra Ndyoo vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha sa cundyaca ña ra Cristo tandɨhɨ.
28 Zoco tatu sa ndyaca ña ra Cristo, zehe ra Ndyoo, tandɨhɨ ta zɨquɨ cua cuhva cuenda ra tandɨhɨ si sii Zutu ra sa cundyaca ña maa ra, ta zuun ñi maa ra cua cuhva ra sii ra cundyaca ña Zutu ra. Ta ra Ndyoo cua cuu ra Ndyoo sii tandɨhɨ sa iyo.
29 Ta inga tucu cuhva; iyo ndo sicoo ndutya ndo sa cuenda ñiyɨvɨ i sihi. Zoco sica iñi ndo vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi, ta sa caha ñi sa coo ndutya ndo sa cuenda ñu tatu ma nandoto ñu.
30 Ta tatu ma nandoto yo cuñi ndo, ¿ña cuenda sino iñi yo Tuhun Ndyoo? Ta tatu ma nandoto yo cuñi ndo, sa caha ñi cuu sa sino iñi yo Tuhun Ndyoo ta saha yo cuhva sii ñiyɨvɨ sa cahñi ñu sii yo ndya vaha ñi cuhva.
31 Ndisa vatyi tandɨhɨ quɨvɨ cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii. Ndisa xaan cuhva cuan tañi sa ndisa tucu vatyi zɨɨ xaan cuñi sihin maa ndo sihin cuhva sino xaan iñi ndo sii ra Cristo Jesús, ra ndyaca ña sii yo.
32 Ta quɨvɨ sahñi tehin sihin ñiyɨvɨ tañi quɨtɨ xaan cuu ñu ñuu Efeso ¿yozo caa cua tyindyee si cuan sii, tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi? Ta tatu sa ndisa vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ, nacasi yo ta nacoho yo ta nacuzɨɨ iñi

yo ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi ityaan a iza cua cuu yo, ta cua ndɨhɨ si yucuan ñi.
33 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo. Ndisa minoo cuhva catyi si: “Tatu cu-ɨɨn ndo sihin ñiyɨvɨ ña vaha, cua zatɨvɨ ñu sii ndo.”
34 Zaha cuenda ndo ñaa sa cuu sa vaha, ta ma zavaha ca ndo cuatyi vatyi ndya vityi iyo ndo tañaha ca coto ndo sii ra Ndyoo. Catyi cuhva ya vatyi cuñi sa cucahan nuu ndo.

Cuhva cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi

35 Ta iyo ndo cua catyi ndo: ¿Yozo caa cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi? ¿Yozo caa cua nduu coño ñuhu ñu?
36 Ma tondo xaan cuu ndo. Ña ñi maa sa tasi yo, ma cañа si tatu ma tyahyu xihna coño si.
37 Vatyi ña tuhva yo tasi tuñama, tasi yo nuñi. Ta tatu cuñi yo sa cañа yoho ndutyi, cua tasi yo ndutyi. Maa sɨtɨ ñi cuu sa tasi yo.
38 Ta cua cañа si cuhva cuñi ra Ndyoo vatyi zɨɨn zɨɨn cuhva cañа sa zɨɨn zɨɨn sɨtɨ.
39 Ña inuu ñi caa tandɨhɨ coño ñuhu. Zɨɨn caa coño ñuhu ñiyɨvɨ, ta zɨɨn caa coño quɨtɨ. Ta tucu caa coño zaa ta coño tyiyaca.
40 Ta tucu caa sa iyo ityi zɨquɨ sihin sa iyo nu ñuhu. Tyaqui xaan sa iyo ityi zɨquɨ, ta tyaqui tucu sa iyo nu ñuhu, zoco tucu caa si.
41 Zɨɨn caa sa ndisi ñicandyi ta sa ndisi yoo, ta zɨɨn tucu caa tiñoo. Ta ña inuu ñi caa tandɨhɨ tiñoo.
42 Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuu quɨvɨ nandoto yo vatyi cua ndu-zɨɨn yo. Sa tyihi ñiyɨvɨ sisi ñuhu cuu coño ñuhu yo sa cua tyahyu, zoco sa cua nandoto cuu minoo sa ma tyahyu ta ma tɨvɨ.
43 Coño ñuhu yo sa iyo vityi, yɨvɨ sa vaha xaan cuu si vatyi cua tyahyu si tatu quɨhvɨ si sisi ñuhu, zoco cuhva sa cua nandoto yo, yaha xaan tyaqui cua nduu yo. Ñahñi ca sa cuu zacuu coño ñuhu yo quɨvɨ quɨhvɨ si ñaña, zoco cua nandoto si sihin cuaha xaan cuhva.
44 Coño ñuhu yo sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, cua quɨhvɨ si sisi ñaña, zoco quɨvɨ cua nandoto si, yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cua cuu si. Iyo coño ñuhu yo sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, ta cua coo tucu inga si sa yɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya zoco sa cuenda andɨvɨ. Ta yucuan cuu sa ma tɨvɨ.
45 Catyi Tuhun Ndyoo: “Rayɨɨ sa sicoo sa xihna ñi, ra Adán, i sicoo coño ñuhu ra ta ndito añima ra”, zoco vaha ca ra Cristo vatyi saha maa ra cuhva sii ñiyɨvɨ sa nandoto ñu.
46 Sa xihna ñi iyo coño ñuhu yo. Sa cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si. Cuee ca cua cuhva ra Ndyoo inga coño ñuhu sii yo sa cuu cuenda andɨvɨ.
47 Tacuan cuu si vatyi sa xihna ñi rayɨɨ i zavaha ra Ndyoo, ñuhu i cuu ra. Zoco sa cuu uu i quisi inga ra ndya andɨvɨ. Ta maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii yo.
48 Coño ñuhu maa yo cuu sa sino sihin ndyahyu tañi coño ñuhu ra Adán, ta tatu sino iñi yo sii ra Cristo cuee ca cua cuhva maa ra minoo coño ñuhu saa sii yo sa cua cundito andɨvɨ, ta cua cuu yo tañi maa ra.
49 Vityi caa yo tañi caa rayɨɨ i sino sihin ndyahyu, ta cuee ca cua nduu yo tañi caa ra Cristo.
50 Cuñi catyi sihin ndo hermanos, vatyi ma cuu quɨhvɨ coño ñuhu yo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ma cuu quɨhvɨ minoo sa cua tɨvɨ nu ñahñi sa tɨvɨ iyo.
51 Vityi cua nacatyi minoo tuhun xehe sihin ndo. Ña tandɨhɨ cuii yo cua cuu, zoco cua nazama ra Ndyoo sii tandɨhɨ yo.
52 Natahan si quɨvɨ, yatyi xaan cua nacasi tahan tyiño; tañi tyehen ñi, tañi minoo tuhun zatahan nuu ñi cua cuu si. Sa xihna ñi cua coo nduzu cutu, ta zɨquɨ cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Cua zama ra Ndyoo cuhva iyo ñu, ta ma cuu ca ñu. Ta maa yo tatu ndito ca yo, cua zama tucu ra Ndyoo cuhva iyo yo.
53 Vityi cuu tɨvɨ coño ñuhu yo, zoco cua zama ra Ndyoo sii yo minoo cuhva sa ma tɨvɨ ca yo.
54 Vityi iyo coño ñuhu yo minoo cuhva sa cuu cuu si, zoco quɨvɨ cua nazama ra Ndyoo sii si, ta ma cuu ca si. Tacuan ta cua tahan si cuhva catyi si sisi Tuhun Ndyoo nu catyi si: “Zahacanaa ra Ndyoo sii tuhun sihi ñiyɨvɨ.”
55 Ta catyi tucu Tuhun Ndyoo: “Cua zacaqui sii ndo sisi sa i sihi ndo, ta ma cuu cuii ndo. Ta ma zahacanaa ca tuhun sihi sii ñiyɨvɨ.”
56 Sa saha cuhva sii tuhun sihi cuu cuatyi yo. Ta catyi ley sahnu ñaa sa cuu cuatyi yo.

57 Zoco tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi saha ra cuhva sii maa yo, ta cuu zahacanaa yo sa cuenda ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
58 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, ra sa ñoho xaan iñi, ɨɨn xaan cuu ndo sihin Tuhun Ndyoo. Coto ñáha cuɨñɨ siyo ndo. Ñihi xaan zatyiño ndo tyiño ra ndyaca ñaha sii yo vatyi sa sito ndo vatyi yɨvɨ sa caha ñi zatyiño ndo tyiño ra. (Vatyi cua coo quɨvɨ cua nandoto yo, ta cua cundyaa yo minoo nu tyaqui xaan sihin ra.)

16

Cuhva cuñi si tyindyee yo sii inga hermano sihin xuhun

1 Vityi cua nacatyi sihin ndo cuhva cuñi si tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo sihin xuhun. Zavaha ndo cuhva i nacatyi sihin sa zɨɨn zɨɨn ityi ra hermano nu cu si Galacia.
2 Ma cuatu ndo ndya sa sei yucuan ta zɨquɨ zatahan ndo xuhun. Tahan tahan tumingu tava zɨɨn ndo sa minoo minoo ndo ñaa sa cua cuhva ndo. Tatu cuaha ca zahacanaa ndo, cuaha ca cuhva ndo.
3 Ta tatu sa sei yucuan, cua tasi yoo ra cuñi ndo ndya ñuu Jerusalén vatyi cundyaca ra xuhun cua cuhva ndo sihin carta ndo ndya nu yucu ra hermano yucuan.
4 Ta tatu iyo tyiño sa cuhin yucuan, cua cuhun ra sihin.

Nacatyi ra Pablo ndyamaa cua cahan ra Tuhun Ndyoo

5 Sa cuñi quisi nu yucu ndo, zoco xihna ca cua cuhin nu cu si Macedonia, ta yaha cuan ta cua sei nu yucu ndo.
6 Ta tatu cuu, cua ndoi sihin maa ndo ndya yaha tyiemvu sa visi xaan. Ta cua tyindyee ndo sii, ta cua cuu ca cuhin ityi nuu ca ndya inga ñuu.
7 Ña cuñi sa ɨɨn yaha ñi nu yucu ndo. Cuñi ndoi naha tatu cuhva maa ra Ndyoo.
8 Zoco cua ndoi ihya ñuu Efeso ndya sa yaha vico Pentecostés.
9 Cua ndoi vazu sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ sihin, saha Tuhun Ndyoo ñuu ya vatyi iyo xaan cuhva sa cuu nacatyi Tuhun Ndyoo ihya.
10 Tatu saa ra Timoteo nu yucu ndo, cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sihin ra ta tyindyee ndo sii ra ñaa sa cumañi sii ra vatyi zatyiño tucu maa ra tyiño ra Ndyoo tañi mi.
11 Tyaa tandɨhɨ ndo yahvi sii ra, ta tasi ndo sii ra ihya sihin sa vaha quɨvɨ cua quisi ra nu ndyei vatyi ndati sii ra sihin inga ra hermano.
12 Ta ra hermano Apolos, i zañiñi sii ra sa cuhun ra nu yucu ndo ɨɨn ñi sihin inga ra hermano, zoco ñá cuñi maa ra cuhun vityi. Zoco cua cuhun ra quɨvɨ nacuyatyi ra.

Saha maa ra Pablo minoo nacumi sii tandɨhɨ ñu sino iñi ñuu Corinto

13 Coto ñáha cuzu ndo; coto ñáha zaña ndo cuhva sino iñi ndo. Zandyee xaan ndo iñi ndo, ta ma cuu ndo tañi sa ndyihi.
14 Ñaa ñi maa sa zavaha ndo, zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva zañaha si vatyi cuñi ndisa cuii ndo sii inga ñiyɨvɨ.
15 Sito ndo sii ñiyɨvɨ ra Estéfanas vatyi xihna ca maa ñu i sino iñi Tuhun Ndyoo nu cu si Acaya, ta vityi zatyiño xaan ñu sa tyindyee ñu sii inga ñiyɨvɨ sino iñi.
16 Ta zañiñi sii ndo, hermanos, vatyi tyaa ndo yahvi sii ñiyɨvɨ tañi maa ñu ta sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ tyindyee sihin tyiño ra Ndyoo.
17 Zɨɨ xaan cuñi vatyi i quisi ra Estéfanas, ra Fortunato ta ra Acaico vatyi cuu tyindyee ra sii ndi sa cuenda maa ndo vatyi ñá cuu quisi ndo.
18 Saha xaan ra tundyee iñi sii, tañi saha ra sii maa ndo. Cuñi si sa tyaa xaan ndo yahvi sii ñiyɨvɨ tañi maa ra.
19 Tasi tandɨhɨ ra hermano ityi Asia minoo nacumi sii ndo. Tacuan tucu ra Aquila ta ña Priscila sihin tandɨhɨ ñu sino iñi, ñu titahan vehe ñu, zaquisi ñu minoo nacumi sii maa ndo sa cuenda ra Jesús.
20 Tandɨhɨ cuii ra hermano tasi ra minoo nacumi sii maa ndo. Cuhva ndo minoo nacumi sii minoo ndo ta sii inga ndo.
21 Ta ihya tyei yuhvi ra Pablo minoo nacumi sii ndo. Sihin ndaha mi tyei ihya.
22 Tatu iyo ra ña cuñi sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, nacuhun ra cuan andyaya. Ta catyi mi: ¡Quisi tucun Jesús, quisi tucun!
23 Ta cuñi sa cua cuhva xaan ra Jesucristo sa vaha sii ndo.

24 Ta catyi sihin ndo vatyi cuñi xein sii
ndo sa cuenda ra Cristo Jesús. Ta nacuu si
tacuan.

Sa Cu Uu Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Corinto

Sa cu uu carta i tasi ra Pablo ndya ñuu Corinto

1 Yuhvi ra Pablo i casi ra Ndyoo sii vatyi cui minoo apóstol ra Jesucristo. Ta tyei carta ya sihin ra Timoteo yañi yo, ta cua tasi ndi sii si sii maa ndo, ra cu vehe ñuhu ra Ndyoo ñuu Corinto, ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo nacahnu Acaya.

2 Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii tandɨhɨ ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo, ta tacuan tucu nazavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva i ndyehe xaan ra Pablo tundoho

3 Zacahnu xaan ndi sii ra Ndyoo, Zutu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo. Cundahvi xaan iñi ra Ndyoo sii ndi tañi minoo zutu sa ndyihi, ta saha xaan ra tundyee iñi sii ndi nu ndyehe ndi tundoho.

4 Nu ndyehe ndi tundoho saha xaan ra tundyee iñi sii ndi vatyi sihin cuhva cuan ta cuu cuhva maa ndi tundyee iñi sii inga ñiyɨvɨ ndyehe tundoho zuun ñi cuhva sa saha maa ra tundyee iñi sii maa ndi.

5 Ndyehe xaan ndi tundoho sa cuenda ra Cristo. Ta zuun ñi sa cuenda ra Cristo ta saha xaan ra Ndyoo tundyee iñi sii ndi.

6 Ndyehe xaan ndi tundoho vatyi i zacoto ndi sii maa ndo cuhva saha ra Ndyoo tundyee iñi sii yo ta cuhva zacacu ra sii yo. Ta sisi tundoho sa ndyehe ndi, ta saha ra Ndyoo tundyee iñi sii ndi, ta tyindyee tucu si sii maa ndo vatyi saha tucu si tundyee iñi sii maa ndo vatyi ndyehe ndo cuhva saha xaan ra Ndyoo tundyee iñi sii ndi. Ta zuun ñi tundoho sa ndyehe ndi ta ndyehe tucu maa ndo, ta cuu cundyee iñi ndo sii si.

7 Nɨɨ xaan iñi ndi sa cuenda ndo vatyi sito ndi vatyi tañi ndyehe ndo tundoho ta tacuan tucu cua cuhva ra Ndyoo tundyee iñi sii ndo.

8 Ta ndoho hermanos, cuñi ndi sa cua coto ndo vatyi i ndyehe xaan maa ndi tundoho nu cu si Asia. Yaha xaan cahnu tundoho i cuu sii ndi ndya cuhva i sica iñi ndi vatyi ma cundyee ca iñi ndi. Ta i yuhu ndi coto cuu ndi sihin tundoho cuan.

9 I sica iñi ndi vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ndi ta ma cuu zacacu ndi sii ndi. Ta sihin cuhva cuan ta i sino ca iñi ndi sii ra Ndyoo vatyi cuu zacacu maa ra sii ndi ta cuu tucu zanandoto ra sii ñiyɨvɨ i sihi.

10 Ta ndisa i zacacu ra sii ndi, ta ñá sihi ndi sihin minoo cuhva sa quiñi xaan nu cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi. Ta nɨɨ xaan iñi ndi sii ra Ndyoo vatyi cua zacacu tucu ra sii ndi inga saha

11 tatu tyindyee maa ndo sii ndi sihin sa cahan ndo sihin ra sa cuenda ndi. Ta tatu cua caca tandɨhɨ ndo sii ra, cuee ca ta tandɨhɨ ndo cua nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra sa cuenda sa vaha cua zavaha ra sihin ndi.

Nacatyi ra Pablo ñaa cuenda ñá saa ra yatyi ca ñuu Corinto

12 Zɨɨ xaan cuñi ndi vatyi catyi sa siñi tuñi vaha sii ndi vatyi vaha xaan cuu cuhva i zavaha ndi ta ndoo xaan, ta yoñi sii zandavi ñaha ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta sihin maa ndo cuaha ca sa vaha i zavaha ndi ndɨhɨ ca. I tyindyee ra Ndyoo sii ndi sihin cuhva ya, ta ñá zavaha ndi sii si sihin sa siñi tuñi ñi maa ndi.

13 Ta sa tyaa ndi carta sii ndo, ñahñi sa xehe cahan si. Maa ñi sa casi cahan si, cuhva cuu cutuñi iñi ndo. Ta cuñi sa cua cutuñi vaha iñi ndo tandɨhɨ si

14 tañi sa cutuñi iñi ndo zuhva. Ta quɨvɨ cua quisi ra Jesús ra ndyaca ñaha sii yo ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo sihin maa ndi, ta zɨɨ xaan cua cuñi tucu ndi sihin ndo.

15 Ta sa cuenda cuhva cuan, cuñi cuhin inga saha nu yucu ndo vatyi cuñi tyindyei sii ndo uu saha.

16 I sica iñi vatyi cua yehi nu yucu ndo ityi cuhin ñuu Macedonia. Ta sa yaha cuhin Macedonia ta cua cuhin inga saha nu yucu ndo sica iñi, ta cua tyindyee ndo sii, ta cua cuhin nu cu si Judea.

17 ¿Atu sica iñi ndo vatyi ñá ndise sa cua cuhin nu yucu ndo? ¿Atu sica iñi ndo vatyi ñá nacañi vaha iñi ta quehin? Ña tacuan iye vatyi ña caa que tañi caa ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Catyi ñu vatyi cua zavaha ñu minoo cuhva, ta ña zavaha ñu sii si.

18 Zoco sito vaha ra Ndyoo vatyi quehin
sa ndisa, ta ña zandavi ñehi.
19 Vatyi ña tacuan iyo ra Jesús Zehe ra
Ndyoo. Ña zandavi ñaha ra. Tatu catyi ra
minoo cuhva, sa ndisa cuii cuu si. Ta mi
sihin ra Silvano ta ra Timoteo i zacoto ndi
tuhun ra Jesús sii ndo.
20 Sa cuenda ra Cristo ta ñihi yo tandɨhɨ sa
catyi ra Ndyoo ta sa naha vatyi cua cuhva
ra sii yo. Ta cuhva zacahnu yo sii ra Ndyoo
ta cahan yo sihin ra, catyi yo: “Nacuu si
tacuan” vatyi sito yo vatyi cua cuhva ra sa
vaha sii yo sa cuenda ra Cristo.
21 Maa ra Ndyoo tyindyee sii yo, ta ma
ndoyo ñuhu yo. Ta zandu-ɨɨn ra sii yo sihin
ra Cristo. Ta saha ra Tatyi Ii ra sii yo.
22 Cuu si tañi i tyaa ra tuñi ra sii yo vatyi
saha ra Tatyi Ii ra sii yo vatyi coo si añima
yo vatyi cuee ca cua cuhva ra cuaha xaan
ca sa vaha sii yo.
23 Ta sito vaha ra Ndyoo vatyi ñá sehin
ñuu ndo quɨvɨ sa i sica iñi cuhin vatyi cun-
dahvi iñi sii maa ndo coto cuxein sihin ndo.
Ta sito maa ra Ndyoo tandɨhɨ sa iyo añime.
24 Ta ña ñiñi nacatyi que sihin ndo yozo
caa cundyico ndo sii ra Ndyoo vatyi sa sino
vaha iñi ndo. Zoco cuñi tyindyei sii ndo ta
cua coo ca sa zɨɨ sa saha ra Ndyoo añima
ndo.

2

1 Yucuan cuenda ñá cuñi cuhin inga saha
nu yucu ndo sihin tucuihya iñi.
2 Vatyi tatu sihin cuhva cua quehin sihin
ndo ta zanducuihye iñi ndo, yoñi cua zan-
duzɨɨ iñi mi vatyi ma cuu zanduzɨɨ ndo iñi
tatu sa zanducuihye iñi ndo.
3 Yucuan cuenda i tasi carta cuan sii ndo
vatyi cua zandundoo ndo tyiño cuee ca
sa quisi nu yucu ndo coto nducuihya iñi
zacuu ndo sihin cuhva iyo ndo. Tahan si sii
ndo sa zanduzɨɨ ndo iñi. Ta nɨɨ cuu iñi vatyi
tatu zɨɨ cuñi mi, zɨɨ cua cuñi tucu maa ndo.
4 Yucuan cuenda i tyei carta cuan vazu
yaha xaan cuihya i cuñi quɨvɨ i tyei sii si
ndya cuhva saqui. Zoco ñá cuñi zanducui-
hye iñi ndo sihin carta cuan. I cuñi sa cua
coto ndo vatyi cuñi xein sii ndo.

Cuñi si sa zanaa yo iñi yo cuatyi ñiyɨvɨ

5 Sa cuihya iñi saha minoo ra cuan, yɨvɨ
sii maa ñi mi saha ra sii si. Sii tucu maa ndo
saha ra zuhva. Zuhva catyi vatyi ña cuñi
cañi ñihi sii ra.
6 Ta cuhva sa tasi tuñi tandɨhɨ ndo sii ra,
sa vaha ñi vityi.
7 Ta vityi cuñi si vatyi zanaa ndo iñi ndo
cuatyi i zavaha ra quɨvɨ cuan ta cuhva ndo
tundyee iñi sii ra coto yaha xaan nducui-
hya iñi ra.
8 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo vatyi za-
coto ndo sii ra vatyi cuñi ca ndo sii ra.
9 I tyei carta cuan sii ndo quɨvɨ cuan vatyi
cuñi cote tatu cua tyaa ndo yahvi tandɨhɨ sa
catyi sihin ndo.
10 Ta vityi yoo ra zaha ndo tucahnu iñi,
zaha tucu mi tucahnu iñi sii ra. Ta yoo ra
zehi tucahnu iñi, zavehi sii si ndya nuu ra
Cristo sa cuenda maa ndo.
11 Ta sito yo vatyi tatu ma zaha yo tuc-
ahnu iñi sii ñiyɨvɨ, cua tyihi cuihna minoo
cuhva ña vaha añima yo vatyi sa sito yo
cuhva tuhva maa ra zavaha.

Ñá ndoo ra Pablo ñuu Troas

12 Quɨvɨ i sei ñuu Troas cua zacote Tuhun
Vaha sa cuenda ra Cristo, ta i nuña xaan ra
ndyaca ñaha sii yo ityi, ta i cuu zacoto xein
Tuhun ra.
13 Zoco ña zɨɨ i cuñi vatyi ñá nañihi sii ra
Tito, yañi yo. Yucuan cuenda i zandoi sii ñu
ñuu cuan, ta sehin ndya Macedonia.

Zacoto ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima ra

14 Ta vityi sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo
vatyi zahacanaa yo tandɨhɨ saha sa cuenda
ra Cristo, ta sihin tyiño maa ndi zacoto
ra Ndyoo tuhun ra nacahnu cuii. Ta tañi
minoo sa vixi xaan sahan cuu tuhun ra.
15 Vatyi tuhun sa nacatyi ndi cuu tañi
minoo sa vixi xaan sahan sa saha maa ra
Cristo sii ra Ndyoo. Ta ñihi tandɨhɨ ñiyɨvɨ
xico cuan, ñu cua cacu ta ñu cunaa.
16 Ñiyɨvɨ sa ma cacu, sica iñi ñu vatyi
minoo xico quiñi xaan sahan cuu si tañi
minoo xico sa cua cahñi sii ñu vatyi nacatyi
tuhun cuan cuhva cunaa ñu. Zoco ñiyɨvɨ
cua cacu, minoo xico tyaqui xaan sahan
cuu si cuñi ñu cuhva cahan ndi. Ta ma cuu
zavaha ndya vaha ñi ñiyɨvɨ tyiño ya.
17 Ta maa ndi ña iyo ndi tañi iyo cuaha
xaan ra. Vatyi nazaca ra tuhun ña ñiñi
sihin Tuhun Ndyoo vatyi iyo sa cuñi ra
ñihi ra sihin cuhva cuan. Zoco ndoo xaan

zacuaha maa ndi cuhva i tava ra Ndyoo tyiño sii ndi. Ɨin ñi cuu ndi sihin ra Cristo, ta sito ndi vatyi ndyehe ra Ndyoo tandɨhɨ sa zavaha ndi.

3

Cuhva saa iyo sa cuenda ra Cristo

1 Ta sa cahan ndi tuhun cuan ¿atu sica iñi ndo vatyi zacahnu ndi sii ndi? Ña zacahnu ndi sii ndi. ¿A atu sica iñi ndo vatyi cuize carta tañi ndyizo inga ra ta catyi si sihin ndo vatyi vaha ñiyɨvɨ cui a cuize carta sa tyaa maa ndo ta catyi si sihin inga ñiyɨvɨ vatyi vaha ñiyɨvɨ cui?

2 Zoco maa ndo cuu carta ndi. (Sa cuenda tyiño i zavaha ndi nu yucu ndo.) Ta carta ya iyo si añima ndi. Ta cuu coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si ta cahvi ñu sii si.

3 Ta maa ndo cuu tañi minoo carta i zaquisi ra Cristo, ta i tyaa maa ndi sii si. Ta carta ya yoñi tyaa sii si sihin minoo lapicero a nu minoo yuu, zoco Tatyi Ii maa ra Ndyoo ndito i tyaa si sisi añima ndo.

4 Ta tyehen cuhva quehin vatyi site vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa quita vaha tyiño zavehi. Vatyi tyindyee ra Cristo sii.

5 Ta ña quehin cuhva ya vatyi cuu zacuu sa maa ñi mi. Ña tacuan, vatyi tandɨhɨ sa zavehi, ra Ndyoo saha cuhva cuan sii.

6 I saha ra cuhva sii, ta cuu nacatyi sihin ñiyɨvɨ sa cuenda tuhun saa i saha ra Ndyoo. Zacacu tuhun saa ya sii yo, ta saha si minoo cuhva saa, cundito yo vatyi iyo Tatyi Ii maa ra Ndyoo sihin yo. Ta ley sahnu sa saha ra Ndyoo sii ra Moisés, ma cuu zacacu si sii yo. Zañaha si ñaa sa cuu cuatyi yo. Ta sa cuenda cuatyi yo, ta cuu si tañi sa sihi añima yo vatyi ma cuu tyaa yo yahvi sii tandɨhɨ cuii ley sahnu cuan.

7 Ta ley sahnu sa i tyaa ra Ndyoo sata minoo yuu, vaha xaan i cuu si ndya cuhva ndya ñá cuu ndyehe ñiyɨvɨ nuu ra Moisés quɨvɨ i ñihi ra sii si vatyi ndisi xaan i nduu nuu ra. Ta i naa sa ndisi cuan cuee cuee ñi.

8 Ta vityi iyo tuhun saa sa saha ra Ndyoo, ta vaha xaan ca si ta zɨquɨ tuhun sahnu cuan.

9 Vatyi tatu vaha xaan cuu tuhun sahnu cuan ta saha si sa cuu yo ¿ta ñacu ma cuvaha xaan ca tuhun saa ya vatyi zanduvaha si sii yo ityi nuu ra Ndyoo?

10 Ta ley sahnu sa vaha xaan cuan, ña vale ca si ityi nuu tuhun saa ya vatyi vaha xaan ca cuu tuhun saa ya.

11 Ta tatu tuhun sahnu sa cua naa ta vaha xaan i cuu si ta tyaqui xaan i cuu si, vaha xaan ca cuu tuhun saa ya vatyi ma naa si ndaha ñi.

12 Ta sito ndi vatyi ma naa tuhun saa ya, ta yucuan cuenda nɨɨ xaan cuñi ndi ta nacatyi ndi Tuhun Ndyoo.

13 Ña zavaha ndi cuhva i zavaha ra Moisés. I tyazi ra zahma nuu ra vatyi ma ndyehe ñiyɨvɨ hebreo cuhva cua naa sa ndisi xaan nuu ra cuee cuee ñi. Vatyi ñá cuu ndoo sa ndisi cuan nuu ra.

14 Ta ña ɨin ñi nuu ra Moisés i tyazi sa tyazi, zoco ndya sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ cuan ta i tyazi tucu si. Ta ndya cuhva ndya vityi ta ña cutuñi vaha iñi ñu tatu cahvi ñu tuhun sahnu cuan vatyi maa ñi sa sino iñi yo sii ra Cristo cuu sa tyaa siyo sa tyazi sa siñi tuñi yo.

15 Ta ndya cuhva ndya vityi tatu cahvi ñiyɨvɨ hebreo tuhun i tyaa ra Moisés, ña cutuñi ndisa cuii iñi ñu sa cahvi ñu.

16 Zoco tatu sino ndisa iñi ñu sii ra ndyaca ñaha sii yo, cua tyaa siyo ra sa tyazi sa siñi tuñi sii ñu.

17 Ta maa ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra Tatyi Ii. Ta tatu iyo Tatyi Ii ra ndyaca ñaha sii yo añima yo, ña ndyaca ñaha ca ley sahnu cuan a cuatyi yo sii yo.

18 Ña ñahñi sa tyazi nuu yo. Ndyehe yo cuhva vaha xaan iyo ra ndyaca ñaha sii yo tañi sa ndyehe yo minoo nu ino. Ta cuhva sa ndyehe yo iyo maa ra, tacuan nduu tucu maa yo cuee cuee ñi. Tatyi Ii ra Ndyoo zama si cuhva iyo yo ta nduvaha ca yo ta nduvaha ca yo, ta cuahan nduu yo tañi iyo ra Cristo.

4

1 Saha ra Ndyoo tyiño ya sii ndi, ta cundahvi iñi ra sii ndi, ta tyindyee ra sii ndi. Ta yucuan cuenda ña nducuihya iñi ndi ta ña zandɨhɨ ndi tuhun.

2 Ta ña zavaha ndi sa xehe, sa saha ticahan nuu. Ña zandavi ñaha ndi. Maa ñi Tuhun Ndyoo zacuaha ndi, ta ña nazaca ndi inga tuhun sihin si. Maa ñi sa ndisa cahan ndi. Ta sihin cuhva cuan ta sito ñiyɨvɨ sihin sa siñi tuñi vaha ñu vatyi vaha

ñiyɨvɨ cuu ndi, ta ndyehe ra Ndyoo cuhva zavaha ndi.
3 Ña tyixehe ndi Tuhun Ndyoo. Zoco xehe xaan si sa cuenda ñiyɨvɨ cua cunaa.
4 Ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya zatɨvɨ ra sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ ña sino iñi coto cutuñi iñi ñu tuhun vaha xaan sa cuenda ra Cristo, cuhva zacacu ra sii yo. Ta ra Cristo cuu ra Ndyoo, ta ɨɨn ñi caa maa ra tañi ra Ndyoo Zutu ra.
5 Ta cuhva nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ña cahan ndi tuhun maa ndi, cahan ndi tuhun ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta catyi ndi vatyi maa ndi cuu muzu ndo vatyi cuñi ndi sii ra Cristo.
6 Maa ra Ndyoo cuu ra catyi vatyi cua coo sa ndisi quɨvɨ zavaha ra sa ndisi, ta zuun ñi maa ra zandundisi añima yo. Ta tacuan ta sihin sa sito yo sii ra Cristo ta sa sito yo cuhva sa vaha xaan ta tyaqui xaan iyo maa ra Ndyoo.

Sihin sa sino ñi iñi yo sii ra Ndyoo ta cuu coo yo minoo cuhva saa

7 Coño ñuhu yo cuu tañi quɨyɨ ñi vatyi ñahñi ra cuu maa yo. Ta tacuan ta cuu ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tandɨhɨ cuhva sa vaha xaan sa cuu sii ndi, cuenda ra Ndyoo cuu si ta yɨvɨ sa cuenda maa ndi.
8 Yucuan cuenda vazu iyo tizɨhɨ nacahnu nu cuahan ndi, zoco ña zandɨhɨ ndi tuhun. Ta vazu ña cutuñi iñi ndi tandɨhɨ sa tahan ndi, zoco sito ndi vatyi cua quita vaha ndi.
9 Cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi, zoco ña maa tuhun ñi ndi vatyi ndyaa ra Ndyoo sihin ndi. Cañi ñu sii ndi, zoco ñá sihi ndi.
10 Tandɨhɨ nu cuahan ndi ndatu ndi sa cua cuu ndi sa cuenda ra Jesús vatyi tacuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi ndito ndi minoo cuhva saa, cuhva saha ra Jesús sii ndi.
11 Tandɨhɨ quɨvɨ sa yatyi cuii cuu ndi sa cuenda ra Cristo vatyi cuhva cuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi iyo ra Cristo añima ndi ta saha ra minoo cuhva saa coo ndi.
12 Ndatu ndi sa cua cahñi ñiyɨvɨ sii ndi vatyi nacatyi ndi Tuhun Ndyoo. Ndyehe xaan ndi tundoho sa cuenda si, zoco sa cuenda sa nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ndo ta ñihi ndo cuhva coo ndo minoo cuhva saa.
13 Sino iñi ndi tañi i sino iñi ra rey David quɨvɨ i catyi ra: “Sino iñi, ta yucuan cuenda nacatyi sihin ñiyɨvɨ.” Catyi ra. Ta tacuan tucu maa ndi, sino tucu iñi ndi, ta yucuan cuenda nacatyi ndi.
14 Vatyi sito ndi vatyi cuhva i zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús sisi sa i sihi ra ta cua zanandoto tucu ra sii maa ndi vatyi sa ndu-ɨɨn ndi sihin ra Jesús, ta cua cundyaca ra sii ndi sihin maa ndo ityi nuu maa ra.
15 Tandɨhɨ tundoho sa ndyehe ndi cuu cuenda maa ndo vatyi tyindyee si sii ndo. Ta tatu cuaha ndo cua ñihi ndo sa vaha sa saha maa ra Ndyoo sii ndo, cuaha ndo cua nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra, ta cua zacahnu ndo sii ra.
16 Yucuan cuenda ña ndu-uu iñi ndi tyiño ya. Ta vazu sa cuñi cuu coño ñuhu ndi, zoco ndundyee ca iñi ndi tahan tahan quɨvɨ.
17 Ta sito ndi vatyi tundoho sa ndyehe yo ñuu ñiyɨvɨ ya yɨvɨ sa ñiñi xaan cuu si, ta yatyi cua yaha si. Zoco sa cuenda maa si ta cua ñihi ndi cuaha xaan sa vaha tandɨhɨ cuii tyiemvu nu ndyaa ra Ndyoo.
18 Yucuan cuenda ña tyaa ndi yahvi sa ndyehe yo vityi. Tyaa ca ndi yahvi sii sa ña cuu ndyehe yo vatyi yucuan cuu sa cua coo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta sa cuu ndyehe yo vityi, cunaa tandɨhɨ si.

5

1 Sito ndi vatyi tatu cua cuu ndi cua tyahyu coño ñuhu ndi vatyi tañi minoo vehe sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ñi cuu coño ñuhu yo. Zoco iyo vehe ndi ityi zɨquɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ i zavaha. Maa ra Ndyoo i zavaha sii si, ta cua coo si tandɨhɨ cuii tyiemvu.
2 Ndisa vatyi nɨɨ ñi sa ndyaa ndi ñuu ñiyɨvɨ ya nducuihya xaan iñi ndi vatyi cuñi xaan ndi coo ndi sisi sa cua cuhva ra Ndyoo andɨvɨ.
3 Sisi sa cua cuhva ra Ndyoo cua coo añima ndi, ta ma coo si tacuan ñi.
4 Nɨɨ ñi sa iyo ndi sisi coño ñuhu ndi sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, nducuihya iñi ndi vatyi zayanga si sii ndi. Ña cuñi ndi sa ma coo coño ñuhu ndi, zoco cuñi ndi coo ndi cuhva saa sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndi. Cuñi ndi sa cunaa coño ñuhu sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya ta cua coo ndi minoo cuhva saa sa ma ndɨhɨ.
5 Ta maa ra Ndyoo cuu ra catyi vatyi tacuan cua cuu si, ta i saha ra Tatyi Ii ra sii

yo. Ta cuhva cuan zañaha si vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ cuii sa cua cuhva ra.

6 Ta yucuan cuenda ña yuhu ndi sa cuu ndi. Ta sito ndi vatyi nɨɨ ñi sa iyo ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ ya sisi coño ñuhu ndi, ña iyo ndi gloria sihin ra Ndyoo.

7 Sito ndi vatyi ndisa cuu cuhva ya vatyi sino iñi ndi sii ra Ndyoo ta yɨvɨ sa cuenda minoo sa ndyehe ndi.

8 Ta nɨɨ xaan iñi ndi, ta sica iñi ndi vatyi vaha ca tatu zandoo ndi coño ñuhu ya ta cuhun ndi nu ndyaa ra ndyaca ñaha sii yo.

9 Yucuan cuenda ñihi xaan nducu ndi cuhva zavaha ndi cuhva tahan iñi ra a cuu si sa ñoho ca ndi sisi coño ñuhu ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ a cuu si sa cuahan ndi nu ndyaa ra.

10 Vatyi sa minoo minoo yo cua yaha yo ityi nuu ra Cristo, ta cua zandaa ra tyiño cuenda yo, ta cua ñihi yo sa tahan si sii yo sa cuenda cuhva i zavaha yo sa vaha a sa ña vaha quɨvɨ i sicoo yo sisi coño ñuhu yo ñuu ñiyɨvɨ ya.

Zacoto ra Pablo cuhva nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo

11 Sito ndi vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndi tatu ma zavaha ndi cuhva catyi ra. Yucuan cuenda nducu xaan ndi cuhva cahan ndi sihin ñiyɨvɨ vatyi nacuhva cuenda ñu sii ñu sii ra Ndyoo. Sito vaha ra Ndyoo cuhva iyo ndi, ta sito tucu maa ndo sihin añima ndo, cuñi.

12 Ña cuñi ndi zacahnu ndi sii ndi sihin sa cahan ndi ihya, zoco cuñi ndi sa nacohon iñi ndo vatyi tuhun ndisa i zacoto ndi sii ndo. Tacuan ta cua tahan ca iñi ndo sii ndi. Ta cua ñihi ndo cuhva cahan ndo sihin ra zacahnu sii. Catyi ra cuan vatyi vaha ra, zoco ñahñi sa vaha iyo añima ra.

13 Tatu ra loco cuu ndi (vatyi cahan ndi sa vaha sa cuenda maa ndi), zoco zavaha ndi cuhva ya vatyi cuñi ndi zacahnu ndi sii ra Ndyoo. Ta tatu iyo sa vaha sii sa siñi tuñi ndi, tacuan iyo ndi vatyi cuñi ndi tyindyee ndi sii maa ndo.

14 Zañiñi ndi ta zacoto ndi Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ vatyi sito ndi cuhva cuñi xaan ra Cristo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Sihi ra Cristo sa cuenda cuatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda sito yo vatyi cuu si tañi sa sihi yo sihin ra Cristo, ta cuu zaña yo sa zavaha yo sa ña vaha.

15 I sihi ra sa cuenda tandɨhɨ yo, ta yucuan cuenda ma cuu ca coo yo cuhva cuñi maa yo. Cua zavaha yo cuhva cuñi maa ra i sihi ta nandoto ra sa cuenda yo.

16 Ta vityi ma cuu catyi yo tatu vaha a ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa ñu ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ndya sii ra Cristo ta i quehin cuhva cuan vatyi sica iñi vatyi cuu ra minoo ñiyɨvɨ tañi maa yo, zoco vityi ma cuu ca caca iñi cuhva cuan.

17 Vatyi quɨvɨ saha cuenda yo sii yo sii ra Cristo, i zama ra tandɨhɨ cuhva iyo yo. Tandɨhɨ cuhva i sica iñi yo ityi sata sa i nazama si vatyi i saha ra inga sa siñi tuñi saa sii yo.

18 Ta tandɨhɨ cuhva ya, maa ñi ra Ndyoo i zavaha sii si vatyi cuñi ra sa cua zanduvaha ra sii yo sihin ra sihin cuhva i zavaha ra Cristo. Ta i saha ra tyiño sii maa ndi vatyi nacatyi ndi sihin ñiyɨvɨ cuhva cuu nduvaha ñu sihin ra.

19 Sihin cuhva i zavaha ra Cristo, ta i zanduvaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin ra. Ña tyaa ca ra cuatyi i zavaha ñu sata ñu. Ta saha ra tyiño sii maa ndi sa zacoto ndi sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa nduvaha ñu sihin ra.

20 Maa ndi cuu ra sica sihin tyiño ra Cristo. Cuu si tañi sa maa ra Ndyoo zañiñi sii ndo sihin tuhun cahan ndi vatyi sihin tyiño maa ra sica ndi. Yucuan cuenda zañiñi ndi sii ndo vatyi nanduvaha ndo sihin ra Ndyoo vatyi yucuan cuu sa cuñi ra Cristo.

21 Ñahñi numinoo cuatyi i zavaha ra Cristo, zoco sa cuenda maa yo i ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi minoo ra iyo cuatyi. Ta cuhva vaha xaan iyo ra Cristo, i saha ra Ndyoo sii maa yo, ta nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra Ndyoo.

6

1 Zatyiño ndi ɨɨn ñi sihin ra Cristo, ta yucuan cuenda zañiñi ndi sii ndo vatyi ma coo ndo tañi ra ña sito sii ra Ndyoo. Cutyiño ndo tandɨhɨ sa vaha sa saha ra Ndyoo sii minoo minoo ndo.

2 Vatyi tyehen catyi ra Ndyoo nuu tutu ra: “Siñi sa cahan ndo quɨvɨ i zacaqui sii ñiyɨvɨ, ta i tyindyei sii ndo”, catyi ra. Ta vityi cuu

tyiemvu vaha, tyiemvu zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

3 Nducu xaan ndi cuhva cuu ndi ñiyɨvɨ vaha xaan coto ma tahan iñi ñiyɨvɨ cuhva zavaha ndi ta catyi ñu vatyi ña vaha Tuhun Ndyoo ta ma sino iñi ñu.

4 Cuñi ndi sa cua ndyehe ñu vatyi muzu maa ra Ndyoo cuu sii ndi sa ndisa cuii sihin cuhva zandyee xaan ndi iñi ndi ndyehe ndi tundoho, ta tandɨhɨ sa yɨɨ xaan. Ta sihin cuhva cundyee xaan iñi ndi.

5 Vazu cañi ñiyɨvɨ sii ndi ta tyihi ñu sii ndi vehe caa ta cuvaa xaan ñu, zoco zandyee ndi iñi ndi. Ñihi xaan zatyiño ndi. Iyo saha ndya cuhva ña quixi ndi, ta ña ñihi ndi sa casi ndi.

6 Zandyee ndi iñi ndi sihin tandɨhɨ cuhva ya vatyi muzu maa ra Ndyoo cuu sii ndi sa ndisa cuii. Yucuan cuenda zavaha ndi sa vaha xaan. Sito xaan ndi Tuhun Vaha ra Ndyoo, ta cundyee xaan iñi ndi sihin ñiyɨvɨ. Zavaha xaan ndi sa vaha sihin ñu. Situ cuii Tatyi Ii añima ndi, ta cuñi ndi sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii.

7 Maa ñi sa ndisa cahan ndi. Iyo xaan tundyee iñi maa ra Ndyoo sihin ndi, ta sityiño ndi tandɨhɨ sa vaha sa saha maa ra sii ndi, ta sihin cuhva cuan zatɨvɨ ndi tyiño cuihna.

8 Iyo quɨvɨ tahan iñi ñiyɨvɨ sii ndi, ta iyo quɨvɨ ña cuu ndyehe ñu sii ndi. Iyo quɨvɨ cahan ñu sa vaha sii ndi, ta iyo quɨvɨ cahan ñu ndya vaha ñi. Catyi ñu vatyi zandavi ñaha ndi sii ñiyɨvɨ, zoco maa ñi sa ndisa cahan ndi.

9 Iyo ñiyɨvɨ ña tyaa ñu yahvi sii ndi, ta iyo ñiyɨvɨ tyaa xaan ñu yahvi sii ndi. Iyo saha sa yatyi cuu ndi, zoco ñá sihi ndi. Iyo saha saha ra Ndyoo sa ndoho ndi, zoco ñá sihi ndi.

10 Iyo quɨvɨ cuihya xaan cuñi ndi, zoco zɨɨ xaan cuñi ndi sihin cuhva zavaha ra Ndyoo. Ndahvi xaan ndi, zoco saha xaan ndi sa vaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Vazu ñahñi maa sa iyo sii ndi, zoco iyo tandɨhɨ sa vaha ra Ndyoo sii ndi.

11 Ndoho hermanos ñuu Corinto, casi xaan cahan ndi sihin ndo ta ña tyixehe ndi. Cuñi xaan ndi sii ndo.

12 Ñahñi cuhva sa ña cuñi ndi sii ndo, zoco maa ndo ña cuñi ndo sii ndi sa ndisa.

13 Ta vityi quehin sihin ndo tañi sa zehi sii ndo sa ndisa cuii. Zanduvita ndo añima ndo. Cuñi ndo sii ndi.

Maa yo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ndito

14 Ma cuu ndo ra cu tahan sihin ñiyɨvɨ ña sino iñi vatyi ma cuu cu-ɨɨn añima ndo sihin añima maa ñu. Ma cuu cu-ɨɨn sa vaha sihin sa ña vaha. Sa iyo ñúhu sihin maa ndo, ta maa ñu sica noo ca ñu nu ñaa.

15 Ma cuu cu-ɨɨn ra Cristo sihin cuihna a ñiyɨvɨ sino iñi sihin ñiyɨvɨ ña sino iñi.

16 Ma cuu zacahnu yo sii ra Ndyoo ta sii zandu. Maa yo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ndito tañi i catyi maa ra:

Cua cundyei sihin ñu ta caca noi sihin ñu;
ra Ndyoo sii maa ñu cua cui, ta maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ sii.

17 Yucuan cuenda i catyi tucu ra:

Quita ndo tɨcuɨ ñiyɨvɨ ña sino iñi, ta ma cutahan ca ndo sihin ñu;
ma zavaha ca ndo sa ña vaha; tacuan ta cua tɨɨn cuende sii ndo.

18 Zutu ndo cua cuu sii, ta zehi cua cuu sii ndo,
catyi ra Ndyoo ra iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii.

7

1 Ihya cuu cuhva saha ra Ndyoo tuhun ra sii yo, hermanos. Yucuan cuenda cuñi si sa nducu yo cuhva cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan ityi nuu ra Ndyoo. Ma zavaha yo sa quiñi, ta ma caca iñi yo sa ña vaha coto cañi ra sii yo.

Sa i zama ra hermano ñuu Corinto cuhva iyo ra

2 Sica ndi sii ndo vatyi tɨɨn cuenda vaha ndo sii ndi vatyi ñahñi sa ña vaha i zavaha ndi sihin numinoo ndo. Yoñi ndo zatɨvɨ ndi sa siñi tuñi, ta yoñi sii zandavi ñaha ndi.

3 Ña quehin cuhva ya sihin ndo sa cuñi tyei cuatyi sata ndo. Zoco catyi sihin ndo inga saha zuun ñi cuhva sa i catyi sihin ndo vatyi cuñi xein sii ndo. Ñoho xaan iñi sii ndo. Ɨɨn ñi ra cuu yo a ndito yo a sa sihi yo.

4 Nɨɨ xaan iñi sihin ndo, ta zɨɨ xaan cuñi sihin cuhva iyo ndo. Yucuan cuenda vazu ndyehe xaan ndi tundoho ihya, zoco cuhva iyo ndo tyindyee si sii, ta zɨɨ xaan cuñi.

5 Ndya quɨvɨ i saa ndi Macedonia ya ta ñá quitatu ndi. Ndyehe xaan ndi tundoho,

ta iyo xaan tizɨhɨ. Sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ sihin ndi, ta yuhu xaan añima ndi.

6 Zoco saha ra Ndyoo tundyee iñi sii yo tatu nducuihya xaan iñi yo, ta i zandundyee ra añima ndi quɨvɨ i saa ra Tito.

7 Ta ña maa ñi sa cuenda sa saa maa ra, sa cuenda sa i saha xaan maa ndo tundyee iñi sii ra ta tyindyee tucu si sii maa ndi. I catyi ra sihin ndi cuhva cuñi xaan ndo ndyehe ndo sii ndi, cuhva nducuihya xaan iñi ndo sa cuenda sa ña vaha i zavaha ndo ta cuhva i tyaa xaan ndo yahvi tuhun sa tasi sii ndo. Ta sihin tandɨhɨ cuhva ya i nduzɨɨ xaan ca cuñi.

8 Ta vityi ña cuihya ca cuñi sa cuenda carta sa i tasi sii ndo. Ndisa i nducuihya iñi ndo i zacuu carta cuan, zoco zuhva ñi quɨvɨ.

9 Ta vityi zɨɨ xaan cuñi, zoco yɨvɨ sa cuenda sa nducuihya iñi ndo, sa cuenda sa i zama ndo cuhva iyo ndo. I nducuihya iñi ndo minoo cuhva tahan iñi ra Ndyoo. I zavaha ndi minoo sa vaha sihin ndo sa zanducuihya ndi iñi ndo.

10 Vatyi tatu nducuihya iñi yo cuhva tahan iñi ra Ndyoo, zama yo cuhva iyo yo, ta cua cacu yo. Ta ña tahan si sa ma cuñi yo nducuihya iñi yo cuhva cuan. Zoco tucuihya iñi sa iyo sii ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo, ma tyindyee si sii ñu sa ma cuhun ñu andyaya.

11 Zaha ndo cuenda cuhva i tyindyee si sii ndo vatyi i nducuihya iñi ndo cuhva tahan iñi ra Ndyoo. I quisaha cuñi xaan ndo zavaha ndo sa vaha. I zavaha ndo cuhva cuñi si sihin ra sicoo cuatyi cuan. I tasi tuñi ndo sii ra, ta cuñi xaan ndo sa ma coo ca cuatyi nu yucu ndo. I cuxaan ndo sa cuenda sa sicoo cuatyi nu yucu ndo, ta i yuhu ndo sii ra Ndyoo. Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ i cuñi xaan ndo ndyehe ndo sii. Zañaha ndo vatyi ñahñi ca cuatyi ndo iyo sa cuenda tuhun cuan.

12 I tyei carta cuan vatyi cuñi sa cua nacoto maa ndo cuhva cuñi xaan ndo sii ndi sa ndisa cuii ta yɨvɨ sa sica xaan iñi sa cuenda ra zavaha cuatyi cuan ta nu sa cuenda zutu ra, vazu i zavaha ra sa ña vaha cuan sihin ra.

13 Ta yucuan cuenda i saha xaan ndo tundyee iñi sii, sihin cuhva i zavaha ndo sa vaha, ta zɨɨ xaan ca cuñi sa cuenda cuhva i zavaha ndo sihin ra Tito. I tɨɨn cuenda vaha ndo sii ra, ta zanduzɨɨ ndo iñi ra.

14 I catyi sihin ra Tito cuee ca sa cuhun ra nu yucu ndo vatyi sino xaan iñi ndo, ta ñá zaha ndo ticahan nuu sii, cuhva cuan. Tandɨhɨ sa i quehin sihin maa ndo, maa ñi sa ndisa cuu si. Ta sa vaha i nacatyi sihin ra sa cuenda ndo, i quita si cuhva cuan, maa ñi sa ndisa cuii, ta ñá zacuu ndo sii, tañi minoo ra vatya.

15 Ta cuñi xaan ca ra Tito sii ndo vityi vatyi nacohon iñi ra cuhva i tɨɨn cuenda vaha xaan ndo sii ra ta i tyaa xaan ndo yahvi sii ra. Ta i yuhu xaan ndo coto ma zavaha ndo tandɨhɨ sa cuñi si.

16 Nɨɨ xaan iñi sihin ndo tandɨhɨ cuii cuhva, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi vityi.

8

Natyindyee vaha yo sii ñiyɨvɨ sihin xuhun

1 Ta vityi cuñi ndi nacatyi ndi sihin ndo hermanos cuhva i saha xaan ra Ndyoo tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Macedonia.

2 Vazu ndyehe xaan ñu tundoho, zoco zɨɨ xaan cuñi ñu sihin ra Ndyoo. Ta vazu ndahvi xaan ñu, zoco i saha xaan maa ñu sa sii ñu sii ñiyɨvɨ tañi ñiyɨvɨ cuca.

3 Sehi sa ndaa cuenda ñu vatyi saha maa ñu sa sii ñu vatyi cuñi ñu. Ta iyo saha yaha ca saha ñu.

4 I zañiñi ñu sii ndi cuaha xaan saha vatyi quihin ndi sa saha maa ñu ta cuhva ndi sii si sii inga hermano.

5 I zavaha ñu cuaha ca ta zɨquɨ cuhva sica iñi ndi vatyi sa xihna ñi i saha maa ñu sii ñu sii ra ndyaca ñaha sii yo ta zɨquɨ i cuñi ñu sa cua cutyiño ra Ndyoo sii maa ndi sa zacuaha ndi sii ñu.

6 I ndyehe ndi cuhva zavaha ñu ñuu Macedonia, ta zɨquɨ i catyi sihin ra Tito vatyi maa ra cuu ra i quisaha sihin tyiño ya sihin maa ndo, ta yucuan cuenda i catyi sihin ra nacuhva ca ra cuhva sii ndo sa cuhva ca ndo xuhun.

7 Sito xaan maa ndo cuaha xaan cuhva. Nɨɨ xaan iñi ndo. Vaha xaan zacuaha ndo Tuhun Ndyoo. Sito xaan ndo sihin sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo. Ta vaha xaan ndyico ndo sii ra. Cuñi xaan ndo sii ndi. Ta vityi

cuñi tucu si sa tyindyee vaha ndo sii ra hermano ndahvi.
8 Zoco ña zañiñi sii ndo. Zoco cuñi inga ñiyɨvɨ sa tyindyee ndo sii ñu. Ta sihin cuhva ya cua zañaha ndo vatyi cuñi ndo sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii.
9 Sa sito ndo cuhva cuñi xaan ra Jesucristo sii yo. Cuca xaan maa ra, zoco sa cuenda maa yo i zandundahvi xaan ra sii ra sa quisi ra ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta vityi zanducuca ra sii yo vatyi sa cuenda sa i sihi ra nuu cruz, ta cua ñihi maa yo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii yo.
10 Vityi sehi minoo sa siñi tuñi vaha sii ndo vatyi tañi sa quisaha saha xaan ndo xuhun cuyava,
11 vityi zavaha ca ndo sii si tañi zavaha ndo quɨvɨ cuan. Cuhva ndo ñaa sa cuu cuhva ndo.
12 Tatu ndisa cuii cuñi ndo cuhva ndo, ña ñiñi xaan yozo cuhva ndo. Cua quihin ra Ndyoo ñaa sa cuu cuhva ndo. Ta ña cuñi ra sa cuhva yo minoo cuhva sa ña cuu sii yo.
13 Ña cuñi sa ndyehe xaan maa ndo tundoho vatyi saha xaan ndo xuhun ndo sii inga ñiyɨvɨ ta ñahñi tundoho cua ndyehe maa ñu. Ña tacuan cuñi si.
14 Zoco vityi iyo cuaha xuhun ndo, ta cuu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi ca. Ta cuee ca inga saha cua cuu tyindyee maa ñu sii ndo tatu siñi ñuhu si sii ndo. Tacuan ta cua cuu ndo inuu ñi.
15 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo: “Ra i ñihi cuaha ca, ñá ndoo si sii ra. Ta ra i ñihi zuhva ñi, ñá cumañi si sii ra.” Catyi si.

Cua cuhun ra Tito sihin ra hermano ndya ñuu Corinto

16 Tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi inuu ñi cuñi ra Tito sii maa ndo tañi cuñi mi sii ndo.
17 I quihin ra tyiño sehi sii ra sa cuhun ra cundyehe ra sii ndo vatyi sa sica iñi ra zavaha ra cuhva cuan. Ta yucuan cuenda cua quisi ndyehe ra sii ndo vatyi cuñi ra.
18 Tasi ndi inga ra hermano sihin ra. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi, cahan xaan nu sa vaha sa cuenda ra ya. Ta cuu xaan nacatyi ra Tuhun Vaha ra Ndyoo.
19 Ta ña tacuan ñi vatyi i casi tandɨhɨ ra hermano sii ra sa caca noo ra sihin ta tyindyee ra sii, sa naquihin xuhun sa cuenda ñiyɨvɨ ndahvi. Zavaha ndi cuhva ya vatyi zacahnu si sii ra ndyaca ñaha sii yo ta zañaha si vatyi cuñi ndisa cuii ndi sii ñiyɨvɨ.
20 Tyehen zavaha ndi tyiño ya coto tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndi sa cuenda cuhva zacasi tahan ndi sa cuaha xaan xuhun ya.
21 Cuñi ndi zavaha ndi sii si minoo cuhva ndoo xaan ityi nuu ra Ndyoo ta cuhva cuñi ñiyɨvɨ.
22 Ta sihin ra Tito tasi tucu ndi minoo ca ra hermano yo vatyi ndyehe ndi vatyi cuñi xaan ra zatyiño ra tyiño ra Ndyoo. Sa nacatyi sihin ra cuhva cuñi xaan ndo tyindyee ndo sihin xuhun, ta vityi cuñi xaan ra cuhun ra nu yucu ndo.
23 Sa sito ndo vatyi ra Tito cuu ra tehin ta ra tyindyee sii, sihin tyiño ra Ndyoo nu yucu ndo. Tacuan nacatyi ndo tatu yoo ra ndaca tuhun sii ndo. A tatu ndaca tuhun ñiyɨvɨ sa cuenda inga ra hermano sa vasi sihin ra, catyi ndo vatyi ra hermano ityi ya tasi sii ra, ta sino xaan iñi nduu tahan ra sii ra Cristo.
24 Yucuan cuenda ityi nuu tandɨhɨ hermano tyindyee ndo sii ra ya, ta zañaha ndo vatyi cuñi xaan ndo sii ra sa cuenda mi. Tacuan ta cua coto ra ñaa cuenda cahan xaan ndi tuhun ndo ta catyi ndi vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ndo.

9

Cuhva cua tyindyee ra hermano sii ñiyɨvɨ ndahvi sihin xuhun

1 Sa cuenda tuhun sa cuhva ndo xuhun sii ra hermano ndahvi, ña cuñi si sa tyei ihya
2 vatyi sa site ñaa sa iyo añima ndo. Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi, ta nacatyi xein sa cuenda ndo sihin ra hermano ihya nu cu si Macedonia. Nacatyi vatyi ndoho nu cu si Acaya sa ndyaa listo ndo ndya cuyava sihin xuhun sa cua cuhva ndo. Ta cuhva iyo maa ndo zañaha si minoo cuhva vaha, ta yucuan cuenda iyo cuaha xaan ca inga ra cuñi tyindyee.
3 Zoco nu ndɨhɨ tuhun, tasi sii ra hermano nu yucu ndo vatyi cua zanumi ndo ta zatitahan ndo xuhun cuan tañi sa catyi cua zavaha ndo vatyi coto catyi ra hermano ñuu Macedonia vatyi ña ndisa cuu tuhun quehin sa cuenda ndo.
4 Tatu ndyehe ra hermano Macedonia vatyi ña ndyaa listo ndo quɨvɨ cuhun ra

sihin mi nu yucu ndo, cua cucahan nui tatu ña sa ndyaa listo xuhun ndo vatyi sa cahan xein sa vaha sa cuenda ndo. Ta cua cucahan tucu nuu maa ndo.

5 Yucuan cuenda sica iñi vatyi vaha ca tatu cuhun xihna ra hermano ya nu yucu ndo, ta tyindyee ra sii ndo sa zatitahan ndo xuhun cuan, yozo cuñi maa ndo cuhva ndo. Ta zɨquɨ cua cundyaa listo si tañi minoo sa cundaa iñi ndo ta cuhva ndo ta yɨvɨ tañi minoo sa zañiñi ndi sii ndo ta cuhva ndo.

6 Zoco nacohon iñi ndo minoo tuhun ya; ra sa zuhva ñi tasi, zuhva ñi cua naquihin ra. Ta ra tasi cuaha, cuaha ca cua naquihin ra.

7 Cuhva minoo minoo ndo yozo sa cundaa iñi ndo, yɨvɨ sa zañiñi minoo ñiyɨvɨ sii ndo ta yɨvɨ sihin sa cuihya iñi. Vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñu saha maa xuhun ta cuzɨɨ iñi ñu.

8 Ta cuu cuhva ra Ndyoo cuaha ca sii ndo. Cua cuhva ra tandɨhɨ nuu sa vaha sii ndo. Ta tacuan ta cua coo tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo, ta cua cuu tyindyee ndo cuaha xaan cuhva sii inga ñiyɨvɨ.

9 Tyehen catyi Tuhun ra Ndyoo:

Minoo ra vaha, saha maa ra sa sii ra sii
ñiyɨvɨ ndahvi.

Ma naa iñi ra Ndyoo cuhva vaha zavaha ra.

10 Maa ra Ndyoo cuu ra saha sɨtɨ sa cua tasi yo. Ta cua cuhva tucu maa ra sa cua casi yo. Cua zanducuaha ca ra sɨtɨ sa tasi maa ndo, ta cua cuhva ca ra cuhva sii ndo sa zavaha ndo sa vaha sihin sa saha maa ra.

11 Cua coo tandɨhɨ nuu sa vaha sii ndo, sa cua cuu cuhva maa ndo ta tyindyee ndo sii inga ñiyɨvɨ. Ta quɨvɨ cua cundyaca ndi xuhun ndo nu yucu ra hermano ndahvi, cua nacuhva xaan ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.

12 Iyo uu nuu sa vaha sa cua coo sa cuenda xuhun sa cua cuhva maa ndo. Sa xihna ñi tyindyee si sii ñiyɨvɨ sa siñi ñuhu. Ta sa cu uu cuu sa cua nacuhva xaan ñu tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.

13 Cua zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo vatyi tyindyee ndo sii ñu ta ndyehe ñu vatyi sa ndisa tyaa ndo yahvi tuhun ra Cristo. Ta cua zacahnu ñu sii ra vatyi tyindyee xaan ndo sii ñu ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

14 Ta cua caca ñu tumañi iñi sii ra Ndyoo sa cuenda maa ndo, ta cua cuñi xaan ñu sii ndo sa cuenda cuhva vaha xaan sityiño ra Ndyoo sii ndo.

15 Tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda sa saha maa ra. Saha ra sii zehe ra. Vaha xaan sa saha maa ra ndya cuhva ña ñihi ca ndi tuhun cahan ndi sa cuenda si.

10

Iyo cuhva sii ra Pablo sa cahan ra sihin ra hermano vatyi minoo ra cuu apóstol cuu ra

1-2 Yuhvi ra Pablo sique minoo tumañi iñi sii ndo sihin sa vii, tañi sa vii sa iyo sii ra Cristo. Vatyi iyo ndo catyi ndo vatyi tatu zacote ñaa tyiño sii ndo sihin carta, xaan xaan quehin, catyi ndo. Ta tatu ndyei sihin ndo vii xaan quehin, catyi ndo. Zoco sique tumañi iñi sii ndo vityi vatyi ña cuñi cuxein sihin ndo tatu cuhin nu yucu ndo. Zoco site vatyi cua cuxein sihin zuhva ndo quɨvɨ cuhin nu yucu ndo vatyi iyo ndo catyi ndo vatyi zavehi cuhva zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo.

3 Ndisa vatyi ñiyɨvɨ cuu ndi, zoco ña sahñi tahan ndi tañi sahñi tahan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Sahñi tahan ndi sihin sa ña vaha sihin tundyee iñi sa saha ra Ndyoo.

4 Ta ndaha tyiño sa sityiño ndi nu sahñi tahan ndi, ndaha tyiño sa saha maa ra Ndyoo cuu si. Ta iyo xaan tundyee iñi sii si, ta cuu zatɨvɨ si tyiño cuihna.

5 Cuu zahacanaa ndi zɨquɨ tandɨhɨ sa ña vaha sa cahan ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo ta zɨquɨ tandɨhɨ inga sa ña vaha sa ña saha tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ cuhva sica iñi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, saha cuenda ndi sii ra Cristo sa cundyaca ñaha ra sii si, ta tandɨhɨ si cua tyaa si yahvi sii ra.

6 Cua ndyehe ndi tatu sa tyaa vaha tandɨhɨ ndo yahvi sii ra Cristo, ta zɨquɨ cua tasi tuñi ndi sii yoo ra ña tyaa yahvi.

7 Zoco maa ndo zaha xaan ndo cuenda cuhva caa ñiyɨvɨ tatu vaha ñu a ña vaha ñu, ta ña sito ndo ñaa sa iyo añima ñu. Tatu iyo ndo sito ndo vatyi cuenda ra Cristo cuu ndo, cua coto tucu ndo vatyi cuenda ra Cristo cuu tucu maa ndi.

8 Ta ña cahan nui vazu cuaha quehin sa cuenda cuhva saha ra Ndyoo sii, vatyi

ndisa i saha ra tyiño sii, sa tyindyei sii ndo ta yɨvɨ sa zatɨvi sii ndo.

9 Ña cuñi sa caca iñi ndo vatyi cuñi zayuhi sii ndo sihin carta ñi.
10 Vatyi catyi ndo: Xaan xaan cahan carta ra. Ñihi xaan cahan si. Zoco mazu xaan ra tatu sa ndyaa ra, ta ña cuu vaha cahan ra, ndɨhɨ ca. Catyi ndo.
11 Zoco tatu tacuan catyi ndo, cuñi si sa coto ndo vatyi tañi cuhva tyei nuu carta ta zuun ñi cuhva cuan cua quehin quɨvɨ cua sei nu yucu ndo.
12 Ña zaha maa ndi tuhun sa vaha xaan ndi tañi iyo inga ra nacatyi sihin ndo vatyi vaha xaan ra. Ndyehe ra cuhva iyo ra tahan ra, ta ndyehe ra sii maa ra, ta sica iñi ra vatyi vaha xaan ra. Zoco ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii ra cuhva cuan.
13 Zoco ma zacahnu maa ndi sii ndi minoo cuhva ña tahan si. Maa ra Ndyoo cuu ra i catyi ndyamaa cua zatyiño ndi, ta i saa ndi nu ndyaa maa ndo.
14 Tatu yɨvɨ maa ndi zacoto Tuhun Ndyoo sii ndo sa xihna ñi, ma tahan si sii ndi vityi sa zaha ndi cuenda sii ndo. Zoco tahan si sii ndi vatyi xihna ca maa ndi i saa nu ndyaa ndo sihin tuhun ra Cristo.
15 Ña catyi ndi vatyi tyiño inga ra cuu tyiño maa ndi. Zoco cuñi ndi vatyi nduvaha ca cuhva sino iñi ndo, ta zɨquɨ cua nducahnu ca tyiño maa ndi nu tahan si zatyiño ndi.
16 Ta zɨquɨ cua zacoto ca ndi tuhun ra Cristo ñuu sica ca ityi nuu ca nu yucu ndo, nu ta coto ca ñu Tuhun Ndyoo. Ña cuñi ndi zatyiño ndi nu sa quisaha inga ra sa xihna ñi. Ña cuñi ndi zacahnu ndi sii ndi ta catyi ndi vatyi tyiño inga ra cuu tyiño maa ndi.
17 Tatu iyo ra cuñi ra zacahnu ra sii ra, vaha ca nacatyi ra cuhva i zavaha ra Ndyoo ta zacahnu ra sii ra Ndyoo.
18 Vatyi ña quita vaha minoo ra catyi vatyi vaha xaan ra. Quita vaha ra sa ndisa tatu catyi ra Ndyoo vatyi vaha ra.

11

Zacuenda ndo sii ndo sihin ra zandavi ñaha

1 Zandyee ndo iñi ndo zuhva ca vatyi cua quehin zuhva ca sa tondo. Zandyee ndo iñi ndo nanacatyi ña sa iyo añime.
2 Vatyi ñoho xaan iñi sii maa ndo sihin minoo cuhva i saha ra Ndyoo sii, vatyi mi i tyihi sii ndo ityi ra Cristo, ta cuñi vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cuan cua cuñi xaan ndo tañi cuñi xaan minoo ñaha yoco sii ra cua tandaha sihin ña.
3 Zoco sica xaan iñi sa cuenda ndo coto tahan si sii ndo tañi i tahan si sii cu Eva vatyi i zandavi ñaha cuihna sii ña. Ta yucuan cuenda sica xaan iñi sa cuenda ndo coto caca iñi ndo inga cuhva sa cuenda ra Cristo ta coto zandoo ndo cuhva sa zacahnu ndo ɨɨn ñi sii maa ra.
4 Vatyi maa ndo tuhva ndo tyizoho sa cahan inga ra, tuhun inga Jesús, ra ña tuhva ndi cahan tuhun. Ta ra yucuan cahan sa cuenda inga tatyi, sa yɨvɨ Tatyi Ii sa ñihi maa ndo. A tatu catyi ra cuan, inga cuhva cua cacu ndo, vaha xaan tyizoho ndo sa cahan ra.
5 Ta ña sica iñi vatyi vaha ca numinoo ca ra zatyiño tyiño ra Ndyoo ta zɨquɨ mi vazu sica iñi ra cuan vatyi vaha xaan ca ra.
6 Vazu ña cuu vaha quehin, zoco sito xein Tuhun Ndyoo. Ta sa cuaha xaan saha zañaha ndi sii ndo cuhva sa cuu zavaha ndi.
7 ¿Atu sica iñi ndo vatyi i zavehi sa ña vaha vatyi ñá quihin xuhun ndo quɨvɨ i zacote tuhun ra Cristo sii ndo? I zanduluhli sii, vatyi cuñi sa cua sino iñi ndo.
8 I tyindyee ra hermano inga ñuu sii, sihin xuhun. I quihin xuhun ra sita sasi nɨɨ ñi sa tyindyei sii maa ndo sihin Tuhun Ndyoo.
9 Ta quɨvɨ sa siñi ñuhu xuhun sii, zoco ñá sique xuhun sii maa ndo vatyi i quisi ra hermano ndya Macedonia ta saha maa ra sa siñi ñuhu sii. Ta nu ñá yozo zɨquɨ numinoo ndo sii. Ta nu ma cozo zɨquɨ ndo sii ityi nuu ca.
10 Vatyi tañi sa site vatyi maa ñi tuhun ndisa ra Cristo quehin, ta tacuan tucu site vatyi ma cuhve sa quindyaa ndoho, ra nu cu si Acaya, sa zɨɨ cuñi vatyi ñá sique xuhun sii ndo ta ma caque xuhun sii ndo ityi nuu ca.
11 ¿Ta ñaa cuenda zavehi cuhva ya? ¿Atu zavehi sii si vatyi ña cuñi sii ndo? Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuñi xein sii ndo.
12 Ta cua zavaha que cuhva ya vatyi cuñi zañehi vatyi ña ndisa inga ra sa catyi vatyi

inuu ñi zatyiño ra tañi mi. Zoco ña ndisa ra cuan vatyi sica ra xuhun.
13 Catyi ra cuan vatyi apóstol cuu ra, zoco ña ndisa. Zandavi ñaha ra.
14 Ta ña iyo cuñi sihin cuhva cuan vatyi ndya cuihna ta cuu zanduu ra sii ra tañi cuhva caa minoo ángel sa ndisi xaan sihin sa ndisi maa ra Ndyoo.
15 Ta ñiyɨvɨ cuu tucu zandavi ñaha ñu tatu cuñi ñu. Yucuan cuenda ra ndyico sii ra ña vaha, zaha ra tuhun vatyi ra zavaha sa vaha cuu ra. Zoco cua coo quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra sihin cuhva tahan si sii ra.

Cuhva i ndyehe ra Pablo tundoho vatyi minoo apóstol cuu ra

16 Catyi inga saha vatyi ma caca iñi ndo vatyi minoo ra loco cui vatyi quehin cuhva ya. Zoco tatu tacuan sica iñi ndo, naquehin sihin ndo tañi sa ra loco cui. Ta cua zacahni sii zuhva.
17 Yɨvɨ ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra catyi sihin vatyi quehin cuhva ya, zoco quehin tañi minoo ra loco vatyi zacahni sii.
18 Iyo cuaha xaan ra zacahnu sii ra vatyi vaha xaan ra cuñi maa ra ityi nuu ñiyɨvɨ ñi. Ta yucuan cuenda cua zacahnu tucu mi sii.
19 Vatyi zɨɨ xaan cuñi ndo tyizoho ndo sa cahan inga ra loco cuan, ta sito xaan maa ndo cuñi ndo.
20 Cundyee iñi ndo tatu catyi inga ra cuan sihin ndo vatyi cua zatyiño ndo tyiño ra. Zuhu ra sa sii ndo, ta ña tuu iñi ndo. Cuñi ra cundyaca ñaha ra sii ndo. Ña cuu ndyehe ra sii ndo, ndya cuhva cati ra nuu ndo, ta cundyee iñi ndo sihin tandɨhɨ sa zavaha ra sihin ndo.
21 ¿Atu sicoo cuatyi mi vatyi ñá caña iñi zavehi cuhva cuan sihin ndo, cuñi ndo? Ña yuhu maa ra cuan zacahnu ra sii ra, ta vityi ña yuhu tucu mi. Ta cua quehin tañi minoo ra loco.
22 Catyi ra cuan vatyi ra hebreo cuu ra. Ra hebreo cuu tucu yuhvi. Ta ra ñuu Israel cuu ra cuan. Ta zuun tucu ra cuu ii. Ñiyɨvɨ sii ra Abraham cuu ra, ta zuun tucu cuu ii.
23 Catyi ra cuan vatyi muzu ra Cristo cuu ra. Ta vityi cua quehin tañi minoo ra loco vatyi cuñi catyi sihin ndo vatyi ñihi ca cui muzu ra Cristo vatyi cuaha xaan ca zatyiñe tyiño ra Cristo ta zɨquɨ inga ra cuan. Cuaha ca saha i tyihi ñiyɨvɨ sii, vehe caa. Cuaha xaan saha i cañi ñu sii. Ta cuaha xaan saha i cuñi cahñi ñu sii.
24 Ohon tahan saha i cañi ñiyɨvɨ hebreo sii sihin cuarta. Oco sahun cumi saha tahan tahan saha.
25 Uñi saha i cañi ñiyɨvɨ sii sihin yutu, ta minoo saha i cañi ñu sii sihin yuu. Uñi tahan saha i ndyee barco sa ñohi, ta minoo ñiyaca ta minoo ndyiyaca i ndoi sisi tyañuhu.
26 Cuaha xaan, cuaha xaan sica noi. Iyo saha sa yatyi tyañi yuu. Zayuhu ra zuhu sii. Quiñi xaan zavaha ra hebreo ra tehin sihin. Quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ inga tata sihin. Cuaha xaan sa ica i cuu sii, ñuu nahnu, sisi cuhu, nu tyañuhu ta nu iyo ñiyɨvɨ catyi vatyi sino iñi ñu, zoco ña ndisa ñu.
27 Ñihi xaan zatyiñe ta ndyehi tundoho ta cundɨhɨ xaan iñi. Cuaha saha ñá quixi. I sizoque, ta ityi ndutya. Cuaha saha ñá ñihi sa casi. Visi xaan i cui, ta ña cuaha zahme.
28 I ndyehi tandɨhɨ cuhva cuan ta inga tucu cuhva vatyi tandɨhɨ quɨvɨ sica xaan iñi tatu iyo vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
29 Tatu iyo minoo ndo nduvita cuhva sino iñi ndo, cuñi xein tyindyei sii ra tañi sa ɨɨn ñi cui sihin ra. Tatu iyo minoo ra zandoyo ñuhu sii hermano ta ña sino vaha ca iñi ra, cuxein.
30 Tatu cuñi si vatyi zacahni sii sa zuun ñi mi (ta tacuan ta cua coto ndo vatyi muzu maa ra Ndyoo cui sa ndisa cuii; cua zavehi sii si) zoco cua nacatyi maa ñi cuhva zañaha si vatyi ñahñi tundyee iñi iyo sii mi sa maa tuhun ñi.
31 Maa ra Ndyoo, Zutu ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo, cuu ra cuñi si zacahnu yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta sito maa ra vatyi quehin sa ndisa ta ña vatye.
32 Quɨvɨ sa sehin ñuu Damasco, ra cu gobierno cuenda ra rey Aretas i sicumi ra yuvehe cahnu ñuu cuan sihin zandaru vatyi cuñi ra tɨɨn ra sii.
33 Zoco i zanoo ñiyɨvɨ sii sisi minoo tyica cahnu nu ndyaa minoo ventana nuzama cuan, ta cuhva cuan i quite ta i sino xehi sii ra cuan.

12

Sa zañaha ra Ndyoo sii ra Pablo

1 Site vatyi ñahñi cua ñihi sihin cuhva
sa zacahni sii, zoco cua nacatyi cuhva i
zañaha ra ndyaca ñaha sii yo sii.
2 Site minoo ra sino iñi sii ra Cristo. (Ihya
cahan ra Pablo zuun ñi sa cuenda maa ra.)
Sa yaha usi cumi cuiya vityi ndya quɨvɨ i
sindyaca ra Ndyoo sii ra ndya sa cu uñi
yutyi andɨvɨ. Ña site tatu sahan coño ñuhu
ra a ña sahan. Yuhvi ña site. Maa ñi ra
Ndyoo sito.
3-4 Zoco site vatyi sahan ra cuan nu ñoho
ñiyɨvɨ vaha, ñu sa sihi. Ña site tatu sahan
coño ñuhu ra sa quehin tuhun ya a ña sahan
si. Maa ñi ra Ndyoo sito. Ta i sahan ra cuan
nu i siñi ra tuhun xehe. Xehe xaan tuhun
cuan, ta yoñi rayɨɨ cuu nacatyi sii si.
5 Tahan si sii, sa zacahni sii, sa cuenda
cuhva i zañaha ra Ndyoo sii minoo ra cuan
(vatyi zuun ñi ra cuan cui), zoco ma catyi
vatyi ra vaha xaan cui sa cuenda cuhva
cuan. Cua catyi vatyi ra vaha cui maa ñi sa
cuenda sa ñahñi tundyee iñi iyo sii sa maa
ñi mi.
6 Zoco tatu cuñi zacahni sii, yɨvɨ ra loco
cui vatyi maa ñi sa ndisa cuu sa quehin.
Zoco ma catyi vatyi ra vaha cui coto yaha
xaan zacahnu ñiyɨvɨ sii, minoo cuhva ña
tahan si. Cuñi sa ndyehe ndo cuhva iye ta
cuhva zacuehi ta zɨquɨ cua coto ndo tatu
vehi a ña vehi.
7 Ta coto caca iñi vatyi vaha xein sa
cuenda sa cuaha xaan cuhva i zañaha ra
Ndyoo sii, i saha tucu ra sa cañi cuihna
sii coño ñuhi. Cahnu xaan tundoho i tasi
cuihna sii, coto caca iñi vatyi vaha xein.
8 Uñi tahan saha i sique sii ra ndyaca ñaha
sii yo natyaa siyo ra tundoho ya sii.
9 Ta tyehen i catyi maa ra Ndyoo sihin:
“Cuaha xaan sa vaha sehi suun, ta ñahñi ca
sa siñi ñuhu suun. Ta ma nduvohon. Ta tatu
ñahñi tundyee iñi iyo suun, zoco ndyehe ca
ñiyɨvɨ tundyee iñi mi sa iyo suhun”, catyi
ra. Ta yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi vatyi
ñahñi tundyee iñi iyo sii. Ta tacuan ta cua
coo xaan tundyee iñi ra Cristo sihin.
10 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi tatu vita
xein, tatu cuxaan ñiyɨvɨ sihin, tatu iyo sa
siñi ñuhu sii, tatu cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii, ta
tatu ndyehe xein tundoho sa cuenda ra
Cristo vatyi tatu ñahñi tundyee iñi iyo sii sa
maa ñi mi, ñihi que tundyee iñi ra Ndyoo.

Sica xaan iñi ra Pablo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Corinto

11 Tañi minoo ra loco cui tatu zacahni
sii, zoco maa ndo zañiñi sii, sa zavehi sii
si vatyi ña tyaa ndo yahvi sii. Maa ndo
tahan si sa cahan vaha sa cuenda mi, zoco
ña cuñi ndo. Ndyico ndo sii ra catyi vatyi
vaha xaan zatyiño ra tyiño ra Jesús, ta ñahñi
cuhva sa luhlu que ta zɨquɨ maa ra vazu
ñahñi ra cui.
12 I ndyehe ndo cuhva i zatyiñe tyiño ra
Ndyoo nu yucu ndo. I zandyee xein iñi
cuhva ndyehi tundoho, ta i zavaha xein
zeña ta sa ndyityi ta tyiño sihin tundyee iñi
ra Ndyoo.
13 ¿Atu vaha ca ñiyɨvɨ i cui sihin ra her-
mano inga ñuu ta zɨquɨ sihin maa ndo?
Ña tacuan. Inuu ñi cui sihin tandɨhɨ ndo.
Minoo ñi cuhva sa ñá zavehi sihin maa
ndo cuu sa ñá yozo zɨquɨ ndo sii. Zaha
ndo tucahnu iñi sii, tatu zavehi sa ña vaha
cuhva cuan.
14 Ta vityi sa ndyaa listi sa cu uñi saha
sa cua quisi ndyehi sii ndo. Ta ma cozo
zɨquɨ ndo sii, vatyi ña cuñi ndaha tyiño ndo.
Cuñi sii maa ndo. Minoo ra cu zutu sa
ndyihi, tyindyee ra sii zehe ra ta yɨvɨ zehe
ra tyindyee sii ra.
15 Ta yuhvi zɨɨ xaan cua cuñi cuhve sa sii,
sa cuenda maa ndo. Ta cuhva ndya mi, ta
cua zandɨhi tundyee iñi sii, sa cuenda maa
ndo. Zoco zehi cuenda vatyi tatu cuaha ca
cuñi sii ndo, siin xaan cuñi ndo sii.
16 Ta vazu sito vaha ndo vatyi ñá yozo
zɨquɨ ndo sii, zoco iyo ndo catyi ndo vatyi
i zandavi ñehi sii ndo minoo cuhva ñá tuu
iñi ndo ta i quihin sa sii ndo. Catyi ndo.
17 ¿Atu i zandavi ñehi sii ndo sihin minoo
ra i tasi nu yucu ndo quɨvɨ cuan?
18 Quɨvɨ i tasi sii ra Tito sihin inga ra
hermano cuan, ¿atu i zandavi ñaha ra Tito
cuan sii ndo ta quihin ra sa sii ndo? Ña
tuhva ndi zandavi ñaha sii ndo. Ɨɨn ñi cuhva
zavaha nduu tahan ndi.
19 ¿Atu sica iñi ndo vatyi nduqui cuhva
zacaqui sii, ityi nuu ndo sihin tuhun ya?
Zoco ña tacuan. Sito ra Ndyoo cuhva cahan
ndi. Ta cahan ndi sa cuenda ra Cristo.
Ta tandɨhɨ sa zavaha ndi, zavaha ndi sii si
vatyi cuñi ndi tyindyee ndi sii ndo. Cuñi
xaan ndi sii ndo, ta cuñi ndi sa cua coto
vaha ca ndo sii ra Ndyoo.

20 Yuhi coto cua sei yucuan ta nañihi sii ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi. Ta zɨquɨ ma tahan iñi maa ndo cuhva cua zavehi tatu nañihi sii ndo sahñi tahan ndo, tatu ndyiyo iñi ndo sa sii tahan ndo, a tatu tuhva ndo cuxaan, a tatu ña sica maa iñi ndo sa cuenda ra tahan ndo, a tatu cahan ndo ndya vaha ñi sii ra tahan ndo, a tatu tyaa xaan ndo cuatyi sata ra tahan ndo, a tatu zacahnu ndo sii ndo a tatu iyo tizɨhɨ nu yucu ndo. Tatu zavaha ndo cuhva cuan, ma tahan iñi ndo cuhva cua zavehi sihin ndo.

21 Ta yuhi coto cuhva ra Ndyoo sa coo sa cahan nuu sii, sa cuenda ndo quɨvɨ sei nu yucu ndo. Ta cua nducuihya xaan iñi vatyi ndoho sa zavaha cuatyi, tañaha ca ndu-uu iñi ndo cuatyi ndo. Zavaha ca ndo sa quiñi. Quixi ndo sihin ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu, ta zavaha ndo tandɨhɨ inga nuu sa ña vaha.

13

Zaha ndo cuenda tatu ndyico vaha ndo sii ra Cristo a ña ndyico ndo

1 Sa cuñi cuu si sa cu uñi saha quisi ndyehi sii ndo. Tatu iyo uu a uñi tahan sa ndaa, cua cundaa tyiño sa cuenda minoo minoo ndoho ra zavaha sa ña vaha.

2 Quɨvɨ i sindyei sihin ndo sa cu uu saha cuan, i catyi sihin ndoho ra zavaha cuatyi vatyi nazandoo ndo cuatyi ndo. Ta vityi nacatyi tuqui zuun ñi cuhva cuan sihin ndoho ra ñá zaña cuatyi ndya quɨvɨ cuan. Ta sihin tandɨhɨ inga ndo nacatyi tuqui inga saha vatyi ma cundahvi iñi sii ndo quɨvɨ cua sei nu yucu ndo.

3 Ta zɨquɨ cua coto ndo cuhva sa cuñi xaan ndo coto ndo: tatu quehin tuhun ra Cristo a yɨvɨ. Ta ña vita iyo ra Cristo sihin maa ndo, zoco iyo xaan tundyee iñi maa ra sisi añima ndo.

4 Ndisa, i cuu si tañi vita xaan ra quɨvɨ i sihi ra nu cruz, zoco vityi ndito ra sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta tacuan tucu maa ndi, vita iyo ndi sihin ra sa catyi coño ñuhu ndi; zoco iyo tundyee iñi ra Ndyoo sii ndi sa cuenda cuhva cua zavaha ndi sihin maa ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndi sihin ra.

5 Ndyehe vaha ndo sii ndo tatu sino iñi ndo sa ndisa cuii. Nacoto ndo vatyi iyo ra Cristo añima ndo tatu sino ndisa cuii iñi ndo sii ra. Zoco tatu ña sino iñi ndo sa ndisa, yoñi ra ndyaa sihin ndo.

6 Ta cuñi sa cua nacoto ndo sa ndisa cuii vatyi iyo ra Cristo sihin mi.

7 Ta vityi sique sii ra Ndyoo vatyi ma zavaha ndo cuatyi. Ña cuñi sa cua cahan vaha ñiyɨvɨ sa cuenda maa ndi cuhva cuan. Cuñi sa cua zavaha ndo sa ndoo vazu cahan vaha ñiyɨvɨ sa cuenda ndi a vazu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndi.

8 Vatyi ma cuu tyixehe maa ndi sii sa ndisa, sino ca cuñi si sa zañaha ndi sii ñiyɨvɨ ñaa sa cuu sa ndisa.

9 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi ndi tatu ñahñi tundyee iñi sa zuun ñi sii maa ndi iyo sii ndi ta tatu ndyee iñi maa ndo sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta ihya cuu minoo cuhva sa ñihi xaan cuñi ndi vatyi nanduu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan sa ndisa cuii.

10 Tasi carta ya sii ndo cuee ca sa cuhin nu yucu ndo vatyi cua zanduvaha ndo sii ndo. Ta ña cuñi ca si sa cuxein sihin ndo quɨvɨ cua sei yucuan. Cuñi cutyiñe tundyee iñi sa saha ra Ndyoo sii, ta zandundyee que iñi ndo, ta yɨvɨ sa zatɨvɨ ndɨhi sii ndo.

11 Ta vityi sa cuñi ndɨhɨ carte hermanos. Ihya ñi ca tuhun quehin: cuzɨɨ iñi ndo, zanduvaha ndo cuhva iyo ndo, tyaa ndo yahvi sa quehin, ɨɨn ñi cuhva caca iñi ndo, ta nacoo sa taxi sii ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Ta cua coo ra Ndyoo sihin ndo. Maa ra saha sa coo sa taxi sii yo sihin ra ta cuñi xaan ra sii yo.

12 Cuhva ndo minoo ndyoo nacucumi sii minoo ndo ta sii inga ndo.

13 Tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi ihya tasi ñu minoo nacumi sii maa ndo.

14 Nacoo xaan tumañi iñi sa saha ra Jesucristo sihin ndo, ta nandoo vaha xaan ndo sihin cuhva cuñi xaan ra Ndyoo sii ndo. Ta nandu-ɨɨn tandɨhɨ ndo sihin Tatyi Ii. Nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Galacia

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Galacia

1 Yuhvi ra Pablo, minoo ra apóstol ra i
casi ra Jesucristo cui. Yɨvɨ ñiyɨvɨ i saha
tyiño ya sii, ta yɨvɨ ñiyɨvɨ i tasi sii, sino
ca ra Jesucristo ta ra Ndyoo Zutu yo, ra i
zanandoto sii ra Jesús sisi sa i sihi ra.
2 Yuhvi ta tandɨhɨ ra hermano ndyaa
ihya sihin, tyaa ndi carta ya sii ñiyɨvɨ sino
iñi ñuu Galacia.
3 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo tumañi
iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima ndo,
ta tacuan tucu nacuhva ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo.
4 I saha maa ra Jesús sa cuu ra sa cuenda
cuatyi maa yo vatyi tacuan ta cua zacacu
ra sii yo sii sa quiñi iyo ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi
yucuan cuu sa cuñi ra Ndyoo Zutu yo.
5 Yucuan cuenda ¡nazacahnu yo sii ra
Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu! Amén.

Ñahñi inga ca cuhva cuu cacu añima yo

6 Iyo xaan cuñi vatyi yatyi xaan cuñi
zanandoo ndo sii ra Ndyoo. I cana ra sii
ndo sihin cuhva cuñi xaan ra Cristo sii ndo,
zoco vityi tyaa ndo yahvi sii inga tuhun ta
ndyico ndo inga cuhva cua cacu ndo cuñi
ndo.
7 Zoco ñahñi inga ca cuhva cua cacu yo sa
ndisa. Iyo zuhva ra cuñi nazaca ra sa siñi
tuñi sii ndo, ta cuñi ra zatɨvɨ ra Tuhun Vaha
sa cuenda ra Cristo.
8 Zoco vazu maa ndi a minoo ángel quisi
ndya andɨvɨ ta zacuaha ndi inga Tuhun
Vaha sii ndo sa cuenda ra Cristo ta zɨquɨ
tuhun sa yaha zacoto ndi sii ndo, tatu yoo
ra zacuaha inga cuhva cuan, nacuxaan
xaan maa ra Ndyoo sihin ra.
9 Ta tañi sa catyi, cua catyi tuqui inga
saha. Tatu yoo ra zacuaha inga Tuhun
Vaha sii ndo ta zɨquɨ tuhun sa yaha tɨɨn
cuenda ndo, nacuxaan xaan maa ra Ndyoo
sihin ra cuan.
10 Ta sihin cuhva ya, cuu ndyehe ndo
vatyi ña nduqui cuhva caca iñi ñiyɨvɨ vatyi
vaha xein. Nduqui cuhva cui minoo ñiyɨvɨ
vaha ityi nuu ra Ndyoo vatyi tatu nducu
que cuhva cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ sihin, yɨvɨ muzu
vaha ra Cristo cui.

Cuhva i nduu ra Pablo minoo apóstol

11 Ta zacote sii ndo hermanos vatyi
tuhun vaha sa i zacote sii ndo, yɨvɨ tuhun
sa quisi xiñi ñiyɨvɨ ñi cuu si.
12 Yɨvɨ tuhun ñiyɨvɨ i tɨɨn cuende, ta yɨvɨ
ñiyɨvɨ i zacuaha sii. Maa ra Jesucristo i
zacoto sii.
13 Sa sito ndo cuhva i cui quɨvɨ tañaha ca
sino iñi ta sindyique cuhva sino iñi ñiyɨvɨ
hebreo. Sito ndo cuhva i zayanga xein sii
ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ta cuhva i cuñi sa
ndaha zacunei cuhva yucu ñu.
14 Quɨvɨ i sindyique ley hebreo ta minoo
ra cu nuu i cui sii inga ra sa ɨɨn ñi cuiya ndi
vatyi i cuñi xein zavehi tandɨhɨ costumbre
sa i zavaha ñiyɨvɨ sahnu sii ndi.
15 Zoco cumañi ca càquì, ta sa cundaa
iñi ra Ndyoo vatyi cua casi ra sii. Ta sa
saa si quɨvɨ i catyi ra ta zɨquɨ i cana ra sii,
vatyi cuñi xaan ra sii. Ta catyi ra vatyi cua
zatyiñe tyiño ra.
16 Ta i zacoto ra sii, sa cuenda Zehe ra
vatyi cua quehin tuhun ra nu ndyaa ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta quɨvɨ i tehin
cuhva cuan yoñi sii i nducu tuhin tatu
vaha.
17 Ta ñá sehin ñuu Jerusalén nu ndyaa
inga ra apóstol i casi ra Jesús cuee ca ta zɨquɨ
mi. Zoco i sehin nu cu si Arabia, ta zɨquɨ i
sinanuhin ndya ñuu Damasco.
18 I yaha uñi cuiya ta zɨquɨ i sehin ñuu
Jerusalén vatyi cuñi quehin sihin ra Pedro.
Ta i ndoi sahun quɨvɨ sihin ra.
19 Zoco yoñi inga ra apóstol i ndyehi, maa
ñi ca ra Jacobo yañi ra Jesús.
20 Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuhva tyei
ihya maa ñi sa ndisa cuu si.
21 Ta sa yaha sehin ñuu Jerusalén ta zɨquɨ
i sehin nu cu si Siria ta nu cu si Cilicia.
22 Ta ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Cristo nu cu si
Judea, ta coto ca ñu sii, quɨvɨ cuan.
23 Zoco i siñi ñu sa cahan ñiyɨvɨ sa cuende
ta catyi ñu: “Ra i zayanga xaan sii yo quɨvɨ
cuan, vityi sino iñi ra ta nacatyi ra tuhun ra

Cristo. Ta quɨvɨ cuan i cuñi ra zanaa ra sii si.” Catyi ñu.
24 Ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda mi.

2

Inga ra apóstol, ndoo ra vaha sihin cuhva zacuaha ra Pablo

1 I yaha usi cumi cuiya, ta zɨquɨ i sehin ñuu Jerusalén inga saha sihin ra Bernabé. Ta i sahan tucu ra Tito sihin ndi.
2 I sehin vatyi maa ra Ndyoo i zañaha sii, vatyi cuñi si sa cuhin. Ta i nacatyi sihin ra yucuan, cuhva zacuehi tuhun sa cuenda ra Cristo sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Maa ñi sihin ra cu nuu sii ra hermano yucuan i quehin vatyi cuñi cote yozo caa sica iñi ra coto ma tahan iñi ra cuhva zacuehi ta catyi ra vatyi sa caha ñi cuu tyiño zacui.
3 Ta i ndoo ra vaha sihin cuhva zacuehi. Ta ñá zañiñi ra sii ra Tito sa zavaha ra costumbre circuncisión cuan, ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ra Tito.
4 Ndisa vatyi i quɨhvɨ xehe zuhva ra catyi vatyi hermano cuu ra, zoco ña ndisa ra. I cuñi maa ra cahan cuehe ra sa cuenda cuhva iyo yo. Sa cuenda ra Cristo, ta ñahñi ca sa ndyaca ñaha sii yo, zoco cuñi ra cuan vatyi tyaa yo yahvi sii tandɨhɨ costumbre sahnu.
5 Zoco ñá saha maa ndi sa cundyaca ñaha ra cuan sii ndi nu siin vatyi ña cuñi ndi sa zandoo maa ndo tuhun ndisa sa cuenda ra Cristo. (Vatyi yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo, ta ña cuñi ndi sa caca iñi ndo vatyi cuñi ca si sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu ta cacu yo.)
6 Ta ra hermano, ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Jerusalén, ñahñi inga sa siñi tuñi vaha i saha ra sii, quɨvɨ cuan. Catyi ra ñiñi ca sii ra, zoco ña ñiñi ra sa cuenda mi vatyi ña ndyehe ra Ndyoo tatu sica iñi ñiyɨvɨ vatyi ra ñiñi cuu yo. Ndyehe maa ra ñaa sa iyo añima yo.
7 Ñahñi inga ca tuhun i saha ra cuan sii. I nacoto ra vatyi maa ra Ndyoo i tasi sii, sa quehin tuhun ra Cristo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu tañi i tasi ra sii ra Pedro sa cahan ra sihin ñiyɨvɨ hebreo.
8 Vatyi zuun ñi ra Ndyoo cuu ra i tasi sii ra Pedro sa cuu ra minoo apóstol nu ndyaa ñiyɨvɨ hebreo tañi yuhvi cui sa cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
9 Yucuan cuenda i nacoto ra Jacobo, ta ra Pedro, ta ra Juan, ra cu nuu cuu tandɨhɨ ra yucuan, ta i nacoto ra vatyi maa ra Ndyoo cuu ra i saha sa vaha sii, sa quehin tuhun ra Cristo sihin ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i natɨɨn ndaha tahan ra sihin mi ta sihin ra Bernabé vatyi ndoo ra vaha vatyi cua zatyiño ndi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua zatyiño maa ra sihin ñiyɨvɨ hebreo.
10 Minoo ñi cuhva i catyi ra sihin ndi sa nacohon iñi ndi ta tyindyee ndi sii ñiyɨvɨ ndahvi, ta yucuan cuu sa tuhva xein zavaha.

Cuxaan ra Pablo zuhva sihin ra Pedro

11 Ta quɨvɨ i saa ra Pedro ñuu Antioquía i catyi sihin ra vatyi ña vaha cuhva zavaha ra.
12 Vatyi sa xihna ñi i zavaha ra sa vaha ta sasi ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Tacuan i zavaha ra ndya i saa zuhva ra hebreo, ra i tasi ra Jacobo, ta zɨquɨ ñá cuñi ca ra Pedro casi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu vatyi yuhu ra sii ra i saa cuan vatyi sica iñi ra cuan vatyi ñiñi xaan costumbre circuncisión.
13 Ta i cu-ɨɨn inga ra hebreo sihin ra Pedro ta nduu tucu ra ra vatya, ta ndya cuhva i ndu-ɨɨn tucu ra Bernabé sihin ra.
14 Ta i ndyehi vatyi ña vaha cuhva zavaha ra. Ña sasi tahan si sihin cuhva catyi tuhun ra Cristo. Yucuan cuenda i catyi sihin ra Pedro ityi nuu tandɨhɨ ra yucu yucuan: “Yoho, minoo ra hebreo cuun, zoco zavohon cuhva zavaha ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta ña zavaha con tandɨhɨ costumbre hebreo. ¿Ta ñaa cuenda cuñun zañiñun sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu sa cua zavaha ñu costumbre maa yo ra hebreo?” I catyi.

Inuu ñi cuhva cua cacu ñiyɨvɨ hebreo ta ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, sihin sa sino ñi iñi yo

15 Maa yo sa cuu yo ñiyɨvɨ hebreo, ña yaha xaan zavaha yo cuatyi sa nuu inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
16 Zoco sito yo vatyi ma catyi ra Ndyoo sihin numinoo ra vatyi ñahñi cuatyi ra sa cuenda sa tyaa ra yahvi sii ley i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. Nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi yo sii ra Cristo Jesús. Yucuan cuenda sino iñi yo sii ra.

Ta tacuan ta catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo ta yɨvɨ sa cuenda sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu vatyi yoñi sihin cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ra sa tyaa ra yahvi sii ley sahnu cuan, ta sii ra Cristo ña sino iñi ra.

17 Vityi sino iñi yo sii ra Cristo ta sica iñi yo vatyi sihin sa yucuan ñi ta cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo. Zoco tatu cuee ca ta cua nacoto yo vatyi ña ndisa cuu tuhun ra Cristo ta ma cacu yo tatu ma zavaha yo tandɨhɨ sa catyi ley sahnu. ¿Atu cuñi si sa catyi yo vatyi sa sino iñi yo sii ra Cristo cuu sa i zatɨvɨ sii yo vatyi i zandoo yo ley sahnu sa cuenda sa sino iñi yo sii ra? ¡Numinoo saha ma catyi yo tacuan vatyi ña ndisa!

18 Zoco cua coo cuatyi yo tatu nanducu tucu yo cuhva sa natyaa tucu yo yahvi sii ley sahnu sa i zanandoo yo.

19 I nducu yo cuhva tyaa yo yahvi sii si quɨvɨ cuan. Ta zɨquɨ i nacoto yo vatyi ma cuu cacu yo cuhva cuan, ta i zandoo yo sii si vatyi cuñi yo nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin cuhva saha maa ra.

20 Tañi sa sihi yo nu cruz sihin ra Cristo cuu si, zoco ndito yo. Zoco yɨvɨ ca maa yo ndito, ra Cristo cuu ra iyo añima yo. Ta cuhva iyo yo vityi ñuu ñiyɨvɨ ya, iyo yo tacuan vatyi sino iñi yo sii Zehe ra Ndyoo. Maa ra cuñi xaan sii yo, ta saha ra sa cuu ra sa cuenda yo.

21 Yuhvi ña cuñi tyaa siye cuhva cuñi xaan ra Ndyoo sii yo vatyi tatu cuu nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu, sa caha ñi cuu sa i sihi ra Cristo.

3

Sihin sa sino iñi yo sii ra Cristo ta ñihi yo Tatyi Ii

1 Tondo xaan iyo ndo ndoho hermanos ñuu Galacia. ¿Yoo ra i zatɨvɨ sii ndo ta vityi ña cuñi ca ndo tyaa ndo yahvi sii sa ndisa? Casi xaan i nacatyi ndi sihin ndo sa cuenda ra Jesucristo. Ta i cutuñi vaha iñi ndo ñaa cuenda i sihi ra nu cruz.

2 Iyo minoo ñi tuhun cuñi nducu tuhin sii ndo: ¿Atu i ñihi ndo Tatyi Ii ra Ndyoo vatyi i tyaa ndo yahvi sa catyi ley ra Moisés a sa sino iñi ndo tuhun sa cuenda ra Cristo?

3 ¿Ñaa cuenda i ndutondo xaan ndo? Quɨvɨ i quisaha sino iñi ndo, vaha xaan i tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo sihin cuhva i tyindyee Tatyi Ii sii ndo. Zoco vityi cuñi ndo zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo sihin tundyee iñi maa ndo.

4 ¿Atu sa caha ñi i ndyehe ndo cuhva i zacuu Tatyi Ii sihin ndo? Yɨvɨ sa caha ñi cuu si cuñi.

5 Saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii ndo, ta zavaha ra sa ndyityi nu yucu ndo. Ta zavaha ra sii si vatyi sino iñi ndo sii ra Cristo, ta yɨvɨ sa cuenda sa zavaha ndo cuhva catyi ley ra Moisés.

6 Ta ra Abraham tucu, i sino iñi ra sii ra Ndyoo. Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ra iyo.

7 Yucuan cuenda cuñi si sa coto ndo vatyi ñiyɨvɨ sino iñi sa ndisa cuii cuu ñiyɨvɨ sii ra Abraham.

8 Ta sa naha i sicundyaa Tuhun Ndyoo nuu tutu. Ta catyi si vatyi ityi nuu ca cua zanduvaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu sihin ra vatyi cua sino iñi ñu. Ta yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham ta sa naha: “Sa cuenda moo ta cua cuhve sa vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.”

9 Yucuan cuenda, ñiyɨvɨ sino iñi tañi sino iñi ra Abraham, saha ra Ndyoo sa vaha sii ñu tañi i saha ra sa vaha sii ra Abraham vatyi i sino iñi ra.

10 Ta ñiyɨvɨ sica iñi vatyi cua cacu ñu tatu zavaha ñu zuhva sa catyi ley sahnu, cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ma zavaha tandɨhɨ cuii sa catyi ley cuan.

11 Ma catyi ra Ndyoo sihin numinoo ñiyɨvɨ vatyi ñahñi cuatyi ñu ityi nuu ra vatyi tyaa ñu yahvi sii ley sahnu vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Nduvaha ñiyɨvɨ ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi ñu sii ra. Ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.”

12 Ta ley ra Moisés, ña ɨɨn ñi cuu si sihin sa sino iñi yo vatyi catyi si: “Ra zavaha tandɨhɨ cuii tuhun ya, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.” (Zoco ma cuu zavaha yo sii tandɨhɨ cuii si.)

13 I tava ra Cristo sii yo sisi cuhva i zatɨvɨ ley cuan sii yo vatyi sa i tɨvɨ maa ra sa

cuenda yo tañi catyi Tuhun Ndyoo: “Yoo ra cua cuu nu cruz, yɨvɨ ra vaha cuu ra ityi nuu ra Ndyoo.” Ta yɨvɨ ra vaha i cuu ra Jesús ityi nuu ra Ndyoo cuhva sa sindyaa ra nuu cruz vatyi ndyizo ra cuatyi maa yo.

14 Sa cuenda ra Cristo ta saha ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu tañi i saha ra sa vaha sii ra Abraham. Vatyi sihin sa sino iñi yo sii ra Ndyoo ta ñihi yo Tatyi Ii sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii yo.

Zañaha ley sahnu sii yo vatyi iyo cuatyi yo, zoco ma zacacu si sii yo

15 Vityi, hermanos, cua quehin zuhva zɨquɨ cuhva iyo si ihya ñuu ñiyɨvɨ. Tatu catyi minoo ra vatyi cua cuhva ra minoo sa cua cuhva ra sii inga ra ta tatu sa tyaa ra zɨvɨ ra, yoñi cuu zama sii si ta yoñi cuu tyizo zuhva ca zɨquɨ si.

16 Ta i catyi maa ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa cua cuhva ra sii ra Abraham ta sii minoo zehe ra. Ña catyi si nu tutu ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii si sii cuaha ñiyɨvɨ zoco sii minoo ñi ra. Ta ra yucuan cuu ra Cristo.

17 Ta ihya cuu sa catyi: I cahan ra Ndyoo cuhva i cahan ra sihin ra Abraham, ta casi xaan i catyi ra sii si. I yaha cumi ziendu oco usi cuiya ta zɨquɨ i saa ley ra Moisés. Zoco ma cuu zanaa ley cuan cuhva i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham. Ma cuu zandɨhɨ si sii si.

18 Tatu cuu ñihi yo sa tahan si sii yo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu, sa caha ñi cuu cuhva i catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii yo. Zoco sito yo vatyi i ñihi ra Abraham sa tahan si sii ra sa cuenda cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra.

19 ¿Ta yozo caa tyindyee ley ra Moisés? I saha ra Ndyoo ley cuan vatyi cua zacuaha si sii yo vatyi iyo cuatyi yo. Ta i ndoo si ndya cuhva ndya quɨvɨ i quisi ra Cristo, ra cu ñiyɨvɨ sii ra Abraham, vatyi i catyi ra Ndyoo sihin Abraham vatyi cua cuhva ra sa vaha sii ra cua quisi. Ta i saha ángel ley sii ra Moisés, ta ra Moisés saha sii si sii ñiyɨvɨ.

20 Zoco ra Ndyoo cuu ra i cahan sihin ra Abraham quɨvɨ cuan, ta ñá nanducu ra Ndyoo yoo ca ra cua cahan sihin ra Abraham.

Cuenda sa iyo ley ra Ndyoo

21 ¿Atu cuñi si catyi si vatyi cuxaan ley ra Moisés sii tuhun sa saha ra Ndyoo sii yo? Ña tacuan. Zoco ma cuu nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu cuan. Tatu sa vatyi cuu coo yo cuhva saa sihin sa tyaa yo yahvi sii zuhva ley cuan, vaha maa tacuan ñi. Zoco ña tacuan cuu si.

22 Catyi tutu ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Ta tacuan ta cuu ñihi yo sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra vatyi cua cacu yo sa cuenda ra Jesucristo. Ta cua ñihi yo sii si sihin sa sino iñi yo.

23 Quɨvɨ cumañi ca coo tuhun sa sino iñi yo sii ra Cristo, i tyazi ley cuan sii yo tañi sa ñoho yo vehe caa vatyi i ndatu yo quɨvɨ cua zañaha ra Ndyoo sii yo cuhva cua sino iñi yo sii ra, ta cua zacacu ra sii yo.

24 Ley cuan i cuu si tañi minoo sa zacuenda sii yo ndya sa quisi ra Cristo, ta zɨquɨ cuu nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi yo.

25 Ta vityi sa saa quɨvɨ sino iñi yo sii ra Cristo ta ña siñi ñuhu ca ley cuan sa zacuenda si sii yo.

26 Vatyi tandɨhɨ yo cuu zehe ra Ndyoo vatyi sino iñi yo sii ra Cristo Jesús.

27 Tandɨhɨ yo, yo sa sicoo ndutya, sa cuenda ra Cristo cuu yo. Ta sa ndu-ɨɨn yo sihin ra, ta nduu yo tañi maa ra.

28 Vityi ña ñiñi ca tatu cuu yo ñiyɨvɨ hebreo a ñiyɨvɨ inga tata a tatu cuu yo muzu ñiyɨvɨ a yɨvɨ a tatu cuu yo rayɨɨ a ñuzɨhɨ. Vatyi tandɨhɨ yo sa ndu-ɨɨn yo sa cuenda ra Cristo Jesús.

29 Ta tatu ñiyɨvɨ ra Cristo cuu yo, ñiyɨvɨ sii ra Abraham cuu yo sa ndisa cuii. Ta cua ñihi yo sa catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi cua cuhva ra sii yo.

4

1 Vityi cua quehin zɨquɨ minoo cuhva. Minoo ra luhlu tatu sihi zutu ra ta zandoo ra tandɨhɨ ndaha tyiño ra sa cuenda zehe ra, ma cuu cutyiño ñaha ra luhlu cuan sii si ndya cuahnu ra. Nɨɨ ñi sa luhlu ra, ta cuu ra tañi minoo muzu vehe zutu ra vazu tandɨhɨ ndaha tyiño zutu ra cuu sii maa ra.

2 Cuñi si coo minoo ra zacuenda sii ra ta ra cundyaca ñaha sa sii ra ndya cuhva ndya

cua tahan si cuiya i catyi zutu ra, ta zɨquɨ cuu naquihin ra ndaha tyiño zutu ra.

3 Ta zuun ñi cuhva cuan iyo tucu si sa cuenda maa yo. Quɨvɨ cumañi ca sino iñi yo sii ra Cristo, i sindyaca ñaha ley sahnu sii yo; i tyaa yo yahvi sii costumbre sahnu i zacuu si.

4 Ta tahan si quɨvɨ i tasi ra Ndyoo sii Zehe ra. I zacacu minoo ñaha sii ra, ta minoo ñiyɨvɨ hebreo i cuu ra, ta i tyaa ra yahvi sii ley sahnu.

5 I tasi ra Ndyoo sii ra vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ tyaa yahvi sii ley sahnu vatyi tacuan ta cuu nduu ñu zehe ra Ndyoo.

6 Ta sa cuenda sa nduu yo zehe ra Ndyoo ta tasi ra Ndyoo Tatyi Ii ra Cristo sisi añima yo. Ta yucuan cuenda catyi yo: “Ndyoo Zuti.”

7 Yucuan cuenda zehe ra Ndyoo cuu sii yo, ta yɨvɨ ca muzu cuu yo sii ley. Ta sa cuenda sa cuu yo zehe ra Ndyoo ta cua cuhva ra tandɨhɨ sii yo sa cuenda ra Cristo.

Sica xaan iñi ra Pablo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi

8 Quɨvɨ cumañi ca coto ndo sii ra Ndyoo, muzu i cuu ndo sii inga ndyoo sa yɨvɨ ndyoo cuu sa ndisa.

9 Zoco vityi sito ndo sii ra Ndyoo, a catyi vatyi maa ra sito sii ndo. ¿Ta ñaa cuenda cuñi ndo nduu ndo muzu inga saha ta nandyico ndo sii cuhva sahnu cuan (sii costumbre sahnu cuan)?

10 Zacahnu ca ndo vico, quɨvɨ nduyutya yoo ta vico tahan cuiya.

11 Sica xaan iñi vazu sa caha ñi i zatyiñe sihin ndo.

12 Ndoho hermanos, sica xein tumañi iñi sii ndo vatyi nduu ndo tañi mi vatyi ña ndyaca ñaha ca ley cuan sii. Sa ndui tañi i cuu maa ndo vatyi ñá tyaa ndo yahvi ley ra Moisés quɨvɨ ta cumañi ca sino iñi ndo. Zoco ña tyei cuatyi sata ndo vatyi i zavaha ndo sa ña vaha sihin mi vatyi ñahñi.

13 Sito ndo vatyi quɨvɨ i zacote Tuhun Ndyoo sii ndo sa xihna ñi, i cuhu xein.

14 Ta cuehe cuan tañi minoo prueba i cuu si sii, zoco ñá catyi ndo sa ma tyizoho ndo sa quehin, ta ñá sino sihin ndo sii. I tɨin cuenda ndo sii, tañi minoo ángel ra Ndyoo cui a tañi ra Cristo Jesús.

15 ¿Ndyamaa cuahan sa zɨɨ xaan cuñi ndo quɨvɨ cuan? vatyi sehi sa ndaa sa cuenda ndo vatyi tatu cuu, cua tava ndo sɨtɨ nuu ndo ta cuhva ndo sii si sii, quɨvɨ cuan.

16 Ta vityi ¿atu sica iñi ndo vatyi ndui ra xaan iñi sii ndo vatyi quehin sa ndisa sihin ndo?

17 Ta ñiyɨvɨ zacuaha inga cuhva cuan, vaha xaan zavaha ñu sihin ndo cuñi ndo, zoco yɨvɨ sa vaha cuu si sa ndisa. Cuñi ñu zacuzɨɨn ñu sii ndo vatyi tacuan ta cua cundyico ndo sii maa ñu.

18 Ndisa vatyi vaha tatu zavaha ñu sa vaha sihin ndo. Tatu sa vaha cuu sa nanducu ñu sa ndisa, nazavaha ñu sii si tañi quɨvɨ sa ndyei sihin ndo.

19 Zehe ndyihi, ndyehi tundoho inga saha sa cuenda ndo tañi tundoho ndyehe minoo ñaha tatu sa cuñi cacu zehe ña. Ta cua ndyehi tundoho ndya cua ndundyee iñi ndo sa ndisa sihin tundyee iñi ra Cristo.

20 Vaha xaan tatu cuu quisi nu yucu ndo vityi; cuñi quehin sihin maa ndo. Ña ñihi que cuhva zacui sihin ndo.

Minoo cuhva cuenda ña Agar ta ña Sara

21 Ndoho, ra cuñi sa cundyaca ñaha ley ra Moisés sii ndo, nacatyi ndo sihin: ¿Atu cutuñi iñi ndo cuhva catyi ley cuan?

22 Catyi Tuhun Ndyoo vatyi i sicoo uu tahan zehe ra Abraham. Minoo ra i cuu zehe ra sihin ñaha i cuu muzu ñazɨhɨ ra. Ta inga ra i cuu zehe ra sihin ñazɨhɨ ra. Ta yɨvɨ muzu i cuu ñazɨhɨ ra Abraham.

23 Agar i sinañi muzu cuan, ta i cacu zehe ña tañi cacu zehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zoco zehe maha Sara, ñazɨhɨ ra Abraham, i cacu ra vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi cua coo minoo zehe ñazɨhɨ ra.

24 Ta sa nduu tahan ñaha cuan cuu tañi uu tahan tyiño zandaa ra Ndyoo. Minoo si i saha ra nu yucu Sinaí. Yucuan i saha ra ley sii ra Moisés. Ta ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ley cuan cuu tañi ña Agar vatyi minoo muzu ñi i cuu ña sihin zehe ña.

25 Tañi ña Agar ta tañi yucu Sinaí ta tacuan iyo ñuu Jerusalén vityi vatyi ndyaca ñaha ley sahnu sii ñiyɨvɨ ñuu cuan. Cuu ñu tañi muzu sii ley cuan.

26 Zoco andɨvɨ iyo inga ñuu Jerusalén. Minoo ñuu sa ñahñi sa ndyaca ñaha sii cuu

si. Ta ñahñi tucu sa ndyaca ñaha sii maa yo vatyi cuenda ñuu sa iyo andɨvɨ cuu yo.

27 Ta catyi Tuhun Ndyoo:

Cuzɨɨ xaan iñun ñaha sa ñá sicoo zehe; yoñi zehun, ta i zandoo yɨun suun.

Zɨɨ xaan cuñun ndya cuhva cua vacu soon sihin sa zɨɨ cuñun, yoho ñaha sa yoñi zehe.

Vatyi cuaha ca zehe ñaha sa zandoo yɨɨ sii cua coo ta zɨquɨ ñaha sa iyo yɨɨ.

28 Ta maa yo hermanos, cuu yo tañi ra Isaac zehe ra Abraham vatyi i cacu ra cuhva i catyi maa ra Ndyoo.

29 Zoco ra i cacu cuenda ñaha sa cuu muzu cuan i cuu ra ra xaan iñi sii ra i cacu cuhva catyi ra Ndyoo, ta tacuan cuu si ndya cuhva ndya vityi. Ñiyɨvɨ sa cuñi zavaha cuhva catyi ley, xaan iñi ñu sii maa yo ñiyɨvɨ zacacu ra Ndyoo sa cuenda Tatyi Ii ra.

30 Ta ¿ñaa catyi Tuhun Ndyoo? Catyi si: “Tava ndyizo ndo sii ñaha sa cuu muzu sihin zehe ña. Vatyi zehe muzu cuan ma cuu ñihi ra sa sii zutu ra tañi cua ñihi zehe ñaha sa cuu ñazɨhɨ ra sa ndisa.”

31 Yucuan cuenda, hermanos, yɨvɨ zehe ñaha cu muzu cuu maa yo. Maa yo cuu tañi zehe ñazɨhɨ ra Abraham vatyi yɨvɨ muzu cuu yo. (Tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii yo vatyi sino iñi yo ta yɨvɨ sa cuenda sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu.)

5

I ndasi ra Cristo sii ndo; coo ndo cuhva cuan

1 I ndasi ra Cristo sii yo vatyi cua coo yo libre. Coo ndo cuhva cuan, ta ma nduu ndo muzu sii ley sahnu cuan inga saha a sii costumbre sa zavaha ñiyɨvɨ.

2 Ndyehe ndo, yuhvi ra Pablo catyi sihin ndo vatyi tatu zavaha ndo costumbre circuncisión cuan ta sica iñi ndo vatyi cua zacacu si sii ndo, ma cuu tyindyee ra Cristo sii ndo.

3 Cuñi catyi inga saha sihin tandɨhɨ ra cuñi cacu sihin costumbre circuncisión cuan vatyi tatu tacuan cuñi ra, cuñi si sa zavaha ra tandɨhɨ cuii sa catyi ley ra Moisés.

4 Tandɨhɨ ndoho ra sica iñi vatyi cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ndo vatyi zavaha ndo cuhva catyi ley sahnu cuan, cuu si tañi i zandoo ndo sii ra Cristo. Sa zaña ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii ndo.

5 Vatyi maa yo sa iyo tundyee iñi sa saha Tatyi Ii sii yo, ndatu yo sa cua zanduvaha ra Ndyoo sii yo ityi nuu maa ra sa cuenda sa sino iñi yo.

6 Vatyi tatu sa ndu-ɨɨn yo sihin ra Cristo Jesús, ña tyindyee si tatu zavaha yo costumbre circuncisión cuan a tatu ma zavaha yo sii si. Sa tyindyee cuu sa sino iñi yo sii ra Cristo, ta zañaha yo tatu sino iñi yo tatu zavaha yo sa vaha sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

7 Vaha xaan i zavaha ndo quɨvɨ cuan. ¿Yoo sa zatɨvɨ sii ndo? ta vityi ña tyaa ca ndo yahvi sii sa ndisa.

8 Yɨvɨ cuenda ra Ndyoo, ra i cana sii ndo, cuu cuhva cuan.

9 Tañi cua ndaa pan sihin zuhva ñi yusa iya, tacuan cuu cuhva cuu zatɨvɨ minoo ñi ñiyɨvɨ sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.

10 Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra zatɨvɨ sii ndo vazu yoo ca ra cuu ra. Zoco sito vehi vatyi cua tyindyee ra ndyaca ñaha sii yo sii ndo ta ma caca iñi ndo inga cuhva ta zɨquɨ cuhva i zacuehi sii ndo.

11 Ta sa cuenda mi, hermanos, tatu cua catyi vatyi vaha zavaha ca yo costumbre circuncisión cuan, ma cuxaan xaan ñiyɨvɨ hebreo sihin. Zoco cuxaan ñu vatyi catyi vatyi sihi ra Cristo nuu cruz sa cuenda cuatyi yo.

12 Ta sa cuenda ra zatɨvɨ sii maa ndo ¡vaha xaan tatu ndaha zaña ra sii ndo ta cuhun ra!

13 Vatyi i casi ra Ndyoo sii maa ndo, hermanos, vatyi ñahñi ca sa cua cundyaca ñaha sii ndo, zoco yɨvɨ sa cuenda sa cua zavaha ndo ñaa sa cuñi maa ndo. Cuñi si sa tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ndo sii ñu.

14 Iyo minoo tuhun sisi Tuhun ra Ndyoo ta catyi si: “Cuñi ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuñi ndo sii maa ndo.” Ta tatu cuñi ndisa cuii yo sii ñiyɨvɨ, sihin minoo ñi cuhva cuan ta zavaha yo tandɨhɨ sa catyi ley ra Ndyoo.

15 Zoco tatu xaan cuñi ndo ndyehe ndo sii minoo tahan ndo, ta tatu cahan cuehe ndo sii tahan ndo, coto vaha ndo sii ndo coto ndaha zatɨvɨ ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo.

Cuhva ña vaha sa cuñi yo zavaha yo, ta cuhva zavaha yo tatu zavaha yo cuhva cuñi Tatyi Ii

16 Ihya cuu sa cuñi catyi sihin ndo:
Zavaha ndo cuhva cuñi Tatyi Ii ra Ndyoo,
ta tacuan ta ma zavaha ndo sa ña vaha sa
cuñi maa ndo zavaha ndo.
17 Vatyi iyo minoo cuhva sa cuñi Tatyi
Ii zavaha yo, ta maa yo cuñi yo zavaha
yo inga cuhva. Ta ña cuñi yo zavaha yo
cuhva cuñi Tatyi Ii. Cuhva cuñi Tatyi Ii, ña
sasi tahan si sihin cuhva cuñi maa yo. Ta
yucuan cuenda ma cuu zavaha yo cuhva
cuñi maa yo.
18 Zoco tatu zavaha yo cuhva cuñi Tatyi
Ii, ña ndyaca ñaha ca ley cuan sii yo.
19 Ña yɨɨ ndyehe yo ñaa sa zavaha ñiyɨvɨ
tatu zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu. Quixi
rayɨɨ sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu
a ña tindaha ñu. Ta tacuan tucu zavaha
ñuzɨhɨ sihin rayɨɨ, ta cuaha xaan sa quiñi
zavaha ñiyɨvɨ sihin coño ñuhu ñu.
20 Zacahnu ñu sii zandu. Zatazi ñu. Cux-
aan ñu ndyehe ñu sii inga ñiyɨvɨ. Sahñi
tahan ñu. Cuñi xaan ñu sa sii inga ñiyɨvɨ.
Yatyi xaan cuxaan ñu. Maa ñi sa cuenda
maa ñu sica iñi ñu. Sahñi tahan ñu ta zɨquɨ
zavaha ñu zɨɨn zɨɨn ityi.
21 Cuñi xaan ñu ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ.
Sahñi ñu ñiyɨvɨ. Siñi ñu. Zacahnu xaan ñu
vico. Ta inga cuhva tañi cuhva ya zavaha
ñu. Ta nacatyi sihin ndo tañi sa catyi sihin
ndo quɨvɨ cuan vatyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva
ya ma cuu cuhun ñu nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo.
22 Zoco tatu zatyiño xaan Tatyi Ii sihin yo,
ihya cuu cuhva cua coo yo. Cua cuñi xaan
yo sii inga ñiyɨvɨ; cua cuzɨɨ xaan iñi yo; cua
coo sa taxi añima yo. Cua coo xaan tundyee
iñi sii yo sihin ñiyɨvɨ. Vii xaan cua coo yo,
ta cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan. Ta cua zavaha
yo sa vaha sihin ñiyɨvɨ, ta ma zaña yo sa
zavaha yo sa vaha.
23 Ta inga cuhva saha Tatyi Ii sii yo cuu sa
mazu xaan iñi yo ta sa cuu cundyaca ñaha
yo sii yo. Tatu zavaha yo tandɨhɨ cuhva ya
ma cuu catyi ley sahnu vatyi iyo cuatyi yo.
24 Ta maa yo sa cuu cuenda ra Cristo
Jesús, sa zaña yo sa zavaha yo sa ña vaha,
ta ña zavaha ca yo cuhva cuñi maa yo.
25 Ta tañi sa nduu yo ñiyɨvɨ saa sa cuenda
Tatyi Ii ra Ndyoo, tacuan cuñi si sa tyaa
yo yahvi sa zacuaha ra sii yo cuhva cua
zavaha yo.
26 Ta ma nducu yo cuhva sa zacahnu
ñiyɨvɨ sii yo. Ta ma zacahñi tahan yo sii
ñiyɨvɨ, ta ma cuñi yo sa sii inga ñiyɨvɨ.

6

Tahan si sii yo sa tyindyee yo sii ra tahan yo

1 Hermanos, tatu ndyehe ndo vatyi
zavaha minoo ra tahan ndo minoo cuatyi,
cuñi si sa tyindyee ndo sii ra ta nazandoo
ra sii si, ndoho ra tyaa xaan yahvi sii ra
Ndyoo. Zoco vii ñi cahan ndo sihin ra ta
coto vaha ndo sii ndo coto nducu coto ihñi
tucu cuihna sii maa ndo.
2 Ta tahan si sa cuizo yo zuhva sa vee
sa ndyizo inga ra. Tatu tacuan zavaha yo,
cuñi si catyi si vatyi tyaa vaha yo yahvi sii
ra Cristo.
3 Ta tatu iyo yo sica iñi yo vatyi ra ñiñi
xaan cuu yo ta ña ndisa, zuun ñi sii maa yo
zandavi ñaha yo cuhva cuan.
4 Nandyehe xihna yo sii tyiño maa yo, ta
cua coto yo tatu zavaha yo sa vaha, ta zɨɨ
cua cuñi yo. Ta ma ndyehe xaan yo ñaa sa
zavaha inga ra.
5 Vatyi tahan si sii minoo minoo yo
cundyee iñi yo ñaa sa tahan yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
6 Ta cuñi si sa tyindyee ndo sii ra zacuaha
Tuhun Ndyoo sii ndo, ñaa sa siñi ñuhu sii ra.
7 Ta ma zandavi ñaha ndo sii ndo. Yoñi
sa cuu zandavi ñaha sii ra Ndyoo. Tandɨhɨ
sa cua tasi minoo ra, yucuan cuu sa cua
naquihin ra. (Tatu zavaha ndo sa vaha cua
nañihi ndo sa vaha, ta tatu zavaha ndo sa
ña vaha cua nañihi ndo sa ña vaha.)
8 Tatu zavaha ndo sa ña vaha cuhva cuñi
maa ndo, cua zatɨvɨ si cuan sii ndo. Zoco
tatu zavaha ndo cuhva cuñi Tatyi Ii, cua
cuhva Tatyi Ii sa cundito ndo tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
9 Ma cuhva yo sa cundɨhɨ iñi yo ta zaña yo
sa zavaha yo sa vaha vatyi tatu ma zaña yo
sa zavaha yo sa vaha, cua coo quɨvɨ cua ñihi
yo sa vaha sa cuenda si.
10 Yucuan cuenda tandɨhɨ saha tatu saha
si cuhva, nazavaha yo sa vaha sihin tandɨhɨ

ñiyɨvɨ, ta ñihi ca nazavaha yo sii si sihin ñiyɨvɨ sino iñi.

Nu sa cuñi ndɨhɨ carta ra Pablo

11 Ndyehe ndo vatyi nahnu xaan letra
tyei ihya sihin ndaha mi.
12 Ra sa cuñi zañiñi sii ndo sa zavaha
ndo costumbre circuncisión cuan, zavaha
ra cuhva cuan vatyi cuñi ra sa coo vaha ra
sihin ñiyɨvɨ. Ña cuñi ra ndyehe ra tundoho
sa cuenda sa sino iñi ra vatyi sa sihi ra
Cristo sa cuenda maa yo ta yucuan cuu
cuhva cua cacu yo. Ñahñi ca inga cuhva.
13 Zoco nu maa ra sa zavaha costumbre
cuan ta ña tyaa ra yahvi sii tandɨhɨ ley
sahnu. Zoco cuñi ra sa zavaha maa ndo
costumbre cuan vatyi tacuan ta cua caca
iñi ra vatyi ra ñiñi xaan cuu ra vatyi ndyico
ndo cuhva catyi ra.
14 Ta mi, ña cuñi zacahni sii, nu siin. Zoco
zɨɨ xaan cuñi vatyi i sihi ra Jesucristo nu
cruz sa cuenda mi. Maa ra ndyaca ñaha sii
yo. Sa cuenda sa sihi maa ra, ta ña cuñi que
sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ña ndyaca ñaha ca si
sii.
15 Vatyi tatu ndyico yo sii ra Cristo Jesús,
ña ñiñi ca sa zavaha yo costumbre circun-
cisión a sa ma zavaha yo sii si. Sa ñiñi ca
cuu sa nduu yo ñiyɨvɨ saa.
16 Ta nacuhva ra Ndyoo sa coo sa taxi
ñima tandɨhɨ ndoho sa iyo cuhva ya. Ta
nacundahvi iñi ra sii tandɨhɨ ndo sa cuu
ñiyɨvɨ ra sa ndisa cuii.
17 Ityi nuu ca ña cuñi sa cuhva ca ndo
tizɨhɨ sii, saha tuhun ya vatyi tandɨhɨ pehla
sa iyo coño ñuhi zañaha si vatyi minoo
muzu ra Jesús cui sa ndisa.
18 Hermanos, nanazoco xaan ra Jesu-
cristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sii ndo. Ta
nacuu si sa ndisa.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Efeso

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Efeso

1 Yuhvi ra Pablo, minoo apóstol cui, cuhva cuñi ra Ndyoo. Tyei carta ya sii maa ndo sa sino iñi ñuu Efeso vatyi sino xaan iñi ndo sii ra Cristo Jesús.

2 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo tumañi iñi sii ndo ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii yo

3 Nazacahnu yo sii ra Ndyoo, Zutu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tyindyee xaan ra sii yo, ta saha xaan ra sa vaha sii yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo. Saha xaan ra sa vaha sa iyo andɨvɨ sii yo.

4 I casi ra sii yo sa cu-ɨɨn yo sihin ra Cristo ndya quɨvɨ cumañi ca zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan ta ñiyɨvɨ ñahñi cuatyi ityi nuu ra vatyi cuñi xaan ra sii yo.

5 Ta sa naha i tyaa ra cuhva sa zanduu ra zehe ra sii yo sa cuenda ra Jesucristo vatyi yucuan cuu sa cuñi ra zavaha ra.

6 Ta yucuan cuenda zacahnu yo sii ra vatyi vaha xaan sa zavaha ra. Saha xaan ra tumañi iñi sii yo vatyi zandu-ɨɨn ra sii yo sihin Zehe ra, ta cuñi xaan ra sii Zehe ra.

7 Cuñi xaan ra Ndyoo sii yo, ta yucuan cuenda i tyiyahvi ra sa cuenda cuatyi yo sihin nɨñɨ ra Cristo ta i zandasi ra cuatyi yo.

8 Saha xaan ra tumañi iñi sii yo vatyi i saha ra sa siñi tuñi maa ra sii yo.

9 Ta i zacoto ra sii yo minoo cuhva xehe sa cuñi maa ra, minoo cuhva sa i sica iñi ra sa cua zavaha ra.

10 Vatyi natahan si quɨvɨ ta cua zandu-ɨɨn ra tandɨhɨ, ta cua cundyaca ñaha ra Cristo tandɨhɨ, sa iyo ityi zɨquɨ ta sa iyo nu ñuhu.

11 Sa cuenda sa i zavaha ra Cristo, ta i casi ra Ndyoo sii yo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii yo. I cuñi maa ra Ndyoo zavaha ra tandɨhɨ cuhva ya. Zavaha maa ra ñaa sa cuñi maa ra.

12 Ta tacuan i zavaha ra vatyi maa ndi sa sino iñi sii ra Cristo sa xihna ñi, cua zacahnu xaan ndi sii ra Ndyoo vatyi vaha xaan ra.

13 Ta i sino tucu iñi maa ndo sii ra Cristo sa i siñi ndo tuhun ndisa, cuhva cacu yo. Ta sa yaha sino iñi ndo sii ra, ta zɨquɨ cuu si tañi i tyaa ra Ndyoo tuñi ra sii ndo vatyi i saha ra Tatyi Ii ra sa coo ra añima ndo tañi sa i catyi ra, ta sii maa ra cuu sii ndo.

14 Tatyi Ii cuan cuu sa saha ra Ndyoo sii yo sa xihna ca. Ta cuhva cuan zañaha si vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ sa cua cuhva ra Ndyoo sii yo quɨvɨ cua ndɨhɨ zacacu ra sii yo. Ta zavaha ra tandɨhɨ cuhva ya vatyi cua zacahnu yo sii ra vatyi vaha xaan ra.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra cuaha xaan sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ sino iñi

15 Yucuan cuenda ndya quɨvɨ i site cuhva sino xaan iñi ndo sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, ta cuhva cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.

16 Ndya quɨvɨ i site cuhva cuan ta ñá zañe sa quehin sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo. Ta nacuhva xein tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo.

17 Sique sii ra Ndyoo ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun ñi maa ra Ndyoo cuu Zutu maa yo. Nazacahnu xaan yo sii ra. Sii maa ra sique vatyi nacuhva ra sa siñi tuñi sa saha Tatyi Ii sii ndo vatyi tacuan ta cua cutuñi ca iñi ndo, ta cua coto vaha ca ndo sii ra.

18 Tacuan ta zɨquɨ cua cutuñi ca iñi ndo, ta cua coto ca ndo ñaa sa cua ñihi ndo vatyi maa ndo cuu ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo. Ta cua coto ndo vatyi vaha xaan ta tyaqui xaan cuu sa cua cuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sii ra.

19-20 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa coto ndo cuhva tyindyee ra sii maa yo sa sino iñi sii ra vatyi cahnu xaan ca cuu tundyee iñi sii maa ra. Tundyee iñi maa ra sa tyindyee sii yo cuu sa zuun ñi tundyee iñi sa zanandoto sii ra Cristo sisi sa i sihi ra, ta i saha ra Ndyoo sa cundyaa ra Cristo siyo cuaha ra andɨvɨ.

21 Ta yucuan cuu nu i zanducahnu xaan ra Ndyoo sii ra Cristo. Cahnu ca ra ta zɨquɨ

tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ a andɨvɨ. Vazu rey cuu ra cuan a ra ndyaca ñaha cahnu xaan a vazu ángel andɨvɨ, zoco cahnu ca ra Cristo vityi ta ityi nuu ca.

22 Ta saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha ra Cristo sii tandɨhɨ. Ra cu nuu cuu ra sii ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra. Cuu ra tañi xiñi ñu.

23 Ta ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra cuu tañi coño ñuhu ra. Zacutu cuii ra añima yo, ta zacutu cuii ra tandɨhɨ cuii sa iyo.

2

Zacacu ra Ndyoo sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo

1 Quɨvɨ ta sino ca iñi ndo Tuhun Ndyoo cuu si tañi sa sihi añima ndo vatyi i zavaha ndo cuatyi ta tandɨhɨ cuhva sa ña tahan iñi ra Ndyoo. Zoco i saha ra Ndyoo minoo cuhva saa coo ndo vatyi i ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo.

2 Ityi sata i zavaha ndo cuatyi tañi zavaha inga ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. I zavaha ndo cuhva cuñi ra ndyaca ñaha sii cuihna. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra Ndyoo.

3 Ta tacuan i cuu tandɨhɨ yo quɨvɨ sa ñá sito yo sii ra Ndyoo. I zavaha yo cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu yo ta sa cuñi sa siñi tuñi yo tañi zavaha tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Inuu ñi i cuu yo tañi inga ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda i tahan si sii yo sa cuxaan xaan ra Ndyoo sihin yo.

4 Zoco i cundahvi xaan iñi ra Ndyoo sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo.

5 Ta vazu i sicoo yo tañi sa i sihi yo quɨvɨ cuan sa cuenda cuatyi yo, zoco i zanandoto ra sii maa yo ɨɨn ñi sihin ra Cristo. Zacacu ra Ndyoo sii yo maa ñi sa cuenda tumañi iñi sa zavaha ra sii yo.

6 Tañi sa zanandoto ra Ndyoo sii yo sihin ra Cristo cuu si, ta saha ra sa cundyaa yo andɨvɨ sihin ra. (Tañaha ca cua saa yo yucuan, zoco tañi sa saa yo yucuan cuu si vatyi ma cuu ca cundyaca ñaha cuatyi sii yo.)

7 Tacuan zavaha ra Ndyoo vatyi ityi nuu ca cua zañaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu tumañi iñi i zavaha ra sii yo sa cuenda ra Cristo Jesús. Ta i zavaha xaan ra sa vaha sihin yo.

8 Vatyi sa cuenda tumañi iñi sa zavaha ra Ndyoo ta cacu yo sihin sa sino ñi iñi yo sii ra. Ta sa zacacu ra Ndyoo sii yo, yɨvɨ minoo sa zavaha maa yo cuu si. Minoo sa saha maa ra Ndyoo sii yo cuu si.

9 Ma cuu zavaha yo sa vaha ta ñihi yo sii si coto caca iñi yo vatyi vaha xaan maa yo.

10 Vatyi maa ra Ndyoo i zanduvaha sii yo. Zandu-ɨɨn ra sii yo sihin ra Cristo Jesús vatyi tacuan ta cua zavaha xaan yo sa vaha cuhva i tyaa ra Ndyoo ta sa naha.

Vazu ñiyɨvɨ hebreo cuu yo a vazu ñiyɨvɨ inga tata, zoco tandɨhɨ yo cuu yo ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa cuenda ra Cristo

11 Yucuan cuenda nacohon iñi ndo cuhva i sicoo ndo ityi sata. Yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu maa ndo. Ta catyi ñiyɨvɨ hebreo vatyi ña vale ndo vatyi ña zavaha ndo costumbre circuncisión tañi zavaha maa ñu. Ta sica iñi ñu vatyi vaha ca maa ñu ityi nuu ra Ndyoo vatyi zavaha ñu costumbre cuan.

12 Ityi sata ñá sicoo ra Cristo añima ndo. Ña ɨɨn ñi i cuu ndo sihin ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñá sito ndo tyiño i zandaa ra Ndyoo sihin ra Abraham, cuhva i catyi ra vatyi cua zanduvaha ra sii yo sihin ra. Ñá sito ndo sii ra Ndyoo quɨvɨ cuan, ta ñahñi sa vaha cua ñihi ndo.

13 Quɨvɨ cuan sica xaan i sindyaa ndo nuu ra Ndyoo. Zoco vityi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús. I sati nɨñɨ ra sa cuenda maa ndo, ta yucuan cuenda nañaa ndo sii ra Ndyoo.

14 Zanduvaha ra Cristo sii yo sihin ra Ndyoo. Zandu-ɨɨn ra sii nduu tahan yo. Zandu-ɨɨn ra sii nduhvi ra hebreo sihin maa ndo sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Zanduvaha ra cuhva iyo yo sihin minoo yo ta sihin inga yo. I cuu si tañi sa zanduva ra minoo nuzama sa sindyaa mahñu nu yucu yo.

15 Maa ra Cristo i zandɨhɨ cuhva sicoo sihin ley sahnu quɨvɨ i saha ra coño ñuhu ra ta sihi ra nu cruz. Ley sahnu cuan i zanduzɨɨn si sii yo vatyi i zavaha maa ndi costumbre sa catyi ley cuan, ta ñá zavaha maa ndo sii si. Zoco i zandu-ɨɨn ra Cristo sii yo quɨvɨ i saha ra minoo cuhva saa coo yo, ta zanduvaha ra sii minoo yo sihin inga yo.

16 I sihi ra nuu cruz sa cuenda cuatyi yo,
ta i zanduvaha ra sii tandɨhɨ yo sihin ra
Ndyoo. Ta i zandu-ɨɨn ra sii yo sa ndisa.
17 I quisi ra Cristo, ta i nacatyi ra sihin yo
cuhva cua coo vaha yo sihin ra Ndyoo ta
sihin minoo yo ta sihin inga yo. I nacatyi
ra cuhva cuan sihin maa ndo, ra sica xaan
i sindyaa nuu ra Ndyoo ta sihin maa ndi ra
hebreo, ra sa sito zuhva Tuhun Ndyoo.
18 I sihi ra Cristo sa cuenda yo, ta yucuan
cuenda cuu tuhva tandɨhɨ yo sii ra Ndyoo
Zuto yo vatyi ɨɨn ñi Tatyi Ii cuu sa iyo añima
yo vazu ñiyɨvɨ hebreo cuu yo a vazu yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu yo.
19 Yucuan cuenda yɨvɨ ca ñiyɨvɨ inga tata
cuu ndo a ñiyɨvɨ inga ñuu. Sa nduu ndo
ñiyɨvɨ sa cuenda ñuu ra Ndyoo ɨɨn ñi sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra. Sa nduu
ndo ñiyɨvɨ ra.
20 Ta tañi minoo vehe cuu tucu ndo. Ra
apóstol sihin ra profeta, tañi cimiento si
cuu ra. Ta zuun ñi ra Cristo Jesús cuu
minoo yuu sa ñiñi ca nu cuu sɨquɨ vehe.
21 Ta zɨquɨ ra Cristo cuahan ndaa vehe
minoo cuhva vaha xaan, ta cua cuu si mi-
noo vehe ñuhu sa cuenda ra ndyaca ñaha sii
yo.
22 Ta maa ndo cuu tucu zuhva vehe ñuhu
cuan. Ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Ndyoo ta sihin
minoo ndo ta sihin inga ndo, ta tacuan
nduu yo minoo vehe nu iyo ra Ndyoo vatyi
iyo Tatyi Ii ra añima sa minoo minoo yo.

3

Saha ra Ndyoo tyiño sii ra Pablo sa nacatyi ra Tuhun ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

1 Yuhvi ra Pablo ñohi vehe caa sa cuenda
maa ndo vatyi zacote tuhun ra Cristo sii
ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
2 Sica iñi vatyi sa sito ndo vatyi cahnu
xaan cuu tumañi iñi i saha ra Ndyoo sii,
vatyi cuu tyindyei sii maa ndo.
3 Sa nacatyi sihin ndo zuhva sa cuenda
cuhva i zañaha ra Ndyoo minoo sa xehe sii,
sa cuenda maa ndo.
4 Ta tatu cua cahvi ndo carta i tasi sii
ndo cua coto ndo cuhva i saha ra Ndyoo sa
cutuñi iñi tuhun ra Cristo sa ña sito ñiyɨvɨ.
5 Ta sa naha ñá zacoto ra Ndyoo tuhun
cuan sii ñiyɨvɨ tañi zacoto ra vityi sii ra
apóstol ta sii ra profeta. Vityi zacoto ra
Ndyoo sii ndi sihin Tatyi Ii ra.
6 Ta tuhun xehe cuan cuu sa catyi vatyi
maa ndo sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cua ñihi
ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo ɨɨn ñi sihin
nduhvi ra hebreo vatyi ɨɨn ñi coño ñuhu ra
Cristo cuu tandɨhɨ yo. Ta cua ñihi yo sa sa
catyi ra Ndyoo, vatyi cua cuhva ra sii si sii
yo sa cuenda ra Cristo Jesús.
7 Tumañi iñi sa i saha ra Ndyoo sii, cuu
sa i saha ra tundyee iñi sii, sa zacote tuhun
vaha ya sii ñiyɨvɨ.
8 Sica iñi vatyi luhlu que ta zɨquɨ tandɨhɨ
inga ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo. Zoco i
saha ra Ndyoo tumañi iñi ya sii, sa zacote
tuhun ra Cristo sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ he-
breo cuu, cuhva vaha xaan sa cua ñihi ñu
sa cuenda ra Cristo.
9 Ta saha ra Ndyoo tyiño sii, sa zacote
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ minoo cuhva sa sa sito ra
Ndyoo cua zavaha ra cumañi ca sino ñuu
ñiyɨvɨ. Ta sa naha ñá saha ra Ndyoo sa coto
ñiyɨvɨ tuhun ya.
10 Vatyi tacuan ta tandɨhɨ sa ndyaca ñaha
andɨvɨ cua ndyehe si cuhva vaha xaan sa
zavaha ra Ndyoo sihin maa yo, ñiyɨvɨ sa cuu
cuenda ra. Ta cua coto si vatyi cuaha xaan
sa siñi tuñi iyo sii maa ra Ndyoo.
11 Ta sa cuenda maa yo zavaha ra Cristo
Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, cuhva sa cuñi
ra Ndyoo ta sa naha.
12 Ta sa cuenda ra Cristo iyo cuhva sii yo
sa tuhva yo sii ra Ndyoo. Sino iñi yo sii ra
Cristo, ta yucuan cuenda ña yuhu yo sii ra
Ndyoo.
13 Yucuan cuenda sique sii ndo vatyi ma
nducuihya iñi ndo sa cuenda tundoho sa
ndyehi vityi sa cuenda maa ndo vatyi cua
tyindyee si sii ndo.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi nanacoto ca ñu sii ra Cristo

14 Nacohon iñi sa vaha xaan sa saha ra
Ndyoo Zutu yo sii yo, ta yucuan cuenda iñi
siti nuu ra.
15 Maa ra cuu Zutu tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu sa
cuahan andɨvɨ ta ñu yucu nu ñuhu.
16 Ta sique sii ra vatyi nazandundyee
xaan ra añima ndo sihin Tatyi Ii ra sa iyo
añima ndo. Vatyi vaha xaan cuu sa saha
maa ra.

17 Ta nacoo ra Cristo añima ndo vatyi sino iñi ndo sii ra. Ta tacuan ta cua cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi nañaa ndo sii ra Ndyoo.
18 Ta zɨquɨ cua coo cuhva sii ndo, ta cua cutuñi vaha iñi ndo sihin tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sino iñi vatyi cuñi xaan ra Cristo sii yo. Cuñi xaan ra sii yo ndya cuhva ña ñihi ca yo cuhva nacatyi yo cuhva cuñi xaan ra sii yo.
19 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua coto ndo cuhva cuñi xaan ra sii yo vatyi yaha xaan cuñi ra sii yo, ndya cuhva ndya ma cuu coto yo cuhva sa cahnu xaan cuñi ra sii yo. Ta tacuan ta ñahñi sa cua cumañi sii ndo vatyi ndyaa ra Ndyoo sihin ndo. Ta yucuan cuenda ñahñi sa cua cumañi sii ndo.
20 Ta vityi nazacahnu yo sii ra Ndyoo vatyi cahnu xaan ca cuu tundyee iñi maa ra, ta cuu zavaha ra cuaha xaan ca ta zɨquɨ sa sica yo sii ra ta cuaha ca ta zɨquɨ sa sica iñi yo vatyi zavaha ra sii si zuun ñi sihin tundyee iñi maa ra sa saha ra sii yo.
21 Nazacahnu maa yo, ra sino iñi, sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda sa zavaha ra Cristo Jesús. Nazacahnu yo sii ra vityi ta tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

4

Cuhva ndu-ɨɨn yo sa cuenda Tatyi Ii

1 Yucuan cuenda yuhvi ra ñoho vehe caa ya zañiñi sii ndo vatyi zavaha ndo sa vaha xaan cuhva tahan si zavaha ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo vatyi i casi ra sii ndo sa cuu ndo ñiyɨvɨ ra.
2 Tahan si sii yo sa zanduluhlu yo sii yo ta vii xaan coo yo sihin ñiyɨvɨ, ta nacoo xaan tundyee iñi sii yo sihin ñu. Nacuñi xaan yo sii ra tahan yo, ta nacundyee iñi yo ña sa zavaha ra.
3 Nanducu yo cuhva cu-ɨɨn yo sa ndisa cuii sihin ra tahan yo vatyi cua tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo sa coo sa taxi sii yo sihin ra tahan yo.
4 Vatyi iyo minoo ñi coño ñuhu ra Cristo sa cuu maa yo ra sino iñi sii ra, ta iyo minoo ñi Tatyi Ii ta minoo ñi sa vaha cua ñihi tandɨhɨ yo ityi nuu ca vatyi i casi ra sii yo.
5 Iyo minoo ñi ra ndyaca ñaha sii yo. Ɨɨn ñi sii maa ra sino iñi yo. Ta ɨɨn ñi cuenda maa ra coo ndutya yo.
6 Iyo minoo ñi ra cuu Ndyoo, ta maa ra cuu Zutu tandɨhɨ yo. Ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ sa iyo. Iyo ra sisi añima tandɨhɨ yo, ta sityiño ra sii tandɨhɨ yo ña cuhva cuñi maa ra.
7 Ta sii sa minoo minoo yo saha ra Cristo ndatu cuhva cuñi maa ra.
8 Yucuan cuenda catyi Tuhun Ndyoo:
I zahacanaa ra sii ra xaan iñi sii ra, ta zɨquɨ
i nandaa ra ndya andɨvɨ,
ta i saha ra ndatu sii ñiyɨvɨ.
9 ¿Ta ña cuñi si catyi si sa catyi si vatyi i nandaa ra? Cuñi si catyi si vatyi i noo xihna ra ndya ñuu ñiyɨvɨ.
10 Ta ra i noo cuan, zuun ñi ra cuu ra i ndaa ndya andɨvɨ nu zucu ca. Ta tacuan zavaha ra ta zacutu ra ñuu ñiyɨvɨ ya sa maa ñi maa ra vatyi vazu ndyaca maa, iyo ra.
11 Ta i saha ra ndatu sii sa minoo minoo yo. Iyo yo cuu yo apóstol. Iyo yo cuu yo ra nacatyi tuhun saha ra Ndyoo sii yo. Iyo yo cuu xaan nacatyi yo cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Iyo yo cuu yo ra zacuenda sii ñiyɨvɨ sino iñi, ta inga yo zacuaha yo Tuhun Ndyoo sii ñu.
12 Saha ra Ndyoo cuhva cuan sii ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta ñahñi cua cumañi sii yo, ra cuu ñiyɨvɨ ra. Tacuan ta cuu zatyiño yo tyiño ra, ta cuu ndundyee yo sihin Tuhun Ndyoo
13 ndya cua ndu-ɨɨn yo sa ndisa cuii cuhva sino iñi yo ta cuhva coto vaha yo sii Zehe ra Ndyoo. Ta tacuan ta cua nduu yo ñiyɨvɨ vaha xaan, ta cua ñihi yo tandɨhɨ sa saha ra Cristo sii yo, ta cua nduu yo tañi maa ra.
14 Ta zɨquɨ ma cuu ca yo tañi sa ndyihi. Vatyi sa ndyihi, yatyi xaan sino iñi si sii sa zɨɨn zɨɨn tuhun. Zoco ma cuu yo cuhva cuan coto ñihi ñiyɨvɨ cuhva zandavi ñaha ñu sii yo.
15 Zoco ihya cuu sa cua zavaha yo; cua cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, ta cua cahan yo sa ndisa sihin ñu, ta cua cuahnu yo sa ndisa cuii ta nduu yo tañi ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
16 Ta tañi ɨɨn ñi cuu coño ñuhu yo, tacuan tucu tandɨhɨ maa yo. Sa cuenda ra Cristo

ta ɨɨn ñi cuu yo sihin ra tahan yo. Ta tañi ndyaca ñaha xiñi yo sii tandɨhɨ coño ñuhu yo, tacuan ndyaca ñaha ra Cristo sii yo, ta ñihi yo tundyee iñi sii ra. Ta tacuan tyindyee yo sii ra tahan yo vatyi cuñi xaan yo sii ra, ta cua ndundyee ca tandɨhɨ yo.

Saha ra Cristo minoo cuhva saa coo yo

17 Cuhva sa cua nacatyi sihin ndo vityi cuu si minoo cuhva nacatyi ra ndyaca ñaha sii yo vatyi ma cuu ca ndo tañi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo vatyi zavaha ñu ñaa sa tondo ñi sica iñi ñu.
18 Ña vaha ca sa siñi tuñi sii ñu. Ña ñihi ñu cuhva vaha, cuhva saha ra Ndyoo coo yo. Ta tondo xaan iyo ñu vatyi ña zavaha ñu cuhva cuñi maa ra, ta ñihi xaan iñi ñu.
19 Ña cucahan ca nuu ñu tatu zavaha ñu sa ña vaha. Saha ñu sii ñu sa zavaha ñu tandɨhɨ nuu sa ña vaha. Cuñi xaan ñu zavaha ñu tandɨhɨ nuu sa quiñi.
20 Zoco ña tacuan i cutuhva maa yo. Ña tacuan iyo ra Cristo.
21 Tatu sa ndisa vatyi i siñi ndo sa cahan ra ta cutuhva ndo sa zacuaha ra sa cuenda maa ra,
22 sa zandoo ndo cuhva i zavaha ndo ityi sata. Minoo cuhva quiñi xaan i sicoo yo vatyi cuhva ña vaha sa cuñi yo zavaha yo i zandavi ñaha xaan si sii yo.
23 Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo, ta nazama ra cuhva sica iñi ndo.
24 Ta cuu ndo ñiyɨvɨ saa, vatyi tacuan i zanduvaha ra Ndyoo sii yo sa cuu yo ñiyɨvɨ ndoo xaan ta vaha xaan sa ndisa cuii.
25 Yucuan cuenda ma cuvatya yo. Nacahan tandɨhɨ yo sa ndisa sihin ra tahan yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo.
26 Tatu cuxaan ndo zoco ma zavaha ndo sa ña vaha, ta ma cuxaan ndo ndyiyaca.
27 Ta ma cuhva ndo cuhva sii cuihna.
28 Ra sa tuhva zuhu, ma zuhu ca ra. Nazatyiño ra sihin ndaha ra minoo cuhva vaha, ta cua cuu tyindyee ra sii ñiyɨvɨ cumañi si.
29 Ma cahan ndo sa quiñi sihin yuhu ndo. Cahan ndo sa vaha sa cua tyindyee ta sa cua zandundyee ca sii ñiyɨvɨ tyizoho.
30 Ta ma zanducuihya ndo iñi Tatyi Ii ra Ndyoo vatyi i saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo tañi sa tyaa ra tuñi ra sii yo ndya quɨvɨ cua zandɨhɨ ra cuhva zacacu ra sii yo.
31 Ma cuu ndo ñiyɨvɨ tixi iñi, ta ma cuxaan ndo, ta ma xaan xaan cuñi ndo, ta ma cahan ndo sa quiñi, ta ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ. Ta ma cuñi ndo zavaha ndo sa ña vaha sihin ñu.
32 Zoco vii xaan coo ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Cundahvi iñi ndo ta zaha ndo tucahnu iñi sii minoo ndo ta sii inga ndo tañi i zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii maa yo sa cuenda ra Cristo.

5

Cuhva cuñi si coo zehe ra Ndyoo

1 Yucuan cuenda nanducu yo cuhva cuu yo tañi maa ra Ndyoo. Zehe ra cuu sii yo, ta cuñi xaan ra sii yo.
2 Ta cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuñi xaan ra Cristo sii yo ta saha ra sa cuu ra sa cuenda maa yo. Tañi sahñi ñiyɨvɨ mvee ticatyi ta saha ñu sii tɨ sii ra Ndyoo ta sa naha, tacuan i saha ra Cristo sii ra sa cuenda maa yo. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo sihin cuhva i zavaha ra.
3 Ta vityi sa nduu ndo ñiyɨvɨ sa cuenda ra Ndyoo, ña tahan si sa cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu ma tindaha xihna ndo, ta ñaa inga sa quiñi sa zavaha ñiyɨvɨ sihin coño ñuhu ñu.
4 Ta ma cahan ndo sa quiñi ta nu sa tondo, cuhva ña tahan si cahan ndo. Zoco cuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
5 Vatyi sito ndo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha sa quiñi, ma cuu quɨhvɨ ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ra quixi sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu a ñaha sa zavaha tacuan sihin rayɨɨ a ra cuñi xaan sa coo ndaha tyiño, ma cuu cuhun ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi tatu cuñi xaan ñiyɨvɨ sa coo ndaha tyiño ñu, ña zacahnu ñu sii ra Ndyoo cuhva cuan.
6 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo sihin tuhun ña ñiñi vatyi sa cuenda tandɨhɨ cuhva ña vaha ya cua cuxaan ra Ndyoo, ta cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra.
7 Yucuan cuenda ma cutahan ndo sihin ñiyɨvɨ zavaha tacuan
8 vatyi i sicoo maa ndo nu ñaa quɨvɨ cuan. Zoco vityi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra ndyaca ñaha sii yo, ta iyo ndo nu ndisi. Zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ñúhu.

9 Vatyi cuhva vaha sa saha Tatyi Ii sii yo
cuu sa cua zavaha yo sa vaha ta sa ndoo ta
sa ndisa.
10 Nducu ndo cuhva coto ndo ñaa sa
tahan iñi ra ndyaca ñaha sii yo.
11 Ta ma cu-iin ndo sihin ñiyɨvɨ zavaha sa
ña vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ nu ñaa. Ta zacoto
ndo sii ñu vatyi zavaha ñu sa ña vaha.
12 Vatyi saha si ticahan nuu vazu tuhun
cahan ñi yo, sa cuenda cuhva zavaha ñu nu
xehe.
13 Zoco quɨvɨ cua naquita sa xehe cuan
nu ndisi ta casi xaan cua cunaha si vatyi
zandundisi ñúhu maa ra Ndyoo sii tandɨhɨ
si.
14 Yucuan cuenda iyo nu catyi si tyehen:
Ndoyo ndoho ra quixi xaan.
Nduvita ndo nu yucu ñiyɨvɨ i sihi vatyi cua
cuhva ra Cristo ñúhu ityi cuhun ndo.
Catyi si.
15 Yucuan cuenda zacuenda ndo cuhva
zavaha ndo. Ma zavaha ndo cuhva zavaha
ñiyɨvɨ ña sito. Zavaha ndo cuhva zavaha
ñiyɨvɨ sito.
16 Cutyiño vaha ndo minoo minoo quɨvɨ
yozo caa zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo vatyi
quiñi xaan cuu tyiemvu ya vityi.
17 Yucuan cuenda ma cuu ndo ñiyɨvɨ
tondo; tyituñi iñi ndo ñaa sa cuñi ra ndyaca
ñaha sii yo sihin ndo.
18 Ma coho ndo ndixi, ta ma cuu ndo ra
siñi vatyi yucuan cua zatɨvɨ sii ndo. Zoco
cuhva ndo sa cutu cuii Tatyi Ii añima ndo.
19 Cahan ndo maa ñi sa vaha sihin minoo
ndo ta sihin inga ndo. Cata ndo salmos, ta
coro ta yaa sa saha Tatyi Ii sii ndo. Cata ndo
ta zacahnu ndo sii ra Ndyoo sihin tandɨhɨ
cuii añima ndo.
20 Ta tandɨhɨ saha vazu ñaa sa tahan
ndo, zoco nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo Zutu yo sihin zɨvɨ ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva cuñi si coo yo sihin ñiyɨvɨ sii yo

21 Tyaa ndo yahvi sii minoo ndo ta sii
inga ndo vatyi cuhva cuan tyaa ndo yahvi
sii ra Ndyoo.
22 Ndoho ñuzɨhɨ, tyaa ndo yahvi sii yɨɨ ndo
tañi tyaa ndo yahvi sii ra ndyaca ñaha sii yo,
ra Cristo.
23 Vatyi ndyaca ñaha rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra tañi
ndyaca ñaha ra Cristo sii ñiyɨvɨ sino iñi sii
ra. Ta zacacu ra sii maa yo sa cuu coño ñuhu
ra.
24 Yucuan cuenda tañi maa yo sa sino iñi
sii ra Cristo tyaa yo yahvi sii ra, zuun ñi
cuhva cuan natyaa ñuzɨhɨ yahvi sii yɨɨ ñu
tandɨhɨ cuii cuhva.
25 Ta ndoho rayɨɨ, cuñi xaan ndo sii ñazɨhɨ
ndo tañi cuñi xaan ra Cristo sii ñiyɨvɨ sino
iñi ta saha ra sa cuu ra sa cuenda maa yo.
26 Tacuan i zavaha ra vatyi cua zanduu
ra ñiyɨvɨ vaha sii yo. Ta zandundɨɨ ra sii yo
sihin sa sicoo ndutya yo ta sihin sa cuɨñɨ yo
Tuhun Ndyoo.
27 Cuñi ra Cristo cuhva ra sii yo sii ra
Ndyoo tañi minoo sa vaha xaan ta ndɨɨ
xaan, ñahñi sa quiñi caa a sa ña vaha zoco
minoo sa vaha xaan sa ndisa cuii ta sa ndoo
xaan.
28 Tacuan i zavaha ra Cristo vatyi cuñi
xaan ra sii yo; yucuan cuenda cuñi si sa
cuñi xaan rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra tañi cuñi ra sii
coño ñuhu maa ra. Tatu cuñi xaan rayɨɨ sii
ñazɨhɨ ra, cuñi xaan ra sii maa ra cuhva
cuan.
29 Vatyi yoñi numinoo ra sa ña cuñi sii
coño ñuhu maa ra, zoco zacuenda xaan ra
sii si tañi zacuenda ra Cristo sii ñiyɨvɨ sino
iñi sii ra.
30 Ta maa yo cuu zuhva coño ñuhu ra
Cristo, coño ra ta yɨquɨ ra.
31 Catyi Tuhun Ndyoo: “Nazandoo rayɨɨ
sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra, ta nandu-iin ra sihin
ñazɨhɨ ra. Ta sa nduu tahan ñu cua nduu ñu
minoo ñi coño ñuhu.”
32 Ihya cuu minoo tuhun xehe sa cahnu
xaan. Ta catyi mi vatyi cuñi si catyi si vatyi
ndu-iin ra Cristo sihin ñiyɨvɨ ra.
33 Ta inga tucu cuhva catyi si vatyi cuñi
si sa cuñi xaan ndo sii ñazɨhɨ ndo tañi cuñi
ndo sii maa ndo, ta natyaa xaan ñuzɨhɨ
yahvi sii yɨɨ ñu.

6

1 Ndoho sa ndyihi tyaa ndo yahvi sii zutu
ndo ta sii zɨhɨ ndo. Tahan si sa tyaa ndo
yahvi sii ñu vatyi sino iñi ndo sii ra Cristo.
2-3 Iyo minoo ley maa ra Ndyoo catyi si:
“Tyaa ndo yahvi sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo.”
Catyi si. Ihya cuu sa xihna ñi ley i catyi
si ñaa sa cua cuhva ra Ndyoo sii yo tatu
zavaha yo sii si vatyi catyi si vatyi zɨɨ xaan
cua cuñi yo tatu zavaha yo sii si, ta cuaha
cuiya cua cundito yo ñuu ñiyɨvɨ ya.

4 Ta ndoho ra cu zutu sa ndyihi, ma za-
cuxaan ndo sii zehe ndo. Zacuaha ndo sii
si tañi cuñi ra Ndyoo, ta cañi ndo sii si tatu
cuñi si, zoco ña yaha xaan.
5 Ndoho ra cu muzu, tyaa ndo yahvi sii
patrón ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Nducu xaan
ndo cuhva zavaha ndo cuhva cuñi ra, tañi
cuhva tyaa ndo yahvi sii ra Cristo. Ta ma
zandavi ñaha ndo sii ra.
6 Zatyiño vaha ndo, yɨvɨ cuhva sa ndyehe
ñi patrón ndo, zoco vazu ña ndyehe ra,
zatyiño ndo. Ta yɨvɨ sa vatyi catyi ra vatyi
ñiyɨvɨ vaha cuu ndo, zoco zatyiño vaha ndo
tandɨhɨ tyiemvu tañi zatyiño ndo tyiño ra
Cristo, ta zatyiño ndo sihin tandɨhɨ cuii
añima ndo.
7 Zatyiño ndo minoo sa ndisa tañi zatyiño
ndo cuenda ra Cristo ta yɨvɨ sa cuenda
ñiyɨvɨ.
8 Vatyi sito yo vatyi ñaa sa vaha zavaha
yo vazu muzu cuu yo a vazu yɨvɨ zoco cua
tyiyahvi ra Cristo sii yo sa cuenda sa vaha
zavaha yo.
9 Ta ndoho ra cu ra ndyaca ñaha sii
muzun, cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sihin muzu
ndo. Ta ma zayuhu xaan ndo sii ra vatyi
sito ndo vatyi iyo ra ndyaca ñaha sii ndo
andɨvɨ, ta ɨɨn ñi ndyehe ra sii tandɨhɨ yo.

Tundyee iñi sa saha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sino iñi

10 Ta inga tucu tuhun, nacoo xaan
tundyee iñi sii ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin
ra ndyaca ñaha sii yo, ta cuaha xaan cuaha
xaan tundyee iñi iyo sii maa ra.
11 Ta tañi zacuenda minoo zandaru sii ra
sihin ndaha tyiño ra, tacuan zacuenda ndo
sii ndo sihin tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo sii
ndo vatyi tacuan ta cuu zahacanaa ndo sii
cuihna vatyi cuñi xaan ra zandavi ñaha ra
sii yo.
12 Ta yɨvɨ sihin ñiyɨvɨ sa iyo coño ñuhu
sahñi tahan yo, sihin tatyi cuihna sa ña cuu
ndyehe yo. Iyo ra ndyaca ñaha nahnu sii
sa ña vaha ñuu ñiyɨvɨ ya ta cuaha xaan inga
tatyi ña vaha.
13 Yucuan cuenda tɨɨn cuenda vaha ndo
sii tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo vatyi tacuan ta
cuu zahacanaa ndo sii cuihna quɨvɨ sahñi
tahan ra sihin ndo, ta ma ndoyo ñuhu ndo.
14 Tañi nandyaa minoo zandaru sihin
minoo sinchu sisi ra, tacuan cuɨñɨ ndyaa
ndo sihin sa ndisa. Ta maa ñi sa vaha
zavaha ndo. Ta tacuan ta cua zacacu ra
Ndyoo sii ndo tañi zacacu minoo zandaru
sii ra sihin minoo caa ñoho yɨquɨ ndyica ra.
15 Ta tañi ñoho zapato saha ra zandaru
ta ndyaa listo ra sa cuhun ra nu iyo cu-
atyi, tacuan cundyaa listo ndo sihin Tuhun
Ndyoo ta zacoto ndo sii ñiyɨvɨ vatyi cuu
nduvaha ñu sihin ra Ndyoo, ta ma cuxaan
ca ra sihin ñu.
16 Ta tañi zacuenda zandaru sii ra sihin
minoo caa ta ma nañi nduva sii ra, tacuan
cuñi si sa cunɨɨ xaan iñi yo sii ra Ndyoo. Ta
cuhva cuan cuu ndahva yo nduva sa cayu
sihin ñuhu sa cañi cuihna sii yo.
17 Ta tañi zacuenda zandaru sii xiñi ra
sihin minoo caa sa ñoho xiñi ra, tacuan
nacuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo nazacacu
ra sii ndo. Ta cutyiño ndo Tuhun Ndyoo
vatyi mityi sa sityiño Tatyi Ii cuu si.
18 Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ
cuii cuhva sihin cuhva saha Tatyi Ii sii ndo.
Ta caca ndo sa tyindyee ra sii ndo. Listo
vaha cuu ndo, ta ma zandoo ndo sa cahan
ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi.
19 Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda
mi vatyi tacuan ta cua ñihi que cuhva
quehin ta ma yuhi zacote Tuhun Vaha sa
cuenda ra Cristo sii ñiyɨvɨ. Xehe xaan i cuu
tuhun ya, zoco vityi sito yo sii si.
20 Ta sa cuenda sa zacote tuhun ra Cristo,
ta ñohi vehe caa, zoco caca ndo sii ra Ndyoo
vatyi ma yuhi ta zacoto que tuhun ra tañi
tahan si zacote.

Tasi ra Pablo sii ra Tíquico nu yucu ra hermano ñuu Efeso

21 Ta cua nacatyi ra hermano Tíquico si-
hin ndo tandɨhɨ sa tehin ta ñaa sa zavehi. Ña
zaña ra sa zatyiño xaan ra tyiño ra ndyaca
ñaha sii yo, ta cuñi xaan ndi sii ra.
22 Tasi sii ra nu yucu ndo vatyi cua zacoto
ra sii ndo yozo caa iyo maa ndi, ta cuhva
cuan cua cuhva ra tundyee iñi sii ndo.
23 Ta nacuhva ra Ndyoo Zutu yo sihin ra
Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo sa coo sa
taxi añima tandɨhɨ ndoho sa cuu yañi yo. Ta
nacuhva ra sa cunɨɨ xaan iñi ndo. Ta tacuan
ta cua cuñi xaan ndo sii maa ra ta sii ñiyɨvɨ.
24 Ta nanazoco xaan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
cuñi xaan sa ndisa cuii sii ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Filipos

Ñoho ra Pablo vehe caa ta tyaa ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Filipos

1 Yuhvi ra Pablo sihin ra Timoteo, muzu maa ra Jesucristo cuu sii ndi. Ta tyaa ndi carta ya sii tandɨhɨ ndoho ra sino iñi sii ra Cristo Jesús ñuu Filipos sihin ra ndyaca ñaha sii ndo ta ra tyindyee sihin tyiño ra Ndyoo nu yucu ndo.

2 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima ndo. Ta tacuan nazavaha tucu ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo.

Cahan ra Pablo sihin ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi

3 Tahan tahan saha nacohon iñi sii ndo ta nacuhve tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo.

4 Ta tandɨhɨ saha sa quehin sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo, zɨɨ xaan cuñi

5 vatyi ndya quɨvɨ xihna ñi sa i siñi ndo tuhun sa cuenda ra Cristo ta ndya vityi ña zaña ndo sa tyindyee ndo sii, ta zacoto yo Tuhun Vaha ra Ndyoo.

6 Sito vehi vatyi tañi i quisaha ra Ndyoo zavaha ra minoo tyiño vaha xaan añima ndo, tacuan cua zavaha ca ra sii si ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo Jesús.

7 Tahan si sa caca iñi cuhva ya sa cuenda maa ndo vatyi ñoho xaan iñi sii ndo. Ta ɨɨn ñi cuhva tyindyee ra Ndyoo sii yo sihin tundyee iñi sii maa ra. Vazu ñohi vehe caa a vazu cuhin nuu ra cu tyiño, zoco saha ra Ndyoo tundyee iñi sii, ta quehin tuhun ra sihin ra ñoho vehe caa ta sihin ra cu tyiño. Ta sito ra vatyi sa ndisa cuu Tuhun Ndyoo.

8 Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuñi xein sii tandɨhɨ ndo tañi cuñi xaan ra Cristo Jesús sii ndo.

9 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua cuñi xaan ca ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua coo ca sa siñi tuñi ra Ndyoo sihin ndo, ta cua cutuñi ca iñi ndo ñaa sa cuu sa ndisa.

10 Vatyi tacuan ta cua cuu casi ndo sa vaha xaan cuhva cuñi ra Ndyoo, ta vaha xaan cua cuu cuhva iyo ndo, ta ñahñi cuatyi ndo cua coo ndya cuhva ndya quɨvɨ cua quisi ra Cristo.

11 Ta tandɨhɨ saha cua zavaha ndo sa vaha ta sa ndoo, cuhva zavaha ra Cristo. Ta cua zacahnu ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo, ta cua catyi ñu vatyi vaha xaan ra sa cuenda cuhva zavaha ra sihin maa ndo.

Maa ñi tyiño ra Ndyoo zavaha ra Pablo vatyi iyo ra Cristo añima ra

12 Ta cuñi sa cua coto ndo hermanos vatyi tandɨhɨ sa tehin, tyindyee si sii, ta ñihi cuhva quehin Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

13 Vatyi tandɨhɨ ra zandaru ta inga ñiyɨvɨ ihya, sito ñu vatyi ñohi vehe caa vatyi sino iñi sii ra Cristo.

14 Ta tyindyee si sii cuaha xaan hermano yo sa ñohi vehe caa. Ta vityi ña yuhu ca ra vatyi sito ra vatyi tyindyee ra Ndyoo sii, ta nduñihi ca cuhva nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

15 Ndisa iyo ra nacatyi tuhun sa cuenda ra Cristo vatyi cuñi ra nducahnu ca ra ta cuñi ra sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Zoco iyo ra nacatyi Tuhun Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima ra vatyi cuñi ra tyindyee ra sii.

16-17 Nacatyi ra Tuhun Ndyoo vatyi cuñi xaan ra sii, vatyi sito ra vatyi i quisi ndyaca ra ndyaca ñaha sii yo sii, ihya vatyi cuñi ra cutyiño ra sii, sa zacote sii ñiyɨvɨ vatyi sa ndisa cuu Tuhun Vaha ra. Zoco inga ra cuan, nacatyi ra tuhun ra Cristo vatyi iyo minoo sa cuñi ra ñihi ra sihin si. Ta ña vaha añima ra cuhva zavaha ra sii si vatyi cuñi ra cuhva ra tizɨhɨ sii, nɨɨ ñi sa ñohi vehe caa ya.

18 Zoco ñahñi sa cuu sa cuenda mi vazu zavaha ra sii si sihin minoo añima vaha a sihin minoo añima ña vaha vatyi tuhun maa ra Cristo cuu sa zacoto ra, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi.

19 Ta zɨɨ xaan ca cua cuñi vatyi site vatyi tandɨhɨ sa cuu sii, ta cua tyindyee si sii, vatyi cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuende ta tyindyee Tatyi Ii ra Jesucristo sii.

20 Ta sito vehi vatyi cua tyindyee ra Ndyoo sii, ta ma cucahan nui, ta ma cuyuhi. Ta tacuan ta cua quehin tuhun ra Cristo sihin tandɨhɨ cuii añime. Ta tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu

ra Cristo. Ta ña sica xaan iñi a cundito que a cui, zoco cuñi sa cua ndyehe ñiyɨvɨ cuhva iye ta coto ñu vatyi cahnu xaan cuu ra Cristo.
21 Vatyi tatu cundito que ñuu ñiyɨvɨ ya cua zatyiñe maa ñi tyiño ra Cristo, ta tatu cui cuaha xaan sa vaha cua ñihi.
22 Ta tatu cundito que, vaha, vatyi cua zatyiño que sa cuenda ra Cristo. Ta yucuan cuenda ña site tatu vaha ca cundite a cui
23 vatyi iyo uu cuhva, ta ña site ndya sa cuu sa vaha ca vatyi vaha xaan tatu cuu cuhin nu ndyaa ra Cristo.
24 Zoco sa cuenda maa ndo ta cuñi si sa ndoi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuu tyindyei sii ndo.
25 Ta yucuan cuenda site vatyi cua ndoi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa tyindyee que sii ndo, ta cua sino ca iñi ndo, ta zɨɨ ca cua cuñi ndo.
26 Ta cua coo quɨvɨ cua quisi ndyehi sii ndo, ta zɨɨ xaan ca cua cuñi yo sa cuenda ra Cristo Jesús.
27 Cuñi si sa coo ndo tañi iyo ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo. Ta zɨquɨ tatu quisi ndyehe que sii ndo a ma quisi que zoco cua saa tyiño nu ndyei vatyi sino xaan iñi ndo ta ɨɨn xaan cuu ndo ta nacatyi xaan ndo Tuhun Ndyoo.
28 Ta ma yuhu ndo vazu ñaa sa cua zavaha ra xaan iñi sii ndo sihin ndo vatyi tatu ma yuhu ndo sii ra, zañaha casi si sii ra vatyi cua naa ra, ta zañaha si vatyi cua zacacu ndisa cuii ra Ndyoo sii maa ndo.
29 Vatyi sa cuenda ra Cristo ta ñihi maa ndo sa vaha, zoco ña ɨɨn ñi sa sino iñi ndo sii ra cuu si, zoco cua ndyehe tucu ndo tundoho sa cuenda ra.
30 Ɨɨn ñi cuhva sahñi tahan yo sa cuenda ra Cristo. Sa tuhva ndo ndyehe cuhva sahñi tehin, ta vityi siñi tucu ndo vatyi ña zañe sa zatyiño xein tyiño ra Ndyoo.

2

Cuca xaan ra Cristo, zoco i quisi ra ñuu ñiyɨvɨ, ta i sihi ra tañi minoo ra ndahvi

1 Ndisa zanduzɨɨ ra Cristo iñi yo. Ta ndisa vatyi cuñi xaan yo sii tahan yo ta tyindyee yo sii tahan yo. Ta ndisa tucu vatyi ɨɨn ñi cuu yo vatyi iyo Tatyi Ii sihin yo. Ta ndisa vatyi cundahvi iñi yo sii tahan yo.
2 Tatu sa ndisa cuii cuu tandɨhɨ cuhva cuan, ɨɨn ñi cuu ndo sa ndisa. Ta sihin cuhva cuan zanduzɨɨ ndo iñi. Cuñi xaan ndo sii ra tahan ndo, tañi cuñi xaan ra Cristo sii ndo. Ɨɨn ñi cuhva caca iñi ndo, ta ɨɨn ñi cuhva zavaha ndo.
3 Ma zavaha ndo maa ñi sa cua tyindyee sii maa ndo. Zavaha ndo sa cua tyindyee tucu sii inga ñiyɨvɨ. Ma nducu ndo cuhva nduu ndo tañi ra ñiñi. Ma caca iñun vatyi vaha xoon. Zanduluhlun suun, ta caca iñun vatyi vaha ca inga ra.
4 Tahan tahan ndo caca iñi ndo sa cuenda sa cua tyindyee sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii sa maa ñi maa ndo.
5 Caca iñi ndo cuhva i sica iñi ra Cristo Jesús
6 vatyi vazu Ndyoo cuu ra, zoco ñá zacahnu ra sii ra. Ta ñá cuñi ra sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ra tañi zacahnu ñu sii ra Ndyoo Zutu ra.
7 I zandoo ra tandɨhɨ cuii sa iyo sii ra andɨvɨ ta sa cuca ra, ta i nduu ra minoo ñiyɨvɨ. Ta i cuu ra tañi minoo muzu.
8 I nduu ra minoo ñiyɨvɨ ndahvi ñi, ta i zanduluhlu xaan ra sii ra ndya cuhva ndya i tyaa ra yahvi sii ra Ndyoo ta saha ra sa cahñi ñiyɨvɨ sii ra. I sihi ra nu cruz tañi minoo ra iyo cuatyi.
9 Yucuan cuenda zanducahnu xaan ra Ndyoo sii ra, ta saha ra minoo zɨvɨ sii ra sa cahnu ca ta zɨquɨ tandɨhɨ inga zɨvɨ.
10 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi cuñi ra vatyi cua cuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ yo ta zacahnu yo sii ra Jesús tatu cuɨñɨ yo zɨvɨ ra. Cuñi ra Ndyoo vatyi cua cuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ, ta nu ñuhu ta xu ñuhu ta zacahnu tandɨhɨ cuii si sii ra Jesús.
11 Ta cuñi ra Ndyoo vatyi cua catyi tandɨhɨ cuii sa iyo vatyi ra Jesucristo cuu ra ndyaca ñaha. Cuhva cuan cua zacahnu xaan si sii ra Ndyoo Zutu yo.

Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo cuu ñu tañi ñúhu ñuu ñiyɨvɨ ya

12 Cuñi xein sii ndo hermanos. I tyaa xaan ndo yahvi sii mi quɨvɨ i sindyei sihin ndo. Yucuan cuenda tyaa tucu ndo yahvi sii, vityi sa yoñi ndyaa sihin ndo. Ñihi xaan nducu ndo cuhva zavaha ndo maa ñi sa cuñi ra Ndyoo vatyi maa ra zacacu sii ndo, ta yuhu ndo coto zavaha ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi ra
13 vatyi maa ra Ndyoo cuu ra iyo añima ndo. Ta tyindyee ra sii ndo vatyi cua cuñi

ndo zavaha ndo sa cuñi maa ra, ta cua
zavaha ndo sii si.
14 Ta vazu ñaa sa cua zavaha ndo, zavaha
ndo sii si sihin minoo cuhva sa ma coo
tizɨhɨ ta ma cahñi tahan ndo,
15 ta yoñi cuu tyaa cuatyi sata ndo. Coo
ndo minoo cuhva vaha xaan tañi sa zehe ra
Ndyoo cuu sii ndo nu yucu ñiyɨvɨ iyo xaan
cuatyi ñuu ñiyɨvɨ ya. Cuu ndo tañi ñúhu sa
zandundisi sa ñaa ñuu ñiyɨvɨ ya.
16 Nacatyi xaan ndo Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ, cuhva cuu cacu ñu. Ta zɨɨ xaan cua
cuñi quɨvɨ quisi ra Cristo sa cuenda maa
ndo vatyi cua cote vatyi yɨvɨ sa caha ñi i
zatyiñe nu yucu ndo.
17 Ta vazu cahñi ñiyɨvɨ sii, sa cuenda
Tuhun Ndyoo, zoco cua cuu si minoo sa cua
cuhve sii ra Ndyoo sihin sa sino iñi maa
ndo sii ra. Ta zɨɨ xaan cua cuñi ɨɨn ñi sihin
maa ndo.
18 Ta cuzɨɨ xaan tucu iñi maa ndo sihin
mi.

Tasi ra Pablo sii ra Timoteo ta ra Epafrodito ndya ñuu Filipos

19 Tatu cuñi ra ndyaca ñaha sii yo, ra
Jesús, sa yatyi cua tasi sii ra Timoteo nu
yucu ndo. Cuñi sa cua ndyehe ra yozo caa
iyo ndo ta quisi nacatyi ra sihin. Tacuan ta
zɨɨ xaan cua cuñi.
20 Vatyi maa ñi maa ra Timoteo sica iñi
tañi sica iñi mi, yoñi inga ra. Sica iñi ra sa
ndisa cuii yozo caa iyo maa ndo.
21 Tandɨhɨ inga ra, sica iñi ra sa cuenda
tyiño maa ra. Ña nducu ra cuhva zavaha
ra cuhva cuñi ra Cristo Jesús.
22 Ta sito ndo vatyi vaha xaan ra Tim-
oteo. Cuu ra tañi minoo zehi sa cuenda
cuhva tyindyee ra ta nacatyi ndi Tuhun
Ndyoo.
23 Sa cuñi tasi sii ra nu yucu ndo, zoco cua
ndyehe xihne yozo caa cundaa tyiñe ihya.
24 Zoco nɨɨ xaan iñi sii ra ndyaca ñaha sii
yo vatyi ña naha xaan ca ta cua cuu cuhin
nu yucu ndo.
25 Ta sica iñi vatyi cuñi tucu si sa natasi sii
ra hermano Epafrodito nu yucu ndo. Maa
ndo i tasi sii ra ihya sa tyindyee ra sii, sihin
tyiño ya. Ta ɨɨn ñi i sahñi tahan ndi sihin
cuihna sa cuenda Tuhun Ndyoo.
26 Cuñi xaan ra Epafrodito cunuhu ra nu
yucu ndo. Ta sica xaan iñi ra vatyi sa sito
maa ndo vatyi i cuhu xaan ra ihya.
27 Ta ndisa i cuhu xaan ra ndya cuhva sa
yatyi cuii cuu ra, zoco i cundahvi xaan iñi
ra Ndyoo sii ra. Ta ña ɨɨn ñi sii maa ra, i
cundahvi tucu iñi ra Ndyoo sii, ta ñá saha
ra sa cuu ra coto nducuihya xaan ca iñi ta
zɨquɨ vityi.
28 Yucuan cuenda cuñi sa cunanuhu ra
vatyi cua ndyehe ndo sii ra inga saha, ta zɨɨ
cua cuñi ndo. Ta tacuan ta ma caca ca iñi
vatyi cua ndyehe ndo vatyi iyo vaha ra.
29 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii ra sa cuenda
ra ndyaca ñaha sii yo ta sihin sa zɨɨ cuñi ndo.
Tyaa xaan ndo yahvi sii ra ta sii inga ñiyɨvɨ
tañi maa ra
30 vatyi sa yatyi cuii cuu ra sa cuenda
tyiño ra Cristo. Ñá sica iñi ra vazu cua cuu
ra. Ta i tyindyee ra sii, sa cuenda maa ndo
vatyi ñá cuu quisi tyindyee maa ndo sii.

3

Cuhva ndundoo yo ityi nuu ra Ndyoo sa ndisa

1 Ta vityi ndoho hermanos cuzɨɨ xaan iñi
ndo sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo. Ña
yɨɨ cuu si cuenda mi vazu cuaha saha tyei
sa zuun ñi cuhva sa sa tyei sii ndo vatyi
tyindyee si sii maa ndo.
2 Zacuenda vaha xaan ndo sii ndo sihin
ra quiñi iyo. Zavaha ra cuhva cuñi cuihna.
Catyi ra vatyi cua cacu añima ñiyɨvɨ tatu
zavaha ñu costumbre circuncisión.
3 Zoco sito yo vatyi ña tacuan cua cacu yo.
Quɨvɨ i saha cuenda yo sii yo sii ra Ndyoo
cuu si tañi i tyaa maa ra tuñi ra sii yo vatyi
i zandasi ra cuatyi yo. Ta zacahnu maa yo
sii ra sihin cuhva saha Tatyi Ii ra sii yo. Ta
zɨɨ xaan cuñi yo vatyi cuenda ra Jesucristo
cuu sii yo. Ta ña sica iñi yo vatyi cua cacu
yo sa cuenda costumbre sa zavaha yo.
4 Yoñi yo cua cacu sihin cuhva zavaha ñi
maa yo. Tatu ndisa vatyi cuu cacu yo sihin
sa zavaha yo, yatyi ca cua cacu mi ta zɨquɨ
tandɨhɨ inga ra
5 vatyi uña quɨvɨ ñi mi, ta i zavaha ñu cos-
tumbre circuncisión cuan sihin. Ra hebreo
cui, tata ra Benjamín. Yɨvɨ inga tata cui,
maa ñi tata hebreo. Ta minoo ra fariseo i
cui, ta i site ta i tyei yahvi sii tandɨhɨ cuii ley
sahnu.
6 I tyaa xein yahvi sii ley sahnu cuan, ta
yucuan cuenda i zayanga xein sii ñiyɨvɨ sa
cuu cuenda ra Cristo. Ta i zavehi tandɨhɨ

cuii sa catyi ley sahnu cuan, ta yucuan cuenda yoñi cuu tyaa cuatyi sate sa cuenda si.
7 Zoco tandɨhɨ sa i sica iñi quɨvɨ cuan vatyi ñiñi si, ña vale ca si vatyi maa ra Cristo cuu ra zacacu sii.
8 Ta site vatyi tandɨhɨ sa i zavehi, ña vale si, ta ña tyaa que yahvi sii si vatyi ñiñi xaan ca sa coto yo sii ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Yucuan cuu sa vale xaan ca. Ta tyaa siye tandɨhɨ inga cuhva sa i zavehi, ta cuu si tañi mihin sa cuenda mi vatyi cuñi xaan que sa cote sii ra Cristo.
9 Cuñi xaan que ndu-ɨin sihin ra. Ñá ndundoi ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyei yahvi sii ley sahnu, zoco sa cuenda sa sino iñi sii ra Cristo ta catyi ra Ndyoo vatyi vehi.
10 Ta vityi cuñi xein cote sii ra Cristo. Cuñi cote yozo caa iyo tundyee iñi sii maa ra vatyi i nandoto ra sisi sa i sihi ra. Ta cuñi ndyehi tundoho ɨin ñi sihin maa ra ta sa cuenda ra. Ta cuñi sa cuu tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha sa cuñi zavehi
11 vatyi cuñi cui minoo ra cua nandoto sa cuenda ra Cristo quɨvɨ cua cui.

Cua cuhun yo ityi nuu ca sihin ra Ndyoo

12 Ña catyi sihin ndo vatyi ñahñi ca sa cumañi sii, ta sa ndui minoo ra vaha xaan vityi. Ña tacuan. Zoco cuahan que ityi nuu ca. Cuñi sa ñihi sa saha ra Cristo Jesús sii, vatyi maa ra cuu ra i casi sii, ta i ndui ñiyɨvɨ ra.
13 Hermanos, ña sica iñi vatyi sa ndui minoo ra vaha xaan tañi ra Cristo. Zoco ihya cuu sa zavehi, zanei iñi sii tandɨhɨ sa i yaha, ta zañihi ta cuehin ityi nuu ca.
14 Cuñi ñihi tandɨhɨ sa cua cuhva ra Ndyoo sii, andɨvɨ sa cuenda ra Cristo Jesús. Yucuan cuenda zañihi ta cuehin ityi nuu ca. Cuahan ca sino iñi tahan tahan quɨvɨ.
15 Yucuan cuenda tandɨhɨ yo sa sino xaan iñi, nacaca iñi yo cuhva ya. Ta tatu iyo minoo ndo ña sica iñi ndo cuhva ya, cua cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ndo.
16 Zoco ihya cuu sa cuñi si; cuñi si sa caca iñi yo ta zavaha yo tandɨhɨ sa vaha sa i cutuhva yo.
17 Hermanos, cundyico ndo sii. Ta zaha ndo cuenda yoo inga ra zavaha cuhva zavehi.
18 Sa cuaha xaan saha catyi sihin ndo, ta vityi cuihya xaan cuñi ta saqui ta nacatyi sihin ndo inga saha vatyi iyo cuaha xaan ra zacuaha ra vatyi ña ñiñi cuu sa i sihi ra Cristo.
19 Ta quɨvɨ cua quisi ra Cristo cua cuhun ra cuan andyaya. Ña zacahnu ra sii ra Ndyoo. Zacahnu ra sii ñaa ndɨhɨ cuii ca sa cuñi maa ra zavaha ra. Zavaha ra sa quiñi, ta ña cahan nuu ra sihin si. Sino ca zacahnu ra sii ra sa cuenda sa quiñi zavaha ra. Ta sica iñi ra ɨin ñi sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya.
20 Zoco andɨvɨ cuu ñuu maa yo, ta ndatu yo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Maa ra cua zacacu sii yo.
21 Ta cua zama ra coño ñuhu sa iyo sii yo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua zanduvaha ra inga coño ñuhu yo tañi coño ñuhu maa ra. Sihin tundyee iñi maa ra cua zama ra sii yo. Ta sihin sa zuun ñi tundyee iñi cuan ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ cuii sa iyo.

4

Tandɨhɨ tyiemvu nacuzɨɨ iñi yo sihin ra Ndyoo

1 Cuñi xein sii ndo, hermanos. Ñoho xaan iñi sii ndo. Zɨɨ xaan cuñi sihin ndo vatyi yɨvɨ sa caha ñi i nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ndo. Coto ñáha ndoyo ñuhu ndo sihin Tuhun Ndyoo.
2 Ta vityi sica xein tumañi iñi sii ña Evodia ta sii ña Síntique vatyi nacoo sa vaha sihin minoo ña ta sihin inga ña vatyi yucuan cuu sa cuñi ra ndyaca ñaha sii yo.
3 Ta yoho ra tehin, ra vaha xaan, sique suun vatyi tyindyeun sii ñu sa nacoo sa vaha sihin ñu vatyi i tyindyee nduu tahan ñu sii, sa zacote Tuhun Ndyoo sihin ra Clemente ta inga zuhva ca ra. Ta ndyaa zɨvɨ ñu nu libro ra Ndyoo andɨvɨ.
4 Cuzɨɨ iñi ndo sihin ra ndyaca ñaha sii yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta catyi sihin ndo inga saha, cuzɨɨ iñi ndo sihin ra ndyaca ñaha sii yo.
5 Ta nandyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu ndo sa ndisa. Ta nacohon iñi ndo vatyi sa cuñi quisi ra Cristo.
6 Ma caca xaan iñi ndo, zoco tandɨhɨ tyiemvu cahan ndo sihin ra Ndyoo, ta caca

ndo tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo sii ra. Ta zɨquɨ nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra sa cuenda sa cua cuhva ra.
7 Ta cua cuhva ra Ndyoo sa coo sa taxi añima ndo. Cahnu xaan cuu sa taxi sa saha maa ra. Yoñi cuu cutuñi iñi cuhva sa cahnu xaan si. Cua coo sa taxi añima ndo ta sihin sa siñi tuñi sii ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Cristo Jesús.

Nacaca iñi yo maa ñi sa vaha

8 Hermanos, caca iñi ndo maa ñi sa ndisa ta sa ndoo ta sa ndɨɨ. Caca iñi ndo sii sa ña quiñi, sii sa tyaqui ta sa vaha. Caca iñi ndo sii sa tahan iñi ra Ndyoo ta sa cuenda cuhva vaha zavaha ñiyɨvɨ.
9 Zavaha ndo cuhva i zacuehi sii ndo, tandɨhɨ sa i nacatyi sihin ndo ta cuhva i ndyehe ndo i zavehi. Ta cua ndoo xaan ra Ndyoo sihin ndo. Ta cua cuhva xaan ra sa coo sa taxi añima ndo.

I tyindyee ñiyɨvɨ ñuu Filipos sii ra Pablo

10 Zɨɨ xaan cuñi, ta zacahni sii ra Ndyoo vatyi i tyindyee ndo sii, inga saha sihin xuhun. Ta site vatyi cuñi ndo tyindyee ndo sii, tandɨhɨ saha, zoco ña cuu.
11 Ña catyi cuhva ya vatyi iyo sa siñi ñuhu sii, vatyi sa cutuhve ndoi vaha sihin sa iyo sii, vazu iyo cuaha a vazu ñahñi.
12 Ndoi vaha tatu iyo cuaha xaan sa sii, a vazu ñahñi. Cundyee iñi vazu sizoque, ta vaha tucu cuñi tatu iyo sa casi. Site cuzoque, ta site casi vehi.
13 Tundyee iñi maa ra Cristo zandundyee xaan si iñi, ta cuu zavehi ñaa sa cuñi maa ra.
14 Zoco vaha cuhva zacuu ndo vatyi i tyindyee xaan ndo sii, sihin tundoho sa ndyehi vityi.
15 Sito ndo vatyi quɨvɨ i quisaha nacatyi Tuhun Ndyoo i quite nu cu si Macedonia, ta yoñi inga ñiyɨvɨ i tyindyee sii. Maa ñi maa ndoho ra ñuu Filipos i saha xuhun sii, vatyi i tyindyei sii ndo sihin Tuhun Ndyoo.
16 Ta quɨvɨ i sindyei ñuu Tesalónica, i tyindyee ndo sii, sihin xuhun uu saha a uñi saha.
17 Ta ña catyi cuhva ya vatyi cuñi xuhun ndo, zoco cuñi sa cua coo ca sa vaha sii maa ndo ityi nuu ra Ndyoo.
18 Ta vityi ñahñi sa siñi ñuhu sii. Ndyaa cuaha ca sa i zaquisi ndo sihin ra Epafrodito. Ta sa tasi ndo cuan cuu tañi minoo xico azi, saa nu ndyaa ra Ndyoo. Tahan xaan iñi ra cuhva cuan.
19 Ta cua cuhva ra Ndyoo tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii maa ndo. Iyo xaan sa cuca ra ndya gloria, ta cua cuhva ra sa siñi ñuhu sii ndo sa cuenda ra Cristo Jesús.
20 Nazacahnu yo sii ra Ndyoo Zutu yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si sa ndisa.

Nu ndɨhɨ cahan ra Pablo

21 Tasi minoo nacumi sii tahan tahan ndo, ra sino iñi sii ra Cristo Jesús. Ra ndyaa sihin mi tasi tucu ra minoo nacumi sii ndo.
22 Ta tandɨhɨ ñu sino iñi ihya tasi ñu minoo nacumi sii maa ndo, ta cuaha ca ñu yucu vehe ra ndyaca ñaha, ra César.
23 Ta tumañi iñi sa saha ra Jesucristo, nacoo xaan si sihin tandɨhɨ ndo. Ta nacuu si tacuan.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Colosas

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Colosas

1 Yuhvi ra Pablo, minoo ra apóstol cui
cuenda ra Jesucristo, cuhva cuñi ra Ndyoo.
Sihin ra Timoteo yañi yo
2 tyaa ndi carta ya sii ndoho ra sino vaha
iñi sii ra Cristo ñuu Colosas. Nacuhva xaan
ra Ndyoo Zutu yo tumañi iñi sii ndo, ta
nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Cahan ra Pablo sihin ra Ndyoo sa cuenda ñu sino iñi

3 Tandɨhɨ saha sa cahan ndi sihin ra
Ndyoo Zutu ra Jesucristo sa cuenda ndo,
nacuhva ndi tyahvi ndyoo sii ra
4 vatyi ñihi ndi tuhun vatyi sino xaan iñi
ndo sii ra Cristo Jesús, ta cuñi xaan ndo sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
5 Tacuan iyo ndo vatyi sito vaha ndo
vatyi cua coo ndo sihin ra Ndyoo andɨvɨ. Ta
i ñihi ndo tuhun cuan quɨvɨ i siñi ndo tuhun
ndisa, cuhva cua cacu añima yo.
6-7 Ra Epafras yañi yo i zacoto tuhun
cuan sii ndo. Ɨɨn ñi zatyiño ra tyiño ra
Ndyoo sihin mi. Cuu ra minoo muzu vaha
ra Jesucristo sa cuenda maa ndo. Ta tacuan
ta i saa tuhun cuan nu ndyaa ndo. Ta
nacahnu ñuu ñiyɨvɨ sitya si. Ta cuaha ñiyɨvɨ
saha ñu sii ñu sii ra Ndyoo tañi i zavaha
maa ndo quɨvɨ i sito ndo sa ndisa cuii vatyi
cuñi xaan ra Ndyoo sii yo.
8 I zacoto ra Epafras sii ndi sa cuenda
maa ndo vatyi cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ sino
iñi vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo añima ndo.
9 Yucuan cuenda ndya quɨvɨ i sito ndi
tuhun cuan, ta ñá zaña ndi sa cahan ndi
sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo. Cuñi xaan
ndi sa cua coto ndo tandɨhɨ cuii sa cuñi ra
Ndyoo sa zavaha ndo. Ta cuñi ndi sa cua
cuhva maa ra sa siñi tuñi maa ra sii ndo, ta
cua cutuñi vaha iñi ndo sihin cuhva saha
Tatyi Ii ra sii ndo.
10 Vatyi tacuan ta cua cuu zavaha ndo
tandɨhɨ sa tahan iñi ra Ndyoo cuhva tahan
si zavaha ndo. Ta cua zavaha xaan ndo
tandɨhɨ nuu sa vaha. Ta cua coto ndo sii ra
Ndyoo vaha ca tahan tahan quɨvɨ.
11 Ta sica ndi sii ra Ndyoo vatyi cua zan-
dundyee xaan ra sii ndo sihin tundyee iñi
sii maa ra. Ta tacuan ta cua cundyee xaan
iñi ndo ndyehe ndo tundoho, ta zɨɨ xaan
cua cuñi ndo.
12 Ta cua nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo Zutu yo. Maa ra i zanduu ñiyɨvɨ
vaha sii yo, ta cua ñihi yo sa vaha sa cua
cuhva ra nu ndisi xaan sii ñiyɨvɨ sino iñi sii
ra.
13 I zacacu ra Ndyoo sii yo cuhva ndyaca
ñaha sa ñaa sii yo. Ta saha ra sii yo sii zehe
ra sa cundyaca ñaha ra, ta cuñi xaan ra sii
Zehe ra.
14 I zata ra Ndyoo sii yo sihin niñɨ ra
Cristo, ta i zandasi ra cuatyi yo.

Vityi iyo sa vaha sii yo sihin ra Ndyoo vatyi i sihi ra Cristo sa cuenda maa yo

15 Ña ndyehe yo sii ra Ndyoo. Zoco i nduu
ra minoo ñiyɨvɨ, ta cuhva cuan cuu coto yo
sii ra. Ta yucuan ra cuu ra Cristo, Zehe ra
Ndyoo. Cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa iyo
ra Cristo.
16 Ta i saha ra Ndyoo sa zavaha ra Cristo
tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ ta nu ñuhu. Sa cuu
ndyehe yo ta sa ña cuu ndyehe yo i zavaha
ra. I zavaha ra ángel andɨvɨ. Ta i zavaha
ra cuihna ta tatyi cuihna. Ta tandɨhɨ sa
ndyaca ñaha nu ñuhu i zavaha ra, ta sa
cuenda maa ra i sino si. Ta sityiño ra sii si
yozo cuhva cuñi maa ra.
17 Cumañi ca coo tandɨhɨ si, ta sa iyo maa
ra. Ta sa cuenda maa ra ta tañaha ca naa sa
zavaha ra.
18 Ta maa ra cuu xiñi sii tandɨhɨ yo sa sino
iñi sii ra, ta cuu yo tañi coño ñuhu ra. Xihna
ca maa ra i nandoto sisi sa i sihi ra. Ta
yucuan cuenda ra cu nuu cuu ra sii tandɨhɨ
cuii sa iyo.
19 Vatyi cuñi maa ra Ndyoo vatyi coo
tandɨhɨ tundyee iñi maa ra sihin ra Cristo
ta cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ.
20 Ta i cuñi ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ sa iyo,
coo vaha si sihin ra. Yucuan cuenda i sihi
ra Cristo, ta sihin niñɨ ra i zanduvaha ra
Ndyoo sii tandɨhɨ sa iyo ta ndya cuhva ndya
maa yo sihin maa ra. Sa iyo nu ñuhu ta sa
iyo andɨvɨ i zanduvaha ra Ndyoo sii si sihin
ra.

21 Ta i zanduvaha ra sii maa ndo sihin ra
vazu ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra Ndyoo i cuu ndo
sa cuenda sa ña vaha i zavaha ndo.
22 Zoco i cundahvi iñi ra Ndyoo sii ndo, ta
yucuan cuenda i tasi ra sii Zehe ra sa cuu
ra nuu cruz. Ta i ndyehe ra tundoho sihin
coño ñuhu ra, ta i sihi ra vatyi tacuan ta cua
cuhva ra sii ndo sii ra Ndyoo. Ta sa nduu
ndo ñiyɨvɨ vaha ta ñahñi ca cuatyi ndo
23 tatu ma ndoyo ñuhu ndo sihin cuhva
sino iñi ndo, ta tatu ma zandoo ndo cuhva
sa nɨɨ iñi ndo sii Tuhun Vaha sa i siñi ndo. Sa
sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tuhun cuan. Ta
zuun ñi yuhvi ra Pablo cuu minoo ra zacoto
sii si.

Ndyizo ra Pablo tyiño sa zacoto ra tuhun sa cuenda ra Cristo tahan tahan ñuu nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi

24 Ta vityi zɨɨ xaan cuñi vatyi ndyehi tun-
doho sa cuenda maa ndo. Tañi sa ndyehe
ca ra Cristo tundoho cuu si vatyi ndyehi
tundoho sihin coño ñuhi sa cuenda maa ra.
Ta zandɨhi tyiño i zavaha ra sa cuenda maa
yo sa cuu coño ñuhu ra.
25 Ta yuhvi cui minoo ra zacoto tuhun
ra Cristo vatyi yucuan cuu tyiño i saha ra
Ndyoo sii, sa cuenda maa ndo. Cuñi ra sa
cua zacote tandɨhɨ tuhun ra nacahnu cuii.
26 Zacote tuhun sa sicoo xehe ndya ta
tyiemvu, zoco vityi zañaha ra Ndyoo sii si
sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
27 Ta tañi maa ndo sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu, cuñi ra Ndyoo sa coto ndo tuhun sa
sicoo xehe cuan vatyi yaha xaan vaha si.
Ta tuhun xehe sa sito ndo vityi cuu sa iyo
ra Cristo añima yo. Ta sa cuenda maa ra cua
cuhun yo andɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo.
28 Ta tuhun sa cuenda ra Cristo cuu sa
zacoto ndi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zayuhu ndi sii
ñu, ta zacuaha ndi sii ñu vatyi cua cutuñi
vaha iñi ñu ta cua cuahnu vaha tandɨhɨ ñu
sihin cuhva sino iñi ñu vatyi ɨɨn ñi cuu ñu
sihin ra Cristo.
29 Yucuan cuenda zatyiño xein sihin
tundyee iñi ra Cristo sa saha xaan ra sii.

2

1 Cuñi sa cua coto ndo vatyi sica xaan
iñi sa cuenda ndo, ta cahan xein sihin ra
Ndyoo sa cuenda maa ndo, ta ñiyɨvɨ ñuu
Laodicea, ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ ta ndyehe
ca sii.
2 Sique sii ra Ndyoo vatyi nandundyee ca
iñi tandɨhɨ ndo, ta ɨɨn xaan cuu ndo, ta cuñi
xaan ndo sii tahan ndo vatyi sihin cuhva
cuan ta cua cutuñi vaha ca iñi ndo yozo caa
coto vaha ca ndo sii ra Cristo vatyi maa ra
cuu tuhun xehe sa zacoto ra Ndyoo sii yo
vityi.
3 Maa ra Cristo saha tandɨhɨ sa cuu sa
vaha. Ta tandɨhɨ sa siñi tuñi vaha sii yo,
maa ra saha. Tatu sito yo sii ra Cristo, sito
yo sii ra Ndyoo.
4 Ta nacatyi cuhva ya sihin ndo coto zan-
davi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo sihin tuhun tyaqui
5 vatyi vazu yoñi ndyaa sihin ndo zoco
ñoho xaan iñi sii ndo. Zɨɨ xaan cuñi sa
cuenda ndo vatyi vaha xaan cuhva yucu
ndo. Ta vaha xaan ndyico ndo sii ra Cristo.
6 Yucuan cuenda tañi cuhva i sino iñi ndo
sii ra Cristo Jesús quɨvɨ cuan, zuun ñi cuhva
cuan cuhun ndo ityi nuu sihin ra.
7 Quɨhɨ ñaa ndo sii ra ñihi ca. Nacohon iñi
ndo vatyi maa ra saha cuhva saa coo ndo.
Nacunɨɨ ca iñi ndo sii ra tañi i cutuhva ndo.
Ta ndita cuii ñi nacuhva ndo tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo.

Cuhva saa sa saha ra Cristo coo yo

8 Zacuenda vaha ndo sii ndo, ta ma
cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo
sihin tuhun ña ndisa, cuhva sa sica ñi iñi
maa ñu. Ña sino iñi ñu sii ra Cristo. Maa
costumbre ñi ndyico ñu.
9 Yɨvɨ sa ndisa cuu cuhva zacuaha ñu
vatyi tandɨhɨ sa ndisa ta tandɨhɨ tundyee iñi
ra Ndyoo iyo si sihin ra Cristo vatyi Ndyoo
cuu ra.
10 Ta sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo, ta
yucuan cuenda sa situ cuii añima ndo sihin
Tuhun Ndyoo. Ndyaca ñaha ra Cristo sii
tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha, tandɨhɨ ángel,
ta sii cuihna ndɨhɨ ca.
11 Quɨvɨ i nañihi ndo sii ra Cristo, i quɨhvɨ
ra añima ndo, ta i tyaa siyo maa ra sii
tandɨhɨ sa ña vaha sa tuhva ndo zavaha. Ñá
zavaha ndo costumbre circuncisión tañi
ñiyɨvɨ hebreo. Sica iñi ñu vatyi sihin sa
yucuan ñi ta nduu ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Zoco
i nduu maa ndo ñiyɨvɨ ra Ndyoo vatyi i
zanduvaha ra añima ndo.
12 I sihi ra Cristo, ta i tyihi ñu sii ra sisi
ñaña, ta zɨquɨ i zanandoto ra Ndyoo sii
ra. Ta quɨvɨ i sicoo ndutya maa ndo sihin
ndutya, cuu si tañi sa sihi ndo sihin ra

Cristo. Ta zɨquɨ i zanandoto ra Ndyoo sii ndo. Ta vityi iyo ndo minoo cuhva saa.

13 Quɨvɨ tañaha ca coto ndo sii ra Ndyoo i cuu ndo tañi ñiyɨvɨ i sihi, sa cuenda cuatyi ndo, ta sa cuenda sa ñá sito ndo ley ra Ndyoo. Zoco i zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo quɨvɨ i sino iñi ndo sii ra Cristo, ta i saha ra minoo cuhva saa coo ndo ɨɨn ñi sihin ra Cristo.

14 I zañaha ley sahnu cuan cuatyi yo. I catyi si vatyi tahan si cuhun yo andyaya vatyi ñá tyaa yo yahvi sii si. Zoco i zanaa ra Ndyoo cuhva iyo sii ley cuan quɨvɨ i sihi ra Cristo nu cruz.

15 Ta quɨvɨ i sihi ra nu cruz i zahacanaa ra sii cuihna ta sii tandɨhɨ tatyi cuihna sa ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ityi nuu tandɨhɨ ángel i zañaha ra vatyi cahnu ca maa ra ta zɨquɨ cuihna.

Nacuñi xaan yo sa vaha sa saha ra Ndyoo

16 Ña tahan si sa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndo sa cuenda sa casi ndo a sa coho ndo a sa cuenda sa ña zavaha ca ndo vico zandu a vico luna saa a tatu ña tyaa xaan ndo yahvi sii quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. (Quɨvɨ cumañi ca quisi ra Cristo i zavaha ñiyɨvɨ cuhva cuan vatyi tacuan cua cacu ñu cuñi ñu.)

17 Zoco vityi sito yo vatyi ma cacu yo sihin cuhva cuan vatyi yɨvɨ sa ñiñi cuu si sa ndisa vatyi ra Cristo cuu ra cua zacacu sa ndisa cuii sii yo.

18 Ma cuhva ndo sa catyi ñiyɨvɨ sihin ndo vatyi ma cacu ndo vatyi ña zacahnu ndo sii ángel ta ña tuhva ndo cahñi zoco sii ndo. Catyi ñiyɨvɨ cuan vatyi sito xaan ñu, zoco ña cahan ñu sa ndisa. Sica iñi ñu vatyi ñiñi xaan ca maa ñu vatyi i zañaha ra Ndyoo cuaha xaan ñimahna sii ñu.

19 Zoco ña ndyico ñu sii ra Cristo, ta yucuan cuenda zavaha ñu cuhva cuan. Zoco maa yo ndyico yo sii ra Cristo. Coño ñuhu ra cuu yo, ta maa ra cuu xiñi yo. Ta zacuahnu ra sii coño ñuhu ra sihin sa vaha sa saha ra sii yo. Ta zandu-ɨɨn ra sii yo. Ta zandundyee ra sii yo sihin tundyee iñi maa ra cuhva cuñi ra Ndyoo.

20 Tañi sa sihi ndo sihin ra Cristo cuu si, ta ña iyo ca ndo sa cuenda cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya. ¿Ta ñaa cuenda iyo ca ndo tañi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo? ¿Ta ñaa cuenda tyaa ndo yahvi sa catyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan?

21 Vatyi tyehen catyi ñu: “Ma cutyiño ndo sa ihya, ta ma casi ndo sa yucuan, coto ma cacu ndo.” Catyi ñu.

22 Zoco ña ndisa sa cahan ñu vatyi maa ñi cuhva sa sica iñi maa ñu cuu si. Sa casi yo cuu sa cuenda zuhva ñi quɨvɨ, ta ma zatɨvɨ si sii yo ityi nuu ra Ndyoo.

23 Ndisa vatyi cuhva zacuaha ñiyɨvɨ cuan, vaha xaan caa si tañi minoo sa siñi tuñi vaha xaan vatyi zandyee xaan yo iñi yo ta zavaha yo sii si, ta zanduluhlu yo sii yo zacuu si, ta ña tyaa ca yo yahvi sii cuhva cuñi coño ñuhu yo zacuu si. Zoco nusiin ta ma tyindyee si sa ndisa cuii sii yo ta cuu zama yo cuhva ña vaha sa iyo sii yo.

3

1 Saha ra Ndyoo minoo cuhva saa coo yo vatyi i nandoto ra Cristo. Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo andɨvɨ. Yucuan cuenda nducu ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii ndo ndya andɨvɨ.

2 Nducu xihna ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii yo andɨvɨ. Ta ma caca xaan iñi ndo sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya.

3 Vatyi tañi sa i sihi ndo cuu si sa cuenda sa ña vaha i sicoo ndo ityi sata. Ta vityi iyo ndo ɨɨn ñi sihin ra Ndyoo minoo cuhva saa sa saha ra Cristo sii ndo.

4 Maa ra Cristo cuu ra saha cuhva saa ya coo yo. Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi maa ra cuu ra cahnu ca. Ta cua cundyaca ñaha tucu maa yo sihin ra.

Cuhva i sicoo yo ityi sata, ta cuhva cuñi si coo yo vityi

5 Yucuan cuenda cuñi si sa zandɨhɨ yo tuhun sa zavaha yo sa ña vaha sihin coño ñuhu yo tañi zavaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Ma cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu ma tindaha xihna ndo. Ma caca iñi ndo tuhun quiñi, ta ma cuñi ndo zavaha ndo sii si. Ma cuñi xaan ndo zavaha ndo sa ña vaha a sa quiñi cuhva ña tahan si zavaha ndo, ta ma cuñi xaan ndo xuhun vatyi yucuan cuu tañi sa zacahnu ndo sii inga ndyoo.

6 Sa cuenda tandɨhɨ cuhva ya, cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra, ta cua tasi tuñi ra sii ñu.

7 Ta quɨvɨ cumañi ca coto yo sii ra Ndyoo,
i zavaha yo cuhva ña vaha cuan.
8 Zoco vityi ma zavaha ca yo sii si. Ma
cuxaan xaan yo. Ma quiñi xaan cahan yo
sihin ñiyɨvɨ. Ma cahan cuehe yo sii ñiyɨvɨ a
cahan yo ndya vaha ñi.
9 Ma cahan ndo cuendu sihin ra tahan
ndo vatyi vityi sa nduu yo ñiyɨvɨ saa, ta ña
zavaha ca yo sa i zavaha yo ityi sata.
10 Vityi iyo yo minoo cuhva saa. Yucuan
cuenda cuñi si nducu yo cuhva coo yo
cuhva cuñi ra Cristo. Ta sihin cuhva cuan
cua coto vaha ca yo sii ra, ra i saha cuhva
saa ya coo yo.
11 Ta vityi ña ñiñi ca tatu ñiyɨvɨ hebreo
cuu yo a yɨvɨ a tatu zavaha yo costumbre
circuncisión a ña zavaha yo. Ña ñiñi vazu
ñiyɨvɨ inga ñuu cuu yo a vazu ña casi xaan
iñi yo a vazu muzu cuu yo a vazu patrón
cuu yo. Ña ñiñi tandɨhɨ si cuan. Sa ñiñi ca
cuu sa ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo vatyi
maa ra cuu ra saha cuhva saa coo yo, ta ma
ndɨhɨ si.
12 Cuñi xaan ra Ndyoo sii ndo. I casi ra sii
ndo ta zanduu ra ñiyɨvɨ vaha xaan sii ndo
ityi nuu ra. Yucuan cuenda cundahvi iñi
ndo sii inga ñiyɨvɨ, ta cuu ndo ñiyɨvɨ vaha
sihin ñu. Zanduluhlu ndo sii ndo. Vii xaan
coo ndo, ta ndyee xaan cuu iñi ndo sihin
ñiyɨvɨ.
13 Ndyee xaan cuu iñi ndo sihin minoo
ndo ta sihin inga ndo, ta zaha ndo tucahnu
iñi sii inga ndo tatu iyo tizɨhɨ. I zaha ra
Cristo tucahnu iñi sii maa ndo. Tacuan
tucu zavaha ndo sihin tahan ndo.
14 Ta sa ñiñi xaan ca cuu sa cuñi xaan ndo
sii ñiyɨvɨ. Yucuan cuu sa zandu-ɨɨn sii yo.
15 Ta sa taxi sa saha ra Cristo, nacundy-
aca ñaha si sii añima ndo vatyi yucuan
cuenda i cana ra Ndyoo sii ndo ta zandu-ɨɨn
ra sii ndo. Ta nacuhva xaan ndo tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo tandɨhɨ tyiemvu.
16 Ta nacutu cuii tuhun ra Cristo añima
ndo. Zacuaha ndo ta cuhva ndo sa siñi tuñi
vaha sii ra tahan ndo sihin sa siñi tuñi sa
saha maa ra Ndyoo. Ta zacahnu ndo sii ra
Ndyoo sihin sa cata ndo salmo a yaa Ndyoo
a yaa sa saha Tatyi Ii sii ndo. Cata ndo sihin
tandɨhɨ añima ndo. Ta nacuhva xaan ndo
tyahvi ndyoo sii ra.
17 Ta ñaa sa zavaha ndo, ta ñaa sa cahan
ndo, zoco zavaha ndo sii si tañi minoo tyiño
ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta nacuhva
xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo Zutu
yo sa cuenda cuhva tyindyee ra Jesús sii
ndo.

Cuhva tahan si zavaha yo vatyi sino iñi yo sii ra Cristo

18 Ndoho sa iyo yɨɨ, tyaa ndo yahvi sii yɨɨ
ndo vatyi yucuan cuu sa tahan si zavaha
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo.
19 Ta ndoho rayɨɨ, cuñi xaan ndo sii ñazɨhɨ
ndo. Ta ma cuxaan ndo sihin ñu.
20 Ndoho sa ndyihi, tyaa ndo yahvi sii
zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo tandɨhɨ cuii cuhva
vatyi yucuan cuu sa tahan xaan iñi ra ndy-
aca ñaha sii yo.
21 Ndoho ra cuu zutu sa ndyihi, ma xaan
xaan cahan ndo sihin zehe ndo coto ndu-
cuihya iñi si.
22 Ta ndoho ra cu muzu, tyaa ndo yahvi
sii patrón ndo tandɨhɨ sa catyi ra. Ma
zavaha ndo sii ndo cuhva sa ndyehe ñi ra
vatyi cuñi ndo sa cua cuzɨɨ iñi ra sihin ndo,
zoco zavaha ndo sii si sihin tandɨhɨ añima
ndo vazu ña ndyehe patrón ndo. Tacuan
zavaha ndo vatyi yuhu ndo sii ra Ndyoo.
23 Ta ñaa sa zavaha ndo, zavaha ndo sii
si sihin tandɨhɨ cuii añima ndo vatyi zavaha
ndo sii si sa cuenda ra Ndyoo ta ña ɨɨn ñi sa
cuenda ñiyɨvɨ.
24 Vatyi sito ndo vatyi cua cuhva maa ra
ndyaca ñaha sii yo sa vaha sa tahan si sii
ndo vatyi zatyiño ndo tyiño ra.
25 Zoco tatu zavaha yo sa ña vaha, cua
ñihi yo minoo sa ma tahan iñi yo vatyi
Ndyoo ña zɨɨn zɨɨn ndyehe ra sii yo. Mi-
noo cuhva ndoo xaan cua zandaa ra tyiño
cuenda yo sa cuenda cuhva i zavaha yo, a
sa vaha a sa ña vaha.

4

1 Ndoho ra ndyaca ñaha sii muzu ndo,
ndoo xaan coo ndo ta minoo cuhva vaha
sihin ñu. Nacohon iñi ndo vatyi iyo tucu ra
ndyaca ñaha sii maa ndo andɨvɨ.
2 Cahan ndo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii
cuhva, ta ma cuzu ndo. Ta nacuhva ndo
tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
3 Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda
maa ndi vatyi cua cuhva ra Ndyoo cuhva
sii ndi sa cahan ndi sihin ñiyɨvɨ tuhun xehe
sa cuenda ra Cristo. Yucuan cuenda ñohi
vehe caa.

4 Caca ndo sii ra Ndyoo vatyi casi xaan
cua zacote Tuhun ra sii ñu tañi tahan si.
5 Casi coo ndo sihin ñiyɨvɨ ña sito sii
ra Ndyoo, vatyi tacuan ta cuu cahan ndo
Tuhun Ndyoo sihin ñu.
6 Ta maa ñi tuhun vaha cahan ndo ta si-
hin sa siñi tuñi vaha vatyi tacuan ta cua ñihi
ndo minoo cuhva vaha cahan ndo sihin
minoo minoo ñiyɨvɨ tatu ndaca tuhun ñu sii
ndo sa cuenda Tuhun Ndyoo.

Nu sa cuñi ndɨhɨ cahan ra Pablo

7 Ra Tíquico, ra hermano yo, cua nacatyi
sihin ndo yozo caa iye. Ñihi xaan zatyiño ra
tyiño ra Jesús sihin.
8 Tasi sii ra nu yucu ndo vatyi cua zacoto
ra sii ndo tandɨhɨ yozo caa iyo ndi, ta cua
cuhva ra tundyee iñi sii ndo.
9 Cuahan tucu ra Onésimo hermano yo
sihin ra. Ɨɨn ñi ñuu ra sihin ñuu maa ndo.
Vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra, ta cuñi xaan yo sii
ra. Cua zacoto ra sii ndo tandɨhɨ sa tehin nu
ndyei ihya.
10 Tasi ra Aristarco minoo nacumi sii
ndo. Ñoho ra vehe caa sihin ihya. Ta ra
Marcos tucu, yañi tahan ra Bernabé, tasi
ra minoo nacumi sii ndo. Sa tasi tyiño nu
yucu ndo sa cuenda ra Marcos vatyi tatu
saa ra nu yucu ndo tɨɨn cuenda vaha ndo
sii ra.
11 Ta tasi tucu ra Jesús minoo nacumi sii
ndo. Justo nañi tucu ra. Maa ñi ra Aristarco
sihin ra Marcos ta ra Justo cuu ra ra hebreo
ra zatyiño sihin mi sa cuenda tyiño maa ra
Ndyoo, ta saha xaan ra tundyee iñi sii.
12 Tasi tucu ra Epafras, ra ñuu ndo, minoo
nacumi sii ndo. Muzu maa ra Jesús cuu
sii ra. Cahan xaan ra sihin ra Ndyoo sa
cuenda ndo vatyi cuñi ra sa cua ndundyee
xaan ca iñi ndo sihin Tuhun Ndyoo ta cua
coto ndo, ta cua zavaha ndo tandɨhɨ cuii sa
cuñi ra Ndyoo.
13 Ta sehi sa ndaa sa cuenda ra vatyi
cahan xaan ra sihin ra Ndyoo cuenda maa
ndo ta cuenda ñiyɨvɨ ñuu Laodicea ta ñiyɨvɨ
ñuu Hierápolis.
14 Ra Demas ta ra Lucas tasi ra minoo
nacumi sii ndo. Ra Lucas cuu ra médico, ra
sa cuñi xaan ndi.
15 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra her-
mano yo ñuu Laodicea ta sii ña Ninfas ta sii
ra hermano titahan vehe ña.
16 Tatu sa yaha cahvi ndo carta ya
tasi ndo sii si nu yucu ra hermano ñuu
Laodicea, ta cahvi tucu maa ndo carta sa
cua tasi sii maa ra.
17 Ta catyi ndo sihin ra Arquipo
nazatyiño vaha ra tyiño i saha ra ndyaca
ñaha sii yo sii ra.
18 Yuhvi ra Pablo sihin ndehi tyei minoo
nacumi sii ndo. Ma naa iñi ndo vatyi ñohi
vehe caa. Ta ra Ndyoo nanazoco xaan ra
sii ndo. Amén.

Carta Sa Xihna Ñi I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Ñuu Tesalónica

Ra Pablo ta ra tahan ra tyaa ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Tesalónica

1 Yuhvi ra Pablo sihin ra Silvano ta ra Timoteo tyaa ndi minoo carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Tesalónica. Sa i ndu-ɨin ndo sihin ra Ndyoo Zutu yo ta sihin maa ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Naquihin vaha ndo tandɨhɨ sa vaha sa saha ra Ndyoo Zutu yo sii ndo ta tacuan tucu saha ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta nacoo sa taxi añima ndo sa cuenda maa ra cuan.

Cuhva sino xaan iñi ñiyɨvɨ ñuu Tesalónica

2 Saha xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ndo, ta cahan xaan ndi sihin ra sa cuenda ndo.

3 Ta cuhva cahan ndi sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta ña naa iñi ndi cuhva iyo ndo vatyi vaha xaan sino iñi ndo ta zatyiño ndo tyiño ra. Cuñi xaan ndo sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda zatyiño ndo tyiño ra. Ta sino xaan iñi ndo vatyi cua quisi ra Jesús inga saha.

4 Ndoho yañi xaa, ra Ndyoo cuñi xaan ra sii ndo, ta sito ndi vatyi maa ra i casi sii ndo.

5 Quɨvɨ i nacatyi xaan ndi Tuhun Ndyoo sihin ndo cuhva cacu yo, yɨvɨ tuhun cahan ñi maa ndi cuu si, zoco i tyindyee xaan Tatyi Ii sihin cuaha xaan cuhva. Ta i sito vaha maa ndi cuhva cahan ndi vatyi zatyiño xaan ra Tatyi Ii. Ta sito tucu maa ndo yozo caa i cuu maa ndi quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo vatyi cuñi xaan ndi tyindyee ndi sii ndo.

6 Ta i quisaha zavaha ndo cuhva zañaha ndi ta cuhva zañaha ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, vatyi i tɨin cuenda ndo Tuhun Ndyoo vazu ndyehe xaan ndo tundoho sa cuenda si. Ta zɨi xaan i cuñi ndo vatyi saha xaan Tatyi Ii sa zɨi sii ndo.

7 Ta sihin cuhva ya ta i zañaha ndo minoo cuhva vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi nu cu si Macedonia ta nu cu si Acaya.

8 I zacoto ndo Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ nu cu si Macedonia ta Acaya, zoco yɨvɨ yucuan ñi, nacahnu cuii ta sa sito ñiyɨvɨ vityi vatyi sino xaan iñi ndo sii ra Ndyoo. Ta ña cuñi ca si sa nacatyi ndi sihin ñu.

9 Zuun ñi maa ñu ta nacatyi ñu yozo caa i cuu quɨvɨ sa ndyaa ndi sihin ndo. Nacatyi ñu vatyi vaha xaan i sino iñi ndo sa cahan ndi, ta i zaña ndo sa zacahnu ndo sii ndyoo yutu ta ndyoo caa ta sino iñi ndo sii ra Ndyoo ndito, ra cu Ndyoo sa ndisa. Ta vityi tyaa ndo yahvi sii ra ta zatyiño ndo tyiño ra.

10 Ta nacatyi ñu vatyi ndatu ndo quɨvɨ sa cua quisi ra Jesús zehe Ndyoo inga saha ndya gloria. Maa ra cuu ra i zanandoto ra Ndyoo. Maa ra Jesús cua zacacu sii yo, ta ma tasi tuñi ra Ndyoo sii yo quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ.

2

Tyiño i zavaha ra Pablo ñuu Tesalónica

1 Ta zuun ñi maa ndo sito ndo, ndoho yañi xaa, vatyi quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo, vaha xaan i cuu.

2 Vatyi vazu i ndyehe xaan ndi tundoho ta i cañi xaan ñiyɨvɨ sii ndi ñuu Filipos, tañi sa sa sito maa ndo, zoco i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ndi, ta ñá yuhu ndi, ta i nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ndo vazu i sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ sihin ndi ñuu ndo.

3 Ta tuhun i nacatyi ndi sihin ndo, ñahñi tuhun ña vaha i nazaca ndi sihin si ta ñahñi tuhun ña ndoo. Ta ñá zandavi ñaha ndi sii ndo.

4 Ña tacuan, zoco cuhva i saha maa ra Ndyoo tyiño sii ndi sa nacatyi ndi Tuhun ra cuhva cacu ñiyɨvɨ, ta tacuan nacatyi ndi. Ña nducu xaan ndi cuhva sa cua cuzɨi iñi ñiyɨvɨ sihin ndi. Cuñi ndi sa cua cuzɨi iñi maa ra Ndyoo sihin cuhva zavaha ndi vatyi maa ra ndyehe ñaa sa iyo añima yo.

5 Ta tañi sa sito maa ndo vatyi numinoo saha ta ña cahan ndi tuhun tyaqui vatyi cuñi ndi zandavi ñaha ndi a vatyi cuñi ndi ñihi ndi xuhun. Ta sito vaha maa ra Ndyoo vatyi sa ndisa quehin.

6 Ta ña nducu ndi sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ndi, a maa ndo a inga ñiyɨvɨ. Cuu cundyaca ñaha ndi sii ndo tatu cuñi ndi vatyi maa ra Cristo i tava tyiño sii ndi sa zatyiño ndi tyiño ra. Zoco ña cuñi ndi sa cundyaca ñaha ndi sii ndo.

7 Vii xaan i cahan ndi sihin ndo, ta vaha
xaan i zavaha ndi tañi zavaha minoo ñuzɨhɨ
sihin zehe ndyihi ñu vatyi cuñi xaan ñu sii
si.
8 Ta maa ndi cuñi xaan ndi sii ndo ta yɨvɨ
Tuhun Ndyoo ñi saha ndi sii ndo. Vazu cuu
ndi sa catyi ndo tatu sa vatyi cuu sa tacuan
vatyi cuñi xaan ndi sii ndo.
9 Vatyi nacohon iñi ndo, ndoho yañi xaa,
cuhva i zatyiño xaan ndi. Ñihi xaan i
zatyiño ndi tandɨhɨ quɨvɨ ta sa cuaa vatyi
ñá cuñi ndi sa cozo zɨquɨ ndo sii ndi nɨɨ ñi
sa i nacatyi ndi Tuhun Vaha ra Ndyoo sihin
ndo.
10 Maa ndo cuu sa ndaa ta maa ra Ndyoo
vatyi quɨvɨ i sicoo ndi sihin ndoho sa sino
iñi ta minoo cuhva vaha xaan i sicoo ndi
sihin ndo. Ndoo xaan i zavaha ndi, maa
maa ñi cuhva cuñi ra Ndyoo. Ta ñá saha
ndi cuhva sii ñiyɨvɨ ta cuu tyaa ñu cuatyi
sata ndi.
11 Ta sito ndo cuhva i saha xaan ndi
tuhun vaha sii ndo ta tundyee iñi ta i cahan
ndi sihin ndo tañi cahan minoo zutu sa
ndyihi sihin si.
12 Ta i catyi ndi sihin ndo vatyi coo ndo
minoo cuhva vaha xaan tañi ñiyɨvɨ sito sii
ra Ndyoo. Maa ra i casi sii ndo vatyi coo
ndo sihin ra nu ndyaca ñaha ra, nu iyo
tandɨhɨ cuii cuhva sii ra.
13 Ta yucuan cuenda ña zaña ndi sa saha
xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi
quɨvɨ i siñi ndo Tuhun Ndyoo sa nacatyi
ndi sihin ndo ta i sino iñi ndo sii si tañi
sa Tuhun Ndyoo cuu si ta yɨvɨ tañi tuhun
cahan ñiyɨvɨ. Ta ndisa vatyi zatyiño xaan si
sihin maa ndo sa sino iñi ta zama si cuhva
iyo ndo.
14 Ta vityi tahan si sii ndo, yañi xaa,
cuhva tahan si sa xihna ñi sii ñiyɨvɨ sino
iñi sii ra Ndyoo nu cu si Judea. Vatyi tañi
zandyehe xaan ñiyɨvɨ hebreo tundoho sii
ñu, ta tacuan tucu tahan ndo zacuu ñiyɨvɨ
ñuu ndo.
15 Ta ñiyɨvɨ hebreo cuan cuu ñu i sahñi
sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun
ñi ñiyɨvɨ ñuu ñu, ñu i nacatyi cuhva catyi
ra Ndyoo sihin ñu, ta i sahñi ñu sii ñu.
Zandyehe xaan ñu tundoho sii maa ndi. Ña
zavaha ñu cuhva cuñi ra Ndyoo ta sahñi
tahan xaan ñu sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
16 Ña saha ñu sa cahan ndi Tuhun Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ta cacu
ñu. Ta sa catyi sa zavaha ñu hebreo cuhva
ya, ta cuaha xaan nduu cuatyi ñu. Zoco
vityi cahnu xaan tundoho cua zaquisi ra
Ndyoo zɨquɨ ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuñi ra Pablo cuhun ra inga saha ndya Tesalónica

17 Yañi xaa, sa naha xaan sa ña ndyehe ca
ndi sii ndo. Ta ña naa iñi ndi sii ndo. Ñoho
xaan iñi ndi sii ndo. Ta i nducu xaan ndi
cuhva cuhun ndi cua ndyehe ndi sii ndo.
18 Yucuan cuenda zuun ñi yuhvi ra Pablo
i cuñi quisi minoo saha ta inga saha tucu,
zoco ñá saha cuihna sa quisi.
19 ¿Ta ñaa cuenda sica iñi ndi vatyi cua
ñihi ndi sa vaha nuu ra Ndyoo? ¿Ta ñaa
cuenda zɨɨ xaan cuñi ndi ta vaha xaan cuñi
ndi? Catyi vatyi sa cuenda maa ndo vatyi
quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús ta vaha xaan
cua cuu si sihin maa ndi sa cuenda maa
ndo.
20 Vatyi sa cuenda maa ndo ta ndyehe
ñiyɨvɨ vatyi vaha cuu tyiño ndi, ta zɨɨ xaan
cuñi ndi sa cuenda ndo.

3

1 Ta yucuan cuenda quɨvɨ ñá cuu ca
cundyee iñi ndi (sa ma coto ndi yozo caa
iyo ndo) i sica iñi ndi vatyi cua ndoo maa
ñi mi ñuu Atenas.
2 Ta i zacuhun ndi sii ra yañi yo, ra Tim-
oteo, vatyi cua ndyehe ra sii ndo. Minoo
muzu ra Ndyoo cuu sii ra. Zatyiño xaan
ra sihin ndi sa nacatyi xaan ndi tuhun sa
cuenda ra Cristo cuhva cacu ñiyɨvɨ. Ta cuu
tyindyee ra sii ndo sihin Tuhun Ndyoo ta
cua sino ca iñi ndo, ta cua zandundyee ca
ra iñi ndo.
3 Vatyi tacuan ta yoñi numinoo ndo ta
cua yuhu xaan ndo sa catyi tundoho sa
ndyehe ndo vityi. Zuun ñi maa ndo ta sa
sito ndo vatyi tahan si ndyehe yo tundoho.
4 Vatyi quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo ta i
nacatyi ndi sihin ndo vatyi cua ndyehe yo
tundoho. Ta cuhva cuan i cuu si, tañi sa sito
ndo.
5 Ta yucuan cuenda, quɨvɨ ñá cundyee ca
iñi vatyi cuñi xein cote tatu sino ca iñi ndo,
ta i zacuhin sii ra Timoteo vatyi cua ndyehe
ra yozo caa iyo ndo sihin cuhva sino iñi
ndo. Vazu sa zandavi ñaha cuihna sii ndo

ta tyiño i zavaha ndi nu yucu ndo cua naa tandɨhɨ si.
6 Zoco vityi sa nasaa ra Timoteo sa i
sahan ra nu yucu ndo, ta nacatyi ra sihin
ndi vatyi vaha xaan sino iñi ndo ta cuñi ndo
sii minoo ndo ta sii inga ndo. Ta catyi ra
vatyi nacohon xaan iñi ndo sii ndi ta cuñi
xaan ndo ndyehe ndo sii ndi tañi maa ndi
cuñi xaan ndi ndyehe ndi sii ndo.
7 Yucuan cuenda, yañi xaa, vaha xaan
cuñi ndi sa ñihi ndi tuhun cuan. Vazu
cahnu xaan tundoho ndyehe ndi vityi zoco
zɨɨ xaan cuñi ndi vatyi sino vaha iñi ndo.
8 Ta iyo vaha maa ndi vityi sa ndisa vatyi
ñá ndoyo ñuhu maa ndo.
9 Saha ndi uu xico tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo sa cuenda ndo, ta zɨɨ xaan cuñi ndi
nuu maa ra sa cuenda ndo.
10 Ora ta sa cuaa sica xaan ndi sii ra vatyi
cuhva ra sa ndyehe ndi sii ndo, ta cua cuu
tyindyee ca ndi sii ndo cuhva sino ca iñi
ndo, ta ma cumañi sa sino iñi ndo.
11 Ta vityi natyindyee zuun ñi maa ra
Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo ra ndyaca
ñaha sii yo ta cua cuu cuhun ndi nu yucu
ndo.
12 Ta natyindyee ra Jesús sii ndo, ta cua
cuñi ca ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo, ta
tacuan cua cuñi ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tañi
cuñi maa ndi sii ndo.
13 Ta tacuan ta cua zanduvaha ra añima
ndo, ta ñahñi ca cuatyi ndo cua coo nuu ra
Ndyoo Zutu yo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra. Maa ra
cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

4

Cuhva cuñi ra Ndyoo sa zavaha yo

1 Ta vityi, yañi xaa, zañiñi xaan ndi sii
ndo ta saha xaan ndi tuhun vaha sii ndo
sihin cuhva sa saha ra ndyaca ñaha, ra
Jesús, sii ndi. Vatyi tañi sa zacuaha ndi sii
ndo cuhva coo ndo cuhva cuñi ra Ndyoo,
ta tacuan cua zavaha xaan ndo sii si; zoco
zavaha ndo sii si cuaha ca.
2 Vatyi sito ndo cuhva sa saha ndi tyiño
sii ndo tañi sa saha ra Jesús, ra ndyaca ñaha
sii yo, tyiño sii maa ndi.
3 Vatyi cuñi ra Ndyoo vatyi cuhva ndo sii
ndo sii maa ra sa ndisa. Ta numinoo ndo
ta ma coo ndo sihin minoo ñaha tatu ma
tindaha xihna ndo sihin ña.
4 Nacoo minoo ñi ñuzɨhɨ sii sa minoo mi-
noo ndo. Ta ɨɨn ñi sii maa ñu cuñi ndo.
5 Ta ma coo ndo tañi ñiyɨvɨ sa ña sito sii ra
Ndyoo vatyi maa maa ñi sa ña vaha zavaha
ñu sihin cuhva cuan.
6 Ta numinoo ndo ta ma zandavi ñaha
ndo sii inga yañi yo ta coo xehe ndo sihin
ñazɨhɨ ra vatyi ñihi xaan cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ndo tatu zavaha ndo cuhva cuan
tañi sa nacatyi ndi sihin ndo.
7 Vatyi ñá casi ra Ndyoo sii yo sa cua
zavaha yo sa ña vaha. I casi ra sii yo vatyi
zavaha yo sa vaha cuhva cuñi ra.
8 Yucuan cuenda yoo ra sa ña tyaa yahvi
tuhun quehin ihya, sii maa ra Ndyoo ña
tyaa ra yahvi ta yɨvɨ sii minoo ñiyɨvɨ. Vatyi
saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo vatyi
cua zavaha yo cuhva cuñi ra.
9 Zoco sa cuenda tuhun sa cuñi yo sii
minoo yo ta sii inga yo, ña cuñi si sa tyei
vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo zacuaha ra sii
ndo cuhva cuñi ndo sii tandɨhɨ inga yañi yo.
10 Ta ndisa vatyi sa cuñi ndo sii tandɨhɨ
yañi yo nacahnu Macedonia, zoco zañiñi
ndi sii ndo, yañi xaa, vatyi cuñi ca ndo sii
ra ñihi ca.
11 Ta nducu ndo cuhva coo taxi ndo, ta
caca iñi ndo ɨɨn ñi tyiño maa ndo. Ta ma
cuñi xaan ndo coto ndo tyiño inga ñiyɨvɨ. Ta
zatyiño ndo sihin ndaha ndo tañi sa saha
ndi tyiño sii ndo.
12 Vatyi tacuan ta cua tyaa ñiyɨvɨ ña sito
Tuhun Ndyoo yahvi sii ndo, ta ñahñi cua
cumañi sii ndo ta cuhva cundito ndo.

Quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús

13 Yañi xaa, ña cuñi sa ma coto ndo ñaa
sa cua tahan ñiyɨvɨ sa sihi, coto nducuihya
xaan iñi ndo tañi inga ñiyɨvɨ sa ña sino iñi.
14 Sino iñi yo vatyi i sihi ra Jesús ta i
nandoto tucu ra. Ta zuun ñi cuhva cuan
cua tahan ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Jesús ta sihi
ñu vatyi cua zanandoto ra Ndyoo sii ñu.
15 Yucuan cuenda catyi ndi sihin ndo tañi
minoo sa zañaha ra Ndyoo vatyi maa yo
tatu ndito yo ndya quɨvɨ cua quisi ra Jesús,
yɨvɨ maa yo cuhun sa xihna ñi. Xihna ca
ñiyɨvɨ i sihi.
16 Vatyi zuun ñi maa ra Jesús cua quisi ra
ndya gloria, ta ñihi xaan cua cana saa ra, ta
cua cana saa ra arcángel, ta cua tɨvɨ ra cutu

ra Ndyoo. Ta zɨquɨ sa xihna ñi cua nandoto ñiyɨvɨ sa i sihi, ñu i sino iñi sii ra Cristo.

17 Ta zɨquɨ maa yo sa nandoo ta ndito yo, cua cuhun yo ɨɨn ñi sihin ñiyɨvɨ cuan sisi vico. Ta ityi zɨquɨ cua ñihi tahan yo sihin ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Tacuan ta cua coo yo sihin ra Jesús tandɨhɨ cuii tyiemvu.

18 Yucuan cuenda tyindyee ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo sihin tuhun ya.

5

1 Zoco quɨvɨ cua tahan si cuan, a cuiya, ña cuñi si sa tyei ihya, yañi xaa.

2 Vatyi zuun ñi maa ndo sa sito vaha xaan ndo vatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús, cua cuu si minoo quɨvɨ zana ñi iñi yo. Tañi nu cua quisi minoo ra zuhu sa sa cuaa.

3 Cua catyi ñiyɨvɨ: “Vaha xaan vityi. Iyo taxi, ta ñahñi cuatyi iyo”, cua catyi ñu. Ta zɨquɨ yatyi xaan cua quisi minoo tundoho cahnu xaan zɨquɨ ñiyɨvɨ tañi tundoho sa cacu zehe ñiyɨvɨ ta uhu xaan si. Tacuan tucu ma cuu ca quita ñiyɨvɨ sisi tundoho vatyi sa saa cuhva tahan si.

4 Zoco ndoho, yañi xaa, ña yucu ca ndo nu ñaa sa vatyi cua saa quɨvɨ sa cua quisi tucu ra Jesús ta cua yuhu xaan ndo tañi zayuhu minoo ra zuhu sii ñiyɨvɨ vehe ñu.

5 Tandɨhɨ cuii ndo ta cuu ndo cuenda nu ndisi ta cuenda ora. Ña iyo ca yo cuenda sa cuaa ta cuenda nu ñaa.

6 Yucuan cuenda ma cuzu yo tañi zavaha inga ñiyɨvɨ. Cutyacu yo ta coo vaha sa siñi tuñi sii yo.

7 Vatyi ñiyɨvɨ quixi, quixi ñu sa cuaa. Ta ñu siñi, siñi ñu sa cuaa.

8 Zoco maa yo cuu yo cuenda ora, ta cuñi si vatyi coo vaha sa siñi tuñi xiñi yo. Cuñi si vatyi zacuenda yo sii yo sihin sa nɨɨ iñi yo ta sihin cuhva cuñi yo sii inga ñiyɨvɨ tañi minoo zandaru zacacu ra sii ra sihin minoo caa sa cundyaa yɨquɨ ndyica ra. Ta cuñi si vatyi sino iñi yo vatyi cua cacu yo tañi zacacu zandaru sii ra sihin minoo caa sa ñoho xiñi ra.

9 Vatyi ñá casi ra Ndyoo sii yo vatyi cañi ra sii yo. I casi ra sii yo vatyi cacu yo sa cuenda ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

10 I sihi ra Jesús sa cuenda maa yo vatyi cundito yo ɨɨn ñi sihin ra a cuu si sa ndito ca yo a cuu si sa yaha sihi yo.

11 Yucuan cuenda tyindyee ndo sii tahan ndo sihin tuhun ya ta sihin cuhva sa sino iñi ndo tañi sa zavaha ndo vityi.

Saha ra Pablo minoo tuhun vaha sii yañi yo

12 Yañi xaa, zañiñi ndi sii ndo vatyi tyaa ndo yahvi sii ra zatyiño cuenda Tuhun Ndyoo nu iyo ndo vatyi ndyizo ra tyiño ta saha ra tuhun vaha sii ndo sa cuenda ra Jesús.

13 Cuñi si sa tyaa ndo yahvi sii ra ñihi xaan, ta cuñi ndo sii ra sa cuenda tyiño sa zavaha ra sihin ndo. Ta coo vaha ndo sihin tandɨhɨ inga yañi ndo nu iyo ndo. Ñahñi tizɨhɨ coo ndo.

14 Ta vityi saha ndi tyiño sii ndo, yañi xaa, vatyi cuhva ndo tyiño sii ra yañi yo tatu ña cuñi ra zatyiño. Tyindyee ndo sii ñu tatu yuhu xaan ñu, a tatu nducuihya xaan iñi ñu. Tyindyee ndo sii yañi yo sa cumañi ca sino vaha iñi. Ta vita cuu iñi ndo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

15 Zacuenda ndo sii ndo, ta ma zavaha ndo sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin ndo. Tandɨhɨ cuii tyiemvu zavaha ndo sa vaha sihin yañi yo ta sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

16 Nacoo sa zɨɨ iñi ndo tandɨhɨ cuii cuhva.

17 Cahan ndo sihin ra Ndyoo tañi tañi.

18 Tandɨhɨ ñaa sa tahan ndo, zoco cuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi tacuan cuñi ra Ndyoo sihin ndo sa sino iñi sii ra Cristo Jesús.

19 Ñáha ndahva ndo Tatyi Ii ra Ndyoo.

20 Ñáha ma tyaa ndo yahvi sa cahan minoo ra cahan tuhun sa saha ra Ndyoo sii ra.

21 Ndyehe vaha xihna ndo tandɨhɨ tatu vaha si ta zɨquɨ tɨɨn cuenda vaha ndo sii si.

22 Ma zavaha ndo ñaa ndɨhɨ ca sa ña vaha.

23 Ta maa ra Ndyoo cuu ra saha sa coo taxi añima yo, ta sique sii ra nazanduvaha ra añima ndo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cua tyaa ndo yahvi. Ta nazacuenda ra añima ndo ta coño ñuhu ndo ta ma coo ca cuatyi ndo ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo.

24 Maa ra i casi sii ndo, ta cuu cunɨɨ iñi yo sii ra vatyi cua zavaha ra tandɨhɨ cuii cuhva ya.

Saha ra Pablo minoo sa nacumi sii yañi yo nu ndɨhɨ i cahan ra

25 Yañi xaa, caca tahvi ndo sii ra Ndyoo sa
cuenda ndi.
26 Cuhva ndo minoo nacumi sii tandɨhɨ
cuii yañi yo.
27 Sehi tyiño sii ndo sihin cuhva saha ra
ndyaca ñaha sii yo sii, vatyi cahvi ndo tutu
ya nuu tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi.
28 Maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesu-
cristo, cua cuhva xaan ra tumañi iñi sii
ndo. Ta nacuu si tacuan.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Ñuu Tesaló nica

Tyaa ra Pablo ta ra tahan ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Tesalónica

1 Yuhvi ra Pablo ta ra Silvano ta ra Timoteo tyaa ndi carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Tesalónica. Sa ndu-ɨin ndo sihin ra Ndyoo Zutu yo ta sihin ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

2 Quihin cuenda ndo tandɨhɨ sa vaha saha ra Ndyoo sii ndo, ta natyindyee ra sii ndo vatyi coo sa taxi añima ndo. Ta tacuan tucu nazavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sihin ndo.

Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ iyo cuatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo

3 Ndoho yañi xaa, cuñi si sa cuhva xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo vatyi sino xaan iñi ndo ta cuahan nduvaha ca cuhva sa sino iñi ndo ta cuhva cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta inga ndo.

4 Ndya cuhva cahan ndi tuhun ndo nuu inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo inga ñuu vatyi sino xaan iñi ndo ta cundyee xaan iñi ndo ndyehe ndo sa quiñi zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo ta tundoho cahnu xaan sa cuenda Tuhun Ndyoo.

5 Ta ihya cuhva zañaha si vatyi ndoo xaan cuu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi sa cuenda tundoho sa tahan ndo ta cua zanduvaha ra cuhva iyo ndo, ta cua cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra.

6 Ta ndoo xaan cuu cuhva zavaha maa ra Ndyoo vatyi cua zandyehe ra tundoho sii ñiyɨvɨ zandyehe tundoho sii maa ndo.

7 Ta maa ndo, ra ndyehe tundoho vityi, cuee ca ta cua cuhva ra minoo nu cua quitatu ndo sihin maa ndi. Ta tacuan cua cuu si quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús, ra ndyaca ñaha, ndya gloria sihin ángel ra.

8 Cua cayu ñúhu nu vasi ra, ta cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ sa ña sito sii ra Ndyoo ta ña tyaa ñu yahvi Tuhun Vaha sa cuenda ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo, cuhva cacu yo.

9 Ñiyɨvɨ cuan cua ndoho tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta sica xaan cua nandoo ñu, ta ma cuu cundyaa ñu sihin ra Ndyoo. Ta ma ndyehe ñu cuhva iyo ra Ndyoo vatyi tyaqui xaan ra, ta ma ndyehe ñu cuhva ndyaca ñaha ra.

10 Quɨvɨ cuan cua quisi ra ta cua zacahnu ñiyɨvɨ ra sii ra, ta iyo xaan cua cuñi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra sihin cuhva iyo ra. Tañi maa ndo, vatyi vityi sino iñi ndo sa ndaa sa saha maa ndi sii ndo.

11 Yucuan cuenda cahan xaan ndi sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo, ta sica ndi sii ra vatyi nazanduvaha ra añima ndo ta cua cuu ndo cuhva cuñi maa ra. Ta sica ndi sii ra vatyi tyindyee ra sii ndo sihin tundyee iñi sii maa ra ta cua cacu vaha ña tyiño cuñi ndo zavaha ndo sa cuenda ra sihin sa nɨɨ iñi ndo.

12 Tacuan ta cua nducahnu ca zɨvɨ ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, sa catyi sa vaha iyo ndo. Ta zuun ñi maa ra cua zacahnu sii ndo vatyi vaha xaan añima ra sihin ra Ndyoo Zutu yo.

2

Ra ña vaha

1 Ta vityi, yañi xaa, sa catyi vatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, ta cua ndu-ɨin yo sihin ra, sa cuenda cuan zañiñi ndi sii ndo

2 vatyi ma zama ndo cuhva sica iñi ndo. Ta ma cuhva ndo sa zayuhu ñiyɨvɨ sii ndo tatu catyi ñu vatyi sa yaha quisi ra Cristo, vazu catyi ñu vatyi cahan ñu cuenda ra Ndyoo a tatu cahan xaan ñu zɨquɨ tuhun cuan, a tatu catyi ñu vatyi maa ndi tasi carta vatyi sa i quisi tucu ra Jesús, zoco ña ndisa.

3 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo nu zuhva. Vatyi ma saa quɨvɨ sa cua quisi tucu ra Jesús tatu tañaha ca cua coo minoo tyiemvu sa cua cuxaan xaan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ cua quisi ra iyo xaan cuatyi, ra sa cua naa cuee ca.

4 Maa ra cuan cua nduvita, ta cua zatɨvɨ ra tandɨhɨ ña sa cuu si sa cuenda ra Ndyoo. Cua zatɨvɨ ra tandɨhɨ ña sa zacahnu ñiyɨvɨ. Ta cua quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu ra Ndyoo, ta cua cundyaa ra ta catyi ra vatyi zuun ñi maa ra cuu Ndyoo.

5 ¿Atu ña nacohon iñi ndo vatyi quɨvɨ i sindyei sihin ndo, ta i nacatyi sihin ndo tandɨhɨ cuii tuhun ya?

6 Ta vityi sa sito ndo ña sa cuu sa ña saha
sa quisi ra cumañi ca tahan si quɨvɨ ra.
7 Vityi xehe ñi cuahan tyiño ña vaha
cuan, zoco iyo minoo ra sa ña saha sa cu-
cahnu si ndya cua cuɨñɨ siyo xihna ra.
8 Ta tatu sa sɨñɨ siyo ra, tacuan ta zɨquɨ
cua coto ñiyɨvɨ yoo ra cuu ra ña vaha cuan.
Ta maa ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, cua
cahñi sii ra. Cua tɨvɨ ra Jesús tatyi ra sihin
yuhu ra, ta cua cahñi ra sii ra. Cua zanaa ra
sii ra sihin sa ndisi xaan ra quɨvɨ cua quisi
ra.
9 Ra ña vaha cuan cua quisi sa cuenda
cuihna, ta tandɨhɨ cuhva iyo sii cuihna cua
coo tucu sii maa ra. Cuaha xaan zeña cua
zavaha ra, ta sihin sa ndyityi cua zandavi
ñaha ra sii ñiyɨvɨ.
10 Cua cutyiño ra tandɨhɨ cuii cuhva ña
vaha. Ta sihin si cua zandavi ñaha ra sii
ñiyɨvɨ, ñu cua cuhun nu xaan. Maa ñu cuu
ñu ña cuñi sino iñi sii sa ndisa ta cacu ñu.
11 Ta yucuan cuenda cua cuhva ra Ndyoo
vatyi zandavi ñaha sa ña vaha sii ñu, ta cua
sino iñi ñu sii sa ña ndisa
12 vatyi tacuan ta cua ndoho xaan tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa ña sino iñi sii sa ndisa, ñiyɨvɨ tahan
xaan iñi zavaha ñu sa ña vaha.

Sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo vatyi cacu ñu

13 Zoco cuñi si sa cuhva xaan ndi tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu sa
cuenda maa ndo, yañi xaa, vatyi cuñi xaan
ra sii ndo, ta i casi ra sii ndo ndya quɨvɨ
xihna ñi vatyi cua cacu ndo. Cua cacu ndo
cuenda Tatyi Ii, ra zanduvaha cuhva iyo
ndo, ta cuenda sa ndisa sa sino iñi ndo.
14 Sihin tuhun cahan maa ndi sihin ndo
ta i zacoto ra Ndyoo sii ndo vatyi sa i casi
ra sii ndo ta saha ra cuhva cua cacu ndo
ta cuhun ndo gloria ta ñihi ndo sa vaha nu
ndyaa ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
15 Yucuan cuenda, yañi xaa, ma zama
ndo cuhva sino iñi ndo. Ma naa iñi ndo
cuhva zacuaha ndi sii ndo quɨvɨ i sindyaa
ndi sihin ndo a cuhva i tyaa ndi nuu carta
sa tasi ndi sii ndo nu yucu ndo.
16 Ta zuun ñi maa ra ndyaca ñaha sii yo,
ra Jesucristo, sihin maa ra Ndyoo Zutu yo
cuñi xaan ra sii yo, ta tyindyee ra sii yo
tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta saha maa ra sa coo
xaan sa vaha sii yo.
17 Ta vityi nacuhva ra sa zɨɨ añima ndo, ta
natyindyee ra sii ndo, ta cua cuu cahan ndo
ta zavaha ndo tandɨhɨ tyiño vaha cuhva
cuñi maa ra.

3

Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda ndi

1 Ta minoo ñi ca tuhun catyi sihin ndo,
yañi xaa, cahan ndo sihin ra Ndyoo sa
cuenda ndi vatyi tacuan ta yatyi xaan cua
saa Tuhun Ndyoo nacahnu cuii ñi, ta cua
tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ sii si minoo cuhva vaha
tañi i tɨɨn cuenda maa ndo sii si.
2 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi zacacu ra
sii ndi sihin ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ quiñi iyo
vatyi ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
3 Zoco maa ra ndyaca ñaha sii yo, ndoo
xaan ra. Maa ra cua zaquihin ityi vaha ra
sii ndo, ta cua zacuenda ra sii ndo sii ra ña
vaha.
4 Ta sino iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo
vatyi maa ndo sa zacuu ndo tandɨhɨ, ta ma
zandoo ndo cuhva catyi ndi sihin ndo.
5 Ta cuñi sa cua tyindyee ra ndyaca ñaha
sii yo sii ndo, ta cua cutuñi ca iñi ndo cuhva
cuñi ra Ndyoo sihin ndo, ta cua cuñi ca
ndo sii ra. Ta cua tyindyee ra sii ndo, ta
cua zandyee ndo iñi ndo cuhva ndyehe ndo
tundoho tañi zandyee maa ra Cristo iñi ra
nu i ndyehe ra tundoho.

Cuñi si sa zatyiño yo

6 Ta vityi, yañi xaa, tava ndi tyiño sii ndo
sihin zɨvɨ maa ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo,
vatyi tava ndo yoo ñi maa yañi yo ra ña cuñi
zatyiño, ra ña cuñi zavaha cuhva i zañaha
ndi sii ndo.
7 Vatyi maa ndo sa sito ndo cuhva cuñi si
coo ndo ta cua cundyico ndo cuhva i zañaha
ndi sii ndo. Vatyi quɨvɨ sa sindyaa ndi sihin
ndo, ñahñi cuhva sa ñá zatyiño ndi.
8 Ta ñá sasi caha ñi ndi vehe ñiyɨvɨ. Ña
tacuan vatyi i zatyiño ndi. Ña cuñi ndi sa
cozo zɨquɨ numinoo ndo sii ndi, ta yucuan
cuenda i zatyiño ndi ora ta sa cuaa.
9 Vazu iyo cuhva sii ndi sa caca ndi sii ndo
ña sa cuñi ndi, zoco i zatyiño ndi vatyi cuñi
ndi zañaha ndi minoo cuhva vaha cundy-
ico ndo.

10 Vatyi quɨvɨ sindyaa ndi sihin ndo i saha
ndi tyiño ya sii ndo vatyi tatu iyo ra ña cuñi
zatyiño, ma casi ra.
11 Vatyi ñihi ndi tuhun vatyi iyo zuhva
ndo ña cuñi ndo zatyiño. Yucu ñi maa ndo,
ta ñahñi maa tyiño zavaha ndo caña ñi.
12 Ta sii ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan, saha
ndi tyiño ta zañiñi ndi sii ñu sihin cuhva
saha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo,
vatyi nazatyiño vaha ñu cuan ta ñihi ñu sa
casi ñu.
13 Ta maa ndo, yañi xaa, ma zaña ndo sa
zavaha ndo sa vaha.
14 Ta tatu iyo minoo ñiyɨvɨ sa ma tyaa
yahvi tuhun cahan ndi nu carta ya, ndyehe
vaha ndo ñaa ra cuu ra ta ma tyisaha ca ndo
sii ra. Tacuan ta cua cucahan nuu ra.
15 Zoco ma cuxaan ndo sihin ra. Zacoto
vaha ndo sii ra ñaa sa cuu cuatyi ra vatyi
zuun ñi yañi yo sii ra.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi tyindyee ra sii ñiyɨvɨ cuan

16 Ta natyindyee sa zuun ñi maa ra ndy-
aca ñaha sii yo sii ndo tandɨhɨ tyiemvu ta
tandɨhɨ cuhva vatyi coo sa taxi añima ndo
tañi sa iyo añima maa ra. Ta nacundyaa ra
sihin tandɨhɨ cuii ndo.
17 Yuhvi ra Pablo tyei minoo nacumi sii
maa ndo. Sihin zuun ñi ndehi tyei tuhun
ya. Tyehen caa firme. Ihya cuu cuhva tyei.
18 Ta natyindyee xaan ra ndyaca ñaha,
ra Jesucristo, sii tandɨhɨ cuii ndo. Ndɨhɨ si
vityi.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Timoteo

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Timoteo

1 Yuhvi ra Pablo minoo apóstol ra Jesucristo cui, cuhva i saha maa ra Ndyoo tyiño sii. Maa ra Ndyoo cuu ra zacacu sii yo. Ta maa ra Jesucristo cuu ra ndyaca ñaha sii yo. Sii maa ra ndatu yo.

2 Tyei tutu ya suun Timoteo. Ndisa cuii vatyi zehe mi cuu suun sa catyi Tuhun Ndyoo. Nacuhva ra Ndyoo Zutu yo sihin ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo, cuaha xaan sa vaha suun; nacundahvi iñi ra suun, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añimon.

Zacuenda ndo sii ndo sihin ñiyɨvɨ zacuaha sa ña ndisa

3 Zuun ñi cuhva catyi suhun vityi tañi sa catyi quɨvɨ i quite ñuu cuan sa cua cuhin ndya nu cu si Macedonia, ndoon ñuu Efeso vatyi cua nacatyun sihin ñiyɨvɨ vatyi ma zacuaha ñu sa ña ndisa.

4 Ta ma tyizoho ñu tuhun cahan ñiyɨvɨ sahnu a cuhva tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi tatu cuñi ñu coto ñu yoo cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii ñu. Ihya tuhun zacahñi tahan si sii ñiyɨvɨ, ta ñahñi tyindyee si sa zacuu yo tyiño sa saha ra Ndyoo sii yo vatyi sihin sa sino ñi iñi yo ta cacu añima yo.

5 Ta sisi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo sii yo sa ñiñi ca cuu sa cuñi yo sii ñiyɨvɨ sihin sa ndɨɨ vaha añima yo ta sihin minoo sa siñi tuñi vaha. Ta cuñi si vatyi sino vaha iñi yo Tuhun Ndyoo, ta tacuan ta cua cuñi vaha yo sii ñu.

6 Iyo zuhva ñiyɨvɨ sa i zaña ñu tuhun ya. Nazaca ñu inga tuhun sihin si, ta natuhun xaan ñu tuhun ña ñiñi.

7 Cuñi ñu cuu ñu maestro cuenda ley sahnu, zoco nu maa ñu ta ña cutuñi iñi ñu sa nacatyi ñu. Ta zuun ñi maa ñu ta ña cutuñi iñi ñu sa zacuaha ñu.

8 Sito yo vatyi vaha xaan cuu ley maa ra Ndyoo, zoco cuñi si sa cutyiño yo sii si minoo cuhva vaha, cuhva catyi si.

9 Cuñi si coto yo vatyi ñahñi ley Ndyoo sa cua cuxaan sii yo tatu zavaha yo sa vaha. Iyo si vatyi tasi tuñi si sii ñiyɨvɨ ña vaha, sa cuenda ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra Ndyoo ta ña cuñi ñu sii ra. Iyo si sa cuenda ñiyɨvɨ iyo cuatyi, ñiyɨvɨ sa cahan ndya vaha ñi, cuenda ñiyɨvɨ sahñi sii zutu ñu a sii zɨhɨ ñu a sii inga ñiyɨvɨ.

10 Iyo ley ra Ndyoo sa cuenda ra iyo sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu a ra iyo sihin inga ra ta sa cuenda ra zuhu ñiyɨvɨ, ra vatya, ra catyi “sito vaha Ndyoo” ta ña ndisa ra. Sa cuenda tandɨhɨ cuhva cuan iyo ley maa ra Ndyoo a ñaa inga cuhva zavaha ñiyɨvɨ ta ña vaha si.

11 Ta tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin ndo ihya, sasi tahan si sihin tuhun vaha xaan sa cuenda ra Cristo, cuhva cacu yo. Maa ra Ndyoo saha tyiño sii, sa nacatyi sii si, ta cahnu xaan cuu maa ra.

Saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi cundahvi iñi ra Ndyoo sii ra

12 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo vatyi sito maa ra vatyi cuu zavehi tyiño ra, ta saha ra tyiño ya sii, ta saha ra tundyee iñi sii, ta cuu zavehi sii si.

13 Tacuan i zavaha ra vazu nu quisi quɨvɨ i cui minoo ra cahan xaan ndya vaha ñi sii ra. I zayuhu xein sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra, ta i quehin ndya vaha ñi sii ñu. Zoco i cundahvi iñi ra Ndyoo sii vatyi quɨvɨ i zavehi cuhva cuan tañaha ca sino iñi sii ra, ta ñá site vatyi yɨvɨ cuhva vaha cuu cuhva zavehi.

14 Ta i tyindyee xaan ra ndyaca ñaha sii yo sii, ta yucuan cuenda sino xaan iñi sii ra, ta cuñi xein sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñi maa ra Jesucristo sii ñu.

15 Cuñi si vatyi tandɨhɨ cuii yo cua sino iñi yo vatyi i quisi ra Cristo Jesús ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ iyo cuatyi tañi mi. Cuaha ca cuatyi i zavehi ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ iyo cuatyi.

16 Ta yucuan cuenda i cundahvi iñi ra Ndyoo sii, vatyi cua cuu si sa xihna ñi nu zañaha ra Jesucristo vatyi ndyee xaan iñi ra sihin ñiyɨvɨ iyo cuatyi. Zañaha si cuhva sii ñu ta cua sino iñi ñu sii maa ra, ta tacuan ta ma cuu ca ñu.

17 Ta yucuan cuenda zacahnu xaan yo sii ra Ndyoo ta saha xaan yo tyahvi ndyoo sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi ra ndyaca ñaha cuu ra tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta ma cuu

ra ndaha cuii ñi. Ma cuu ndyehe yo sii ra vityi. Minoo ñi ra cuu Ndyoo, ta casi xaan iñi ra. Ta tacuan cuu si.

18 Yoho Timoteo zehi, sa nacohon iñun cuhva i catyi ra yañi yo suhun quɨvɨ i cahan ra cuenda maa ra Ndyoo. Yucuan cuenda catyi suhun inga saha vatyi zatyiño vohon tyiño maa ra Ndyoo.

19 Ma zañon cuhva sa sino xaan iñun. Ta tandɨhɨ sa zavohon, zavohon sii si sihin minoo sa siñi tuñi vaha. Vatyi iyo zuhva ñiyɨvɨ ña tyaa ñu yahvi sa catyi sa siñi tuñi vaha ñu, ta naa iñi ñu sii Ndyoo.

20 Tacuan iyo ra Himeneo ta ra Alejandro. Yucuan cuenda i nacuhve sii ra sii cuihna zuhva quɨvɨ vatyi ndoho ra ta cutuhva ra ta ma cahan ra ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.

2

Cuhva tahan si cahan yo sihin ra Ndyoo

1 Sa xihna ñi sehi tyiño vatyi cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Caca ndo tumañi iñi sii ra, ta nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra cuenda tandɨhɨ cuii ñu.

2 Caca ndo sii ra sa cuenda ra ndyaca ñaha ta tandɨhɨ cuii ra cu tyiño. Caca ndo vatyi coo xaan sa vaha sii yo ta ma coo cuatyi ñuu ñiyɨvɨ. Tacuan ta cua cuu tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva ta zavaha yo tandɨhɨ cuii sa vaha.

3 Vatyi ihya cuu cuhva vaha sa tahan iñi maa ra Ndyoo, ta maa ra cuu ra zacacu sii yo.

4 Cuñi maa ra vatyi cacu tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ta coto ñu ña sa cuu sa ndisa.

5 Vatyi minoo ñi ra Ndyoo iyo, ta minoo ñi ra cua cahan sa cuenda yo nuu ra Ndyoo Zutu yo, ra Jesucristo. Ta ñiyɨvɨ cuu tucu maa ra tañi maa yo.

6 I saha maa ra Jesús sa cuu ra, ta cuhva cuan i tyiyahvi ra vatyi cuu cacu tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta i quita tuhun cuan nu tahan si coto ñiyɨvɨ.

7 Ta sa cuenda ya i saha ra Ndyoo tyiño sii, vatyi zacote sii ñiyɨvɨ tuhun ra ta cui minoo ra apóstol ta zacuehi sa ndisa sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Cua zacuehi sii ñu cuhva sino iñi ñu. Tañi minoo ra sino vaha iñi sii ra Cristo quehin sa ndisa. Ña quehin cuendu.

8 Yucuan cuenda cuñi vatyi nacahnu cuii ñi nacahan rayɨɨ sihin ra Ndyoo. Nazandaa ra ndaha ra. Ta ndɨɨ vaha coo añima ra. Ta ma cuxaan ra a cahñi tahan ra.

9 Ta tacuan tucu ñuzɨhɨ. Ta ma ndɨhvɨ ñu zahma cuɨtɨ xaan zoco minoo cuhva vaha ta sa ña yahvi xaan. Ta ma zandutyaqui xaan ñu sii ñu sihin cuaha xaan cuhva zavaha ñu sihin ixi xiñi ñu a sihin xuhun cuaan a perla a zahma yahvi xaan.

10 Zoco nazavaha ñu tandɨhɨ nuu sa vaha tañi tahan si zavaha minoo ñiyɨvɨ tatu sito ñu sii ra Ndyoo sa ndisa.

11 Cuñi si vatyi taxi ñi tyizoho ñuzɨhɨ Tuhun Ndyoo nu zacuaha ñiyɨvɨ sii si ta tyaa ñu yahvi tandɨhɨ sa siñi ñu.

12 Ña sehi sa zacuaha ñuzɨhɨ Tuhun Ndyoo (nuu cuaha ñiyɨvɨ) a sa cundyaca ñaha ñu sii rayɨɨ vatyi cuñi si sa coo taxi ñu.

13 Vatyi sa xihna ñi i zavaha ra Ndyoo sii ra Adán ta zɨquɨ cu Eva.

14 Ta yɨvɨ sii ra Adán i zandavi ñaha cuihna. Sii ñaha cuan i zandavi ñaha ra, ta tacuan i quisaha sicoo cuatyi.

15 Zoco cua cacu añima ñuzɨhɨ tatu zavaha ñu tandɨhɨ cuhva zavaha ñiyɨvɨ cuu zɨhɨ sa ndyihi ta tatu sino vaha iñi ñu ta cuñi ñu sii ra Ndyoo sa ndisa ta zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva vaha ta coo minoo sa siñi tuñi vaha sii ñu.

3

Cuhva cuñi si coo minoo ra tatu ndyizo ra tyiño ra Ndyoo

1 Ndisa cuii tuhun ya vatyi tatu cuñi minoo ra cuizo ra tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo, vaha xaan cuu tyiño ya tatu cuñi ra cuizo ra sii si.

2 Yucuan cuenda, tatu cuñi ra cuizo ra tyiño sa cundyaca ña ra sii ñiyɨvɨ sino iñi, cuñi si vatyi coo ra minoo cuhva vaha xaan ta yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Cuñi si vatyi minoo ñi ñazɨhɨ ra coo, ta ma coo uu tahan. Cuñi si vatyi ñihi zatyiño ra sa ndisa ta coo vaha xaan sa siñi tuñi ra ta cuu ra minoo ra tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii. Cuñi si vatyi cuhva ra xita casi ñiyɨvɨ saa vehe ra. Cuñi si vatyi zacuaha vaha ra sii ñiyɨvɨ.

3 Ma cuu ra ra siñi a ra nanducu tizɨhɨ. Ta ma cuñi ra zahacanaa ra xuhun sihin minoo cuhva ña vaha. Cuñi si vatyi coo xaan tundyee iñi sii ra sihin ñiyɨvɨ, ta ma

cahñi tahan ra sihin ñu, ta ma cuu caca
xaan iñi ra tuhun xuhun.
4 Cuñi si cuu ra minoo ra cundyaca ñaha
vaha vehe ra, ta nacoto zehe ra tyaa si
yahvi tandɨhɨ saha.
5 Vatyi tatu ña sito minoo ra cundyaca
ñaha ra vehe ra ¿yozo caa cuu cundyaca
ñaha ra sii ñiyɨvɨ sino iñi? Ma cuu.
6 Ra sa cuñi cuizo tyiño cuan, ma cuu cuu
minoo ra saa, coto zacahnu xaan ra sii ra,
ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra tañi i tasi tuñi
ra sii cuihna.
7 Ta ra sa cua cuizo tyiño, cuñi si minoo
ra vaha ñiyɨvɨ cuu nuu ñiyɨvɨ ña sino iñi coto
quisaha tyaa ñu cuatyi sata ra ta canacava
tucu ra inga saha sisi xayu cuihna.

Cuhva cuñi si coo minoo ra tyindyee sii ñiyɨvɨ sino iñi

8 Ta tacuan tucu sihin ra cuñi tyindyee sii
ñiyɨvɨ sino iñi, cuñi si vatyi cuu ra minoo ra
vaha xaan. Ta cuu ra minoo ra ndoo xaan
cahan ta zavaha ra cuhva catyi ra. Ma cuu
coho xaan ra ndixi a cuñi ra zahacanaa ra
xuhun sihin minoo cuhva ña vaha.
9 Cuñi si vatyi quihin vaha xaan ra tuhun
ndisa, cuhva sino iñi yo. Ta minoo ñi cuhva
ndoo vaha coo sa siñi tuñi xiñi ra.
10 Cua ndyehe xihna ñiyɨvɨ tatu tacuan
iyo ra, ta tatu ña quiñi iyo ra, tacuan ta cuu
cuizo tyiño ra.
11 Ta tacuan tucu ñazɨhɨ ra, cuñi si vatyi
cuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan. Ta ma cahan ñu
ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ. Cuñi si vatyi coo taxi
xaan ñu ta zavaha ñu sa vaha tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
12 Ta ra ndyizo tyiño ya, nacoo minoo ñi
ñazɨhɨ ra. Ta cuñi si vatyi cundyaca ñaha
vaha ra sii zehe ra ta tacuan tucu tandɨhɨ
tyiño vehe ra.
13 Vatyi ra ndyizo tyiño ya tatu zatyiño
vaha ra cua ñihi ñiyɨvɨ cuhva tyaa xaan ñu
yahvi sii ra. Ta ma yuhu ca ra cahan ra
sihin ñiyɨvɨ cuhva sino iñi ra sii ra Cristo
Jesús.

Minoo tuhun sa tyindyee xaan sii yo ta cuu cundyico yo Tuhun Ndyoo

14 Zacote zuhva tuhun ya suun, ta cuñi
cuhin cundyehi suun,
15 zoco tatu nducuei sa siton yozo caa
cuñi si zavohon. Vatyi maa yo cuu vehe
ñuhu ra Ndyoo ndito. Ta cuñi si vatyi ñihi
xaan sino iñi yo sii sa ndisa ta zacuaha yo
sii si sii ñiyɨvɨ.
16 Ndisa cuii vatyi iyo minoo sa vaha
xaan sa sino iñi yo:
I quisi ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ, ta caa ra cuhva
caa maa yo.
I catyi Tatyi Ii vatyi ñahñi cuatyi ra.
I ndyehe ángel sii ra.
Nacahnu ñuu ñiyɨvɨ i nacatyi ñiyɨvɨ cuhva i
zavaha ra.
Ta sino iñi ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
Ta zɨquɨ cuahan ra ndya gloria nu zacahnu
ñu sii ra tandɨhɨ tyiemvu.

4

Ñiyɨvɨ sa cua zaña cuhva sino iñi ñu

1 Ta casi xaan catyi Tatyi Ii vatyi nu sa
cuñi ndɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ sa cua
zaña cuhva sa sino iñi ñu. Cua sino iñi ñu
sii tatyi ña vaha sa zandavi ñaha. Ta cua
cundyico ñu tuhun zacuaha cuihna.
2 Ma cucahan nuu ñu cahan ñu sa vatya.
Ñahñi ca sa siñi tuñi vaha xiñi ñu. Zavaha
xaan ñu sa ña vaha ndya cuhva ña tuu ca
iñi ñu vatyi ña vaha si.
3 Ihya ñiyɨvɨ catyi vatyi cuatyi cuu si tatu
tindaha ñiyɨvɨ, ta cuatyi cuu si sa casi yo
zuhva nuu ndyayu, catyi tucu ñu. Zoco
maa ra Ndyoo i zavaha tandɨhɨ, ta ñiyɨvɨ sa
sino iñi ta sito ñu sa ndisa, cuu casi ñu ñaa
ñi maa ndyayu ta nacuhva ñu tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo.
4 I zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ nuu quɨtɨ, ta
vaha tɨ. Ta ña vaha sa ma casi yo sii tɨ tatu
sa nacuhva yo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo ta
casi yo.
5 Vatyi ndu-ii si sa cuenda Tuhun Ndyoo
ta sa cuenda sa nacuhva yo tyahvi ndyoo
sii ra.

Cuhva iyo minoo muzu vaha ra Jesucristo

6 Tatu nacatyi moo tuhun ya sihin ra yañi
yo, minoo ra zatyiño vaha sa cuenda ra
Jesucristo cua cuun. Vaha xaan cua cuu
cuhva sino iñun ta cuhva ndyicon.
7 Zoco ñáha tyoon yahvi cuendu sa
nacatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, costumbre
sa zacuaha ñiyɨvɨ sahnu. Nducun cuhva
zavohon cuhva cuñi ra Ndyoo tandɨhɨ
tyiemvu.

8 Tyindyee si zuhva sii coño ñuhu yo sa cuzɨquɨ yo, zoco sa zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo, yucuan tyindyee sii yo tandɨhɨ cuii cuhva. Vatyi tyindyee si sii yo ihya ñuu ñiyɨvɨ, ta cua tyindyee tucu si sii yo nu cua cundito yo sihin ra.

9 Ndisa cuii cuu cuhva ya, ta cuñi si sa sino iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

10 Ta sa catyi ya zatyiño ndi ta ndyehe ndi tundoho vatyi ndatu ndi sii ra Ndyoo ndito. Tyindyee ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta ñihi ca sii ñiyɨvɨ sino iñi vatyi cua zacacu ra sii yo.

11 Ihya tuhun zacuohon, ta zañiñun sii ñiyɨvɨ vatyi cutuhva ñu.

12 Ndisa minoo ra yoco cuun, zoco zañohon minoo cuhva vaha sii ñiyɨvɨ sino iñi sihin cuhva zavohon, sihin tuhun cohon, sihin cuhva cuñun sii ñiyɨvɨ, sihin cuhva sino iñun ta sihin cuhva sa ñahñi maa sa ña vaha zavohon.

13 Nɨɨ ñi sa cumañi sei nu yucu ndo, nducun cuhva cahvun Tuhun Ndyoo nuu ñiyɨvɨ. Zacuohon sii ñu, ta nacatyun sihin ñu yozo caa cua cuu ñu ñiyɨvɨ vaha.

14 Ra ndyizo tyiño cuenda tandɨhɨ ra yañi yo i tyizo ra ndaha ra xiñun quɨvɨ cuan, ta i saha ra Ndyoo minoo cuhva suun vatyi zatyiñon tyiño ra. Coto ñáha naa iñun cuhva cuan, ta zatyiñon tyiño ra Ndyoo cuhva i catyi ra cuan.

15 Tyaa xoon yahvi sii tandɨhɨ tuhun ya vatyi cua ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan i cutuhvon.

16 Zacuendon suun sihin cuhva ndyicuun ta cuhva zacuohon, ta ñáha zañon sa vaha. Tatu tacuan zavohon, cua cacun, ta cua cacu ñiyɨvɨ tyizoho sa cohon.

5

Ihya cuu cuhva zavohon sihin ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo

1 Ma cuxoon ta cohon sihin minoo hermano sahnu. Cuñi si vatyi cuhvon tuhun sii ra tañi sa zutun sii ra. Ta cahan vohon sihin ra yoco tañi sa yañun sii ra.

2 Cahan vohon sihin ñuzɨhɨ sahnu tañi sa zɨhun sii ñu. Ta sihin ñu yoco tañi sa cuhvon sii ñu. Ta ma zavohon sa ña vaha sihin ñu.

3 Tyindyeun sii ñu ndahvi sa sihi yɨɨ tatu ndisa vatyi cumañi si sii ñu.

4 Zoco tatu iyo zehe minoo ña ndahvi a zehe ñañi ña, cuñi si sa cutuhva xihna maa ra sa tyindyee ra sii ña. Nanacohon iñi zehe ña cuhva i tyindyee xaan zutu ra ta zɨhɨ ra sii ra ta luhlu ra. Ta yucuan cuenda cuñi si vatyi natyindyee ñiyɨvɨ sii zutu ñu a sii zɨhɨ ñu. Vatyi ihya cuu sa vaha, ta tacuan ta zɨɨ cua cuñi ra Ndyoo.

5 Iyo ñuzɨhɨ sa ndoo ndahvi sa ndisa cuii sa maa ñi maa ñu. Yucuan cuu ñu ndatu sa vaha ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo, ta ña zaña ñu sa cahan ñu sihin ra ora ta sa cuaa.

6 Zoco ñu ndahvi sa cuzɨɨ iñi cuhva cuñi maa ñu, tañi sa sihi ñu nuu Tuhun Ndyoo cuu si nɨɨ ñi sa ndito ñu.

7 Tacuan cuhvon tyiño sii tandɨhɨ yañi yo ta cuhva yo vatyi coto ñu ta zavaha ñu sa vaha.

8 Zoco tatu iyo ra yañi yo ña tyindyee ra sii ñiyɨvɨ sii ra, ta nu ñiyɨvɨ vehe ra ta ña saha ra sa casi ñu, minoo ra ña sino ca iñi cuu ra. Cahnu ca ra ña vaha nduu ra ta zɨquɨ ñiyɨvɨ ta sino ca iñi.

9 Nacoo minoo tutu sihin zɨvɨ ñu ndahvi sa yaha uñi xico cuiya, ñu i sicoo minoo ñi yɨɨ.

10 Cuñi si sa coto ñiyɨvɨ sii ña saha sa catyi sa vaha sa zavaha ña, tatu zacuahnu vaha ña sii zehe ña ta tyaa nuu vaha ña sii ñiyɨvɨ saa vehe ña. Tatu saha vaha ña sa casi yañi yo, ra saa vehe ña. Tatu tyindyee ña sii ñiyɨvɨ ndyehe tundoho, ta tatu zavaha ña tandɨhɨ nuu sa vaha.

11 Zoco ma tyihi ndo zɨvɨ ñu ndahvi ñu tañaha ca cusahnu vaha vatyi cua cuñi ñu tindaha ñu inga saha, ta cua zaña ñu tyiño zavaha ñu sa cuenda ra Cristo.

12 Ta cua coo cuatyi ñu vatyi zaña ñu cuhva i catyi ñu sa cua zavaha ñu.

13 Ta inga tucu cuhva, tatu tañaha ca cusahnu vaha ñu ndahvi, cua nduzusa ñu ta cua caca noo ñu tahan tahan vehe. Ta ña tacuan ñi, zoco cua quisaha cahan ñu cuendu. Cua natuhun xaan ñu zɨquɨ tyiño inga ñiyɨvɨ ta zɨquɨ tuhun ña tahan si cahan ñu.

14 Yucuan cuenda cuñi vatyi ñu ndahvi ña sahnu xaan, natindaha tucu ñu. Nacoo zehe ñu. Nazacuenda ñu vehe ñu, ta ma cuhva ñu cuhva cahan xaan ñiyɨvɨ xaan iñi sii yo.

15 Vatyi iyo ñu ndahvi sa quita ñu ityi ra Ndyoo, ta nanduu nandyico ñu sii cuihna.

16 Tatu iyo ra yañi yo a cuhva yo ta iyo
ñiyɨvɨ ndahvi tahan ñu, natyindyee maa ñu
sii ñu, ta ma cuhva ñu sa ñihi xaan tyindyee
inga yañi yo. Ta zɨquɨ cuu tyindyee tandɨhɨ
yañi yo sii ñiyɨvɨ sa yoñi ca ñiyɨvɨ sii, iyo sa
ndisa.
17 Ta ra sahnu zatyiño tyiño ra Ndyoo,
ra ndyaca ñaha vaha sii tandɨhɨ ra yañi yo,
cuñi si vatyi tyaa xaan yo yahvi sii ra, ta
ñihi ca tatu nacatyi ra ta zacuaha ra Tuhun
Ndyoo.
18 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Ma cuhñi
ndo yuhu zɨndɨquɨ nu sañi tɨ sitɨ yutu sa
quita zoo si.” Ta tacuan tucu: “Ra zatyiño
tyiño ra Ndyoo cuñi si vatyi coo yahvi ra
vatyi yucuan cundito ra.”
19 Tatu yoñi uu a uñi tahan sa ndaa ma
tyizohon tatu tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata minoo
ra sahnu zatyiño tyiño ra Ndyoo.
20 Zoco ñiyɨvɨ sa ña zaña cuatyi, ñihi co-
hon sihin ñu nu yucu tandɨhɨ yañi yo vatyi
tacuan ta cua cuyuhu tandɨhɨ ñu ta ma
zavaha ñu sa ña vaha.
21 Sehi tyiño ya suun ityi nuu ra Ndyoo
ta nuu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo,
sihin tandɨhɨ ángel ra, ta catyi suhun vatyi
zavohon tandɨhɨ cuhva ya inuu ñi sihin
tandɨhɨ ra yañi yo. Ta tatu cuñi con sii
minoo ra, zoco ma cuhvon sa zavaha ra sa
ña vaha.
22 Ma numi xaan cuhvon tyiño sii minoo
ra sa cuu ra ra cuizo tyiño nu iyo ra yañi yo
coto coo cuatyun tatu zavaha ra sa ña vaha.
Ta ñahñi maa sa ña vaha zavohon caña ñi.
23 Tuhva xoon cuhu sihin sisun, yucuan
cuenda ma cohon maa ndutya ñi. Coho
tucun zuhva vino.
24 Iyo ñiyɨvɨ casi xaan naha cuatyi ñu
vazu cumañi ca cuhun ñu nu cua ndoho ñu.
Ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ ña sito yo ñaa sa cuu
cuatyi ñu ndya cuee ca ta cua quituu si.
25 Ta zuun ñi cuhva cuan, casi xaan naha
si tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha. Ta vazu iyo si
sa ña ndyehe yo, zoco ma cuu coo xehe si
tandɨhɨ tyiemvu.

6

1 Ra cuu muzu, cuñi si sa tyaa xaan ra
yahvi sii patrón ra. Tacuan ta ma cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ra Ndyoo ta sii Tuhun
ra.
2 Ta tatu sino iñi patrón ra Tuhun Ndyoo,
ña cuñi si sa ma tyaa ra yahvi sii ra vatyi
yañi yo cuu sii ra. Ña tacuan. Ñihi ca cuñi
si tyindyee ra sii ra sihin sa vaha ca vatyi
zuun ñi ra sino iñi cuu ra. Ta nacuñi ra sii
patrón ra vatyi yañi yo cuu sii ra. Nacatyun
tuhun ya, ta zañiñun sii ñiyɨvɨ vatyi zavaha
ñu sii si.

Tuhun sa saha sa cuzɨ iñi yo

3 Tatu iyo minoo ra zacuaha minoo
cuhva ña ndisa ta ña sasi tahan si sihin
cuhva cahan ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha
sii yo, ta sihin cuhva zacuaha maa yo,
4 zacahnu xaan ra cuan zuun ñi sii maa
ra, ta ñahñi maa sa sito ra. Zoco tahan xaan
iñi ra natuhun xaan ra, ta sahñi tahan xaan
ra zɨquɨ minoo tuhun ta inga tuhun. Ta sa
cuenda cuhva ya vasi sa cuñi xaan ñiyɨvɨ
cundyaca ñaha ñu sii yañi yo. Ta nduu si
tizɨhɨ, ta cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi, ta ña
cutuñi iñi ñiyɨvɨ yoo cuu yañi yo cahan sa
ndoo.
5 Ta ña ndɨhɨ tuhun sahñi tahan ñu vatyi
ñahñi sa vaha iyo xiñi ñu. Ta ña sito ñu
ñaa sa cuu sa ndisa. Sica iñi ñu vatyi mi-
noo cuhva vaha xaan cuu sa zahacanaa yo
xuhun sihin Tuhun Ndyoo.
6 Ndisa vatyi sa ñihi yo minoo sa vaha
xaan tatu zavaha yo tandɨhɨ sa catyi ra
Ndyoo ta tatu ñahñi ca sa ndyiyo iñi yo.
7 Ñahñi sa ndaha yo sa saa yo ñuu ñiyɨvɨ
ya, ta nu siin ta ma cuu cuizo yo cuhun yo.
8 Zoco tatu iyo sa casi yo ta zahma yo,
sihin ñi si cuan nandoo yo vaha.
9 Ta ñiyɨvɨ sa cuñi xaan sa cucuca ñu,
nducu coto cuihna sii ñu ta canacava ñu sisi
cuatyi. Vatyi cuaha xaan sa cuñi ñu, ta ña
ñiñi, ta zatɨvɨ si sii ñu. Ta cua ndoyo ñuhu
ñu sa cuenda ndaha tyiño ñu ta cua naa ñu.
10 Vatyi tatu cuñi xaan yo xuhun, cuaha
xaan sa ña vaha ndyicuu yo. Ta iyo ñiyɨvɨ
quisaha ndyiyo iñi ñu xuhun, ta zandoo ñu
sa sino iñi ñu Tuhun Ndyoo, ta cuaha xaan
tundoho ndyehe ñu.

Cuhva zatyiño yo tatu sino iñi yo sii ra Ndyoo

11 Zoco yoho Timoteo, sii ra Ndyoo cuu
suun. Zandoon tandɨhɨ cuii sa ña vaha.
Cuñi si vatyi cundyicon minoo cuhva vaha
xaan, cuhva cuñi maa ra Ndyoo. Ta sino

xaan iñun. Cuñi xoon sii inga ra yañi yo ta cundyee xaan iñun. Ta vii ñi cohon sihin ra.

12 Ñihi zatyiñon tyiño ra Ndyoo. Ta ma zañon cuhva cundito añimon tandɨhɨ tyiemvu vatyi yucuan cuenda i casi ra Ndyoo suun vatyi cunditon sihin ra. Sa i zavohon minoo cuhva vaha xaan vatyi i nacatyun cuhva sino iñun nuu cuaha xaan ñiyɨvɨ.

13 Ta vityi ndyehe ra Ndyoo. Maa ra saha sa cundito tandɨhɨ sa ndito. Ta ndyehe tucu ra Jesucristo cuhva sehi tyiño ya suun. Ta maa ra, vaha xaan i zavaha ra, ta i saha ra sa ndaa nuu ra Poncio Pilato.

14 Ta catyi suhun vatyi tyoon yahvi tuhun ya, ta ma zamon numinoo cuhva sihin si ndya quɨvɨ quisi tucu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tacuan ta ma ñihi ñiyɨvɨ cuhva catyi ñu vatyi ña vaha tuhun cahan maa ra Ndyoo.

15 Tatu tahan si quɨvɨ, cua zandyehe tucu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sii ra Jesús inga saha. Ta minoo ñi ra Ndyoo cuu ra ndyaca ñaha. Cahnu xaan ra, ta cuu xaan sa zacuu ra. Rey cuu ra sii tandɨhɨ inga rey ta ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha.

16 Maa ñi maa ra Ndyoo cuu ra ña sihi. Iyo ra nu ndisi xaan, nu yoñi sa cuu tuhva. Ta yoñi ca ndyehe sii ra, ta ma cuu ndyehe yo sii ra vityi. Nazacahnu ñiyɨvɨ sii ra, ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta tacuan cuu si.

17 Cuhvon tyiño sii ñiyɨvɨ cuca xaan ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi ma zacahnu xaan ñu sii ñu ta ma nɨɨ xaan cuu iñi ñu sihin xuhun ñu coto coo quɨvɨ ta ndɨhɨ si. Vaha ca cua sino iñi ñu ɨɨn ñi sii ra Ndyoo ndito vatyi maa ra cuu ra saha tandɨhɨ. Ta sihin sa saha maa ra, ta cua cuzɨɨ iñi yo.

18 Ta catyun sihin ñiyɨvɨ cuca vatyi nazavaha ñu maa ñi sa vaha. Nanducuca ñu ityi nuu ra Ndyoo sihin cuhva zavaha ñu sa vaha. Nandoo ñu vaha cuhva ñu sa sii ñu sii inga ñiyɨvɨ, ta nazasa ñu sii si.

19 Tacuan ta cua coo sa cuca ñu ndya gloria, ta ma cunaa si. Ta cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.

Saha ra minoo ca tyiño sii ra Timoteo

20 Yoho Timoteo, zacuenda vohon tyiño sa i saha ra Ndyoo suun. Ma tyizohon sa cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi ta tuhun cahan ñiyɨvɨ ña sito. Cahan xaan ñu sa ña vaha ta sa ña ndisa, ta catyi ñu vatyi sito xaan ñu.

21 Vatyi iyo ñiyɨvɨ sa i quita ñu ityi vaha. Ta ña sino vaha ca iñi ñu Tuhun Ndyoo. Ña sino vaha ca iñi ñu cuhva iyo si sa ndisa. Natyindyee xaan maa ra Ndyoo suun. Ndɨhɨ si vityi.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Timoteo

Sa cu uu carta i tyaa ra Pablo sii ra Timoteo

1 Yuhvi ra Pablo cui minoo apóstol ra Jesucristo, cuhva cuñi maa ra Ndyoo. Vasi nacatyi sihin ñiyɨvɨ cuhva cacu ñu tatu ndu-ɨin ñu sihin ra Jesucristo.

2 Tyei carta ya suun, Timoteo. Cuñi xein suun; tañi minoo zehi cuu suun. Cuñi sa cua cuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo sa vaha suun. Ta cua cundahvi iñi ra suun. Ta cua cuhva ra sa coo sa taxi añimon. Ta tacuan cua zavaha tucu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, suhun.

Nanacatyi maa ra Timoteo vatyi cuenda ra Cristo cuu sii ra

3 Ora ta sa cuaa sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo cuhva quehin sihin ra cuendon. Zavehi tyiño maa ra sihin minoo sa siñi tuñi vaha tañi i zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii.

4 Nacohon iñi cuhva i sacun (quɨvɨ i quite yucuan). Ta cuñi xein ndyehi suun inga saha. Ta tacuan ta zɨquɨ zɨɨ xaan cua cuñi.

5 Nacohon iñi cuhva sino xaan iñun. Maha Loida siton sihin maha Eunice zɨhun, yucuan ñu i sino iñi sa xihna ñi ta zɨquɨ moo. Ta sito vehi vatyi tacuan tucu sino iñi moo.

6 Yucuan cuenda zanacohin iñun vatyi zatyiño vohon tyiño ra Ndyoo tañi i saha maa ra Ndyoo cuhva suun quɨvɨ i tyize ndehi xiñun.

7 Vatyi ña cuñi maa ra Ndyoo sa cuyuhu xaan yo. Saha ra Tatyi Ii ra vatyi cua cuu zatyiño yo tyiño ra. Ta cua cuñi xaan yo sii inga ñiyɨvɨ, ta cua coo sa siñi tuñi vaha xiñi yo.

8 Yucuan cuenda ma cucahan nuun nu sohon sa ndaa sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo. Ta ma cucahan nuun sa cuenda mi vatyi ñohi vehe caa sa cuenda maa ra. Zoco ndoon vaha sa ndyehun tundoho sihin mi sa cuenda Tuhun Ndyoo. Zandyeun iñun vatyi cua tyindyee ra Ndyoo suun.

9 Zacacu ra Ndyoo sii yo, ta casi ra sii yo vatyi cu-ii yo tañi maa ra. Ñá casi ra sii yo sa cuenda minoo sa vaha i zavaha yo. I casi ra sii yo vatyi tacuan cuñi maa ra. I tahan si sii yo sa cuu yo sa cuenda cuatyi yo. Ta i zavaha maa ra Ndyoo minoo sa vaha xaan sa cuenda maa yo vatyi i zaquisi ra sii ra Cristo, ta i sihi ra sa cuenda maa yo. Cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ, ta sa sito maa ra Ndyoo vatyi cua zavaha ra cuhva cuan.

10 Ta zañaha ra cuhva cuñi ra sii yo vatyi i zaquisi ra sii ra Jesucristo vatyi zacacu ra sii yo. I zanaa ra tyiño sa cuu yo, ta sihin Tuhun Ndyoo nu cacu yo i zañaha ra sii yo minoo nu ma cuu ca yo.

11 I saha ra Ndyoo tyiño sii, vatyi nacatyi tuhun ra cuhva cacu ñiyɨvɨ. Ta i tava ra tyiño sii, vatyi zacuehi sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

12 Ta yucuan cuenda tehin tundoho sa ndyehi vityi. Zoco ña cucahan nui vatyi site yoo ra cuu ra sa sino iñi, ta sito vehi vatyi ra cuan, cuu zacuenda ra tandɨhɨ sa saha cuende sii ra ndya quɨvɨ cua quisi ra.

13 Cundyico vohon cuhva vaha xaan sa zacuehi suun. Sino xaan iñun ta cuñun sii inga ñiyɨvɨ vatyi cuenda ra Cristo Jesús cuu suun.

14 Sihin tundyee iñi sa saha maa Tatyi Ii suun, zacuendon tandɨhɨ tyiño i saha ra Ndyoo suun.

15 Tañi sa siton, tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cu si Asia sa i zandoo ñu sii, tañi maa ra Figelo ta ra Hermógenes.

16 Nacundahvi iñi maa ra ndyaca ñaha sii yo sii ñiyɨvɨ ra Onesíforo ta natyindyee ra cuan sii ñu vatyi i tyindyee xaan ra Onesíforo sii. Ta ñá cucahan nuu ra vatyi ñohi vehe caa.

17 Nu ndɨhɨ tuhun, quɨvɨ i sindyaa ra ñuu Roma ñá zaña ra sa nanducu ra sii, ndya cuhva ndya i nañihi ra sii.

18 Nacuhva ra ndyaca ñaha sii yo tumañi iñi sii ra quɨvɨ cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ. Sa sito vohon cuhva i tyindyee xaan ra Onesíforo sii, ndya ñuu Efeso.

2

Minoo zandaru vaha sa cuenda ra Jesucristo

1 Zehe luhli, cundyee iñun sihin tundyee iñi sa saha ra Cristo Jesús suun.

2 Tandɨhɨ tuhun sa i siñun catyi suhun nuu cuaha xaan ñiyɨvɨ, yucuan tuhun

nacatyun sihin inga ra vaha, ra sa siton vatyi sino vaha iñi ra ta cuu zacuaha ra sii inga ñiyɨvɨ.
3 Ta nacundyee iñun ndyehun tundoho tañi minoo zandaru vaha ra Jesucristo.
4 Yoñi minoo zandaru nu sahñi tahan ra ta cuu nazaca ra tyiño maa ra sihin si vatyi coto ma tahan iñi ra i casi sii ra sa cuu ra zandaru.
5 Ta inga tucu cuhva, minoo ra sizɨquɨ tatu ma cuzɨquɨ vaha ra cuhva tahan si, ñahñi cua zahacanaa ra.
6 Ta ra zatyiño sisi cuhu, xihna ca sii maa ra tahan si naquihin ra tyiño i zacuu ra.
7 Nacañi vaha iñun sa catyi suhun ihya, ta cua cuhva ra ndyaca ñaha sii yo vatyi cutuñi iñun tandɨhɨ si.
8 Nacohon iñun cuhva i nandoto ra Jesús sa i sihi ra. Ta maa ra cuu ñiyɨvɨ ra rey David. Ihya cuu Tuhun Ndyoo cuhva cacu yo tañi sa nacatyi sihin ñiyɨvɨ.
9 Ta sa cuenda Tuhun Ndyoo ta ndyehi tundoho ndya cuhva nuhñi tañi minoo ra iyo cuatyi. Zoco Tuhun Ndyoo ña nuhñi si.
10 Yucuan cuenda cundyee iñi ndyehi tandɨhɨ nuu tundoho sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo vatyi tacuan ta cua cuu cacu ñu. Sa cuenda ra Cristo Jesús, ta cua ñihi ñu sa cacu ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vaha xaan cua cuu si.
11 Ndisa cuii cuu si nu catyi si: “Tatu cuu yo sa cuenda ra cuan, cua cundito yo sihin ra.
12 Tatu ndyehe yo tundoho, cua cundyaca ñaha yo sihin ra. Tatu catyi yo vatyi ña sito yo sii ra, cua catyi tucu maa ra vatyi ña sito ra sii yo.
13 Tatu ña nɨɨ iñi yo ta zatyiño yo tyiño ra, zoco maa ra cua zacuu cuhva sa catyi ra tandɨhɨ saha vatyi tacuan iyo ra.” (Ta cua tyindyee ra sii yo.)

Tatu zatyiño vaha ra Timoteo cua quita vaha ra

14 Zanacohon iñi ñiyɨvɨ, ta cuhvon tyiño sii ñu sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo vatyi ma natuhun xaan ñu cuenda ñaa minoo tuhun sisi Tuhun Ndyoo vatyi ñahñi maa tyindyee si sa tacuan. Cua zatɨvɨ si sii ñiyɨvɨ tyizoho.
15 Ñihi xaan nducun cuhva zavohon tandɨhɨ sa cuñi ra Ndyoo tañi minoo ra zatyiño vaha ta quita vaha ra. Tacuan ta ma cucahan nuun ityi nuu maa ra Ndyoo vatyi i zatyiño vohon sihin Tuhun ra.
16 Ma cuhun nu natuhun xaan ñiyɨvɨ sa cuenda ñaa sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, tuhun ña ñiñi. Vatyi ñiyɨvɨ cahan tacuan, tahan saha sa cahan ñu ta cua quɨhvɨ cuaha ca tuhun ña vaha sa ña tahan iñi ra Ndyoo.
17 Ta ihya tuhun cua zatɨvɨ si sii ñiyɨvɨ tañi sa tyahyu ñu sihin minoo cuehe. Ta tacuan iyo ra Himeneo ta ra Fileto.
18 Vatyi sa i quita ra ityi vaha, ta catyi ra vatyi sa yaha nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Ta iyo ñiyɨvɨ sa zatɨvɨ ra cuhva sino iñi ñu.
19 Zoco i cahan ra Ndyoo minoo cuhva, ta ma cuu nazama ca si. Ihya cuu cuhva catyi si: “Nacoto maa ra ndyaca ñaha sii yo yoo cuu ñiyɨvɨ ra.” Ta catyi tucu si: “Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa catyi vatyi cuenda ra Cristo cuu ñu, nazandoo ñu sa zavaha ñu sa ña vaha.”
20 Sisi minoo vehe cahnu, iyo ndaha tyiño xuhun cuaan ta xuhun cuisi. Ta iyo tucu ndaha tyiño vitu ta ndyahyu. Iyo si cutyiño ñu maa ñi nu tyaqui, ta iyo si sa cuenda nu ña ñiñi.
21 Ta tacuan tucu maa yo, tatu zaña ndisa cuii yo tandɨhɨ sa ña vaha, tacuan ta zɨquɨ cua cuu yo minoo ñiyɨvɨ vaha xaan. Cua zandundɨɨ ra Jesucristo añima yo, ta zɨquɨ cua cuu cutyiño ra sii yo sa cuenda tandɨhɨ tyiño vaha.
22 Zacuenda xoon suun, ta ma zavohon tandɨhɨ sa ña vaha tañi zavaha ra yoco. Cundyicon minoo cuhva vaha xaan. Sino xaan iñun. Cuñun sii inga ñiyɨvɨ. Ta coo taxun sihin tandɨhɨ inga ra yañi yo, ra vaha añima, ra tuhva caca tahvi sii ra ndyaca ñaha sii yo.
23 Ma tyizohon nu natuhun xaan ñiyɨvɨ tuhun ña ñiñi ta sa ña ndisa. Sa siton vatyi sihin tuhun cuan ta quisaha cahñi tahan ñiyɨvɨ.
24 Ta minoo muzu cuenda ra ndyaca ñaha sii yo, cuñi si sa ma nanducu ra tizɨhɨ. Inga cuhva cuñi si vatyi vii ñi cahan ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Cuñi si vatyi cua cuu zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta coo xaan tundyee iñi sii ra sihin ñu.
25 Ta ma caca iñi ra vatyi sito xaan ra, zoco vii ñi nazacuaha ra sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi. Vazu cua tyindyee ra Ndyoo sii ñu,

ta cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cua coto ñu ñaa sa cuu sa ndisa.
26 Tacuan ta zɨquɨ cua quita ñu sisi xayu cuihna nu i tɨɨn ra sii ñu cuhva cuñi ra.

3

Cuhva cua nduu ñiyɨvɨ nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu

1 Cuñi si sa coton vatyi ityi nuu ca cua coo quɨvɨ yɨɨ xaan.
2 Vatyi cua cuñi xaan ñiyɨvɨ sii maa ñu, ta ma cuñi ñu sii inga ñiyɨvɨ. Cua ndyiyo xaan iñi ñu xuhun. Cua zacahnu xaan ñu sii maa ñu. Cua cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Ndyoo. Ma tyaa ñu yahvi sii zutu ñu ta sii zɨhɨ ñu. Ma nacuhva ñu tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo a sii ñiyɨvɨ. Cuaha xaan cuatyi ñu cua coo.
3 Ma cuñi ñu nu sii ñiyɨvɨ sii ñu. Ta nu tucahnu iñi, ma coo sii ñu sihin ñiyɨvɨ. Cua cahan xaan ñu cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ. Nu maa ñu ta ma cundyee iñi ñu cundyaca ña ña ñu sii ñu sa catyi cuatyi ñu. Quiñi xaan cua nanduu ñu. Ta cua cuxaan xaan ñu sii tandɨhɨ sa vaha.
4 Cua xico tuhun ñu sii amigo ñu. Ñihi xaan iñi ñu. Sica iñi ñu vatyi sito xaan ñu. Nanducu xaan ñu ñaa sa cuñi maa ñu, ta ma nanducu ca ñu sii ra Ndyoo.
5 Cua cundyico ñu minoo cuhva tañi sa sino iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco ña ndisa. Ña sino iñi ñu vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ñahñi cuenda cua cu-ɨun sihin ñiyɨvɨ sa tacuan caa.
6 Vatyi nu iyo ñiyɨvɨ sa tacuan, iyo ra quɨhvɨ vehe ñiyɨvɨ. Zandavi ña ha ra sii ñuzɨhɨ sa ña hñi sa siñi tuñi xiñi, ñiyɨvɨ sa iyo xaan cuatyi. Zavaha ñu ñaa ñi maa sa catyi inga ñiyɨvɨ sihin ñu.
7 Ihya ñiyɨvɨ cuñi ñu coto ñu tandɨhɨ cuii nuu cuhva. Cutuhva xaan ñu, zoco ña cuu coto ñu ñaa sa cuu sa ndisa.
8 Tañi maa ra tazi, ra Janes ta ra Jambres, i sahñi tahan ra sihin ra Moisés. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ sa quehin tuhun ya, sahñi tahan ñu sihin sa ndisa. Yaha xaan ña vaha sa siñi tuñi xiñi ñu. Sa zama ñu cuhva iyo ñu, ta ña sino ca iñi ñu sii sa ndisa.
9 Zoco ma cucahnu ca ñu sihin cuhva ña vaha cuan vatyi yatyi xaan ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ña hñi sa siñi tuñi xiñi ñu. Tañi i tahan sa uu tahan ra sahñi tahan sihin ra Moisés.

Nu ndɨhɨ saha ra Pablo tyiño sii ra Timoteo

10 Zoco sito vohon cuhva i zacuehi suun ta cuhva iye. Siton ña a sa cuñi ta cuhva sino iñi. Siton cuhva cundyee xaan iñi sihin ñiyɨvɨ ta cuhva cuñi xein sii ñu ta cuhva ña zañe Tuhun Ndyoo vazu ndyehe xein tundoho.
11 Sa cuenda Tuhun Ndyoo ta ndyehe xein tundoho, ta quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ sihin. Siton tandɨhɨ tundoho sa i tehin ñuu Antioquía, ta ñuu Iconio ta ñuu Listra sa catyi Tuhun Ndyoo. Zoco maa ra Ndyoo i zacacu sii, sisi tandɨhɨ si cuan.
12 Ndisa vatyi tandɨhɨ yo sa cuñi cundito cuhva cuñi ra Cristo Jesús, cua ndyehe xaan yo tundoho cua zacuu ñiyɨvɨ sii yo sa cuenda ra.
13 Zoco ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ zandavi ña ha, yaha xaan ca cua nduquiñi iyo ñu. Zandavi ña ha ñu, ta cua zandavi ña ha tucu ñiyɨvɨ sii ñu.
14 Zoco cundyico moo cuhva vaha sa i cutuhvon. Siton yoo sa zacuaha suun, ta sito vohon vatyi sa ndisa cuu si.
15 Ndya luhlun ta sa siton tutu ra Ndyoo, ta yucuan cuu sa zacuaha suun. Ta saha si coo sa siñi tuñi vaha suun. Ta cua cacun vatyi sino iñun sii ra Cristo Jesús.
16 Tandɨhɨ cuii tutu Tuhun Ndyoo cuu tuhun sa i cahan maa ra Ndyoo. Ta vaha xaan sa zacuaha yo sii si sii ñiyɨvɨ. Zañaha si sii yo tatu iyo sa ña vaha sii yo. Zaquihin si ityi vaha sii yo. Ta zañaha si cuhva cundito yo minoo cuhva vaha.
17 Tacuan iyo si sa vatyi ra sito sii ra Ndyoo ta ña hñi cua cumañi sii ra. Cua cuu zavaha ra tandɨhɨ cuii nuu sa vaha.

4

1 Cua quisi ra Jesucristo tañi minoo ra ndyaca ña ha, ta cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ ndito ta ñiyɨvɨ i sihi. Sito maa ra cuan, ta sito maa ra Ndyoo vatyi ñihi xaan sehi tyiño suun
2 vatyi nacatyun Tuhun Ndyoo tandɨhɨ tyiemvu vazu cuñi ñiyɨvɨ tyizoho ñu a vazu ña cuñi ñu. Ñihi xaan cuhvon tyiño sii ñu tatu ña vaha ndyicuu ñu ta zayuhun sii ñu. Cuhva vohon tuhun sii ñu. Nacoo xaan tundyee iñi suun sihin ñu ta zacuaha vohon sii ñu.

3 Vatyi cua saa quɨvɨ sa ma cuñi ca ñiyɨvɨ tyizoho ñu ñaa sa catyi Tuhun Ndyoo sa ndisa. Cuaha xaan cua nduu maestro sa cua zacuaha sii ñu cuhva cuñi maa ñu tyizoho ñu.
4 Cua zama ñu cuhva iyo ñu. Ma tyizoho ca ñu sa ndisa. Ta cua sino iñi ñu tandɨhɨ cuii nuu cuendu.
5 Zoco yoho nacoo sa siñi tuñi vaha xiñun. Cundyee iñun tundoho. Nacatyi vohon Tuhun Ndyoo cuhva cacu ñiyɨvɨ. Zatyiño vohon tyiño ra Ndyoo cuhva cuñi si.
6 Vatyi sa yatyi cua cui sa cuenda Tuhun Ndyoo. Sa cua saa quɨvɨ cua quite ihya ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cuhin nu ndyaa ra Ndyoo.
7 I zatyiño vaha xein tyiño ra Ndyoo cuhva ndya zahacanei ta ndehi sihin tyiño cuan. Ñá zandoi cuhva sino iñi.
8 Ta vityi sa ndati minoo sa vaha sa cua cuhva ra Ndyoo sii, vatyi vaha xaan cuhva i sindite ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta vaha xaan ndyaca ñaha maa ra ndyaca ñaha sii yo. Ta maa ra cua cuhva sii si quɨvɨ cuan. Ta yɨvɨ sii sa maa ñi mi cua cuhva ra, zoco cua cuhva tucu maa ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndatu sii ra.

Minoo ca tuhun cahan ra Pablo sa cuenda maa ra Timoteo

9 Zanumun ta quisi ndyehun sii.
10 Vatyi i zandoo ra Demas sii, vatyi cuñi ca ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Cuahan ra ndya ñuu Tesalónica. Cuahan ra Crescente ndya nu cu si Galacia. Ta ra Tito ndya nu cu si Dalmacia.
11 Maa ñi maa ra Lucas i ndoo sihin ihya. Naquisi ra Marcos suhun vatyi cuu tyindyee ra sii.
12 I zacuhin sii ra Tíquico ndya ñuu Efeso.
13 Quɨvɨ quisun, cundohon minoo zahma coque sa zandoi ñuu Troas vehe ra Carpo. Ta tacuan tucu libro mi, ta ñiñi ca cuu si sa ma naa iñun tuti quisi ndyacon.
14 Ra cañi caa, ra nañi Alejandro, cuaha xaan sa ña vaha i zavaha ra sihin. Zoco maa ra ndyaca ñaha sii yo cua tasi tuñi sii ra cuhva i zavaha ra sihin.
15 Zacuendon suun sihin ra vatyi sahñi tahan xaan ra sihin Tuhun Ndyoo sa zacuaha ndi.
16 Sa xihna ñi nu sehi sa ndaa nuu ra cu tyiño, yoñi numinoo ra i tyindyee sii. Tandɨhɨ cuii ra i zandoo ra sii. Nazandasi ra Ndyoo cuatyi cuan zɨquɨ ra cuan.
17 Zoco i tyindyee maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesús, sii. Saha ra tundyee iñi sii, ta i cuu nacatyi Tuhun Ndyoo cuhva cacu yo. Ta i siñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta ñá saha maa ra Ndyoo sa vatyi cahñi ñiyɨvɨ sii.
18 Ta cua zacacu ra sii, sii tandɨhɨ cuii sa ña vaha. Ta cua naquihin vaha ra sii, cua cuhin sihin ra nu ndyaca ñaha ra andɨvɨ. Cahnu xaan ca cuu maa ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta tacuan cuu si.

Nu sa cuñi ndɨhɨ cahan ra i saha ra minoo nacumi sii ñiyɨvɨ

19 Nacumi sii ndo, yoho maha Prisca ta yoho ra Aquila. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ra Onesíforo.
20 I ndoo ra Erasto ñuu Corinto. Zoco i zandoi sii ra Trófimo ñuu Mileto vatyi cuhu ra.
21 Zañiñun ta quisun cuee ca sa nduvisi xaan. Maa ra Eubulo, ta ra Pudente, ta ra Lino, ta ña Claudia ta tandɨhɨ inga yañi yo ta cuhva yo zaquisi ñu minoo nacumi suun.
22 Ta nacundyaa maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, suhun. Ta natyindyee xaan ra sii tandɨhɨ ndo. Ndɨhɨ si vityi.

Minoo Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Tito

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Tito

1 Yuhvi ra Pablo minoo muzu ra Ndyoo
cui ta minoo apóstol ra Jesucristo cui vatyi
cua tyindyei sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ta cua
sino iñi ñu. Cua nacoto ñu sa ndisa, ta cua
sino ca iñi ñu. I casi ra Ndyoo sii ñu vatyi
coto ñu cuhva zacahnu vaha ñu sii ra.
2 Ta cua coto ñu yozo caa cua ñihi ñu sa
cundito ñu sihin ra Ndyoo. Ña tuhva maa
ra Ndyoo sa cuvatya ra, ta sa i catyi ra cuee
ca sa zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua cuhva
ra sa cundito ñiyɨvɨ sino iñi sii ra tandɨhɨ
tyiemvu.
3 Ta vityi sa saa quɨvɨ sa saha ra Ndyoo sa
nacoto yo Tuhun ra. Ta i saha ra tyiño sii,
sa nacatyi Tuhun ra vatyi maa ra zacacu sii
yo, ta i tava ra tyiño sii.
4 Tyei carta ya suun Tito vatyi zehi sa
ndisa cuii cuu suun vatyi ɨɨn ñi cuhva sino
iñi yo. Cuñi sa cua tyindyee ca ra Ndyoo
suun. Nacuhva ra tumañi iñi suun ta sa coo
sa taxi añimon. Ta tacuan tucu nacuhva ra
ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo. Maa ra
zacacu sii yo.

Tyiño sa cua zavaha ra Tito nu cu si Creta

5 I zandoi suun nu cu si Creta vatyi zan-
dundoon tyiño ra Ndyoo nu cumañi cun-
doo si. Tahan tahan ñuu nu iyo ra sino iñi
Tuhun Ndyoo cua tyaa tyiñon sii ra cua cuu
anciano tañi sa catyi suhun.
6 Ra sa cua cuizo tyiño cuan, cuñi si vatyi
cuu ra minoo ñiyɨvɨ vaha xaan tacuhva
yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Cuñi si vatyi
coo minoo ñi ñazɨhɨ ra, ta ma cuu coo uu a
uñi tahan ñaha ra. Ta zehe ra cuñi si sa sino
iñi tandɨhɨ ñu tacuhva ma tyaa ñiyɨvɨ cuatyi
sata ñu sa zavaha ñu sa ña vaha a sa ña tyaa
ñu yahvi sii zutu ñu.
7 Vatyi ra ndyizo tyiño cahnu sa cuenda
Tuhun Ndyoo, zacuenda ra tyiño ra Ndyoo.
Yucuan cuenda cuñi si vatyi cuu ra minoo
ñiyɨvɨ vaha xaan, ta yoñi cuu tyaa cuatyi
sata ra. Ña vaha tatu zavaha ra maa ñi
cuhva cuñi maa ra a tatu yatyi xaan cuxaan
ra. Ta ma cuu sa cuu ra minoo ra siñi a ra
nanducu tizɨhɨ a ra zandavi ñaha ta ñihi ra
xuhun.
8 Cuñi si sa ndyehe vaha ra sii ñiyɨvɨ saa
vehe ra ta cuhva ra sa casi ñu. Cuñi si
vatyi cuu ra minoo ra zavaha sa vaha, cuu
ra minoo ra iyo sa siñi tuñi xiñi, minoo
ra ndoo xaan, ra zacahnu sii ra Ndyoo sa
ndisa cuii. Ta ma cuñi ra zavaha ra ñaa
ndɨhɨ sa ña vaha.
9 Cuñi si vatyi sino vaha iñi ra maa ñi
sa ndisa, Tuhun Ndyoo, sa i cutuhva ra,
vatyi sihin cuhva cuan ta cua cuu cuhva
ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sihin minoo tuhun
vaha. Ta cua cuu zama ra sa siñi tuñi xiñi
ñiyɨvɨ cahan sa ña vaha zɨquɨ Tuhun Ndyoo.
10 Vatyi iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ ña tyaa
yahvi, ta cuaha ca ra cuu ra yañi yo, ra
hebreo. Ñahñi sa ñiñi cahan ra, ta zandavi
ñaha xaan ra sii ñiyɨvɨ.
11 Cuñi si sa nacazi yo yuhu ra vatyi zatɨvɨ
ra sa siñi tuñi xiñi cuaha xaan ñiyɨvɨ. Sa
catyi xuhun ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tuhun
sa ña tahan si zacuaha ra.
12 Minoo ra sa siñi tuñi vaha nu cu si
Creta i cahan ra sii ñiyɨvɨ ñuu ra, ta catyi ra:
“Vatya xaan ra ñuu Creta. Tañi quɨtɨ iyo sisi
cuhu cuu ra. Yaha xaan cuaha sasi ra, ta
susa xaan ra.” Tacuan catyi ra cuan.
13 Ta ndisa cuii sa cahan ra. Yucuan
cuenda cuxoon sihin ra zavaha cuhva ña
vaha cuan, nanazama ra cuhva iyo ra ta
nasino vaha iñi ra.
14 Tacuan ta ma tyizoho ra cuendu sa
cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, ta tuhun
cahan ñiyɨvɨ sa zama inga cuhva ta ña sino
ca iñi ñu sii sa ndisa.
15 Sa cuenda ñiyɨvɨ vaha sa siñi tuñi,
tandɨhɨ ta vaha si. Zoco ra ña sino iñi, ñahñi
maa sa ndoo iyo sii ra vatyi ndya cuhva
sica iñi ra ta ndya sa siñi tuñi xiñi ra, quiñi
iyo si.
16 Catyi ra vatyi sito ra sii ra Ndyoo, zoco
sihin sa ndyicuu ra ta ndyehe yo vatyi ña
ndisa. Ña cundyee ca iñi maa ra Ndyoo
ndyehe ra sii ra cuan. Cuaha xaan sa ña
vaha ndyicuu ra, ta numinoo cuhva vaha
ña tyaa ra yahvi. Ta ña zavaha ra numinoo
cuhva vaha.

2

Minoo cuhva vaha

1 Tuhun zacuaha moo, nacuu si maa ñi
maa sa vaha. (Nacasi tahan sa cohon sihin
sa cahan Tuhun Ndyoo.)
2 Nacatyun sihin ra sahnu vatyi nacuu
ra minoo ra vaha. Nacoo ra minoo cuhva
sa cuu tyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ yahvi sii ra.
Nanacañi vaha iñi ra tandɨhɨ saha. Nasino
vaha xaan iñi ra Tuhun Ndyoo. Nacuñi ra
sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, ta nacundyee xaan
iñi ra tatu ndyehe ra tundoho sa cuenda
Tuhun Ndyoo.
3 Ta tacuan tucu ñu sahnu. Catyun sihin
ñu vatyi nacuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan tañi
tahan si coo ñiyɨvɨ sito sii ra Ndyoo. Ta yoñi
maa sii zɨquɨ cahan ñu. Ma coho xaan ñu
ndixi. Nazañaha ñu minoo cuhva vaha
4 sii ñu nacaa tindaha vatyi tacuan ta cua
cuñi ñu sii yɨɨ ñu ta sii zehe ñu.
5 Nazañaha ñu sii ñu vatyi coo sa siñi tuñi
vaha xiñi ñu, ta minoo ñi cuhva vaha cua
cuñi ñu sii yɨɨ ñu. Ta nazacuenda vaha xaan
ñu vehe ñu ta cuu ñu ñiyɨvɨ vaha ta tyaa
ñu yahvi sii maa yɨɨ ñu. Vatyi tatu zavaha
ñu tandɨhɨ cuhva ya, yoñi cua cahan ndya
vaha ñi sii Tuhun Ndyoo.
6 Zañiñi tucun sii ra yoco nacoo vaha sa
siñi tuñi xiñi ra.
7 Ta zuun ñi moo, zañohon maa ñi sa vaha
sii ra sihin cuhva iyon. Zacuohon maa ñi
sa ndisa cuii. Cuñi si sa cuun minoo ñiyɨvɨ
vaha.
8 Maa ñi tuhun vaha cohon, ta yoñi cua
cuu tyaa cuatyi saton cuhva cohon. Ta cua
cucahan nuu ra sica iñi inga cuhva vatyi
ma ñihi ra cuhva cahan ra ndya vaha ñi sii
yo.
9 Cuhvon tyiño sii ra yañi yo, ra cuu muzu
ñiyɨvɨ, vatyi natyaa ra yahvi sii patrón ra.
Nazavaha ra tandɨhɨ sa catyi patrón ra, ta
ma nacahan ra sa cahan patrón ra.
10 Ma zuhu ra sa sii patrón ra. Tandɨhɨ
cuii cuhva nazavaha ra sa vaha. Ta cua
coto patrón ra vatyi sino iñi ra Tuhun
Ndyoo sa ndisa, ta cua coto ñu vatyi vaha
xaan cuu Tuhun Ndyoo, tuhun sii ra za-
cacu sii yo.
11 Vatyi sa zañaha ra Ndyoo vatyi saha
xaan ra tumañi iñi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ta
cuñi ra zacacu ra sii yo.
12 Ta cuhva iyo ra Ndyoo, zañaha si sii yo
vatyi nazaña yo cuhva ña vaha sa zavaha
ñiyɨvɨ ña sito sii ra ta sa ña vaha sa cuñi
coño ñuhu yo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya. Natyaa yo
yahvi sii ra Ndyoo. Nazavaha yo tandɨhɨ
sa vaha ta sa catyi sa siñi tuñi vaha sii yo.
Ta nazacahnu yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa
cuii nɨɨ ñi sa ndito yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
13 Vatyi ndatu maa yo minoo quɨvɨ vaha
xaan, quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo.
Maa ra cuu Ndyoo yo ta ra zacacu sii yo.
Cua quisi ra sihin cuaha xaan tundyee iñi
sii ra ta ndisi xaan ra.
14 Saha maa ra sii ra sa cuu ra sa cuenda
cuatyi maa yo vatyi cua zacacu ra sii yo
sii ityi ña vaha, ta cua zandasi ra tandɨhɨ
cuii cuatyi yo. Cuñi ra vatyi sii maa ra cua
cuu sii yo ta cua cuñi xaan yo zavaha yo sa
vaha.
15 Tandɨhɨ cuii cuhva ya nacatyun sihin
ñiyɨvɨ. Zañiñun sii ñu nazavaha ñu sa vaha.
Catyi casun sihin ñu ña sa cuu cuatyi ñu
tatu ma tyaa ñu yahvi vatyi tacuan i saha
ra Ndyoo tyiño suun. Ma cuhvon sa cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi suun vatyi zavohon sa
vaha.

3

Cuhva cuñi si zavaha yo tatu sino iñi yo Tuhun Ndyoo

1 Zanacohon iñi ñiyɨvɨ vatyi natyaa ñu
yahvi sii ra ndyaca ñaha ta sii ra ndyizo
tyiño ñuu ñiyɨvɨ ya. Nazavaha ñu sa catyi ra
cuan, ña ndɨhɨ ca tyiño vaha.
2 Ta ma cahan ñu ndya vaha ñi sii nu-
minoo ñiyɨvɨ. Ta ma nanducu ñu tizɨhɨ.
Nazañaha ñu vatyi vaha añima ñu sihin
cuhva iyo ñu sihin inga ñiyɨvɨ. Vii ñi cuñi
si coo ñu sihin tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
3 Vatyi ndya maa yo ta i cuu yo ñiyɨvɨ
tondo xiñi. Ñiyɨvɨ sa ñá tyaa yahvi sii ra
Ndyoo i cuu yo. I zandavi ñaha cuihna sii
yo, ta i tyaa xaan yo yahvi sii sa cuñi coño
ñuhu yo ta zavaha yo sa catyi si. Cuaha
xaan sa ña vaha i zavaha maa yo, ta ndyiyo
xaan iñi yo ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ. Ña cuu
ndyehe ñiyɨvɨ sii yo, ta ña cuu ndyehe yo sii
ñu.
4 Zoco i zañaha maa ra Ndyoo cuhva cuñi
xaan ra sii ñiyɨvɨ ta cuhva vaha xaan iyo ra.
Maa ra i zacacu sii yo.
5 I zacacu ra sii yo, zoco yɨvɨ sa cuenda sa
vatyi vaha xaan i zavaha yo. I zacacu ra sii
yo vatyi cundahvi iñi ra sii yo. I zandasi

ra cuatyi yo, ta i nacacu saa yo. Ta i saha ra Tatyi Ii ra. Tacuan cuu cuhva ñihi yo sa cacu añima yo, ta ndito yo minoo cuhva saa ihya ñuu ñiyɨvɨ ya.

6 Vaha xaan saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo sa cuenda ra Jesucristo, ra zacacu sii yo.

7 Ta sihin tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo sii yo, ta catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi yo, ta ñihi yo cuhva cundito yo tandɨhɨ tyiemvu, cuhva sa ndatu xaan yo.

8 Tandɨhɨ tuhun ya, ndisa xaan si. Cahan tañi minoo ra sito vaha, ta nacatyun tandɨhɨ tuhun ya sihin ñiyɨvɨ. Tacuan zavohon ta zɨquɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo cua nacañi iñi ñu minoo cuhva vaha, ta cua zavaha ñu tandɨhɨ sa vaha. Vaha xaan cuu tuhun ya, ta cua tyindyee xaan si sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu sii si.

9 Zoco ma tyizohon nu natuhun xaan ñiyɨvɨ tuhun ña ñiñi xaan tañi yoo sa cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo a ñaa ndɨhɨ sa catyi ley ra Moisés a ñaa inga tuhun natuhun xaan ñiyɨvɨ ta sahñi tahan ñu sa cuenda si. Ta yɨvɨ sa ñiñi cuu si. Ta ma cuu tyindyee si sii yo.

10 Tatu iyo minoo ra ta natuhun xaan ra ta zacahñi tahan ra sii ra yañi yo. Cana sii ra ta cahan vohon sihin ra minoo saha ta inga tucu saha. Ta tatu ña cuñi ra tyizoho, ma tyisaha con sii ra.

11 Siton vatyi ña vaha añima ra tatu tacuan zavaha ra. Ta sihin cuhva zavaha ra ta zuun ñi maa ra cua cuu ña vaha iñi vatyi ña vaha zavaha ra.

Minoo ca tuhun cahan ra Pablo sihin ra Tito sa cuenda ñi maa ra Tito

12 Quɨvɨ cua tasi sii ra Artemas a sii ra Tíquico nu ndyoon, zanumun ta cuhun ndya ñuu Nicópolis cua ñihi tahan yo vatyi sa cundaa iñi sa cuhin yucuan tyiemvu sa cua nduvisi ihya.

13 Tyindyeun sihin tandɨhɨ cuhva sa cuu suun sii ra Zenas, ra cuu yuhu ñiyɨvɨ tañi minoo abogado, ta sii ra Apolos. Tacuan ta cua cuu cuhun ra ityi nuu, ta ñahñi cua cumañi sii ra.

14 Zacuohon sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo vatyi nazavaha ñu sa vaha sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ saha. Nacuhva ñu sa siñi ñuhu sii ñiyɨvɨ tatu cumañi si sii ñu sa ndisa. Ña vaha sa cuyucu ñi maa ñiyɨvɨ sa sino iñi ta ma zatyiño ñu a ma tyindyee ñu sii inga ñiyɨvɨ.

Nu ndɨhɨ cahan ra Pablo

15 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyaa sihin ihya tasi ñu minoo nacumi sii moo Tito. Tacuan tucu tasi ndi minoo nacumi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuñi sii ndi sa cuenda Tuhun Ndyoo. Ta maa ra Ndyoo cua tyindyee sii tandɨhɨ ndo. Ndɨhɨ si vityi.

Filemón

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Filemón

1 Yuhvi ra Pablo ñohi vehe caa sa cuenda
ra Jesucristo. Sihin ra Timoteo yañi yo tyaa
ndi carta ya suun yoho Filemón. Cuñi xaan
ndi suun vatyi ɨɨn ñi zatyiño yo sa cuenda
Tuhun Ndyoo.
2 Ta tyaa tucu ndi carta ya sii ña Apia,
hermana yo, ta sii ra Arquipo vatyi zatyiño
xaan tucu maa ra tyiño ra Ndyoo, ta tyaa
tucu ndi sii tandɨhɨ inga hermano, ra tita-
han vehe moo.
3 Cuñi xaan ndi sa cua cuhva xaan ra
Ndyoo tandɨhɨ cuii sa vaha sii ndo ta sa coo
sa taxi ñi sii ndo sihin ra, cuhva saha ra
Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo sii yo. Ra
Jesucristo cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva cuñi xaan ra Filemón sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta cuhva sino xaan iñi ra sii ra Jesús

4 Saha xein tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo
cuhva quehin sihin ra cuendon,
5 vatyi i catyi ñiyɨvɨ sihin, cuhva sino
xaan iñun sii ra Jesucristo ta cuhva cuñi
xoon sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra
Ndyoo.
6 Ta sique sii ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ
sa sino iñi sa cuenda cuhva sino iñi moo.
Sique sii ra vatyi nacutuñi ca iñi ñu tandɨhɨ
cuii sa vaha xaan sa iyo sii yo sa cuenda
maa ra Jesucristo.
7 Ta zɨɨ xaan cuñi ta tyindyee xaan si sii,
yoho hermano, vatyi site cuhva cuñi xoon
sii ñiyɨvɨ vatyi sa cuenda moo hermano
ta ñihi tandɨhɨ inga hermano cuaha xaan
tundyee iñi.

Sica ra Pablo minoo tumañi iñi sii ra Filemón sa cuenda ra Onésimo

8 Yucuan cuenda vazu iyo xaan cuhva sii,
sa saha ra Cristo sii, ta cuu catyi suhun ña
sa cua zavohon,
9 zoco vaha cuñi sa caque tumañi iñi
suun vatyi cuñi suun, ta cuñi tucu yoho
sii. Ta tañi sa sito moo, yuhvi ra Pablo cui
minoo ra sahnu, ta vityi ñohi vehe caa sa
cuenda maa ra Jesucristo.
10 Sica xein tumañi iñi suun sa cuenda
ra Onésimo. I nduu ra tañi zehi sa cuenda
Tuhun Ndyoo nɨɨ ñi sa ñohi vehe caa ya.
11 Ta quɨvɨ cuan, ñahñi maa i tyindyee ra
suun, zoco vityi tyindyee xaan ra sii, ta cua
tyindyee tucu ra suun.
12 Cua natasi sii ra nu ndyoon. Natɨɨn
cuendon sii ra minoo cuhva vaha xaan
vatyi cuñi xein sii ra.
13 Cuñi sa vatyi ndoo ra ihya sihin vatyi
tyindyee ra sii sa cuenda moo nɨɨ ñi sa ñohi
vehe caa sa cuenda Tuhun Ndyoo.
14 Zoco ña cuñi zavehi sa tacuan tatu ma
catyi moo vatyi ña cuñi zañiñi suun ta cua
zavohon minoo tumañi iñi sii. Sica iñi sa
cua zavohon sii si vatyi ñiyɨvɨ vaha cuun ta
yɨvɨ sa vatyi zañiñi suun.
15 Vazɨquɨ i zandoo ra Onésimo suun
zuhva quɨvɨ ta vityi cua cuu natɨɨn cuendon
sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
16 Ta ña maa ñi muzun cuu sii ra vityi,
zoco minoo cuhva vaha ca vatyi cuu tucu
ra minoo hermano, ra sa cuñi xaan yo.
Cuñi xein sii ra, ta cuñi si sa cuñi xaan
ca moo sii ra ñihi ca. Ta yɨvɨ tañi ñiyɨvɨ
ndya vaha ñi, zoco cuñun sii ra tañi minoo
hermano yo sa cuenda ra ndyaca ñaha sii
yo.
17 Yucuan cuenda tatu cuñun sii mi tañi
sa ra tohon, tɨɨn cuendon sii ra tañi sa yuhvi
cuu ra.
18 Ta tatu iyo sa ña vaha i zavaha ra
suhun a tatu tavi ra suun, tyoon sii si sa
cuenda mi.
19 Yuhvi ra Pablo tyei zuun ñi sihin letra
mi ihya vatyi yuhvi cua tyiyahvi. Ta cuu
catyi suhun vatyi yoho tavun sii, sa cuenda
cuhva cacu añimon, zoco ma catyi.
20 Tacuan cuu si hermano, ta cuñi vatyi
zavohon minoo tumañi iñi sii, sa cuenda
ra ndyaca ñaha sii yo. Zanduzɨun añime sa
cuenda ra.
21 Ta tyei carta ya suun vatyi nɨɨ xaan iñi
suun vatyi cua tyoon yahvi sa quehin. Ta
sa site vatyi cua zavohon cuaha ca.
22 Ta zanduvaha tucun minoo nu cua
cundyei vatyi sica iñi vatyi cua cuhva maa
ra Ndyoo sa sica ndo sii ra ta cua cuu quisi
ndyehi sii ndo.

Tasi inga ra hermano minoo nacumi sii ra Filemón, ta zɨquɨ ndɨhɨ cahan ra Pablo

23 Iyo minoo ra ñoho vehe caa ɨɨn ñi sihin
mi sa cuenda ra Cristo Jesús. Epafras naña
ra, ta tasi ra minoo nacumi suun.

24 Ta inga ra tyindyee sii, sa cuenda tyiño maa ra Ndyoo, Marcos nañi ra, ta ra Aristarco, ra Demas, ta ra Lucas. Tasi tucu tandihi ra minoo nacumi suun.
25 Cuñi xein sa cua cuhva xaan ra Jesucristo sa vaha sii ndo. Maa ra ndyaca ñaha sii yo. Ta nacuu si tacuan.

Minoo Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Hebreo Sa Sino Iñi Tuhun Ndyoo

I cahan ra Cristo zehe ra Ndyoo sihin yo sa cuenda zutu ra

1 Ta sa naha i cahan ra Ndyoo cuaha xaan
saha ta cuaha xaan cuhva sihin ñiyɨvɨ sa
cuu profeta, ta i nacatyi ra cuan sihin ñiyɨvɨ
sahnu sii yo tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo.
2 Zoco vityi nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu i tasi
ra Ndyoo sii Zehe ra, ta i cahan ra sihin
yo sa cuenda ra Ndyoo Zutu ra. Ta i saha
cuenda ra Ndyoo tandɨhɨ cuii sa iyo sii ra sii
Zehe ra. Ta sihin Zehe ra i zavaha ra Ndyoo
ñuu ñiyɨvɨ.
3 Ta ndisi xaan Zehe ra Ndyoo sihin sa
ndisi sa iyo sii Zutu ra. Ta tandɨhɨ cuii
sa zavaha Zehe ra Ndyoo, zañaha si vatyi
Ndyoo cuu ra. Ndyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii
sa iyo sihin tuhun cahan ra. Maa ra cuu
ra i sihi vatyi cua zandasi ra cuatyi yo, ta
i zanaa ra sii si. Ta zɨquɨ i nandoto ra, ta i
sicundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo Zutu ra,
ra ndyaca ñaha andɨvɨ. Ta ndyaca ñaha ra
sihin ra.

Cahnu ca Zehe ra Ndyoo ta zɨquɨ ángel

4 Cahnu xaan ca i nduu Zehe ra Ndyoo ta
zɨquɨ ángel, ta sito yo vatyi cahnu ca ra vatyi
Zehe Ndyoo cuu sii ra. I saha ra Ndyoo zɨvɨ
cuan sii ra, ta ñiñi ca si ta zɨquɨ zɨvɨ ángel.
5 Numinoo saha ta ñá catyi ra Ndyoo
sihin numinoo ángel:
Yoho cuu Zehi,
Vityi zañehi vatyi Zehi cuu suun.
Zoco i catyi ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús:
Yuhvi cua cuu zutu ra,
Ta maa ra cua cuu zehi.
6 Ta quɨvɨ i cacu Zehe ra, ra cahnu ca, ñuu
ñiyɨvɨ ya, i catyi ra Ndyoo:
Nazacahnu tandɨhɨ cuii ángel Ndyoo sii ra.
7 Catyi ra Ndyoo sa cuenda ángel vatyi:
Tañi tatyi cuu ra, ta tañi ñúhu cuu ra.
8 Zoco sa cuenda Zehe ra catyi ra Ndyoo:
Ndyoo cuun, ta cua cundyaca ñohon
tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Ndoo xaan cua cundyaca ñohon.
9 Cuñi xoon sa zavaha ñiyɨvɨ sa ndoo, ta
cuxaan xoon sihin sa ña vaha.
Yucuan cuenda saha ra Ndyoo sa zɨɨ xaan
ca cuñun ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
10 Ta inga saha i catyi tucu ra Ndyoo sihin
ra:
Ra ndyaca ñaha cuun, ta nu i quisaha si i
zavohon ñuu ñiyɨvɨ,
Ta i zavohon andɨvɨ sihin ndohon.
11 Cunaa si cuan, zoco cua ndoo moo.
Cua ndusahnu ñuu ñiyɨvɨ ta andɨvɨ tañi
ndusahnu minoo zahma.
12 Ta cua natuun sii si tañi minoo zahma ñi
cuu si, ta cua nazama si tañi nazama
ñiyɨvɨ sii zahma ñu.
Zoco yoho ma zamon, ta ma cuu moo
ndaha ñi.
13 Zoco numinoo saha ñá catyi ra Ndyoo
sihin minoo ángel:
Cundyoon siyo cuehi ndya cua zahacanei
sii tandɨhɨ ra xaan iñi suun ta zɨquɨ
cua cuhve sa cundyaca ñohon sii
tandɨhɨ ra.
14 Ña tacuan catyi ra Ndyoo sihin ángel
vatyi muzu ñi cuu ra cuan. Tasi ra Ndyoo
sii ra sa cua tyindyee ra ta zacuenda ra sii
ñiyɨvɨ cua zacacu ra Ndyoo.

2

Cahnu xaan cuu cuhva zavaha ra Ndyoo sa cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ

1 Yucuan cuenda cuñi si sa sino xaan iñi
yo sii sa ndisa sa siñi yo, coto zandoo yo sii
si.
2 I sityiño ra Ndyoo ángel, ta i nacatyi ra
ley ra Ndyoo sihin ra Moisés. Sihin ley cuan
i sindyaca ñaha maa ra Ndyoo quɨvɨ cuan,
ta ñu ñá tyaa yahvi i ndoho ñu tandɨhɨ saha
tañi tahan si.
3 Ta maa tucu yo, ma cuu cacu yo tatu ma
tyaa yo yahvi cuhva i cahan ra Jesucristo ra
ndyaca ñaha sii yo, cuhva cua zacacu ra sii
yo. Cahnu xaan cuu cuhva i zavaha ra. Ta
ra i siñi sa cahan ra Jesús i nacatyi ra sihin
yo cuhva i catyi ra.
4 Ta i zañaha casi ra Ndyoo vatyi sa ndisa
cuu tuhun cuan vatyi i zavaha ra zeña ta
cuaha nuu sa ndyityi, ta i saha ra cuaha
cuhva sa cuu zavaha ñiyɨvɨ sihin cuhva sa
saha Tatyi Ii ra, cuhva cuñi maa ra Ndyoo.

Ra Jesús cuu ra cua cuhva sa cacu ñiyɨvɨ

5 Ña saha ra Ndyoo sa cua cundyaca ñaha
ángel sii ñuu ñiyɨvɨ sa cua coo ityi nuu ca,
ñuu ñiyɨvɨ sa cahan maa yo tuhun.
6 Zoco iyo nu catyi Tuhun Ndyoo tyehen
cuhva cahan minoo ra profeta sihin ra
Ndyoo sa cuenda ra Cristo:
¿Ñaa ra cuu minoo rayɨɨ ta nacohon xaan
iñun sii ra,
Ta ñaa cuenda zacahnu xoon sii ra cu zehe
ñiyɨvɨ?
7 Zuhva ni quɨvɨ, quɨvɨ ndyaa ra ñuu ñiyɨvɨ
cua zanduluhlu xoon sii ra ta zɨquɨ
ángel,
Ta cuee ca cua zanducahnu xoon sii ra,
Cua cuhva xoon cuhva sii ra, ta tyaa xoon
yahvi sii ra;
8 Ta sohon sa cundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii
sa iyo.
Quɨvɨ i saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha
ra sii tandɨhɨ, ñahñi sa cua cumañi sa ma
cuu cundyaca ñaha ra. Zoco tañaha ca cua
ndyehe yo sa cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ
cuii.
9 Zoco ndyehe yo sii ra Jesús, ra i quisi
ndya gloria. Luhlu ca i nduu ra ta zɨquɨ
ángel zuhva ñi quɨvɨ. Ta vityi zacahnu xaan
ra Ndyoo sii ra ta saha xaan ra cuhva sii ra
vatyi i sihi ra sa cuenda maa yo. Vaha xaan
cuu maa ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i sihi
ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
10 Maa ra Ndyoo i zavaha tandɨhɨ, ta sa
cuenda maa ra i sino si. Vaha cuu si sa saha
ra sa ndyehe ra Jesús tundoho vatyi cuhva
cuan cua cuu ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Sihin cuhva i zavaha ra
Jesús ta i zacacu ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ,
ta cuu nduu ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo ta cuhun
ñu gloria. Ta sihin tundoho sa i ndyehe ra
Jesús ta i nduu ra ra cua cuhva sa cua cacu
ñiyɨvɨ. Cuhva cuan i zavaha ra tandɨhɨ sa
cuñi maa ra Ndyoo.
11 Ñiyɨvɨ sa sa nduvaha sihin ra Ndyoo ta
ra i zanduvaha sii ñu, ɨɨn ñi Zutu ñu. Yu-
cuan cuenda ña cahan nuu ra zanduvaha
sii ñu sa catyi ra vatyi tahan ra cuu sii ñu.
12 Tyehen catyi ra:
Ndyoo Zuti, cua quehin tuhun nuu yañi,
Cua zacahni suun nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi
suun.
13 Ta inga saha i catyi ra:
Nɨɨ xaan cua cuu iñi sii Zuti.
Ta inga tucu saha i catyi ra:
Ica vii ya sihin zehi, ñiyɨvɨ i saha ra Ndyoo
sii.
14 Zehe ra Cristo, coño ñuhu ta nɨñɨ cuu
ñu. Yucuan cuenda i nduu tucu ra Jesús
minoo ñiyɨvɨ sa iyo coño ñuhu ta nɨñɨ. Vatyi
tatu cua nduu ra minoo ñiyɨvɨ cua cuu cuu
ra, ta sihin cuhva cuan zanaa ra cuhva iyo
sii cuihna. Vatyi maa ra cuihna cuu ra i
quisaha sihin tuhun sa sihi ñiyɨvɨ.
15 Zoco sihin cuhva sa sihi ra Jesús ta
i zanaa ra cuhva sa sahñi cuii cuihna sii
ñiyɨvɨ, ta zacacu ra Jesús sii ñiyɨvɨ sihin
tuhun sa yuhu xaan ñu coto cuu ñu. Tañi
sa nuhñi ñiyɨvɨ tandɨhɨ quɨvɨ i cuu si vatyi i
yuhu xaan ñu sa cuu ñu.
16 Ndisa cuii vatyi ñá quisi tyindyee ra
Jesús sii ángel. Zoco quisi tyindyee ra sii
tandɨhɨ zehe ra Abraham.
17 Yucuan cuenda i nduu ra ñiyɨvɨ sa
ndisa tañi tandɨhɨ maa yo, ra cu yañi ra. Ta
sa cuenda cuan cundahvi xaan iñi ra sii yo.
Zavaha ra tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo, ta cuu
ra zutu ya cahnu sa cuenda yo ityi nuu ra
Ndyoo. Ta i tyiyahvi ra sa cuenda cuatyi
ñiyɨvɨ.
18 Maa ra i ndyehe xaan tundoho cuhva
i nducu coto ihñi cuihna sii ra, zoco ñahñi
sa ña vaha i zavaha ra. Ta yucuan cuenda
cuu xaan tyindyee ra sii ñiyɨvɨ quɨvɨ nducu
coto ihñi cuihna sii ñu.

3

Ra Jesús, cahnu ca ra ta zɨquɨ ra Moisés

1 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, i
casi ra Ndyoo sii ndo vatyi cua zanduvaha
ra sii ndo. I casi ra sii ndo vatyi cuhun
ndo gloria. Vityi cuñi sa cua nacañi iñi ndo
sa cuenda ra Jesús. Maa ra cuu ra i tasi
ra Ndyoo sihin tyiño ra. Ta ra cu zutu ya
cahnu cuu ra sa cuenda maa yo, ta sino
xaan iñi yo sii ra.
2 I tava ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús sa cuu
ra zutu ya cahnu sa cuenda yo, ta i zavaha
ra tandɨhɨ sa cuñi maa ra Ndyoo. Tañi ra
Moisés i zavaha ra tandɨhɨ sa cuñi ra Ndyoo
nu i siyucu ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ cuan. Ta
ñiyɨvɨ hebreo i cuu ñiyɨvɨ sii maa ra Ndyoo.
3 Ta cahnu ca ra cuu ra Jesús ta zɨquɨ ra
Moisés vatyi ñiñi ca cuu ra zandaa minoo
vehe ta zɨquɨ maa si.

4 Tahan tahan vehe sa iyo, iyo ra zandaa
sii si, zoco ra i zavaha tandɨhɨ cuu maa ra
Ndyoo.
5 Vaha xaan sa i zavaha ra Moisés sihin
ñiyɨvɨ ra Ndyoo quɨvɨ cuan, zoco minoo
muzu ra Ndyoo ñi i cuu maa ra ta minoo ra
saha sa ndaa ñi i cuu ra. I nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo sihin ra.
6 Zoco ra Cristo cuu ra zehe ra Ndyoo,
ta i zavaha ra tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo.
Ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi
sii ra Ndyoo. Ta maa yo cuu vehe ra Ndyoo
tatu ma yuhu yo cahan yo tuhun ra ndya
cuhva ndya cua quisi tucu ra Jesús. Ta tatu
zɨɨ xaan cuñi yo nɨɨ ñi sa ndatu yo sii ra.

Cua quitatu ñiyɨvɨ sa sino ndisa cuii iñi sii ra Ndyoo

7 Yucuan cuenda catyi Tatyi Ii ra Ndyoo:
Vityi tatu siñi ndo sa cahan ra Ndyoo,
8 Ma zandundava xaan ndo iñi ndo,
Tañi i zavaha ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i nducu
coto ihñi ñu sii ta i zacuxaan xaan
ñu sii nu i sica noo ñu minoo nu ityi
xaan.
9 Yucuan i nducu coto ihñi xaan ñu sii vazu
i ndyehe ñu cuhva i zavehi uu xico
cuiya.
10 Yucuan cuenda i cuxein sihin ñiyɨvɨ
cuan,
Ta i catyi: “Tandɨhɨ saha zandoo ñu ityi
vaha ta sica noo ñu minoo ityi ña
vaha, ta zandavi ñaha si sii ñu,
Ta ña cuñi ñu coto ñu cuhva cuñi sa cua
zavaha ñu.”
11 Ta i cuxaan xein, ta i catyi: “Sa ndisa cuii
vatyi ma cuhva mi sa cua saa ñu nu i
zanduvehi nu cua quitatu ñu.”
12 Tacuan i catyi ra Ndyoo. Yucuan
cuenda coto vaha ndo sii ndo hermano
coto ñáha ma sino ndisa cuii iñi ndo sa
cahan ra Ndyoo, ta cua zaña ndo sii ra
Ndyoo ndito ta cuhun ndo inga ityi.
13 Cuhva ndo tundyee iñi sii minoo ndo
ta sii inga ndo tandɨhɨ quɨvɨ nɨɨ ñi sa cuu ca,
ta cuhva cuan, yoñi ndo cua zandavi ñaha
cuatyi sii. Vatyi tatu zandavi ñaha cuatyi sii
ndo cua zanduñihi ndo iñi ndo ta ma tyaa
ca ndo yahvi sii ra Ndyoo.
14 Tatu nɨɨ xaan cuu iñi yo sii ra Ndyoo
ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ, ɨɨn ñi
cua ñihi yo sa vaha sihin ra Cristo.
15 Ta ma naa iñi ndo vatyi vityi cuu nu
catyi ra Ndyoo:
Vityi tatu cuɨñɨ ndo sa cahan ra Ndyoo,
Ma zanduñihi ndo iñi ndo tañi i zavaha
ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i zacuxaan ñu sii.
Catyi ra Ndyoo.
16 ¿Ta yoo cuu ñiyɨvɨ i siñi sa cahan ra
Ndyoo ta i zacuxaan ñu sii ra? Ñiyɨvɨ cuan
cuu ñu cuahan sihin ra Moisés. Ta cuahan
ra ityi nuu, ta i tava ra sii ñu ñuu Egipto
quɨvɨ cuan.
17 ¿Ta yoo sihin i cuxaan ra Ndyoo uu xico
cuiya? Zuun ñi sihin ñiyɨvɨ cuan i cuxaan ra
vatyi i zavaha ñu cuatyi, ta yucuan cuenda
i sihi ñu sisi cuhu ityi cuahan ñu.
18 ¿Ta yoo sii saha ra Ndyoo tuhun ra
vatyi ma cuhva ra sa cua saa ñu nu cua
quitatu ñu? I saha ra tuhun cuan sii ñiyɨvɨ
ñá tyaa yahvi sii ra.
19 Ta cuhva cuan ndyehe yo vatyi ñá cuu
quɨhvɨ ñu vatyi ñá sino ca iñi ñu sa catyi ra
Ndyoo.

4

1 Vityi iyo ca tuhun i saha ra Ndyoo sa
cuenda sa quɨhvɨ ñiyɨvɨ ra nu cua quitatu
ñu. Yucuan cuenda cuñi si sa cuyuhu yo
coto coo zuhva maa ndo sa cua catyi ra
Ndyoo vatyi ma cuu quɨhvɨ ndo.
2 Ndisa vatyi sa ñihi maa yo Tuhun Vaha
ra Ndyoo tañi i ñihi ñiyɨvɨ sahnu hebreo sii
si. (Tuhun cuan cuu nu i catyi ra Ndyoo
vatyi cua cuhva ra minoo nu cua quitatu
yo), zoco ñá tyindyee si sii maa ñu vatyi ñá
sino ndisa cuii iñi sii si.
3 Ta maa ñi maa yo sa sino iñi, cuu quɨhvɨ
yo nu cua quitatu yo tañi sa catyi maa ra
Ndyoo:
Sa cuxein ta sehi tuhin vatyi ñiyɨvɨ ña sino
iñi sii,
Ma cuu quɨhvɨ ñu nu cua quitatu ñu.
Catyi ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra vazu sa
ndyaa listo si ndya quɨvɨ i ndɨhɨ zavaha ra
ñuu ñiyɨvɨ.
4 Vatyi iyo nu i catyi ra tyehen sa cuenda
quɨvɨ cu usa cuan: “I quitatu ra Ndyoo quɨvɨ
cu usa cuan, ta ñá zatyiño ca ra quɨvɨ cuan.”
5 Ta iyo tucu nu catyi si tyehen: “Ndaha
cuii ñi ma cuu quɨhvɨ ñu nu cua quitatu ñu
sihin.” Catyi ra Ndyoo.

6 Iyo ca ñiyɨvɨ cua quɨhvɨ vatyi ñiyɨvɨ i ñihi
tuhun cuan sa xihna ñi, ñá cuu quɨhvɨ ñu
vatyi ñá tyaa ñu yahvi sii ra Ndyoo.
7 Yucuan cuenda i saha tucu ra Ndyoo
inga saha sa cua cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ. I cahan
ra Ndyoo sihin ra David, ta i nacatyi ra
David tyehen, cuhva i catyi tucu ra Ndyoo
inga saha zuun ñi cuhva tañi i catyi ra sihin
ñiyɨvɨ hebreo ta sa naha:
Vityi tatu cuɨñɨ ndo sa quehin,
Ma zañihi ndo iñi ndo.
8 Tatu sa i sindyaca ra Josué sii ñiyɨvɨ nu
cua quitatu ñu sa ndisa cuii, ma cahan ca
ra Ndyoo inga saha sa cuenda inga quɨvɨ nu
cua cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ nu cua quitatu ñu.
9 Zoco i cahan ra cuhva cuan vatyi
cumañi ca quɨhvɨ ñiyɨvɨ ra Ndyoo nu cua
quitatu ñu sa ndisa cuii.
10 Tatu sa quɨhvɨ minoo ra nu saha ra
Ndyoo nu cua quitatu ra, sa zandoo ra cuan
tyiño ra ta quitatu ra tañi i quitatu ra Ndyoo
quɨvɨ sa ndɨhɨ zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ.
11 Yucuan cuenda nanducu xaan yo
cuhva quɨhvɨ yo nu cua quitatu yo yucuan;
natyaa yo yahvi sii ra Ndyoo coto cuu yo
tañi i cuu ñiyɨvɨ hebreo ta sa naha ta ma
cuñihi yo saa yo.
12 Vatyi tandɨhɨ cuii tuhun cahan ra
Ndyoo, ndito si, ta iyo xaan cuhva sihin si.
Ñihi xaan si tañi minoo espada ta cuñihi si
saa si ndya añima yo ta ndya sa siñi tuñi sii
yo. Ta zañaha casi Tuhun Ndyoo sii yo ña
sa sica iñi yo sihin añima yo tatu vaha si a
ña vaha si.
13 Ñahñi maa sa cuu cuxehe nuu maa ra
Ndyoo. Sito maa ra tandɨhɨ cuii sa zavaha
tandɨhɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua
nacuhva cuenda yo sii ra tandɨhɨ cuii sa
zavaha yo.

Ra Jesús cuu ra cu zutu ya cahnu

14 Ra Jesús, zehe ra Ndyoo cuu sii ra, ta
maa ra cuu zutu ya cahnu sa cuenda yo ityi
nuu ra Ndyoo ndya gloria. Yucuan cuenda
natɨɨn cuenda vaha yo cuhva sa sino xaan
iñi yo sii ra.
15 Vatyi ra cu zutu ya cahnu sa cuenda
maa yo, cutuñi iñi ra ña cuenda cuñi yo
zavaha yo cuatyi vatyi i nducu coto ihñi
cuihna sii ra tandɨhɨ cuii cuhva tañi nducu
coto ihñi ra sii maa yo, zoco ñá zavaha ra
Jesús numinoo cuatyi.
16 Yucuan cuenda ña vaha sa yuhu yo.
Nacaca xaan yo sii ra Ndyoo vatyi tyindyee
ra sii yo. Ta cua tyindyee ra sii yo vatyi cua
cundahvi iñi ra sii yo, ta cua zaha ra tumañi
iñi sii yo ta tyindyee ra sii yo tatu iyo sa siñi
ñuhu sii yo.

5

1 Tandɨhɨ ra cu zutu ya cahnu sa cuenda
ñiyɨvɨ hebreo, ñiyɨvɨ cuu maa ra. I casi ra
Ndyoo sii ra vatyi cua cahan ra sa cuenda
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ityi nuu ra Ndyoo. Sahñi ra
quɨtɨ ta saha tucu ra inga sa saha maa ñiyɨvɨ
sa cuenda cuatyi ñu.
2 Iyo saha i zavaha tucu maa ra sa ña
vaha. Yucuan cuenda cutuñi iñi maa ra
cuhva iyo ñiyɨvɨ, ta vii xaan i sicoo ra sihin
ñiyɨvɨ tondo ta sihin ñu i zaña ityi vaha tatu
i ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.
3 Ta sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ ta cuatyi tucu
maa ra, ñiñi xaan cuñi si sa cua cahñi ra
quɨtɨ.
4 Zoco yɨvɨ maa ra i catyi vatyi cua quihin
ra tyiño sa cuu ra ra cu zutu. Maa ra Ndyoo
i casi sii ra, zuun ñi cuhva tañi i casi ra sii
ra Aarón.
5 Ta zuun ñi cuhva cuan, ñá zanduñiñi ra
Cristo sii ra, ta yɨvɨ maa ra catyi vatyi cua
nduu ra minoo ra cu zutu ya cahnu. Ña
tacuan. Maa ra Ndyoo cuu ra i casi sii ra
Cristo. I catyi ra Ndyoo sihin ra:
Yoho cuu zehi;
Vityi zanducahnu mi suun.
6 Ta inga saha i catyi ra Ndyoo sihin ra
tyehen:
Minoo ra cu zutu cua cuun tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
Cua cuun tañi ra Melquisedec.
7 Quɨvɨ i cuu ra Jesús minoo ñiyɨvɨ ihya
ñuu ñiyɨvɨ, i cahan xaan ra sihin ra Ndyoo,
ta ñihi xaan i sacu ra ta i sica xaan ra
tumañi iñi sii ra vatyi cuu zacacu ra Ndyoo
sii ra ta ma cuu ra. Ta i siñi ra Ndyoo sa
cahan ra vatyi cua zavaha ra tandɨhɨ sa
catyi ra Ndyoo.
8 Ta vazu zehe ra Ndyoo cuu sii ra Jesús,
zoco sihin cuhva i ndyehe ra tundoho ta i
cutuhva ra tyaa ra yahvi sii ra Ndyoo.

9 Ta sa yaha cutuhva ra tandɨhɨ sa cuñi
ra Ndyoo sa coto ra, ta zɨquɨ i ñihi ra
cuhva saha ra sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii
tyiemvu, tandɨhɨ ñiyɨvɨ tyaa yahvi sii ra
10 vatyi i casi ra Ndyoo sii ra sa cuu ra
minoo ra cu zutu ya cahnu zuun ñi cuhva
tañi i cuu ra Melquisedec.

Ica xaan zandoo yo Tuhun Ndyoo tatu sa sino iñi yo

11 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi sa cuenda
ra Cristo, zoco yɨɨ xaan cua zacutuñi vehi
iñi ndo vatyi zoho xaan ndo.
12 Vityi sa naha sino iñi ndo, ta tahan si
cuu ndo maestro sii inga ñiyɨvɨ. Zoco sii
maa ndo siñi ñuhu ca sa zañaha ñiyɨvɨ sii
ndo inga saha zuhva zuhva ña sa catyi
Tuhun Ndyoo. Cuu ndo tañi sa lee. Ndya
vityi sihi ca ndo zɨcuɨ, ta ña cuu casi vaha
ndo xita. Quehin zɨquɨ minoo cuhva, cuhva
iyo ndo sihin Tuhun Ndyoo.
13 Tatu sihi ca ndo zɨcuɨ cuñi si catyi si
vatyi ña cutuñi vaha iñi ndo Tuhun Ndyoo,
ta cuu ndo tañi sa lee.
14 Ta ña cuu casi vaha ndo xita ta cuu ndo
tañi ñiyɨvɨ sahnu sa cuenda Tuhun Ndyoo
tatu ma quisaha nacoto xihna ndo ña sa
cuu sa vaha ta ña sa cuu sa ña vaha ta
zavaha ndo maa ñi sa vaha.

6

1 Yucuan cuenda, nazandoo yo cuhva
i cuu yo ta nu quisaha sino iñi yo sii ra
Cristo, ta nacuahnu yo sa ndisa cuii si-
hin Tuhun Ndyoo. Ma nacani tucu ndo
inga saha Tuhun Ndyoo añima ndo ta zɨquɨ
naquisaha ndaca tucu ndo tucahnu iñi sii
ra Ndyoo ta quisaha sino tucu iñi ndo uu a
uñi tahan saha.
2 Ma zacuaha xaan ca yo zɨquɨ cuhva
yozo caa cua coo ndutya ñiyɨvɨ ta yozo caa
ñihi ñiyɨvɨ Tatyi Ii. Ta ma zacuaha xaan ca
yo sa cuenda yozo caa cua nandoto ñiyɨvɨ ta
cuhva cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu.
3 Tatu cua cuhva ra Ndyoo, vityi cua yaha
yo ityi nuu ca ta cahan yo inga ca tuhun.
4-6 Ñiyɨvɨ sa sito Tuhun Ndyoo sa ndisa ta
ñihi ñu sa vaha sa saha ra Cristo sii ñu ta tɨɨn
cuenda ñu sii Tatyi Ii, ta tatu sa sito ñu vatyi
vaha xaan cuu Tuhun Ndyoo ta tuu iñi ñu
vatyi saha xaan ra Cristo cuhva sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra. Tatu sa sito ñu tandɨhɨ cuhva
cuan ta zandoo ñu sii ra Cristo ta catyi ñu
vatyi ña vaha ra ta ña sino ca iñi ñu, ma cuu
ca zasino yo iñi ñiyɨvɨ sa caa tacuan. Ma
zama tucu ñu cuhva iyo ñu inga saha. Inuu
ñi nduu ñu sihin ñiyɨvɨ i sahñi sii ra Cristo
nuu cruz vatyi sihin cuhva zavaha ñu ta
sihin cuhva sa quiñi cahan ñu saha xaan ñu
ticahan nuu sii maa ra Cristo vatyi cahan
xaan ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda cuhva zavaha
ñu.
7 Tañi cuhva sii minoo ñuhu. Tatu coon
vaha zavi nuu si ta sahnu vaha itu a ñaa sa
tasi ñiyɨvɨ yucuan, tyindyee ñuhu cuan sii
ñu, ta ñihi ñuhu cuan sa vaha sii ra Ndyoo.
8 Zoco tatu saha si maa ñi iñu ta yucu sa
ñahñi yahvi ndyaa, ñahñi yahvi ndyaa tucu
ñuhu cuan. Cua catyi ñiyɨvɨ vatyi ña vaha si,
ta cua cayu si.

Nɨɨ xaan cuu iñi yo vatyi sa sito yo vatyi cua ñihi yo sa vaha xaan cuee ca

9 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo, ta
vazu quehin sa tacuan, zoco site vatyi iyo
vaha maa ndo sihin Tuhun Ndyoo, ta ña
iyo ndo tañi ñuhu ña vaha cuan. Site vatyi
zavaha maa ndo sa vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ
cua cacu.
10 Vatyi ndoo xaan cuu maa ra Ndyoo, ta
ma naa iñi ra cuhva i zatyiño ndo tyiño ra ta
cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ ta tyindyee
ndo sii inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra vatyi cuñi
xaan ndo sii maa ra. Ta tacuan zavaha ndo
ndya cuhva ndya vityi.
11 Ta cuñi xein sa cua sino vaha iñi tahan
tahan ndo sii ra Cristo ndya cua cuhva ra
Ndyoo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
12 Ta cuhva cuan ma cuzusa ndo, zoco
cua zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sino
xaan iñi sii ra Ndyoo. Vatyi maa ñu
zandyee xaan ñu iñi ñu ndyehe ñu tun-
doho, ta ma zaña ñu sa sino iñi ñu vatyi
sihin cuhva cuan cua ñihi ñu sa vaha sa
catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii ñu.
13 Quɨvɨ i catyi ra Ndyoo sihin ra Abra-
ham vatyi ndisa cuii cua cuhva maa ra mi-
noo sa cua cuhva ra sii ra Abraham, ñá ñihi
ra Ndyoo zɨvɨ inga ra cahnu ca cua cahan ra
ta cua coto ra Abraham vatyi ndisa cuii sa
cahan ra. Yucuan cuenda i cahan ra Ndyoo
zuun ñi sihin zɨvɨ maa ra vatyi ñahñi inga ca
zɨvɨ cahnu ca tañi zɨvɨ maa ra Ndyoo.

14 Tyehen i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: “Ndisa cuii cua tyindyei suun, ta cua
zanducuaha xein suun.” Catyi ra.
15 Ta ra Abraham i zandyee ra iñi ra ta
i ndatu ra quɨvɨ cua cuhva ra Ndyoo sa sa
catyi ra. Ta ndisa i ñihi ra Abraham sii si.
16 Cuhva iyo ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, tatu saha
minoo ra tuhun ra sii ñu sa cuenda minoo
tyiño sa cua zavaha ra, saha tucu ra cuan
zɨvɨ inga ra cahnu ca ta zɨvɨ tucu maa ra
vatyi tatu ma zavaha ra cuhva catyi ra, cua
tasi tuñi ra cahnu cuan sii ra. Ta sihin
cuhva cuan ta ndoo ñiyɨvɨ vaha vatyi sito ñu
vatyi cua zavaha ra cuhva sa sa catyi ra.
17 Ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha ra
Ndyoo. I cuñi ra zañaha ra sii ñiyɨvɨ vatyi
ndisa cuii ra sa cahan ra ta ña zama ra inga
cuhva, yucuan cuenda i cahan ra zuun ñi
sihin zɨvɨ maa ra.
18 Tacuan i zavaha ra. I saha ra tuhun ra
ta i saha ra zɨvɨ ra, ta nduu tahan si cuan
ma cuu zama si vatyi ma cuu cuvatya ra
Ndyoo. Ta yucuan cuenda maa yo, ra sa
quɨhvɨ nu cua zacacu ra Ndyoo sii yo, cuu
cunɨɨ xaan iñi yo ta cuu tɨɨn cuenda vaha
xaan yo cuhva i catyi ra Ndyoo vatyi cua
cuhva ra sii si sii yo.
19 Tañi minoo barco, iyo minoo caa vee
xaan sa zanoo ñiyɨvɨ sisi ndutya ityi zuhma
barco ta ma cuu cuhun barco cuan ndya
vaha ñi. Ta tacuan tucu maa yo. Ma caca
xaan iñi yo tatu cacu yo a ma cacu yo vatyi
tuhun i saha maa ra Ndyoo sii yo, ndoo
si sihin yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vityi
sa cuenda sa nɨɨ iñi yo sii sa catyi maa ra
Ndyoo sihin yo ta cuu si tañi sa sá saa yo
gloria
20 vatyi sa cuahan maa ra Jesús ndya
indyacuan. Sa cuahan maa ra ityi nuu ca
sa cuenda maa yo. Ta yucuan i ñihi ra
minoo tyiño sa ma ndɨhɨ sa cuu ra ra cu
zutu ya cahnu zuun ñi cuhva tañi i cuu ra
Melquisedec.

7

Zutu ya cahnu cuu ra Jesús zuun ñi cuhva tañi i cuu ra Melquisedec

1 Ra Melquisedec i cuu ra rey ñuu Salem,
ta i cuu ra ra cu zutu cuenda ra Ndyoo
cahnu. Ta minoo saha i tahan ra sii ra
Abraham sa nasaa ra ta sa yaha sahñi ra
sii ohon tahan rey. Ta i zoco ñaha ra
Melquisedec sii ra Abraham.
2 Ta tandɨhɨ ndaha tyiño ta xuhun i nama
ra Abraham sii rey ra i sahñi ra, i saha maa
ra minoo sa tahan tahan usi tahan si sii
ra Melquisedec. Zɨvɨ maa ra Melquisedec
cuñi si catyi si “rey ra ndoo xaan”. Ta rey
i cuu ra ñuu Salem. Ta sa yucuan cuñi si
catyi si minoo nu cua cuyucu ñiyɨvɨ sihin sa
taxi ñi.
3 Ñahñi nu catyi si yoo ra cuu zutu ra
Melquisedec a yoo ña cuu zɨhɨ ra a yoo cuu
inga ñiyɨvɨ sii ra. Ta ñahñi nu catyi si ama i
cacu ra a ama i sihi ra. Cuu ra minoo ra cu
zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu tañi ra cu Zehe ra
Ndyoo.
4 Zaha ndo cuenda vatyi minoo ra ñiñi
xaan cuu ra vatyi ra Abraham i cuu ra zutu
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo, ta
i saha xaan ra sa vaha sa i nama ra sii ra
Melquisedec.
5 Catyi ley ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ zehe
ra Leví, ra cuu ra cu zutu, cuu quihin ra
xuhun ñiyɨvɨ. Cuu quihin ra minoo sa
tahan tahan usi tahan xuhun ñu. Cuu
quihin ra xuhun cuan sii ra tahan ra.
6 Zoco yɨvɨ ra tahan ra Abraham i cuu sii
ra Melquisedec, zoco zuun ñi i quihin ra
Melquisedec xuhun ra Abraham ta i zoco
ñaha ra sii ra Abraham. Ta sii ra Abraham,
i saha xaan ra Ndyoo tuhun ra.
7 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ra cahnu ca cuu
ra zoco ñaha sii inga ra.
8 Ra cu zutu, ñiyɨvɨ sii ra Leví, quihin
ra xuhun ñiyɨvɨ, ta cuee ca ta cua cuu ra,
zoco cahan Tuhun Ndyoo sa cuenda ra
Melquisedec tañi sa ndito ca ra.
9 Ta ra Leví ta zehe ra, cuu ra tuhva
quihin xuhun ñiyɨvɨ sa cuenda tyiño ra sa
cuu ra ra cu zutu, zoco cuu catyi yo vatyi i
tyiyahvi ra Leví xuhun sii ra Melquisedec
quɨvɨ i tyiyahvi maa ra Abraham vatyi
ñiyɨvɨ sahnu ra Leví i cuu sii ra Abraham.
10 Vatyi cua cuu ra Leví tata ra Abraham
quɨvɨ i tahan ra Melquisedec sii ra Abraham.
11 Saha ra Ndyoo ley ra sii ra Moisés zehe
ra Leví. Ta catyi ley cuan vatyi tata ra
Leví cua cuu ra cu zutu. Tatu sa vatyi cuu
nduvaha ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo sihin cuhva
i zavaha zehe ra Leví, ra cuu ra cu zutu, ña

siñi ñuhu sa tasi ra Ndyoo sii inga ra cu zutu tañi ra Melquisedec (ta ra Cristo cuu ra i tasi ra Ndyoo). Tatu ñá siñi ñuhu ra Cristo, cua tasi tucu ra Ndyoo sii inga ra cu zutu, ra cu zehe ra Leví, zoco ñá zavaha ra tacuan.

12 Ta quɨvɨ i tasi ra Ndyoo sii inga nuu ra cu zutu, yucuan ta i nazama ley ra.

13 Ta ra sa cahan yo tuhun ihya (ra Cristo cuu ra) ta yɨvɨ zehe ra Leví cuu sii ra. Ta ñiyɨvɨ sii ra ña tahan si sii ñu cahñi ñu quɨtɨ ta cuhva ñu sii tɨ sii ra Ndyoo nu altar.

14 Ra Judá i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús, ta ñá catyi ra Moisés vatyi cua coo ra cu zutu sii ñiyɨvɨ sii ra Judá.

15 Zoco ndisi xaan ndyehe yo vatyi i zama ra Ndyoo cuhva tuhva ñiyɨvɨ sii ra vatyi i quisi ra Cristo ta cuu ra ra cu zutu ya cahnu zuun ñi cuhva i cuu ra Melquisedec.

16 Yɨvɨ tata ra Leví i cuu sii ra Cristo. Ta yucuan cuenda ña tahan si sa cuu ra ra cu zutu. Zoco cuu ra zutu vatyi iyo xaan cuhva sii ra ta vatyi ma cuu cuu ra.

17 Ta tacuan i catyi minoo ra tyaa Tuhun Ndyoo nu i tyaa ra tyehen:

Yoho cua cuu minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu
Zuun ñi cuhva tañi i cuu maa ra Melquisedec.

18 I tyaa siyo ra Ndyoo sii ley sahnu cuan vatyi ñá cuu tyindyee si sii ñiyɨvɨ

19 vatyi ñá zanduvaha si sii ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo. Zoco vityi iyo inga cuhva vaha ca, ta sa cuenda maa si cuu tuhva yo sii ra Ndyoo (vatyi zanduvaha ra Cristo sii yo sihin ra Ndyoo).

20 I saha ra Ndyoo zɨvɨ ra quɨvɨ i catyi ra vatyi ma naa cuhva sa cuu ra Cristo minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

21 Ñá cahan ra Ndyoo cuhva cuan sa cuenda inga ra cu zutu, zoco ñihi xaan i cahan ra Ndyoo ta i saha ra zɨvɨ ra quɨvɨ i saha ra tyiño sii ra Cristo, ta i catyi ra:

Sa cahan ra Ndyoo, ta ma zama ra inga cuhva:
“Yoho cua cuu minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu
Tañi ra Melquisedec.”

22 Sa cuenda ra Cristo, vaha xaan ca tyiño saa ya ta zɨquɨ tyiño sahnu.

23 Cuhva i sicoo tyiño sahnu cuan, cuaha xaan ra cu zutu i sicoo vatyi tuhva ra cuan sihi ta zɨquɨ ñá cuu ca zavaha ra tyiño cuan.

24 Zoco ra Cristo cuu ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi ma cuu ca ra cuan.

25 Yucuan cuenda cuu zacacu ndisa cuii ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ natuhva sii ra Ndyoo sa cuenda maa ra vatyi ndito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta cuu cahan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda yo.

26 Maa ra cuu ra cu zutu sa siñi ñuhu sii yo vatyi ii xaan ra; yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Numinoo saha ta ñá zavaha ra sa ña vaha. Vazu ñiyɨvɨ cuu ra tañi maa yo, zoco ñahñi cuatyi ra, ta ɨɨn ñi ndyaa ra sihin ra Ndyoo gloria.

27 Ña zavaha ra tañi i zavaha ra cu zutu ta sa naha vatyi ña cuñi si sa cahñi ra quɨtɨ tandɨhɨ quɨvɨ sa cuenda cuatyi maa ra ta sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ vatyi sa yaha zavaha ra cuhva cuan quɨvɨ i saha ra sii maa ra ta i sihi ra sa cuenda maa yo.

28 Cuhva i sicoo ley sahnu, ndya maa ra cu zutu ta i sicoo cuatyi ra, zoco cuee ca i saha ra Ndyoo zɨvɨ ra ta i tyaa tyiño ra sii zehe ra sa cuu ra ra cu zutu, ta ñahñi cuatyi ra iyo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

8

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo sa cuenda yo

1 Ihya cuu minoo sa ñiñi sa i catyi ndi sihin ndo. Iyo minoo zutu ya cahnu sa cuenda maa yo. Vaha ca ra ta zɨquɨ ra cu zutu i zatyiño tyiño ra Ndyoo cuhva sahnu. Ndyaa ra gloria siyo cuaha ra Ndyoo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo tandɨhɨ.

2 Yucuan zatyiño ra Cristo nu ii, nu cu si vehe ñuhu ra Ndyoo sa ndisa vityi. Maa ra Ndyoo i zavaha sii si ta yɨvɨ ñiyɨvɨ.

3 Tahan tahan ra cu zutu ya cahnu cuñi si sa cua coo sa cua cuhva ra sii ra Ndyoo. Yucuan cuenda cuñi si sa coo tucu sa cua cuhva ra Cristo sii ra Ndyoo.

4 Tatu sa vatyi ndyaa ra Cristo ñuu ñiyɨvɨ vityi, ma cuu ra minoo zutu ya cahnu ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi sa iyo ra saha sa saha ra sii ra Ndyoo cuhva catyi ley sahnu.

5 Ra yucuan zavaha ra minoo cuhva ñi, ta zacahnu ra sii ra Ndyoo sisi minoo vehe sa caa tañi caa sa iyo sisi gloria. Vatyi quɨvɨ

sa cuñi zandaa ra Moisés sii si i catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi nazacuenda vaha ra ta zavaha ra sii si tañi cuhva i zañaha ra Ndyoo sii ra xiñi yucu Sinaí.

6 Zoco ra Cristo, i ñihi ra minoo tyiño vaha xaan ca ta zɨquɨ tyiño i zavaha ra cu zutu ta sa naha. Sa cuenda tyiño saa i zandaa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Cristo ta vityi cahan ra Cristo sa cuenda yo sihin ra Ndyoo. Vaha ca tyiño saa ya ta zɨquɨ tyiño sahnu cuan vatyi vaha ca cuhva i cahan ra Ndyoo quɨvɨ i zandaa ra sii si.

7 Ñá zatyiño vaha tyiño sahnu cuan vatyi tatu sa vatyi i zatyiño vaha si ma cuñi si sa coo inga sa saa.

8 Zoco zuun ñi maa ra Ndyoo catyi vatyi cuñi si sa zama tyiño sahnu cuan vatyi i catyi ra:

Cua coo quɨvɨ sa cua zandei inga tyiño sihin ñiyɨvɨ hebreo, ñu ndyaa nu cu si Israel ta ñu ndyaa nu cu si Judá.

9 Ma cuu si tañi tyiño i zandei sihin ñiyɨvɨ sahnu sii ñu quɨvɨ i tave sii ñu ñuu Egipto;

Vatyi maa ñu, ña tyaa ñu yahvi tyiño i zandei sihin ñu,

Ta yucuan cuenda i zandoo ihne sii ñu.

Catyi ra Ndyoo.

10 Zoco ihya cuu tyiño saa sa cua zandei sihin ñiyɨvɨ hebreo cuee ca, catyi ra Ndyoo.

Cua tyei ley sisi sa siñi tuñi xiñi ñu ta sisi añima ñu;

Ta yuhvi cua cuu Ndyoo sii ñu,

Ta maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ sii.

11 Ta ma cuñi ca si sa zacuaha ñu sii ñiyɨvɨ yucu yatyi sihin ñu a sii ra tahan ñu.

Ma cuñi si sa catyi ñu: “Nacoto ndo sii ra Ndyoo”;

Vatyi tandɨhɨ cuii ñu cua coto sii mi, ndya ra sahnu ca ta ndya ra ndyihi.

12 Vatyi cua cundahvi iñi sii ñu sa cuenda sa ña vaha sa i zavaha ñu,

Ta ma nacohon ca iñi cuatyi ñu.

13 Quɨvɨ i cahan ra Ndyoo cuhva ya sa cuenda minoo tyiño saa, cuñi si catyi si vatyi sa zandɨhɨ ra cuhva sa cuenda tyiño sahnu. Ta sa cua naa si.

9

Vehe ñuhu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta vehe ñuhu sa iyo andɨvɨ

1 Sa xihna ñi tyiño i zandaa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, saha ra cuhva sii ñu yozo caa cua zacahnu ñu sii ra. Ta i sicoo minoo vehe ñuhu ihya ñuu ñiyɨvɨ nu i zacahnu ñu sii ra.

2-3 I zavaha ñiyɨvɨ tañi minoo vehe zahma. Ta sisi si i sicoo uu tahan cuarto vatyi tyazi zava ñu sihin zahma. Sa xihna ñi cuarto cuan nañi si Nu Ii, ta sisi si i siyucu minoo candelero ta minoo mesa nu siyozo pan ii. Ta cuarto sa cu uu cuan, nañi si Nu Ii Xaan Ca.

4 Sisi sa cu uu cuarto cuan i siyucu minoo altar xuhun cuaan nu i sahmi ra cu zutu ya cahnu cutu ta minoo caja iñi xuhun cuaan sa ñoho yuu nu ndyaa sa usi tahan nduzu ñuhu ta tutatu ra Aarón ta minoo quɨyɨ xuhun cuaan sa ñoho zuhva maná.

5 Xiñi caja cuan nandyaa uu tahan ángel xuhun cuaan. Nañi si querubines. Ta ndyaa sa ndisi xaan sii maa ra Ndyoo nuu si. Ta zacaa nduu tahan ángel cuan ndisi si nuu caja cuan nu nañi si Nu Zaha Ra Ndyoo Tucahnu Iñi Sii Niyɨvɨ. Ma cuu nacatyi casi tandɨhɨ ca si sihin ndo vityi.

6 Ta tatu sa ndyaa listo tandɨhɨ ndaha tyiño cuu quɨhvɨ ra cu zutu sisi cuarto sa xihna ñi cuan ñaa ñi cuhva cuñi ra sa cuenda sa zavaha ra tyiño ra.

7 Zoco minoo tuhun ñi ra cu zutu ya cahnu cuu quɨhvɨ sisi cuarto cu uu cuan. Cuu quɨhvɨ ra minoo tuhun ñi saha sa minoo cuiya. Ta ña ra niñɨ quɨtɨ sa cua quɨtɨ ra nu nañi si Nu Zaha ra Ndyoo Tucahnu Iñi Sii Ñiyɨvɨ. Tacuan i zavaha ra sa cuenda cuatyi maa ra ta sa cuenda cuatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

8 Ta sihin tandɨhɨ cuhva cuan zañaha Tatyi Ii sii yo vatyi quɨvɨ cuan ñá cuu quɨhvɨ ndya vaha ñi ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo vatyi ndyaa inga vehe ñuhu cuan, ta maa ñi ra cu zutu cuu quɨhvɨ yucuan.

9 Ta cuhva cuan zañaha si minoo cuhva ñiñi xaan sii maa yo vatyi sihin cuhva sahnu cuan i saha maa ra cu zutu sa saha maa ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo, zoco ñá zanduvaha si sii ñu sa ndisa cuii.

10 Vatyi cuhva sahnu cuan i cahan si maa ñi sa cuenda ñaa sa cuu casi ñiyɨvɨ ta ñaa sa

cuu coho ñu ta yozo caa cua ndundɨɨ ñu, ta saha si cuaha nuu ley sa cua tyaa ñu yahvi. Tandɨhɨ ihya zañaha si sii ñiyɨvɨ vatyi iyo cuatyi ñu ityi nuu ra Ndyoo. Cuhva sahnu cuan cuu sa cuñi ra Ndyoo sa cua zavaha ñiyɨvɨ ndya cua cuhva ra minoo cuhva saa sa vaha xaan ca.

11 I quisi ra Cristo vatyi cua cuu ra ra cu zutu ya cahnu sa cuenda minoo cuhva vaha ca, ta i quɨhvɨ ra sisi vehe ii sa ii xaan ca vatyi ndyaa si gloria. Yɨvɨ ñiyɨvɨ i zavaha sii si, ta ña ndyaa si ñuu ñiyɨvɨ ya.

12 Ta ñá quɨhvɨ ra Cristo yucuan sihin nɨñɨ mvee ta sihin nɨñɨ minoo zɨndɨquɨ luhlu. I quɨhvɨ ra nu ii xaan ca sisi gloria nu ndyaa ra Ndyoo vatyi sa sati ra nɨñɨ maa ra, ta sihin cuhva cuan i ñihi ra cuhva zandasi ra cuatyi tandɨhɨ yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

13 Ta tatu sihin cuhva sahnu sa sati nɨñɨ mvee ta nɨñɨ zɨndɨquɨ ta sa sahmi ñiyɨvɨ sii zɨndɨquɨ ta cuu nduvaha ñiyɨvɨ zuhva sihin ra Ndyoo,

14 vaha xaan ca cuu si vityi sihin nɨñɨ ra Cristo vatyi ñahñi cuatyi maa ra, ta i saha ra sii ra sii ra Ndyoo vatyi cua cuu ra sa cuenda cuatyi maa yo. I tyindyee Tatyi Ii sii ra, ta i cuu zavaha ra cuhva cuan. Zanduvaha si sii yo sa ndisa cuii, ta vityi ma caca xaan ca iñi yo yozo caa cua cuu ndasi cuatyi yo. Vityi tyaa yo yahvi sa ndisa cuii sii ra Ndyoo ndito.

15 Ra Cristo cuu ra cahan saha ñiyɨvɨ ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda tyiño saa i zandaa ra Ndyoo. Tacuan zavaha ra vatyi tacuan ta ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo cua cuu ñihi ñu sa ndasi cuatyi ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi yucuan cuu sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii ñu. Cua ñihi ñu sii si vatyi i sihi ra Cristo, ta yucuan cuenda ma tyiyahvi ca maa ñu sa cuenda cuatyi i zavaha ñu quɨvɨ i sindyaa ñu sihin tyiño sahnu i zandaa ra Ndyoo, quɨvɨ tañaha ca zandaa ra tyiño saa.

16 Tatu sa sihi minoo ñiyɨvɨ ta i zandoo ra minoo tutu ta catyi si ñaa ndaha tyiño ra cua ñihi minoo minoo ñiyɨvɨ sii ra, yoñi cua ñihi ndaha tyiño cuan tatu ma cuu zañaha ñu vatyi i sihi ndisa cuii sitoho si.

17 Zoco tatu i sihi ndisa cuii ra, tacuan ta zɨquɨ cuu cutyiño ñu tutu i tyaa ra sa cuenda ndaha tyiño ra, ta cacu ndisa cuii tyiño i zandaa ra sa cuenda si.

18 Yucuan cuenda ndya sa xihna ñi tyiño i zandaa ra Ndyoo ta i sati nɨñɨ quɨtɨ sa cuenda si vatyi cuñi si sa coo minoo sa cuu ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi cua zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra.

19 Vatyi sa yaha nacatyi ra Moisés tandɨhɨ usi tahan ley maa ra Ndyoo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i quihin ra nɨñɨ zɨndɨquɨ lee ta nɨñɨ mvee, ta i tyihi ra ndutya, ta i zatyii ra zuhva zoco yutu sa nañi hisopo sa nuhñi sihin yuhva cuaha, ta i quɨtɨ ra sii si nuu tutu nu ndyaa ley cuan, ta i zatyii ra sii si ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin nɨñɨ ta ndutya cuan.

20 Ta i catyi ra Moisés: “Ihya cuu nɨñɨ sa cuenda tyiño zandaa ra Ndyoo sihin ndo. Ihya cuu cuhva catyi ra cua zavaha ndo.” Tacuan i catyi ra Moisés.

21 Ta zuun ñi cuhva cuan i quɨtɨ ra nɨñɨ sisi vehe ñuhu cuan ta nuu tandɨhɨ ndaha tyiño sa sityiño ñiyɨvɨ sa cuenda sa zacahnu ñu sii ra Ndyoo quɨvɨ cuan.

22 Cuhva catyi ley sahnu cuan cuñi si catyi si sa sa yatyi tandɨhɨ nduvaha ityi nuu ra Ndyoo sihin sa quɨtɨ ñiyɨvɨ nɨñɨ nuu si. Ta tatu ñahñi nɨñɨ cua cati, ma cuu ndasi cuatyi ñiyɨvɨ.

I zandɨhɨ ra Cristo cuhva iyo sii cuatyi quɨvɨ i saha ra sa cuu ra

23 Ta ndaha tyiño sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, minoo cuhva ñi cuu si sii sa iyo sisi gloria. Ta zuun ñi cuhva sa nduvaha si ityi nuu ra Ndyoo, ta tacuan tucu cuñi si sa ndu-ii sa iyo sisi gloria, zoco sihin minoo cuhva vaha xaan ca.

24 Vatyi ra Cristo ñá quɨhvɨ ra sisi minoo vehe i zavaha ñiyɨvɨ sa caa cuhva caa vehe sa cuu vehe ra Ndyoo sa ndisa. I quɨhvɨ maa ra sisi gloria, ta cahan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda maa yo.

25 Ña cuñi si sa cuu ra Cristo cuaha saha tañi zavaha ra cu zutu ya cahnu hebreo ihya ñuu ñiyɨvɨ nu quɨhvɨ ra vehe ii sihin nɨñɨ quɨtɨ tahan tahan cuiya.

26 Vatyi tatu tacuan cuñi si sa cuenda ra Cristo, cua ndyehe ra tundoho cuaha saha ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ ta ndya vityi. Zoco ña tacuan cuu si. I quisi ra Cristo minoo saha ñi, ta i quisi ra vatyi cua zandɨhɨ ra cuhva iyo sii cuatyi. Ta i zandɨhɨ ra cuhva iyo sii si quɨvɨ i saha ra sa cuu ra.

27 Ta ñuu ñiyɨvɨ ya, minoo saha ñi cua cuu
yo, ta zɨquɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii yo.
28 Ta zuun ñi cuhva cuan i cuu si sihin ra
Cristo. I sihi ra minoo saha ñi sa cuenda
cuatyi cuaha ñiyɨvɨ. Ta cua quisi ra inga
saha zoco yɨvɨ ca sa cuenda sa cua cuu ra
sa cuenda cuatyi yo. Inga saha cua quisi ra
vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ sa ndatu xaan
sii ra.

10

1 Ley sahnu cuan, i cuu si tañi minoo
xiñahñu ñi sii sa vaha sa cua coo cuee ca,
zoco yɨvɨ sa vaha cuan cuu ley sahnu cuan
sa ndisa vatyi sa cuenda cuhva sahnu cuan
ta tahan tahan cuiya ta saha maa ñiyɨvɨ sa
saha ñu sii ra Ndyoo, zoco ñá cuu zandu-
vaha si sii ñu sihin ra Ndyoo sa ndisa cuii.
2 Tatu sa vatyi i nduvaha ñu sihin ra
Ndyoo sa ndisa sihin cuhva cuan, minoo
tuhun ñi saha cua zavaha ñu sii si ta sa
ndasi ñi cuatyi ñu ta ma caca ca iñi ñu sa
iyo ca cuatyi ñu.
3 Zoco i saha ñu sa saha ñu sii ra Ndyoo
tahan tahan cuiya, ta i nacohon iñi ñu cu-
atyi ñu cuhva cuan.
4 Vatyi niñɨ zɨndɨquɨ ta niñɨ mvee, ma cuu
zandasi si cuatyi yo.
5 Yucuan cuenda quɨvɨ i quisi ra Cristo
ñuu ñiyɨvɨ i catyi maa ra sihin ra Ndyoo
Zutu ra:
Ña cuzɨɨ iñun sihin sa sahñi ñiyɨvɨ quɨtɨ ta
saha ñu suun a ñaa inga sa cua cuhva
ñu suun.
Yucuan cuenda i zavohon coño ñuhi vatyi
cua cuu cuhve sii si suun.
6 Ñá tahan iñun ñaa sa cua cahmi ñiyɨvɨ a ñaa
sa cua cuhva ñu sa cuenda cuatyi ñu.
7 Ta zɨquɨ i catyi mi: “Ndyehe Ndyoo Zuti sa
vasi zavehi cuhva cuñun
Tañi catyi si nuu tutu moo.”
8 Tacuan i catyi ra Cristo, ta nu i catyi ra:
“Ña cuñun ta ña tahan iñun ñaa sa saha maa
ñiyɨvɨ ta sa sahmi ñu sa cuenda cuatyi ñu
cuhva catyi ley sahnu”,
9 ta zɨquɨ i catyi tucu ra: “Ndyehe, vasi
zavehi cuhva cuñun.” Ta sihin cuhva cuan
ta zandɨhɨ ra Cristo cuhva sahnu ta quisaha
tucu ra inga cuhva saa.
10 Ta sihin cuhva saa ya, ndasi cuatyi yo,
ta nduvaha yo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii
tyiemvu vatyi sihi ra Cristo sa cuenda yo.
11 Sihin cuhva sahnu cuan nandyaa ra cu
zutu ityi nuu altar tandɨhɨ quɨvɨ, ta tandɨhɨ
quɨvɨ saha xaan ra sa saha ra sii ra Ndyoo,
zoco ñá cuu zandasi si cuan cuatyi ñiyɨvɨ
numinoo saha.
12 Zoco i saha maa ra Cristo zuun ñi sii
maa ra sii ra Ndyoo sa cuenda cuatyi yo
minoo tuhun ñi saha, ta zɨquɨ i sicundyaa
ra siyo cuaha ra Ndyoo.
13 Ndatu ra quɨvɨ sa cua tyihi ra Ndyoo sii
tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra sisi saha ra.
14 Vatyi sihin sa minoo tuhun ñi saha i
sihi ra Cristo ta ndisa cuii i zanduvaha ra
ityi nuu ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua sino
iñi sii ra.
15 Ta saha tucu Tatyi Ii sa ndaa sa cuenda
si vatyi catyi ra:
16 Ihya cuu tyiño cua zandei sihin ñiyɨvɨ
hebreo
Vazu ñá zavaha ñu cuhva catyi inga tyiño i
zandei sihin ñu sa xihna ñi.
Cua tyei lei sisi añima ñu,
Ta cua tyei sii si sisi sa siñi tuñi xiñi ñu.
(Tacuan ta cua zavaha ñu sii si.)
17 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Ndyoo:
Ta ma nacohon ca iñi cuatyi ñu ta cuhva ñá
tyaa ñu yahvi sii.
18 Ta tatu sa zandasi ra Ndyoo cuatyi
ñiyɨvɨ, ña cuñi ca si sa cahñi ñiyɨvɨ quɨtɨ a sa
cuhva ñu inga sa cua cuhva ñu sii ra Ndyoo
sa cuenda cuatyi ñu.

Cuñi si sa natuhva yo sii ra Ndyoo

19 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, cuu
quɨhvɨ maa yo nu ii xaan ca nu ndyaa ra
Ndyoo vatyi i sati ra Jesús niñɨ ra.
20 Ihya cuu cuhva saa i nuña ra Cristo sa
cuenda maa yo vatyi i saha ra sa cuu ra. Ta
cuhva cuan i ndata minoo zahma sa ndita
caa nuu ra Ndyoo, ta vityi cuu quɨhvɨ yo nu
ndyaa ra Ndyoo, ta cua cundito yo tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
21 Vityi ra cu zutu ya cahnu sa cuenda
maa yo ndyaca ñaha ra tandɨhɨ vehe ra
Ndyoo.
22 Yucuan cuenda natuhva yo sii maa ra
Ndyoo. Ta ma ndu-uu iñi yo. Nɨɨ xaan cuu
iñi yo vatyi cua tɨɨn cuenda ra sii yo vatyi sa
nacatya niñɨ ra Cristo añima yo, ta ma caca
xaan ca iñi yo sa cuenda cuatyi yo vatyi
ñahñi ca si, ta sa sicoo ndutya yo.

23 Ta vityi ma ndu-uu iñi yo, ta ma caca
xaan iñi yo tatu cua zacacu ra Ndyoo sii yo
a ma zacacu ra vatyi sa i catyi ra vatyi cua
zacacu ra sii yo, ta nɨɨ xaan cuñi si cuu iñi
yo sii ra.
24 Ta nanducu yo cuhva tyindyee tahan
yo sii tahan yo, ta cuhva cuan cua cuñi
xaan ca yo sii tandɨhɨ hermano, ta cua
zavaha xaan ca yo sa vaha.
25 Iyo ñiyɨvɨ ña sahan ca ñu culto, zoco
maa yo ma zandoo yo sa tatahan yo. Ta
nacuhva yo tundyee iñi sii minoo yo ta sii
inga yo, ta ñihi ca cuñi si vityi vatyi ndyehe
ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cua tyicuhva ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
26 Ta vityi sa sito yo ñaa sa cuu sa ndisa, ta
tatu catyi yo vatyi ña sino ca iñi yo, ma cuu
ca zandasi ra Ndyoo cuatyi yo tatu tacuan
zavaha yo.
27 Ma cuu caca iñi yo vatyi cua ñihi yo sa
vaha, tatu tacuan zavaha yo. Cua cuxaan
xaan ra Ndyoo sihin yo quɨvɨ cua tasi tuñi
ra sii ñiyɨvɨ. Ɨɨn ñi cua cayu yo sihin ñiyɨvɨ
xaan iñi sii ra Ndyoo.
28 Ta sa naha tatu ñá tyaa minoo ñiyɨvɨ
yahvi sii ley i saha ra Ndyoo sii ra Moisés,
ta tatu i saha uu a uñi tahan ñiyɨvɨ sa ndaa
sa cuenda cuatyi ra, ñá cundahvi iñi ñiyɨvɨ
sii ra. I sahñi ñu sii ra.
29 ¿Atu ña sito ndo vatyi ñihi xaan ca
tahan si ndoho ñiyɨvɨ ña sino iñi sii Zehe ra
Ndyoo? Ña tyaa ñu yahvi sii nɨñɨ ra Cristo
sa sati ra quɨvɨ i zandaa ra Ndyoo tyiño saa
sihin yo. Ta zacuxaan ñu sii Tatyi Ii cuhva
cuan. Ta saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo
vatyi tyindyee ra sii yo.
30 Ta sito maa yo sii ra i catyi: "Yuhvi cuu
ra cua cañi sii ñiyɨvɨ. Cua tasi tuñi sii ñu sa
cuenda sa ña vaha sa i zavaha ñu." Ta iyo
tucu inga nu catyi si tyehen: "Cua tyicuhva
ra ndyaca ñaha sii yo sii ñiyɨvɨ sii ra." Catyi
si.
31 Minoo sa zayuhu xaan sii yo cua cuu si
tatu tahan si sii yo sa cañi ra Ndyoo sii yo.
32 Zoco nacohon iñi ndo cuhva i cuu si
sihin ndo quɨvɨ nacaa quisaha sino iñi ndo
sii ra Cristo. I ndoo ndo sihin ra Cristo
vazu yɨɨ xaan i cuu si, ta i ndyehe xaan ndo
tundoho sa cuenda ra.
33 Iyo saha i zacucahan xaan ñiyɨvɨ nuu
ndo ityi nuu cuaha xaan ñiyɨvɨ. Quiñi xaan
i cahan ñu sii ndo, ta i zandyehe xaan ñu
tundoho sii ndo. Ta iyo saha i ndyehe ndo
tundoho vatyi i zandyehe ñiyɨvɨ tundoho
sii inga ra tahan ndo.
34 Vatyi i cundahvi iñi ndo sii ra ñoho
vehe caa. Ta zɨɨ xaan i cuñi ndo vazu i nama
ñiyɨvɨ ndaha tyiño ndo vatyi sito ndo vatyi
cua ñihi ndo ndaha tyiño vaha ca sa ma tɨvɨ
ta ma cunaa.
35 Yucuan cuenda ma zaña ndo sa sino iñi
ndo sii ra Cristo vityi vatyi cuee ca cua ñihi
xaan ndo sa vaha sa cuenda si.
36 Cuñi si sa zandyee xaan ndo iñi ndo, ta
cua cuu zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo,
ta zɨquɨ cua ñihi ndo sa sa catyi ra Ndyoo
vatyi cua cuhva ra sii ndo.
37 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: "Ña cucuee
xaan ca ra. Sa cuñi quisi ra cua quisi.
38 Ta ra sa nduvaha ityi nuu ra Ndyoo
vatyi sino iñi ra sii ra, cuñi si sa nɨɨ xaan cuu
iñi ra sii ra tandɨhɨ saha vatyi tatu quisaha
nayuhu ra ta ndu-uu iñi ra, ma cuzɨɨ ca iñi
maa ra Ndyoo sihin ra." Tacuan catyi ra
Ndyoo.
39 Zoco maa yo, yɨvɨ ñiyɨvɨ cunanuhu sata
cuu yo. Maa ñu cuu ñiyɨvɨ cunaa. Zoco maa
yo cuu ñiyɨvɨ sa ña zandoo sa sino iñi yo, ta
cua cacu añima yo.

11

Cuhva cuñi si sa cunɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo

1 Tatu nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo sa ndisa
cuii, sito vaha yo vatyi tatu iyo minoo sa
sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii yo ta
vazu ña ndyehe yo sii si vityi, zoco cuee ca
cua ñihi yo sii si.
2 Ñiyɨvɨ i sino xaan iñi sii ra Ndyoo ta sa
naha nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra, ta yucuan
cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi vaha ñu.
3 Sihin sa nɨɨ iñi yo ta sito yo vatyi i cahan
ra Ndyoo ta i sino ñuu ñiyɨvɨ. Cuu ndyehe yo
sii si, zoco i sino si sihin sa ña cuu ndyehe
yo.
4 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abel, ta yucuan
cuenda vaha ca sa i saha maa ra sii ra
Ndyoo ta zɨquɨ sa i saha ra Caín. I quihin ra
Ndyoo sii sa i saha ra Abel, ta sihin cuhva
cuan i zañaha ra vatyi ndoo xaan i cuu ra
Abel. Ta vazu sa naha sihi ra Abel, zoco siñi
ca yo tuhun ra vazu ndya vityi cuhva i sino
xaan iñi ra sii ra Ndyoo.

5 I sino xaan iñi ra Enoc sii ra Ndyoo, ta
yucuan cuenda ñá sihi ra. Cuahan ra sihin
ra Ndyoo ñi vatyi zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo
sihin ra.
6 Tatu ña nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo, ña zɨɨ
cua cuñi ra sihin yo vatyi yoo ra cuñi tuhva
sii ra Ndyoo, cuñi si vatyi cua sino iñi ra
vatyi iyo ra Ndyoo, ta cuñi si vatyi cua sino
iñi ra vatyi saha ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ
nanducu sii ra.
7 Nɨɨ i cuu iñi ra Noé sii ra Ndyoo. I cahan
ra Ndyoo sihin ra sa cuenda minoo sa cua
coo ityi nuu ca, ta vazu tañaha ca ndyehe ra
Noé minoo sa tacuan, zoco i tyaa ra yahvi
sa cahan ra Ndyoo ta i zavaha ra minoo
barco, ta cuhva cuan i zacacu ra sii ñiyɨvɨ sii
ra. Sihin cuhva i sino iñi ra Noé sii ra Ndyoo
ta i zañaha si vatyi ñá sino iñi tandɨhɨ inga
ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda sa sino iñi ra Noé ta i
ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi sa ñahñi cuatyi
ra.
8 Nɨɨ iñi ra Abraham sii ra Ndyoo, ta i
cana ra Ndyoo sii ra vatyi cua quita ra ñuu
ra ta cuhun ra inga ñuu sa cua cuhva ra
Ndyoo sii ra. Ta vazu ñá sito ra Abraham
ndyamaa cua cuhun ra, zoco i tyaa ra yahvi
ta cuahan ra.
9 Ta quɨvɨ i saa ra inga ñuu cuan, nɨɨ xaan
i cuu iñi ra sii ra Ndyoo ta ñá zandaa ra
minoo vehe vaha vatyi sa sito ra vatyi yɨvɨ
ñuu maa ra cua cuu si ta yɨvɨ yucuan cua
ndoo ra. Ta tacuan tucu i zavaha ra Isaac
ta ra Jacob.
10 Tacuan i zavaha ra Abraham vatyi
ndatu ra sa cua cundyaca ra Ndyoo sii ra
ndya inga ñuu vaha ca, ñuu i zavaha maa
ra Ndyoo.
11 Nɨɨ xaan cuu iñi maa ña Sara sii ra
Ndyoo, ta i sicoo zehe ña vazu sa sahnu
xaan ña, ta yɨvɨ ca ñaha coo zehe cuu ña.
Zoco i ñihi ña zehe vatyi sica iñi ña vatyi cua
zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra.
12 Ta yucuan cuenda i sicoo xaan ñiyɨvɨ sii
ra Abraham. Vazu sa sahnu xaan ra ta ma
cuu ca coo zehe ñu, zoco i sicoo minoo, ta i
sicoo cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra tañi iyo cuaha
xaan tiñoo andɨvɨ a tañi ñiyɨtɨ sa iyo yuhu
tyañuhu.
13 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa quehin tuhun ihya, nɨɨ
xaan i cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco i sihi ñu
ta ñá ñihi ñu tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo vatyi
cua cuhva ra, zoco i sito ñu vatyi cua quisi
si cuee ca ta zɨɨ xaan i cuñi ñu, ta i catyi ñu
vatyi yɨvɨ ñuu ñu cuu ñuu ñiyɨvɨ ya sa ndisa.
14 Ta ñiyɨvɨ cahan cuhva cuan, zacoto ñu
vatyi cuñi xaan ñu cuhun ñu sica ca (ndya
gloria nu cu ñuu ñu sa ndisa cuii).
15 Vatyi tatu sa vatyi i ñoho xaan iñi ñu
ñuu ñu nu i quita ñu, cuu cunanuhu ñu tatu
cuñi ñu.
16 Zoco ñá cuñi ñu cunuhu ñu ndya ñuu
ñu vatyi cuñi ñu cuhun ñu inga ñuu vaha
ca sa cuu gloria. Yucuan cuenda ña cahan
nuu ra Ndyoo catyi ra vatyi Ndyoo cuenda
ñu cuu sii ra, ta i zavaha ra minoo ñuu ndya
andɨvɨ nu cua cuhun ñu.
17 Quɨvɨ i nducu coto ihñi ra Ndyoo sii
ra Abraham nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abraham
vazu i catyi ra Ndyoo vatyi cahñi ra sii ra
Isaac zehe ra. Ta ra Isaac i cuu minoo
tuhun ñi zehe ra Abraham. Zoco i tyaa
xaan ra Abraham yahvi sii ra Ndyoo vatyi
i sino xaan iñi ra tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra.
18 Vatyi sa i catyi ra Ndyoo sihin ra Abra-
ham: “Sa cuenda ra Isaac ta cua coo cuaha
xaan ñiyɨvɨ suun.”
19 I sino iñi ra Abraham vatyi cuu zanan-
doto ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ vazu sa sihi ñu. Ta
cuu catyi yo vatyi i nandoto ra Isaac vatyi
sa ndyaa sa cua cuu ra, ta zɨquɨ i nacuhva
ra Ndyoo sii ra sii zutu ra, ta ñá sihi ra.
20 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra Isaac
vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta i
sica ra sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva xaan
ra sa vaha ityi nuu ca sii ra Jacob ta ra Esaú
zehe ra.
21 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra Jacob
vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta i
sica xaan ra sa vaha sii ra Ndyoo sa cuenda
tahan tahan zehe ra José. Quɨvɨ sa cuñi cuu
ra Jacob ta si-iñi ndyaa ra sihin tutatu ra,
ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta i sica ra sa
vaha cuan sii ra.
22 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra José
vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta
quɨvɨ sa cuñi cuu ra i cahan ra sa cuenda
yɨquɨ ra. Ta catyi ra vatyi cuñi ra vatyi
naquihin ñiyɨvɨ yɨquɨ ra cuhun sihin ñu
quɨvɨ cua quita ñu ñuu Egipto.
23 Nɨɨ xaan i cuu iñi zutu ta zɨhɨ ra Moisés
sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda ñá saha ñu
sa cuu ra. Quɨvɨ i cacu ra ta i ndyehe ñu
vatyi ndasa xaan ra, ta i tyixehe ñu sii ra

uñi tahan yoo vatyi ñá yuhu ñu sii ley i cahan rey ñuu cuan nu i catyi ra vatyi cua cuu tandɨhɨ rayɨɨ ndyihi zehe ñiyɨvɨ.

24 Ta ra Moisés tucu nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta quɨvɨ i sahnu ra, ñá cuñi ra cuu ra zehe ñañi ra rey Faraón.

25 Tahan ca iñi maa ra sa cua ndyehe ra tundoho sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo, ta ma cuzɨɨ iñi ra zuhva quɨvɨ zavaha ra cuatyi tañi zavaha ñiyɨvɨ ñuu Egipto.

26 I sica iñi ra vatyi vaha ca cua ndyehe ra tundoho sa cuenda ra Cristo, ra cua quisi cuee ca. Vaha xaan ca cuhva cuan ta zɨquɨ tandɨhɨ xuhun cuaan ñuu Egipto cuñi ra Moisés vatyi ndatu ra sa cua cuhva ra Ndyoo minoo sa vaha xaan ca sii ra cuee ca.

27 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i quita ra ñuu Egipto, ta ñá yuhu ra vazu i cuxaan xaan ra rey sihin ra. I zandyee xaan ra iñi ra vatyi sito ra vatyi cuahan ra Ndyoo sihin ra.

28 Nɨɨ i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta i zavaha ra cuhva catyi ra sa cuenda sa cua cuu minoo mvee ticatyi lee tahan tahan vehe ta cua cahyi ñiyɨvɨ niñɨ tɨ yutu yuvehe ñu. Tacuan i zavaha ra vatyi ma cahñi ángel ra Ndyoo sii ra cu zehe nuu ñiyɨvɨ hebreo.

29 Ta nɨɨ i cuu iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sii ra Ndyoo. Yucuan cuenda i yaha ñu Tyañuhu Cuaha cuan tañi sa sica ñu nu ñuhu ityi. Zoco ñiyɨvɨ ñuu Egipto cuan, ñá cuu yaha ñu. I sihi ñu sisi tyañuhu cuan.

30 Zuun ñi sa cuenda sa nɨɨ cuu iñi ñu hebreo, ta i nduva nuzama siconduu ñuu Jericó vatyi i siconduu tandɨhɨ ñu yuñuu Jericó usa tahan quɨvɨ tañi i catyi ra Ndyoo.

31 Sa cuenda sa nɨɨ cuu iñi ña Rahab sii ra Ndyoo ta ñá sihi ña sihin ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra Ndyoo ñuu ña. Vazu minoo ñaha zɨɨ iñi i cuu ña, zoco ñá sihi ña vatyi i tɨɨn cuenda vaha ña sii ra hebreo, ra i sindyehe tatu cuu quindyaa ra ñuu ña.

32 ¿Ta ñaa ca sa cuñi si sa catyi vityi? Ma cuyatyi ca quehin sa cuenda tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i cunɨɨ xaan iñi sii ra Ndyoo, tañi ra Gedeón, ra Barac, ra Sansón, ra Jefté, ra rey David, ra Samuel ta tandɨhɨ inga ra profeta.

33 Sa cuenda sa nɨɨ xaan cuu iñi ñu sii ra Ndyoo ta i zahacanaa ñu sii inga rey. I zavaha xaan ñu sa ndoo. I ñihi ñu sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii ñu. I tyazi ñu yuhu ndicaha.

34 I ndahva ñu ñúhu sa ñihi xaan cayu. I cacu ñu quɨvɨ i cuñi ñiyɨvɨ cahñi ñu sii ñu sihin espada. Vazu ña ñihi ñu, zoco i zandundyee ra Ndyoo sii ñu. I cuu zahacanaa xaan ñu nu sahñi tahan ñu, ta i sino sihin ñu cuaha xaan ityi zandaru inga ñuu.

35 Ta iyo ñuzɨhɨ nɨɨ xaan i cuu iñi ñu ta i nandoto ñiyɨvɨ sii ñu sa yaha i sihi ñu. Zoco inga ñiyɨvɨ, nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco i ndyehe xaan ñu tundoho ta i sihi ñu vatyi ñá zandoo ñu sii ra Ndyoo vazu sihi ñu sa catyi ra. Sito ñu vatyi tatu ma zandoo ñu sa sino iñi ñu cua nandoto ñu minoo cuhva vaha xaan ca.

36 Inga ñiyɨvɨ tahan xaan ñu tundoho vatyi sacu ndyaa xaan ñiyɨvɨ sii ñu, ta i cañi ñu sii ñu, ta cuhva ndya sihñi ñu sii ñu sihin cadena ta tyihi ñu sii ñu vehe caa.

37 I cañi ñiyɨvɨ sihin yuu sii inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo, ta sii inga ñu i sahndya zava ñu. I nducu coto ihñi xaan ñu sii ñu. I sahñi ñu sii ñu sihin espada. Inga ñiyɨvɨ, ñahñi zahma ñu sicoo. I ndɨhvɨ ñu ñɨɨ mvee ticatyi ta ñɨɨ mvee. Ndahvi xaan ñu. Ndyehe xaan ñu tundoho. Ta quiñi xaan i zavaha ñiyɨvɨ sihin ñu.

38 Vaha xaan vaha xaan maa ñu sino iñi cuan, ta yaha xaan quiñi i zavaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin ñu. I sica noo ñu nu yoñi ñiyɨvɨ iyo ta yucu. Ta i quɨhvɨ xehe ñu yavi yuu ta yavi ñuhu.

39 Tandɨhɨ ñu cuan, nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, ta vaha i cahan ra Ndyoo sa cuenda ñu, zoco ñá ñihi ñu sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii ñu.

40 Vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua cuatu ñu ta ñihi ñu sa vaha ca ɨɨn ñi sihin maa yo. Ɨɨn ñi sihin maa yo cua nduvaha xaan ñu ityi nuu ra.

12

Nanacohon iñi yo sii ra Jesús tandɨhɨ saha

1 Cuaha xaan ñiyɨvɨ sa nɨɨ xaan i cuu iñi sii ra Ndyoo ta sihi ñu ta ndyehe ñu sii maa yo vityi. Yucuan cuenda nazandoo yo sii tandɨhɨ sa zayanga sii yo, ta cua cuu cundyico yo sii ra Cristo. Ta nazandoo yo cuatyi yo vatyi cuu si tañi minoo xayu saha

yo. Ta nazandyee xaan yo iñi yo ta zañihi
yo cuhun yo ityi nuu sihin Tuhun Ndyoo.
2 Nanacohon iñi yo sii ra Jesús tandɨhɨ
saha. Maa ra cuu ra zañaha sii yo cuhva
cuñi si sa cunɨɨ xaan iñi yo sii ra Ndyoo. I
sito ra vatyi zɨɨ xaan cua cuñi ra cuee ca, ta
yucuan cuenda i saha ra sa cahñi ñiyɨvɨ sii
ra. Ñá tyaa ra yahvi sii ticahan nuu sa cuu
ra. Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo.
3 Tatu cuñi ndo sa ma cundɨhɨ iñi ndo ta
ma ndu-uu iñi ndo sa zatyiño ndo tyiño ra
Ndyoo, zaha ndo cuenda cuhva i zandyee
xaan ra Jesús iñi ra sihin cuhva i zavaha
xaan ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ra.
4 Vatyi maa ndo tañaha ca cundyee iñi
ndo sa zavaha ndo sa vaha cuhva ndya cati
nɨñɨ ndo saha sa ñá zavaha ndo sa ña vaha.
5 Ta ¿atu sa i naa iñi ndo cuhva vaha
cahan Tuhun Ndyoo sihin ndo tañi sa zehe
ra Ndyoo cuu sii ndo? Ta catyi si tyehen:
Zehe luhli, tyoon yahvi tatu zandoho ra
Ndyoo suun,
Ta zandyeun iñun tatu cañi ra suun;
6 Vatyi tatu cuñi xaan ra Ndyoo sii minoo
ra, zandoho ra sii ra,
Ta ñihi xaan cañi ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tɨɨn
cuenda ra.
7 Cañi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuñi ra sa
cua cutuhva vaha ndo. Tacuan zavaha ra
vatyi zehe ra cuu sii ndo. Yoñi zehe ñiyɨvɨ
sa ma ndoho si zacuu zutu si.
8 Tuhva ra Ndyoo cañi zuhva sii tandɨhɨ
yo sa cuu zehe ra. Tatu ma cañi ra sii ndo,
cuñi si catyi si vatyi yɨvɨ zehe ra cuu sii ndo
sa ndisa.
9 Ta inga tucu cuhva, tyaa yo yahvi sii
zutu yo, ra ñuu ñiyɨvɨ ya, tatu zandoho ra
sii yo. ¿Atu ña ñiñi xaan ca sa tyaa yo
yahvi sii ra Ndyoo ta cundito yo tandɨhɨ cuii
tyiemvu?
10 Vatyi zutu yo sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, i cañi
ra sii yo zuhva quɨvɨ cuhva cuñi maa ra.
Zoco ra Ndyoo Zutu yo, cañi ra sii yo minoo
cuhva sa cua tyindyee sii yo. Ta cuhva
cuan, cua nduu yo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi
maa ra.
11 Quɨvɨ sa ndoho yo, ña zɨɨ cuñi yo. Ndu-
cuihya iñi yo zacuu si. Zoco cuee ca ta nduu
yo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii ta zɨɨ cuñi yo
tatu cutuhva yo sa zañaha ra Ndyoo sii yo
quɨvɨ cañi ra sii yo.

Ica xaan tatu ma tyaa yo yahvi sa cahan ra Ndyoo

12 Yucuan cuenda zandyee ndo iñi ndo,
ta ma caca iñi ndo vatyi ma cuu ca cundy-
ico ndo ityi ra Cristo.
13 Caca tandɨhɨ ndo ityi vaha. Tacuan ta
yoñi ndo cua ndoyo ñuhu vazu ta sino vaha
ca iñi ndo. Cua ndundyee xaan ca iñi ndo
sihin Tuhun Ndyoo.
14 Nducu ndo cuhva coo sa taxi sii ndo
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta nducu ndo cuhva
cuu ndo niyɨvɨ vaha xaan tañi tahan si cuu
ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Vatyi tatu ña tacuan iyo
ndo, ma ndyehe ndo sii ra Ndyoo.
15 Zaha vaha ndo cuenda sii minoo ndo
ta sii inga ndo coto coo minoo ndoho ma
sino ca iñi sii ra Cristo, ta ma ñihi ca ra
cuan sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo. Ta coto
quita minoo ra sa tacuan ta cua zañaha ra
minoo cuhva ña vaha nu yucu ndo ta ma
sino ca iñi ndo, ta cuaha xaan ndo cua tɨvɨ.
16 Ta coto ñáha cuzu ndo sihin minoo
ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu, ta coto ñáha
zavaha ndo minoo sa ña vaha ta cua zañaha
si vatyi ña sino iñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa
cuii. Tañi ra Esaú ta sa naha, i cuñi ra
sa cuzama ra, ta yucuan cuenda i xico ra
tandɨhɨ ndaha tyiño sa cua tahan si sii ra sii
yañi ra, ta ñá ñihi ra sii si.
17 Sa sito ndo vatyi cuee ca i cuñi ra
nañihi ra sa vaha cuan, zoco ñá cuu ca. Ñá
cuu ca ndu-uu iñi ra cuatyi ra vazu i sacu
xaan ra.
18 Ta maa ndo, ma tahan ca si sii ndo tañi
i tahan si sii ñiyɨvɨ hebreo vatyi ña vasi ndo
nu ndyaa minoo sa cuu ndyehe ndo. Ma
ndyehe ca ndo sa cayu xaan ñúhu ta cuaha
xaan inga sa iyo tañi sa ñaa ta tyiyatyi.
(Tacuan i tahan ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i saha
ra Ndyoo ley ra sii ñu.)
19 Ñá siñi maa ndo nduzu cutu ta nduzu
ra Ndyoo tañi quɨvɨ i cahan ra sihin ñu
hebreo ndya cuhva sica ñu tumañi iñi sa
ma cahan ca ra.
20 Ñá cuu cundyee iñi ñu tyiño i tava
ra Ndyoo vatyi i catyi ra vatyi tatu vazu
minoo quɨtɨ cua tɨɨn sii yucu Sinaí cuan,
cuñi si sa cahñi ñiyɨvɨ sii tɨ.
21 Iyo xaan i cuu tandɨhɨ cuhva cuan
ndya cuhva ndya i catyi ra Moisés: “Yuhu
xein ndya cuhva nɨhi.” I catyi ra quɨvɨ
cuan.

22 Zoco maa ndo cuahan ndo ndya inga
yucu sa nañi Sión. Yucuan cuu ñuu maa
ra Ndyoo ndito. Ñuu Jerusalén sa ndyaa
andɨvɨ cuu si. Nu iyo cuaha xaan cuaha
xaan ángel sa zɨɨ xaan cuñi.
23 Ta nu yucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi, ñu sa
ndyaa zɨvɨ andɨvɨ. Ta nu ndyaa ra Ndyoo,
ra cua tyicuhva sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta nu yucu
añima ñiyɨvɨ vaha, ta sa nduu ñu ñiyɨvɨ ñahñi
ca cuatyi.
24 Ta nu ndyaa ra Jesús, ra sa cahan
saha ñiyɨvɨ sa cuenda tyiño saa i zandaa ra
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. I sati nɨñɨ ra Jesús vatyi
cua ndasi cuatyi ñiyɨvɨ, ta ña sica si sa cuu
ñu tañi i zavaha nɨñɨ ra Abel.
25 Yucuan cuenda coto vaha ndo sii ndo
ta tyaa ndo yahvi sii ra cahan sihin ndo
vatyi tatu ñá cacu ñiyɨvɨ hebreo sa ñá tyaa
ñu yahvi sii ra Moisés, vihi cuii ca maa yo
tatu ma tyaa yo yahvi sii ra cahan ndya
andɨvɨ.
26 Quɨvɨ i cahan ra ndya Yucu Sinaí i
zacanda nduzu ra sii ñuhu. Ta vityi catyi ra:
“Inga saha cua zacande ñuhu ñuu ñiyɨvɨ ta
andɨvɨ tucu.”
27 Ta sa cahan ra cuhva cuan cuñi si catyi
si vatyi quɨvɨ cua zacanda ra sii si ta cua
zanaa ra sii tandɨhɨ sa cuu naa, ta cua nan-
doo maa ñi sa ma cuu cunaa. Nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo cuu sa ma cuu cunaa,
28 ta yucuan cua cundyaa maa yo. Yu-
cuan cuenda nazacahnu xaan yo sii ra
Ndyoo cuhva cuñi maa ra. Ta nayuhu xaan
yo sii ra.
29 Vatyi ra cu Ndyoo maa yo ñúhu cuu ra,
ta cua zanaa ra sii tandɨhɨ sa ña vaha.

13

Cuhva cuñi si zavaha yo ta cua tahan iñi ra Ndyoo

1 Ma zandoo ndo sa cuñi xaan ndo sii
tandɨhɨ hermano.
2 Cuhva ndo sa casi ñiyɨvɨ saa vehe ndo
vazu ña sito vaha ndo sii ñu vatyi iyo saha i
zacasi ñiyɨvɨ sii ángel cuhva cuan, ta ña sito
ñu tatu ángel cuu ra.
3 Ma naa iñi ndo sii ra ñoho vehe caa.
Cundahvi iñi ndo sii ra tañi sa maa ndo
ñoho vehe caa. Ta cundahvi iñi ndo sii ra
zavaha xaan ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin vatyi
sa tuu iñi ndo yozo caa iyo tundoho cuan
vatyi ñiyɨvɨ cuu tucu maa ndo.
4 Tatu sa tindaha ndo, tyaa ndo yahvi sii
si, ta ma zavaha ndo sa quiñi sihin inga
ñaha a sihin inga rayɨɨ. Cua tasi tuñi xaan
ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ zavaha sa quiñi tañi ra
quixi sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu.
5 Ma cuu ndo ñiyɨvɨ sa cuñi xaan xuhun.
Ndoo ndo vaha sihin sa iyo sii ndo vatyi sa
i catyi maa ra Ndyoo: “Ma zandoi sii ndo,
ta ma zañe sii ndo.”
6 Yucuan cuenda nɨɨ xaan cuu iñi yo ta
catyi yo:

Ra Ndyoo cuu ra tyindyee sii;
Ma yuhi ñaa sa cua zavaha ñiyɨvɨ sii.

7 Nacohon iñi ndo sii ra i zacuaha Tuhun
Ndyoo sii ndo. Nacañi iñi ndo sa cuenda
cuhva i quita vaha maa ra, ta nɨɨ xaan cuu
iñi ndo tañi sa nɨɨ iñi maa ra.
8 Ña záma ra Jesucristo. Zuun ra cuu ra
icu, ta zuun ra cuu ra vityi ta tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
9 Ma zandoo ndo ityi vaha, ta ma sino
iñi ndo ñaa tuhun saa a ñaa sa zɨɨn cua
zacuaha ñiyɨvɨ. Saha maa ra Ndyoo tumañi
iñi sii yo, ta tacuan ta cua ndundyee iñi yo
sihin Tuhun Ndyoo ta yɨvɨ sa caca xaan iñi
yo sa cuenda ñaa sa ma cuu casi yo vatyi
ña tacuan ta nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu
ra Ndyoo. Ñahñi tyindyee cuhva cuan sii
ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi sii si.
10 Iyo minoo altar sa cuenda maa yo.
Cruz nu i sihi ra Cristo cuu si. Ta ma cuu
tyindyee si sii ñiyɨvɨ nducu cuhva cacu ñu
sihin sa tyaa xaan ñu yahvi sii cuhva sahnu
cuan tañi zavaha ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino
iñi sii ra Cristo.
11 Sihin cuhva sahnu cuan, i sahñi ra cu
zutu ya cahnu quɨtɨ sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ.
I sindyaca ra nɨñɨ tɨ sisi vehe ñuhu nu ii, ta i
sahmi ra sii tɨ ndya zava yuñuu.
12 Yucuan cuenda i ndyehe tucu ra Jesús
tundoho ndya zava yuñuu vatyi cua zandu-
vaha ra sii ñiyɨvɨ sihin nɨñɨ maa ra.
13 Yucuan cuenda nacuhun maa yo ndya
zava yuñuu sihin ra Cristo. (Cuñi si catyi si
vatyi ma cundyico ca yo costumbre sahnu
tañi zavaha inga ñiyɨvɨ. Cua cundyico yo sii
ra Cristo ta zɨɨn ñiyɨvɨ cuu yo.) Natyaa siyo
yo sii yo sii costumbre sahnu vazu ndyehe
yo tundoho sa cuenda si.

14 Vatyi ñuu ñiyɨvɨ ya; yɨvɨ ñuu maa yo cuu si; nanducu maa yo sii minoo ñuu sa cua coo cuee ca.
15 Nanducu yo sa cua tyindyee ra Jesús sii yo, ta zɨquɨ cua nacuhva yo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva. Cua catyi yo sihin ñiyɨvɨ vatyi sito yo sii ra.
16 Ma zaña ndo sa zavaha ndo sa vaha ta sa zasa ndo sa sii ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi vatyi zɨɨ xaan cuñi ra Ndyoo tatu zacahnu yo sii ra cuhva cuan.
17 Tyaa ndo yahvi sii ra cu nuu sii ndo sa cuenda Tuhun Ndyoo. Zavaha ndo cuhva catyi ra vatyi zacuenda ra sii ndo ta ma ndoyo ñuhu ndo. Cua nacuhva ra cuenda sii ra Ndyoo sa cuenda tyiño ra. Tatu zavaha maa ndo sa vaha, zɨɨ cua cuñi ra quɨvɨ cua cuhva cuenda ra, zoco tatu ma zavaha ndo sa vaha, ña zɨɨ cua cuñi ra, ta cua ndoho ndo.
18 Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda ndi vatyi sito vaha ndi vatyi zavaha ndi sa vaha, ta cuñi xaan ndi zavaha ca ndi sii si.
19 Ta zañiñi sii ndo vatyi caca ca ndo sii ra Ndyoo sa cuende vatyi tacuan ta cua cuu quite ihya ta quisi nanuhi nu yucu ndo yatyi ca.
20 Maa ra Ndyoo cuu ra saha sa coo sa taxi añima yo. I zanandoto ra sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ra Jesús cuu ra zacuenda xaan sii yo tañi zacuenda minoo ra cu pastor sii mvee ticatyi zono ra. Sa cuenda sa i sati nɨñɨ ra Jesús quɨvɨ i zandaa ra Ndyoo tyiño saa sihin yo ta i nduu ra pastor cuenda yo.
21 Natyindyee maa ra Ndyoo sii ndo sihin tundyee iñi maa ra sa cuenda ra Jesucristo, ta cua cuu zavaha ndo tandɨhɨ cuhva cuñi maa ra. Ta nazacahnu yo sii ra Jesucristo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.
22 Zoco sa ndyoo ñi ndoho hermanos tyizoho vaha ndo sa catyi ihya vatyi ña cuaha xaan tyei.
23 Cuñi sa cua coto ndo vatyi sa quita ra hermano Timoteo vehe caa vityi. Tatu saa ra ihya yatyi, cua cuhin sihin ra nu yucu ndo.
24 Cuhva ndo minoo nacumi sii tandɨhɨ ra hermano ta sii ra hermano ra cu nuu sii ndo. Ra hermano nu cu si Italia tasi ra minoo nacumi sii ndo.
25 Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii tandɨhɨ ndo.

Minoo Carta I Tyaa Ra Santiago

Tyaa ra Santiago carta ya sii ñiyɨvɨ hebreo ñu i sitya cuatyi

1 Yuhvi ra Santiago cui minoo muzu sii ra Ndyoo ta sii ra Jesucristo, ra ndyaca ña sii yo. Tasi carta ya sii tandɨhɨ ndoho ñiyɨvɨ hebreo. Vityi sino iñi ndo sii ra Jesucristo, ta yucu ndo ityi cuan ityi ya. Tasi minoo nacumi sii tandɨhɨ ndo.

Sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo

2 Zɨɨ xaan cuñi ndo hermanos tatu ndyehe xaan ndo tundoho

3 vatyi sa sito ndo vatyi tatu saha ra Ndyoo prueba sii ndo, cuñi ra coto ra tatu sino ndisa cuii iñi ndo sii ra. Ta sihin cuhva cuan, ta cua ndundyee xaan ca iñi ndo sihin Tuhun Ndyoo.

4 Ta nandundyee xaan iñi ndo minoo sa ndisa cuii ta ña ñi ca cua cumañi sii ndo. Cua cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi sata ndo.

5 Tatu iyo ndo ña sito ndo ña sa cuñi ra Ndyoo cua zavaha ndo, nducu tuhun ndo sii ra. Cua catyi casi ra sihin ndo, ta ma cahan ra sii ndo.

6 Zoco nɨɨ cuu iñi ndo ta nducu tuhun ndo vatyi tatu ña nɨɨ cuu iñi ndo cuu ndo tañi tyañuhu. Ndaa noo ñi maa si cuhva tyindaha tatyi sii si.

7-8 Minoo ra ña nɨɨ vaha iñi sii ra Ndyoo, uu sica iñi ra tandɨhɨ saha, ta ma cuu caca iñi ra vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa sica ra sii ra.

9 Ra hermano ra ndahvi, nacuzɨɨ xaan cuñi ra vatyi zanducahnu xaan ra Cristo sii ra.

10 Ta ra hermano ra cuca, nacuzɨɨ xaan cuñi ra vazu cua nduluhlu ra vatyi tañi minoo ita ñi sa iyo sisi cuhu cuu ra. Cua cuu ra, zoco cua cuhun ra gloria.

11 Caña ñicandyi, ta ndu-ihñi xaan, ta xii cuhu ta coyo ita si. Ña tyaqui ca caa si. Zuun ñi cuhva cuan cua tahan si sii ra cuca, vazu zatyiño xaan ra.

Cundyee iñi ndo tatu nducu coto ihñi cuihna sii ndo

12 Zɨɨ xaan cua cuu sii minoo ra tatu cundyee iñi ra ta ma ndoyo ñuhu ra tatu nducu coto ihñi cuihna sii ra. Vatyi tatu quita vaha ra sa ndyehe ra tundoho cuan, cua cuhva ra Ndyoo minoo corona sii ra sa cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii si sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra.

13 Tatu vasi minoo prueba zɨquɨ ndo ta cuñi ndo zavaha ndo cuatyi, ma catyi ndo: “Maa ra Ndyoo nducu coto ihñi sii.” Vatyi ña cuñi ra Ndyoo sa zavaha ndo sa ña vaha, vatyi maa ra ña cuñi ra zavaha ra sa ña vaha numinoo saha, ta yucuan cuenda ña cuñi ra sa zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha.

14 Minoo minoo yo iyo cuatyi añima yo, ta yucuan cuenda cuñi xaan yo zavaha yo sa ña vaha.

15 Xihna ca cuñi xaan yo zavaha yo sa ña vaha, ta zɨquɨ cacu cuatyi. Ta tatu sa yaha zavaha yo cuatyi, ta zɨquɨ nducuaha xaan ca sa ña vaha zavaha yo. Ta nu ndɨhɨ tuhun cua cahñi cuii si añima yo.

16 Ndoho hermanos cuñi xein sii ndo. Ma zandavi ña ndo sii ndo ta caca iñi ndo inga cuhva.

17 Tandɨhɨ sa vaha ta sa ndoo sa cuenda ra Ndyoo cuu si. Maa ra cuu ra i zavaha ñúhu. Ña zama ra cuhva iyo ra, ta ña ñi sa ña iyo sii ra. (Sa ña cuan cuu sa ña saha coto ñiyɨvɨ sa vaha.)

18 Sa cuenda sa cuñi maa ra, ta i saha ra minoo cuhva saa coo yo sihin Tuhun Vaha ra. Tacuan i zavaha ra vatyi maa yo cua cuu sa vaha xaan ca sii tandɨhɨ sa i zavaha ra.

Cuhva zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo sa ndisa cuii

19 Coto ndo cuhva ya, ndoho hermanos. Tandɨhɨ cuii maa yo cuñi si sa tyizoho vaha yo. Ma yatyi xaan cahan yo, ta ma yatyi xaan cuxaan yo.

20 Vatyi tatu cuxaan yo, ña zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo sihin cuhva cuan.

21 Yucuan cuenda zaña ndo sii tandɨhɨ sa quiñi ta sa ña vaha, ta vii ñi tɨɨn cuenda vaha ndo sii Tuhun Ndyoo sa iyo añima ndo vatyi cua zacacu si cuan sii ndo.

22 Zoco zavaha ndisa cuii ndo cuhva catyi Tuhun Ndyoo ta yɨvɨ sa tyizoho ñi maa ndo sii si vatyi tatu cuenda tyizoho ñi maa ndo, zuun ñi sii maa ndo zandavi ña ndo.

23 Tatu cuenda tyizoho ñi maa minoo ra
cuhva catyi Tuhun Ndyoo ta ña zavaha ra
sa catyi si, cuu ra tañi minoo ra ndyehe sii
sihin ino.
24 Ndyehe ra sii ra ta zɨquɨ cuahan ra, ta
yatyi xaan naa iñi ra cuhva caa ra.
25 Zoco tatu ndyehe minoo ra cuhva catyi
Tuhun maa ra Ndyoo, nacatyi si sihin ra
tandɨhɨ sa cuñi ra Ndyoo sa coto ra, ta
yucuan cuu ley ra Ndyoo sa ndasi sii yo.
Tatu zavaha ra cuhva catyi si ta ma naa ñi
iñi ra sii si, cua tyindyee ra Ndyoo sii ra
sihin tandɨhɨ sa zavaha ra.
26 Zoco tatu sica iñi minoo ra vatyi
zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo ta ña za-
cuenda ra yuhu ra, zuun ñi sii maa ra
zandavi ñaha ra, ta sa caha ñi catyi ra vatyi
sino iñi ra sii ra Ndyoo.
27 Cuhva zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo
sa ndisa cuii ta cuhva zacahnu yo sii
ra cuhva cuñi maa ra sa ndisa, cuu sa
tyindyee yo sii ñu ndahvi, ñu i sihi yɨɨ, ta sii
sa ndyihi ndahvi sihin tundoho sa ndyehe
ñu ta ma zavaha yo cuhva zavaha ñiyɨvɨ ña
sito sii ra Ndyoo.

2

Ña vaha tatu tyaa ca yo yahvi sii ra hermano cuca ta zɨquɨ sii ra hermano ndahvi

1 Hermanos, tatu sino ndisa cuii iñi ndo
sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo, ma
tyaa xaan ca ndo yahvi sii minoo hermano
ta zɨquɨ sii inga.
2 Vatyi vasi ra hermano nu yucu ndo ta
ñoho ra zahma vaha xaan, ta ñoho xehe
xuhun cuaan nu ndaha ra. Ta vasi tucu
inga hermano, ndahvi ñi caa vasi ra.
3 Ta tyaa ca ndo yahvi sii ra ñoho zahma
vaha ta catyi ndo: "Ihya cundyoon nu
tyayu vaha." Ta sihin ra ndahvi catyi ndo:
"Yucuan cuɨñɨ ndyoon a cundyoon nu ñuhu
ñi ña."
4 Cuhva cuan zazɨɨn ndo sii ra tahan ndo.
Ta nduu ndo ñiyɨvɨ sica iñi minoo cuhva ña
vaha vatyi tyaa ca ndo yahvi sii ra cuca.
5 Cuñi xein sii ndo hermanos. Tyizoho
vaha ndo sa quehin. I casi ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ ndahvi vatyi cua sino xaan iñi ñu sii
ra, ta cua ñihi ñu sa saha maa ra ta cuhun
ñu nu ndyaca ñaha ra tañi sa i catyi ra. Cua
tɨɨn cuenda ra sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra nu
ndyaca ñaha ra.
6 Zoco maa ndo ña tyaa ndo yahvi sii ra
ndahvi. ¿Atu yɨvɨ ra cuca cuu ra zavaha
xaan sa ña vaha sihin ndo ta sindyaca sii
ndo nuu ra juez?
7 ¿Atu yɨvɨ ra cuca cuu ra quiñi xaan
cahan sii ra Jesucristo? Ta maa ndo cuu ra
sino iñi sii ra Jesús.
8 Zavaha ndo sa vaha tatu tyaa ndo yahvi
sa ndisa cuii sii ley maa ra Ndyoo sa za-
cuaha ra Jesús. Sa ñiñi xaan ca cuu nu catyi
si tyehen: "Cuñi xoon sii inga ñiyɨvɨ tañi
cuñun sii moo."
9 Zoco tatu tyaa ca ndo yahvi sii minoo
ñiyɨvɨ ta zɨquɨ sii inga, zavaha ndo cuatyi,
ta catyi ley ra Ndyoo vatyi ra iyo cuatyi cuu
ndo.
10 Tatu catyi yo vatyi tyaa yo yahvi sii ley
ra Ndyoo, ta ña tyaa yo yahvi sii minoo si,
ndoo cuatyi zɨquɨ yo sa cuenda tandɨhɨ si.
11 Maa ra Ndyoo i catyi: "Ma cuzu ndo
sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu."
Ta i catyi tucu ra: "Ma cahñi ndo ñiyɨvɨ."
Vazu ña zavohon cuatyi sa xihna ñi, zoco
tatu cahñun ñiyɨvɨ, zuun ñi ña tyoon yahvi
ley ra Ndyoo, ta iyo cuatyun ityi nuu maa
ra.
12 Cua tyicuhva ra Ndyoo sii ndo cuhva
catyi tyiño saa i zandaa ra. Yucuan cuenda
zacuenda ndo sii ndo sihin cuhva cahan
ndo ta sihin cuhva zavaha ndo.
13 Vatyi ma cundahvi iñi ra Ndyoo sii ndo
quɨvɨ tyicuhva ra sii ndo tatu ña cundahvi
iñi ndo sii ñiyɨvɨ. Zoco tatu cundahvi iñi
ndo sii ñiyɨvɨ, cua cundahvi tucu iñi maa ra
Ndyoo sii ndo.

Tatu nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo sa ndisa, cua zatyiño yo tyiño ra

14 Hermanos, ¿yozo caa cua tyindyee si sii
minoo ra tatu catyi ra vatyi nɨɨ xaan cuu
iñi ra zoco ñahñi tyiño ra Ndyoo zavaha ra?
Sihin sa nɨɨ ñi iñi ra cuan ¿atu cuu cacu ra?
15 Tatu iyo minoo hermano a minoo her-
mana ta ñahñi zahma ñu iyo ta sizoco ñu
16 ta minoo ndo catyi ndo sihin ñu:
"Natyindyee ra Ndyoo suun. Vaha xaan
tatu coo zahmon ta sa casun." Tatu tacuan
cohon ta ña sohon sa siñi ñuhu sii ñu ¿yozo
caa tyindyee si?

17 Zuun ñi cuhva cuan, vazu nɨɨ xaan
iñi ndo catyi ndo, zoco tatu ñahñi maa sa
zavaha ndo, ña nɨɨ iñi ndo sa ndisa cuii tatu
tacuan caa iyo ndo.
18 Iyo ndo cua catyi ndo: “Tatu nɨɨ iñi
yo sii ra Ndyoo, sa vaha tacuan ñi.” Zoco
yuhvi catyi vatyi ñiñi xaan sa zavaha yo sa
vaha vatyi tatu ma zavaha yo sa vaha yoñi
cua coto tatu nɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo a ña nɨɨ
iñi yo. Yuhvi zavehi sa vaha, ta cuhva cuan
cuu ndyehe ñiyɨvɨ vatyi nɨɨ xaan iñi.
19 Iyo ndo catyi ndo vatyi sino iñi ndo
vatyi iyo minoo ñi Ndyoo. Vaha catyun sa
sino iñun sa iyo minoo Ndyoo, zoco cuhva
cuan sino tucu iñi tandɨhɨ cuihna, ta yuhu
xaan si ndya cuhva nɨhɨ si.
20 Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii ndo. ¿Ama
cua cutuhva ndo vatyi ñahñi maa cuu si sa
catyi yo vatyi sino iñi yo tatu ma zavaha yo
cuhva cuñi ra Ndyoo?
21 Nduvaha ra Abraham ñiyɨvɨ sahnu sii
yo ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda cuhva i
zavaha ra quɨvɨ cua cuhva ra sii ra Isaac
zehe ra sii ra Ndyoo ta cua cahñi ra sii ra.
I saha ra Abraham sii ra Isaac sii ra Ndyoo
vazu ndaha cuu ra cuñi ra.
22 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abraham sii
ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i zavaha ra
cuhva i catyi ra. Ta sa cuenda cuhva i
zavaha ra ta nɨɨ ca i nduu iñi ra.
23 Ta i cuu si cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “I
sino xaan iñi ra Abraham sii ra Ndyoo, ta i
ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi sa ñahñi cuatyi
ra.” Ta i catyi ra Ndyoo vatyi amigo ra cuu
sii ra Abraham.
24 Cuhva cuan cuu ndyehe ndo vatyi
nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda
cuhva zavaha yo, ta yɨvɨ sa cuenda sa sino
ñi iñi yo sii ra.
25 Ta zuun ñi cuhva cuan i cuu si sihin ña
Rahab minoo ñaha zɨɨ iñi. I catyi ra Ndyoo
vatyi ñahñi ca cuatyi ña vatyi i zavaha ña
minoo sa vaha quɨvɨ i tɨɨn cuenda vaha ña
sii ra i tasi ra Josué. I tyixehe ña sii ra, ta
zɨquɨ i natasi ña sii ra inga ityi vatyi ma
cahñi ñiyɨvɨ ña vaha sii ra.
26 Tañi sa quita añima yo tatu sa sihi coño
ñuhu yo, zuun ñi tacuan tucu cuu si tatu
catyi yo vatyi sino iñi yo sii ra Ndyoo ta
ñahñi sa zavaha yo sa cuenda ra. Ñahñi
yahvi ndyaa tuhun cahan yo sa sino iñi yo.
Ña sino ndisa cuii iñi yo.

3

Cuhva cuñi si zacuenda yo yuhu yo

1 Ma cuaha xaan ndoho cuñi ndo cuu
ndo ra zacuaha sii inga ndo vatyi sa sito
ndo vatyi nduhvi ra zacuaha, ñihi ca cua
tyicuhva ra Ndyoo sii ndi quɨvɨ cua tasi tuñi
ra sii ñiyɨvɨ tatu ña vaha zacuaha ndi.
2 Ta tandɨhɨ cuii yo iyo saha zavaha yo sa
ña vaha a zama yuhu yo. Tatu iyo minoo ra
cuu zacuenda ra yuhu ra, ñahñi maa cuatyi
ra iyo. Cuu cundyaca ñaha ra sii ra sa ndisa
cuii.
3 Cuu cundyaca ñaha yo sii minoo caballo
cahnu tatu tyihi yo minoo freno yuhu tɨ.
4 Nahnu xaan barco, zoco vazu ñihi xaan
caa tatyi cuu zacuhun ra zacaca sii tu ndya
ityi cuñi maa ra sihin minoo caa luhlu sa
ndyaa xiñi tu.
5 Ta zuun ñi cuhva cuan, luhlu xaan yaa
yo, zoco cuaha xaan sa ña vaha cuu zavaha
si. Tañi minoo ñúhu luhlu tatu sa natɨɨn si
cua cahmi si candɨɨ cuhu cahnu.
6 Ta tañi minoo ñúhu cuu yaa yo. Cuaha
xaan sa ña vaha cahan si. Zatɨvɨ si sii
tandɨhɨ yo, ta zatɨvɨ si sii yo tandɨhɨ quɨvɨ iyo
yo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Andyaya cuu nu quita
tandɨhɨ tyiño ña vaha sa zavaha yaa yo.
7 Vatyi cuu zandumazu ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ
cuii nuu quɨtɨ xaan a zaa a coo a quɨtɨ iyo
sisi tyañuhu, ta cuu cundyaca ñaha ra sii tɨ.
8 Zoco yaa ra ña cuu cundyaca ñaha ra.
Ndya vaha ñi cuhva ndyaa listo si sa cahan
si sa quiñi caa ta zatɨvɨ si sii inga ñiyɨvɨ.
9 Sihin yaa yo zacahnu yo sii ra Ndyoo
Zutu yo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun
ñi sihin yaa yo cahan yo ndya vaha ñi sii
ñiyɨvɨ, ta maa ra Ndyoo i zavaha sii ñu vatyi
cuu ñu zehe ra.
10 Zuun ñi sihin yuhu yo zacahnu yo sii ra
Ndyoo. Ta zuun ñi sihin yuhu yo cahan yo
ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ. Hermanos, ña tahan
si zacuu yo cuhva cuan.
11 ¿Atu quita ndutya cuii ta ndutya quiñi
caa ɨɨn ñi zoco?
12 ¿Atu cuu quihin yo mango numinoo
tundyica a quihin yo visi numinoo tutic-
aha? Ma cuu. Ta zuun ñi cuhva cuan ma

cuu cuhun yo tyañuhu ta tava yo ndutya vaha.

Sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo

13 Tatu iyo cuaha sa siñi tuñi vaha suun,
zañohon vatyi tacuan iyon sihin cuhva za-
vohon. Ta ma zacahnun suun ta ma catyun
vatyi sito xoon.
14 Zoco tatu cucuihna iñun, a tatu cuñun
vatyi ɨɨn ñi sii moo cua tyaa ñiyɨvɨ yahvi, ma
zacahnun suun ta catyun vatyi iyo xaan sa
siñi tuñi suun. Cuhva cuan nduun minoo
ra vatya vatyi ña zavohon sa vaha.
15 Ihya cuu sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya,
cuhva sica iñi maa ñiyɨvɨ, ta yɨvɨ cuhva sica
iñi Tatyi Ii. Sa siñi tuñi sii ra cuihna cuu si.
16 Vatyi tandɨhɨ nu iyo sa cuihna iñi ñiyɨvɨ
ta cuñi xaan ñu sa ɨɨn ñi sii maa ñu tyaa
ñiyɨvɨ yahvi, yucuan iyo xaan tizɨhɨ ta iyo
tandɨhɨ cuii nuu cuatyi.
17 Zoco sa siñi tuñi vaha sa saha ra
Ndyoo, maa ñi sa vaha cua zavaha ñiyɨvɨ
tatu iyo si sii ñu. Ma coo tizɨhɨ nu yucu ñu.
Vii ñi cua coo ñu. Ta cuu natuhun tahan
vaha ñu iyo sa siñi tuñi vaha sii, ta ma
cuxaan ñu. Iyo tumañi iñi sii ñu sihin ñiyɨvɨ.
Ta cuaha xaan inga nuu tyiño vaha zavaha
ñiyɨvɨ iyo sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo. Ma
ndu-uu iñi ñu, ta ma zandavi ñaha ñu.
18 Ta ñiyɨvɨ nducu cuhva coo sa taxi,
yucuan cuu ñu tasi sɨtɨ vaha. Ta sa cua
naquihin ñu cuu maa ñi sa vaha. (Cuñi si
catyi si vatyi cua cuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan
tandɨhɨ saha.)

4

Ma cuñi xaan yo sa iyo ñuu ñiyɨvɨ

1 ¿Ñaa cuenda iyo tizɨhɨ nu yucu ndo ta
sahñi tahan ndo? Tacuan iyo ndo vatyi iyo
cuaha xaan sa ña vaha sa cuñi ndo zavaha
ndo.
2 Cuñi xaan ndo coo sa sii ndo. Yucuan
cuenda sahñi ndo ñiyɨvɨ. Cuñi xaan ndo
sa sii inga ñiyɨvɨ, ta ma cuu ñihi ndo sii si.
Yucuan cuenda iyo tizɨhɨ nu yucu ndo, ta
sahñi tahan ndo. Ñahñi sa sii ndo iyo vatyi
ña sica ndo sii si sii ra Ndyoo.
3 Ta iyo saha sica ndo sii si ta ña ñihi ndo
vatyi ña vaha cuhva sica ndo. Sica ndo maa
ñi sa cuenda sa cuzɨɨ iñi ndo.
4 Cuu ndo tañi minoo ñaha i zandoo sii
yɨɨ cuhva zandoo ndo sii ra Ndyoo. ¿Atu ña
sito ndo vatyi tatu cuñi xaan ndo sii sa iyo
ñuu ñiyɨvɨ ya, nduu ndo ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra
Ndyoo? Yoo ra cuñi xaan sa ña vaha sa iyo
ñuu ñiyɨvɨ ya, nduu ra minoo ra xaan iñi sii
ra Ndyoo.
5 ¿Atu sica iñi ndo vatyi sa caha ñi cuu sa
catyi Tuhun Ndyoo vatyi Tatyi Ii sa tyihi ra
Ndyoo añima yo zacuenda xaan si sii yo?
Cuñi ra Ndyoo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cua
cuñi xaan yo.
6 Tyindyee xaan ra Ndyoo sii yo. Yucuan
cuenda catyi si: “Sii ñiyɨvɨ zanduluhlu sii,
saha ra Ndyoo tumañi iñi. Zoco ra zacahnu
sii, ña tyindyee ra Ndyoo sii ra.”
7 Yucuan cuenda zanduluhlu ndo sii ndo,
ta tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo. Cuxaan ndo
sihin cuihna, ta cua cono ra sii ndo.
8 Tuhva ndo sii ra Ndyoo, ta cua tuhva ra
sii ndo. Zaña ndo sii sa ña vaha, ndoho ra
iyo xaan cuatyi. Ta ndoho ra cuñi zuhva sa
iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zuhva cuñi tucu ndo sii
ra Ndyoo, zandu-ɨɨn ndo iñi ndo ta minoo
ñi cuhva caca iñi ndo, ta ɨɨn ñi sii ra Ndyoo
cuñi xaan ndo.
9 Zanducuihya ndo iñi ndo ta vacu xaan
ndo sa cuenda cuatyi ndo. Nacoo tucuihya
iñi sii ndo ta ma cuzɨɨ xaan iñi ndo.
10 Zanduluhlu ndo sii ndo ityi nuu ra
Ndyoo, ta ziquɨ cua zanducahnu ra sii ndo.

Ma cahan ndo sii yañi ndo

11 Ma cahan ndo sii minoo ndo ta sii inga
ndo. Yoo ra cahan sii inga hermano, sahñi
tahan ra sihin ley ra Ndyoo sihin cuhva
cuan ta ña tyaa ra yahvi sii ley ra Ndyoo
vatyi yoo ra ña zavaha cuhva catyi ley ra
Ndyoo, ña tyaa ra yahvi sii si.
12 Zoco iyo minoo ñi ra sa cuu tava ley, ta
minoo ñi ra cuu catyi tatu vaha si a ña vaha
si. Iyo cuhva sii ra sa zacacu ra sii ñiyɨvɨ a
sa zanaa ra sii ñu. ¿Ta yoo ra cuu oo vatyi
cuu catyun atu vaha a ña vaha sa zavaha
ra tohon?

Ña sito yo ñaa sa cua cuu sii yo ityaan

13 Tyizoho ndoho ra tuhva catyi: “Vityi a
ityaan cua cuhun ndi inga ñuu, ta cua yaha
ndi minoo cuiya. Yucuan cua zatyiño ndi,
ta cua ñihi ndi xuhun.” Catyi ndo.
14 Zoco ña sito ndo ñaa sa cua cuu sii ndo
ityaan. Tañi minoo vico nuhu ñi cuu ndo.

Ta vico nuhu cuan zuhva ñi cuhva ndyehe yo sii si, ta zɨquɨ naa ñi si.

15 Yucuan cuenda inga cuhva cuñi si cahan ndo. Tyehen catyi ndo: “Tatu cuhva cuñi ra Ndyoo cuu, cua cundito ca ndi ta zavaha ndi cuhva ya.”

16 Zoco ndoho, cahnu zaha ndo sii ndo. Ta cuhva zacahnu ndo sii ndo, ña vaha.

17 Ta yoo ra sito ñaa sa cuu sa vaha ta ña zavaha ra sii si, cuatyi cuu si.

5

Minoo cuhva cua cuu sii ra cuca

1 Tyizoho ndoho ra cuca, vacu ndo ta vacu saa ndo sa cuenda tundoho sa vasi zɨquɨ ndo.

2 Sa cuñi tyahyu sa cuca ndo, ta zahma vaha xaan ndo cua casi tiquixi.

3 Cua cuxi xuhun cuaan ndo ta xuhun cuisi ndo ta cua cuu si minoo sa ndaa vatyi ma cuu coo si tandɨhɨ tyiemvu. Ta tañi zatɨvɨ cuxi cuan sii xuhun ndo, tacuan cua tɨvɨ tucu coño ñuhu maa ndo sihin ñúhu. Ihya cuu sa sicumi vaha xaan ndo, ta cua ndyehe ndo tundoho quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

4 Tyizoho ndo cuhva sa sacu ra i zatyiño tyiño ndo ta ñá tyiyahvi vaha ndo sii ra. Saa nduzu ra nuu ra Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii yo.

5 Vaha xaan i sicoo ndo ñuu ñiyɨvɨ ya. I zata ndo ñaa ñi maa sa cuñi maa ndo. I zandunahnu ndo sii ndo, ta vityi tahan si cuu ndo tañi zɨndɨquɨ xahan.

6 I tyaa ndoho, ra cuca, cuatyi sata ñiyɨvɨ vaha, ta sahñi ndo sii ñu, vazu nducu ñu cuhva zacacu ñu sii ñu.

Zandyee ndo iñi ndo tandɨhɨ cuhva ta cahan ndo sihin ra Ndyoo

7 Ta ndoho hermanos, zandyee ndo iñi ndo ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo. Tañi minoo ra zatyiño sicuhu, zandyee ra iñi ra ta ndatu ra ndya coon zavi uu a uñi saha ta zɨquɨ cuu tasi ra ta cua coo vaha itu ra.

8 Tacuan tucu zandyee ndo iñi ndo, ta ma yuhu ndo vatyi sa cuñi quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo.

9 Ma cahan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo hermanos coto catyi ra Ndyoo vatyi zavaha tucu maa ndo sa ña vaha. Sa ndyaa ra cu juez yuvehe.

10 Zaha ndo cuenda cuhva i sicoo ra profeta ta sa naha, cuhva i zandyee xaan ra iñi ra quɨvɨ i ndyehe xaan ra tundoho.

11 Sito yo vatyi zɨɨ xaan cuñi ra vityi vatyi i zandyee ra iñi ra. Ta sa sito ndo cuhva i tahan ra Job ta cuhva i zandyee xaan ra iñi ra. Ta sito ndo cuhva i quita vaha ra Job quɨvɨ nu ndɨhɨ nducu coto ihñi cuihna sii ra vatyi vaha xaan maa ra Ndyoo, ta cundahvi xaan iñi ra sii ñiyɨvɨ.

12 Ta minoo tuhun ñiñi xaan cuu sa cua catyi vityi hermano. Ma tyiñaha ndo Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta catyi ndo ñaa sa cua zavaha ndo a ma zavaha ndo. Ta ma cahan ndo ñaa inga zɨvɨ cuhva cuan. Tatu cuñi ndo cahan ndo minoo cuhva catyi ndo: “Tyehen cua zavehi” a catyi ndo “ma zavehi sii si”, ta ma zama tucu ndo inga cuhva cuee ca. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi tuhva ndo cahan sa ndisa, ta ma tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo.

13 ¿Atu iyo ndo ndyehe ndo tundoho? Nacahan ra cuan sihin ra Ndyoo. ¿Atu zɨɨ cuñi ndo? Nacata ra zɨɨ cuñi yaa, ta nazacahnu ra sii ra Ndyoo.

14 ¿Atu iyo ndo cuhu ndo? Nacana ra cuhu sii tandɨhɨ ra sahnu vehe ñuhu, ta nacahan ra sahnu cuan sihin ra Ndyoo sa cuenda ra ta natyihi ra zuhva azetye xiñi ra cuhu ta cahan ra zɨvɨ ra Jesús.

15 Ta tatu nɨɨ iñi ra, cua nduvaha ra cuhu cuan. Cua zanduvaha ra Jesús sii ra, ta tatu cuhu ra vatyi i zavaha ra cuatyi, cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ra.

16 Yucuan cuenda nacatyi ndo sihin ra tahan ndo ñaa cuatyi i zavaha ndo, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda minoo ndo ta inga ndo vatyi cua nduvaha ndo. Tatu iyo minoo ra ndoo xaan ta cahan ra sihin ra Ndyoo, iyo xaan cuhva sihin oración ra. Ta ñihi xaan zatyiño si.

17 Ra Elías i cuu ra minoo ñiyɨvɨ tañi maa yo. Ta sica xaan ra sii ra Ndyoo vatyi ma coon zavi. Ta ñá coon ra nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ uñi cuiya zazava.

18 Ta zɨquɨ i cahan ra sihin ra Ndyoo inga saha ta i coon xaan zavi, ta i zatyiño vaha tucu ñuhu inga saha, ta i nacoo ndaha tyiño.

19 Hermanos, tatu iyo minoo ndo quita ndo ityi vaha ta zandoo ndo tuhun ndisa, ta

tatu quita inga ra zanaquihin ityi vaha sii
ra ta natɨɨn cuenda tucu ra Tuhun Ndyoo,
20 cuñɨ si sa coto ra zanaquihin ityi vaha
sii ra vatyi i zacacu ra sii minoo ra iyo
cuatyi, ta ma cuhun ra andyaya. Ta zanaa
ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuatyi ra.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pedro

Tyaa ra Pedro minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesucristo, ñu i sitya cuatyi

1 Yuhvi ra Pedro, minoo apóstol ra Jesucristo cui. Maa ra i tava tyiño sii. Ta tasi carta ya sii ñiyɨvɨ ña ndyaa ca ñuu ñu. Tandɨhɨ ñu i sitya cuatyi. Ta ndyaa ñu nu cu si Ponto ta Galacia ta Capadocia ta Asia ta Bitinia.

2 Maa ra Ndyoo Zutu yo i casi sii ndo vatyi tacuan i cuñi maa ra ta sa naha. Sihin Tatyi Ii ra i zanduvaha ra sii ndo vatyi cua tyaa ndo yahvi sii ra, ta zandasi ra cuatyi ndo vatyi sati nɨñɨ ra Jesucristo sa cuenda maa yo. Natyindyee xaan ra Ndyoo sii ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Zɨɨ xaan cuñi yo, ta ndatu yo sii minoo sa cua ñihi yo cuee ca

3 Zacahnu ndi sii ra cu Ndyoo, Zutu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo vatyi i cundahvi xaan iñi ra sii yo, ta i zanacacu saa ra sii yo vatyi i nandoto ra Jesucristo sisi sa i sihi ra. Ta vityi zɨɨ xaan cuñi yo, ta ndatu yo sii minoo sa cua ñihi yo cuee ca.

4 Iyo sa cumi maa ra Ndyoo ndya andɨvɨ sa cuenda maa ndo, ta ma tɨvɨ si ndaha ñi, ta ñahñi sa quiñi cuu cuhun nu iyo si, ta ma naa si.

5 Ta cua ñihi ndo sii si vatyi zacuenda vaha ra Ndyoo sii ndo sihin tundyee iñi sii maa ra. Nɨɨ xaan cuu iñi ndo sii ra, ta nu cua ndɨhɨ tyiemvu cua zañaha ra Ndyoo cuhva cua zacacu ndɨhɨ ra sii ndo vatyi sa ndyaa listo cuhva cuan.

6 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi ndo vazu ndyehe xaan ndo tundoho vityi.

7 Sa nɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo, cuu si tañi xuhun cuaan. Cuñi si sa cua tyicuhva ra Ndyoo sii si sihin ñúhu, ta zɨquɨ cua ndyehe ra tatu vaha si a ña vaha si. Tatu nɨɨ xaan cuu iñi ndo sa ndisa cuii, cua cundyee iñi ndo vazu ndyehe ndo tundoho, ta sa nɨɨ xaan iñi ndo cuhva cuan vale ca si ta zɨquɨ xuhun cuaan vatyi xuhun cuaan sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya cua cunaa si. Tatu nɨɨ xaan iñi ndo sa ndisa cuii quɨvɨ ndyehe ndo tundoho, quɨvɨ quisi ra Jesucristo ta cua zacahnu ra Ndyoo sii ndo. Cua catyi ra vatyi vaha xaan cuu cuhva i cunɨɨ iñi ndo, ta cua tyaa xaan ra yahvi sii ndo.

8 Cuñi xaan ndo sii ra Jesucristo vazu ta ndyehe ca ndo sii ra. Sino xaan iñi ndo sii ra vityi vazu ta ndyehe ca ndo sii ra, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan zɨɨ xaan cuñi ndo ndya cuhva ndya ña cuu ca nacatyi maa ndo.

9 Ta sa cuenda sa nɨɨ xaan iñi ndo sii ra, ta cuee ca cua ñihi ndo sa cacu ndɨhɨ ndo.

10 Ta sa naha, ra i cahan tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, ra profeta cuan, ñá cutuñi vaha iñi ra yozo caa cua cacu ñiyɨvɨ, zoco i tyaa ra cuhva i catyi ra Ndyoo sihin ra sa cuenda si, ta i zacoto ra yozo caa cua ñihi maa ndo sa vaha sii ra Ndyoo cuee ca.

11 I zacoto Tatyi Ii ra Cristo sii ra profeta vatyi cua ndyehe xaan ra Cristo tundoho, ta i zacoto si cuhva cua nandoto ra ta cua tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii ra andɨvɨ, zoco i nducu coto xaan ra profeta yoo ra cuu ra Cristo ta ama cua quisi ra.

12 Ta i zacoto ra Ndyoo sii ra vatyi ma saa ñaha cuhva cuan nɨɨ ñi sa ndito ra profeta, zoco i quisi si cuee ca, quɨvɨ maa yo. Ta vityi sa sito maa ndo tuhun cuan vatyi iyo ra zacoto Tuhun Vaha sii ndo sihin tundyee iñi Tatyi Ii sa i tasi ra Ndyoo ndya andɨvɨ. Ta ndya cuhva ndya ángel andɨvɨ ta cuñi xaan ra coto ra cuaha ca sa cuenda cuhva ya.

Cuñi xaan ra Ndyoo vatyi coo yo minoo cuhva vaha sa ndisa cuii

13 Yucuan cuenda nacañi vaha iñi ndo cuhva cua zavaha ndo, ta nacoo vaha sa siñi tuñi sii ndo. Cuatu vaha xaan ndo sii sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo vatyi vaha xaan añima maa ra Ndyoo, ta cua cuhva ra sii si sii ndo quɨvɨ cuan.

14 Zehe ra Ndyoo cuu sii ndo. Yucuan cuenda tyaa ndo yahvi sii ra, ta ma zavaha ca ndo cuhva ña vaha sa i zavaha ndo quɨvɨ ta coto ca ndo sii ra.

15 Ii xaan cuu maa ra Ndyoo, yucuan cuenda cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii sihin tandɨhɨ cuii cuhva zavaha ndo.

16 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Cuu ndo ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi vatyi yuhvi ra ñahñi cuatyi cui.” Catyi ra Ndyoo

17 Minoo cuhva ndoo xaan cua ndyehe
ra Ndyoo tyiño zavaha sa minoo minoo yo.
Tatu catyi ndo vatyi Zutu ndo cuu sii ra,
yuhu ndo sii ra ta zavaha ndo sa vaha nɨɨ
ñi sa iyo ndo ñuu ñiyɨvɨ ya.
18 I tyiyahvi ra Ndyoo, ta i tava ra sii ndo
sii cuhva sahnu sa i zañaha ñiyɨvɨ sahnu
sii ndo, cuhva i tyaa xaan ndo yahvi sii
costumbre sahnu. Ta ñá tyiyahvi ra Ndyoo
sihin minoo sa cuu tɨvɨ tañi xuhun cuisi a
xuhun cuaan.
19 Zoco i tyiyahvi ra sihin minoo sa yahvi
xaan ca, sihin nɨñɨ ra Cristo. Mvee ticatyi ra
Ndyoo cuu sii ra. Ñahñi cuatyi ra, ta ñahni
sa ña vaha i zavaha ra.
20 Cuee ca sa zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ
ta sa i catyi ra sihin ra Cristo vatyi cua
zavaha ra cuhva ya, zoco ñá quisi ñaha ra
ndya vityi vatyi cua tyindyee xaan ra sii
maa ndo.
21 Sa cuenda ra Cristo, ta sino iñi ndo sii
ra Ndyoo. Ra Ndyoo cuu ra i zanandoto sii
ra sisi sa i sihi ra, ta i natɨɨn cuenda ra sii ra
nu ndyaa ra. Vityi sino xaan iñi ndo ta nɨɨ
xaan cuu iñi ndo sii ra Ndyoo vatyi ityi nuu
ca cua cuyucu ndo sihin ra Cristo nu ndyaa
ra.
22 Vityi iyo ca cuhva cuñi xaan ndo sii
tandɨhɨ ra hermano vatyi sa ndundɨɨ añima
ndo sa ndisa cuii vatyi tyaa ndo yahvi sii
sa ndisa. Cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta
sii inga ndo minoo sa ndisa ta sihin tandɨhɨ
cuii añima ndo.
23 Sa i nacacu saa ndo. Ta ra cuu Zutu ndo
vityi, ma cuu ca ra. Maa ra Ndyoo cuu ra
catyi yozo caa cua cuu si. Ta ma naa tuhun
ra. Ndito si, ta tandɨhɨ cuii tyiemvu cua coo
si.
24-25 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo:

Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cuu tañi itya ñi,
ta tañi minoo ita itya ñi cuu ñu.
Na-ityi itya cuan, ta canacava ita si, zoco
Tuhun ra Ndyoo cua coo si tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
Ta ihya cuu tuhun cuhva cua cacu ñiyɨvɨ,
tañi sa i zacoto ñiyɨvɨ sii ndo.

2

1 Yucuan cuenda zandoo ndo tandɨhɨ sa
ña vaha. Ma zandavi ñaha ca ndo sii ñiyɨvɨ.
Ma zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo
tatu ña ndisa. Ma cuxaan ndo ndyehe ndo
sii ñiyɨvɨ tatu iyo sa vaha sii ñu, ta ma cahan
ndo cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ.
2 Cuu ndo tañi lee sa nacaa cacu ta cuñi
xaan si caxi si. Nanducu ndo zɨcuɨ vaha,
zɨcuɨ sa ñahñi sa ndya vaha ñi zaca sihin.
Zɨcuɨ cuan cuu Tuhun Ndyoo, ta sihin si cua
cuahnu ndo.
3 Tacuan zavaha ndo vatyi sa cutuhva
ndo sa ndisa cuii vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu
maa ra Cristo.

Ra Cristo cuu minoo yuu ndito

4 Tuhva ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo.
Minoo yuu ndito cuu ra. I catyi ñiyɨvɨ vatyi
ña vaha yuu cuan, zoco i casi ra Ndyoo sii
si, ta ñiñi xaan si.
5 Maa ndo cuu tucu tañi yuu ndito.
Cuhva ndo sa cutyiño ra Ndyoo sii ndo,
ta cua zavaha ra vehe ñuhu ra sihin ndo.
Ta cuu tucu ndo ra cu zutu sa cuenda ra.
Cuhva ndo sii ndo sii ra, zacahnu ndo sii
ra, ta cuhva ndo ña inga sa cua cuhva ndo
sii ra, ta cua quihin ra sii si sa cuenda ra
Jesucristo.
6 Tyehen catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda
ra Cristo:

I casi minoo yuu ñiñi xaan, ta tyei sii si nu
cuu sɨquɨ vehe ñuhi.
Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua sino iñi sii ra cuan, ma
coo ticahan nuu sii ñu sa cuenda ra.

7 Sa cuenda ndoho, ra sino iñi, ta sa sito
ndo vatyi vaha xaan ra, zoco sa cuenda
ñiyɨvɨ ña sino iñi ta cuu si tañi catyi Tuhun
Ndyoo:

I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu sa
siñi ñuhu sa cuenda sɨquɨ vehe.
Ta vityi yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta zɨquɨ
tandɨhɨ sa cuenda vehe cuan.

8 Ta tañi nu catyi tucu si:

Yuu sa cua catyihi saha ñiyɨvɨ cuu ra. Cua
zanduva cuii ra sii ñu.
Nduva ñu vatyi ña tyaa ñu yahvi sii Tuhun
Ndyoo. Tacuan i tyaa ra Ndyoo cuhva cua
tahan ñu.

Ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo

9 Zoco maa ndo cuu minoo ityi ñiyɨvɨ i
casi ra Ndyoo. Ra cu zutu cuu ndo sa
cuenda rey. Ñiyɨvɨ ñahñi cuatyi cuu ndo;
ɨɨn ñi sa cuenda ra Ndyoo cuu ndo. Yucuan
cuhva iyo ndo vatyi cua zacoto ndo sii
ñiyɨvɨ tyiño vaha xaan ra Ndyoo, cuhva i

cana ra sii ndo vatyi cua quita ndo nu ña ta quiʉhvi ndo nu iyo ñúhu vaha xaan ra.

10 Quiʉvi tañaha ca sino iñi ndo, ñahñi ñiyiʉvi i cuu ndo, zoco vityi sa nduu ndo ñiyiʉvi ra Ndyoo. Quiʉvi cuan yoñi i cundahvi iñi sii ndo, zoco vityi cundahvi iñi ra Ndyoo sii ndo.

Zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo

11 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo. Tañi ñiyiʉvi ndiʉhvi noo ndahvi cuu ndo vatyi yiʉvi ñuu ndo cuu ñuu ñiyiʉvi ya, ta yucuan cuenda zañiñi sii ndo vatyi ma zavaha ndo cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo vatyi cuhva cuan cua zatiʉvi si sii añima ndo.

12 Zacuenda ndo sii ndo sihin cuhva zavaha ndo ityi nuu ñiyiʉvi ña sino iñi. Ta vazu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo vityi tañi sa ra ña vaha cuu ndo, zoco cua ndyehe ñu tandiʉhi sa vaha zavaha ndo ta ziquiʉ cua zacahnu ñu sii ra Ndyoo quiʉvi cua ndyehe ra Ndyoo cuhva i zavaha tandiʉhi ñiyiʉvi.

13 Sa cuenda ra Cristo, tyaa ndo yahvi sii tandiʉhi cuii ra cu tyiño. Tyaa ndo yahvi sii ra gobierno vatyi ra cahnu ca cuu ra.

14 Ta vazu ra gobernador cuu ra, tyaa tucu ndo yahvi sii ra vatyi tava ra gobierno tyiño sii ra sa cua tasi tuñi ra sii ñiyiʉvi ña vaha, ta cua zacahnu ra sii ñiyiʉvi zavaha sa vaha.

15 Vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua zavaha maa ndo sa vaha, ta sihin cuhva cuan cua cazi ndo yuhu ñiyiʉvi sa ñahñi maa sito ta cahan ñu sa tondo ñi sa cuenda ndo.

16 Ña ndyaca ñaha ca ley sii ndo sa ndisa, zoco ma caca iñi ndo vatyi cuu zavaha ndo ndya vaha ñi. Vityi cuñi si cuu ndo muzu maa ra Ndyoo ta tyaa ndo yahvi sii maa ra.

17 Ta tyaa ndo yahvi sii tandiʉhi ñiyiʉvi. Cuñi xaan ndo sii tandiʉhi ra hermano ta ñu hermana. Yuhu ndo sii ra Ndyoo. Ta tyaa ndo yahvi sii ra gobierno.

I ndyehe xaan ra Cristo tundoho sa cuenda maa yo, ta zandoo ra minoo cuhva cua cundyico yo

18 Ndoho ra cu muzu, tyaa ndo yahvi sii patrón ndo tandiʉhi cuii cuhva. Ña ɨɨn ñi sii ra vaha ta ra mazu iñi, zoco vazu ra quiñi iyo, tyaa tucu ndo yahvi sii ra.

19 Vatyi tahan iñi ra Ndyoo tatu sa cuenda sa tyaa ndo yahvi sii maa ra ta ndyehe ndo tundoho, vatyi zavaha ndo sa vaha.

20 Zoco tatu zavaha ndo sa ña vaha, ta tasi tuñi ñiyiʉvi sii ndo sa cuenda maa si, ta zandyee ndo iñi ndo tundoho cuan, ¿yozo caa tyindyee si sii ndo ityi nuu ra Ndyoo? Ña tyindyee si. Zoco tatu zavaha ndo sa vaha ta zandyee ndo iñi ndo vazu ndyehe ndo tundoho sa cuenda si, yucuan cuu sa tahan iñi ra Ndyoo.

21 Vatyi yucuan cuenda i casi ra Ndyoo sii ndo. Vatyi i ndyehe ra Cristo tundoho sa cuenda maa ndo, ta zandoo ra minoo cuhva cua cundyico ndo. Cuhva zavaha maa ra, tacuan zavaha tucu maa ndo.

22 Ñahñi maa numinoo cuatyi i zavaha ra. Ta yoñi sii i zandavi ñaha ra.

23 Tatu cahan ñiyiʉvi ndya vaha ñi sii ra, ñá nacahan ra sa cahan ñu. Tatu zandyehe ñiyiʉvi tundoho sii ra, ñá zayuhu ra sii ñu. I tyaa ra tandiʉhi tyiño cuan ndaha ra Ndyoo vatyi ra Ndyoo, ndoo xaan zandaa ra tyiño.

24 Zuun ñi maa ra Cristo i ndyehe tundoho sa cuenda cuatyi yo sihin coño ñuhu ra quiʉvi i sihi ra nu cruz. Ta vityi cuu zandiʉhi yo tuhun sa zavaha yo sa ña vaha ta coo yo minoo cuhva ndoo xaan sa ndisa cuii. I ndoho maa ra sa cuenda maa yo, to yucuan cuenda i nduvaha yo ɨɨn ñi sihin ra.

25 Nu quisi quiʉvi i sica noo ndo tañi mvee ticatyi sa cua naa, zoco vityi sa naquita ndo nu ndyaa ra zacuenda sii ndo. Tañi minoo ra cu pastor, zacuenda xaan ra sii añima ndo.

3

Cuhva cuñi si zavaha ra iyo ñaziʉhi ta ñu iyo yɨɨ

1 Zuun ñi cuhva cuan, cuñi si sa tyaa xaan ñuziʉhi yahvi sii ra cu yɨɨ ñu vatyi tatu ña sino iñi yɨɨ ñu Tuhun Ndyoo, zoco cuu sino iñi ra sihin cuhva vaha zavaha ñu vazu ña cahan ñu Tuhun Ndyoo sihin ra.

2 Cua ndyehe yɨɨ ndo vatyi yuhu ndo sii ra Ndyoo ta zavaha xaan ndo sa vaha.

3 Ma zandutyaqui xaan ndo sii ndo sihin cuhva zavaha ndo sihin ixi xiñi ndo ta cuhva sa sityiño xaan ndo ndaha tyiño xuhun cuaan a zahma yahvi xaan.

4 Vaha ca sa caca iñi ndo yozo caa cuu ndo ñiyiʉvi vaha sa ndisa sihin añima ndo.

Ihya cuu sa tyaqui sa ma tɨvɨ, tatu cuu ndo ñiyɨvɨ vii xaan ta ma nducu ndo tizɨhɨ. Ihya cuu sa cahnu ca nuu ra Ndyoo.

5 Cuhva ya i zanduvaha ñuzɨhɨ sii ñu ta sa naha ta yɨvɨ sihin zahma vaha. I sino xaan iñi ñu sii ra Ndyoo, ta vaha xaan ñiyɨvɨ i cuu ñu, ta i tyaa xaan ñu yahvi sii yɨɨ ñu.

6 Tacuan i cuu ña Sara. I tyaa ña yahvi sii ra Abraham, ta catyi ña vatyi maa ra ndyaca ñaha sii ña. Cua cuu ndo tañi maa ña tatu zavaha ndo sa vaha ta tatu ña yuhu ndo sa tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo.

7 Ta zuun ñi cuhva, ndoho ra iyo ñazɨhɨ, nacoo vaha sa siñi tuñi sii ndo sihin ñazɨhɨ ndo. Tyaa ndo yahvi sii ña tañi tahan si. Cundahvi iñi ndo sii ña vatyi vita ca ña ta zɨquɨ ca maa ndo. Ta tyaa tucu ndo yahvi sii ña vatyi ɨɨn ñi cuhva cua ñihi ndo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tacuan zavaha ndo ta ma cundazi nu cahan ndo sihin ra Ndyoo.

Iyo saha cua ndyehe ñiyɨvɨ tundoho vatyi zavaha ñu sa vaha

8 Ihya tuhun tyaa tucu ndo yahvi. Nacoo sa vaha nu yucu ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo tañi sa ɨɨn ñi ñiyɨvɨ cuu ndo. Cundahvi xaan iñi ndo sii tahan ndo ta ma zacahnu ndo sii ndo.

9 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo, ma zavaha ndo sa ña vaha sihin ñu. Ta tatu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo, ma nacahan ndo nu cahan ñu. Inga cuhva zavaha ndo. Cahan ndo sihin ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii ñu. Vatyi i cana ra Ndyoo sii maa ndo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii ndo.

10 Ta catyi Tuhun Ndyoo vatyi:

Ra cuñi coo vaha ñuu ñiyɨvɨ ta cuzɨɨ iñi ra,
nazacuenda vaha ra yuhu ra ta ma
cahan ra sa ña vaha, ta ma zandavi
ñaha ra.

11 Cuñi si sa zacuenda ra sii ra ta ma zavaha
ra sa ña vaha, ta nazavaha ra sa
vaha.

Nanducu xaan ra cuhva coo sa taxi sii ra
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

12 Vatyi zacuenda xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ
ndoo iyo, ta siñi ra sa cahan ñu sihin
ra, zoco cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ
zavaha sa ña vaha.

13 Yoñi ra cua zavaha sa ña vaha sihin ndo tatu maa ñi sa vaha zavaha maa ndo.

14 Zoco vazu zandyehe ñu tundoho sii ndo sa cuenda sa zavaha ndo sa vaha, zɨɨ xaan cua cuñi ndo. Ta ma yuhu ndo sii ñiyɨvɨ zayuhu sii ndo, ta ma caca xaan iñi ndo.

15 Zoco sihin tandɨhɨ añima ndo tyaa ndo yahvi sii ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii ndo. Ta cundyaa listo ndo sa nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo ña cuenda sino iñi ndo Tuhun Ndyoo. Zoco vii ñi cahan ndo sihin ñu minoo cuhva cua zañaha si vatyi tyaa ndo yahvi sii ñu.

16 Zavaha ndo sa vaha vatyi sino iñi ndo sii ra Cristo, ta zɨquɨ tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ndo ta tyaa ñu cuatyi sata ndo, zuun ñi maa ñu cua cucahan nuu vatyi maa ñi sa vaha zavaha ndo. Ta maa ndo cua coto ndo vatyi ñahñi cuatyi ndo.

17 Tatu cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuu, vaha ca cua ndyehe ndo tundoho vatyi zavaha ndo sa vaha ta zɨquɨ sa ña vaha.

18 Vatyi zuun ñi maa ra Cristo i ndyehe ra tundoho minoo saha sa cuenda cuatyi maa yo. Nahñi cuatyi maa ra, zoco i ndyehe ra tundoho sa cuenda maa yo vazu ñiyɨvɨ ña vaha i cuu yo vatyi cuhva cuan cuu zanduvaha ra sii yo sihin ra Ndyoo. I sahñi ñiyɨvɨ sii coño ñuhu ra, zoco ñá sihi añima ra.

19 I sahan ra sihin añima ra, ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin añima sa ñoho ndazi.

20 Añima ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra Ndyoo quɨvɨ i cahan ra Noé. Ta i cundyee xaan iñi ra Ndyoo sihin ñu nɨɨ ñi sa zavaha ra Noé barco cuan, zoco zuhva ñi ñiyɨvɨ i cacu sisi tu nu ndutya. Uña tahan ñi ñu.

21 Ta tañi i cacu ñiyɨvɨ nu ndutya quɨvɨ cuan, tacuan tucu zañaha si cuhva cua cacu maa yo quɨvɨ sa sicoo ndutya yo vatyi i nandoto ra Jesucristo sisi sa i sihi ra. Zoco ma caca iñi yo vatyi sa coo ndutya yo cuu sa cua zacacu sii yo, zoco sa caca yo sii ra Ndyoo ta nduvaha sa siñi tuñi vaha sii yo vatyi sino iñi yo sii ra Jesús.

22 Ta vityi cuahan ra andɨvɨ, ta ndyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo. Ta ndyaca ñaha ra sii ángel ta sii inga ra ndyaca ñaha ta ra nahnu.

4

Cuñi si sa zatyiño yo tyiño ra Ndyoo sihin cuhva saha ra sii yo

1 Yucuan cuenda, tañi i ndyehe ra Cristo tundoho sihin coño ñuhu ra, tacuan tucu tahan si sii maa ndo. Cundyaa listo ndo sa ndyehe ndo tundoho sa cuenda ra. Ra sa ndyehe tundoho sihin coño ñuhu ra, ña ndyaca ñaha ca cuatyi ra sii ra.
2 Ta vityi zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo. Ña zavaha ca ra cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu ra tandɨhɨ quɨvɨ sa iyo ra ñuu ñiyɨvɨ.
3 Sa vaha ñi cuu si cuhva i zavaha ndo quɨvɨ ta sino ca iñi ndo, tañi zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo. I zavaha ndo ñaa sa ña vaha sa cuñi ndo sihin coño ñuhu ndo, tandɨhɨ sa quiñi. I sihi xaan ndo ndixi ta i siñi ndo. I zacahnu xaan ndo vico, ta i zacahnu ndo sii zandu yutu sihin minoo cuhva ña cuñi ra Ndyoo.
4 Ta ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo, iyo xaan cuñi ñu vatyi ña cutahan ca ndo sihin ñu sihin tandɨhɨ cuhva ña vaha sa zavaha ñu. Ta yucuan cuenda cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo.
5 Zoco cua cuhva maa ñu cuenda sii ra cua tyicuhva sii ñiyɨvɨ ndito ta sii ñiyɨvɨ i sihi.
6 Yucuan cuenda i nacatyi ra Jesús Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ i sihi. Ñiyɨvɨ cuu ñu, ta yucuan cuenda i sihi coño ñuhu ñu, zoco cua cundito añima ñu tañi ndito maa ra Ndyoo.
7 Sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda cuu ndo ñiyɨvɨ iyo sa siñi tuñi vaha, ta cuaha xaan cahan ndo sihin ra Ndyoo.
8 Ta sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ cuu sa cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo vatyi tatu cuñi xaan yo sii tahan yo ma ndyehe xaan yo ñaa cuatyi zavaha ñu.
9 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo vehe ndo, ta ma cuxaan ndo tatu saa ra hermano vehe ndo.
10 Ta tahan tahan cuhva saha ra Ndyoo sii sa minoo minoo ndo, tacuan tyindyee ndo sii tahan ndo sihin cuhva saha ra Ndyoo sii ndo vatyi saha xaan ra cuaha xaan nuu sa vaha sii tandɨhɨ ndo ɨɨn ñi.
11 Yoo ndo nacatyi Tuhun Ndyoo, cahan ndo tañi sa maa ra Ndyoo cahan, a tatu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ, tyindyee ndo sihin tandɨhɨ tundyee iñi sa saha ra Ndyoo sii ndo. Ta tandɨhɨ sa zavaha ndo, zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva sa cua zacahnu sii maa ra Ndyoo sa cuenda ra Jesucristo. Ta nazacahnu xaan yo sii ra, ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

Cua ndyehe yo tundoho vatyi sino iñi yo sii ra Cristo

12 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo. Ma cu-iyo xaan cuñi ndo sa cuenda tundoho cahnu xaan sa vasi zɨquɨ ndo vatyi tacuan cua tahan si sii tandɨhɨ yo ra sino iñi sii ra Cristo.
13 Zoco zɨɨ xaan cuñi ndo sa cuenda sa ndyehe ndo tundoho sihin ra Cristo vatyi tatu ndyehe ndo tundoho sa cuenda ra, quɨvɨ cua quisi ra ta cundyaca ñaha ra ñuu ñiyɨvɨ, zɨɨ xaan ca cua cuñi ndo.
14 Tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ndo sa cuenda ra Cristo, zɨɨ xaan cua cuñi ndo vatyi situ xaan Tatyi Ii sii ndo. Ta Tatyi Ii cuu sa zañaha vatyi vaha xaan maa ra Cristo. Quiñi xaan cahan ñiyɨvɨ sii maa ra, zoco maa ndo zacahnu ndo sii ra.
15 Zoco ma cahñi ndo ñiyɨvɨ ta ma zuhu ndo; ma nducu ndo tizɨhɨ, ta ma tyihi ndo sii ndo sihin inga ñiyɨvɨ vatyi cua ndyehe ndo tundoho sa cuenda cuhva cuan. Ta yɨvɨ tundoho sa cuñi maa ra Ndyoo sa ndyehe ndo cuu tundoho cuan.
16 Zoco tatu ndyehe ndo tundoho sa cuenda Tuhun Ndyoo, ña tahan si sa cucahan nuu ndo. Zacahnu ndo sii ra Ndyoo sa cuenda tundoho sa ndyehe ndo vatyi ñiyɨvɨ ra Cristo cuu ndo.
17 Sa cua saa quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuenda ra. Ta tatu cua quisaha cuhva cuan sihin maa yo, ¿ta yozo caa cua tahan ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii Tuhun Vaha ra Ndyoo?
18 Ta tatu sihin tundoho ta cua cacu ñiyɨvɨ vaha, ¿yozo caa cua tahan si sii ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ iyo cuatyi?
19 Yucuan cuenda tatu ndyehe ndo tundoho vityi vatyi tacuan cuñi ra Ndyoo, cuñi si sa zavaha ca ndo sa vaha ta cuhva cuenda ndo añima ndo sii ra Ndyoo. I zavaha ra sii ndo, ta ma zandoo ra sii ndo.

5

Saha xaan ra tyiño sii ñu sino iñi

1 Vityi sehi tyiño sii ra sahnu, ra ndyizo tyiño nu yucu ndo. Minoo ra sahnu cuu tucu ii, ta i ndyehi sii ra Cristo quɨvɨ i

ndyehe ra tundoho. Ta cua ñihi tuqui sa vaha sihin ra Cristo cuee ca.

2 Tañi zacuenda minoo ra cu pastor sii mvee ticatyi zono ra, tacuan zacuenda maa ndo sii ñiyɨvɨ cumi ndo. Ma cuatu ndo ndya sa zañiñi ñiyɨvɨ sii ndo, zoco cuñi ndo zavaha ndo sii si sihin sa vaha. Ta ma zavaha ndo sii si vatyi cuñi ndo xuhun zoco sa cuenda sa vatyi cuñi ndo zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo.

3 Ma ñihi xaan cundyaca ñaha ndo sii ñu, zoco zañaha ndo minoo cuhva vaha sii ñu sihin cuhva vaha iyo maa ndo.

4 Ta quɨvɨ cua quisi tucu ra cu pastor cahnu ca, cua ñihi maa ndo minoo sa vaha xaan sa ma tɨvɨ, ta ma cunaa si.

5 Ndoho ra cuatyi, tyaa ndo yahvi sii ra sahnu. Ta tandɨhɨ ndo, tyaa ndo yahvi sii tahan ndo ta zanduluhlu ndo sii ndo, vatyi:

Cuxaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa zacahnu sii, zoco saha ra sa vaha sii ñiyɨvɨ zanduluhlu sii.

6 Yucuan cuenda quɨvɨ ndyehe ndo tundoho, tɨɨn cuenda ndo sii si tañi minoo sa tasi ra Ndyoo sii ndo, ta cuee ca, quɨvɨ tahan si, cua tyaa siyo ra sii si ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo inga saha.

7 Nacatyi ndo sihin maa ra tandɨhɨ sa sica xaan iñi ndo ta zandoo ndo sii si sihin maa ra vatyi sica iñi maa ra sa cuenda ndo, ta zacuenda ra sii ndo.

8 Zacuenda vaha xaan ndo sii ndo vatyi ra xaan iñi sii ndo, ra cuihna, sica noo ra tañi minoo ndicaha cuahyi. Nanducu ra yoo sii cua casi ra.

9 Sino vaha iñi ndo sii ra Ndyoo, ta tava ndyizo ndo sii ra cuihna. Ta cundyee iñi ndo vatyi sa sito ndo vatyi nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndyehe ñu sino iñi tundoho zuun ñi cuhva tañi ndyehe maa ndo.

10 Saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii yo tandɨhɨ quɨvɨ. Maa ra catyi vatyi cua ndyehe xihna ndo zuhva tundoho, ta zɨquɨ cua coo sa vaha xaan sii ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Jesucristo. Tatu sa ndyehe ndo zuhva tundoho, maa ra Ndyoo cua zanduvaha sii ndo sihin tundoho cuan. Cua zandundyee xaan ra iñi ndo. Cua cuhva ra tundyee iñi sii ndo, ta ma ndoyo ñuhu ndo ndaha ñi.

11 Nazacahnu xaan yo sii ra, ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan ta nacuu si sa ndisa.

Saha ra minoo nacumi sii ñu nu ndɨhɨ cahan ra

12 Tasi carta ya sii ndo sihin ra Silvano. Sica iñi vatyi minoo hermano vaha cuu ra. Zuhva ñi i tyei ihya. Saha xein tyiño sii ndo vatyi ma zaña ndo cuhva sino iñi ndo. Sa ndisa sa saha maa ra Ndyoo cuu cuhva sino iñi ndo; ma zaña ndo sii si.

13 Ñu sino iñi ihya ñuu Roma tasi ñu minoo nacumi sii ndo. I casi tucu ra Ndyoo sii maa ñu tañi i casi ra sii maa ndo. Ta ra Marcos, zehi, tasi tucu ra minoo nacumi sii ndo.

14 Cuhva ndo minoo Ndyoo nacucumi xaan sii minoo ndo ta sii inga ndo. Nacoo sa taxi añima tandɨhɨ ndo, ra cuu cuenda ra Jesucristo. Amén.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pedro

Tyaa ra Pedro inga carta sii ñiyɨvɨ sino iñi

1 Yuhvi ra Simón Pedro, minoo muzu ra Jesucristo cui ta minoo apóstol ra. Tyei carta ya sii ndoho ra sa nañihi cuhva vaha ta nɨɨ xaan cuu iñi ndo sii ra Jesucristo tañi nɨɨ iñi maa ndi. Ñihi ndo cuhva cuan tañi ñihi maa ndi sii si vatyi ndoo xaan cuu ra Ndyoo ta ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

2 Nacoo xaan ca sa vaha sa saha ra Ndyoo sii ndo, ta nacoo sa taxi añima ndo cuhva cuahan nacoto ca ndo sii ra Ndyoo ta sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva iyo ñiyɨvɨ sino ndisa cuii iñi sii ra Cristo

3 Sihin tundyee iñi sa iyo sii maa ra Ndyoo, ta i saha ra sii yo tandɨhɨ cuii sa cuñi si sa cuenda cuhva cundito yo ta zavaha yo cuhva cuñi maa ra. I saha ra cuhva cuan sii yo quɨvɨ i quisaha nacoto yo sii ra. I cana ra sii yo sihin cuhva vaha xaan iyo ra ta sihin sa vaha xaan i zavaha ra.

4 Ta zuun ñi sihin cuhva cuan i saha ra tuhun ra sii yo sa cuenda cuhva cua zavaha ra. Cahnu xaan cuu tuhun ya, ta vale xaan si. Ta sa cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii yo, cuu nduu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi maa ra Ndyoo, ta cuu zandoo ndo sii sa ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo, sa cuñi zatɨvɨ sii ndo. Ta ma cuu ca zacuu si sihin ndo.

5 Ta sa cuenda ya cuñi si sa zañiñi ndo sii ndo. Nɨɨ xaan cuu iñi ndo, ta vityi nducu tucu ndo cuhva zavaha ndo sa vaha. Ta sihin sa zavaha ndo sa vaha, nducu ndo cuhva coto ca ndo sii ra Ndyoo.

6 Ta tatu sa sito vaha ndo sii ra Ndyoo, cutuhva ndo cundyaca ñaha ndo sii maa ndo. Ta tatu sa cuu cundyaca ñaha vaha ndo sii ndo, cutuhva ndo cundyee xaan iñi ndo. Ta tatu sa cuu cundyee iñi ndo, yuhu ndo sii ra Ndyoo ta nducu xaan ndo cuhva zavaha ndo sa cuñi ra.

7 Tatu sa cuñi ndisa cuii ndo sii ra Ndyoo, cuñi ndisa cuii ndo sii tandɨhɨ hermano, ta tatu sa cuñi ndisa cuii ndo sii tandɨhɨ hermano, cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

8 Tatu iyo tandɨhɨ cuii cuhva ya sii ndo ta cuahan nduñihi ca cuhva iyo si sihin ndo, cua cuu ndo ñiyɨvɨ sityiño ra Ndyoo sa ndisa, ta yɨvɨ sa caha ñi cuu sa sito ndo sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

9 Zoco ra sa ñahñi cuhva ya iyo sii, cuu ra tañi minoo ra cuaa a ra ña ndisi ndyehe. Sa naa iñi ra sa catyi ra vatyi cua zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo quɨvɨ i zandasi ra Ndyoo cuatyi i zavaha ra quɨvɨ cuan.

10 I cana ra Ndyoo sii ndo ta i casi ra sii ndo hermanos vatyi cua cuu ndo ñiyɨvɨ cua cuahnu vaha sihin Tuhun ra. Yucuan cuenda nducu xaan ndo cuhva zañaha ndo vatyi ñiyɨvɨ sii maa ra cuu sii ndo sa ndisa cuii. Vatyi tatu zavaha ndo tandɨhɨ cuii cuhva ya, ma ndoyo ñuhu ndo nu yozo cuii ca.

11 Ta cua nuña vaha ra Ndyoo andɨvɨ quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra Jesucristo. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha, ta zacacu ra sii yo.

12 Ta ma zandoi sa zanacohin iñi ndo tandɨhɨ cuhva ya vazu sa sito ndo sii si ta sa ndyee xaan iyo ndo sihin sa ndisa sa iyo sii ndo.

13 Ta sica iñi vatyi vaha tatu nɨɨ ñi sa ndito que ta zanacohin iñi ndo ta cuhve zuhva tyiño sii ndo.

14 Sa i zañaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sii vatyi ña naha ca ta cua cui.

15 Zoco nɨɨ ñi sa ndite ta tyei tandɨhɨ cuhva ya, ta tatu sa sihi zoco cua nacohon iñi maa ndo tandɨhɨ cuhva ya ndya vaha ñi cuhva.

Ñiyɨvɨ sa ndyehe cuhva vaha xaan iyo ra Cristo

16 Cuhva i nacatyi ndi sihin ndo sa cuenda tundyee iñi sa iyo sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo ta sa cuenda cuhva cua quisi tucu ra, yɨvɨ xemvlu sa cahan ñiyɨvɨ ñi cuu cuhva cuan. Maa ndi sa sihin nuu ndi i ndyehe ndi vatyi minoo ra cahnu xaan cuu ra ta zehe ra Ndyoo cuu sii ra.

17 I ndyehe ndi cuhva i zandutyaqui xaan ra Ndyoo Zutu yo sii ra, ta siñi ndi cuhva i zacahnu xaan sa zuun ñi maa ra Ndyoo sii ra nu i cahan ra sihin ra, ta i catyi ra: “Ihya ra cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Zɨɨ xaan cuñi sihin ra.”

18 Ta maa ndi siñi ndi nduzu cuan sa quita andɨvɨ, nɨɨ ñi sa yucu ndi sihin ra Jesús

xiñi yucu nu i zacahnu xaan ra Ndyoo sii ra.
19 Ta sa sito ndi vatyi ndisa xaan cuu
tuhun i tyaa ra profeta sa cuenda ra Cristo.
Vaha tatu tyaa maa ndo yahvi sii si tañi
minoo lámpara zandisi nu ñaa ndya quɨvɨ
cua coo sa ndisi añima ndo vatyi cua cuhva
ra Cristo sa cutuñi ca iñi ndo quɨvɨ cua quisi
ra. Maa ra cuu tañi minoo tiñoo sa caña tatu
sa vasi cundisi.
20 Zoco coto vaha ndo vatyi tuhun i tyaa
ra profeta, ñahñi numinoo si sa cuu cutuñi
vaha iñi yo sa maa ñi maa yo.
21 Vatyi ra i tyaa cuhva cuan, ñá tyaa ra
cuhva cuñi ñi maa ra. Ra i sityiño ra Ndyoo
cuu ra, ta i cahan ra cuhva cahan Tatyi Ii ra
Ndyoo sihin ra.

2

Ra zacuaha sa ña ndisa

1 I sicoo tucu ra zandavi ñaha sii ñiyɨvɨ
hebreo ta sa naha. I catyi ra vatyi cahan ra
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, zoco ña ndisa
ra. Ta cua coo tucu ra zandavi ñaha nu yucu
maa ndo. Zuhva zuhva ñi cua zacuaha ra
tuhun sa cua zatɨvɨ sii ñiyɨvɨ. Cua cahan
ra tuhun ra ndyaca ñaha sii yo, zoco cua
zacuaha ra tuhun sa ña ndisa. Yatyi xaan
cua zanaa ra Ndyoo sii ra sa cuenda cuhva
ña vaha zacuaha ra.
2 Cuaha xaan ñiyɨvɨ cua cundyico sii ra,
ta cua zavaha ñu cuaha xaan cuatyi sihin
coño ñuhu ñu. Ta sa cuenda maa ñu, ta cua
cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii Tuhun Ndyoo
ta sii sa ndisa sa zañaha si.
3 Cuñi ra ña vaha cuan xuhun, ta yucuan
cuenda cua zandavi ñaha ra sii maa ndo
sihin tuhun sa ña ndisa. Zoco ma cacu maa
ra cuan. Cua ndyehe xaan ra tundoho vatyi
ndya ta sa naha sa catyi ra Ndyoo yozo caa
cua zavaha ra sihin ñiyɨvɨ zavaha tacuan.
Ñahñi inga ca cuhva sa cuenda maa ra.
4 Ná zandasi ra Ndyoo cuatyi ángel quɨvɨ
i zavaha ra cuatyi. I zavita ra sii ra sisi
andyaya, ta yucuan i zandoo ra sii ra nuhñi
ra sihin cadena nu ñaa. Ndatu ra quɨvɨ cua
tasi tuñi ra Ndyoo sii ra. 5 Ta ñá zandasi
ra Ndyoo cuatyi ñiyɨvɨ i zavaha sa ña vaha
ta sa naha. I zacoon ra zavi xaan zɨquɨ ñu,
ta i situ ndutya ñuu ñiyɨvɨ, ta sii ñi ra Noé i
zacacu ra sihin usa tahan ñiyɨvɨ sii ra vatyi i
nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ cuhva cuñi si sa zan-
doo ñu cuatyi ñu. 6 Ta i zanaa tucu ra Ndyoo
ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra. I sahmi ra
sii si, ta i nduu si ñiyaa vatyi cuñi ra vatyi
cua cuu si sa ndaa nuu ñiyɨvɨ cua zavaha
sa ña vaha cuee ca vatyi tacuan cua tahan
tucu maa ñu. 7 Zoco i zacacu ra Ndyoo
sii ra Lot ñuu Sodoma cuan vatyi minoo
ra vaha i cuu ra Lot, ta ñá cundyee iñi ra
ndyehe ra cuhva quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ
ña vaha cuan. 8 Tandɨhɨ quɨvɨ i sindyaa
ra vaha cuan tɨcuɨ ñiyɨvɨ ña vaha cuan, ta
uhu xaan cuu añima ra sa ndyehe ra ta sa
siñi ra tandɨhɨ sa ña vaha i zavaha ñu. 9 Ta
zuun ñi cuhva cuan, sito maa ra Ndyoo
yozo caa cua tyindyee ra sii ñiyɨvɨ yuhu
sii ra ta zavaha ñu cuhva cuñi maa ra, ta
cua zacacu ra sii ñu quɨvɨ nducu coto ihñi
cuihna sii ñu. Ta cua tyaa zɨɨn ra sii ñiyɨvɨ
ña vaha ndya quɨvɨ cua tyicuhva ra sii ñu, ta
zɨquɨ cua tasi tuñi ra sii ñu. 10 Ta ñihi ca cua
tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ catyi vatyi sito ñu sii
ra ta zavaha ñu tandɨhɨ sa ña vaha sa cuñi
maa ñu sihin coño ñuhu ñu, ta ña saha ñu
sa cundyaca ñaha ra sii ñu. Zacahnu xaan
ñu sii ñu, ta maa ñi sa cuñi maa ñu cuu sa
zavaha ñu. Ña yuhu ñu cahan ñu ndya vaha
ñi sii ra nahnu ca.
11 Zoco ángel, vazu nahnu ca ra ta iyo ca
sa ndyaca ñaha ra, zoco ña caña iñi ángel
tyaa ra cuatyi sata ra nahnu ca cuan ta ña
cahan ra ndya vaha ñi sii ra ityi nuu ra
ndyaca ñaha sii yo.
12 Zoco ñiyɨvɨ sa quehin tuhun, tañi quɨtɨ
cuu ñu. Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii ñu.
Ndito ñi maa ñu tañi ndito quɨtɨ. Cahan ñu
ndya vaha ñi sii sa ña cutuñi iñi ñu. Ta sa
cuenda cuatyi ñu, ndaha cua tɨvɨ ñu, ta cua
coo quɨvɨ ta ta sica ñi cua zanaa ra Ndyoo
sii ñu.
13 Cua ñihi ñu sa tahan si sii ñu sa cuenda
sa ña vaha i zavaha ñu. Zɨɨ xaan cuñi ñu
zavaha ñu sa ña vaha vazu ora. Saha ñu
ticahan nuu, ta zatɨvɨ ñu tyiño ra Ndyoo
nu sasi ñu sihin ndo nu zacahnu ndo vico.
Ñiyɨvɨ quiñi caa cuu ñu, ta zandavi ñaha ñu
ta zaha ñu tuhun vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu ñu.
14 Ta ra quiñi caa cuan, cuñi ra sa tandɨhɨ
ñu zɨhɨ cuzu sihin ra. Ñahñi cuhva sa
zandɨhɨ ra sa zavaha ra cuatyi. Nducu ra
cuhva zandavi ñaha ra sii ñu ña cutuñi vaha
iñi ta cuzu ñu sihin ra. Cuñi xaan ra cuaha

ca xuhun ta ndaha tyiño. Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra sa ndisa cuii.

15 Sa zandoo ra ityi vaha, ta cua naa ra. Ndyico ra cuhva i zavaha ra Balaam zehe ra Beor vatyi i cuñi xaan ra Balaam cuan xuhun, ta yucuan cuenda i zavaha ra cuhva sa ña tahan iñi ra Ndyoo.

16 Ta i cahan burro zono ra sihin ra sihin minoo nduzu tañi cahan ñiyɨvɨ, ta i cuxaan tɨ sihin ra, ta i catyi tɨ vatyi ma zavaha ca ra cuhva ña tahan iñi ra Ndyoo.

17 Ra ña vaha sa zacuaha sa ña ndisa cuan, cuu ra tañi zoco sa ñahñi ndutya ñoho, ta cuu ra tañi vico cuahan sihin tatyi. Cua cuhun ra nu ñaa xaan, ta yucuan cua ndoo ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.

18 Vatyi zacahnu xaan ra sii ra sihin cuhva cahan ra, ta cuaha tuhun cahan ra sa ñahñi yahvi ndyaa. Ta nu iyo ñiyɨvɨ nacaa sino iñi ta cuñi ca ñu zavaha ñu sa ña vaha, tyihi ra tyiño ta cuñi ra zatɨvɨ ndɨhɨ ra sii ñu.

19 Catyi ra cuan vatyi cuu zavaha ñiyɨvɨ ñaa sa cuñi maa ñu, ta caca noo nuña ñu catyi ra, zoco zuun ñi maa ra sa cahan cuan, ta minoo muzu cuu ra sii sa ña vaha. Tahan tahan yo cuu yo muzu sii sa ndyaca ñaha sii yo.

20 Ta ñiyɨvɨ sa sito sii ra Jesucristo, ra zacacu ta ndyaca ñaha sii yo, ta sa quita ñu sisi sa ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zɨquɨ cuee ca ta nandɨhvɨ tucu ñu ta quisaha zavaha tucu ñu sii sa ña vaha cuan ta ndyaca ñaha si sii ñu. Yaha ca cua cuu ñu ta zɨquɨ sa xihna ñi.

21 Vaha ca tatu sa ñá nacoto ñu ityi ndoo ta zɨquɨ sa sito ñu sii si ta zandoo tucu ñu sii ley vaha ra Ndyoo.

22 Ta sa cuenda ñu cuan, quita ndisa cuii minoo cuhva tuhva ñiyɨvɨ cahan. Catyi ñu: “Nandusa ina ta zɨquɨ nacasi tucu tɨ. Ta quɨnɨ nacaa sityi ta cua nandɨhvɨ tucu tɨ nu ndyahyu.”

3

Cuhva cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo

1 Ihya cuu sa cu uu carta tyei sii ndo, ndoho hermanos. Cuñi xein sii ndo. Nu nduu tahan carte nduqui cuhva zanacohin iñi ndo tandɨhɨ tuhun vaha sa sa sito ndo.

2 Cuñi si sa nacohon iñi ndo cuhva i cahan ra profeta ta sihin ley ra ndyaca ñaha sii yo sa i zacuaha nduhvi ra apóstol sii ndo. Ta maa ra ndyaca ñaha sii yo cua zacacu sii yo.

3 Sa xihna ñi cuñi zanacohin iñi ndo vatyi tatu sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ cua coo ñiyɨvɨ cua vacu ndyaa sii Tuhun Ndyoo. Ta cua zavaha ñu ña ndɨhɨ sa ña vaha sa cuñi maa ñu.

4 Ta cua catyi ñu: “¿Ñacu yoñi ra Cristo? Ta maa ra i catyi vatyi cua quisi tucu ra. Zoco ndya quɨvɨ i sihi ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta ña zama maa si, ta inuu ñi cuu tandɨhɨ si ndya quɨvɨ i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ.”

5 Tacuan cua catyi ñu vatyi cuñi ñu sa naa iñi ñu vatyi i cahan ra Ndyoo ta tyiemvu ta i sino andɨvɨ. Ta sihin tuhun cahan ñi ra ta i sino ñuu ñiyɨvɨ mahñu tyañuhu ta ndoo tucu zuhva ndutya sa cu yuu nu ñuhu.

6 Ta zuun ñi sihin ndutya i naa ñuu ñiyɨvɨ minoo saha vatyi i situ cuii ndutya ñuu ñiyɨvɨ.

7 Zoco andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi, i catyi tucu ra Ndyoo vatyi cua ndoo si cuhva ndya quɨvɨ cua cayu si, quɨvɨ cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ, ta cua zanaa ra sii ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ra.

8 Zoco ma naa iñi ndo yañi xaa vatyi sa cuenda ra Ndyoo, inuu ñi cuu minoo ñi quɨvɨ ta minoo mil cuiya. Ta minoo mil cuiya cuu si tañi minoo quɨvɨ ñi nuu Ndyoo.

9 Ma naa iñi ra ndyaca ñaha sii yo cuhva i catyi ra, ta ña cucuee xaan ra tañi sica iñi ñiyɨvɨ. Zoco ndyee xaan iñi ra sihin maa yo. Ña cuñi ra sa cunaa numinoo ñiyɨvɨ. Cuñi ra vatyi zaña ñu sa zavaha ñu sa ña vaha ta cacu ñu.

10 Zoco quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo, cua saa ra tañi saa minoo ra zuhu sa sa cuaa vatyi ña sito yo ñaa cuhva cua saa ra. Quɨvɨ cuan cua naa andɨvɨ sihin minoo nduzu ñihi xaan. Cua cayu ñicandyi ta yoo ta tiñoo ta cua naa si, ta cua cayu ñuu ñiyɨvɨ sihin tandɨhɨ sa iyo.

11 Cua naa candɨɨ cuii sa iyo. Yucuan cuenda, ¡cuñi si sa cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, ta cuñi xaan ndo sii ra Ndyoo!

12 Cuatu ndo sii quɨvɨ cuan, ta zavaha ndo ñaa cuhva cuu sii minoo minoo ndo, ta cua

quisi si yatyi ca. Quɨvɨ cuan cua cayu andɨvɨ ta ñicandyi ta yoo ta tiñoo, ta cua naa si.

13 Zoco maa yo ndatu yo sa cua coo minoo andɨvɨ saa ta inga ñuu ñiyɨvɨ saa vatyi i catyi ra Ndyoo vatyi cua coo si. Ta ma zavaha ca ñiyɨvɨ cuatyi yucuan.

14 Sa sito ndo ñaa sa cua tahan ñuu ñiyɨvɨ ya, yucuan cuenda nducu xaan ndo cuhva sa ñahñi ca cuatyi ndo coo quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo, ta cua coo vaha ndo sihin ra Ndyoo.

15 Ta nacohon iñi ndo vatyi iyo xaan tucahnu iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo sihin ñiyɨvɨ, yucuan cuenda ndatu ra vatyi cua cuu cacu ñu. Zuun ñi cuhva ndyaa ya i tyaa ra Pablo yañi yo nuu carta i tasi ra sii ndo. Cuñi xaan yo sii ra, ta i tyaa ra sihin sa siñi tuñi i saha ra Ndyoo sii ra.

16 Ta i cahan tucu ra cuhva ya tandɨhɨ nuu carta i tyaa ra. Iyo zuhva si yɨɨ xaan cutuñi iñi yo. Ta iyo ñiyɨvɨ ña sino vaha iñi ñu ta zama ñu cuhva cahan si tañi zama ñu sii inga parte Tuhun Ndyoo. Ta zuun ñi sii maa ñu zandoyo ñuhu ñu.

17 Vityi sa zacote tandɨhɨ cuhva ya sii ndo cuee ca sa tahan si; yucuan cuenda ndoho yañi xaa zacuenda vaha ndo sii ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ ña vaha sii ndo, ta cua coo cuatyi ndo, ta ma sino vaha ca iñi ndo.

18 Nacoto vaha ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo. Maa ra Jesucristo cuu ra, ta zacacu ra sii yo. Ta nacoo xaan ca tumañi iñi sa saha maa ra sii yo sihin ndo. ¡Ta nazacahnu xaan yo sii ra vityi ta tandɨhɨ cuii tyiemvu! Ta nacuu si tacuan ta nacuu si sa ndisa. ta ñicandyi ta yoo ta tiñoo, ta cua naa si.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Cuhva cundito ñiyivi tandihi cuii tyiemvu

1 Ra sa iyo ndya ta xihna ñi quivi nu i sino tandihi cuii sa iyo, siñi maa ndi sa cahan ra quivi i sica noo ndi sihin ra. I ndyehe ndi sii ra sihin sitï nuu ndi. I cutuñi iñi ndi sa ndyehe ndi. Ta ndya cuhva ndya i tiin tucu ndi sii ra. Maa ra cuu Tuhun Ndyoo, ta saha ra sa cundito ñiyivi tandihi cuii tyiemvu sihin ra.

2 I ndyehe ndi sii ra, ta saha ndi sa ndaa cuenda ra vatyi saha ra sa cundito ñiyivi sihin ra tandihi tyiemvu. I sindyaa ra sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta zañaha ra sii ra sii ndi.

3 Ta cuhva sa ndyehe ndi ta sa siñi ndi, zacoto ndi sii maa ndo vatyi ndu-iin tucu maa ndo sihin ndi. Ta cua ndu-iin tandihi yo sihin ra Ndyoo Zutu yo ta sihin ra Jesús zehe ra, ra i zaquisi ra.

4 Ta tyaa ndi tuhun ya sii ndo vatyi tatu sito ndo sii si, cua cuzii xaan iñi tandihi yo.

Maa ra Ndyoo cuu ra tañi minoo ñúhu

5 Ihya cuu tuhun i cutuhva ndi sihin maa ra Cristo, ta zacoto ndi sii ndo. Maa ra Ndyoo cuu ra tañi minoo ñúhu, ta ñahñi sa ña vaha (tañi sa ñaa) iyo sii ra.

6 Tatu catyi yo vatyi iin ñi cuu yo sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta zuun ñi sica noo ca yo nu ñaa, vatya xaan yo sa tacuan cahan yo. Ña zavaha yo sa ndoo. Ña iin ñi iyo yo sihin ra Ndyoo.

7 Zoco tatu maa yo ta sica noo yo nu ndisi ta zavaha yo sa vaha tañi maa ra ndisi xaan ra ta zavaha ra maa ñi sa vaha, tatu tacuan iyo tucu maa yo, iin ñi iyo yo sihin minoo yo ta sihin inga yo. Ta niñi ra Jesús zehe ra Ndyoo zandasi si tandihi cuii cuatyi yo.

8 Tatu catyi maa yo vatyi ñahñi cuatyi yo iyo, zuun ñi sii maa yo zandavi ñaha yo. Ta ñahñi sa ndisa iyo sii yo.

9 Zoco tatu nahma yo cuatyi yo, cuu sino iñi yo vatyi cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii yo ta cua zandasi ra cuatyi yo. Vatyi maa ñi sa vaha ta sa ndoo zavaha maa ra, ta cua nacatya ra tandihi cuii cuatyi yo.

10 Zoco tatu catyi yo vatyi ñahñi cuatyi yo, tañi zacuu yo minoo ra vatya sii ra Ndyoo cuu si (vatyi catyi maa ra vatyi iyo cuatyi yo). Tatu tacuan iyo yo, ña sino ndisa cuii iñi yo Tuhun ra.

2

Ra Cristo cuu ra cua cahan sa cuenda yo

1 Tyei cuhva ya sii ndoho, zehe ndyihi, vatyi ma zavaha ndo cuatyi. Zoco tatu iyo minoo ndo sa zavaha minoo cuatyi, iyo minoo ra cahan sa cuenda yo nuu ra Ndyoo Zutu yo. Ta ra cahan cuan, Jesucristo naña ra. Maa maa ñi sa vaha zavaha ra.

2 Ta maa ra cuu ra i tyiyahvi sa cuenda cuatyi yo. Ta ña iin ñi sa cuenda cuatyi maa yo. Tyiyahvi tucu ra ndya sa cuenda tandihi cuatyi zavaha tandihi cuii ñiyivi ñuu ñiyivi.

3 Ta tatu tyaa yo yahvi sa cahan ra, sito yo vatyi sito vaha yo sii ra.

4 Zoco tatu minoo yo catyi yo: “Nacote sii ra”, catyi yo, ta ña tyaa yo yahvi sa cahan ra, minoo ra vatya cuu yo, ta sa ndisa cuan ñahñi si iyo sii yo.

5 Zoco minoo ra zavaha cuhva catyi ra Ndyoo, cuñi xaan ra sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta sihin cuhva cuan ta sito yo vatyi iin ñi cuu yo sihin ra Cristo.

6 Tatu catyi minoo ra vatyi sa ndu-iin ra sihin ra Cristo, cuñi si vatyi coo ra cuhva i sicoo maa ra Cristo.

Minoo cuhva saa cuñi si zavaha yo

7 Ndoho yañi xaa, yivi minoo tuhun saa sa ndisa cuii cuu sa zacote sii ndo vatyi sa iyo si sihin ndo ndya quivi quisaha sino iñi ndo. Ihya tuhun sahnu cuu tuhun sa siñi ndo sa xihna ñi.

8 Zoco tañi sa zacote minoo tuhun saa sii ndo cuu si vatyi sa ndusaa si sa ndisa cuii sa cuenda maa ra Cristo ta sa cuenda maa ndo vatyi sa cua ndihi cuhva sica noo ñiyivi nu ñaa, ta vityi sa iyo inga cuhva vatyi vityi zandisi minoo ñúhu sa cuu ñúhu sa ndisa cuii.

9 Tatu iyo yo catyi yo vatyi ndyaa yo nu ndisi zoco ña cuu ndyehe yo sii hermano yo, sica noo ca yo nu ñaa cuu si cuan.

10 Ra cuñi sii hermano ra, ndyaa ñúhu cuan sihin ra. Ta ñahñi sa cuu zandoyo ñuhu sii ra.

11 Zoco ra ña cuu ndyehe sii hermano ra,
iyo ra ta sica noo ra nu ñaa. Ta ña sito
ra ndya ityi cuahan ra vatyi sa ñaa cuan
zacuaa si sii ra.
12 Tyei carta ya sii ndo, zehe ndyihi, vatyi
sa i zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo sa cuenda
maa ra Jesucristo.
13 Ta tyei sii tucu maa ndoho, ra sahnu,
vatyi nacoto ndo sii ra Cristo. Sa iyo ra
ndya quɨvɨ cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta
tyei sii maa ndo, ra yoco, vatyi vazu cuñi
cuihna zandavi ñaha ra sii ndo, zoco sa i
zahacanaa maa ndo. Tyei carta ya sii maa
ndo, zehe ndyihi, vatyi sa sito ndo sii maa
ra Ndyoo Zutu yo.
14 Ta tyei sii maa ndo, ra sahnu, vatyi
sito ndo sii ra sa iyo ndya quɨvɨ cumañi ca
sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta tyei carta ya sii ndoho,
ra yoco, vatyi iyo xaan tundyee iñi sii ndo.
Ta iyo xaan Tuhun ra Ndyoo sihin ndo, ta
yucuan cuenda zahacanaa ndo sii cuihna.
15 Ma ndyiyo iñi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya ta nu sa
iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Tatu cuñi xaan ndo sa iyo
ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, ña cuñi ndo sii ra Ndyoo
Zutu yo.
16 Vatyi tandɨhɨ cuhva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya
tucuñun sa ña vaha sa cuñi coño ñuhu yo a
sa ndyehe sɨtɨ nuu yo ta ndyiyo iñi yo sii
si a sa zɨɨ xaan cuñi yo sihin ndaha tyiño
yo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, yɨvɨ cuenda ra Ndyoo
cuu tandɨhɨ cuhva ya. Sa cuenda ihya ñi
ñuu ñiyɨvɨ ya cuu cuhva cuan.
17 Ta cunaa ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta tandɨhɨ sa
ndyiyo iñi ñiyɨvɨ ihya, cunaa si. Zoco ñiyɨvɨ
zavaha cuhva cuñi ra Ndyoo, cua cundito
ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Minoo ra cua cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo

18 Zehe ndyihi, sa cuñi cundɨhɨ tyiemvu,
ta tañi sa i siñi ndo, vasi ra cua cahan
ndya vaha ñi sii ra Cristo. Ta vityi sa iyo
cuaha xaan ra zavaha cuhva cuan. Ta sihin
cuhva cuan ta sito yo vatyi sa cuñi cundɨhɨ
tyiemvu.
19 I quita ra zavaha cuhva cuan zuun ñi
tɨcuɨ maa yo vatyi yɨvɨ ra tahan yo cuu sii ra
sa ndisa cuii. Vatyi tatu ra tahan yo cuu sii
ra sa ndisa cuii cua ndoo ra sihin yo. Zoco
i quita ra, ta sihin cuhva cuan ndisi xaan
ndyehe yo vatyi yɨvɨ ñiyɨvɨ cuenda maa yo
cuu tandɨhɨ ra cuan.
20 Zoco sii maa ndo sa saha ra Cristo Tatyi
Ii ra, ta sa sito ndo Tuhun maa ra sa ndisa
cuii.
21 Ta tyei carta ya sii ndo vatyi sa sito ndo
sa ndisa, ta yɨvɨ sa cuenda sa vatyi ña sito
ndo. Ta sito ndo vatyi ñahñi tuhun vatya
quita sisi tuhun ndisa.
22 ¿Yoo ra cuu ra vatya? Ra catyi vatyi yɨvɨ
ra Ndyoo i zaquisi sii ra Cristo. Ra cahan
tacuan, yucuan ra cuu ra cahan ndya vaha
ñi sii ra Cristo. Zaha ra cuan tuhun vatyi
yoñi Ndyoo iyo ta yoñi zehe ra.
23 Tandɨhɨ cuii ra cahan tuhun sa yoñi
zehe Ndyoo iyo, yoñi ra Ndyoo Zutu yo a
ra Cristo ndyaa sihin ra cuan. Zoco ra catyi
sihin ñiyɨvɨ vatyi Zehe ra Ndyoo cuu sii ra
Cristo, ndyaa tucu maa ra Ndyoo Zutu yo
sihin ra cuan.
24 Yucuan cuenda, cucumi vaha xaan
ndo tuhun i siñi ndo ndya quɨvɨ i quisaha
sino iñi ndo. Ta tatu tuhun cuan coo vaha
xaan si sihin ndo, tacuan tucu maa ndo cua
coo vaha ndo sihin Zehe ra Ndyoo ta sihin
ra Ndyoo Zutu yo.
25 Ta ihya cuu minoo sa vaha xaan sa
i catyi ra sihin yo vatyi cua cuhva ra sa
cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
26 I tyei cuhva ya sii ndo sa cuenda ra
cuñi zandavi ñaha sii ndo.
27 Zoco sii maa ndo sa iyo Tatyi Ii sa i
saha maa ra Jesucristo sii ndo. Ta ña cuñi si
yoo ca ra cua zacuaha sii ndo vatyi zuun ñi
Tatyi Ii cuan cuu sa zacuaha sii ndo tandɨhɨ.
Ta cuhva sa zacuaha maa ra, maa ñi sa
ndisa cuu si, ta yɨvɨ sa vatya. Ta tañi sa
zacuaha Tatyi Ii cuan sii ndo, tacuan cuu
cuhva cuñi si vatyi ɨɨn xaan cuu ndo sihin
ra Cristo.
28 Ta vityi ndoho, zehe ndyihi, ɨɨn xaan
cuu ndo sihin ra Cristo vatyi tatu tacuan
zavaha ndo ñahñi maa sa cua yuhu ndo, ta
ma cucahan nuu ndo ityi nuu ra quɨvɨ quisi
ra.
29 Sa sito ndo vatyi maa maa ñi sa vaha
zavaha ra Cristo. Ta cuñi tucu si coto ndo
vatyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ zavaha maa ñi sa
vaha, zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.

3

Ñiyɨvɨ sa cuu zehe ra Ndyoo

1 Nacañi iñi ndo cuhva cuñi xaan maa
ra Ndyoo Zutu yo sii yo ndya cuhva ndya

nduu yo zehe ra Ndyoo. Zuun ñi yucuan cuu sa cuu maa yo, ta yucuan cuenda ña nacoto ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya sii yo vatyi ña nacoto ñu sii maa ra Ndyoo.

2 Ndoho yañi xaa, cuñi xein sii ndo. Vityi sa cuu yo zehe ra Ndyoo, ta tañaha ca cucasi si cuhva cua cuu yo ityi nuu ca. Zoco sito yo vatyi quɨvɨ cua quisi ra Jesús inga saha ta cua nduu yo tañi maa ra vatyi cua ndyehe yo sii ra tañi iyo ra sa ndisa.

3 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndatu cuhva cuan, zanduvaha ñu cuhva iyo ñu. Zandoo ñu cuatyi ñu, ta ma zavaha ca ñu sii si. Tañi maa ra Jesús, ñahñi cuatyi ra.

4 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha cuatyi, ña tyaa ñu yahvi cuhva cuñi ra Ndyoo. Vatyi sa zavaha ñu cuatyi, yucuan cuu cuhva ña tyaa ñu yahvi cuhva cuñi ra Ndyoo.

5 Ta sa sito ndo vatyi i quisi ra Jesucristo ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi cua zanaa ra tandɨhɨ cuatyi ñiyɨvɨ. Ta ñahñi cuatyi maa ra iyo.

6 Yucuan cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo vaha sihin ra Cristo, ñahñi ca cuatyi zavaha ñu. Zoco ñiyɨvɨ sa tuhva zavaha cuatyi, tañaha ca cua ndyehe ñu cuhva iyo ra Cristo, ta tañaha ca nacoto ñu sii ra.

7 Zehe ndyihi, ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo. Ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, yucuan ñu cuu ñiyɨvɨ vaha tañi maa ra Jesús vaha xaan ra.

8 Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuatyi cuu cuenda cuihna. Vatyi cuihna cuu ra zavaha sa ña vaha ndya quɨvɨ i quisaha cuatyi. Ta yucuan cuenda i quisi Zehe ra Ndyoo vatyi cua cani ra tyiño cuihna.

9 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa nacacu saa sa cuenda maa ra Ndyoo, ña tuhva ca ñu zavaha cuatyi vatyi ndito ñu sihin tundyee iñi sa saha maa ra Ndyoo sii ñu. Ma cuu ca zavaha ñu sa ña vaha vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.

10 Sihin cuhva ya zañaha casi si yoo ñiyɨvɨ cuu zehe ra Ndyoo ta yoo cuu zehe cuihna vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ña zavaha sa vaha a ña cuñi ñu sii tandɨhɨ hermano, yɨvɨ cuenda ra Ndyoo cuu sii ñu.

Nacuñi yo sii minoo yo ta sii inga yo

11 Vatyi ihya cuu tuhun sa siñi ndo ndya sa xihna cuii ñi: Cuñi si vatyi cuñi xaan yo sii minoo yo ta sii inga yo.

12 Ña tahan si coo yo cuhva i sicoo maa ra Caín. Cuenda cuihna i sicoo ra, ta i sahñi ra sii yañi ra. ¿Ta ñaa cuenda i sahñi ra sii yañi ra? I sahñi ra sii ra vatyi maa ñi maa sa ña vaha i zavaha ra, ta i cuxaan ra vatyi maa ñi maa sa vaha i zavaha yañi ra.

13 Ma iyo xaan cuñi ndo, hermano, tatu ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya sii ndo.

14 Sito yo vatyi sa i yaha yo sisi tuhun nu cua cuu cuii yo, ta sa i saa yo inga cuhva nu cua cundito yo. Cuñi xaan yo sii tandɨhɨ hermano. Ta cuhva cuan sito yo vatyi ndito ndisa cuii yo ityi nuu ra Ndyoo. Ra sa ña cuñi sii inga hermano, nu ñoho ra sisi tuhun sa cua cuu cuii ra.

15 Yoo ra ña cuu ndyehe sii inga hermano, minoo ra sahñi cuu ra. Ta sito ndo vatyi yoñi ra sahñi ñiyɨvɨ ta ndito añima ra ityi nuu ra Ndyoo. Tañi sa i sihi ndisa cuii ra cuu si.

16 Ta nacoto yo cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo vatyi saha maa ra Jesucristo sa cuu ra sa cuenda maa yo. Ta tacuan tucu maa yo, cuñi si vatyi cuñi xaan yo sii inga ñiyɨvɨ sino iñi ta vazu cuu yo sa cuenda ñu.

17 Tatu iyo minoo yo ta iyo tandɨhɨ cuii sii yo ta iyo xaan ndaha tyiño yo ta ndyehe yo sii minoo hermano yo vatyi siñi ñuhu xaan si sii ra ta ña cundahvi iñi yo sii ra ta ña tyindyee yo sii ra, ma cuu catyi yo vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo tatu ña tyindyee yo sii hermano yo.

18 Zehe ndyihi, ma cuu cuñi yo sii inga ñiyɨvɨ sihin tuhun cahan ñi yo. Nacuñi yo sii ñu sa ndisa cuii, ta nazañaha yo sa cuñi yo sii ñu sihin cuhva vaha zavaha yo sihin ñu.

Cuhva sa ma cuyuhu yo ityi nuu maa ra Ndyoo

19 Ta sihin cuhva ya, sito yo vatyi ndyico yo sa ndisa, ta cuu zanaa yo cuhva sica xaan iñi yo vatyi sa sito yo vatyi iyo vaha yo ityi nuu maa ra Ndyoo.

20 Ta tatu sica iñi yo vatyi iyo cuatyi yo, zoco sito ca maa ra Ndyoo ta zɨquɨ cuhva sica iñi maa yo vatyi sito ra tandɨhɨ.

21 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo. Tatu ñahñi maa sa catyi sa siñi tuñi vaha sii yo vatyi iyo cuatyi yo, ma cuyuhu yo ityi nuu maa ra Ndyoo.

22 Ta ñaa ndɨhɨ ca sa cua caca yo sii ra, cua
ñihi yo sii si vatyi tyaa xaan yo yahvi tuhun
ra, ta zavaha yo tandɨhɨ sa tahan iñi maa ra.
23 Ta ihya cuu tuhun i saha ra sii yo vatyi
sino iñi yo sii ra Jesucristo vatyi zehe ra
Ndyoo cuu sii ra ta zacacu ra sii yo. Ta cuñi
si vatyi cuñi xaan yo sii minoo yo ta sii inga
yo cuhva i catyi maa ra Cristo sihin yo.
24 Ta ñiyɨvɨ sa tyaa xaan yahvi tuhun
cahan ra Ndyoo, iyo ñu sihin ra Ndyoo, ta
maa ra Ndyoo ndyaa sisi añima ñu cuan. Ta
sito yo vatyi ndyaa maa ra Ndyoo sisi añima
yo vatyi saha maa ra Tatyi Ii ra sii yo.

4

Ihya cahan si cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta cuenda tatyi cuihna sa cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo

1 Ndoho ra sa cuñi xein, ma sino iñi ndo
yoo ñi maa ñiyɨvɨ catyi vatyi cahan ñu sa
cuenda maa ra Ndyoo. Cuñi si vatyi nducu
coto vaha ndo sii ñu, ta cua coto ndo tatu
Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa iyo sihin ñu
a yɨvɨ. Vatyi sa cuaha xaan ra vatya quita
coyo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta catyi ra vatyi
cahan ra sa cuenda maa ra Ndyoo.
2 Ihya cuu cuhva cuu nacoto ndo tatu ca-
han ñiyɨvɨ sa cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo
a yɨvɨ. Tatu catyi ñu vatyi i quisi maa ra
Jesucristo, ta i nduu ra ñiyɨvɨ sa ndisa cuii,
ta sihi ra sa cuenda maa yo, iyo Tatyi Ii maa
ra Ndyoo sihin ñu tatu sino ndisa cuii iñi ñu
cuhva cuan.
3 Zoco ñiyɨvɨ ña sito sii ra Jesús cuhva
cuan, ñahñi Tatyi Ii maa ra Ndyoo iyo sihin
ñu. Tatyi cuihna cuu sa iyo sihin ñu, tatyi sa
cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo. Ta sa sito
maa ndo vatyi tahan si quisi tatyi ña vaha
cuan, ta vityi sa iyo si ihya ñuu ñiyɨvɨ.
4 Maa ndo cuu ñiyɨvɨ cuenda maa ra
Ndyoo, zehe ndyihi, ta sa zahacanaa ndo
sii ñiyɨvɨ cahan tuhun vatya cuan vatyi
Tatyi Ii maa ra Ndyoo sa iyo sihin maa ndo,
iyo xaan ca tundyee iñi sii si cuan ta zɨquɨ
tatyi cuihna sa iyo sihin ñiyɨvɨ ityi sata.
5 Maa ñu cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta
yucuan cuenda cahan ñu sa cuenda sa iyo
ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta inga ñiyɨvɨ sa cuu cuenda
ñuu ñiyɨvɨ ya, tyizoho ñu sa cahan ñu.
6 Zoco maa yo cuu cuenda ra Ndyoo. Ta
ñiyɨvɨ sa sito sii ra Ndyoo, tyizoho ñu sa
cahan maa yo, zoco ñiyɨvɨ sa yɨvɨ cuenda ra
Ndyoo, ma tyizoho ñu sa cahan yo. Ta sihin
cuhva ya ta cuu nacoto yo yoo cuu ñiyɨvɨ sa
iyo Tatyi Ii maa ra Ndyoo sihin ñu ta yoo
cuu ñiyɨvɨ sa iyo tatyi cuihna sa zandavi
ñaha.

Cuñi xaan maa ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ

7 Ndoho hermanos, nacuñi xaan yo sii
minoo yo ta sii inga yo vatyi sa cuenda maa
ra Ndyoo cuu cuhva cuan. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa
cuñi xaan sii inga ñiyɨvɨ, yucuan cuu ñu sa
cuu zehe ra Ndyoo, ta sito ñu sii ra.
8 Ra sa ña cuñi sii ñiyɨvɨ, ña sito ra sii maa
ra Ndyoo vatyi maa ra Ndyoo cuñi xaan ra
sii ñiyɨvɨ.
9 Ihya cuu cuhva i zañaha maa ra Ndyoo
cuhva cuñi xaan ra sii yo vatyi i zaquisi
ra sii sa minoo tuhun ñi ra cuu zehe ra.
I zaquisi ra sii ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua cuu
cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda
maa ra.
10 Ta ihya cuu cuhva i cuñi xaan maa ra
Ndyoo sii yo. Yɨvɨ maa yo i cuñi sii maa ra
Ndyoo. Maa ra i cuñi sii yo sa xihna ñi. Ta
i zaquisi ra sii zehe ra vatyi cua cuu ra sa
cuenda cuatyi yo.
11 Tacuan cuu cuhva sa cuñi xaan maa ra
Ndyoo sii yo, ndoho hermanos. Ta cuñi si
vatyi cuñi tucu maa yo sii minoo yo ta sii
inga yo.
12 Yoñi maa sa ndyehe sii ra Ndyoo nu-
minoo saha, zoco tatu cuñi xaan maa yo sii
minoo yo ta sii inga yo, iyo maa ra Ndyoo
sisi añima yo. Ta vaha xaan cuu cuhva sa
cuñi yo sii ñu, tañi cuñi maa ra Ndyoo sii ñu.
13 Ihya cuhva cuu coto yo vatyi ɨɨn ñi iyo
yo sihin maa ra Ndyoo, ta ɨɨn ñi iyo tucu
maa ra sihin yo vatyi saha maa ra Tatyi Ii
ra sii yo.
14 Ta maa ndi sa ndyehe ndi ta saha ndi
sa ndaa vatyi i zaquisi maa ra Ndyoo Zutu
yo sii zehe ra vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ.
15 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua catyi sihin inga
ñiyɨvɨ vatyi ra Jesús cuu zehe ra Ndyoo,
ɨɨn xaan cuu ñu sihin ra Ndyoo, ta maa ra
Ndyoo iyo sisi añima ñu.
16 Ta vityi sa sito yo ta sino iñi yo vatyi
cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo. Cuñi xaan
ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta tatu cuñi xaan maa yo

sii maa ra Ndyoo ta sii ñiyɨvɨ, sa ndu-ɨɨn yo sihin ra Ndyoo. Ta iyo ra sisi añima yo.

17 Ihya cuhva cuahan nduvaha ca cuhva cuñi xaan maa yo sii ra Ndyoo, ta sihin cuhva ya ta ma yuhu yo quɨvɨ cua zanahma ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ vatyi cuhva iyo maa ra Jesucristo ta tacuan tucu iyo maa yo ñuu ñiyɨvɨ ya.

18 Tatu cuñi xaan yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii, ma yuhu yo sii ra. Sihin sa cuñi xaan yo sii ra Ndyoo ta tyaa siyo si sa yuhu yo. Vatyi tatu yuhu yo, yuhu yo coto ndoho yo zacuu ra Ndyoo sa cuenda cuatyi yo. Yucuan cuenda tatu yuhu xaan yo, cuñi si catyi si vatyi ña cuñi vaha yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii.

19 Cuñi xaan yo sii ra Ndyoo vatyi xihna ca maa ra i cuñi xaan ra sii yo.

20 Tatu catyi minoo yo: “Yuhvi cuñi xein sii maa ra Ndyoo”, catyi yo. Zoco ña cuu ndyehe yo sii minoo hermano. Sa nduu yo minoo ra vatya sihin cuhva cuan. Ña ndisa yo sa catyi yo vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo vatyi tatu ña cuñi yo sii hermano yo ta ndyehe yo sii ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ya ¿yozo caa cua cuu cuñi yo sii maa ra Ndyoo ta ña ndyehe yo sii ra?

21 Ihya cuu tuhun sa i saha ra Ndyoo sii yo: Tatu cuñi xaan yo sii maa ra Ndyoo, cuñi si vatyi cuñi xaan tucu yo sii hermano yo.

5

Cuhva zahacanaa yo ziquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya

1 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi vatyi i nduu ra Jesús ñiyɨvɨ ta i sihi ra sa cuenda maa yo, ñiyɨvɨ sa sino iñi cuhva cuan, yucuan ñu cuu zehe maa ra Ndyoo. Ta ñiyɨvɨ sa cuñi sii maa ra Ndyoo Zutu yo, cuñi tucu ñu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.

2 Ihya cuu cuhva sito yo vatyi cuñi yo sii tandɨhɨ zehe ra Ndyoo vatyi cuñi yo sii maa ra Ndyoo ta tyaa yo yahvi tuhun cahan ra.

3 Vatyi cuhva cuñi yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii cuu sa tyaa yo yahvi tandɨhɨ sa catyi ra. Ta ña yɨɨ xaan sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra.

4 Vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu zehe maa ra Ndyoo, zahacanaa ñu ziquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zavaha ñu cuhva cuñi maa ra Ndyoo. Ta ihya cuu cuhva zahacanaa yo ziquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, sihin sa nɨɨ xaan iñi yo sii ra Jesús.

5 Maa ñi ñiyɨvɨ sa nɨɨ xaan iñi vatyi ra Jesús cuu zehe ra Ndyoo, yucuan cuu ñu sa zahacanaa ziquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ñihi ñu cuhva zavaha ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.

Sa ndaa sa cuenda Zehe ra Ndyoo

6 I tava ra Ndyoo tyiño sii ra Jesucristo, ta i quisi ra, ta i yaha ra sihin ndutya, ta i yaha ra sihin nɨñɨ; ña ɨɨn ñi sihin ndutya zoco ndutya ta nɨñɨ. Ta zuun ñi Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa saha sa ndaa cuhva cuan, ta maa maa ñi sa ndisa nacatyi ra.

7 Ta iyo uñi tahan ra saha sa ndaa ityi ziquɨ: ra Ndyoo Zutu yo, ra cuu Tuhun Ndyoo, ta Tatyi Ii. Ta ɨɨn ñi cuu sa uñi tahan ra.

8 Ta iyo uñi tahan sa ndaa ñuu ñiyɨvɨ: Tatyi Ii, ta ndutya, ta nɨñɨ. Ta ɨɨn ñi cuhva nacatyi tandɨhɨ uñi tahan si.

9 Sino iñi yo sa ndaa sa saha ñiyɨvɨ, zoco cahnu xaan ca cuu sa ndaa sa saha maa ra Ndyoo vatyi sa ndaa cuu si sa zuun ñi maa ra Ndyoo saha sa cuenda Zehe ra.

10 Ra sa sino iñi sii Zehe ra Ndyoo, zuun ñi sisi añima ra iyo sa ndaa. Ra sa ña sino iñi sa catyi ra Ndyoo, zacuu ra tañi minoo ra vatya sii maa ra Ndyoo vatyi ña sino iñi ra sa ndaa sa saha maa ra Ndyoo sa cuenda Zehe ra.

11 Ta ihya cuu sa ndaa cuan. I saha maa ra Ndyoo sa cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta ñihi yo cuhva cuan sa cuenda Zehe ra.

12 Ra sa ndu-ɨɨn sihin Zehe ra Ndyoo, sa ndu-ɨɨn ra sihin cuhva cua cundito ra. Zoco ra ña ndu-ɨɨn sihin Zehe ra Ndyoo tañaha ca cua ñihi ra cuhva cua cundito ra tandɨhɨ tyiemvu.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan ta saha xaan ra tyiño

13 I tyei tandɨhɨ cuhva ya sii ndoho sa sino iñi sii Zehe ra Ndyoo vatyi coto ndo vatyi sa ndito añima ndo. Ta cua cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

14 Ta vityi ñahñi maa sa yuhu yo ityi nuu
maa ra Ndyoo, ta sito yo vatyi ñaa ndɨhɨ ca
sa caca yo sii ra, tyizoho ra sa cahan yo tatu
caca yo minoo cuhva cuñi maa ra.
15 Ta tañi sa sito yo vatyi tyizoho ra
Ndyoo sa cahan yo, ñaa sa caca yo sii ra.
Sito tucu yo vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ cuii sa
sica yo sii ra.
16 Tatu ndyehe yo sii minoo hermano
vatyi zavaha ra cuatyi zoco tañaha ca cua
quihin ra ityi andyaya sa ndisa cuii, cuñi
si vatyi cahan yo sihin ra Ndyoo sa cuenda
ra, ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ra, tatu
tañaha ca quihin ra ityi andyaya sa ndisa
cuii. Zoco iyo tucu cuatyi ñiyɨvɨ sa ma
zandasi maa ra Ndyoo, ta ña catyi vatyi
cahan ca ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda
ñiyɨvɨ zavaha cuatyi cuan.
17 Tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa zavaha yo,
cuatyi cuu si. Zoco iyo cuatyi zavaha ñiyɨvɨ
ta cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu tatu
nandaca ñu tucahnu iñi sii ra, ta ma cuhun
ñu andyaya.
18 Sito yo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu zehe
ra Ndyoo, ña zavaha ca ñu cuatyi vatyi
zacuenda maa Zehe ra Ndyoo sii ñu. Ta
ñahñi sa cuu zacuu cuihna sihin ñu.
19 Ta sito yo vatyi maa yo cuu zehe ra
Ndyoo, ta ndyaca ñaha cuihna sii tandɨhɨ
cuii ñiyɨvɨ sa iyo cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya.
20 Ta sito yo vatyi sa i quisi Zehe ra
Ndyoo. Ta sito yo vatyi i saha ra minoo sa
siñi tuñi vaha sii yo vatyi coto yo sii ra cuu
Ndyoo sa ndisa cuii. Ta ɨɨn ñi iyo yo sihin ra
sa cuenda Zehe ra, ra Jesucristo. Ihya cuu
maa ra cuu Ndyoo sa ndisa cuii, ta ihya cuu
cuhva cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
21 Zehe ndyihi, zacuenda ndo sii ndo, ta
coto ñáha zacahnu ndo sii inga ndyoo.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Tasi ra Juan minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo

1 Yuhvi ra sahnu tyei carta ya suun, hermana. Sa i casi maa ra Ndyoo suun ta sii tandɨhɨ zehun. Sa ndisa cuii vatyi cuñi xein sii tandɨhɨ ndo. Ta tacuan tucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sito sa ndisa ta cuñi xaan ñu sii ndo.
2 Cuñi ndi sii ndo sa cuenda sa ndisa sa iyo añima yo. Ta tandɨhɨ cuii tyiemvu cua coo si sihin yo.
3 Cuñi sa cua cuhva xaan maa ra Ndyoo Zutu yo sa vaha sii ndo, ta nacuhva xaan ra tumañi iñi sii ndo, ta natyindyee ra sii ndo ta cua coo sa taxi ñi sii ndo sihin ra ta sihin ñiyɨvɨ. Ta tacuan tucu nacuhva maa ra Jesucristo tandɨhɨ cuhva cuan sii ndo vatyi Zehe Ndyoo cuu sii ra. Nacuhva ra sii si vatyi sino iñi ndo sii ra sa ndisa cuii ta cuñi xaan ndo sii inga ñiyɨvɨ.

Coto ñáha cuɨñɨ siyo ndo sii sa ndisa sa iyo cuenda ra Jesucristo

4 Zɨɨ xaan cuñi vatyi sa ñihi tyiño sa cuenda zuhva zehun vatyi vaha xaan ndyico ñu sii sa ndisa, cuhva saha maa ra Ndyoo Zutu yo tuhun ra sii yo.
5 Ta vityi ñihi xaan sique suun hermana vatyi nacuñi yo sii tahan yo. Ta yɨvɨ minoo tuhun saa cuu sa zacote sii ndo vityi. Zuun ñi si cuu si sa iyo sihin yo ndya quɨvɨ i quisaha sino iñi yo.
6 Ta cuhva cuñi yo sii tahan yo ta sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuu si tatu coo yo cuhva saha ra tuhun ra sii yo. Ta tañi sa i siñi ndo ndya sa xihna cuii ñi, ihya cuu tuhun i saha ra sii yo sa vatyi nacuñi yo sii tahan yo.

Ra zandavi ñaha

7 Sa cuaha xaan ra zandavi ñaha sica noo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta catyi ra cuan vatyi ñá nduu ra Jesucristo minoo ñiyɨvɨ sa ndisa cuii quɨvɨ i quisi ra ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ zacuaha cuhva cuan cuu cuenda ra zandavi ñaha. Yɨvɨ cuenda ra Cristo cuu ñu vatyi cahan ñu ndya vaha ñi zɨquɨ ra Cristo.
8 Zacuenda xaan ndo sii ndo sa ma ndoyo ñuhu tyiño ndo vatyi tacuan ta cua ñihi ndo tandɨhɨ sa vaha sa cuñi ra Ndyoo cuhva ra sii ndo.
9 Ñiyɨvɨ ña cuñi zacuaha cuhva vaha tañi zacuaha ra Cristo ta quita ñu ityi ndisa ta nazaca ñu inga tuhun sihin si, ña ɨɨn ñi iyo ñu sihin ra Ndyoo. Zoco ñiyɨvɨ zacuaha maa ñi cuhva zacuaha ra Cristo, ɨɨn ñi cuu ñu sihin ra Ndyoo Zutu yo ta sihin Zehe ra.
10 Tatu saa minoo ra nu yucu ndo ta ña zacuaha ra cuhva zacuaha ra Cristo, ma cuhva ndo sa ndoo ra vehe ndo ta nu ma catyi ndo nacumi suun tatu saa ra.
11 Vatyi tatu saha yo nacumi sii ra, cuu si tañi zatyiño yo cuhva ña vaha tañi zatyiño maa ra cuan.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan

12 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi sihin ndo, zoco ña cuñi tyei sii si nuu tutu vatyi cuñi quisi nu yucu ndo. Cuñi ndyehi sii ndo ta natuhin sihin ndo vatyi tacuan ta zɨɨ xaan cua cuñi tandɨhɨ yo.
13 Zehe cuhun tasi ñu minoo nacumi suun. I casi tucu maa ra Ndyoo sii cuhun.

Sa Cu Uñi Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Saha ra minoo nacumi sii ra Gayo

1 Yuhvi ra sahnu tyei carta ya suun, yoho
Gayo. Sa ndisa cuii vatyi cuñi suun.
2 Hermano, sica xein tumañi iñi sii maa
ra Ndyoo vatyi naquita vaha tandɨhɨ cuii
tyiñon ta nacoo vaha xoon tañi sa sino vaha
xaan iñun.
3 Zɨɨ xaan i cuñi quɨvɨ i quisi zuhva ra her-
mano vatyi i nacatyi ra sihin, cuhva zavo-
hon tandɨhɨ cuhva catyi Tuhun Ndyoo. Ta
catyi ra vatyi vaha xaan iyon sihin tandɨhɨ
cuii cuhva catyi tuhun ndisa.
4 Tatu ñihi tuhun vatyi ndyico zehe luhli
tandɨhɨ cuii cuhva catyi tuhun ndisa, yaha
xaan zɨɨ cuñi.
5 Hermano, vaha xaan cuhva zavohon
cuhva catyi Tuhun Ndyoo tatu tyindyeun
sii inga hermano ta ra cahan Tuhun
Ndyoo, ra quisi inga ñuu.
6 Saha ra hermano cuan sa ndaa ityi nuu
tandɨhɨ ca hermano sa cuenda cuhva i cuñi
xoon sii ra. Sa ndyoo ñi tyindyee con sii
ra sihin minoo cuhva sa tahan iñi maa ra
Ndyoo vatyi tacuan ta cua cuu cuhun ca ra
ityi nuu nu cuahan ra.
7 Vatyi i quita ra cuan ñuu ra sa cuenda
tyiño maa ra Jesús. Ta ña saha ra sa
tyindyee ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sii ra
sihin xuhun.
8 Yucuan cuenda cuñi si sa ñihi xaan
tyindyee maa yo sii ra sihin xuhun a ñaa sa
cumañi sii ra vatyi tacuan ta zatyiño tucu
maa yo sihin ra nu nacatyi ra tuhun ndisa.

Cuhva ña vaha sa zavaha ra Diótrefes

9 Sa tasi minoo carta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino
iñi. Zoco cuñi xaan ra Diótrefes cuu ra ra cu
nuu, ta ña saha ra sa cundyaca ñehi.
10 Yucuan cuenda tatu quisi nu yucu ndo
cua zacote sii ñiyɨvɨ cuhva zacuu ra vatyi
cahan ra ndya vaha ñi sii ndi, ta vatya
tucu ra. Ta yɨvɨ sa yucuan ñi, zoco inga
cuhva tucu vatyi ña tɨɨn cuenda vaha ra
sii ra hermano saa coyo nu yucu ndo. Ta
tatu cuñi inga hermano tɨɨn cuenda ra sii ra
saa coyo cuan, ña saha ra Diótrefes, ta tava
ndyizo ra sii ra cuñi tɨɨn cuenda sii ra saa
coyo yucuan.
11 Hermano, ma cundyicon numinoo
cuhva ña vaha. Maa ñi cuhva vaha cundyi-
con. Ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, yucuan ñu cuu
cuenda ra Ndyoo. Zoco ñiyɨvɨ zavaha sa ña
vaha, ña sito ñu cuan sii maa ra Ndyoo.

Cuhva vaha xaan sa zañaha ra Demetrio

12 Vaha cahan tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sa
cuenda maa ra Demetrio. Ta zuun ñi sa
ndisa sa ndyico ra, zacoto si sii yo vatyi
vaha ra. Ta maa tucu ndi catyi ndi vatyi
vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra, ta sito ndo vatyi
cahan ndi sa ndisa.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan

13 Iyo cuaha xaan ca sa cuñi catyi suhun,
zoco ña cuñi tyei sii si.
14 Vatyi ña naha ca ta cua ndyehi suun
cuñi, ta cua cuu natuhun vaha maa ñi maa
yo.
15 Nacuhva ca ra Ndyoo vatyi coo ca sa
taxi ñi suun sihin ra ta sihin ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ
ra amigun ihya tasi ra minoo sa nacumi
suun. Sa ndyoo ñi cuhvon minoo nacumi
sii sa minoo minoo amigo mi yucuan.

Carta Sa I Tyaa Ra San Judas

Tyaa ra Judas minoo carta sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo

1 Yuhvi ra Judas cui minoo muzu ra Jesucristo. Ta yañi ra Jacobo cuu sii. Tyei carta ya sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo Zutu yo. Sa zama ra cuhva iyo ndo vatyi cuenda maa ra cuu sii ndo. Ta zacuenda ra Jesucristo sii ndo.

2 Cuñi sa cua cundahvi xaan iñi maa ra Ndyoo sii ndo. Nacuhva ra sa coo sa taxi ñi sii ndo sihin ra, ta nacuñi xaan ca maa ra sii ndo.

Ra zacuaha sa vatya

3 Ndoho amigo, cuñi xein sii ndo. I cuñi xein tyei minoo carta sii ndo cuhva cacu añima yo. Zoco vityi zañiñi ca si sii, sa tyei minoo carta sii ndo ta zañiñi sii ndo vatyi nducu xaan ndo cuhva, cuhva sino iñi ñiyɨvɨ tuhun ndisa sa ndyico yo. Yucuan cuu tyiño i zandoo maa ra Ndyoo sii maa yo sa cuu yo ñiyɨvɨ ra.

4 Catyi cuhva ya vatyi sa i quɨhvɨ zuhva ra zandavi ñaha tɨcuɨ maa ndo. Catyi ra cuan vatyi saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii yo ta cuu zacuu yo ña ñi maa sa cuñi maa yo ta ma tasi tuñi ra Ndyoo sii yo, catyi ra cuan. Sa naha xaan ndyaa si nuu tutu cuhva cua ndoho ñiyɨvɨ cuan vatyi sa nanuhu sata ñu, ta ña zacahnu ca ñu sii ra Ndyoo. Minoo tuhun ñi maa ra ndyaca ñaha sii yo, ta tacuan tucu ra Jesucristo.

5 Sa sito maa ndo yozo caa iyo si, zoco cuñi zanacohin iñi ndo cuhva i zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo ndya ñuu Egipto, zoco sa yaha cuan ta zɨquɨ i zanaa ra sii ñiyɨvɨ ñá sino iñi sii ra tɨcuɨ ñiyɨvɨ sa i zacacu ra.

6 Ta ángel tucu, i cuu ra ra ii xaan, ta ñahñi cuatyi ra. Zoco sa nanuhu sata zuhva ra, ta i zandoo ra cuhva vaha sa i zavaha ra. Ta vityi nuhñi ra sihin cadena zacuu ra Ndyoo minoo nu ña xaan. Ndatu ra quɨvɨ cahnu sa cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra.

7 Ta zuun ñi cuhva, ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra ta inga tucu ñuu yatyi ñi, i zavaha tucu ñiyɨvɨ cuan sa ña vaha. I quixi rayɨɨ sihin zɨɨn zɨɨn ñaha. Ta iyo tucu ra quixi ra sihin inga rayɨɨ. Ta ndya vityi ta sito yo vatyi yaha xaan cuhva ña vaha i zavaha ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta zacoto si sii yo vatyi iyo minoo nu cua ndoho ñu sisi ñúhu sa ma ndahva ca.

8 Zoco vazu sa sito ñiyɨvɨ cuhva cuan, zoco ra sa ñoho sihin maa ndo cuu ra tañi ra quixi ta ndyehe ra ñimahna vatyi zavaha ra tandɨhɨ nuu sa ña vaha sihin coño ñuhu ra, ta ña yuhu ra sii ra Ndyoo. Ña saha ra cundyaca ñaha ra tahan si cundyaca ñaha sii ra. Ta cahan ra ndya vaha ñi sii ángel ta sii inga ra nahnu ca.

9 Zoco zuun ñi ra ángel cahnu sa nañi Miguel quɨvɨ i tusi tahan ra tuhun sihin cuihna sa cuenda coño ñuhu ra Moisés, ñá caña iñi ra Miguel cahan ra ndya vaha ñi sihin cuihna. Ihya ñi tuhun i cahan ra: “Nacuxaan maa ra Ndyoo suhun.” Catyi ra.

10 Zoco ra sa ñoho sihin maa ndo caña iñi ra cahan ra ndya vaha ñi zɨquɨ tandɨhɨ vazu ñahñi maa sa sito ra sa cuenda si. Cuhva sa nacoto maa ra, nacoto ra tañi nacoto quɨtɨ vatyi ña nacañi iñi ra tatu vaha si a ña vaha si. Zavaha ra sa ña vaha, ta zuun ñi sii maa ra zatɨvɨ si.

11 ¡Ndahvi ra cuan! vatyi zavaha ra cuatyi nuu ra Ndyoo tañi i zavaha maa ra Caín. Ta sa cuenda sa cuñi xaan ra xuhun ta i quita ra ityi vaha tañi zavaha ra Balaam. Ta tañi ra Coré quɨvɨ ñá tyaa ra yahvi sii ra ndyaca ñaha, ta tacuan tucu ra ya, zatɨvɨ xaan ra zuun ñi sii maa ra.

12 Cuu ra tañi minoo ra quiñi xaan caa nu titahan ndo cua casi ndo ta zacahnu ndo minoo vico sihin tandɨhɨ ra hermano. Vatyi ra cuan, sasi ra, sihi ra, ta zɨɨ xaan cuñi ra. Ña cahan nuu ra, ta ña sica iñi ra sa cuenda inga hermano. Maa ñi sa cuenda maa ra sica iñi ra. Cuu ra tañi minoo vico sa cuahan sihin tatyi ta ñahñi zavi coon. Cuu ra tañi yutu sa ñahñi sɨtɨ saha quɨvɨ tahan si cuhva tu. Sa sihi ra, ta yɨvɨ sa minoo tuhun ñi saha. Sa uu saha sihi ra tañi sihi minoo yutu i quita ndya yoho.

13 Yaha xaan, yaha xaan cuhva zavaha ra, ta saha ra sa cahan nuu. Cuu ra tañi tyañuhu tatu yaha xaan coon zavi. Ndaa noo tyañuhu, ta cuxi xaan caa tɨñɨ nuu ndutya. Tañi tɨñɨ cuxi caa cuan, tacuan iyo sa zavaha ra. Cuu ra tañi tiñoo sa cua naa

vatyi cua cuhun ra nu ñaa xaan. Yucuan
cua ndoo ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
14 Ra Enoc i cuu minoo ñiyɨvɨ ra Adán
ta tyiemvu, ta i cahan ra Tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra. Ta i cahan ra sa cuenda
ñiyɨvɨ ña vaha ya, ta catyi ra: “I ndyehi sii
ra ndyaca ñaha. Vasi ra sihin cuaha xaan
cuaha xaan ángel ra
15 vatyi cua tasi tuñi ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ,
ta cua catyi ra cuhva cua ndoho ñiyɨvɨ
zavaha sa ña vaha. Cua ndoho ñu sa
cuenda sa ña vaha sa zavaha ñu ta sa
cuenda tandɨhɨ cuii tuhun ndya vaha ñi sa
i cahan ñu sii ra Ndyoo.”
16 Ñahñi minoo tuhun vaha cahan ñu.
Cahan ñu ndya vaha ñi sii inga ñiyɨvɨ. Nan-
ducu xaan ñu maa maa ñi sa cuñi maa ñu ta
cuhva cuzɨɨ iñi ñu. Zacahnu xaan ñu sii ñu
sihin cuhva cahan ñu. Ta tatu cahan vaha
ñu sihin minoo ñiyɨvɨ, zavaha ñu tacuan
vatyi iyo minoo sa cuñi ñu ñihi ñu sihin ñu
cuan.

Nacatyi ra cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa sino iñi Tuhun Ndyoo sa ndisa cuii

17 Zoco ndoho hermanos, nacohon iñi
ndo tuhun i cahan ra apóstol ra Jesús ta
quɨvɨ cuan
18 vatyi i nacatyi ra cuhva cua coo si nu sa
cua ndɨhɨ tyiemvu. Catyi ra vatyi nu sa cua
ndɨhɨ tyiemvu cua coo cuaha xaan ñiyɨvɨ sa
cua vacu ndyaa sii Tuhun Ndyoo. Minoo
cuhva ndya vaha ñi cua coo ñu, cuhva cuñi
maa ñu.
19 Yucuan cuu ñiyɨvɨ cua quɨtɨ cuatyi sii
hermano. Tyaa xaan ñu yahvi sii sa cuñi
coño ñuhu ñu. Ta ñahñi maa Tatyi Ii maa ra
Ndyoo iyo sihin ñu.
20 Zoco ndoho hermanos, tyindyee ndo
sii minoo ndo ta sii inga ndo vatyi tacuan ta
ndoo xaan cua cuu tandɨhɨ ndo sihin cuhva
sino iñi ndo. Cahan ndo sihin ra Ndyoo
sihin cuhva sa saha Tatyi Ii maa ra sii ndo.
21 Cuñi xaan maa ra Ndyoo sii ndo. Ñáha
quita ndo ityi vaha sa ndyico ndo ta zavaha
ndo sa ña vaha, ta ma cuñi ca ra Ndyoo
sii ndo. Zoco cuatu vaha ndo quɨvɨ sa cua
cuhva ra Jesucristo sa cundito yo tandɨhɨ
cuii tyiemvu. Tacuan cua zavaha ra vatyi
cundahvi xaan iñi ra sii yo.
22 Cahan vaha xaan ndo sihin ñiyɨvɨ
cumañi sino vaha iñi, ta zasino vaha xaan
ndo iñi ñu.
23 Tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ta cuhva cacu
ñu. Tavon sii ñu nu cayu ñúhu. Ta cundahvi
iñi ndo sii inga ñiyɨvɨ, zoco zacuenda ndo
sii ndo vatyi ndya zahma ñu ta ña vaha si
sa cuenda cuatyi sa zavaha ñu sihin coño
ñuhu ñu. Yuhu ndo coto zavaha tucu ndo
tacuan.

Zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta i ndɨhɨ cahan ra

24-25 Ta sa minoo tuhun ñi ra cuu Ndyoo
sa ndisa, cuaha xaan sa siñi tuñi iyo sii
ra. Ta maa ra cuu ra zacacu sii yo. Iyo
xaan cuhva sii ra sa zacuenda ra sii ndo,
ta ma canacava ndo sisi cuatyi. Ta ñahñi
ca cuatyi ndo cua coo quɨvɨ cua zacuhun
ra sii ndo ityi nuu maa ra, ta zɨɨ xaan zɨɨ
xaan cua cuñi ndo. Nazacahnu xaan yo sii
ra. Nacatyi yo vatyi tyaqui xaan nu ndyaca
ñaha ra. Cuaha xaan tundyee iñi iyo sii
ra. Ndyaca ñaha ra zɨquɨ tandɨhɨ cuii sa
cuenda cuhva i zavaha ra Jesucristo ndya
ta sa naha, ta ndya cuhva ndya vityi, ta
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

Cuhva I Ndyehe Ra San Juan

Cuhva i zañaha ra Jesucristo sii ra Juan

1 Ihya cuu sa i zañaha ra Ndyoo sii ra
Jesucristo vatyi cua zañaha ra sii muzu ra
cuhva sa cua cuu. Ta i sityiño ra Jesucristo
minoo ángel, ta i zañaha ra cuhva sa zañaha
ra Ndyoo sii ra sii ra Juan, ra cu muzu ra.
2 Ta ra Juan cuu ra nacatyi tandɨhɨ sa
i ndyehe ra. Saha ra sa ndaa sa cuenda
tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo sihin ra Jesu-
cristo ta i nacatyi Jesucristo sihin maa ra.
3 Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ cua cahvi tuhun ya,
ta zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ cua tyizoho cuhva
catyi tuhun ya sa i saha ra Ndyoo ta tyaa
ñu yahvi cuhva catyi si vatyi sa ndyaa yatyi
quɨvɨ cua tahan si cuhva cahan si ihya.

Tyaa ra Juan carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús usa tahan ñuu nu cu si Asia

4 Yuhvi ra Juan tyei carta ya sii ñiyɨvɨ sino
iñi usa tahan ñuu nu cu si Asia. Nacuhva
xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii ndo ta sa coo
sa taxi añima ndo vatyi maa ra cuu ra ndya
vityi, ta maa ra cuu ra ta sa naha, ta cua
coo ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta cuhva cuan
nacuhva tucu sa usa tahan cuhva sa iyo
sii Tatyi Ii sa ndyaa ityi nuu ra Ndyoo nu
ndyaa ra.
5 Ta tacuan tucu nacuhva xaan maa ra
Jesucristo tumañi iñi sii ndo. Maa ra cuu ra
cu sa ndaa ra cahan sa ndisa cuii. Xihna ca
maa ra i nandoto sisi tuhun sihi, ta ndyaca
ñaha ra sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha ñuu
ñiyɨvɨ. Cuñi xaan ra sii yo. Sati niñɨ ra, ta
zanaa ra cuatyi yo sihin niñɨ ra.
6 Maa ra cuu ra saha sa nduu maa yo
ra ndyaca ñaha nahnu ta sa nduu yo ra cu
zutu ityi nuu ra Ndyoo Zutu ra. Nazacahnu
yo sii ra Jesucristo, ta nacundyaca ñaha ra
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.
7 ¡Ndyehe!, sa vasi ra sisi vico, ta tandɨhɨ
cuii ñiyɨvɨ cua ndyehe sii ra. Ñiyɨvɨ i cuxaan
sihin ra ta catyi ñu vatyi cua cuu ra nuu
cruz cua ndyehe ñu sii ra. Ta cua vacu
saa xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cuhva cua
ndyehe ñu sii ra. Ta tacuan cua cuu si sa
ndisa.
8 Catyi ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo:
Yuhvi cui ra ndya ta xihna cuii ñi tañi letra
A, ta ra cua coo ca nu cua ndɨhɨ tandɨhɨ sa
iyo cui tañi letra Z, catyi ra Ndyoo. Ta iyo
tandɨhɨ cuii tundyee iñi sii maa ra. Maa ra
cuu ra iyo vityi, ta maa ra cuu ra iyo ndya
ta xihna cuii ñi, ta cua coo ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu.

Ndyehe ra Juan minoo cuhva tyaqui xaan caa ra Cristo

9 Yuhvi ra Juan cui yañi ndo. Zuun
ñi ndyehe xaan tucu mi tundoho ta cua
cuhun tuqui nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ɨɨn
ñi sihin maa ndo. Ta ñihi tuqui cuhva
sa cundyee xaan iñi vatyi saha maa ra
Jesucristo cuhva cuan sii yo. I siñohi vehe
caa minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa naña
Patmos vatyi i nacatyi Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ, ta i sehi cuenda yozo caa iyo ra
Jesucristo.
10 Minoo quɨvɨ tumingu i situ cuii Tatyi
Ii ra Ndyoo sii, ta i siñi minoo nduzu ñiyɨvɨ
saa xaan ityi sate. Tañi minoo nduzu cutu,
tacuan i cuu nduzu cuan.
11 Ta catyi nduzu cuan: Yuhvi cui ra iyo
ndya ta xihna cuii ñi tañi letra A, ta ra cua
coo ca nu cua ndɨhɨ tandɨhɨ sa iyo cui tañi
letra Z. Cuaha xaan sa cua ndyehun vityi.
Tyoon sii si nu tutu, ta tasun sii si nu yucu
ñiyɨvɨ sino iñi usa tahan ñuu nu cu si Asia.
Tasun sii si ndya ñuu Efeso, ñuu Esmirna,
ñuu Pérgamo, ñuu Tiatira, ñuu Sardis, ñuu
Filadelfia ta ñuu Laodicea.
12 Ta sa ndɨhɨ cahan nduzu cuan ta i
nasico cave ta i ndyehi ityi sate vatyi cua
ndyehi yoo ra cahan. Ta ityi sate i ndyehi
usa tahan candelero xuhun cuaan.
13 Ta mahñu candelero cuan nandyaa
minoo ra caa ra tañi caa ra Jesús, ra i quisi
ndya gloria. Ñoho ra minoo zahma cañi
xaan ndya cuhva ndya nu saha ra, ta ñuhñi
minoo yoho xuhun cuaan yɨquɨ ndyica ra.
14 Cuisi xaan ixi xiñi ra tañi ixi mvee
ticatyi a tañi caa ñieve. Ta tañi caa ñúhu,
tacuan caa siti nuu ra.
15 Ta saha ra ndisi xaan tañi caa minoo
caa sa naña bronce tatu cayu si. Ta saa xaan
quita nduzu ra tañi cucayu yuu nahnu.
16 Ndaha siyo cuaha ra ñaa ra usa tahan
tiñoo. Ta yuhu ra quita minoo espada sa
xaan nduu siyo yuhu. Ta nuu ra ndisi xaan

si tañi sa ndisi ñicandyi quɨvɨ sa ndisi vaha si.
17 Ta cuhva sa ndyehi sii ra i nduve saha
ra, ta i ndui tañi minoo ra sihi. Zoco i tyizo
ra ndaha siyo cuaha ra sii, ta i catyi ra
sihin: Ma yuhun. Yuhvi cui ra iyo ndya ta
xihna cuii ñi, ta cua coo que vazu sa naa
tandɨhɨ sa iyo.
18 Yuhvi cui ra ndito. I sihi, zoco vityi
ndite. Ta cua cundite tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Cumi ndaha tɨcuɨ andyaya. Ta cuu catyi
ama cua cuu ñiyɨvɨ.
19 Tyoon cuhva sa ndyehun, cuhva iyo si
vityi ta cuhva cua coo cuee ca.
20 Sa usa tahan tiñoo sa ndyehun ndaha
siyo cuehi cuu sa cuenda sa usa tahan ra
zacuenda sii sa usa tahan vehe ñuhu ñiyɨvɨ
sino iñi zɨɨn zɨɨn ñuu. Ta sa usa tahan
candelero cuu sa cuenda sa usa tahan vehe
ñuhu cuan.

2

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Efeso

1 Tyoon minoo carta sii ra zacuenda sii
ñiyɨvɨ ñuu Efeso, ta tyehen catyun: “Ihya
cuu tuhun cahan ra ñaa sa usa tahan tiñoo
ndaha siyo cuaha ra ta sica ra mahñu sa
usa tahan candelero xuhun cuaan.
2 Site tandɨhɨ sa zavaha ndo ta cuhva sa
ñihi xaan zatyiño ndo ta cuhva cundyee
xaan iñi ndo ta zatyiño ndo. Ta site vatyi
ña cuu cundyee iñi ndo tatu zavaha ñiyɨvɨ
cuatyi. Ta site cuhva nducu coto ihñi ndo
sii ra catyi vatyi apóstol cuu ra ta ña ndisa
ra. Ta sa nacoto ndo sii ra vityi vatyi ra
vatya cuu ra.
3 Ta i zandyee xaan ndo iñi ndo ta
cundyee iñi ndo ta zatyiño ndo sa cuenda
mi. Ta ña sitatu ndo sa zavaha ndo sa vaha.
4 Zoco site vatyi iyo ca sa cumañi sii ndo
vatyi ña cuñi ca ndo sii, tañi i cuñi xaan ndo
sii, sa xihna ñi.
5 Yucuan cuenda nacohon iñi ndo cuhva
i sicoo ndo sa xihna ñi ta ndyehe ndo cuhva
iyo ndo vityi ta zandoo ndo cuatyi ndo, ta
zavaha tucu ndo cuhva i zavaha ndo sa
xihna ñi. Tatu ma zama ndo cuhva iyo ndo,
yatyi xaan cua cuhin nu yucu ndo ta cua
quindyei candelero ndo. (Cuñi si catyi si
vatyi cua nduu tucu ñu tañi ñiyɨvɨ ña sino
iñi.)
6 Zoco iyo minoo cuhva vaha sii ndo
vatyi ña tahan maa iñi ndo cuhva zavaha
ñiyɨvɨ ndyico sii ra Nicolás. Ta tacuan tucu
mi. Ña tahan maa iñi cuhva zavaha ñu.
7 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan vehe
ñuhu ñu sino iñi. Catyi ra: Tatu cundyee
iñi ndo ta zahacanaa ndo (sii cuihna) cua
cuhve sa casi ndo yucu vixi sa iñi nu minoo
yutu nandyaa ndya gloria, ta cua cundito
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Esmirna

8 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda
sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Esmirna, ta tyehen
catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra iyo ndya
ta xihna cuii ñi, ta cua coo ca ra vazu sa
naa tandɨhɨ sa iyo. Zuun ra cui ra i sihi ta
i nandote.
9 Site cuhva iyo ndo. Cuhva ndyehe xaan
ndo tundoho ta cuhva ndahvi xaan iyo
ndo. Zoco cuca xaan ndo ityi nuu ra Ndyoo.
Ta site sii ñiyɨvɨ catyi vatyi ñiyɨvɨ hebreo
cuu ñu, ta cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo,
zoco yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu maa ñu sa ndisa
cuii. Vehe ñuhu ra cuihna cuu sii ñu.
10 Ma yuhu ndo tundoho cua ndyehe
ndo. Cua tyihi cuihna sii zuhva ndo vehe
caa vatyi cuñi ra nducu coto ihñi ra sii
ndo. Ta cua ndyehe ndo tundoho usi tahan
quɨvɨ, zoco ma ndu-uu iñi ndo vazu cuu
ndo sa cuenda mi, ta cua cuhve sa vaha sii
ndo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
11 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan vehe
ñuhu ñu sino iñi: Tatu cundyee iñi ndo
ta zahacanaa ndo sii cuihna, ma cuu cuii
ndo.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Pérgamo

12 Tyaa tucun minoo carta sii ra za-
cuenda sii ñu sino iñi ñuu Pérgamo, ta tye-
hen catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra
cumi espada sa xaan nduu siyo yuhu.
13 Site vatyi ndyaa ndo minoo ñuu nu
ndyaca ñaha cuihna, zoco ña ndu-uu iñi
ndo, ta ña catyi ndo vatyi ña sino iñi ndo
sii, vazu i ndyehe ndo cuhva i sahñi ñiyɨvɨ
sii ra Antipas ñuu cuan nu ndyaa cuihna
vatyi saha vaha xaan ra Antipas sa ndaa sa
cuenda mi.
14 Zoco iyo zuhva sa zavaha ndo ta ña
tahan iñi sii si vatyi ñuu Pérgamo cuan iyo

zuhva ndo ndyico ca ndo cuhva i zacuaha ra Balaam vatyi i nacatyi ra sihin ra Balac vatyi vaha cua zavaha ñiyɨvɨ hebreo cuatyi sa casi ñu ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo ta cua cuzu rayɨɨ sihin ñaha vazu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, catyi ra cuan.

15 Ta nu yucu ndo iyo tucu zuhva ndo ña cuñi ndo zandoo ndo sa ndyico ndo cuhva zacuaha ra Nicolás.

16 Yucuan cuenda zama ndo cuhva iyo ndo vatyi tatu ma zama ndo, yatyi xaan cua quisi nu yucu ndo ta cua cahñi tehin sihin ra zavaha sa ña vaha sihin espada sa quita yuhi.

17 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan vehe ñuhu ñu sino iñi: Tatu cundyee iñi ndo ta zahacanaa ndo sii cuihna cua cuhve sa casi ndo pan maná sa ñoho xehe, ta cua cuhve minoo yuu cuisi sii tahan tahan ndo. Ta nu yuu cuan ndyaa minoo zɨvɨ saa, zoco yoñi sito sii si. Maa ñi ñiyɨvɨ ñihi yuu cuan cua coto ñaa zɨvɨ ndyizo si.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Tiatira

18 Ta tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Tiatira. Tyehen tyoon: “Ihya cuu tuhun cahan zehe ra Ndyoo, ra sa caa sɨtɨ nuu tañi caa ñúhu. Ta saha ra caa tañi caa sa nañi bronce sa xiño xaan.

19 Site tandɨhɨ sa vaha sa zavaha ndo. Site cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ ta cuhva nɨɨ xaan iñi ndo ta cuhva tyindyee ndo sii tahan ndo ta cuhva cundyee xaan iñi ndo. Ta site vatyi zavaha ca ndo sa vaha vityi ta zɨquɨ ndya ta xihna ñi.

20 Zoco iyo zuhva sa zavaha ndo ta ña tahan iñi vatyi saha ndo sa zavaha minoo ñaha ña vaha nu yucu ndo ndya vaha ñi, cuhva i zavaha ña Jezabel ta sa naha. Catyi ña vatyi cahan ña tuhun saha ra Ndyoo sii ña, zoco zandavi ñaha ña ta zacuaha ña sii ñiyɨvɨ cuu muzu mi vatyi vaha cua cuzu rayɨɨ sihin ñaha vazu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, ta cuu casi ndo sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo, catyi ña.

21 Sa ndatu xein sa zama ña cuhva iyo ña ta zandoo ña cuatyi zavaha ña sihin rayɨɨ, ta ña cuñi ña.

22 Cua tasi tuñi sii ña ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi cuhva zavaha maa ña. Tatu ma zama ñu cuhva zavaha ñu cua tasi cuehe zɨquɨ ñu, ta ma cuu nduvita ñu.

23 Ta cua cahñi sii tandɨhɨ ñu. Ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi vatyi yuhvi cui ra sito tatu vaha sica iñi ñiyɨvɨ sihin añima ñu a ña vaha. Ta sii sa minoo minoo ndo cua cuhve cuhva tahan si sii ndo sa cuenda tyiño i zavaha ndo.

24 Ta sii inga ndo ñuu Tiatira, ndoho ña zavaha cuhva ña vaha cuan ta ña zavaha ndo tandɨhɨ sa ndya vaha ñi cuhva cuñi cuihna, ña cua cahan que inga ca tuhun sihin maa ndo vatyi vaha ñi cuhva yucu ndo.

25 Zoco ma zaña ndo sa zavaha ndo sa vaha. Cuhva sa zavaha ndo vityi, tacuan zavaha ndo ndya quɨvɨ cua quisi tuqui.

26 Ta tatu zahacanaa ndo sii cuihna ta zavaha ndo cuhva catyi ndya quɨvɨ cua cuu ndo, cuee ca cua cuhve sa cundyaca ñaha ndo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

27 Ta ñihi xaan cua tasi tuñi ndo sii ñu

28 tañi saha Zuti cuhva sii, sa tasi tuñi sii ñu. Ta cua cundyei sihin maa ndo.

29 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi.”

3

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Sardis

1 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Sardis. Tyehen catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra iyo sa usa tahan cuhva sii Tatyi Ii ra. Ta cumi tucu ra sa usa tahan tiñoo, ta tyehen catyi ra: Site cuhva iyo ndo. Catyi ñiyɨvɨ vatyi sino xaan iñi ndo ta sa ndito ndisa cuii añima ndo, zoco ña ndisa sa ndito añima ndo vatyi sa ndoyo ñuhu ndo.

2 Zacuenda ndo sii ndo, ta zanduvaha ndo cuhva zavaha ndo coto ndoyo ñuhu ndɨhɨ ndo. Sa ndyehi vatyi ña vaha cuhva zavaha ndo ityi nuu ra Ndyoo.

3 Nacohon iñi ndo cuhva i zacuaha ñiyɨvɨ sii ndo, ta zavaha ndo sii si. Zandoo ndo sa ña vaha sa zavaha ndo. Tatu ma cundyaa listo ndo ta zavaha ndo sa vaha, cua quisi zɨquɨ ndo tañi cua quisi minoo ra zuhu vatyi ma coto ndo ñaa cuhva cua sei.

4 Iyo zuhva ca ñiyɨvɨ nu yucu ndo sa ña zavaha cuatyi. Cua cuhun ñu sihin mi, ta cua ndɨhvɨ ñu zahma cuisi vatyi ñiyɨvɨ vaha xaan cuu ñu.

5 Ta ñiyɨvɨ zahacanaa sii cuihna, zuun ñi
cua ndɨhvɨ ñu zahma cuisi, ta ma zanei zɨvɨ
ñu nu libro sa ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ cua cundito
sihin ra Ndyoo. Ityi nuu ra Ndyoo Zuti ta
ityi nuu ángel cua catyi vatyi ñiyɨvɨ sii mi
cuu sii ñu.
6 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Filadelfia

7 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda
sii ñu sino iñi ñuu Filadelfia, ta tyehen
catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra ii xaan,
ta ra ndisa cuii cuu ra. Cumi ra ndaha
tɨcuɨ ra rey David (cuñi si catyi si vatyi iyo
xaan cuhva sii ra tañi i sicoo sii ra rey
David), tatu nuña ra yoñi cuu nacazi. Ta
tatu nacazi ra, yoñi cuu nuña.
8 Site tandɨhɨ sa vaha sa zavaha ndo. Sehi
cuhva sii ndo sa nacatyi ndo Tuhun Ndyoo,
ta yoñi cua cuu cazi. Ta vazu zuhva ñi
tundyee iñi iyo sii ndo, zoco zavaha ndo
cuhva catyi, ta ña catyi ndo sa ña sito ndo
sii.
9 Iyo ñiyɨvɨ zavaha xaan cuhva cuñi cui-
hna. Catyi ñu vatyi ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu,
ta zavaha ñu cuhva cuñi mi catyi ñu, zoco
vatya xaan ñu. Cua zañiñi sii ñu, ta cua
quisi ñu nu yucu ndo, ta cua zacahnu ñu sii
ndo. Ta cua coto ñu vatyi cuñi xein sii maa
ndo.
10 Cundyee xaan iñi ndo tañi i cundyee
xaan iñi mi, ta yucuan cuenda cua za-
cuende sii ndo, ta ma ndyehe ndo tundoho
cahnu sa vasi zɨquɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
vatyi cua nducu coto ihñi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cote tatu cuñi ñu sii, sa
ndisa a ña cuñi ñu sii.
11 Sa cuñi quisi tuqui. Ma zaña ndo cuhva
vaha iyo sii ndo coto ma ñihi ndo sa vaha sa
cuñi ra Ndyoo cuhva ra sii ndo.
12 Tandɨhɨ ñu zahacanaa sii cuihna cua
zandui ñiyɨvɨ ñiñi sii ñu ityi nuu ra Ndyoo,
ta ma cuu ca ndoyo ñuhu ñu. Cua tyei zɨvɨ ra
Ndyoo mi ta zɨvɨ ñuu ra Ndyoo nuu tandɨhɨ
ñu cuan. Ñuu cuan cuu ñuu Jerusalén saa.
Cua quita si andɨvɨ nu iyo ra Ndyoo, ta cua
noo si. Ta tandɨhɨ ñu zahacanaa sii cuihna,
cua tyei zɨvɨ sei nuu ñu.
13 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Laodicea

14 Tyaa tucun minoo carta sii ra za-
cuenda sii ñu sino iñi ñuu Laodicea, ta
catyun: “Ihya cuu tuhun cahan minoo ra
zavaha ndisa cuii cuhva catyi ra. Sa ndaa,
ra cahan sa ndisa cuii cuu ra. Ta maa ra i
zavaha tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo.
15 Site yozo caa iyo ndo, ta ña vaha cuhva
iyo ndo. Nu sa ña zandoo ndo sii, ta nu
sa ña zatyiño vaha ndo tyiñe. Vaha ca tatu
zandoo ndɨhɨ ndo sii a nduñihi ca zatyiño
ndo tyiñe. Ña vaha sa zuhva cuñi ndo sii, ta
zuhva ña cuñi ndo.
16 Zoco maa ndo zuhva cuñi ndo sii, ta
zuhva ña cuñi ndo. Ta nu ña zandoo ndɨhɨ
ndo sii, ta nu ña cuñi ndo zatyiño vaha ndo
tyiñe. Yucuan cuenda cua tava ndyize sii
ndo.
17 Tacuan catyi vatyi catyi maa ndo vatyi
iyo xaan sa vaha sii ndo. Iyo xuhun ndo.
Ñahñi sa cumañi sii ndo cuñi maa ndo, ta
ña nacoto ndo vatyi ñahñi cuenda cuzɨɨ iñi
ndo. Ndahvi xaan ndo; cuaa ndo; ta ñahñi
sa vaha iyo sii ndo sa ndisa cuii.
18 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi
zata ndo sa vaha sa iyo sii mi ta cua cucuca
ndo sa ndisa cuii. Zata ndo xuhun cuaan
vaha ta zahma cuisi sa cua ndɨhvɨ ndo ta
ma cucahan ca nuu ndo. Ta zata ndo col-
irio quehe nuu ndo ta cua cuu nandyehe
ndo. (Cuñi si catyi si vatyi nazama ñu
cuhva iyo ñu ta nanducu ñu sa vaha ɨɨn ñi
sii maa ra Ndyoo.)
19 Saha xein tuhun vaha sii ñiyɨvɨ, ta cañi
sii ñu vatyi cuñi xein sii ñu. Yucuan cuenda
zavehi cuhva cuan sihin maa ndo. Ta vi-
tyi cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo ta
zavaha ndo sa vaha sa ndisa cuii.
20 Ndyehe ndo vatyi nandyei yuvehe ta
cati. Yoo ra cua cuɨñɨ nduzi ta nuña ra
yuvehe, cua quɨhvi ta cua ndoi sihin ra. Ta
ɨɨn ñi cua cuu ra sihin.
21 Ta ñiyɨvɨ cua zahacanaa sii cuihna, cua
cuhve sa cundyaa ñu sihin mi nu ndyaca
ñehi tañi i zahacanei sii cuihna ta vityi
ndyei sihin Zuti nu ndyaca ñaha ra.
22 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi.”

4

Cuhva zacahnu ñu sii ra Ndyoo ndya glo-ria

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi tacoho
minoo yuvehe andɨvɨ. Ta i siñi tuqui nduzu
ra cahan sihin sa xihna ñi. Ñihi cahan ra
tañi nduzu minoo cutu. Ta i catyi ra sihin:
Ñaha ihya ta cua zañehi suun ñaa sa cua coo
cuee ca. Catyi ra.
2 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i situ cuii
Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i ndyehi vatyi ndyaa
minoo tyayu ra rey andɨvɨ ta ndyaa minoo
ra nuu si.
3 Ta ra ndyaa tyayu cuan, xiño xaan ra
tañi xiño yuu vaha sa nañi jaspe ta cor-
nalina. Ta siconduu minoo coo yahndyi sii
tyayu cuan ta xiño xaan si tañi yuu sa nañi
esmeralda.
4 Ta nu ndyaa tyayu cuan i ndyehi vatyi
siconduu yucu oco cumi tahan ca tyayu
rey. Ta yucuan ndyaa oco cumi tahan ra
sahnu ndyaca ñaha. Ñoho ra zahma cuisi,
ta minoo corona xuhun cuaan ñoho xiñi
tahan tahan ra.
5 Ta tyayu sa ndyaa mahñu cuan quita
tasa zavi ta sa cahan zavi ta inga nduzu
ndɨhɨ ca. Ta ityi nuu tyayu cuan cayu usa
tahan ñúhu. Ñúhu cuan cuu sa cuenda sa
usa tahan cuhva iyo sii Tatyi Ii.
6 Ta ityi nuu tyayu cuan iyo tucu minoo
sa caa tañi caa tyañuhu, zoco xiño xaan si
tañi ino. Ta siconduu nu nandyaa tyayu
cuan nandyaa cumi tahan quɨtɨ. Situ cuii
sɨtɨ nuu sii tɨ. Ityi nuu tɨ ta ityi sata tɨ.
7 Minoo tɨ caa tɨ tañi caa minoo ndicaha.
Ta quɨtɨ cu uu cuan, caa tɨ tañi caa minoo
toro. Quɨtɨ cu uñi cuan caa nuu tɨ tañi caa
nuu rayɨɨ. Quɨtɨ cu cumi cuan, caa tɨ tañi caa
minoo tazu sa ndava.
8 Ta sa cumi tahan quɨtɨ cuan iyo iñu
tahan ndisi tɨ sa minoo minoo tɨ. Ta iñi
sɨtɨ nuu nacahnu tandɨhɨ ndisi tɨ. Ñiyaca ta
ndyiyaca ñá sicuita quɨtɨ cuan sa catyi tɨ:
Yoho ra ndyaca ñaha nacahnu cuii cuun. Ii
xaan; ii xaan cuun. Iyon vityi, ta ndya ta
xihna cuii ñi iyon, ta cua coon tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
9 Tacuan zacahnu quɨtɨ cuan sii ra ndyaa
nu tyayu cuan. Ra ndito tandɨhɨ cuii
tyiemvu cuu ra, ta saha xaan tucu quɨtɨ
cuan tyahvi ndyoo sii ra.
10 Ta cuhva sa zavaha quɨtɨ cuan cuhva
cuan, i sicuɨñɨ sɨtɨ sa oco cumi tahan ra
sahnu ndyaca ñaha ityi nuu ra ndyaa nu
tyayu rey cuan, ta i zacahnu ra sii ra ndito
tandɨhɨ cuii tyiemvu. I tava tandɨhɨ ra
sahnu cuan corona ra, ta i saqui ra sii si ityi
nu tyayu cuan, ta i catyi ra:
11 Yoho ra ndyaca ñaha ta Ndyoo cuun sii
ndi.
Ra cahnu xaan ca cuun.
Tahan si sa zacahnu xaan ndi suun ta tyaa
xaan ndi yahvi suun.
Ta tahan si sa cundyaca ñohon sii tandɨhɨ
cuii sa iyo.
Vatyi i zavaha moo tandɨhɨ si.
I sino si vatyi tacuan cuñi moo.

5

Ihya cahan si sa cuenda minoo libro ta sa cuenda ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ra ndyaa
tyayu mahñu, ndaha ra minoo libro ndaha
siyo cuaha ra. Ndyaa letra sisi si, ta sata si.
Ta iyo usa tahan sa nacazi sii si.
2 Ta i ndyehi sii minoo ángel ñihi xaan,
ta saa xaan cahan ra, ta catyi ra: ¿Yoo ra
cuu ra cahnu sa ndisa cuii ta sii ra tahan si
sa nuña ra sa nacazi libro ya? ¿Yoo ra cua
nuña libro ya? Catyi ra.
3 Tacuan ta yoñi i cuu nuña libro cuan
ta ndyehe sisi si. Yoñi minoo ra ñiñi xaan
andɨvɨ a nu ñuhu a xu ñuhu ta cuu nuña ra
sii si.
4 Ta i sacu xein vatyi yoñi sa cuu nuña sii
si ta ndyehe sisi si.
5 Tacuan ta minoo ra sahnu ndyaca ñaha
i catyi ra sihin: Ma vacun. Iyo minoo ra
cahnu, ñiyɨvɨ ra Judá. Ta zuun tucu ñiyɨvɨ
ra David cuu ra. Sa i zahacanaa maa ra, ta
cuu cani ra sii sa usa tahan sa nacazi libro
cuan ta nuña ra sii si.
6 Ta i ndyehi vatyi mahñu nu yucu tyayu
ta sa cumi tahan quɨtɨ ta tandɨhɨ ra sahnu
ndyaca ñaha cuan nandyaa minoo ra caa
tañi caa minoo mvee ticatyi sa i sahñi
ñiyɨvɨ. Usa tahan ndɨquɨ tɨ, ta usa tahan sɨtɨ
nuu tɨ sa cuu cuenda sa usa tahan cuhva
iyo sii Tatyi Ii ra Ndyoo sa tasi ra Ndyoo
nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
7 Tacuan ta i sahan ra cu mvee ticatyi
cuan, ta i quihin ra libro sa ñaa ra ndyaa
tyayu cahnu cuan ndaha cuaha ra.
8 Ta cuhva i quihin ra libro cuan ta sa
cumi tahan quɨtɨ cuan sihin sa oco cumi
tahan ra sahnu ndyaca ñaha cuan i sicuɨñɨ
sɨtɨ ra ityi nuu ra cu mvee ticatyi cuan.

Tahan tahan ra cuan ndaha ra arpa ra ta ndaha ra minoo coho xuhun cuaan. Sisi coho cuan cayu cutu. Ta cutu cuan cuu xico sa sica tahvi ñiyɨvɨ ra Ndyoo sii ra.

9 Ta cuhva sa yucu ra yucuan, i sata ra minoo yaa saa. Tyehen catyi si:

Yoho, minoo ra vaha xaan cuun.
Yucuan cuenda cuu cuhun libro ta canun sa ndazi yuhu si.
Vatyi yoho, sohon sa cahñi ñiyɨvɨ suun. Satun nɨñun, ta sihin si zanduvohon sii ndi sihin ra Ndyoo.
Ta ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuu ndi, ta zɨɨn zɨɨn cuhva cahan ndi.
Ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn tata cuu ndi.

10 I sohon cuhva sii ndi ta cuu ndi rey ta cuu ndi ra cu zutu sa cuenda ra Ndyoo, ta cua cundyaca ñaha ndi ñuu ñiyɨvɨ.

11 Tacuan i sata ra cuan yaa cuan, ta zɨquɨ i nandyehi inga saha ta siñi nduzu ángel sa nandyaa siconduu nu ndyaa tyayu cahnu ta nu yucu sa cumi tahan quɨtɨ sihin sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha. Cuaha xaan cuaha xaan ángel cuenda millón.

12 Saa xaan i cahan si, ta catyi si:

Ra cu mvee ticatyi sa sahñi ñiyɨvɨ, ra vaha xaan cuu ra.
Yucuan cuenda iyo xaan cuhva sii ra.
Iyo xaan sa sii ra.
Iyo xaan sa siñi tuñi sii ra.
Cuu xaan cundyaca ñaha ra.
Tahan si sa zacahnu xaan ñiyɨvɨ sii ra.
Ra cahnu xaan ca cuu maa ra.
Catyi ángel cuan.

13 Ta zɨquɨ siñi vatyi cahan tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo, sa iyo ityi zɨquɨ, ta sa iyo nu ñuhu ta sa iyo xu ñuhu ta sa iyo sisi tyañuhu. Tandɨhɨ cuii sa i zavaha ra Ndyoo i cahan si ta catyi si:

Cahnu xaan cuu ra ndyaa tyayu cahnu cuan sihin ra cu mvee ticatyi cuan.
Iyo xaan cuhva sii ra, ta cuu xaan cundyaca ñaha ra.
Tahan si zacahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.

14 Ta sa cumi tahan quɨtɨ cuan i catyi tɨ:

¡Nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa!

Tacuan ta tandɨhɨ sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha i sicuiñɨ sɨtɨ ra, ta i zacahnu ra sii ra ndito tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.

6

Nuña ra usa tahan sa ndazi yuhu libro

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo, i nuña ra minoo sa usa tahan sa ndazi yuhu libro cuan. Ta siñi sa cahan minoo sa cumi tahan quɨtɨ sa yucu yucuan. Saa xaan i cahan tɨ tañi cahan zavi ta catyi tɨ: ¡Ñaha ihya ta ndyehun! Catyi tɨ.

2 Ta zɨquɨ i ndyehi minoo caballo cuisi. Yozo minoo ra sii tɨ, ta ndaha ra minoo nduva. I ñihi ra minoo corona ñoho xiñi ra vatyi sahñi tahan ra ta zahacanaa ra, ta cua zahacanaa ca ra nu cuahan ra.

3 Ta ra cu Mvee Ticatyi i nuña ra sa cu uu sa ndazi yuhu libro cuan. Ta siñi sa cahan sa cu uu quɨtɨ cuan, ta catyi tɨ: ¡Ñaha ta ndyehun!

4 Tacuan ta i quita inga caballo. Caballo cuaha cuu tɨ. Ta ra yozo sii tɨ, iyo cuhva sii ra quindyaa ra cuhva vaha yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua quisaha cahñi ñiyɨvɨ sii tahan ñu. Ta ra yozo caballo cuan i ñihi ra minoo espada cahnu xaan.

5 Yaha cuan ta zɨquɨ i nuña ra cu Mvee Ticatyi cuan sa cu uñi sa ndazi yuhu libro cuan ta siñi sa cahan sa cu uñi tahan quɨtɨ cuan, ta i catyi tɨ: ¡Ñaha ta ndyehun! Ta i ndyehi inga caballo toon. Ta ra yozo sii tɨ ñaa ra minoo ticatya.

6 Ta mahñu nu yucu sa cumi tahan quɨtɨ cuan, siñi minoo nduzu tañi cahan ñiyɨvɨ ta catyi si:

Minoo kilo nuñi, yahvi xaan cua cundyaa si.
Ta tacuan tucu sɨtɨ cebada, yahvi xaan cua cundyaa si.
Zoco cua coo cuaha azetye ta vino.
Catyi nduzu cuan.

7 Cuhva sa nuña ra cu Mvee Ticatyi sa cu cumi tahan sa ndazi yuhu libro cuan, i siñi vatyi cahan sa cu cumi tahan quɨtɨ cuan ta catyi tɨ: ¡Ñaha ta ndyehun!

8 Ta i ndyehi sii minoo caballo cuaan. Ta ra sa yozo sii tɨ, nañi ra Tuhun Sihi Ñiyɨvɨ. Ta ityi sata ra vasi inga ra sa nañi Andyaya. I ñihi ra cuan cuhva zɨquɨ zuhva ñuu ñiyɨvɨ sa cahñi ra ñiyɨvɨ. Sahñi ra sii ñu sihin cuhva i zacanda ra cuatyi ta sihin tama, ta sihin cuehe ta sihin quɨtɨ xaan.

9 Yaha cuan, ta zɨquɨ i nuña ra cu Mvee
Ticatyi sa cu ohon tahan sa ndazi yuhu
libro cuan, ta i ndyehi minoo altar, ta xuu
si i ndyehi añima ñiyɨvɨ i sihi sa cuenda
Tuhun Ndyoo ta sa cuenda sa nacatyi xaan
ñu Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
10 Ta i cana saa ñu sihin minoo nduzu
saa xaan, ta catyi ñu: Zutu mañi yuu, ii
xaan moo, ta ndoo xaan zavohon, ¿ta ama
ta cua tyicuhvon sii ñiyɨvɨ ta cua tasi tuñun
sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi maa ñu cuu ñu i
sahñi sii ndi? Catyi ñu.
11 Tacuan i cuu si, ta i saha ra zahma cuisi
ndɨhvɨ tandɨhɨ ñu cahan, ta i catyi ra sihin
ñu vatyi naquitatu ñu zuhva ca quɨvɨ vatyi
cumañi ca casi tahan ñu, tandɨhɨ ca ñu sa
cua cahñi ñiyɨvɨ sa cuenda ra Cristo cuhva
i sihi maa ñu.
12 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi sa nuña ra cu
Mvee Ticatyi sii sa cu iñu tahan sa ndazi
yuhu libro cuan. Sa yaha i nuña ra sii si, ta
zɨquɨ i taan minoo sa ñihi xaan. I ndutoon
xaan ñicandyi tañi zahma toon. Ta luna, i
nducuaha si tañi caa nɨñɨ.
13 Ta tiñoo sa iyo andɨvɨ, i canacoyo tɨ
ndya nu ñuhu tañi coyo tandɨhɨ yucu vixi
tatu nu yutya si tatu ñihi xaan caa tatyi.
14 Ta zɨquɨ i ndata zava yutyi andɨvɨ, ta i
natuu si tañi natuu minoo tutu. Ta tandɨhɨ
yucu ta tandɨhɨ ñuhu sa ndyaa mahñu
tyañuhu, i nacanda si ta i nazama si nu
ndyaa si.
15 Ta tandɨhɨ ra cu rey ta ra nahnu ta
ra cuca ta ra ñiñi ta ra ndyaca ñaha sihin
tandɨhɨ ra cu muzu ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ
ndya vaha ñi, cua quɨhvɨ xehe ñu sisi ñuhu
ta sisi yavi yuu ta tɨcuɨ yuu sa iyo yucu.
16 Ta cua cahan ñu sihin yucu ta sihin
yuu, ta catyi ñu: Canacava ndo zɨquɨ ndi,
ta tyixehe ndo sii ndi sii ra ndyaa tyayu
cahnu cuan ta sii ra cu Mvee Ticatyi cuan
vatyi sa cuxaan xaan ra vityi.
17 Sa saa quɨvɨ cuxaan xaan ra sa ndisa,
ta yoñi cua cuu cundyee iñi sii si. Catyi ñu.

7

Ñiyɨvɨ hebreo sa cuu ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa ndisa

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi cumi tahan
ángel. Nandyaa ra sa cumi tahan sɨquɨ ñuu
ñiyɨvɨ, ta ñá saha ra yaha tatyi. Yucuan
cuenda ñá cuu cava tatyi ñuu ñiyɨvɨ ta nu
nu tyañuhu ta nu nu yutu. Ñahñi maa tatyi
i caa.
2 Ta i ndyehi sii inga ángel. Vasi ra ndya
ityi caña ñicandyi, ta ndyizo ra zeyu ra
Ndyoo ndito. I cana saa ra ta cahan ra sihin
inga cumi tahan ángel cuan vatyi sa cumi
tahan ra cuan iyo cuhva sii ra sa zatɨvɨ ra
ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu.
3 Zoco ángel sa vasi cuan, i catyi ra sihin
ra: Cuatu noo ndo. Ma zatɨvɨ ñaha ndo sii
ñuu ñiyɨvɨ ta sii tyañuhu ta nu sii yutu ndya
cua tyaa xihne zeyu ra Ndyoo Zutu yo yɨquɨ
nuu ñiyɨvɨ sa cuu muzu maa ra Ndyoo.
4 Tacuan i cuu si, ta siñi nacatyi ra yozo
tahan ñiyɨvɨ i tyaa ra zeyu cuan. Ta cuu si
minoo ziendu uu xico cumi mil ñiyɨvɨ sisi
tandɨhɨ sa usi uu ityi ñiyɨvɨ hebreo.
5 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Judá. Usi
uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Rubén. Usi uu mil
ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Gad.
6 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Aser. Usi
uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Neftalí. Usi uu
mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Manasés.
7 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Simeón.
Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Leví. Usi uu
mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Isacar.
8 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Zabulón.
Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra José. Ta usi
uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Benjamín.

Ndyehe ra cuaha xaan ñiyɨvɨ ñoho zahma cuisi

9 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi sii cuaha
xaan ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tata cuu ñu
ta tandɨhɨ cuii nación ta tandɨhɨ cuii ñuu. Ta
zɨɨn zɨɨn yuhu cahan ñu, tandɨhɨ nuu zahan
ta tyehen ñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Nandyaa ñu
cuan ityi nuu tyayu cahnu, ta nandyaa ñu
ityi nuu ra cu Mvee Ticatyi. Cuaha xaan
cuaha xaan ñiyɨvɨ cuu ñu ndya cuhva yoñi
cuu cahvi sii ñu. Ñoho ñu zahma cuisi, ta
ñaa ñu ndaha ticaha.
10 Tandɨhɨ ñu cana saa ñu sihin minoo
nduzu saa xaan, ta catyi ñu:
Ra Ndyoo, ra ndyaa tyayu cahnu cuu ra
zacacu sii ndi,
Ta ra cu Mvee Ticatyi cuu ra zacacu sii ndi.
Catyi ñu.
11 Ta tandɨhɨ cuii ángel cuan nandyaa ra
siconduu ra nu ndyaa tyayu cahnu cuan ta
nu yucu tandɨhɨ ra sahnu ndyaca ñaha ta nu

yucu sa cumi tahan quɨtɨ. Ta tandɨhɨ cuii ángel cuan i sicava ndyayu ra nu ñuhu ityi nuu tyayu cahnu cuan, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.

12 Ta i catyi tandɨhɨ ángel:
Yoho Ndyoo Zutu ndi, nazacahnu xaan maa ndi suun.
Tyaqui xaan coon. Cuaha xaan sa siñi tuñi iyo suun.
Nacuhva xaan ñiyɨvɨ tyahvi ndyoo suun, ta nazacahnu ñu suun.
Cuaha xaan cuhva iyo suun, ta cuaha xaan sa ndyaca ñohon.
Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa tandɨhɨ cuii tyiemvu.

13 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ minoo ra sahnu ndyaca ñaha i ndaca tuhun ra sii, ta catyi ra: ¿Yoo ñiyɨvɨ cuu ñu sa ñoho zahma cuisi ña? ¿Ta ndya ityi i quisi ñu? Catyi ra.

14 Ta i catyi sihin ra: Tata, sa sito moo. Ta zɨquɨ i catyi ra sihin mi: I quita ñu ndya nu iyo tundoho cahnu xaan. Sa nacatya ñu zahma ñu ta nducuisi zahma ñu sihin niñɨ ra cu Mvee Ticatyi. (Cuñi si catyi si vatyi sa nduvaha añima ñu sa cuenda ra Cristo.)

15 Ta vityi nandyaa ñu ityi nuu tyayu maa ra Ndyoo. Ndyiyaca ta ñiyaca zatyiño ñu tyiño ra sisi vehe nu zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Ta maa ra sa ndyaa tyayu cahnu cuan zacuenda ra sii ñu vatyi ndyaa ra sihin ñu.

16 Ma cuzoco ca ñu. Ta ma cu-ityi ca ñu. Ma cahmi ca ñicandyi sii ñu, ta ma quehe ca yoco sa ihñi sii ñu.

17 Vatyi ra cu Mvee Ticatyi, ra ndyaa yatyi ñi tyayu cahnu cuan, cua zacuenda ra sii ñu tañi sa mvee ticatyi zono ra cuu sii ñu, ta cua cundyaca ra sii ñu nu iyo ndutya coho ñu, ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta cua zanaa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tucuihya iñi sii ñu.

8

Nuña ra sa cu usa tahan sa ndazi yuhu libro

1 I nuña ra cu Mvee Ticatyi sii sa cu usa tahan sa ndazi yuhu libro, ta cuhva cuan i cutaxi gloria tañi zava ora.

2 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi sa usa tahan ángel sa nandyaa ityi nuu ra Ndyoo, i ñihi minoo minoo ra minoo cutu.

3 Ta zɨquɨ i quisi inga ángel, ta i sicuiñɨ ndyaa ra ityi nuu altar. Ñaa ra minoo cuun xuhun cuaan. Ta i ñihi ra cuaha xaan cutu vatyi cua cahmi ra sii si nuu altar xuhun cuaan sa ndyaa ityi nuu tyayu cahnu. Cua cahmi ra sii si ityi nuu ra Ndyoo cuhva sa cahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo sihin ra. Ta cua quihin ra Ndyoo xico cutu ta oración cuan.

4 Ta i quita ñuhma cutu cuan sisi sa ndaha ángel cuan, ta i ndaa si ndya nuu ra Ndyoo ɨin ñi sihin oración sa zavaha ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra.

5 Ta zɨquɨ i zacutu ángel cuan cuun cuan sihin ñúhu sa cayu nu altar. Ta i cañi ra ñúhu cuan nu ñuhu ñiyɨvɨ. Ta sicoo minoo nduzu ñihi xaan tañi cahan zavi, ta sicoo xaan inga nduzu ta tasa zavi, ta i taan ndɨhɨ ca.

Tɨvɨ ángel cuan cutu

6 Tacuan i cuu si, ta i nacundyaa listo tandɨhɨ sa usa tahan ángel cuan vatyi cua tɨvɨ ra cutu ra.

7 Ta ángel sa xihna ñi cuan i tɨvɨ ra cutu ra, ta zaca noo yuu zavi ta ñúhu ta niñɨ i canacava nu ñuhu ñiyɨvɨ. Ta i cayu sa yatyi zava ñuu ñiyɨvɨ sihin yutu ta cuhu.

8 Ta zɨquɨ sa cu uu ángel cuan, i tɨvɨ ra cutu ra, ta i canacava tañi minoo yucu cahnu sisi tyañuhu. Cayu si i canacava si. Ta sa yatyi zava tyañuhu i nduu si niñɨ.

9 Ta quɨtɨ sa iyo sisi tyañuhu nu nduu niñɨ cuan, i sihi tɨ. Ta i tɨvɨ cuaha xaan barco.

10 Tacuan ta zɨquɨ i tɨvɨ tucu ángel sa cu uñi cuan cutu ra ta i canacava minoo tiñoo cahnu xaan. Cayu xaan tɨ tañi minoo ñúhu. I canacava tɨ nuu sa yatyi zava yuu sa iyo ñuhu ñiyɨvɨ ta nu cuaha xaan zoco ndutya.

11 Nañi tiñoo cuan Ajenjo vatyi ndu-uva tandɨhɨ ndutya nu canacava tɨ, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sihi vatyi sihi ñu ndutya cuan, ta uva xaan si.

12 Tacuan ta i tɨvɨ tucu sa cu cumi tahan ángel cuan cutu ra. Cuhva cuan ta i tɨvɨ sa yatyi zava ñicandyi ta sa yatyi zava yoo ta sa yatyi zava tiñoo. I nduñaa sa yatyi zava ñicandyi ta sa yatyi zava yoo ta sa yatyi zava tiñoo. Yucuan cuenda ñá ndundisi vaha ca ora, ta i nduñaa ca sa sa cuaa.

13 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ndava minoo ángel ta cuahan ra zava mahñu andɨvɨ. Ta saa xaan i cahan ra ta siñi sa cahan ra.

Tyehen catyi ra: ¡Ndahvi ñi cuu ñiyɨvɨ iyo ñuu ñiyɨvɨ!, vatyi sa cuñi tɨvɨ inga uñi tahan ángel cutu ra.

9

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ ángel cu ohon cuan i tɨvɨ ra cutu ra, ta i ndyehi sii minoo ra caa tañi caa minoo tiñoo. I quita ra ndya andɨvɨ, ta i canacava ra ndya nu ñuhu. Ta ñaa maa ra ndaha tɨcuɨ sa cuu nuña yavi cono xaan nu ñoho ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha.

2 Ta i nuña ra sii si, ta i quita ñuhma tañi quita ñuhma minoo nu cayu siin. Ta i nduñaa ñicandyi, sihin ñuhma sa quita yavi cuan, ta ñuhma xaan i nduu nacahnu.

3 Ta i quita quɨtɨ tañi caa tɨca sisi ñuhma cuan, ta i ndava tɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta quɨtɨ xaan cuu tɨ, tañi xaan tizuhma sa iyo nu ñuhu.

4 Ta tɨca xaan cuan, cuu zandyehe tɨ tundoho sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ñahñi zeyu ra Ndyoo ndyaa yɨquɨ nuu. Zoco ma cuu zatɨvɨ tɨ cuhu ta nu yutu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.

5 Ta ña cuu cahñi tɨ sii ñiyɨvɨ. Maa sa ndyehe ñi ñu tundoho ohon yoo. Cua zandyehe quɨtɨ cuan tundoho sii ñu tañi zandyehe tizuhma tundoho sii yo vatyi cua tyaa tɨ sii ñu.

6 Quɨvɨ cuan cua cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu, zoco ma ñihi ñu cuhva. Cua nanducu xaan ñu cuhva cuu ñu, zoco ma cuu cuu ñu.

7 Tɨca cuan caa tɨ tañi caa caballo nahnu. Quɨtɨ cuahan nu iyo cuatyi. Ta xiñi tɨ caa si tañi sa ñoho minoo corona xuhun cuaan. Ta nuu tɨ caa tañi caa nuu ñiyɨvɨ.

8 Ixi xiñi tɨ caa tañi caa ixi xiñi ñu zɨhɨ. Ta noho tɨ caa tañi caa noho ndicaha.

9 Ta iyo minoo zoo tɨ ndava xaan si tañi caa. Ta tatu cua ndava tɨ, cuaha xaan nduzu zavaha ndisi tɨ tañi nduzu zavaha cuaha xaan carreta sa xita caballo tatu cuahan tɨ nu iyo cuatyi.

10 Zuhma tɨ cuu tañi zuhma tizuhma. Iyo minoo iñu xaan nuu si. Ta sihin zuhma tɨ cua zandyehe tɨ tundoho sii ñiyɨvɨ ohon yoo.

11 Iyo ra ndyaca ñaha sii tɨca xaan cuan. Zuun ra cuu ra sa ndyaca ñaha yavi nu ñoho ñiyɨvɨ i zavaha sa ña vaha. Nañi ra Abadón sihin zahan hebreo. Ta ñiyɨvɨ cahan zahan griego catyi ñu vatyi Apolión nañi ra. Cuñi si catyi si ra zatɨvɨ.

12 Yucuan cuu sa xihna ñi tundoho. Ndyaa coo uu tahan ca.

13 Ra ángel cu iñu cuan i tɨvɨ ra cutu ra ta siñi nduzu cahan minoo ra. Quita nduzu cuan nu ndyaa tandɨhɨ sa cumi tahan tutu altar xuhun cuaan sa ndyaa ityi nuu ra Ndyoo.

14 Ña ángel cu iñu cuan cutu ra, ta i catyi ra cahan cuan sihin ra: Ndasun sii sa cumi tahan ángel nuhñi nu ndyaa yutya cahnu Eufrates.

15 Ta tacuan ta i ndasi sa cumi tahan ángel vatyi sa ndatu listo ra sa cuenda cuhva cuan ta sa cuenda quɨvɨ cuan ta sa cuenda yoo cuan ta cuiya cuan. Ta sa tahan si cuhva sa ndatu xaan ra, ta cua zavaha ra tyiño sa tahan si sii ra. Cua cahñi ra sa yatyi zava ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

16 I ndyehi cuaha xaan zandaru ángel cuan; yozo ra caballo ta cuahan ra. Ta siñi vatyi uu ziendu millón ra cuu ra.

17 Tyehen cuu cuhva caa caballo cuan sisi sa i ndyehi. Ra yozo sii tɨ ñoho minoo caa yɨquɨ ndyica ra. Iyo si cuaha si. Iyo si azu si, ta iyo si cuaan si. Xiñi caballo cuan caa si tañi caa xiñi ndicaha. Ta yuhu tɨ quita ñúhu ta ñuhma ta azufre.

18 Ta sihin ñúhu ta ñuhma ta azufre sa quita yuhu caballo cuan, i sihi sa yatyi zava ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

19 Vatyi iyo cuhva sii tɨ sihin yuhu tɨ ta sihin zuhma tɨ. Zuhma tɨ caa tañi caa coo sihin xiñi tɨ. Ta sihin si zañicuehe tɨ sii ñiyɨvɨ.

20 Zoco numaa sihi xaan ñiyɨvɨ sihin tundoho cuan, zoco inga ñiyɨvɨ sa ñá sihi, ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. Ñá zaña ñu sa zacahnu ñu sii cuihna ta sii ndyoo xuhun cuaan ta ndyoo xuhun cuisi ta ndyoo caa ta ndyoo yuu ta ndyoo yutu. Zacahnu ñu sii si vazu ña ndyehe si ta ña siñi si ta ña cuu caca si.

21 Ta ñá zaña ñu tuhun sa sahñi ñu sii ñiyɨvɨ ta sa zatazi ñu ta sa zuhu ñu ta sa quixi rayɨɨ sihin ñaha ta ñá tandaha ra ta sa quixi ra sihin ñazɨhɨ inga ra. Ñá zaña ñu sii tandɨhɨ cuii cuatyi zavaha ñu.

10

Minoo ángel sa ndyizo minoo libro luhlu

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi sii inga ángel ñihi xaan. I quita ra andɨvɨ ta vasi noo ra

ndya nu ñuhu. Ñoho ra sisi minoo vico, ta ñoho minoo coo yahndyi xiñi ra. Ndisi xaan nuu ra tañi ñicandyi, ta saha ra ndisi xaan si tañi cayu ñúhu.

2 Ta ndaha ra minoo libro luhlu, ta nuña si. Ta i sañi ra saha siyo cuaha ra nu tyañuhu, ta i sañi ra saha siyo zatyi ra nu ñuhu.

3 Ta zɨquɨ i cana saa ra sihin minoo nduzu ñihi xaan tañi tana minoo ndicaha. Cuhva sa cana saa ra, i siñi usa tahan nduzu tañi nduzu zavi.

4 Ta sa yaha cahan zavi cuan ta zɨquɨ cua tyei sii si, zoco siñi mino nduzu sa quita andɨvɨ ta tyehen catyi si sihin: Cucumi xehun cuhva i cahan sa usa tahan nduzu zavi cuan, ta ma tyoon sii si.

5 Ta zɨquɨ i ndyehi ángel sa sañi saha siyo cuaha ra nu tyañuhu ta saha siyo zatyi ra nu ñuhu vatyi i zandaa ra ndaha siyo cuaha ra ndya andɨvɨ.

6 Ta i tyiñaha ra Ndyoo. Cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ra ndito tandɨhɨ cuii tyiemvu, ra i zavaha andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu ta tandɨhɨ cuii sa iyo. Ta i catyi ángel cuan: Sa cua ndɨhɨ tuhun

7 vatyi tatu sa quisaha tɨvɨ ra ángel cu usa cuan cutu ra, cuñi si catyi si vatyi sa yaha zavaha ra Ndyoo cuhva xehe sa cua zavaha ra tañi sa zacoto ra sii ra cu muzu ra, ra cu profeta.

8 Tacuan i catyi ángel cuan, ta zɨquɨ i siñi tuqui nduzu sa tuhve siñi. Minoo nduzu sa quita andɨvɨ cuu si, ta i cahan si sihin inga saha, ta catyi si: Cuahan ta cuhun libro luhlu sa ndaha ángel ra nandyaa nu tyañuhu ta nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Catyi ra.

9 Ta i sehin nu nandyaa ángel cuan, ta i sique libro luhlu cuan sii ra, ta i catyi maa ra sihin: Cuhun sii si, ta casun sii si. Vixi xaan cua cuu si sisi yuhun tañi tyahiñu ñuñu. Zoco cua ndu-uva xaan si sisun.

10 Ta tacuan i zavehi. I quihin libro luhlu sa ndaha ángel cuan, ta i sasi sii si. Sisi yuhi vixi xaan i cuu si tañi tyahiñu, zoco i ndu-uva xaan si sisi sa yaha sasi sii si.

11 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin: Vityi cuñi si sa nacatyi moo cuhva catyi ra Ndyoo nu libro cuan yozo caa cua cuu si sa cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ ta cuaha xaan nación ta sa cuenda ñiyɨvɨ cahan zɨɨn zɨɨn zahan ta sa cuenda ra ndyaca ñaha sii ñu, ndɨhɨ ca.

11

Uu tahan ra saha sa ndaa

1 Tacuan ta zɨquɨ i saha ra minoo tuñɨɨ sii, ta cua tyicuhve sihin si, ta i catyi ángel cuan sihin: Nduviton ta tyicuhvon vehe ñuhu ra Ndyoo ta altar si ta cahvun yozo tahan ñiyɨvɨ zacahnu sii ra Ndyoo yucuan.

2 Zoco nu cuu nuquehe vehe ñuhu, ma tyicuhvon vatyi cua ndoo si cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua zanduquiñi caa ñu sii ñuu vaha xaan ya uu xico uu yoo.

3 Ta cua tasi sii uu tahan ra cua cuhva sa ndaa sa cuenda mi. Cua ndɨhvɨ ra zahma toon, ta cua cahan ra sa cuenda mi mil uu ziendu uñi xico quɨvɨ.

4 Sa uu tahan ra ya cua cuu ra tañi uu tahan yutu olivos ta cua cuu ra tañi uu tahan candelero sa ndyaa ityi nuu ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ yo.

5 Tatu iyo ñiyɨvɨ cuñi cuhva tundoho sii ra, cua quita ñúhu yuhu ra ta cua cahmi si sii ñiyɨvɨ cuxaan sii ra. Cuhva cuan cua cuu ñiyɨvɨ tatu cuñi ñu cuhva ñu tundoho sii ra.

6 Sa uu tahan ra ya, iyo cuhva sii ra ta cuu cazi ra andɨvɨ ta ma coon zavi tandɨhɨ quɨvɨ sa cua cahan ra sa cuenda ra Ndyoo. Ta iyo tucu cuhva sii ra sa nazama ra ndutya ta cua nduu si nɨñɨ, ta cua cuu zandyehe xaan ra tundoho sii ñiyɨvɨ. Cua quihin cuehe sii ñu, ta cua coo inga tundoho sii ñu yozo cuhva cuñi maa ra.

7 Zoco quɨvɨ sa yaha saha ra tandɨhɨ sa ndaa, cuhva cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua quita minoo quɨtɨ xaan sisi yavi nu ñoho ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha, ta cua cahñi tahan tɨ sihin ra, ta cua zahacanaa tɨ ta cua cahñi tɨ sii ra.

8 Cua cava coño ñuhu ra ityi cahnu ñuu cahnu nu i sahñi ñiyɨvɨ sii ra ndyaca ñaha sii yo. Catyi tucu ñiyɨvɨ vatyi nañi ñuu cuan Sodoma ta nañi si Egipto vatyi cuaha xaan cuatyi zavaha ñiyɨvɨ ñuu cuan.

9 Ta uñi quɨvɨ zazava ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu ta zɨɨn zɨɨn tata ta ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación, ñu cahan zɨɨn zɨɨn zahan cua ndyehe ñu sii coño ñuhu ra, ta ma cuhva ñu sa quɨhvɨ si ñuhu.

10 Ta zɨɨ xaan cua cuñi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi sihi ra cuan. Cua cuzɨɨ xaan iñi ñu, ta cua tasi ñu regalo sii amigo ñu vatyi sihi uu tahan ra saha sa ndaa cuan ta zayanga xaan ra sii ñu.
11 Zoco cua yaha uñi quɨvɨ zazava, ta zɨquɨ cua zanandoto ra Ndyoo sii ra, ta cua nduvita ra inga saha. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyehe, cua yuhu xaan ñu.
12 Ta zɨquɨ sa uu tahan ra saha sa ndaa, cua cuɨñɨ ra minoo nduzu saa xaan sa quita andɨvɨ, ta cua catyi si sihin ra: Ñaha ndo. Ndaa ndo ihya. Catyi si. Ta cua ndaa ra ndya andɨvɨ sisi minoo vico, ta cua ndyehe ra xaan iñi sii ra cuhva cuan.
13 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i taan minoo sa ñihi xaan, ta i nacoyo xaan vehe minoo parte ñuu cuan, ta i sihi usa tahan mil ñiyɨvɨ sa cuenda sa taan cuan. Ta ñiyɨvɨ sa nandoo i yuhu xaan ñu, ta i zacahnu ñu sii Ndyoo ra ndyaa andɨvɨ.
14 Tacuan cua cuu sa cu uu tundoho, ta sa yatyi cua coo tucu sa cu uñi tundoho.

Tɨvɨ ángel sa cu usa cuan cutu ra

15 Tacuan ta zɨquɨ i tɨvɨ ángel sa cu usa cuan cutu ra, ta zɨquɨ saa xaan i quisaha cahan ñiyɨvɨ sisi gloria, ta i catyi ñu: Vityi cua cundyaca ñaha ra Ndyoo ta ra Cristo sii tandɨhɨ sa i sindyaca ñaha ñiyɨvɨ. Ta cua cundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.
16 Ta sa oco cumi tahan ra sahnu, ra ndyaa nu tyayu ityi nuu ra Ndyoo, i sicava ndyayu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.
17 Tyehen i catyi ra:

Nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun, Ndyoo
ra ndyaca ñaha, ra iyo tandɨhɨ cuii
cuhva sii.
Moo cuu ra sa iyo nu quisaha si, ta ndito
moo vityi,
Ta cua cunditon tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun vatyi
cahnu xaan cuhva iyo suun,
Ta vityi sa quisaha cundyaca ñaha moo sii
tandɨhɨ.

18 I cuxaan xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin moo,
zoco vityi sa saa quɨvɨ cua cuxoon
sihin maa ñu.
Vityi sa saa si quɨvɨ cua tyicuhvon sii ñiyɨvɨ
i sihi,
Zoco cua cuhvon sa vaha sii ra cu profeton
ta sii ra cu muzun,
Ta cua cuhvon sa vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
cuñi xaan suun ta sii ñu yuhu suun
vazu cahnu ñu a vazu luhlu ñu.
Ta sa saa si cuhva cua zanaa moo sii ñiyɨvɨ
i zatɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

19 Tacuan i catyi tandɨhɨ ra sahnu ndyaca ñaha ta zɨquɨ i nuña yuvehe vehe maa ra Ndyoo sa iyo andɨvɨ, ta sisi vehe ra i ndyehi minoo satu sa cuenda tyiño sahnu i zandaa ra Ndyoo. Ta i sicoo xaan tasa zavi ta nduzu ñihi, ta cahan zavi. Ta i taan, ta i coon xaan yuu zavi.

12

Cuhva i zavaha minoo dragón sihin minoo ñaha

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i sicoo minoo sa iyo cahnu xaan andɨvɨ. I ndyehi sii minoo ñaha, ta zahma ña cuu ñicandyi ta sañi ña nu yoo. Iñi usi uu tahan tiñoo xiñi ña, ta cuu si corona ña.
2 Ñoho zehe ña, ta sacu saa ña. Uhvi sisi ña vatyi sa cuñi cacu si.
3 Ta zɨquɨ i quituu tucu inga sa iyo andɨvɨ. I ndyehi sii minoo dragón cahnu. Cuaha tɨ, ta iyo iñu tahan xiñi tɨ. Usi tahan ndɨquɨ tɨ. Ta ñoho minoo corona tahan tahan xiñi tɨ.
4 I xita cañoho tɨ sa yatyi zava tiñoo andɨvɨ sihin zuhma tɨ, ta i cañi tɨ sii tɨ nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i sicuiñɨ ndyaa tɨ ityi nuu ñaha sa cuñi cacu zehe vatyi cua casi tɨ sii zehe ña tatu sa cacu si.
5 Ta i zacacu ña sii zehe ña, ta rayɨɨ cuu ra, ta ityi nuu ca ñihi xaan cua cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta i quihin ra Ndyoo sii zehe ña, ta i sindyaca ra sii ra ndya nu ndyaa maa ra.
6 Ta zɨquɨ i sino ñaha cuan, ta i ndɨhvɨ ña sisi cuhu minoo nu sa i zanduvaha maa ra Ndyoo cuenda ña vatyi yucuan cua casi ña mil uu ziendu uñi xico quɨvɨ.
7 Ta zɨquɨ i sicoo minoo cuatyi andɨvɨ. Minoo ángel cahnu, ra sa nañi Miguel sihin ángel sa ndyaca ñaha ra, i sahñi tahan ra sihin dragón cuan ta sihin ángel ndɨhɨ sihin ra dragón cuan.
8 Ta ñá cuu zahacanaa dragón cuan. Yucuan cuenda ñá cuu ca ndoo quɨtɨ cuan andɨvɨ.

9 I tava ra Ndyoo sii ra andɨvɨ, ta i quisi ra
ñuu ñiyɨvɨ sihin ángel sa sino iñi sii ra vatyi i
tava tucu ra Ndyoo sii tandɨhɨ ra cuan. Ta
ra dragón cuan, zuun ñi ra cuu coo ta sa
naha, ta nañi ra cuihna, ta nañi ra Satanás,
ta zandavi ñaha ra sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ.
10 Ta zɨquɨ i siñi vatyi saa xaan cahan
minoo ra andɨvɨ, ta catyi ra: Vityi sa saa
cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Vityi iyo
xaan cuhva sii ra, ta ndyaca ñaha xaan ra,
ta tacuan tucu ra Cristo vatyi saha xaan
ra Ndyoo cuhva sii ra. Tacuan cuu si vityi
vatyi i tava ra Ndyoo sii cuihna, ta maa
cuihna cuu ra sahan ityi nuu ra Ndyoo ta
tyaa ra cuatyi sata ñu sino iñi ndyiyaca ta
ñiyaca.
11 Zoco i zahacanaa ñiyɨvɨ sino iñi sii ra
Ndyoo sii cuihna vatyi i sati ra cu Mvee
Ticatyi ra Ndyoo nɨñɨ ra. Ta i zahacanaa
tucu ñu sii ra vatyi i nacatyi ñu sihin ñiyɨvɨ
cuhva i sino iñi ñu sii ra Ndyoo, ta ñá yuhu
ñu sa cuu ñu cuenda ra.
12 Yucuan cuenda cuzɨɨ xaan iñi ndo,
ndoho sa iyo andɨvɨ, zoco ndahvi ndoho sa
iyo ñuu ñiyɨvɨ ta ndoho sa iyo tyañuhu vatyi
sa i noo cuihna ndya nu ndyaa ndo. Ta
cuxaan xaan ra vatyi sito ra vatyi ñahñi ca
quɨvɨ ra.
13 Ta cuhva sa ndyehe ra dragón cuan
vatyi i zavita ra Ndyoo sii ra ndya ñuu ñiyɨvɨ
ya, ta zɨquɨ i quisaha zayanga ra sii ñaha sa
i zacacu sii lee cuan.
14 Ta i saha ra Ndyoo uu tahan ndisi sii
ñaha cuan tañi sa iyo sii minoo tazu cahnu.
Yucuan cuenda i cuu ndava ña, ta i quɨhvɨ
ña sisi cuhu nu cua ñihi ña sa casi ña uñi
cuiya zazava, ta ma nañihi coo cuan sii ña.
15 Zoco coo cuan, i tava tɨ cuaha xaan
ndutya yuhu tɨ, ta i nduu si tañi minoo yuu,
ta cua zatyañi si sii ñaha cuan.
16 Zoco i tyindyee ñuhu sii ña vatyi i ndata
ñuhu, ta i quɨhvɨ ndutya sa i tava coo cuan
sihin yuhu tɨ.
17 Ta zɨquɨ i cuxaan xaan coo cuan sihin
ñaha cuan, ta yucuan cuenda i quita tɨ ta
cuahan tɨ vatyi cua cahñi tahan tɨ sihin
tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sa cuu zehe ñaha cuan.
Maa ñu cuu ñiyɨvɨ sa zavaha cuhva catyi ra
Ndyoo. Ta ndyico ñu sii sa ndisa sa i zañaha
ra Jesucristo.

13

Uu tahan quɨtɨ quiñi caa

1 I sicuɨñɨ ndyei nu ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu, ta
i ndyehi vatyi minoo quɨtɨ quiñi caa i quita
sisi tyañuhu. Usa tahan xiñi tɨ, ta usi tahan
ndɨquɨ tɨ. Tahan tahan ndɨquɨ tɨ ñoho minoo
corona. Ta tahan tahan xiñi tɨ ndyizo si
minoo tuhun quiñi.
2 Quɨtɨ sa i ndyehi, caa tɨ tañi caa minoo
cuɨñɨ. Zoco saha tɨ caa tañi saha oso, ta
yuhu tɨ cuu tañi yuhu ndicaha. Ra dragón
saha cuhva maa ra sii tɨ. Saha ra sa cundy-
aca ñaha tɨ, ta sa coo xaan cuhva sii tɨ.
3 Minoo xiñi quɨtɨ cuan, ndyehi vatyi sa
ñicuehe si, ta yucuan cuenda cuñi cuu tɨ.
Zoco i nduvaha tɨ nu ñicuehe tɨ, ta iyo xaan
i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta i sindyico
ñu sii quɨtɨ quiñi caa cuan cuhva i ndyehi.
4 Cua zacahnu ñu sii ra dragón vatyi saha
xaan ra cuhva sii quɨtɨ cuan, ta cua zac-
ahnu tucu ñu sii quɨtɨ cuan, ta catyi ñu: Yoñi
sa iyo cuhva sii tañi iyo cuhva sii quɨtɨ ya.
Tatu cahñi tahan ñiyɨvɨ sihin tɨ, zoco ma
zahacanaa ñu sii tɨ.
5 Saha dragón cuan vatyi zacahnu quɨtɨ
cuan zuun ñi sii maa tɨ sihin cuhva cahan
tɨ, ta cua cahan tɨ ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.
Ta uu xico uu yoo cua cundyaca ñaha tɨ.
6 Ta quiñi xaan cua cahan tɨ sii ra Ndyoo,
ta cua cahan tɨ ndya vaha ñi sii zɨvɨ ra
Ndyoo ta cuenda nu ndyaa ra Ndyoo ta
cuenda tandɨhɨ ñu sa iyo andɨvɨ.
7 Ta cua ñihi tɨ cuhva cahñi tahan tɨ sihin
ñiyɨvɨ ñoho cuenda ra Ndyoo, ta cua zaha-
canaa tɨ. Ta cua ñihi tɨ cuhva cundyaca ñaha
tɨ sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vazu zɨɨn zɨɨn
tata ñu ta zɨɨn zɨɨn zahan cahan ñu ta zɨɨn
zɨɨn ñuu ñu.
8 Ta ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo, cuee
ca sa sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa tyaa ra Ndyoo
cuhva vatyi cua cuu ra, ta cumi ra minoo
libro ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ cua cacu. Ta tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nu
libro cuan, cua zacahnu ñu sii quɨtɨ quiñi
caa cuan.
9 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho ndo sa
quehin.
10 Tatu cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii ndo ta tyihi ñu
sii ndo vehe caa, cuee ca cua quɨhɨ ndazi
tucu maa ñu cua zacuu ra Ndyoo. Ta ra cua
cahñi sii ndo sihin mityi, cua cuu tucu maa

ra sihin mityi. Yucuan cuenda cundyee xaan iñi ndo, ta cunɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo.

11 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi quita inga quɨtɨ quiñi caa sisi ñuhu. Ndyaa ndɨquɨ tɨ tañi ndɨquɨ mvee ticatyi, zoco cahan tɨ tañi cahan minoo dragón.

12 Iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii tɨ tañi iyo sii inga quɨtɨ sa quisi sa xihna ñi, ta yucuan cuenda zañiñi tɨ sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi zacahnu ñu sii inga quɨtɨ sa xihna ñi cuan. Maa tɨ cuu quɨtɨ yaha xaan iñi cuehe xiñi, zoco i nduvaha tɨ, ta ñá sihi tɨ.

13 Ta quɨtɨ sa quita sisi ñuhu cuan, i zavaha xaan tɨ sa ndyityi nahnu ndya cuhva cuu sii tɨ zacoon tɨ ñúhu sa quita andɨvɨ nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Ta i ndyehe ñiyɨvɨ cuhva zavaha tɨ.

14 Ta sihin sa ndyityi sa cuu zavaha tɨ ityi nuu quɨtɨ sa xihna ñi cuan, cua zandavi ñaha tɨ sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ta zɨquɨ cua catyi tɨ sihin ñu vatyi nazavaha ñu minoo ndyoo yutu cuhva caa inga quɨtɨ cuan. Maa tɨ cuu quɨtɨ ñicuehe xiñi sihin mityi, zoco ñá sihi tɨ.

15 Ta cua ñihi quɨtɨ cu uu cuan cuhva ta cua cuhva tɨ sa cundito sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa quɨtɨ sa xihna ñi cuan. Ta cua cuu cahan si, ta cua catyi si vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ña zacahnu sii si.

16 Ta cua tava tucu si tyiño vatyi cua cundyaa minoo marca sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ a siyo ndaha cuaha ñu a yɨquɨ nuu ñu. Cua ñihi tandɨhɨ ñiyɨvɨ marca cuan vazu cahnu ñu a luhlu ñu a cuca ñu a ndahvi ñu ta vazu muzu cuu ñu ta vazu yɨvɨ.

17 Ta yoñi cua cuu zata ta yoñi cua cuu xico tatu ña ndyaa marca cuan sii ñu a ndyaa zɨvɨ quɨtɨ cuan sii ñu a minoo número sa cuenda zɨvɨ tɨ.

18 Ihya cuñi si sa coo xaan sa siñi tuñi sii yo. Yoo ndoho iyo xaan sa siñi tuñi sii, nacañi iñi ndo sa cuenda número sii quɨtɨ cuan vatyi número sii minoo rayɨɨ cuu si. Iñu ziendu uñi xico iñu cuu número cuan.

14

Cuhva i sata ñiyɨvɨ cuu cuenda ra Ndyoo yaa

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nandyaa ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo xiñi yucu Sión. Ta sihin ra ndɨhɨ ziendu uu xico cumi mil tahan ñiyɨvɨ. Maa ñi ñiyɨvɨ sa ndyaa zɨvɨ ra cu Mvee Ticatyi ta zɨvɨ Zutu ra yɨquɨ nuu ñu.

2 Ta zɨquɨ i siñi minoo nduzu sa quita andɨvɨ. Cuu si tañi nduzu sa cucayu cuaha xaan yuu ta tañi nduzu iyo tatu ñihi xaan cahan zavi. Ta siñi nduzu sa zavacu ñiyɨvɨ arpa.

3 Ta sata ñiyɨvɨ minoo yaa saa ityi nuu ra ndyaa nu tyayu cahnu ta nuu sa cumi tahan quɨtɨ sa yucu sihin ra ta nuu ra sahnu ndyaca ñaha, ndɨhɨ ca. Ta yoñi ca cuu cutuhva yaa cuan, maa ñi sa ziendu uu xico cumi mil tahan ñiyɨvɨ sa i cacu nu yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sito sii si.

4 Maa ñu cuu ñu sa ñá zavaha ndya vaha ñi. Ñá quixi zana rayɨɨ sihin ndya vaha ñi ñaha. Ñahñi maa cuatyi zavaha ñu caña ñi. Ta ndyico ñu sii ra cu Mvee Ticatyi vazu ndyaca maa cuahan ra. Cacu ñu nu yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cuu ñu tañi sa xihna cuii ñi ofrenda cua ñihi ra Ndyoo ta ra cu Mvee Ticatyi.

5 Yoñi cuu catyi vatyi vatya ñu vatyi ña tuhva ñu cahan cuendu. Ta ñahñi maa cuatyi ñu iyo ityi nuu ra Ndyoo.

Tyiño i zacoto uñi tahan ángel

6 Tacuan i cuu si ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ndava minoo ángel ta cuahan ra zava mahñu andɨvɨ sa quisi catyi ra Tuhun Ndyoo sa ma cunaa, ta nacatyi ra yozo caa cua zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. I zacoto ra tuhun cuan sii ñiyɨvɨ iyo ñuu ñiyɨvɨ, sii ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación ta zɨɨn zɨɨn ñuu ta zɨɨn zɨɨn tata. Ta sii ñiyɨvɨ cahan zahan ta sii ñiyɨvɨ cahan tyehen ñi.

7 Saa xaan i cahan ra, ta i catyi ra: Nayuhu ndo sii ra Ndyoo, ta zacahnu ndo sii ra vatyi sa saa cuhva cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ. Zacahnu ndo sii ra i zavaha andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu ta tandɨhɨ zoco ndutya.

8 Ta i sindyico inga ángel sii ángel sa xihna ñi cuan, ta catyi ra: Sa tɨvɨ ñuu cahnu Babilonia vatyi i zatɨvɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan sii tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin tandɨhɨ cuatyi sa quiñi xaan i zavaha ñu.

9 Tacuan i catyi ángel cu uu cuan, ta i sindyico inga ángel sii ra, ta saa xaan cahan tucu ra ta catyi ra: Yoo ñiyɨvɨ cua zacahnu sii quɨtɨ cuan a sii sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva

caa tɨ, a tatu saha ñiyɨvɨ sa cundyaa marca tɨ yɨquɨ nuu ñu a ndaha ñu.

10 Cuaha xaan cuaha xaan tundoho cua
ndyehe ñu zavaha cuhva cuan vatyi cua
zandoho ra Ndyoo sii ñu. Sa cuxaan xaan
ra vityi, ta cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ zavaha
cuhva cuan ityi nuu ángel ra ta ityi nuu ra
cu Mvee Ticatyi vatyi cua tyihi ra sii ñu nu
cayu ñúhu sihin azufre.

11 Ñiyɨvɨ zacahnu sii quɨtɨ cuan a sii sa
zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ, a tatu saha ñu
cundyaa marca a zɨvɨ tɨ sii ñu, cua cayu ñu.
Cua cayu ñu ñiyaca ta ndyiyaca, ta cua ndaa
ñuhma ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

12 Yucuan cuenda cuñi si vatyi ñiyɨvɨ
cuenda ra Ndyoo, yoo ñu tyaa yahvi sa ca-
han ra ta sino xaan iñi ñu sii ra Jesucristo,
cuñi si vatyi nacundyee xaan iñi ñu. Catyi
ángel cuan.

13 Ta zɨquɨ i siñi minoo nduzu sa quita
andɨvɨ, ta catyi si sihin: "Vityi ta ityi nuu ca
zɨɨ xaan cuu sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ndyaca
ñaha sii yo cuee ca sa cuu ñu. Avi, catyi Tatyi
Ii ra Ndyoo vatyi cua quitatu ñu sihin tyiño
ñu, ta sa vaha sa i zavaha ñu cua cuhun si
gloria sihin ñu."

Cuhva cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta zɨquɨ i nandyehi, ta i ndyehi
minoo vico cuisi, ta nuu si ndyaa minoo ra
caa tañi caa ra i quisi ndya gloria. Ñoho mi-
noo corona xuhun cuaan xiñi ra, ta ndaha
ra minoo mityi cutya, xaan xaan si.

15 Ta i quita inga ángel ndya nu ndyaa ra
Ndyoo, ta i cana saa ra ta cahan ra sihin ra
ndyaa nu vico cuan, ta i catyi ra: Sa saa si
cuhva nacuhun ndaha tyiñon vatyi sa sityi
xaan sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Cahndyon sii si ta
nacuhun. Catyi ra.

16 Ta zɨquɨ ra ndyaa nu vico cuan i zayaha
ra mityi ra nuu ñuu ñiyɨvɨ, ta i naquihin ra
ndaha tyiño ra.

17 Yaha cuan ta zɨquɨ i quita inga ángel
ndya nu ndyaa ra Ndyoo andɨvɨ, ta ndyizo
tucu maa ra minoo mityi cutya ta xaan
xaan si.

18 Ta i quita inga tucu ángel ndya nu
ndyaa altar. Maa ra ndyizo tyiño nu cayu
ñúhu nu altar. Ta i cana saa ra ta catyi
ra sihin ra ndyizo mityi xaan cuan: Sa
sityi xaan yucu vixi uva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.
Yucuan cuenda cahndyon sii si.

19 Ta zɨquɨ i zayaha ángel cuan mityi ra
nu ñuu ñiyɨvɨ ta sahndya ra yucu vixi uva sa
iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i tyihi ra sii si nu cua quita
ndutya si vatyi yucuan cuu nu cua cuxaan
xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

20 Sata ñuu cuu nu i sañi ra yucu vixi uva
cuan. Ta cuaha xaan nɨñɨ si i quita nu i sañi
ra sii si. Yaha xaan cuaha nɨñɨ i quita. Cono
xaan i nduu si. I ndaa si, ta saa si ndya
freno caballo sa zucu. Ta i saa si uñi ziendu
kilómetro nu ñuhu cuhva i sino si.

15

Cua coo inga usa tahan tundoho, ta zɨquɨ cua ndɨhɨ si

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi inga sa iyo
cahnu xaan andɨvɨ, ta i zayuhu xaan si sii.
I ndyehi usa tahan ángel, ta iyo cuhva sii ra
sa zaquisi ra usa tahan ca tundoho. Sihin
ihya tundoho cua ndɨhɨ si vatyi cua ndɨhɨ sa
cuxaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

2 Ta i ndyehi minoo sa caa tañi caa
tyañuhu. Xiño si tañi ino, ta zaca ñúhu
sihin ndutya cuan. Ta nandyaa ñiyɨvɨ yuhu
tyañuhu cuan. Ndaha ñu arpa sa saha ra
Ndyoo sii ñu. Maa ñu cuu ñu i zahacanaa sii
quɨtɨ quiñi caa cuan ta sii sa i zavaha ñiyɨvɨ
cuhva caa tɨ ta sii número sa cuu cuenda zɨvɨ
tɨ.

3 Sata ñiyɨvɨ cuan yaa ra Moisés muzu ra
Ndyoo ta yaa ra cu Mvee Ticatyi. Tyehen
catyi ñu:

Cahnu xaan ta iyo xaan cuu tandɨhɨ sa
i zavohon, yoho Ndyoo, vatyi iyo
tandɨhɨ cuii cuhva suun;
Ndoo xaan ta ndisa xaan cuu cuhva zavo-
hon,
Ta rey cuun sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
4 Yoñi ñiyɨvɨ iyo sa ma yuhu suun ta ma
zacahnu ñu zɨvun
Vatyi maa tuhun ñi moo cuu ra ii.
Ta cua quisi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ta cua
zacahnu ñu suun
Vatyi sa ndyehe ñu cuhva ndoo xaan zavo-
hon.

5 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i nuña
minoo nu ii xaan ca sisi gloria nu ñoho yuu
sa ndyaa ley maa ra Ndyoo.

6 Sisi vehe cuan i quita sa usa tahan ángel
sa ndyizo sa usa tahan tundoho cuan. Ñoho

ra zahma vaha xaan. Cuisi xaan zahma ra, ta xiño xaan si. Ta nuhñi yoho xuhun cuaan yɨquɨ ndyica ra.

7 Minoo sa cumi tahan quɨtɨ sa yucu yatyi ñi sihin ra Ndyoo i saha tɨ minoo coho xuhun cuaan sii sa minoo minoo sa usa tahan ángel cuan. Sisi coho cuan ñoho cuhva cuxaan xaan maa ra Ndyoo, ra ndito tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.

8 Ta i situ cuii nu ndyaa ra Ndyoo sihin ñuhma vatyi minoo ra cahnu xaan cuu maa ra Ndyoo, ta iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii ra. Ta yoñi i cuu quɨhvɨ nu ndyaa ra ndya sa i yaha sicoo tandɨhɨ sa usa tahan tundoho sa ndyizo sa usa tahan ángel cuan.

16

Tundoho sa cua zaquisi sa usa tahan ángel cuan

1 Tacuan ta zɨquɨ i siñi vatyi saa xaan i cahan minoo ra ñoho nu ndyaa ra Ndyoo, ta i catyi ra sihin sa usa tahan ángel cuan: Cuahan ndo ta coyo ndo sa ñoho sisi coho sa ndyizo ndo zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi sa cuxaan xaan maa ra Ndyoo.

2 Ta cuahan ángel sa xihna ñi cuan, ta i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyizo marca quɨtɨ cuan ta zacahnu ñu sii sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ, i quita ityi sii ñu. Nahnu xaan si, ta uhu xaan si.

3 Ta ángel sa cu uu cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu tyañuhu, ta i nduu si nɨñɨ tañi nɨñɨ cuxi caa sa quita sii minoo ra tatu sa i sihi ra. Ta tandɨhɨ quɨtɨ ndito sisi tyañuhu, i sihi tɨ.

4 Ta sa cu uñi ángel cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu tandɨhɨ yuu, ta nu tandɨhɨ zoco ndutya, ta i nduu si nɨñɨ.

5 Ta zɨquɨ i siñi vatyi ángel ra ndyizo tyiño sa cuenda ndutya i catyi ra: Ndoo xaan cuun vatyi tacuan tasi tuñun, yoho ra ndyaca ñaha. Ii xaan cuun ta tandɨhɨ cuii tyiemvu iyo moo.

6 Ndoo xaan cuhva zavohon vatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ i sati ñu nɨñɨ ñiyɨvɨ cuñi xaan suun ta nɨñɨ ra profeta. Ta vityi cua coho ñiyɨvɨ ña vaha ña ndutya nɨñɨ vatyi tacuan tahan si sii ñu.

7 Ta i siñi vatyi cahan inga ra ñoho nu ndyaa altar, ta catyi ra: Ndisa, yoho ra ndyaca ñaha. Ra Ndyoo sa iyo tandɨhɨ cuii cuhva cuu suun, ta vaha xaan ta ndoo xaan tasi tuñun.

8 Tacuan ta ángel sa cu cumi cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu ñicandyi, ta i ñihi ñicandyi cuan cuhva ñihi ca cua cahmi si sii ñiyɨvɨ.

9 Ta yaha xaan i ndɨyɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ, zoco ñá zama ñu cuhva zacuu ñu. Ta ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu, ta ñá zacahnu ñu sii ra Ndyoo sino ca i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra vatyi maa ra i tasi tundoho cuan.

10 Ta ángel cu ohon cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu ndyaca ñaha quɨtɨ cuan, ta i nduñaa xaan nacahnu nu ndyaca ñaha tɨ. Ta i sacu xaan ñiyɨvɨ vatyi ña cundyee iñi ñu tandɨhɨ sa uhu ñu.

11 Zoco i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Ndyoo ra ndyaa andɨvɨ vatyi uhu xaan ñu ta cahvi xaan ñu, zoco ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.

12 Ta ángel cu iñu cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu yuu cahnu sa nañi Eufrates, ta i ndoco yuu cuan vatyi tacuan ta cua cuu yaha tandɨhɨ ra rey, ra ndyaca ñaha ityi caña ñicandyi.

13 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i quita tatyi cuihna yuhu dragón cuan ta yuhu inga quɨtɨ cuan ta yuhu minoo ra i catyi vatyi cahan ra sa cuenda ra Ndyoo zoco yɨvɨ. Ta caa tatyi cuihna cuan tañi caa zahva izu.

14 Ta yucuan cuu tatyi cuihna sa cuu zavaha sa ndyityi, ta cuahan si cua zandu-ɨɨn si sii tandɨhɨ ra cu rey ra ndyaca ñaha ra iyo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua cahñi tahan ra quɨvɨ tahan si sihin ra Ndyoo ra iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii.

15 Ta i catyi ra Ndyoo: Zaha ndo cuenda vatyi zana ñi iñi ndo ta cua quisi tañi quisi minoo ra zuhu cuhva sa ña sica iñi ñiyɨvɨ. Zɨɨ xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ ndatu sii, ta ndyaa listo ñu, ta ñahñi sa cumañi sii ñu. Zoco ñu ña ndyaa listo, cua cucahan xaan nuu ñu. Catyi ra.

16 Ta cua titahan tandɨhɨ ra cu rey sihin tandɨhɨ zandaru ra minoo nu nañi si Armagedón sihin zahan hebreo.

17 Ta ángel cu usa cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu tatyi. Ta saa xaan i quita nduzu cahan minoo ra ñoho nu

ndyaa tyayu ra Ndyoo. Ta catyi ra ndyaa nu tyayu cuan: Sa cuu vityi. Catyi ra.

18 Tacuan ta zɨquɨ i sicoo tasa zavi ta nduzu ñihi, ta i sicoo xaan nduzu zavi, ta i sicoo minoo sa taan ñihi xaan ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa taan sa iyo cuhva ndya quisaha ñuu ñiyɨvɨ.

19 Sihin sa taan i ndata ñuu cahnu cuan. Uñi cuhva i ndata si. Ta i tani xaan vehe tandɨhɨ inga ñuu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Sihin cuhva cuan i nacohon iñi ra Ndyoo sii ñuu cahnu Babilonia cuan cuhva quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta i zandoho xaan ra sii ñu vatyi sa cuxaan xaan ra sihin ñu.

20 Ta i naa tandɨhɨ ñuhu sa iyo sisi tyañuhu sihin sa taan, ta i nduva tandɨhɨ yucu.

21 Nahnu xaan yuu zavi i coon zɨquɨ ñiyɨvɨ. Ta iyo si vee si uu xico kilo. I cuxaan xaan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo sa cuenda tundoho i zacuu yuu zavi cuan vatyi cahnu xaan tundoho i saha si, ta i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.

17

Cuhva cua tyicuhva ra Ndyoo sii minoo ñaha zɨquɨ

1 Ta zɨquɨ i quisi minoo sa usa tahan ángel sa ndyizo sa usa tahan coho cuan, ta i cahan ra sihin, ta catyi ra: Ñaha ihya. Cua zañehi suun cuhva cua tahan minoo ñaha zɨɨ iñi, ñaha sa ndyaa nuu tandɨhɨ tyañuhu.

2 I zavaha ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ cuatyi sihin ña. Ta ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, yaha xaan i tɨvɨ ñu sa cuenda sa ña vaha sa zavaha ña. Catyi ra.

3 Ta zɨquɨ sihin cuhva i zandyehe Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i sindyaca ángel cuan sii sisi cuhu, ta yucuan i ndyehi sii minoo ñaha. Yozo ña zɨquɨ minoo quɨtɨ cuaha. Usa tahan xiñi tɨ, ta usi tahan ndɨquɨ tɨ. Ta iñi xaan tɨ tuhun quiñi, tuhun cahan ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.

4 Ñoho ñaha cuan zahma tyacu tixinda ta tyacu cuaha, ta yaha xaan i cucutu ña sihin ndaha tyiño xuhun cuaan ta yuu vaha ta perla. Ndaha ña minoo coho xuhun cuaan situ cuii si sihin tandɨhɨ nuu sa ña vaha vatyi cuaha xaan sa ndya vaha ñi zavaha ña.

5 Yɨquɨ nuu ña ndyaa minoo zɨvɨ, zoco ñá sito ñiyɨvɨ ñaa zɨvɨ cuu si, ta catyi si: “Ihya ñaha cuu ñuu Babilonia cahnu, maa ña cuu zɨhɨ tandɨhɨ ñu zɨɨ iñi ta sii tandɨhɨ sa ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.”

6 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi siñi ñaha cuan vatyi i sihi ña nɨñɨ ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra Ndyoo ta ñiyɨvɨ i sihi sa cuenda ra Jesús, ta i yuhu xein.

7 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: ¿Ñacu yuhu xoon? Cua zacote suun yoo ña cuu ña ya ta ñaa sa cuñi si catyi si sa cuenda quɨtɨ sa iyo usa tahan xiñi ta usi tahan ndɨquɨ ta ndyizo tɨ sii ña.

8 Quɨtɨ sa i ndyehun ihya, i sindito tɨ, zoco ña ndito ca tɨ, zoco cua quita tɨ sisi yavi cono ñu ñoho ñiyɨvɨ i zavaha ndya vaha ñi, ta cua cuhun tɨ nu cua cuu ndɨhɨ tɨ. Ta ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nu libro i zavaha ra Ndyoo ndya ta cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ, libro sa catyi yoo cuu ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu, tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nuu libro cuan, iyo xaan cua cuñi maa ñu ndyehe ñu sii quɨtɨ sa sicoo ta i sihi tɨ, zoco cua naquita tucu tɨ inga saha.

9 Ta ihya cuu minoo sa cuu coto ñiyɨvɨ tatu cuu cutuñi iñi ñu sii si. Sa usa tahan xiñi tɨ cuu usa tahan yucu nu ndyaa ñaha cuan.

10 Ta iyo tucu usa tahan rey. Ohon tahan ra sa i ndoyo ñuhu ra, ta minoo ra ndyaca ñaha vityi. Ta rey sa cu usa cuan cumañi ca quisi ra. Cua quisi ra, zoco zuhva ñi quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra.

11 Ta sa cu uña tahan rey cuu quɨtɨ sa i sicoo ta i sihi tɨ, ta zuun ñi ra i cuu tucu rey sa cu usa cuan, ta cua cuhun ra nu cua naa ra.

12 I ndyehun vatyi iyo usi tahan ndɨquɨ quɨtɨ cuan. Sa usi tahan ndɨquɨ tɨ cuu usi tahan rey. Tañaha ca cundyaca ñaha ra. Cua cundyaca ñaha sa usi tahan rey cuan zuhva ñi quɨvɨ ɨɨn ñi sihin quɨtɨ cuan.

13 Ɨɨn xaan cua cuu sa usi tahan rey cuan, ta cua cuhva ra tandɨhɨ cuhva iyo sii ra sii quɨtɨ cuan. Cua cuhva ra sa cundyaca ñaha quɨtɨ cuan sii sa ndyaca ñaha maa ra.

14 Cua cahñi tahan tandɨhɨ ra sihin ra cu Mvee Ticatyi, ta cua zahacanaa ra cu Mvee Ticatyi sii tandɨhɨ ra cuan vatyi ra cu Mvee Ticatyi, ra ndyaca ñaha cuu ra sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha ta rey sii tandɨhɨ inga rey. Ta ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra cu Mvee

Ticatyi, ra i casi ra Ndyoo cuu sii ra, ta i cana ra sii ra, ta ma ndu-uu iñi ra ta ma zandoo ra sii ra Ndyoo.

15 Tacuan i catyi ángel cuan, ta i catyi tucu ra sihin: I ndyehun vatyi ndyaa ñaha zɨɨ iñi cuan nuu tandɨhɨ tyañuhu. Tyañuhu cuan cuu tañi ñuu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta tañi ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación ta ñiyɨvɨ cahan zɨɨn zɨɨn zahan ta zɨɨn zɨɨn tyehen ñi.

16 Ta sa usi tahan ndɨquɨ sa ndyehun xiñi quɨtɨ cuan cuu rey sa cua cuxaan xaan sihin ñaha zɨɨ iñi cuan, ta ñaha cuan cuu tañi minoo ñuu, ta cua zanaa ra cu rey cuan sii si sihin tandɨhɨ sa iyo sii si. Cua cahñi ra sii ñiyɨvɨ, ta cua cahmi ra ñuu cuan.

17 Tacuan cua zavaha ra vatyi maa ra Ndyoo saha minoo sa siñi tuñi sii ra, ta cua zavaha ra cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuhva cuan vazu ña sito ra. Yucuan cuenda cua cu-ɨɨn ra ta cua cuhva ra tandɨhɨ cuhva iyo sii maa ra sii quɨtɨ cuan ndya quɨvɨ cua cuu tandɨhɨ cuii tyiño cuhva i catyi maa ra Ndyoo.

18 Ta ñaha sa sindyehun cuan cuu minoo ñuu cahnu sa ndyaca ñaha sii tandɨhɨ ra cu rey sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.

18

Cuhva cua tɨvɨ ñuu Babilonia

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i ndyehi sii inga ángel. I quita ra andɨvɨ, ta noo ra ndya nu ñuhu. Cuaha xaan cuhva iyo sii ra, ta ndisi xaan nduu ñuu ñiyɨvɨ sihin sa ndisi maa ra.

2 Ta i cana saa ra sihin minoo nduzu saa xaan, ta catyi ra: Sa i tɨvɨ ñuu cahnu Babilonia. Maa ñi ca tatyi cuihna iyo ñuu cuan vityi, maa ñi ca tandɨhɨ cuii nuu tatyi ña vaha ta tyasii ta inga zaa quiñi caa.

3 Tacuan iyo ñuu cuan vityi vatyi ñiyɨvɨ ñuu cuan i zatɨvɨ xaan sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta i zavaha ñu ndya vaha ñi. Ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ɨɨn ñi cuhva ndya vaha ñi i zavaha ra sihin ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta ra xico ndaha tyiño, cuca xaan nduu ra sa xico ra ndaha tyiño sii ñiyɨvɨ ñuu cuan vatyi zanaa xaan ñu xuhun ñu tandɨhɨ cuii cuhva.

4 Tacuan i catyi ángel cuan, ta zɨquɨ i siñi vatyi cahan inga ra andɨvɨ ta catyi ra: Quita ndo ñuu cuan, ndoho sa cuu ñiyɨvɨ sii. Ma zavaha ndo sa quiñi xaan tañi zavaha ñiyɨvɨ yucuan ta ndoho ndo tañi cua ndoho maa ñu.

5 Cuaha xaan cua nduu cuatyi zavaha ñu ndya cuhva ndya sa saa si ndya andɨvɨ, ta ma naa iñi ra Ndyoo cuatyi zavaha ñu.

6 Uu saha cua zandyehe ra tundoho sii ñu sa cuenda minoo minoo sa ña vaha i zavaha ñu. Uu saha cua nacuhva ra coho ñu sa xaan cuhva i zacoho tucu maa ñu sii ñiyɨvɨ.

7 I zacahnu xaan ñu sii ñu, ta i cuzɨɨ xaan iñi ñu zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva cuñi maa ñu. Yucuan cuenda nandyehe xaan maa ñu tundoho vatyi sica iñi ñiyɨvɨ ñuu cuan: “Ñuu ndi cuu tañi minoo ñaha ndyaca ñaha. Ña ndahvi ndi, ta ñahñi tucuihya iñi cua ndyehe ndi.”

8 Sa cuenda cuhva zacahnu ñu sii ñu, ta minoo ñi quɨvɨ cua quisi xaan tundoho zɨquɨ ñu. Cua cuu ñu; cua nducuihya xaan iñi ñu; cua cuzoco ñu. Ta cua cayu ndɨhɨ ñuu cuan vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo, ta sa tyaa ra cuhva tasi tuñi ra sii ñuu cuan.

9 Ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ, ra i zavaha ndya vaha ñi ñuu cuan, cua vacu xaan ra ta cua nducuihya xaan iñi ra quɨvɨ ndyehe ra vatyi cayu ñuu cuan vatyi i zavaha ra rey cuan ña ndɨhɨ sa cuñi maa ra ɨɨn ñi cuhva sihin ñiyɨvɨ ñuu cuan.

10 Cua cuɨñɨ ndyaa ra ndya zava vatyi yuhu ra tundoho cahnu xaan sa cua coo ñuu cuan, ta cua catyi ra: Ndahvi yoho ñuu cahnu Babilonia. Tañi tyehen ñi ta sa i zanaa ra Ndyoo suun.

11 Ra xico ndaha tyiño tucu, cua vacu xaan ra, ta cua nducuihya iñi ra sa cuenda sa cua tahan ñuu cuan vatyi yoñi ca zata ndaha tyiño ra

12 tañi xuhun cuaan, xuhun cuisi, yuu vaha, perla, zahma yahvi xaan, zahma seda, ta zahma yuhva tixinda ta yuhva cuaha, ta tandɨhɨ nuu vitu vaha sa tyaqui sahan xico ta ndaha tyiño sino sihin noho nahnu uru yucu ta vitu vaha ta caa ta yuu.

13 Yucuan i cuyahvi tucu yutu canela, ta yucu ta cutu ta perfume ta vino ta azetye ta yutyi pan vaha ta trigo, ta i cuyahvi tucu quɨtɨ tañi quɨtɨ ndyizo ndaha tyiño ta mvee ticatyi, ta caballo, ta carreta. Ta yucuan i

cuyahvi tucu ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca vatyi cua cuu ñu muzu ñiyɨvɨ.

14 Ta ra xico ndaha tyiño, cua catyi ra sihin ñuu cuan: ¡Ña cumi con tandɨhɨ ndaha tyiño vaha xaan sa tahan xaan iñun; sa ndaha cua naa tandɨhɨ cuii sa cucon! Catyi ra.

15 Ndya zava cua cuɨñɨ ndyaa ra i nducuca sa xico xaan ra ndaha tyiño ra ñuu cuan. Ndya zava cua cuɨñɨ ndyaa ra vatyi yuhu xaan ra ndyehe ra cuhva ndoho xaan ñuu cuan. Ta cua vacu saa xaan ra, ndya cuhva cana saa ñi ca ra, ta catyi ra:

16 ¡Ndahvi ñuu cahnu xaan cuan! Tañi minoo ñaha i cuu si vatyi ñiyɨvɨ ñuu cuan i siñoho ñu zahma vaha xaan, zahma yuhva tixinda ta zahma cuaha, ta i sityiño ñu ndaha tyiño xuhun cuaan ta yuu vaha ta perla.

17 ¡Ta tañi tyehen ñi cua naa tandɨhɨ cuii sa cuca xaan ñu! Tandɨhɨ ra xu sii barco ta ra zacaca sii tu sihin ra zatyiño sihin tu, cua cuɨñɨ ndyaa ra ndya zava.

18 Ta cuhva sa ndyehe ra cuhva cayu ñuu cuan, cua catyi ra: Ñahñi inga ñuu iyo tañi ñuu cahnu ya. Cua catyi ra.

19 Ta cua tyizo ra ñuhu xiñi ra vatyi nducuihya xaan iñi ra, ta cua vacu saa xaan ra ndya cuhva cana saa ñi ca ra, ta cua catyi ra: ¡Ay! ¡Ndahvi ñuu cahnu cuan! Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo barco, nducuca xaan ra ñuu cuan vatyi i zata xaan ñiyɨvɨ ndaha tyiño ra yucuan. Ta vityi, tañi tyehen ñi ta sa cua naa ñuu cuan. Tacuan cua catyi ra.

20 Zoco vityi cuzɨɨ xaan iñi maa ndo ndoho sa yucu andɨvɨ ta ndoho ra apóstol ta ndoho ra profeta vatyi vityi tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu cuan sa cuenda sa ña vaha i zavaha ñu sihin maa ndo.

21 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i cañihi minoo ángel sii minoo yuu. Cahnu xaan yuu cuan tañi minoo yuu molino cahnu, ta i zavita ángel cuan sii si sisi tyañuhu, ta catyi ra: Zuun ñi cuhva ya cua zavita ra Ndyoo sii ñuu cahnu Babilonia. Ta yoñi cua ndyehe ca sii si.

22 Ñahñi ca yaa cua coo ñuu cuan vatyi yoñi ca cua zavacu ndyalin, ta yoñi ca cua tɨvɨ tiyoo a cutu. Yoñi ca cua zatyiño yucuan, ta yoñi ca cua ndyico nuñi.

23 Ñahñi ca ñúhu cua cayu ñuu cuan sa sa cuaa. Ta ma coo ca vico tindaha vatyi ra ñuu cuan cuca xaan ra, ta cahnu xaan i nduu ra sa xico ra ndaha tyiño ra nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta i zandavi ñaha xaan ñiyɨvɨ ñuu cuan sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ (sihin sa ña vaha sa i zavaha ñu.)

24 Ta ñuu cuan i sahñi ñiyɨvɨ sii ra profeta ta sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra Ndyoo, ta nacahnu ñuu ñiyɨvɨ i sahñi tucu ñu sii ñiyɨvɨ vaha.

19

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i siñi minoo nduzu ñihi xaan vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cahan sisi gloria, ta catyi ñu: ¡Aleluya! Maa ra Ndyoo Zutu yo cuu ra zacacu sii yo. Iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii maa ra. Nazacahnu yo sii ra.

2 Vatyi ndoo xaan ta vaha xaan zandaa ra tyiño. Ta sa i tasi tuñi ra sii ñaha zɨɨ iñi cuan. Ta maa ña i zatɨvɨ xaan sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi yaha xaan i zavaha ña sa ña vaha. Sa tasi tuñi ra sii ñaha cuan. (Ta ñaha cuan cuu ñuu Babilonia sa cahan si tuhun.) Ta i tasi tuñi ra sii ñuu cuan vatyi i sahñi ñiyɨvɨ ñuu cuan sii muzu ra.

3 Tacuan i catyi ñiyɨvɨ cuan, ta zɨquɨ i catyi tucu ñu: ¡Aleuya! Cua cayu ñuu cuan tandɨhɨ cuii tyiemvu.

4 Ta sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha ta sa cumi tahan quɨtɨ sa yucu yatyi ñi nu ndyaa ra Ndyoo i sicava ndyayu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo, ra ndyaa nu tyayu cuan, ta i catyi ra: ¡Nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa! ¡Aleyuya!

5 Nu ndyaa tyayu cuan i cahan minoo ra, ta catyi ra: Ndoho ra cuu muzu maa ra Ndyoo, ndoho sa yuhu sii ra vazu ñiyɨvɨ cahnu cuu ndo a vazu ñiyɨvɨ ndyihi cuu ndo zoco zacahnu ndo sii ra, catyi ra.

Cuhva cua coo vico tandaha ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo

6 Ta zɨquɨ i siñi vatyi cahan cuaha xaan ñiyɨvɨ, ta i cuu si tañi sa cucayu cuaha xaan yuu ta tañi nduzu tatu ñihi xaan cahan zavi. Tyehen i catyi ñu: ¡Aleyuya! Vatyi ndyaca ñaha ra ndyaca ñaha sii yo, ta iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii maa ra Ndyoo, ta ñihi xaan ra.

7 Nacuzɨɨ xaan cuñi yo, ta nazacahnu
xaan yo sii ra vatyi sa saa cuhva cua tin-
daha ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo. Ta sa
ndyaa listo ñiyɨvɨ cua cuu tañi ñazihɨ ra.
8 Ñoho ñu zahma vaha; ndɨɨ xaan si,
ta cuisi xaan si. Vatyi zahma cuan cuu
tañi cuhva ndoo xaan zavaha ñiyɨvɨ sa cuu
cuenda maa ra Ndyoo. Catyi ñu.
9 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: Tyehen
tyoon: "Zɨɨ xaan cuu sii ñiyɨvɨ i cana ra
Ndyoo vatyi cuyucu ñu nu iyo vico tandaha
ra cu Mvee Ticatyi ra." Ta i catyi tucu ra:
Ihya cuu tuhun i cahan maa ra Ndyoo sa
ndisa cuii.
10 Ta zɨquɨ i sicuiñɨ sɨti nuu ángel cuan
vatyi cua zacahni sii ra, zoco i catyi ra
sihin: Ma zavohon tacuan. Yuhvi cui muzu
maa ra Ndyoo tañi moo ta tañi inga her-
manon, tandɨhɨ ndoho ra ma zandoo sa
ndisa sa i zacoto ra Jesús. Zacahnun sii ra
Ndyoo. Vatyi tandɨhɨ tuhun sa cahan ra
profeta, iyo si vatyi cua zacahnu si sii ra
Jesús.

Minoo ra yozo sii minoo caballo cuisi

11 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nuña andɨvɨ, ta
i ndyehi sii minoo caballo cuisi. Ra sa yozo
sii tɨ nañi ra, Ra Vaha Xaan ta Ra Ndisa
Xaan vatyi ndoo xaan ndyaca ñaha ra, ta
minoo cuhva vaha xaan sahñi tahan ra.
12 Ndisi xaan i cuu sɨtɨ nuu ra tañi ñúhu,
ta cuaha xaan corona ñoho xiñi ra, ta ndyaa
tucu zɨvɨ sii ra, zoco yoñi sito sii si; maa ñi
maa ra sito.
13 Zahma sa ñoho ra, lehle si sihin nɨñɨ, ta
zɨvɨ ra cuu Tuhun Ndyoo.
14 Tandɨhɨ zandaru maa ra Ndyoo sa iyo
andɨvɨ, ndyico ra sii ra. Ñoho tandɨhɨ ra
zahma vaha. Cuisi si, ta ndɨɨ xaan si. Ta
yozo tandɨhɨ ra caballo cuisi.
15 Ta ra cu nuu sii zandaru cuan, ñoho
minoo espada xaan yuhu ra vatyi cua cañi
ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin si. Ñihi xaan
cua cundyaca ñaha ra sii ñu. Cua zañaha
ra cuhva sa cuxaan xaan maa ra Ndyoo
cahnu sihin ñiyɨvɨ. Tañi ra sañi zɨquɨ yucu
vixi uva sihin saha ra ta quita ndutya si,
tacuan cua zandyehe ra tundoho sii ñu.
16 Ta zahma ra ta nu zɨhɨn ra ndyaa letra
ta catyi si tyehen: "Rey cuu ra sii tandɨhɨ
inga rey, ta ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ inga
ra ndyaca ñaha."
17 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nandyaa minoo
ángel nu ñicandyi, ta saa xaan i cana saa
ra sii tandɨhɨ zaa sa ndava andɨvɨ, ta catyi
ra: Ñaha ndo. Titahan ndo vatyi ra Ndyoo
cahnu cua cuhva ra sa cuxiñi ndo.
18 Cua casi ndo coño ñuhu ra cu rey ta
coño ñuhu ra ndyaca ñaha sii zandaru ta
coño ñuhu ra nahnu ta coño ñuhu caballo
zono ra ta coño ñuhu ra yozo sii tɨ. Cua casi
ndo coño ñuhu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, sii ra cu
muzu ta sii sa yɨvɨ ra cu muzu ta sii ñiyɨvɨ
ñiñi ta ñiyɨvɨ ña ñiñi.
19 Ta zɨquɨ i ndyehi sii quɨtɨ sa quiñi xaan
caa cuan vatyi cu-ɨɨn tɨ sihin ra cu rey ra
ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ta sihin zandaru ra.
Cu-ɨɨn tandɨhɨ ra vatyi cua cahñi tahan ra
sihin ra yozo caballo cuisi cuan ta sihin
zandaru ra.
20 Ta ra yozo caballo cuisi cuan sihin
zandaru ra, i tɨɨn ra sii quɨtɨ cuan sihin ra
cahan cuendu sihin tɨ vatyi maa ra cuu ra
i zavaha sa ndyityi ityi nuu quɨtɨ cuan. Ta i
zandavi ñaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu i saha
sa cundyaa marca quɨtɨ cuan sii ñu, ta i
zacahnu ñu sii sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa
tɨ. Ta sa yaha i tɨɨn zandaru ra yozo caballo
cuisi cuan sii nduu tahan ra cuan, ta zɨquɨ i
tyihi ra sii ra sisi ñúhu sa cayu sihin azufre.
Ndito ra cuan ta quɨhvɨ ra yucuan.
21 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñoho cuenda ra, i sahñi
ra yozo caballo cuisi cuan sii ñu sihin es-
pada sa ñoho yuhu ra. Ta i sasi xaan zaa sii
coño ñuhu tandɨhɨ ñu cuan, ta i ndaha xaan
iñi tɨ.

20

Cuenda sa minoo mil cuiya

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i quita mi-
noo ángel ndya andɨvɨ ta i noo ra, ta ndaha
ra ndaha tɨcuɨ cuenda minoo yavi cono nu
ñoho ñiyɨvɨ i zavaha sa ndya vaha ñi, ta
ndaha ángel cuan minoo cadena cahnu.
2 I ndyehi vatyi tɨɨn ra sii ra dragón. Zuun
ra cuu ra i cuu minoo coo ta sa naha. Cui-
hna cuu ra cuan, ta nañi ra Satanás. Cua
cuhñi ángel cuan sii ra minoo mil cuiya.
3 Ta cua tyihi ra sii ra sisi yavi cono cuan,
ta cua nacazi ra yuhu si, ta cua tyaa ra
minoo zeyu yuhu si vatyi ma cuu quita ra
ta ma cuu zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ minoo mil cuiya. Tatu sa yaha sa

minoo mil cuiya cuan ta zɨquɨ cua ndasi ra
zuhva ñi quɨvɨ.
4 Tacuan i ndyehi, ta zɨquɨ i ndyehi tyayu
nahnu nu ndyaa ra sa ñihi cuhva sa cua ty-
icuhva ra sii ñiyɨvɨ. Ta i ndyehi añima ñiyɨvɨ
i sahndya yuu ñiyɨvɨ zucu vatyi i nacatyi ñu
Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Jesús. Maa ñu
ñá zacahnu sii quɨtɨ cuan, ta ñá zacahnu ñu
sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ. Ta ñá saha
ñu sa cundyaa marca tɨ yɨquɨ nuu ñu ta nu
ndaha ñu. Ta i ndyehi vatyi cua nandoto
maa ñu, ta cua cundyaca ñaha ñu sihin ra
Cristo minoo mil cuiya.
5 Ihya cuu ñiyɨvɨ cua nandoto sa xihna ñi.
Zoco inga ñiyɨvɨ i sihi, ma nandoto ñaha ñu
ndya sa yaha minoo mil cuiya cuan.
6 Zɨɨ xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ sa cua nan-
doto sa xihna ñi cuan, ta ma coo cuatyi maa
ñu icaña ñi. Ma cuhun ñu nu cua cayu ñúhu
sa ma ndahva maa. Ta cua cuu ñu tañi ra cu
zutu ityi nuu ra Ndyoo ta ra Cristo, ta cua
cundyaca ñaha ñu sihin ra minoo mil cuiya.
7 Tatu sa yaha sa mil cuiya cuan, ta zɨquɨ
cua ndasi Satanás ta quita ra nu ñoho ndazi
ra.
8 Cua quita ra, ta cua zandavi ñaha ra
sii ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Cua zandavi
ñaha ra sii ñiyɨvɨ ñuu Gog ta ñuu Magog,
ta cua zatitahan ra sii zandaru ñiyɨvɨ ñuu
cuan. Cuaha xaan zandaru ra cua coo, tañi
ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu.
9 Ta cua ndaa ra ndya minoo nduhva
cahnu ndya nu yucu ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra
Ndyoo ndya ñuu Jerusalén cu si, ta cua vico
nduu ra nu yucu ñu vatyi cuñi ra cahñi ra
sii ñu. Zoco cuhva cuan cua tasi ra Ndyoo
ñúhu ndya andɨvɨ, ta cua cayu tandɨhɨ zan-
daru cuan.
10 Ta cuihna, ra cua zandavi ñaha sii ñu,
cua tyihi ra Ndyoo sii ra nu cayu ñúhu sihin
azufre sa ma ndahva maa nu sa ñoho quɨtɨ
quiñi caa cuan sihin ra i cahan cuendu
sihin tɨ. Ta yucuan cua ndyehe tandɨhɨ uñi
tahan ra cuan tundoho ñiyaca ta ndyiyaca
ta tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cua cutuñi ñiyɨvɨ ityi nuu minoo tyayu cahnu ta cuisi nu ndyaa ra Ndyoo

11 Ta zɨquɨ i ndyehi sii minoo tyayu
cahnu, ta cuisi xaan si, ta i ndyehi sii ra
ndyaa nuu si. Ta i sino ñuhu ñuu ñiyɨvɨ ta
andɨvɨ sii ra, ta cua naa si vatyi ñahñi ca nu
cua cundyaa si.
12 Ta i ndyehi vatyi nandyaa tandɨhɨ
ñiyɨvɨ i sihi ityi nuu ra Ndyoo, ñiyɨvɨ ñiñi
ta ñiyɨvɨ ña ñiñi. Ta cua nuña ra Ndyoo
libro ra sa nacatyi cuhva i zavaha ñu, ta cua
nuña tucu ra inga libro nu ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ
cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra
Ndyoo. Ta cua zandaa ra Ndyoo tyiño ñiyɨvɨ
i sihi sa cuenda cuhva i zavaha ñu, cuhva
catyi si nu libro cuan.
13 Ta ndɨyɨ sa ñoho sisi tyañuhu cua
naquita ñu ta tacuan tucu ñu ñoho sisi ñuhu
a inga nu yucu ndɨyɨ, ta cua zandaa ra
Ndyoo tyiño sii sa minoo minoo ñu, cuhva
i zavaha ñu.
14 Ta zɨquɨ ma cuu ca cuu ñiyɨvɨ, zoco
ndito ñu ta quɨhɨ ñu sisi ñúhu sa ma ndahva
maa. Ihya cuu sa cu uu tuhun sihi sii ñu,
zoco yɨvɨ sa ndaha cua cuu ñu. Cuenda cua
cayu ñi ñu.
15 Tatu ña ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ nu libro sa
cumi ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ cua cun-
dito tandɨhɨ cuii tyiemvu, cua tyihi ra sii ñu
sisi ñúhu cuan.

21

Cua coo minoo andɨvɨ saa ta minoo ñuu ñiyɨvɨ saa

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi sii minoo
andɨvɨ saa ta minoo ñuu ñiyɨvɨ saa vatyi sa i
naa ñuu ñiyɨvɨ sa sicoo sa xihna ñi. Ta ñahñi
ca tyañuhu cua coo.
2 Ta yuhvi ra Juan i ndyehi sii minoo
ñuu ii, ñuu Jerusalén saa cuu si, ta i quita
si andɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo, ta i noo si.
Tyaqui xaan i cuu si vatyi sa ndyaa listo
si tañi minoo ñaha sa cua tandaha, tyaqui
xaan ña.
3 Ta i siñi vatyi saa xaan cahan minoo ra
sisi gloria nu ndyaa tyayu maa ra Ndyoo,
ta catyi ra: Ndyehe vatyi vityi ndyaa maa
ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. Ɨin ñi cua cuyucu ñu
sihin ra. Maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ ra, ta maa
ra cua cuu Ndyoo ñu.
4 Cua zanaa ra tandɨhɨ cuii sa cuihya iñi
ñu, ta ma cuu ca ñu. Ma nducuihya ca iñi
ñu. Ma vacu ca ñu, ta ñahñi ca tundoho a
sa uhu cua coo sii ñu vatyi cuhva i cuu ityi
sata, sa i yaha si cuan.

5 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra ndyaa nu tyayu
cahnu: Ndyehe vatyi tandɨhɨ sa iyo ta vityi
zandusei sii si. Ta i catyi tucu ra: Tyaa,
vatyi ndisa xaan cuu tuhun ya, ta cuu cunɨɨ
xaan iñun sii si.
6 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin: Sa cuu tandɨhɨ
si vityi. Yuhvi cuu ra sa iyo nu quisaha
tandɨhɨ, ta cua cundite tandɨhɨ cuii maa
tyiemvu. Yucuan cuenda cui tañi letra A
ta tañi letra Z. Tatu ityi ndo cua cuhva mi
sa caha ñi ndutya coho ndo, ta cua cundito
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
7 Tatu zahacanaa ndo sii cuihna, cua ñihi
ndo tandɨhɨ sa vaha ya. Yuhvi cua cui ra
Ndyoo ra zacahnu ndo, ta maa ndo cua cuu
zehe ndyihi.
8 Zoco ñiyɨvɨ yuhu xaan ta ñiyɨvɨ ña sino
iñi ta ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta ñiyɨvɨ sahñi
sii ñiyɨvɨ ta ra quixi sihin ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ
ra cuu a ñu quixi sihin rayɨɨ sa yɨvɨ yɨɨ
ñu cuu ta ñiyɨvɨ zatazi ta ñiyɨvɨ zacahnu
sii ndyoo yutu ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatya, cua
cuhun tandɨhɨ ñu cuan nu cayu ñúhu sihin
azufre sa ma ndahva maa. Ihya cuu sa cu
uu saha cua cuu ñu.

Cuhva cua cuu ñuu Jerusalén saa

9 Tacuan ta zɨquɨ i saa minoo sa usa
tahan ángel sa i sindaha coho xuhun cuaan
sa siñoho tundoho cua ndyehe ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ, ta i catyi ángel cuan sihin: Ñaha ta
cua zañehi suun sii ñaha sa cua tindaha
sihin ra cu Mvee Ticatyi. Catyi ra.
10 Ta sisi sa i ndyehi sa sindyaca ra
sii, ndya xiñi minoo yucu cahnu xaan ta
zucu xaan, ta i zañaha ra ñuu Jerusalén sii.
Cahnu xaan ta ii xaan si, ta i quita si ndya
andɨvɨ ndya nu ndyaa maa ra Ndyoo.
11 Ndisi xaan ñuu cuan tañi sa ndisi maa
ra Ndyoo ta tañi minoo yuu vaha xaan sa
nañi jaspe. Ta xiño si tañi minoo ino.
12 Siconduu ñuu cuan i ndyehi vatyi
ndyaa minoo nuzama cahnu ta zucu. Ta
iyo usi uu tahan yuvehe si. Nandyaa mi-
noo ángel tahan tahan yuvehe. Ta minoo
minoo yuvehe ndyaa zɨvɨ sa minoo minoo
sa usi uu tahan ityi ñiyɨvɨ hebreo.
13 Ityi caña ñicandyi ndyaa uñi tahan yu-
vehe nuzama cuan, ta uñi tahan tucu ityi
yucu, ta uñi tahan ityi tyañuhu, ta uñi tahan
ityi cua iñi.
14 Nu cimiento nuzama cuan yozo usi uu
tahan yuu nahnu, ta tahan tahan si ndyaa
zɨvɨ minoo sa usi uu tahan ra i cuu apóstol
ra cu Mvee Ticatyi.
15 Ra ángel ra cahan sihin, ndaha ra mi-
noo tuñɨɨ xuhun cuaan vatyi cua tyicuhva
ra ñuu cuan sihin yuvehe si ta nuzama si.
16 Cumi tahan sɨquɨ ñuu cuan, ta inuu cuii
ñi caa tandɨhɨ cumi tahan si. I tyicuhva
ángel cuan ñuu cuan sihin tuñɨɨ ra ta cuu si
uu mil uu ziendu kilómetro ɨɨn ɨɨn sɨquɨ si, ta
tacuan tucu sa zucu si.
17 Ta i tyicuhva tucu ra nuzama si, ta
cuu si uñi xico cumi metro sa quehen si. I
tyicuhva ángel cuan tañi tyicuhva ñiyɨvɨ.
18 Nuzama cuan cuu si yuu vaha sa nañi
jaspe, ta ñuu cuan maa ñi xuhun cuaan cuu
si, ta xiño xaan si tañi ino vaha.
19 Usi uu tahan toto nuzama cuan. Maa
maa yuu vaha cuu si, ta ñoho inga yuu vaha
tɨcuɨ si. Sa xihna ñi yuu yozo toto cuu si yuu
sa nañi jaspe. Sa cu uu cuu zafiro. Sa cu uñi
cuu ágata. Sa cu cumi cuu esmeralda.
20 Sa cu ohon cuu ónice. Sa cu iñu cuu
cornalina. Sa cu usa cuu crisólito. Sa cu uña
cuu berilo. Sa cu ɨɨn cuu topacio. Sa cu usi
cuu crisoprasa. Sa cu usi ɨɨn cuu jacinto. Ta
sa cu usi uu cuu amatista. (Zɨɨn zɨɨn tyacu
tahan tahan yuu vaha cuan.)
21 Sa usi uu tahan yuvehe ñuu cuan, maa
ñi perla cuu si. Minoo perla cahnu xaan
cuu ɨɨn ɨɨn yuvehe. Ta calle cahnu ñuu cuan
xuhun cuaan vaha xaan cuu si, ta xiño
xaan si tañi ino.
22 Ñahñi vehe ñuhu i ndyehi ñuu cuan.
Ndyaa maa ra Ndyoo Cahnu ra ndyaca
ñaha sii yo ta ra cu Mvee Ticatyi, ta zacahnu
ñiyɨvɨ sii maa ra, ta ña cuñi si minoo vehe.
23 Ta ñahñi ñicandyi ta ñahñi yoo zandisi
sii ñuu cuan vatyi ndisi xaan maa ra Ndyoo
ta ndisi xaan ra cu Mvee Ticatyi, ta sa nduu
tahan maa ra saha sa ndisi yucuan.
24 Sa ndisi sii ñuu cuan, cua zandisi si
nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta ra rey ra ndyaca
ñaha ñuu ñiyɨvɨ, cua cundyaca ra sa vaha sa
iyo sii ra ndya ñuu cuan.
25 Ma cundazi yuvehe nuzama ñuu cuan
ndyiaca. Ta ma coo sa sa cuaa yucuan.
26 Ta tandɨhɨ sa cuca ta sa vaha sa iyo sii
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cundyaca ñu ndya ñuu

cuan, ta ñuu cuan cua cundyaca ñaha sii tandɨhɨ cuii sa iyo.

27 Ñiyɨvɨ sa ndyaa zɨvɨ nu libro ra cu
Mvee Ticatyi vatyi cua cundito ñu tandɨhɨ
cuii tyiemvu, yucuan ñu cuu ñu cua quɨhvɨ
yucuan, zoco ma cuu quɨhvɨ cuatyi ndaha
cuii ñi a ñiyɨvɨ vatya a ñu zacahnu sii inga
ndyoo.

22

1 Ta zɨquɨ i zañaha ángel cuan minoo yuu
cuii xaan sii. Ndutya sa saha sa cundito
ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu cuu si, ta quita
si nu ndyaa tyayu cahnu maa ra Ndyoo ta
ra cu Mvee Ticatyi.

2 Mahñu calle cahnu ñuu cuan, ta nduu
siyo yu yuu iyo yutu sa cua cuhva sa cun-
dito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tahan
tahan yoo zɨɨn zɨɨn nuu yucu vixi cua cuhva
tu. Cua cuhva tu yucu vixi usi uu saha sa
minoo cuiya. Ta ndaha tu cua cuu tata sa
cua zanduvaha sii ñiyɨvɨ.

3 Ñuu cuan, ñahñi maa sa ña vaha cua coo
vatyi maa ra Ndyoo cua cundyaa ñuu cuan
sihin ra cu Mvee Ticatyi. Ta yucuan cua
zacahnu ñiyɨvɨ ra sii ra.

4 Cua ndyehe ñiyɨvɨ nuu ra, ta cua
cundyaa zɨvɨ ra yɨquɨ nuu ñu.

5 Ñahñi sa cuaa cua coo ñuu cuan. Ta
ñiyɨvɨ sa yucu yucuan, ma cuñi si sa coo
lámpara sii ñu, ta ñahñi ñicandyi cua coo
vatyi maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo
cua zandundisi ra yucuan, ta cua cundy-
aca ñaha ñu sihin ra.

Sa cuñi quisi ra Jesucristo

6 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: Sa
ndisa cuii cuu tuhun ya, ta cunɨɨ xaan iñun
sii si. Maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo
cuu ra i cahan sihin ra profeta ta sa naha.
Ta vityi i tasi ra sii ángel ra vatyi cua zañaha
ra sii muzu ra tandɨhɨ sa yatyi xaan cua
cuu.

7 ¡Sa cuñi quisi! Catyi ra. Zɨɨ xaan cuu sii
ñiyɨvɨ tyaa yahvi cuhva catyi si nuu libro
ya.

8 Yuhvi ra Juan cuu ra i siñi ta i ndyehi
tandɨhɨ sa tyei ihya. Ta sa yaha siñi sii si ta
ndyehi sii si, ta zɨquɨ i sicuɨñɨ sɨti ityi nuu
ángel sa i zañaha sii, vatyi cua zacahni sii ra.

9 Zoco i catyi maa ra sihin: Ma zavo-
hon tacuan vatyi yuhvi cui minoo muzu
ra Ndyoo tañi moo ta tañi inga hermanos,
tandɨhɨ ra profeta ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua tyaa
yahvi cuhva catyi si nuu libro ya. Ɨɨn ñi sii
ra Ndyoo zacahnun.

10 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra sihin: Ma cu-
cumi xehun tuhun sa zacoto ra Ndyoo nuu
libro ya vatyi sa cua saa cuhva catyi si.

11 Nɨɨ ñi sa cumañi ca tahan si, nazavaha
ca ñiyɨvɨ ña vaha sa ña vaha, ta ñiyɨvɨ
zavaha xaan cuatyi, nazavaha ca ñu cuatyi.
Zoco ñiyɨvɨ ndoo iyo, nazavaha ca ñu sa
ndoo, ta ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, nazavaha
ca ñu sa vaha xaan.

12 Ndisa, sa cuñi quisi, catyi maa ra
Ndyoo. Ta cuize sa cua cuhve sii sa minoo
minoo ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva i zavaha ñu.

13 Yuhvi cuu ra sa iyo nu quisaha tandɨhɨ,
ta cua cundite tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.
Yucuan cuenda cui tañi letra A ta tañi letra
Z.

14 Zɨɨ xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ cua ndoo
zahma vatyi cua cuu quɨhvɨ ñu yuvehe ñuu
cuan, ta cua cuu casi ñu yucu vixi sa iñi
nu yutu sa cua cuhva sa cundito ñu tandɨhɨ
cuii tyiemvu.

15 Zoco ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha cua nan-
doo ñu ityi sata tañi ñiyɨvɨ zavaha ndya
vaha ñi ta ñiyɨvɨ zatazi ta ra quixi sihin
minoo ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, ta ñiyɨvɨ
sahñi sii ñiyɨvɨ, ta ñiyɨvɨ zacahnu ndyoo
yutu a zandu, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ tahan xaan
iñi cuvatya.

16 Yuhvi ra Jesús sa tasi sii ángel mi
vatyi cua zacoto ra sii tandɨhɨ ra hermano
tandɨhɨ tuhun ya. Yuhvi cui ñiyɨvɨ sahnu sii
ra rey David, ta cuu tucu ra ñiyɨvɨ sahnu sii
mi. Ta cui minoo tiñoo ndisi xaan sa quita
sa ñaa ca tatu sa vasi cundisi.

17 Ta Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta ñiyɨvɨ cuu
tañi ñazɨhɨ ra cu Mvee Ticatyi, catyi ñu sihin
ra: ¡Ñaha! Ta tacuan tucu catyi tandɨhɨ ndo
sa siñi tuhun ya. ¡Ñaha! catyi ndo sihin
ra. Ta tatu iyo ra ityi xaan naquisi ra nu
ndyei ta nacoho ra ndutya sehi sa caha ñi
sa cua cuhva sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii
tyiemvu.

18 Ta tyehen nacatyi sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ
tyizoho Tuhun Ndyoo sa ndyaa nu libro ya
vatyi tatu iyo ra natyihi zuhva ca tuhun si-
hin si, cua zandyehe ra Ndyoo sii ra tandɨhɨ
cuii nuu tundoho sa cahan si nuu libro ya.

19 A tatu iyo ra cua tava zuhva sa catyi
Tuhun Ndyoo nuu libro ya, cua tava ra
Ndyoo zɨvɨ ra nuu libro sa nacatyi yoo sa
cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta ma cuu
cuhun ra ñuu vaha xaan cuan, ta ma ñihi ra
tandɨhɨ sa vaha sa nacatyi libro ya.
20 Ta ra sa nacatyi tandɨhɨ tuhun ya, catyi
ra: Ndisa vatyi sa cuñi quisi. Ta catyi yuhvi
ra Juan: Vaha xaan. ¡Ñaha! yoho ra Jesús ra
ndyaca ñaha sii ndi!
21 Ta nacuhva xaan ra Jesucristo ra ndy-
aca ñaha sii yo tandɨhɨ nuu sa vaha sii
tandɨhɨ cuii ndo. Ta nacuu si tacuan, ta
nacuu si sa ndisa.